KATALOGI IN MONOGRAFIJE / CATALOGI ET MONOGRAPHIAE 47

Biba Teržan

Vače II

Halštatske najdbe v Naravoslovnem muzeju na Dunaju

Hallstattzeitliche Funde im Naturhistorischen Museum Wien

Hallstatt Period Finds in the Natural History Museum in Vienna

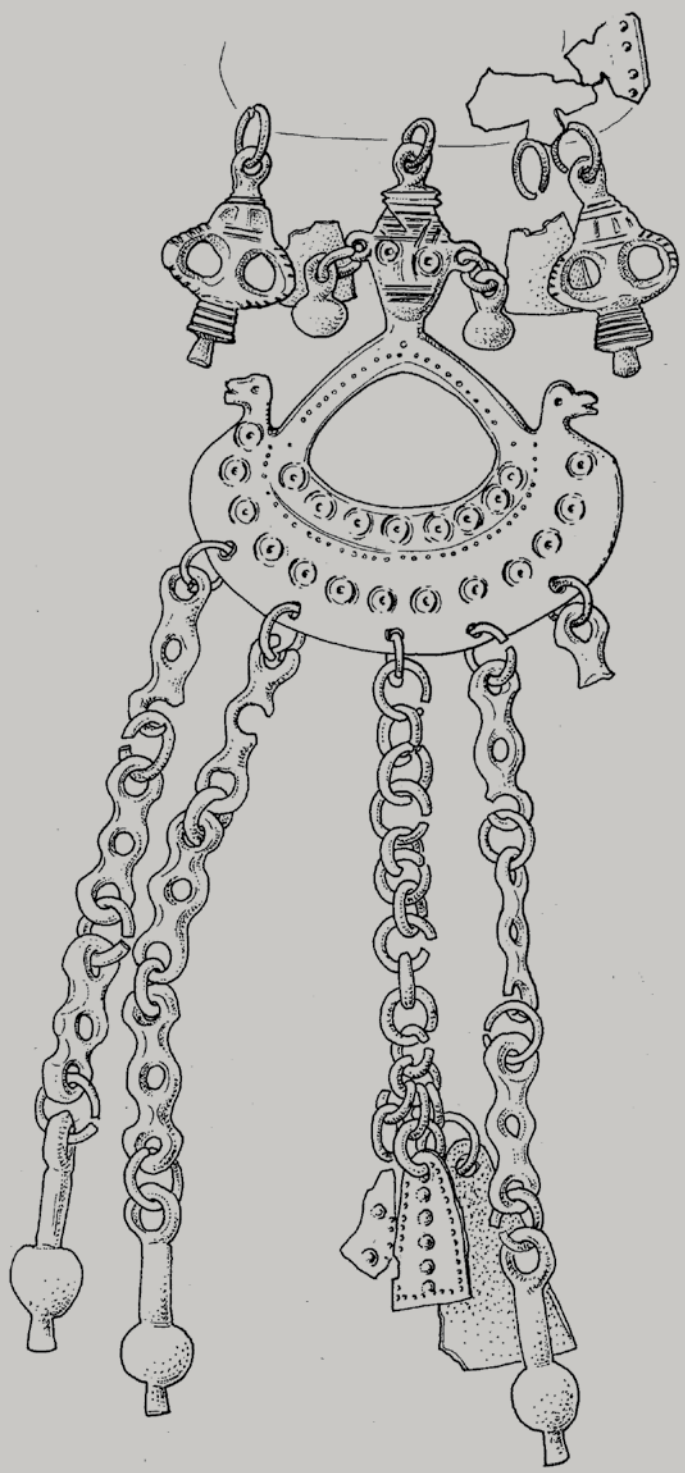

NARODNI MUZEJ SLOVENIJE

Vače II

Halštatske najdbe v Naravoslovnem muzeju na Dunaju

Hallstattzeitliche Funde im Naturhistorischen Museum Wien

Hallstatt Period Finds in the Natural History Museum in Vienna

KATALOGI IN MONOGRAFIJE 47 / CATALOGI ET MONOGRAPHIAE 47
2025

KATALOGI IN MONOGRAFIJE 47 / CATALOGI ET MONOGRAPHIAE 47

Biba Teržan

Vače II

Halštatske najdbe v Naravoslovnem muzeju na Dunaju

Hallstattzeitliche Funde im Naturhistorischen Museum Wien

Hallstatt Period Finds in the Natural History Museum in Vienna

NARODNI
MUZEJ
SLOVENIJE

Ljubljana 2025

Catalogi et monographiae 47 / Katalogi in monografije 47

Vače II
Halštatske najdbe v Naravoslovnem muzeju na Dunaju
Hallstattzeitliche Funde im Naturhistorischen Museum Wien
Hallstatt Period Finds in the Natural History Museum in Vienna

Biba Teržan
s sodelavci / mit Autoren / with contributions by
Luka Repanšek, Karina Grömer, Ronja Lau, Kayleigh Saunderson

Glavni in odgovorni urednik serije / Herausgeber / Editor-in-chief of the series
Peter Turk

Uredniški odbor / Redaktion / Editorial board
Matija Črešnar, Marko Dizdar, Janka Istenič, Boštjan Laharnar, Daša Pavlovič, Martin Schönfelder, Biba Teržan, Anton Velušček

Prevajanje in jezikovni pregledi / Übersetzungen und Lektorat / Translations and editing
Anja Hellmuth Kramberger (sl. – nem. / dt. / germ.), Nives Kokeza (ang. / eng. – sl.), Špela Križ (sl.), Barbara Smith-Demo (sl. – ang. / eng.)

Risbe na tablah / Zeichnungen an den Tafeln / Drawings and illustrations on the plates
Darja Grosman, Drago Oman, Dragica Lunder Knific

Računalniško oblikovanje tabel / Layout der Tafeln / Layout of the Plates
Dragotin Valoh, Snežana Tecco Hvala (Tab. / Taf. / Pl. 1–123), Ida Murgelj (Tab. / Taf. / Pl. 124–127)

Fotografije / Photos
Tomaž Lauko, © Narodni muzej Slovenije (Sl. / Fig. 22, 37), Alice Schumacher, © Naturhistorisches Museum Wien (Sl. / Fig. 9, 15, 16, 19, 20, 21, 27, 28, 30, 38), © Kunsthistorisches Museum Wien – Museumsverband (Sl. / Fig. 1–2 (str. / p. 110, 114)

Lidar
Edisa Lozić (Sl. / Fig. 3 a-d)

Karte razprostranjenosti in tabele / Verbreitungskarten und Tabelen / Distribution maps and tables
Vesna Svetličič (Sl. / Fig. 8, 10, 11, 12, 13, 14, 24, 25, 32, 33, 34, 35, 36)

Risbe in slike v besedilu / Zeichnungen und Abbildungen im Text / Drawings and figures in the text
Ida Murgelj (neoštevilčena slika / unnumbered Figure, str. / p. 83, Katalog, Sl. / Abb. 2 in / und 5), Kayleigh Saunderson, Ronja Lau in / and Karina Grömer (neoštevilčena slika / unnumbered Figure, str. / p. 118), Sl. / Fig. 1–4 na str. / on p. 120–125, Tab. 1–4 na str. / on p. 132–135), Arhiv NMS / Archiv NMS / Archive of the NMS (Sl. / Fig. 17, 18, 29, 31, Katalog, Sl. / Abb. 8)

Recenzenta / Rezensenten / Reviewed by
Mija Guštin, Brina Škvor Jernejčič

Oblikovanje knjige / Gestaltung / Book design
Barbara Bogataj Kokalj

Tisk / Druck / Print
Tiskarna Present d. o. o.

Naklada / Auflage / Print run
400

© 2025 Narodni muzej Slovenije

Zanj / Vertretet von / Publishing executive
Mateja Kos Zabel, direktorica

Tiskano s pomočjo Ministrstva za kulturo Republike Slovenije, Javne agencije za znanstvenoraziskovalno in inovacijsko dejavnost Republike Slovenije (raziskovalni program P6-0283 – Raziskave arheološke dediščine) in Slovenske akademije znanosti in umetnosti.

Funding from the Ministry of Culture of the Republic of Slovenia, the Slovenian Research and Innovation Agency (core funding P6-0283 – Archaeological heritage research) and the Slovenian Academy of Sciences and Arts.

Vse pravice pridržane. Noben del te izdaje ne sme biti reproduciran, shranjen ali prepisan v kateri koli obliki oz. na kateri koli način, bodisi elektronsko, mehansko, s fotokopiranjem, snemanjem ali kako drugače, brez predhodnega pisnega dovoljenja izdajatelja (copyright).

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced or distributed in any form or by any means, or stored in a database or retrieval system, without the prior written permission of the publisher.

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

903(497.4Vače)"638"

TERŽAN, Biba
Vače II : halštatske najdbe v Naravoslovnem muzeju na Dunaju = Hallstattzeitliche Funde im Naturhistorischen Museum Wien = Hallstatt period finds in the Natural History Museum in Vienna / Biba Teržan ; [s sodelavci Luka Repanšek ... [et al.] ; prevajanje Anja Hellmuth Kramberger (sl.-nem./dt./germ.) ... [et al.] ; risbe na tablah Darja Grosman, Drago Oman, Dragica Lunder Knific ; fotografije Tomaž Lauko, Alice Schumacher ; karte razprostranjenosti in tabele Vesna Svetličič ; risbe in slike v besedilu Ida Murgelj ... et al.]. - Ljubljana : Narodni muzej Slovenije, 2025. - (Katalogi in monografije = Catalogi et monographiae ; 47)

ISBN 978-961-6981-81-1
COBISS.SI-ID 246126339

Kazalo

Inhalt / Contents

Predgovor
Biba Teržan 8

Topografski oris arheološkega najdišča Vače
Biba Teržan 15

Vaške skice
Biba Teržan
I. skica – Prolog v kronologijo 27
II. skica – Kronološki oris Vač 33
III. skica – Družbena struktura 85
IV. skica – Mesto Vač v okviru dolenjske halštatske kulturne skupine 101

Napis na negovski čeladi z Vač
Luka Repanšek 111

Tkanine z Vač v zbirkah Naravoslovnega muzeja na Dunaju
Kayleigh Saunderson, Ronja Lau, Karina Grömer 119

Katalog in table
Biba Teržan 137

Seznam literature 418

Preface
Biba Teržan 10

Vorwort
Biba Teržan 12

A topographic outline of the archaeological site of Vače
Biba Teržan 15

Vače sketches
Biba Teržan
Sketch I – Prologue to a chronology 27
Sketch II – A chronological outline of Vače 33
Sketch III – The social structure 85
Sketch IV – The place of Vače in the framework of the Lower Carniola/ Dolenjska Hallstatt cultural group 101

The inscription on the Negova/Negau helmet from Vače
Luka Repanšek 111

Textiles from Vače in the collections of the Natural History Museum Vienna
Kayleigh Saunderson, Ronja Lau, Karina Grömer 119

Katalog und Tafeln / Plates
Biba Teržan 137

Bibliography / Literaturverzeichnis 418

Predgovor

Proti koncu 19. stoletja so si Vače z okolico v hribovitem svetu Posavskega hribovja, pod Zasavsko Sveto goro, pridobile sloves obetavnega arheološkega najdišča. Tam so iskali dragocene izkopanine domačini tako kmečkega kot plemenitega rodu in tudi strokovnjaki, tako tisti iz Deželnega muzeja Kranjske v Ljubljani kot tudi iz Naravoslovnega muzeja s cesarskega Dunaja. Arheološke najdbe z Vač, ki so prišle v ljubljanski muzej (danes Narodni muzej Slovenije – NMS), je že leta 1955 objavil France Starè, in sicer v znamenitem prvem zvezku Arheoloških katalogov Slovenije (danes se zbirka imenuje Katalogi in monografije NMS). Predmeti, ki jih je pridobil dunajski muzej, pa so ostali, razen redkih izjemnih kosov, doslej neobjavljeni. To pomeni, da je večina arheoloških najdb, ki jih hranijo v Naravoslovnem muzeju na Dunaju, v pričujočem zvezku Katalogov in monografij NMS objavljenih prvič.

V sedemdesetih letih prejšnjega stoletja je prof. dr. Stane Gabrovec skupaj z dr. Jaroslavom Šašlom zasnoval raziskovalni projekt »Dokumentiranje arheoloških najdb s slovenskega prostora v tujih muzejih«. Zasidran je bil na Inštitutu za arheologijo SAZU, finančno pa ga je podprla Raziskovalna skupnost Slovenije. V okviru tega projekta smo študentje arheologije izrisali in opisali večino najdb, ki jih hranijo muzeji na Dunaju in v Gradcu, ter jih študijsko obdelali v okviru diplomskih, magistrskih in doktorskih nalog. Ta dela so delno objavljena v posameznih zvezkih Arheološkega vestnika, delno pa prav v zbirki Katalogi in monografije NMS, tako naj omenimo kataloge o arheoloških najdbah iz Notranjske in Posočja (Guštin 1979; isti 1991), okolice Šmarjete (A. Dular 1991), z Magdalenske gore (Tecco Hvala, J. Dular, Kocuvan 2004) in iz Škocjana na Krasu (Teržan, Borgna, Turk 2016). Čeprav z veliko zamudo, sledi zdaj tudi objava arheoloških najdb z Vač – kot poslednja iz sklopa navedenega projekta.

V Naravoslovnem muzeju na Dunaju smo arheološke najdbe z Vač, ki predstavljajo zelo obsežno in bogato zbirko, natančno proučili, izrisali in opisali leta 1976. Delovno ekipo smo sestavljali Darja Grosman in Drago Oman, takrat še študenta arheologije, ter podpisana kot vodja »vaške ekspedicije«. V muzeju, kjer smo delali dober mesec, smo bili izredno ljubeznivo sprejeti, zagotovili so nam vso pomoč, tako da je naše celodnevno delo potekalo brezhibno. Zato smo dolžni posebno zahvalo takratnemu vodji Arheološkega oddelka Naravoslovnega muzeja dr. Wilhelmu Angeliju ter njegovima ožjima sodelavcema dr. Fritzu Eckartu Barthu in dr. Elisabeth Ruttkay, ki sta posebej skrbela za nas. Hkrati pa se s hvaležnostjo spominjamo tudi patra Ivana Tomažiča, ki nas je sprejel v dom koroških študentov »Korotan«, kjer smo imeli udobno, urejeno in toplo prenočišče in zatočišče.

Kot že omenjeno obsega zbirka izkopanin z Vač v dunajskem muzeju več stotin predmetov. Za tisk je bilo treba vse risbe predmetov, izrisane v svinčniku na kraju samem v muzeju, izdelati in dokončati v tušu. Tuširanje teh risb, ki je zahtevalo veliko več časa od prvotnih pričakovanj in načrtov, sta izvedli Darja Grosman in Dragica Lunder Knific. Ker pa nas je čas prehitel, kajti tehnološki napredek v tiskarski stroki je zahteval drugačno slikovno obdelavo, je bilo treba vse risbe, izdelane v tušu, še skenirati in digitalizirati tabele. To delo je v letih 2011 in 2012 opravil Dragotin Valoh na Inštitutu za arheologijo ZRC SAZU, pri oblikovanju tabel pa je sodelovala tudi Snežana Tecco Hvala. Omenjena digitalizacija je potekala v okviru sicer zelo široko zastavljenega raziskovalnega projekta »Družbena razslojenost in kulturne identitete v železni dobi na ozemlju Slovenije« pod vodstvom Janeza Dularja. Končno redakcijo tabel, oblikovanje z razporeditvijo risb in njihovim oštevilčenjem ter zaporedje tabel pa sva Dragotin Valoh in podpisana opravila v oktobru 2023, pri nekaterih risbah nama je s svojo veščo roko priskočila na pomoč Tamara Korošec. To delo nam je omogočil predstojnik Inštituta za arheologijo ZRC SAZU Anton Velušček, za kar se mu želim na tem mestu še posebej zahvaliti.

Na zadnjih tabelah kataloga, ki jih je pripravila Ida Murgelj, je prestavljenih tudi nekaj grobnih celot s predmeti, hranjenimi v NMS (Tab. 124–127) in objavljenimi leta 1955 v že omenjenem prvem zvezku Arheoloških katalogov Slovenije. Tudi preostalo slikovno gradivo je

izdelala Ida Murgelj, preglednice in zemljevide Vesna Svetličič, lidarske posnetke Vač z označenimi arheološkimi lokacijami pa Edisa Lozić. Odlične fotografije predmetov je v Naravoslovnem muzeju na Dunaju naredila Alice Schumacher, posredoval pa nam jih je Georg Tiefengraber, kustos za prazgodovino v NHMW. Fotografijo negovske čelade in detajla z napisom so prijazno posredovali sodelavci dunajskega Umetnostno zgodovinskega muzeja. Vsem gre moja prisrčna zahvala.

Moja posebna zahvala gre tudi Vojki Cestnik, izredni poznavalki vaškega arheološkega kompleksa, avtorici arheološke poti in vodnika po njem (2009 a; 2009 b; 2010 a; 2010 b; 2022), ki me je na lep sončen dan v aprilu 2024 popeljala po njem. Čeprav sem bila na Vačah že v študentskih letih in večkrat tudi pozneje, mi je ta pohod od najdišča do najdišča po hribovitem terenu s strmimi pobočji odprl nov pogled na razsežnost prazgodovinskih Vač ter me potrdil v prepričanju, da je naselbina na Kroni s svojimi nekropolami, razpršenimi v širokem radiu v starejši železni dobi zavzemala prav posebno mesto.

Proučevanju sledov tkanine na predmetih iz Naravoslovnega muzeja na Dunaju pa se je posvetila Karina Grömer, sedanja vodja Prazgodovinskega oddelka tega muzeja, skupaj s sodelavkama Ronjo Lau in Kayleigh Saunderson. Prispevek je v slovenščino prevedla Nives Kokeza. Pomembne novosti v starovenetskem oz. retijskem napisu na negovski čeladi z Vač je v svoji zanimivi in vznemirljivi razpravi prispeval Luka Repanšek, profesor na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani. Tudi njim velja moja iskrena zahvala.

Odločili smo se, da bo objava tako rekoč trojezična. Ker je večina pisnih in tudi tiskanih virov v nemščini, je opisni del kataloga dvojezičen – v slovenščini in nemščini, medtem ko so spremne študije oz. – skice – prav tako dvojezične, in sicer v slovenščini in angleščini, sodobni *lingua franca*. Lektoriranje slovenskega besedila je prevzela Špela Križ, nemškega Anja Hellmuth Kramberger – ta je v nemščino prevedla tudi predgovor in uvod v katalog, za prevod v angleščino pa je poskrbela Barbara Smith-Demo.

Posebno zahvalo sem dolžna Petru Turku, glavnemu uredniku zbirke Katalogi in monografije Narodnega muzeja Slovenije, ki je katalog Vače II prijazno sprejel v tisk.

Ker je minilo kar nekaj časa od začetka dokumentiranja vaških najdb v muzeju na Dunaju in študijske obdelave evidentiranega gradiva, se želim zahvaliti vsem navedenim kolegom in kolegicam ter tudi neimenovanim sodelujočim pri pripravi kataloga, ki je končno pred nami v tiskani obliki. Upam, da bo to novo delo o prazgodovinskih Vačah pomembno prispevalo k nadaljnjim raziskavam starejše železne dobe tako na Slovenskem kot v širšem evropskem prostoru.

Biba Teržan

Preface

Towards the end of the 19th century, Vače and its surroundings in the hilly world of the Posavje (Sava Valley) Hills, below Zasavska Sveta Gora, gained a reputation as a promising archaeological site. Locals of both peasant and noble descent, as well as experts from the Carniola Provincial Museum in Ljubljana and the Natural History Museum in imperial Vienna, searched for valuable material at excavations there. The archaeological finds from Vače, which were acquired by the Ljubljana Museum (today the National Museum of Slovenia - NMS), were published by France Starè in 1955, in the famous first volume of the Archaeological Catalogues of Slovenia (today the series is called Catalogues and Monographs of the NMS/ Katalogi in monografije). The objects acquired by the Vienna Museum, however, have so far remained unpublished, except for a few exceptional items. This means that most of the archaeological finds kept in the Natural History Museum in Vienna have been published for the first time in this volume of the Catalogues and Monographs of the NMS.

In the 1970s, Prof. Dr. Stane Gabrovec, together with Dr. Jaroslav Šašel, came up with the research project "The documentation of archaeological finds from Slovenian territory in foreign museums". It was based at the Institute of Archaeology of the Slovenian Academy of Science and Art, and was financially supported by the Slovenian Research Community. As part of this project, archaeology students drew and described the majority of the finds held by museums in Vienna and Graz, and analyzed them as part of their BA, MA, and PhD theses.

These works were partially published in individual volumes of the journal Arheološki Vestnik, and some were published in the series of Catalogues and monographs of the NMS, such as the catalogue of archaeological finds fom Inner Carniola/Notranjska and the Soča River Valley/Posočje (Guštin 1979; Idem 1991), the Šmarjeta Vicinity (A. Dular 1991), Magdalenska Gora (Tecco Hvala, J. Dular, Kocuvan 2004), and Škocjan in the Karst region/ Kras (Teržan, Borgna, Turk 2016). Although with a long delay, the publication of the archaeological finds from Vače is now underway – representing the last edition from the aforementioned project.

At the Natural History Museum in Vienna, the archaeological finds from Vače, which represent a very extensive and rich collection, were carefully studied, drawn, and described in 1976. The working team consisted of Darja Grosman and Drago Oman, who were archaeology students at the time, and the author as the leader of the "Vače expedition". We were received very kindly at the museum, where we worked for over a month, and they provided us with all the help we needed, so that our day-long work went smoothly. Therefore, we owe special thanks to the then head of the Archaeological Department of the Natural History Museum, Dr. Wilhelm Angeli, and his close associates, Dr. Fritz Eckart Barth and Dr. Elisabeth Ruttkay, who took special care of us. At the same time, we also remember with gratitude Father Ivan Tomažič, who welcomed us to the Carinthian student home "Korotan", where we had a comfortable, well-kept, and warm place to stay and shelter.

As already mentioned, the collection of objects from Vače in the Museum in Vienna comprises several hundred objects. For printing, all drawings of the objects, drawn in pencil on site in the museum, had to be produced and completed in ink. The inking of these drawings, which required much more time than had originally been expected and planned, was carried out by Darja Grosman and Dragica Lunder Knific. However, as time overtook us, and technological advances in the printing industry required different image processing, all drawings made in ink had to be scanned and the plates digitized. This work was carried out in 2011 and 2012 by Dragotin Valoh at the Institute of Archaeology of the Slovenian Academy of Science and Art, Snežana Tecco Hvala also participated in the design of the plates. The aforementioned digitalization took place within the framework of an otherwise very extensive research project on "Social Stratification and Cultural Identities in the Iron Age on the Territory of Slovenia", led by Janez Dular. The final editing of the plates, the design with the arrangement of the drawings and their numbering, and the sequence of the plates were done by Dragotin Valoh and the undersigned in October 2023, with some drawings improved by the skilled assistance from

Tamara Korošec. This work was made possible by the then head of the Institute of Archaeology of the Slovenian Academy of Sciences and Arts, Anton Velušček, to whom I would like to express my special gratitude.

The last plates of the catalogue, prepared by Ida Murgelj, also show several grave units with objects stored in the National Museum of Slovenia (Plates 124-127), published in 1955 in the previously mentioned first volume of the Archaeological Catalogues of Slovenia. All other visual material was also prepared by Ida Murgelj, the tables and maps were prepared by Vesna Svetličič and the archaeological interpretation of LIDAR-derived images by Edisa Lozić. The Photographs in Natural History Museum in Viena were made with the mediation of Georg Tiefengraber by Alice Schumacher. The staff of the Museum of Art History in Vienna kindly provided the photo of the Negova / Negau helmet and the detail with the inscription. My heartfelt thanks go to all named colleagues.

My special thanks also go to Vojka Cestnik, an extraordinary expert on the Vače archaeological complex, and author of the archaeological trail and guide to it (2009 a, b; 2010 a, b), who took me on a beautiful sunny day in April 2024. Although I had already been to Vače during my student years and several times afterwards, this hike from site to site over the hilly terrain with steep slopes opened up a new perspective on the actual scale of prehistoric Vače and confirmed my belief that the settlement at Krona, with its cemeteries scattered over a wide radius, occupied a very special place in the Early Iron Age.

Karina Grömer, current head of the Prehistoric Department of the Natural History Museum in Vienna, studied together with Ronja Lau and Kayleigh Saunderson traces of fabric on objects. A translation of the text into Slovenian was carried out by Nives Kokeza. A new exiting aspects of the Venetic respectively Raetic inscription on the Negova/ Negau-Helmet of Vače are presented in a special study, contributed by Luka Repanšek, professor for the Indo-European languages at the University of Ljubljana, Faculty of Arts.

It was decided to make the publication trilingual, so to speak. Since most written and printed sources are in German, the descriptive part of the catalogue is bilingual – in Slovenian and German, while the accompanying studies – called sketches – are also bilingual, but in Slovenian and English, *lingua franca* of today. The editing of the Slovenian texts was carried out by Špela Križ, and the German texts by Anja Hellmuth Kramberger – who also translated the chapters of the preface and introduction to the catalogue into German, while the translation into English was carried out by Barbara Smith-Demo.

I owe special thanks to Peter Turk, editor-in-chief of the series Catalogues and Monographs of the National Museum of Slovenia, who kindly accepted the catalogue of Vače II for publication.

Since quite some time has passed since the beginning of the documentation of Vače finds in the museum in Vienna and the study of the recorded material, I would like to thank all the aforementioned colleagues and also the unnamed participants in the preparation of this catalogue, which is finally before us in printed form. I hope that this new work on prehistoric Vače will make a significant contribution to further research into the Early Iron Age both in Slovenia and in the broader European region.

Biba Teržan

Vorwort

Gegen Ende des 19. Jahrhunderts erlangte Vače mit seiner Umgebung in der hügeligen Welt des Posavje-Gebirges, unterhalb des Zasavska Sveta Gora, den Ruf einer vielversprechenden archäologischen Fundstätte. Dort suchten Einheimische, sowohl aus bäuerlichen als auch adeligen Kreisen, ebenso wie Fachleute, darunter jene des Landesmuseums von Krain in Ljubljana und des Naturhistorischen Museums vom kaiserlichen Wien, nach wertvollen Ausgrabungsobjekten. Die archäologischen Funde von Vače, die in das Museum Ljubljanas gelangten (heute das Nationalmuseum Sloweniens – NMS), wurden bereits 1955 von France Starè im ersten berühmten Band der „Archäologischen Kataloge Sloweniens" veröffentlicht (heute heißt die Sammlung „Kataloge und Monografien des NMS"). Die Gegenstände, die das Wiener Museum erwarb, blieben jedoch, mit Ausnahme weniger außergewöhnlicher Stücke, bislang unveröffentlicht. Dies bedeutet, dass die meisten der archäologischen Funde, die im Naturhistorischen Museum in Wien aufbewahrt werden, nun erstmals in diesem Band der Kataloge und Monografien des NMS veröffentlicht werden.

In den 70er Jahren des letzten Jahrhunderts entwarfen Prof. Dr. Stane Gabrovec und Dr. Jaroslav Šašel das Forschungsprojekt „Dokumentation archäologischer Funde aus dem slowenischen Raum in ausländischen Museen". Es wurde am Institut für Archäologie der Slowenischen Akademie der Wissenschaften und Künste (SAZU) verankert und finanziell von der Forschungsgemeinschaft Sloweniens unterstützt. Im Rahmen dieses Projekts zeichneten und beschrieben wir, die Archäologiestudenten, die meisten der Funde, die in den Museen von Wien und Graz aufbewahrt werden, und bearbeiteten sie in Diplom-, Magister- und Doktorarbeiten. Diese Arbeiten wurden teilweise in verschiedenen Bänden des „Arheološki vestnik" veröffentlicht, teils in der Sammlung „Kataloge und Monografien des NMS", wie etwa die Kataloge über archäologische Funde aus Notranjska und dem Sočatal (Guštin 1979; derselbe 1991), der Umgebung von Šmarjeta (A. Dular 1991), von Magdalenska Gora (Tecco Hvala, J. Dular, Kocuvan 2004) und Škocjan na Krasu (Teržan, Borgna, Turk 2016). Trotz erheblicher Verzögerung folgt nun die Veröffentlichung der archäologischen Funde von Vače – als letzter Teil dieses Projekts.

Im Naturhistorischen Museum in Wien wurden die archäologischen Funde von Vače, die eine sehr umfangreiche und reiche Sammlung darstellen, im Jahr 1976 sorgfältig untersucht, gezeichnet und beschrieben. Das Arbeitsteam bestand aus Darja Grosman und Drago Oman, damals noch Archäologiestudenten, sowie der Unterzeichnenden als Leiterin der „Vače-Expedition". Im Museum, wo wir mehr als einen Monat arbeiteten, wurden wir außerordentlich freundlich aufgenommen und erhielten jegliche Unterstützung, sodass unsere ganztägige Arbeit reibungslos verlief. Unser besonderer Dank gilt daher dem damaligen Leiter der Archäologischen Abteilung des Naturhistorischen Museums, Dr. Wilhelm Angeli, sowie seinen engsten Mitarbeitern, Dr. Fritz Eckart Barth und Dr. Elisabeth Ruttkay, die sich besonders um uns kümmerten. Gleichzeitig erinnern wir uns dankbar an Pater Ivan Tomažič, der uns im Studentenheim der Kärntner „Korotan" unterbrachte, wo wir eine komfortable, gepflegte und warme Unterkunft fanden.

Wie bereits erwähnt, umfasst die Sammlung der Objekte von Vače im Wiener Museum mehrere hundert Stücke. Für den Druck mussten alle vor Ort im Museum mit Bleistift gezeichneten Objekte in Tusche ausgearbeitet und fertiggestellt werden. Die Tuschearbeiten, die viel mehr Zeit in Anspruch nahmen als ursprünglich erwartet, wurden von Darja Grosman und Dragica Lunder-Knific ausgeführt. Da uns die Zeit jedoch überholt hatte und der technologische Fortschritt in der Druckindustrie eine andere Bildbearbeitung erforderte, mussten alle Tuschezeichnungen noch gescannt und die Tafeln digitalisiert werden. Diese Arbeit wurde in den Jahren 2011 und 2012 von Dragotin Valoh am Institut für Archäologie ZRC SAZU durchgeführt, wobei auch Snežana Tecco Hvala an der Gestaltung der Tafeln beteiligt war. Diese Digitalisierung erfolgte im Rahmen des sehr weit gefassten Forschungsprojekts „Soziale Schichtung und kulturelle Identitäten in der Eisenzeit auf dem Gebiet

Sloweniens“, geleitet von Janez Dular. Die endgültige Redaktion der Tafeln, die Anordnung der Zeichnungen und ihre Nummerierung sowie die Reihenfolge der Tafeln führten Dragotin Valoh und die Unterzeichnende im Oktober 2023 durch. Bei einigen Zeichnungen leistete uns Tamara Korošec mit ihrer geschickten Hand Hilfe. Ermöglicht wurde uns diese Arbeit vom Leiter des Instituts für Archäologie ZRC SAZU, Anton Velušček, dem ich an dieser Stelle besonders danken möchte.

Auf den letzten Tafeln des Katalogs, die von Ida Murgelj erstellt wurden, sind auch einige vollständige Gräber mit Gegenständen dargestellt, die im NMS aufbewahrt werden (Taf. 124–127) und 1955 in dem bereits erwähnten ersten Band der Archäologischen Kataloge Sloweniens veröffentlicht wurden. Auch das gesamte übrige Bildmaterial wurde von Ida Murgelj vorbereitet, die Verbreitungskarten und Tabellen von Vesna Svetličič, die Bearbeitung der Lidar-Aufnahmen von Edisa Lozić. Die ausgezeichneten Fotografien der Gegenstände im NHMW hat Frau Alice Schumacher gemacht, die uns Kollege Georg Tiefengraber vermittelte. Die Fotos des Negova- / Negauer Helm und des Details mit der Inschrift wurden uns freundlicherweise von den Mitarbeitern des Kunsthistorischen Museums in Wien zur Verfügung gestellt. Mein herzlicher Dank gilt allen drei Kolleginnen sowie Frau Schumacher und Kollegen Tiefengraber.

Mein besonderer Dank geht auch an Vojka Cestnik, eine außergewöhnliche Kennerin des archäologischen Komplexes von Vače, die Autorin des archäologischen Pfades und seines Führers (2009 a, b; 2010 a, b), die mich an einem schönen sonnigen Tag im April 2024 dorthin führte. Obwohl ich Vače bereits in meinen Studienjahren und auch später mehrmals besucht habe, eröffnete mir dieser Rundgang von Fundstelle zu Fundstelle im hügeligen Gelände mit steilen Abhängen eine neue Perspektive auf die Ausdehnung des vorgeschichtlichen Vače und bestätigte meine Überzeugung, dass die Siedlung auf dem Krona-Anhöhe mit ihren weit verstreuten Nekropolen in der älteren Eisenzeit eine besondere Stellung einnahm.

Frau Dr. Karina Grömer, die derzeitige Leiterin der Abteilung für Vorgeschichte dieses Museums, und ihre Mitarbeiterinnen Ronja Lau und Kayleigh Saunderson widmeten sich der Untersuchung von Stoffspuren auf den Objekten aus dem Naturhistorischen Museum in Wien. Die Übersetzung ins Slowenisch hat Nives Kokeza gemacht. Ein besonders wichtiger und interessanter Beitrag über die paleovenetische bzw. rätische Inschrift auf dem Negova-/Negauer Helm von Vače leistete Dr. Luka Repanšek von der Universität Ljubljana. Auch ihnen allen mein grösster Dank!

Wir haben beschlossen, die Veröffentlichung nahezu dreisprachig zu gestalten. Da die meisten schriftlichen und auch gedruckten Quellen auf Deutsch sind, ist der beschreibende Teil des Katalogs zweisprachig – in Slowenisch und Deutsch, während die begleitenden Studien – Skizzen – ebenfalls zweisprachig, nämlich in Slowenisch und Englisch sind. Die Korrektur des slowenischen Textes übernahm Špela Križ, den deutschen Anja Hellmuth Kramberger – sie übersetzte auch das Vorwort und die Einführung des Katalogs ins Deutsche, die englische Übersetzung erstellte Barbara Smith-Demo.

Mein besonderer Dank gilt Peter Turk, dem Chefredakteur der Sammlung „Kataloge und Monografien des Nationalmuseums Sloweniens“ (Katalogi in monografije NMS), der den Katalog Vače II freundlich in den Druck aufnahm.

Da seit Beginn der Dokumentation der Funde von Vače im Wiener Museum und der wissenschaftlichen Bearbeitung des erfassten Materials einige Zeit vergangen ist, möchte ich allen genannten Kollegen und Kolleginnen sowie den ungenannten Mitwirkenden bei der Vorbereitung des Katalogs danken, der nun endlich in gedruckter Form vorliegt. Ich hoffe, dass diese neue Arbeit über das vorgeschichtliche Vače einen wichtigen Beitrag zu weiteren Forschungen der älteren Eisenzeit sowohl in Slowenien als auch im breiteren europäischen Raum leisten wird.

Biba Teržan

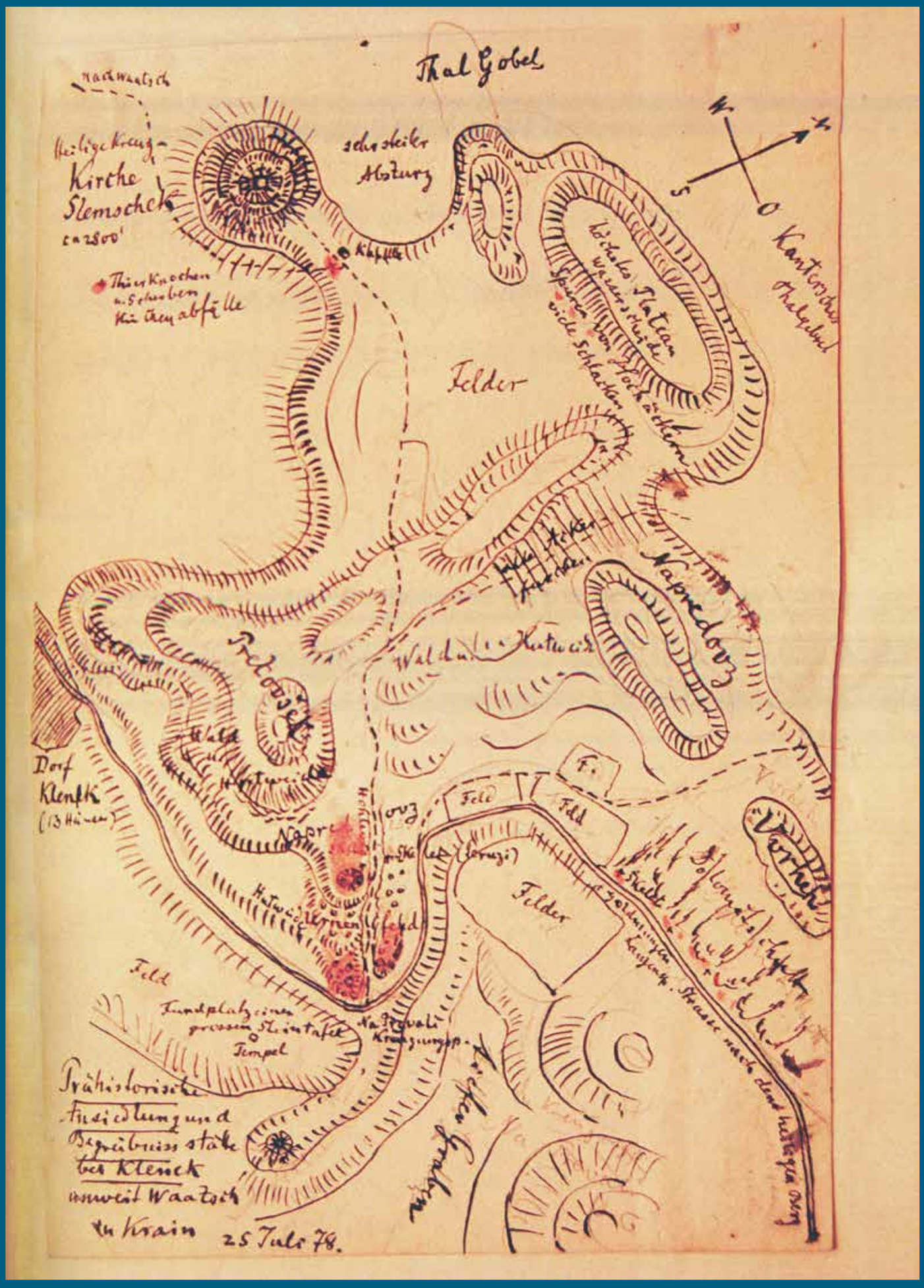
Thal Gobel
nach Waatsch
Heiligekreuz-
Kirche
Slemochek
ca 2800'
sehr steiler
Absturz
Kappelle
Thierknochen
u. Schaaben
Küchenabfälle
Felder
Kantonsbrücke
Dorf
Klenek
(13 Häuser)
Waldung
Hutweide
Napredovz
Vorhegen
Felder
Feld
Fundplatz einer
prähistor. Steintafel
Tempel
Na Gravali
Kreuzungsp.
Prähistorische
Ansiedlung und
Begräbnissstätte
bei Klenek
unweit Waatsch
in Krain
25 Juli 78.

Topografski oris arheološkega najdišča Vače

Biba Teržan

O topografiji arheološkega najdišča na Vačah, ki je v strokovni literaturi zaslovelo z objavo prvega poročila o tam odkritih grobnih najdbah izpod peres Carla Deschmanna (Karla Dragotina Dežmana) in Ferdinanda von Hochstetterja leta 1879, je bilo od takrat že mnogo napisanega vse do sodobnih raziskav,[1] zato navajamo le kratek topografski oris s poudarkom na lokacijah grobišč, od koder izvirajo najdbe, objavljene v tem katalogu.

Naselbina na Kroni. O sledovih prazgodovinske naselbine sta pisala Deschmann in von Hochstetter že v svojem prvem poročilu, objavljenem leta 1879. Omenjata, da gre za izredno obširno in raztegnjeno naselbino na platoju najvišjega dela gorskega grebena, ki leži med Savsko in Moravško dolino (Sl. 1–2).[2] Vaška naselbina je imela dejansko zelo impozantno lego na grebenu iztekajočega se obronka Zasavske Svete gore, na terasasto razčlenjenem terenu, poimenovanem Krona[3] (oz. Zgornja in Spodnja Krona),[4] ter vključuje tudi sosednji vrh Slemšek, kjer danes stoji cerkvica Sv. Križa. Na vseh straneh jo obdajajo zelo strma pobočja (Sl. 3 a-d). Pri kapelici ob današnji poti med Krono in Slemškom so bile na globini približno pol metra pod površino odkrite večje količine živalskih kosti, in sicer svinjske, jelenje, goveje in kozje, ter črepinje keramičnih posod (Sl. 1),[5] kar bi utegnilo kazati na kultni prostor, kjer so se odvijale posebne obredne in žrtvene svečanosti.

Na naselbini je v tridesetih letih prejšnjega stoletja izkopaval Walter Schmid.[6] Odkril je več hiš v tlorisu s kamnitimi temelji in ostaline kamnitega obrambnega zidu, ki kaže na dobro utrjeno in varovano naselbino. Drobne najdbe, tako kovinske kot keramične, pričajo o obstoju naselbine skozi vso starejšo železno dobo,

1 Deschmann, von Hochstetter 1879; von Hochstetter 1883; Schmid 1939; Starè 1955a, Plan 3; Vuga 1982; Cestnik 2009a; Dular, Tecco Hvala 2007, 158–160; Dular 2016; Dular 2021.
2 Deschmann, von Hochstetter 1879, 7, Taf. 4–5; Mader 2018, 495, Watsch – Abb. 1.
3 Cestnik 2009a, 33, opomba 12.
4 Schmid 1939, 98–105; Dular 2021, 48–53, Sl. 9/1–9/5.
5 Deschman, von Hochstetter 1879, 7, Taf. 4.
6 Schmid 1939.

A topographic outline of the archaeological site of Vače

Biba Teržan

Much has been written about the topography of the archaeological site at Vače, which became famous in professional literature with the publication of the first report on the grave finds discovered there by Carl Deschmann (Karl Dragotin Dežman) and Ferdinand von Hochstetter in 1879, continuing up until present-day modern research,[1] therefore, only a brief topographical outline will be provided, with an emphasis on the locations of the cemetries from which the finds published in this catalogue originated.

The settlement at Krona. The traces of a prehistoric settlement were written about by Deschmann and von Hochstetter in their first report, published in 1879. They mentioned that it was an extremely extensive and sprawling settlement on the plateau of the highest part of the mountain ridge, which lies between the Sava and Moravče valleys. (Fig. 1 -2).[2] The Vače settlement actually had a very imposing location on the crest of the trailing slope of Zasavska Sveta Gora, on terraced terrain called Krona[3] (or Upper and Lower Krona),[4] and also included the neighboring peak of Slemšek, where the church of the Holy Cross stands today. It is surrounded on all sides by very steep slopes (Fig. 3 a-d). At the chapel along the present-day road between Krona and Slemšek, large quantities of animal bones, including pork, deer, beef and goat bones, as well as fragments of pottery vessels (Fig. 1),[5] were discovered at a depth of about half a meter below the surface, which could indicate a cult space where special ritual and sacrificial ceremonies took place.

Walter Schmid excavated the settlement in the 1930s.[6] He discovered several houses in a ground plan with stone foundations and the remains of a stone defensive wall, indicating a well-fortified and protected settlement. Small

1 Deschmann, von Hochstetter 1879; von Hochstetter 1883; Schmid 1939; Starè 1955a, Plan 3; Vuga 1982; Cestnik 2009a; Dular, Tecco Hvala 2007, 158-160; Dular 2016; Dular 2021.
2 Deschmann, von Hochstetter 1879, 7, Pl. 4-5; Mader 2018, 495, Watsch – Fig. 1.
3 Cestnik 2009a, 33, n. 12.
4 Schmid 1939, 98-105; Dular 2021, 48-53, Fig. 9/1-9/5.
5 Deschman, von Hochstetter 1879, 7, Pl. 4.
6 Schmid 1939.

Slika 1
Vače, skica lege naselbine na Kroni in leta 1878 odkritih grobov ob razpotju poti v bližini Klenika, ki jo je izdelal F. von Hochstetter. Območje grobov je označeno z rdečo (po Mader 2018, slika na str. 495).

Figure 1
Vače, sketch of the location of the settlement at Krona, and the graves discovered in 1878 at the crossroads near Klenik, made by F. von Hochstetter. The area of the graves is marked in red (from Mader 2018, ill. on p. 495).

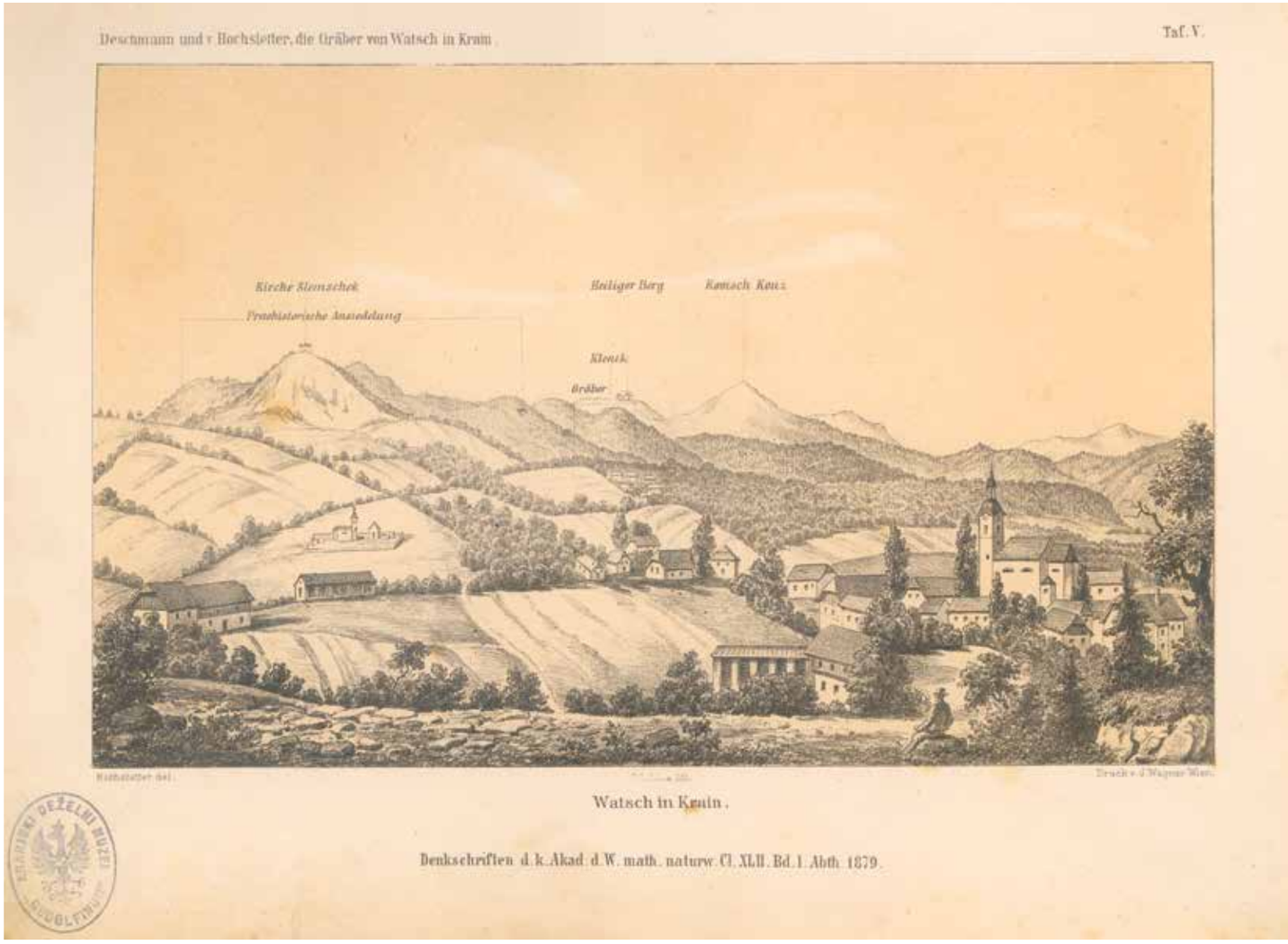

nekaj pa jih kaže tudi na poselitev v latenskem obdobju. Omembe vredne so številne najdbe železove in bronaste žlindre, kot kazalci metalurških in kovaških dejavnosti v sami naselbini.[7]

Okoli naselbine, tako na pobočjih južno in vzhodno od nje kot na vzpetini in pobočjih zahodno, so bila na različnih krajih odkrita večja in manjša grobišča (Sl. 3 a-d).

<u>Reber</u>. Z ledinskim imenom Reber je označeno vse južno pobočje hriba pod naselbino na Kroni in Slemškom, ki se razteza med Vačami in Klenikom ter še dlje proti vzhodu. Grobišče, ki ga navajamo v katalogu pod tem imenom, pa je bilo odkrito v vzhodnem delu ledine Reber,[8] **na razmeroma strmem in skalnatem pobočju pod Krono in nad vasjo Klenik (Sl. 2–3 a,b,d). Nanj so opozorile najdbe, odkrite leta 1877 (Tab. 124 A) ob globoko urezani poti nad vasjo**

7 Schmid 1939, 98–104, 110–113; Cestnik 2009a, 32–38; Dular, Tecco Hvala 2007, 158–160, Sl. 89; Dular 2021, 48–53, Sl. 9/1–9/5.

8 Dular 2021, 64–72. Omenimo naj, da so za posamezne dele te nekropole navedena tudi druga imena, kot sta Ronkarjeve Drage in Drage, ki natančneje locirajo posamezna izkopavanja na območju grobišča: glej Vuga 1982, 6–8; Cestnik 2009a, 9–10, 14–17, 24–31, Sl. 1.

finds, both metal and pottery, testify to the existence of the settlement throughout the Early Iron Age, and some of them also indicate settlement in the La Tène period. The numerous finds of iron and bronze slag, as indicators of metallurgical and blacksmithing activities in the settlement itself, are particularly worthy of mention.[7]

Large and small cemeteries were discovered in various places around the settlement, both on the slopes to the south and east of it as well as on the hills and slopes to the west (Fig. 3 a–d).

<u>Reber</u>. The name for the fallow land Reber designates the southern slope of the hill below the settlement on Krona and Slemšek, which stretches between Vače and Klenik, although there was also a cemetery, which we list under this name in our catalogue,[8] discovered on the eastern part of a relatively steep and rocky slope below Krona and above the village of Klenik (Fig. 2 - 3 a, b,

7 Schmid 1939, 98-104, 110-113; Cestnik 2009a, 32-38; Dular, Tecco Hvala 2007, 158-160, Fig. 89; Dular 2021, 48-53, Fig. 9/1-9/5.

8 Dular 2021, 64-72. It should be noted that other names are also given for individual parts of this cemetery, such as Ronkarjeve Drage and Drage, which more precisely locate individual excavations in the cemetery area: see Vuga 1982, 6-8; Cestnik 2009a, 9-10, 14-17, 24-31, Fig. 1.

Klenik, tik ob razpotju ceste proti Cvetežu in poti proti Slemšku. Verjetno gre za pot, ki se je ohranila še iz časa železne dobe, saj poteka prečno na strmo pobočje vse do vhoda v naselbino na Kroni (in danes še naprej do Slemška). Ob njenem spodnjem delu, in sicer na obeh straneh poti, pa se je širilo grobišče. Tu sta v naslednjih letih (med 1878 in 1881) izkopavala Deschmann in von Hochstetter, prvi za Deželni muzej v Ljubljani (danes Narodni muzej Slovenije), drugi za Naravoslovni muzej na Dunaju (Tab. 1–6, 8–31), pa tudi drugi so preizkušali svojo srečo kot knez Ernst von Windischgrätz (Tab. 7), učitelj Franc Peruzzi (Tab. 32) in domačini, med njimi Janez Grilc (Tab. 10). Posebej moramo omeniti, da sta Deschmann in von Hochstetter objavila prvi topografski načrt grobišča, iz katerega je razvidno, na katerih mestih vzdolž poti so potekala njuna izkopavanja (Sl. 1, 4),[9] ob tem pa še situacijski načrt z vrisano lego izkopanih grobov, a žal brez njihovega oštevilčenja (Sl. 5). Poleg tega je slikar Ladislav Benesch najprej na črtni risbi in nato še oljni sliki nazorno ponazoril situacijo na grobišču med izkopavanjem leta 1878 (Sl. 6 in 31).[10] Že pri izkopavanjih leta 1878 je bilo odkritih več kot 200 grobov,[11] v naslednjih letih se je njihovo število še povečalo. Leta 1883 so na tem grobišču potekala sistematična izkopavanja pod skrbnim vodstvom Josepha Szombathyja, ki so odkrila še nekaj prek sto grobov. Njihova posebna vrednost leži v dejstvu, da je Szombathy vodil dnevnik izkopavanj z opisi posameznih grobov in pridatkov v njih ter da so se za najdbe ohranili podatki o grobnih celotah (Tab. 43–68). Presenetljivo je, da so Szombathyjeva izkopavanja ostala neobjavljena.[12]

Na Rebri so izkopavali tudi še pozneje. Poleg domačinov, ki so bili kar dejavni in katerih izkopanine je predvsem učitelj Peruzzi posredoval in prodajal muzejem, verjetno pa tudi ljubiteljskim zbiralcem (Tab. 94–96, 97, 98–103, 119–120), je med drugimi nadaljeval izkopavanje knez Ernst von Windischgrätz (Tab. 104–118),[13] tudi ta v sodelovanju s Peruzzijem. Omenimo naj še Jerneja Pečnika, ki je leta 1889 našel grob bojevnika z dvogrebenasto čelado, predmete tega zdaj hrani Narodni muzej Slovenije (Sl. 17-18).[14]

Najdbe so prihajale na dan tudi pozneje, tako so npr. leta 1954 pri kopanju peska zadeli na dva grobova, žganega in skeletnega, ki ju je objavil France Starè (Sl. 7). V osemdesetih letih prejšnjega stoletja je več

9 Deschmann, von Hochstetter 1879, Taf. 4; Hochstetter 1883, 162, Fig. 1.
10 Deschmann, von Hochstetter 1879, 12–13, Taf. 7–8; Kozak 1980.
11 Deschmann, von Hochstetter 1879, 15–16.
12 Dular 2021, 68–71, Sl. 15/5.
13 Za najdbe iz različnih zbirk, tudi Windischgrätzove, ki jih je pridobil NHMW, ni znano, iz katere lokacije izhajajo.
14 Cestnik 2009a, 28, Sl. 18; Dular 2021, 71–72.

d). It's presence was indicated by finds discovered in 1877 (Pl. 124 A) along a deeply cut path above the village of Klenik, above its crossroads towards Cvetež and Slemšek. It is probably a path that has been preserved since the Iron Age, as it runs across the steep slope all the way to the entrance to the settlement at Krona (and today even further to Slemšek). Along its lower part, on both sides of the path, a cemetery spread out. In the following years (1878 to 1881) Deschmann and von Hochstetter excavated here, the former for the Provincial Museum in Ljubljana (today the National Museum of Slovenia), the latter for the Natural History Museum in Vienna (Pl. 1-6, 8-31), and others also tried their luck, such as Prince Ernst zu Windischgrätz (Pl. 7), the teacher Franc Peruzzi (Pl. 32) and local inhabitants, including Janez Grilc (Pl. 10). It should particularly be noted that Deschmann and von Hochstetter also published the first topographic plan of the cemetery, which shows at plan which points along the path their excavations took place (Fig. 1 and 4),[9] and also a situation plan with the location of the excavated graves drawn, but unfortunately without their numbering (Fig. 5). In addition, the painter Ladislaus Benesch clearly illustrated the situation at the cemetery during the excavations in 1878, first in a line drawing and then in an oil painting (Fig. 6 – graphic and Fig. 31 - color image).[10] Over 200 graves were already discovered during the excavations in 1878,[11] and in the following years, their number increased further. In 1883, systematic excavations were carried out at this cemetery under the careful leadership of Joseph Szombathy, which uncovered a little over a hundred more graves. Their special value lies in the fact that Szombathy kept a diary of the excavations with descriptions of individual graves and their grave goods, and that the finds preserved information about the grave units (Pl. 43-68). Surprisingly, Szombathy's excavations remained unpublished.[12]

Excavations also continued at Reber later. In addition to the locals, who were quite active and whose excavated material was mainly passed on and sold by the teacher Peruzzi to museums and probably also to amateur collectors (Pl. 94-96, 97, 98-103, 119-120), Prince Ernst Winsdischgrätz also continued with excavations (Pl. 104-118),[13] also in collaboration with Peruzzi. We should also mention Jernej Pečnik, who in 1889 found the grave of a warrior with a double-crested helmet, which is now kept by the National Museum of Slovenia (Fig. 17- 18).[14]

9 Deschmann, von Hochstetter 1879, Pl. 4; Hochstetter 1883, 162, Fig. 1.
10 Deschmann, von Hochstetter 1879, 12-13, Pl. 7-8; Kozak 1980.
11 Deschmann, von Hochstetter 1879, 15-16.
12 Dular 2021, 68-71, Fig. 15/5.
13 For the finds from various collections, including that of Windischgrätz, that were acquired by the NHMW, it is not known from what site they came.
14 Cestnik 2009a, 28, Fig. 18; Dular 2021, 71-72.

Slika 2
Vače, pogled na trg Vače. V ozadju so na hribovju označene lokacije Slemšek in območje prazgodovinske naselbine, Klenik in območje nekropole na Rebri nad Klenikom (po Deschmann, von Hochstetter 1879, Taf. 5).

Figure 2
Vače, view of the village Vače in the 19th century and in the background on the hill the locations of Slemšek and the area of the prehistoric settlement are marked, Klenik village and the area of the cemetery at Reber above Klenik village (from Deschmann, von Hochstetter 1879, Pl. 5).

Slika 3 a–d Vače, lidarski posnetki z označenimi arheološkimi najdišči: a) naselbina na Kroni (rumeno) in pripadajoča grobišča (rdeče), b) pogled z juga, c) pogled s severa, d) pogled z vzhoda.

Figure 3
a – d Vače, Lidar images with archaeological sites marked:
a - the settlement at Krona (yellow) and the associated cemeteries (red), b – view from the south, c – view from the north, d – view from the east.

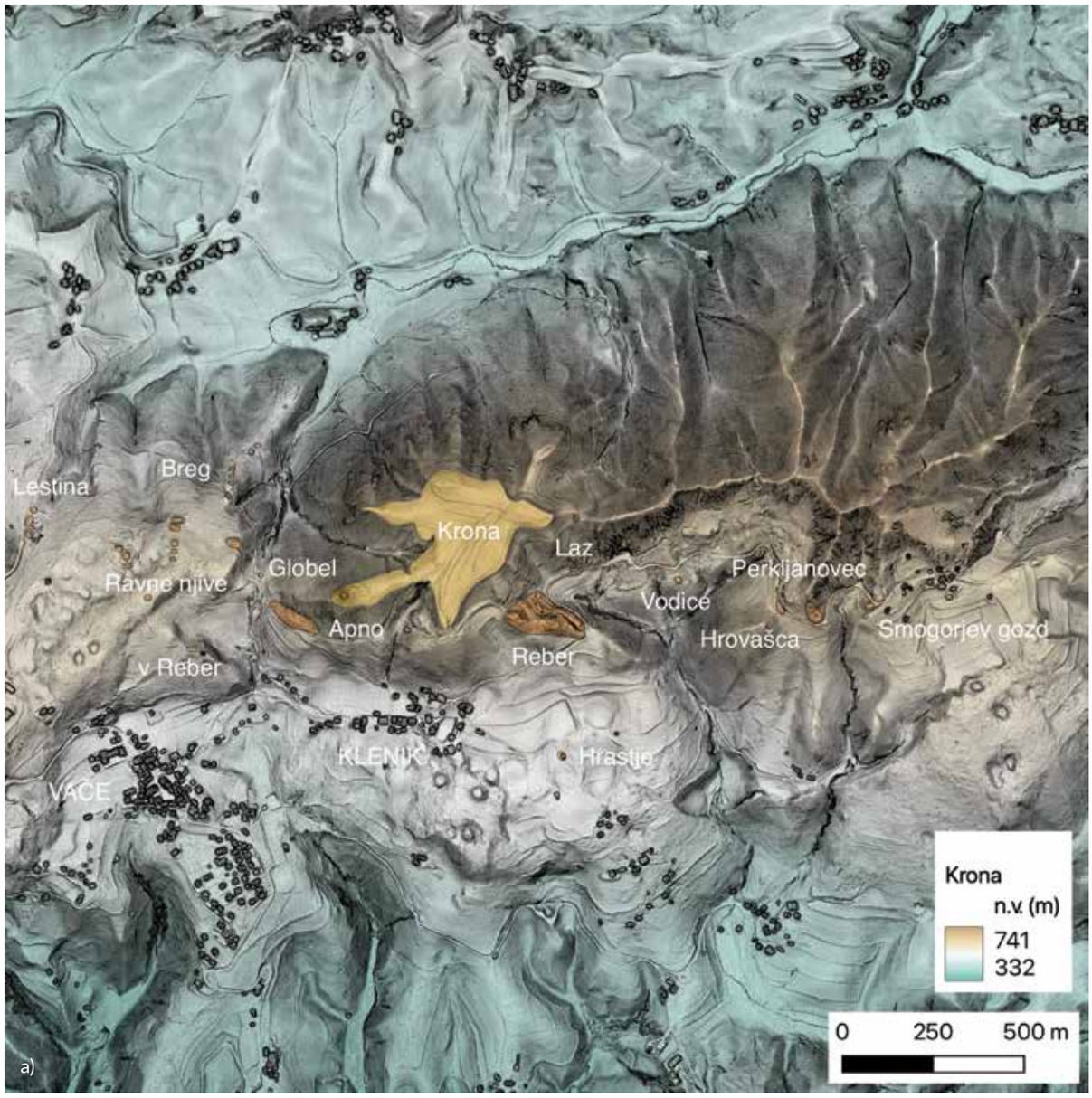

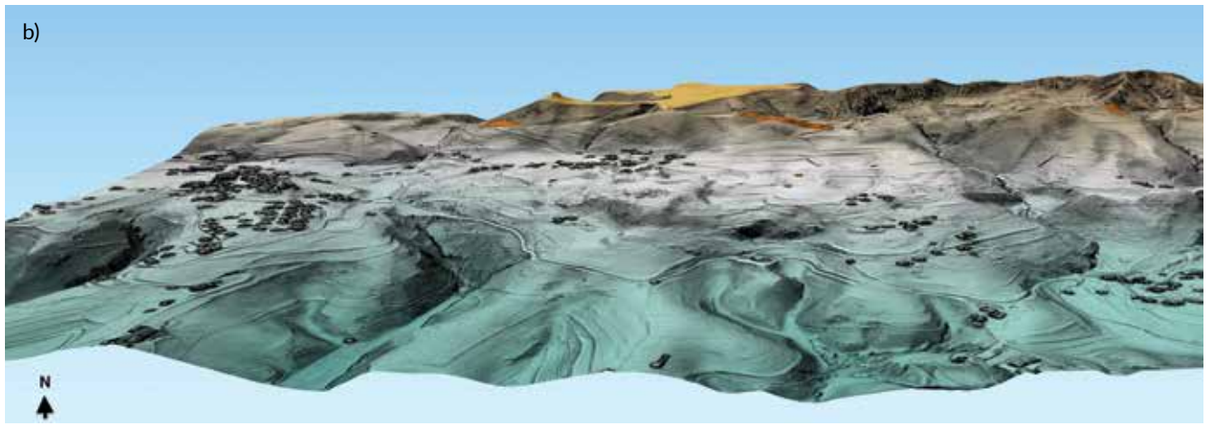

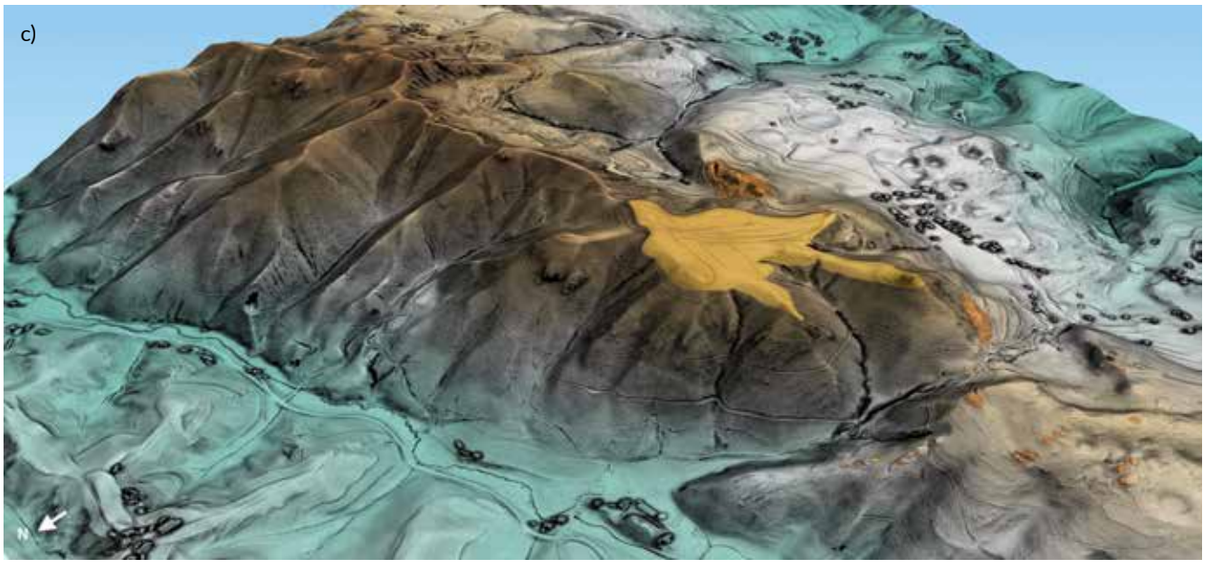
c)
N

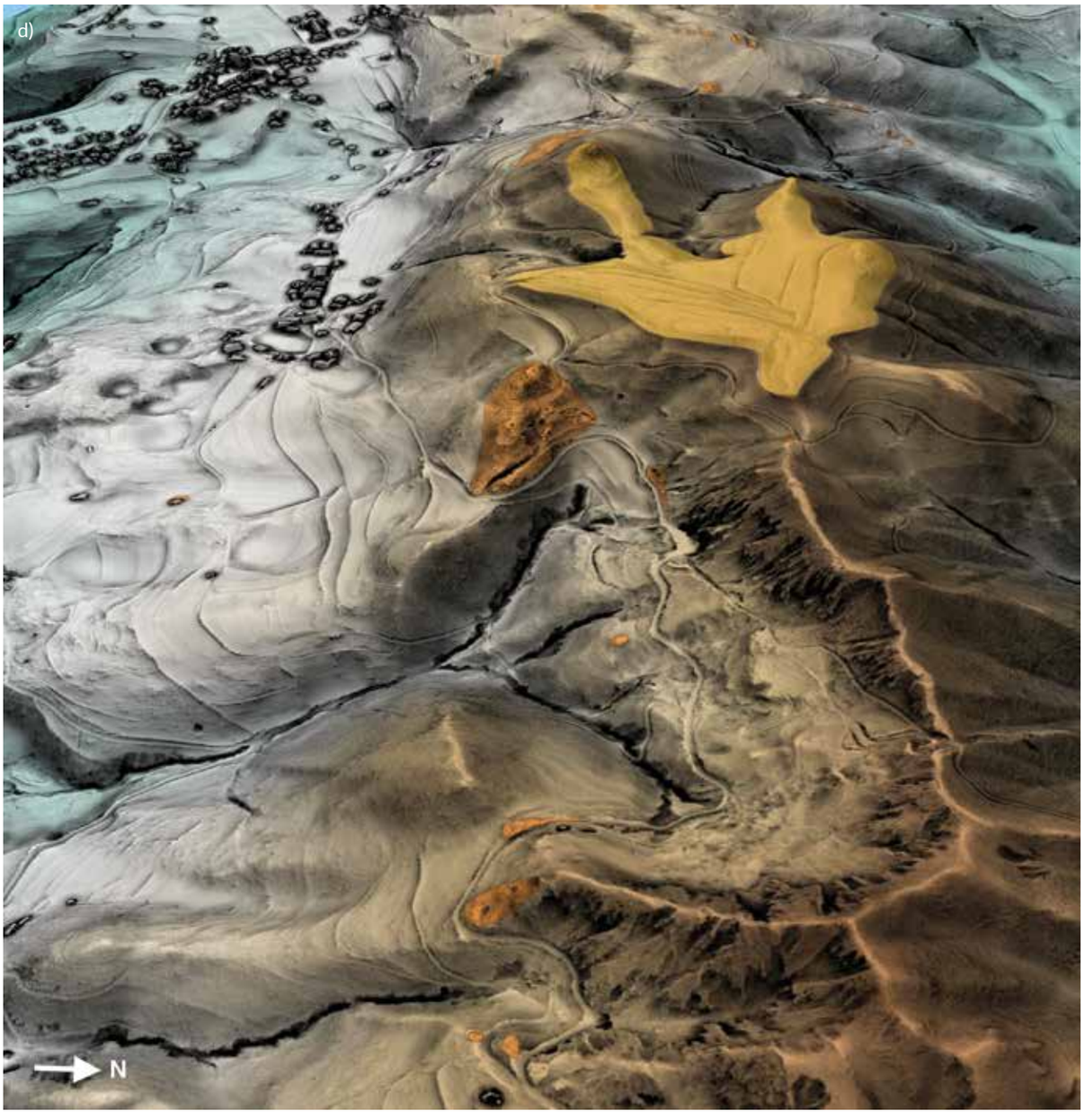
d)
N

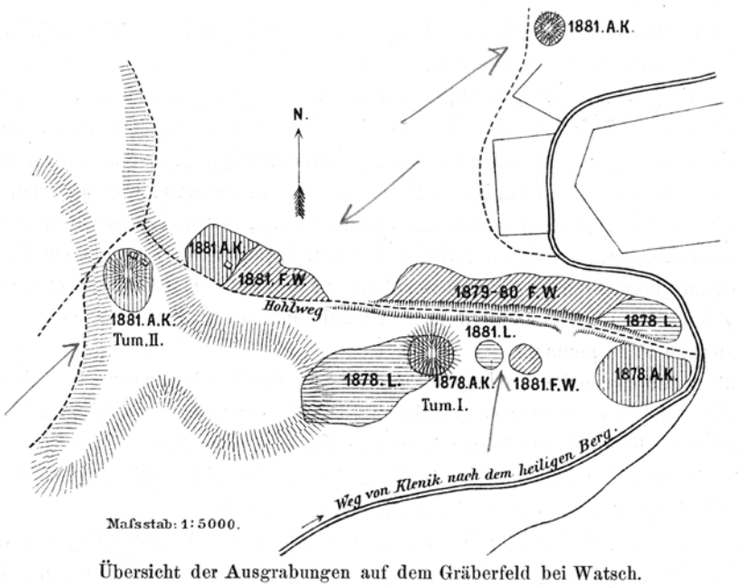

Übersicht der Ausgrabungen auf dem Gräberfeld bei Watsch.
L = Laibacher Museum. *AK* = Prähistorische Commission der kais. Akademie der Wissenschaften. *FW* = Fürst Ernst zu Windischgrätz.

Slika 4
Reber nad Klenikom, načrt z arheološkimi izkopavanji raziskanih območij na obeh straneh poti v letih od 1878 do 1881 (po von Hochstetter 1883, 162, Fig. 1).

Figure 4
Reber above Klenik, plan with archaeological excavations in the areas explored on both sides of the route in the years 1878 to 1881 (from von Hochstetter 1883, 162, Fig 1).

poskusnih izkopov naredil Davorin Vuga, a je odkril le še prekopane plasti.[15]

V reber. Z ledinskim imenom Reber oz. »V reber«, kot ga je poimenoval Szombathy, je označeno tudi grobišče, odkrito na pobočju nad Vačami oz. tamkajšnjim pokopališčem (Sl. 2 –3 a, b).[16] **Poroča se o manjših gomilah, odkritih naj bi bilo tudi nekaj žar, zato je leta 1883 Szombathy izvedel poskusno izkopavanje. Raziskal je manjšo gomilo in v njej odkril štiri žgane grobove, med njimi tudi bogat ženski grob (Tab. 78 A, B).**

Laz. Na pobočju vzhodno od grobišča na Rebri, nedaleč od njega v smeri proti Cvetežu, leži grobišče, znano pod imenom Laz oz. Gornji laz pri Vodicah,[17] **danes je tam velik kamnolom oz. peskokop (Sl. 3 a, b, d). Lego tega najdišča sta zabeležila že Deschmann in von Hochstetter na svoji topografski karti, na tej je označena tudi lega groba z negovsko čelado (Sl. 26). Zanj navajata podatek, da je bil najden na južnem pobočju vzpetine, poimenovane »V verheh«, tik nad cesto proti Sveti gori. Grob je bil skeletni, v njem pa sta bili ob čeladi najdeni še sulični osti in železen predmet.**[18] **Leta 1883 je tod več manjših poskusnih sondiranj izvedel Szombathy, vendar brez uspeha, saj ni odkril nikakršnih sledov grobov ali najdb.**[19] **Na Gornjem lazu je izkopavala tudi vojvodinja Paul Friedrich pl. Mecklenburška, rojena Marie von Windischgrätz, lastnica**

15 Vuga 1984, 206; Vuga 1986, 248; Vuga 1989, 211.
16 Deschman, von Hochstetter 1879, Taf, 5; Dular 2021, 46.
17 Cestnik 2009a, 17–18; Vuga 1982, 11; Dular 2021, 62–63 desno.
18 Deschmann, von Hochstetter 1879, Taf. 4 (desno na karti pod »Uvrheh« in »Dolomitschutt«).
19 Szombathy, Tagebuch, Büchlein 26, 36–37 (oz. 116–117); Büchlein 27, 20 (oz. 147–148).

Finds were also discovered later, for example, in 1954, while digging sand, two graves were discovered, one cremation and one inhumation, which were published by France Starè (Fig. 7). In the 1980s, Davorin Vuga opened several test trenches, but only discovered previously excavated layers.[15]

V Reber. The name for fallow land, Reber or "V reber", as Szombathy called it, also designates the cemetery that was discovered on the slope above Vače itself, or rather above present-day cemetery there (Fig. 2-3 a-b).[16] Smaller mounds were reported, and a few urns are also said to have been discovered, so in 1883 Szombathy carried out a trial excavation. He investigated a small tumulus, in which he discovered four cremation graves, including a rich female grave (Pl. 78 A, B).

Laz. On the slope east of the cemetery at Reber, not far from it in the direction towards Cvetež, lies the cemetery known as Laz or Gornji laz pri Vodicah,[17] Today there is a large quarry and sand pit there (Fig.3 a, b, d). The location of this site had already been noted by Deschmann and von Hochstetter on their topographic map, which also marks the location of the grave with the Negova/Negau helmet (Fig. 26). They stated that it was found on the southern slope of a hill called "V verheh", just above the road to Sveta Gora. The grave was inhumation, and in it, along with a helmet, two spearheads, and an iron object were also found.[18] In 1883, Szombathy conducted several small test excavations here, but without success, as he did not discover any traces of graves or finds.[19] The Duchess Paul Friedrich of Mecklenburg, born Marie von Windischgrätz, owner of the Bogenšperk Castle near Litija, also excavated at Gornji Laz, and she conducted research at Vače between 1905 and 1907, and again in 1913.[20]

Test soundings carried out by Vuga in 1985 did not yield any results.[21]

Hrovašca.[22] This name for fallow land designates a site located on a slope south of the road to Cvetež (Fig. 3 a, b, d). Szombathy reported the existence of two shallow tumuli. He also excavated one of them and designated it as tumulus "Cvetež b". He discovered 16 graves in it (Pl. 69-71)

15 Vuga 1984, 206; Vuga 1986, 248; Vuga 1989, 211.
16 Deschmann, von Hochstetter 1879, Taf. 5; Dular 2021, 46.
17 Cestnik 2009a, 17-18; Vuga 1982, 11; Dular 2021, 62-63.
18 Deschmann, von Hochstetter 1879, Pl. 4 (left on the map under "Uvrheh" and "Dolomitschutt").
19 Szombathy, Tagebuch, Büchlein 26, 36-37 (or 116-117); Büchlein 27, 20 (or 147-148).
20 ToC 1934, 26-27 (Table), 120 -123 (No. 140-147), Pl. 18-19; Schmid 1939, Plan 1; Starè 1955a, Plan 3; Vuga 1982, 9-11; Cestnik 2009a, 17-18; Maier 2002 (about the Duchess as an extraordinary person).
21 Vuga 1986, 248.
22 Dular 2021, 56-57, Fig. 11 A/1-3.

gradu Bogenšperk pri Litiji, ki je na Vačah raziskovala med letoma 1905 in 1907 ter ponovno 1913.[20]

Poskusna sondiranja, ki jih je opravil Vuga leta 1985, niso prinesla nobenih novih izsledkov.[21]

Hrovašca.[22] Pod tem ledinskim imenom je označeno najdišče, ki leži na pobočju južno od poti proti Cvetežu (Sl. 3 a, b, d). Szombathy poroča o dveh nizkih gomilah. Eno izmed njiju je tudi izkopaval in jo označil kot gomilo »Cvetež b«. V njej je odkril 16 grobov (Tab. 69–71).

Perkljanovec.[23] Pod tem imenom je označeno najdišče, ki leži na pobočju desno oz. severno od poti proti Cvetežu (Sl. 3 a, b, d), znano je tudi pod imenom Pri klancu.[24] Ker je na tem mestu leta 1882 izkopaval za muzej preparator Deželnega muzeja Ferdinand Schulz in odkril večje število tako žganih kot skeletnih grobov, med njimi tudi nekaj bogatejših, je naslednje leto – 1883 – tod izkopavanja nadaljeval Szombathy, a ni imel posebne sreče. Odkril je le nekaj skromnih grobov in jih označil kot »Cvetež a« (Tab. 69 A, B).

Smogorjev gozd tik pred Cvetežem (Sl. 3). To najdišče, na katerem naj bi bilo več gomil, omenjata že Deschmann in von Hochstetter v svojem prvem poročilu.[25] Tam je za Deželni muzej izkopaval Schulz in odkril več grobov. Leta 1884 naj bi na eni izmed gomil kopala tudi domačina Janez Grilc in Janez Manc, vendar o morebitnih najdbah ni podatkov.[26]

Apno. Ledina, poimenovana Apno, leži jugozahodno od naselbine, pod strmino pobočja Slemška, na rahlo terasiranem terenu, morda nekoliko umetno izravnanem (Sl. 3 a, b). Pod imenom »Apno pri Slemšku« (Apno bei Slemšek) navaja najdbe grobov Peruzzi, ki je tam tudi sam izkopaval, in sicer na južnem delu Apna, znanem tudi pod imenom Španov Laz.[27] Del najdb je prodal Deželnemu muzeju v Ljubljani,[28] del pa Naravoslovnemu muzeju na Dunaju (Tab. 86–87, 91 D, 92). Medtem pa Szombathy v poročilu o najdbi groba z dvogrebenasto čelado, odkritega leta 1887 (Tab. 88–90), lokacijo imenuje »Pod Slemšek« in doda, da je Peruzzi kopal nižje na pobočju. Na Apnu je leta 1934 izkopaval tudi Walter Schmid,[29] petdeset

20 ToC 1934, 26–27 (Tab.), 120–123 (Nr. 140–147), Pl. 18–19; Schmid 1939, Plan 1; Starè1955a, Plan 3; Vuga 1982, 9–11; Cestnik 2009a, 17–18; Maier 2002 (o vojvodinji kot izredni osebnosti).
21 Vuga 1986, 248.
22 Dular 2021, 56–57, Sl. 11 A/1–3.
23 Dular 2021, 58, Sl. 11A/ 1; 11 B/1.
24 Prim. Cestnik 2009a, 19.
25 Deschmann, von Hochstetter 1879, 27.
26 Dular 2021, 59, Sl. 11 A/1, 12/1.
27 Cestnik 2009a, 39–40; Dular 2021, 60.
28 Starè 1955a, 62–63, Tab. 96: 6–12; 97.
29 Schmid 1939, Plan 1; Starè 1955a, 58–62,Tab. 90–96: 1–5.

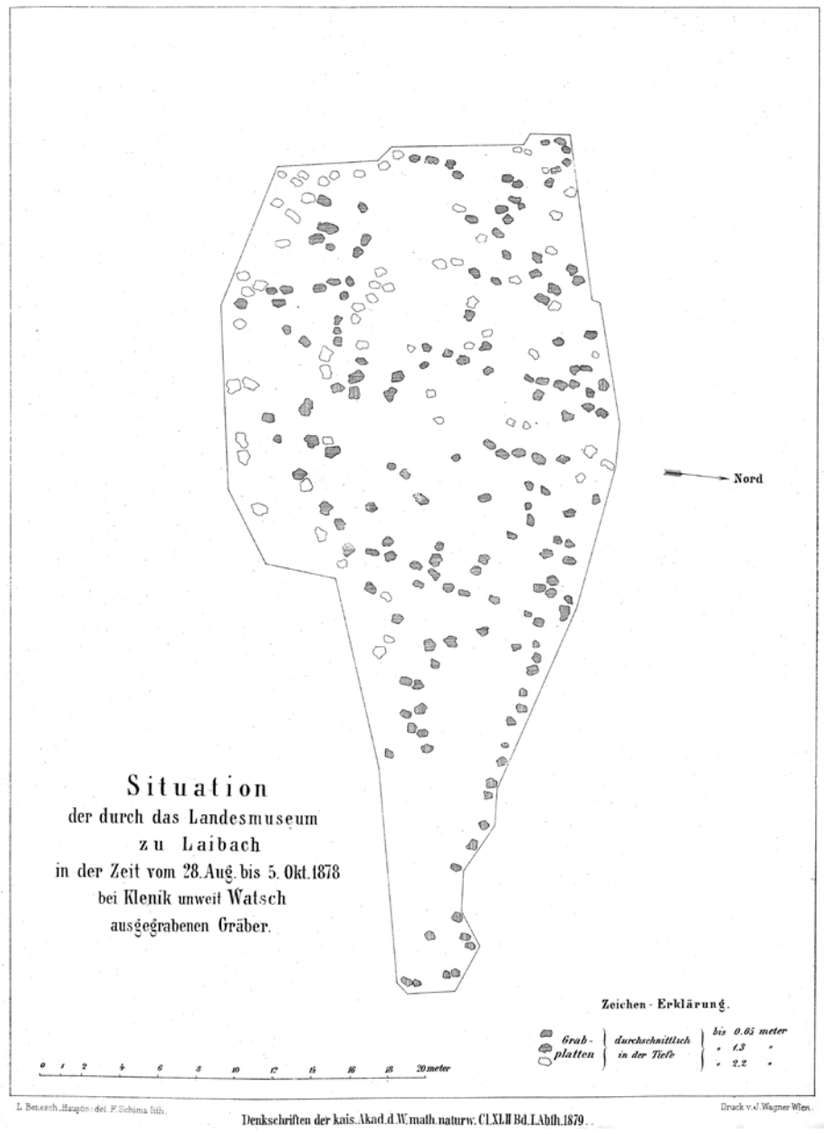

Slika 5
Reber nad Klenikom, načrt leta 1878 izkopanega dela grobišča z vrisano lego grobov (po Deschmann, von Hochstetter 1879, Taf. 7).

Figure 5
Reber above Klenik, plan of the part of the cemetery excavated in 1878 with the location of the graves marked (from Deschmann, von Hochstetter 1879, Pl. 7).

Perkljanovec.[23] This name designates a site located on a slope to the right or north of the path towards Cvetež (Fig. 3 a, b, d), also known as Pri klancu.[24] Since Ferdinand Schulz, a preparator at the Provincial Museum, excavated at this site in 1882 for the museum and discovered a large number of both cremation and inhumation graves, including some of the more rich ones, Szombathy continued his excavations there the following year – 1883, but he did not have much luck. He discovered only a few modest graves, which he labeled as "Cvetež a" (Pl. 69 A, B).

Smogorjev Gozd just before Cvetež (Fig. 3 a, b, d). This site, where there were supposedly several tumuli, was already mentioned by Deschmann and von Hochstetter in their first report.[25] Schulz excavated there for the Provincial Museum and discovered several graves. In 1884, the local inhabitants Janez Grilc and Janez Manc are said to

23 Dular 2021, 58, Fig. 11A/ 1; 11 B/1.
24 Cestnik 2009a, 19.
25 Deschmann, von Hochstetter 1879, 27.

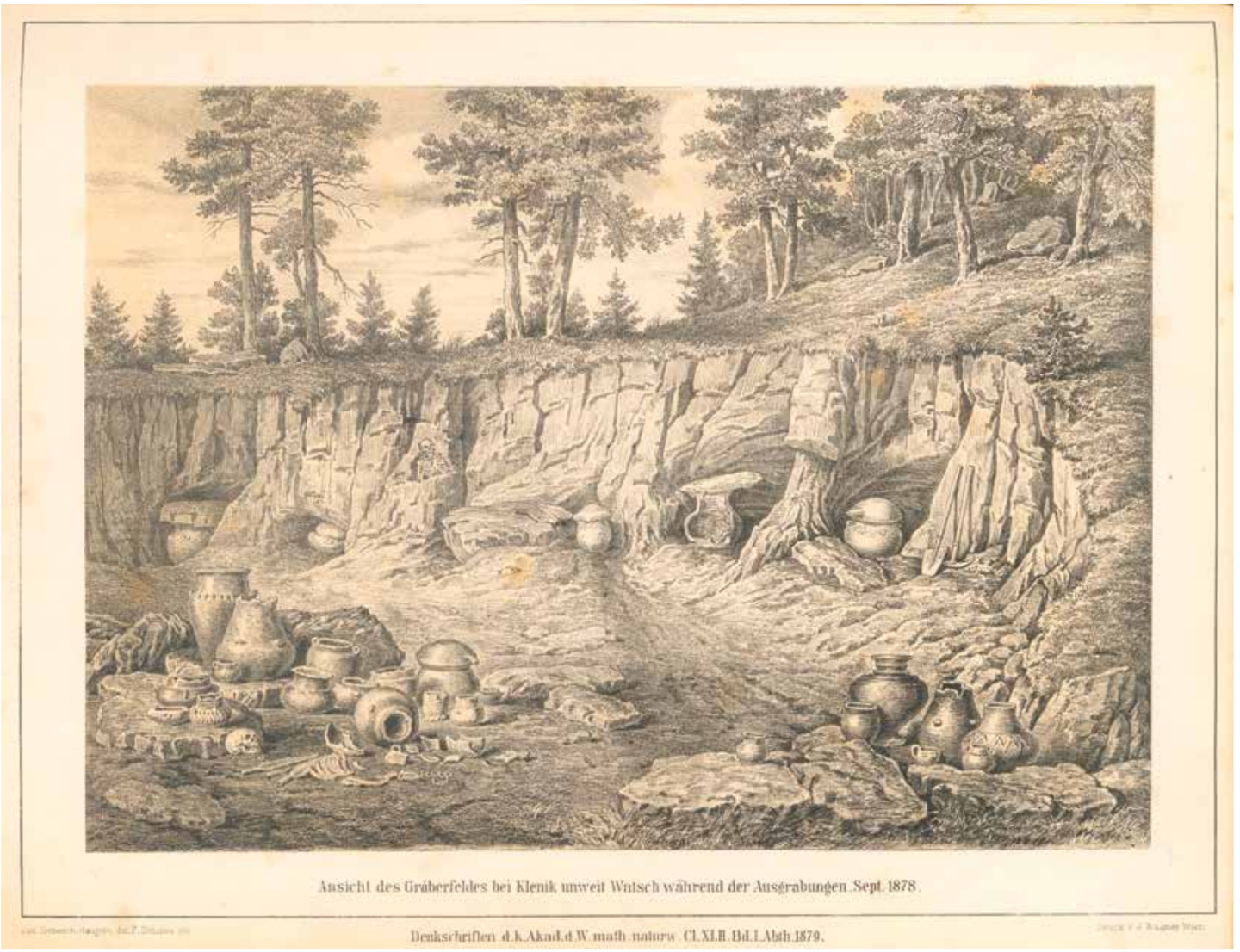

Slika 6
Reber nad Klenikom, pogled na izkopani del grobišča septembra 1878: Ladislav Benesch, črtna risba (po Deschmann, von Hochstetter 1879, Taf. 8).

Figure 6
Reber above Klenik, view of the excavated part of the cemetery in September 1878: Ladislaus Benesch, line drawing (from Deschmann, Hochstetter 1879, Pl. 8).

let pozneje pa še Davorin Vuga, slednji je poleg enega žganega groba odkril ostaline že prekopanih grobov.[30]

<u>Ravne njive</u>. Ledinsko ime Ravne njive označuje terasasto razčlenjen plato na vrhu hriba, ki se vzpenja zahodno od Slemška in ga od njega ločuje globoko vrezana grapa Gobela s strmimi pobočji na obeh straneh (Sl. 3 a, b, c). Po tej grapi poteka pot med Moravško dolino in Kandršami prek prelaza prav na sedlu med obema hriboma proti Savski dolini. Na Ravnih njivah ležijo grobne gomile, razporejene v dve večji skupini, dve pa sta nekoliko oddaljeni od njih in ležita bolj osamljeno. Kot poroča von Hochstetter, naj bi bilo za njega časa vidnih okrog 15 gomil.[31] **Na Ravnih njivah so izkopavali predvsem domačini, kot sta bila Janez Grilc in Janez Manc, o najdbah pa je muzejema v Ljubljani in na Dunaju poročal Peruzzi. Tako je bil leta 1883 odkrit grob s sestavljeno čelado ter ob njem bogat ženski in otroški grob, najdbe iz njih pa je**

30 Vuga 1984, 206–208; Vuga 1985, 202–204; Cestnik 2009a, 39–40; Dular 2021, 60, Sl. 13/1–2.
31 von Hochstetter 1883, 168; Cestnik 2009a, 41; Dular 2021, 40–43, Sl. 8/1–3.

have also dug into one of the tumuli, but no information exists about any possible finds.[26]

<u>Apno</u>. The fallow land, called Apno, lies southwest of the settlement, below the steep slope of Slemšek, on slightly terraced terrain, perhaps somewhat artificially leveled (Fig. 3 a, b). Under the name "Apno pri Slemšku" (Apno bei/near Slemšek), Peruzzi, who himself excavated there, lists the finds of graves, namely in the southern part of Apno, which is also known as Španov Laz.[27] Part of the finds were sold to the Provincial Museum in Ljubljana,[28] and part to the Natural History Museum in Vienna (Pl. 86 -87, 91 D, 92). Meanwhile, Szombathy, when reporting on the discovery of a grave with a double-crested helmet, discovered in 1887 (Pl. 88-90), calls the location "Pod Slemšek" (Under Slemšek) and adds that Peruzzi dug lower down on the slope.

Walter Schmid also excavated at Apno in 1934,[29] and

26 Dular 2021, 59, Fig. 11 A/1, 12/1.
27 Cestnik 2009a, 39-40; Dular 2021, 60.
28 Starè 1955a, 62-63, Pl. 96: 6-12; 97.
29 Schmid 1939, Plan 1; Starè 1955a, 58-62, Pl. 90-96: 1-5.

Szombathy pridobil za Naravoslovni muzej na Dunaju (Tab. 75–77). To je spodbudilo Szombathyja, da je v poznem poletju istega leta tudi sam izvedel poskusno izkopavanje ene izmed gomil, a so bili grobovi bolj skromni (Tab. 72). Leta 1886 je Janez Grilc znova kopal na Ravnih njivah in v gomili, jugozahodno od prve, odkril že prekopane (verjetno je mišljena gomila s sestavljeno čelado), na južnem robu Ravnih njiv pa grob z negovsko čelado s paleovenetskim napisom in druge dragocene predmete (Tab. 83–85). Ti so bili skupaj s čelado prodani Umetnostnozgodovinskemu muzeju na Dunaju. Na Ravnih njivah so kopali tudi knez Ernst von Windischgrätz in Jernej Pečnik[32] ter pozneje vojvodinja Mecklenburška[33] in W. Schmid.[34]

<u>Lestina</u>. Na pobočju hriba z Ravnimi njivami na vrhu, a mnogo nižje, na severozahodni strani, kjer postaja pobočje zložnejše, se razprostirajo tri gomile, morda jih je bilo tudi več, in sicer ležijo tik nad cesto proti Kandršam (Sl. 3 a). Gomile so precej poškodovane in prekopane. Poznal jih je že Deschmann, Szombathy pa je leta 1883 med svojimi izkopavanji na Vačah pooblastil Peruzzija, da je tam kopal en dan. Našel je le tri skelete brez pridatkov, a tudi vijček in brusni kamen[35] (morda Tab. 73: 5; in eden izmed vijčkov na Tab. 74: 8–10). Leta 1927 pa je domačin Tit Stremljan prekopal tri gomile. V eni izmed njih je v sredini odkril grob, obdan in prekrit s kamniti ploščami, v kamniti skrinji pa skeletni pokop. Med pridatki so bili železna sulična ost, kosi debelejše bronaste pločevine, bronasti okov ter zdaj že slavni, bronasti kipec bojevnika s skledasto čelado (Sl. 37).[36]

O gomilah na drugih lokacijah zahodno od naselbine, ki se nizajo od gomile, na kateri danes stoji kapelica, v Globeli med Slemškom in Ravnimi njivami, vzdolž grebena z ledinskim imenom Breg, ki se spušča proti Kandršam, ne vemo veliko (Sl. 3 a). Po večini so še neraziskane. Le za eno izmed njih na Bregu je podatek, da je Peruzzi po naročilu Szombathyja tam poskusno kopal in odkril dva skeleta, zato skoraj ni dvoma, da gre za grobne gomile.[37] Enako velja za gomilo pri Vodicah, vzhodno od naselbine, ki leži na blagem pobočju pod današnjo cesto in je ostala neraziskana (Sl. 3 a, b, d).[38]

32 Dular 2021, 43.
33 ToC 1934, 26–27 (Tab.), 120–123 (Nr. 140–147), Pl. 18–19; Schmid 1939, Plan 1; Starè 1955a, Plan 3; Cestnik 2009a, 42.
34 Schmid 1939, Plan 1; Starè 1955a, 63–64, Tab. 98, Plan 3; Cestnik 2009a, 42.
35 Szombathy, Tagebuch, Büchlein 23, 28–29 oz. 151–152 (Watsch c, Tumulus an der Strasse).
36 Starè 1962–1963, 383–386, Sl. 1–3, Risba 1, Tab. 1–3; Turk 2005, 21, Sl. 20; Laharnar, Turk 2017, 66–67, Sl. 69–71; Cestnik 2009a, 43–44; Dular 2021, 37–39, Sl. 7/ 1–5.
37 Dular 2021, 44–45, Sl. 8/2, 8 A/1, 8 B/1; Szombathy, Tagebuch, Büchlein 23, 28–29 oz. 151–152.
38 Dular 2021, 55, Sl. 9/2, 11/1.

fifty years later so did Davorin Vuga, who discovered, except for one cremation grave, only the remains of already dug up graves.[30]

<u>Ravne Njive</u>. The fallow land named Ravne Njive refers to a terraced plateau on top of a hill, which rises to the west of Slemšek and is separated from it by the deeply cut Gobela ravine with steep slopes on both sides (Fig. 3 a, b, c). The path between the Moravška Valley along Kandrše runs through this ravine, over a pass right on the saddle between the two hills towards the Sava Valley. There are tumuli on Ravne Njive and they are arranged in two larger groups, while two others are somewhat distant from them in an isolated position.

According to von Hochstetter, around 15 tumuli were visible in his time.[31] The excavations at Ravne Njive were carried out mainly by local inhabitants, such as Janez Grilc and Janez Manc, while Peruzzi reported on the finds to the museums in Ljubljana and Vienna. In this manner, in 1883, a grave with a composite helmet was discovered, along with a rich female and child grave next to it, and Szombathy acquired the finds from them for the Natural History Museum in Vienna (Pl. 75-77). This inspired Szombathy to conduct a trial excavation of one of the mounds himself in the late summer of the same year, but the graves were more modest (Pl. 72). In 1886, Janez Grilc again excavated at Ravne Njive and discovered in a tumulus southwest of the first, already excavated one (he probably meant the mound with the composite helmet), on the southern edge of Ravne Njive, a grave with a Negova/Negau helmet with a paleo-Venetic/Raetic inscription and other valuable objects (Pl. 83-85), which were sold together with the helmet to the Kunsthistorisches Museum in Vienna. Those who also excavated at Ravne Njive included Prince Ernst von Windischgrätz and Jernej Pečnik,[32] and later the Duchess of Mecklenburg[33] and W. Schmid.[34]

<u>Lestina</u>. On the slope of the hill with Ravne Njive at the top, but much lower, on the northwestern side, where the slope becomes more steep, there are tumuli, three, or perhaps more, lying just above the road towards Kandrše (Fig. 3 a). The tumuli are quite damaged and dug up. Deschmann already knew about them, and Szombathy authorized Peruzzi to dig there for a day in 1883 during his excavations at Vače. He found only three skeletons without grave goods, but also a spindle-whorl

30 Vuga 1984, 206-208; Vuga 1985, 202-204; Cestnik 2009a, 39-40; Dular 2021, 60, Fig. 13/1-2;
31 von Hochstetter 1883, 168; Cestnik 2009a, 41; Dular 2021, 40-43, Fig. 8/1-3.
32 Dular 2021, 43.
33 ToC 1934, 26-27 (Table), 120 -123 (No. 140-147), Pl. 18-19; Schmid 1939, Plan 1; Starè1955a, Plan 3; Cestnik 2009a, 42.
34 Schmid 1939, Plan 1; Starè 1955a, 63-64, Pl. 98, Plan 3; Cestnik 2009a, 42.

Slika 7
Reber nad Klenikom, pridatki iz grobov, odkritih leta 1954 (po Starè 1955b, 287–290, Tab. 1).

Figure 7
Reber above Klenik, grave goods from graves discovered in 1954 (from Starè 1955b, 287–290, Pl. 1.)

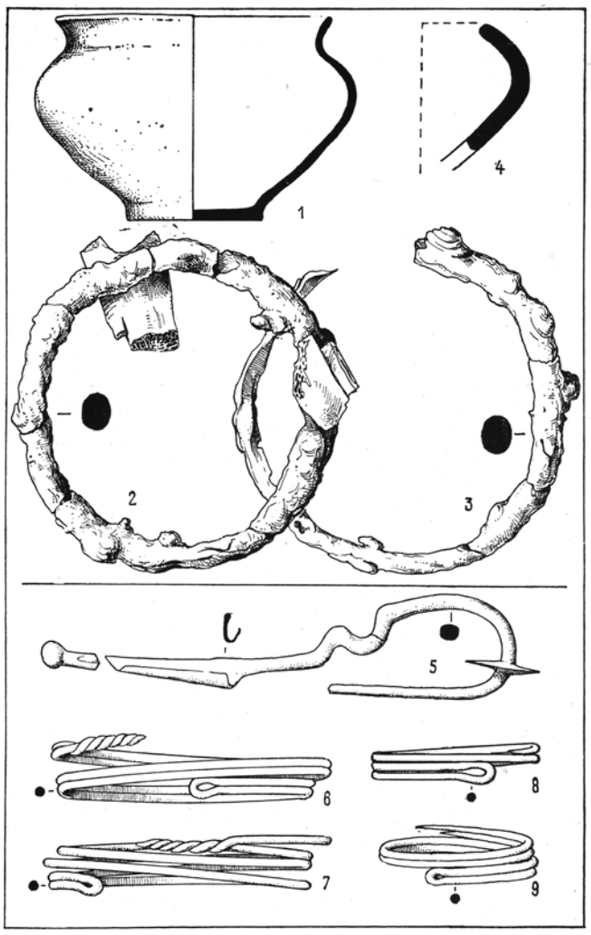

Koliko je bilo še drugih domačih iskalcev »šacev«, kot pravi Vuga,[39] in kje vse so kopali, ne bomo nikoli natančno izvedeli. Prav tako ne, koliko najdb ni našlo poti v Deželni muzej v Ljubljani (danes Narodni muzej Slovenije) in Naravoslovni muzej na Dunaju. Kljub temu ponujajo predmeti, odkriti proti koncu 19. stol. in v zgodnjem 20. stol. v grobovih na prej navedenih najdiščih, impresivno sliko o prebivalcih naselbine na Kroni v času starejše železne dobe, tj. v prvi polovici in sredini 1. tisočletja pr.n.št.

Za razumevanje takratnega časa pa je društvo z Vač, poimenovano Društvo za razvoj in varovanje GEOSSa (Geometrično središče Slovenije),[40] ki ima vseslovenski značaj, izvedlo pohvale vreden projekt, poimenovan Arheološka pot Vače. Pohodna pot s krožno zasnovo popelje obiskovalca po vseh glavnih najdiščih vaškega arheološkega kompleksa, na vsakem izmed njih je postavljena informativna tabla s predstavitvami v besedi in sliki. Obiskovalec se lahko sam napoti po strmih in manj strmih poteh od najdišča do najdišča po obsežnem, arheološko zaščitenem

39 Vuga 1982, 8.
40 Cestnik 2022.

and a whetstone (perhaps Pl. 73: 5; and one of the spindle-whorls on Pl. 74: 8-10).[35] In 1927, the local inhabitant Tit Stremljan dug through three tumuli. In one of them, he discovered a grave in the middle of the mound, surrounded and covered with stone slabs, and a skeletal burial in a stone ziste-tomb. The grave goods included an iron spearhead, pieces of thick bronze sheet metal, bronze fittings, and the now famous bronze statuette of a warrior with a bowl-shaped helmet (Fig. 37).[36]

We do not know much about the mounds at other locations west of the settlement, which are located in a row from the tumulus on which the chapel stands today, in Globela between Slemšek and Ravne Njive, along the ridge with the fallow name Breg, which descends towards Kandrše (Fig. 3 a, c). They are mostly still uninvestigated. Only for one of them on Breg is there information that Peruzzi, on Szombathy's order, conducted a trial excavation there and discovered two skeletons, so there seems to be no doubt that these are burial mounds.[37] The same is true for the tumulus near Vodice, east of the settlement, which lies on a gentle slope below the present day road and has remained unexplored (Fig. 3 a, b, d).[38]

How many other local "treasures-seekers" were involved, as Vuga stated,[39] and where they all dug, we will never know for sure. Not even how many finds didn't find their way to the Provincial Museum in Ljubljana (today the National Museum of Slovenia) and the Natural History Museum in Vienna. Nonetheless, the objects discovered towards the end of the 19th century and in the early 20th century in graves at the above-mentioned sites provide an impressive picture of the inhabitants of the settlement at Krona during the Early Iron Age, i.e. in the first half and middle of the 1st millennium BC.

To help us understand those times, a special association from Vače, called the "Society for the Development and Protection of GEOSS" (Geometric centre of Slovenia)[40], has carried out a commendable project called the "Archaeological Trail of Vače". The hiking trail, which has a circular design, takes visitors through all the main sites of the archaeological complex of Vače, each of which has an informative panel with presentations in words and pictures. Visitors can navigate steep and less steep paths from site to site across the extensive, archaeologically

35 Szombathy, Tagebuch, Büchlein 23, 28-29 or 151-152 (Watsch c, Tumulus an der Strasse).
36 Starè 1962-63, 383-386, Fig. 1-3, Drawing 1, Pl. 1-3; Turk 2005, 21, Fig. 20; Laharnar, Turk 2017, 66-67, Fig. 69-71; Cestnik 2009a, 43-44; Dular 2021, 37-39, Fig. 7/ 1-5.
37 Dular 2021, 44-45, Fig. 8/2, 8 A/1, 8 b/1; Szombathy, Tagebuch, Büchlein 23, 28-29 or 151-152.
38 Dular 2021, 55, Fig. 9/2, 11/1.
39 Vuga 1982, 8.
40 Cestnik 2022.

območju, lahko pa se pridruži tudi občasnim strokovno vodenim skupinam in poskuša na ta način dojeti arheološko dediščino Vač.[41]

protected area on their own, or they can join the occasional expertly guided groups and in this manner try to understand the archaeological heritage of Vače.[41]

41 Cestnik 2009a; 2009b; Cestnik 2010a; 2010b.

41 Cestnik 2009a; 2009b; Cestnik 2010a; 2020b. ,

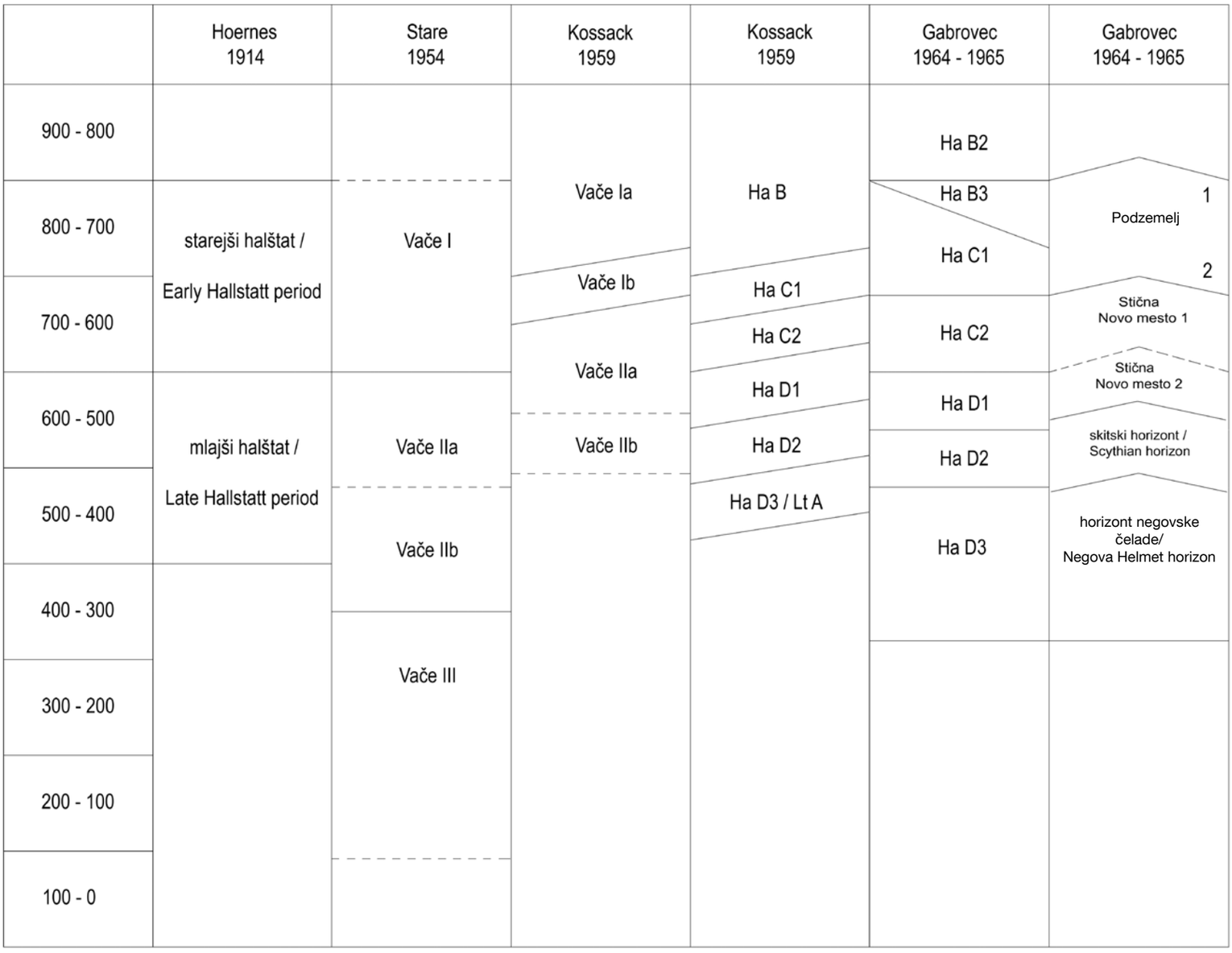

Slika 8
Pregledna tabela kronoloških shem za Vače in dolenjske halštatske skupine (po Hoernes 1914, Starè 1954, Kossack 1959 in Gabrovec 1964–1965).

Figure 8
Overview table of chronological schemes for the Vače and Lower Carniola/Dolenjska Hallstatt group (according to Hoernes 1914, Starè 1954, Kossack 1959, and Gabrovec 1964-1965).

Vaške skice

Biba Teržan

Vače sketches

Biba Teržan

I. skica
Prolog v kronologijo

Začetek strokovnih arheoloških izkopavanj na Vačah sovpada z načrtnim raziskovanjem arheoloških najdišč na Kranjskem, ki ga je izvajala Prazgodovinska komisija matematično-naravoslovnega razreda cesarske Akademije znanosti na Dunaju. Leta 1878 sta Ferdinand von Hochstetter, dvorni svetnik in intendant cesarsko-kraljevega Naravoslovnega dvornega muzeja ter hkrati načelnik Prazgodovinske komisije,[42] in Dragotin Karl Dežman (Carl Deschmann), ravnatelj Kranjskega deželnega muzeja Rudolfinum v Ljubljani,[43] obhodila vrsto najpomembnejših prazgodovinskih gradišč. Že naslednje leto (1879) sta poročala o njih (ter nekaterih drugih manjših izkopavanjih) v slavnem prvem poročilu o prazgodovinskih naselbinah in grobiščih »Prähistorische Ansiedlungen und Begräbnissstätten in Krain. Erster Bericht«.[44]

Ker prav iz tega prvega poročila navajamo posamezne zapise o odkritih grobovih na Vačah v okviru kataloga najdb,[45] naj na tem mestu omenimo le nekatera njuna opažanja o časovni opredelitvi najdb z Vač, ki so zanimiva predvsem s stališča zgodovine arheološke vede in njenega razvoja pri nas. Postavila sta jih ob bok takrat slavnim najdbam iz Hallstatta. Čeprav sta zagovarjala splošno uveljavljeno tezo, da izvirajo bronasti predmeti predvsem iz etruščanskih delavnic, sta vendarle opozorila na to, da gre pri nekaterih izmed njih, npr. vaških vozlastih ločnih fibulah, za domače, lokalne izdelke. Zanimiva se zdi tudi argumentacija o dataciji najdb z Vač, namreč da ni nobenega indikatorja za opredelitev v kameno dobo, prav tako ni sledi o rimskem obdobju, kot so novci, ostanki zidov z malto in opeke, zato sodijo grobovi z Vač v predrimsko obdobje, pri čemer pa obdelava kovin izkazuje visoko

42 Mader 2018, 36–42, 52, Abb. 1.
43 Kastelic, Melik 1988, 255; Mader 2018, 74–75.
44 Deschmann, von Hochstetter 1879.
45 Glej tu Katalog.

Sketch I –
Prologue to a chronology

The start of professional archaeological excavations in Vače coincided with the planned exploration of archaeological sites in Carniola by the Prehistoric Commission of the Mathematical-Natural Science Division of the Imperial Academy of Sciences in Vienna.

In 1878, Ferdinand von Hochstetter, court councilor and intendant of the Imperial-Royal Court Museum of Natural History, and at the same time head of the Prehistoric Commission,[42] and Dragotin Karl Dežman/Carl Deschmann, director of the Carniolan Provincial Museum Rudolfinum in Ljubljana,[43] visited a number of the most important prehistoric sites, and as early as the following year – in 1879 – reported about them, as well as about other, smaller excavations in the famous first report on the prehistoric settlements and cemeteries with the title „Prähistorische Ansiedlungen und Begräbnissstätten in Krain. Erster Bericht".[44]

Since it is from this first report that we provide individual descriptions of the discovered graves at Vače within the framework of our catalog of finds,[45] let us mention here only certain observations that concern the dating of the finds from Vače and are interesting above all from the point of view of the history of archaeological science and its development in Slovenia. These finds were presented alongside the then famous finds from Hallstatt. Although they defended the widely accepted thesis that the bronze objects originated mainly from Etruscan workshops, they also pointed out that some of them, such as e.g. the knobbed bow fibulae of Vače show that these are locally made products. The arguments regarding the dating of the finds from Vače also seem interesting, namely that there are no indicators for classifying them to the Stone Age, nor are there any traces from the Roman period, such as coins, remains of walls with mortar

42 Mader 2018, 36–42, 52, Abb. 1.
43 Kastelic, Melik 1988, 255; Mader 2018, 74–75.
44 Deschmann, von Hochstetter 1879.
45 See here the Catalogue/ Katalog.

razvito metalurško znanje in dejavnost. Ob tem sta posebej omenila depojsko najdbo z Gorenjega Loga pri Litiji,[46] odkrito v 30. letih 19. stoletja dobro uro hoda od Vač. Kot pravita, gre za najdbo z najlepšimi do takrat odkritimi bronastimi predmeti na Kranjskem, in poudarjata, da so ti izdelki starejši od kovinskih predmetov, najdenih v grobovih na Vačah.[47]

Le nekaj let pozneje – že leta 1883[48] – je F. von Hochstetter v obširni študiji izostril svoj pogled na grobne najdbe z Vač. Predstavil jih je skupaj s tistimi iz okolice Šmarjete[49] ter ob tem ponudil povsem nov pogled na »halštatsko obdobje« (»Hallstätter-Periode«). Nekako takole je zapisal: »Rezultati najnovejših izkopavanj v avstrijskih alpskih deželah so nas pripeljali do spoznanja, da je celotna proizvodnja tako bronastih kot tudi železnih izdelkov domača, lokalna! Enako kot v Italiji in Grčiji tudi v alpskih deželah ugotavljamo njihov lastni razvoj; zlasti metalurgija (Metalltechnik) halštatskega obdobja je bila skupna vsem takratnim ljudstvom v srednji Evropi.«[50] Pri tej tezi ga je podprl Joseph Szombathy, ki se je ostro odzval na neupravičeno kritiko Rudolfa Virchowa, takratne avtoritete nemške znanstvene sfere, izrečeno na zborovanju nemškega antropološkega društva leta 1883. Še enkrat je poudaril, da je halštatska kultura v naših Alpah in drugih delih srednje Evrope s svojimi proizvodi domača, lokalna, da je sestra in ne hči staroitalske ali/in arhajske grške kulture ter da ne izvira iz etruščanske kulture.[51] Medtem ko sta Deschmann in von Hochstetter v prvem poročilu iz leta 1879 še tipala o kronološkem mestu grobnih najdb z Vač, pa je von Hochstetter leta 1883 s svojimi novimi raziskavami jasno pokazal, da gre začetek obdobja halštatske kulture in z njim tudi najdb z Vač iskati v zgodnjem 1. tisočletju pr. n. št.[52]

Čeprav so bili Deschmann in von Hochstetter ter Szombathy in tudi Ernst zu Windschgrätz mnenja, da na podlagi razlik tako v načinu pokopavanja na Vačah, tj. prevladujoči žgani grobovi nasproti skeletnim, kot v zastopanosti, razporeditvi ter globini enih in drugih na grobišču (Sl. 5) ni mogoče izluščiti kronološkega

46 Za depo z Gorenjega Loga, ki je bil leta 1985 iz NMS žal ukraden, glej Čerče, Šinkovec 1995, 169–171, Tab. 69.
47 Deschmann, von Hochstetter 1879, 21–22, 26–27.
48 von Hochstetter 1883.
49 Za objavo grobnih najdb iz okolice Šmarjete glej Starè V. 1973; Dular A. 1991.
50 von Hochstetter 1883, 170 (*Durch die Ergebnisse der neuesten Ausgrabungen in den österreichischen Alpenländern wird man jedoch mehr und menr zu der Ansicht gedrängt, dass die gesammte Bronzeindustrie ebenso wie die Eisenindustrie eine einheimische war, und in den Alpenländern ebenso gut wie in Italien und Griechenland ihre eigene Entwicklung hatte, und dass überhaupt die Metalltechnik der Hallstätter-Periode ein gemeinsames Eigenthum aller damaligen Völker Mittel-Europa´s gewesen*).
51 Szombathy 1883.
52 von Hochstetter 1883, 202; Szombathy 1883, 234–235.

and bricks, and hence the graves from Vače would belong to a pre-Roman period in which the metalworking displayed a highly developed level of metallurgical knowledge and activity. At the same time, they specifically mention the discovered hoard find from the 1830s from Gorenji Log near Litija,[46] a good hour's walk from Vače. As was said, it was the find with the most beautiful bronze objects discovered up to that time in Carniola, and they pointed out that these finds are earlier than the metal objects found in the graves at Vače.[47]

Only a few years later – as early as 1883[48] – F. von Hochstetter sharpened his focus on the grave finds from Vače in a more extensive study. He presented them together with finds from around Šmarjeta,[49] giving a completely new perspective on the „Hallstätt Period" (*"Hallstätter-Periode"*). He wrote something like this: The results of the latest excavations in the Austrian Alpine lands have led us to the realization that the entire production of both bronze and iron products is domestic, local! Just as in Italy and Greece, we can also note their specific development in the Alpine countries; and especially the metallurgy (*Metalltechnik*) of the Hallstatt Period was common to all the peoples of Central Europe at that time.[50] He was supported in this thesis by Joseph Szombathy, who reacted harshly to unjustified criticism on the part of Rudolf Virchow, then an authority in the German scientific sphere, as expressed at the meeting of the German Anthropological Society in 1883. He emphasized once again, 1) that the Hallstatt culture in our Alps and other parts of Central Europe with its products is native and local; 2) that it is in fact a sibling and not a descendent of the ancient Italic and/or archaic Greek culture; 3) and that it did not originate from the Etruscan Culture.[51] If Deschmann and von Hochstetter in the first report in 1879 still felt uncertain about the chronological position of the grave finds from Vače, von Hochstetter clearly showed in 1883 with his new research that the beginnings of the period of the Hallstatt Culture, and with them the finds from Vače, were to be sought in the early 1st millennium BC.[52]

Although Deschmann and von Hochstetter, like Szombathy, as well as Ernst zu Windschgrätz, were of the opinion that, based on the differences in both the burial method at Vače, i.e. cremation graves, which predominated, as opposed to

46 For the hoard from Gorenji Log, which unfortunately was stolen in 1985 from the NMS, see Čerče, Šinkovec 1995, 169–171, Tab. 69.
47 Deschmann, von Hochstetter 1879, 21–22, 26–27.
48 von Hochstetter 1883.
49 For the publications of grave finds from the vicinity of Šmarjeta, see: Stare V. 1973; Dular A. 1991.
50 von Hochstetter 1883, 170 (*Durch die Ergebnisse der neuesten Ausgrabungen in den österreichischen Alpenländern wird man jedoch mehr und menr zu der Ansicht gedrängt, dass die gesammte Bronzeindustrie ebenso wie die Eisenindustrie eine einheimische war, und in den Alpenländern ebenso gut wie in Italien und Griechenland ihre eigene Entwicklung hatte, und dass überhaupt die Metalltechnik der Hallstätter-Periode ein gemeinsames Eigenthum aller damaligen Völker Mittel-Europa´s gewesen,*)
51 Szombathy 1883.
52 von Hochstetter 1883, (202); Szombathy 1883, 234–235.

zaporedja v smislu posameznih časovnih stopenj,[53] grobni pridatki pričajo o daljšem časovnem razponu uporabe grobišča – npr. od dvozankastih ločnih fibul do certoških in zgodnjelatenskih fibul.[54]

Šele trideset let pozneje je naslednji korak pri časovnem opredeljevanju grobnih najdb z Vač naredil Moritz Hoernes, prvi profesor za prazgodovinsko arheologijo na dunajski univerzi.[55] V svoji zelo kritično zastavljeni študiji, objavljeni leta 1914 v prvi številki na novo ustanovljenega strokovnega časopisa »Wiener Prähistorische Zeitschrift«, je predložil dvostopenjsko kronološko shemo grobnih najdb z Vač (Sl. 8).[56] Razlikoval je med tremi skupinami, in sicer prvo s starejšimi žganimi grobovi, drugo z mlajšimi žganimi grobovi ter tretjo s skeletnimi grobovi, ki pa jih je razvrstil v dve kronološki stopnji. V prvo, starejšo stopnjo je uvrstil skupino s starejšimi žganimi grobovi na podlagi značilnih dvozankastih ločnih fibul (vaške vozlaste, železne in bronaste variante) in velikih žar ter jo datiral v čas med letoma 700 in 600 oz. 800 in 600 pr. n. št. Drugi, mlajši stopnji je pripisal drugo skupino z mlajšimi žganimi grobovi in tretjo skupino s skeletnimi grobovi. Pokazalo se je, da so v mlajših žganih grobovih kot značilni tipi zastopane čolničaste, kačaste in trortaste fibule, v skeletnih pa predvsem certoške fibule in votle zapestnice ter orožje iz železa (tulaste sekire, sulične osti), sem je uvrstil tudi negovsko čelado. Za to stopnjo je predlagal datacijo okoli leta 500 oz. med 600 in 400 pr. n. št. Ob tem je ugotavljal, da sta izraziteje zastopani prva in tretja skupina, medtem ko je druga v občutni manjšini, vendar je z vidika kronoloških stopenj in načina pokopavanja prehajanje med njimi tekoče, brez kakršnih koli prekinitev.[57]

Nekaj desetletij pozneje, po drugi svetovni vojni, je Hoernesovo kronološko shemo za Vače dopolnil France Starè.[58] Kot izrazit tipolog je natančno proučil posamezne zvrsti grobnih pridatkov in jih razvrstil v tri oz. štiri časovne stopnje, pri čemer je drugo stopnjo razdelil na dve fazi. Prvo in drugo stopnjo je opredelil kot halštatskodobno, tretjo pa kot latenskodobno (Sl. 8). Le za ilustracijo naj omenimo njegove vodilne tipe fibul po posameznih obdobjih, ki pa se od Hoernesovih komajda razlikujejo: v prvo stopnjo je uvrstil dvozankaste ločne fibule različnih variant, v starejšo fazo druge stopnje čolničaste in masivno lite kačaste fibule, v mlajšo pa čolničaste (šmarješki tip),

53 Deschmann, von Hochstetter 1879, 23–24, Taf. 7; von Hochstetter 1883, 194; Szombathy 1883, 231; Szombathy 1885, [96]; Windischgrätz 1885, [90–91].
54 von Hochstetter 1883, 191–194.
55 Mader 2018, 46–48, 79–80, Abb. 5.
56 Hoernes 1914.
57 Hoernes 1914, 42–52, Abb. 1–4.
58 Starè 1954b. Glej tudi Gabrovec 1998.

skeleton graves, as well as in the representation, arrangement, and depth of both in the cemetery (Fig. 5), it was not possible to extract a chronological sequence in terms of individual chronological stages,[53] but that the grave goods testified to a longer period of time for the use of the burial ground – e.g. from double-looped bow fibulae to Certosa and early La Tène fibulae.[54]

It was only thirty years later that Moritz Hoernes, the first professor of prehistoric archeology at the University of Vienna,[55] took the next step in dating the burial finds from Vače. In his highly critical study, published in 1914 in the first issue of the newly established specialist journal „Wiener Prähistorische Zeitschrift", he presented a two-stage chronological scheme for the grave finds from Vače (Fig. 8).[56] He distinguished between three groups, the first with earlier cremation graves, the second with later cremation graves, and the third with inhumation graves, which he classified into two chronological stages. He classified the group with earlier cremation graves on the basis of the characteristic double-looped bow fibulae (the Vače knobbed type, in iron and bronze variants) and large urns to the first, earlier stage, and dated it between 700 and 600, or rather 800-600 BC. He attributed the second group with later cremation graves and the third group with inhumation graves to a second, later stage. It was shown that boat-shaped, serpentine, and three knobbed fibulae were represented as typical types in the younger cremation graves, while the skeletal graves mainly contained Certosa fibulae and hollow bracelets, along with iron weapons (socketed axes, spear points), and also the Negova/Negau type helmet. For this stage, he proposed a dating around the year 500, or between 600 and 400 BC, and noted that the first and third groups were more strongly represented, while the second represented a significant minority, but as far as the chronological stages and the method of burial are concerned, the transition between them was fluid, without any interruptions.[57]

A few decades later, after World War II, Hoernes' chronological scheme for Vače was supplemented by France Starè.[58] As a prominent typologist, Starè studied the individual types of grave goods in detail and classified them into three or four chronological stages, dividing the second stage into two phases. He defined the first and second stages as belonging to the Hallstatt period, with the third as the La Tène period (Fig. 8). Just to illustrate, let me mention his leading types of fibulae by individual period, which barely differ from those of Hoernes: in the first stage he classified double-looped bow fibulae of different variants, in the

53 Deschmann, von Hochstetter 1879, 23–24, Pl. 7; von Hochstetter 1883, 194; Szombathy 1883, 231; Szombathy 1885, [96]; Windischgrätz 1885, [90-91].
54 von Hochstetter 1883, 191- 194.
55 Mader 2018, 46–48, 79–80, Fig. 5.
56 Hoernes 1914.
57 Hoernes 1914, 42–52, Fig. 1–4.
58 Starè 1954b. Also see Gabrovec 1998.

kačaste in certoške fibule, ki so deloma zastopane še na začetku tretje, po najdbah skromnejše stopnje.[59] Ni naš namen analizirati Staretove kronologije, ki je z vidika današnjega stanja raziskanosti materialne kulture halštatskega obdobja močno zastarela in glede datiranja posameznih tipov ni več ustrezna.

V še vedno temeljnem delu o halštatskem obdobju v srednji Evropi izpod peresa Georga Kossacka so našle svoje mesto tudi Vače. V poglavju o primerjalni kronologiji, v katerem je analiziral in soočil kronološke sisteme različnih regionalnih skupin halštatske kulture, se je Kossack za prikaz stanja v jugovzhodnoalpskem prostoru oprl na Hoernesovo in Staretovo kronologijo Vač, le da jo je dopolnil ter tudi prilagodil (Sl. 8).[60] Prvo stopnjo je razdelil na Vače Ia in Ib, pri čemer je stopnjo Vače Ia opredelil še v čas pozne kulture žarnih grobišč in jo opisal z najdbami iz žganih grobov z dvorišča SAZU v Ljubljani. To stopnjo je Stane Gabrovec mnogo pozneje opredelil kot stopnjo Ljubljana IIa.[61] Stopnjo Vače Ib je Kossack vzporejal s stopnjo Ha C v srednjeevropskem smislu, stopnjo Vače IIa deloma s stopnjo Ha C2-Ha D1, Vače IIb pa s stopnjo Ha D1-D2. Podobno kot že omenjeni avtorji pred njim in pozneje tudi Gabrovec je poudaril, da so prehodi med posameznimi časovnimi stopnjami tekoči, brez ostrih meja, zato se nekatere oblike in tipi materialne kulture pojavljajo skozi daljše časovno obdobje ne glede na definicijo posameznih kronoloških stopenj.[62]

Novo pot v kronološkem diskurzu o halštatski kulturi na območju dolenjske skupine je ubral Stane Gabrovec. V svojih epohalnih študijah, objavljenih v strokovnih časopisih, tj. leta 1964–1965 v Arheološkem vestniku in leta 1966 v Germanii, za izhodišče ni več uporabil kronološke sheme gradiva z Vač, temveč je posamezne časovne stopnje oz. horizonte opredelil na osnovi grobnih celot z izstopajočimi pridatki iz celotne Dolenjske vključno z Belo krajino in Zasavjem (Sl. 8).[63] Tako je začetno stopnjo halštatske kulture poimenoval po slavnem podzemeljskem grobu z antenskim mečem kot časovni horizont Podzemelj, vendar pa ga je razdelil na dve fazi. Vodilni grob prve faze – Podzemelj 1 – mu je predstavljal grob z antenskim mečem, druge faze – Podzemelj 2 – pa bojevniški grob iz Šmarjete s skledasto čelado in trakokimerijsko konjsko opremo. Horizont Podzemelj 1 je vzporejal s

59 Starè 1954b, 118–138, Priloga 3.
60 Kossack 1959, 41–45, Abb. 9–10.
61 Primerjaj Kossack 1959, 41–43, Abb. 9, 1–8; Gabrovec 1973, 342–351, Sl. 1–5, Razpredelnica 1; Teržan 1987, 7–9, Fig. 1. Tu naj opozorimo, da je nekoliko drugačno, predvsem s kronološkega stališča korigirano kronološko shemo za Ljubljano predstavila v svoji disertaciji Brina Škvor Jernejčič leta 2014. Ker njena študija še ni objavljena in zato le delno dostopna, se tu sklicujemo na Gabrovčevo shemo iz leta 1973.
62 Kossack 1959, 43–44, Tab. 3.
63 Gabrovec 1964–1965; Gabrovec 1966.

second stage, an earlier phase of boat-shaped and massively cast serpentine fibulae, and in the later stage, boat-shaped (Šmarjeta type), serpentine, and Certosa fibulae, which were partly represented even at the beginning of the third phase, considered more modest in terms of the finds.[59] It is not our intention to analyze Starè's chronology, which, based on the current state of research into the material culture of the Hallstatt period, is greatly outdated and can no longer be considered adequate in terms of the dating of individual types.

In the still fundamental work on the Hallstatt period in Central Europe written by Georg Kossack, Vače also found its place. In the chapter on comparative chronology, in which he analyzed and compared the chronological systems of different regional groups of the Hallstatt culture, Kossack relied on the chronology of Vače by Hoernes and Starè to depict the situation in the Southeastern Alpine area, and he supplemented it (Fig. 8).[60] He divided the first stage into Vače Ia and Ib, in which he placed the Vače Ia stage in the time of the Late Urnfield Culture and described it with finds from cremation graves discovered in the courtyard of the Slovenian Academy of Science and Art (further SAZU) in Ljubljana. Stane Gabrovec much later defined this stage as the Ljubljana IIa stage.[61] Kossack equated the Vače Ib phase with Ha C in the Central European sense, the Vače IIa phase partially with Ha C2/ Ha D1, and the Vače IIb phase with Ha D1/ D2. Similar to the mentioned authors both before and after him, Kossack emphasized that the transitions between individual chronological stages are fluid, without sharp boundaries, therefore some forms and types of material culture appear throughout a longer period of time, regardless of the definition of individual chronological stages.[62]

Stane Gabrovec took a new path in the chronological discourse on the Hallstatt Culture in the area of the Lower Carniola/Dolenjska group. In his epochal studies, published in professional journals, in 1964/65 in Arheološki Vestnik and in 1966 in Germania, he no longer used the chronological scheme for Vače as a point of departure, but rather he determined individual chronological stages or horizons on the basis of grave ensembles, with prominent grave-goods from the entire Lower Carniola/Dolenjska region, including the Bela Krajina (White Carniola) and Zasavje (Central Sava Valley) regions (Fig. 8).[63] Thus, he called the initial stage of the Hallstatt Culture the Podzemelj chronological

59 Stare 1954b, 118–138, Add. 3.
60 Kossack 1959, 41–45, Fig. 9–10.
61 Cf. Kossack 1959, 41-43, Fig. 9, 1-8; Gabrovec 1973, 342–351, Pl. 1–5, Dist. map 1; Teržan 1987, 7–9, Fig. 1. It should be noted here that Brina Škvor Jernejčič presented a slightly different, mainly from a chronological point of view, corrected chronological scheme for Ljubljana in her dissertation in 2014. However, since her study has not yet been published and is therefore only partially accessible, we refer here to Gabrovec's scheme from 1973.
62 Kossack 1959, 43–44; Pl. 3.
63 Gabrovec 1964–1965; Gabrovec 1966.

stopnjo Ha B3, Podzemelj 2 pa s stopnjo Ha C1 v srednjeevropskem smislu, kar bolj ali manj ustreza stopnji Vače Ia in Ib v Kossackovi kronologiji. Drugo stopnjo razvitega halštatskega obdobja je poimenoval po slavnih grobovih z zvončastimi bronastimi oklepi kot horizont Stična-Novo mesto 1 in 2 ter ga vzporejal s stopnjo Ha C2-Ha D1 po srednjeevropski shemi, kar bi ustrezalo stopnji Vače IIa v Kossackovem smislu.

Tretjo stopnjo je opredelil kot skitski horizont[64] in ga vzporejal s stopnjo Ha D2 po srednjeevropski shemi, to bi ustrezalo stopnji Vače IIb po Kossacku. Četrto, zadnjo stopnjo halštatske kulture dolenjske skupine pa je poimenoval kot horizont negovske čelade in jo delno vzporejal s stopnjo Ha D3, delno pa že s pojavom zgodnje latenske kulture v srednjeevropskem prostoru – Lt A1,[65] kar bi na Vačah lahko vzporejali s Staretovo stopnjo Vače III.[66]

Naj posebej poudarim, da se v svojem kronološkem orisu vaških najdb, ki sledi v naslednji skici, ne želimo ukvarjati z dopolnjevanjem ali korigiranjem dosedanjih kronoloških shem za Vače in tudi ne s časovnimi opredelitvami posameznih grobnih pridatkov oz. tipov predmetov glede na omenjene sheme. V študiji se opiramo na Gabrovčevo kronološko shemo za dolenjsko halštatsko skupino (Sl. 8– zadnji stolpec).[67] Naš namen je le na osnovi v tem katalogu predloženih grobnih najdb poskusiti podati skico o tem, kakšna je bila kronološka, kulturna in družbena slika prebivalstva na Vačah v halštatskem obdobju.

64 Skitski horizont (Gabrovec 1964–1965, 35) je bil pozneje razdeljen na dve fazi, in sicer najprej kot horizont dvogrebenastih čelad in certoških fibul (Frey, Gabrovec 1971, 199–201, Abb. 7), nato pa kot horizont kačastih fibul kot starejša faza in horizont certoških fibul kot mlajša (Teržan 1976, 383–393, Sl. 53–59; Gabrovec 1987, 55–69, Sl. 4–5).

65 Gabrovec 1964–1965, 32–38, Sl. 2–3, Tab. 1–17. Gabrovec 1966, 15–41; Gabrovec 1987.

66 Starè F. 1954b, Priloga 3.

67 Sklicujemo se na temeljna dela: Gabrovec 1964–1965; 1966; 1987, ki jih v nadaljevanju razprave ne bomo vedno znova navajali in citirali. Hkrati naj opozorimo na določene popravke in dopolnitve predvsem v zvezi z absolutnim datiranjem posameznih časovnih stopenj, zanje glej Teržan 2008, 275–293, Sl. 42; Teržan, Črešnar 2014, 703–724, Sl. 36–44.

horizon, after the famous grave with an antenna sword from Podzemelj, although he divided it into two phases. The leading grave of the 1st phase – Podzemelj 1 – was represented by a grave with an antenna sword, while the second phase – Podzemelj 2 – was represented by a warrior grave from Šmarjeta with a bowl-shaped or disc helmet (Schüsselhelm) and Thraco-Cimmerian horse equipment. The Podzemelj 1 horizon corresponded to the Ha B3 phase, and Podzemelj 2 to the Ha C1 phase in the Central European sense, which more or less corresponds to the Vače Ia and Ib phases in the sense as used by Kossack (Fig. 8). He named the second stage of the developed Hallstatt period after the famous graves with bell-shaped bronze armour/cuirasse as the Stična-Novo Mesto 1-2 horizon and compared it to the Ha C2-Ha D1 stage according to the Central European scheme, which would correspond to the Vače IIa phase as used by Kossack.

He defined the third stage as the Scythian horizon,[64] and compared it to the Ha D2 phase according to the Central European scheme, which would correspond to the Vače IIb phase as used by Kossack. He named the fourth, last stage of the Hallstatt Culture of the Lower Carniola/Dolenjska group as the horizon of the Negova/Negau helmet and equated it partly with stage Ha D3, and partly with the appearance of the early La Tène Culture in Central Europe – Lt A1,[65] which at Vače could be compared to Starè's stage of Vače III (Fig. 8).[66]

Let me especially emphasize that in our chronological outline of the Vače finds, which follows in the next sketch, I do not wish to deal with supplementing or correcting the existing chronological schemes for Vače, nor with defining the chronological periods of individual grave goods or types of objects according to the mentioned schemes.

In the study, I rely on Gabrovec's chronological scheme for the Lower Carniola/Dolenjska Hallstatt group (Fig. 8 – last column).[67] My intention is merely to attempt to offer a sketch of what the chronological, cultural, and social image of the population in Vače would have been during the Hallstatt period, based on the grave finds presented in this catalog.

64 The Scythian horizon (Gabrovec 1964-1965, 35) was later divided into two phases, first as the horizon of double-crested helmets and Certosa fibulae (Frey, Gabrovec 1971, 199-201, Fig. 7), and then as the horizon of serpentine fibulae as representing the earlier phase and the horizon of Certosa fibulae as the later phase (Teržan 1976, 383-393, Fig. 53-59; Gabrovec 1987, 55-69, Fig. 4-5).

65 Gabrovec 1964–1965, 32–38, Fig. 2-3, Pl. 1–17; Gabrovec 1966, 15–41; Gabrovec 1987.

66 Starè 1954b, Add. 3.

67 This refers to the fundamental works: Gabrovec 1964-1965; 1966; 1987, which we will not refer to and cite again and again in the continuation of this discussion. I have to draw an attention to the fact, that in the meantime several new researches have been carried out, especially new radiocarbon dates are important, therefore some corrections of chronology have been proposed, i.e. cf. Teržan 2008, 275-293, Fig. 42; Teržan, Črešnar 2014, 703-724. Fig. 36-44.

Slika 9
Vače, Ravne njive, bronasta čelada sestavljenega tipa (Tab. 75).

Figure 9
Vače, Ravne Njive, a bronze composite type helmet (Pl. 75).

II. skica
Kronološki oris Vač

Horizont Podzemelj 1 in 2

Kot izhaja iz dosedanjih raziskav, se ne zdi sporno, da moramo začetek prazgodovinske naselbine in njej pripadajočih nekropol na Vačah iskati v začetni fazi starejše železne dobe,[68] tj. v formativni fazi halštatske kulture v jugovzhodnoalpskem svetu. Le zelo redke najdbe, npr. bronasta igla s kroglasto glavico, okrašeno z vzporednimi vodoravnimi vrezi, iz Peruzzijeve zbirke iz leta 1888 (Tab. 101: B2), bi utegnile nakazovati, da se je v okolici Vač nekaj dogajalo že v času starejše kulture žarnih grobišč.[69]

Igle. Vse preostale igle, tako bronaste kot železne in bimetalne, so mlajšega izvora in povečini sestavni deli moške oprave. Bronaste igle, kot so igla z majhno vazasto glavico,[70] igla s strešasto oz. konično glavico (tip Vadena),[71] igla s ploščato glavico in nasvitkanim vratom (Tab. 24: 12)[72] ter igla z zankasto usločeno spiralno glavico, poimenovana tudi kot igla v obliki

68 Le omenimo naj, da so bili pred nekaj leti z zaščitnimi izkopavanji na območju današnjega pokopališča na Vačah odkriti sledovi prazgodovinske naselbine iz srednje bronaste dobe (Bd B1–B2), ki pa glede na datacijo in topografsko lego ni predhodnica železnodobne naselbine ter prav tako ni v povezavi s tukaj obravnavanimi grobovi iz halštatskega obdobja. Glej Ipavec 2021; Ipavec, Draksler 2025, članek v pripravi za tisk.

69 Vendar velja pripomniti, da ni gotovo, da ta igla dejansko izvira z območja grobišč na Vačah in da kronološko odstopa od vseh preostalih najdb, enako kot npr. poznorimska fibula iz iste Peruzzijeve pošiljke, glej Tab. 101: B28. Za iglo, ki sodi k značilnemu tipu bronastih igel starejše kulture žarnih grobišč, Bd D/Ha A1 v panonskem prostoru, glej npr. Říhovsky 1979, 130–132, Taf. 39: 850–854, 856, 860; Vasić 2003, 76–77, Taf. 29: 495–496, 500; Dular 2002, 173–174, 218–220, 222–223, Sl. 21: 2; 49; Blečić Kavur 2014, 72–77, 202–203, Sl. 38; 40: 1.

70 Starè 1955a, Tab. 39: 1. Primerjaj z: Müller-Karpe 1959, Taf. 114: B 1; 193: 62–66; Gabrovec 1973, 343, 366, Sl. 2, Tab. 4: 9–10, 13.

71 Starè 1955a, Tab. 38: 14. Primerjaj z: Gabrovec 1973, 343, 366–367, Sl. 2, Tab. 7: 8–14; Guštin 1973, 468–471, Karta 2, Sl. 2: 2 a–e, Tab. 4: 8; Carancini 1975, 267–271, Taf. 60–61 (tip Vadena); Škvor Jernejčič 2014b, 144–149, Fig. 7 (Lista 3).

72 Primerjaj z: Gabrovec 1973, 366–367, Tab. 8: 1; Dular 1979, 71, Tab. 11: 11.

Sketch II – a chronological outline of Vače

The Podzemelj 1–2 Horizon

On the basis of the research so far, it does not seem controversial that the beginnings of the prehistoric settlement and the necropolis corresponding to it at Vače must be sought in the initial phase of the Early Iron Age,[68] i.e. in the formative phase of the Hallstatt Culture in the southeastern Alpine world. Only very rare finds, such as a bronze pin with a spherical head, decorated with parallel horizontal incisions, from Peruzzi's collection from 1888 (Pl. 101: B2) might indicate that something was already happening in the vicinity of Vače during the period of the earlier Urnfield Culture.[69]

Pins. All other pins, bronze and iron as well as bimetallic pins, are of a later origin and are mostly integral parts of men's attire. Bronze pins such as a pin with a small vase-shaped head,[70] a pin with an eaved or conical head (Vadena type),[71] a pin with a flat head and discs on the neck (Pl. 24: 12),[72] and a pin with a looped spiral head,

68 It should be mentioned that a few years ago, during protective rescue excavations in the area of the present-day cemetery at Vače, traces of a prehistoric settlement from the Middle Bronze Age (Bd B1-B2) were discovered, which, however, based on the dating and topographical position, was in fact not a predecessor of the Iron Age settlement, and was not related to the graves from the Hallstatt period discussed here. See Ipavec 2021; Ipavec, Draksler in preparation for print.

69 However, it is worth noting that it is not certain that this pin actually originated from the area of the cemetery at Vače, and that it differs chronologically from all the other finds, the same, for instance, as a late Roman fibula from the same shipment of items from Peruzzi, see Pl. 101: B28. For the pin, which belongs to the characteristic type of bronze pins of the earlier Urnfield Culture, Bd D/ Ha A1 in the Pannonian area, see e.g. Říhovsky 1979, 130–132, Pl. 39: 850-854, 856, 860; Vasić 2003, 76-77, Pl. 29: 495-496, 500; Dular 2002, 173-174, 218-220, 222-223, Fig. 21: 2; 49; Blečić Kavur 2014, 72-77, 202-203, Fig. 38; 40: 1.

70 Starè 1955a, Pl. 39: 1. Cf.: Müller- Karpe 1959, Pl. 114: B 1; 193. 62-66; Gabrovec 1973, 343, 366, Fig. 2, Pl. 4: 9-10, 13.

71 Starè 1955a, Pl. 38: 14. Cf.: Gabrovec 1973, 343, 366-367, Fig. 2, Pl. 7: 8-14; Guštin 1973, 468-471, Map 2, Fig. 2: 2 a-e, Tab. 4: 8; Carancini 1975, 267-271, Pl. 60-61 (Vadena type); Škvor-Jernejčič 2014b, 144-149, Fig 7 (List 3) .

72 Cf. Gabrovec 1973, 366-367, Pl. 8: 1; Dular 1979, 71, Pl. 11: 11.

pastirske palice tip San Vitale (Tab. 24: 5),[73] kažejo na čas poznega obdobja mlajše kulture žarnih grobišč oz. prehoda v zgodnjo železno dobo, tj. v stopnje Ha B2/B3/Ha C0 oz. Ljubljana Ib/IIa.[74]

Pozornost vzbujajo tudi železne in bimetalne igle. Večglavo železno iglo z vmesnimi svitki med tremi glavicami iz zbirke Steindachner (Tab. 96: 1) lahko postavimo ob bok bronastim iglam s tremi kroglastimi glavicami, ki so na Vačah zastopane z več primerki (Tab. 24: 11).[75] Uvrstimo jih lahko v tip igel Minerbe B po Caranciniju, ki so značilne predvsem v 8. stol. pr. n. št. v venetskem prostoru, zlasti v Estah, čeprav so ponekod zastopane še pozneje.[76]

Posebno zanimive so večglave bimetalne igle, sestavljene iz železne igle z nanizanimi kroglastimi bronastimi glavicami, ki so na Vačah zastopane v več primerkih[77] (Tab. 64: C1; 34: 12; 91: D1[78]). Izvirajo iz žganih grobov, med katerimi je s kronološkega vidika posebej pomemben grob 1883/C 6 s Klenika (Tab. 64 C). V njem je bila za žaro uporabljena posoda z nogo, pokrita s skledo, ob nogo posode pa sta bila položena igla in nož (ali noža). Tako po tipu posode z nogo kot tipu igle ima ta grob najboljšo primerjavo v nekoliko bogatejšem žganem grobu 101 iz velike gomile – gomile 48 – v Stični.[79] Žgana grobova 101 in 100, v prvem je bil pokopan moški in v drugem ženska, predstavljata par najstarejših grobov v tej stiški gomili, datirana v horizont Podzemelj 1.[80] V isti čas sodi torej tudi grob 1883/C 6 s Klenika. Morda ni povsem zanemarljivo, da je v njegovi bližini ležal tudi grob z železno ločno fibulo, zato verjetno ženski (grob 1883/C 3, Tab. 64: B). Torej izkazujeta ta dva grobova z Vač po svoji legi in grobnih pridatkih presenetljivo podobnost z omenjenim parom v stiški gomili 48 ter s tem prav tako enake družbene vrednote in običaje obeh skupnosti.

Tudi preostale bimetalne igle z Vač, katerih grobne celote se niso ohranile, uvrščamo v isto časovno stopnjo. Pri tem je omembe vredno, da so drugod v

73 Carancini 1975, 136–138, Taf. 21: 655–669 (spilloni a pastorale tipo San Vitale / Hirtenstabnadeln). Zanimivo je, da večina igel tega tipa izvira iz grobišč Bologne in njene okolice, datiranih v 9.–8. stol. pr. n. št. Po en primerek izvira tudi iz Ljubljane, naselbine na Tribuni, njene III. faze, datirane v Ha B2/B3 (Vojaković 2023, 543, Tab. 5: 132) in Budinjaka na Gorjancih (Škoberne et al. 2017, 100–101, Tab. 5:6).

74 Primerjaj tudi Škvor Jernejčič, Vojaković 2023, 607–611, Sl. 15.

75 Starè 1955a, Tab. 38: 8–9; 39: 2.

76 Carancini 1975, 288–291, Taf. 68: 2224–2244. V svojem delu se sklicujemo predvsem na kronološko shemo, ki sta jo uvedla Giulia Fogolari in Otto-Herman Frey: Fogolari, Frey 1965; Frey 1969, 9–42; Bartoloni, Delpino 2005.

77 Glej Starè 1955a, Tab. 39: 3, 5.

78 Gre za fragment, ki pripada bodisi bimetalni igli z več glavicami bodisi dvozankasti železni fibuli z bronastimi vozli, enaki kot na Tab. 98: 2. Za tovrstne fibule glej v nadaljevanju.

79 Gabrovec 2006, 77–78, Tab. 59: 2, 7.

80 Gabrovec 2006, 76–78, Tab. 58–59; Gabrovec 2008, 40–41; Teržan 2008, 278–279, Sl. 42.

also known as a pin in the shape of a shepherd's staff of the San Vitale type (Pl. 24: 5),[73] point to the period of the later phase of the late Urnfield Culture or transition to the Early Iron Age, i.e. in the Ha B2/B3/Ha C0 phase, or rather Ljubljana Ib/IIa.[74]

Attention is also drawn by the iron and bimetallic pins. An iron multi-headed pin with intermediate scrolls between three heads, which originates from the Steindachner Collection (Pl. 96: 1), can be placed next to the bronze pins with three spherical heads, which are represented by several examples from Vače (Tab. 24: 11).[75] They can be classified as the Minerbe B pin type according to Carancini, which are characteristic primarily for the 8th century BC in the Venetan area, especially in Este, although sometimes they can be found even later.[76]

Particularly interesting are the bimetallic multi-headed pins, consisting of an iron pin with rows of bronze spherical heads, which are known from several examples at Vače[77] (Pl. 64: C1; 34: 12; 91: D1[78]). They came from cremation graves, among which grave 1883/ C 6 from Klenik is especially important from a chronological point of view (Pl. 64 C). In it, a footed vessel served as an urn, covered with a bowl, and a pin and a knife (or knives) were placed at the foot of the vessel. Both in terms of the type of footed vessel and also the type of pin, this grave has the closest comparisons in the slightly richer cremation grave 101 from the large mound – tumulus 48 – at Stična.[79] Grave 101, with the burial of a male person, together with grave 100, belonging to a woman, both cremated, represents a pair of the oldest graves in this tumulus from Stična, dated to the Podzemelj 1 horizon.[80] Therefore, grave 1883/ C 6 from Klenik also belongs to this period. Perhaps it is not entirely unimportant that a grave with an iron bow fibula, therefore probably that of a female, also lay nearby (grave 1883/ C 3: Tab. 64: B). This shows that these two graves from Vače exhibit a surprising similarity in terms of their position and the

73 Carancini 1975, 136-138, Pl. 21: 655-669 (*spilloni a pastorale tipo San Vitale*/ Hirtenstabnadeln). It is interesting that most pins of this type come from the cemeteries in Bologna and its surroundings, dated to the 9th-8th centuries BC. One example also comes from Ljubljana, the settlement at Tribuna, its phse III dated to Ha B2/B3 (Vojaković 2023, 543, Pl. 5: 132) and another from Budinjak (Škoberne et al. 2017, 100-101, Pl. 5:6).

74 Cf. also Škvor Jernejčič, Vojaković 2023, 607-611, Fig. 15.

75 Starè 1955a, Pl. 38: 8-9; 39: 2.

76 Carancini 1975, 288-291, Pl. 68: 2224-2244. In our work, we mainly refer to the chronological scheme that was introduced by Giulia Fogolari and O.-H. Frey: Fogolari/ Frey 1965; Frey 1969, 9-42; Bartoloni, Delpino 2005.

77 See Starè 1955a, Pl. 39: 3, 5.

78 It is a fragment belonging to either a multi-headed bimetallic pin or a double-looped iron fibula with bronze knots, the same as on Pl. 98: 2. For fibulae of this type, see below.

79 Gabrovec 2006, 77-78, Pl. 59: 2, 7.

80 Gabrovec 2006, 76-78, Pl. 58-59; Gabrovec 2008, 40-41; Teržan 2008, 278-279, Fig. 42.

dolenjski skupini – vsaj doslej – tovrstne bimetalne igle komajda poznane. Posamezne izvirajo iz Budinjaka na Gorjancih,[81] Ljubljane iz groba 235 na nekropoli na dvorišču SAZU, datiranem v stopnjo Ljubljana IIb,[82] iz Bleda, z grobišča na Pristavi,[83] Križne gore[84] in Tomaja na Krasu.[85] Zanimivo pa je, da so večglave bimetalne igle sorazmerno pogoste v Istri, predvsem v III. stopnji, tj. v poznem 8. in 7. stol. pr. n. št.[86]

Med železnimi iglami izstopa večglava igla s trombastim zaključkom iz žganega groba 1881/II 8 (Tab. 11: A). Pomenljivo se zdi, da so večglave igle s trombastim zaključkom igle, ki se v različnih variantah pojavljajo na zelo širokem območju od padanskega in severnoitalskega ter alpskega sveta vse do panonskega in jugovzhodnoalpskega prostora, vključno z dolenjsko kulturno skupino, povečini bronaste,[87] železne predstavljajo redke izjeme kot npr. v grobu Ricovero 235 v Este.[88] V okviru dolenjske halštatske skupine so značilne za moško nošnjo tako v stopnji Podzemelj 2, kot kaže npr. grob I/16 s Kapiteljske njive v Novem mestu s kar dvema takšnima iglama s trombastim zaključkom,[89] kot tudi v stopnji Stična 1 in 2, kar dokazujeta npr. umetelno izdelana igla z jantarno oblogo iz groba s trinožnikom iz Novega mesta[90] in igla v grobu z oklepom iz Stične.[91] Na Vačah pa so bronaste igle s trombastim zaključkom doslej zastopane s komaj kakšnim primerkom,[92] kar daje igli tega tipa v železni izvedbi posebno težo in pomen. Ker v grobu 1881/II 8 ni bilo drugih pridatkov, lahko iglo prav zato, ker je železna, pripišemo eksperimentalni fazi izdelovanja nakita iz nove kovine – železa, tj. horizontu Podzemelj. To verjetno velja tudi za železno iglo z dvojno spiralo iz žganega groba, odkritega 4. 9. 1878 (Tab. 124: D1), čeprav zanjo ne poznamo ustreznih primerjav, razen v bronastih primerkih z italijanskih najdišč, kot sta Bologna-Savena in Cavedine v Trentinu, kjer so datirane v prvo fazo železne dobe, tj. v približno 9. stol. pr. n. št.[93]

<u>Fibule</u>. Pri kronoloških vprašanjih imajo poleg igel pomembno vlogo fibule. Tudi med fibulami na Vačah ni primerkov, ki bi kazali na poselitev že v obdobju

81 Škoberne 2003; Škoberne et al. 2017, 56, Sl. 5: 6-7.
82 Puš 1971, 71, Tab. 47: 1; Gabrovec 1973, 343; Škvor Jernejčič 2014a.
83 Bitenc 2023, 398-399, 405, Tab. 5: 5.
84 Urleb 1974, 48, Tab. 1: 11.
85 Laharnar, Turk 2017, 86, Sl. 96.
86 Gabrovec, Mihovilić 1987, 310, Tab. 32: 2; Mihovilić 2021, 514, Tab. 3: 15.
87 Glej npr. Carancini 1975, 294–307, Taf. 70–75 (tipi Bortoloni A–B, Este A–D, Randi A–B, Melati itd.); Říhovsky 1979, 233–235, Taf. 68: 1890–1911; Gabrovec 1968, 169–170, 175–177, Karta 1; Frey 1980,74–75, Fig. 3; Škoberne 2003.
88 Fogolari, Frey 1965, 256, Fig. 3: 11; Frey 1969, 93, Taf. 6: 9.
89 Knez 1993, 23–24, 42, Tab. 17: 1–2; Križ, Jereb, Teržan 2014, 478–480, Sl. 27.2.8–27.2.9.
90 Gabrovec 1968, 160, 169–170, Karta 1, Tab. 3: 1.
91 Gabrovec 2006, 158–162, Tab. 137: 15.
92 Starè 1955a, T. 38: 13 (ščitnik za iglo).
93 Carancini 1975, 135, Taf. 21: 650 –651.

grave goods to the mentioned couple in mound 48 from Stična, and hence also in the same social values and customs of both communities.

The rest of the bimetallic pins from Vače, whose grave units have not been preserved, are also classified to the same chronological period. It is worth noting here that bimetallic pins of this type – at least so far – are barely known elsewhere in the Lower Carniola/Dolenjska group. Such pins only come from grave 235 in the necropolis in the courtyard of SAZU in Ljubljana, dated to the Ljubljana II b phase,[81] Budinjak,[82] Bled-Pristava,[83] and Križna gora[84] as well as Tomaj in Karst.[85] It is interesting, however, that multi-headed bimetallic pins are relatively common in Istria, especially in phase III, i.e. in the late 8th and 7th centuries BC.[86]

Among the iron pins, a multi-headed pin with a trumpet-shaped ending from cremation grave 1881/ II 8 (Pl. 11: A) stands out. The fact that multi-headed pins with trumpet-shaped endings, which appear in different variants in a very wide area from the Po valley and the northern Italian and Alpine worlds to the Pannonian and southeastern Alpine areas, including the Lower Carniola/Dolenjska cultural group, are mostly bronze, would seem to be significant,[87] while iron-ones are rather rare, i.e. in the grave Ricovero 235 from Este.[88] Within the Lower Carniola Hallstatt Group, they are typical for men's attire both in the Podzemelj 2 phase, as is shown, for example, by grave I/16 from the Kapiteljska Njiva site in Novo Mesto, with at least two such pins with a trumpet ending,[89] as well as in the Stična 1-2 phase, as shown, for example, by an artfully crafted pin with an amber coating from a grave with a tripod from Novo Mesto,[90] and a pin in a grave with armour from Stična.[91] At Vače, bronze pins with a trumpet-shaped ending have so far been represented by barely any specimens,[92] which gives this type of pin in an iron version a special weight and significance. Given that there were no other grave goods in grave 1881/II 8, the pin, precisely because it is made of iron, can be attributed to an experimental phase of making jewelry from a new metal – iron, i.e. to the Podzemelj horizon. This probably also applies to

81 Puš 1971, 71, Pl. 47: 1; Gabrovec 1973, 343; Škvor Jernejčič 2014a.
82 Škoberne 2003; Škoberne et al. 2017, 56, Fig. 5: 6-7.
83 Bitenc 2023, 398-399.
84 Urleb 1974, 48, Pl. 1: 11.
85 Laharnar, Turk 2017, 86, Fig. 96.
86 Gabrovec, Mihovilić 1987, 310, Pl. 32: 2; Mihovilić 2021, 514, Pl. 3: 15.
87 See, for example, Carancini 1975, 294- 307, Pl. 70-75 (types Bortoloni A-B, Este A-D, Randi A-B, Melati etc.); Říhovsky 1979, 233-235, Pl. 68: 1890-1911; Gabrovec 1968, 169-170, 175-177, Map 1; Frey 1980, 74-75, Fig. 3.
88 Fogolari, Frey 1965, 256, Fig. 3: 11; Frey 1969, 93, Pl. 6:9.
89 Knez 1993, 23-24, 42, Pl. 17: 1-2; Križ, Jereb, Teržan 2014, 478-480, Fig. 27.2.8 – 27.2.9.
90 Gabrovec 1968, 160, 169-170, Map 1, Pl. 3: 1.
91 Gabrovec 2006, 158-162, Pl. 137: 15.
92 Starè 1955a, Pl. 38: 13 (ščitnik za iglo).

klasične kulture žarnih grobišč. Očalasta fibula (Tab. 126: E1),[94] ki je kot tip sicer značilnost ženske nošnje v času kulture žarnih grobišč, sodi glede na oblikovanost sredinske osmice po klasifikaciji Sabine Pabst k lokalnemu tipu Križna gora, razširjenemu predvsem na območju notranjske kulturne skupine v časovnem razponu 9.–7. stol. pr. n. št.[95] Tako tudi ta, podobno kot večina igel predstavljenih tipov, podpira datacijo začetne faze Vač v čas 9./8. stol. pr. n. št.

Na Vačah v ženski nošnji tega časa prevladujejo dvozankaste ločne fibule. Zanje je že Gabrovec v svoji temeljni študiji pokazal, da se pojavijo v različnih kulturnih skupinah na Balkanskem polotoku, in sicer prav v začetnih fazah starejše železne dobe.[96] Gre torej za izrazito balkanski element nošnje. Med njimi so na Vačah zastopane predvsem železne in bimetalne fibule, manj številne so bronaste, in sicer z različnimi tipi in različicami.[97] Med železnimi najdemo fibule z lokom rombičnega ali okroglega preseka ter s trikotno nogo tipa 3a in 2a (Tab. 4: B4; 24: 21; 43: A1; 64: B; 67: E1),[98] takšne s polkrožno ali bolj zaobljeno pravokotno nogo tipa 2b (Tab. 24: 22, 25, 27; 33: 1–3, 7; 66: B; 87: C1; 100: A1; 106: 1, 4)[99] ter vozlaste fibule z visoko trapezoidno nogo tipa 2c (Tab. 43: C).[100] Pogoste so bimetalne vozlaste fibule tipa Vače oz. tipa 5a po Gabrovcu (Tab. 2: B4; 4: A6; 25: 3–6; 33: 6; 42: 1; 106: 5–7; 121: B1),[101] z nekaj primerki so zastopane tudi bimetalne z železnim lokom in nogo ter drobnimi bronastimi vozli tipa 2c (Tab. 98: 2; 91: D1). Med dvozankastimi bronastimi ločnimi fibulami, ki imajo praviloma gladek lok okroglega preseka, najdemo fibule s trikotno nogo tipov 1c (Tab. 25: 7–9) in 1a (Tab. 66: A1) ter pravokotno nogo (Tab. 87: A7), pa tudi fibulo tipa 1a z votlim lokom (Tab. 86: A2)[102] in primerek s tordiranim lokom tipa 7 (Tab. 25: 1).[103] Pozornost vzbujajo posamezni umetelno okrašeni

94 Fragmenti spiralnih svitkov, verjetno očalastih fibul, izvirajo tudi iz žganih grobov z izkopavanj Windischgrätza (Tab. 106: 8).
95 Pabst 2012, 57–59, Abb. 3: 4; Karte 14: 1, Liste 13.
96 Gabrovec 1970. Glej tudi Bader 1983, 71–84; Gergova 1987, 36–43; Vasić 1999, 48–57.
97 Gabrovec 1970, 12 (Gabrovec navaja z Vač 55 dvozankastih ločnih fibul).
98 Gabrovec 1970, 24–27, Karta 5–6. Glej tudi Škvor Jernejčič 2017a, 129–133, Sl. 7–9; Škvor Jernejčič 2017b, 92–93, Sl. 87.
99 Gabrovec 1970, 24–26, Karta 5.
100 Gabrovec 1970, 24–26, Karta 5. Za karto razprostranjenosti tega tipa fibul glej tudi Teržan 1990, 213, Karta 7 A; Škvor Jernejčič 2017, 106, Sl. 93.
101 Gabrovec 1970, 27–29, Karta 8. Za karto razprostranjenosti tega tipa fibul glej tudi Teržan 2009, 205–206, 211–212, Abb. 14: 7; 15. Za nadaljnje razločevanje fibul vaškega tipa na posamezne različice glede tehnične izvedbe in števila vozlov na loku glej Škvor Jernejčič 2017, 131–133, Sl. 9.
102 Škvor Jernejčič 2017, 130–131, Sl. 8: 8–9.
103 Gabrovec 1970, 29, Karta 10. Zanimivo je, da so dvozankaste ločne fibule s tordiranim lokom in trikotno nogo razmeroma pogoste na območju Bolgarije: glej Gergova 1987, 39–40, Taf. 9: 114–121, podobne s trikotno nogo so znane tudi iz Srbije in Makedonije, vendar so pogostejše take z visoko trapezoidno nogo, v Makedoniji pa poleg njih še takšne z nogo v obliki krožne plošče: glej Vasić 1999, 51–52, 54–57, Taf. 27: 319–330; 28: 337–341; 29: 349–352; 30: 354–358.

the iron pin with a double spiral from a cremation grave discovered on the 4th of September 1878 (Pl. 124: D1), although we do not know of any suitable comparisons for it, except for bronze specimens from Italian sites such as Bologna-Savena and Cavedine in Trentino, where they are dated to the first phase of the Iron Age, i.e. ca. 9th century BC.[93]

Fibulae. In chronological questions, fibulae play an important role alongside pins. There are also no examples among the fibulae at Vače that would indicate settlement as early as the period of the classical Urnfield Culture. Spectacle fibulae (Pl. 126: E1),[94] which, as a type, are otherwise characteristic of women's attire during the Urnfield Culture, according to the shape of the central figure-of-eight, in Sabine Pabst's classification, would belong to a local type, called the Križna Gora type, widespread mainly in the area of the Inner Carniola/Notranjska cultural group in the period of the 9th-7th centuries BC.[95] Thus, this fibulae, like most of the pins of the presented types, would support the dating of the initial phase of Vače to the 9th-8th centuries BC.

At Vače, double-looped bow fibulae predominated in women's attire at this time. In his fundamental study, Gabrovec had already shown that they appeared in various cultural groups throughout the Balkan Peninsula, specifically in the initial phases of the Early Iron Age.[96] It hence represents a distinctly Balkan attire element, however with different types and versions.[97] Among the iron examples, we can find fibulae with a rhombic or circular cross-section bow and with a triangular foot of types 3a and 2a (Pl. 4: B4; 24: 21; 43: A1; 64: B; 67: E1),[98] those with a semicircular or more rounded rectangular foot of type 2b (Pl. 24: 22, 25, 27; 33: 1-3, 7; 66: B; 87: C1; 100: A1; 106: 1,4),[99] and iron knobbed fibulae with a high trapezoidal foot of type 2c (Tab. 43: C).[100] Bimetallic knobbed fibulae of the Vače type or type 5a according to Gabrovec are common (Pl. 2: B4; 4: A6; 25: 3–6; 33: 6; 42:1; 106: 5–7; 121: B1),[101] while a few examples also include bimetallic ones with iron bows

93 Carancini 1975, 135, Pl. 21: 650 – 651.
94 Fragments of coiled spirals, probably from spectacle fibulae, also come from cremation graves at the Windischgrätz excavations (Pl. 106: 8)
95 Pabst 2012, 57-59, Fig. 3: 4; Map 14,1, List 13.
96 Gabrovec 1970. See also Bader 1983, 71-84; Gergova 1987, 36-43; Vasić 1999, 48-57.
97 Gabrovec 1970, 12 (Gabrovec lists 55 double-looped bow fibulae from Vače).
98 Gabrovec 1970, 24-27, Map 5-6. See also Škvor-Jernejčič 2017a, 129-133, Fig. 7-9; Škvor Jernejčič 2017b, 92-93, Fig. 87.
99 Gabrovec 1970, 24-26, Map 5.
100 Gabrovec 1970, 24-26, Map 5. For a distribution map of this type of fibula also see Teržan 1990, 213, Map 7 A; Škvor Jernejčič 2017,106, Fig. 93.
101 Gabrovec 1970, 27-29, Map 8. For a distribution map of this type of fibula, also see Teržan 2009, 205-206, 211-212, Fig. 14:7; 15. For further distinguishing of the fibulae of the Vače type in individual versions regarding the technical design and number of knobs on the bow see Škvor Jernejčič 2017a, 131-133, Fig. 9.

unikatni primerki, npr. dvozankasta bronasta fibula, okrašena s punciranimi krožci, podobna tipu 6e (Tab. 25: 2),[104] ter bronasti fibuli z rombičnim lokom, okrašenim z vrezi, in nogo, okrašeno s punciranimi krožci oz. tremolirnimi vrezi[105] (Tab. 125: B1, D1).

Če naštetim dvozankastim železnim fibulam prištejemo še fragmente železnih fibul, ki jih ni mogoče uvrstiti v enega izmed navedenih tipov (Tab. 24: 23, 24, 26; 33: 4–5; 106: 2–3), in primerke, ki jih je objavil Starè,[106] lahko ugotovimo, da je bilo na Vačah skupno odkritih izredno veliko tako železnih (okoli 42) kot tudi bimetalnih fibul (najmanj 24) in najmanj 16 bronastih fibul, torej skupaj več kot 80 dvozankastih fibul. S tolikšnim številom Vače daleč presegajo doslej znano število železnih in bimetalnih dvozankastih ločnih fibul na drugih najdiščih dolenjske in gorenjske halštatske skupine vključno z ljubljansko nekropolo, kar še posebej velja za vaške vozlaste dvozankaste fibule (Sl. 10). Zato se zdi utemeljena domneva, da je na Vačah obstajala močna metalurška, železarska in kovaška dejavnost, med njenimi izdelki pa je posebno mesto gotovo zavzemala prav izdelava železnih in bimetalnih dvozankastih ločnih fibul. Za lokalno rokodelsko delavnico govorijo tudi številna popravila na dvozankastih ločnih fibulah (npr. Tab. 42: 1), na kar je opozoril že von Hochstetter, pa tudi Starè.[107]

Kljub tolikšnemu številu dvozankastih ločnih fibul so ohranjene grobne celote na Vačah razmeroma maloštevilne, zlasti ob upoštevanju zastopanosti primerkov posameznih tipov fibul v njih. To dejstvo otežuje raziskavo o morebitnih kronoloških razlikah pri njihovi nošnji in pojavnosti. Upoštevajoč ohranjene grobne celote, ugotavljamo, da je nošnja železnih (tipi 3a, 2a in 2c) in bimetalnih (tipa 2c in 5a) ter tudi bronastih (tipa 1a in c) fibul nastopila dokaj sočasno, na samem začetku tako imenovanega železnega horizonta oz. stopnje Podzemelj 1. Na Vačah doslej ni grobov, na podlagi katerih bi lahko z gotovostjo dokazovali, da je pojav železnih fibul z rombičnim lokom in trikotno nogo (Tab. 4: B; 43: 1; 64: B; 67: E) zgodnejši od pojava bimetalnih vozlastih fibul tipov 2c (Tab. 43: C; 98: 2; 91: D1) in 5a po Gabrovcu (Tab. 2: B4; 4: A6), kot se to kaže npr. na grobišču SAZU v Ljubljani in nekaterih drugih najdiščih.[108] Tako ene kot druge

104 Gabrovec 1970, 29, Karta 9, Tab. 20: 8.

105 Najboljšo primerjavo slednji fibuli z Vač predstavlja skoraj povsem enaka fibula iz spodnjega Podonavja, iz Alexandrie v Munteniji v Romuniji (Bader 1983, 74, Taf. 24: 144), podobna pa je tudi fibula iz Orsoje ob Donavi v Bolgariji (Gergova 1987, 41, Taf. 10; 133).

106 Starè 1955a, 20–21, Tab. 20–25 (skupno 17 železnih, 10 bimetalnih vaških in šest bronastih fibul).

107 von Hochstetter 1883, 194, Fig. 18. Glej tudi Starè 1955a, 20–21, Tab. 21: 5; 22: 1; 24: 1–3.

108 Glej npr. Gabrovec 1973, 343-345, Sl. 1, Tab. 1; Škvor Jernejčič 2017a; Škvor Jernejčič 2017b, 92–93, Sl. 87; Škvor Jernejčič, Vojaković 2023, 599, 607–611, Sl. 7–8, 15–17.

and feet and small bronze knobs of type 2c (Pl. 98: 2; 91: D1). Among the two-loop bronze bow fibulae, which generally have a smooth arch with a circular cross-section, we also find fibulae with a triangular foot of type 1c (Pl. 25: 7-9) and type 1a (Pl. 66: A1; 87: A7), as well as a fibula of type 1a with a hollow bow (Pl. 86: A2),[102] and an example with a spirally twisted bow of type 7 (Pl. 25: 1)[103]. Attention is drawn to individual, artistically decorated, unique specimens, such as a two-looped bronze fibula decorated with punched circles similar to type 6e (Pl. 25: 2)[104] and bronze fibulae with incised rhombic bows and a foot decorated with punched circles or tremulous incised patterns (Pl. 125: B1, D1).[105]

If we add to the listed two-looped iron fibulae fragments of iron fibulae that cannot be classified into any of the listed types (Pl. 24: 23, 24, 26; 33: 4-5; 106: 2-3), and the examples published by Starè,[106] we can conclude that an extremely large number of both iron fibulae, around 42, as well as bimetallic fibulae, at least 24, and at least 16 bronze fibulae, were discovered at Vače, i.e. for a total of more than 80 double-looped fibulae. With such a number of double-looped bow fibulae, the Vače site far exceeds the previously known number of iron and bimetallic double-looped arched fibulae at other sites of the Lower Carniola/Dolenjska and Upper Carniola/Gorenjska Hallstatt group, including the Ljubljana necropolis (Fig. 10). Therefore, it seems reasonable to assume that strong metallurgical, ironworking, and blacksmithing activity existed at Vače, and that among the products, the production of iron and bimetallic double-looped bow fibulae must have occupied a special position. Numerous repairs on double-looped bow fibulae (e.g. Pl. 42: 1) also indicate local craft workshops, as has already pointed out by von Hochstetter, as well as Starè.[107]

Despite such a large number of double-looped bow fibulae at Vače, the preserved burial units are relatively few in number, especially considering the representation of specimens of individual types of fibulae in them. This fact complicates the investigation of possible chronological differences in their wear and frequency. Taking into

102 Škvor Jernejčič 2017a, 130-131, Fig. 8: 8-9.

103 Gabrovec 1970, 29, Map 10. Interestingly, double-looped bow fibulae with a spirally twisted bow and a triangular foot are relatively common in the area of Bulgaria: see Gergova 1987, 39-40, Pl. 9: 114-121, similar ones with a triangular foot are also known from Serbia and Macedonia, but those with a high trapezoidal foot are more common, in Macedonia, in addition to these, there are also those with a foot in the shape of a circular plate: see Vasić 1999, 51-52, 54-57, Pl. 27: 319-330; 28: 337-341; 29: 349-352; 30: 354-358.

104 Gabrovec 1970, 29, Map 9, Pl. 20: 8.

105 The best comparison to the latter fibula from Vače is an almost identical fibula from the Lower Danube region, from Alexandria in Muntenia/Romania (Bader 1983, 74, Pl. 24: 144), a fibula from Orsoja on the Danube in Bulgaria is also similar (Gergova 1987, 41, Pl. 10; 133).

106 Starè 1955a, 20-21, Pl. 20-25 (a total of 17 iron, 10 bimetallic Vače, and 6 bronze fibulae).

107 von Hochstetter 1883, 194, Fig. 18. See also Starè 1955a, 20-21, Pl. 21: 5; 22: 1; 24: 1-3.

Slika 10
Razprostranjenost vaških vozlastih dvozankastih ločnih fibul / tip Vače oz. tip 5a po Gabrovcu (dopolnjeno po Gabrovcu 1970, 9–12, 27–29, Karta VIII: 5a; Teržan 2009, 211–212, Abb. 15).

Figure 10
The distribution of knobbed two-looped fibulae from Vače (type Vače or rather type 5a according to Gabrovec; see Gabrovec 1970, 9-12, 27-29, Map VIII:5a, and Teržan 2009, 211–212, Figure 15 supplemented).

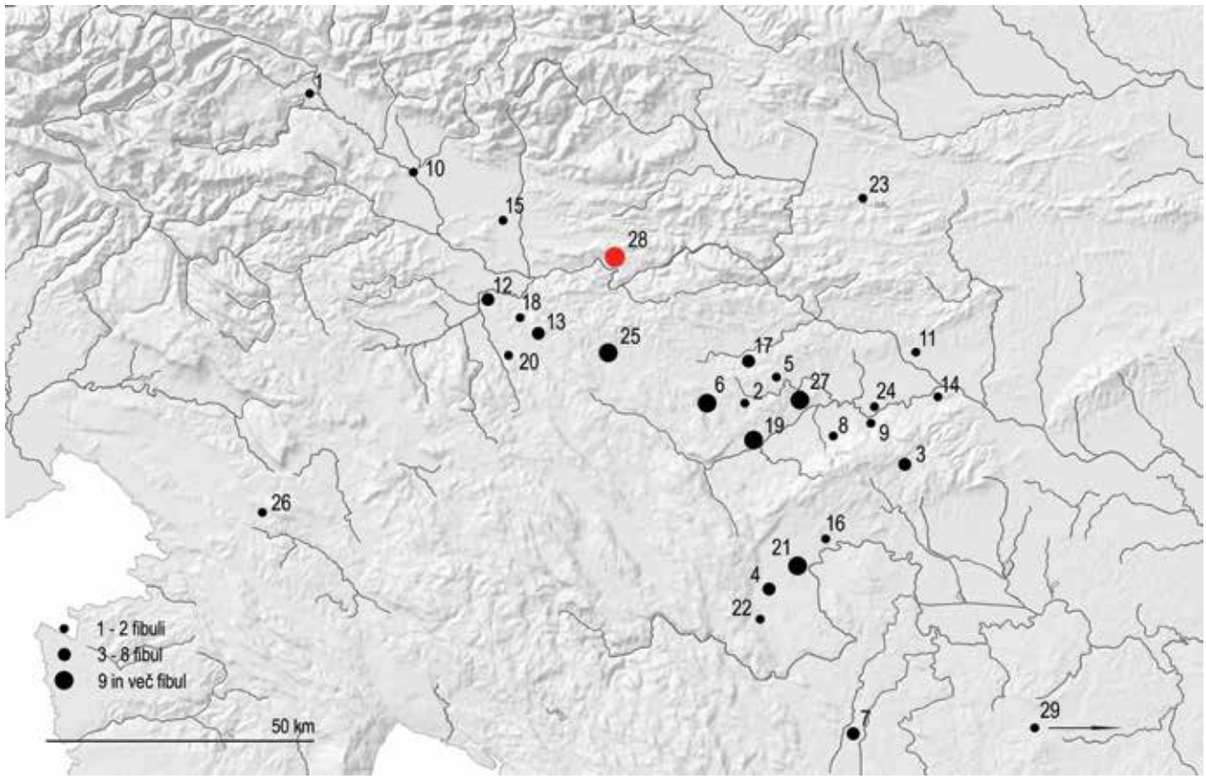

1. Bled, 2 fibuli (Gabrovec 1960a, 36, Tab. 30: 1; Bitenc 2023, 395, 403, Sl. 10–11, Tab. 3: 4–5).
2. Brezje pri Trebelnem, 1 fibula (Kromer 1959b, 60, Tab. 46:1).
3. Budinjak, Žumberak, 3 ali več fibul (Škoberne 1999, 31, Sl. 23; Škoberne, Burgar, Egg 2017, 38, 55, 86–87, Sl. 3.8; 5.8; Tab. 2: 2).
4. Črnomelj – Sadež in Loka, skupno 5 fibul (Dular 1979, 82, Tab. 13: 1; Dular 1983, 220–221, Tab. 1: 2–3; 3: 2; 5: 1).
5. Čužnja vas – Zaloka, 1 fibula (Dular 2003, 189–190, Tab. 22: 9).
6. Dobrnič – Dobrava in Korita, skupno 9 ali več fibul (V. Staré 1973b, 763, Tab. 12: 3; Parzinger 1988–1989, 534–581, Taf. 16: 1,2; 17; 26: 9,10; 29: 12; 36: 1; 38: 1, 3).
7. Duga gora, Duga Resa, 3 fibule (Balen-Letunić 1986, 45–50, Sl. 1: 4; 3: 1; 4: 7).
8. Gorenje Vrhpolje pri Šentjerneju, 1 fibula (Gabrovec 1970, 11).
9. Kostanjevica, 2 fibuli (Gabrovec 1970, 11).
10. Kranj – Vila Prah in Stražišče, skupno 2 fibuli (Gabrovec 1960b, Tab. 2: 13; Škvor Jernejčič, 2017, 131–133, 146, 151, Sl. 9: 2; Tab. 1: 4; 16: 1).
11. Libna pri Krškem, 2 fibuli (Guštin 1976, 38, Tab. 12: 4; 14: 1).
12. Ljubljana – dvorišče SAZU in Kongresni trg, skupno 4 fibule (Starè 1954a, Tab. 68: 2; Puš 1971, 67, 69, Tab. 43: 6f; 45: 4; Škvor Jernejčič, Vojaković 2023, 599–601, Sl. 8).
13. Magdalenska gora pri Šmarju, 6 fibul (Hencken 1978, 46-47, Fig. 198a-b, 201b; Tecco Hvala et al. 2004, 92, Tab. 152: 1, 3).
14. Velike Malence, 1 fibula (V. Starè 1960-1961, 61, Tab. 8: 1).
15. Mengeš – Gobavica, 1 fibula (Pavlin, Turk 2014, 42–43, 58, Sl. 9: 5; Tab. 7: 15).
16. Metlika – Hrib, 1 fibula (Grahek 2004, 164, Tab. 1: 2).
17. Mokronog – Križni vrh nad Belim gričem, Slepšek, skupno več fibul (Dular et al. 1991, 104, Tab. 45: 9); druge neobjavljene NMS.
18. Molnik pri Ljubljani, 1 fibula (Puš 1984, 142, Tab. 1: 5; Tecco Hvala 2017, 28, Tab. 3: 1).
19. Novo mesto – Kapiteljska njiva, Mestne njive, 15 ali več fibul (Križ 1995, 43, Sl. 58; Križ 2019, 66–67, 219–220, Sl. 46; Stipančić 2023, 96, Sl. 154).
20. Pijava gorica pri Ljubljani, 1 fibula (Vuga 1980, 201, Sl. 2: 10).
21. Podzemelj, 10 ali več fibul (Barth 1960, 43–44, Taf. 3: 4; 7: 10; 8: 2; 22: 3; Dular 1978, 25, Tab, 1: 1, 3–4, 6–8).
22. Pusti Gradac pri Dragatušu in Veliki Nerajec pri Dragatušu, 3 fibule (Dular 2003, 209, Tab. 41: 6; 43: 3; Škvor Jernejčič 2011, 171, Tab. 2: 11).
23. Rifnik pri Šentjurju, 1 fibula (Bolta 1956, Tab. 4: 9).
24. Sajevce pri Kostanjevici, 2 fibuli (Guštin, Preložnik 2005, 115, 124, Sl. 4: 1–2; 12: 1).
25. Stična, 16 ali več fibul (Gabrovec et al. 2006, Tab. 146: 1–5; 154: 7–12; 162: 3–4; 172: 5; 185: 2–3).
26. Škocjan, Brežec, 1 fibula (Ruaro Loseri et al. 1977, 117, Tav. 28: Tomba Sn 29, 1).
27. Šmarjeta/Vinji vrh, 9 fibul (V. Starè 1973a, 27, 42, Tab. 19: 6, 13; 53: 4 –5; A. Dular 1991, 83, 100, 102, Tab. 45: 2–3; 68: 19–20; 74: 3).
28. Vače: 24 ali več fibul: Tab. 2: B 4; 4: A 6; 25: 3–6; 33: 4–6; 42: 1; 106: 5–7; 121: 1; Starè 1955a, Tab. 23: 4; 24: 1–4; 25: 1–2, 4–6).
29. Vinkovci, 1 fibula (Vinski, Vinski-Gasparini 1962, 272, Tab. 9: 95).

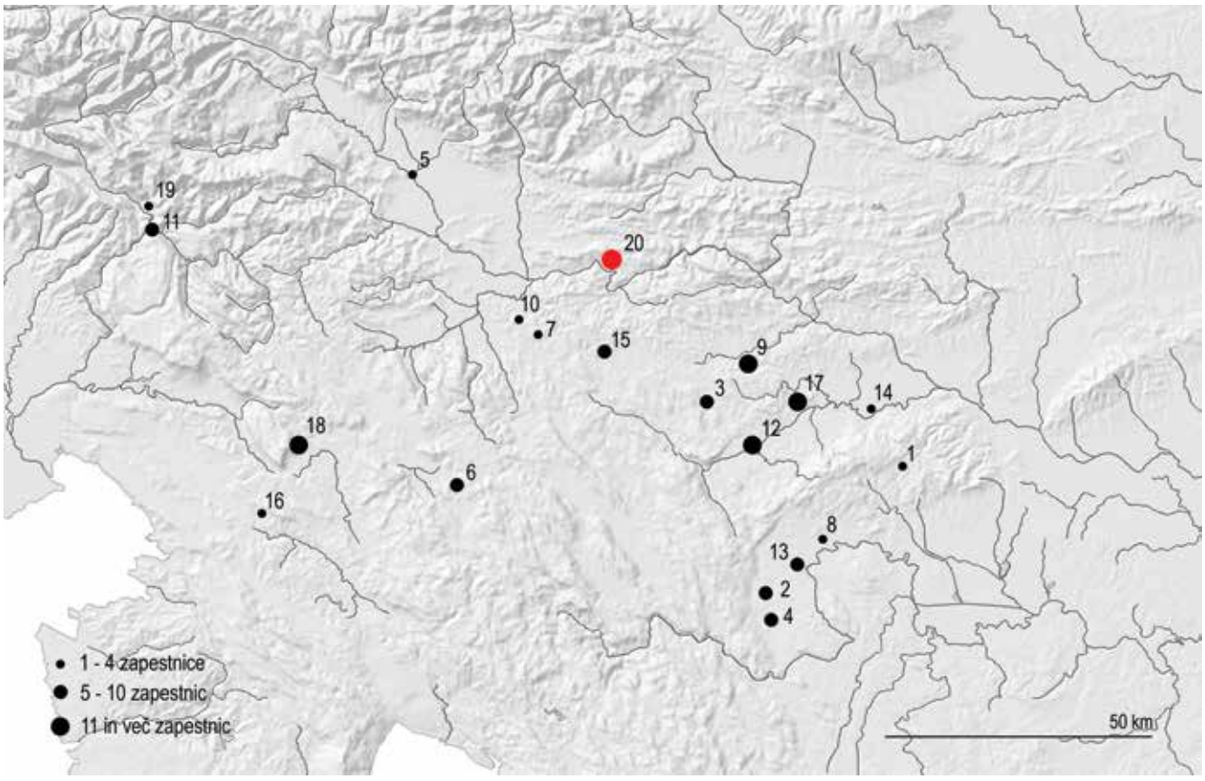

Slika 11
Razprostranjenost železnih zapestnic (sklenjenih ali z dotikajočima se koncema), I. vrste po Cestnik 2011, v dolenjski halštatski skupini in neposrednem sosedstvu (dopolnjeno po Cestnik 2011, 25-52).

Figure 11
The distribution of iron bracelets in the Lower Carniola/ Dolenjska Hallstatt group and its immediate vicinity (Cestnik 2011, supplemented).

1. Budinjak, Žumberak, 4 zapestnice ali več (Škoberne 1999, 134, Tab. 20: 2–3; Škoberne et al. 2017, 86–87, Tab. 2: 3–4).
2. Črnomelj – Sadež in Loka, skupno 8 zapestnic (Dular 1979, 82, Tab. 13: 2; Dular 1983, 220–221, 226, Tab. 2: 7–8; 4: 3–4; 13: 9–11; Cestnik 2011, 26–27, Tab. 1–8).
3. Dobrnič, 7 zapestnic (Parzinger 1988–1989, 553–555, 567, Tab. 11: 1–2; 12: 5–6; 13: 3–5; 27: 17–19, 21; Cestnik 2011, 27–28, Tab. 9–15).
4. Dragatuš – Pusti Gradac in Veliki Nerajec, 10 zapestnic (Spitzer 1973, 796–797, 810, Tab. 12: 8; 15: 5; Dular 2003, 208, 213, 225; Tab. 41: 2; 45: 2; 47: 2–3; Škvor Jernejčič 2011, 187, 193, Tab. 3: 6; 4: 3; 17: 7; Cestnik 2011, 33–34, Tab. 3: 69–72; 4: 73–78).
5. Kranj, 1 zapestnica (Škvor Jernejčič 2017, 146, Tab. 1: 5).
6. Križna gora, 10 ali več zapestnic (Urleb 1974, 53–62, Tab. 6: 9; 13: 8; 17:7; 19: 7, 9, 10; 23: 15; 29: 3).
7. Magdalenska gora pri Šmarju, 4 zapestnice (Hencken 1978, 46–47, Fig. 198b, 201a; Cestnik 2011, 28, Tab. 1: 16; 2: 17–18).
8. Metlika – Borštek in Hrib, 4 zapestnice (Dular 1979, 67, Tab. 2: 45; Grahek 2004, 171, Tab. 14: 4–5; Cestnik 2011, 28, Tab. 19–22).
9. Mokronog, Slepšek, Božji grob pri Slepšku, Sv. Križ pri Belem griču, skupno 26 ali več zapestnic (Dular 2003, 168, 174, Tab. 6: 3; 10: 11, 14; Cestnik 2011, 29–30, Tab. 2: 23, 32–33).
10. Molnik pri Ljubljani, 2 zapestnici (Puš 1984, 142, Tab. 1: 5; Tecco Hvala 2017, 28, 40, Tab. 3: 2; 11: 3; Cestnik 2011, 31, Tab. 2: 50).
11. Most na Soči, 10 in več zapestnic (Teržan, Lo Schiavo, Trampuž Orel 1984–1985, 155, 168, 286, 306, 289, Tab. 80: D 1; 89: C2; 168: B2; 184: 31; 272: 34–35; Marchesetti 1993, 23, Tab. 8: 18.
12. Novo mesto, 30 ali več zapestnic (Šribar 1958–1959, 112, Tab. 3: 3–6; Križ 1995, 58, št. 118; Križ 2019, 214; Stipančić 2023, 45, 85, 93, 97, sl. 95, 135, 162; Cestnik 2011, 31–32, Tab. 3: 52–58).
13. Podzemelj, 6 zapestnic (Barth 1960, 47, Taf. 6: 5; 8: 1; 29: 6; 39: 6; Dular 1978, 26, Tab. 12: 9, 12; Cestnik 2011, 32–33, Tab. 3: 59–68).
14. Sajevce pri Kostanjevici, 1 zapestnica (Guštin, Preložnik 2005, 121, Sl. 6: 3; Cestnik 2011, 34–35, Tab. 4: 79).
15. Stična, skupno 10 ali več (Gabrovec et al. 2006, 151, 173–175, 222, Tab. 124: 4; 146: 6–9; 147: 5–6; 192: 1–2; Cestnik 2011, 35–36, Tab. 4: 80–89).
16. Škocjan – Brežec, 1 zapestnica (Ruaro Loseri et al. 1977, 119, Tav. 30: 3b).
17. Šmarjeta/ Vinji vrh, skupno 11 ali več zapestnic (V. Starè 1973, 33, 48, Tab. 32: 26–27; 65: 10; 66: 1; 66: 2; A. Dular 1991, 73, 91, Tab. 17: 8; 53: 14; 74: 1–4, 7; Cestnik 2011, 36–37, Tab. 5: 90–101).
18. Šmihel – Pod Kaculjem in Mačkovc, skupno 14 ali več zapestnic (Guštin 1979, 38–41, Tab. 38: 3, 18–19; 39: 9; 40: 13; 41: 4; 43: 5–6; 44: 14; 49: 3, 5, 12; 49: 17–18).
19. Tolmin, 3 zapestnice (Svoljšak, Pogačnik 2001, 114, 131–132, 164, Tab. 53: 3; 61: 8; 78: 11; Pogačnik 2002, 53–54, Sl. 44 (vrsta II).
20. Vače, 42 zapestnic in več (Tab. 1: 7; 2: B 5; 4: B 1, 3; 27: 1–6, 10–11; 34: 16–19; 87: A 7, C 2–3; 98: 5–6; 106: 5, 11–13; 124: C 1–2; 126: 2; Starè 1955a, 13, 42–43, Tab. 60: 1–2, 4; 61: 5; 62: 3, 4, 6, 7; 63: 1, 3; 64: 4; 67: 3; Cestnik 2011, 37–42, Tab. 5: 102 –104; 6; 7; 8: 143–147).

fibule se pojavljajo v kombinaciji z železnimi obroči oz. zapestnicami (Tab. 2: B 4–5; 4: B 1–4; 87: A7; C 1.2) in železnimi noži (Tab. 4: B 6; 43: A 3) ter drobnimi steklenimi in jantarnimi jagodami (Tab. 2: 1–5; 24: 23; 87: A 3-7). Zato ne moremo niti potrditi niti zavreči splošno sprejetega mnenja, da so vaške vozlaste fibule (tipa 5a) značilne predvsem za horizont Podzemelj 2 oz. stopnjo Ljubljana IIIa,[109] čeprav govorijo v prid njihovi dataciji v omenjeni horizont tudi posamezni primerki, ki so se ohranili med nakitom ženske nošnje še v naslednjem horizontu, tj. stopnji Stična-Novo mesto 1.[110] Iz tega horizonta pa so z Vač znane tudi posamezne dvozankaste ločne fibule, kot so omenjeni unikatni primerki, npr. fibuli z okrašenim rombičnim lokom. Prva (Tab. 125: D1) je enaka primerku iz Alexandrie v Spodnjem Podonavju,[111] a je bila v grobu poleg enako okrašene zapestnice še umetelno izdelana skleda na nogi z okrasom apliciranih rogljičev na največjem obodu, ki nedvomno izvira iz Kleinkleina oz. štajerske kulturne skupine (Tab. 125: D 9).[112] Druga je v kombinaciji z bronastim votlim obeskom, »bullo« (Tab. 125: B), značilnim za estenski kulturni krog.[113] Zato se postavlja vprašanje, kje iskati provenienco teh dveh fibul.

<u>Obročasti nakit</u>. Drugi element, po katerem Vače izstopajo, so masivni železni obroči oz. zapestnice, te so lahko sklenjene ali z dotikajočima se koncema, nekatere pa s presegajočima se koncema (Tab. 1: 7; 2: 5; 4: 1, 3; 25: 8; 27: 1–5, 10–11; 34: 16–19; 42: 2; 87: A 7, C1–2; 106: 5, 11–13; 124: C1–2; 126: 2), skupno približno 45 kosov.[114] V grobovih so pogosto v kombinaciji z dvozankastimi ločnimi fibulami različnih prej omenjenih tipov, pozornost pa vzbujajo tudi nanje prikorodirane drobne steklene in jantarne jagode ter ostanki tekstila (Tab. 2: B 5; 27: 1, 4; 87: A 7).[115] Zato ni dvoma, da so ti obroči sestavni del ženskega nakita, čeprav so bili posamično najdeni tudi v grobovih verjetno moških oseb. Pogosti so predvsem v prvi fazi, v horizontu Podzemelj 1–2. Po njihovi številnosti na Vačah pa tudi zanje sklepamo, da so bili izdelek domačih kovačev. V manjšem številu so zastopani na drugih najdiščih dolenjske in gorenjske halštatske skupine, ponekod pa se pojavljajo še v horizontu Stična-Novo mesto (Sl. 11).[116]

109 Gabrovec 1964–65, 32–34; Gabrovec 1973, 345, Sl. 1, Razpredelnica 1–2. Do nekoliko drugačnega mnenja je prišla s ponovno analizo grobov na dvorišču SAZU Brina Škvor Jernejčič: glej Škvor Jernejčič 2014a; Škvor Jernejčič 2017a, 131–133; Škvor Jernejčič, Vojaković 2023, 607–608, Sl. 15.

110 Npr. Križ 2019, 67, Sl. 46.

111 Bader 1983, 74, Taf. 24: 144.

112 Primerjaj Dobiat 1980, 91–92, Abb. 10, 15; Tab. 28: 5; 43: 4.6; 55: 1; 69: 5, 8 itd.

113 Warneke 1999, 37–43, Abb. 14.

114 Starè1955, Tab. 60: 1–2, 4–5; 61: 1, 4–6; 62: 1, 3–7; 63: 1, 3–4; 44: 4; 47: 1, 3.

115 Starè 1955a, Tab. 62: 6; 63.

116 Cestnik 2011, 25–52, Sl. 4, Priloga 2: 1; 3, Tab. 1–8: 1–2.

account the preserved grave ensembles, it can be concluded that the wearing of both iron (types 3a, 2a, and 2c) and bimetallic (types 2c and 5a), as well as bronze (types 1a and c) fibulae must have occurred fairly simultaneously, at the very beginning of the so-called „iron horizon" or the Podzemelj 1 stage. So far, no graves are known at Vače on the basis of which it could be proven with certainty that the appearance of iron fibulae with a rhomboid bow and a triangular foot (Pl. 4: B; 43: 1; 64: B; 67: E) is earlier than the appearance of bimetallic knobbed fibulae of types 2c (Pl. 43: C; 98: 2; 91: D1) and 5a according to Gabrovec (Pl. 2: B4; 4: A6), as is shown, for example, at the SAZU cemetery in Ljubljana and some other sites.[108] These fibulae are found in combination with iron circlets/bracelets (Pl. 2: B 4–5; 4: B 1–4; 87: A7; C 1-3), and iron knives (Pl. 4: B 6; 43: A 3), and small glass and amber beads (Pl. 2: 1–5; 24: 23; 87: A 3-7). Therefore, we can neither confirm nor reject the generally accepted opinion that Vače knobbed bow fibulae (type 5a) are characteristic primarily of the Podzemelj 2 horizon, i.e. the Ljubljana IIIa phase,[109] although individual specimens that were preserved among female attire and jewelry in the following horizon, i.e. the Stična-Novo Mesto 1 stage, would also speak in favor of their dating to the Podzemelj 2 horizon.[110] From the Stična-Novo Mesto 1 horizon, individual double-looped bow fibulae are also known from Vače, like the aforementioned unique examples, e.g. fibulae with a decorated rhomboid bow. The first (Pl. 125: D1) is identical to the specimen from Alexandria in the Lower Danube,[111] but in the grave, next to a bracelet decorated in the same manner, there was an artistically made footed bowl with a decoration of applied small horns on the largest rim, which undoubtedly originated from the Kleinklein, i.e. Styrian cultural group (Pl. 125: D 9).[112] The second was found in combination with a bronze hollow pendant, a „bulla" (Pl. 125: B), typical of the Este cultural circle.[113] Hence, the question arises as to where to seek the provenance of these two fibulae.

<u>Annular jewellery</u>. Other elements that makes the Vače site stand out were the massive iron circlets – bracelets, which can be fully closed or with touching ends, and some have overlapping ends (Pl. 1: 7; 2: 5; 4: 1, 3; 25: 8; 27: 1-5, 10-11; 34: 16-19; 42: 2; 87: A 7, C 1-2; 106: 5, 11–13; 124: C1–2; 126: 2), for a total of approximately

108 See, e.g., Gabrovec 1973, 343-345, Fig. 1, Tab. 1; Škvor-Jernejčič 2017a; Škvor Jernejčič 2017b. 92-93, Fig. 87; Škvor Jernejčič, Vojaković 2023, 599, 607-611, Fig. 7-8, 15-17.

109 Gabrovec 1964-65, 32-34; Gabrovec 1973, 345, Fig. 1, Dist. map 1-2. A somewhat different opinion was gained through re-analysis of the graves in the courtyard of the SAZU by Brina Škvor Jernejčič: see Škvor Jernejčič 2014a; Škvor Jernejčič 2017a, 131-133; Škvor Jernejčič, Vojaković 2023, 607-608, Fig. 15.

110 Cf. Križ 2019, 67, Fig. 46.

111 Bader 1983, 74, Pl. 24: 144.

112 Cf. Dobiat 1980, 91-92, Fig. 10, 15; Pl. 28: 5; 43: 4.6; 55: 1; 69: 5, 8 etc.

113 Warneke 1999, 37-43, Fig. 14.

Zanimivo je, da so na Vačah v horizontu Podzemelj železne (Tab. 126: D1)[117] in bronaste ovratnice (Tab. 4: A 3; 33: 16; 126: C1)[118] ter tudi masivne bronaste zapestnice (Tab. 4: A 4–5; 26: 23–24) sorazmerno maloštevilne, kar kaže na pomembnost in priljubljenost železnega nakita v omenjenem časovnem obdobju.

Orodje. Tretji element, ki govori za močno železarsko in kovaško dejavnost na Vačah, so železni noži in šila, ki so v grobovih zastopani v velikem številu. Pogosto sta nož in šilo v grob pridana skupaj, večkrat dopolnjena z brusnim kamnom, kar kaže na komplet orodja za neko posebno dejavnost. Hkrati je treba poudariti, da njihov pojav kot grobni pridatek ni omejen le na najstarejšo fazo na Vačah – na horizont Podzemelj, temveč jih najdemo skozi celotno starejšo železno dobo, in sicer tako v moških kot ženskih grobovih (noži: Tab 2: A3; 4: B6; 30: 9, 15; 31: 1–10, 12–13; 34: 20–28; 35: 2–3; 42: 22; 43: A3; 44: F; 51: C4; 54: A23, B2; 57: A; 59: C4; 60: 30; 61: B5, C6; 62: 21; 63: B4–6, E1–2; 64: C2–3; 65: A 10; 66: A6; 68: A5; 70: 11; 71: A4, D18; 72: B3, D1; 73: 1–3; 79: 7, 9; 89: 8; 92: 14–16; 96: 5–7; 97: 19–20; 100: 8–9; 108: 6–9; 124: B2; 127: B4; šila: Tab. 4: B5; 30: 4; 34: 15; 51: C3; 54: A22, B2; 61: C5; 62: 24; 63: B7; 65: A2; 66: A7; 67: A1–2; 79: 11; 92: 12–13; 96: 2, 4; 97; 21). Skupaj s primerki iz NMS smo našteli okrog 135 nožev in 25 šil,[119] kar je izjemno veliko v primerjavi z drugimi najdišči dolenjske in gorenjske halštatske skupine.

V okviru orodja naj omenimo še en predmet, ki je prav zaradi njegove zagonetne rabe v strokovni literaturi označen različno – kot klin, žezlo, pisalo ali stilus.[120] Gre za razmeroma dolge paličaste izdelke iz železa ali brona s kroglasto glavico na eni in ostro konico na drugi strani. Z Vač sta ohranjena dva takšna železna primerka, eden izvira iz Windischgrätzeve zbirke, grobna celota se sicer ni ohranila, se je pa podatek, da je bil najden v žganem grobu (Tab. 105: 31), drugi pa iz skeletnega groba z dvogrebenasto čelado, odkritega na Rebri leta 1889[121] (Sl. 17, 18). Ti predmeti so v grobovih pogosto ležali skupaj z drugimi kosi orodja, npr. v Stični, v grobu 72 gomile 48 v bližini železne pile v višini pasu,[122] v Novem mestu, v grobu 19 gomile VII skupaj z železnim šilom, železnim nožem in pasno garnituro tik ob čeladi, verjetno položeni s pasom pokopanega,[123] v Metliki, v grobu 31 gomile na

117 Glej tudi Starè 1955a, Tab. 62: 2; 63: 2.
118 Starè 1955a, Tab. 60: 3; 61: 2; 64: 6.
119 Starè 1955a, Tab. 2–6; 90: 14; 91: 1; 93; 3, 6, 8; 17: 6–8.
120 Glej Teržan 1980, 345, op. 12–13; Egg 1999; Tecco Hvala 2012, 185–188, in citirano literaturo pri seznamu najdišč h karti razprostranjenosti na sl. 12.
121 Starè 1955a, 28, Tab. 39: 6; Dular 2016, 77, Taf. 3: 7.
122 Gabrovec et al. 2006, 57, Tab. 37: 11; 38: 28.
123 Egg 1999, 318–321, Abb. 2–3; Križ 2022, 128, Tab. 39.

45 specimens.[114] In graves they are often found in combination with two-looped bow fibulae of the various previously mentioned types, and attention should also be drawn to the small corroded glass and amber beads and the textile remains attached to them (Pl. 2: B 5; 27: 1.4; 87: A 7).[115] Therefore, there is no doubt that these rings represent an integral part of female attire, although they have also been found individually in the graves of probably male individuals. They are especially common in the first phase, in the Podzemelj 1-2 horizon. Given their abundance at Vače, it can also be concluded that they were the product of local blacksmiths. They are represented in smaller numbers at other sites of the Lower Carniola/Dolenjska and Upper Carniola/Gorenjska Hallstatt groups, while in some places they also appear in the Stična-Novo Mesto horizon (Fig. 11).[116]

It is interesting that at Vače in the Podzemelj horizon there are also iron (Pl. 126: D1)[117] and bronze torcs (Pl. 4: A 3; 33:16; 126: C1),[118] as well as massive bronze arm bands (Pl. 4: A 4–5; 26: 23–24), which are relatively few in number, which particularly indicates the importance and popularity of iron jewelry in the cited time period.

Tools. The third element that speaks for strong ironworking and blacksmithing activity in Vače is represented by iron knives and awls, which were discovered in large numbers in the graves at Vače. Often, a knife and an awl were placed together in a grave, often supplemented by a whetstone, which indicates a set of tools for a specific activity. At the same time, it should be emphasized that their appearance as a grave good is not limited merely to the earliest phase at Vače – the Podzemelj horizon, rather they are found throughout the entire Early Iron Age, in both male and female graves (knives: Pl 2: A3; 4: B6; 30: 9, 15; 31: 1-10, 12-13; 34: 20-28; 35: 2-3; 42: 22; 43: A3; 44: F; 51: C4; 54: A23, B2; 57: A; 59: C4; 60: 30; 61: B5, C6; 62: 21; 63: B4–6; E1–2; 64: C2–3; 65: A 10; 66: A6; 68: A5; 70: 11; 71: A4, D18; 72: B 3, D1; 73: 1-3; 79: 7, 9; 89: 8; 92: 14–16; 96: 5–7; 97: 19–20; 100: 8–9; 108: 6–9; 124: B2; 127: B4; awl: Pl. 4: B5; 30: 4; 34: 15; 51: C3; 54: A22, B2; 61: C5; 62: 24; 63: B7; 65: A2; 66: A7; 67: A1–2; 79: 11; 92: 12–13; 96: 2, 4; 97; 21). Together with the examples from the NMS, we found around 135 knives and 25 awls,[119] which is an extremely large number compared to the other sites of the Lower Carniola/Dolenjska and Upper Carniola/Gorenjska Hallstatt groups.

114 Starè 1955a, Pl. 60: 1-2, 4-5; 61: 1, 4-6; 62: 1, 3-7; 63: 1, 3-4; 44: 4; 47: 1, 3.
115 Starè 1955a, Pl 62: 6; 63.
116 Cestnik 2011, 25-52, Fig. 4, Add. 2: 1; 3, Pl. 1- 8: 1-2.
117 See also Starè 1955a, Tab. 62: 2; 63: 2.
118 Starè 1955a, 60: 3; 61: 2; 64: 6.
119 Starè 1955a, Tab. 2-6; 90:14; 91: 1; 93; 3, 6, 8; 17: 6-8.

Hribu pa je ob bojni opravi iz tulaste sekire in dveh sulic bila poleg železnega klina in noža še železna križna sekira,[124] kar je enako kot v omenjenem stiškem[125] in novomeškem grobu.[126] Zato domnevamo, da ti predmeti niso imeli le reprezentančne vloge v smislu posebnega simbola – žezla, temveč tudi uporabno vrednost. O njihovi namembnosti lahko morda sklepamo iz vaškega primerka, katerega konico je varoval bronasti tulec (Tab. 105: 31), na nekaterih drugih kosih pa so ohranjene bronaste objemke, ki kažejo, da so bili pritrjeni na neko trdnejšo podlago, morda usnjeno (Sl. 17, 18: 7),[127] da se ne bi poškodovala konica. Ker je bila večina teh predmetov najdena bodisi v višini pasu pokopanih ali pa v kombinaciji s pasnimi garniturami,[128] ni dvoma, da so bili nošeni v posebnem toku na pasu, bodisi bronastem kot v primeru na Tab. 105: 31 bodisi usnjenem. Verjetno je, da so se uporabljali kot pisala – stilusi – za izris znakov, likov, črk v okviru določenih rokodelskih dejavnosti,[129] a je bila njihova raba omejena le na zelo ozek krog elite – »tehnične inteligence«, kot kažejo pretežno bogati moški grobovi. Najstarejši primerki, ki se pojavijo že v horizontu Podzemelj 2/Stična 1, so bili v celoti železni, kot kažeta grob iz Velikih Malenc s skledasto čelado[130] in grob 72 gomile 48 iz Stične,[131] ob bok jima lahko postavimo primerek iz žganega groba na Vačah (Tab. 105: 31) ter verjetno tista z Libne in iz Podzemlja (Sl. 12). Morda so nekoliko mlajši železni kosi z bronasto glavico, medtem ko se v mlajšem halštatskem obdobju uveljavijo bronasti izdelki, ki so mnogokotnega preseka in umetelno okrašeni (Sl. 12). Le na Vačah je v ta čas ostalo v rabi še železno pisalo (Sl. 17, 18: 7), kar kaže na pomen lokalne obrtne tradicije in posebnega znanja – morda pisanja.

<u>Orožje</u>. Iz prve časovne stopnje na Vačah, horizonta Podzemelj 1, izstopa žgani grob 1881/II 34, ki je doslej edini znani bojevniški grob iz tega obdobja na Vačah. Na žganino v žari sta bili položeni železna plavutasta sekira in bronasta sulična ost, zaviti v tkanino in spojeni z železno rjo v enotno gmoto (Katalog, Sl. 3, Tab. 11 C). Tako sekira kot sulična ost predstavljata v okviru dolenjske halštatske kulturne skupine neobičajna grobna pridatka svojega časa.

124 Grahek 2004, 167, Tab. 7: 4, 5, 9.
125 Gabrovec et al. 2006, Tab.37: 11; 39: 29–30 (pri čemer je zanimivo, da so med obema sekirama ležali tudi preostali kosi orodja kot dleta in punce: Gabrovec et al. 2006, Tab. 37; 38: 24–27.
126 Egg 1999, 318–319, Abb. 2: 13; 10: 14; Križ 2022, Tab. 39: 39; 51: 39.
127 Starè 1955a, Tab. 39:6; Dular 2016, Taf. 3: 7; Hencken 1978, 37, Fig. 144 h; Tecco Hvala et al. 2004, Tab. 61: 5.
128 Vače: Sl. 17; Stična: Gabrovec et al. 2006, Tab. 37; Velike Malence: V. Starè 1960–1961, 52–53, Sl. 1; Novo mesto: Egg 1999, Abb. 2; Križ 2022, Tab. 39; Volčje njive: Gabrovec 1956, 82, Tab. 2.
129 Primerjaj npr. Teržan 1994.
130 V. Starè 1960 –1961, 52–53, Tab. 2–3.
131 Gabrovec et al. 2006, 75–80, Tab. 37–40.

One other object should be mentioned in the framework of tools, which, due to its enigmatic use, has been labeled variously in the professional literature – as a chisel, a scepter, a pen, or a stylus.[120] It is relatively long rod-like product made of iron or bronze with a spherical head on one side and a sharp point on the other side. Two such iron specimens have been preserved at Vače, one comes from Windischgrätz's collection, the whole grave unit was not preserved, but just the information is that it was found in a cremation grave (Pl. 105: 31), while the other was from a skeletal/inhumation grave with a double-crested helmet, discovered on Reber in 1889[121] (Fig. 17, 18). Many times such objects lay in the graves in combination with other blunt tools, e.g. at Stična, in tumulus 48/grave 72 near the iron saw at waist height,[122] at Novo Mesto, in tumulus VII/grave 19 together with an iron awl, iron knife, and belt set next to the helmet, probably placed by the side of the belt of the deceased,[123] at Metlika, in the tumulus at Hrib, grave 31, so in addition to the fighting equipment of a socketed axe and two spearheads, in addition to an iron chisel and knife, there was also an iron flat cross-shaped axe (Ärmchenbeil),[124] which is the same as in the mentioned graves from Stična[125] and Novo Mesto.[126] That is why we assume that these objects did not merely have representative significance in the sense of a special symbol – the scepter, but were also useful. Their purpose might be concluded on the basis of the example from Vače, whose tip was protected by a bronze sheath (Pl. 105: 31), on some other pieces, bronze clamps have been preserved, which indicate that they were attached to a firmer base, perhaps leather (Fig. 17, 18: 7),[127] so as not to damage the tip. Given that most of them were found either at waist height or in combination with belt sets,[128] there is no doubt that they were worn on a special band on the waist, either in bronze as in the example on Pl. 105: 31, or leather. It is likely that they were used as pens – styluses – for drawing certain symbols, characters, or letters within the framework of certain handicraft activities,[129] and their use was limited only to a very narrow circle of the elite – the "technical intelligentsia", as is indicated by the predominantly rich male graves. The earliest examples, which appear as early as in the Podzemelj 2/Stična 1

120 See Teržan 1980, 345, n. 12-13. Egg 1999; Tecco Hvala 2012, 185-188, and the cited literature at the list of sites at the map Fig. 12.
121 Starè 1955a, 28, Pl. 39:6; Dular 2016, 77, Pl. 3: 7.
122 Gabrovec et al. 2006, 57, Pl. 37:11; 38: 28.
123 Egg 1999, 318-321, Fig. 2-3; Križ 2022, 128, Pl. 39.
124 Grahek 2004, 167, Pl. 7: 4, 5, 9.
125 Gabrovec et al. 2006, Pl. 37: 11;39: 29-30 (in which it is interesting that among the two axes there were also other tools such as chisels and punches): Gabrovec et al. 2006, Pl. 37; 38: 24-27.
126 Egg 1999, 318-319, Fig. 2: 13; 10: 14; Križ 2022, Pl. 39: 39; 51: 39.
127 Starè 1955a, Pl. 39:6; Dular 2016, Pl. 3: 7; Hencken 1978, 37, Fig. 144 h; Tecco Hvala et al. 2004, Pl. 61: 5;
128 Vače: Fig. 17; Stična: Gabrovec et al. 2006, Pl. 37; Velike Malence: V. Starè 1960-1961, 52-53, Fig. 1; Novo Mesto: Egg 1999, Fig. 2; Križ 2022, Pl. 39; Volčje Njive: Gabrovec 1956, 82, Pl. 2.
129 Cf. Teržan 1994.

● Železna pisala in železna pisala z bronasto glavico
1. Vače (Tab. 105: 31; Sl. 17-18; Starè 1955a, 28, Tab. 39:6; Dular 2016, 77, Taf. 3:7).
2. Magdalenska gora pri Šmarju (Hencken 1978, 19, 26, Fig. 47 c; 85 a).
3. Stična (Wells 1985, Fig. 184 a; Gabrovec et al. 2006, 57, Tab. 37: 11).
4. Šmarjeta/Vinji vrh (A. Dular 1991, 84, Tab. 45: 4).
5. Libna pri Krškem (Guštin 1976, 39, Tab. 20: 6).
6. Velike Malence (V. Starè 1960–1961, 52, Tab. 2: 1).
7. Metlika – Hrib (Grahek 2004, 167, Tab. 7: 4).
8. Podzemelj (Dular 1978, 27, Tab. 22: 15)

▲ Bronasta pisala
9. Novo mesto, Kapiteljska njiva (Egg 1999, 333–334, Abb. 7: 6, Taf. 15: 6; Križ 2022, 127–133, Tab. 41: 26).
10. Volčje njive pri Mokronogu (Gabrovec 1956, 82, Tab. 2: 1).
11. = 2. Magdalenska gora pri Šmarju (Hencken 1978, 37, Fig. 144 h; Tecco Hvala et al. 2004, 36, 48, 61, 90, Tab. 25: 18; 61: 5; 84: 4; 148: 11).
12. = 3. Stična (Wells 1981, 48, 69, Fig. 30; 117a).

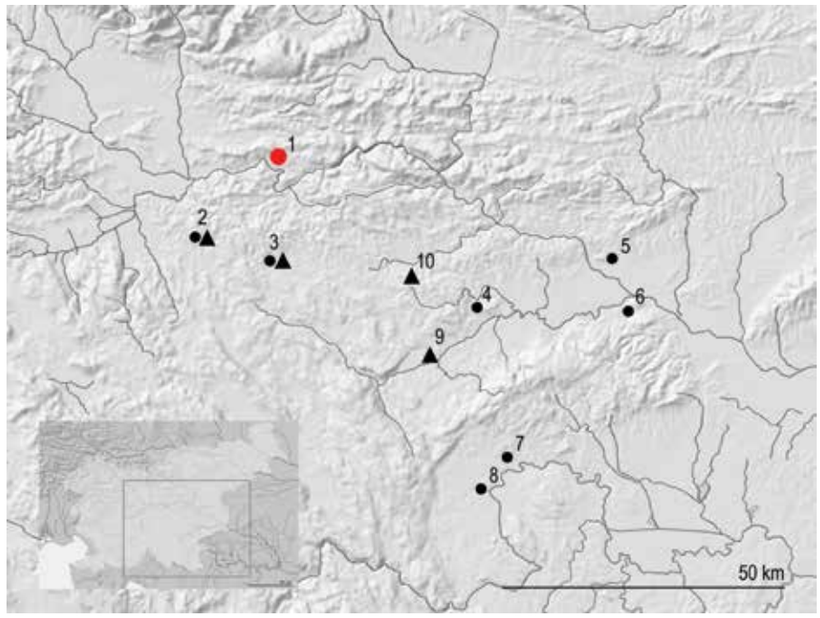

Slika 12
Razprostranjenost železnih in bronastih klinov/ žezel/ pisal v dolenjski halštatski skupini.

Figure 12
The distribution of iron and bronze stylus/ pen/scepter.

Bronaste sulične osti so le redko med grobnimi pridatki; v času kulture žarnih grobišč je bilo prilaganje orožja v grobove verjetno tabuizirano, izjeme so namreč izredno redke, v zgodnji železni dobi pa se je običaj polaganja orožja v grobove kot odraz novih družbenih razmer uveljavljal postopno in razmeroma počasi.

Če pogledamo le v najbližjo okolico (Sl. 13), poznamo npr. iz obsežne plane nekropole kulture žarnih grobišč v Dobovi samo en grob z bronasto sulično ostjo,[132] podobno tudi s prav tako obsežnega – dobovskemu sočasnega – grobišča na bližnjem Obrežju[133] ter iz bolj ali manj istega časa tudi iz Ormoža[134] in Rifnika le po enega.[135] Nekaj več primerkov suličnih osti je bilo najdenih v nekoliko mlajših žganih planih grobovih na Mestnih njivah[136] in na Kapiteljski njivi v Novem mestu, datiranih pretežno v čas Ha B2/B3.[137]

132 Starè 1975, 29, Tab. 14: 11. Pripomnimo naj, da je bilo v Dobovi odkritih več kot 400 grobov, ki sodijo v časovni razpon Ha A1–Ha B2. Za nove radiokarbonske datacije večjega števila grobov iz Dobove glej Škvor Jernejčič, Kunstelj 2025.

133 Tudi na Obrežju je bilo odkritih okoli 400 grobov, sulična ost pa izvira iz groba, datiranega v Ha B1: glej Mason, Kramberger 2022, 417, 656–657, Sl. 543; za radiokarbonske datacije glej tudi Kramberger 2025.

134 Tomanič-Jevremov 1988–1989, 284, Tab. 19: 1. V Ormožu je bilo odkrito manjše žarno grobišče z okrog 20 grobovi, ki sodijo v časovni razpon Ha B1–B3.

135 Teržan 1990, 91–92, Sl. 20: 2. Bronasta sulica je na osnovi očalaste fibule tipa Maribor opredeljena v čas stopenj Ha A2/B1–2.

136 Knez 1984, 121–122, Tab. 5: 1; Križ 1995, 10–11, 50–52, Sl. 87, 96; Križ, Jereb 2014, 471–472, Sl. 27.1.4; Stipančić 2023, 8–9. Tudi na Mestnih njivah je bilo odkrito obsežno grobišče, kjer je bilo raziskanih okrog 400 grobov ali več, ki naj bi izvirali predvsem iz obdobja Ha B2–B3, objavljeno pa jih je le nekaj.

137 Križ 1995, 11; Bricelj 2003; Križ 2019, 17, Sl. 3; Stipančić 2023, 18, 90, Sl. 123. Tudi na Kapiteljski njivi je bilo doslej odkritih okrog 340 žganih grobov iz pozne kulture žarnih grobišč in/ali zgodnje železne dobe, ki pa so povečini še neobjavljeni. Križ 2019, 71, navaja dve bronasti sulični osti in dve bronasti plavutasti sekiri.

horizon, were made entirely of iron, as was the case of the grave from Velike Malence with a bowl-shaped helmet,[130] in grave 72/ tumulus 48 at Stična,[131] while next to them can be placed the specimen from the cremation grave at Vače (Pl. 105: 31) and probably one from Libna and Podzemelj (Fig. 12). Perhaps the iron specimens with a bronze head are somewhat later, however in the Late Hallstatt period, finely decorated bronze products with a polygonal cross-section became popular (Fig. 12). Only at Vače at that time was an iron tool still in use (Fig. 17, 18: 7), which indicates the significance of the local craft tradition and special knowledge perhaps in terms of – writing.

Weapons. From the first chronological phase at Vače, the Podzemelj 1 horizon, the cremation grave 1881/ II 34 stands out, which is the only warrior grave from that time in Vače known to date. A winged iron axe and a bronze spearhead were placed in the urn, wrapped in cloth and joined with iron rust into a single mass (Catalogue Fig. 3, Pl. 11 C). Both the axe and the spearhead represent unusual grave goods from their period within the Lower Carniola/Dolenjska Hallstatt cultural group.

Bronze spearheads are rare among grave goods; during the time of the Urnfield Culture, placing weapons in graves was probably even taboo, with exceptions being extremely rare, while in the Early Iron Age, the custom of placing weapons in graves, as a reflection of new social conditions, was gradually and relatively slowly established.

130 V. Starè 1960-1961, 52-53, Pl. 2-3.

131 Gabrovec et al. 2006, 75-60, Pl. 37-40.

Slika 13
Razprostranjenost bronastih suličnih osti v grobovih na Dolenjskem in v sosedstvu:
a – lovorolistne,
b – z asimetrično rombično oblikovanim listom.

Figure 13
The distribution of bronze spearheads in graves in Lower Carniola/Dolenjska and the surrounding area: a – bay-leaf shaped, b – with an assymetric rhomboid blade.

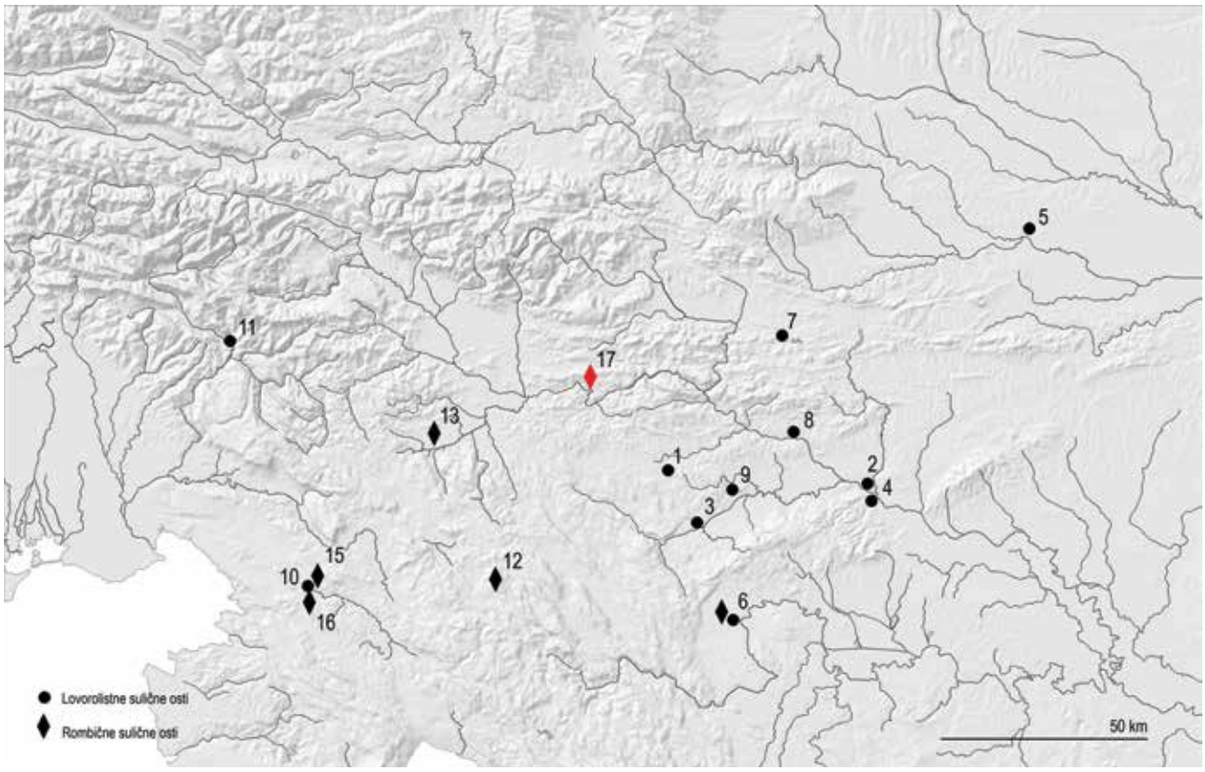

A.) Lovorolistne sulične osti / bay leaf-shaped spearheads:
1. Brezje pri Trebelnem (Kromer 1959a, 21–22, Tab. 18: 3).
2. Dobova (Starè 1975, 29, Tab. 14: 11).
3. Novo mesto, Mestne njive (Knez 1984, 121–122, Tab. 5: 1).
4. Obrežje (Mason, Kramberger 2022, 417, 656–657, Sl. 543).
5. Ormož (Tomanič-Jevremov1988–1989, 284, Tab. 19: 1).
6. Podzemelj (Barth 1969, 56–57, Tab. 4: 1).
7. Rifnik (Teržan 1990, 91–92, Fig. 20: 2).
8. Rožno, Radijeva hosta (Dular 2003, 230, Tab. 57: 9)
9. Šmarjeta (V. Starè 1973a, Tab. 11: 4; 65: 14).
10. Škocjan, Ponikve (Righi 1982, 43, Tav. 5: Cq/2 14).
11. Tolmin (Svoljšak, Pogačnik 2001, 66, 200, Tab. 27: 10; 99: 19.

B) Sulične osti z asimetrično rombično oblikovanim listom / rhomboid spearheads:
12. Križna gora (Urleb 1974, 31, Tab. 9: 4).
13. Ljubljanica, Bevke (Šinkovec 1995, 85, Tab. 24: 155; Turk 2009, 208–209, Sl. 19 c; Gaspari, Turk 2009, 67, opomba 8).
14. = 6. Podzemelj (Dular 1978, 26, Tab. 18: 6).
15. Škocjan, Brežec (Ruaro Loseri et al. 1977, Tav. 33: Tomba 136 E).
16. Škocjan, Mušja jama (Turk 2016, 83–85, Tab. 8: 3–4).
17. Vače (Tab. 11: C).

Na Kapiteljski njivi se kaže zanimiva situacija, ker so bili plani žgani grobovi razporejeni ob zahodnem robu gomilne nekropole, pogosto ob robovih gomil, nekateri so bili v gomile tudi integrirani.[138] Pomenljivo je, da so bronaste sulične osti najdene tudi v žganih grobovih v Podzemlju,[139] Šmarjeti[140] in Brezjah,[141] ki pa so bili že prvotno pod gomilami. Med slednjimi sta posebej pomembna grobova, prvi iz Šmarjete, Gradenjske hoste, in drugi iz Brezij, gomile VI/5. V obeh je bila bronasta sulična ost sestavni del bogatejše oprave bojevnikov s skledasto čelado, kar kaže na njihovo rabo še v horizontu Podzemelj 1–2.

138 Cfr. Križ 2019, Sl. 1, 3; Bricelj 2003, 77–78, priloga 7.3; Teržan, Bricelj 2019–2020, 92–94, Fig. 8–9; Teržan 2020, 368–376, Fig. 3, 6a.
139 Barth 1969, 56–57, 90, 154–155; Tab. 4: 1; 35: 10; Dular 1978, Tab. 18: 6.
140 Starè V. 1973, Tab. 11: 4; 65: 14; Laharnar, Turk 2017, 34–35, Sl. 26.
141 Kromer 1959, 21–22, Tab. 18: 3.

If we view only the immediate surroundings (Fig. 13), for example, we know of only one single grave with a bronze spearhead from the extensive flat necropolis of the Urnfield Culture at Dobova,[132] the same is true at an equally extensive, contemporary cemetery at nearby Obrežje,[133] and from more or less the same time also from Ormož,[134] and Rifnik, with only one each.[135] Several more examples of spearheads were found at somewhat

132 Starè 1975, 29, Pl. 14:11. It should be noted that more than 400 graves were discovered at Dobova, chronologically classified to Ha A1-Ha B2. For the new radiocarbon dates see Škvor Jernejčič, Kunstelj 2025.
133 Around 400 graves were also discovered at Obrežje, and a spearhead comes from a grave, dated to Ha B1: see Mason, Kramberger 2022, 417, 656-657, Fig. 543. For the radiocarbon dates see Kramberger 2025.
134 Tomanič-Jevremov 1988-1989, 284, Pl. 19: 1. A small cremation cemetery with around 20 graves belonging to the Ha B1-B3 period was discovered in Ormož.
135 Teržan 1990, 91-92, Fig. 20: 2. The bronze spear was classified to the Ha A2/B1-2 phase on the basis of the spectacle fibula of the Maribor type.

Vendar se skoraj vse naštete sulične osti – po tipu gre za lovorovolistne, z zaobljeno oblikovanim spodnjim delom lista – razlikujejo od sulične osti z Vač, katere list je asimetrično rombične oblike.[142] Po obliki je primerku z Vač (Tab. 11 C) iz dolenjske kulturne skupine podobna le bronasta sulična ost iz Podzemlja,[143] več jih najdemo v notranjski kulturni skupini, npr. po en primerek s Križne gore, iz žganega groba 39,[144] in iz enega groba na Brežcu pri Škocjanu[145] ter nekaj suličnih osti iz Mušje jame, kultnega depoja pri Škocjanu, okvirno datiranih v 8. stol. pr. n. št.[146] Pomenljivo se zdi, da sodi grob 39 na Križni gori v prvo fazo nekropole ter tako izkazuje podobno kronološko in simbolno mesto v okviru družbenega statusa svoje srenje[147] kot grob 1881/II 34 na Vačah. Pri tem je treba pripomniti, da se vaški grob od večine omenjenih razlikuje po tem, da bronasta sulica ni bila edini grobni pridatek, temveč se je pojavila v kombinaciji s sekiro,[148] in to železno plavutasto sekiro (Tab. 11 C).

Železne plavutaste sekire z obojestranskimi plavutmi so razmeroma redke najdbe v okviru dolenjske halštatske skupine, pretežno iz zgodnjega halštatskega obdobja, tj. iz horizonta Podzemelj in Stična-Novo mesto (Sl. 14).[149] Te sekire so sorazmerno vitke oblike brez stopničasto poudarjenega prehoda plavuti v rezilo, kar je na primer značilnost železnih sekir v Klein-kleinu oz. štajersko-panonski skupini, na Bregu/Frögu oz. koroški skupini ter v Hallstattu, kjer pa sta zastopana oba tipa.[150] Na podlagi teh drobnih razlik v majhnih detajlih oblikovanja sekir sklepamo, da je njihova izdelava potekala bolj ali manj lokalno. Zato naša domneva, da je železna sekira iz groba 1881/II 34 z Vač, ki je ena izmed najstarejših v dolenjski kulturni skupini, pionirski izdelek poskusne faze pri uvajanju železarstva in kovaštva na Vačah. Verjetno je bil prvotni namen, da bi železne plavutaste

142 Cfr. Šinkovec 1995a, 21, Sl. 6.
143 Dular 1978, 26, Tab. 18: 6 (žal brez ohranjene grobne celote).
144 Urleb 1974, 31, Tab. 9: 4.
145 Ruaro Loseri, 1977, Tav. 33: T 136 E. V grobu sta poleg sulične osti še nož in polmesečasta britev, značilna za Ha B3.
146 Turk 2016, 83–85, Tab. 8: 3–4.
147 Omembe vredno je, da sta bila v nekropoli na Križni gori le še dva žgana grobova s pridanima suličnima ostema, ki pa sta železni, torej mlajši od bronaste v grobu 39: Urleb 1974, 32–33, 48–49, sl. 14; Tab. 1: 8; 3: 15.
148 Kot morebitni izjemi, a neprimerljivi z grobom z Vač, naj omenimo grob 384b z Mestnih njiv v Novem mestu, radiokarbonsko datiran okoli leta 800 pr. n. št., v katerem je bila poleg bronaste sulične osti majhna bronasta tulasta sekira z ušescem (Križ 1995, 50, Sl. 86–87; Križ, Jereb 2014, 471–472, Sl. 27.1.4–5), in grob iz Šmarjete, Gradenjske hoste, v katerem sta bili poleg bronaste sulične osti in skledaste čelade še železna križna sekira in mahaira (Laharnar, Turk 2017, 34–35, Sl. 26).
149 Guštin, Preložnik 2005, 124–127, 131, Sl. 14: 17; Peterle Udovč 2011, 169, Tab. 127.
150 Na tem mestu naj pripomnimo, da so železne dvoplavutaste sekire pogostejše v štajersko-panonski in koroški kulturni skupini ter predvsem v Hallstattu, kjer pa sta zastopana oba tipa sekir: glej Mayer 1977, 242–249, Taf. 97: 1440, 1444; 99: 1460–1462; 100: 1472–1478; Dobiat 1980, 143, Tab. 22: 12; 69: 9; 99: 4; 107: 2; Tomedi 2002, 119, Taf. 5: A1; 66: B2, 84: 13; 96: C1; Kromer 1959b, Taf. 18: 3; 34: 2; 44: 3; 68: 1; 72: 1; 111: 1; 112: 3 itd.

later cremation flat graves at Mestne njive[136] and Kapiteljska njiva in Novo Mesto, dated primarily to the Ha B2/B3 period.[137] An interesting situation occurred at Kapiteljska njiva, as the flat cremated graves were arranged along the western edge of a tumulus cemetery, often along the edges of the mounds, and some were even integrated into the mounds.[138] It is significant that bronze spearheads have also been found in cremated graves in Podzemelj,[139] Šmarjeta,[140] and Brezje,[141] which previously had originally been below tumuli. Among the latter, two graves are particularly important, the first from Šmarjeta, Gradenjska hosta, and the second from Brezje, tumulus VI/5. In both, the bronze spearhead was an integral part of the richer attire of warriors with bowl-shaped helmets, which indicates their use as early as the Podzemelj 1-2 horizon.

However, almost all of the listed spearheads were bay-leaf shaped, with a rounded lower part of the leaf, differing from the spearhead from Vače, whose head had an asymmetric rhomboid shape.[142] In terms of shape, the example from Vače (Pl. 11 C) from the Lower Carniola/Dolenjska cultural group is similar only to the bronze spearhead from Podzemelj,[143] and several from the Inner Carniola/Notranjska cultural group, for example, one example each from Križna Gora, cremation grave 39,[144] and from a grave at Brežec near Škocjan,[145] as well as several spearheads from Mušja Jama Cave, a cult deposition near Škocjan, where this type of spearheads is approximately dated to the 8th century BC.[146] It seems significant that grave 39 at Križna Gora belongs to the first phase of the necropolis, and thus demonstrates a similar chronological and symbolic place within the social status of its community[147] as does grave 1881/ II 34 at Vače. It is worth noting that the Vače grave differs from most of the aforementioned graves in that the bronze spear was not

136 Knez 1984, 121-122, Pl. 5: 1; Križ 1995, 10-11, 50-52, Fig. 87, 96; Križ, Jereb 2014, 471-472, Fig. 27.1.4; Stipančič 2023, 8-9. An extensive cemetery was also discovered at Mestne njive, where around 400 graves or more were investigated, which are believed to date mainly from the Ha B2-B3 period, but only a few have been published yet.
137 Križ 1995, 11; Bricelj 2003; Križ 2019, 17, Fig. 3; Stipančič 2023, 18, 90, Fig. 123. So far, around 340 cremation graves from the Late Urnfield Culture and/or the Early Iron Age have been discovered at Kapiteljska njiva, most of which are still unpublished. Križ 2019, 71 mentions two bronze spearheads and two bronze winged axes.
138 Cf. Križ 2019, Fig. 1, 3; Bricelj 2003, 77-78, Add. 7.3; Teržan, Bricelj 2019-2020, 92-94, Fig. 8-9; Teržan 2020, 368-376, Fig. 3, 6a.
139 Barth 1969, 56-57, 90, 154-155; Pl. 4:1; 35: 10; Dular 1978, Pl. 18: 6.
140 See V. Starè 1973, Pl. 11:4; 65: 14; Laharnar, Turk 2017, 34-35, Fig. 26.
141 Kromer 1959, 21-22, Pl. 18. 3.
142 Cfr. Šinkovec 1995a, 21, Fig. 6.
143 Dular 1978, 26, Pl. 18: 6 (unfortunately without preserved grave units).
144 Urleb 1974, 31, Pl. 9: 4.
145 Ruaro Loseri,1977. Pl. 33: 136 E. In addition to the spearhead, the grave also contained a knife and a crescent-shaped razor, characteristic for Ha B3.
146 Turk 2016, 83-85, Pl. 8: 3-4.
147 It is worthy of mention that the necropolis at Križna Gora had only two cremation graves with added spearheads, which are iron, and therefore later than the bronze one in grave 39: Urleb 1974, 32-33, 48-49, Fig. 14; Pl. 1: 8; 3: 15.

Slika 14
Razprostranjenost železnih plavutastih sekir vitke oblike v grobovih dolenjske halštatske skupine in v sosedstvu (dopolnjeno po Peterle-Udovič 2011).

Figure 14
The distribution of slender iron winged axes in the Lower Carniola/Dolenjska Hallstatt group and its surroundings (Peterle-Udovič 2011, supplemented).

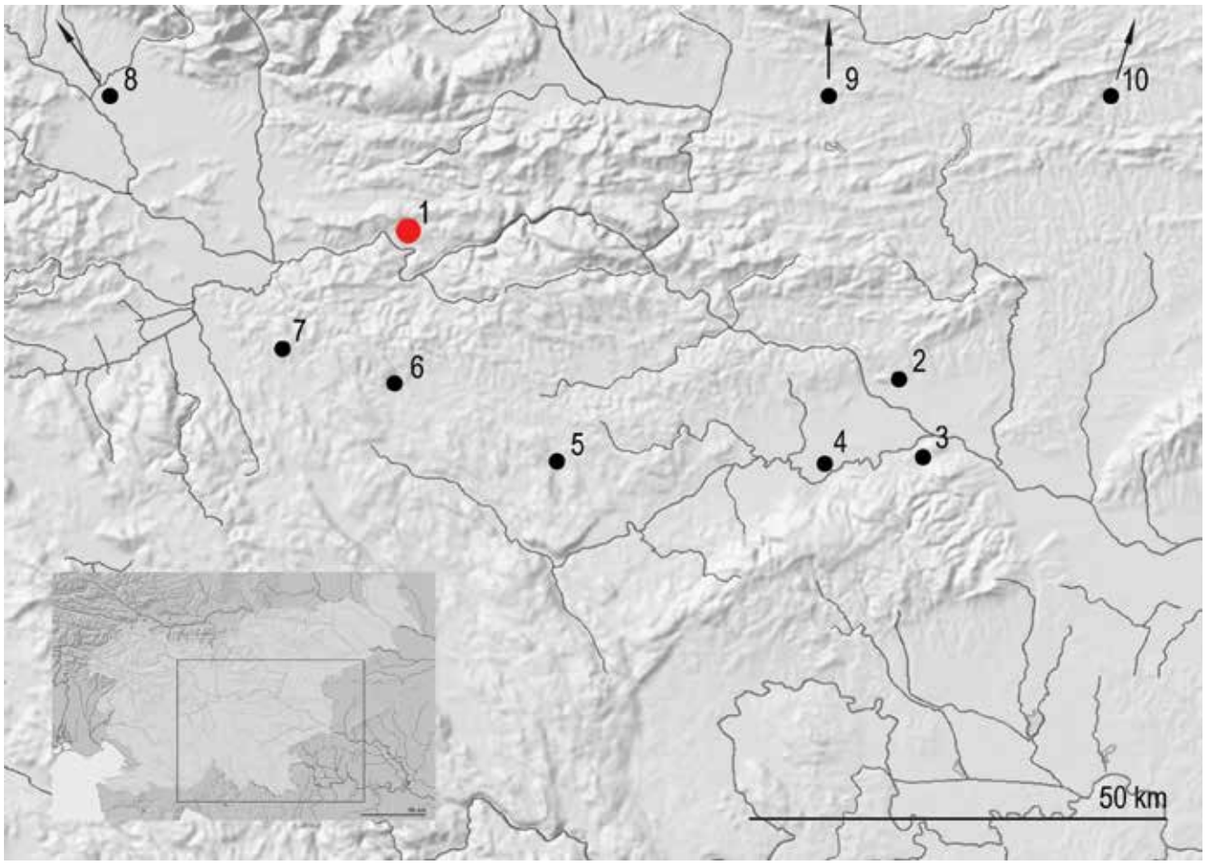

1. Vače (Tab. 11: C).
2. Libna (Guštin 1976, 41, 46, Tab. 33: 5; 75: 11)
3. Velike Malence (V. Starè 1960–1961, 60, Tab. 5: 1).
4. Sajevce pri Kostanjevici (Guštin, Preložnik 2005, 131, Fig. 14, 17) .
5. Dobrnič – Korita (V. Starè 1973b, 750, 756, Tab. 5: 1).
6. Stična (Gabrovec 1963–64, 308, Tab. 10: 1; Wells 1981, 71, Fig. 128a; Gabrovec et al. 2006, 176, Tab. 148: 26).
7. Magdalenska gora – Laščik (Tecco Hvala et al. 2004, 24, Tab. 6: 4).
8. Hallstatt (Mayer 1977, Taf. 97: 1444; 99: 1460, 1461; 100: 1472, 1773, 1475-1478).
9. Graz, Puntigam (Mayer 1977, Taf. 100: 1474).
10. Bad Fischau (Mayer 1977, Taf. 97: 1440).

sekire nadomestile do takrat cenjene bronaste plavutaste sekire, ki so še v zgodnjem halštatskem obdobju pomenile ne le posebno dragocen kos orožja, temveč tudi prepoznaven in nadvse pomemben statusni simbol. To njihovo označevalno vlogo dobro ilustrirajo npr. grob 39 z žarne nekropole na dvorišču SAZU v Ljubljani s prehoda stopnje Ljubljana I v Ljubljana II,[151] grob 1/6 iz Pleške hoste na Molniku,[152] pa tudi že omenjeni grob I/16 s Kapiteljske njive v Novem mestu iz horizonta Podzemelj 2.[153] Ker so se v bolj ali manj istem časovnem obdobju – v tako imenovanem železnem horizontu – pojavile tudi prve tulaste sekire iz železa,[154] katerih izdelava je sčasoma tako na Vačah

151 Starè 1954a, Tab. 34–37; Teržan 1987, 7–9, Sl. 1. V grobu 39 sta bila poleg bronaste plavutaste sekire, ki je edina na ljubljanski nekropoli, priložena še železen nož ter razmeroma bogat nakit ženske in moške nošnje.

152 Škvor Jernejčič 2017, 105–106, Tab. 40. V tem grobu so bili poleg bronaste sekire tudi fragmenti verjetno železne mahaire in železne ločne fibule ter nakit iz pozlačenih bronastih cevk, kar ga uvršča v čas Podzemelj 1.

153 Knez 1993, 23–24, 42–44, Tab. 16–18: 6; Križ, Jereb, Teržan 2014, 478–480, Sl. 27.2.8–27.2.9; Teržan 2014a, 258–259, Sl. 4.

154 Teržan 2017, 117–127, Abb. 5; Teržan, Črešnar 2021, 577–580, Sl. 11–12.

the only grave good, rather it was found in combination with an axe,[148] specifically an iron winged axe (Pl. 11 C).

Iron winged axes with double-sided wings are relatively rare finds within the Lower Carniola/Dolenjska Hallstatt group, and mainly come from the early Hallstatt period, i.e. from the Podzemelj and Stična–Novo Mesto horizons (Fig. 14).[149] They are characterized by relatively slender shapes without a stepped, accentuated transition from the wing to the blade, which is, for example, a characteristic of iron axes at Kleinklein or in the Styrian-Pannonian group, in Breg/Frög or the Carinthian group, and in Hallstatt itself, where both types are

148 As possible exceptions, but not comparable to the grave from Vače, we should mention grave 384b from Mestne Njive in Novo mesto, radiocarbon dated to around 800 BC, in which, in addition to a bronze spearhead, there was a small bronze socketed axe with a loop (Križ 1995, 50, Fig. 86-87; Križ, Jereb 2014, 471-472, Fig. 27.1.4 – 5) and the grave from Šmarjeta, Gradenjska hosta, which contained, in addition to a bronze spearhead, a bowl-shaped helmet, an iron flat cross-shaped axe with small side projections (Ärmchenbeil), and a sword of makhairatype (Laharnar, Turk 2017, 34-35, Fig. 26).

149 Guštin, Preložnik 2005, 124-127, 131, Fig. 14: 17; Peterle Udovč 2011, 169, Pl. 127.

kot tudi drugod v dolenjski kulturni skupini povsem prevladala, saj so postale vodilni tip orožja skozi celotno halštatsko obdobje,[155] so železne plavutaste sekire očitno izgubile pomen, tako v smislu orožja oz. orodja kot statusnega simbola. Zato zavzema grob 1881/II 34 z Vač, s kombinacijo bronaste sulice in železne plavutaste sekire, ene izmed najstarejših na območju dolenjske kulturne skupine, prav posebno mesto, in sicer tako s tehnološkoinovacijskega vidika kot dokaz začetka lokalnega železarstva in kovaštva kot tudi z družbenostatusnega, saj predstavlja enega izmed najstarejših grobov s kompletom orožja, ki izkazuje spoj žarnogrobiščne tradicije z elementi porajajoče se halštatske ere.

Ta grob z Vač pa prinaša še eno novost pri običajih pokopavanja v zgodnji železni dobi. Kot že omenjeno, sta bili železna sekira in bronasta sulična ost skrbno zaviti v tkanino ter kot sveženj nepoškodovani položeni v žaro (Katalog Sl. 3, Tab. 11 C). Če lahko sklepamo na podlagi prej naštetih primerov bronastih suličnih osti (Sl. 13), je bila večina primerkov, datiranih v čas kulture žarnih grobišč, poškodovana od ognja in/ali razlomljena, torej le fragmentarno ohranjena. To pomeni, da so bile sulice praviloma sežgane skupaj s preminulim in z njegovo žganino položene v grob. Bile so torej namerno uničene, tj. onesposobljene za morebitno nadaljnjo uporabo, da bi ostale v njegovi posesti. Na tak postopek kažejo npr. bronaste sulične osti v grobovih iz Dobove,[156] Ormoža,[157] z Mestnih njiv v Novem mestu[158] ter tudi s Ponikve pri Škocjanu[159] in iz Tolmina.[160] V nasprotju z njimi so bronaste sulične osti v grobovih pod gomilami na Dolenjskem povečini ohranjene cele tako npr. iz groba X/3 iz Podzemlja,[161] groba VI/5 iz Brezij[162] in iz Šmarjete,[163] pa tudi tiste iz grobov na Notranjskem, npr. s Križne gore[164] in Brežca pri Škocjanu.[165] Vsekakor je zanimiva najdba iz reke Ljubljanice, kjer je sulica tičala v prsih preminulega.[166] Vse te cele sulične osti – nekatere imajo sicer poškodbe na ostrini lista, gre verjetno za sledove bojevanja, podobno kot jih je zaslediti na sulični osti z Vač (Katalog, Sl. 3; Tab. 11 C)[167] – so iz zgodnje stopnje starejše železne dobe, iz horizonta Podzemelj 1–2 . To očitno razliko v ohranjenosti

155 Peterle Udovič 2011, 115–162, Tab. 83–117.
156 Starè 1975, Tab. 14: 11.
157 Tomanić-Jevremov 1988–1989, 284, Tab. 19: 1.
158 Knez 1984, 121–122, Taf. 5: 1.
159 Righi 1982, 43, Tav. 5: Cq/2 14.
160 Svoljšak, Pogačnik 2001, 66, 200, Tab. 27: 10; 99: 19.
161 Barth 1969, Taf. 4: 1.
162 Kromer 1959a, 21–22, Taf. 18: 3.
163 Iz Šmarjete žal niso ohranjene grobne celote, razen ene, cfr. Starè V. 1973, Tab. 11: 4; 65: 14; Laharnar, Turk 2017, 34–35, Fig. 26.
164 Urleb 1974, 31, Tab. 9: 4.
165 Ruaro Loseri 1977, Tav. 33: T 136 E.
166 Turk 2009, 208–209, Sl. 19 c; Gaspari, Turk 2009, 67, Kat. 8.
167 Sulična ost je poškodovana v spodnjem levem delu lista z odkrhnjenim vogalom z zarezo in nekoliko višje je zareza na desni ostrini lista.

represented.[150] Given these minor differences in small details of the design of the axes, it can be concluded that their manufacture took place more or less locally. Therefore, our assumption is that the iron axe from grave 1881/II 34 at Vače, which is one of the oldest in the Lower Carniola/Dolenjska cultural group, would represent a pioneering product of the experimental phase in the introduction of ironworking and blacksmithing at Vače. It seems likely that the original intention was for iron winged axes to replace the previously prized bronze winged axes, which, even in the early Hallstatt period, represented not merely a particularly valuable piece of weaponry, but also a recognizable and extremely important status symbol. This recognizable role is well illustrated by, for example, grave 39 from the cremation cemetery in the courtyard of the SAZU in Ljubljana, at the transition from the Ljubljana I to the Ljubljana II stage,[151] grave 1/6 from Pleška Hosta at Molnik,[152] as well as the already cited grave I/16 from Kapiteljska njiva at Novo Mesto from the Podzemelj 2 horizon.[153] However, since in more or less the same time period – in the so-called iron horizon – the first iron socketed axes also appeared,[154] whose production eventually dominated completely both at Vače and elsewhere in the Lower Carniola/Dolenjska cultural group, as they became the leading type of weapon throughout the entire Hallstatt period,[155] iron winged axes clearly lost their importance, both as weapons/tools and status symbols. From this perspective, grave 1881/ II 34 from Vače, with a combination of a bronze spear and an iron winged axe, one of the earliest in the area of the Lower Carniola/Dolenjska cultural group, occupies a very special place, both from a technological-innovative aspect as evidence of the beginnings of local ironworking and blacksmithing, as well as from a social-status aspect, as it represents one of the oldest graves with a set of weapons, which demonstrates a combination of the Urnfield Culture tradition with elements of the emerging Hallstatt era.

150 At this point, it should be noted that iron double-winged axes were more common in the Styrian-Pannonian and Carinthian cultural groups, and especially at Hallstatt, where both types of axes are represented: see Mayer 1977, 242-249 (thin: Pl. 97: 1440, 1444; 99: 1460-1462; 100: 1472-1478; Dobiat 1980, 143, Pl. 22: 12; 69: 9; 99: 4; 107: 2; Tomedi 2002, 119, Pl. 5: A1; 66: B2, 84:13; 96: C1; Kromer 1959b, Pl. 18: 3; 34: 2; 44: 3; 68: 1; 73: 1; 111: 1; 112: 3, etc.
151 Starè 1954a, Pl. 34-37; Teržan 1987, 7-9, Fig. 1. In grave 39, in addition to a bronze winged axe, which is the only one in the Ljubljana cemetery, an iron knife and relatively rich jewelry of female and male attire were also found.
152 Škvor Jernejčič 2017b, 105-106, Pl. 40. In addition to a bronze axe, this grave also contained fragments of what was probably an iron makhaira and an iron bow fibula, as well as jewelry made of gilded bronze tubes, which would place it in the Podzemelj 1 period.
153 Knez 1993, 23-24, 42-44, Pl. 16-18: 6; Križ, Jereb, Teržan 2014, 478-480, Fig. 27.2.8 - 27.2.9; Teržan 2014a, 258-259, Fig. 4.
154 Teržan 2017, 117-127, Fig. 5; Teržan, Črešnar 2021, 577-580, Fig. 11-12.
155 Peterle Udovič 2011, 115-162, Pl. 83-117.

bronastih suličnih osti med grobovi kulture žarnih grobišč in zgodnje železne dobe razumemo kot odraz opaznih sprememb v pogrebnem obredju in hkrati kot odslikavo novega vrednotenja družbene vloge bojevnika oz. bojevniškega sloja v celoti.

Z istega grobišča na Rebri kot grob bojevnika 1881/II 34 izvira naslednji pomemben bojevniški grob – grob 1883/10–12, Klenik b. Prav tako je bil žgan in s številnimi pridatki v žari, pa tudi zunaj nje. Zunaj so bili najdeni fragmenti skledaste čelade, pri Szombathyju označene kot grob 12, verjetno pa je k temu grobu sodila tudi železna tulasta sekira, pri Szombathyju navedena kot grob 11 (Tab. 62, 63 D). Tako skledasta čelada (Tab. 62: 15–16) kot železna tulasta sekira (Tab. 63 D), ki še ne izkazuje vitke oblike z ušescem (kot npr. Tab. 9: 5), kažeta, da grob pripada horizontu Podzemelj.[168] Navedeno datacijo podpira bogata pasna garnitura, od katere so se ohranili trije pasni okovi, bronaste jagode in bronasta utež ter obroči (Tab. 62: 1–12, 27), morda pa so ji pripadali tudi križni in polkrožno oblikovani gumbi (Tab. 62: 13–14). Tovrstne pasne garniture, ki sta jih natančno proučila Mitja Guštin in Andrej Preložnik ter jih na podlagi oblikovanosti pasnih okovov razdelila v dva tipa, poimenovana kot Libna in Malence, so značilne za nošnjo veljakov v horizontu Podzemelj 2 in posamično tudi še v stopnji Stična-Novo mesto 1.[169] Na Vačah sta zastopani garnituri obeh tipov, poleg omenjene garniture, ki sodi v tip Malence (Tab. 62), je v grobu 1878/2 bronast okov tipa Libna skupaj s tremi železnimi obroči (Tab. 2: A 1–2, 4), slednji se zdi nekoliko mlajši od prvoimenovanega. Zanimivo pa je, da je najti pasni garnituri iz groba 1883/10–12 po okrasu z nizom iztolčenih bunčic, obdanih s pikicami v motivu sonc, najboljše primerjave v Hallstattu, Fehérvárcsurgu in Beljaških toplicah,[170] medtem ko okovu iz groba 1878/2 z okrasom meandra v grobu s skledasto čelado iz Velikih Malenc.[171]

V grobu 1883/10–12 so poleg čelade in železne tulaste sekire, ki kažeta na bojevniški značaj veljaka, med pridatki še železen nož, železno šilo (ali dve?) in dvoje brusnih kamnov (Tab. 62: 21, 22–24); opisani komplet orodja, kot že omenjeno, pa navaja k podmeni, da se je ta vaški veljak ukvarjal tudi z rokodelstvom.[172]

Poleg žare, ki se ni ohranila, sta bili v grob pridani še posoda na nogi in skodelica (Tab. 62: 28, 30),

168 Za skledaste čelade glej Gabrovec 1962–1963, 297–298, Tab. 1–2; Gabrovec 1964–1965, 34; Egg, Neuhäuser, Škoberne 1998, 444–467, Abb. 12; Teržan 2008, 311–315, Sl. 54–55.
169 Guštin, Preložnik 2005, 132–142, Sl. 14: 2–12; 16; 20–25.
170 Guštin, Preložnik 2005, 138–141, Sl. 25: 3–6.
171 Guštin, Preložnik 2005, 135–141, Sl. 22–23; 25: 1, 10.
172 O družbenem statusu rokodelcev v halštatskem obdobju glej Teržan 1994.

This grave from Vače introduces another component that seems to represent a novelty in Early Iron Age burial customs. As was already mentioned, the iron axe and bronze spearhead were carefully wrapped in cloth and placed intact as a bundle into an urn (Catalogue/Katalog, Fig. 3, Pl. 11 C). If we can conclude from the above mentioned examples of bronze spearheads (Fig. 13), most of them, which were dated to the Urnfield Culture, were damaged by fire and/or broken, hence being only fragmentarily preserved. This means that the spearheads were as a rule burned together with the deceased, and placed in the grave with the ashes. They were therefore deliberately destroyed, i.e. rendered unfit for possible further use, just like the deceased, so that they would remain in his possession. Such a procedure is indicated, for example, by bronze spearheads in graves from Dobova,[156] Ormož,[157] Mestne Njive in Novo Mesto,[158] and also from Ponikve near Škocjan,[159] and Tolmin.[160] In comparison, bronze spearheads in graves under tumuli in Lower Carniola/Dolenjska were mostly preserved intact, such as those from grave X/3 from Podzemelj,[161] grave VI/5 from Brezje,[162] and also from Šmarjeta,[163] as well as those from graves in Inner Carniola/Notranjska, such as those from Križna Gora[164] and Brežec near Škocjan.[165] The find from the Ljubljanica River, where the spear was still stuck in the chest of the deceased, is certainly also interesting.[166] All these entire spearheads, although they have some damage to the blade edge, which probably represent traces of fighting, similar to those found on the spearhead from Vače (Catalogue/Katalog Fig. 3; Pl. 11 C), [167] are from the early stage of the Early Iron Age, from the Podzemelj 1-2 horizon. This evident difference in the preservation of bronze spearheads between the graves of the Urnfield Culture and the Early Iron Age is understood as a reflection of noticeable changes in the funeral ritual and at the same time as a reflection of a new evaluation of the social role of the warrior or the warrior class as a whole.

From the same cemetery at Reber as the warrior grave 1881/II 34 came the next important warrior grave – grave 1883/10-12, Klenik b. It was also a cremation grave with numerous grave goods placed in the urn, as well as outside it. Fragments of a bowl-shaped helmet, designated by Szombathy as grave

156 Starè 1975, Pl. 14: 11.
157 Tomanić-Jevremov 1988-1989, 284, Pl. 19: 1.
158 Knez 1984, 121-122, Pl. 5: 1.
159 Righi 1982, 43, Pl, 5: Cq/2 14.
160 Svoljšak, Pogačnik 2001, 66, 200, Pl. 27: 10; 99: 19.
161 Barth 1969, Pl. 4: 1.
162 Kromer 1959a, 21-22, Pl. 18: 3.
163 Unfortunately, the grave assemblages from Šmarjeta were not preserved, except for one, cf.. V. Starè 1973, Pl. 11: 4; 65: 14; Laharnar, Turk 2017, 34-35, Fig. 26.
164 Urleb 1974, 31, Pl. 9: 4.
165 Ruaro Loseri 1977, Pl. 33: T 136 E.
166 Turk 2009, 208-209, Fig. 19 c; Gaspari, Turk 2009, 67, Cat. 8.
167 The spearhead is damaged in the lower left part of the blade with a broken off corner with a notch, and also a notch somewhat higher on the right side of the blade.

domnevno pivski komplet. Tako posoda[173] z rebrastim okrasom in plastičnimi bradavicami kot skodelica z rožički na vrhu presegajočega ročaja[174] spominjata na sicer bogatejši servis iz groba 9/2 iz Sajevc pri Kostanjevici na Dolenjskem. V njem so kar tri enake posode z rebrastim okrasom in plastičnimi bradavicami[175] ter tri skodelice z rožički na ročajih, poleg tega pa še tri sklede in dvoročajna posoda,[176] torej jedilno-pivski servis, kot ga je zaslediti v elitnih grobovih dolenjske halštatske skupine.[177] Podobnosti niso omejene le na servis, v grobu iz Sajevc sta bila tudi nož in pasna oprava enakega tipa kot v tem grobu z Vač, železna plavutasta sekira iz tega sajevškega groba pa je oblikovno blizu sekiri iz vaškega groba 1881/II 34.[178] Te vzporednice so kronološko pomenljive in tudi kulturno indikativne, saj kažejo, da so se v horizontu Podzemelj 2 izoblikovali standardizirani elementi bojne in oblačilne oprave (skledaste čelade, pasne garniture tipa Libna/Malence) ter pivske kulture (servisi posodja), značilni za družbeno elito dolenjske halštatske skupine.

Na osnovi prikazanega, predvsem železnih in bimetalnih izdelkov, kot so deli nošnje (igle, fibule, zapestnice), orodje (noži, šila) ter orožje (plavutasta sekira, tulasta sekira), lahko na Vačah v časovnem horizontu Podzemelj z veliko verjetnostjo predpostavljamo metalurško-železarsko in umetnoobrtno središče ne le lokalnega, temveč tudi regionalnega pomena (cfr. Sl. 10–14).

Na podlagi predstavljenih najdb v grobovih iz horizonta Podzemelj 1–2 na Vačah lahko sklenemo, da je v tem času še povsem prevladovalo pokopavanje preminulih v žganih grobovih, povečini označenih s kamnitimi ploščami. Žganina je bila položena prosto v grobno jamo, povečini pa v žare, ki so bile praviloma pokrite s skledami. Ker pa so žare v večji meri brez ohranjenih grobnih celot, naj le na kratko predstavimo glavne tipe. Pogoste so npr. žare sodčastih oblik z rahlo stopničasto oddeljenim vratom in ravnim (Tab. 14: 1; 15: 1–2; 16: 1; 17: 1; 20: 2; 37: 13; 38:

173 Posoda na nogi s kratkim vratom in rahlo izvihanim ustjem po svoji obliki spominja na tip posod na nogi, ki so običajne na nekropoli na Mostu na Soči v stopnji Ic–IIa (primerjaj npr. Teržan, Lo Schiavo, Trampuž-Orel 1984–1985, Tab. 1: D1, F: 2; 9: B4, ali pa Tab. 99: A 4 – posoda nekoliko drugačne konture).

174 Skodelica, okrašena z rdečim premazom in črnimi črtnimi cikcaki, ima po okrasu dobro primerjavo v skodelici iz Kleinkleina, iz gomile Grellwald 55 (Dobiat 1980, 245, Taf. 92: 3), po obliki z rahlo izvihanim ustjem pa je podobna skodelicam z Mosta na Soči, kjer so nekatere prav tako okrašene z rdečim premazom in geometrijskimi ornamenti, a nimajo rožičev na ročaju (primerjaj Teržan, Lo Schiavo, Trampuž 1984–1985, 182, Tab. 99: A3).

175 Primerjaj Dular 1982, 42–53, Tab. 11: 108–110.

176 Guštin, Preložnik 2005, 124–126, Sl. 15.

177 Primerjaj Teržan 1980, 343–347, 349, Preglednica 1.

178 Guštin, Preložnik 2005, 124–125, Sl. 14: 2–12, 14, 17.

12, were found outside, and an iron axe, designated by Szombathy as grave 11 (Pl. 62, 63 D), probably also belonged to this grave. Both the bowl-shaped helmet (Pl. 62: 15-16) and the iron socketed axe (Pl. 63 D), which does not yet exhibit a slender shape with a loop (as, for example, Pl. 9: 5), would indicate that this grave belongs to the Podzemelj horizon.[168] This dating is also supported by the rich belt set, from which three belt fittings, bronze beads, and a bronze weight and circlets have been preserved (Pl. 62: 1-12, 27), and it may also have included cross-shaped and semicircular buttons (Pl. 62: 13-14). This type of belt set, which was studied in detail by Mitja Guštin and Andrej Preložnik and classified into two types, called the Libna type and the Malence type, based on the shape of the belt fittings, is typical for the attire of dignitaries in the Podzemelj 2 horizon and, individually, also in the Stična – Novo Mesto 1 phase.[169] At Vače, sets of both types are represented, and in addition to the above set, which belongs to the Malence type (Pl. 62), grave 1878/2 contained a bronze fitting of the Libna type, together with three iron circlets (Pl. 2: A 1–2, 4), the latter seeming to be slightly younger than the first one.

It is interesting to note that the belt set from grave 1883/10-12, decorated with a series of protruding bumps surrounded by dots – in a sun motif – has the best comparisons at Hallstatt, Fehérvárcsurgó, and Beljaške Toplice/Warmbad Villach,[170] while the belt fitting from grave 1878/2 with a meander decoration had the best comparisons in the grave with a bowl-shaped helmet from Velike Malence.[171]

In grave 1883/10-12, in addition to the helmet and an iron socketed axe, which would indicate the warrior identity of the deceased dignitary, there were further grave goods of an iron knife, an iron awl (or two?), and two whetstones (Pl. 62: 21, 22–24); this set of tools, as was already mentioned, suggests that this dignitary of Vače was also engaged in craftwork.[172]

Along with the urn, which was not preserved, a footed vessel and a cup (Pl. 62: 28, 30), possibly a set for drinking, had also been added to the grave. Thus the vessel,[173]

168 For bowl-shaped helmets or disc- helmets (Schüsellhelm), see Gabrovec 1962-63, 297-298, Pl. 1-2; Gabrovec 1964-65, 34; Egg, Neuhäuser, Škoberne 1998, 444-467, Fig. 12; Teržan 2008, 311-315, Fig. 54-55.

169 Guštin, Preložnik 2005, 132-142, Fig. 14: 2-12; 16; 20-25.

170 Guštin, Preložnik 2005, 138-141, Fig. 25: 3-6.

171 Guštin, Preložnik 2005, 135-141, Fig. 22-23; 25: 1, 10.

172 For the social status of craftsmen in the Hallstatt period, see Teržan 1994.

173 The footed vessel with a short neck and a slightly everted rim is reminiscent in shape to the type of footed vessel that were common at the cemetery of Most na Soči in the Ic-IIa phase (cf. e.g. Teržan, Lo Schiavo, Trampuž-Orel 1984-1985, Pl. 1: D1, F: 2; 9: B4, but also Pl. 99: A 4 (a vessel with somewhat different contours).

1; 113: 2; 114: 1; 116: 3; 117: 1)[179] ali rahlo izvihanim ustjem (Tab. 1: 1), vrečaste žare (Tab. 12: 1–2; 13: 1, 2; 40: 3; 122: 3),[180] razmeroma številne so žare z visokim stožčastim (Tab. 3: B2, C2; 13: 4; 16: 3; 20: 1; 21: 1–3; 22: 7; 39: 1; 41: 6; 115: 2; 117: 2; 118: 1)[181] ali konkavno usločenim vratom (Tab. 14: 2; 18: 2; 22: 1; 39: 2; 54: C; 66: 9; 118: 6),[182] redkejše pa trebušaste žare z lijakastim (Tab. 6: 6; 22: 6; 114: 2)[183] ali nizkim valjastim vratom (Tab. 4: A 2; 16: 2; 67: G; 100: A9).[184] Primerjave jim najdemo na različnih dolenjskih najdiščih in v Ljubljani, na nekropoli na dvorišču SAZU, predvsem v grobovih stopnje II/III.[185]

Če se ozremo še na topografsko lego grobišč na Vačah, ki so pripadale naselbini na Kroni (Sl. 3 a–d), izvira večina žganih grobov, datiranih v čas horizonta Podzemelj 1–2, z grobišča na Rebri nad Klenikom. Grobišče se je razprostiralo po pobočju jugovzhodno pod naselbino, in sicer na obeh straneh danes globoko ugreznjene poti, verjetno prvotne poti, ki je vodila počez po strmini do glavnega vhoda ob jugozahodnem robu naselbine. Po številu odkritih grobov to grobišče, ki je tudi najbližje naselbini, verjetno predstavlja najstarejšo in najobsežnejšo nekropolo na Vačah. Le nekaj žganih grobov tega horizonta je znanih še z grobišča na Apnu (Tab. 87), ki pa leži pod strminami Slemška, južno od najzahodnejšega dela naselbine, in razmeroma blizu prelaza na poti, ki je povezovala Moravško dolino s Savsko, kot glavno komunikacijo med severom in jugom prek Zasavskega hribovja, ki je vodila prav mimo Vač. To pomeni, da sta v času stopnje Podzemelj na Vačah obstajali vsaj dve rodovno-družinski skupnosti, vsaka s svojo nekropolo, a različno močni in številčni. Po številu grobov in grobnih pridatkih sklepamo, da je imela vodilno vlogo tista z grobiščem na Rebri nad Klenikom.

179 Primerjaj Dular 1982, 19–20, Tab. 2: 7; Puš 1971, Tab. 38: 9. Pri tem velja pripomniti, da gre za obliko žar, ki se zdi specifična prav za Vače.
180 Puš 1971, Tab. 39: 9; 43: 1.
181 Primerjaj Dular 1982, 23, Tab. 3; 12–16; 4: 16–17; Puš 1971, Tab. 1: 2; 4: 3 itd.
182 Primerjaj Dular 1982, 23–24, Tab. 4: 18–22; Puš 1971, Tab. 8: 9; 16: 14; 28: 10; 30: 5 itd.
183 Primerjaj Puš 1971, Tab. 5: 1, 2; 20: 7 itd.
184 Primerjaj Dular 1982, 29–30, Tab. 6: 42–45.
185 Škvor Jernejčič 2014.

with a ribbed decoration and relief protrusions, as well as the cup with small horns on the top of the extended handle,[174] are reminiscent of the otherwise richer set from grave 9/2 at Sajevce by Kostanjevica in Lower Carniola/Dolenjska. It contained three quite identical vessels with ribbed decoration and plastic protrusions,[175] as well as three cups with horns on the handles, and a further three bowls and a two-handled bowl,[176] this representing a dining and drinking service such as can be found in the elite graves of the Lower Carniola/Dolenjska Hallstatt group.[177] The similarities were not limited merely to the service, as the grave from Sajevce also contained a knife and a belt set of the same type as in the grave from Vače, while the iron winged axe from this Sajevce grave is close in shape to the axe from Vače grave 1881/ II 34.[178] These parallels are chronologically significant and also culturally indicative, as they show that in the Podzemelj 2 horizon, certain standardized elements of warrior and attire equipment (bowl-shaped helmets, belt sets of the Libna/Malence types) and a drinking service culture (sets for serving) typical of the social elite of the Lower Carniola/Dolenjska Hallstatt group had been formed.

Based on the published finds, especially of iron and bimetallic products, such as attire elements (pins, fibulae, bracelets), tools (knives, awls, stilus), and weapons (winged axes, socketed axes), we can very likely assume that Vače was a metallurgical-ironworking and arts and crafts center of not only local, but also regional importance in the Podzemelj period horizon (cf. Fig. 10–14).

Given the presented finds in the graves from the Podzemelj 1–2 horizon at Vače, it can be concluded that at this time the burial of the deceased in cremation graves was still completely predominant, with the cremated remains being placed directly into the grave pit, mostly in urns, which were usually covered with bowls. The graves were mostly marked with stone slabs. However, since the urns are largely devoid of preserved grave units, the main types shall be only briefly noted. Urns frequently have a barrel shape and slightly stepped neck and a straight rim (Pl. 14: 1; 15: 1–2; 16:1; 17: 1; 20: 2; 37: 13; 38: 1; 113: 2; 114: 1; 116: 3; 117: 1)[179] or a slightly out-turned rim (Pl. 1: 1), also sack-shaped urns

174 The small cup, decorated with a red slip and black zig-zag lines, has good comparisons in terms of decoration to the small cup from Kleinklein, tumulus Grellwald 55 (Dobiat 1980, 245, Pl. 92: 3), and in terms of shape, with its slightly everted rim it is similar to cups from Most na Soči, where several were decorated with a red slip and geometric decoration, while they have no horns on the handle (cf. Teržan, Lo Schiavo, Trampuž-Orel 1984-1985, 182, Pl. 99: A3).
175 Cf. Dular 1982, 42-53, Pl. 11: 108-110.
176 Guštin, Preložnik 2005, 124-126, Fig. 15.
177 Cf. Teržan 1980, 343-347, 349, Table 1.
178 Guštin, Preložnik 2005, 124-125, Fig. 14: 2-12, 14, 17.
179 Cf. Dular 1982, 19-20, Pl. 2:7; Puš 1971, Pl. 38: 9. It should be noted that this was a form of urn that seems specific to Vače.

(Pl. 12: 1–2; 13: 1, 2; 40: 3; 122: 3)[180], and urns are relatively numerous with a tall conical (Pl. 3: B2, C2; 13: 4; 16: 3; 20: 1; 21: 1–3; 22: 7; 39: 1; 41: 6; 115: 2; 117: 2; 118: 1)[181] or concavely curved neck (Pl. 14: 2; 18: 2; 22: 1; 39: 2; 54: C; 66: 9; 118: 6)[182], while more rare are globular urns with a funnel-shaped (Pl. 6:6; 22: 6; 114: 2)[183] or low cylindrical neck (Pl. 4: A 2; 16: 2; 67: G; 100: A9)[184]. Comparisons can be found at various sites in Lower Carniola/Dolenjska and in Ljubljana, at the cemetery in the courtyard of the Slovenian Academy of Sciences and Arts, especially in the graves of phase II/III.[185]

If we again view the topographic location of the cemeteries at Vače, which belonged to the settlement at Krona (Fig. 3 a-d), the majority of cremation graves, dated to the Podzemelj 1-2 horizon, originated from the cemetery at Reber above Klenik. The cemetery extended along the slope to the southeast below the settlement, on both sides of what is now a deeply sunken path, probably the original route that led across the slope to the main entrance at the southwestern edge of the settlement. Based on the number of discovered graves, this cemetery, which is also the closest to the settlement, probably represents the oldest and most extensive necropolis at Vače. Only a few cremation graves of this horizon are also known from the cemetery at Apno (Pl. 87), which lies below the slopes of Slemšek, south of the westernmost part of the settlement, and relatively close to the pass on the route that connected the Moravška Valley with the Sava Valley, as the main communication between north and south via the Zasavje Hills, which led right past Vače. This would mean that during the Podzemelj horizon, there were at least two communities in Vače, each with its own cemetery, but differing in importance and size. Considering the number of graves and the grave goods, it can be concluded that the one with the cemetery at Reber above Klenik played the leading role.

180 Puš 1971, Pl. 39: 9; 43: 1.
181 Cf. Dular 1982, 23, Pl. 3; 12-16; 4: 16-17; Puš 1971, Pl. 1: 2; 4:3 etc.
182 Cf. Dular 1982, 23-24, Pl. 4: 18-22; Puš 1971, Pl. 8: 9; 16: 14; 28:10; 30: 5 etc.
183 Cf. Puš 1971, Pl. 5: 1, 2; 20:7 etc.
184 Cf. Dular 1982, 29-30, Pl. 6: 42-45.
185 Škvor Jernejčič 2014 a.

Horizont Stična-Novo mesto 1 in 2

S stopnjo Stična-Novo mesto je Gabrovec označil čas intenzivnih vplivov orientalizirajočih kultur z Apeninskega polotoka, ki so prišli v dolenjski halštatski skupini do izraza v 7. stol. pr. n. št.[186] Med najeminentnejše predstavnike teh stikov vsekakor sodi veljak z Vač (Katalog, Sl. 7, Tab. 75–76), čigar skeletni grob je bil odkrit v tako imenovani Veliki gomili na Ravnih njivah. Ob njem sta bila še bogat ženski in otroški grob (Tab. 77). Ker so bili njegovi grobni pridatki že predmet številnih študij,[187] naj na tem mestu le na kratko strnemo dosedanja spoznanja.

Med grobnimi pridatki sta dokaz o italskih vplivih bronasta čelada sestavljenega tipa in plitva bronasta skleda. Čelado (Sl. 9, Tab. 75), ki po tipu izvira iz picenskega kulturnega kroga,[188] označujejo okras tako imenovanih protokorintskih rozet na spodnjih krajcih[189] in na vrhu čelade nastavka za greben v obliki krilatih figuric – sfing. Zanje – tako rozete kot sfinge – je najti številne primerjave na različnih izdelkih z območja od picenske in etruščanske ter estenske do golaseške kulture. Naša domneva je, da čelada z Vač, ki jo odlikuje zelo kakovostna izdelava, ni domač izdelek, temveč prihaja verjetno iz katere izmed picenskih torevtskih delavnic ali pa morda izpod rok tam priučenega potujočega torevta.[190] Kakorkoli že, klobučasto oblikovana čelada s širokimi krajci sestavljenega tipa z Vač in drugih najdišč dolenjske kulturne skupine kot tudi iz širšega jugovzhodnoalpskega prostora[191] predstavlja nov tip zaščitne bojne opreme in je hkrati nosilka novih religioznih simbolov, prevzetih po italskih zgledih takratnega časa.[192]

Med izjemne pridatke v tem grobu z Vač sodi tudi bronasta skleda, katere izvihani rob je okrašen z nizoma iz pikic in bunčic (Tab. 76: 7). V grobu naj bi jo uporabili kot pokrov za keramično posodo. Kot je pokazal že Gabrovec, so takšne sklede znane predvsem iz italskega prostora, a so pogoste tudi v zahodnohalštatskem kulturnem krogu, kjer povečini predstavljajo mediteranski import, kar velja tudi za primerek z Vač. Poleg tistega iz vaškega groba je iz dolenjske kulturne skupine znan še kos z Magdalenske gore, obe skledi pa

186 Gabrovec 1964–1965, 34–35, Sl. 2. Za radiokarbonske datacije za ta čas glej Teržan, Črešnar 2014, 715–718.
187 Zadevna strokovna literatura je navedena pri opisu tega groba v katalogu.
188 Egg 1986, 23–32, 167–168 (Nr. 106), Abb. 9, 116, Taf. 50.
189 Gabrovec 1965–1966, 83–85, Tab. 1: 1d; Frey 1969, 49–53, opomba 253, Abb. 26: 1.
190 Čeprav je Egg (1986, 29–32, Abb. 9) med sestavljenimi čeladami razlikoval več tipov in variant, med njimi tudi jugovzhodnoalpski tip, je hkrati opozoril, da se čelade tega tipa bistveno ne razlikujejo od čelad picenskega tipa, variante Fabriano. Glej tudi Teržan 2012, 174–182, Sl. 8: 4; 9.
191 Egg 1986, 29–32, Abb. 9; Teržan 2008, 315–317, Sl. 56.
192 Teržan 2012.

The Stična–Novo Mesto 1–2 horizon

Gabrovec noted with the Stična–Novo Mesto horizon a period of intensive influence from the orientalizing cultures of Apennine peninsula, which became more prominent in the Lower Carniola Hallstatt group during the 7th century BC.[186] Among the most eminent representatives of these contacts was certainly the dignitary from Vače (Catalogue/ Katalog Fig. 7, Pl. 75–76), whose inhumation grave was discovered in the so-called Great Tumulus at Ravne Njive. Next to it were also a rich female grave and one of a child (Pl. 77). Since his grave goods have already been the subject of numerous studies,[187] let us briefly summarize the findings to date.

Among the grave goods, evidence of Italic influences can be seen in a composite-type bronze helmet and a shallow bronze bowl. The helmet (Fig. 9, Pl. 75), which in terms of type originates from the Picene cultural circle,[188] is characterized by decoration of so-called proto-Corinthian rosettes on the lower edges of the helmet,[189] and on the top of the helmet a crest attachment in the form of winged figures – sphinxes. For them – both rosettes and sphinxes – numerous comparisons can be found on various products from the Picenum and Etruscan and Este to Golasecca cultures. Our assumption is that the helmet from Vače, which is distinguished by its very high-quality workmanship, is not a local product, but rather was probably from one of the Picenum metal embossing workshops or perhaps was created by a traveling metalworker who had been trained there.[190] In any case, hat-shaped helmets with wide brims of the composite type from Vače and other sites of the Lower Carniola/Dolenjska cultural group, as well as from the wider southeastern Alpine area,[191] both represent a new type of protective combat equipment and at the same time were the bearers of new religious symbols, adopted from Italian examples of the same time.[192]

Among the exceptional finds in this grave from Vače is a bronze bowl, the outwardly curved edge of which is decorated with rows of dots and protrusions (Pl. 76: 7). It would have served in the grave as a lid for the pottery vessel. As Gabrovec has already shown, such bowls are known mainly from the Italic region, but they are also

186 Gabrovec 1964-1965, 34-35, Fig. 2; For radiocarbon dates cf. Teržan, Črešnar 2014, 715-718.
187 The relevant professional literature is listed in the catalogue.
188 Egg 1986, 23-32, 167-168 (No. 106), Fig. 9, 116, Pl. 50.
189 Gabrovec 1965-1966, 83-85, Pl. 1: 1d; Frey 1969, 49-53, n. 253, Fig. 26: 1
190 Although Egg 1986, 29-32, Fig. 9, distinguished several types and variants among the composite helmets, including a southeastern Alpine type, he also noted that helmets of this type do not differ significantly from helmets of the Picenum type, of the Fabriano variant. See also Teržan 2012, 174-182, Fig. 8: 4; 9.
191 Egg 1986, 29-32, Fig. 9; Teržan 2008, 315-317, Fig. 56.
192 Teržan 2012.

sodita po klasifikaciji Dirka Krausseja k tipu Hochmichele z datacijo v Ha C2/Ha D1.[193]

Komplet napadalnega orožja v tem grobu sestavljata izredno dolga železna sulična ost z ozkim listom ter železna tulasta sekira z ušescem ob strani in okrasom dveh žlebov pod ustjem tula (Tab. 76: 6, 8). Najboljšo primerjavo tako za sekiro kot za sulico je najti v stiškem grobu 72 iz gomile 48, v grobu bojevnika in rokodelca,[194] ki mu je bil žrtvovan tudi konj (grob 71). Ti grobni pridatki uvrščajo stiškega veljaka med vodilne predstavnike horizonta Stična-Novo mesto 1 na Dolenjskem,[195] ob bok pa mu lahko postavimo enako oboroženega bojevnika z Vač.

Kot nakazujeta emblem konjička na sprednji, čelni strani bronaste čelade (Sl. 9; Katalog, Sl. 7, Tab. 75) in dolga sulica, je bil vaški veljak, enako kot stiški v grobu 72-71, bojevnik na konju – konjenik, to dokazuje tudi v grob pridana konjska oprema trakokimerijskega tipa (Tab. 76: 1–5). Ohranjene so železne žvale in štirje jermenski razdelilni gumbi, izdelani v predrti tehniki s sredinskim križnim okrasom in majhnimi zankicami na obodu, verjetno za okrasne obeske iz organske snovi. Takšni razdelilni gumbi so opredeljeni kot tip B2 po Kossackovi klasifikaciji[196] oz. tip B/I po Caroli Metzner-Nebelsick. Razširjeni so bili predvsem v Karpatski kotlini in na njenem obrobju od spodnjega Podonavja do jugovzhodnoalpskega prostora, in sicer v zgodnjem obdobju starejše železne dobe, predvsem v stopnji Ha C1.[197] Iz bližnje okolice Vač so v okviru dolenjske halštatske skupine podobni razdelilni gumbi znani še iz groba v Šmarjeti, ki ga je Gabrovec štel za vodilnega predstavnika horizonta Podzemelj 2,[198] z Budinjaka na Gorjancih[199] in Molnika.[200] Kot sta opazila že Georg Kossack in za njim tudi Carola Metzner-Nebelsick, se razdelilni gumbi z Vač nekoliko razlikujejo od drugih tega tipa, ker imajo na obodu zankice, in sicer v štirih skupinah po tri (Tab. 76: 2–4).[201] Zanimivo je, da je podobne zankice kot na primerkih z Vač najti na jermenskih razdelilnih gumbih tutulaste oblike konjske opreme iz groba slavnega bojevnika iz Tarquinie (Tomba del Guerriero), le da

193 Gabrovec 1965–1966, 83–86, Tab. 2: 8, Karta 1; Krausse 1996, 269–272, Abb. 194; 197: 14; Tecco Hvala 2012, 67, Sl. 24.
194 Glej Teržan 1994, 659–664, Abb. 1–3.
195 Gabrovec 2006, 56–60, Tab. 39: 30, 33–34; Gabrovec 2008, 39, 49–50, Sl. 23; Teržan 2008, 238–239.
196 Kossack 1954, 124–125, 160–161, Karte 3; Gabrovec 1965–1966, 86–87, Tab. 2: 3–6, Karta 1.
197 Metzner-Nebelsick 2002, 318–326, Abb. 139: B: Ib; 147.
198 Gabrovec 1962–1963, 263–265, Tab. 1: 1–2; Gabrovec 1964–1965, 32; Starè V. 1973, 27, Tab. 13: 6–9.
199 Egg, Neuhäuser, Škoberne 1998, 442, Abb. 5: 5; Škoberne 1999, 54–56, Sl. 37–38, 41: 5; Tab. 9. Glej tudi Teržan 2015, 446–447, Abb. 1: 1–2, 4–5.
200 Tecco Hvala 2017, 52–55, Tab. 26: 12–13; Škvor Jernejčič 2017b, 100–104.
201 Kossack 1954, 160 (Liste B2: 7); Metzner-Nebelsick 2002, 325–326.

common in the western Hallstatt cultural circle, where most of them represent Mediterranean imports, which is also true for the example from Vače. In addition to the example from this Vače grave, an example from Magdalenska Gora is also known from the Lower Carniola/Dolenjska cultural group, and both would belong to the Hochmichele type bowls according to the classification of Dirk Krausse, dated to Ha C2/Ha D1.[193]

The set of offensive weapons in this grave consists of an extremely long iron spearhead with a narrow blade and an iron socketed axe with a loop on the side and a decoration of two grooves below the mouth of the socket (Pl. 76: 6, 8). The best comparisons for both the axe and the spear can be found in grave 72 of mound 48 at Stična, in the grave of a warrior and craftsman,[194] to whom a horse was also sacrificed (grave 71). These grave goods place this Stična dignitary among the leading representatives of the Stična-Novo Mesto 1 horizon in Lower Carniola/Dolenjska, [195] alongside which can be placed the equivalently armed warrior from Vače.

As indicated by the horse emblem on the front side of the bronze helmet (Fig. 9, Catalogue/Katalog Fig. 7, Pl. 75) and the long spear, the Vače dignitary, like those from Stična in graves 72-71, had also been a warrior on horseback – a cavalryman, as is also proven by the horse equipment of the Thracian-Cimmerian type found in the grave (Pl. 76: 1-5). Iron bits and four bridle strap dividers, made in a pierced technique with a central cross decoration and small loops on the rim, have been preserved, probably for decorative pendants made of organic material. Such strap divider buttons are classified as type B2 according to Kossack,[196] or type B/I according to Carola Metzner-Nebelsick. They were mainly widespread in the Carpathian Basin and its outskirts, from the Lower Danube to the southeastern Alpine area, particularly in the early period of the Early Iron Age, especially in the Ha C1 phase.[197] From the near vicinity of Vače in the framework of the Lower Carniola/Dolenjska Hallstatt group similar dividers are further known from a grave at Šmarjeta, which served Gabrovec as the main representative of the Podzemelj 2 horizon,[198] Budinjak in the Gorjanci/Žumberak Heights,[199] and Molnik.[200] As Kossack, and later Metzner-Nebelsick noticed, the

193 Gabrovec 1965-1966, 83-86, Pl. 2: 8, Map 1; Krausse 1996, 269-272, Fig. 194; 197: 14; Tecco Hvala 2012, 67, Fig. 24.
194 See Teržan 1994, 659-664, Fig. 1-3.
195 Gabrovec 2006, 56-60, Pl. 39: 30, 33-34; Gabrovec 2008, 39, 49-50, Fig. 23; Teržan 2008, 238-239.
196 Kossack 1954, 124–125, 160–161, Map 3; Gabrovec 1965–1966, 86–87, Pl. 2: 3–6, Map 1.
197 Metzner-Nebelsick 2002, 318-326, Fig. 139: B: Ib; 147.
198 Gabrovec 1962-1963, 263-265, Pl 1: 1-2; Gabrovec 1964-65, 32; V. Stare 1973, 27, Pl. 13: 6-9.
199 Egg, Neuhäuser, Škoberne 1998, 442, Fig. 5: 5; Škoberne 1999, 54-56, Fig. 37-38, 41: 5; Pl. 9. See also Teržan 2015, 446-447, Fig. 1: 1-2, 4-5.
200 Tecco Hvala 2017, 52-55, Pl. 26: 12-13; Škvor Jernejčič 2017b, 100-104.

so na njih štirje pari zankic.[202] Nedvomno je, da izvira konjska oprema s tutulastimi razdelilci iz Tarquinie iz halštatskega srednjeevropskega prostora, kjer so takšni okrasni razdelilci pogosto sestavni deli trakokimerijske konjske opreme, značilne za čas razvitega Ha C1/C2.[203] Kako razložiti podobnosti v izdelavi tovrstne konjske opreme, čeprav gre le za drobne detajle, ostaja odprto vprašanje, a se zdi verjetno, da so razdelilni gumbi z Vač plod stikov dveh rokodelskih krogov in da izhajajo iz panonskega prostora, morda kot »diplomatski« dar vključno z dragocenim jezdnim konjem.[204]

Bogata oprava v grobu z Vač (Tab. 75–76), ki združuje po eni strani bojevniško opremo italske (čelado) in po drugi strani srednjeevropske, panonske provenience (konjska oprema), kaže na vlogo vaškega veljaka v povezavah s sosednjimi, a tudi bolj oddaljenimi kulturnimi skupnostmi svojega časa.

Kot že omenjeno, sta bila poleg groba s čelado odkrita ženski in otroški grob, ki po svoje dobro dopolnjujeta njegovo izjemnost. Prvi se odlikuje po bogatem nakitu, kot so pozlačeni bronasti uhani, par zapestnic in več različnih fibul ter ovratnica oz. pas iz križnih gumbov (Tab. 77: A), v drugem pa so bile poleg majhne otroške zapestnice še dragocene jantarne in steklene jagode različnih oblik in barv (Tab. 77: B).

Posebno pozornost vzbujajo štirje valjasti uhani iz pozlačene bronaste pločevine, okrašeni z iztolčenimi pikicami in bunčicami v motiviki meandra in spirale. Po velikosti in okrasu odstopajo od večine valjastih in cilindričnih uhanov, ki so po velikosti in premeru manjši in ožji (tip 7 po Tecco Hvala) ter so v okviru dolenjske halštatske skupine značilen nakit v horizontu kačastih, predvsem pa horizontu certoških fibul.[205] Časovno sta vaškim uhanom še najbližje le skromneje okrašena uhana iz groba 36 gomile VII iz Brezij, datiranega s čolničasto fibulo šmarješkega tipa in vozlasto ovratnico v horizont Stična 2.[206] Oblikovno so vaškim bolj podobni valjasti uhani iz groba 88 gomile 13 z Magdalenske gore, ki pa so v kombinaciji s kačasto fibulo s krilci, značilno za horizont kačastih fibul.[207] Domnevamo, da bi lahko v pozlačenih valjastih uhanih z Vač skupaj s tistimi iz Brezij iskali proto-

202 Hencken 1968, 209, Fig. 186 j; Babbi, Peltz 2013, 314–316, Tav. 48 (s citirano vso starejšo strokovno literaturo).

203 Kossack 1954, 116–118, 161, Karte 3 (Bronzetutuli mit Ösenkranz), Abb. 20: B2; 21: B9: 23: A6: 24: A14.

204 O trgovini s konji med Panonijo in italskim prostorom glej npr. Teržan 1995, 92–94, Abb. 25–27; Škvor Jernejčič 2017b, 100–104, Sl. 91.

205 Tecco Hvala 2007, 481–487, Fig. 1: 7a–7c; 9–10; Tecco Hvala 2012, 331–332, Sl. 122: 12–17. O načinu nošnje valjastih uhanov glej Pavlovič 2018.

206 Kromer 1959a, 27–28, Tab. 22: 1–8.

207 Tecco Hvala, Dular, Kocuvan 2004, Tab. 95: 8–10; Tecco Hvala 2007, 481–482, Fig. 3 D.

strap divider buttons from Vače differ slightly from others of this type because they have loops around the circumference, in four groups of three (Pl. 76: 2–4).[201] It is interesting to find similar loops to those on the specimens from Vače on the tutulus-shaped harness strap dividers of horse equipment from the tomb of the famous warrior from Tarquinia (Tomba del Guerriero), except that these have four pairs of loops.[202] It is undeniable that the horse equipment with tutulus-shaped strap dividers from Tarquinia originated from the Hallstatt Central European area, where such decorative dividers were often components of Thraco-Cimmerian horse harnesses, characteristic for the developed Ha C1/2 period.[203] It remains an open question as to how to explain these similarities in the production of this type of horse equipment, even though they are only small details, but it seems likely that the strap dividers from Vače would have been the result of contacts between two craft circles, and that they originated in the Pannonian area, perhaps arriving to Vače as a „diplomatic" gift including a valuable riding horse.[204]

The rich equipment in the grave from Vače (Pl. 75-76), which combines, on the one hand, warrior equipment of Italic origin (the helmet) and, on the other hand, of Central European, Pannonian provenance (horse equipment), indicates the role of the Vače dignitary in connections with the neighboring, but also more distant, cultural communities of his time.

As was already mentioned, a female grave and a child grave were discovered next to the grave with the helmet, which in their own way complement its exceptional nature. The former is distinguished by its rich jewelry, such as gilded bronze earrings, a pair of bracelets, and several different fibulae, as well as a collar/belt made of cross-shaped buttons (Pl. 77: A), while the latter contained, in addition to a small child-sized bracelet, precious amber and glass beads of various shapes and colors (Pl. 77: B).

Of particular interest are four cylindrical earrings made of gilded bronze sheet metal, decorated with hammered dots and protrusions in meander and spiral motifs. In terms of size and decoration, they differ from most cylindrical earrings, which are smaller and narrower in size and diameter (type 7 according to Tecco Hvala) and represent typical jewelry in the horizon of serpentine fibulae, and especially the horizon of Certosa fibulae, within the Lower Carniola/Dolenjska Hallstatt

201 Kossack 1954, 160 (List B2: 7); Metzner-Nebelsick 2002, 325-326.

202 Hencken 1968, 209, Fig. 186 j; Babbi, Peltz 2013, 314-316, Pl. 48 (with all earlier professional literature cited).

203 Kossack 1954, 116-118, 161, Map 3 (*Bronzetutuli mit Ösenkranz*), Fig. 20: B2, 21: B9, 23: A6, 24. A 14.

204 For the trade in horses between Pannonia and the Italic region, see e.g. Teržan 1995, 92-94, Fig. 25-27; Škvor Jernejčič 2017b, 100-104, Fig. 91.

tip za nekoliko poznejšo modo valjastih oz. cilindričnih uhanov v horizontih kačastih in certoških fibul. Glede na izvedbo uhanov s kaveljčkom ter luknjico so jim morebiti služile za zgled istrske trakaste zapestnice oz. uhani (?), ki pa so starejši, značilni predvsem za II. stopnjo Istre, le posamezni so se nosili še v III. stopnji, kar kažejo grobovi iz Nezakcija in Picugov.[208] Morda pa je iskati vzore zanje v etruščanskem nakitu, npr. v bronastih uhanih s kaveljčkom iz Tarquinie[209] ali pa celo v zlatih zapestnicah/uhanih iz Tarquinie, Vetulonie in Caere, npr. Tomba Regolini-Galassi.[210] Omembe vredno se zdi, da je ena izmed dveh zlatih čolničastih fibul iz slednjega groba okrašena z motivom meandra,[211] ki je izveden podobno kot na vaških valjastih uhanih (Tab. 77: A 1–4).

Poleg pozlačenih uhanov je bilo med nakitom v grobu 2 kar pet dragocenih fibul, in sicer ena z modro stekleno oblogo, dve z jantarno oblogo in dve kačasti fibuli s krilci (Tab. 77: A 5–8). Fibula s stekleno oblogo sodi v tip fibul ježevk, pri katerih je steklena obloga žičnatega loka okrašena z majhnimi steklenimi čepastimi izrastki oz. bodicami, od tod tudi njihovo ime – ježevke (Tab. 77: 5). Thea Elisabeth Haevernick, ki se je z njimi natančneje ukvarjala, je pokazala, da so fibule ježevke v nasprotju z drugimi fibulami s stekleno oblogo, ki so pogoste v sočasnih kulturnih skupinah na Apeninskem polotoku, razširjene predvsem v dolenjski halštatski skupini.[212] Zato je domnevala, da so plod lokalnega mojstra, ki pa se je moral spoznati tudi na izdelovanje pisanih stekleničk, okrašenih z majhnimi čepki, podobnimi tistim na fibulah ježevkah. Čeprav so tovrstne stekleničke znane le v majhnem številu, predvsem iz etruščanske Italije vse od 7. stol. pr. n. št., pa Haevernickova meni, da so služile za zgled in spodbudo izdelovalcu fibul ježevk na Dolenjskem.[213] Kako razložiti pojav enih in drugih steklenih izdelkov z bodicami na dveh tako oddaljenih območjih, je še vedno nerešeno vprašanje. A prav nakazani stiki, ki jih izpričujeta tako moški grob s sestavljeno čelado (Tab. 75–76) kot obravnavani ženski grob z uhani, navajajo k domnevi, da so kljub oddaljenosti med posameznimi kulturnimi okolji oz. kraji obstajali intenzivni stiki, morda celo v obliki mobilnosti oseb, kot so potujoči rokodelci in mojstri

208 Gabrovec, Mihovilić 1987, 306, Sl. 17: 8; Tab. 31: 5; Mihovilić 1989–1990; Mihovilić 2001, 169, 202, Tab. 29: 8; 52: 2–3.

209 Hencken 1962, 350–351, Fig. 349 a.

210 Te trakaste zapestnice (ali morda uhani) imajo namreč zožena konca s kaveljčkom: Hencken 1962, 405–406, Fig. 391 a–b; Montelius 1904, Pl. 341: 4; Colombi 2018, 162, Tav. 68: 4–5; Pareti 1947, 182–184, Tav. 6: 3–5. Glej tudi Paschinger 1993, 113–115, Abb. 1, 12; von Hase 1995, Fig. 10: 1–2.

211 Montelius 1904, Pl. 340: 1, 3.

212 Haevernick 1981a, 53–59, Taf. 1–2, Karte 1. Haevernick jih je poimenovala »Stachelglasbügelfibeln«.

213 Haevernick 1981a, 58; Haevernick 1981b, 60–64, Taf. 1–3; von Saldern et al. 1974, 54, Nr. 115, Abb. 115. Koch 2010,197–198.

group.[205] Chronologically, the Vače earrings were closest to the more modestly decorated earrings from tumulus VII/grave 36 from Brezje, dated by a boat-shaped fibula of the Šmarjeta type and a knobbed necklace from the Stična 2 horizon.[206] In terms of form, the Vače earrings were more similar to the cylindrical earrings from tumulus 13/grave 88 at Magdalenska Gora, which in combination with serpentine fibulae with wings where characteristic for the serpentine fibula horizon.[207] It is assumed that the gilded cylindrical earrings from Vače, together with those from Brezje, could be a prototype for the somewhat later fashion for cylindrical earrings in the serpentine and Certosa fibulae horizons. Considering the design of the earrings with a hook and a hole, they may have been inspired by Istrian banded bracelets/earrings?, which were earlier, characteristic mainly of Stage II of Istria, while only a few were still worn in phase III, as is indicated by graves from Nesactium and Picugi.[208] It is possible, however, to look for models for them in Etruscan jewelry, such as in bronze earrings with a small hook from Tarquinia,[209] or even in gold bracelets/earrings from Tarquinia, Vetulonia, and Caere, e.g. the Tomba Reggolini-Galassi.[210] It should be noted that one of the two gold boat-shaped fibulae from the latter grave is decorated with a meander motif,[211] which was made in a similar way to the cylindrical earrings from Vače (Pl. 77: A 1-4).

In addition to the gold-plated earrings, the jewelry in grave 2 included five valuable fibulae, namely one with a blue glass coating, two with an amber coating, and two serpentine fibulae with wings (Pl. 77: A 5-8). The glass-coated fibula belongs to the type of hedgehog fibula, where the glass coating of the wire bow is decorated with small glass cone-shaped protrusions or spines, hence the name – hedgehog fibulae (Pl. 77: 5). Thea Elisabeth Haevernick, who studied them in more detail, showed that hedgehog fibulae, unlike other fibulae with glass coatings, which were common in contemporary cultural groups on the Apennine Peninsula, were widespread mainly in the Lower Carniola/Dolenjska Hallstatt group.[212] Therefore, she hypothesized that they were the

205 Tecco Hvala 2007, 481-487, Fig. 1: 7a-7c; 9-10; Tecco Hvala 2012, 331-332, Fig. 122: 12-17. For the manner of wearing cylindrical earrings, see Pavlovič 2018.

206 Kromer 1959, 27-28, Pl. 22: 1-8.

207 Tecco Hvala, Dular, Kocuvan 2004, Pl. 95: 8-10; Tecco Hvala 2007, 481-482, Fig. 3 D.

208 Gabrovec, Mihovilić 1987, 306, Fig. 17: 8; Tab. 31: 5; Mihovilić 1989–1990; Mihovilić 2001, 169, 202, Pl. 29: 8; 52: 2-3.

209 Hencken 1962, 350-351, Fig. 349, a.

210 These banded bracelets (or perhaps earrings) have tapered ends with a small hook: Hencken 1962, 405-406, Fig. 391, a-b; Montelius 1904, Pl. 341: 1, 4; Colombi 2018, 162, Pl. 68: 4-5; Pareti 1947, 182-184, Tav. 6:3-5. See also Paschinger 1993, 113-115, Fig. 1, 12; von Hase 1995, Fig. 10: 1-2.

211 Montelius 1904, Pl. 340: 1, 3.

212 Haevernick 1981a, 53-59, Pl. 1-2, Map 1. Haevernick called them "Stachelglasbügelfibeln".

različnih veščin, ki so svoja znanja in izdelke posredovali lokalnim veljakom. Medtem ko je Haevernickova z naslonitvijo na Staretovo kronologijo fibule ježevke datirala na konec halštatskega obdobja, okvirno v stopnjo Ha D,[214] je danes znanih že veliko več grobnih celot, ki kažejo, da je njihov pojav vezan predvsem na stopnjo Stična-Novo mesto (2), torej na orientalizirajočo fazo dolenjskega halštata, in da so ostale v nošnji še v horizontu kačastih fibul.[215]

Tudi drugi dve fibuli iz tega groba sodita po tipu med fibule z oblogo, le da njun lok namesto steklene krasi jantarna obloga (Tab. 77: A 6). Za obe opisani vrsti velja, da se pojavljajo v različnih variantah v kulturnih skupinah na celotnem Apeninskem polotoku, od Sicilije (predvsem Sirakuze) pa vse do obrobja Alp, kjer je njihov pojav zgodnejši[216] kot v jugovzhodnoalpskem prostoru. V dolenjski kulturni skupini so zastopane v razmeroma majhnem številu,[217] zato se nagibamo k domnevi, da moramo zglede zanje prav tako iskati med italskim nakitom. Ali izvirata fibuli iz groba z Vač iz katere izmed italskih draguljarn ali sta vendarle lokalna izdelka orientalizirajoče faze, ostaja odprto vprašanje. Vendar pa vzbuja posebno pozornost dejstvo, da so bile fibule z jantarno oblogo tudi med bogatim nakitom v dveh najeminentnejših ženskih grobovih horizonta Stična 2 v dolenjski kulturni skupini, in sicer v grobu 27 velike gomile 48 iz Stične[218] in grobu 40 gomile VII na Magdalenski gori.[219] Poleg tega je zanimiva situacija teh treh ženskih grobov v odnosu do vodilnih moških bojevniških grobov v posameznih gomilah, kajti v vseh treh primerih jim je pripadala vloga spremljevalke, družice – kneginje: v Stični gre za vodilni par v gomili 48, za moški grob 72[220] in ženski grob 27,[221] na Magdalenski gori sta bila v gomili VII grob 39 s pokopom konjenika z dvogrebenasto čelado in prej omenjeni izredno bogat ženski grob 40 (domnevno skupaj z otroškim pokopom),[222] na Ravnih njivah na Vačah, kot že rečeno, pa je bil v Veliki gomili ob grobu bojevnika z dragoceno čelado in konjsko opremo (Tab. 75–76) še bogat ženski grob (Tab. 77: A) in ob njem otroški grob (Tab. 77: B). O neposredni povezavi moškega in ženskega groba v

214 Haevernick 1981a, 58–59.

215 Starè V. 1978, 71–76, Karta 3, Tab. 1: 9, 2: 1–10; Kruh 2008, 111–113, Sl. 7; Tab. 127; Koch 2010, 196–198; Tecco Hvala 2012, 226–230, Sl. 86.

216 Cfr. Lo Schiavo 2010, 360–388, Tav. 184–207; von Eles Masi 1986, 144–147, Tav. 112–115; Buzzarello, Santinon 2015, 99–107, Tav. 2–3.

217 Starè V. 1978, 64, 67–71, Sl. 1b, 3, 4 (srednji stolpec), Tab. 1: 1, 3–4, 6–8.

218 Gabrovec 2006, 33, Tab. 18: 20–26.

219 Hencken 1978, 59, Fig. 261 k.

220 Gabrovec 2006, 32–36, 57–60, Tab. 16–23; 37–40; Gabrovec 2008, 49–51, 57–58, Sl. 23. O preminulem v grobu 72 ne le kot izstopajočem bojevniku, temveč tudi kot o rokodelcu posebnih veščin, glej Teržan 1994, 659–664, Abb. 1–3.

221 Gabrovec 2006, 32-36, Tab. 16-23; Hellmuth 2008, 61-68, Fig. 1-5.

222 Hencken 1978, 58–59, Fig. 258–262.

work of a local craftsman, who must also have learned how to make colorful small flasks decorated with small studs similar to those on the hedgehog fibulae. Although only a small number of such bottles are known, mainly from Etruscan Italy from the 7th century BC onwards, Haevernick believed that they served as an example and inspiration to the makers of hedgehog fibulae in Lower Carniola/Dolenjska.[213] How to explain the appearance of both glass products with spines in two such distant areas is still an unresolved question. But the contacts indicated, which are attested by both the male grave with a composite helmet (Pl. 75–76) and the above female grave with earrings, suggest that despite the distance between the individual cultural environs or places, there had been intensive contacts, perhaps even in the form of the mobility of people, such as itinerant craftsmen and masters of various skills, who passed on their knowledge and products to local dignitaries. If Haevernick, relying on Starè's chronology, dated the hedgehog fibulae to the end of the Hallstatt period, roughly to the Ha D stage,[214] many more grave assemblages are known today, which show that their appearance was primarily linked to the Stična–Novo Mesto phase (2), i.e. to the orientalizing phase of the Lower Carniola/Dolenjska Hallstatt, and that they remained a part of attire even into the horizon of serpentine fibulae.[215]

The other two fibulae from this grave also belong to the type of fibulae with a coating, except that their bows were decorated with amber instead of glass (Pl. 77: A 6). Similar to glass-coated fibulae, amber-coated fibulae appear in different variants in cultural groups throughout the Apennine Peninsula, from Sicily (especially Syracuse) to the edge of the Alps, where their appearance is earlier[216] than in the southeastern Alpine region. In the Lower Carniola/Dolenjska cultural group they were present in a relatively small number,[217] therefore, we are inclined to assume that we must look for examples of them among Italian jewelry. Whether the fibulae from the grave in Vače originated from one of the Italian craftsmen or were they local products from the orientalizing phase remains an open question. However, it should particularly be noted that the amber-encrusted fibulae were also among the rich jewelry in the two most prominent female graves of the Stična 2 horizon in the Lower Carniola/Dolenjska cultural group, namely in grave 27 of the large tumulus 48 from Stična[218] and

213 Haevernick 1981a, 58; Haevernick 1981b, 60-64, Pl. 1-3; von Saldern et al. 1974, 54, No. 115, Fig. 115. Koch 2010, 197-198.

214 Haevernick 1981a, 58-59.

215 Starè V. 1978, 71-76, Map 3, Pl. 1: 9, 2: 1-10; Kruh 2008, 111-113, Fig. 7; Pl. 127; Koch 2010, 196-198. Tecco Hvala 2012, 226-230, Fig. 86.

216 Cfr. Lo Schiavo 2010, 360-388, Pl. 184-207; von Eles Masi 1986, 144-147, Pl. 112-115; Buzarello, Santinon 2015, 99-107, Tav. 2-3.

217 Starè V. 1978, 64, 67-71, Fig. 1b, 3, 4 (middle column), Pl. 1:1, 3-4, 6-8.

218 Gabrovec 2006, 33, Pl. 18: 20-26.

Veliki gomili na Vačah pa ne govori le njuna lega, temveč tudi ogrlica, morda pas, okrašen s križnimi gumbi, ki ga je preminula imela okrog vratu, pogosto pa takšni gumbi krasijo jermenje konjske opreme, npr. v grobu konjenika iz gomile 126 (grob 22) iz Stične.[223] Zato naša domneva, da je bila tudi ona lastnica konja oz. jahačica ali pa ji je bil kot *pars pro toto* priložen v grob pas, pripadajoč opremi njenega moža.

Če na kratko povzamemo, smo na kar treh krajih dolenjske halštatske skupine – na Vačah, v Stični in na Magdalenski gori – zasledili ponavljajoč se vzorec v načinu pokopavanja veljakov in njihovih družic. To velja tako glede njihove medsebojne lege v gomilah kot izjemnih pridatkih in bogastvu, kar navaja na obstoj posebne družbene institucije – knežjega para kot izraz posameznih, hierarhično strukturiranih skupnosti.

Če se za hip vrnemo k fibulam v obravnavanem ženskem grobu z Ravnih njiv moramo omeniti še dve kačasti fibuli s krilci (Tab. 77: A 7–8). Ta tip fibul je značilen za horizont kačastih fibul,[224] kar kaže na to, da je kneginja preminula v času, ko so se v nošnji že uveljavile tovrstne fibule. Če bi se strogo držali stopenjske kronološke sheme, bi morali grob obravnavati v sklopu horizonta kačastih fibul, vendar je njegova povezanost z bojevniškim grobom s sestavljeno čelado očitna, zato ne gre dvomiti, da predstavljata člana iste družinske enote. Naj opozorimo, da se s podobnim problemom srečujemo pri grobovih 39 in 40 gomile VII z Magdalenske gore, kjer pa je kačasta fibula sodila k nošnji bojevnika z dvogrebenasto čelado,[225] ter grobovih 72 in 27 gomile 48 iz Stične, saj so tudi v grobu 27 zastopani mlajši elementi, zlasti kačaste fibule,[226] zato je Gabrovec uvedel salomonski terminološki izraz za prehodni čas med Stično-Novo mesto 1 in horizontom kačastih fibul, namreč časovno stopnjo Stična-Novo mesto 2.[227]

Poleg predstavljene skupine grobov iz Velike gomile na Ravnih njivah (Tab. 75–77) so grobovi horizonta Stična-Novo mesto 1 in 2 zastopani tudi na drugih vaških nekropolah, med njimi so posebej značilni ženski grobovi s čolničastimi fibulami. V manjši gomili na pobočju pod Slemškom, na lokaciji »V reber« nad Vačami, je Joseph Szombathy raziskal manjšo gomilo, v kateri je odkril žgane grobove, med njimi je izstopal ženski grob z nakitom – čolničasto fibulo in trakastima spiralnima obročema (Tab. 78: A). Fibula ima

223 Cfr. Gabrovec 2006, 247–250, Sl. 61 a–b, 62 a, Tab. 200: 1.
224 Cfr. Nascimbene 2009, 75-96, Fig. 14: A-A1; 15; 16; Tecco Hvala 2012, 233, Sl. 88: 11; Tecco Hvala 2014, 133–135, 150–152, Sl. 5, Karta 8.
225 Hencken 1978, 58, Fig. 259 c.
226 Gabrovec 2006, 34, Tab. 18: 36–39.
227 Gabrovec 1964–1965, 34–35, Tab. 10: 9–10; Gabrovec 2008, 49–58.

in grave 40 of tumulus VII at Magdalenska Gora.[219] Furthermore, the situation of these three female graves in relation to the leading male warrior graves in the individual mounds is also interesting, because in all three cases they had the role of companion – spouse – princess: in Stična they were the leading couple in mound 48, male grave 72[220] and female grave 27,[221] while at Magdalenska Gora, in tumulus VII, there was grave 39 with the burial of a horseman with a double-crested helmet and the aforementioned extremely rich female grave 40 (presumably together with a child burial),[222] and at Ravne Njive at Vače, as was already mentioned, in the Great Tumulus, next to the grave of a warrior with a valuable helmet and horse equipment (Pl. 75-76), there was also a rich female grave (Pl. 77: A) and next to it a child's grave (Pl. 77: B). The direct connection between the male and female graves in the Great Tumulus at Vače is not only indicated by their position, but also by the collar/perhaps belt decorated with cross-shaped buttons that the deceased female had around her neck, as such buttons often decorate the harness of horse equipment, e.g. in the grave of the horseman from tumulus 126, grave 22 from Stična.[223] Therefore, our assumption is that she was also the owner of a horse or herself a rider, or that the belt was placed to her as a *pars pro toto*, belonging to her husband's equipment.

To summarize briefly, at three sites of the Lower Carniola/Dolenjska Hallstatt group – at Vače, Stična, and Magdalenska Gora – we have traced a recurring pattern in the manner of burying dignitaries and their spouses, which applies both to their mutual position in the tumuli as well as to their exceptional grave goods and wealth, which would indicate the existence of a special social institution – the princely couple as an expression of individual, hierarchically structured communities.

If we return for a moment to the fibulae in the female grave from Ravne Njive, we must mention two more serpentine fibulae with wings (Tab. 77: A 7-8). This type of fibula is characteristic of the serpentine fibula horizon,[224] which indicates that the princess died at a time when such fibulae were already established attire elements. If we were to adhere strictly to the step-by-step chronological scheme, this grave would have to be considered as part of the serpentine fibula horizon, although its connection to the warrior grave with the composite

219 Hencken 1978, 59, Fig. 261 k.
220 Gabrovec 2006, 32-36, 57-60, Pl. 16-23; 37-40; Gabrovec 2008, 49-51, 57-58, Fig. 23. About the deceased in grave 72 not only as an outstanding warrior, but also as a craftsman with special skills, also see Teržan 1994, 659-664, Fig. 1-3.
221 Gabrovec 2006, 32-36, Pl. 16-23; Hellmuth 2008, 61-68, Fig. 1-5.
222 Hencken 1978, 58-59, Fig. 258-262.
223 Cfr. Gabrovec 2006, 247-250, Fig. 61 a-b, 62 a, Pl. 200: 1.
224 Cfr. Nascimbene 2009, 75-96, Fig. 14: A-A1, 15, 16; Tecco Hvala 2012, 233, Fig. 88: 11; Tecco Hvala 2014, 133-135, 150-152, Fig. 5, Map 8.

razmeroma gracilen lok, okrašen z graviranim okrasom, in sicer na vrhu z dvema pasovoma vzdolžnih črt in ob straneh s pasovoma s cikcakom, ki so med seboj ločeni s pasovi dvojnih prečnih vrezov. Takšne fibule so krasile npr. kneginjo iz stiškega groba 27 gomile 48[228] in bogato opremljeno žensko osebo iz groba 267 iz Ljubljane[229] ter aristokratinje z Mosta na Soči.[230] Podobno okrašene fibule, le da imajo večji in širši lok, so pogoste tudi v estenski kulturi in kulturi Golasecca.[231] Trakasta obroča z zoženim osrednjim delom in presegajočima se, zaobljenima koncema (Tab. 78: A 2–3) se po eni strani navezujeta na uhane oz. lasne obroče starejše tradicije, kot so jih npr. našli v grobovih na dvorišču SAZU v Ljubljani, po drugi strani pa sta takšna obroča kot na Vačah[232] tudi v že omenjenem ljubljanskem grobu 267 z enako čolničasto fibulo[233] in v dekliškem skeletnem grobu gomile 2/48 s Prelog pod Magdalensko goro.[234] Ti uhani so po načinu izdelave in okrasu blizu velikim trakastim obročem/uhanom s kaveljčkom, ki jih je najti tako med nakitom že omenjene stiške kneginje iz groba 27 gomile 48[235] kot tudi že prej omenjene aristokratinje z Magdalenske gore, gomile VII/40,[236] pa tudi v grobu 216 z dvorišča SAZU v Ljubljani.[237] Zato sklepamo, da je ženska oseba, pokopana v grobu »V rebri«, pripadala vrhnjemu družbenemu sloju na Vačah, čeprav je bila njena gomila majhna in preostali grobovi zelo skromni.

Velika, masivno lita čolničasta fibula s cikcakastimi pasovi, med seboj ločenimi s prečnimi dvojnimi črtami, izvira iz skeletnega groba 1881/II 16 s predela grobišča Reber nad Klenikom, kjer so potekala izkopavanja pod vodstvom Ferdinanda von Hochstetterja. Poleg fibule so k nakitu preminule sodili še žičnati uhani (Tab. 11: F). Tudi blizu Cveteža, kjer je izkopaval Szombathy, je bil v gomili b (Hrovašca) odkrit žgani grob 1883/8 (Tab. 69: C). V njem so bile nekoliko manjša, manj masivna čolničasta fibula s cikcakastim okrasom (Tab. 69: C 2), ena večja in ena manjša čolničasta fibula, slednja šmarješkega tipa, ter tri različne kačaste fibule, k nakitu pa so sodili še jantarna ogrlica in dva kompleta bronastih nanožnic (Tab. 69: C). Medtem ko lahko grob 1881/II 16 uvrstimo v klasični horizont Stična 1, pa moramo grob 1883/8 s Cveteža opredeliti kot poznega v horizontu Stična 2

228 Gabrovec 2006, 33, Tab. 18: 27–31.
229 Puš 1982, 13–14, Tab. 3: 4.
230 Teržan, Lo Schiavo, Trampuž-Orel 1984–1985, Tab. 16: A 1; 190: A 1; 249: D 4; 250: C 3; 253: C 2
231 Von Eles Masi 1986, 108–110, Tav. 70: 953, 953 a; 71–76.
232 Glej tudi Staré 1955, Tab. 66: 12; 68: 1–2; 96: 7.
233 Primerjaj npr. Puš 1971, Tab. 30: 8–9; Puš 1982, Tab. 3: 1–2, 4; 9: 10–11; 11: 4.
234 Tecco Hvala, Dular, Kocuvan 2004, 42–43, Tab. 47: 8–9. Glej tudi Tecco Hvala 2012, 329–330, Sl. 122: 5.
235 Gabrovec 2006, 35, Tab. 21: 59.
236 Hencken 1978, 59, Fig. 262 t (v grobu so bili štirje takšni uhani).
237 Puš 1982, 65, Tab. 40: 11 a–b.

helmet is evident, so there seems no doubt that they represent members of the same social/family unit. It should be noted that we are faced with a similar problem in graves 39 and 40 of tumulus VII from Magdalenska Gora, where a serpentine fibula belonged to the attire of a warrior with a double-crested helmet,[225] and graves 72 and 27 in tumulus 48 from Stična, since grave 27 also contains later elements, especially serpentine fibulae,[226] therefore, Gabrovec also introduced a Solomonic expression for the transitional period between Stična-Novo Mesto 1 and the horizon of serpentine fibulae, namely the Stična-Novo Mesto 2 phase.[227]

In addition to the presented group of graves from the Great Tumulus at Ravne Njive (Pl. 75-77), graves from the Stična-Novo Mesto 1-2 horizons are also represented at other Vače cemeteries, among which are particularly characteristic female graves with boat-shaped fibulae. In a smaller mound on the slope below Slemšek, at the site of „V Reber" above Vače, Joseph Szombathy explored a smaller mound in which he discovered cremation graves, among which stood out a female grave with jewelry – a boat-shaped fibula and two spirally twisted banded circlets (Pl. 78: A). The fibula has a relatively graceful bow, with engraved decoration, namely on the top with two bands of lengthwise lines and on the sides with bands of zigzag decoration, separated from each other by bands of transverse double incisions. Such fibulae adorned, for example, the princess from the Stična grave 27 in tumulus 48,[228] as well as the richly equipped female individual from grave 267 in Ljubljana,[229] and the arictocratic females from Most na Soči.[230] Similarly decorated fibulae, except with a larger and wider bow, were also common in the Este and Golasecca cultures.[231] The banded circlets with a narrowed central part and overlapping, rounded ends (Pl.78: A 2-3) are on the one hand related to the earrings/hair rings of an older tradition, such as those found in graves in the courtyard of the SAZU in Ljubljana, and such rings were also found in Vače[232] and in the already mentioned grave 267 in Ljubljana with an identical boat-shaped fibula,[233] and in the inhumation grave of a girl in tumulus 2/48 at Preloge below Magdalenska Gora.[234] On the other hand, these earrings, in terms of their manufacturing method and decoration, are close to the large banded circlets/earrings with a hook, which can be found among the jewellery of the

225 Hencken 1978, 58, Fig. 259 c.
226 Gabrovec 2006, 34, Tab. 18: 36-39.
227 Gabrovec 1964-1965, 34-35, Pl. 10: 9-10; Gabrovec 2008, 49-58.
228 Gabrovec 2006, 33, Pl. 18: 27-31
229 Puš 1982, 13-14, Pl. 3: 4.
230 Teržan, Lo Schiavo, Trampuž-Orel 1984-1985, Pl. 16: A 1; 190: A 1; 249: D 4; 250: C 3; 253: C 2
231 Von Eles Masi 1986, 108-110, Pl. 70: 953, 953 a; 71-76.
232 Also see Staré 1955a, Pl. 66: 12; 68: 1-2; 96: 7.
233 Cf. e.g. Puš 1971, Pl. 30: 8-9; Puš 1982, Pl. 3: 1-2, 4; 9: 10-11; 11: 4.
234 Tecco Hvala, Dular, Kocuvan 2004, 42-43, Pl. 47: 8-9. See also Tecco Hvala 2012, 329-330, Fig. 122: 5.

oz. v čas prehoda v horizont kačastih fibul. Z Vač je znanih še več čolničastih fibul s cikcakastim okrasom, med katerimi so tako masivne[238] kot nekoliko manjše, gracilnejše (npr. Tab. 33: 10). Čolničaste fibule s cikcakastim okrasom na loku sodijo med najbolj razširjen tip tovrstnih fibul. V različnih lokalnih variantah jim sledimo od južne do severne Italije, pogoste so v estenskem kulturnem krogu,[239] prav tako v posoški oz. svetolucijski skupini, še posebej na nekropoli na Mostu na Soči[240] kot in na številnih najdiščih dolenjske kulturne skupine.[241] Med večje čolničaste fibule na Vačah se uvršča tudi le fragmentarno ohranjen primerek iz Peruzzijeve zbirke, katerega lok je bil okrašen s punciranimi krožci (Katalog, Sl. 8, Tab. 102: 1). Gre za precej unikaten primerek v okviru dolenjske skupine, po vsej verjetnosti izvira iz Est oz. estenskega kulturnega prostora, kjer so s punciranimi krožci okrašene fibule razmeroma številne.[242] Ni dvoma, da je iskati provenienco čolničastih fibul kot posebnega tipa nekje na Apeninskem polotoku, od koder so se bliskovito razširile na vse strani starega sveta in postale vodilni tip v ženski nošnji 7. stol. pr. n. št. To prav tako velja za halštatske skupine v jugovzhodnoalpskem prostoru, kjer pa niso le posnemali, temveč so poleg že omenjenih čolničastih fibul s cikcakastim okrasom izoblikovali svoje lokalne tipe čolničastih fibul. To so npr. čolničaste fibule šmarješkega tipa,[243] ki so z več primerki zastopane v otroškem grobu 1883/B 1 s Klenika (Tab. 61: A 2–6) in v grobu s trortasto fibulo s ptičkom iz leta 1878 (Tab. 126: B 1), ter čolničaste fibule, okrašene s prečnimi pasovi poševnih vrezov ali pasovi z mrežastim okrasom,[244] prav tako v grobovih s Klenika, npr. v skeletnem grobu 1883/A 8 (Tab. 43: B 4) in skeletnem otroškem grobu 1883/A 41 z bronasto ovratnico (Tab. 49: B 2). Zanimivo je, da so tovrstne fibule, ki so gracilnejše od tistih s cikcakastim ornamentom, pogoste v otroških grobovih.

Med izstopajoče ženske grobove horizonta Stična-Novo mesto 1 uvrščamo tudi grob 1878/10 z unikatno izvedbo polmesečaste fibule (Tab. 5: A2). Ta je verjetno nastala po zgledu podobnih fibul iz Este in Bologne, kjer so datirane v nekoliko starejše obdobje,

238 Staré 1955, Tab. 29: 13, 15.
239 Lo Schiavo 2010, 395–416, Tav. 212–229; von Eles Masi 1986, 11–116, Tav. 75–88: 1063–1065.
240 Teržan, Lo Schiavo, Trampuž-Orel 1984–1985, Tab. 1: A 2; 9: C1; 16 B; 19: F 1; 23: E 1; 26: B1; 27: A 1 itd.
241 Npr. Gabrovec 2006, Tab. 173: 1; 185: 4; Tecco Hvala, Dular, Kocuvan. 2004, Tab. 3: A1; 133: 3; Tecco Hvala 2012, 208, Sl. 81: 1, 6; Staré V. 1976, 97–115, Sl. 1: A, B; Tab. 1: 1–2, 4, 6; 2: 1–2, 4, 7; 3: 9.
242 von Eles Masi 1986, Tav. 57: 783: 58: 804, 805; 59: 809–810 itd.
243 Za čolničaste fibule šmarješkega tipa glej Starè V. 1977, 102–107, Tab. 3: 2–5, 7–8, 10–15; 4: 5–8, 10–11; Teržan 1990, 220, Karta 16.
244 Za ta tip čolničastih fibul glej Starè V. 1977, 102, Tab. 2: 3, 5–6, 8; Teržan 1990, 219, Karta 15.

aforementioned Stična princess in tumulus 48/27[235] as well as with the aforementioned aristocratic female from Magdalenska Gora, tumulus VII/40,[236] as well as in grave 216 in the courtyard of SAZU in Ljubljana.[237] Therefore, it can be concluded that in the grave „V Reber" a woman had been buried who belonged to the upper social class in Vače, even though her burial tumulus was small and the other graves were very modest.

A large, massive cast boat-shaped fibula with zig-zag bands separated with transverse double lines came from inhumation grave 1881/II 16 from the area of the Reber cemetery above Klenik, where excavations took place under the direction of Ferdinand von Hochstetter. In addition to the fibula, the jewellery of the deceased included wire earrings (Pl. 11: F). Also near Cvetež, where Szombathy excavated, cremation grave 1883/8 was discovered in tumulus b (Pl. 69: C), which contained a somewhat smaller, less massive boat-shaped fibula with zig-zag decoration (Pl. 69: C 2), and additionally one larger and one smaller boat-shaped fibula, the second of the Šmarjeta type, and three different serpentine fibulae, and the jewellery also included an amber necklace, and two sets of bronze anklets (Pl. 69: C). If grave 1881/II 16 can be classified as belonging to the classical Stična 1 horizon, grave 1883/8 from Cvetež must be classified as late in the Stična 2 horizon, or at the time of the transition to the serpentine fibula horizon. Several more boat-shaped fibulae with zigzag decoration are known from Vače, including both massive ones[238] and slightly smaller, more graceful examples (e.g. Pl. 33: 10). Boat-shaped fibulae with zigzag decoration on the bow are among the most widespread types of boat-shaped fibulae, which can be traced in various local variants from southern to northern Italy, and they were common in the Este cultural circle,[239] and also in the Soča or St. Lucia group, especially at the necropolis at Most na Soči,[240] as well as at the numerous sites of the Lower Carniola/Dolenjska cultural group.[241] Among the larger boat-shaped fibulae at Vače is also a fragmentary specimen from the Peruzzi collection, the bow of which was decorated with punched circles (Pl. 102: 1). It is a rather unique specimen within the Lower Carniola/Dolenjska group, most likely originating from Este or the Este cultural circle, where fibulae decorated with punched circles are relatively numerous.[242] There is no

235 Gabrovec 2006, 35, Pl. 21: 59.
236 Hencken 1978, 59, Fig. 262 t (the grave contained four such earrings).
237 Puš 1982, 65, Pl. 40: 11 a-b.
238 Staré 1955a, Pl. 29: 13, 15.
239 Lo Schiavo 2010, 395-416, Pl. 212-229; von Eles Masi 1986, 11-116, Pl. 75-88: 1063-1065.
240 Teržan, Lo Schiavo, Trampuž-Orel 1984-1985, Pl. 1: A2; 9: C1; 16 B, 19: F 1; 23: E 1; 26: B1; 27: A 1 etc.
241 E.g. Gabrovec 2006, Pl. 173: 1; 185: 4; Tecco Hvala, Dular, Kocuvan. 2004, Pl. 3: A1; 133: 3; Tecco Hvala 2012, 208, Fig. 81: 1, 6; Staré V. 1976, 97-115, Fig. 1: A-B; Pl. 1: 1-2, 4, 6; 2: 1-2, 4, 7; 3: 9.
242 von Eles Masi 1986, Pl. 57: 783, 58: 804, 805; 59: 809-810 etc.

in sicer v stopnjo Este II zgodnje.[245] Glede na to, da sta v tem grobu med pridatki trakasta uhana s kaveljčkom (Tab. 5: A 4–5), za katere smo že prej pokazali, da so značilni za horizont Stična-Novo mesto, moramo ta grob datirati v isti čas.

V skeletnem grobu 1883/C 1 s Klenika z bogatim obročastim nakitom s parom žičnatih uhanov, dvema paroma masivnih zapestnic in kompletoma nanožnic je tudi bronasta fibula z nizkim votlim lokom (Tab. 64: A), ki prav tako izvira iz bolonjskega ali estenskega kulturnega kroga, kjer je značilna za časovno stopnjo Este II pozno oz. prehodno stopnjo Este II-III (po Fogolari, Frey) oz. Este III B.[246]

Na kratko lahko povzamemo, da so se na Vačah podobno kot drugod v dolenjski kulturni skupini ter tudi širše, na celotnem območju jugovzhodnoalpske halštatske kulture, v času horizonta Stična-Novo mesto zgodile pomembne spremembe v materialni in duhovni kulturi, tako pri bojni opremi, zlasti zaščitni (čelade), kot nošnji (fibule in drugi nakit) ter pri religioznih simbolih (sfinga, rozeta ipd.), kot odraz vplivov in povezav s kulturnimi središči v Padanski nižini in na Apeninskem polotoku, od estenskega in picenskega vse do etruščanskega sveta.

Zanimivo sliko tega časa posreduje tudi pogled na topografijo grobišč na Vačah (Sl. 3 a-d). Medtem ko smo za čas stopnje Podzemelj 1 in 2 lahko identificirali le dve nekropoli, glavno na Rebri nad Klenikom in drugo na Apnu, so v času stopnje Stična-Novo mesto poleg teh dveh nastale vsaj tri nove nekropole, za katere pa so značilne gomile »dolenjskega tipa«. Takšno gomilno grobišče je bilo na Ravnih njivah (Tab. 75–77), na razmeroma ploskem grebenu, ki se je razprostiral onstran omenjenega prelaza med Moravško in Savsko dolino, zahodno od vrha Slemška. Gomile so bile odkrite tudi vzhodno od naselbine, na pobočjih v smeri proti Cvetežu, npr. gomila »Hrovašca« (Tab. 69). Manjše gomile so odkrili tudi na pobočju nad samim trgom Vače, kjer je bila raziskana manjša gomila tega horizonta na lokaciji »V Reber« (Tab. 78).

Sklepamo, da ta grobišča, razpršena okoli naselbine na Kroni, od nje in med seboj oddaljena tudi več kot uro hoda, nakazujejo, da se je prebivalstvo na Vačah v času horizonta Stična-Novo mesto povečalo in razslojilo, morda zaradi novih priseljencev, v več družinsko-rodovnih skupnosti. Te se med seboj niso razlikovale le po različni legi grobišč za pokop svojih preminulih,

245 Cfr. npr. von Eles Masi 1986, 70–71, Tav. 41: 613–617, 620; Manessi, Nascimbene 2003, 114, Tav. 23: 10.

246 Cfr. von Eles Masi 1986, 190–193, Tav. 148: 1933, 1936; 149: 1945; Nascimbene 2009, 284, Tav. 7:2.

doubt that the provenience of boat-shaped fibulae, as a special type, is to be sought somewhere on the Apennine Peninsula, from where they quickly spread to all corners of the world and became the leading type in female attire in the 7th century BC. This also applies to Hallstatt groups in the southeastern Alpine region, where in addition to the aforementioned boat-shaped fibulae with zigzag decoration, they not only imitated, but also created their own local types of boat-shaped fibulae. These are, for example, boat-shaped fibulae of the Šmarjeta type,[243] which were represented with several examples in child grave 1883/ B 1 from Klenik (Pl. 61: A 2-6) and in the grave with a three-knobbed fibula with a bird from 1878 (Pl. 126: B1), and boat-shaped fibulae, decorated with transverse bands of oblique incisions or bands with a net decoration,[244] also from the graves at Klenik, such as in inhumation grave 1883/A 8 (Pl. 43: B 4) and inhumation child grave 1883/A 41 with a bronze torc/necklace (Pl. 49: B 2). It is interesting that these types of fibulae, which are more graceful than those with zig-zag ornamentation, are common in children's graves.

Among the outstanding female graves of the Stična-Novo Mesto 1 horizon is also grave 1878/10 with a unique design of a crescent-shaped fibula (Pl. 5: A2), which must have been created following the models of similar fibulae from Este and Bologna, where they are dated to a slightly earlier period, namely to the early Este II stage.[245] Given that this grave also contained two banded earrings with a hook (Pl. 5: A 4-5), which we have previously shown to be typical of the Stična-Novo mesto horizon, this grave must also be dated to the same period.

Also in the inhumation grave from Klenik 1883/C 1 with rich circlet-shaped jewelry such as a pair of wire earrings, two pairs of massive bracelets and a set of anklets, there is also a bronze fibula with a low hollow bow (Pl. 64: A), which also originates from the Bologna or Este cultural circle, where it is typical of the late Este II or the transitional stage Este II-III (according to Fogolari – Frey) or Este III B.[246]

In short, it can be summarized that at Vače, similarly as elsewhere in the Lower Carniola/Dolenjska cultural group, as well as more broadly, in the entire area of the southeastern Alpine Hallstatt culture, during the Stična–Novo Mesto horizon, significant changes to the material and spiritual culture occurred, both in terms of combat

243 For boat-shaped fibulae of the Šmarjeta type, see V. Starè 1977, 102-107, Pl. 3: 2-5, 7-8, 10-15; 4: 5-8, 10-11; Teržan 1990, 220, Map 16.

244 For this type boat-shaped fibulae, see V. Starè 1977, 102, Pl. 2: 3,5-6,8; Teržan 1990, 219, Map 15.

245 Cf. e.g. von Eles Masi 1986, 70-71, Pl. 41: 613-617, 620; Manessi, Nascimbene 2003, 114, Tav. 23: 10..

246 Cf. von Eles Masi 1986, 190-193, Pl. 148: 1933; 1936; 149: 1945; Nascimbene 2009, 284, Tav. 7: 2.

temveč deloma tudi po obliki grobnih monumentov (tako imenovani plani grobovi nasproti pokopom v gomili), načinu pokopavanja ter raznolikosti in bogastvu grobnih pridatkov.

equipment, especially protective equipment (helmets), as well as in attire (fibulae and other jewelry), and religious symbols (sphinx, rosette, etc.), as a reflection of influence from and connections with cultural centers in the Po River Valley and on the Apennine Peninsula, from Este and Picenum to the Etruscan world.

An interesting picture of this period is also provided by a look at the topography of the cemeteries at Vače (Fig. 3 a-d). While during the Podzemelj 1-2 stage only two cemeteries could be identified, the main one at Reber above Klenik and the other at Apno, during the Stična–Novo Mesto phase, in addition to these two, at least three new cemeteries were created, characterized by the tumuli of the „Lower Carniola/Dolenjska type". Such a tumulus necropolis was located at Ravne Njive (Pl. 75-77), on a relatively flat crest that extended beyond the aforementioned pass between the Moravška and Sava valleys, west of the peak of Slemšek. Tumuli were also discovered to the east of the settlement, on the slopes towards Cvetež, such as the tumulus called „Hrovašca" (Pl. 69). Smaller tumuli were also discovered on the slope above the Vače itself, where a smaller tumulus of this horizon was excavated at the location „V Reber" (Pl. 78).

It can be concluded that these cemeteries scattered around the settlement at Krona, more than an hour's walk distant from it and from each other, indicate that the population of Vače during the Stična–Novo Mesto horizon increased and stratified, perhaps due to new immigrants, into several family-clan communities. These differed not only in the different locations of the cemeteries for the burial of their deceased, but also partly in terms of the shape of the grave monuments (so-called flat graves as opposed to burials in a tumulus), the method of burial, and the diversity and richness of the grave goods.

Skitski horizont[247] / horizont dvogrebenastih čelad[248] / horizont kačastih fibul in horizont certoških fibul[249]

Kot že omenjeno v I. skici , je doživela kronološka shema za dolenjsko halštatsko skupino več dopolnitev in popravkov, kar velja tudi za označbe, navedene v mednaslovu , ki pa z vsebinskega stališča niso izgubile pomena in so še vedno ustrezne kronološke opore za časovni stopnji Ha D1 in D2 (v smislu srednjeevropske kronološke sheme). Na Vačah je skitski horizont, za katerega je v primerjavi s starejšo trakokimerijsko bojno opremo značilen pojav nove konjske opreme tako imenovanega tipa Szentes-Vekerzug[250] in novega tipa napadalnega orožja v obliki (refleksnega) loka in puščic s trirobimi/trokrilnimi ostmi,[251] zastopan z razmeroma številnimi najdbami.

Najpretresljivejšo najdbo predstavlja grob bojevnika 1882/1, opremljen z za dolenjsko kulturno skupino klasično bojno opremo – z dvema sulicama in sekiro, v zgornjem delu njegove stegnenice pa je tičala triroba puščična ost (Sl. 15 a-b, Tab. 32: 4). Očitno je bil kot jezdec zadet, zaradi česar je verjetno tudi umrl.[252] Skiti kot napadalci in plenilci so bili namreč znani po tem, da so bile njihove puščice zastrupljene in zaradi tega smrtonosne.[253]

Tudi v grobu 1883/B 9 z Rebri nad Klenikom je bila ob tulasti sekiri in fragmentih dveh fibul le ena puščična ost, za katero domnevamo enako kot za ost v grobu 1882/1, da je torej sled smrtonosnega zadetka. Na podlagi ostankov kačaste fibule in fibule z dolgo nogo lahko tudi ta grob datiramo na začetek skitskega horizonta oz. v čas horizonta kačastih fibul (Tab. 63: C). Samo po ena triroba puščična ost je bila npr. v bojevniškem grobu 25 gomile 5 v Stični,[254] ta ima celo odbito konico, kar nedvomno kaže, da predstavlja zadetek in ne grobni pridatek. Kačasti fibuli v grobu pa jasno nakazujeta čas pokopa v horizontu kačastih fibul.[255] Enako velja za trirobo sulično ost iz groba IV/43 z Magdalenske gore, poimenovanega Konjski pokop IV

247 Gabrovec 1964–1965, 35.
248 Frey, Gabrovec 1971, 199–201, Abb. 7; Gabrovec 1987, 55–56, Sl. 4: 1.
249 Teržan 1976, 383–393, Sl. 53–59; Gabrovec 1987, 55–69, Sl. 4–5; Dular 2003, 130–143, Sl. 51. Za radiokarbonske datacije glej Teržan, Črešnar 2014, 719-721.
250 Guštin, Teržan 1975, 190–191, Karta 1; Guštin, Teržan 1977, 77–78, Karte 1; Werner 1988, 12-17, Taf. 4: 22, 68A.
251 Za razprostranjenost trirobih puščičnih osti z notranjim tulom za nasaditev glej Teržan 1998, 521–525, Abb. 8; Hellmuth 2007a, Abb. 2; Hellmuth 2007b; Hellmuth 2010, 65–68, Abb. 81–84; Hellmuth Kramberger 2018, 164–165, Abb. 7 A.
252 Bartels 1895; Teržan 1998, 528–529 (opomba 122), Taf. 9.
253 Glej npr. Eckhardt 1991, 146–147; Eckhardt 1996, 139.
254 Teržan 1998, 528–529, Tab. 7: 4; Gabrovec 2006, Tab. 124: 6.
255 Gabrovec 2006, 147–149, Tab. 124–126: 18–20; Kruh 2008, 108–109.

The Scythian horizon[247] / The horizon of double-crested helmets[248] / The horizon of serpentine fibulae, and the horizon of Certosa fibulae[249]

As was already mentioned in Sketch I, the chronological scheme for the Lower Carniola-Dolenjska Hallstatt group has undergone several additions and corrections, which also applies to the designations listed in the subtitle, which, however, have not lost their significance from a substantive point of view and are still appropriate chronological supports for the Ha D1-D2 phases (in the sense of the Central European chronological scheme). At Vače, the Scythian horizon, which is characterized in comparison with the earlier Thraco-Cimmerian military equipment by the appearance of new horse equipment of the so-called Scythian Szentes-Vekerzug type,[250] and a new type of offensive weaponry in the form of the (reflex) bow and arrows with three-lobed/three-winged heads,[251] is represented by relatively numerous finds.

The most shocking find was the warrior grave 1882/1 (Pl. 32), who was equipped with the classic combat equipment for the Lower Carniola-Dolenjska cultural group – two spears and an axe, but with a three-lobed arrowhead stuck in the upper part of his thigh (Fig. 15, Pl. 32: 4). Apparently he was hit while riding, which is probably why he died.[252] The Scythians, as raiders and predators, were known for their arrows being poisoned and therefore deadly.[253]

Also in grave 1883/B 9 from Reber above Klenik, next to a socketed axe and fragments of two fibulae, there was only one arrowhead (Pl. 63: C), for which can be assumed the same as for the arrow in grave 1882/2, i.e. that it represents the trace of a fatal hit. Considering the remains of a serpentine fibula and a fibula with a long foot, this grave can also be dated to the beginning of the Scythian horizon, or to the serpentine fibula horizon (Pl. 63: C). Only one three-lobed arrowhead was found, for example, in warrior grave 25 of tumulus 5 in Stična,[254] which even has a chipped tip, which undoubtedly indicates that it represents a hit and not a grave good. The serpentine fibulae in the grave clearly indicate the time

247 Gabrovec 1964–1965, 35.
248 Frey, Gabrovec 1971, 199–201, Fig. 7; Gabrovec 1987, 55-56, Fig. 4:1.
249 Teržan 1976, 383–393, Fig. 53–59; Gabrovec 1987, 55–69, Fig. 4–5; Dular 2003, 130-143, Fig. 51.
250 Guštin, Teržan 1975, 190-191, Map 1; Guštin, Teržan 1977, 77-78, Map 1; Werner 1988, 12-17, Taf. 4: 22, 68A.
251 For the distribution of three-lobed arrowheads with an inner socket for hafting, see Teržan 1998, 521-525, Abb. 8; Hellmuth 2007a, Fig. 2; Hellmuth 2007b; Hellmuth 2010, 65-68, Fig. 81-84; Hellmuth Kramberger 2018, 164-165, Fig. 7 A.
252 Bartels 1895; Teržan 1998, 528–529 (n. 122), Pl. 9.
253 See e.g. Eckhardt 1991, 146-147; Eckhardt 1996, 139.
254 Teržan 1998, 528-529, Pl. 7: 4; Gabrovec 2006, Pl. 124: 6.

(Horse Grave IV). Med njegovimi pridatki najdemo še konjsko opremo trakokimerijskega tipa,[256] kar govori za to, da je tudi ta grob treba datirati na prehod horizonta Stična-Novo mesto 2 v kačasti horizont oz. na sam začetek skitskega horizonta. Te grobove z le eno trirobo puščično ostjo lahko brez večjih zadržkov razumemo kot žrtve skitskih vdorov in plenilnih pohodov po Panoniji in jugovzhodnem alpskem svetu.[257] Na območju dolenjske kulturne skupine o njih pričajo tudi naselbinske najdbe trirobih skitskih puščic. Odkrite so bile med arheološkimi izkopavanji, npr. v nasipu obrambnega zidu gradišča na Libni (sonda 75),[258] v naselbini Cvinger nad Virom pri Stični, kjer so poleg tega obširne raziskave pokazale, da je utrpela hud požar in razdejanje, zato je v 6. stol. pr. n. št. ostala nekaj časa celo brez efektivnega obrambnega obzidja,[259] pa z območja naselbine na Tribuni v Ljubljani, s Pungarta nad Igom in iz Mengša.[260]

Drugačen značaj izkazujejo grobovi, v katerih je med pridatki več puščičnih osti, ponekod tudi ostankov tulov za puščice in skitska konjska oprema. V njih verjetno niso bili pokopani v spopadih ranjeni oz. smrtno zadeti posamezniki, temveč bojevniki višjega ranga, ki so morda storili drugačno smrt. Takšen je grob 1883/A 43 z Rebri nad Klenikom s klasično bojno opremo iz dveh sulic in sekire, a tudi prvotno s 36 trirobimi puščičnimi ostmi, dodatno pa so k opravi sodili še noža in šilo (Sl. 16, Tab. 54: A). Nenavaden, a s predhodnim primerljiv se zdi grob 1883/A 35 z istega dela grobišča na Rebri nad Klenikom. V grobu je bil tul (Tab. 50: 5–6) z 42 puščičnimi ostmi, ki pa niso skitskega trirobega tipa, temveč dvokrilne, torej lokalnega starohalštatskega tipa (Tab. 50: 7–26). V grobu sta bila tudi bojna oprema iz dveh sulic in križne sekire, slednja je razmeroma redek pridatek v okviru dolenjske halštatske skupine, ter kos čekana z dvema predrtinama, verjetno del konjske uzde[261] (Tab. 50: 27, 29–31). Na osnovi kačastih fibul (Tab. 50: 1–4) ni dvoma, da sodi grob v horizont kačastih fibul oz. zgodnji skitski horizont. Zato se zdi, da bi ga lahko postavili ob bok prej omenjenemu grobu 1883/A 43 s podobno bojno opremo, čeprav puščične osti niso trirobe, gre morda za bojevnika »stare garde« (cfr. Tab. 50 in 54: A).

256 Teržan 1998, 529; Hencken 1978, 25–26, Fig. 85 j.

257 Teržan 1998; Teržan 2010. Glej tudi Hellmuth 2006a; Hellmuth 2006b; Hellmuth 2010, 338–365, Abb. 263–265, 267, 269, 270, 275; Szabó et al 2014; Szabó et al. 2022, 278–280, Fig. 2; 3: 1–2; 8: 1–2.

258 Guštin 1976, 46, Sl. 2, Tab. 81: 13; Teržan 1998, 521–524, 539, Abb. 8.

259 Leta 2023 je bila pri zaščitnih izkopavanjih na Cvingerju nad Virom pri Stični v notranjosti naselbine, nedaleč od glavnega vhoda na južni strani gradišča, odkrita bronasta triroba puščična ost. Za podatek se zahvaljujem vodji izkopavanj Saši Porenta in kolegici Petri Vojaković. Za sistematična arheološka izkopavanja v naselbini glej Gabrovec 1994; Teržan 1998, 527–528.

260 Za nove naselbinske najdbe trirobih puščičnih osti z območja Tribune v Ljubljani, Mengša in Pungarta nad Igom glej Vojaković 2023, 551–554, Sl. 11.

261 Cfr. Teržan 1995, 93, Abb. 25: 1–2, 11.

of burial in the horizon of the serpentine fibulae.[255] The same applies to the three-lobed arrowhead from grave IV/43 at Magdalenska Gora, also called Horse Grave IV, where the grave goods also include horse equipment of the Thraco-Cimmerian type,[256] which suggests that this grave should also be dated to the transition of the Stična–Novo Mesto 2 horizon into the serpentine horizon, or to the very beginning of the Scythian horizon. These graves with only one three-lobed arrowhead can be understood without much hesitation as victims of Scythian invasions and raids across Pannonia and the southeastern Alpine world.[257] In the area of the Lower Carniola-Dolenjska cultural group, settlement finds of three-lobed Scythian arrowheads are also evidence of such activities. They were discovered during archaeological excavations, such as in the bank of the defensive wall of the hillfort at Libna (trench 75),[258] at the settlement of Cvinger above Vir near Stična, where extensive research has additionally shown that it suffered a severe fire and destruction, so that in the 6th century BC it was left for some time without effective defensive walls,[259] as well as from the areas of the settlement at Tribuna in Ljubljana, Pungart above Ig, and Mengeš.[260]

A different character is shown by the graves in which a large number of arrowheads were found among the grave goods, and in some cases also the remains of sockets for arrows and Scythian horse equipment. They probably did not contain individuals who were wounded or fatally wounded in fighting, but rather warriors of higher rank who may have experienced a different death. One such is grave 1883/A 43 from Reber above Klenik with classic warrior equipment, consisting of two spears and an axe, but also originally with 36 three-lobed arrowheads, while additionally a knife and an awl were included in the equipment (Fig. 16, Pl. 54: A). Grave 1883/ A 35, also from the same part of the cemetery at Reber above Klenik, seems unusual, but comparable to the previous one. The grave contained a socket (Pl. 50: 5-6) with 42 arrowheads, which were not of the Scythian three-lobed type, but rather two-edged, i.e. of the local early Hallstatt type (Pl. 50: 7-26). The grave also contained combat equipment consisting of two spears and a flat cross-shaped axe (Ärmchenbeil), the latter being

255 Gabrovec 2006, 147-149, Pl. 124-126: 18-20; Kruh 2008, 108-109.

256 Teržan 1998, 529; Hencken 1978, 25-26, Fig. 85 j.

257 Teržan 1998; Teržan 2010. See also Hellmuth 2006a; Hellmuth 2006b; Hellmuth 2010, 338-365, Abb. 203- 275; Szabo et al. 2014; Szabo et al. 2022, 278-280, Fig. 2, 3: 1-2, 8: 1-2.

258 Guštin 1976, 46, Fig. 2, Pl. 81: 13; Teržan 1998, 521-524, 539, Fig. 8.

259 In 2024, during rescue excavations at Cvinger above Vir near Stična, inside the settlement, not far from the main entrance on the southern side of the hillfort, a bronze three-lobed arrowhead was discovered. I would like to thank the excavation manager Saša Porenta and my colleague Petra Vojaković for the information. For the systematic archaeological excavations in the settlement, see Gabrovec 1994; Teržan 1998, 527-528.

260 For new settlement finds of three-lobed arrowheads from Tribuna in Ljubljana, Mengeš, and Pungart above Ig, see Vojaković 2023, 551-554, Fig. 11.

Slika 15 a-b
Vače, Reber nad Klenikom, grob 1882/1, človeška stegnenica, v zgornjem delu tiči bronasta triroba puščična ost (Tab. 32: 4).

Figure 15 a- b
Vače, Reber above Klenik, grave 1882/1, a human femur, a bronze three-lobed arrowhead is lodged in its upper part (Pl. 32: 4).

Podobne komplete trirobih puščičnih osti kot v grobu 1883/A 43 z Rebri nad Klenikom je zaslediti tudi drugod na Dolenjskem. Takšen komplet s prvotno 60 trirobimi puščičnimi ostmi je bil odkrit v grobu lokostrelca z Libne.[262] Kot je pokazala Anja Hellmuth, gre za zbir različnih tipov skitskih puščičnih osti, med njimi tudi primerkov, ki kažejo na njihov izvor na prostoru med Dneprom in Uralom, tj. na matičnem skitskem ozemlju.[263] Grob z večjim številom trirobih puščičnih osti (okrog 10) in tulasto sekiro je bil tudi v gomili na Klancu pri Boštanju, v njegovi bližini pa še pokop konja.[264] Podobno število trirobih puščičnih osti (okrog 10) je bilo zastopano v nekaterih grobovih v Stični, npr. v grobovih 28 in 33 v gomili 48.[265] Z večjim številom različnih puščičnih osti, med njimi trirobih, je bil poleg dveh sulic in dveh sekir opremljen bojevnik v grobu 23 gomile I iz Kandije v Novem mestu, pripadale pa so mu še dvogrebenasta čelada, bogata pasna garnitura in bronasta posoda – cista.[266] Podobno

262 Grobna celota je morda nekoliko kontroverzna, glej Staré 1962–1963, 397–398, 413, Tab. 10: 1–62; Guštin 1976, 44, Tab. 57; Guštin, Preložnik 2005, 133–135; Hellmuth 2007, 466–474, Abb. 1–3; Preložnik 2015, Fig. 1.
263 Hellmuth 2007a.
264 Guštin 1974, 88, Tab. 3: 1–4, 19–20.
265 Gabrovec 2006, 36–37, 40–41, Tab. 23: 28/1–2; 26: 17; 189: 15–19.
266 Knez 1986, 69–70, Tab. 6–8: 1–14. Zanimivo je, da v gomilah na Kapiteljski njivi v Novem mestu doslej ni bilo odkritih grobov, v katerih bi bile med pridatki tudi trirobe puščice skitskih tipov – glej Križ 2019, 61, 252–343.

a relatively rare find within the Lower Carniola/Dolenjska Hallstatt group, and a boar-tusk with two holes, probably part of a horse harness (Pl. 50: 27, 29-31).[261] Based on the serpentine fibulae (Pl. 50: 1-4), there is no doubt that the grave belongs to the serpentine fibulae horizon or the early Scythian horizon. Hence, it seems that it could be placed alongside the aforementioned grave 1883/A 43 with similar combat equipment, although since the arrowheads were not three-lobed, it might represent an „old school" warrior (cf. Pl. 50 and 54: A).

Similar sets of three-lobed arrowheads as in grave 1883/A 43 from Reber above Klenik can be found elsewhere in Lower Carniola/Dolenjska. Such a set with originally 60 three-lobed arrowheads was discovered in the grave of an archer from Libna.[262] As Anja Hellmuth has shown, it is a collection of various types of Scythian arrowheads, including specimens that indicate their origin in the area between the Dnieper and the Urals, i.e. in the native Scythian homeland.[263] A grave with a large number of three-lobed arrowheads (around 10) and a socketed axe was also found in the tumulus at Klanec near Boštanj, and nearby there was also a horse burial.[264] A similar number of three-lobed arrowheads (around 10) were also found in certain graves in Stična, e.g. in graves 28 and 33 in tumulus 48.[265] A warrior from grave 23 of tumulus I from Kandija in Novo Mesto was also equipped with a large number of varied arrowheads, including three-lobed ones, in addition to two spears and two axes, to which also belonged a double-crested helmet, a rich belt set, and a bronze vessel – a cista.[266] Similarly richly furnished are the graves with a rich collection of three-lobed arrowheads from Magdalenska Gora, graves 13 (with around 50 arrows) and 38 from tumulus II at Preloge. Just like in grave I/23 from Kandija in Novo Mesto, these two warriors also possessed a double-crested helmet, a rich belt set, metal vessels, and also Scythian horse equipment, and a horse was sacrificed to one of them.[267] Also at Vače, in grave 1887/1 from Apno, a warrior was buried with a sacrificed horse, horse equipment of the Scythian type II (variant A1),[268] and a double-crested helmet (Pl. 88-90).

The listed graves with sets of three-lobed Scythian arrowheads, such as those from Klenik 1883/ A 43 at

261 Cf. Teržan 1995, 93, Fig. 25: 1-2, 11.
262 The grave assemblage may be somewhat controversial, see Staré 1962-63, 397-398, 413, Pl. 10: 1-62; Guštin 1976, 44, Pl. 57; Guštin, Preložnik 2005, 133-135; Hellmuth 2007, 466-474, Fig. 1-3; Preložnik 2015, Fig. 1.
263 Hellmuth 2007a.
264 Guštin 1974, 88, Pl. 3: 1-4, 19-20.
265 Gabrovec 2006, 36-37, 40-41, Pl. 23: 28/ 1-2; 26: 17; 189: 15-19.
266 Knez 1986, 69-70, Pl. 6-8: 1-14. It is interesting that in Novo Mesto, in the tumuli at Kapiteljska Njiva, there were no graves in which three-lobed arrowheads of Scythian types were found among the grave goods – see Križ 2019, 61, 252-343.
267 Gabrovec 1962-63, 308-309, Pl. 12-16; Tecco Hvala, Kocuvan, Dular 2004, 35-36, 39-40, Pl. 23-27; 34-38.
268 Werner 1988, 16, Pl. 4: 22.

Slika 16
Vače, Reber nad Klenikom, grob 1883/A 43, bronaste trirobe puščične osti (Tab. 54: 1–21).

Figure 16
Vače, Reber above Klenik, grave 1883/A 43, bronze three-lobed arrowheads (Pl. 54: 1-21).

bogato opremljena sta tudi grobova z bogato zbirko trirobih puščičnih osti z Magdalenske gore, grobova 13 (z okrog 50 ostmi) in 38 iz gomile II na Prelogah. Enako kot v grobu I/23 iz Kandije v Novem mestu sta ta dva bojevnika posedovala dvogrebenasto čelado, bogato pasno garnituro, kovinske posode in skitsko konjsko opremo, enemu izmed njih je bil žrtvovan še konj.[267] Tudi na Vačah je bil v grobu 1887/1 z Apna pokopan bojevnik z žrtvovanim konjem, konjsko opremo skitskega tipa II (variante A1)[268] in dvogrebenasto čelado (Tab. 88–90).

Naštete grobove s kompleti trirobih skitskih puščičnih osti, kot so tisti s Klenika 1883/A 43 z Vač (Sl. 16; Tab. 54: A), Klanca pri Boštanju in Libne, lahko okvirno opredelimo v horizont kačastih fibul, večino bogatejših grobov z dvogrebenastimi čeladami, kot so tisti iz Novega mesta (I/23), z Magdalenske gore (II/13 in 38) in Vač (Apno 1887/1, Tab. 88–90), pa v horizont certoških fibul. Slednji nedvomno predstavljajo bojevniško elito – kneze v posameznih središčih dolenjske halštatske skupine. Pri tem se zdi povedno, da so zastopani predvsem v krajih, kot so Magdalenska gora in Novo mesto ter Vače, ki so doživeli svoj ponovni vzpon v času po skitskem horizontu, tj. v času horizontov certoških fibul in negovskih čelad.

Ob tem se porajajo vprašanja, kot so: ali je domača bojevniška elita le prevzela skitsko oborožitev

267 Gabrovec 1962–1963, 308–309, Tab. 12–16; Tecco Hvala, Kocuvan, Dular 2004, 35–36, 39–40, Tab. 23–27; 34–38.
268 Werner 1988, 16, Taf. 4: 22.

Vače (Fig. 16; Pl. 54: A), Klanec near Boštanj, and Libna, can be approximately classified into the horizon of serpentine fibulae, while most of the richer graves with double-crested helmets, such as those from Novo Mesto (I/23), Magdalenska Gora (II/ 13 and 38), and Vače (Apno 1887/1, Tab. 88-90), can be classified as part of the horizon of Certosa fibulae. The latter undoubtedly represent the warrior elite – the princes in individual centers of the Lower Carniola/Dolenjska Hallstatt group. It seems indicative that they are represented primarily in places such as Magdalenska Gora and Novo Mesto, as well as Vače, which experienced their resurgence in the period after the Scythian horizon, i.e. in the period of the horizons of the Certosa fibulae and the Negova/Negau helmets.

This raises questions, such as: did the native warrior elite simply adopt Scythian weaponry (three-lobed arrows, horse equipment, perhaps even a new breed of horse[269]) and also elements of attire,[270] as shown, for example, by a belt buckle from Molnik depicting an archer in trousers and a headdress with an upside-down Scythian cap.[271] Or can it be assumed that these graves contain the conquered und subjugated subjects of new masters and whether the Lower Carniola/Dolenjska cultural group could even have been in a vassal relationship to the conquering eastern predators for a while? Whatever the case, it seems that a reversal occurred relatively soon,

269 Bökönyi 1968; Bökönyi 1993, 49-50.
270 It is remarkable that in the graves with Scythian weaponry no fibulae have been found.
271 Puš 1991, 48-49, Fig.; Teržan 1998, 530, Fig. 10; Tecco Hvala 2017, 58, Pl. 32: 2.

Slika 17
Vače, Reber nad Klenikom, Pečnikova skica groba z dvogrebenasto čelado iz leta 1889.

Figure 17
Vače, Reber above Klenik, Pečnik's sketch of a grave with a double-crested helmet.

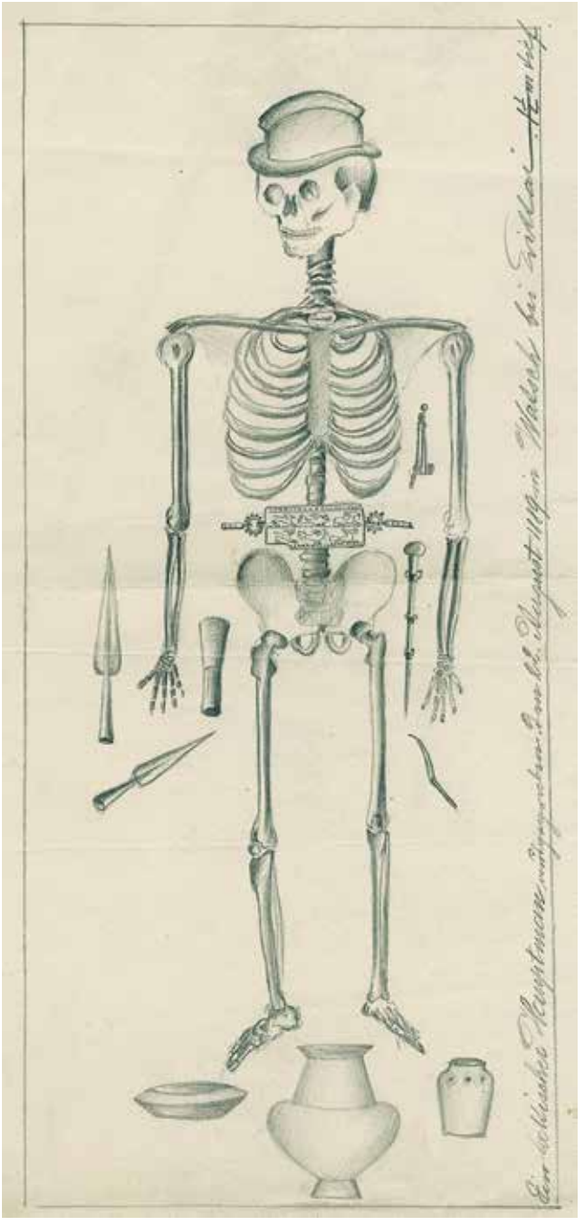

(trirobe puščice, konjsko opremo, morda novo raso konj[269]) in deloma tudi nošnjo,[270] kot jo npr. prikazuje pasna spona z Molnika z upodobitvijo lokostrelca v hlačah in pokrivalom z narobe obrnjeno skitsko čepico[271]? Ali lahko v teh grobovih domnevamo pokorjene podanike novih gospodarjev in ali je bila dolenjska kulturna skupina za nekaj časa celo v vazalnem odnosu do osvajalnih vzhodnjaških plenilcev? Vendar kot kaže, se je razmeroma kmalu zgodil preobrat, dolenjska kulturna elita se je znova oprla na zahodni italsko-etruščanski svet in se z njim močneje povezala ter se verjetno otresla skitske nadvlade in grožnje. O tem pričajo prav bojna oprema, kot so dvogrebenaste

269 Bökönyi 1968; Bökönyi 1993, 49–50.

270 Opazno je namreč, da v večini grobov s skitsko bojno opremo, bodisi puščicami bodisi konjsko opremo, ni fibul kot sestavnih delov nošnje oz. oblačil.

271 Puš 1991, 48–49, sl. (na zadnji platnici knjižice); Teržan 1998, 530, Abb. 10; Tecco Hvala 2017, 58, Tab. 32: 2.

the Lower Carniola/Dolenjska cultural elite once again leaned upon and became more strongly connected with the western Italo-Etruscan world, and probably shook off Scythian domination and threat. This is indicated by warrior equipment, such as double-crested helmets, the models of which can be found in the Etruscan-Picenum culture,[272] and the symposium rituals depicted on bronze vessels, such as those found in the aforementioned rich graves, and last but not least, the adoption of a new attire, characterized by the Certosa fibulae.[273] This is also supported by some other graves in Vače and elsewhere in Lower Carniola/Dolenjska, but just two more shall be mentioned.

In 1881, a warrior's grave was discovered at Reber above Klenik with a double-crested helmet, two spears, a socketed axe, a rectangular belt buckle, and a small bone socket; the famous Vače situla decorated in the situla style was found nearby the grave (Pl. 8-10). While the warrior equipment and the belt buckle were characteristic elements of the attire of the warrior/dignitaries of Lower Carniola/Dolenjska, the situla represents a particularly prestigious grave good and at the same time an artistically exceptionally high-quality embossed product of situla art.[274] At this point, it should just be pointed out that this Vače bucket, in terms of its shape and manufacture, was a metalworking product of the Sv. Lucija/Most na Soči arts and crafts circle, and in terms of its visual appearance, comparisons can be found – except for the sister situla from Magdalenska Gora, tumulus XIII/55 – in the situla art of the northern Venetan cultural region. Nevertheless, there is no doubt that this situla was made at the request of a local dignitary from Vače, as indicated primarily by the depictions of the dignitary wearing a Phrygian or rather Scythian cap.[275]

Also at Reber above Klenik, a few years later, in 1889, Jernej Pečnik excavated a rich grave of a warrior with a double-crested helmet, two well decorated spears and a socketed axe, as well as a belt set, which probably also included a scepter (stylus), and a pair of crossbow Certosa fibulae (Fig. 17-18).[276] Although rectangular belt buckles are typical of male attire in the Lower Carniola/Dolenjska cultural group,[277] however, on this buckle, the decoration of two friezes with animal

272 Gabrovec 1962-1963, 305-309, Map 2; Egg 1986, 33-46, Fig. 13; Teržan 2008, 317-321, Fig. 58-59.

273 Teržan 1976.

274 Very extensive literature exists about this situla from Vače, which cannot be fully cited here. See the cited literature in the catalogue here, which also represents only a selection of the most important publications.

275 Jereb 2016, 33-40, 61-62, Pl 8: column 7-8, Pl. 76-77: 127; Teržan 2020, 199-207, 210-212, Fig. 1; 4; 9; Teržan 2022, 24-27, Fig. 4: 3. B2b2; 6; 8; 11.

276 The finds are kept in the National Museum of Slovenia: Starè 1955a, Pl. 18; 37: 2-3; 39: 6; 44: 1; for the grave units, see Cestnik 2009, 28, Fig. 18; Božič 2015; Dular 2016, 77, Pl. 3; Laharnar, Turk 2017, 81-83.

277 Starè 1952; Tecco Hvala 2012, 170-179.

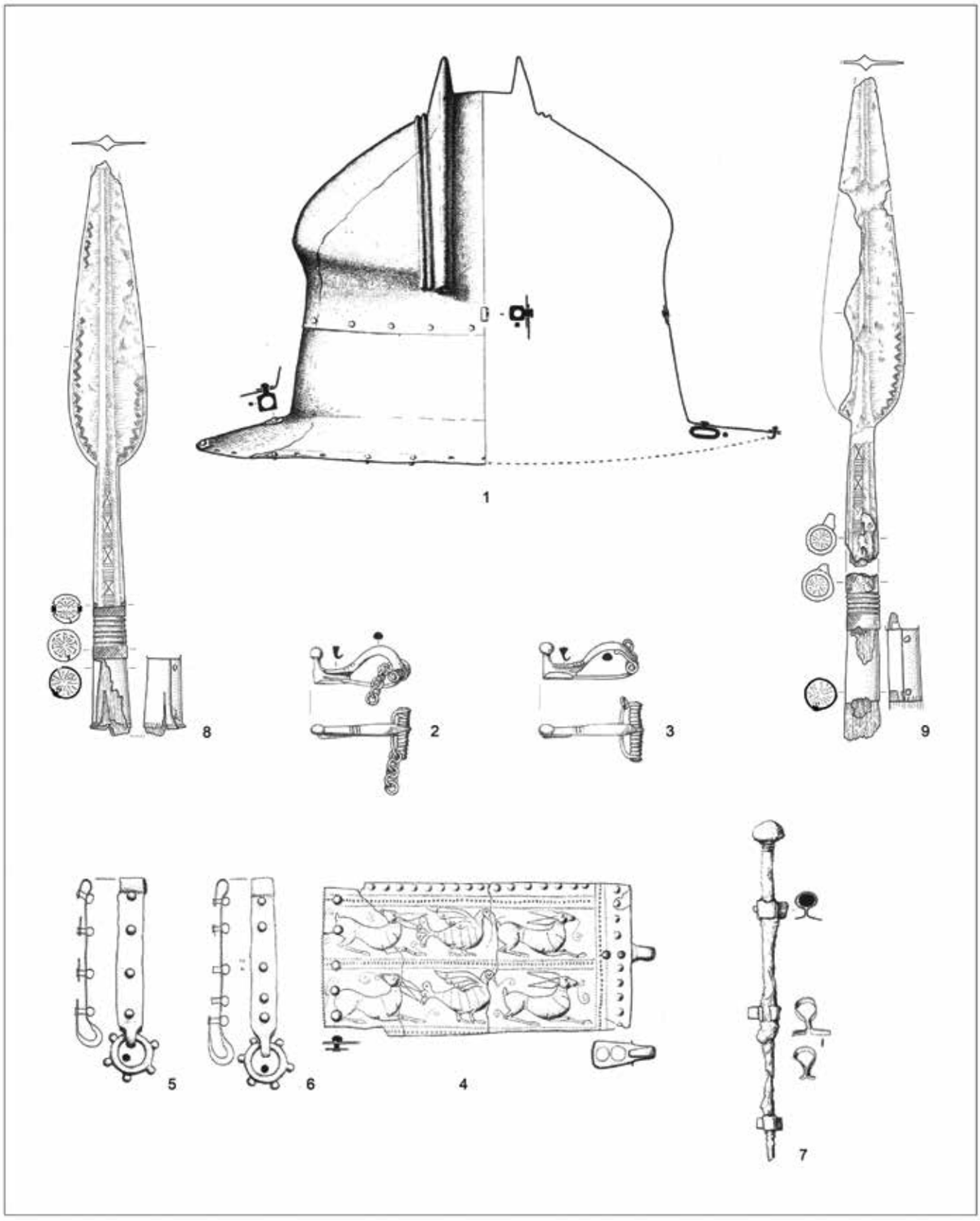

Slika 18
Vače, Reber nad Klenikom, pridatki groba z dvogrebenasto čelado iz leta 1889 (po Dular 2016, Tab. 3).

Figure 18
Vače, Reber above Klenik, grave goods with a double-crested helmet from 1889 (according to Dular 2016, Pl. 3).

Slika 19
Vače, bronasti valjasti uhani s podobami zajčka in srnice (Tab. 94: 31; 104: 3).

Figure 19
Vače, bronze cylindrical earrings with images of a rabbit and a deer (Pl. 94: 31; 104: 3).

čelade, katerih vzore je iskati v etruščanski-picenski kulturi,[272] in simpozialni obredi z bronastimi posodami, kot jih je najti v omenjenih bogatih grobovih, ter ne nazadnje prevzem nove nošnje, ki jo opredeljujejo certoške fibule.[273] Za to govorijo tudi nekateri drugi grobovi na Vačah in drugod na Dolenjskem, a omenimo naj le še dva.

Na Rebri nad Klenikom je bil leta 1881 odkrit bojevniški grob z dvogrebenasto čelado, dvema sulicama in tulasto sekiro ter pravokotno pasno spono in majhnim koščenim tulom; v bližini groba je bila najdena slavna, v situlskem stilu okrašena vaška situla (Tab. 8–10). Medtem ko sta bojna oprava in pasna spona značilna elementa nošnje dolenjskih vojščakov – veljakov, predstavlja situla izrazito prestižni grobni pridatek in hkrati umetniško izjemno kakovostni torevtski izdelek situlske umetnosti.[274] Na tem mestu želimo le opozoriti, da je ta vaška vedrica po svoji obliki in izdelavi glede na tip posode izdelek torevta iz svetolucijskega umetnoobrtnega kroga, likovno pa ji je najti primerjave – razen v sestrski situli z Magdalenske gore, gomile XIII/55 – v situlski umetnosti severnovenetskega kulturnega območja. Kljub temu ne gre dvomiti, da je bila narejena po naročilu lokalnega veljaka z Vač, za kar govorijo predvsem upodobitve veljaka s frigijsko ali morda skitsko čepico (Tab. 10).[275]

Prav tako na Rebri nad Klenikom je Jernej Pečnik nekaj let pozneje, leta 1889, izkopal bogat grob

272 Gabrovec 1962–1963, 305–309, Karta 2; Egg 1986, 33–46, Abb. 13; Teržan 2008, 317–321, Sl. 58–59.
273 Teržan 1976.
274 O tej situli z Vač je na voljo zelo obširna literatura, ki je na tem mestu ni mogoče v celoti citirati. Glej navedeno literaturo v tukajšnjem katalogu, ki predstavlja prav tako le izbor najpomembnejših objav.
275 Jereb 2016, 33–40, 61–62, Tab. 8: stolpec 7–8, Taf. 76–77: 127; Teržan 2020b, 199–207, 210–212, Fig. 1; 4; 9; Teržan 2022, 24–27, Sl. 4: 3.B2b2; 6; 8; 11.

depictions (rabbits and birds/partridges?) was executed with exceptional quality in the typical developed style of Este situla art, which probably means that it was made by a metal craftsman who originated from the Este artistic circle.[278] Also among jewellery, such as cylindrical earrings, otherwise typical of female attire in the Lower Carniola/Dolenjska cultural group,[279] there are several examples decorated with animal motifs (rabbit, young doe/hind) (Fig. 19, Pl. 94: 31; 104: 3; 105: 19-20) that stylistically belong to the circle of Este situla art.[280]

In both cases of warrior graves, these represented prominent Vače dignitaries who had found their peace in the cemetery at Reber above Klenik, from where most of the previously mentioned graves of the Scythian horizon had been discovered (Pl. 32; 63 C; 50; 54), but the both are somewhat later (Pl. 8-10, Fig. 17-18). In fact, they belong to the period of the developed or late phase of the Certosa horizon. With their equipment (2 spears, an axe, and a belt set), typical of the Lower Carniola/Dolenjska warrior elite, they exhibit, on the one hand, a connection to the local tradition of the pre-Scythian horizon and, at the same time, an anchoring within the framework of the new social conditions of the post-Scythian period, which gave them a tone showing connections with their western neighbors, both with the Sv. Lucija/Most na Soči group and with the Este-Venetan and Raetian cultural circle.

From the area of the cemetery at Reber above Klenik, where most of the aforementioned male graves of the Scythian horizon were discovered, a large number of contemporary female graves were also found, both more modest and some richer. They are characterized primarily by attire with serpentine fibulae, of various types

278 Frey 1969, 57, 110, Fig. 31, Pl. 82: 45; Preložnik, Guštin 2012, Fig. 3: 1.
279 For the typology of the earrings, see Tecco Hvala 2007.
280 Frey 1970, 87-88, Fig. 3.

Slika 20
Vače, bronasta kačasta fibula s pestiči in drobno ptičko na loku (Tab. 104: 2) ter bronasti obesek v obliki miniaturne situle s pokrovom (Tab. 104: 8).

Figure 20
Vače, a bronze serpentine fibula with pistils and a small bird on the bow (Pl. 104: 2) and a bronze pendant in the shape of a miniature situla with a lid (Pl. 104: 8).

bojevnika z dvogrebenasto čelado, umetelno okrašenima sulicama, tulasto sekiro in pasno garnituro, h kateri je verjetno sodilo tudi žezlo/pisalo/stilus, ter par samostrelnih certoških fibul (Sl. 17, 18).[276] Čeprav so pravokotne pasne spone značilne za moško nošnjo v dolenjski kulturni skupini,[277] je na tej sponi okras iz dveh frizov z živalskimi upodobitvami (zajci in ptice – morda jerebice?) izveden izjemno kakovostno v značilnem razvitem stilu estenske situlske umetnosti, kar verjetno pomeni, da jo je izdelal torevt iz estenskega umetniškega kroga.[278] Tudi med nakitom, kot so valjasti uhani, sicer značilni za žensko nošo v dolenjski kulturni skupini,[279] je nekaj primerkov okrašenih z živalskimi motivi (zajček, mlada srna oz. košuta) (Sl. 19, Tab. 94: 31; 104: 3; 105: 19–20) in stilno pripadajo krogu estenske situlske umetnosti.[280]

V obeh primerih bojevniških grobov gre za izstopajoča vaška veljaka, ki sta svoj mir našla na grobišču na Rebri nad Klenikom, od koder izvira tudi večina prej omenjenih grobov skitskega horizonta (Tab. 32; 63 C; 50; 54), a sta nekoliko mlajša (Tab. 8–10, Sl. 17–18). Sodita namreč v čas razvite oz. pozne faze certoškega horizonta. S svojima opravama (sulici in sekira ter pasna garnitura), značilnima za dolenjsko bojevniško elito, izkazujeta navezavo na domačo tradicijo predskitskega horizonta in hkrati zasidranost v okviru novih družbenih razmer poskitskega časa, ki so jim dajale ton povezave z zahodnim sosedstvom, tako s svetolucijsko skupino kot estensko-venetskim in retijskim kulturnim krogom.

or variants,[281] and annular jewelry, especially massive armlets with overlapping ends,[282] and banded and cylindrical earrings.[283] Among the early ones are serpentine fibulae with pistils, some also with birds (Fig. 20), which are more modest (Pl. 43: D 3; 44: D1; 49: C 3). Several of them are serpentine fibulae with wings (Pl. 47: C; 51: A6; 52: 5; 56: A2; 58: A 1) and a simple saddle-shaped bow (Pl. 45: C2; 52: 6; 65: B1). Grave 1883/ A 46 (Pl. 52-53) stands out among them for its richness. The deceased wore a garment decorated with an extraordinary number of amber and glass beads, and was also adorned with a large number of earrings,[284] various bracelets and anklets, and two serpentine fibulae, the first with wings and the second with a saddle-shaped bow. A complexly constructed pendant was attached to the latter with a circlet, the central part of which formed a pierced triangle, and to this two small anthropomorphic figurines were attached on the lower side, along with a larger pendant with an anthropomorphic image combined with an astral symbol, either a moon or/and a solar ship with two animal/bird (2) protomes (Fig. 21 and 30, Pl. 52: 6). As has already been shown elsewhere, this represents a depiction of a female deity with astral symbolism, probably in the sense of a „mistress of animals", as she is also depicted with slightly different images on pendants from Vinkov Vrh, Libna, Stična, Most na Soči, and Misincinis (Fig. 22-25).[285] It can be assumed that the owners of such pendants were priestesses, performers of a special religious ritual important for the existence of the entire community, as is shown by the artistic composition on the famous cult cart from Strettweg.[286] The female figure with the rich symbolic at-

276 Najdbe se hranijo v Narodnem muzeju Slovenije: Starè 1955a, Tab. 18; 37: 2–3; 39: 6; 44: 1; za grobno celoto glej Cestnik 2009, 28, Sl. 18; Božič 2015; Dular 2016, 77, Tab. 3.
277 Starè 1952; Tecco Hvala 2012, 170–179.
278 Frey 1969, 57, 110, Abb. 31, Taf. 82: 45; Preložnik, Guštin 2012, Fig. 3: 1.
279 Za tipologijo uhanov glej Tecco Hvala 2007.
280 Frey 1970, 87–88, Abb. 3.

281 Cf. Nascimbene 2009, 69-98, Fig. 12-18; Tecco Hvala 2014.
282 For the typology of the Lower Carniola armlets, see Cestnik 2011.
283 For the typology of the earrings, see Tecco Hvala 2007.
284 For the manner in which hoop and cylinder earrings were worn, see Pavlovič 2018.
285 Teržan 2003, 70-72, Fig. 5, 6; Pl. 6, Verbreitungskarte; Vitri et al. 2007; Nascimbene 2009, 187-201, Fig. 54-56, 59-60.
286 Teržan 2003, 68-69, Fig. 1-2; Teržan 2011, 235-241, 259, Fig. 1-3.

Slika 21
Vače, Reber nad Klenikom, grob 1883/ A 46, bronasti obesek simbolne narave na kačasti fibuli (Tab. 52: 6).

Figure 21
Vače, Reber above Klenik, grave 1883/A 46, a composite pendant with symbolic meaning hanging on the bronze serpentine fibula (Pl. 52: 6).

Z območja grobišča na Rebri nad Klenikom, od koder izvira večina prej omenjenih moških grobov skitskega horizonta, izvira tudi več sočasnih ženskih grobov, tako skromnejših kot tudi nekaj bogatejših. Zanje je značilna predvsem nošnja s kačastimi fibulami različnih tipov oz. variant[281] ter obročasti nakit, zlasti masivne zapestnice s presegajočima se koncema[282] ter trakasti in valjasti uhani.[283] Med zgodnje grobove sodijo tisti s kačastimi fibulami s pestiči, npr. tudi s ptičko na loku (Sl. 20), ki pa so skromnejši (Tab. 43: D 3; 44: D 1; 49: C 3). Več jih je s kačastimi fibulami s krilci (Tab. 47: C; 51: A 6; 52: 5; 56: A 2; 58: A 1) in enostavnim sedlastim lokom (Tab. 45: C 2; 52: 6; 65: B 1). Med njimi izstopa po bogastvu grob 1883/ A 46 (Tab. 52–53). Oblačilo preminule je bilo okrašeno z izjemnim številom jantarnih in steklenih jagod, med nakitom pa je bilo več uhanov,[284] različnih zapestnic in nanožnic ter kačasti fibuli, prva je imela krilca in druga sedlasti lok. Na slednjo je bil z obročkom pritrjen kompleksno sestavljen obesek, katerega osrednji del je tvoril predrt trikotnik, nanj pa so bili na spodnjo stranico pritrjeni dve majhni antropomorfni figurini in večji obesek z antropomorfno podobo, spojeno z astralnim simbolom lune oz. sončne ladje z dvema živalskima (ptičjima) protomoma (Sl. 21, 30, Tab. 52: 6). Kot prikazano že na drugem mestu, gre za upodobitev ženskega božanstva z astralno simboliko, verjetno v pomenu »gospodarice živali«, kot jo v nekoliko drugačni podobi upodabljajo tudi obeski z Vinkovega vrha, Libne, iz Stične, z Mosta na Soči in iz Misincinisa, kot so znani med estenskim in dolenjskim kulturnim območjem (Sl. 22–25).[285] V lastnicah tovrstnih

281 Cfr. Nascimbene 2009, 69–98, Fig. 12–18; Tecco Hvala 2014.
282 Za tipologijo dolenjskih zapestnic glej Cestnik 2011.
283 Za tipologijo uhanov glej Tecco Hvala 2007.
284 O načinu nošnje trakastih in valjastih uhanov glej Pavlovič 2018.
285 Teržan 2003, 70–72, Abb. 5, 6; Taf. 6, in Verbreitungskarte; Vitri et al. 2007; Nascimbene 2009,187–201, Fig. 54–56, 59–60.

tire from Klenik can also be explicated in this sense (Fig. 21, 30, Pl. 52-53).

It is significant that another similarly rich female grave – 1883/A 32, which is slightly later, originates from the same area of the cemetery (Pl. 48-49 A). As is shown by the Certosa fibula (type IIa according to Teržan 1976) and the three-pronged fibula (type VII according to Ogrin 1998), it belongs to the early horizon of Certosa fibulae. The deceased also owned rich jewelry made of amber, glass, and bone beads. The earrings were also made of amber beads strung on bronze wire, and her arms and legs were adorned with bracelets and anklets. The grave also contained several pendants and appliques, including a bronze phalera decorated with the motif of an inscribed cross, i.e. a solar symbol (Pl. 48: 3). Our assumption is that the deceased from grave 1883/A 32 also had a similar social role during the horizon of the Certosa fibulae as did the priestess during the horizon of the serpentine fibulae.

In addition to these two „priestly" graves, the grave of a prominent Vače female aristocrat (1878), further discovered in the Reber above Klenik area, also attracts particular attention (see Catalogue/Katalog, Fig. 2). Her rich jewellery included an unusually large fibula with a bone or horn coating,[287] decorated with rosettes, which was probably part of a special set that also included two horned female figurines and a horned statuette of a horseman (Catalogue/Katalog Fig. 2: 1-3, 5; Pl. 6:4). It is striking that an identical fibula and a figurine of a horseman were also found in one of the richest graves from Nesactium in Istria, in tomb I/12.[288] Several people were buried in this tomb at Nesactium, as it contains an enormous number of valuable grave goods, typical of both men, especially warriors, and women, which indicates that the tomb belonged to a community of Nesactium elites who were distinguished in terms of their wealth, probably a royal family, of which a woman, the „sister" of the aristocrat from Vače, has also been a member.[289] The exceptional nature of these bone or horn products from Vače and Nesactium is also underlined by the fact that both the fibulae[290] and the figurines have good comparisons in central Italy. We need mention only the famous Tomba Bernardini from Praeneste,[291] and examples from Picenum, most of which

For Strettweg, cf. also Egg 1996; Tiefengraber et al. 2012.
287 The bone coating was made of red deer antler: Bartosiewicz 1998, 224, Fig. 4.
288 Mihovilić 1995, 284-306, Fig. 7, Pl. 16, 1-2; Mihovilić 2001, 90-92, Fig. 79-80; Pl. 22, 1-2; Mihovilić 2012, 222-224, Fig. 141-142.
289 Teržan 1995, 99-100, Fig. 37; Teržan 2007, 48-51, Fig. 15-16.
290 For the type of fibulae with a coating, their occurrence and wearing in the Lower Carniola/Dolenjska cultural group during the Stična-Novo Mesto horizon, see above in the discussion of the rich female grave from Velika Gomila (Great Tumulus) at Ravne Njive (Pl. 77: A).
291 Canciani, von Hase 1979, 71-72, Pl. 60: 3, 6-7.

Slika 22
Vinkov vrh pri Dvoru, bronasti antropomorfno-astralni obesek (po Teržan 2003, Abb. 5).

Figure 22
Vinkov Vrh near Dvor, a bronze anthropomorphic-astral pendant (from Teržan 2003, Figure 5).

Slika 23
Libna, bronasti antropomorfno-astralni obesek (po Teržan 2003, Abb. 6).

Figure 23
Libna, a bronze anthropomorphic-astral pendant (from Teržan 2003, Figure 6).

obeskov domnevamo svečenice, izvajalke posebnega religioznega obredja, pomembnega za obstoj celotne skupnosti, kot to prikazuje likovna kompozicija na slavnem kultnem vozičku iz Strettwega.[286] V tem smislu razumemo tudi žensko osebo v bogati simbolni opravi s Klenika (Tab. 52–53).

Pomenljivo je, da iz istega dela grobišča izvira še en podobno bogat ženski grob – 1883/A 32, ki pa je nekoliko mlajši (Tab. 48–49 A). Kot kažeta certoška fibula (tipa II a po Teržan 1976) in trortasta fibula (tipa VII po Ogrin 1998), sodi v zgodnji horizont certoških fibul. Prav tako je preminuli pripadal bogat nakit iz jantarjevih, steklenih in koščenih jagod, uhana sta bila sestavljena prav tako iz na bronasto žičko nanizanih jantarjevih jagod, po rokah in nogah pa je bila nakitena z zapestnicami in nanožnicami. V grobu je bilo tudi nekaj obeskov in aplik, med njimi bronasta falerica, okrašena z motivom vpisanega križa, tj. sončnim simbolom (Tab. 48: 3). Naša domneva je, da je tudi preminuli iz groba 1883/A 32 v času horizonta certoških fibul pripadala podobna družbena vloga kot svečenici v času horizonta kačastih fibul.

286 Teržan 2003, 68–69, Abb. 1–2; Teržan 2011, 235–241, 259, Fig. 1–3. Za Strettweg cfr. tudi Egg 1996; Tiefengraber et al. 2012.

were made from ivory.[292] Almost identical figurines of horsemen as at Vače and Nesactium originate, on the one hand, from the sanctuary complex at Mechel in the upper Adige region,[293] and on the other hand from the richest female grave at the Kaptol-Gradci necropolis near Slavonska Požega.[294]

These obvious similarities in miniature sculpture with almost identical iconographic elements (horseman/horse, woman, child/rosette) indicate the presence of the same ideological concept, and are a reflection of the same contents of mythic-epic narratives and religious representations, common to cultural communities on both sides of the upper Adriatic and its broader hinterland. They are the result of direct contacts between the leading social communities of the aforementioned regions, which were cultivated and maintained also through the marriages of their daughters, as we can conclude from the graves at Vače and Nesactium.

292 Cianfarani 1976, 85-86, Pl. 96 -98; Lollini 1976, 162.165, Pl. 129; Rocco 1999a, 19-66, Pl. 1; 24: 54, 29-30; Rocco 1999 b.
293 Marzatico 2009; Marzatico 2012, 316-320, Fig. 9:1.
294 Potrebica 2013, 160, Fig. 85. The entire grave has not yet been fully published.

Slika 24
Razprostranjenost antropomorfno-astralnih obeskov: A, različici a in b, s sončno in B z lunarno simboliko (dopolnjeno po Teržan 2003, 72; Nascimbene 2009, 187–191, Fig. 54–56).

Figure 24
The distribution of anthropomorphic-astral pendants: A, variants a and b, with solar symbolism, and B with lunar symbolism (according to Teržan 2003, 72 and Nascimbene 2009, 187–191, Fig 56; supplemented).

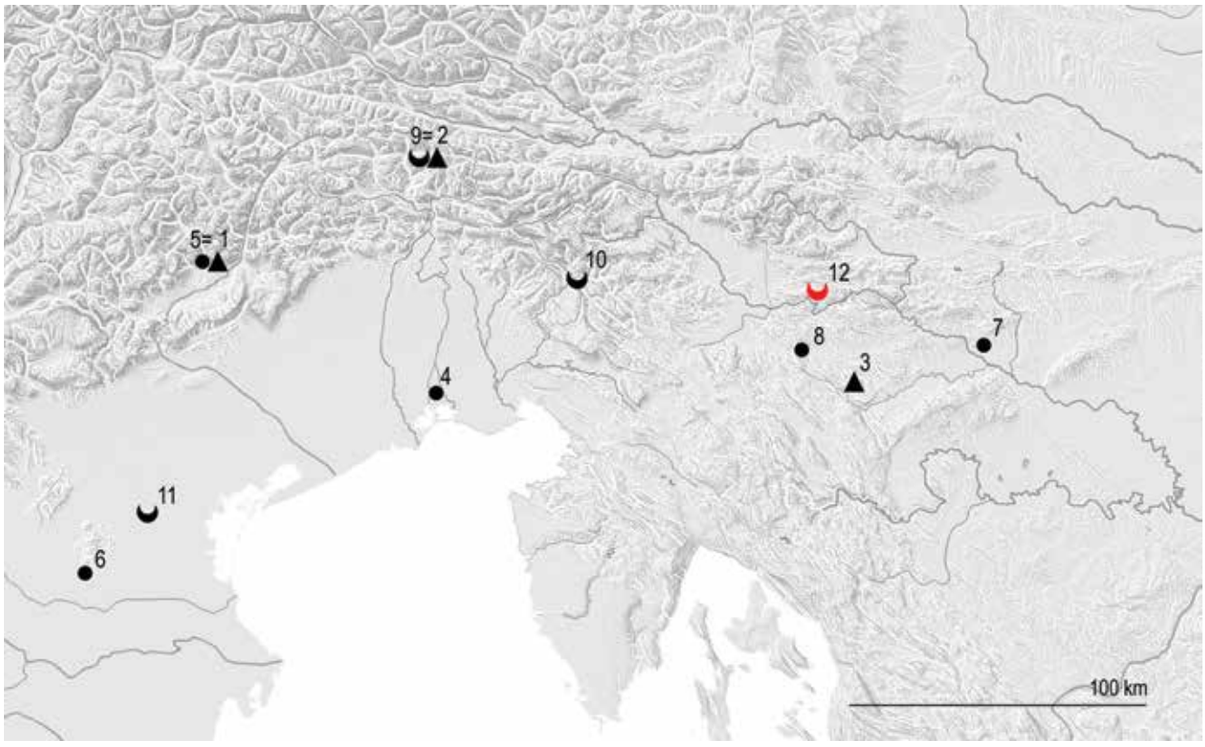

A. Antropomorfno-solarni obeski
Različica a
1. Caverzano di Belluno (Nascimbene 1999, 117, Fig. 24: 274).
2. Misincinis di Paularo (Vitri, Corazza, Simeoni 2007, 699–703, Fig. 2–5).
3. Vinkov vrh pri Dvoru (tu Sl. 22; Kossack 1954, Ta. 17: 4; V. Starè 1964–1965, Tab. 18: 17; Teržan 2003, 71, Abb. 5).

Različica b
4. Carlino, Videm/Udine (Nascimbene 2009, 191).
5. = 1 Caverzano – Limade (Nascimbene 2009, 302, Tav. 13: 3).
6. Este (Nascimbene 2009, 189, 191, Fig. 55; Montelius 1895, 320, Pl. 57: 10).
7. Libna (tu Sl. 23; Guštin 1976, 45, Tab. 65; Teržan 2003, 71, Abb. 6).
8. Stična (Wells 1981, 73, Fig. 137a).

B. Antropomorfno-lunarni obeski
9. = 2. Misincinis di Paularo (Corazza, Vitri 2001, 48–56, Fig. 58; Gleirscher 2020, 240–241, Abb. 10: 4).
10. Most na Soči (Boiardi 1983, Tav. XI).
11. Padova (Nascimbene 2009, 191)
12. Vače (tu Sl. 21; 30, Tab. 52: 6; Kossack 1954, Taf. 17, 4; Teržan 2003, Taf. 6: 1).

Poleg teh dveh »svečeniških« grobov vzbuja posebno pozornost še grob izstopajoče vaške aristokratinje (1878), prav tako odkrit na območju Rebri nad Klenikom (glej Katalog, Sl. 2). Med njenim bogatim nakitom je nenavadno velika fibula s koščeno oz. roženo oblogo,[287] okrašena z rozetkami. Verjetno je bila del posebnega kompleta, h kateremu so sodile še roženi ženski figurini in rožena statuetka konjenika (Katalog, Sl. 2: 1–3, 5; Tab. 6: 4). Presenetljivo je, da so identično fibulo in figurico konjenika našli tudi v enem izmed najbogatejših grobov iz istrskega Nezakcija, v grobnici I/12.[288] V tej nezakcijski grobnici je bilo pokopanih več oseb, saj je v njej enormno število dragocenih pridatkov, značilnih tako za moške osebe, zlasti bojevnike, kot tudi za ženske, kar priča, da je grobnica pripadala po bogastvu izstopajoči skupnosti nezakcijske elite, verjetno kraljevi družini, katere

287 Koščena obloga je iz jelenjega rogovja: Bartosiewicz 1998, 224, Fig. 4.
288 Mihovilić 1995, 284–306, Abb. 7, T. 16, 1–2; Mihovilić 2001, 90–92, Sl. 79–80; T. 22, 1–2; Mihovilić 2012, 222–224, Sl. 141–142.

Just as the jewellery in this female grave from Vače is unusual, its dating is also complicated. The fibula with a bone coating and figural additions on the bow (Caralogue/Katalog Fig. 2: 5) belongs to the type of fibulae that are characteristic in the Lower Carniola/Dolenjska cultural group mainly for the rich female graves of the Stična-Novo Mesto 2 horizon.[295] The amber necklace with a round basket-shaped pendant suggests that the burial in fact occurred somewhat later, probably in the horizon of the serpentine or even in the horizon of the Certosa fibulae.[296]

In addition to the rich graves presented here, this area of the cemetery at Reber above Klenik also contains several female graves of the Certosa fibula horizon, which are

295 For the type of fibulae with a coating, see above at the female grave (Pl. 77: A).
296 For basket-shaped pendants, see Warneke 1999, 126-132, Fig. 61: 348, 63; Tessmann 2007, 669-675, Map 1; Pavlin 2014, 342-348, Fig. 1-2; Map 1-2.

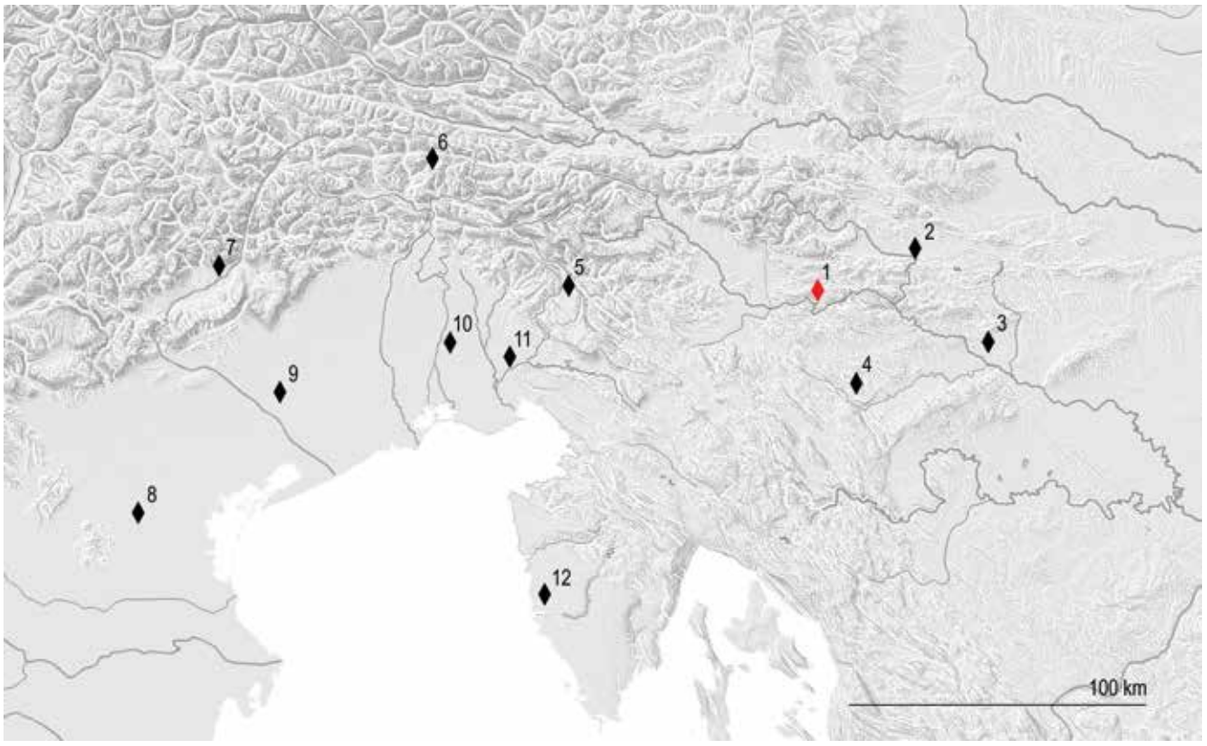

Slika 25
Razprostranjenost miniaturnih antropomorfnih obeskov (dopolnjeno po Nascimbene 2009, 199–201, Fig. 59–60).

Figure 25
The distribution of miniature anthropomorphic pendants (according to Nascimbene 2009, 199–201, Figure 60).

1. Vače (Tab. 52: 6; Teržan 2003, Taf. 6).
2. Celje (Teržan 1990, 108, 354, Tab. 73: 19).
3. Libna (Guštin 1976, 45, Tab. 65).
4. Vinkov vrh pri Dvoru (V. Starè 1964–1965, Tab. 18: 17).
5. Most na Soči (Marchesetti 1993, Tav. 12: 224: 26; 29: 4; Boiardi 1983, Tav. XI; Svoljšak 1997, 314-315, Fig. 9).
6. Misincinis di Paullaro (Vitri, Corazza, Simeoni 2007, 699 – 703, Fig. 2–5; Gleirscher 2020, 240–241, Abb. 10: 4).
7. Caverzano di Belluno (Nascimbene 1999, 117, Fig. 24: 274).
8. Padova (Gambacurta, Nascimbene 2008, 192, Fig. 7; Nascimbene 2009, 201).
9. Oderzo (Gambacurta 1996, 151, Fig. 23: 150).
10. Pozzuolo del Friuli (Vitri, Corazza 2022, 630–631, Fig. 11: US 21b-22b).
11. Gradisca sul Cosa (Merlattti 1996, 387-388, Fig. 9).
12. Picugi/Pizzughi pri Poreču/= Sv. Andrej Mali (Amoroso 1889, 238, Tav. 7: 19; Mihovilić 2021, 514, Tab. 4: 21).

član je bila tudi ženska oseba, »sestra« aristokratinje z Vač.[289] Izjemnost teh koščenih oz. roženih izdelkov z Vač in iz Nezakcija podčrtuje tudi dejstvo, da je tako fibulam[290] kot figuricam najti dobre primerjave v srednji Italiji. Omenimo naj le slavni grob Tomba Bernardini iz Praeneste[291] in primerke iz Picena, kjer pa gre povečini za slonokoščene predmete.[292] Skoraj povsem enaki figurini konjenikov kot na Vačah in v Nezakciju izvirata na eni strani iz svetiščnega kompleksa v Mechelu v zgornjem Poadižju[293] in na drugi strani iz najbogatejšega ženskega groba na nekropoli Kaptol – Gradci pri Slavonski Požegi.[294]

Te očitne podobnosti v miniaturni plastiki s skoraj povsem enakimi ikonografskimi elementi (konjenik/konj, ženska, otrok/rozeta) govorijo za isti ideološki

289 Teržan 1995, 99–100, Abb. 37; Teržan 2007, 48–51, Fig. 15–16.
290 Za tip fibul z oblogo, njihov pojav in nošnjo v dolenjski kulturni skupini v času horizonta Stična-Novo mesto glej zgoraj pri obravnavi bogatega ženskega groba iz Velike gomile na Ravnih njivah (Tab. 77: A).
291 Canciani, von Hase 1979, 71–72, Taf. 60: 3, 6–7.
292 Cianfarani 1976, 85–86, Tav. 96–98; Lollini 1976, 162–165, Tav. 129; Rocco 1999a, 19–66, Tav. 1; 24: 54; 29–30; Rocco 1999b.
293 Marzatico 2009; Marzatico 2012, 316–320, Fig. 9: 1.
294 Potrebica 2013, 160, Sl. 85. Grobna celota še ni v celoti objavljena.

somewhat more modest. They were also equipped with Certosa type fibulae of type II (Pl 47: A 2; 49 D), and with tiny pre-Certosa fibulae with a raised button (Pl. 46: A7, B 1-2; 47: 1), in grave 1883/A 22 together with large, beautiful sanguisuga (leech) fibulae with an amber button at the end of the long foot (Pl 46: 4-5) and in grave 1883/A 23 with a banded fibula with net decoration (Pl. 46: B3). These graves, which may also be outfitted with annular jewelry (earrings, bracelets, anklets), differ from graves 1883/A 17, 1883/A 73, and 1883/A 64 with torcs. The first contains a smooth torc with pointed ends bent back (in the shape of a snake's head?), two Certosa type 5 fibulae, and two spearheads (Pl. 45: A), which might indicate the burial of a (younger?) male person. The second and third graves were of children. In the second – 1883/A 73 – the torc was spirally twisted, and two small fibulae with a raised foot (Fusszierfbel),[297] both point to a foreign provenance of the deceased girl, who was also given a particularly mysterious grave good in the form of a ribbon with five miniature vessels (Pl. 59: B 1-4). The third grave – 1883/A 64 – contained

297 For such fibulae, see Frey 1971; Adam 1996, 37-40, Fig. 2.

koncept, so odraz enakih vsebin mitsko-epskih pripovedi in verovanjskih predstav, skupni torej kulturnim skupnostim na obeh straneh zgornjega Jadrana in njegovega širšega zaledja. So plod neposrednih stikov med vodilnimi družbenimi skupnostmi omenjenih regij, ki so jih gojili in vzdrževali tudi s porokami svojih hčera, kot lahko sklepamo prav na osnovi grobov z Vač in iz Nezakcija.

Kot je nenavaden nakit v tem ženskem grobu z Vač, je zapletena tudi njegova datacija. Kajti fibula s koščeno oblogo in figuralnimi dodatki na loku (Katalog, Sl. 2: 5) pripada tipu fibul, ki so v dolenjski kulturni skupini značilne predvsem za bogate ženske grobove horizonta Stična-Novo 2.[295] Jantarna ogrlica z oblim košarastim obeskom pa govori, da je prišlo do pokopa nekoliko pozneje, verjetno v horizontu kačastih ali pa šele v horizontu certoških fibul.[296]

Poleg tukaj predstavljenih bogatih grobov izvira iz tega dela grobišča na Rebri nad Klenikom še več ženskih grobov horizonta certoških fibul, a so nekoliko skromnejši. Opremljeni so prav tako s certoškimi fibulami tipa II (Tab. 47: A 2; 49 D), pa z drobnimi predcertoškimi fibulami z dvignjenim gumbkom (Tab. 46: A7, B 1–2; 47: 1), v grobu 1883/A 22 skupaj z velikima, lepima fibulama tipa sanguisuga z jantarnim gumbom na zaključku dolge noge (Tab. 46: 4–5) ter v grobu 1883/A 23 s trakasto fibulo z mrežastim okrasom (Tab. 46: B3). Od teh grobov, ki so lahko opremljeni tudi z obročastim nakitom (uhani, zapestnice, nanožnice), odstopajo grobovi 1883/A 17, 1883/A 73 in 1883/A 64 z ovratnicami. V prvem so bile gladka ovratnica z nazaj upognjenima koničastima koncema (v obliki kačje glavice?), dve certoški fibuli tipa 5 in dve sulični osti (Tab. 45: A), kar morda nakazuje na pokop (mlajše?) moške osebe. Drugi in tretji grob sta otroška. V drugem – 1883/A 73 – je ovratnica tordirana, dve majhni fibuli z dvignjeno nogo (Fusszierfbel)[297] pa kažeta na tujo provenienco preminule deklice, ki ji je bil pridan še posebno zagoneten predmet v obliki traku s petimi miniaturnimi posodicami (Tab. 59: B 1–4). V tretjem grobu – 1883/A 64 – je bila le votla ovratnica s kroglastima zaključkoma (Tab. 59: A),[298] zaradi katere bi ga lahko datirali v horizont negovskih čelad.

Pozornost vzbujata tudi dva grobova z ločnima fibulama z dolgo nogo tipa Velem Szentvid.[299] Prvi je z Re-

295 Za tip fibul z oblogo glej zgoraj pri ženskem grobu (Tab. 77: A).

296 Za košaraste obeske glej Warneke 1999, 126–132, Abb. 61: 348, 63; Tessmann 2007, 669–675, Karte 1; Pavlin 2014, 342–348, Sl. 1–2; Karta 1–2.

297 Za tovrstne fibule glej Frey 1971; Adam 1996, 37–40; Fig. 2.

298 Cfr. Tecco Hvala 2012, 270–279, Sl. 102: 2, 4.

299 Cfr. Teržan 1974, 42–43, op. 65, Sl. 6; Fekete 1986, 261, Abb. 10, 12; Jerem 1996, 95–97, Abb. 4.

just a hollow torc with globular ends (Pl. 59: A),[298] which could easily date it to the Negova/Negau helmet horizon.

Also noteworthy are two graves containing bow fibulae with long feet of the Velem Szentvid type.[299] The first is from Reber above Klenik, grave 1883/C 72 (Pl. 67: F 1-3), which also contained a glass coating hedgehog fibula and a ribbed bracelet, in the second, grave 1883/Cv b 9 (Pl. 69: E), from the tumulus at Hrovašča near Cvetež, there was a very small fibula of the mentioned type. Given the size of both fibulae, we can conclude that these two graves were also children's graves, or belonged to minors of foreign descent.

From both cemeteries near Cvetež, Perkljanovac and Hrovašca, other graves are also known from the serpentine fibula horizon, such as the child grave 1883/Cv a 1 with a serpentine fibula with a saddle-shaped bow and cylindriacl and banded earrings (Pl. 69: A), in cremation grave 1883/Cv b 6 a pair of unique serpentine fibulae with a ribbon bow and a broad hat-shaped disc (Pl. 69: D),[300] perhaps also of foreign provenience.

Also at the cemetery at Apno, which contained the previously noted grave with a double-crested helmet and Scythian horse equipment and a horse burial (Pl. 88-90), several other graves were discovered that belonged to the serpentine fibula horizon, such as grave 1887/3 with a serpentine fibula with a saddle-shape bow and massive armlet with overlapping ends (Pl. 91: B), a child grave with two armlets with overlapping ends (Pl. 91: A), ad a female grave also with two armlets with overlapping ends (Pl. 91: C).

To summarize, the following picture emerges: The main burial ground at Vače during the Scythian horizon or the horizon of double-crested helmets or the horizon of serpentine and Certosa fibulae was spread out on Reber above Klenik, where a large number of graves with Scythian arrowheads, at least two graves with double-crested helmets, and rich female graves were discovered. The cemetery at Apno was also in use, where in one of the tumuli a warrior with a double-crested helmet and Scythian horse equipment was also buried, while the other quite scarce graves were more modest. Relatively modest graves from this period also originate from cemeteries in the direction of Cvetež, from Perkljanovec and Hrovašca, and from Ravne Njive. It can

298 Cf. Tecco Hvala 2012, 270-279, Fig. 102: 2, 4.

299 Cf. Teržan 1974, 42-43, n. 65, Fig. 6; Fekete 1986, 261, Fig. 10, 12; Jerem 1996, 95-97, Fig. 4.

300 The fibulae were close to type VII d according to Tecco Hvala 2014, 136 -137, 157- 158, Fig. 7: 11, Map 11, which in the region of Lower Carniola/Dolenjska or even the broader southeastern Alpine area were very rare finds.

bri nad Klenikom, grob 1883/C 72 (Tab. 67: F 1–3), v katerem sta bili še fibula ježevka in narebrena zapestnica, v drugem, grobu 1883/Cv b 9 (Tab. 69. E), iz gomile Hrovašca pri Cvetežu pa je bila le zelo majhna fibula omenjenega tipa. Upoštevajoč velikost obeh fibul, sklepamo, da sta tudi omenjena grobova otroška oz. sta pripadala mladoletnim osebam tujega rodu.

Z obeh grobišč pri Cvetežu, Perkljanovca in Hrovašce, so znani še drugi grobovi iz horizonta kačastih fibul, tako je bila npr. v otroškem grobu 1883/Cv a 1 kačasta fibula s sedlastim lokom ter valjastima in trakastima uhanoma (Tab. 69: A), v žganem grobu 1883/Cv b 6 pa par unikatnih kačastih fibul s trakastim lokom in širokim klobučastim diskom (Tab 69: D),[300] morda tudi tuje provenience.

Tudi na grobišču na Apnu, od koder izvira že prej omenjeni grob z dvogrebenasto čelado ter skitsko konjsko opremo in konjskim pokopom (Tab. 88–90), je bilo odkritih še nekaj grobov, ki sodijo v horizont kačastih fibul, kot kažejo grob 1887/3 s kačasto fibulo s sedlastim lokom in masivno zapestnico s presegajočima se koncema (Tab. 91: B), otroški grob z dvema zapestnicama s presegajočima se koncema (Tab. 91: A) in ženski grob, prav tako z dvema zapestnicama s presegajočima se koncema (Tab. 91: C).

Če povzamem, se pokaže naslednja slika: glavno grobišče na Vačah v času skitskega horizonta oz. horizonta dvogrebenastih čelad oz. horizonta kačastih in certoških fibul se je razprostiralo na Rebri nad Klenikom, od koder izhaja večje število grobov s skitskimi puščičnimi ostmi, vsaj dva grobova z dvogrebenastimi čeladami in bogati ženski grobovi. V uporabi je bilo tudi grobišče na Apnu, kjer je bil v eni izmed gomil prav tako pokopan bojevnik z dvogrebenasto čelado in skitsko konjsko opremo, medtem ko so bili drugi, sicer maloštevilni grobovi skromnejši. Razmeroma skromni grobovi tega obdobja izvirajo tudi iz grobišč v smeri proti Cvetežu, iz Perkljanovca in Hrovašce, ter z Ravnih njiv. Ugotovimo lahko, da je večina grobišč, nastalih v času horizonta Stična-Novo mesto, ostala v uporabi tudi v naslednjem obdobju (glej Sl. 3 a-d). Poleg izstopajočih moških bojevniških grobov in bogatih ženskih grobov pa je opazno, da je bilo razmeroma veliko tudi otroških grobov in grobov mladoletnih oseb, med katerimi jih je bilo kar nekaj po vsej verjetnosti tuje provenience.

be concluded that most of the cemeteries that were created during the Stična-Novo Mesto horizon remained in function in the following time period (see Fig. 3). In addition to the prominent male warrior graves and rich female graves, it was notable that there were also a relatively large number of children's graves and the graves of minors, among which there are quite a few that were most likely of foreign provenience.

300 Fibuli sta blizu tipu VII d po Tecco Hvala 2014, 136–137, 157–158, Sl. 7: 11, Karta 11, ki so na območju Dolenjske oz. širše jugovzhodnoalpskega prostora zelo redke najdbe.

Horizont negovskih čelad

V horizontu negovskih čelad je tako na Vačah kot drugod v okviru dolenjske halštatske kulturne skupine zaznati ponovno intenzivno navezavo stikov z zahodnim sosedstvom, predvsem z etruščansko-venetskim kulturnim prostorom. To je razvidno na eni strani v prevzemu nove zaščitne bojne opreme, kot so negovske čelade,[301] in na drugi strani v nošnji, v prevzemu mode certoških fibul.[302]

Na Vačah sta bila odkrita dva grobova z negovsko čelado, pri katerih pa preostalih pridatkov ni mogoče rekonstruirati z vso gotovostjo. O najdbi prvega pišeta v svojem prvem poročilu že Deschmann in von Hochstetter. Kot najdišče navajata južno pobočje gorskega hrbta, ki se dviguje vzhodno od naselbine na Kroni, poimenovanega »U verheh/Uvrheh«, okrog 400 m oddaljeno od grobišča na Rebri nad Klenikom. V skeletnem grobu so bili poleg čelade najdeni dve sulični osti in železen predmet s kroglasto odebelitvijo (morda žezlo/stilus?).[303] Čelada sodi po tipološki analizi Markusa Egga k slovenskemu tipu negovskih čelad, in sicer varianti Vače, z okrasom očesc v obliki punciranih krožcev s piko (Sl. 26). Ta predstavlja najpogostejši tip negovskih čelad na območju dolenjske halštatske skupine, značilen za eponimni horizont v 5. in 4. stol. pr. n. št.[304]

Druga negovska čelada izvira iz gomile na Ravnih njivah (tu Repanšek, Sl. 1, Tab. 83). Čeprav se grobna celota ni ohranila, je iz Szombathyjevega poročila razvidno, da je prav tako šlo za skeletni grob in da so bile ob čeladi najdene še dve vitki železni sulični osti in tulasta sekira ter dve majhni fibuli. Verjetno gre za najdbe, ki so v muzej prišle sočasno s čelado, in sicer za dve izmed sulic na Tab. 84: 9–10 in za eno izmed treh tulastih sekir na isti Tab. 84: 7 ali 11 ali 12. Ker se omenjata dve majhni fibuli, gre zelo verjetno za ločni fibuli z drobnim pestičastim gumbkom kot zaključkom nogice (Tab. 85: 1–2). Takšne fibule so na Vačah kot tudi v širšem prostoru med Bologno, Este in Dolenjsko pogoste predvsem v času zgodnjega certoškega horizonta,[305] zato bi lahko sklepali, da je morda ta čelada ena izmed prvih oz. najzgodnejših primerkov negovskih čelad slovenskega tipa, morda

301 Cfr. Egg, 1986; Teržan 1995, 86–87, Abb. 5.
302 Teržan 1976.
303 Deschman, von Hochstetter 1879, 18–19, Taf. 4; 12; von Hochstetter 1883, 179–180, Fig. 12. Glej tudi Starè 1955a, 19–20, Tab. 19; Cestnik 2009, 18, Sl. 6, 8 (V vrheh) ob poti z Gornjega laza proti Cvetežu; Dular 2016, 93, Taf. 6: 2–3 (Laz nad Klenikom, gr. 1878/1); Dular 2021, 62–63 (Laz).
304 Egg 1986, 66–78, 224 (Nr. 310), Abb. 29: 1; 30: 4; 31; 35; Taf. 227b, 228.
305 Teržan 1976, 318, Sl. 7: 15: 11. Glej zgoraj za grobove s tovrstnimi fibulami (Tab. 46: A7, B 1–2; 47: 1).

The Negova/Negau helmet horizon

In the horizon of the Negova/Negau helmets, both in Vače and elsewhere within the Lower Carniola/Dolenjska Hallstatt cultural group, an intense connection with more western areas, especially with the Etruscan-Venetan cultural space, can again be detected. This is evident on the one hand in the adoption of new protective combat equipment such as Negova/Negau helmets,[301] and on the other hand in the attire, in the adoption of the fashion of Certosa fibulae.[302]

Two graves with a Negova/Negau helmet were discovered in Vače, but the remaining grave goods cannot be reconstructed with complete certainty. The discovery of the first was reported by Deschmann and von Hochstetter in their first report, where they listed the site as the southern slope of the mountain ridge rising east of the settlement on Krona, called „U verheh /Uvrheh", about 400 m away from the cemetery they had explored on Reber above Klenik. In the grave, which was skeletal, two spearheads and an iron object with a spherical bulge (perhaps a scepter/stylus?) were found in addition to the helmet (Fig. 26).[303] According to Markus Egg's typological analysis, the helmet would belong to the Slovenian type of Negova helmets, namely the Vače variant, with eye decoration in the form of punched circles with a dot, which represents the most common type of Negova helmets in the area of the Lower Carniola Hallstatt group, characteristic of the eponymous horizon in the 5th and 4th centuries BC.[304]

Another Negova/Negau helmet comes from the tumulus at Ravne Njive (here Repanšek, Fig. 1, Pl. 83). Although the entire grave assembly was not preserved, it is clear from Szombathy's report that this grave was also skeletal and that two slender iron spearheads, a socketed axe, and two small fibulae were also found alongside the helmet. These are probably finds that arrived at the museum at the same time as the helmet, namely two of the spears on Pl. 84: 9-10, and one of the three socketed axes on the same Pl. 84: 7 or 11 or 12. Since two small fibulae are mentioned, it is very likely that these are bow fibulae with a tiny pistil-shaped button as the end of the foot (Pl. 85:1-2). Since such fibulae are common at Vače, especially during the early Certosa horizon,[305] it could be concluded that this helmet might be one of the first or earliest examples of Slovenian-type Negova helmets.

301 Cf. Egg, 1986; Teržan 1995, 86-87, Fig. 5.
302 Teržan 1976.
303 Deschman, von Hochstetter 1879, 18-19, Pl. 4; 12; von Hochstetter 1883, 179-180, Fig. 12; See also Stare 1955a, 19-20, Pl. 19; Cestnik 2009, 18, Fig. 6; 8 (V vrheh above the path Gornji Laz - Cvetež); Dular 2016, 93, Pl. 6: 2-3 (Laz nad Klenikom, gr. 1878/1); Dular 2021. 62-63 (Laz).
304 Egg 1986, 66-78, 224 (No. 310), Fig 29: 1; 30:4; 31; 35; Pl. 227b, 228.
305 Cf. Pl. 46: A7, B 1-2; 47: 1.

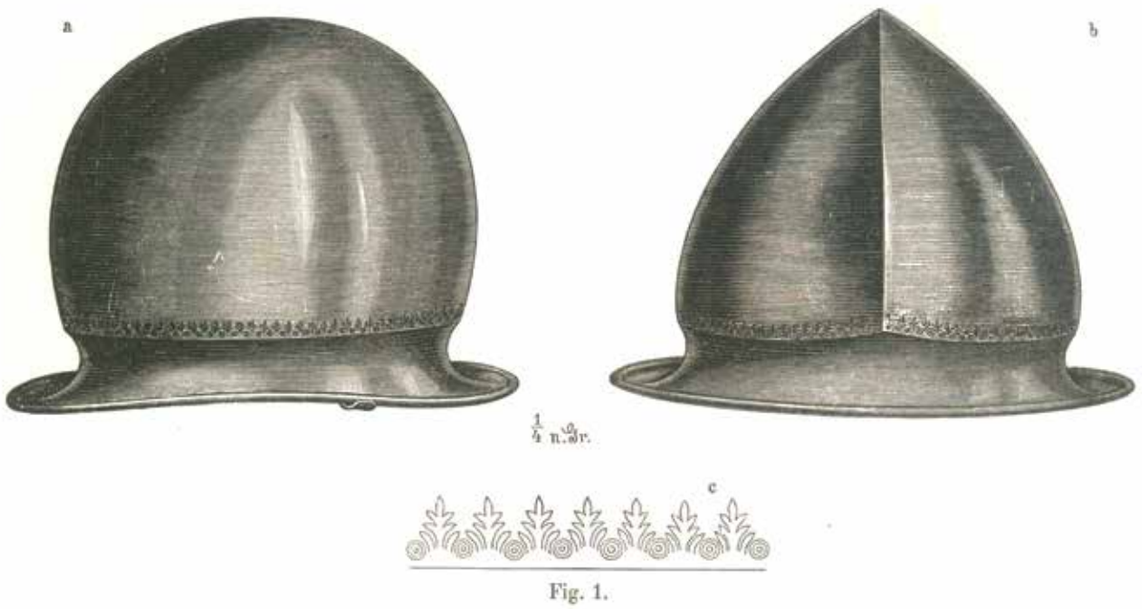

Slika 26
Vače, negovska čelada, najdena leta 1878 na Lazu ob poti med Klenikom in Cvetežem (po von Hochstetter 1883, 20, Fig. 12).

Figure 26
Vače, Negova/Negau helmet, found in 1878 at Laz along the route between Klenik and Cvetež (from von Hochstetter 1883, 20, Figure 12).

že iz horizonta certoških fibul. Egg jo uvršča v manjšo skupino čelad, ki jih je opredelil kot druga varianta tipa Vače vrste slovenskih negovskih čelad. Zanje je značilen okras s spiralno oblikovanimi očesci. Od prve variante čelad se ta skupina razlikuje še po nekaterih drugih detajlih, s katerimi se izkazujejo podobnosti z alpskim tipom negovskih čelad.[306] To Eggovo natančno tipološko opazovanje se zdi posebej zanimivo in pomenljivo, ker je na tej vaški čeladi vgraviran napis IERISNA v starovenetski pisavi, a v retijski varianti alfabeta (Tab. 83).[307] Zanj predlaga Luka Repanšek pomen »skupen < od vseh«, kar morda nakazuje družbeno vlogo lastnika čelade za dobro vse skupnosti, kneza (glej v tem zvezku: Repanšek).

Med eminentne grobove horizonta negovskih čelad sodi tudi grob s slavno, v klasičnem situlskem slogu figuralno okrašeno pravokotno pasno spono (Sl. 27, Tab. 56: C; 57: A; 92: 12), o kateri je bilo že mnogo napisanega.[308] Upodobljen je dvoboj dveh konjenikov, ki ga spremljata sekundanta, medtem ko je razsodnik – tako se zdi – že v odhodu. Prizor je upodobljen skrajno dramatično,[309] kajti prikazan je ključni trenutek dvoboja: desni konjenik, opremljen s čelado, je hitrejši, saj je zagnal proti nasprotniku že obe sulici in posegel po sekiri; levi, dolgolasi konjenik, verjetno mladec, meče šele drugo sulico, njegov sekundant je v pripravljenosti, da mu poda še bojno sekiro. Kdo je oz. bo zmagovalec, iz prikazanega prizora ni razvidno,

306 Egg 1986, 78–82, Abb. 36: 6; 37; 228 (Nr. 330), Abb. 186, Taf. 248b, 249.
307 Pellegrini 1969, 48–51, Tav. 1; Repanšek 2022, 605.
308 Na tem mestu ni mogoče navesti vseh študij, zato omenjamo le naslednje: Wurmbrand 1884, [40–43], Taf. 4; Lucke, Frey 1962, 78–79, Abb. 17, Taf. 54–55; Kastelic 1962, 52, 101, Tab. 35; Turk 2005, 38–40, 63, Sl. 58: 1, 92.
309 Kastelic 1962, 52.

Egg classified this helmet in a smaller group of helmets, which he defined as another variant of the Vače type of Slovenian Negova helmets. They are characterized by a decoration with spiral-shaped eyelets. This group of helmets differs from the first variant of the helmets in certain other details, which display similarities with the Alpine type of Negova helmets.[306] These precise typological observations of Egg seem particularly interesting and significant because this helmet from Vače is engraved with the inscription IERISNA in the Paleo-Venetan script, but in the Rhaetian variant of the alphabet (Pl. 83). An exciting hypothesis of the meaning of inscription as "public" – "property of all" is given by philologist Luka Repanšek (see also in this volume: Repanšek),[307] what perhaps could be seen in connection with the task of the person – as a warrior-hero-king.

Among the eminent graves of the Negova helmet horizon is the grave with the famous rectangular belt buckle, figurally decorated in the classical Situla style (Fig. 27, Pl. 56: C; 57: A; 92: 12), about which much has already been written.[308] It depicts a duel between two horsemen, both accompanied by second, while the third person - the referee – it seems so – is already leaving. The scene is depicted in an extremely dramatic manner,[309] as it depicts the crucial moment of the duel, when the right horseman, equipped with a helmet, was faster, as he had already launched both spears at his opponent and was reaching for his axe; the long-haired horseman on the left, probably a young man, is only throwing his second

306 Egg 1986, 78-82, Fig. 36:6; 37; 228 (No. 330), Abb. 186, Pl. 248b, 249.
307 Cf. also Pellegrini 1969, 48-51, Pl. 1; Repanšek 2022, 605.
308 Cf. i.e. Wurmbrand 1884, [40-43], Pl. 4; Lucke, Frey 1962, 78-79, Fig. 17, Pl. 54–55; Kastelic 1962, 52, 101, Pl. 35; Turk 2005, 38-40, 63, Fig. 58:1, 92.
309 Kastelic 1962, 52.

Slika 27
Vače, Reber nad Klenikom, figuralno okrašena pravokotna pasna spona (Tab. 56: C).

Figure 27
Vače, Reber above Klenik, figurallly decorated rectangular belt buckle (Pl. 56: C).

morda pa sončni simbol v obliki svastike na stegnu levega konja nakazuje zmagovalca, kar naj bi pomenilo, da bi zmaga pripadala kuštravemu mladcu in da bi si z njo priboril statusni položaj kneza s čelado.

Če pogledamo še nekatere detajle bojne opreme, lahko ugotovimo, da oba bojevnika nosita tako imenovani kompozitni oklep. Za ta tip oklepov je Otto-Herman Frey pokazal, da so jih v zahodnohalštatskem krogu prevzeli od Grkov ali Etruščanov že v času 6.–5. stol. pr. n. št.,[310] kar očitno velja – kot kaže prav ta pasna spona – tudi za halštatske bojevnike v dolenjski skupini. Poleg zaščitnega oklepa posedujejo desni konjenik in oba sekundanta še klobučaste čelade s poudarjenimi krajci, verjetno negovskega tipa, kar jih opredeljuje kot bojevnike z vrha vojaške lestvice. Zanimivo je, da sta čeladi obeh sekundantov dodatno okrašeni s tako imenovano »perjanico«, medtem ko je čelada desnega konjenika gladka, brez dodatnega okrasa. Enako je zaslediti na bolonjski situli Certosa, na kateri sta konjenika na čelu vojaškega sprevoda opremljena s čeladama brez »perjanice«.[311] Zato naša domneva, da bojevniki, ki so odhajali v boj ali so se bojevali, niso nosili s pisanimi dodatki opremljenih čelad, ki pa so tako okinčane veljale za posebne trofeje pri športnih igrah rokoborcev, kot je to razvidno iz figuralnih upodobitev situlske umetnosti.[312] Vsi, oba konjenika in sekundanta so opremljeni tudi z enakim napadalnim orožjem, dvema sulicama in sekiro, kar predstavlja – kot kažejo številne grobne najdbe – klasično oborožitev v dolenjski kulturni skupini. Poleg tega imata sekundanta enaka ščita, ki se razlikujeta le po okrasu, grbu oz. simbolu na sredini ščita, kot

310 Frey 1996, 86–90, Abb. 100–105.
311 Turk 2005, 38–40, Sl. 58: 1–2; Lucke, Frey 1962, Taf. 64.
312 Lucke, Frey 1962, Taf. 13, 39, 42, 49, 57, 58, 63, 67, 73, 75; Turk 2005, 37, Sl. 55: 2–3.

spear, while his second is preparing to give him a battle axe. Who is or will be the winner is not clear from the depicted scene, but perhaps the solar symbol in the form of a swastika on the thigh of the left horse indicates the winner, which would mean that the victory would belong to the shaggy youth and that with it he would gain the status of a local prince with a helmet.

If some more details are regarded in terms of the combat equipment, it can be established that both warriors are wearing so-called composite armor. O.-H. Frey has shown that this type of armor was adopted by the Western Hallstatt circle from the Greeks or Etruscans as early as the 6th-5th centuries BC,[310] which obviously also applies – as this belt buckle shows – to the Hallstatt warriors in the Lower Carniola/Dolenjska group. In addition to protective armor, the righthand cavalryman and both seconds wear hat-like helmets with pointed brims, probably of the Negova type, which identifies them as warriors from the very top of the military ladder. It is interesting that the helmets of both seconds are additionally decorated with a so-called „plume", while the helmet of the righthand horseman is plain, without additional decoration. The same can also be seen on the Bologna Certosa situla, in which the horsemen at the head of a military procession are equipped with helmets without a „plumage".[311] Therefore, it can be assumed that warriors who went into battle or fought did not wear helmets equipped with colorful accessories, which, however, were considered special trophies in sports competitions, such as wrestling games, as is evident from the figural depictions on Situla art.[312] Both horsemen and their seconds were also equipped with the same offensive weapons, two spears and an axe, which

310 Frey 1996, 86-90, Fig. 100-105.
311 Turk 2005, 38-40, Fig. 58: 1-2; Lucke, Frey 1962, Pl. 64.
312 Lucke, Frey 1962, Pl. 13, 39, 42, 49, 57, 58, 63; 67; 73; 75; Turk 2005, 37, Fig. 55: 2-3.

razpoznavnima oznakama za različni partiji. Prikazan je torej dvoboj predstavnikov dveh različnih družbenih skupin, bodisi iz istega kraja bodisi iz različnih naselbin, vendar pripadnikov dolenjske kulturne skupine, in ne tujca z domačinom.

Iz groba, ki je bil morda že prej izropan ali pa vsi morebitni pridatki niso bili zabeleženi v celoti, izvirata še dolg železni nož oz. bodalo ali kratek meč, ki tiči v železni nožnici (Tab. 57: A), in dleto (verjetno Tab. 92: 12). Rezilo bodala je ravno in dolgo, a brez ohranjenega držaja in zaključka nožnice, kar otežuje njegovo natančnejšo časovno opredelitev. Na nožnici je ohranjena zanka v obliki podvojene črke T, ki je služila za jermen, s katerim je bil meč pripet na pas. Tako po obliki rezila kot zanke spominja to vaško bodalo oz. kratek meč po eni strani na estenske nože oz. bodala in nožnice, po drugi strani pa na nožnice zgodnjelatenskih mečev.[313]

V negovski horizont poleg groba 1883/A 71 s pasno spono sodi tudi v njegovi bližini odkrit grob 1883/A 68 (Tab. 57: B). V njem so bile dve sulični osti in ostroga, ki kaže, da je bil v njem pokopan konjenik.[314]

Med bogatejše grobove negovskega ali morda že poznega certoškega horizonta se uvršča tudi grob z Rebri, ki ga je leta 1881 odkril knez Windischgrätz (Tab. 7). V njem je bila bronasta cista, ki ima vrhnji in spodnji pas okrašen z nizom izmenjujočih se parov vodnih ptic in koncentričnih krogov – simbolov sonca (Tab. 7: 7),[315] enak okras pa je tudi na ohranjenem fragmentu pasne spone (Tab. 7: 5). Okras kaže na tradicijo simbolike kulture žarnih grobišč, ki se je ohranila do negovskega horizonta, saj je k noši tega veljaka sodil tudi par samostrelnih certoških fibul tipa XIII d, ki so značilne prav za nošnjo v poznohalštatskem obdobju (Tab. 7: 1.2).[316]

Na razmeroma številne grobove v negovskem horizontu sklepamo tudi na osnovi certoških fibul, zastopanih v različnih variantah (Tab. 25: 17; 33: 14–15; 94: 2; 101: B 5-6),[317] za katere pa se grobne celote niso ohranile, in najdb zgodnjelatenske sheme, ki vzbujajo prav posebno pozornost. Zanimivo je, da jih kar nekaj izvira iz skeletnih grobov z obrobja tumula I na Rebri, kot ga je označil von Hochstetter (Sl. 4). Na

313 Lucke, Frey 1962, 78–79, Abb. 17, Taf. 54–55; Manessi, Nascimbene 2003, 227, Tav. 71: 27; Gambacurta, Nascimbene 2008, 106–107, Fig. 3–4; Ruta Serafini 2017, 40–43, Fig. 20: 2–3; 21; Prosdocimi, Ruta Serafini 2024, 86, Fig. 68.

314 Egg 1999, 335–338, Abb. 14; Tecco Hvala 2012, 163–164, Sl. 62: 4.

315 Glej tudi Jereb 2016, 86, Taf. 109: 207.

316 Teržan 1976, 338–339, 361–362, Fig. 5 d; 28.

317 Cfr. Teržan 1976, 334 (tip X: Tab. 25: 17; 94: 2; 101: 7), 325–326 (tip VIIe: Tab. 33: 14), 336–337 (tip XI: Tab. 101: 5); Starè 1955a, Tab. 34: 4–6 (tip X e,f); 36–37: 1–3, 6 (tip XIII).

represents – as is shown by numerous grave finds – classic armaments in the Lower Carniola/Dolenjska cultural group. In addition, the seconds were also equipped with identical shields, which differ only in decoration, the coat of arms/symbol in the middle of the shield, as distinguishing marks for the different parties. What is depicted is hence a duel between representatives of two different social groups, either from the same place or from different settlements, but nonetheless members of the Lower Carniola/Dolenjska cultural group and not a foreigner versus a local.

From the grave, which may have been previously looted or perhaps not all of the possible grave goods were recorded in full, also came a long iron dagger or short sword, which is in an iron scabbard (Pl. 57: A) and a chisel (probably Pl. 92: 12). The dagger blade is straight and long, but without a preserved hilt and without a preserved sheath end, which makes it difficult to date it more precisely. The scabbard had a preserved loop in the shape of a doubled letter T, which served for the strap with which the sword was attached to the belt. Both in the shape of the blade and the loop, this Vače dagger/short sword resembles, on the one hand, Este daggers and scabbards, and on the other hand, the scabbards of early La Tène swords.[313]

In addition to grave 1883/A 71 with a belt buckle, grave 1883/A 68 (Pl. 57: B), discovered nearby, also belonged to the Negova horizon. It contained two spearheads and a spur, indicating that a horseman was buried there.[314]

Among the richer graves of the Negova or perhaps even late Certosa horizon is a grave from Reber, discovered in 1881 by Prince Windischgrätz (Pl. 7). It contained a bronze cista, the upper and lower bands of which were decorated with a series of alternating pairs of waterfowl and concentric circles – symbols of the sun (Pl. 7: 7)[315], the same decoration was also found on the preserved fragment of the belt buckle (Pl. 7: 5). This decoration indicates the traditional symbolism of the Urnfield Culture, which was obviously preserved up to the Negova horizon, as the attire of this dignitary also included a pair of crossbow Certosa fibulae of type XIIId, which are characteristic for the attire of the late Hallstatt period (Pl. 7:1.2).[316]

The relatively numerous graves in the Negova horizon can also be inferred from the Certosa fibulae, which are

313 Lucke, Frey 1962, 78-79, Fig. 17, Pl. 54-55; Manessi, Nascimbene 2003, 227, Pl. 71: 27; Gambacurta, Nascimbene 2008, 106-107, Fig. 3-4; Ruta Serafini 2017, 40-43, Fig. 20: 2-3; 21; Prosdocimi, Ruta Serafini 2024, 86, Fig. 68.

314 Egg 1999, 335-338, Abb. 14; Tecco Hvala 2012, 163-164, Fig. 62: 4.

315 See also Jereb 2016, 86, Pl. 109: 207.

316 Teržan 1976, 338-339, 361-362, Fig. 5 d; 28.

Slika 28
Vače, Reber nad Klenikom, gomila I, grob 2, bronasta prstana, okrašena v zgodnje latenskem slogu (Tab. 11: D).

Figure 28
Vače, Reber above Klenik, tumulus I, grave 2, bronze finger rings decorated in the Early La Tène Celtic style (Pl. 11: D).

roki skeleta v grobu 1881 / I 2 sta bila bronasta prstana, okrašena z maskama v zgodnjelatenskem oz. keltskem ornamentalnem slogu (Early-Celtic-Style) (Sl. 28, Tab. 11: D 1–2).[318] V neposredni bližini je bil najden tudi grob z izredno umetelno oblikovano fibulo zgodnjelatenske sheme, ki še vedno predstavlja unikatni kos nakita (Sl. 29).[319] Na drugem mestu smo že pokazali, da ji je najti oblikovne podobnosti med nekaterimi fibulami z Vač in iz bližnje okolice,[320] predvsem pa na tako imenovanem območju vzhodne Keltiké, tj. v severozahodni Panoniji, a tudi mnogo severneje – vzdolž Labe in Odre do Baltskega morja, in sicer med fibulami tipa Altmark-Kowałowice.[321] Povezave z zgodnjelatenskimi kulturnimi skupinami severozahodnega panonskega sveta nakazujeta tudi (čeprav le fragmentarno ohranjeni) fibuli z rahlo čolničasto usločenim ter z vrezi okrašenim lokom oz. zaključkom noge (Tab. 42: 14; 78: 3). Podobno oblikovane in okrašene fibule je najti npr. na najdiščih Ossarn in Au a. d. Leitha na Spodnjem Avstrijskem, pa tudi v bavarskem Speikernu[322] in ne nazadnje na najdiščih zahodnega Balkana, kot npr. v Sanskem Mostu.[323] Posebne oblike je tudi fibula, ki je po shemi blizu zgodnjelatenskim fibulam tipa Marzabotto, a ima zaključek proti loku obrnjene noge

318 von Hochstetter 1883, 167, Fig. 9; Megaw 1965–1966, 164–165, Taf. 15: 4–5; Gleirscher 2020, 236–237, Abb. 5: 1.
319 von Hochstetter 1883, 167, Fig. 10; Teržan 2009, 86-87, Abb. 1-4.
320 Starè 1955a, Tab. 37: 4; Teržan 2009, 86–96, Abb. 1–6.
321 Teržan 2009, 90–96, Abb. 7–10, 13.
322 Nebehay 1977, 52–53, Pl. 1: 6, 13; Jerem 1996, 104–106, Abb. 10: 6; 11–12.
323 Binding 1993, 209–210, Taf. 42: 2–5.

represented in various forms (Pl. 25: 17; 33: 14-15; 94: 2; 101: 5-6),[317] for which the grave units have not been preserved, and also finds of the early La Tène scheme, which attract particular attention. Interestingly, quite a few of them originate from skeletal graves from the outskirts of tumulus I at Reber, as noted by von Hochstetter (Fig. 4). On the hand of the skeleton in grave 1881/I 2 were two bronze rings decorated with masks in the Early La Tène or Celtic ornamental style (Early Celtic Style) (Fig. 28, Pl. 11: D 1-2).[318] A grave was also found in the immediate vicinity with an extremely artistically designed fibula of the early La Tène scheme, which still represents a unique piece of jewelry (Fig. 29).[319] We have already shown elsewhere that it is possible to find design similarities between some fibulae from Vače and the surrounding area,[320] and especially in the so-called area of eastern Keltiké, i.e. in northwestern Pannonia, but also much further north – along the Elbe and Oder rivers to the Baltic Sea, specifically among the fibulae of the Altmark-Kowałowice type.[321] Connections with early La Tène cultural groups of the northwestern Pannonian world are also indicated by (although only fragmentarily preserved) fibulae with a slightly boat-shaped bow, and/or the end of the foot, decorated with incisions (Pl. 42: 14; 78: 3). Similarly shaped and decorated fibulae can be found, for example, at the

317 Cf. Teržan 1976, 334 (type X: Tab. 25: 17; 94:2; 101: 7), 325-326 (type VIIe: Tab. 33: 14), 336-337 (type XI: Pl. 101: 5); Stare 1955, Pl. 34: 4-6 (type X e,f); 36-37: 1-3, 6 (type XIII).
318 von Hochstetter 1883, 167, Fig. 9; Megaw 1965-1966, 164-165, Pl. 15: 4-5; Gleirscher 2020, 236-237, Fig. 5:1.
319 Von Hochstetter 1883, 167, Fig. 10; Teržan 2009, 86-87, Fig. 1-4.
320 Starè, 1955a, Pl. 37: 4; Teržan 2009, 86-96, Fig. 1-6.
321 Teržan 2009, 90-96, Fig. 7-10, 13.

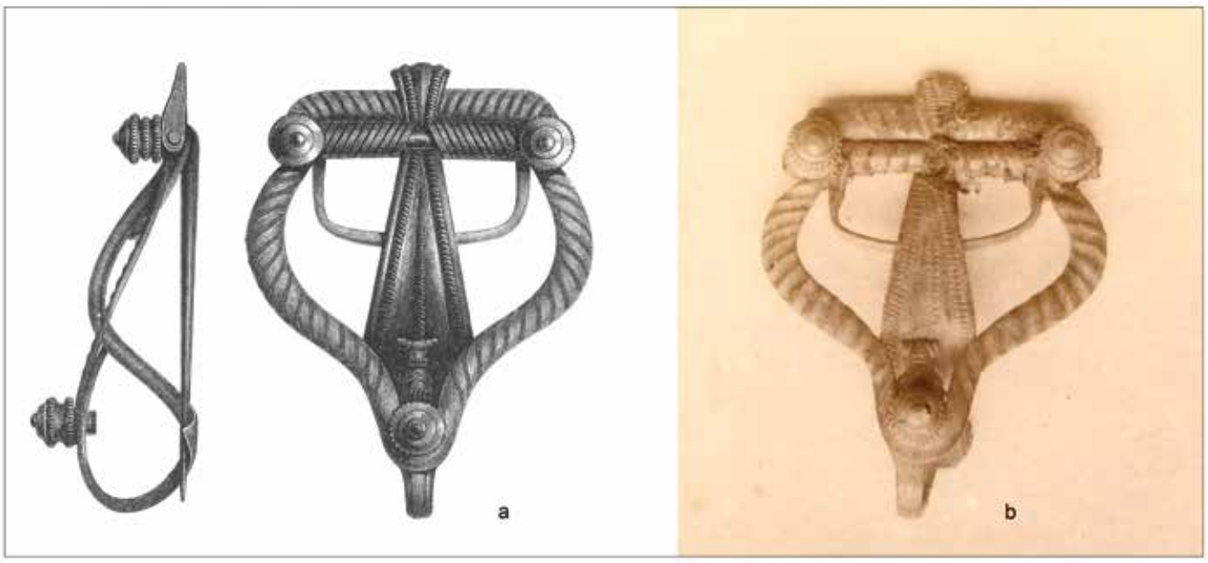

Slika 29
Vače, Reber nad Klenikom, bronasta fibula zgodnjelatenske sheme (a: po von Hochstetter 1883, 167, Fig. 10; Much 1889, Taf. 52: 2; b: fotografija Arhiv NMS).

Figure 29
Vače, Reber above Klenik, Bronze fibula of the Early La Tène period (from von Hochstetter 1883, 167, Fig. 10; Much 1889, Pl. 52: 2; b: photo Archive of the NMS).

v obliki odprtega živalskega gobca (Tab. 25: 18), zaradi česar jo Ulrike Binding prišteva med zgodnjelatenske živalske fibule.[324] Prav tako neobičajna primerka predstavljata železni fibuli z nazaj upognjenim spiralno zavitim zaključkom noge (Tab. 33: 23–24).[325] Takšne fibule so znane tudi iz Stične in Novega mesta,[326] vendar prav tako brez ohranjenih grobnih celot. Glede na njihovo obliko s stegnjenim lokom in kratko nogo predstavljajo zagotovo derivat certoških fibul tipa X j, zaradi česar jih lahko prav tako datiramo v sredino oz. drugo polovico 5. in 4. stol. pr. n. št.[327]

Naj zaključimo z ugotovitvijo, da so bila na Vačah tudi v horizontu negovskih čelad v uporabi ista grobišča kot v predhodnih horizontih (Sl. 3 a-d), vendar sta imeli, sodeč po izstopajočih grobovih, vodilno vlogo skupnosti z grobišči na Rebri in Ravnih njivah.

Pri tem je zanimivo, da negovska čelada s paleovenetskim oz. retijskim napisom izvira z istega grobišča kot sestavljena čelada iz horizonta Stična-Novo mesto (cfr. Tab. 75, 83), kar kaže, da je prav ta skupnost, ki je svoje preminule pokopavala v gomilah na Ravnih njivah, gojila povezave z italskim kulturnim območjem ves čas svojega obstoja, torej vsaj dve stoletji. Tudi druga negovska čelada z Vač, najdena na pobočju nedaleč stran od grobišča na Rebri, ki se je morda celo širilo vse do tega groba, kaže na pomembnost te skupnosti v okviru vaške srenje. Na Rebri je namreč temu časovnemu horizontu pripadalo več izjemnih grobov, med njimi tisti s slavno pasno spono ali pa

324 Binding 1993, 40, 210, Nr. 332, Taf. 39: 1.
325 Starè 1955a, Tab. 34: 7; 93: 1 (slednji primerek v grobu z dvema ozkolistnima suličnima ostema in nožem).
326 Gabrovec 2006, Tab. 143: 3.
327 Cfr. Teržan 1976, 331–335, 341–342, Sl. 4 j; 6 g.

sites of Ossarn and Au a. d. Leitha in Lower Austria, as well as at Speikern in Bavaria,[322] and last but not least at sites in the Western Balkans, such as at Sanski Most.[323] Some fibulae also have a special shape, which is close in its scheme to the early La Tène fibulae of the Marzabotto type, but has the end of the foot turned towards the bow in the form of an open animal snout (Pl. 25: 18), which is why Ulrike Binding classified it among the early La Tène animal fibulae.[324] Unusual specimens are also represented by iron fibulae with a backwards-bent, spirally wound end of the foot (Pl. 33: 23-24).[325] Such fibulae are also known from Stična and Novo Mesto,[326] although once again without preserved grave assemblages. Given their shape with a bent bow and short foot, they certainly represent a derivative form of the Certosa fibulae of type Xj, which is why they can also be dated to the middle or second half of the 5th / 4th century BC.[327]

Let us conclude with the observation that in Vače, even in the horizon of the Negova helmet, the same cemeteries were in use as in the previous horizons (Fig. 3 a-d), but judging by the prominent graves, the communities with cemeteries at Reber and Ravne Njive played a leading role.

It is interesting that the Negova helmet with the Paleo-Venetic or Raetic inscription comes from the same cemetery as the composite helmet from the Stična-Novo Mesto horizon (cf. Pl. 75; 83), which indicates that this very community, which buried its deceased in the tumuli at Ravne

322 Nebehay 1977, 52-53, Pl. 1:6, 13; Jerem 1996, 104-106, Fig. 10: 6, 11-12.
323 Binding 1993, 209-210, Pl. 42: 3-5.
324 Binding 1993, 40, 210, No. 332, Pl. 39: 1.
325 Starè 1955a, Pl. 34: 7; 93: 1 (the latter specimen in a grave with two narrow-bladed spearheads and a knife).
326 Gabrovec 2006, Pl. 143: 3.
327 Cf. Teržan 1976, 331-335, 341-342, Fig. 4: j; 6 g.

drugi z bronasto cisto, ki ob situli z Vač dodatno dokazujeta izjemnost umetniških torevtičnih izdelkov, najdenih v grobovih na Vačah. Medtem ko se v nošnji in oborožitvi, predvsem z negovskimi čeladami, ter v torevtičnih izdelkih kaže močna povezanost Vač z zahodnim sosedstvom, pa vzbujajo pozornost grobovi z nakitom zgodnjelatenske provenience, ki nakazujejo stike z vzhodnokeltskimi in morda tudi germanskimi kulturnimi področji. Kulturna podoba Vač v horizontu negovskih čelad je bila torej izredno kompleksna in zagonetna.

Njive, had cultivated connections with the Italic cultural area throughout its existence, i.e. for at least two centuries. Another Negova helmet from Vače, found on a slope not far from the Reber cemetery, which may even have extended all the way to this grave, also indicates the importance of this community within the framework of the whole Vače community. Several exceptional graves at Reber belonged to this time horizon, including the one with the famous belt buckle and the other with a bronze cista, which, along with the situla from Vače, further prove the exceptional nature of the artistic toreutic products found in the graves at Vače. If the weapons, especially the Negova helmets, and the attire and toreutic products show a strong connection between Vače and their western neighbors, the graves with jewelry of early La Tène provenience also draw attention, indicating contacts with Eastern Celtic and perhaps even Germanic cultural groups. The cultural image of Vače in the horizon of the Negova helmets was therefore extremely complex and enigmatic.

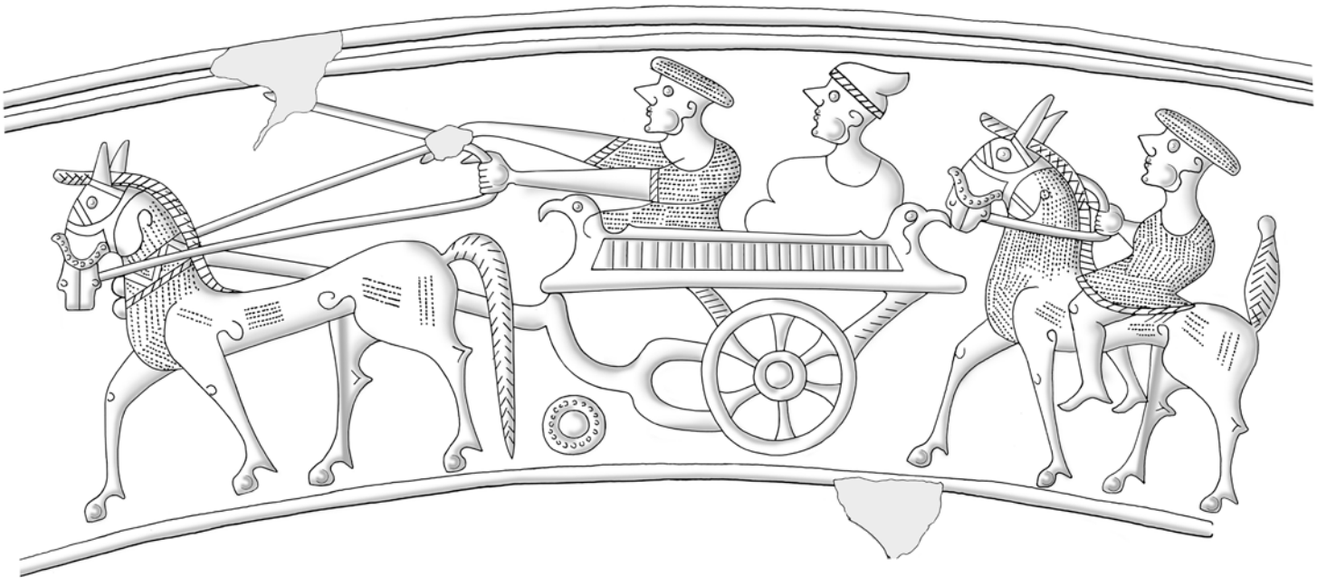

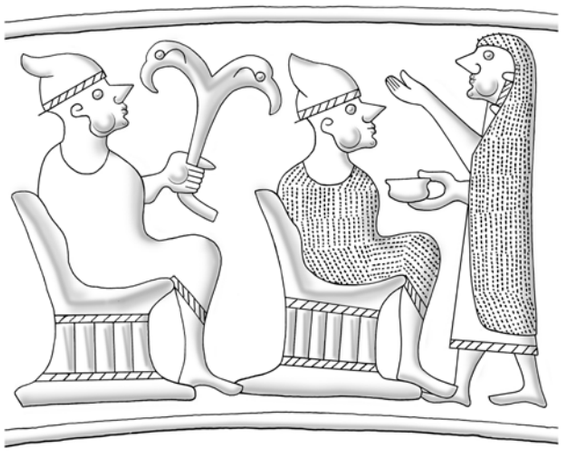

Slika 30
Vače, Reber nad Klenikom, grob 1883/A 46, kačasta fibula z različnimi obeski simbolne narave (Tab. 52: 6),

Figure 30
Vače, Reber above Klenik, grave 1883/A 46, a serpetine fibula with various pendants (Pl. 52: 6).

III. skica
Družbena struktura

Čeprav so arheološka izkopavanja, ki jih predstavljamo v tem katalogu, potekala že konec 19. stoletja, ponujajo natančni opisi odkritih grobov in najdb izpod peres F. von Hochstetterja in J. Szombathyja, hranjenih v Naravoslovnem muzeju na Dunaju, zadostno osnovo, da lahko okvirno predstavimo družbeno strukturiranost prebivalstva prazgodovinskih Vač.

Lokacija grobišč in način pokopavanja (Sl. 3 a - d)

Z obzidjem utrjena naselbina, katere arheološki sledovi so bili odkriti severovzhodno od današnjega središča Vač, je bila postavljena na vrhova in sedlo med njima delno terasasto razčlenjenega grebena v osrednjem delu Zasavskega hribovja, poimenovanem kot Krona[328] ali natančneje kot Zgornja in Spodnja Krona, vključno s Slemškom (kjer danes stoji cerkev Sv. Križa), ter bila obdana s strmimi pobočji. Okoli naselbine je bilo razporejenih več grobišč, tako v smeri proti vzhodu oz. jugovzhodu kot tudi proti zahodu oz. jugozahodu, nekatera manjša grobišča in posamezne gomile pa so bili odkriti tudi na severnih pobočjih ob poti proti Moravški dolini.

Najbližje naselbini in najtemeljiteje raziskano grobišče se je razprostiralo jugovzhodno od nje, na pobočju, imenovanem Reber,[329] ki ga je prečkala prvotna pot do naselbine, na kar kaže še danes globoko v pobočje vrezana ugreznjena cesta. Zaradi zelo razgibanega in strmega hribovitega terena je težko oceniti ali so tod zares obstajale tudi majhne gomile, kot jih poleg planih grobov omenjajo Deschmann in von Hochstetter

328 Cestnik 2009, 33, opomba 12.
329 Cestnik 2009, 14 –17; Dular 2021, 64–73.

Sketch III – the social structure

Although the archaeological excavations presented in this catalogue took place at the end of the 19th century, the detailed descriptions of the discovered graves and finds by F. von Hochstetter and J. Szombathy, kept in the Natural History Museum in Vienna, provide a sufficient basis for an approximate presentation of the social structure of the prehistoric Vače population.

The location of the cemeteries and the manner of burial (Fig. 3 a – d)

The walled settlement, whose archaeological traces were discovered northeast of the present-day center of Vače, was located on the peaks and the saddle between them of a partly terraced ridge in the central part of the Zasavje Hills, called Krona,[328] or more precisely Zgornja and Spodnja Krona (Upper and Lower Krona/ Crown), including Slemšek (today the site of the Church of the Holy Cross), and was surrounded by steep slopes. Several cemeteries were located around the settlement, both towards the east and southeast and also towards the west and southwest, while some smaller burial grounds and individual tumuli were also recorded on the northern slopes along the road towards the Moravška Valley.

The closest and most thoroughly researched cemetery to the settlement was located southeast of it, on a slope called Reber,[329] which was crossed by the original route to the settlement, as is still evident today in the form of a sunken road carved deep into the slope. Due to the very rugged and steep hilly terrain, it is difficult to assess whether there were actually small grave mounds here, as mentioned by Deschmann and von Hochstetter

328 Cestnik 2009, 33, note 12.
329 Cestnik 2009, 14-17; Dular 2021, 64-73.

Slika 31
Vače, Reber nad Klenikom, pogled na izkopani del grobišča septembra 1878; Ladislav Benesch, oljna slika.

Figure 31
Vače, Reber above Klenik, view of the excavated part of the cemetery in September 1878, Ladislaus Benesch, oil painting.

ter Szombathy (Sl. 4),[330] ali pa gre le za tako imenovano plano grobišče, tj. z bolj ali manj enakomerno po pobočju razporejenimi grobovi brez markantnih nadgrobnih označb, npr. v obliki majhnih gomil, in z večjimi ali manjšimi vmesnimi praznimi prostori, kot je razbrati iz načrta grobov, ki ga objavljata Deschmann in von Hochstetter (Sl. 5) oz. kažeta ilustrativni Beneschevi sliki (Sl. 6 in 31).[331] Na tem grobišču so bili odkriti doslej najstarejši grobovi, tj. s prehoda pozne bronaste v zgodnjo starejšo železno dobo (Tab. 1–4; 11 C; 12–22; 24), zato naša domneva, da je pripadalo prvim naseljencem na Kroni. V zgodnjem obdobju, tj. v horizontu Podzemelj in tudi še v horizontu Stična-Novo mesto so tu prevladovali žgani pokopi, delno v žarah, delno prosto v grobnih jamah, a pogosto prekriti s kamnitimi ploščami kot posebnimi grobnimi oznakami. Po načinu pokopa nedvomno izkazujejo navezavo na tradicijo kulture žarnih grobišč. Šele pozneje – v skitskem (oz. v horizontih kačastih in certoških fibul) in horizontu negovskih čelad – se je tudi tu uveljavila inhumacija (Sl. 32–34), čeprav pozneje kot drugod v okviru dolenjske kulturne skupine.

330 von Hochstetter 1883,162, Fig. 1.
331 Deschmann, von. Hochstetter 1879, 7–8, Taf. 4–5,7–8.

and Szombathy in addition to the flat graves (Fig. 4),[330] or was it just a so-called flat cemetery, i.e. with graves more or less evenly distributed along the slope without any striking tombstone markings, e.g. in the form of small mounds, and with larger or smaller intermediate empty spaces, as can be seen from the plan of the graves published by Deschmann and von Hochstetter (Fig. 5) or in the illustrative Benesch painting (Fig. 6 and 31).[331] The earliest graves discovered so far were discovered at this burial site, i.e. from the transition from the Late Bronze Age to the Early Iron Age (Pl. 1-4; 11 C; 12-22; 24), and hence it is assumed that it belonged to the first settlers at Krona. In the early period, i.e. in the Podzemelj horizon and also in the Stična-Novo Mesto horizon, cremated graves predominated here, partly in urns, partly simply in grave pits, but often covered with stone slabs as special grave markers. The burial method definitely shows a connection to the tradition of the Urnfield Culture. Only later – in the Scythian horizon (or in the horizons of serpentine and Certosa fibulae) and the Negova horizon – did inhumation burial become established here too (see Fig. 32-34), although later than elsewhere within the Lower Carniola/Dolenjska cultural group.

330 von Hochstetter 1883,162 Fig. 1.
331 Deschmann, von. Hochstetter 1879, 7-8, Pl. 4-5,7-8.

Ali se je to grobišče raztezalo še naprej po razgibanem pobočju v vzhodni smeri do Laza, kjer so bili prav tako odkriti žgani in skeletni grobovi,[332] ali pa so grobovi na Lazu pripadali neki drugi vaški rodovno-družinski skupnosti, danes ni mogoče oceniti.

Proti vzhodu, v smeri proti Cvetežu, je bilo na pobočjih na obeh straneh današnje ceste, odkritih še več grobišč, tako planih kot gomilnih, kjer pa doslej ni bilo večjih izkopavanj in so zato slabše poznana.[333] V gomilah, ki ju je raziskal Szombathy, so bili odkriti tako žgani kot skeletni grobovi. Pripadali so krajšemu časovnemu razponu, in sicer od horizonta Stična-Novo mesto 2 oz. horizonta kačastih fibul do vključno horizonta certoških fibul (Tab. 69–71).

Obsežno grobišče se je raztezalo tudi zahodno od naselbine, na vrhu sosednjega hriba s platojem na vrhu grebena, poimenovanim Ravne njive. Tu so pokopavali drugače kot na grobišču na Rebri in sicer v gomilah, ki so še danes dobro prepoznavne in razmeroma velike.[334] V njih je bilo odkritih nekaj žganih grobov (Tab. 72), a prevladovali so skeletni. Ker so bile te gomile bolj ali manj plen divjih kopačev – domačinov, so podatki o njih bolj skromni. Očitno je, da nobena gomila ni bila raziskana v celoti. Zato ni mogoče oceniti, ali so bile te gomile z vidika razporeditve grobov v njih enako ali podobno strukturirane kot so pokazale novejše raziskave moderno izkopanih gomil v Stični in Novem mestu.[335] Po doslej odkritih najdbah sodi najstarejši grob – grob bojevnika s sestavljeno čelado (Tab. 75–76) – v horizont Stična-Novo mesto, kar morda nakazuje, da je ta nekropola nastala pozneje kot tista na Rebri in da je pripadala neki drugi rodovno-družinski skupnosti, ki se je v načinu pokopa prej prilagodila novim pogrebnim običajem, značilnim za dolenjsko kulturno skupino. Tako kot nekropola na Rebri pa se je tudi ta na Ravnih njivah obdržala vse do horizonta certoških fibul oz. negovskih čelad, kot priča med drugim grob z negovsko čelado s paleovenetskim oz. retijskim napisom (Tab. 83–84).

Naslednji dve grobišči, jugozahodno od naselbine, sta bili na pobočjih pod Slemškom, morda ponekod z umetnimi izravnavami.[336] Szombathy ju je označil kot lokaciji »Pod Slemškom« in »V rebri«, v novejši literaturi se za prvo navaja ledinsko ime »Apno«.[337]

332 Deschmann, von Hochstetter 1879, Taf. 4; Cestnik 2009, 18–19, Sl. 1, 8; Dular 2021, 62–63, Sl. 9/2.
333 Cestnik 2009, 17–20; Dular 2021, 54–59.
334 Cestnik 2009, 41–42; Dular 2021, 40–43.
335 Gabrovec 2006; Gabrovec 2008, 36–60, Sl. 10–15, 19–21, 23; Teržan 2008, 191–201, 233–265, Sl. 15–30; Križ 2019, 27–45, 252–342; Teržan 2020, 368–377, Sl. 3–7.
336 Tak vtis dajejo nekatere ozke in dolge terase pod potjo, ki vodi s Slemška proti prelazu v Globeli.
337 Cestnik 2009, 39–40; Dular 2021, 60–61.

But today it is not possible to assess whether this cemetery extended further along the rugged slope in an eastern direction to Laz, where cremation and inhumation graves were also discovered,[332] or did the graves at Laz belong to another Vače clan-family community?

Towards the east, in the direction of Cvetež, more cemeteries, both flat and tumulus, were discovered on the slopes on both sides of today's road, but there have been no major excavations so far and they are therefore less well known.[333] Both cremation and inhumation graves were discovered in the tumuli excavated by Szombathy. They belonged to a shorter time span, namely from the Stična-Novo Mesto 2 horizon, or the horizon of serpentine fibulae, up to and including the horizon of the Certosa fibulae (Pl. 69-71).

An extensive cemetery also extended west of the settlement, on the peak of a neighboring hill with a plateau on top of the ridge called Ravne Njive. The burials were different here than at the Reber cemetery, as they were placed in tumuli that are still clearly recognizable today and are relatively large.[334] A few cremation graves were discovered in them (Pl. 72), but skeletal remains predominated. Since these mounds were more or less the prey of local tomb robbers, the information about them is more modest. It is obvious that no tumulus has been fully excavated. Therefore, it is not possible to assess whether these tumuli were structured in the same or a similar way in terms of the arrangement of the graves in them, as shown by more recent research into modern excavated tumuli in Stična and Novo Mesto.[335] According to the finds discovered so far, the oldest grave – the grave of a warrior with a composite helmet (Pl. 75-76) – belongs to the Stična-Novo Mesto horizon, which perhaps indicates that this cemetery was created later than the one on Reber and that it belonged to a different clan-family community, which in terms of burial methods had earlier adapted to the new funeral customs characteristic of the Lower Carniola/Dolenjska cultural group. Like the cemetery at Reber, the one at Ravne Njive also survived until the Certosa or Negova horizon, as indicated by, among other things, a grave with a Negova helmet with a Paleo-Venetic or Raetic inscription (Pl. 83-84).

The next two cemeteries, southwest of the settlement, were on the slopes below Slemšek, perhaps with artificial leveling in some places.[336] Szombathy called them

332 Deschmann, von Hochstetter 1879, Pl. 4; Cestnik 2009, 18-19, Sl. 1, 8; Dular 2021, 62-63, Fig. 9/2.
333 Cestnik 2009, 17-20; Dular 2021, 54-59.
334 Cestnik 2009, 41-42; Dular 2021, 40-43,
335 Gabrovec 2006; Gabrovec 2008, 36-60, Fig. 10-15, 19-21, 23; Teržan 2008, 191-201, 233-265, Fig. 15-30; Križ 2019, 27-45, 252-342; Teržan 2020, 368-377, Fig. 3-7.
336 This impression is given by several narrow and long terraces under the path leading from Slemšek towards the pass or rather Globela.

Na Apnu so bili odkriti tako plani žgani grobovi (Tab. 86–87), ki sodijo v horizont Podzemelj, kot skeletni grobovi, ki pa so mlajši, saj pripadajo skitskemu horizontu oz. natančneje horizontu kačastih fibul, med njimi je tudi tisti z dvogrebenasto čelado, skitsko konjsko opremo in žrtvovanim konjem (Tab. 88–92). Na lokaciji »V reber« pa Szombathy omenja žarne grobove in majhne gomile, sam je raziskal eno izmed njih. V njej so bili štirje žgani grobovi, a le eden s pridatki, značilnimi za horizont Stična-Novo mesto (Tab. 79 A, B).

Če poskušamo na podlagi gradiva, predstavljenega v katalogu povzeti glavne značilnosti pokopavanja na Vačah, se nam pokaže naslednja slika:

Po zunanjem videzu grobov lahko razlikujemo med tremi pojavnimi oblikami: med planimi grobovi ter majhnimi in velikimi gomilami. Plani grobovi so prevladovali na pobočjih nekropole na Rebri in verjetno na Apnu, majhne gomile so bile poleg planih grobov morda zastopane tudi na grobišču na Rebri, vsekakor pa na lokaciji V rebri in verjetno na Apnu, večje in velike gomile pa so bile zastopane predvsem na grobišču na Ravnih njivah, morda bi lahko med večje gomile prišteli tudi gomilo Cvetež b na Hrovašci, medtem ko so morebitne preostale zabeležene gomile še neraziskane.

Osrednja nekropola z doslej največ odkritimi grobovi se je razprostirala po pobočju Reber, kjer so pokopavali ves čas starejše železne dobe, od zgodnje starejše železne dobe, horizonta Podzemelj 1, pa vse do horizonta negovskih čelad, pri čemer so v slednjem posebne pozornosti vredni tudi opazni zgodnjelatenski elementi. V starejšem obdobju (v horizontih Podzemelj, Stična-Novo mesto) so bili grobovi na tem grobišču po večini žgani, pogosto v žarah, žgan način pokopa se je ponekod obdržal še v mlajše obdobje, ko je tudi tu prevladal skeletni pokop (Sl. 32, 33). Podobna slika se kaže na manjših grobiščih kot so Apno, Perkljanovec in Hrovašca pri Cvetežu, medtem ko so bili v majhni gomili V rebri iz horizonta Stična-Novo mesto le žgani grobovi. Zanimivo je, da je na nekropoli na Ravnih njivah, kjer so velike gomile, povsem prevladoval skeletni pokop z le redkimi izjemami, in sicer od horizonta Stična-Novo mesto vse do horizonta negovskih čelad.

Že bežen pogled na topografsko karto z lokacijami posameznih nekropol (Sl. 3 a-d) napeljuje na tezo, da sta na Vačah glede na lokacije nekropol in pogrebne običaje obstajali dve med seboj različni družbeni skupnosti.

"Pod Slemšek" and "V Reber", while more recent literature cites "Apno" as the name of the first mentioned fallow ground.[337] At Apno, both flat cremation graves (Pl. 86-87), which belong to the Podzemelj horizon, and inhumation graves, which are younger, belonging to the Scythian horizon, or more precisely, the horizon of serpentine fibulae, were discovered, among them being the one with a double-crested helmet, Scythian horse equipment, and a sacrificed horse (Pl. 88-92). At the site of "V Reber", Szombathy mentioned urn graves and small tumuli, and he himself excavated one of them. It contained four cremation graves, but only one with grave goods typical of the Stična-Novo Mesto horizon (Pl. 79 A, B).

If we try to summarize the main characteristics of burials at Vače based on the material presented in our catalog, the following picture appears:

Based on the external appearance of the graves, we can distinguish between three types: flat graves, small tumuli, and large tumuli. Flat graves dominated the slopes of the cemetery on Reber and probably on Apno. Small tumuli were perhaps also present in the cemetery on Reber, in addition to flat graves, and certainly at the location V Reber and probably at Apno. Larger and larger tumuli existed mainly at the cemetery at Ravne Njive. Perhaps the Cvetež b tumulus at Hrovašca could also be included among the larger tumuli, while any other recorded tumuli have not yet been excavated.

The central cemetery with the largest number of graves discovered so far spread across the Reber slope, where burials were carried out throughout the Early Iron Age, from the Earliest Iron Age, the Podzemelj 1 horizon, to the Negova helmet horizon, with notable Early La Tène elements in the latter also worthy of special attention. In the earlier period (in the Podzemelj, Stična-Novo mesto horizons), the graves at this cemetery were mostly cremated, often in urns; the cremation burial method was retained in some places even in the later period, when skeletal burial also prevailed here (see Fig. 32, 33). A similar picture is seen in smaller cemeteries such as those at Apno, Perkljanovec, and Hrovašca near Cvetež, while in the small tumulus V Reber from the Stična-Novo Mesto horizon there were only cremation graves. It is interesting that at the necropolis at Ravne Njive, where there are large tumuli, skeletal burials were completely dominant with only rare exceptions, this occurring from the Stična-Novo Mesto horizon all the way to the Negova helmet horizon.

Even a cursory glance at the topographic map with the locations of individual cemeteries (Fig. 3 a-d) suggests

337 Cestnik 2009, 39-40; Dular 2021, 60-61.

Na hribu zahodno od naselbine, ki je s strmimi pobočji in globeljo ločen od najzahodnejšega dela naselbine na Slemšku, se razprostirajo skupine gomil in posamezne gomile na Ravnih njivah in Lestini[338] ter vzdolž poti, ki vodi iz Moravške v Savsko dolino, in sicer od vrha prelaza na Globeli do lokacije, označene kot Breg.[339] Čeprav slednje še niso bile raziskane, jih lahko hipotetično prištejemo k skupinam gomil »zahodne nekropole«, za katero so kot nagrobni spomeniki značilne gomile.

Nasprotno pa na pobočjih vzhodno od naselbine prevladujejo tako imenovana plana grobišča z mestoma manjšimi gomilami, ki se vrstijo od glavne nekropole na Rebri do manjših grobišč preko Laza in Perkljanovca (Pri klancu)[340] morda vse do Smogorjevega gozda pri Cvetežu.[341] Izjemo predstavlja le velika gomila pri Vodicah, ki pa še ni raziskana.[342] To vrsto grobišč, ki so bila po vsej verjetnosti razporejena ob takratni poti vzdolž pobočja pod amfiteatralnim potekajočim skalnatim grebenom v smeri proti Cvetežu in verjetno naprej proti vzhodu, lahko označimo pod skupno oznako »vzhodna nekropola« (Sl. 3 a, b, d).

Ali bi lahko k vzhodni nekropoli prišteli tudi grobišča na južnem pobočju pod naselbino, pod Slemškom, kot sta bili npr. odkriti na Apnu in lokaciji V reber, kar bi lahko sklepali po načinu pokopavanja s planimi grobovi in majhnimi gomilami, tako žganimi kot skeletnimi pokopi, ali pa gre za posebno, neko tretjo družbeno skupnost vaške srenje z »južno nekropolo«, zaradi premajhnega števila odkritih grobov ostaja nerazrešeno.

Iz prikazanega lahko potemtakem sklepamo, da se v teh dveh ali morda treh območjih z razpršenimi grobišči – tj. v »zahodni« in »vzhodni nekropoli« ter morda tudi »južni« – zrcalijo dve ali morda tri večje družbene skupnosti prebivalstva Krone in sicer v smislu rodov oz. rodbin, v okviru katerih pa so posamezna grobišča pripadala manjšim družbenim enotam, kot so bile posamezne družine, zadruge ipd.

338 Cestnik 2009, 43–44; Dular 2021, 37–39.
339 Dular 2021, 41, 44–45, Sl. 8/2; 8A/1, 8/B1.
340 Dular 2021, 58; Cestnik 2009a, 19.
341 Dular 2021, 59.
342 Dular 2021, 55.

that two different social communities existed in Vače, based on the locations of the cemeteries and the funeral customs.

On the hill west of the settlement, which is separated from the westernmost part of the settlement at Slemšek by steep slopes and a depression, there are groups of mounds and individual mounds at Ravne Njive and Lestina,[338] and also along the path leading from Moravška to the Sava Valley, from the top of the Globela pass to the location marked as Breg.[339] Although the latter have not yet been explored, they can be hypothetically included in the tumuli groups of the "western cemetery", which is characterized by tumuli as grave monuments.

In contrast, the slopes east of the settlement are dominated by so-called flat cemeteries with small tumuli here and there, which are aligned from the main cemetery at Reber to smaller cemeteries via Laz and Perkljanovec/Pri klancu,[340] perhaps all the way to Smogorjev Gozd near Cvetež.[341] The only exception is the large tumulus near Vodice, which is still unexplored.[342] This type of cemetery, which was most likely arranged along the path at that time following the slope towards Cvetež and probably further east, can be described under the general name of "eastern necropolis" (Fig. 3 a, b, d).

Whether the cemeteries on the southern slope below the settlement, below Slemšek, such as those discovered at Apno and the V reber site, could be included in the eastern necropolis, which could be inferred from the burial method with flat graves and small tumuli, with cremated and skeletal remains, or whether it represents a special, third social community of Vače with a "southern cemetery", remains unresolved due to the small number of discovered graves.

From what has been shown, it can therefore be concluded that these two or perhaps three areas with scattered burial grounds – i.e. the "western" and "eastern cemeteries" and perhaps also the "southern" – reflect two or perhaps three larger social communities of the population of Krona settlement, specifically in terms of lineages/kinships, within which individual cemeteries belonged to smaller social units, such as individual families, cooperatives, etc.

338 Cestnik 2009, 43-44; Dular 2021, 37-39.
339 Dular 2021, 41, 44-45, Fig. 8/2; 8A/1, 8/B1.
340 Cestnik 2009a, 19; Dular 2021, 58.
341 Dular 2021, 59.
342 Dular 2021, 55.

Slika 32
Kombinacijska tabela moške oprave v grobovih na Vačah, kategorije I-V.

Figure 32
Combination table of male equipment of types I-V in the graves at Vače.

Grobni pridatki in nošnja

Na drugačen način nam osvetljujejo družbeno strukturiranost vaške srenje grobne najdbe. Kot smo pokazali že na drugih mestih,[343] lahko na podlagi ponavljajočega se vzorca sestava grobnih pridatkov razlikujemo med dvema osnovnima skupinama, vezanima na spol preminulih. Orožje in orodje sta se tudi na Vačah pokazala kot specifična za prepoznavanje moških grobov, obročasti nakit pa ženskih. Seveda se v okviru vsake izmed od njiju pojavlja več različnih kombinacij, ki jih razumemo kot odraz notranje razslojenosti v okviru moškega oz. ženskega pola.

Moški pol. Med grobovi iz horizonta Podzemelj na Vačah po pridanem orožju izstopata le dva. Prvi je žgan grob 1881/ II 34, v katerega sta bili pridani v tkanino zaviti sulica in bojna sekira (Tab. 11 C; Sl. 32).[344] Ta predstavlja doslej edini bojevniški grob s takšno kombinacijo orožja iz tega časa. Drugi, prav tako žgani, je grob 1883/ B 10–12 s Klenika, ki je mnogo bogatejši od prvega in sodi v horizont Podzemelj 2. Kot grob izstopajočega bojevnika ga označujeta skledasta čelada in bogata pasna garnitura, verjetno tudi bojna sekira, deli konjske opreme nakazujejo, da je bil konjenik, orodje, kot so šilo, nož in dva brusna kamna pa govorijo za to, da je obvladal tudi določene rokodelske spretnosti[345] (Tab. 62–63; Sl. 32).

Povsem drugačno sliko ponujajo skeletni grobovi z orožjem v časovnem razponu od horizonta Stična-Novo meto do horizonta negovskih čelad. Izkazujejo namreč standardizirano bojno opremo in nošnjo, podobno kod drugod v okviru dolenjske kulturne skupine.[346] Prevladuje oprema iz dveh sulic in bojne sekire, manj pogoste so oprave z le dvema sulicama ali pa samo eno sulico kakor tudi le s sekiro (Sl. 32).

Prvo kategorijo bojevnikov predstavljajo tisti, ki so poleg opreme s sulicama in sekiro posedovali tudi dragoceno zaščitno opravo kot so bronaste čelade. Le najstarejšemu med njimi – tistemu s čelado sestavljenega tipa (Sl. 9) – naj bi bila pridana v grob le ena sulica (Tab. 75–76), morda v tradiciji groba 1881/ II 34. V treh grobovih je bila med bojevniško opravo tudi konjska oprema, v enem celo žrtvovan konj, kar kaže na konjenike, kar je poleg čelad dodaten dokaz, da so bili v njih pokopani pripadniki vrhnjega družbenega sloja. Med opremo nekaterih izmed njih so bili še noži in ti. žezla/ pisala (stilusi?), posebni vladarski

343 Teržan 1985; Teržan 2008, 237–262.
344 Pregledni tabeli tako moških kot ženskih grobov na sl. 32–34 predstavljata nekoliko spremenjeno in dopolnjeno različico preglednic objavljenih pri Teržan 1985, Sl. 5 in 8.
345 Glej npr. Teržan 1994.
346 Teržan 1985, 78–96, Sl. 1–2, 5–7, 12–13, 15.

Grave goods and attire

The Vače grave goods shed light in a different way on the social structure. As has already been shown elsewhere,[343] based on the recurring pattern of the composition of the grave goods, we can distinguish between two basic groups related to the sex of the deceased. Weapons and tools also appeared at Vače as specific for identifying male graves, while annular jewelry was specific for identifying female graves. Of course, within each of them, several different combinations can appear, which can be understood as a reflection of internal stratification within the male or female gender.

Male gender. Among the graves from the Podzemelj horizon at Vače, only two graves stand out in terms of the weapons they contained. The first was cremation grave 1881/ II 34, in which a spearhead and a battle axe were wrapped in fabric and placed in the grave (Pl. 11 C; Fig. 32),[344] and represent the only such known combination of weapons in a warrior grave from that period. The second, also cremation, is grave 1883/ B 10-12 from Klenik, which is much richer than the first and belongs to the Podzemelj 2 horizon. It is marked as the grave of an outstanding warrior by a bowl-shaped helmet and a rich belt set, and probably also a battle axe, while parts of horse equipment indicate that he was a rider, and tools such as an awl, a knife, and two whetstones indicate that he had also mastered certain handicraft skills.[345] (Pl. 62-63; Fig. 32).

A completely different picture was presented by the inhumation graves with weapons in the time span from the Stična-Novo Mesto horizon to the Negova helmet horizon. They exhibit standardized military equipment and attire, similar to elsewhere within the Lower Carniola-Dolenjska cultural group.[346] Equipment consisting of two spears and a battle axe was predominant; less common was equipment consisting of only two spears or only one spear, as well as only one axe (Fig. 32).

The first category of warriors is represented by those, who in addition to their equipment consisting of spears and axes, also possessed valuable protective gear such as bronze helmets. Only the earliest of them – the one with the composite helmet (Fig. 9) – was said to have had only one spear placed in the grave (Pl. 75-76), perhaps as a tradition as in the case of grave 1881/ II 34. In three graves, horse equipment was also found among the warrior equipment, and in one there was even a sacrificed

343 Teržan 1985; Teržan 2008, 237-262.
344 The overview tables of both male and female graves in Fig. 32- 34 represent a slightly modified and supplemented version of the tables published in Teržan 1985, Fig. 5 and 8.
345 See e.g. Teržan 1994.
346 Teržan 1985, 78-96, Fig. 1-2, 5-7, 12-13. 15.

VAČE	POKOP / BURIAL		OROŽJE / WEAPONS			VOJAŠKA OPREMA / EQUIPMENT		ORODJE / TOOLS			NOŠA / ATTIRE					DRUGO / OTHER	POSODE / VESSELS			TABLA / TAFEL / PLATE	KATEGORIJA OPREME / CATHEGORY OF EQUIPMENT
	žgan / cremation	skeletni / inhumation	sulica / spearhead	sekira / axe	puščica / arrow	konjska oprema / horse tack	čelada / helmet	nož / knife	šilo / awl	drugo / other	igla / pin	fibula / fibula	pasna garnitura / belt	obročast nakit / ring jewellery	obroč / ring	drugo / other	žara / urn	posoda / vessel	bronasta posoda / bronze vessel		
R 1881/II 34	1		1	1													1			11 C	I.
R 1883/ K B10-12	1			1(?)		x	1	1	1	2			x			vijček / spindle whorl	1	2		62-63	
Rn 1883/vg 1		1	1	1		x	1											1	1	75-76	
A 1887/1		1	2	1		x	1+1?	1					1	1		konj / horse		2	1?	88-90	
R 1881/1		1	2	1			1						1			koščen tul, vijček / bone socket, spindle whorl			1?	8-10	
R 1889/1		1	2	1			1	1	1?	1		2	x					2		AV	
Rn 1886/Rn		1	2	1			1					2						1		83	
L 1878/1		1	2				1			1										AV	
R 1882/1		1	2	1	1															32	II.
R 1883/K A35		1	2	1	42	x?		1?	1?			4			x	tul za puščice / quiver				50	
R 1883/K A43		1	2	1	36			2	1											54A	
R 1878/x		1	2	1				1												127 B	
R 1883/K A59		1	2	1									x	5						58 B	
R 1883/K A68		1	2			x								1						57 B	III.
R 1883/K A17		1	2									2		1						45 A	
R 1883/K Ax			2																	68	
R 1883/K A30		1	1	1				2						2		4 vijčki / 4 spindle whorls		2		47 D	IV.
R 1883/K A51		1	1									1		2		jantar / amber				58 A	
Rv 1883/1	1?		1										x		1	vijček / spindle whorl			2	72 A	
R 1883/K B9				1	1							2			1					63 C	
C 1883/b 4		1		1				1				1+1?	x	1		jagode, obesek / beads, pendant				70	
R 1883/K C6	1							1+1?			1						1			64 C	V.
R 1881/II 8	1										1						1			11 A	
R 1881/II 9	1										1						1			11 B	
R 1883/K B3	1							1			1				3		1			61 B	
R 1878/1	1							1	1				x		1	Pb jagoda / Pb bead	1	2		1	
R 1883/K B8	1							1	1				x	1	1		1			61 C	
R 1878/2	1							1					x		3		1			2 A	
R 1883/K C11	1							1	1			1	x?				1			66 A	
Rv 1883/2	1							1							2		1			72 B	
R 1883/K C15	1							2									1	1		65 C	
R 1883/K B4	1							1+?	1				x			br. tulec / br. socket		1		63 B	
R 1883/K C9		1						1	1		1	1?	x	2		obeski /pendants		2		65 A	
R 1883/K A39		1						1	1		1					br. aplika / br. applique		1		51 C	
R 1883/K B6		1						2	1?									1		63 E	
R 1883/K A44		1						1	1									1		54 B	
R 1883/K A10		1						1												44 F	
R 1883/K C19	?	inf.						1						x	2	živalske kosti / animal bones		1		67 C	
C 1883/b 1	1							1						x		jagode / beads		1		71 A	
C 1883/b 16		1											x			br. odlomki / br. fragments				71 C	
R 1883/K C21	1								1				x		x					67 A	
R 1883/K A18		1							1+1				1			obesek / pendant				44 C	
R 1883/K A12		1											1							44 B	
R 1883/K A15		1											x					1		44 A	
R 1883/K A71		1						1	1				1							56C - 57A	

simboli, ter deli nošnje kot so pasne garniture, ponekod tudi po par fibul (Sl. 32).

Med grobovi z bojno opremo dveh sulic in sekiro, a brez čelad, ki predstavljajo drugo kategorijo bojevnikov, odstopata dva, ki sta bila opremljena še z večjim številom puščic (Tab. 50, 54 A). Le-te so bile nedvomno del njune oborožitve in ne kot v dveh drugih primerih, kjer je bila le po ena puščična ost kot ostanek verjetno smrtnega zadetka (Tab. 32; 63 C; Sl. 15).

Kot tretjo kategorijo bojevnikov bi lahko opredelili grobove z opravo le dveh sulic. Med pridatki dveh izmed njih so ovratnice, ki nakazujejo, da gre verjetno za mladoletne bojevnike (Sl. 32). Domneva, da bi morda lahko v nekaterih grobovih z dvema ali eno sulico – kot četrto kategorijo, med pridatki katerih so tudi kosi obročastega nakita kot npr. zapestnice, uhani, jantarne jagode, značilni za žensko nošnjo, predpostavljali pokope ženskih oseb – bojevnic oz. »amazonk«, ni povsem izključena, zlasti zato, ker večina teh grobov sodi v nestabilno obdobje skitskega horizonta (Tab. 58, 47 D). Mogoče je tudi, da pridani nakit v moških grobovih z orožjem tretje in četrte kategorije predstavlja *pars pro toto* **pridatke njihovih družic.**

Poleg moških grobov z opravo orožja, na podlagi katerih sklepamo, da je na Vačah obstajal poseben bojevniški družbeni sloj, ki je bil v primerjavi z drugimi središči dolenjske halštatske skupine morda manj močan oz. številčno zastopan,[347] je na Vačah razmeroma veliko grobov, v katerih so bili pridani kosi orodja, predvsem noži in šila (Sl. 32). Kot moške grobove jih označujejo deli nošnje, kot so igle, pasne spone in drugi deli pasnih garnitur. Pomenljivo pa je, da gre tako za številne žarne kakor tudi skeletne grobove (Sl. 32), kar kaže na močno družbeno skupino skozi ves čas obstoja naselbine (Sl. 35), verjetno sloj rokodelcev – kovačev, metalurgov, torevtov in umetnikov.

<u>Ženski pol</u>. Bolj raznoliko in pestro sliko z vidika grobnih pridatkov, zlasti nakita in s tem družbene razslojenosti posredujejo ženski grobovi. Zanje je, kot že omenjeno, značilen predvsem obročasti nakit, ki pa ni imel le vloge kitenja, temveč tudi označevalno vlogo glede na stan in starost preminule osebe.

V zgodnjem halštatskem obdobju, ko so bili grobovi žgani, se v okviru ženske nošnje orisujeta dve

347 Primerjaj Teržan 1985, 94–97, Sl. 16; Teržan 2008, 238 –245. Seveda je pri tej oceni potrebno upoštevati dejstvo, da določeno število orožja izvira iz izkopavanj brez podatkov o grobnih celotah, zato ga ni bilo mogoče vključiti v našo raziskavo: glej Tab. 30: 1–2, 5–6; 35: 1, 4–8; 42:24; 60: 29; 92: 17; 93: 13–15; 102: 12–16; 104: 9; 108: 1–4; 109–110; Starè 1955a, Tab. 8–16.

horse, indicating that they were riders, which, in addition to the helmets, is additional evidence that members of the upper social class were buried there. The equipment of some of them included knives and so-called scepters/ styluses, special symbols of rulership and/ or craftsmanship, and attire elements, such as belt sets, and in some cases even a pair of fibulae (Fig. 32).

Among the graves with warrior equipment consisting of two spears and an axe, but without a helmet, representing a second category of warriors, two stand out, which were equipped with a large number of arrowheads (Pl. 50, 54 A). These were undoubtedly part of their armament and not, as in the two other cases, where only one arrowhead was found as a remnant of a probably fatal wound (Fig. 15, Pl. 32; 63 C).

The third category of warriors could be defined as graves with only two spearheads. The grave goods of two of them include collars, which would indicate that they were probably juvenile warriors (Fig. 32). The idea that some graves with two or one spearheads – as a fourth category, with grave goods also including items of annular jewelry such as bracelets, earrings, amber beads, all typical of women's attire, could possibly be the burials of female individuals – "Amazon" warriors, cannot be completely ruled out, especially since most of these graves belong to the unstable period of the Scythian horizon (Pl. 58, 47 D). It is also possible that the jewelry found in male graves with weapons of the third and fourth categories would represent *pars pro toto* the grave goods of their companions.

In addition to male graves with weapons, on the basis of which it can be concluded that a special warrior social class existed in Vače, which was perhaps less powerful or numerically represented than in the other centers of the Lower Carniola/Dolenjska Hallstatt group,[347] at Vače there were relatively many graves in which pieces of tools were found, especially knives and awls (Fig. 32). They are marked as male graves by items of attire such as pins, belt buckles, and other parts of belt sets. It is significant that there are numerous urn graves as well as skeletal graves, which indicates a strong social group throughout the settlement's existence (Fig. 32, 35), probably a class of artisans – blacksmiths, metallurgists, metal-workers, and artists.

<u>Female gender</u>. A more diverse and varied image of grave goods, especially jewelry, and thus social stratification,

347 Cf. Teržan 1985, 94-97, Fig. 16; Teržan 2008, 238-245. Of course, this assessment must take into account the fact that a certain number of weapons originated from excavations without data about the grave units, and therefore could not be included in our research: see Pl. 30: 1-2, 5-6; 35: 1, 4-8; 42: 24; 60: 29; 92: 17; 93: 13-15; 102: 12-16; 104: 9; 108: 1-4; 109-110; Stare 1955, Pl. 8-16.

kategoriji (Sl. 33). Za prvo so značilni pari zapestnic, pretežno železnih, obročki in/ oz. prstani, v nekaj primerih tudi ovratnice in po ena fibula, po večini dvozankasta ločna. K oblačilu so kot okrasni elementi sodili bronasti gumbki,[348] jantarne in steklene jagode pa so sestavljale ogrlice. V nekaterih izmed njih so bili pridani tudi vijčki, uteži in nož, kot indikatorji ročnih spretnosti in domačijskih dejavnosti, med drugim predenja in tkanja (Sl. 33). Posebne omembe je vreden žarni grob 1878/ 8, v žari sta bila pokopana otrok in odrasla oseba, kar se odraža v pridanem nakitu. Poleg standardnega nakita, značilnega za odraslo osebo, tj. para zapestnic in fibule, je bila v žari tudi ovratnica (Tab. 4 A). Ker pa je pridatek ovratnice v nekaterih drugih grobovih na Vačah in ponekod drugod v dolenjski kulturni skupini v povezavi s pokopom otroka ali odrasle osebe skupaj z otrokom,[349] sta morda tudi druga dva grobova z ovratnico z Vač otroška ali juvenilna (Sl. 33, 34).

Drugo vrsto noše v zgodnjem halštatskem obdobju na Vačah predstavljajo tisti grobovi, v katerih ni bilo obročastega nakita, ampak le po ena fibula in ponekod tudi jagode, a so bile poleg žare večkrat pridane še dve ali tri posode.

V mlajšem obdobju je podobno kot pri moških grobovih z orožjem tudi v ženskih grobovih prišlo do opaznih sprememb glede nošenja nakita, ko poleg posameznih žganih grobov prevladajo skeletni. Kot je razvidno iz preglednic (Sl. 33, 34), se orisuje kar sedem kategorij oz. vrst ženske noše, med katerimi lahko podobno kot v Stični[350] razlikujemo tri glavne skupine. Prvo skupino označuje simetrični princip, ki se odraža v parno nošenih obročih (I., II., III. in IV. vrsta), drugo asimetrični princip z neparnim številom obročev (V. in VI. vrsta) in tretjo odsotnost obročastega nakita (VII. vrsta)

Za prvo, najbolj bogato in popolno nošo je značilen obročasti nakit, sestavljen iz uhanov/ lasnih obročev, zapestnic in nanožnic, praviloma nošenih v parih oz. v sodem številu, le redko v lihem, in sicer tako na ušesih oz. laseh kot na rokah in nogah. Zanjo so značilni tudi večje število fibul, bogate ogrlice iz jantarnih in steklenih jagod ter obeski (Sl. 33). Drugo vrsto noše označuje prav tako obročasti nakit, značilni so sestavi iz uhanov/lasnih obročev in parov zapestnic, a brez nanožnic, s po eno fibulo, z edino izjemo groba 2 iz Velike gomile na Ravnih njivah (Tab. 77 A), ter ogrlicami iz jantarnih in steklenih jagod. Že nekoliko

348 Za oblačilo, okrašeno z gumbki iz groba 27 gomile 48 v Stični glej Hellmuth 2008.

349 Npr. Stična, gomili 48/grob 87-87A (Teržan 2008, 250, sl. 24), Magdalenska gora, gomila VII/ grob 40 (Hencken 1978, 58–59, Fig. 260–262).

350 Teržan 2008, 246–262, Sl. 24–27.

is provided by the female graves. As already mentioned, they are characterized primarily by annular jewelry, which not only served as decoration, but also served as a marker for the status and age of the deceased.

In the early Hallstatt period, with cremation graves, two categories were outlined in female attire (Fig. 33). The first was characterized by pairs of bracelets, mostly iron, circlets/rings, in some cases also torc, and a single fibula, mostly double looped bow fibulae. Bronze buttons represented decorative elements of clothing,[348] while amber and glass beads composed necklaces. In some of them, spindle whorls, weights and a knife were also placed in the grave, as indicators of manual dexterity and domestic activities such as spinning and weaving (Fig. 33-34). The 1878/8 urn grave is particularly noteworthy; a child and an adult were buried in the urn, which was reflected in the jewelry grave goods. In addition to the standard jewelry typical of an adult, i.e. a pair of bracelets and a fibula, the urn also contained a torc (Pl. 4 A). However, since a torc grave good is found in some other graves at Vače (see Fig. 34) and elsewhere in the Lower Carniola/Dolenjska cultural group in connection with the burial of a child, or an adult together with a child,[349] perhaps the other two graves with torcs at Vače were also those of a child or juvenile (Fig. 34).

Another type of attire in the Early Hallstatt period at Vače is represented by those in which there was no annular jewelry, but only one fibula and in some cases also beads, but in addition to the urn, another two or three vessels were often added.

In later periods, similar to the men's graves with weapons, there were also noticeable changes in terms of the wearing of jewelry in women's graves, when, in addition to isolated cremation graves, inhumation graves predominated. As can be seen from the table (Fig. 33-34), seven categories or types of female attire can be distinguished, among which, similarly to Stična,[350] three main groups can be distinguished. The first group was characterized by a symmetrical principle, which was reflected by circlets worn in pairs (types I, II, III and IV), the second by an asymmetrical principle with an odd number of circlets (types V and VI), and the third by the absence of annular jewelry (type VII).

The first, richest and most complete attire was characterized by annular jewelry, consisting of earrings/hair rings, bracelets and anklets, usually worn in pairs or in

348 For the clothing decorated with buttons from grave 27 tumulus 48 at Stična, see Hellmuth 2008.

349 E.g. Stična, tumulus 48/grave 87-87A (Teržan 2008, 250, fig. 24), Magdalenska gora, tumulus VII/ grave 40 (Hencken 1978, 58-59, Fig. 260-262).

350 Teržan 2008, 246-262, Fig. 24-27.

VAČE	POKOP / BURIAL		OBROČAST NAKIT / ANNULAR JEWELRY					FIBULE / FIBULAE			NAKIT / JEWELRY				DRUGO / OTHER		POSODJE / VESSELS		TABLA / TAFEL / PLATE		
	žgan / cremation	skeletni / inhumation	uhan / earring	zapestnica / bracelet	nanožnica / anklet	ovratnica / torc	prstan, obroček / finger ring, ring	1	2	3<	jagoda / bead	obesek / pendant	gumb / button	drugo / other	vijček, utež / spindle whorl, weight	drugo / other	žara / urn	posoda / vessel		VRSTA NOŠE / CATHEGORY OF ATTIRE	
R 1878/4	1			2			x	1			x	x	x	falera / phalera		nož / knife	1		2 B	I.	starejša / early
A 1886/8	1			2			1	1			x		x				1		87 A		
A 1886/10	1			2			1	1									1		87 C		
R 1878/8	ad+inf.			2		1		1									1	1	4 A		
R 1878/9	1			4				1							1	nož / knife	1		4 B		
R 1878/11. 9.	1			1		1									1		1		126 D		
R 1878/10. 9.	1			x		1					1				2		1		126 C		
R 1878/30. 8.	1			2											3	živalske kosti / animal bones	1	1	124 C		
R 1883/K A3	1							1			x						1	1	43 C	II.	
R 1883/K C3	1							1									1	1	64 B		
R 1883/K C16	1							1									1	1	67 E		
R 1883/K C18	1						1	1									1		66 B		
R 1883/K C1		1	2	4	17			1			x							1	64 A	I.	mlajša / late
R 1883/K A46		inf.	4	8+1	4				2		x	x		x					52-53		
R 1883/K A32		1	2	6	2		1		2		x	x		falera / phalera					48-49		
R 1883/K A22		1	2	2	2					3	x			Au					46 A		
C 1883/b 8	1				10					6	x					lešniki / hazel nuts			69 C		
R 1878/10	1		2	2				1			x				1		1		5 A	II.	
Rv 1883/vg 2		1	4	2						5	x		x	Au					77 A		
R 1883/K A34		1	5+	2				1			x							1	51 A		
R 1883/K A55		1	x	2				1			x							1	56 A		
R 1883/K A51		1	x	2				1			x					sulica / spearhead			58 A		
R 1883/K A62		1	x	2				1			x				1			2	56 B		
R 1883/6		1	6	2				1			x								72 C		
R 1878/6. 9.		1		4			1	1										1	125 D	III.	
R 1888/9				2				1					x	x	1	gladilo / polisher			101 A		
R 1883/K A21		1		2					2		x								45 B		
R 1883/K A29		1		2			2		2		x								47 A		
R 1878/7. 9.		2		2					2							2 noža / 2 knives			126 A		
R 1878/3. 9.		1		2			1		2		x					igla / pin			127 A		
R 1883/K A47		1		2			1		2					2					51 B		
R 1887/4		1		2				1?											91 C		
R 1887/2		inf.		2															91 A		

Slika 33
Kombinacijska tabela ženskih grobov glede na nošo I–III na Vačah.

Figure 33
Combination table of female graves in terms of attire types I–III at Vače

VAČE	POKOP / BURIAL		OBROČAST NAKIT / ANNULAR JEWELRY					FIBULE / FIBULAE			NAKIT / JEWELRY				DRUGO / OTHER		POSODJE / VESSELS		TABLA / TAFEL / PLATE	
	žgan / cremation	skeletni / inhumation	uhan / earring	zapestnica / bracelet	nanožnica / anklet	ovratnica / torc	prstan, obroček / finger ring, ring	1	2	3<	jagoda / bead	obesek / pendant	gumb / button	drugo / other	vijček, utež / spindle whorl, weight	drugo / other	žara / urn	posoda / vessel		VRSTA NOŠE / CATHEGORY OF ATTIRE
A 1886/1		1	2					1											86 A	IV.
R 1881/II 16		1	4					1			x								11 F	
VR1883/R 2	1		2					1											78 A	
R 1883/K A8			2					1			x								43 B	
R1883/11		inf.?	2				x	1								nož / knife		2	5 B	
R 1883/K A42		1	x					1			x							2	49 C	
R 1883/K C25			x					1			x				1				67 D	
C 1883/a 1		inf.	2+2					1								x		1	69 A	
R 1883/K A27		1	x								x				1?			3?	46 C	
R 1883/K A31		1	6									x	x			scepter / szepter		1	47 B	
R 1883K C24		2 inf.	2	1															67 B	V.
R 1883/K A50	1		1	1								x				zob psa / dog tooth	1	1	55	
R1883/K A11		1		1							x								44 E	
R 1883/K A69		1		1			x				x					nož / knife		1	59 C	
Rv 1883/vg 3		inf.		1							x								77 B	
A 1887/3		1		1				1										2	91 B	
R 1883/K C72		1		1					2									1	67 F	
R 1878/4.9.	1			1					2		x	x						1	125 A	
R 1878/20.9.		ad+inf.		1	1?			1			x								126 E	
R 1883/K A6	1					2?		1									1		43 D	VI.
R 1883/K A41		inf.				1		1											49 B	
R 1883/K A73		inf.				1			2					x		x			59 B	
R 1883/K A64		inf.				1										br. trak / br. band		1	59 A	
R 1883/K B1	1	inf.								5	x		x						61 A	VII.
R 1883/K A23							1+2			3						2 obročka / 2 ringlets			46 B	
C 1883/b 6	1								2										69 D	
C 1883/b 9	1							1									1		69 E	
R 1883/K A37	1							1									1		47 C	
R 1883/K A49		1						1			x							2	51 D	
R 1883/K A24		1						1			x								45 C	
R 1883/K C5		1						1			x							2	65 B	
R 1883/K A14		1						1										1	44 D	
R 1883/K A56		1						1											49 D	

Slika 34
Kombinacijska tabela ženskih grobov glede na nošo IV–VII na Vačah.

Figure 34
Combination table of female graves in terms of attire types IV–VII at Vače.

bolj skromna je tretja vrsta noše z le parom zapestnic, a pogosteje z dvema fibulama (Sl. 33). Za četrto vrsto je značilen nakit uhanov oz. lasnih obročev, prav tako praviloma v parih, ter po eno fibulo in jagodami (Sl. 34). Pomenljivo se zdi, da je bilo v noši tretje in tudi četrte vrste pokopanih več otroških in juvenilnih oseb. Še skromnejša je peta vrsta noše, ki izkazuje asimetrični princip nošnje obročastega nakita – z le eno zapestnico, v nekaterih primerih dopolnjeno s fibulo in jagodami. Zdi se, da je značilna za otroke in mladoletnike/-ice. Šesto vrsto noše označujejo izmed obročastega nakita ovratnice, sicer pa so k noši sodile tudi fibule. Kot kažejo podatki, je bila tudi ta značilna za otroke (Sl. 34), kar podpira domnevo, da je ovratnica v omenjenem grobu 1878/8 pripadala otroku. Kot zadnjo, sedmo vrsto noše predstavljajo grobovi brez obročastega nakita, le s fibulami, večinoma z le enim primerkom, redki z več, in nekateri tudi z jagodami (Sl. 34).

<u>Sklep.</u> Če povzamemo, lahko ugotovimo, da je bila vaška srenja v zgodnjem halštatskem obdobju še razmeroma nerazslojena, saj smo lahko tako v moški kot ženski sferi ugotovili le dva sloja (Sl. 32, 33).[351] Čeprav le maloštevilno zastopan, se ne zdi dvomno, da je bil vodilen bojevniški sloj s svojima reprezentantoma, grobovoma 1881/ II 34 in 1883/ B 10–12, oba z grobišča na Rebri nad Klenikom, prvi iz časa Podzemelj 1, drugi iz horizonta Podzemelj 2. Močneje oz. številčneje je bil že v tem zgodnjem obdobju zastopan sloj, ki ga označujejo različne vrste orodja, zato ga poimenujemo rokodelski. Sklepamo, da so bile Vače že od samega začetka pomembno proizvodno središče. Tudi v ženski noši tega obdobja sta razpoznavni le dve vrsti noš – prva izkazuje simetrični princip s paroma nošenih zapestnic in fibulo, drugo označujejo le fibule, kar ustreza sedmi vrsti noše v mlajšem obdobju, ki je razmeroma številčno zastopana.

Povsem drugačna podoba družbe se kaže v mlajšem času od horizonta Stična-Novo mesto do horizonta negovskih čelad. Bojevniški sloj se je razslojil v tri ali celo štiri skupine, podobno kot drugod v dolenjski skupini,[352] čeprav je bil manj številčno zastopan. Ob njem pa je obstajal tudi sloj rokodelcev, podobno močno zastopan kot v starejšem horizontu (Sl. 32, 35). V okviru ženskega pola je mogoče razlikovati med kar sedmimi vrstami noš (Sl. 33, 34, 35).

351 Seveda moramo opozoriti, da so ostali neopredeljeni grobovi brez kovinskih pridatkov, z le žarami in pridatki v obliki posod in vsi grobovi brez vsakršnih pridatkov, ki jih je bilo kar veliko. To pomeni, da je bila družbena razslojenost večja kot tu prikazano na podlagi grobov s pridatki orožja, orodja in nakita. Enako velja tudi za vse naslednje kronološke stopnje.

352 Teržan 1985; Teržan 2008, 238–266.

even numbers, and only rarely in odd numbers, both on the ears or in the hair, and on the arms and legs. It was also characterized by a large number of fibulae, rich necklaces made of amber and glass beads, and pendants (Fig. 33). The second type of attire was also characterized by annular jewelry, typical of which are combinations of earrings/hair rings and pairs of bracelets, but without anklets, and one fibula each, with the sole exception of grave 2 from the Great Tumulus at Ravne Njive (Pl. 77 A), and necklaces made of amber and glass beads. The third type of attire was somewhat more modest, with only a pair of bracelets, but more often with two fibulae (Fig. 33). The fourth type was characterized by earrings or hair rings, also usually in pairs, along with one fibula and beads (Fig. 34). It seems significant that several children and juvenile individuals were buried with attire of the third and also fourth types. Even more modest was the fifth type of attire, which demonstrates the asymmetrical principle of wearing annular jewelry – with only one bracelet, in some cases supplemented with a fibula and beads. It would seem to have been typical for children and adolescents. The sixth type of attire was characterized among the annular jewellery by torcs, but fibulae were also part of the attire. As the data show, this was also typical for children (Fig. 34), which supports the assumption that the torc in the above-mentioned grave 1878/8 belonged to a child. The last, seventh type of costume was represented by graves without annular jewelry, only with fibulae, mostly with only one example, rarely with several, and some also with beads.

<u>Conclusion.</u> To summarize, it can be concluded that the Vače settlement in the Early Hallstatt period was still relatively unstratified, as we were able to identify only two strata in both the male and female spheres.[351] Although only represented in small numbers, there is no doubt that the warrior class was the leading one with its representatives, graves 1881/ II 34 and 1883/ B 10-12, both from the cemetery at Reber above Klenik, the first from the Podzemelj 1 period, and the second from Podzemelj 2. A stronger or more numerous stratum was already represented in this early period, characterized by various tools, which is called the handicraft social class. It can be concluded that Vače had been an important production center from the very beginning. Even in the female attire of this period, only two types are recognizable – the first demonstrates a symmetrical principle, with pairs of bracelets and a fibula worn, while the second is characterized only by fibulae, corresponding to the seventh type of attire in the later period, which is relatively numerous.

351 Of course, it must be noted that the remaining undetermined graves were without metal grave goods, only with urns and grave goods in the form of vessels, as well as graves without any grave goods, of which there were quite a few. This means that social stratification was in fact more extensive than indicated here as based on grave goods of weapons and jewelry.

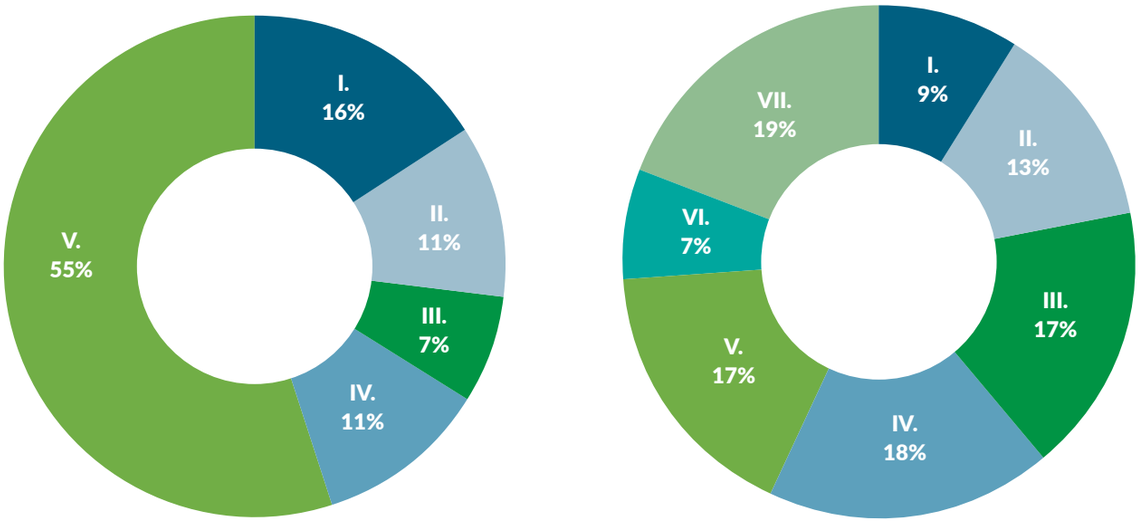

Slika 35
Vače, odstotni delež zastopanosti grobov glede na moške oprave I-V in ženske noše I–VII (za podatke glej Sl. 32-34).

Fig 35
Vače, presence of graves according to men's types I-V and women's attire I-VII in percentages (according to data on Figure 32-34).

S prvo bojno opravo so bili opremljeni le bojevniki najvišjega ranga, saj so prestižni kosi oprave, kot so čelade in konjska oprema glavni kazalci vrhovnega položaja v vojaški hierarhiji dolenjske halštatske družbe. Zanimivo je, da lahko te grobove časovno razporedimo skoraj generacijsko. Najstarejši med njimi je grob s sestavljeno čelado iz gomile na Ravnih njivah iz horizonta Stična-Novo mesto (Sl. 9, Tab. 75–76). Sledijo trije grobovi z dvogrebenastimi čeladami, ki sodijo okvirno v skitski horizont, predvsem v časovni razpon horizonta certoških fibul. Najstarejši grob je tisti z Apna 1887/ 1 (Tab. 88–90), morda le nekoliko mlajši je grob 1881/1 (Sl. 38, Tab. 8–10), še poznejši pa verjetno grob 1889/1 (Sl. 17 –18), slednja dva z območja grobišča na Rebri. Zadnja dva v kategoriji izstopajočih bojevniških grobov sta posedovala negovski čeladi, pri čemer je verjetno grob z Ravnih njiv starejši od tistega z Laz (Tab. 83; Sl. 26, 32). V tej bolj ali manj zaporedni vrsti grobov ne domnevamo le vodilnih bojevnikov, temveč tudi poglavarje oz. kneze celotne vaške srenje. Vodilno mesto pa se je očitno menjavalo med dvema glavnima rodbinama, med »vzhodno« in »zahodno«. Skupnost, ki je svoje preminule pokopavala na grobišču na Rebri, je imela primat v času horizonta Podzemelj, kot kaže grob s skledasto čelado (Tab. 62–63), in ga je ponovno pridobila v času skitskega oz. certoškega horizonta. Če pa »vzhodno nekropolo« obravnavamo kot celoto, je obdržala vodilno mesto tudi v negovskem horizontu, kar kaže grob z Laz. Skupnost »zahodnih nekropol« na čelu z rodbino, ki je svoje preminule pokopavala v gomilah na Ravnih njivah, pa si je pridobila vodilno mesto v času horizonta Stična-Novo mesto in ponovno v horizontu certoških fibul oz. negovskih čelad. Vmesno mesto med eno in drugo skupino zavzema grob z dvogrebenasto čelado in konjsko opremo skitskega tipa z Apna, kar pa je morda odraz nemirnega

A completely different image of society is evident in later times, from the horizon of Stična-Novo Mesto to the horizon of Negova/Negau helmets. The warrior class was stratified into three or even four groups, similar to elsewhere in the Lower Carniola/Dolenjska group,[352] although represented less numerously. Alongside it, a class of craftsmen also existed, similarly strongly represented as in the earlier horizon (Fig. 32, 35). In terms of the female gender, it is possible to distinguish between as many as seven types of attire (Fig. 33-35).

Only warriors of the highest rank were equipped with the first set of combat gear, as prestigious pieces of equipment such as helmets and horse gear were the main indicators of the supreme position in the military hierarchy of Lower Carniola/Dolenjska Hallstatt society. It is interesting that these graves can be chronologically arranged almost generationally. The earliest of them is the grave with a composite helmet from the tumulus at Ravne njive from the Stična-Novo Mesto horizon (Fig. 9, Pl. 75-76). This was followed by three graves with double-crested helmets, which roughly fall into the Scythian horizon, mainly in the time range of the Certosa fibula horizon. The ealiest grave is the one from Apno 1887/1 (Pl. 88-90), perhaps only slightly later is grave 1881/1 (Fig. 38, Pl. 8-10), and grave 1889/1 is probably even later (Fig. 17-18), the latter two from the area of the cemetery at Reber. The last two in the category of outstanding warrior graves contained Negova/Negau helmets, with the grave from Ravne Njive probably being earlier than the one from Laz (Pl. 83; Fig. 26). These more or less comparable type of graves are assumed to have contained not only the leading warriors, but also the chiefs/princes of the entire Vače community.
The leading position itself, however, apparently alternated between two main families, between the "eastern"

352 Teržan 1985; Teržan 2008, 238-266.

obdobja skitskih vpadov[353] in družbene nestabilnosti tudi na Vačah.

Drugi dve kategoriji bojevniške oprave, ki je bolj skromna, bodisi z dvema sulicama ali le eno samo bodisi s sekiro, označujeta bojevnike nižjega ranga (Sl. 32, 35). Ta gradacija v okviru vojaške hierarhije je verjetno odraz starostne in stanovske razslojenosti.

Ob bok bojevnikom prve kategorije bi lahko postavili ženske osebe, odete v prvo vrsto noše, ki je najbolj bogata in popolna glede na obročasti nakit (Sl. 33, 35). V njih lahko vidimo pripadnice najvišjega sloja. Domnevamo, da gre za stan tako imenovanih poročenih žena, matere, gospodarice, kneginje. Ob njih so sorazmerno številno zastopane tudi nosilke druge in tretje vrste noše, ki so bile, sklepajoč po njihovi nekoliko bolj skromni noši, v podrejenem položaju do prvih (Sl. 33). Ker pa je zanje prav tako značilna parna nošnja zapestnic in delno tudi uhanov, domnevamo, da so tudi one pripadale stanu »poročenih« ali »zaročenih« žena. S preostalimi vrstami noš, ki so v primerjavi s prvimi tremi bolj skromne in nepopolne, ko gre za obročasti nakit, saj so opremljene le z uhani (četrta noša), s po eno zapestnico (peta noša) in ovratnico (šesta noša), je očitno nakazano drugačno družbeno mesto (Sl. 34, 35). Ker je bilo več grobov, opremljenih z eno izmed naštetih slednjih noš, otroških, domnevamo, da so bile značilne predvsem za otroke in mladoletne osebe.

Tudi v okviru ženske sfere je torej veljala izrazita notranja hierarhična strukturiranost, odvisna predvsem od družbenega stanu in starosti (Sl. 35). Pri tem naj posebej poudarimo, da so tudi opisane ženske noše na Vačah, podobno kot velja za moške oprave, bistveno ne razlikujejo od ženskih noš drugod v dolenjski kulturni skupini. To pomeni, da so noše in še zlasti obročasti nakit imeli pomembno označevalno vlogo za stan in starost, bodisi za »poročeno, zaročeno/ oddano« osebo bodisi za odraslo ženo, mladenko, deklico. Kot pravi stari pregovor »Obleka naredi človeka«, gre za prvi vizualni vtis pri vsakem srečanju, zato naša predpostavka, da so noše imele označevalni pomen tudi v varovalnem, zaščitnem smislu za ženski del prebivalstva. Ker se podobnosti v ženskih nošnjah, zlasti z vidika označevalne narave obročastega nakita, kažejo tudi prek meja dolenjske kulturne skupine v drugih kulturnih območjih, npr. v zahodnohalštatskem krogu[354] ali v južnobalkanskem prostoru,[355] domnevamo, da so v okviru kultur srednje in jugovzhodne Evrope

353 Primerjaj npr. Teržan 1998; Teržan 2010.
354 Teržan 1992, 73–77, Abb. 1,8.
355 Teržan 1984; Pabst-Dörrer 2007, 645–653, Fig. 1, 7; Teržan 2021; Guštin, Kuzman, Teržan 2025.

and the "western". The community that buried its deceased at the Reber cemetery had primacy during the Podzemelj horizon, as was shown by the grave with the bowl-shaped helmet (Pl. 62-63), and regained it during the Scythian or Certosa horizon. However, if we consider the "eastern cemetery" as a whole, it retained its leading position in the Negova horizon as well, as shown by the tomb from Laz. The community of "western cemeteries", led by families who buried their deceased in tumuli at Ravne Njive, gained a leading position during the Stična-Novo Mesto horizon and again in the horizon of the Certosa fibulae or the Negova helmets. An intermediate position between the two groups is occupied by a grave with a double-crested helmet and horse equipment of the Scythian type from Apno, which may reflect the turbulent period of Scythian invasions,[353] and social instability also at Vače.

The other two categories of warrior attire, which are more modest, either with two spears or just one or with an axe, denote warriors of lower rank. This gradation within the military hierarchy is likely a reflection of age and class stratification (Fig. 32, 35).

Alongside the warriors of the first category, we could place female figures dressed in the first type of attire, which is the richest and most complete in terms of annular jewelry (Fig. 33, 35). We can see members of the highest class in them. It can be assumed that this is the status of the so-called married wives, mothers, mistresses, and princesses. Alongside them, there are also relatively numerous women wearing the second and third types of attire sets, who, judging by their somewhat more modest attire, were in a subordinate position to the first. However, since they were also characterized by wearing bracelets and sometimes earrings in pairs, it can be assumed that they also belonged to the status of "married" or "engaged" women. The other types of attire, which are more modest and incomplete in terms of annular jewelry compared to the first three, as they are only equipped with earrings (fourth attire type), one bracelet (fifth attire type), and a torc (sixth attire type), clearly indicate a different social position (Fig. 34, 35). Given that several graves equipped with one of the listed attire types were of children, it is assumed that they were characteristic mainly for children and juveniles.

Even in the framework of the female sphere, a pronounced internal hierarchical structure existed, depending primarily on social status and age (Fig. 35). It should be emphasized that, similarly to male outfittings, the described female attires in Vače do not differ significantly from those elsewhere in the Lower Carniola/Dolenjska

353 Cf. e.g. Teržan 1998; Teržan 2010.

veljala nepisana pravila dobrega vedenja in splošno razširjene družbene kode bontona.

Iz prikazanega sledi, da je na halštatskodobnih Vačah živela razslojena, hierarhično kompleksno organizirana družba, ki pa se ni občutneje razlikovala od drugih središč dolenjske kulturne skupine, čeprav so bile v pogrebnih običajih pri načinu pokopavanja med njimi tudi opazne razlike. Nekaterih specifičnih vprašanj, kot smo jih poskušali nakazati pri analizi gomil v Stični,[356] npr. o družbi, organizirani po dualističnem principu, na Vačah zaradi starih izkopavanj in preskromnih podatkov ni mogoče obravnavati, a morda se jih da naslutiti. Kažejo se namreč v prostorski razporeditvi grobišč glede na naselbino, kar smo označili kot »vzhodna nekropola« in »zahodna nekropola«, prva pretežno s planimi žganimi grobovi in majhnimi gomilami, druga z večjimi in velikimi gomilami. Tudi zastopanost vodilnih bojevniških grobov s čeladami, knezov, na le dveh grobiščih v okviru obeh nekropol – na Rebri na eni in na Ravnih njivah na drugi strani (z le eno izjemo na Apnu) – verjetno ni zgolj naključna, temveč jo morebiti lahko razumemo prav v okviru delitve oblasti na Vačah po dualističnem principu.

356 Teržan 2008, 267–272.

cultural group. This means that attire, and especially annular jewelry, played an important role in indicating status and age, whether for a "married, engaged/betrothed" person or for an adult woman, young woman, or girl. As the old saying goes, "clothes make the man," as they represent the first visual impression at every meeting, hence our assumption that the attire must have had a symbolic meaning, also in a secure and protective sense, for the female half of the population. As similarities in women's attire, especially with regard to the symbolic character of annular jewelry, are also evident beyond the borders of the Lower Carniola/Dolenjska cultural group in other cultural areas, such as in the Western Hallstatt circle,[354] but also in the Southern Balkan area,[355] it can be assumed that within the cultures of Central and Southeastern Europe there must have existed unwritten rules of proper behavior or generally widespread social codes of etiquette.

It follows from what has been shown that in the Hallstatt-era Vače there existed a stratified, hierarchically complex organized society, which did not differ significantly from other centers of the Lower Carniola/Dolenjska cultural group, although there were noticeable differences in funeral customs, as far as the method of burial is concerned. Certain specific questions, as we tried to indicate in the analysis of the tumuli at Stična,[356] for example, society being organized according to a dualistic principle at Vače cannot be discussed due to the predominently older excavations and too modest data, but perhaps it can be inferred. It is evident in the spatial arrangement of the cemeteries in relation to the settlement, which we have designated as the "eastern necropolis" and the "western necropolis", the former predominantly with flat cremation graves and small tumuli, and the latter with large and even larger tumuli. Also the representation of leading warrior graves with helmets, i.e. princes, at only two burial sites within both cemeteries – at Reber on the one hand and at Ravne Njive on the other (with the eventually one exception at Apno) – is probably not merely coincidental, but can perhaps be understood precisely within the framework of the division of power at Vače according to a dualistic principle.

354 Teržan 1992, 73-77, Fig. 1, 8.
355 Teržan 1984; Pabst-Dörrer 2007, 645-653, Fig. 1, 7; Guštin, Kuzman, Teržan 2025.
356 Teržan 2008, 267-272.

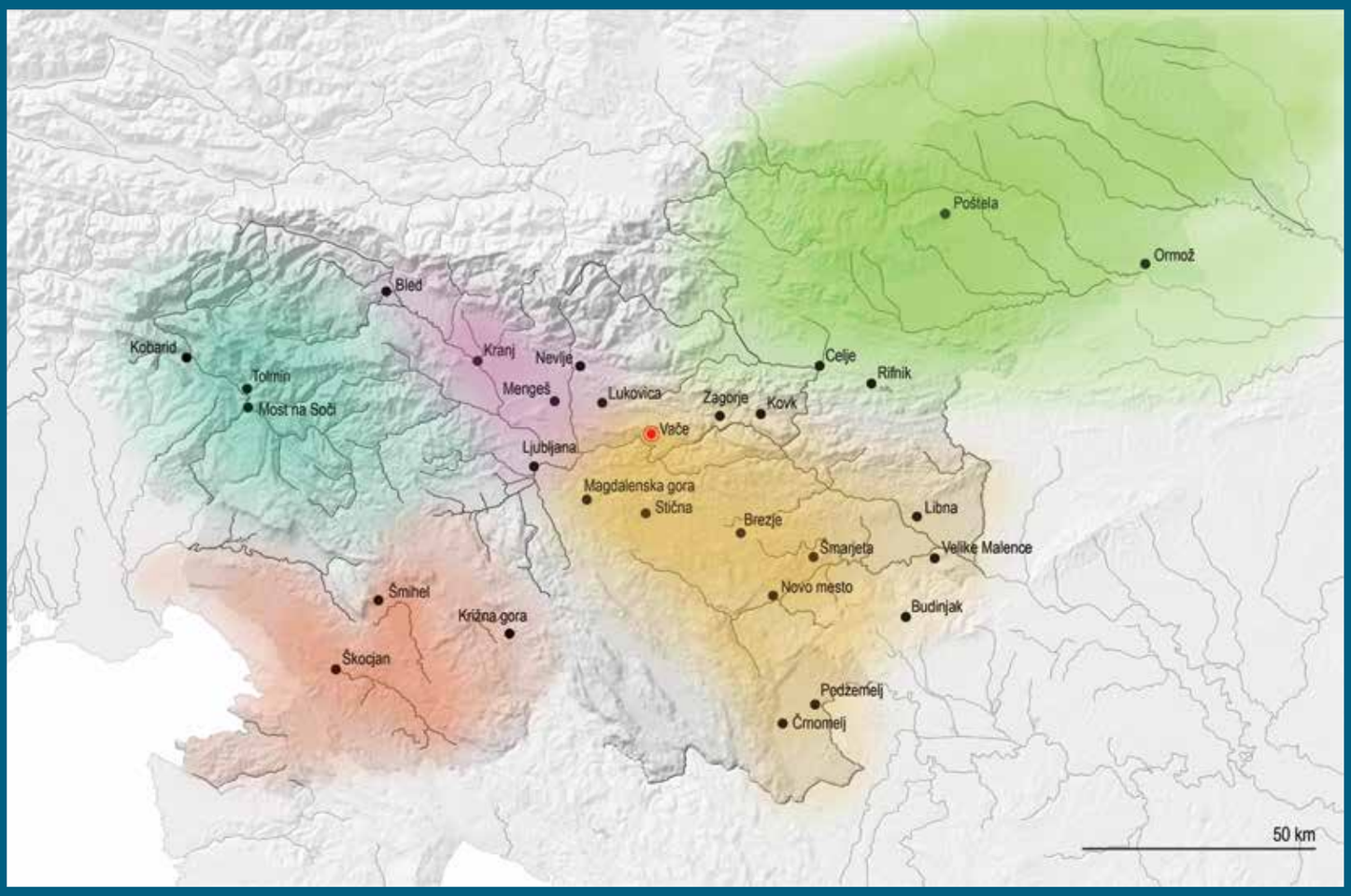

Slika 36
Dolenjska halštatska skupina in sosedstvo z označenimi pomembnejšimi naselbinami, lokalnimi središči, in v besedilu omenjenimi manjšimi najdišči v Zasavju, sočasnimi z vaško naselbino na Kroni.

Figure 36
The Lower Carniola/Dolenjska Hallstatt group and the vicinity with the most important settlements contemporary with the Vače settlement at Krona and in the text mentioned local sites in the Zasavje/ Central Sava Valley region

IV. skica
Mesto Vač v okviru dolenjske halštatske kulturne skupine

Vače so se nahajale ob severni meji dolenjske kulturne skupine, ki je, kot pove že ime, poseljevala prostrano gričevnato pokrajino Dolenjske vključno z Belo krajino na jugu, proti vzhodu je segala do Gorjancev in spodnjega Posavja z Brežiškimi vrati, na zahodu do roba Ljubljanske kotline in na severu v Zasavje.[357] Ležale so tako rekoč na tromeji med dolenjsko, štajersko-panonsko (oz. skupino Kleinglein/Kleinklein–Martijanec–Kaptol)[358] in gorenjsko oz. gorenjsko-ljubljansko kulturno skupino.[359] Medtem ko jih je od ozemlja štajerske skupine, ki je segala vse do Savinjske doline, ločil težko prehodni svet razmeroma visokega Zasavskega hribovja, so bile Vače bolj odprte proti gorenjski strani, zlasti proti Moravški dolini in Ljubljanski kotlini (Sl. 36).

Vaška naselbina s svojo impozantno lego na Kroni (Sl. 3 a-d), na platoju grebena iztekajočih se zahodnih obronkov Zasavske Svete gore, je lahko vizualno obvladovala pokrajino proti severozahodu in zahodu vse do Kamniških Alp in Ljubljanske kotline, pa tudi zahodne dele Dolenjske, zato velja domneva, da je verjetno imela pomembno strateško vlogo kot varovalna, mejna postojanka dolenjske halštatske skupine. Severozahodno do iztekajočega se Zasavskega hribovja se je namreč širila ljubljanska oz. gorenjska kulturna skupina,[360] s katero so morale imeti Vače kar intenzivne stike. To izpričujejo predvsem grobne najdbe.

357 Gabrovec 1964–1965; Gabrovec 1966; Gabrovec 1987; Dular, Tecco Hvala 2007; Dular 2020; Teržan 2020.
358 Teržan 1990; Teržan 2019.
359 Gabrovec 1973; Gabrovec 1989; Teržan 2023.
360 Glej Teržan 2023 in druge prispevke v sklopu »Gabrovčevega dneva«, objavljene v Arheološkem vestniku 74, 2023.

Sketch IV – The place of Vače in the framework of the Lower Carniola/Dolenjska Hallstatt cultural group

Vače was located along the northern border of the Lower Carniola/Dolenjska cultural group, which, as its name suggests, inhabited the vast hilly landscape of Lower Carniola/Dolenjska, including White Carniola/Bela Krajina in the south, while to the east it extended to Gorjanci/the Žumberak Mountains and the Lower Sava Valley/Spodnje Posavje with the Brežice Gate, and to the west to the edge of the Ljubljana Basin, and to the north into the Central Sava Valley/Zasavje.[357] It lay, so to speak, on the borders between the Lower Carniola/Dolenjska group, the Styrian-Pannonian (or the Kleinglein/Kleinklein-Martijanec-Kaptol group),[358] and the Upper Carniola or Upper Carniola-Ljubljana cultural group.[359] While it was separated from the territory of the Styrian group, which extended all the way to the Savinja Valley, by the inaccessable world of the relatively high Zasavje Hills, Vače was more open towards the Upper Carniola/Gorenjska side, especially towards the Moravška Valley and the Ljubljana Basin (Fig. 36).

The Vače settlement, with its imposing location on Krona (Fig. 3 a-d) , on the plateau of the ridge of the western slopes of the Zasavska Sveta Gora Mountain, visually dominated the landscape to the northwest and west all the way to the Kamniške Alps and the Ljubljana Basin, as well as the western parts of Lower Carniola/Dolenjska, so it is assumed that it probably also had an important strategic role as a protective border post of the Lower Carniola/Dolenjska Hallstatt group. The Ljubljana or Upper Carniola/Gorenjska cultural group

357 Gabrovec 1964-1965; Gabrovec 1966; Gabrovec 1987; Dular, Tecco Hvala 2007; Dular 2020; Teržan 2020.
358 Teržan 1990; Teržan 2019.
359 Gabrovec 1973; Gabrovec 1989; Teržan 2023.

V zgodnjem halštatskem obdobju je enake oblike žar in vrste nakita kot na Vačah najti v žganih grobovih na nekropoli na dvorišču SAZU v Ljubljani[361] in tudi v Kranju,[362] v mlajšem pa izstopata bojevniška grobova z negovskima čeladama, odkrita na Kopi nad Kompoljami pri Lukovici[363] in Nevljah/Vrhpolju pri Kamniku.[364] V kakšnem odnosu sta bila ta dva do Vač, ostaja nerazjasnjeno, vendar pa njuna lega kaže, da sta bila vodilna bojevnika strateških postojank ob pomembnih prometnih poteh. S Kope nad Kompoljami pri Lukovici je bilo mogoče nadzorovati glavno prometno žilo proti prelazu na Trojanah na štajersko stran, Nevlje pri Kamniku pa ležijo ob vstopu v Tuhinjsko dolino, ki prav tako omogoča zložen prehod v Savinjsko dolino, hkrati pa tudi ob poti vzdolž Kamniške Bistrice proti Kamniškemu sedlu – prelazu na Koroško. Očitno sta ti dve komunikaciji proti Savinjski dolini oz. Štajerski in Koroški v poznem halštatskem obdobju pridobili pomen, kar verjetno velja tudi za komunikacijo po Savi oz. vzdolž nje,[365] kot pričajo najdbe grobov iz Zagorja[366] in s Kolka pri Hrastniku,[367] kjer je bil pred nedavnim prav tako odkrit bogat bojevniški grob z negovsko čelado.

Podobnosti med Vačami in omenjenimi najdišči gorenjsko-ljubljanske skupine se kažejo tudi v načinu pokopavanja, v starejšem halštatskem obdobju v žganih oz. žarnih grobovih v planih nekropolah ter tudi v majhnih gomilah, kot npr. v že omenjenih nekropolah na območju Ljubljane in Kranja,[368] v poznem halštatskem obdobju pa v planih skeletnih grobovih, npr. v Mengšu, [369] Nevljah pri Kamniku in na Kopi nad Kompoljami pri Lukovici. Grob na Kopi,[370] odkrit na strmem pobočju hriba tudi po svoji legi spominja na grobišča »vzhodne nekropole« na Vačah, predvsem na tisti na Rebri in Lazu.

361 Na tem mestu ne moremo podati natančne primerjalne analize, ker bi to zahtevalo posebno študijo, ki bi presegala namen tega našega dela, zato naj le opozorimo na očitne primere. Primerjaj npr. posode na Tab. 22: 1 s Puš 1971, Tab. 3: 8; 16: 14; 28: 10; in železni obročasti nakit ter dvozankaste fibule tako železne in bronaste kot tudi vaške vozlaste: Tab. 2: 4–5; 4: A6, B 4; 24: 21–27; 25: 3–9; 27: 1–6 itd. s Puš 1971, Tab. 3: 4–5; 6: 3–5; 10: 6–7; 19: 8 a–b; 29: 1 a–c, 2, 9–10; 43: 6 a–h; 45: 2–4 itd.

362 Tudi tu naj opozorimo le na podobnosti pri nekaterih keramičnih kosih in nakitu, kot so železne zapestnice, vaške vozlaste fibule in bronasti diadem: za Vače glej prejšnjo opombo, za Kranj Škvor Jernejčič 2017a, Tab. 2: 1; 1: 4–5; 16: 1–2. Za bronasti diadem, verjetno skupaj v grobu z železno vozlasto dvozankasto fibulo z Vač, glej Tab. 98: 1–2 (morda so k temu grobu sodili tudi gumbki, obesek in železna obroča na Tab: 98: 3–6), za Kranj Škvor Jernejčič 2017a, 125–128, Sl. 6; Tab. 1: 2; 9: 2.

363 Gabrovec 1965, 102, Tab. 10; Zupan, Fabec, Laharnar 2023, Sl. 11; Tab. 1; Železnikar et al. 2022, 14–19.

364 Gabrovec 1950, 88–93, 111; Gabrovec 1965, 102, Tab. 8: 16–18; 9; Železnikar et al. 2022, 7–13.

365 Dular 2009.

366 Gabrovec 1966; Murko, Draksler 2020.

367 Božič, Gaspari, Pirkmajer 2020.

368 Puš 1971; Puš 1982; Škvor Jernejčič 2017a; Škvor Jernejčič, Vojaković 2023, 594–598, Sl. 3–5.

369 Železnikar 2023, 475–477, Sl. 1–3; Škvor Jernejčič, Štibernik, Gruškovnjak 2023, 488–489, sl. 7.

370 Zupan, Fabec, Laharnar 2023, 508–511.

spread northwest to the declining Zasavje Hills,[360] with which Vače must have had quite intensive contacts. This is mainly shown by the grave goods. In the Early Hallstatt period, the same forms of urns and types of jewelry as at Vače can be found in the cremation graves in the necropolis in the courtyard of the SAZU in Ljubljana,[361] and also in Kranj,[362] in the later period, two warrior graves with Negova helmets stand out, discovered at Kopa above Kompolje near Lukovica,[363] and Nevlje/Vrhoplje near Kamnik.[364] What relationship these two had to Vače remains unclear, but their location suggests that they were leading warriors of strategic outposts along important transport routes. From Kopa above Kompolje near Lukovica, it was possible to control the main traffic artery towards the Trojane pass on the Styrian side, while Nevlje near Kamnik lies at the entrance to the Tuhinj Valley, which also allows for a convenient passage into the Savinja Valley, as well as on the route along the Kamniška Bistrica stream towards the Kamniško Sedlo/Saddle – the pass into Carinthia. Apparently, these two routes towards the Savinja Valley, or rather Styria and Carinthia, gained importance in the late Hallstatt period, which probably also applies to routes along the Sava,[365] as shown by grave finds from Zagorje[366] and Kolk near Hrastnik,[367] where a rich warrior's grave with a Negova helmet was also recently discovered.

Similarities between Vače and the aforementioned sites of the Upper Carniola/Gorenjska-Ljubljanska group are also evident in the manner of burial, in the Early Hallstatt period in cremation/urn graves in flat cemeteries and also in small tumuli, such as in the previously mentioned cemeteries in the area of Ljubljana and Kranj,[368] and in the Late Hallstatt period in flat skeletal/

360 See Teržan 2023 and other contributions to the commemorative edition "Gabroveč Day", published in Arheološki vestnik 74, 2023.

361 We cannot provide a detailed comparative analysis here, as this would require a special study that would go beyond the scope of this work, so let us only point out the most obvious examples. For example the vessels on Pl. 22: 1 from Puš 1971, Pl. 3: 8; 16: 14; 28: 10; and the iron annular jewellery and double-looped fibulae, both iron and bronze, as well as knobbed Vače fibulae: Pl. 2: 4-5; 4: A6, B 4; 24: 21-27; 25: 3-9; 27: 1-6 etc. from Puš 1971, Pl. 3: 4-5; 6: 3-5; 10: 6-7; 19: 8a-b; 29: 1 a-c, 2, 9-10; 43: 6 a-h; 45: 2-4, etc.

362 Here too, only the similarities should be pointed out in some pottery fragments and jewelry such as iron bracelets, Vače knobbed fibulae, and a bronze diadem: for Vače, see note 3, for Kranj, Škvor Jernejčič 2017a, Pl. 2: 1; 1: 4-5; 16: 1-2. For the bronze diadem, probably together in the grave with an iron knobbed double/looped fibula from Vače, see Pl. 98: 1-2 (perhaps this grave also contained buttons, a pendant, and iron circlets on Pl: 98: 3-6), for Kranj, Škvor Jernejčič 2017a, 125-128, Fig. 6; Pl. 1: 2; 9: 2.

363 Gabrovec 1965, 102, Pl. 10; Zupan, Fabec, Laharnar 2023, Fig. 11; Pl. 1; Železnikar et al. 2022, 14-19.

364 Gabrovec 1950, 88-93, 111; Gabrovec 1965, 102, Pl. 8: 16-18; 9; Železnikar et al. 2022, 7-13.

365 Dular 2009.

366 Gabrovec 1966; Murko, Draksler 2020.

367 Božič, Gaspari, Pirkmajer 2020.

368 Puš 1971; Puš 1982; Škvor Jernejčič 2017a; Škvor Jernejčič, Vojaković 2023, 594-598, Fig. 3-5.

Kot je pred nedavnim pokazal že Matej Draksler, so plani skeletni grobovi v mlajšem halštatskem obdobju značilen pojav v Zasavju,[371] kar dobro ilustrirajo na novo odkriti grobovi v bližini kraja Sava pri Litiji in v Zagorju[372] in na Kovku, kjer pa so bile poleg planih grobov odkrite tudi majhne gomile.[373] To pomeni, da na Vačah ugotovljeni načini pokopavanja, kot so plani žgani grobovi in plani skeletni grobovi ter majhne gomile z enim ali manjšim številom pokopov, bodisi žganih bodisi skeletnih, kot so bili običajni na grobišču na Rebri in na grobiščih, poimenovanih kot »vzhodna nekropola«, niso specifično vaški, temveč so bili v navadi tudi v drugih krajih v Zasavju. Vače torej niso predstavljale posebne izjeme, temveč skupaj z drugimi doslej odkritimi najdišči, predvsem pozno halštatskimi, tvorijo glede na pogrebne običaje lokalno obarvano skupino, morda posebno zasavsko varianto v okviru dolenjske kulturne skupine, čeprav po vojaški strukturi in družbeni hierarhiji, kot se odraža v kategorizaciji bojne opreme in nošnje (Sl. 32–34), ne odstopa od dolenjske kulturne skupine.

Medtem ko se v »vzhodni nekropoli« na Vačah izkazujejo prvi naseljenci in njihovi potomci, pa je z »zahodno nekropolo« opredeljena družbena skupnost, ki pri načinu pokopavanja – v gomilah s skeletnimi pokopi – odraža pripadnost dolenjski kulturni skupini. Tudi lega gomil na platoju hriba na Ravnih njivah in na zložnejšem pobočju na Lestini ali vzdolž poti na Bregu kaže na podobnosti z lokacijami gomil drugod na Dolenjskem. Gomile so bile največkrat v skupinah ali pa tudi posamično postavljene v nižinske dele ali na bolj blaga pobočja v okolici naselbin – gradišč, bodisi ob vodotokih bodisi ob poteh, ki so vodile v naselbino ali iz nje. Navedemo naj le nekaj primerov kot so gomile v Stični,[374] Novem mestu,[375] Podzemlju[376] in drugod.[377] Čeprav so le redke izmed njih raziskane v večji meri, kar otežuje vzporejanje med njimi in Vačami, se določene podobnosti v načinu pokopavanja kažejo z Novim mestom, zlasti pri grobišču na Kapiteljski njivi. Na platoju hriba Kapiteljske njive je bilo postavljenih več velikih gomil, ob njegovem robu in po severozahodnem pobočju pa so bili razporejeni žarni grobovi in manjše gomile.[378] Ker raziskani žgani grobovi in tudi gomile še niso v celoti objavljeni, o razmerju med njimi še ni mogoče razpravljati. Kaže, da sodijo žgani grobovi večinsko v čas stopnje Ha

371 Draksler 2007, 149–152, Sl. 45.
372 Murko, Draksler 2020.
373 Božič, Gaspari, Pirkmajer 2020, 500–501, Sl. 2.
374 Gabrovec 2006; Gabrovec 2008, 34–45, Sl. 1.
375 Križ 2019, 14–15, Sl. 1.
376 Barth 1969; Dular 1978, 7–11, Sl. 1, 3.
377 Glej npr. tudi Dular, Tecco Hvala 2007, 164, Sl. 91; 171, Sl. 96 itd.
378 Križ 2019, 17–21, Sl. 3.

inhumation graves, for example in Mengeš,[369] Nevlje near Kamnik, and at Kopa above Kompolje near Lukovica. The grave at Kopa,[370] was discovered on a steep hill slope, and its location also reminds us of the cemeteries of the "eastern necropolis" in Vače, especially those at Reber and Laz.

As Matej Draksler has recently shown, flat skeletal/inhumation graves in the Late Hallstatt period are a typical phenomenon in the Central Sava Valley/Zasavje,[371] which is also well illustrated by the newly discovered graves at Sava near Litija, and in Zagorje[372] and Kovk, where, in addition to flat graves, small tumuli were also documented.[373] This means that the burial methods identified at Vače, such as flat cremation graves and flat skeletal/inhumation graves and small tumuli with one or a small number of burials, either cremation or inhumation, as were common at the Reber cemetery and at the cemeteries called the "eastern necropolis", were not Vače specific, but were also common at other places in the Central Sava Valley/Zasavje. Vače therefore did not represent a special exception, but together with other sites discovered so far, mainly late Hallstatt sites, they form a locally colored group in terms of funeral customs, perhaps as a special Central Sava Valley/Zasavje variant within the Lower Carniola/Dolenjska cultural group, although in terms of military structure and social hierarchy, as reflected in the categorization of warrior equipment and attire elements (see Fig. 32-34), it does not deviate from the Lower Carniola/Dolenjska cultural group.

If the "eastern necropolis" in Vače shows the first settlers and their descendants, the "western necropolis" would define a social community whose burial method – in tumuli with skeletal/inhumation burials – reflects their attribution to the Lower Carniola/Dolenjska cultural group. The locations of the tumuli on the hill plateau at Ravne Njive and on the more gentle slope at Lestina or along the path at Breg also show similarities with the locations of tumuli elsewhere in Lower Carniola/Dolenjska. Tumuli were most often placed in groups or individually in lowland areas or on gentler slopes in the vicinity of settlements – hillforts, either along watercourses or along paths leading to or from the settlement. Let us mention just a few examples, such as the tumuli at Stična,[374] Novo Mesto,[375] Podzemelj,[376] and elsewhere.[377] Although only a few of them have been extensively

369 Železnikar 2023, 475-477, Fig. 1-3; Škvor Jernejčič, Štibernik, Gruškovnjak 2023, 488-489, Fig. 7.
370 Zupan, Fabec, Laharnar 2023, 508-511
371 Draksler 2007, 149-152, Fig. 45.
372 Murko, Draksler 2020.
373 Božič, Gaspari, Pirkmajer 2020, 500-501, Fig. 2.
374 Gabrovec 2006; Gabrovec 2008, 34-45, Fig. 1.
375 Križ 2019, 14-15, Fig. 1.
376 Barth 1969; Dular 1978, 7-11, Fig. 1, 3.
377 See e.g. also Dular, Tecco Hvala 2007, 164, Fig. 91; 171, Fig. 96 etc.

B2/B3[379] ter da so majhne gomile na pobočju morda delno sočasne in delno nekoliko mlajše, med velikimi gomilami na vrhu hriba pa je, kot kaže centralni grob v gomili I, prva nastala že v horizontu Podzemelj 1.[380] Na tej nekropoli se torej kaže kontinuiteta v izrabi prostora za grobišče, ki pa odraža kompleksne spremembe v pogrebnih običajih od pokopavanja v planih žganih grobovih do pokopov v velikih gomilah in prevlade inhumacije, kar pa se je tu zgodilo mnogo prej kot na Vačah, že v horizontu Podzemelj.

Če se ozremo prek meja dolenjske halštatske skupine, položaj vaškega grobišča na Rebri na strmem pobočju spominja na podobno lego slavne nekropole v Hallstattu. Tudi ta se je razprostirala na strmem in razgibanem pobočju ozke in težko dostopne doline Salzbergtal, delno z žganimi in delno skeletnimi grobovi, nekateri izmed njih so bili morda prekriti z manjšimi gomilami, kar je zaslutiti na nekoliko izpostavljenih hrbtnih legah razdrapanega terena. Čeprav grobovi iz Hallstatta izkazujejo drugačne značilnosti pri bojni opremi moških grobov, predvsem v vrsti orožja, kot so meči in bodala, ter pri nakitu v ženskih grobovih, so prav tako odraz podobne, a globlje in še izrazitejše družbene razslojenosti,[381] kajti Hallstatt je s svojimi rudniki soli sodil med najbogatejše skupnosti halštatskega sveta. Že Deschmann in von Hochstetter sta opozorila na podobnosti v načinu pokopavanja med Vačami in Hallstattom ter predpostavljala, da so kljub medsebojni oddaljenosti obeh krajev izraz identitetne sorodnosti populacij.[382] Morda bi jih bilo mogoče razložiti v povezavi z njuno osnovno gospodarsko dejavnostjo, tj. rudarjenjem.[383]

Ne nazadnje naj kot paralelo grobišču na Rebri na Vačah omenimo še nekropolo naselbine na Mostu na Soči, ki se je s svojimi več tisoč grobovi širila na dokaj strmem pobočju nad kanjonom reke Idrijce, tik pred njenim sotočjem s Sočo. Kot je znano, so bili grobovi žgani, praviloma prekriti s kamnitimi ploščami, a v njih praviloma ni bilo pridanega orožja, kar kaže na nekoliko drugačne pogrebne običaje kot v dolenjski kulturni skupini.[384] A tudi v zaledju Mosta na Soči ležijo na Cerkljanskem rudonosna območja, med drugim bakrove rude.[385]

379 Knez 1966; Bricelj 2003; Križ 2019, 20–21; Teržan, Bricelj 2019–2020, 81–94, Fig. 1–2, 7–9; Stipančić 2023, 27, 31, 35, 40, 41, 44–47, 75–79, 82–85 itd.

380 Knez 1993,35, Tab. 1–6; Teržan 2014; Križ, Jereb, Teržan 2014.

381 Kromer 1959; Barth 1970, 41–44; Hodson 1990; Kern 2008, 124–130.

382 Deschmann, von Hochstetter 1879, 21.

383 O Vačah, kot o rudarskem in metalurškem središču glej v nadaljevanju.

384 Gabrovec, Svoljšak 1983, 10–12, Sl. 1; 18; Teržan, Lo Schiavo, Trampuž Orel 1984-1985; Teržan 2021.

385 Drovenik, Plesničar, Drovenik 1980; Drovenik 1987, 26–28 (s karto nahajališč bakrove rude)

excavated, which makes it difficult to compare them with Vače, certain similarities in the burial method with Novo Mesto are evident, especially in the case of the cemetery on Kapiteljska Njiva. On the plateau of the ridge of Kapiteljska Njiva several large tumuli were placed, and cremation graves and smaller tumuli were arranged along its edge and along the northwestern slope.[378] Since the investigated cremation graves and tumuli have not yet been fully published, it is not yet possible to discuss the relationship between them. It appears that the cremated graves mostly date to the HaB2/ B3[379] and that the small tumuli on the slope may be partly contemporaneous and partly somewhat later, while among the large tumuli at the top of the hill, as shown by the central grave in tumulus I, the first had already been created in the Podzemelj 1 horizon.[380] This cemetery therefore shows continuity in the use of space for burial, which reflects complex changes in funerary customs from burial in flat cremation graves to the dominance of inhumation and burials in large tumuli, which happened here much earlier than at Vače, as early as in the Podzemelj horizon.

If we look beyond the borders of the Lower Carniola/ Dolenjska Hallstatt group, the position of the Vače cemetery at Reber on a steep slope is reminiscent of the similar location of the famous cemetery in Hallstatt. This too was spread out on the steep and rugged slope of the narrow and difficult-to-access Salzbergtal valley, partly with cremation graves, partly with skeletal/inhumation graves, some of which may have been covered with smaller tumuli, which can be inferred from the somewhat exposed ridges of the rugged terrain. Although the Hallstatt graves show different characteristics in terms of the combat equipment of the male graves, especially in the type of weapons, such as swords and daggers, and in terms of the jewelry in the female graves, they also reflect a similar, but deeper and more pronounced social stratification,[381] because Hallstatt, with its salt mines, was among the richest communities in the Hallstatt world. Deschmann and von Hochstetter had already pointed out the similarities in the burial methods between Vače and Hallstatt, and had assumed that, despite the great distance between the two places, they represented an expression of the identical affinities of the populations.[382] Perhaps they could be explained in relation to a primary economic activity, such as mining.[383]

Last but not least, we should mention, as a parallel to the cemetery on Reber at Vače, the cemetery of the

378 Križ 2019, 17-21, Fig. 3.

379 Knez 1966; Bricelj 2003; Križ 2019, 20-21; Teržan, Bricelj 2019- 2020, 81-94, Fig. 1-2 7-9; Stipančić 2023, 27, 31, 35, 40-41, 44-47, 75-79, 82-85 itd.

380 Knez 1993, 35, Pl. 1-6; Teržan 2014; Križ, Jereb, Teržan 2014.

381 Kromer 1959; Barth 1970, 41-44; Hodson 1990; Kern 2008, 124-130.

382 Deschmann, von Hochstetter 1879, 21.

383 About Vače as a mining and metallurgy center see below.

Na podlagi doslej odkritih grobov na Vačah ni mogoče presoditi, koliko prebivalcev je štela naselbina na Kroni. Da je sodila med naselbine s središčno vlogo dokazuje njen družbeni ustroj. Kot je bilo prikazano, je bil v vsakem horizontu zastopan vsaj eden, v nekaterih pa tudi več nosilcev čelad, torej izstopajočih bojevnikov – poglavarjev – knezov na čelu hierarhične lestvice, kar je primerljivo z drugimi središči dolenjske skupine.[386]

Kot so pokazale prostorske raziskave Janeza Dularja in Sneže Tecco Hvala naselbina na Vačah izstopa tako po velikosti površine kot tudi po številu grobišč, ki jo obdajajo, v primerjavi z drugimi najdišči v Zasavju in tudi številnimi drugod na Dolenjskem ter se tako uvršča med razmeroma maloštevilna pomembnejša središča dolenjske kulturne skupine, kot so Cvinger nad Virom pri Stični, Veliki Vinji vrh pri Beli Cerkvi oz. Šmarjeti, Sv. Marjeta pri Libni in Magdalenska gora.[387] Po drugi strani pa naj bi vaški naselbini na Kroni zaradi izrazito hribovitega terena pripadalo zelo majhno gospodarsko zaledje, tako z vidika dosega peš hoda od naselbine kakor tudi možnosti izrabe kmetijskih površin.[388] Vendar pa Vače ležijo tako rekoč sredi rudonosnega Zasavskega hribovja, kjer so v vzhodnem delu, povečini v litijski antiklinali posavskih gub cinkovo-svinčeva-bakrova rudišča, ob vznožju trojanske antiklinale pod Čemšeniško planino celo rudišča antimona,[389] železova ruda pa je bila dostopna tudi v obliki bobovca in rjavega železovca.[390] V neposredni bližini Vač leži niz pomembnih bakrovih rudišč halkopirita, sfalerita in galenita pri Cirkušah, Tolstem vrhu, Skrivnem potoku, Rudniku in Kamnici.[391] Teza, da so bile Vače že v prazgodovini pomembno rudarsko središče prav zaradi bakrove in železove rude, je stara in pogosto omenjana.[392] Čeprav še nimamo neposrednih dokazov o rudarjenju in predelavi rude, so bile v naselbini na Kroni[393] in širši okolici Vač, npr. pri vasi Tirna,[394] najdene večje količine železove in tudi bakrove žlindre, kar so nedvomni sledovi metalurških dejavnosti. Prav Drakslerjeva topografska raziskava

386 Teržan 2008, 310–323, Sl. 54–62.

387 Dular, Tecco Hvala 2007, 158–160, 191–195, Sl. 88, 110–113.

388 Dular, Tecco Hvala 2007, 199, 204, Sl. 115–118; Dular 2016, 85, 97, Abb. 6.

389 Drovenik, Plesničar, Drovenik 1980; Drovenik 1987, 28 (s karto nahajališč bakrove rude na str. 26–27); Draksler 2007, 122–123.

390 Müllner 1909, 58-60; Drovenik, Plesničar, Drovenik 1980, 20–23; Draksler 2007, 122–123; Dular, Tecco Hvala 2007, 214–215.

391 Müllner 1909, 60; Mlakar, Skaberne, Drovenik 1992; Dular 2016, 86–87, 97–98, Abb. 7.

392 Deschmann, von Hochstetter 1879, 20–21; Müllner 1909, 58-64; Schmid 1939, 111; Drovenik Plesničar, Drovenik 1980, 129. Omenimo naj tezo, ki jo navaja Schmid (1939, 97) po Nikitu Zupančiču, da v imenu Vače etimološko tiči jafetinski koren *wat*, ki pomeni kovino; podobno ugrofin. *was* v pomenu ruda in madž. *vas* železo.

393 Müllner 1909, 58-64; Schmid 1939, 98–104, 110–113; Dular 2016, 87, 98.

394 Deschmann, von Hochstetter 1879, 27; Müllner 1909, 60; Schmid 1939, 111; Draksler 2007, 122–123, 144–145.

settlement at Most na Soči, which, with its several thousand graves, spread out on a fairly steep slope above the canyon of the Idrijca River, just before its confluence with the Soča River. As is known, the graves were cremated, as a rule covered with stone slabs, but as a rule no weapons were found in them, which indicates slightly different funeral customs than in the Lower Carniola/Dolenjska cultural group.[384] And also in the hinterland of Most na Soči, there are ore-bearing areas in the Cerkno region, including copper ore.[385]

Based on the graves discovered so far at Vače, it is not possible to judge the number of inhabitants at the the Krona settlement. The fact that it was considered a settlement of central importance is documented by its social structure. As is shown, each horizon was represented by at least one, and in some cases even several helmet-wearers, hence prominent warriors – chieftains – princes at the top of the hierarchical ladder, which is comparable to other centers of the Lower Carniola/Dolenjska group.[386]

As shown by the spatial research of Janez Dular and Sneža Tecco Hvala, the settlement at Vače stands out from other sites in the Central Sava Valley/Zasavje as well as from many elsewhere in Lower Carniola/Dolenjska, both in terms of its surface area size and the number of cemeteries surrounding it, and it thus ranks among the relatively few important centers of the Lower Carniola/Dolenjska cultural group, such as Cvinger above Vir near Stična, Veliki Vinji Vrh near Bela Cerkev or Šmarjeta, Sv. Marjeta at Libna, and Magdalenska Gora.[387] However, due to the extremely hilly terrain, the Vače settlement at Krona has a very small economic hinterland, both in terms of the walking distance from the settlement and the possibility of utilizing the agricultural land.[388] However, Vače lies, so to speak, in the middle of the ore-bearing Zasavje Hills, where in the western part, mostly in the Litija´s anticline of the Hillfolds, there are zinc-lead-copper ore deposits, while at the foot of the Trojane anticline under the Čemšeniška Mountain there are even antimony ore deposits,[389] and iron ore was also available overall in the form of ironstone and brown ironstone.[390] In the immediate vicinity of Vače also lie a series of important copper ore deposits of chalcopyrite, sphalerite, and galena at Cirkuše, Tolsti

384 Gabrovec, Svoljšak 1983, 10-12, Fig. 1; 18; Teržan, Lo Schiavo, Trampuž Orel 1984-1985; Teržan 2021.

385 Drovenik, Plesničar, Drovenik 1980; Drovenik 1987, 26-28 (with a map of finds of copper ore).

386 Teržan 2008, 310-323, Fig. 54-62.

387 Dular, Tecco Hvala 2007, 158-160, 191-195, Fig. 88, 110-113

388 Dular, Tecco Hvala 2007, 199, 204 Fig. 115-118; Dular 2016, 85, 97, Fig. 6.

389 Drovenik, Plesničar, Drovenik 1980; Drovenik 1987, 28 (with a map of finds of copper ore on pp. 26-27); Draksler 2007, 122-123.

390 Müllner 1909, 58-60; Drovenik, Plesničar, Drovenik 1980, 20-23; Draksler 2007, 122-123; Dular, Tecco Hvala 2007, 214-215.

Slika 37
Vače, Lestina, kipec bojevnika s skledasto čelado.

Figure 37
Vače, Lestina, statuette of a warrior with a bowl-shaped helmet.

arheoloških najdišč zahodnega dela Zasavja, vzhodno od Vač med Zagorjem in prelazom na Trojanah, dovoljuje predpostavko, da je predstavljalo to območje potencialno gospodarsko zaledje naselbine na Kroni, kjer so se odvijale rudarske in železarske dejavnosti.[395] O poznavanju bakrovih rudišč v Zasavju že od bakrene dobe naprej pa poleg najdišč iz Zagorja in njegove okolice[396] pričajo npr. tudi najdbe z naselbine nad Dešnom, na grebenu hriba zahodno od Vač tik nad Savsko dolino, ki je bila poseljena že v bakreni dobi, nato pa znova v mlajšem halštatskem obdobju in še pozneje.[397] Halštatskodobne najdbe z Gradišča nad Dešnom, iz kraja Sava pri Litiji[398] in morda tudi s Sitarjevca nad Litijo[399] nakazujejo, da je morda tudi to območje sodilo h gospodarsko-rudarskemu kompleksu s središčem na Vačah.

Da sta bili primarni gospodarski panogi na Vačah rudarjenje in predelava rude, tako barvna kot črna metalurgija ter različne rokodelske dejavnosti, med drugim kovaška, livarska, torevtična in zlatarska, nakazujejo številni izdelki, tako iz železa in brona kot tudi svinca

395 Draksler 2007, 124–149, Sl. 3.
396 Draksler 2007, 146–147.
397 Pavlin, Dular 2007, 73–78, Sl. 13, Tab. 7–19.
398 Müllner 1909, 60; Murko, Draksler 2020, 477–478, Sl. 10–11.
399 Pavlin, Dular 2007, 78–80, Tab. 20–21; Dular 2016, 87, 98.

Vrh, Skrivni Potok, Rudnik, and Kamnica.[391] The thesis that Vače had been an important mining center in prehistoric times especially because of copper and iron ores is an old and often mentioned one.[392] Although we do not yet have direct evidence of mining and ore processing or traces of metallurgical activities, there were large quantities of iron and copper slag found at settlements on Krona,[393] as well as in the wider area of Vače, such as near the village of Tirna.[394] It was Draksler's topographic survey of the archaeological sites in the western part of the Central Sava Valley/Zasavje, east of Vače between Zagorje and the Trojane pass, that permits an assumption that this area represented a potential economic hinterland of the settlement at Krona, where mining and ironmaking activities took place.[395] For information about copper ore deposits in the Central Sava Valley/Zasavje from the Copper Age onwards, in addition to the sites from Zagorje and its surroundings,[396] there is also evidence from finds from a settlement above Dešen, on the ridge of a hill west of Vače just above the Sava Valley, which had already been inhabited as early as in the Copper Age, then again in the Late Hallstatt period and even later.[397] Hallstatt-era finds from Gradišče nad Dešnom, Sava near Litija,[398] and perhaps even from Sitarjevec above Litija,[399] indicate that this area may have also belonged to the economic and mining complex centered in Vače.

That the primary economic sector in Vače was mining and ore processing, both non-ferrous and ferrous metallurgy, and various handicraft activities such as blacksmithing, foundry, forging, and goldsmithing, is indicated by numerous products, both made of iron and bronze, as well as lead and gold. As has already been shown in previous chapters, the production of iron jewelry was widespread in the early Hallstatt period, namely iron circlets, especially bracelets (Fig. 11) and two-looped fibulae in various versions. Particular interest is aroused by bimetallic products, such as Vače knobbed bow fibulae (Fig. 10),[400] and iron pins with

391 Müllner 1909, 60; Mlakar, Skaberne, Drovenik 1992; Dular 2016, 86-87, 97-98, Fig. 7.
392 Deschmann, Hochstetter 1879, 20-21; Müllner 1909, 58-64; Schmid 1939, 111; Drovenik Plesničar, Drovenik 1980, 129. We should mention the thesis, which is also reported by Schmid (1939, 97) where according to Nikita Zupančič, the name Vače etymologically would come from the Japhethian root *wat*, which means metal; similarly in Finno-Ugric the word *was* means ore and in Hungarian *vas* means iron.
393 Schmid 1939, 98-104, 110-113; Dular 2016, 87, 98.
394 Müllner 1909, 60; Schmid 1939, 111; Draksler 2007, 122-123, 144-145.
395 Draksler 2007, 124-149, Fig. 3.
396 Draksler 2007, 146-147.
397 Pavlin, Dular 2007, 73-78, Fig. 13, Pl. 7-19.
398 Murko, Draksler 2020, 477-478, Fig. 10-11.
399 Pavlin, Dular 2007, 78-80, Pl. 20-21; Dular 2016, 87, 98.
400 Cf. e.g. Škvor Jernejčič 2017a, 131—133, Fig. 9. It is worth especially noting in this context that the mastery of the technology for the production of this type of jewelry, especially the Vače knobbed fibula, was in term of Vače or the Lower Carniola/Dolenjska cultural group, in fact mediated from the east, either from the Basarabi culture or from the central Balkans, from where fibulae made in the exact same way are known from the end of the 9th century and in the 8th century BC (cf. Teržan 2009a, 202-206, Fig. 14 -15) .

in zlata. Kot je bilo že prikazano v prejšnjih poglavjih, je bila v zgodnjem halštatskem obdobju razmahnjena izdelava železnega orožja, orodja in nakita, in sicer železnih obročev, predvsem zapestnic (Sl. 11, 13, 14) in dvozankastih fibul v različnih izvedbah. Posebno pozornost vzbujajo bimetalni izdelki, kot so vaške vozlaste ločne fibule (Sl. 10)[400] in železne igle z bronastimi vozli oz. glavicami (npr. Tab. 64: C 1), ki so poleg kovaškega zahtevali še visoko stopnjo livarskega in oblikovalskega znanja. V mlajših obdobjih pa so se vaški kovaški mojstri izkazovali z izjemno kakovostno izdelavo orožja, na primer suličnih osti in sekir ter množično proizvodnjo orodja, kot so noži in šila. Zanimivo je, da se posamezni svinčeni predmeti pojavijo že v horizontu Podzemelj (Tab. 1: 5), zastopani pa so še pozneje (Tab. 53: 7). Podobno velja za zlate in pozlačene kose nakita, ki so se le delno ohranili (Katalog, sl. 5; Tab. 77: 1–4), čeprav naj bi jih bilo v grobovih najdenih več. Med bronastimi predmeti, zlasti med ženskim nakitom so številni kosi, zlasti fibule, ki so verjetno tuje provenience (npr. Tab. 5: 2; 11: 1–2; 33: 8; 59: B 2–3; 64: A3; 67: F1; 69: D 2, E itd.), a večina jih je vendarle lokalnega izvora, če že ne s samih Vač, pa iz kakšnega drugega kraja dolenjske kulturne skupine, kar še posebej velja za obročasti nakit, kot so zapestnice, nanožnice in uhani.[401] Unikaten izdelek je npr. obesek, ki ponazarja žensko božanstvo z lunarno in solarno simboliko (Sl. 21, 30, Tab. 52: 6).[402] Prav zaradi njegove edinstvenosti domnevamo, da je izdelek umetnika delujočega na Vačah, ki pa je poznal podobne, a nekoliko drugače oblikovane obeske, znane z nekaterih drugih najdišč dolenjske in svetolucijske kulturne skupine ter Karnije in estenskega kulturnega kroga (Sl. 22–25). Kot delo lokalnega umetnika, a morda šolanega nekje v italskem prostoru, velja tudi znameniti kipec bojevnika s skledasto čelado, upodobljenega v herojski nagoti, ki doslej še nima enakega (Sl. 37).[403] Na Vačah so delovali tudi potujoči mojstri in umetniki, ki so izdelovali svoje izdelke po želji in naročilu lokalnih veljakov. To velja npr. za fibule ježevke (Tab. 67: F 2; 77:5), ki so specifične prav za dolenjsko kulturno skupino, a je steklena obloga loka fibul izdelana po »etruščanskem receptu«.[404] Tudi koščeni predmeti v grobu, odkritem 29. 9. 1878 (Katalog, sl. 2; Tab. 6: 4), kot so nadpovprečno velika fibula, okrašena z rozetami, figurine konjenika in dveh

400 Prim. npr. Škvor Jernejčič 2017a, 131–133, Sl. 9. Pri tem velja posebej pripomniti, da je bilo obvladovanje tehnologije za izdelavo tovrstnega nakita, zlasti vaških vozlastih fibul, na Vačah oz. v dolenjski kulturni skupini posredovano z vzhoda, bodisi kulture Basarabi bodisi iz centralnega Balkana, od koder so znane enako izdelane fibule iz konca 9. in iz 8. stol. pr.n.št. (prim. Teržan 2009a, 202–206, Abb. 14–15).

401 Cestnik 2011.

402 Podobna, a ne povsem identična obeska sta znana z Mosta na Soči in najdišča Paularo, Misincinis v Karniji: Boiardi 1983, 186, Tav. XI; Corazza, Vitri 2001, 48–56, Fig. 58; Gleirscher 2020, 240, Abb. 10: 4.

403 Starè 1962–1963; Turk 2005, 21–22, Sl. 20; Laharnar, Turk 2017, 66–67, Sl. 69–70; Guštin 2025.

404 Haevernick 1981a, 53–59, Karte 1; Koch 2010, 197–198.

bronze knobs or heads (e.g. Pl. 64 C 1), which required, in addition to blacksmithing, a high level of casting and design knowledge. In later periods, the Vače blacksmith master craftsmen distinguished themselves by making exceptionally high-quality weapons such as spearheads and axes, as well as by mass-producing tools such as knives and awls. It is interesting that individual lead objects appear already in the Podzemelj horizon (Pl. 1: 5), and they are also represented even later (Pl. 53: 7). The same applies to gold and gilded pieces of jewelry, which have only been partially preserved (Catalogue, Fig. 5; Pl. 77: 1-4), although more of them are said to have been found in the graves. Among the bronze objects, especially among the female jewelry, there are numerous pieces, especially fibulae that are probably of foreign provenance (e.g. Pl. 5: 2; 11: 1-2; 33:8; 59: B 2-3; 64: A3; 67: F1; 69: D 2; E, etc.), but most of them are of local origin – if not from Vače itself, then from some other site of the Lower Carniola/Dolenjska cultural group, which is especially true for annular jewelry such as bracelets, anklets and earrings.[401] A unique product is, for example, a pendant that depicts a female deity with lunar and solar symbolism (Fig. 21, 30; Pl. 52: 6),[402] which, precisely because of its uniqueness, we assume it is the product of an artist who worked in Vače, but who also knew similar, but slightly differently designed, pendants from some other sites of the Lower Carniola/Dolenjska and Most na Soči/Sveta Lucija cultural groups, and also the Carnia and Este region (Fig. 22-25).[403] The famous statuette of a warrior with a bowl-shaped helmet, depicted in heroic nudity, which has no equal to this day, is also considered to be the work of a local artist, perhaps trained in some Italian centre (Fig. 37).[404] Itinerant craftsmen and artists also worked at Vače, making their products at the request and order of local dignitaries. This refers, for example, to the "hedgehog" fibulae (Pl. 67: F 2; 77:5), which are specific to the Lower Carniola/Dolenjska cultural group, but the glass covering of the bow of the fibulae was actually made according to an "Etruscan recipe".[405] Even the bone objects in the grave discovered on 29 September 1878 (Catalogue Fig. 2; Pl. 6: 4), such as the above-average large fibula decorated with rosettes, figurines of a horseman and two priestesses, must have been created by/made under the aegis of a traveling craftsman, as comparisons can be found among Italian – Etruscan, Picenum, and Trentino products, as well as in Istria – at Nesactium, and also at Kaptol in Slavonia.[406]

401 Cestnik 2011.

402 A similar, but not quite identical, pendant is known from Most na Soči and the sites of Paularo, and Misincinis in Carnia: Boiardi 1983, 186, Pl. XI; Corazza, Vitri 2001, 48-56, Fig. 58; Gleirscher 2020, 240, Fig. 10: 4.

403 Teržan 2003, 70-72, Fig. 5-6 (with a distribution map/ mit Verbreitungskarte), Pl. 6, 1; Vitri, Corazza, Simeoni 2007, 696-704, Fig. 2-4; Gleirscher 2020, 240-241, Fig. 10; 4.

404 Starè 1962-1963; Turk 2005, 21-22, Fig. 20; Guštin 2025.

405 Haevernick 1981a, 53-59, Map 1; Koch 2010, 197-198.

406 Teržan 1995, 99-100, Fig. 37; Teržan 2007, 48-51, Fig. 15-16; Marzatico 2009; Marzatico 2012, 316-318, Fig. 9; Potrebica 2013, 160, Fig. 85.

svečenic, verjetno prihajajo izpod rok potujočega umetnika, saj jim je najti primerjave med italskimi – etruščanskimi, picenskimi in trentinskimi izdelki ter tudi v Istri – v Nezakciju, pa tudi v slavonskem Kaptolu.[405] Prav tako za nekatere dragocene kose iz bronaste pločevine domnevamo, da so delo potujočih torevtov, npr. za slavno vaško situlo (Tab. 10) izpod rok mojstra iz svetolucijskega umetno-obrtnega kroga,[406] za pasno spono, okrašeno s frizom ptic in zajčkov iz bojevniškega groba 1889/1 z Rebri (Sl. 17–18),[407] valjaste uhane, okrašene s podobami zajčkov in srne/košute (Sl. 19, Tab. 94: 31; 104: 3; 105: 19–20), ki stilno sodijo v krog estenske situlske umetnosti.[408] Morda je potujoče mojstre na Vače pritegnila po eni strani lažja in cenejša dostopnost osnovne surovine, bakra in železa, ter po drugi strani blaginja, kot jo odražajo predvsem bogati ženski grobovi, kar je omogočilo razcvet različnih rokodelskih dejavnosti.

Naj zaključimo s tezo, da je naselbini na Kroni nad Vačami v okviru dolenjske kulturne skupine pripadalo pomembno mesto s središčno vlogo tako v gospodarskem, predvsem rudarsko-metalurškem, in kulturnem kot tudi strateškem smislu. Njen sloves je moral segati tudi prek meja dolenjske skupine, saj je pritegnila številne rokodelce in umetnike, kar ji podeljuje značaj »svetovljanskega mesta« v prostoru in času halštatske kulture ter njej sodobnih italskih kultur.

405 Teržan 1995, 99–100, Abb. 37; Teržan 2007, 48–51, Fig. 15–16; Marzatico 2009; Marzatico 2012, 316–318, Fig. 9; Potrebica 2013, 160, Sl. 85.
406 Teržan 2020, 199–207, 213, Fig. 1; 9; Teržan 2022, 24–27.
407 Preložnik, Guštin 2012, 120–127, Fig. 1; 2: 1.
408 Frey 1969, 57, 110, Abb. 31, Taf. 83: 45; Frey 1970, 87–88, Abb. 3.

It can also be also assumed that some precious items made of bronze sheet, such as the famous situla from Vače (Pl. 10), were the work of a traveling embosser - a master from the Most na Soči/Sveta Lucija art and craft circle,[407] as the belt buckle, decorated with a frieze of birds and rabbits from the warrior grave 1889/1 at Reber (Fig. 17-18)[408] and the cylindrical earrings decorated with images of rabbits and deer (Pl. 94: 31, 104:3; 105: 19-20; Fig. 19), belong stylistically to the circle of Este situla art.[409] Perhaps traveling craftsmen were attracted to Vače on the one hand by easier and cheaper access to basic raw materials, copper and iron, and on the other hand by the prosperity, as reflected mainly in the rich female graves, which enabled the flourishing of various handicraft activities.

Let us conclude with the thesis that the settlement at Krona above Vače was an important site within the Lower Carniola/Dolenjska cultural group, with a central importance both economically and culturally, as well as strategically. Its fame must have extended beyond the borders of the Lower Carniola/Dolenjska group, as it attracted many artisans and artists, which gives it the importance of a "cosmopolitan place" in the space and time of the Hallstatt Culture and the contemporary Italian cultures.

407 Teržan 2020, 199-207, 213, Fig. 1; 9; Teržan 2022, 24-27.
408 Preložnik, Guštin 2012, 120-127, Fig. 1; 2: 1.
409 Frey 1969, 57, 110, Fig. 31, Pl. 83:45; Frey 1970, 87-88, Fig. 3.

Slika 38
Vače, Reber nad Klenikom, dvogrebenasta čelada iz groba odkritega leta 1881, različni pogledi (Tab. 8)

Figure 38
Vače, Reber above Klenik, double crested helmet from a grave discovered in the year 1881, various views (Pl. 8)

Slika 1
Negovska čelada z napisom z Vač (Tab. 83).

Figure 1
Negova / Negau helmet with the inscription from Vače (Pl. 83).

Napis na negovski čeladi z Vač

Luka Repanšek

The inscription on the Negova / Negau helmet from Vače

Luka Repanšek

Na sredini izžlebljenega dela negovske čelade z Vač je v bunčicah iztolčen napis, ki poteka od desne proti levi in ga sestavlja sedem črk (Sl. 1–2; Tab. 83). Sama tehnika izdelave napisa ima vzporednico v jezikovno galskem napisu na negovski čeladi A (*dubni banuabi*) z Ženjaka pri Negovi. Doslej je bil vaški napis sistematično ali delno obravnavan pri Schneider 1892, Marstrander 1927, Kretschmer 1943, Pellegrini 1969, Prosdocimi 1976, Egg 1986, Marinetti 1987, Mancini 1991, Eichner et al. 1994, Nedoma 1995, Rix 1998, Mancini 1999, Schumacher 2004, Eichner 2006, Marchesini & Roncador 2015, Salomon 2014/15 in v *Thesaurus inscriptionum Raeticarum* (*s.l.* SL-1).

Čeprav je geografsko dislociran, je napis nedvomno retski, in sicer tako po svojih paleografskih značilnostih kot jezikovno. Beseda *terisna* ima namreč vzporednice na šestih drugih napisih, ki so vsi enoznačno retske provenience: SR-4 (Serso), SR-6 (Serso), NO-13 (Revò, Monte Ozol), BZ-4 (San Maurizio/Moritzing, Bolzano/Bozen), BZ-26 (San Genesio Atestino/Jenesien, Bolzano/Bozen) in morda SR-9 (Serso). Od teh so prvi trije in SR-9 vrezani v roževino oz. kost, BZ-4 na ustju fragmenta bronaste posode, BZ-26 pa – paralelno napisu z Vač (SL-1) – na fragmentu negovske čelade. Z ozirom na samo obliko posameznih črk (duktus) najboljšo vzporednico ponuja NO-13, ki se ga da datirati v 6. ali 5. stol. pr. n. št. (glede problematike v zvezi s prvo črko napisa gl. spodaj). Paleografske prvine obeh napisov iz Sersa (SR-4 in SR-6) izkazujejo značilnosti retske abecede tipa Magrè, medtem ko imata napisa iz bocenskega konteksta (BZ-4, BZ-26) lastnosti alfabeta tipa Sanzeno. Paleografske karakteristike SR-9 morda kažejo v smeri magrèjskega podtipa, kot bi bilo sicer pričakovano, vendar jasno opredelitev otežuje neenoznačna interpretacija prvih treh črk. Napis NO-13 ne vsebuje nobene poteze, značilne za sandzenski podtip retskega alfabeta (za razliko od ostalih napisnih najdb z istega areala), pač pa se, kot je že bilo omenjeno, v obliki posameznih črk skoraj popolnoma

A single-word sinistroverse inscription consisting of seven letters is found embossed in the middle of the bevel of the Negova / Negau helmet from Vače (Fig. 1–2; Pl. 83). The writing technique itself (embossing with a pointed tool) finds an exact parallel in the linguistically Gaulish inscription on the Negova / Negau A helmet (*dubni banuabi*) from Ženjak. The inscription has so far been published and discussed in Schneider 1892, Marstrander 1927, Kretschmer 1943, Pellegrini 1969, Prosdocimi 1976, Egg 1986, Marinetti 1987, Mancini 1991, Eichner et al. 1994, Nedoma 1995, Rix 1998, Mancini 1999, Schumacher 2004, Eichner 2006, Marchesini & Roncador 2015, Salomon 2014/15, and the *Thesaurus inscriptionum Raeticarum* (*s.l.* SL-1).

Even though geographically isolated, the inscription on the helmet from Vače is both linguistically and epigraphically unambiguously Raetic. The word *terisna* itself is found on six other Raetic inscriptions: SR-4 (Serso), SR-6 (Serso), NO-13 (Revò, Monte Ozol), BZ-4 (San Maurizio/Moritzing, Bolzano/Bozen), BZ-26 (San Genesio Atestino/Jenesien, Bolzano/Bozen), and probably also SR-9 (Serso). The first three and SR-9 are found incised on bone (antlers and astragali), BZ-4 is engraved on a fragment of a bronze vessel, while BZ-26 is found engraved on a fragment of a Negova / Negau helmet and thus offers the best typological parallel to the inscription from Vače (SL-1). As far as the shape of the letters themselves is concerned (leaving aside the problems concerning the execution of the first letter form), the best parallel is NO-13, which is datable to the 6th/5th century BC. Palaeographic features of two of the inscriptions on antler bone from Serso (SR-4, SR-6) point to the Magrè-type of the Raetic alphabet, while the two inscriptions from Bolzano/Bozen are executed in the Sanzeno alphabet. SR-9 may potentially point to Magrè (as one would expect), although here the interpretation of the first three letter forms is highly problematic and ultimately uncertain. As far as NO-13 is concerned, it bears no diagnostic traces of the Sanzeno alphabet (in contradistinction to other geographically related

ujema z ustreznicami na napisu z Vač (razlika je le v načinu izdelave napisa, ki je v primeru NO-13 vrezan, na negovski čeladi z Vač pa vtolčen). Glede na njune značilnosti se torej zdi upravičen sklep, da oba napisa spadata v kontekst magrèjske epigrafske tradicije.

Paleografsko gledano edini zares problematični del vaškega napisa ostaja prva črka, ki jo sestavlja vertikalna hasta, identična črki <i>, opremljena s piko nad glavno linijo oz. z malim praznim krožcem, ki je postavljen na njen zgornji del in učinkuje kot diakritika. Isti grafem je v celotnem retskem korpusu izpričan osemkrat, večinoma z le rahlo nakazano diakritično prvino, po uzusu pa se ga danes (četudi zaenkrat zgolj provizorično) transliterira s *t*^{i}. Poleg napisa z Vač je prisoten še na sledečih napisnih najdbah: HU-7 (bronasta situla neznane provenience, zdaj hranjena v Providence muzeju, ZDA,) VR-1 (San Briccio, roževina), VR-3 (Cà dei Cavri, t. i. *spada di Verona*), NO-3 (Meclo/Mechel, bronasta votivna ploščica), SR-4 (Serso, roževina) in SR-6 (Serso, roževina). Vseh osem napisov ima ob tem karakteristike alfabeta tipa Magrè (izjema je le NO-3, ki je z ozirom na diagnostične paleografske poteze večznačen), tako da je mogoče iznajdbo in uporabo tega perifernega grafema suponirati kot značilnost prav tega tipa. Vsi napisi, ki vsebujejo *t*^{i}, so na najdbah, ki segajo v 5. ali 4. stol. pr. n. št., medtem ko sta NO-13 in HU-7 lahko celo starejša. Zlasti slednji lahko sega v 6. stol. pr. n. št., torej v obdobje samega začetka retske pismenosti. Napis na čeladi z Vač, ki se jo da datirati v 5. stol. pr. n. št., se neproblematično umešča v isti časovni okvir.

V primerjavi z drugimi napisi je edina zares bistvena razlika izvedba prve črke, ki ima diakritiko v obliki bunčice sicer pozicionirano nad glavno vertikalno hasto, ob tem pa je na zgornji del haste umeščen še prazen krožec, sestavljen iz osmih vtolčenih bunčic, ki obkrožajo njen skrajni vrhnji del. Vsaj na prvi pogled se zdi, da je vloga dodatnega krožca enaka kot vloga pike nad hasto, tj. diakritična, iz česar bi sledil sklep, da je bil krožec dodan naknadno v procesu jasnejše označitve diagnostičnih lastnosti grafema. Podobno strategijo markantnejše označitve diakritičnega simbola je najti na NO-13 in SR-4 (kost oz. roževina), kjer ima obliko skoraj pretirano globoke krožne vdolbine (vendar tam – za razliko od SL-1, ki je v tem pogledu edinstven – brez kombinacije z dodatno piko nad krožcem). Če *t*^{i} na napisu z Vač primerjamo z obliko *dzete* na napisu *dubni banuabi* na negovski čeladi A z Ženjaka, je sicer možno predpostaviti tudi, da je krožec dejansko primarnejši, naknadno dodana pa bunčica nad simbolom. Obe poševni krajši hasti, ki sekata vertikalno hasto *dzete*, sta namreč na negovski čeladi A realizirani kot manjša krožca, pozicionirana

epigraphic finds), but rather, as already pointed out, nearly perfectly (disregarding the essential difference in craftmanship) matches the ductus of SL-1. Both, then, should probably be seen to belong to the Magrè context proper.

Palaeographically, the only problematic part of the inscription from Vače is the very first letter form, which consists of a vertical hasta identical to an <i> with a dot positioned above or on the upper part of the stem. The same character (following Schumacher's proposal, it is now generally – although provisionally – transliterated with *t*^{i}) is used no more than eight times in the extant Raetic corpus (normally with a rather unpronounced diacritic). Apart from SL-1 it is found in HU-7 (a bronze situla of unknown provenance, now in Providence, USA), VR-1 (San Briccio, antler bone), VR-3 (Cà dei Cavri, the so-called "spada di Verona"), NO-3 (Meclo/Mechel, bronze plaque), and the two mentioned inscriptions on antler bone from Serso (SR-4 and SR-6). All eight inscriptions bear characteristics of the Magrè alphabet (with the exception of NO-3, which can potentially be seen as ambiguous), which makes it possible to position the invention and the use of the peripheral symbol *t*^{i} within the same context. All of the catalogued parallels to SL-1 are associated with objects datable to the 5th and 4th centuries BC, while the astragal from Monte Ozol (NO-13) and especially the bronze situla (HU-7) may be even older, reaching back to the 6th/5th c. BC, i.e. the period of the advent of Raetic writing. Being datable to the 5th c. BC, the inscription on the Negova / Negau helmet from Vače neatly fits in the same time-frame.

Compared to other attestations, the only significant difference in the execution of the first letter form in SL-1 is that the diacritic mark above the vertical hasta was made more pronounced by a transformation into a small circle which consists of eight dots and encircles the upper part of the vertical stem. The original dot above the hasta, however, is left intact and sits above the circle. To all purposes, then, the character seems diacritically doubly marked. An equally pronounced diacritic is found on NO-13 and SR-4 (both bone), where it is marked with an almost exaggerated indentation. Given the comparison with the inscription *dubni banuabi* on the Negova / Negau A helmet from Ženjak, however, it is not impossible that it is in fact the circular head of the first character on SL-1 which is original, while the diacritic mark in the form of a dot has been added subsequently. The execution of the short slanting hastae (upper and lower) of the initial *dzeta* in Negova / Negau A as dotted circles makes it possible to view the same feature in SL-1 as representing the short horizontal slant of the usual shape of the letter *tau* as used in the Magrè alphabet (matching

na zgodnjem in spodnjem delu glavne linije. Na tej podlagi bi bilo mogoče zaključiti, da je tudi krožec v primeru *t*ⁱ na napisu z Vač v resnici zgolj realizacija poševne krajše haste črke *tau*, kakršna je splošno v rabi v magrèjskem tipu alfabeta (in ima vzporednico v etruščanski in venetski obliki *tau*). Če to drži, je prva črka v resnici *t* in ne *t*ⁱ, dodatna bunčica nad grafemom pa bi morala nastati v procesu naknadnega predrugačenja oz. korekcije njegove originalne oblike (razlog za vpeljavo dodatne diakritike bi bila lahko seveda tudi potreba po različenju med *tau* in *phi* v okviru krožne izvedbe poševne haste *tau*, vendar se to zdi malo verjetno, saj primerjava z napisom na negovski čeladi A jasno kaže, da je glava *phi* bistveno večja in tudi bolj romboidna v primerjavi s krožci, ki tvorijo *dzeto*). Če torej prva črka napisa z Vač resnično predstavlja *tau* z dodano diakritiko in ne gre že primarno za *t*ⁱ, ki je bil z dodatkom krožca zgolj jasneje označen kot tak, eventualno vzporednico k tovrstnemu sekundarnemu predrugačenju *tau* v *t*ⁱ utegne predstavljati NO-13, kjer je globoko izdolbeni krožec najverjetneje kombiniran z vrezano poševno hasto (gl. Salomon 2014/15, 240). Nadaljnja možna tipološka paralela je VR-1, kjer je *t*ⁱ prečen s tanko krajšo horizontalno linijo. Če je ta del črke in ne zgolj nepovezana zareza oz. poškodba, bi namreč prav tako lahko šlo za prvotni *tau* z naknadno dodano diakritiko v obliki pike nad vertikalno hasto.

Kar se tiče kratke haste, ki poševno izrašča iz sredine glavne linije *t*ⁱ na napisu z Vač, gre najverjetneje za nenamerno in naključno potezo. V primeru, da bi vendarle šlo za sestavino grafema, sama izvedbena tehnika kaže, da ne more iti za primarno prvino, saj je hasta vpraskana in ne vtolčena. V tem primeru se sicer zastavlja vprašanje, čemu bi dodatna hasta pravzaprav služila, pri čemer se kot edina ponuja možnost, da gre za poskus sekundarne diferenciacije (če tako, potem najverjetneje v odnosu do *phi*). Pri tem sicer ostaja problematično dejstvo, da končna podoba grafema nima jasne vzporednice, ki bi dopuščala razpoznati model za tovrstno sekundarno predrugačenje *t*ⁱ. Edina načelna podobnost je z obliko *tau* na (jezikovno galskem) grafitu na lončku s Spodnje Hajdine pri Ptuju, vendar je tu poševna hasta orientirana v obratno smer od tiste, v katero poteka napis, prav tako pa je ptujski grafit precej mlajši, tako da vzporednica ni zares prepričljiva. Prav tako kot paralela ne pride v poštev niti že omenjeni *t*ⁱ na napisu VR-1.

Kar se tiče glasovne vrednosti in funkcije *t*ⁱ (zlasti v odnosu do *tau*), je jasno, da ta (v nasprotju s splošno sprejetim mnenjem) skoraj zagotovo ne predstavlja dlesničnega zlitnika /tˢ/. V tej vrednosti je tako v magrèjskem kot sandzenskem alfabetu sistematično v

the Etruscan /t/ and Venetic /d/). If this is the case, the additional indentation above the embossed circle would necessarily mean a subsequent correction, or, possibly, a means of disambiguation between a *tau* and a *phi* (note that the latter possibility is infinitely less likely, given that the upper feature of the *phi* on the Negova / Negau A helmet is much wider and less circular, almost approaching a rhomboid shape, than the one used to represent the horizontal slants of the *dzeta*). A conceivable parallel is again offered by NO-13, the first character of which seems to have been improved from a plain *tau* to an unambiguous case of a *t*ⁱ (see Salomon 2014/15, 240). Another possible case is VR-1, where *t*ⁱ is intersected by a short horizontal bar. If the latter is part of the character rather than a scratch mark, it could equally point to a secondary modification of a plain *tau*.

Concerning the short slanting twig-like incision that extends to the left from the middle of the stem of *t*ⁱ on the inscription from Vače, it can either be viewed as purely accidental or deliberate. In the latter case, the execution technique would speak firmly in favour of a later addition. If taken as an integral (albeit subsequently added) part of the character in question, the only imaginable reason for its introduction would be disambiguation. The resulting letter form would be without an exact parallel, though, so the model on which such an additional bar may have been introduced is far from apparent. A similar form of *tau* is found on the (linguistically Gaulish) graffito on a ceramic pot found in Spodnja Hajdina near Ptuj, but there the protruding bar is oriented against the direction of the inscription and the inscription itself is several centuries younger than what we are dealing with in the case of Vače. Neither does it find a convincing match in the shape of the *t*ⁱ in VR-1 (on which see above).

Be that as it may, the exact function of *t*ⁱ and its phonetic value (in particular as opposed to *tau*) is essentially unclear. What is almost certain, however, is the fact that *t*ⁱ does not represent an alveolar/dental affricate /*t*ˢ/. For the latter, both the Magrè and Sanzeno alphabets nearly systematically use special symbols (a *b*-like symbol with three triangular bellies in Magrè and an arrow-shaped character in Sanzeno), while *t*ⁱ is never used in any of the contexts that typically feature a /*t*ˢ/ (such as, e.g., *t*ˢ*inake* 'dedicated', matching Etruscan *zinake* 'fashioned, made'). Schumacher's proposal (2004, 307–312) that *t*ⁱ represents the third variant of /*t*ˢ/ has recently been made obsolete by Salomon's discussion of the relevant material (2014/15) and ultimately rests on the falsifiable assumption that the character used at the beginning of NO-13 represents a compromise form between *t*ⁱ and the arrow-shaped form of /*t*ˢ/. Given that a) none of the eight inscriptions that feature *t*ⁱ contain any other form of „t", b) *t*ⁱ is used before front vowels (*t*ⁱ*e*, *t*ⁱ*i*), back

Slika 2
Napis na negovski čeladi z Vač (Tab. 83).

Figure 2
The inscription on the Negova / Negau helmet from Vače (Pl. 83).

rabi poseben grafem: simbol, podoben črki *b* z dodanim tretjim trikotniškim trebuhom v magrèjskem tipu in simbol v obliki puščice v sandzenskem. Sam *tⁱ* ni niti enkrat izpričan kot nadomestek za enega ali drugega v besedah, ki vsebujejo etimološki /tˢ/, kot npr. *tˢinake* 'posvetil je' (prim. etruščansko *zinake* 'napravil je' /tˢinake/). Schumacherjeva hipoteza (2004, 307–312), da *tⁱ* predstavlja tretjo varianto /*tˢ*/, je dokazano napačna (gl. Salomon 2014/15), saj počiva na neutemeljeni predpostavki, da grafem, uporabljen na začetku napisa NO-13, predstavlja kompromisno obliko med *tⁱ* in simbolom za /*tˢ*/ sandzenskega tipa (t. i. puščičnim *t*). Glede na to, da v nobenem od napisnih najdb, ki vsebujejo *tⁱ*, ni uporabljen kak drug obstoječi simbol za „t", da je *tⁱ* uporabljen tako pred prednjimi samoglasniki (*tⁱe*, *tⁱi*) kot zadnjimi samoglasniki (*tⁱa*) in pred soglasniki (*tⁱl*) in da je /t/ v preteklem trpnem deležniku glagola 'dati' *utiku* v korpusu zabeležen tako s *tau* kot s *tⁱ*, dokazuje, da je funkcija *tⁱ* identična s funkcijo *tau* in da ga je torej treba interpretirati kot /t/ in ne kot /tˢ/. Tak zaključek dodatno potrjuje dejstvo, da je na napisih, ki so nastali v sandzenskem alfabetu, v sklopu istih besed na istih mestih uporabljena retrogradna oblika *pi*, ki je zagotovo nastal iz prvotnega *tau* in ima nedvomno fonetično vrednost /t/ (o tem gl. Salomon 2014/15). Schumacherjev najmočnejši argument v prid interpretaciji *tⁱ* kot /tˢ/ je SR-9, kjer je vzglasno zaporedje interpretirano kot *tśie[ris]na*, torej s trigrafom <tśi> za *tⁱ*, kar bi eventualno lahko kazalo na palatalno izgovarjavo dentala (Schumacher 2004, 309), vendar je paleografsko gledano sekvenca izrazito problematična in ne more predstavljati odločilnega argumenta v prid interpretaciji *tⁱ* = /tˢ/.

Sam pomen besede *terisna* ostaja neznan. Glede na pripono *-na* se na prvi pogled zdi, da se še najbolje ujema z ženskimi oblikami patronimikov (ti so genetsko

vowels (*tⁱa*) and consonants (*tⁱl*) alike, and c) a form like *utiku* 'given' is also spelled with *tau*, *tⁱ* can hardly represent anything else but /t/, and, as such, stand for a simplified form of *tau*. This is corroborated by the fact that in the Sanzeno alphabet the same words are found spelled with a reverse form of *pi*, which, as convincingly argued by Salomon (*op. cit.*), represents the counterpart of *tⁱ*, predominantly used in the Magrè context, and is genetically more transparently related to *tau*. Note that Schumacher's strongest argument in favour of the interpretation of *tⁱ* as /tˢ/ is SR-9, which he reads as *tśie[ris]na*, i.e. with a trigraph <tśi> in place of *tⁱ* (2004, 309) is wrought with difficulties on the palaeographic level, so that it can hardy constitute any kind of firm evidence in favour of the interpretation that what we are dealing with in the case of *tⁱ* is indeed a voiceless alveolar/dental affricate.

The meaning of the word *terisna* is ultimately unknown. Judging from the suffix *-na* it looks like a feminine patronymic (i.e. genetically an adjective of appurtenance) but given its rather wide distribution and the archaeological context, coupled with the fact that it appears isolated in inscriptions like SL-1 and NO-13, this is not at all likely. In all its occurrences it stands in the unmarked, i.e. the nominative/accusative case, which would speak rather strongly in favour of a noun. The sequence has been compared by Rix (1998, 48) and Eichner (2006, 211 and *apud* Salomon 2014/15, 254) to Etruscan *zeri* '?' (surmised to mean 'everyone, all') and Lemnian *zari[sna]*? (proposed to mean 'public' < *'belonging to everyone') respectively. Rix (2000, 13) has drawn an additional parallel between *terisna* and the Etruscan noun (?) *têrśna* or, possibly, *zêrśna* (of equally unknown meaning), attested as a hapax on *Tabula Cortonensis*, where it appears in conjunction with the adjective *rasna* 'public'. If this is indeed the Etruscan cognate to Raetic *terisna* and if it is to be interpreted palaeographically as *têrśna*, the Raetic sequence is of course interpretable as /terisna/. If the equation with the (non-attested!) Etruscan *zerisna* is correct and if *têrśna* on *Tabula Cortonensis* is to be read *zêrśna* (whether etymologically connected to the former or not), this would unavoidably point towards the interpretation of *terisna* as /tˢerisna/ and *possibly* suggest a meaning along the lines of 'a property of all'. It is to be stressed, however, that this proposal is extremely conjectural (essential ambiguity as to the correct reading of the initial consonant in *t/zêrśna*, fundamentally unclear etymological connection between *zeri* and *t/zêrśna*, assumed syncope and progressive palatalisation that would point to an earlier **t/zerisna* > North Etruscan **t/zērišna* > **t/zēršna* etc.) and ultimately circular, given that the conjecture is supported by the assumption that *tⁱ* in *terisna* represents a /tˢ/. The resulting proposal as to the possible meaning of *terisna* is equally problematic,

gledano pripadnostni pridevniki), vendar taka interpretacija glede na arheološki kontekst in arealno razpršenost ni zelo verjetna. Prav tako ne glede na dejstvo, da je beseda na dveh napisnih najdbah (SL-1 in NO-13) povsem izolirana. V vseh svojih sedmih pojavitvah stoji v neoznačenem, tj. imenovalniško-tožilniškem sklonu, kar napeljuje na idejo, da gre najverjetneje za samostalnik. Rix (1998, 48) in Eichner (2006, 211 ter pri Salomon 2014/15, 254) sta retsko *terisna* eksplicitno povezovala z etruščansko besedo *zeri* s predlaganim (čeprav nedokazanim) pomenom 'vsi, vsak' in lemnijskim *zari[sna]?* (interpretirano kot 'ki pripada vsem' > '*publicus*'). Rix (2000, 13) je vzpostavil dodatno vzporednico med retskim *terisna* in etruščanskim samostalnikom (?) *têršna* oz. *zêršna* (vzglasni grafem je paleografsko dvoumen), ki je kot hapaks legomenon izpričan na *tabuli Cortonensis* in se pojavlja v zvezi s predikativno stavljenim pridevnikom *rasna*, ki sicer zanesljivo pomeni 'javen, *publicus*'. Če je etruščanski leksem upravičeno brati *têršna* in če je resnično soroden z retskim *terisna*, to seveda jasno govori v prid interpretaciji vzglasnega *t*ⁱ v magrèjskem kontekstu kot /t/. Če je po drugi strani pravilna povezava s suponiranim (a neizpričanim!) etr. *zerisna* in je treba besedo *têršna* na *Tab. Cortonensis* brati *zêršna* (najsi bo da sta si slednji besedi sorodni ali ne), pa bi za retsko sekvenco *terisna* to neobhodno pomenilo fonetično interpretacijo /tˢerisna/, pri čemer bi se dalo pomen eventualno zasidrati v okviru pridevnika 'skupen' < *'od vseh'. Pri tem je treba poudariti, da je tak sklep skrajno hipotetičen (od problematike vzglasja etr. *t/zêršna* in v osnovi nejasne etimološke povezave med *zeri* in *t/zêršna* do suponirane sinkope in progresivne asimilacije, ki bi za severnoetruščansko *t/zēršna* < **t/zērišna* sploh dovoljevali predpostaviti izhodišče **t/zerisna*, kakršno bi bilo primerljivo z retskim *terisna*) in pravzaprav tudi krožen, saj v marsičem počiva ravno na predpostavki, da je magrèjski *t*ⁱ upravičeno interpretirati kot /*t*ˢ/. Prav tako je pravzaprav problematičen sam pomen, ki bi ga za retsko *terisna* sugerirala tovrstna etimološka povezava, saj ne ustreza votivnemu kontekstu, v kakršnem je beseda pretežno (če ne v celoti) uporabljena (kritično tudi Schumacher 2004, 334–335; Salomon 2014/15, 253–256; TIR *s.v. terisna*). Še večjo težavo ob tem predstavlja sama fonetična interpretacija sekvence *t*ⁱ*erisna* kot /tˢerisna/ v etimološkem smislu (torej s podedovanim vzglasnim /*t*ˢ/). Beseda namreč ni nikdar zabeležena z grafemom, ki je najsi bo v magrèjskem ali v sandzenskem alfabetu v rabi za /tˢ/, prav tako se zdi *t*ⁱ v vseh ostalih zgledih jasen ekvivalent *tau* in ne /tˢ/. Tudi oba zgleda retskega *terisna* z bocenskega areala (BZ-4 in BZ-26), kjer je vzglasje zapisano s sandzenskim ekvivalentom retskega *tau* (tj. retrogradna oblika *pi*), jasno kažeta na /t/.

because it clearly does not fit the predominantly votive context in which the word is normally found (see esp. Schumacher 2004, 334–335; Salomon 2014/15, 253–256; TIR *s.v. terisna*). Be that as it may, a phonetic interpretation of Raetic *terisna* along the lines of /tˢerisna/ is rendered highly improbable by the fact that *terisna* is never attested with either of the two characters that are normally used to represent Raetic /tˢ/ and that in all of the inscriptions that feature its use, *t*ⁱ seems to be used as a functional equivalent of *tau*. The two examples of *terisna* from the area of Bolzano/Bozen (BZ-4, BZ-26) equally militate against the idea, given that the initial consonant is spelled with the Sanzeno-type *tau* (i.e. the reverse form of *pi*).

What does remain within the realm of possibility is that *t*ⁱ was originally invented as a modification of *tau* in the context of the Magrè alphabet in order to represent something like a /tʲ/ resulting from a palatal pronunciation of *t* before front vowels, but was subsequently (and rather early-on) extended to stand for non-palatalised /t/. This would at least help explain (possible) examples of secondary emendations such as ones potentially witnessed in the case of NO-13, VR-1, and perhaps SL-1, as well as the fact that in the context of Magrè, *t*ⁱ seems to be in fact redundant. It would of course also account for the spelling *tśie[ris]na* in the case of SR-9 (under the necessary assumption that this is indeed the correct reading). In such an event, however, *t*ⁱ and the Sanzeno-tape *tau* (which is but a plain modification of the old *tau*) necessarily have different histories. Such an idea, however, is complicated (if not entirely disproven) by the fact that *tau* in the Magrè alphabet is generally typical of younger inscriptions (3rd through 1st c. BC), whereas *t*ⁱ is the only form of *tau* found in the oldest attestations.

Ne glede na vse se vendarle nakazuje možnost, da je bil *t*ⁱ v magrèjski alfabet prvotno uveden kot modifikacija *tau*, ki je grafično beležila realizacijo /t/ pred prednjimi samoglasniki, torej /tʲ/, a je bila nato kmalu posplošena in njena raba razširjena tudi na druge fonetične kontekste. Tako bi bilo morda lažje pojasniti eventualno sekundarno diakritizacijo *tau* v primeru NO-13, VR-1 in napisa z vaške čelade, prav tako pa dejstvo, da je *t*ⁱ ob *tau* v magrèjskem alfabetu tako rekoč redundanten. V tem kontekstu bi se dalo pojasniti tudi zgoraj problematizirani zapis *tśie[ris] na* (SR-9); seveda v primeru, da sta tako branje kot restitucija pravilna. Če je podana hipoteza pravilna, to seveda neobhodno pomeni, da sandzenska oblika /t/, ki predstavlja jasno sekundarno modifikacijo podedovanega *tau*, in magrèjski *t*ⁱ genetsko gledano nista zgolj arealno pogojeni varianti *tau* v vrednosti /t/. Tak sklep pod vprašaj sicer postavlja ravno dejstvo, da je *tau* tipičen za mlajše napisne najdbe v magrèjskem alfabetu (med 3. in 1. st. pr. n. št.), medtem ko imajo starejši (med njimi tudi najstarejši) napisi zgolj *t*ⁱ.

Literatura / Bibliography

Egg 1986
Markus Egg, *Italische Helme. Studien zu den ältereisenzeitlichen Helmen Italiens und der Alpen*. Römisch-Germanisches Zentralmuseum (Mainz 1996).

Eichner 2006
Heiner Eichner, Das Ǝ von Cortona und das etruskische Phonemsystem. In/V: P. Amann et al. (eds./ur.), *Italo – Tusco – Romana. Festschrift für Luciana Aigner* (Wien 2006) 209–220.

Eichner, Istenič, Lovenjak 1994
Heiner Eichner, Janka Istenič, Milan Lovenjak, Ein römerzeitliches Keramikgefäß aus Ptuj (Pettau, Poetovio) in Slowenien mit Inschrift in unbekanntem Alphabet und epichorischer (vermutlich keltischer) Sprache. *Arheološki vestnik* 45, 1994, 131–142.

Kretschmer 1943
Paul Kretschmer, Die vorgriechischen Sprach- und Volksschichten. *Glotta* 30, 1943, 84–218.

Mancini 1991
Alberto Mancini, Iscrizioni retiche e iscrizioni camune. Due ambiti a confronto. *Quaderni del Dipartimento di Linguistica - Università di Firenze* 2, 1991, 77–113.

Mancini 1999
Alberto Mancini, Iscrizioni retiche: aspetti epigrafici. In/V: G. Ciurletti, F. Marzatico, *I Reti / Die Räter* (Trento 1999) 297–333.

Marchesini, Roncador 2015
Simona Marchesini, Rosa Roncador, *Monumenta Linguae Raeticae*. Scienze e Lettere (Roma 2015).

Marinetti 1987
Anna Marinetti, L'iscrizione retica (PID 247) da Cà dei Cavri (Verona). In/V: A. Aspes (ed./ur.), *Prima della Storia. Inediti di 10 anni di ricerche a Verona* (Verona 1987)131–140.

Marstrander 1927
Carl J.S. Marstrander, Remarques sur les inscriptions des casques en bronze de Negau et de Watsch. *Avhandlinger utgitt av Det Norske Videnskaps-Akademi i Oslo. Hist.-filos. klasse*, 1927, 1–26.

Nedoma 1995
Robert Nedoma, *Die Inschrift auf dem Helm B von Negau. Möglichkeiten und Grenzen der Deutung norditalischer epigraphischer Denkmäler* (Wien 1995).

Pellegrini 1969
Giambattista Pellegrini, Popoli Preromani nelle Alpi Orientali. In/V: N. Kuret, M. Matičetov (eds./ur.), *Alpes Orientales V. Acta quinti conventus de ethnographia Alpium Orientalium tractantis*, Ljubljana 1969, 37–54.

Prosdocimi, Scardigli 1976
Aldo Luigi Prosdocimi, Piergiuseppe Scardigli, Negau. In/V: V. Pisani, C. Santoro (ed./ur.), *Italia linguistica nuova ed antica. Studi linguistici in memoria di Oronzo Parlangèli* (Galatina 1976) 179–229.

Rix 1998
Helmut Rix, *Rätisch und Etruskisch* (Innsbruck 1998).

Rix 2000
Helmut Rix, Osservazioni preliminari ad un'interpretazione dell'Aes Cortonense. *Incontri linguistici* 23, 2000, 11–31.

Salomon 2014/2015
Corinna Salomon, Zu Varianten von Pi und Tau in rätischen Inschriften. *Die Sprache* 51/2, 2014/2015, 237–263.

von Schneider 1892
Robert von Schneider, Neuere Erwerbungen der Antikensammlung des österreichischen Kaiserhauses in Wien. 1880–1891. *Archäologischer Anzeiger*, 1892, 48–56.

Schumacher 2004
Stefan Schumacher, *Die rätischen Inschriften. Geschichte und heutiger Stand der Forschung* (2., erweiterte Auflage) (Innsbruck 2004).

Schumacher et al. 2013–
Stefan Schumacher, Corinna Salomon, Sindy Kluge, Gudrun Bajc, Martin Braun 2013–, *Thesaurus Inscriptionum Raeticarum*. <https://www.univie.ac.at/raetica>

Slika
Postopki izdelave tkanin. Levo: predenje; sredina: tkanje platna na statvah z obteženimi osnovnimi nitmi, v rekonstruiranih oblačilih halštatskega obdobja; desno: tkanje tkanina HallTex 152 s tkalsko deščico, z rekonstruiranimi rokavi na podlagi HallTex 123.

Figure
Textile production processes. Left: Spinning; middle: Tabby weaving on a warp-weighted loom in reconstructed Hallstatt period clothing; right: Tablet weaving HallTex 152 with reconstructed sleeves based on HallTex 123.

Tkanine z Vač v zbirkah Naravoslovnega muzeja na Dunaju

Kayleigh Saunderson, Ronja Lau in Karina Grömer

Textiles from Vače in the collections of the Natural History Museum Vienna

Kayleigh Saunderson, Ronja Lau and Karina Grömer

Tkanine so redka materialna skupina med arheološkimi ostalinami, a je bila v zadnjih desetletjih z interdisciplinarnimi raziskavami v Evropi dokumentirana precejšnja količina tekstila iz železne dobe, skupno več kot 2000 kosov (Grömer et al. v tisku). Na podlagi teh podatkov lahko s statističnimi analizami pridemo do zanimivih ugotovitev, uvidov, tipološko in kronološko opredelimo različne vrste tkanine ter ugotavljamo odstopanja, ki lahko razkrijejo pomembne vidike, npr. da gre za uvožene tekstilne izdelke. Pokazalo se je, kako se kulturne spremembe in meje odražajo v izdelavi tkanin. To poudarja pomen dokumentiranja arheoloških tekstilij, ki jih ne smemo podcenjevati, tudi če gre le za mineralizirane drobne fragmente, kakršni so predstavljeni v nadaljevanju.

Lise Bender Jørgensen (2024) je bila pionirka na tem področju, saj je v poznih osemdesetih letih prejšnjega stoletja proučevala različne evropske tkanine. V njene raziskave je bilo vključenih tudi nekaj mineraliziranih tkanin z Vač, vendar so bile možnosti za njihovo analizo v tistem obdobju precej omejene. Tako nekaterih lastnosti ni bilo mogoče ugotoviti, npr. meritev premera niti sploh še ni bilo mogoče izvesti, prav tako pa niso bile razpoznane vse tkanine. Tekstilije, ki jih je objavila Lise Bender Jørgensen (Bender Jørgensen 2005), razen tistih kosov, ki so jih avtorice ponovno analizirale, so navedene na Sliki 1. Od takrat se je raziskovanje tkanin razvilo v samostojno mednarodno priznano arheološko poddisciplino.

Ostaline organskih materialov, kot so tekstil, usnje, živalska koža/krzno in les, so v arheoloških kontekstih srednje Evrope redka najdba. Vendar pa se predvsem v stiku s kovinskimi najdbami, večinoma iz železa in brona, zaradi mineralizacije lahko ohranijo. V starejši železni dobi ostanke tkanin običajno najdemo v grobovih, kjer so prikorodirani na kovinske pridatke.

Though textiles are a rare material group in the archaeological record, over the past decades, a significant number of textiles from the Iron Age in Europe (over 2000) has been documented through interdisciplinary research (Grömer et al. in print). With this data, statistical analyses can bring forward interesting results, forming a typology and chronology of textiles and highlighting outliers which can be meaningful, e.g. representing imported textiles. It has shown how cultural changes and borders are reflected in textile production. This underlines the value of documenting archaeological textiles, which are not to be underestimated, even if they are mineralised as small fragments such as those presented in the following.

The pioneer who conducted the textile research on various textiles in Europe in the late 1980s was Lise Bender Jørgensen (2024). Some mineralised textiles from Vače were also part of her research. However, the possibilities of textile analysis during that time were quite limited. Thus, features such as precise thread diameter measurements could not be documented and not all textiles were identified. The textiles published by Bender Jørgensen (Bender Jørgensen 2005) excluding those re-analysed by the authors are listed fig. 1. Since then, textile archaeology has developed into an international subdiscipline with its own status.

Textiles as well as leather, skin, and wood are rarely preserved in archaeological contexts in Central Europe. However, thanks to mineralisation, they can be preserved when in contact with metals such as iron and bronze. For the Early Iron Age, this usually concerns burials, with the textiles attached to the metal burial goods. During mineralisation, the metal salts, which are toxic to microorganisms, saturate the organic material under ideal circumstances (Chen et al. 1998, 1020). The mineralisation can be more or less advanced, sometimes

Inv. Nr.	Twist direction		Thread count		Weave type
NHMW 6504	s/z	s/z	10	11	2/2 twill
NHMW 6564	s	s	7	8	2/2 twill
NHMW 6580	s	s	10	7	2/2 twill
NHMW 6704	z	z	18	19	2/2 twill
NHMW 14192	-	-	16	12	2/2 twill
NHMW 14196	s	s/z	22	20	2/2 twill
NHMW 80938	s	s	10	6	2/2 twill
NHMW 80944	s	s	11	8	tabby
NHMW 80948	zS?	zS	7	8	-

Slika 1
Tkanine, ki jih je analizirala in objavila Lise Bender Jørgensen 2005 (razen tkanin, ki so bile ponovno analizirane leta 2024).

Figure 1
Textiles analysed by Lise Bender Jørgensen and published in 2005 (excluding those textiles re-analysed in 2024).

Med mineralizacijo kovinske soli, ki so strupene za mikroorganizme, v idealnih okoliščinah nasičijo organske snovi (Chen et al. 1998, 1020). Mineralizacija lahko doseže različne stopnje, včasih so ostanki še v organski obliki in prožni, v večini primerov pa se ohranijo le kot psevdomorfi – v mineralizirani obliki , vendar so strukture še vidne. Tako lahko tekstil zarjavi na predmete. Čeprav so ostanki običajno zelo majhni (od nekaj milimetrov do nekaj centimetrov), niso več prožni in ne odražajo prvotnih barv, je iz njih še vedno mogoče pridobiti veliko informacij o vrsti tkanja in drugih podatkov o tkanini (Sl. 2), kot so njena gostota/gostota tkanja (število niti na centimeter), premer niti ter smer in kot sukanja (vrtenja) niti, pa tudi druge značilnosti, kot so vzorci, robovi, napake itd. Ti podatki so bili pridobljeni z digitalnim mikroskopom DinoLite z 20- do 235-kratno povečavo. S programsko opremo DinoCapture je mogoče povečave fotografirati in z ustrezno kalibracijo tudi izmeriti. Navedene lastnosti tkanin so prikazane na Sl. 3 in predstavljene na tabelah 1–4. Čeprav so te proučevane tkanine slabo ohranjene, je njihova razlaga mogoča iz grobnega konteksta in pripadajočih grobnih pridatkov.

Poleg tega so na fotografijah prikazana mesta tkanin in drugih organskih materialov na predmetih z natančno označenimi območji mineraliziranih snovi in smermi sukanja niti oz. nitnim sistemom. Pri številnih primerkih je ohranjena več kot ena plast tkanine ali celo drugih organskih snovi, ki lahko v nekaterih primerih razkrijejo podatke o uporabi tkanin (npr. različne plasti oblačil, ki so jih nosili neposredno na koži). Za te so bile izdelane mikrostratigrafske vizualizacije. Kartiranje in mikrostratigrafija sta bila izvedena na podlagi smernic Britt Nowak-Böck in Helmuta Voßa (2015).

Analiza tkanin, odkritih v železnodobnih grobovih, je zahtevna, saj je treba upoštevati veliko funkcionalnih, reprezentativnih in obrednih dejavnikov. Tkanine so bile uporabljene kot oblačila pokojnika, za okrasitev

with parts remaining more organic and flexible, but in most cases only preserved as pseudomorphs – chemically mostly metal, but still exhibiting the structures. Thus, textiles can so-to-say "rust" onto the objects. Though these are usually very small (a few millimetres to centimetres), no longer flexible, and no longer exhibiting colours, a lot of data can still be collected from them (fig. 2): Thread diameters, twist (spin) directions, twist angles, thread counts (threads per centimetre), as well as further features such as patterns, selvedges, mistakes, etc. These were documented using a DinoLite digital microscope, with magnifications between 20x and 235x. With the DinoCapture software, the images can be photographed and also measured with the respective calibration. These features are documented in fig. 3 and visualised in the tables 1–4. Even though these textiles are poorly preserved, interpretations are often possible thanks to the context in graves and the connected burial goods.

Furthermore, the locations of the textiles and other organic materials are mapped on photos of the objects with the exact areas of mineralised substances and the orientations of the thread systems. In many cases, there is more than one layer of textile preserved, or even other layers of organic substances, which can in some cases reveal information on the function of the textile (e.g., different layers of clothing worn directly on the skin). For these, microstratigraphic visualisations have been created. Both the mapping and microstratigraphy were created based on the guidelines by Nowak-Böck and Voß (2015).

Interpreting textiles from Iron Age graves is challenging as there are many functional, representative, and ritual factors. Textiles were used as garments of the deceased, but also to decorate grave chambers, and serve as burial gifts alongside other precious goods. In Iron Age contexts, a specific ritual could be identified, such as wrapping grave goods or the deceased. Various theories have been proposed to explain the archaeological evidence, but the lack of written sources makes it difficult to explain the religious system behind these customs. Different functions can also be identified on the textiles found in the graves from Vače.

grobnih prostorov ali pa so bile poleg drugih dragocenosti v grob položene kot pridatki. V železnodobnih grobovih je mogoče prepoznati poseben ritual, tj. zavijanje grobnih pridatkov ali pokojnika v tkanino/s tkanino. Za tolmačenje teh arheoloških najdb so bile predlagane različne teorije, vendar pomanjkanje pisnih virov otežuje razlago verskega sistema v ozadju teh običajev. Različno namembnost tkanin lahko prepoznamo tudi v grobovih z Vač.

Analizirane tkanine z Vač v zbirkah Naravoslovnega muzeja na Dunaju

Artefakti, odkriti med izkopavanji halštatskodobnih grobov na Vačah, so prišli v letih 1878–1889 v Naravoslovni muzej na Dunaju. Tu predstavljamo reprezentativni izbor tkanin. Podrobni tehnični podatki o lastnostih tkanin so prikazani na Sl. 3, medtem ko Tabele 1–4 prikazujejo natančno mesto ostanka ohranjenih tekstilij na predmetih (v skladu s sistemom, ki sta ga predlagala Nowak-Böck in Voß 2015), in mikroskopske posnetke, narejene z mikroskopom DinoLite.

Za podatke o predmetih glej opise v poglavju Katalog in pripadajoče tabele v tej monografiji.

Grob 1881/ II 34, NHMW 6482 (za tehnične podatke glej Sl. 3; Katalog, opis in Tab. 11 C).
Bronasta sulična ost in železna plavutasta sekira ter žgane kosti so prekrite z grobim tekstilom v vsaj štirih plasteh. Tkanina je grobi keper 2/2, izdelan iz enojne preje, z nitmi, predenimi v S- in Z-sukanju, gostota niti je 10–14 niti na cm v obeh smereh. Tkanina je izjemna, saj kaže vzorec preje v obeh sistemih niti, ponovitev vzorca bi lahko šteli kot izmenjavanje prej na način 4–6 S in 4–6 Z.

NHMW 6575 (za tehnične podatke glej Sl. 3; kartiranje tekstila, mikrostratigrafija in detajli na Tabl. 1; Katalog, opis in Tab. 24: 22). **Železna ločna fibula s sledovi, da je bila ovita v dve plasti bolj grobe volnene tkanine v keprovi vezavi (tkanina A) z nitmi, na več delih predenimi v S-sukanju. Tkanino B predstavlja debela vrvica, dozdevno ovita okoli peresovine fibule.**

NHMW 6578 (za tehnične podatke glej Sl. 3; kartiranje tekstila in detajli na Tabl. 1; Katalog, opis in Tab. 27: 1). **Železna zapestnica z jantarjevimi jagodami, ovitimi okoli nje, morda v obliki ogrlice. Na zunanji strani zapestnice so tri do štiri plasti tkanine, na vrhu**

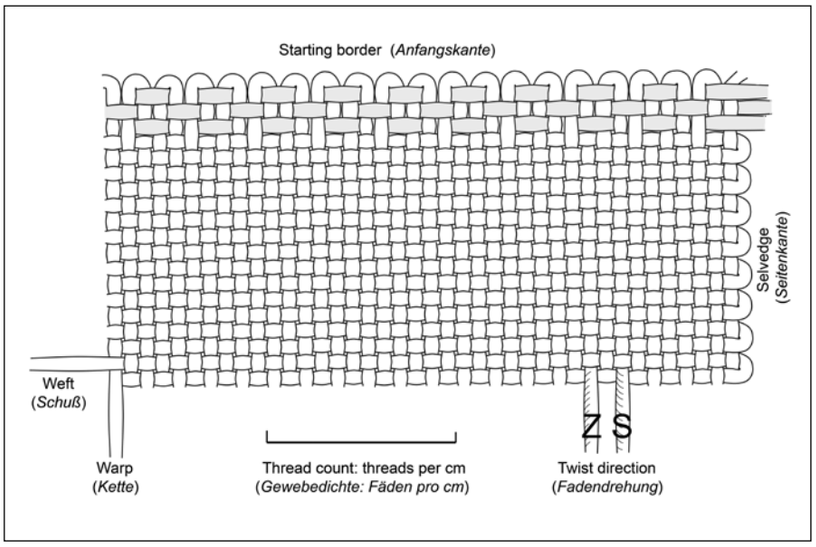

Slika 2
Tehnične podrobnosti tkanin: starting border - začetna vrsta; selvedge - rob tkanine; weft - votkovna nit; warp - osnovna nit; thread count: threads per cm - gostota niti: število na cm; twist direction - smer sukanja.

Figure 2
Technical details of a textile.

Analysed textiles from Vače in the collections of the Natural History Museum Vienna (NHMW)

Artefacts from excavations at the Hallstatt period graves in Vače were acquisited by the Natural History Museum Vienna in the years 1878–1889. In the following, we present a representative selection of textiles in its collections. The detailed technical data of the textiles in concern can be found in fig. 3, while tables 1–4 present the mapping of the textiles on the artefacts (in accordance with the system by Nowak-Böck and Voß 2015), as well as microscopic images as made with DinoLite microscope.

For the Information about the finds, see here description in the Catalogue / Katalog.

Grave 1881/ II 34, NHMW 6482 (technical data , Tabl. 4**;** see also general catalogue / Katalog, description and Taf. 11 C). A bronze lance head and iron axe (Lappenbeil) and cremated bones is covered with coarse textiles, at least four layers. It is a coarser 2/2 twill textile, made with s/z single yarn and a thread count of 10–14 threads per cm in both. This textile is remarkable as it has a spin pattern in both thread systems, the pattern repeat could be counted as of 4–6 s and 4–6 z-yarns alternating.

NHMW 6575 (technical data Fig. 3; mapping of the textile, microstratigraphy and details Tabl. 1**;** see also general catalogue, description and Taf. 24: 22)**.** On the iron bow fibula with evidence of wrapping in two layers in a coarser wool twill textile A with s-spun single yarns in multiple areas. Textile B is a thick cord seemingly wrapped around the spring of the fibula.

Slika 3
Tkanine z Vač v zbirkah Naravoslovnega muzeja na Dunaju, analizirane leta 2024. Smer sukanja S/Z označuje vzorec predenja.

Figure 3
Textiles from Vače in the collections of the Natural History Museum Vienna analysed in 2024. The twist direction "s/z" indicates a spin pattern.

Inv. Nr.	Textile	Yarn		Twist direction		Thread diameter (mm)		Thread count		Weave type
NHMW 6482		single	single	s/z	s/z	0.6–0.7	0.6–0.7	10–11	12–14	2/2 twill
NHMW 6575	A	single	single	s	s	0.7–0.8	0.7–0.8	13	14	2/2 twill
	B	plied		zS		0.9–1.0		-		(cord)
NHMW 6578		single	single	s/z	s/z	0.2	0.2	30	25–30	tabby
NHMW 6579		single	single	s/z	s/z	0.3–0.4	0.3–0.4	24	22	2/2 twill
NHMW 6598	A	plied	-	zS	-	0.2	-	20x4	12	tablet weave
	B	single	single	s/z	s/z	0.2–0.3	0.2–0.3	30	25	2/2 twill
	C	single	single	s	s	0.3–0.5	0.3–0.5	9–12	12–14	2/2 twill
NHMW 8003		single	single	z	z	0.3–0.4	0.3–0.4	20	20	2/2 twill
NHMW 8075		single	single	s	s	0.4–0.6	0.4–0.6	18	18–20	2/2 twill
NHMW 8515		single	single	z	z	0.5–0.65	0.45–0.65	18	18–20	2/2 twill
NHMW 14216		single	single	s	s	0.3–0.4	0.3–0.5	18	14	2/2 twill
NHMW 14218	A	single	single	s	s	0.35–0.4	0.4–0.5	18	18	2/2 twill
	B	plied	plied	-	sZ	0.2–0.3	0.2–0.3	15	13	tablet weave
	C	single		s		0.7–0.8		-		(thread)

tkanine pa je prikorodiran še en železni predmet, ki je na zunanji strani prav tako prekrit s tremi plastmi korodirane tkanine. Tkanina je zelo fino platno z vzorcem preje v obeh sistemih prej.

NHMW 6579 (za tehnične podatke glej Sl. 3; kartiranje tekstila, mikrostratigrafija in detajli na Tabl. 1; Katalog, opis in Tab. 27: 1). Železna zapestnica s pritrjenimi jantarjevimi jagodami. Tkanina, gre za gosti keper z vzorcem preje 6S/6Z v enem sistemu in 8S/8Z v drugem, je korodirana na zunanji strani, večkrat prepognjena in ohranjena v enajstih plasteh. Pripojen je tudi košček oglja.

NHMW 6598 (za tehnične podatke glej Sl. 3; kartiranje tekstila, mikrostratigrafija in detajli na Tabl. 2; Katalog, opis in Tab. 27: 1). Pet železnih fragmentov s prilepljeno tkanino. Tkanina A se je ohranila v širini 2,6 cm, gre za preprosto tkanje s tkalsko deščico, smer sukanja je S/Z/S/Z. Pri tkanini B gre za fini keper z vzorcem preje v obeh sistemih, ki se izmenjuje na vsake štiri ali šest niti. Tkanina C predstavlja še en keper, ki je veliko bolj grob kot tkanina B in vsebuje samo niti, predene v S-sukanju.

Klenik a, grob 1883/ A 43, NHMW 8003 (za tehnične podatke glej Sl. 3; kartiranje tekstila in detajli na Tabl. 2; Katalog, opis in Tab. 54: A). Železna sekira, na eni strani rezila so ostanki ene plasti gostega kepra z nitmi, predenimi v Z-sukanju, na tkanino je prilepljena žuželka.

Klenik b, grob 1883/ B 11, NHMW 8075 (za tehnične podatke glej Sl. 3; kartiranje tekstila in detajli na Tabl. 2; Katalog, opis in Tab. 63: D). Železna sekira z

NHMW 6578 (technical data Fig. 3; mapping of the textile and details Tabl. 1**;** see also general catalogue, description and Taf. 27: 1**).** Iron bracelet with amber beads possibly wrapped around it. There are three to four layers of textile on the outside of the bracelet, and another unknown iron object corroded on top of the textile, which again has three layers of corroded textile attached to the outside. The textile is a very fine tabby weave with a spin pattern in both thread systems.

NHMW 6579 (technical data Fig. 3; mapping of the textile, microstratigraphy and detail Tabl. 1**;** see also general catalogue, description and Taf. 27: 4). An iron bracelet with amber beads attached. The textile, a dense twill with a spin pattern of 6s/6z in one system and 8s/8z in the other, corroded onto the outside is folded multiple times and preserved in up to eleven layers. A piece of charcoal is also attached.

NHMW 6598 (technical data Fig. 3; mapping of the textile, microstratigraphy and details Tabl. 2**;** see also general catalogue, description and Taf. 27: 11). Five iron fragments with textiles attached. Textile A is a simple tablet weave twisted S/Z/S/Z and a preserved width of 2.6 cm. Textile B is fine twill with a spin pattern in both systems, alternating every four or six threads. Textile C is another twill which is much coarser than B and only shows threads twisted in s direction.

Klenik a, Grave 1883/ A 43, NHMW 8003 (technical data Fig. 3; mapping of the textile and detail Tabl. 2**;** see also general catalogue, description and Taf. 54: A 24). Iron axe with remains of one layer of a dense twill textile with z-spun threads on one side of the blade as well as an insect.

ostanki lesa v tulu, na eni strani sekire se je ohranila ena plast tkanine v keprovi vezavi z nitmi, predenimi v S-sukanju.

NHMW 8515 (za tehnične podatke glej Sl. 3; kartiranje tekstila, mikrostratigrafija in detajli na Tabl. 2; Katalog, opis in Tab. 96: 10). Fragment tula železne sulične osti z ohranjenim lesom v notranjosti tula, na eni strani tula je mineralizirana tkanina v keprovi vezavi z nitmi, predenimi v Z-sukanju.

Apno, grob 10, NHMW 14216 (za tehnične podatke glej Sl. 3; kartiranje tekstila in detajli na Tabl. 3; Katalog, opis in Tab. 87: C1). Dvozankasta železna fibula z bolj grobim keprom z nitmi, predenimi v S-sukanju, in prilepljenimi delci kosti.

Apno, grob 8, NHMW 14216 (za tehnične podatke glej Sl. 3; kartiranje tekstila, mikrostratigrafija in detajli na Tabl. 3; Katalog, opis in Tab. 87: A 7). Železni fragment z dvema pritrjenima tkaninama. Tkanina A, gre za keper z nitmi, predenimi v S-sukanju, je pritrjena na eno stran fragmenta v dveh plasteh. Tkanina B je tkana s tkalsko deščico, pri čemer ni jasno, ali leži pod vrhom tkanine A ali na njem. Gre za preprosto tkanje s tkalsko deščico, niti so sukane v smereh S/Z/S/Z, uporabljenih pa je bilo najmanj osem deščic.
Tkanina A je prilepljena tudi na bronaste gumbe in komplet s fibulo ter bronastimi in železnimi obročki, večinoma je le na eni strani predmetov.
Tkanina C predstavlja eno nit, ovito okoli bronaste fibule z enojno prejo, predeno v S-sukanju.

Značilnosti analiziranih tkanin z Vač

Od 22 tkanin z Vač, ki so jih v zbirkah Naravoslovnega muzeja na Dunaju analizirale Lise Bender Jørgensen in avtorice, jih šest kaže vzorce predenja (pet v obeh sistemih, ena v enem). Pri 17 tkaninah gre za keper 2/2 (Tabl. 1, detajl NHMW 6579), pri dveh za platno (Tabl. 1, detajl NHMW 6578), dve pa sta tkani s tkalsko deščico (Tabl. 2, detajl NHMW 6589, tekstil A). Razen pri tkanju vrvi in tkanju s tkalsko deščico, pri katerih je za večjo trpežnost pričakovati prepletene niti, je bila pri vseh tkaninah uporabljena enojna nit. Porazdelitev prej z nitmi, predenimi v S- in Z-sukanju, je razmeroma uravnotežena (Sl. 3), s 30 sistemi predenja S in 21 sistemi predenja Z (ali mešanimi). Tako se tudi na novo analizirane tkanine dobro ujemajo s »tipom Vače«, ki ga najdemo predvsem v vzhodni Evropi, kot ga je opredelila Lise Bender Jørgensen 1986. Premeri niti in število niti so precej heterogeni, kar za starejšo železno dobo ni nič nenavadnega. Premeri tkanih niti se gibljejo od 0,2 do 0,8 mm,

Klenik b, Grave 1883/ B 11, NHMW 8075 (technical data Fig. 3; mapping of the textile and detail Tabl. 2; see also general catalogue, description and Taf. 63: D). Iron axe with wood and one layer of a twill textile with s-spun threads preserved on one side.

NHMW 8515 (technical data Fig. 3; mapping of the textile, microstratigraphy and detail Tabl. 2; see also general catalogue, description and Taf. 96:10). Fragment of a shaft of an iron spear with wood preserved on the inside and a mineralised twill textile with z-spun yarns on one side of the shaft.

Apno, Grave 10, NHMW 14216 (technical data Fig. 3; mapping of the textile and details Tabl. 3; see also general catalogue, description and Taf. 87: C 1). Iron double-looped bow fibula with a coarser twill textile with s-spun threads and bone fragments attached.

Apno, Grave 8, NHMW 14218 (technical data Fig. 3; mapping of the textile, microstratigraphy and details Tabl. 3; see also general catalogue, description and Taf. 87: A 7.). Separate iron fragment with two textiles attached. Textile A, twill with s-spun yarns, is attached to one side of the fragment in two layers. Textile B is a tablet weave, whereby it is unclear whether it lies beneath or on top of Textile A. It is a simple tablet weave with S/Z/S/Z-turned threads with at least eight tablets.
Textile A is also attached to bronze buttons and a bundle with a bow fibula and bronze and iron rings, mostly on one side.
Textile C is a single thread wrapped around a bronze fibula with s-spun single yarn.

Characteristics of the analysed textiles from Vače

Out of the 22 woven textiles from Vače analysed in the collections of the Natural History Museum Vienna by Bender Jørgensen and the authors, six exhibit a spin pattern (five in both systems, one in one system). 17 are 2/2 twills (Tabl. 1, detail image NHMW 6579), two are tabbies (Tabl. 1, detail image NHM 6578), and two are tablet weaves (Tabl. 2, detail image NHMW 6589, Textile A). Except for the cord and tablet weaves, where plied threads are to be expected for more durability, all the textiles used single yarns. The distribution of s- and z-spun yarns is relatively balanced, with 30 s-spun systems (Fig. 3) and 21 z-spun systems (Fig. 3) (or mixed). Thus, also the newly analysed textiles correspond well with the "Vače type" found mainly in Eastern Europe, as defined by Bender Jørgensen 1989. The thread diameters and thread counts are quite heterogeneous, which is not out of the ordinary for the Early Iron Age, ranging from 0.2 to 0.8 mm in the woven

število niti pa je med 10 in 30 (tkanje s tkalsko deščico ni zajeto).

Tkanine z Vač v širšem geografskem okviru halštatske kulture

Obsežne raziskave tkanin iz halštatskega obdobja z avstrijskih najdišč je pretežno izvedla Karina Grömer (Grömer 2010; Grömer et al. 2013; Grömer 2014), od teh velik del odlično ohranjenih kosov izvira iz rudnikov soli v Hallstattu, nekaj mineraliziranih ostankov pa tudi z različnih grobišč. Tkanine iz halštatskega obdobja kažejo jasno tipologijo (Sl. 4), ki se močno razlikuje od tistih iz pozne bronaste dobe in tudi latenske dobe. Večinoma so izdelane iz ovčje volne, precej heterogene po izdelavi in videzu, s širokim razponom barv in vzorcev, veliko je različnih karirastih vzorcev in zapletenih keprov. Zasnova, ki je še posebej pogosta v halštatskem obdobju, je vzorec predenja (Sl. 4), pri katerem so niti predene v S-sukanju (obrnjene v nasprotni smeri urnega kazalca) in Z-sukanju (obrnjene v smeri urnega kazalca) ter pred in/ali med tkanjem razvrščene tako, da prek različnih smeri sukanja ustvarijo nežen vzorec črt ali kara. Te vzorce je mogoče prepoznati tudi na mineraliziranih tkaninah, ki so izgubile svojo prvotno barvo.

Razlike v tkaninah vzhodnega in zahodnega halštatskega kulturnega kroga je ugotovila že Lise Bender Jørgensen (Bender Jørgensen 1989, 144–146), pri čemer se na avstrijskem najdišču Hallstatt pojavljata oba načina izdelave. Za vzhodni halštatski kulturni krog so značilne tkanine v keprovi vezavi, tkane iz enojnih niti z vzorci preje. Temu dobro ustrezajo predstavljene tkanine z Vač, za katere je Lise Bender Jørgensen celo skovala izraz »tip Vače« (Bender Jørgensen 1989, 145). Ta tip se le redko pojavlja v zahodnem halštatskem kulturnem krogu, na primer v južni Nemčiji (npr. Banck-Burgess 1999) in Švici (Rast-Eicher 2008). V zahodnem halštatskem krogu so namreč mnogo pogostejše tkanine keper, tkane iz prepletenih niti v enem ali obeh sistemih.

Južneje, v današnji Italiji, lahko opazimo nekaj podobnosti s tkaninami vzhodnega halštatskega kroga (Gleba 2008, 45–62). V villanovski kulturi je bilo na grobišču v Verucchiu blizu Riminija odkritih nekaj keprov z vzorci preje.

Nadaljnje analize tkanin, odkritih na slovenskih tleh, npr. iz Črnomlja, Novega mesta, z Magdalenske gore, iz Podzemlja in z Molnika, jasno kažejo značilnosti vzhodnega halštatskega kulturnega kroga (Bender Jørgensen 2005; Gleba et al. 2024; Grömer et al. 2017; Lau 2021), za katerega so značilne tkanine iz

thread diameters and thread counts between 10 and 30 (excluding tablet weaves).

The Vače textiles in a wider geographical setting of the Hallstatt Culture

Extensive research has been conducted on Hallstatt period textiles from Austria, mainly by Karina Grömer (Grömer 2010; Grömer et al. 2013; Grömer 2014), of which a large part derives from the salt mines of Hallstatt with excellent preservation, but also mineralised from various cemeteries. The Hallstatt period textiles (Hallstatt period textile types see Fig. 4) show a clear typology, differing strongly from those of the Late Bronze Age and also the La Tène period. They are mostly made from sheep's wool, quite heterogeneous in production and appearance, showing a wide range of colours and patterns, such as a large variety of chequered designs and complex twills. A design that is especially common during the Hallstatt period is spin patterning (see Fig. 4) – groups of s-spun (turned counterclockwise) and z-spun (turned clockwise) threads are assorted before and/or during the weaving process to create a subtle "shadow" pattern through the different spin directions as stripes or cheques. These patterns can also be identified with mineralised textiles that no longer exhibit colours.

The differences in textiles between the Eastern and Western Hallstatt cultural circles were already identified by Bender Jørgensen (Bender Jørgensen 1989, 144–146), whereby they overlap in Austria at the site of Hallstatt. In the Eastern Hallstatt circle, twills woven from single threads with spin patterns are typical. The presented textiles from Vače correspond well with this (Fig. 1 and 3, Tabl. 1–4), and Bender Jørgensen even coined the term "Vače type" for them (Bender Jørgensen 1989, 145). This type only occurs rarely in the Western circle, Southern Germany (e.g. Banck-Burgess 1999) and Switzerland (Rast-Eicher 2008) for example. There, in the west, twills woven from plied threads in one or both systems are much more common.

Further south in modern-day Italy we can see some similarities to the Eastern Hallstatt circle textiles (Gleba 2008, 45–62). In the Villanova Culture, the cemetery at Verucchio near Rimini also shows some spin-patterned twill textiles.

Further textile analyses of Hallstatt period Slovenian finds e.g. from Črnomelj, Novo mesto, Magdalenska gora, Podzemelj and Molník clearly show the characteristics (Bender Jørgensen 2005; Gleba et al. 2024; Grömer et al. 20217; Lau 2021) of the East Hallstatt circle in the field of textiles: Fabrics made of single yarns, mostly z-spun, but also often with spin-patterns and 2/2

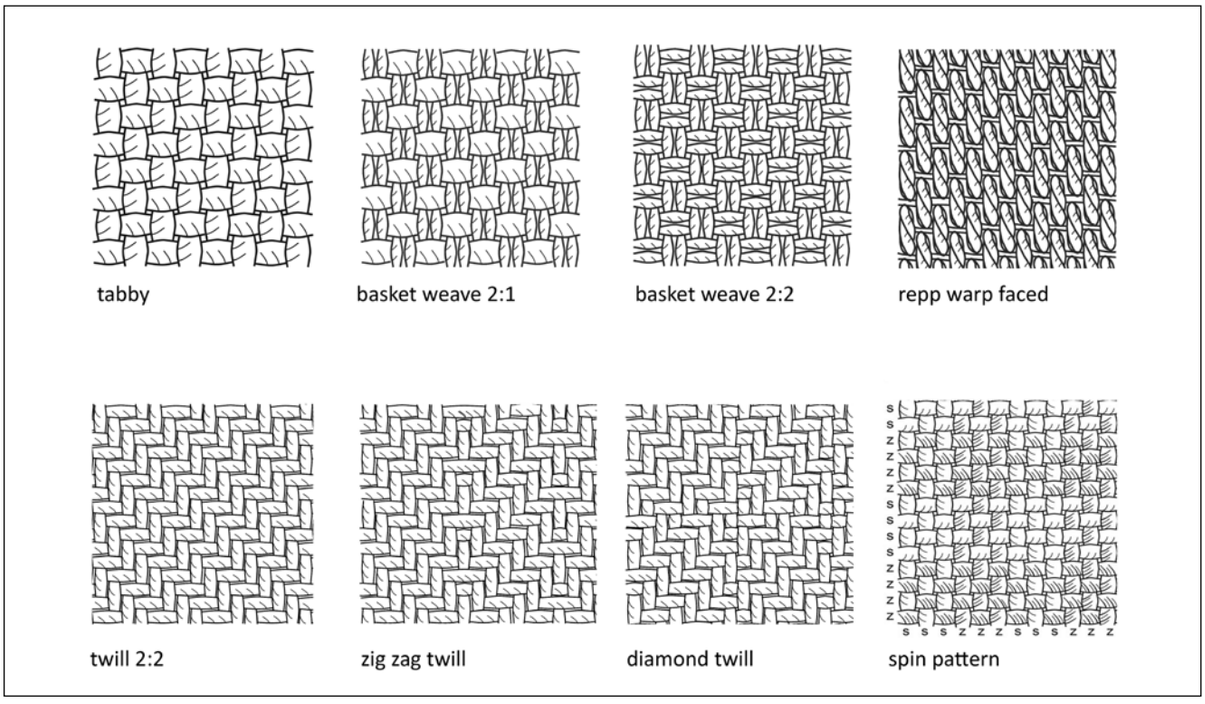

Slika 4
Tipi tkanin, značilni za halštatsko obdobje:
tabby - platno;
basket weave 2:1 - panama vezava 2:1;
basket weave 2:2 - panama vezava 2:2;
repp warp faced - rips;
twill 2:2 - keper 2:2;
zig zag twill - cikcak keper;
diamnod twill - diamantni keper;
spin pattern - vzorec predenja.

Figure 4
Textile types as characteristic in the Hallstatt Period.

enojne preje, večinoma z nitmi, predenimi v Z-sukanju, pogosto pa tudi z vzorci predenja in tkanine keper 2/2.

Uporaba tkanin

Zaradi fragmentarne ohranjenosti mineraliziranih tkanin je sklepanje o njihovi uporabi in namembnosti zahtevno, vendar se ponuja nekaj kazalnikov o njihovi možni uporabi.

Speta oblačila
Tkanina A NHMW 6575 (Fig. 3, Tabl. 1; Katalog, opis in Taf. 24: 22) verjetno predstavlja oblačilo, ki je bilo speto s fibulo. Ker je v grobovih s fibulami tega tipa najdena praviloma le po ena fibula, je ta verjetno spenjala plašč ali ogrinjalo. Na to kaže obojestransko ohranjena tkanina, na enem koncu nad iglo oz. nogo fibule verjetno nabrana. Tkanina B, vrvica, je bila morda nameščena zaradi popravila ali pa bolj zanesljivega zapenjanja oblačila.

Večplastna tkanina na zapestnicah – oblačilo?
Tkanini na zapestnicah, NHMW 6578 in 6579 (Fig. 3, Tabl. 1; Katalog Tab. 27: 1, 4) očitno ne pripadata istemu tipu blaga, saj je tkanina NHMW 6578 platno, druga pa je keper. S šestimi do osmimi plastmi tkanine na eni zapestnici in enajstimi plastmi na drugi je njuna razlaga nekoliko nejasna. Obe sta visokokakovostni tkanini, s karirastimi vzorci preje in finimi, gosto tkanimi nitmi, zato domneva, da gre za reprezentativni tkanini. Zdi se, da so pregibi razmeroma ozki, široki le nekaj centimetrov, zato je malo verjetno, da

twill are also decisive for the cultural categorisation of the Eastern Hallstatt culture.

Textile functions

Due to the fragmented states of the mineralised textiles, interpretations are challenging. However, there are some hints to their possible functions.

Pinned garments
Textile A NHMW 6575 (Fig. 3, Tabl. 1; see also Catalogue / Katalog, Taf. 24: 22) likely represents a garment that was pinned by this fibula. As in the graves, always only one fibula of this type is represented, the pinned garment might be a cloak. This is indicated by the fabric being preserved on both sides and seemingly gathered at one end above the pin catch. Textile B (Fig. 3, Tabl. 1), the cord, might have been a measure of repair or strengthening for fastening of the garment.

Layered fabric on bracelets – clothing?
The textiles on the bracelets NHMW 6578 and 6579 (Fig. 3, Tabl 1; see also Catalogue / Katalog, Taf. 27: 1 and 4) are clearly not from the same fabric, since NHMW 6578's textile is a tabby and the latter is a twill. With up to six to eight layers of textile on one bracelet and eleven layers on the other, the interpretation is somewhat puzzling. Both are high-quality textiles with chequered spin patterns and fine, densely woven threads, so it can be suspected that they were representative fabrics. The folds seem to be relatively narrow with only a few centimetres, so it is unlikely that they derive from a blanket or burial lining. Perhaps they derive from clothing

bi šlo za odejo ali mrtvaški prt. Morda gre za oblačila, ki so bila nabrana, tako so se ustvarili pregibi/gube, na primer del krila (glej npr. Teržan, Mlaker 2017, 104–105, Abb. 7), ki bi lahko prišel v stik z zapestjem. Železni fragment med plastmi tkanine je sicer vreden omembe, a ga moramo še proučiti.

Tudi fragment NHMW 6598 predstavlja kos železne zapestnice (Tabl. 2; Katalog, Tab. 27: 11). Tkanina na njej je po vsej verjetnosti pripadala oblačilu, in sicer gre prav tako za več plasti tkanine B. Ta je bila tkana s tkalsko deščico in ne kaže tkanih vzorcev, a je bila morda okrašena z barvo. Morda se je uporabljala kot trak ali pa predstavlja npr. obrobo pri šivanem ali tkanem oblačilu. Tkanina C, grobi keper, je ohranjena le v majhnem fragmentu in morda predstavlja še eno plast oblačila ali mrtvaškega prta.

Tkanina za grob?

Tako NHMW 14216 kot 14218 (Fig. 3, Tabl. 3; Katalog Tab. 87: A 7 in C 1) izhajata iz žganih grobov. Prva, fibula s prilepljenimi koščki kosti, kaže na več mestih drobne sledi tkanine keper, ki prekrivajo tudi robove. Ta fibula je morda spenjala nekaj v grobu, bodisi oblačilo (lahko delno zgorelo) bodisi vrečko ali pa je bila v vrečki. Druga bronasta fibula, na katero sta bila pripeta bronasti in železni obroč, verjetno zapestnici, ne predstavlja načina, kako je bila nošena. Tkanina A (Tabl. 3, 14218) je bila pritrjena na več mestih, morda tudi pripeta in spojena s fragmenti kosti na zunanji strani. Ta sveženj je morda del »embalaže«, ki je vsebovala žgane posmrtne ostanke in je bila speta s fibulo, ali pa ločen sveženj kovinskih grobnih pridatkov, shranjen v tekstilni vrečki, tesno speti s fibulo. Tkanina B (Tabl. 3: 14218), tkana s tkalsko deščico, je bila morda obroba tkanine A ali pa kot poseben trak, ki je nekaj ovijal. Tkanina C (Tabl. 3: 14218) je nit, ovita okoli fibule, lahko je od popravila ali pa se je uporabljala za pritrditev.

Negotovi konteksti in različne možnosti za razlago

NHMW 8003 in 8075 (Tabl. 2; Katalog Tab. 54: A 24; 63: D) z le neznatnimi ostanki tekstila na eni strani rezil sekir je težko interpretirati. Tkanina je lahko bila v neposredni povezavi s sekiro, in sicer, da je pokrivala in ščitila njeno rezilo, lahko pa je bila sekira v neposrednem stiku z oblačilom ali mrtvaškim prtom. Enako domnevamo za NHMW 8515 (Tabl. 2; Katalog Tab. 96: 10), čeprav je v tem primeru nekoliko verjetnejša razlaga o ovijanju predmeta, saj tkanina prekriva vsaj polovico tula. Kovino so morda ovili za zaščito pred korozijo, vendar so iz halštatskega obdobja znani tudi obredni nameni ovijanja (Banck-Burgess 1999, 21–29; Teržan 2024).

that was gathered to create such folds, such as the skirt or belted area (Teržan, Mlaker 2017, 104–105, Abb. 7) which might have come into contact with the wrist. The iron attachment between the textile layers is definitely noteworthy and will be examined in the future.

The item NHMW 6598 is a fragment of an iron bracelet (Tabl. 2; see also Catalogue / Katalog, Taf. 27: 11). The textiles might again derive from clothing, and we can see multiple layers of twill Textile B. Textile B, the tablet weave, does not exhibit any woven patterns but might still have added a decorative element by colour. It might have been used separately as a ribbon or attached to, for example, a garment as a border by sewing or weaving. Textile C, a coarse twill, is only preserved on a small fragment and might represent another layer of clothing or a burial textile.

Textiles for the burial?

NHMW 14216 and 14218 (Fig. 3, Tabl. 3; see also Catalogue / Katalog, Taf. 87: A7 and C1) both derive from cremation graves. The first, a fibula with bone fragments attached, shows small traces of twill in multiple areas, also going around the edges (Tabl. 3, 14218). This fibula might have pinned something in the grave, perhaps a garment (that could have been partially burned) or a bag, or might have been contained in a bag. The latter object, a bronze fibula interlocking a bronze and an iron ring (presumably bracelets) do not seem to represent the manner in which they would have been worn. Textile A (Tabl. 3, 14218) was found attached to multiple areas, possibly also pinned, with bone fragments on the outside. This bundle might have been part of a "packaging" containing the cremated remains and fastened by the fibula, or perhaps a separate bundle of metal burial goods, kept tightly together by the fibula and a textile bag. Textile B (Tabl. 3. 14218), the tablet weave, might have been the border of Textile A, or a separate ribbon wrapping something. Textile C (Tabl. 3, 14218), a thread wrapped around the fibula, might again represent a repair or attachment measure.

Uncertain contexts equal many possibilities

NHMW 8003 and 8075 (Tabl. 2; see also Catalogue / Katalog, Taf. 54: A 24; 63: D) with only slight textile remains on one side of the axes´ blades, can hardly be interpreted. The textiles could be connected to the axe – covering and protecting the blade – but it might also have come into contact with clothing, packaging, or burial lining. The same can be said for NHMW 8515 (Tabl. 2; see also Catalogue / Katalog, Taf. 96: 10), although a wrapping is slightly more likely due to the textile covering at least half of the shaft. A wrapping practice may have served as protection of the metal from corrosion, but ritual purposes have also been observed for Hallstatt

Tkanine v luči halštatske situlske umetnosti

V okviru situlske umetnosti, ki delno sodi v vzhodni halštatski kulturni krog in je s številnimi primerki zastopana tudi v dolenjski halštatski skupini (Lucke, Frey 1962; Turk 2005), so na figuralnih frizih upodobljene človeške figure v različnih oblačilih, ki izkazujejo precej podobnosti z arheološkimi najdbami tkanin. V mnogo primerih gre za kariraste vzorce, ki so bili priljubljeni zaradi kontrastnih barv (npr. HallTex 56, 74, 91, 203; Grömer et al. 2013, 372, 396, 414, 532), pa tudi črtaste/pramenaste vzorce preje, kakršni so bili odkriti tudi na Vačah in ki jih morda predstavljajo okrasi na oblačilih, izvedeni v situlski umetnosti z vrezi (glej Hellmuth Kramberger 2019; Hellmuth Kramberger 2024). Pogosto so prikazane tudi obrobe na spodnjih robovih oblačil ali pa na rokavih, oblikovane pretežno z diagonalnimi vzorci. To so lahko obrobe, tkane s tkalsko deščico, s tehniko, s katero je mogoče ustvariti takšne diagonalne vzorce. Primer vzorčaste obrobe, tkane s tkalsko deščico, ki krasi rokav, je bil najden v rudnikih soli v Hallstattu (HallTex 123; Grömer et al. 2013, 449).

Situla z Vač prikazuje nekaj zanimivih struktur tkanin (glej Turk 2005, sl. 2; Murgelj 2020, 470–473, Sl. 1–3; Priloga 1). V prizoru v drugem frizu moška tunika in ženska tančica/ogrinjalo prikazujeta črtasto strukturo vzorca blaga, umetelno izvedeno z večkrakim orodjem, ki sledi poteku blaga, in sicer brez neprekinjenih vrezov, kot so opazni pri izvedbi karirastih vzorcev. Ali bi lahko ta okras predstavljal tkanje s črtastim vzorcem, ki naj bi bilo značilno za tkanine z Vač? Predlagano pa je tudi bilo, da bi tak okras lahko nakazoval plisirano strukturo, podobno kot na etruščanskih kipcih in najdbah iz Verucchia (Grömer, Rast-Eicher 2019, 90–91) ter iz rudnika soli Hallstatt z vzorcem. Na slednjem je v tkanini ustvarjen tridimenzionalni učinek s plisiranim videzom (HallTex 63; Grömer et al. 2013, 381–382). Tako bi lahko upodobitve tkanin na vaški situli predstavljale nekaj podobnega, kot ga predstavlja primerek HallTex 63. Vendar je zaradi maloštevilnih najdb tkanin z Vač težko predpostavljati, da bi tkanine s črtastim vzorcem lahko imele plisirano strukturo (glej tudi Hellmuth Kramberger 2024).

Proizvodnja tkanin na območju dolenjske skupine jugovzhodnega halštatskega kulturnega kroga

Arheološka najdišča, kot so Vače, Stična, Magdalenska gora, Brezje, Novo mesto in Podzemelj, predstavljajo najbolj znane naselbine in nekropole tako imenovane dolenjske halštatske kulturne skupine v vzhodnem

period wrappings (Banck-Burgess 1999, 21–29; Teržan 2024).

Textiles in the light of Hallstatt period situla art

Observing situla art, partially belonging to the Eastern Hallstatt circle and of which many examples were found in Slovenia, especially in the Dolenjska cultural group (Lucke, Frey 1962; Turk 2005), where figural decorations often feature clothing, many similarities to the archaeological textiles can be recognised. In many cases, chequered patterns can be seen, as was a popular design created through contrasting colours (e.g. HallTex 56, 74, 91, 203; Grömer et al. 2013, 372, 396, 414, 532), but also through spin patterns as found in Vače, which might have also been represented by the incisions in situla art (cfr. Hellmuth Kramberger 2019; Hellmuth Kramberger 2024). Borders can also commonly be seen decorating the edges of clothing, such as the lower seams or sleeves, and are often designed with diagonal patterns. These may well represent tablet-woven borders, a technique with which diagonal designs can be created. An example of a patterned tablet-woven border decorating a sleeve was found in the Hallstatt salt mines (HallTex 123; Grömer et al. 2013, 449).

The situla of Vače shows some interesting textile structures (see Turk 2005, Fig. 2; Murgelj 2020, 570–573, Figs. 1–3, App. 1). In one scene in the second frieze, the man's tunic and the woman's veil show a striped structure pattern in the fabric, designed intricately with a multi-pronged tool following the course of the fabric, not continuous incisions as seen with the chequered patterns. Could this represent a striped spin pattern, as is typical for the Vače textiles? However, it has also been suggested that they could indicate a pleated structure, and evidence from Etruscan statuettes points to pleats being and a find from Verucchio also exhibits a pleat design (Grömer, Rast-Eicher 2019, 90–91) and from the Hallstatt salt mine similarly has a spin pattern that created a three-dimensional effect in the fabric with a pleated appearance (HallTex 63; Grömer et al. 2013, 381–382). Thus, the textiles on the Vače situla might represent something similar to HallTex 63. Due to the small size of the textile finds from Vače, it is difficult to claim that the stripe spin-patterned textiles also might have once had a pleated structure (see also Hellmuth Kramberger 2024).

Textile production in the Dolenjska cultural group of the South-Eastern Hallstatt area

Archaeological sites such as Vače, Stična, Magdalenska gora, Brezje, Novo mesto, and Podzemelj represent the

delu Slovenije. Zaradi razvoja teh naselbin v uspešna središča omogočajo grobni pridatki celovit vpogled v različne obrtne dejavnosti. Najdbe iz grobov in naselbin vključujejo predilna vretenca, uteži za statve in tkanine. Orodja za izdelavo tkanin kot grobni pridatki so posebej značilna za ženske grobove. Na Vačah so precej pogosta predilna vretenca, medtem ko so uteži za statve in šivanke redkeje zastopane med grobnimi pridatki (prim. npr. Teržan 1996, 513).

Tekstilna proizvodnja v dolenjski halštatski skupini je temeljila na tipičnih predilnih vretencih. Najpogostejša so bikonična vretenca z usločenim vrhom/dnom, težka 12–19 g, tovrstna predstavljajo eno izmed najpogostejših oblik vretenc na območju vzhodnega halštatskega kulturnega kroga (Lau 2021, 54; Grömer 2016, 85; Teržan, Mlaker 2017, 99–101, Taf. 2–4).

Dodatne obdelave in okras na številnih predilnih vretencih so osupljivi. Sočasne likovne upodobitve predenja in tkanja prikazujejo pri teh delih le ženske višjega družbenega stanu (Eibner-Persy 2000/2001; glej tudi Teržan 1996, 524–529; Teržan 2017, 150–155).

Prav tako kot orodje so za vzhodni halštatski kulturni krog značilne tudi specifične tkanine. Mineralizirane tkanine iz nekropol dolenjske skupine razkrivajo tipične značilnosti (Gleba et al. 2024). Fina do zelo fina preja v tkaninah ni bila vrtena in je bila pogosto predena v Z-sukanju (Lau 2021, 60; Grömer 2016, 91). Med vrstami tkanin (Sl. 4) prevladuje keper 2/2, sledijo platno, nekaj rips vezave in tkanje s tkalsko deščico (Tabl. 2, 6589, tkanina A; Lau 2021, 59). V primerjavi s tkaninami na območju zahodnega halštatskega kroga, pri katerih je pogosto smer osnovnih niti SZZ, smer votkovnih pa s S-predeno prejo to jasno odstopa (Banck-Burgess 2012, 107). Primerki takšnih tkanin v grobovih dolenjske halštatske skupine pa kažejo na stik in izmenjavo z območjem zahodne halštatske kulture (Lau 2021, 62). Lokalne značilnosti, kot je vzorec predenja S/Z, se pojavljajo tako v Hallstattu kot na celotnem območju vzhodnega halštatskega kroga, torej tudi v dolenjski skupini (Lau 2021, 64; Grömer 2014, 58, 45; Grömer 2005; Bender Jørgensen 1989).

O specifičnih vzorcih in barvah tkanin zaradi slabe ohranjenosti ni več mogoče govoriti, vendar pa značilni detajli omogočajo predstavo o tkaninah halštatskega obdobja v dolenjski skupini. Če povzamemo svoje poznavanje o tkaninah halštatske kulture kot celote, so bile tkanine vizualno obogatene na različne načine, kot so način tkanja, barvanja ali vzorčenja. Izdelava je bila premišljena in se tako razlikuje

most well-known settlements and necropolises of the so-called Dolenjska group in the south-eastern part of Slovenia. Due to their development into prosperous centres, the grave finds also provide comprehensive insights into various craft processes. The finds from graves and settlements include spindle whorls, loom weights, and textiles. From the burials in Vače, textile tools typically can be found in the burials of women. Especially spindle whorls are quite common, but there are several loom weights as well as sewing needles (cfr. Teržan 1996, 513).

Textile production in the Dolenjska group during the Hallstatt period was based on the typical spindle whorls. Double-conical whorls with a hollow top/bottom between 12 g and 19 g are the most common and reflect the range of shapes of spinning whorls in the Eastern Hallstatt area (Lau 2021, 54; Grömer 2016, 85; cfr. Teržan, Mlaker 2017, 99–101, Figs. 2–4, Taf. 2–3).

The additional treatments and decorations on many whorls are striking. Based on the contemporaneous pictorial representations, only women of higher social status can be seen spinning (Eibner-Persy 2000/2001; cfr. also Teržan 1996, 524–529; Teržan 2017, 150–155).

Just as characteristic as the tools in the Eastern Hallstatt circle are the textiles themselves. The mineralised textiles from the necropolises of Dolenjska group in Slovenia reveal the typical characteristics (Gleba et al. 2024). Fine to very fine yarns in the fabrics were not twisted and were often z-spun (Lau 2021, 60; Grömer 2016, 91). The fabric types (Fig. 4) are dominated by 2/2 twill, followed by tabby weave, some repp weave and tablet weave (Tabl. 2, 6589, Textile A) (Lau 2021, 59). Compared to the textiles in the West Hallstatt area, which often have Szz-spun warp threads and s-spun yarns for the weft, these stand out clearly (Banck-Burgess 2012, 107). Evidence of these textiles in the graves of the Dolenjska group indicates contact and exchange with the Western Hallstatt area (Lau 2021, 62). Local characteristics, such as the s/z spin-pattern, occur in Hallstatt as well as in the entire Eastern Hallstatt area and also in Slovenia (Lau 2021, 64; Grömer 2014, 58, 45; Grömer 2005; Bender Jørgensen 1989).

Statements about specific patterns and colours of the textiles can no longer be made due to the preservation conditions, but the characteristic fabric details are sufficient to obtain a clear picture of the Hallstatt period textiles of the Dolenjska group. To summarise the Hallstatt Culture as a whole, the textiles were visually enhanced by various technical applications such as spinning, dyeing or patterning. The craftsmanship was deliberate and

od tekstilne tradicije predhodne bronaste dobe (Grömer et al. 2013, 90).

Možnosti razlikovanja med kulturnimi območji na podlagi tkanin kažejo na pomen raziskav tekstila (glej npr. tudi Hellmuth Kramberger 2019; Hellmuth Kramberger 2024). Nadaljnje je mogoče proučevanje značilnosti tkanin z npr. kartiranjem rabe enojne in sukane preje, vzorcev predenja, premera niti itd.

Z regionalno študijo o tkaninah na Balkanskem polotoku – stičišču med srednjeevropskimi in sredozemskimi kulturami – lahko ugotovimo, da se proti jugovzhodu pogostost izdelave kepra zmanjšuje, pogostost platna (predvsem z votkovno prejo) pa povečuje (Gleba 2017). Najdbe kažejo, da so v starejši železni dobi kulture v večjem delu Italije in na severnem delu Balkanskega polotoka uporabljale enake tkalske tehnike in delile estetiko kot halštatska kultura v srednji Evropi, medtem ko sta grški in južnobalkanski prostor sledila tekstilni kulturi Bližnjega vzhoda (Gleba 2017; Hellmuth Kramberger 2019; Hellmuth Kramberger 2024), pri čemer se obe tekstilni tradiciji križata na osrednjem Balkanu. Zelo posplošeno, naj bi to bile kulturne meje med srednjeevropskim in sredozemskim svetom. Navedeno kaže, da je tkanine nujno treba proučevati skupaj z drugimi arheološkimi najdbami oz. materiali, da bi si ustvarili širšo podobo o družbenem, kulturnem in tehnološkem razvoju v okviru evropske prazgodovine, ter da tkanine skrivajo še veliko potenciala za prihodnje raziskave.

Zaključek in napovedi

V tem prispevku je bil predstavljen izbor artefaktov z ostanki tkanin z Vač, hranjenih v zbirkah Naravoslovnega muzeja na Dunaju. Nekaj jih je bilo pregledanih že v osemdesetih letih 20. stoletja, a so bili zdaj ponovno analizirani po sodobnih tehnoloških standardih, pri čemer je bilo odkritih še več vrst tkanin. Tipološko lahko te tkanine, čeprav močno mineralizirane, uvrstimo v že opredeljeni »tip Vače« in delno domnevamo o njihovi namembnosti.

V drugih zbirkah in ustanovah je hranjenih še več ostankov tkanin z Vač, ki jih nameravamo v prihodnje proučiti in opraviti analizo z vrstično elektronsko mikroskopijo, ki se uporablja za razpoznavanje vlaknatih materialov in opredelitev finosti volne prek premerov vlaken, ter računalniško tomografijo za ugotavljanje tekstilnih plasti – npr. za obe prej omenjeni zapestnici. Izsledki teh analiz bodo vključeni v nabor podatkov o železnodobnih tkaninah v Evropi (Grömer et al. v tisku) in bodo tako prispevali k statistiki, kar bo objavljeno v prihodnosti.

thus differs from the textile tradition of the preceding Bronze Age (Grömer 2013, 90).

To differentiate cultural regions based on textile research shows the importance of textile research (see also Hellmuth Kramberger 2019; Hellmuth Kramberger 2024). Further textile features can be examined in this way, for example mapping the use of single versus plied yarns, spin patterns, thread diameters, etc.

For a regional study on the Balkans – the crossroads between the Central European and the Mediterranean cultures – we can see that the number of twills decreases and the number of tabbies (especially weft-faced tabbies) increases the further southeast we look (Gleba 2017).

The data suggests that during the Early Iron Age, most of Italy and the Northern Balkans shared the weaving techniques and aesthetics of the Hallstatt Culture in Central Europe, while Greece and the Southern Balkans followed the Near Eastern textile culture (Gleba 2017; Hellmuth Kramberger 2019; Hellmuth Kramberger 2024), with the two textile traditions intersecting in the Central Balkans. These are generally the perceived cultural boundaries between Central Europe and the Mediterranean societies in archaeology. This shows how textiles can and should be viewed together with other archaeological materials to create broader narratives of social, cultural, and technological developments in European prehistory, which has a lot of potential for future research.

Conclusion and outlook

This contribution discusses selected textile artefacts from Vače in the collections of the Natural History Museum Vienna, which have partially been examined in the 1980s, but were analysed again using technology according to modern standards as of writing, with many further textiles being found. Typologically, these textiles fit well into the defined "Vače type", and partially allow for interpretations of their use, though strongly mineralised.

There are further objects from Vače with textiles stored in other collections and institutions, and we plan to also analyse these and conduct Scanning Electron Microscopy analysis, to identify the fibre materials and define the fineness of the wools via fibre diameters, and Computer Tomography analysis to define the layers – especially for the two bracelets. These will be included in the dataset of Iron Age textiles in Europe (Grömer et al. in print), contributing to the statistics, and will be published in the future.

Literatura / Bibliography

Banck-Burgess 1999
Johanna Banck-Burgess, *Hochdorf IV. Die Textilfunde aus dem späthallstattzeitlichen Fürstengrab von Eberdingen-Hochdorf (Kreis Ludwigsburg) und weitere Grabtextilien aus hallstatt- und latènezeitlichen Kulturgruppen.* Forschungen und Berichte zur Vor- und Frühgeschichte in Baden-Württemberg 70 (Stuttgart 1999).

Banck-Burgess 2012
Johana Banck-Burgess, *Instruments of Power. Celtic Textiles/Mittel der Macht. Textilien bei den Kelten* (Stuttgart 2012).

Bender Jørgensen 1989
Lise Bender Jørgensen, European textiles in later prehistory and early history. *Journal of Danish archaeology* 8, 1989, 144–158.

Bender Jørgensen 2005
Lise Bender Jørgensen, Hallstatt and La Tène Textiles from the Archives of Central Europe. V / In: P. Bichler (ed.), *Hallstatt Textiles. Technical Analysis, Scientific Investigation and Experiment on Iron Age Textiles*. British Archaeological Reports (Oxford 2005) 133–150.

Bender Jørgensen 2024
Lise Bender Jørgensen, Textile Research in the Recent Pre-Digital Past. *Archaeological Textiles Research* 66 (2024) 5–21.

Chen et al. 1998
Hsiou-Lien Chen, Kathryn A. Jakes, Daniel W. Foreman, Preservation of archaeological textiles through fibre mineralization. *Journal of Archaeological Science* 25, 1998, 1015–1021.

Eibner-Persy 2000-2001
Alexandrine Eibner-Persy, Die Stellung der Frau in der Hallstattkultur anhand der bildlichen Zeugnisse. *Mitteilungen der Anthropologischen Gesellschaft Wien* 130/131, 2000-2001, 107–136.

Gleba 2008
Margarita Gleba, Textile Production in Pre-Roman Italy. *Ancient textiles Series* Vol. 4, (Oxford 2008)

Gleba 2017
Margarita Gleba, Tracing textile cultures of Italy and Greece in the early first millennium BC. *Antiquity* 91 (359), 2017, 1205–1222.
Gleba et al. 2024
Margarita Gleba, Karina Grömer, Borut Križ, Petra Stipančić, Hrvoje Potrebica, Dressing Situla people: prehistoric textile remains from the Dolenjski muzej Novo mesto / Oblačila ljudi s situl: ostanki prazgodovinskih tkanin iz Dolenjskega muzeja v Novem mestu. *Arheološki vestnik* 75, 2024, 91 – 108.

Grömer 2010
Karina Grömer, *Prähistorische Textilkunst in Mitteleuropa. Geschichte des Handwerkes und Kleidung vor den Römern* (Wien 2010).

Grömer et al. 2013
Karina Grömer, Anton Kern, Hans Reschreiter, Helga Rösel-Mautendorfer, *Textiles from Hallstatt: Woven culture from Bronze and Iron Age salt mines*. Archaeolingua 29 (Budapest 2013).

Grömer 2014
Karina Grömer, Römische Textilien in Noricum und Westpannonien – Im Kontext der archäologischen Gewebefunde 2000 v. Chr. – 500 n. Chr. in Österreich. *Austria Antiqua* 5 (Wien–Graz).

Grömer 2016
Karina Grömer, The Art of Prehistoric Textile Making – The development of craft traditions and clothing in Central Europe. *Veröffentlichungen der Prähistorischen Abteilung* 5 (Wien 2016).

Grömer et al. 2017
Karina Grömer, Tjaša Tolar, Klara Kostajnšek, Textile and fur remains in grave 6, Tumulus 1 from Pleška hosta at Molnik. V / In: S. Tecco Hvala (Ed.) (2017), *Molnik pri Ljubljani v železni dobi - The Iron Age Site at Molnik near Ljubljana (Central Slovenia)*. Opera Instituti Archaeologici Sloveniae 36, Ljubljana 2017, 211–219.

Grömer, Rast-Eicher 2019
Karina Grömer, Antoinette Rast Eicher, To pleat or not to pleat – an early history of creating three-dimensional linear textile structures. *Ann. Naturhist. Mus. Wien, Serie A* 121, 2019, 83–112.

Grömer, Saunderson, Lau (in print)
Karina Grömer, Kayleigh Saunderson, Ronja Lau , "Big Data" in archaeological textile research. V / In: *Iron Age textiles in Europe. Proceedings of the 5th Early Iron Age conference, Linz, 1–3 July 2024*.

Hellmuth Kramberger 2019
Anja Hellmuth Kramberger, From Assyria to Hallstatt:

tracing influences in fashion by garments and textile patterns in the first half of the 1st millennium BC. V / In: N. Cvikl, M. Hren Brvar (Hrsg.), *Tekstil, oblačilna kultura in moda / Textile, the culture of clothing and fashion. The collected volume of the symposium 18.–19. 10. 2019.* Zbirka Museoeurope 6 (Maribor 2019) 6-13.

Hellmuth Kramberger 2024
Anja Hellmuth Kramberger, Zur Identifikation von Modeeinflüssen über Kleidungsstücke und Textilmuster in der ersten Hälfte des 1. Jts. v. Chr. zwischen Westasien, Griechenland und dem Ostalpenraum. V / In: *Mit Nadel und Faden. Schmuck, Tracht und Kleidung in der Eisenzeit.* Beiträge zur Ur- und Frühgeschichte Mitteleuropas 108 (Langenweisbach 2024) 181-194.

Lau 2021
Ronja Lau, Mineralisierte Textilreste aus hallstattzeitlichen Gräbern in Slowenien. V / In: K. Grömer, A. Kern (Hrsg.), *Prähistorische Forschungen Online* 11, 2021.

Lucke, Frey 1962
Wolfgang Lucke, Otto Herman Frey, *Die Situla in Providence (Rhode Island). Ein Beitrag zur Situlenkunst des Osthallstattkreises*. Römisch-Germanische Forschungen 26 (Berlin 1962).

Murgelj 2020
Ida Murgelj, Nove risbe figuralnih upodobitev na situlah z Vač, Magdalenske gore in iz Valične vasi / Revisited drawings of the situale from Vače, Magdalenska gora and Valična vas. *Arheološki vestnik* 71, 2020, 569-580.

Nowak-Böck, Voß 2015
Britt Nowak-Böck, Harald Voß, Standardised Mapping System for the Digital Documentation of Organic Materials on Metal Finds and in-Situ-Blocs. *Archaeological Textiles Review* 57, 2015, 341–350.

Rast-Eicher 2008
Antoinette Rast-Eicher, Textilien, Wolle, Schafe der Eisenzeit in der Schweiz. *Archäologie Schweiz* (Bern 2008).

Teržan 1996
Biba Teržan, Weben und Zeitmessen im südostalpinen und westpannonischen Gebiet. V / In: E. Jerem, A. Lippert (Hrsg.), *Die Osthallstattkultur. Akten des Internationalen Symposiums, Sopron, 10.– 14. Mai 1994.* Archaeolingua 7 (Budapest 1996) 507-536.

Teržan 2017
Biba Teržan, Die vornehme Frau in der südostalpinen Hallstattkultur – Hausherrin, Priesterin, Erbträgerin. V / In: Chr. Keller, K. Winger (Hrsg.), *Frauen an der Macht? Neue interdisziplinäre Ansätze zur Frauen- und Geschlechterforschung für die Eisenzeit Mitteleuropas.* Universitätsforschungen zur prähistorischen Archäologie 299 (Bonn 2017) 149-169.

Teržan, Mlaker 2017
Biba Teržan, Simona Mlaker, Ein hallstattzeitliches Gerät zur Bearbeitung von Textilien? / A Hallstatt-Period Tool for processing textiles? *Studia Archaeologica Brunensia* 22/2, 2017, 97-114.

Turk 2005
Peter Turk, *Images of Life and Myth. Exhibition Catalogue on Situla Art in Slovenia,* National Museum of Slovenia (Ljubljana 2005).

Tabela 1
Zgoraj: ločna fibula NHMW 6575 z označenimi ostanki tkanine, njihova mikrostratigrafija, detajli tkanine A s keprom in tkanina B – vrvica.

Na sredini: zapestnica NHMW 6578 z označenimi ostanki tkanine in posnetki tkanine, tkane s tkalsko deščico.

Spodaj: zapestnica NHMW 6579 z označenimi ostanki tkanine, posnetki in plasti tkanine kepra.

Table 1
Above: Bow fibula NHMW 6575 with mapped textiles and their microstratigraphy, detail.
Textile A twill and textile B cord.

Middle: Bracelet NHMW 6578 with mapping and images of the tabby textile.

Below: Bracelet NHMW 6579, mapping, images and layering of the twill textile.

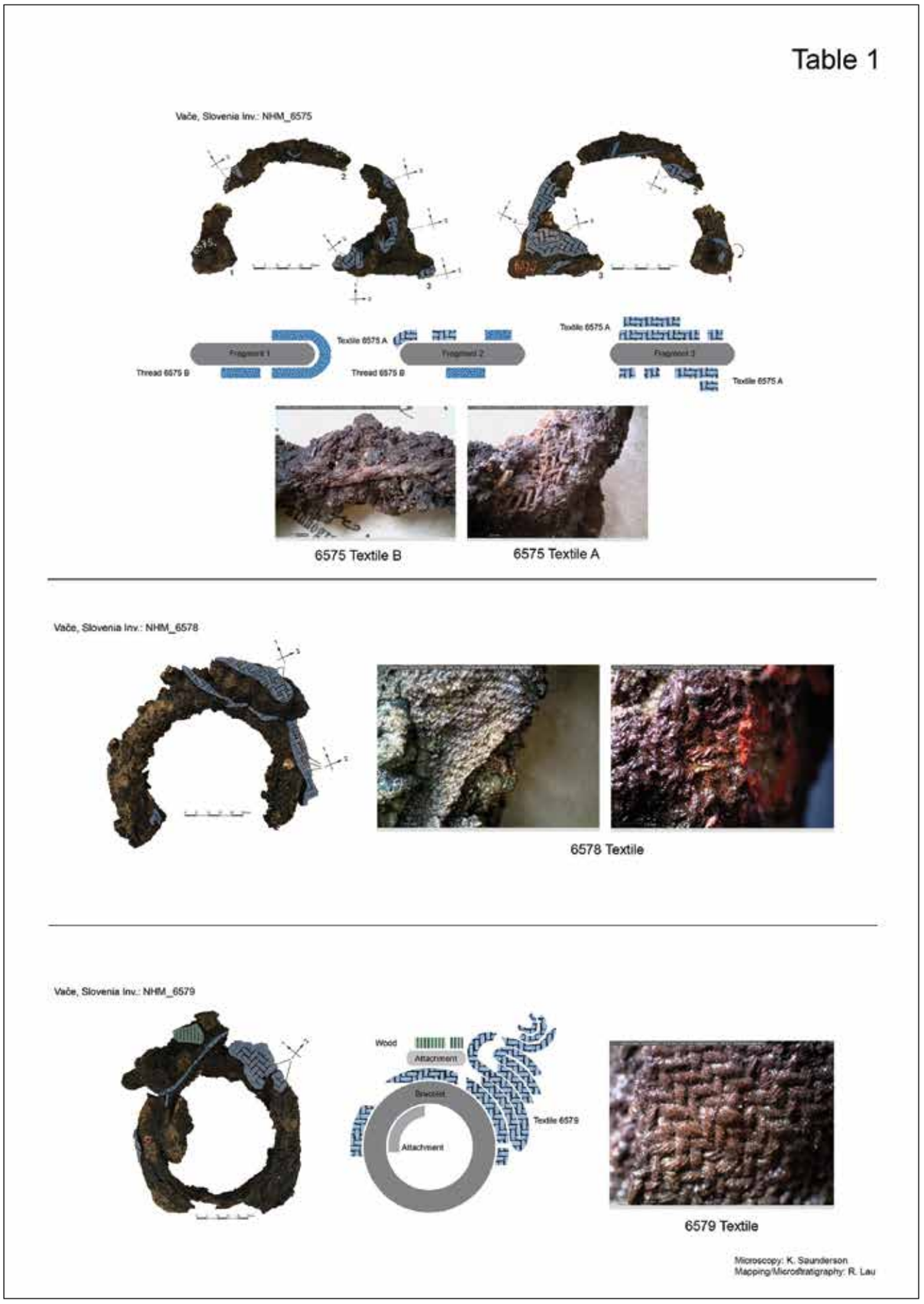

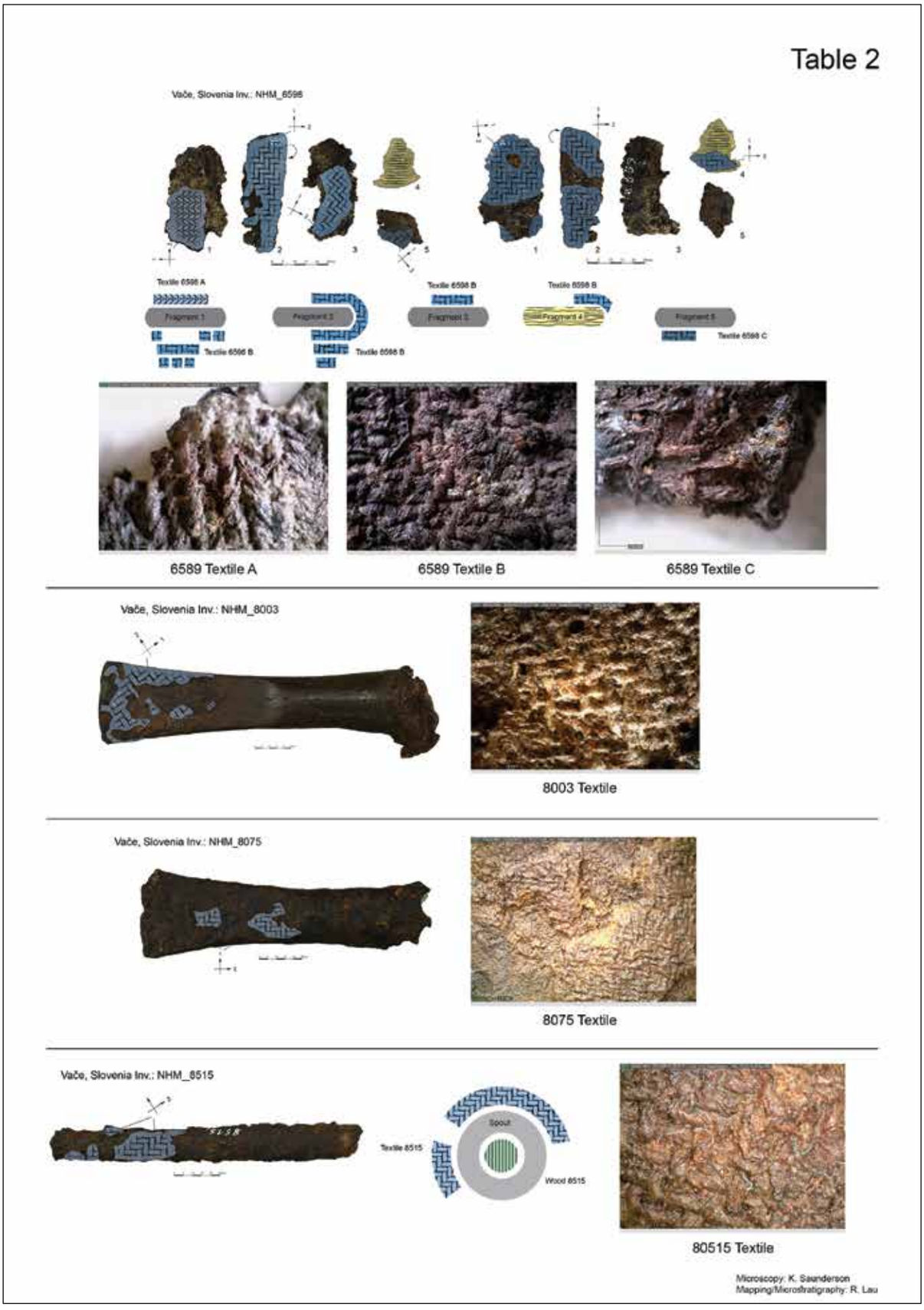

Tabela 2
Zgoraj: železni fragmenti NHMW 6598 z označenimi ostanki tkanine, mikrostratigrafija, detajli tkanine A, tkane s tkalsko deščico, keper tkanine B in keper tkanine C.

Sredina: sekira NHMW 8003 z označenimi ostanki tkanine in posnetki kepra.

Sredina: sekira NHMW 8075 z označenimi ostanki tkanine in posnetki kepra.

Spodaj: tulec sulične osti NHMW 8515 z označenimi ostanki tkanine, mikrostratigrafija, detajl kepra.

Table 2
Above: Iron fragments NHMW 6598 with mapped textiles and their microstratigraphy, details of Textile A tablet weave, Textile B twill and Textile C twill.

Middle: Axe NHMW 8003 with mapping and images of the twill textile.

Middle: Axe NHMW 8075 with mapping and images of the twill textile.

Below: Spear shaft NHMW 8515, mapping, microstratigraphy and detail of the twill textile.

Tabela 3
Zgoraj: ločna fibula NHMW 14126 z označenimi ostanki kepra in detajli.

Spodaj: NHMW 14218 z označenimi ostanki tkanine, posnetki plastovitosti tkanin: A grobi keper, B tkana s tkalsko deščico in C vrvica.

Table 3
Above: Bow fibula NHMW 14216 with mapped twill textile and detail.

Below: NHMW 14218, mapping, images and layering of the coarse twill Textile A, the tablet weave Textil B and the cord Textile C.

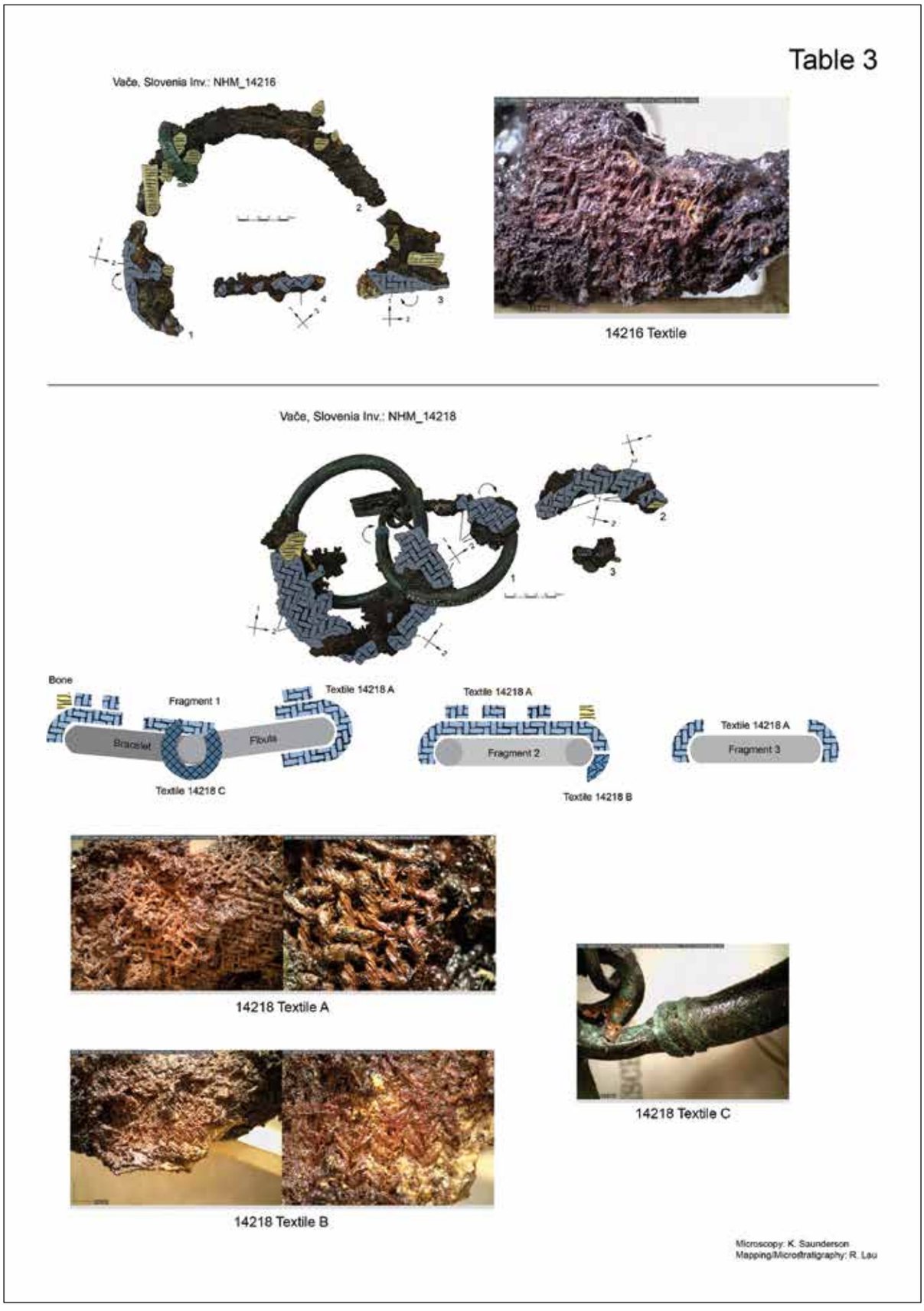

Tabela 4
Bronasta sulična ost in železna plavutasta sekira NHMW 6482 (Tab. 11C) z označenim keprom tkanine, mikrostratigrafijo in posnetkom.

Table 4
Bronze lance head and iron winged axe NHMW 6482 (Taf. 11C) with mapped twill textile, microstratigraphy, and image.

Vače, Reber nad Klenikom, dvogrebenasta čelada iz groba odkritega leta 1881, različni pogledi (glej Sl. 38 in Tab. 8).

Vače, Reber above Klenik, double crested helmet from a grave discovered in the year 1881, various views (Fig. 38 and Pl. 8).

KATALOG
CATALOGUE

Biba Teržan

Uvod v opisni del kataloga s tablami

V 47. zvezku zbirke Katalogi in monografije Narodnega muzeja Slovenije predstavljamo arheološke najdbe z Vač, ki so bile izkopane pred I. svetovno vojno in jih hrani Naravoslovni muzej na Dunaju (Naturhistorisches Museum Wien). Pridružili smo jim maloštevilne najdbe, ki jih je muzej poklonil študijski zbirki Univerze na Dunaju, in še nekaj predmetov, ki se hranijo v berlinskem muzeju (Museum für Vor- und Frühgeschichte). Niso pa vključeni predmeti, povečini posode, ki jih je dunajski muzej leta 1967 odstopil kalifornijski univerzi (University of California) v Los Angelesu in univerzi v Bonnu. Ta zvezek je torej pomembna dopolnitev prvega kataloga halštatskodobnih najdb z Vač izpod peresa Franceta Starèta, ki je izšel že leta 1955 kot prvi zvezek v zbirki Arheološki katalogi Slovenije (zdaj Katalogi in monografije). V njem so namreč objavljeni predmeti, hranjeni v Narodnem muzeju Slovenije. Tako ostajajo za naslednji – tretji zvezek o prazgodovinskih oz. železnodobnih Vačah – le še arheološke najdbe iz muzeja Joanneum v Gradcu ter iz zbirke vojvodinje Mecklenburške, ki se hranijo v Ashmolovem muzeju (Ashmolean Museum) v Oxfordu in morda še kje drugod, npr. v muzeju v kraju Saint-Germain-en-Laye pri Parizu.[1]

Opisni in slikovni del kataloga sta osnovana na treh glavnih virih. Prvi vir predstavljajo seveda same najdbe v stanju, kot so ohranjene v Naravoslovnem muzeju oz. njegovih muzejskih depojih in razstavnih zbirkah. Vsak kos smo natančno proučili, ga opisali in narisali s svinčnikom v črtni risbi. Izris risb v tušu in priprave gradiva za tisk so sledili doma (Tab. 1–123).

Drugi vir je inventarna knjiga Naravoslovnega muzeja na Dunaju, v kateri so bile najdbe vpisane po sklopih oz. nakupih in zbirkah, kot jih je muzej pridobil med letoma 1879 in 1940. Najdbe so bile inventarizirane v okviru vsakega sklopa oz. nakupa po tipološkem principu, tj. npr. najprej vse fibule, nato zapestnice itd., kar je bilo v tedanjem času očitno uveljavljen postopek.[2] Izjema so le vpisi prvih najdb

1 Mohen, Vallet 1982, 493.

2 Po enakem principu so bile inventarizirane tudi arheološke najdbe tistega časa v takratnem ljubljanskem Deželnem muzeju Rudolfinum.

Einführung in den beschreibenden Teil des Katalogs mit Tafeln

Im aktuellen 47. Band der Sammlung Kataloge und Monographien des Slowenischen Nationalmuseums (Katalogi in monografije, Narodni muzej Slovenije) präsentieren wir archäologische Funde aus Vače, die vor dem Ersten Weltkrieg ausgegraben wurden und im Naturhistorischen Museum Wien aufbewahrt werden. Wir fügten zu diesen auch eine kleine Anzahl von Fundstücken hinzu, die das Museum der Studiensammlung der Universität Wien schenkte, sowie einige weitere Gegenständen, die im Berliner Museum (Museum für Vor- und Frühgeschichte) aufbewahrt werden. Allerdings sind die Objekte, die das Wiener Museum 1967 an die Universität von Kalifornien (University of California) in Los Angeles abgetreten hat, und einige Stücke aus der Sammlung der Universität Bonn nicht enthalten. Dieser Band stellt daher eine wichtige Ergänzung zum ersten Katalog hallstattzeitlicher Funde aus Vače von France Starè dar, der 1955 als erster Band in der Sammlung Archäologische Kataloge Sloweniens (Arheološki katalogi Slovenije, heute Kataloge und Monographien/ Katalogi in monografije) veröffentlicht wurde. Darin werden Objekte veröffentlicht, die im Slowenischen Nationalmuseum aufbewahrt werden. Damit bleiben für den nächsten – den dritten Band über das prähistorische bzw. eisenzeitliche Vače nur archäologische Funde aus dem Museum Joanneum in Graz und aus der Sammlung der Herzogin von Mecklenburg, die im Ashmolean Museum in Oxford und vielleicht auch anderswo, wie z.B. im Museum in Saint-Germain-en-Laye bei Paris aufbewahrt werden[1].

Der beschreibende und bildliche Teil des Katalogs basiert auf drei Hauptquellen. Die erste Quelle sind natürlich die Funde selbst in dem Zustand, in dem sie im Naturhistorischen Museum bzw. seinen Museumsdepots und Ausstellungssammlungen aufbewahrt werden. Jedes Stück wurde sorgfältig studiert, beschrieben und mit einem Bleistift in einer Strichzeichnung gezeichnet. Das Ausführen der Zeichnungen in Tusche und das Vorbereiten des Druckmaterials erfolgte im Anschluss zu Hause (Taf. 1–123).

Die zweite Quelle ist das Inventarbuch des Naturhistorischen Museums in Wien, wo die Funde nach Gruppen/ Collectionen/ Sets an Ankäufen und Sammlungen

1 Mohen, Vallet 1982, 493.

s prvih izkopavanj Ferdinanda von Hochstetterja, katerih redosled podaja grobne celote (glej spodaj). Pri predmetih z izkopavanj Josepha Szombathyja, ki so potekala leta 1883, je v inventarni knjigi ob opisu vsake tipološko razvrščene najdbe po prej omenjenem kriteriju navedena tudi številka groba, to pa je omogočilo ugotoviti sestave pridatkov po posameznih grobovih.

Tretji vir predstavljajo trije pisni sklopi. Najprej je to prva objava izkopavanj na Vačah iz leta 1878, ki sta jo napisala Carl Deschmann in Ferdinand von Hochstetter (1879). Leta 1881 so sledila izkopavanja F. von Hochstetterja. Objavil jih je v obsežni razpravi leta 1883 in z njo so se Vače vpisale med najbolj znana arheološka najdišča na nekdanjem Kranjskem. V okviru našega kataloga pa so posebej pomembni rokopisni dnevniki Josepha Szombathyja, za Vače zlasti tisti iz leta 1883 in 1886. Ker pa je Szombathy večkrat službeno obiskal Vače tako pred tem kot tudi pozneje, je v njegovih dnevnikih najti tudi druge pomembne zapiske in podatke o izkopaninah na Vačah. Leta 1883 pa je tam sam izkopaval, a so te njegove arheološke raziskave vse doslej ostale neobjavljene, kar pomeni, da jih tu prvič celostno predstavljamo. Szombathyjevi dnevniki, ki jih v izvirniku – v obliki majhnih zelenih zvezkov (Sl. 1) – hranijo v Naravoslovnem muzeju na Dunaju in so bili pisani pogosto tudi stenografsko, so mi bili dostopni po zaslugi Viktorja Plestenjaka, arhivarja v Narodnem muzeju, ki jih je transkribiral v 70. letih prejšnjega stoletja; prepise hrani arhiv Narodnega muzeja Slovenije. Tretji sklop pisnih podatkov predstavljajo v glavnem korespondenca med Francem Peruzzijem, nadučiteljem na Vačah, J. Szombathyjem in F. von Hochstetterjem ter še nekaj drugih pisem, ki jih v prepisu prav tako hranijo v arhivu Narodnega muzeja. Vse pomembne, zanesljive podatke o posameznih grobovih oz. grobnih celotah in grobnih najdbah iz teh pisnih virov navajamo v izvirni dikciji v opisnem delu kataloga, in sicer v ležeči/ kurzivni pisavi.

Vrstni red opisov najdb v katalogu poskuša slediti časovnemu zaporedju, glede na to, kdaj in kako so najdbe oz. zbirke prihajale v muzej. Zato so na tablah ob številkah grobov ali zbirkah navedene tudi letnice, npr. na Tab. 1: Gr. 1878 / 1 ali pa Tab. 9: Gr.1881 / 1. V primerih, kjer je bilo mogoče navesti najdiščne podatke in grobne celote, sledijo opisi prvotnemu oštevilčenju grobov, kar velja tako za von Hochstetterjeva kot tudi Szombathyjeva izkopavanja. Kot omenjeno, so pri vsakem posameznem grobu originalni podatki navedeni v ležeči pisavi, sledijo kratek povzetek v slovenščini in opisi posameznih predmetov, najprej v slovenskem in nato v nemškem jeziku. Vrstni red

eingetragen wurden, die das Museum zwischen 1879 und 1940 erworben hat. Die Funde wurden in jeder Gruppe/ in jedem Set bzw. Ankauf nach einem typologischen Prinzip inventarisiert, d.h. z.B. zuerst alle Fibeln, dann die Armringe, …. usw., was damals offenbar ein etabliertes Verfahren war[2]. Eine Ausnahme bilden lediglich die Eintragungen der ersten Funde aus den ersten Ausgrabungen von Ferdinand von Hochstetter, bei denen die Reihenfolge den Grabeinheiten folgt (siehe unten). Bei Objekten aus den Ausgrabungen von Joseph Szombathy, die im Jahr 1883 stattfanden, enthält das Inventarbuch die Beschreibung jedes typologisch klassifizierten Fundes nach dem oben genannten Kriterium sowie die Nummer des Grabes, was eine Bestimmung der Zusammensetzung der Grabbeigaben für einzelne Gräber ermöglicht.

Die dritte Quelle bilden die Schriftsätze. Dies ist zunächst die erste Veröffentlichung der Ausgrabungen in Vače aus dem Jahr 1878, verfasst von C. Deschmann und F. von Hochstetter (1879). 1881 folgten Ausgrabungen durch F. von Hochstetter, die dieser 1883 in einer ausführlichen Diskussion offenlegte; Damit wurde Vače zu einer der berühmtesten archäologischen Fundstätten im damaligen Krain. Im Rahmen unseres Katalogs sind die handschriftlichen Tagebücher von J. Szombathy für Vače besonders wichtig, insbesondere die aus dem Jahr 1883 und auch aus dem Jahr 1886. Da Szombathy Vače jedoch sowohl davor als auch später mehrmals dienstlich besuchte, können auch andere wichtige Notizen und Daten zu den Ausgrabungen in Vače in seinen Tagebüchern gefunden werden. Im Jahr 1883 führte Szombathy jedoch selbst Ausgrabungen in Vače durch, doch seine archäologischen Untersuchungen blieben bisher unveröffentlicht, so dass sie hier erstmals vollständig vorgestellt werden. Szombathys Tagebücher, die im Original – in Form kleiner grüner Hefte (Abb. 1) – im Naturhistorischen Museum in Wien aufbewahrt werden und oft in Stenographie verfasst waren, wurden mir dank Viktor Plestenjak, ehemaligem Archivar am Nationalmuseum, zur Verfügung gestellt, der diese in den 70er Jahren des letzten Jahrhunderts transkribiert hatte; Die Transkriptionen werden im Archiv des Slowenischen Nationalmuseums aufbewahrt. Der dritte Satz schriftlicher Daten ist der Briefwechsel zwischen F. Peruzzi, dem Schulleiter von Vače, und J. Szombathy sowie F. von Hochstetter, dessen Abschriften ebenfalls im Archiv des Nationalmuseums aufbewahrt werden. Alle relevanten Informationen zu einzelnen Gräbern bzw. Grabanlagen und Grabfunde aus schriftlichen Quellen werden im beschreibenden Teil des Katalogs in der Originaldiktion aufgeführt, und zwar in der Schriftart „kursiv".

2 Nach dem gleichen Prinzip wurden auch die archäologischen Funde im damaligen Rudolfinum-Museum in Ljubljana inventarisiert.

opisa posameznih predmetov v okviru groba oz. teksta se sklada z enako oštevilčenimi slikami/risbami predmetov na tablah 1–127. Terminološko smo se pri opisih posameznih predmetov oprli na že objavljeni shematični tipološki prikaz, ki smo ga predstavili v katalogu nekropole z Mosta na Soči.[3] Hkrati je v vsakem opisu navedeno, iz katere kovine ali druge snovi je izdelan določen predmet, npr. bronast, železen, steklen ipd., kakšna je njihova velikost, pri čemer je povečini podana le ena mera, tj. višina ali dolžina, redko širina. Pri glinenih posodah, ki so vse izdelane prostoročno in dobro žgane, pretežno redukcijsko, ter praviloma glajene, so navedeni le naslednji podatki: 1) oblika oz. tip posode, npr. skleda; 2) okras, npr. kanelura; 3) barva površine, npr. črna, če sta zunanja in notranja površina različni, sledi opis, npr. zunaj črna, znotraj rdečkasta; 4) zunanja obdelava površine, npr. glajena ali na sijaj glajena; če tega opisa ni, pomeni, da je posoda bolj grobe izdelave. Vsi kovinski, stekleni, koščeni in jantarni predmeti ter vijčki so na Tablah 1–127 objavljeni v merilu 1:2, vsa keramika v merilu 1:4; morebitne izjeme so posebej označene. Če je bil kakšen predmet ali grob že objavljen, je na koncu njegovega opisa navedena tudi zadevna objava oz. literatura.

Na koncu kataloga so tablam dunajskega gradiva dodane štiri table z risbami predmetov iz grobnih celot, hranjenih v NMS in objavljenih v Staretovem katalogu leta 1955 (Tab. 124–127).

3 Teržan, Lo Schiavo, Trampuž-Orel 1985, 14-41, sl. 1-13.

Die Reihenfolge der Beschreibungen der Funde im Katalog versucht, der chronologischen Reihenfolge zu folgen wann und wie die Funde bzw. Sammlungen ins Museum gelangten. Deshalb sind auf den Tafeln neben den Nummern der Gräber oder Sammlungen auch die Jahreszahlen angegeben, z.B. auf Taf. 1: Gr. 1878/ 1 oder Taf. 9: Gr. 1881/1. In den Fällen, in denen Fundstellendaten und Grabeinheiten angegeben werden konnten, orientieren sich die Beschreibungen an der ursprünglichen Nummerierung der Gräber, was sowohl für die Ausgrabungen von F. von Hochstetter als auch für die von Szombathy gilt. Wie bereits erwähnt, werden für jedes einzelne Grab die Originalinformationen in „kursiver Schrift" angegeben, gefolgt von einer kurzen Zusammenfassung auf Slowenisch und einer anschließenden Beschreibungen der einzelnen Objekte, zunächst auf Slowenisch und dann auf Deutsch. Die Reihenfolge der Beschreibung einzelner Gegenstände innerhalb eines Grabes bzw. der dazugehörige Text stimmen mit den ebenso nummerierten Abbildungen/ Zeichnungen von Objekten auf den Tafeln 1-127 überein. Terminologisch stützten wir uns bei der Beschreibung einzelner Objekte auf das bereits veröffentlichte typologische Schema, das wir im Katalog der Nekropole von Most na Soči/ S. Lucia vorgestellt haben[3]. Gleichzeitig wird in jeder Beschreibung angegeben, aus welchem Metall oder anderem Material ein bestimmter Gegenstand besteht, z.B. Bronze, Eisen, Glas usw. und wie groß er ist, wobei hier nur ein Maß angegeben wird, nämlich Höhe oder Länge, selten die Breite. Bei den zweischleifigen Bogenfibeln haben wir zusätzlich den Typ nach Gabrovec 1970 aufgeführt; bei den Dreiknopffibeln den Typ nach Ogrin 1995 und bei den Certosa-Fibeln den Typ nach Teržan 1975. Bei den Tongefäßen, die alle handgemacht und gut gebrannt sind, es überwiegen Reduktionsbrand und eine gute Oberflächenglättung, wurden nur die folgende Angaben gemacht: 1) Form bzw. Art des Gefäßes, z.B. Schüssel; 2) Dekoration, z.B. Ritzung oder Kannelur; 3) Oberflächenfarbe, z.B. schwarz, wenn zwischen Außen- und Innenfläche ein Unterschied besteht, folgt eine Beschreibung, z.B. außen schwarz, innen rötlich; 4) äußere Oberflächenbehandlung, z.B. geglättet, poliert oder auf Hochglanz poliert. Wenn diese Beschreibung nicht vorhanden ist, bedeutet dies, dass das Gefäß grob gefertigt war. Auf den Tafeln 1 – 127 sind alle Gegenstände aus Metall, Glas, Knochen und Bernstein sowie Spinnwirtel im Maßstab 1:2, alle Keramik im Maßstab 1:4 publiziert; Eventuelle Ausnahmen sind gesondert gekennzeichnet. Sofern ein Objekt oder Grab bereits veröffentlicht wurde, ist die jeweilige Veröffentlichung bzw. Literatur angegeben.

Am Ende des Katalogs sind noch vier Tafeln zugefügt, auf denen einige Grabzusammenhänge der Funde aus NMS dargestellt sind (Taf. 124–127).

3 Teržan, Lo Schiavo, Trampuž-Orel 1985, 14-41, Abb. 1-13.

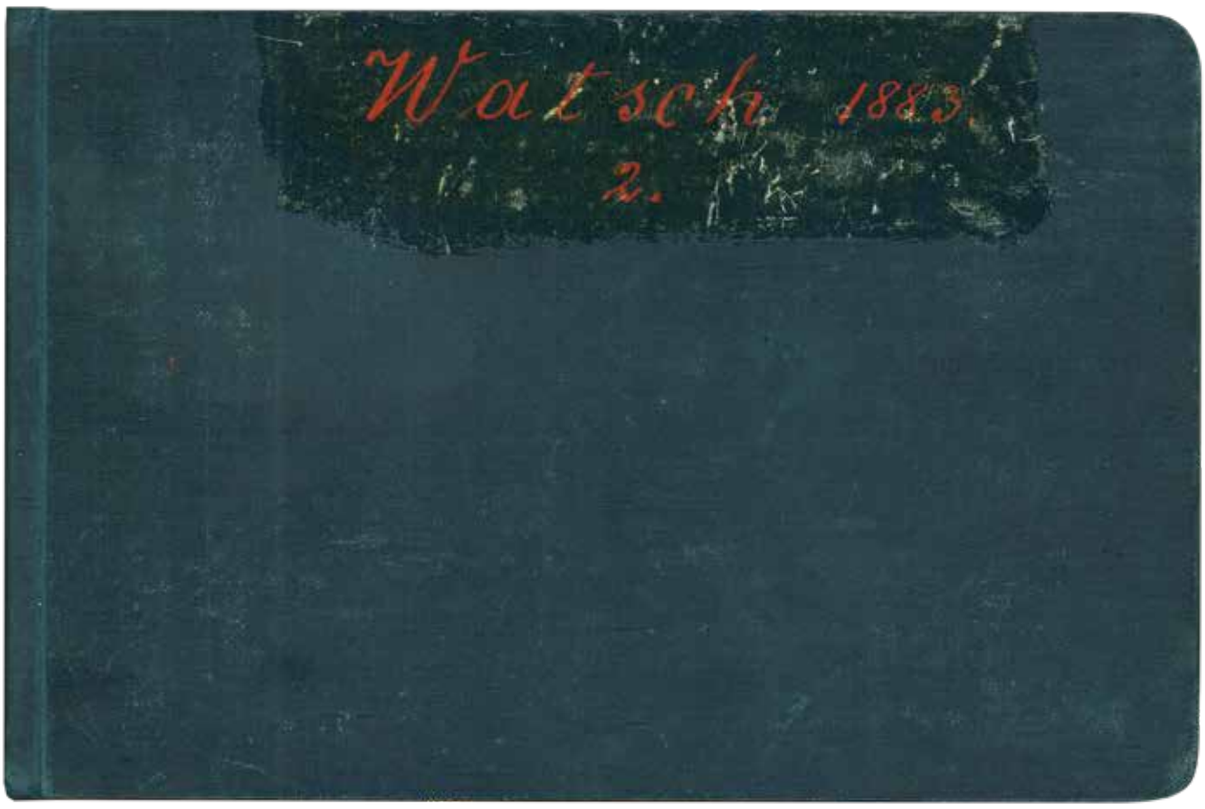

Slika 1
Szombathyjev dnevnik, platnica v temno zeleno platno vezanega zvezka o Vačah iz leta 1883.

Abbildung 1
Szombathys Tagebüchlein, Umschlag des grünnen Heftes zu Vače/Watsch im Jahr 1883.

Uporabljene okrajšave:

Dol. – dolžina
Frag. – fragment
Gr. – grob
oz. - oziroma
Pr. – premer
Šir. – širina
Viš. – višina

Kratice muzejev:

AS –Anthropologische Sammlung NHMW / Antropološka zbirka NHMW

KHMW – Kunsthistorisches Museum Wien / Umetnostnozgodovinski muzej na Dunaju

NHMW – Naturhistorisches Museum Wien / Naravoslovni muzej na Dunaju

NMS – Narodni muzej Slovenije, Ljubljana

UW – Universität Wien, Institut für Ur- und Frühgeschichte.

MVFB – Museum für Vor- und Frühgeschichte, Berlin / Muzej za prazgodovino in zgodnji srednji vek, Berlin

Verwendete Abkürzungen:

bzw. – beziehungsweise
Br. – Breite
Dm. – Durchmesser
Frag. – Fragment/ Fragmente
Gr. – Grab
H. – Höhe
L. – Länge
Mdm. – Mündungsdurchmesser

Abkürzungen der Museen:

AS – Anthropologische Sammlung NHMW

KHMW – Kunsthistorisches Museum Wien

NHMW – Naturhistorisches Museum Wien

NMS – Nationalmuseum Sloweniens Ljubljana

UW – Universität Wien, Institut für Ur- und Frühgeschichte

MVFB – Museum für Vor- und Frühgeschichte Berlin

REBER nad KLENIKOM
REBER bei KLENIK[4]

Izkopavanja Ferdinanda von Hochstetterja med 25. in 27. julijem 1878

Ausgrabungen in der Zeit von 25.-27. Juli 1878, unter der Leitung des Herrn Hofrath Ferdinand von Hochstetter

Gr. 1878 / 1 **Tab./Taf. 1**

Deschmann, v. Hochstetter 1879: *Fund I. In einer Tiefe von 0,6 m unter dem Rasen stiess man auf eine schwere Kalksteinplatte, unter derselben fand sich, von lehmigem Dolomitengrus theilweise eingehüllt, eine Riesenurne (Fig.1) fast von der Form unserer heutigen Salzsäureballons. … Mit vieler Vorsicht gelang es, diese grosse Urne fast unbeschädigt zu heben. Es fand sich, dass sie ganz mit rohen Steinen umstellt war, also in einer Art Steinkiste sich befand, deren Deckel obige Steinplatte war.*
Bei der Untersuchung des Inhaltes ergab sich, dass die Urne etwa bis zu einem Drittel der Höhe von einem mit viel Holzkohle vermischten Leichenbrand erfüllt war. Auf diesem Leichenbrand wurden als Beigaben zwei kleinere Urnen gefunden. … Von anderen Beigaben in der grossen Urne, die über dem Leichenbrand lagen, sind noch zu erwähnen eine durchloche Kugel aus Blei (Fig. 5), ein 12 cm langer Pfriemen aus Bein (Fig. 4), ein Bronceblech mit Bronceneiten, welches einst als Beschläge gedient haben mag, ein zerbrochener eiserner Ring und ein kleines gekrümmtes eisernes Messer von 10 cm Länge. Die eisernen Gegenstände waren natürlich vollständig in Brauneisenstein umgewandelt.

Povzetek opisa: Na globini 0,6 m pod rušo so zadeli na težko apnenčasto ploščo, pod katero je bila velikanska žara, obdana z dolomitnim drobirjem (Tab. 1). Žara je bila do tretjine zapolnjena z večjo količino lesnega oglja, pomešanega s pepelom preminulega. Na to žganino so bili v žaro položeni še dve manjši posodi in predrta svinčena jagoda, koščeno šilo, okov iz bronaste pločevine z bronastimi zakovicami, razlomljen železen obroč in majhen železen nož. Vsi železni predmeti so bili prevlečeni z rjo.

1. **Velika sodčasto oblikovana žara s petimi bradavicami na rami in dvema jezičastima, dvojno razčlenjenima držajema na spodnjem delu posode; svetlorjava, groba. Viš. 67 cm, pr. ustja 30 cm. NHMW 3551.**
2. **Posoda s stožčastim vratom in rahlo izvihanim ustjem, na rami štiri bradavice in okras štirih podkvasto oblikovanih kanelur; črna, na sijaj glajena. Viš. 16 cm, pr. ustja 11 cm. NHMW 3552.**
3. **Posoda s kratkim valjastim vratom in vboklim dnom, na rami tri bradavice; črna, na sijaj glajena. Viš. 13,2 cm, pr. ustja 12 cm. NHMW 3553.**
4. **Koščeno šilo. Dol. 12 cm. NHMW 3558.**
5. **Svinčena predrta kroglica. Pr. 2 cm. NHMW 3554 (založena, cfr. Deschmann/ v. Hochstetter 1879, 8, Taf. 6: 5).**
6. **Ozek trak okova iz bronaste pločevine, na enem koncu zapognjen, s šestimi luknjicami, v treh še tičijo zakovice; ob robovih okrašen z iztolčenimi pikami. Vel. 9,5 × 2,1 cm. NHMW 3555.**
7. **Železen obroč, fragmentiran. Pr. 6, 2 cm. NHMW 3556.**

- **Majhen železen nož. Dol. 10 cm. NHMW 3557 (založen).**
- **Vzorec žganine iz žare. NHMW 3559 (oddan AS NHMW).**

1. Grosse Urne mit fünf Buckeln an der Schulter und zwei gegliederten Handhaben am unteren Teil des Rezipients; hellbraun, grob. H. 67 cm; Mdm. 30 cm. NHMW 3551.
2. Kegelhalsgefäss mit vier Buckeln und vier hufeisenförmigen Kaneluren an der Schulter; schwarz, fein geglättet. H. 16 cm; Mdm. 11 cm. NHMW 3552.

4 Za lokacijo najdišča glej tu poglavje Topografski oris, Sl. 3 a, b, c, in Dular 2021, 64-73, Sl. 9/3; 15/ 1-9. / Zur Fundstelle siehe hier Kapitel A topographic outline, Fig. 3 a, b, c und Dular 2021, 64-73, Abb. 9/3; 15/ 1-9.

3. Kragenhalsgefäss mit drei Buckelchen an der Schulter, schwarz, fein geglättet. H. 13,2 cm; Mdm. 12 cm. NHMW 3553.
4. Pfriem aus Bein. L. 12 cm. NHMW 3558.
5. Kleine durchbohrte Bleikugel. Dm. 2 cm. NHMW 3554.
6. Bronzeblechbeschlag, gebogen, mit 6 Löchern samt Bronzenieten, an den Rändern Punktzier. Gr. 9,5 × 2,1 cm. NHMW 3555.
7. Eisenring, fragmentiert. Dm. 6, 2 cm. NHMW 3556.
– Eisenmesser. L. 10 cm. NHMW 3557 (verschollen).
– Probe des Inhalts aus der grossen Urne in einem Kistchen. NHMW 3559 (abgetreten an die AS NHMW).

Lit.: Deschmann, von Hochstetter 1879, 8–9, Taf. 6: 1–5.

Gr. 1878 / 2 Tab./Taf. 2 A

Deschmann, v. Hochstetter 1879: *Fund II. Ein zweiter interessanter Fund wurde an demselben Tage unmittelbar neben der erstbeschriebenen grossen Urne gemacht. Die Arbeiter kamen in einer Tiefe von 0,70 m wieder auf eine 9-10 cm starke in der Mitte zersprungene Kalksteinplatte; unter derselben fand sich von Steinen umstellt, in einer Art roher Steinkiste, eine hübsch mit Linien und Punkten verzierte Buckelurne von besonders eleganter Form, innen und aussen fein abgerieben und mit Graphit geschwärzt…. In der Urne selbst fand sich nur eine etwa fingerdicke Lage lehmiger Erde. Sie enthielt keinen Leichenbrand, sondern der stark mit Holzkohle gemischte Leichenbrand war um die Urne herum frei auf den Grund des Grabes geschüttet, und auf diesem kohligen Leichenbrande ausserhalb der Urne lagen auch die Beigaben, ein zerbrochenes eisernes Messer, 11 cm lang und fast sichelförmig gekrümmt, ein ganzer und zwei zerbrochene eiserne Ringe von 5 ½ cm Durchmesser, endlich vier verzierte Broncenieten und ein verziertes Gürtelbeschlag aus Bronce, an welchem noch einzelne Fasern eines alten Gewebes erhalten waren. Nachdem Alles herausgenommen war, zeigte sich, dass das Loch 1,30 m tief unterr dem Rasen war.*

Povzetek opisa: Drugi grob je ležal neposredno ob prvem z veliko žaro. Na globini 0,70 m je bila prav tako 9-10 cm debela, a že počena apnenčasta plošča. Pod njo je bila s kamni obdana grobna jama, v kateri je bila lepo okrašena posoda (glej tu Tab. 2: A 5), v njej pa ni bilo ostalin pepela preminulega. Žganina s pepelom, pomešanim z lesnim ogljem, je bila raztresena okoli posode na dno grobne jame, kjer so ležali tudi grobni pridatki in sicer ukrivljen železen nož, en cel in dva fragmentirana železna obroča, štiri bronaste zakovice in okrašen bronast pasni okov, v katerem so bili še ohranjeni ostanki tkanine. Dno grobne jame je bilo 1,30 m pod rušo.

1.–2. Fragmenta dveh železnih obročev rombičnega preseka. Tretji obroč, naveden v inventarni knjigi, je založen. Pr. ca 6 cm. NHMW 3564.
3. Železen nož s trnom s sledovi lesenega držaja. Dol. 11 cm. NHMW 3563.
4. Sploščen cevast okov iz bronaste pločevine, zgornja in spodnja stran speti z zakovico; okrašen z iztolčenimi bunčicami in pikami v motivu tekočega meandra. Vel. 4,6 × 3,8 × 0,7 cm. NHMW 3561.
5. Posoda s stožčastim vratom in rahlo izvihanim ustjem, na rami s štirimi bradavicami in z okrasom izmenjujočih se visečih dvojnih trikotnikov in trojnih res, izvedenih z vtisnjenimi pikami in kanelurami. Posoda je bila verjetno na nizki nogi, odlomljeni že pred pokopom; črna, na sijaj glajena, grafitirana. Viš. 22 cm, pr. ustja 20 cm. NHMW 3560.
– Bronaste okrašene zakovice. NHMW 5362 (založene).

1.–2. Eisenringe (fragmentiert), der dritte, in dem Inventarbuch erwähnt, ist nicht mehr vorhanden. Dm. ca 6 cm. NHMW 3564.
3. Eisenmesser mit Holzresten am Griffdorn. L. 11 cm. NHMW 3563.
4. Bronzeblechgürtelbeschlag mit Bronzenieten, verziert in der Punkt-Buckel-Manier mäanderförmig. Gr.: 4,6 × 3,8 × 0,7 cm. NHMW 3561.
5. Kegelhalsgefäss, möglicherweise mit Fuss, verziert an der Schulter mit vier Buckelchen und abwechselnd hängenden Dreiecken und Bändern aus drei kannelierten Linien und Punkten; schwarz, fein geglättet, graphitiert. H. 22 cm; Mdm. 20 cm. NHMW 3560.
– Bronzenieten. NHMW 5362 (verschollen)

Lit.: Deschmann, von Hochstetter 1879, 9, Taf. 6: 6.

Gr. 1878 / 3 Tab./Taf. 2 C

Deschmann, v. Hochstetter 1879: *Fund III. Gleich am 26. Juni und neben den zwei ersten Funden wurde wieder unter einer Steinplatte eine zweite Riesenurne aufgedeckt, die aber leider nicht erhalten werden konnte. Auch diese Urne enthielt ganz wie die erste einen mit Holzkohle gemischten Leichenbrand, und darauf lag die …. zierliche schwarze Schale in zwei Stücke zerbrochen, jedoch so, dass die Bruchränder genau aneinander passen. Bei näherer Besichtigung ergab sich, dass dies ein alter Bruch war; und die*

Löcher an den beidersetigen Bruchrändern liessen erkennen, dass diese aus feinem Thon gearbeitete und mit Graphit geschwärzte Schale einst geflickt war. Als weitere Beigabe fand sich nur ein kleines eisernes Messer von derselben Form, wie die früher erwähnten. Von dem ersten Grabe unterschied sich dieses dadurch, dass die grosse zerdrückte Urne auch aussen von Holzkohle umgeben war und keinen seitlichen Steinsatz hatte.

Povzetek opisa: Poleg prvih dveh grobov je bila pod kamnito ploščo odkrita še druga velikanska žara, ki pa je žal ni bilo mogoče ohraniti cele. Tako kot v prvi žari je bila tudi v tej žganina preminulega pomešana z lesnim ogljem, na žganini pa je ležala fina skleda, razlomljena v dva kosa. Izkazalo se je, da je šlo za star lom in da je bila skleda nekoč že popravljena, na kar kažejo luknjice vzdolž obeh strani loma. Poleg sklede je bil pridan le še železen nož. Od prvega groba z veliko žaro se je ta grob razlikoval po tem, da je bila velika žara obdana z lesnim ogljem tudi na zunanji strani in da grobna jama ni imela kamnite obloge.

1. **Skleda na nizki nogi s kanelurami na rami; črna, na sijaj glajena, grafitirana. Že antično popravljena, na kar na obeh straneh loma kažejo pari vzporedno razporejenih luknjic za vezavo. Viš. 13, 5 cm, pr. ustja 18,5 cm. NHMW 3565.**
2. **Velika žara; črna, glajena; fragmentarno ohranjena. Pr. dna ca 26 cm. NHMW 3566.**

– **Železen nož (ni ohranjen).**

1. Fussschüssel, an der Schulter breit kanneliert; schwarz, fein geglättet, graphitiert; alt repariert. H. 13, 5 cm; Mdm. 18,5 cm. NHMW 3565.
2. Fragmente einer grossen Urne, schwarz, geglättet. Bodendm. ca 26 cm. NHMW 3566.

– Eisenmesser (verschollen).

Lit.: Deschmann, von Hochstetter 1879, 9, Taf. 6: 7.

Gr. 1878 / 4 Tab./Taf. 2 B

Deschmann, v. Hochstetter 1879: *Fund IV. In einer Tiefe von 1,50 m unter dem Rasen stiessen wir auf eine etwa drei Centner schwer Kalksteinplatte. Dieselbe deckte eine rohgearbeitete Urne, von derselben Form und Grösse, wie die bei Fund VIII beschriebene (cfr. hier Gr. 1878/ 8). Die Urne enthielt reinen von der Holzkohle sorgfältig gesäuberten Leichenbrand, und auf demselben lag die schöne (in Fig. 4 abgebildete) Fibula, deren broncener Bügel aus einem mit acht starken Knoten verzierten Halbkreise besteht, während die Schliesse oder Falze, in welche die Nadel eingebettet wird, und die Nadel selbst mit der Feder aus Eisen waren. Weitere Beigaben in der Urne waren ein kleines eisernes Messer, von derselben Form wie alle früher gefundenen, und zwei mit Perlschnüren umwundene eiserne Armringe von 8 cm Durchmesser. Die Perlschnüre bestehen aus kleinen blauen Glasringelchen (Fig. 7), welche theilweise noch an ihrer ursprünglichen Stelle in ganzen Reihen fest mit der zu Brauneisen gewordenen Masse des Ringes verkittet sind, in grösser Anzahl aber auch lose in dem Leichenbrande lagen. Bemerkenswert ist, dass neben den ganz kleinen ringförmigen Perlen hier auch etwas grössere längliche blaue Glasperlen (Fig. 8) sowie kleine Ringelchen oder Perlen aus Bronce (Fig. 6) vorkommen; beide, sowohl die kleineren wie die grösseren Glasperlen sind nach Form, Masse und Grösse so vollkommen identisch mit Glasperlen, welche in einem Brandgrabe auf dem Salzberg bei Hallstatt gefunden wurden, als ob sie aus derselben Fabrik herstammen würden. Urne und Deckel waren so mürbe und zerbrochen, dass sie nicht erhalten werden konnten.*
Auffallend war die grosse Menge von Holzkohle, in welche diese Urne gesetzt war, sie vermischte sich mit der lehmigen Erde des Bodens bei dem Regen, der bei dieser Ausgrabung uns überraschte, zu einem zähen schwarzen Brei, den man nur mit Mühe durchsuchen konnte. Doch fanden sich in dieser schwarzen Schmiere noch drei kleine Bronceringe von 3 ½ cm Durchmesser, ein kleines in der Mitte durchlochtes schildförmiges Bronceblech, eine Anzahl kleiner Bronceknöpfe und Theile einer Broncekette mit Klapperblechen.
In der unmittelbaren Nähe von diesem Urnengrabe fanden wir in 0,80 m Tiefe zum erstenmal auch die Reste eines menschlichen Skelletes, und zwar die Reste von einem Kinderschädel mit einigen Extremitätenknochen, jedoch in einem Zustande, der ihre Erhaltung und weitere Untersuchung unmöglich machte.

Povzetek opisa: Na globini 1,50 m pod rušo so naleteli na tri cente težko apnenčasto ploščo. Ta je pokrivala grobo izdelano žaro enake oblike in velikosti kot v grobu 8 (glej tu gr. 1878 / 8). V žari je bila od koščkov lesnega oglja skrbno očiščena žganina preminulega, na njej pa je ležala lepa bronasta fibula. Drugi pridatki so bili majhen železen nož, dve železni zapestnici, oviti z ogrlicami iz majhnih modrih obročastih steklenih jagod, ki so deloma ležale tudi prosto v žganini, štiri bolj podolgovate modre steklene jagode in drobne bronaste jagode. Žara s pokrovom je bila tako prhka in razlomljena, da je ni bilo mogoče v celoti ohraniti.
V nenavadno veliki količini lesnega oglja, v katerega je bila žara položena in z njim obdana, so bili odkriti še trije bronasti obročki, ploščica iz bronaste pločevine z luknjico v sredini, več majhnih bronastih gumbkov in koščki bronaste verižice s trikotnimi obeski.
V neposredni bližini tega žarnega groba so bile na globini 0,80 m odkrite ostaline človeškega skeleta, in sicer ostanki otroške lobanje in udov, vendar v takšnem stanju, da ga ni bilo mogoče do konca raziskati in ohraniti.

1. **Drobne temnomodre steklene jagodice na bronasti žički. Dol. 1 cm. NHMW 3606/ 3571.**
2. **Podolgovate modre steklene jagode. NHMW 3572 (založene; cfr. Deschmann / v. Hochstetter 1879, 10, Fig. 8).**
3. **Drobne bronaste jagode. NHMW 3573 (založeno; cfr. Deschmann / v. Hochstetter 1879, 10, Fig. 6) .**
4. **Dvozankasta vozlasta fibula vaškega tipa z bronastim lokom z osmimi vozli in trombastima zaključkoma ter železno peresovino, noga ni ohranjena(tip 5a po Gabrovcu) (cfr. Deschmann / v. Hoschstetter 10, Fig. 4). Na železno peresovino in spodnji del trombastega zaključka so prirjavele kalcinirane kosti. Dol. 9,6 cm. NHMW 3569.**
5. **Dve železni zapestnici, oviti z ogrlico iz majhnih obročastih steklenih jagod modre barve. Pr. 8 cm. NHMW 3570 (založeno; cfr. Deschmann/ v. Hochstetter 1879, 10, Fig. 5).**

6.–7. Členki bronaste verižice in dvoje trikotnih bronastih obeskov, okrašenih z iztolčenimi pikicami. Vel. 1,6 cm. NHMW 3577/3606.

8. **Devet bronastih gumbkov z zankico. Pr. 1 cm. NHMW 3606/ 3577.**
9. **Majhna okrogla, rahlo usločena ploščica iz bronaste pločevine z luknjo v sredini, okrašena v radialnem motivu z izmenjujočimi se vrstami iztolčenih bunčic in tremolirnih vrezov. Pr. 4,4 cm. NHMW 3576.**
10. **Skleda, pokrov žare, z uvitim ustjem in eno plastično bradavico pod največjim obodom; črnorjava, slabo glajena. Viš. 8 cm, pr. ustja 20 cm. NHMW 3568.**
11. **Fragmenti žare; rjava, glajena. Pr. dna ca 11,5 cm. NHMW 3567.**

- **3 bronasti obročki. NHMW 3574 (založeni).**
- **Majhen železen nož. NHMW 3575 (založen).**
- **Žganina iz žare. NHMW 3578 (oddana AS NHMW).**

1. Winzige länglich gegliederte dunkelblaue Glasperlen auf einem Bronzedraht. L. 1 cm. NHMW 3606/ 3571
2. Längliche blaue Glasperlen. NHMW 3572 (verschollen; cfr. Deschmann /v. Hochstetter 1879, 10, Fig. 8).
3. Winzige Bronzeperlen. NHMW 3572 (verschollen; cfr. Deschmann /v. Hochstetter 1879, 10, Fig. 6) .
4. Zweischleifige Knotenbogenfibel vom Typ Vače (Typ Va nach Gabrovec) mit Bronzebügel aus acht Knoten und mit beidseitiger trompetenförmiger Faltenwehr sowie eisernem Bügelkern, Schleifen, Nadel und Fuss (nicht erhalten) (cfr. Deschmann / v. Hoschstetter 1879, 10, Fig 4). An der eisernen Schleife sind Reste von kalzinierten Knochen erhalten. L. 9,6 cm. NHMW 3569.
5. Zwei Eisenringe mit Resten einer um Ringe gewickelteten Perlenkette aus kleinen blauen Glasringperlen. NHMW 3570 (verschollen; cfr. Deschmann / v. Hochstetter 1879, 10, Fig. 5).

6.–7. Glieder eines bronzenen Kettchens mit dreieckigen Klapperblechen. H. 1,6 cm. NHMW 3577/3606.

8. Neun kleine Bronzeknöpfchen mit Öse. Dm. 1 cm. NHMW 3577/ 3606.
9. Kleines rundes schildförmiges Bronzeblech mit einem Loch in der Mitte, verziert mit einem radialen Motiv aus Buckelchen und Tremolirstichlinien. Dm. 4,4 cm. NHMW 3576.
10. Schale, Deckel der Urne, mit eingezogenem Rand und einer Warze; schwarz; schwach geglättet. H. 8,2 cm, Mdm. 20 cm. NHMW 3568.
11. Fragmente einer Urne; braun, geglättet. Bodendm. ca 11,5 cm. NHMW 3567.

- 3 Bronzeringe. NHMW 3574 (verschollen).
- Kleines Eisenmesser. NHMW 3575 (verschollen).
- Leichenbrand aus der Urne (in einem Kistchen – abgetreten an die AS NHMW).

Lit.: Deschmann, von Hochstetter 1879, 9–10, Fig. 4–8.

Gr. 1878 / 5 Tab./Taf. 3 A

Deschamnn, v. Hochstetter 1879: *Fund V. In einer Tiefe von 1,20 m, ohne dass man vorher auf eine Steinplatte gekommen wäre, fand sich ein brauner Topf mit rundlich gewölbtem Boden, der mit der Öffnung nach unten lag, und darunter eine gänzlich zerdrückte Urne mit vertikalen Leisten, jedoch ohne Holzkohle, ohne Leichenbrand und ohne Beigaben.*

Povzetek opisa: Na globini 1,20 m, ne da bi prej prišli do kamnite plošče, je bil najden na ustje obrnjen rjav lonec z oblim dnom, pod njim pa povsem zdrobljena žara z navpičnimi rebri, a brez lesnega oglja, pepela preminulega in pridatkov.

1. **Kroglasta posoda z visokim vratom in rahlo izvihanim ustjem; rjava. Viš. 14,5 cm, pr. ustja 9,5 cm. NHMW 3579 (= UW 27050).**
2. **Skleda, pokrov žare, z uvitim ustjem in plastično bradavico na največjem obodu, fragmentarno ohranjena; temnorjava, glajena. Viš. 9,2 cm; pr. ustja 19 cm. NHMW 3581.**
3. **Posoda s stožčastim vratom, fragmentarno ohranjena; okrašena s plastičnimi rebri in navpičnimi kanelurami med njimi; rjava, glajena. Pr. ustja ca 20 cm. NHMW 3580.**

1. Topf mit hohem zylindrischen Hals und rundem Boden, braun. H. 14,5 cm, Mdm. 9,5 cm. NHMW 3579 (= UW 27050).
2. Schale, Deckel der Urne, mit eingezogenem Rand und einer Warze, fragmentiert; dunkelbraun; geglättet. H. 9,2 cm; Mdm. 19 cm. NHMW 3581.
3. Kegelhalsgefäss/ Urne, fragmentiert; verziert mit vertikalen Leisten/Rippen und Kanneluren. Mdm. ca 20 cm. NHMW 3580.

Lit.: Deschmann, von Hochstetter 1879, 10.

Gr. 1878 / 6 Tab./Taf. 3 B

Deschmann, v. Hochstetter 1879: *Die übrigen Funde wurden an dem oben erwähnten tumulusähnlichen Hügel oberhalb der ersten Fundstelle gemacht.*
Fund VI. Der erste Fund an dieser Stelle war ein vollständiges, aber in sehr schlechten Erhaltunggszustande sich befindliches Skelet in der Rückenlage mit dem Kopf gegen West mit den Füssen gegen Ost, dasselbe lag in einer Tiefe von 1,20 m an der nördlichen Seite des kaum 1 ½ m über das umgebende Terrain sich erhebenden Hügels im Dolomitgrus. Als einzige Beigaben fanden wir zwei gänzlich zerdrückte grössere Urnen, von welchen die eine beim Schädel, die andere beim rechten Arme lag. In dieser letzteren fand sich eine kleinere, braune Urne, 13 cm hoch, mit vier Buckeln, die erhalten wurde. Der Schädel ist so klein und hat so dünnwandige Knochen, dass man annehmen muss, derselbe rührt von einem jungen weiblichen Individuum her.

Povzetek opisa: Najdbe izvirajo iz gomili podobne vzpetine, ki je ležala nad najdiščem z grobovi 1 – 5. V grobu 6 je bil na globini 1,20 m odkrit celoten, a slabo ohranjen skelet v hrbtni legi z glavo, usmerjeno proti zahodu, in nogami proti vzhodu. Ker je bila lobanja zelo majhna in kosti gracilne, se je sklepalo na pokop mlade ženske. Kot edina pridatka sta bili v grobu dve povsem zdrobljeni veliki posodi, ena pri lobanji, druga pri desni roki. V slednji je bila majhna rjava posoda, okrašena s plastičnimi bradavicami.

1. **Kroglasta posoda s kratkim valjastim vratom, na vrhu rame okrašena s štirimi plastičnimi bradavicami, obdanimi z visečimi dvojnimi kaneliranimi valovnicami, med njimi so široko kanelirani krožci z izbočeno piko v sredini; črna, glajena, grafitirana. Viš. 12,5 cm, pr. ustja 11 cm. NHMW 3583.**
2. **Velika vitka posoda ovalne oblike s poudarjenim prehodom vratu v trebuh posode, temnorjavosiva. Viš. 36 cm, pr. ustja 20,5 cm. NHMW 3582.**

1. Kragenhalsgefäss, verziert an der Schulter mit vier Buckelchen, umgeben mit kannelierten Wellenlinien und dazwischen sitzenden Hofbuckelchen; schwarz, geglättet, graphitiert. H. 12, 5 cm, Mdm. 11 cm. NHMW 3583.
2. Grosses schlankes Kegelhalsgefäss, dunkelbraungrau. H. 36 cm, Mdm. 20, 5 cm. NHMW 3582.

Lit.: Deschmann, von Hochstetter 1879, 11.

Gr. 1878 / 7 Tab./Taf. 3 C

Deschmann, v. Hochstetter 1879: *Fund VII. Neben diesem Skelette (=Fund VI), nur zwei Schritte davon gegen Westen, kamen wir in 1,30 m Tiefe auf ein Brandgrab, d.h. auf eine Urne mit darüber gelegtem schalenartigen Deckel. Die Urne enthielt nichts als den Leichenbrand und war aussen ganz in Holzkohle eingebettet, ohne Steinsatz. Die Urne mit dem Leichenbrand und der Deckel sind erhalten. Die Urne ist braun, mit vier Buckeln verziert und 22 cm hoch.*

Povzetek opisa: Poleg skeletnega groba 6, le dva koraka proti zahodu, je bil na globini 1,30 m odkrit žgani grob, tj. žara, pokrita s skledo, obdana z lesnim ogljem in brez kamnite obloge. V žari je bila le žganina preminulega.

1. **Skleda, pokrov žare, z uvitim, poševno nažlebljenim ustjem; rjava, slabo glajena. Viš. 9,2 cm, pr. ustja 18, 2 cm. NHMW 3584.**
2. **Posoda/žara s stožčastim vratom iz rjave glajene, slabo žgane gline, na rami okrašena s štirimi plastičnimi bradavicami. Viš. 22 cm, pr. ustja 13, 2 cm. NHMW 3584.**

1. Turbanrandschale, Deckel der Urne, braun, schlecht geglättet. H. 9,2 cm, Mdm. 18, 2 cm. NHMW 3584.
2. Kegelhalsgefäss, Urne, verziert mit vier spitzigen Buckeln, braun, geglättet. H. 22 cm, Mdm. 13, 2 cm. NHMW 3584.

Lit.: Deschmann, von Hochstetter 1879, 11.

Gr. 1878 / 8 Tab./Taf. 4 A

Deschmann, v. Hochstetter 1879: *Fund VIII. Am 27. Juli waren wir so glücklich, unter einer schützenden Steinplatte und an der Seite eines felsigen Vorsprunges ein ganz unbeschädigtes Urnengrab von derselben Beschaffenheit wie die Gräber von Fund IV und Fund VII aufzudecken (cfr. Taf. VI, Fig.8). Es gelang, die Urne mit dem Deckel darauf ganz*

aus dem lehmigen Holzkohlenbrei, in welchem sie bis zur Hälfte der Höhe eingebettet steckte, zu heben. Der Deckel hatte vollkommen dicht geschlossen und als derselbe abgehoben wurde, fand sich darin der Leichenbrand trocken und rein, wie er hineingelegt worden war, ohne jede Beimengung von Holzkohle oder Erde. Und eben so rein und unversehrt lagen auf dem Leichenbrande in der Urne vier hübsche Beigaben, eine bis auf die eiserne Nadel vortrefflich erhaltene Fibula, wie die oben bei Fund IV beschriebene, zwei massive unverzierte Armringe aus Bronce, 7 cm Durchmesser, und ein Halsring (Torque) aus Bronce; alle diese Broncegegenstände sind in gleicher Weise nur wenig und matt patinirt.
Da der Leichenbrand in dieser Urne ganz rein erhalten war, so schien er mir besonders geeignet zu genauerer Untersuchung. Diese ergab, dass Knochenreste von einem Kinde und einem Erwachsenen mit einander gemengt waren. Von Zähnen fand sich jedoch keine Spur. Der ganze Knocheninhalt der Urne wog nur 1095 Gramm, und kein Stück der Knochenreste war grösser als 4 cm in der Länge oder Breite, so dass nur die wenigen Reste einer ausserordentlich vollkommen durchgeführten Verbrennung vorliegen. Die roh gearbeitete braune Urne hat eine Höhe von 20 cm und eine Öffnung von 17 cm Durchmesser. Die Deckelschale ist 8 ½ cm hoch bei einem Durchmesser vom 21 cm.

Povzetek opisa: 27. julija je bil pod kamnito ploščo tik ob skalnem grebenu odkrit povsem nepoškodovan žarni grob. Žaro s pokrovom, ki je do polovice tičala v ilovnati zemlji, pomešani z lesnim ogljem, je bilo mogoče dvigniti v celoti. Ker je bil pokrov dobro zaprt, je bila žganina suha in čista, brez primesi lesnega oglja ali zemlje. Prav tako nepoškodovani so na žganini ležali pridatki: fibula, dve bronasti zapestnici in ovratnica, vsi predmeti imajo enako mat patino. Ker je bila žganina tako čista, je bila antropološko analizirana. Pokazalo se je, da so kostni ostanki, katerih ohranjenost je bila glede na velikost in težo zelo majhna (samo 1095 gramov), pripadali eni otroški in eni odrasli osebi.

1. **Skleda, pokrov žare, z uvitim ustjem in vodoravno predrto bradavico; temnorjava, glajena. Viš. 8,5 cm, pr. ustja 20, 5 cm. NHMW 3585.**
2. **Kroglasta posoda, žara, s kratkim valjastim vratom; temnorjava, glajena. Viš. 20,5 cm, pr. ustja 17 cm. NHMW 3585.**
3. **Bronasta ovratnica s sploščenima spiralnima koncema. Na eni strani ostanki železne rje. Pr. 13,3 cm. NHMW 3588.**

4.–5. Dve gladki bronasti zapestnici. Pr. 7,2 cm. NHMW 3587.

6. **Dvozankasta vozlasta ločna fibula vaškega tipa (tip 5a po Gabrovcu), z bronastim lokom z osmimi vozli in trombastima zaključkoma ter z železno nogo in peresovino, na katero je prirjavel bronast obroček. Šir. loka 9,8 cm. NHMW 3586.**

1. Schale, Deckel der Urne, mit eingezogenem Rand und einer horizontal durchbohrten Warze; dunkelbraun, geglättet. H. 8 cm, Mdm. 20, 5 cm. NHMW 3585.
2. Kragenhalsgefäss, Urne, dunkelbraun, geglättet. H. 20,5 cm; Mdm. 17 cm. NHMW 3585.
3. Glatter Halsring aus Bronze. Auf einer Seite Eisensteinreste. Dm. 13,3 cm. NHMW 3588.

4.–5. Zwei glatte massive Armringe aus Bronze. Dm. 7,2 cm. NHMW 3587.

6. Zweischleifige Knotenbogenfibel (Typ Vače bzw. Typ Va nach Gabrovec) mit Bronzebügel aus acht Knoten und beidseitiger trompetenförmiger Faltenwehr sowie eisernem Bügelkern, Schleifen, Nadel und Fuss. An der eisernen Schleife ist ein Bronzeringlein ankorrodiert. L. 9,8 cm. NHMW 3586.

Lit.: Deschmann, von Hochstetter 1879, 11, Taf. 6: 8.

Gr. 1878 / 9 Tab. /Taf. 4 B

Deschmann, v. Hochstetter 1879: *Fund IX. In einer muldenförmig im Dolomitengrus ausgegrabenen Vertiefung lag frei auf dem Boden ein mit viel Holzkohle vermischter Leichenbrand; in demselben fanden sich ein thönerner Spinnwirtel, vier eiserne Ringe von 7, ½ cm Durchmesser, zwei davon zerbrochen, zwei ganz und fest aneinander gekittet, mit deutlichen Eindrücken von Geweben in der in Brauneisenstein umgewandelten Masse, endlich eine grosse Fibula ganz aus Eisen, und ein kleines Messer.*

Povzetek opisa: Na dnu kotanjaste poglobitve, izkopane v dolomitno podlago, je ležala žganina preminulega, pomešana z veliko lesnega oglja. V njej so bili najdeni glinen vijček, štirje med seboj prirjaveli železni obroči, premera 7,5 cm, z odtisi tkanine v rjasti masi, velika železna fibula in majhen železen nož.

1.–3. Fragmenti železnih obročev (prvotno 4 obroči). Na obroču pod št.2 so ohranjeni sledovi tkanine. Pr. ca 7,5 cm. NHMW 3589.

4. **Fragmenti železne dvozankaste ločne fibule (tip 3a po Gabrovcu): trikotna noga, del loka rombičnega preseka, igla s peresovino in zanka, na katere so prirjaveli koščki kalciniranih kosti. Šir. ca 12,5 cm. NHMW 3590/6576.**[5]
5. **Fragmenta železnega šila (?) z ostanki kalciniranih kosti. Dol. ca 12,5 cm.NHMW 3590.**
6. **Železen nož s trnom. Dol. 6,7 cm. NHMW 3591.**
7. **Vijček iz rjave grobe gline. Viš. 2,5 cm, pr. 4 cm. NHMW 3592.**

5 V inventarni knjigi NHMW so pod št. 3590 navedeni fragmenti velike železne fibule, a jih na zaporednem mestu v predalu ni bilo, zato domnevamo, da so bili pomotoma odloženi pod št. 6576.

1.–3. Fragmente Eisenringe (primär 4 Stück). Am Ring Nr. 2 Textilienreste. Dm. ca 7,5 cm. NHMW 3589.
4. Fragmente einer eisernen zweischleifigen Bogenfibel (Typ 3a nach Gabrovec), an denen kalzinierte Knochen anhaften. Br. ca 12,5 cm. NHMW 3590/6576.[6]
5. Fragmente eisernes Pfriemes (?) mit kalzinierten Knochen. L. ca 12,5 cm. NHMW 3590.
6. Fragment Eisenmessers. L. 6,7 cm. NHMW 3591.
7. Spinnwirtel aus Ton, braun. H. 2,5 cm, Dm. 4 cm. NHMW 3592.

Lit.: Deschmann, von Hochstetter 1879, 11.

Gr. 1878 / 10 Tab./Taf. 5 A

Deschmann, v. Hochstetter 1879: *Fund X. In einer Tiefe von 1 m, an einer Stelle, an welcher der Humus nur 20 cm tief war, fand sich wieder ein freiliegender, mit Holzkohle vermischter Leichenbrand, zur Seite stand ein kleiner thönerner Topf und auf dem Leichenbrande lagen ein Spinnwirtel aus Thon, sechs flache Bernsteinperlen und zwei Paar sehr vollkommen erhaltene Armringe aus Bronce, welche auf Taf. VI, Fig. 9 und 10 abgebildet sind; das eine Paar aus massiver Bronce in offener Spirale 1 ½ mal gewunden, einfach verziert, mit einem Durchmesser von 7 ½ cm, wurde beinahe vollkommen blank ohne Patina gefunden, das andere Paar aus 2 cm breiten, gleichfalls verziertem Bronceblech mit einem Durchmesser von 9 cm, hat ein Hakenschloss, und die beiden Ringe wurden in einander gehängt gefunden, wie diesselben abgebildet sind. Diese Bronceringe haben ihre Federkraft vollständig erhalten, so dass sich der Schliesshaken leicht öffnen und wieder einhängen lässt.*

Povzetek opisa: Na globini 1 m, kjer je humus segal le 20 cm pod površino, je bila odkrita prosto ležeča in z ogljem pomešana žganina preminulega, ob njej pa majhen glinen lonec. Na žganino so bili položeni glinen vijček, šest jantarnih jagod in dva para popolnoma ohranjenih bronastih zapestnic, en par masivnih, spiralno uvitih zapestnic in drug par bronastih trakastih obročev s kaveljčkom, ki sta bila vdeta drug v drugega. Obroča sta obdržala svojo prožnost.

1. **Šest jantarnih jagod. Pr. med 1,0 in 1,8 cm. NHMW 3596.**
2. **Bronasta polmesečasta fibula z masivnim lokom, njegov notranji rob je rebrasto odebeljen in okrašen z dvojnimi cik-cakastimi vrezi, medtem ko so na sploščenem zunanjem robu loka fibule deloma ohranjene luknjice za obeske; lok nad peresovino, ki je odlomljena, se zaključi s spiralnim okrasom. Dol. ca 7 cm. NHMW 3595.**[7]
3. **Vijček; rjav, glajen. Viš. 2,7 cm. NHMW 3597.**
4.–5. **Bronasti trakasti zapestnici oz. uhana s kaveljčkom na eni in luknjico na drugi strani, okrašeni s tremi pasovi v motivu smrekovih vejic, ločenimi z dvema pasovoma vrezanih vzporednih vodoravnih črt. Pr. 9 cm. NHMW 3593.**
6.–7. **Masivno liti votli zapestnici s presegajočima se koncema, okrašeni s pasovi prečnih vrezov. Pr. 7,5 cm. NHMW 3594.**

1. Sechs Bernsteinperlen. Dm. 1,0 – 1,8 cm. NHMW 3596.
2. Bronzene Halbmondfibel, massiv gegossen, mit einem starken, strich- und zickzack- verzierten inneren Bügelrand und mit Löchern am äusseren Rand des Halbmondes, der in eine Spirale endet. L. ca 7 cm. NHMW 3595.[8]
3. Spinwirtel, braun, geglättet. H. 2,7 cm. NHMW 3597.
4.–5. Zwei bronzene längsgerillte bandförmige Ringe bzw. Ohrringe, versehen mit einem Hakenschloss; verziert mit drei parallelen Bändern in Tannenzweigmotiv und mit horizontalen Linien. Dm. 9 cm. NHMW 3593.
6.–7. Zwei bronzene massive Armringe mit offenen, überlappenden Enden, mit Bändern aus Querfurchen verziert. Dm. 7,5 cm. NHMW 3594.

Lit.: Deschmann, von Hochstetter 1879, 11– 12, Taf. 6: 9–10.

Gr. 1878 / 11 Tab./Taf. 5 B

Deschmann, v. Hochstetter 1879: *Fund XI. Am 27. Juli wurden in dem schon stark durchgewühlten Hügel noch einzelne Funde gemacht, von welchen ich ein schönes Tongefäss erwähnen will, mit hohlem, becherförmigem Fusse und einer daran aufgesetzten weitbauchigen Schale, die aussen roth bemalt war (Taf. VI, Fig. 11), dann ein kleiner Topf mit Längsleisten, eine zerbrochene Fibula aus Bronze, zwei kleine verzierte Bronzeringe (Taf. VI, Fig. 12) 3 ½ Durchmesser, wahrscheinlich Armringe für Kinder, einige zerbrochene eiserne Ringe und Messer.*

6 Im Inventarbuch NHMW sind unter der Nr. 3590 Fragmente einer grossen Eisenfibel eingetragen, die allerdings an der Stelle im Depot fehlen, daher die Vermutung, dass diese aus Versehen unter die Nr. 6576 gelangten.

7 Deschmann, v. Hochstetter v svojem opisu groba fibule sicer ne omenjata, a jo pod številko tega groba navaja inventarna knjiga NHMW. Ker pa jo je von Hochstetter zabeležil v svojem dnevniku, je zagotovo sestavni del te grobne celote.

8 Die Fibel ist bei Deschmann, v. Hochstetter 1879 zwar nicht erwäht, aber im Inventarbuch NHMW ist sie unter diesem Grab eingetragen und sie findet Erwähnung auch im v. Hochstetters Tagebuch: Tagebuch Krain II, 1878.

Povzetek opisa: 27. julija so bile v že zelo razriti gomili odkrite še posamezne najdbe, med njimi je bila grobna najdba, ki so jo sestavljali rdeča trebušasta posoda na visoki nogi, majhen lonec s navpičnimi rebri, bronasta fibula in dva majhna okrašena bronasta obročka, zlomljeni železni obroči in nož.

1.–2. Bronasta trakasta spiralna lasna obročka z zoženima koncema, okrašena z drobnimi vrezi. Pr. 3,5 cm. NHMW 3600.
3. Bronasta dolgonožna ločna fibula, okrašena s pasovi prečnih vrezov. Dol. 9,4 cm. NHMW 3601.
4. Lonček, okrašen s petimi navpičnimi kratkimi rebri; svetlorjavosiv, grob. Viš. 9 cm, pr. ustja 7 cm. NHMW 3599.
5. Kroglasta posoda na visoki stožčasti nogi, svetlorjava: z rdečim premazom recipienta in črnim noge. Ustje manjka. Viš. ca 32 cm. NHMW 3598.
– Železen nož. NHMW 3602 (založen).
– Fragmenti več železnih obročev.

1.–2. Zwei kleine spiralig gewundene Bandreifen/ Haarreifen mit verjüngten Enden aus Bronze, verziert mit winzigen Strichen. Dm. 3,5 cm. NHMW 3600.
3. Sanguisugafibel mit massivem Bügel aus Bronze, mit Bändern aus Querfurchen verziert. L. 9,4 cm. NHMW 3601.
4. Töpfchen mit 5 Längsleisten, braungrau, grob. H. 9 cm, Mdm. 7 cm. NHMW 3599.
5. Fussgefäss, hellbraun; Fuss schwarz, Rezipient rot bemalt, Mündungsrand fehlt. H. ca 32 cm. NHMW 3598.
– Eisenmesser. NHMW 3602 (verschollen).
– Fragmente mehrerer Eisenringe.

Lit.: Deschmann, von Hochstetter 1879, 12, Taf. 6: 11–12.

Gr. 1878 / 12 Tab./Taf. 3 D

Deschmann, v. Hochstetter 1879: *Fund XII. Der letzte Fund, der am 27. Juli spät Abends noch gemacht wurde, war ein Urnengrab unter einer schweren Steinplatte. Eine weitbauchige Aschenurne enthielt den mit Holzkohle vermengten Leichenbrand und drei kleinere Thongefässe als Beigabe; eine Schale, einen kleinen Topf mit durchbohrtem Henkel und ein nur 4 ½ cm hohes Töpfchen.*

Povzetek opisa: Poslednja najdba 27. julija je bil žarni grob pod težko kamnito ploščo. V trebušasti žari so bile žganina, pomešana z lesnim ogljem in kot pridatki tri majhne posode: skleda, majhen lonec s predrtim ročajčkom in le 4,5 vm visok lonček.

1. Lonček konične oblike; svetlorjav, grob. Viš. 4, 5 cm. NHMW 3604.
2. Lonec ovalne oblike s predrtim ročajčkom na rami; temnorjav, grob. Viš. 10,8 cm, pr. ustja 8,8 cm. NHMW 3603.
– Trebušasta žara.
– Skleda.

1. Kleines Näpfchen, hellbraun, grob. H. 4,5 cm. NHMW 3604.
2. Töpfchen mit einem kleinen Henkel, dunkelbraun, grob. H. 10,8 cm, Mdm. 8,8 cm. NHMW 3603.
– Urne.
– Schale.

Lit.: Deschmann, von Hochstetter 1879, 12.

Dodatek: Posamezne najdbe
Anhang: Einzelfunde

Tab./Taf. 6: 1, 7

1. Železna sulična ost z rebrom po sredini lista in razprtim, plavutasto oblikovanim tulom z luknjico. Dol. 21 cm. NHMW 3609.
7. Fragment posode z nogo; svetlo rjava, glajena. Pr. 6 cm. NHMW 3605.

1. Eisenlanzenspitze mit halboffener lappenartiger Tülle, an der seitlich ein Loch. L. 21 cm. NHMW 3609.
7. Fragment eines Fussgefässes, hellbraun, geglättet. Bodendm. 6 cm. NHMW 3605.

Najdbe z izkopavanj Karla Deschmanna iz let 1878 in 1879 v NHMW

Funde aus den Ausgrabungen von Carl Deschmann 1878–1879 im NHMW

Tab./Taf. 5 C

1. **Koničen lonček s tremi plastičnimi bradavicami pod ustjem; rjav, grob. Viš. 10, 2 cm. NHMW 3612.**
2. **Majhna buča z izvihanim ustjem in rahlo vbočenim dnom; rjava, glajena. Viš. 13 cm. NHMW 3611.**
3. **Trebušasta posoda s kratkim stožčastim vratom, na rami okras štirih bradavic, obdanih s širokimi kanelurami v obliki tri četrtine kroga, med katerimi so razporejeni dvojno vrezani kraki v obliki pokončnih trikotnikov; svetlorjava, slabo glajena. Viš. 14 cm. NHMW 3951.**

1. Konisches Töpfchen mit drei horizontalen Leisten; braun, grob. H. 10, 2 cm. NHMW 3612.
2. Bauchiges Kegelhalsgefäss mit rundlichem Boden; braun, geglättet. H. 13 cm. NHMW 3611.
3. Topf mit kurzem Hals, an der Schulter verziert mit vier Hofbuckeln und dazwischen eingeritzen stehenden doppelten Dreiecken. H. 14 cm. NHMW 3951.

Tab./Taf. 6: 2–3, 5–6

2. **Železna sulična ost s širokim ovalnim listom in dolgim tulom, v katerem še tiči ostanek lesenega toporišča, ki je tik pod tulom ovit s trakom iz bronaste pločevine, okrašenim s tremi pasovi iztolčenih pikic v motivu meandra. Dol. sulične osti 27 cm, z ohranjenim delom lesenega toporišča pa 36, 4 cm, šir. lista 5 cm. NHMW 3613.**
3. **Železna tulasta sekira z ostanki lesenega toporišča v tulu, sprijetega z rjo. Dol. sekire 17 cm, z lesom 19 cm. NHMW 3614.**
5. **Situla z dvema ročajema (en je odlomljen), pričvrščenima na ustje in rame posode; črna, na sijaj glajena na zunanji strani in rjavordečkasta na notranji strani. Viš. 17,5 cm, pr. ustja 14 cm. NHMW 3952.**
6. **Žara/velika kroglasta posoda z lijakastim ustjem; črna, na sijaj glajena, grafitirana. Viš. 28, 5 cm, pr. ustja 21 cm. NHMW 3610.**

2. Lanzenspitze aus Eisen mit ovalem Blatt und langer Tülle, in der noch der Holzschaft steckt, der unmittelbar unter der eisernen Tülle mit einem bronzenen Blechband versehen ist. Das Blechband ist mit drei Bändern aus kleinen Punkten in Mäandermotiv verziert. L. der Lanzenspitze 27 cm, mit Holzschaft 36,4 cm. NHMW 3613.
3. Tüllenbeil aus Eisen mit den Resten des Holzschaftes in der Tülle. L. des Beils 17 cm, samt Holz 19 cm. NHMW 3614.
5. Tonsitula mit zwei Henkeln (einer abgebrochen); aussen schwarz, innen braun-rötlich, fein geglättet. H. 17, 5 cm. NHMW 3952.
6. Urne / grosses bauchiges Gefäss mit trichterförmigem Hals; schwarz, geglättet, graphitiert. H. 28, 5 cm, Mdm. 21 cm. NHMW 3610.

Grob z dne 29. 8. 1878.
Grab vom 29. 8. 1878 Tab./Taf. 6: 4; Sl./Abb. 2.

Deschmann, v. Hochstetter 1879: *29. August. Menschengerippe in 0.6 m Tiefe, Lage auf dem Rücken von Nord nach Süd, die Beine fehlten. Am Halse der Leiche der Bernsteinschmuck Taf. XIV, Fig. 5, mit einem broncenen Körbchen an einem Bronceringe, an dem linken Unterarme Armbad aus Bernsteinperlen Taf. XIV, Fig. 7, an der Seite die Hirschhornfibel Taf. X, Fig. 3, unter dem Rücken ein eisernes Messer Taf. XVI, 8. In dem an dieser Stelle ausgehobenen Erdmulm fanden sich später die beiden auseinander gefallenen Menschenfigürchen aus Hirschhorn Taf. X, Fig. 7, ferner eine zerbrochene Reiterfigur aus Hirschhorn (Fig. 9) und die cylindrische, an einer Seite offene Hülse aus Elfenbein Taf. X, Fig. 6.*
In der Nähe der Leiche lagen Scherben einer zerbrochenen Urne mit Leichenbrand und Kohle. Nicht weit davon in 1,5 m bis 2 m Tiefe acht Steinplatten, unter fünfen waren zerbrochenen Urnen mit Leichenbrand und Kohlen, unter dreien blosser Leichenbrand. Die Beigaben bestanden aus Fibeln und Armringfragmenten.

Povzetek opisa: Na globini 0,6 m je bilo odkrito človeško okostje v hrbtni legi z usmeritvijo sever – jug, noge niso bile ohranjene. Na vratu jantarni nakit s košarastim bronastim obeskom na obročku, na levi roki zapestnica iz jantarnih jagod, ob strani fibula iz jelenje roževine, pod hrbtom železen nož. V kepi preperele zemljine, dvignjeni na tem mestu, so bile pozneje odkriti še človeški figurici in razlomljena figurica konjenika iz jelenje roževine ter slonokoščen tulec. V bližini skeleta so ležale črepinje razbite žare z žganino in ogljem.

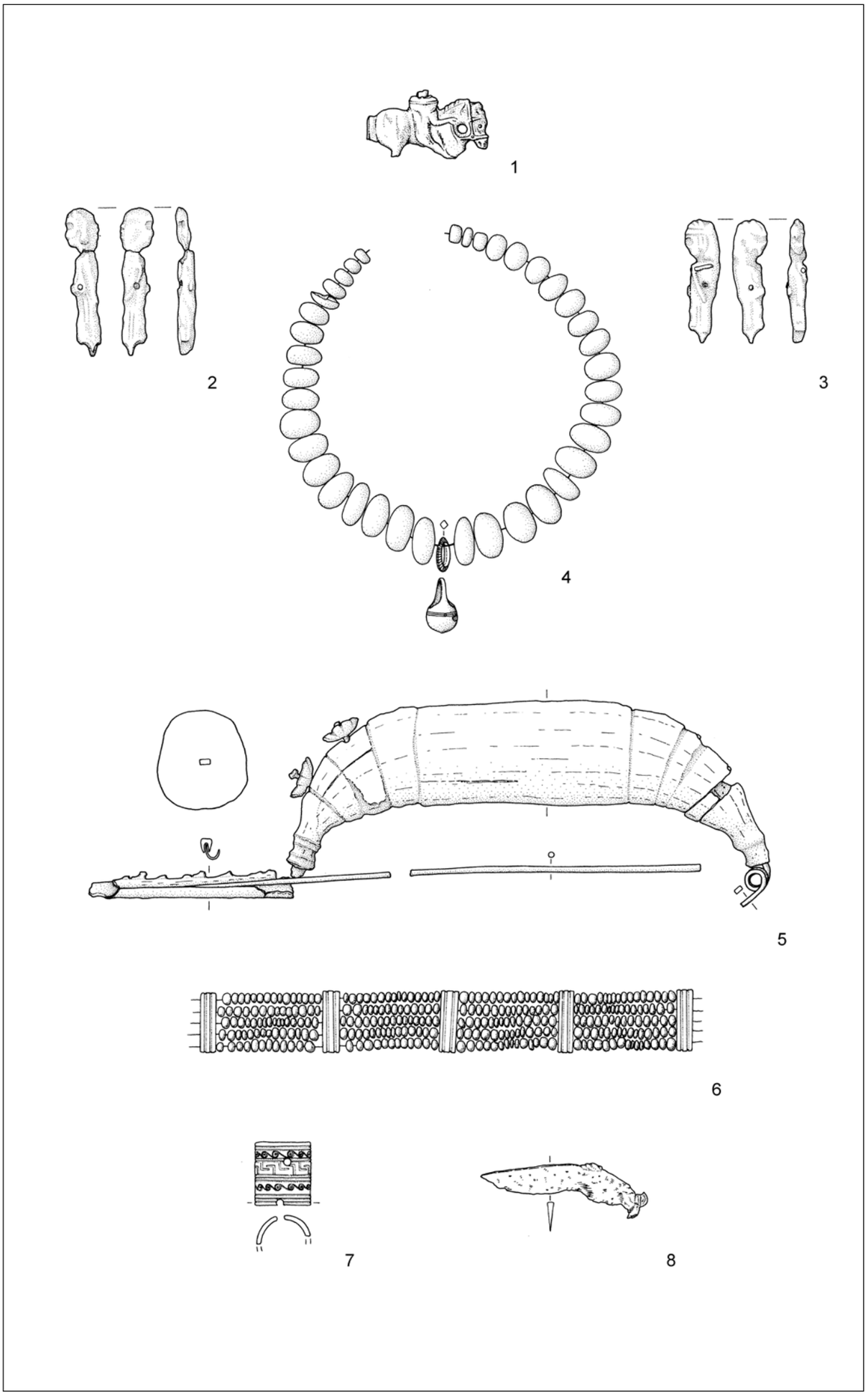

Slika 2
Vače, grob z dne 29. 8. 1878 (Deschmann, von Hochstetter 1879, 13, Fig. 9, Taf. 10: 3, 6, 7; 14: 5, 7, 8; 16: 8).

Abbildung 2
Vače, Grab vom 19. 8. 1878 (Deschmann, von Hochstetter 1879, 13, Fig. 9, Taf. 10: 3, 6, 7; 14: 5, 7, 8; 16: 8).

Ne daleč stran je na globini približno 1,5 m do 2 m ležalo osem kamnitih plošč, pod petimi so bile razlomljene žare z žganino in ogljem, pod tremi le čista žganina. Med pridatki so bile fibule in fragmenti zapestnic.

Opomba: Najdbe iz tega groba so povečini prišle v takratni Deželni muzej Rudolfinum v Ljubljani (danes NMS, glej tu sl. 2; Starè 1955), le figurica konjenika se hrani v NHMW.

4. **Figurica konjenika iz jelenje roževine (fragmentirana). Nad ramenom ima kratek valjast nastavek za nasaditev glavice, a se ta ni ohranila. Dol. 4,8 cm. NHMW 3615. Glej tu tudi sl. 2.**

Bemerkung: Die Funde aus diesem Grab sind in das Landesmuseum Rudolfinum in Ljubljana (heute NMS: siehe hier Fig. 2; Starè 1955) gelangt, nur das Reiterfigürchen befindet sich im NHMW.

4. Reiterfigürchen aus Hirschhorn, fragmentiert; kleiner zylindrischen Ansatz auf der Schulter des Reiters für den Ansatz des fehlenden Köpfchens. L. 4,8 cm. NHMW 3615. Siehe hier auch Abb. 2.

Lit: Deschmann, von Hochstetter 1879, 13, Fig. 9, Taf. 10: 3,6,7; 14: 5,7,8; 16: 8; Starè 1955, 16, 25, 41, 48, Tab. 5: 12; 34: 1–3; 66: 1; 77: 3; Teržan 1995, 99–100, Abb. 37.

Izkopavanje kneza Ernsta zu Windischgrätza leta 1881

Ausgrabungen von Fürst Ernst zu Windischgrätz 1881

1881 – Grob s cisto / Grab mit Ziste

Tab./Taf. 7

v. Hochstetter 1883: …*Vor allem war es der eifrige Alterthumsforscher Fürst Ernst zu Windischgrätz, der seinen Sommeraufenthalt auf Schloss Slatenegg bei Littai in den Jahren 1879, 80 und 81 dazu benützte, in dem nahen Watsch die von uns begonnen Ausgrabungen systematisch fortzusetzen und den Schullehrer Franz Peruzzi in Watsch mit der Beaufsichtigung dieser Ausgrabungen betraute. Das von Fürsten Windischgrätz in den genannten Jahren durchgegrabene Terrain liegt zum grössten Theile rechts, d.h. nördlich von dem auf unserer Karte bezeichneten Hohlweg. Die Ausgrabungen des Fürsten, an welchen auch Graf Gundaker Wurmbrand Theil genommen hat, waren vom besten Erfolg begleitet und der Fürst besitzt derzeit eine reiche und anziehende Sammlung von Fundobjecten von Watsch, welche in seinem Palais in Wien aufgestellt ist und manche Unica enthält.*
Von den wichtigeren Funden, welche Fürst Windischgrätz im Jahre 1881 gemacht hat, erwähne ich einen grossen Bronzekessel, eine sog. Ciste, die auf der linken Seite des Hohlweges in 1 Meter Tiefe lag. Diese Ciste, die in mehrere Stücke zerdrückt war, zeigt weit auseinander stehende Rippen und ist im obersten und untersten Felde der Rundung durch getriebene Schwanenfiguren und Kreisornamente, wie sie von Hallstatt bekannt sind, verziert, an zwei seitlichen Henkeln mit je zwei Ringen und zwei Tragreifen befestigt. Unweit von dieser Ciste fand sich ein kleinerer, glatter, unverzierter Bronzekessel (Situla) von 25 cm Höhe mit einem angenieteten umlegbaren Bügelhenkel. Ausserdem fand Fürst Windischgrätz ein Messerheft aus Horn mit Bronzebeschlägen, Fragmente von schönnen Bronzegürteln, z. Th. mit getriebenen Ornamenten, und besonders niedlich gearbeitete armbrustähnliche T-Fibeln (Siehe Fig. 17; und hier Taf. 7:1-2*).*

Povzetek opisa: V letih 1879, 80 in 81 je knez Ernst Windischgrätz sistematično nadaljeval izkopavanja na območju severno od naših izkopavanj (tj. od zgoraj navedenih izkopavanj F. v. Hochstetterja v letu 1878), in sicer desno od ugreznjene poti. Nadzor nad izkopavanjem je zaupal Francu Peruzziju, učitelju na Vačah. Izkopavanja so bila zelo uspešna, knez zdaj poseduje bogato zbirko najdenih predmetov z Vač. Ti so razstavljeni v njegovi palači na Dunaju, med njimi je tudi nekaj unikatnih kosov.
Med pomembnejšimi najdbami iz leta 1881 naj omenim veliko bronasto posodo, cisto, ki je ležala na levi strani poti 1 m globoko…. Ne daleč od ciste je bila najdena še ena manjša neokrašena bronasta posoda (situla), visoka 25 cm, nadalje še držaj noža iz roževine z bronastimi okovi, fragmenti lepega bronastega pasu (in pasnih jezičkov?), deloma z iztolčenim okrasom, in posebno lično izdelane samostrelne fibule (glej Sl. 17; glej tu Tab. 7: 1–2).

1.–2. Bronasti certoški fibuli s samostrelno peresovino, pritrjeno z zatičem na lok fibule; na peresovini obeh fibul je na zunanji strani s posebnima ploščicama pritrjena dodatna okrasna peresovina v obliki ozko zvito spiralne cevčice in še dodatno zankasto razprte spiralice (tip XIIId po Teržan). Vel. 6,4 in 5,5 cm. NHMW 40148, 40149.
3.–4. Bronasta pasna jezička, prvi z gladkim obročkom, drugi z obročkom s šestimi bradavičkami.

Dol. ca 6 cm, pr. obročkov 2,8 in 3 cm. NHMW 40146.

5. **Bronasta pravokotna pasna spona z bronastim kavljem in ohranjenimi bronastimi zakovicami za pritrditev na podlago (fragmentirana); ob robovih okrašena z iztolčenimi bunčicami in na osrednjem polju s podobo ptice. Ohranjena dol. 6 cm, šir. 5,4 cm. NHMW 40146.**
6. **Fragmentiran bronast pasni jeziček, okrašen z iztolčenimi bunčicami, povezanimi z vtolčenimi pikicami v tekočem spiralnem motivu, ki krasijo tudi robova jezička. Dol. ca 7,5 cm. NHMW 40146.**
7. **Bronasta cista, rekonstruirana. Rob ustja je ojačan s svičeno žico, dno pripeto na plašč s pregibom. Okrašena je s šestimi gladkimi iztolčenimi rebri, zgornji pas ob ustju in spodnji pas pri dnu sta okrašena z upodobitvami izmenjujočih se parov vodnih ptic in koncentričnih krožcev z bunčico v sredini, pri čemer imajo trije pari ptic v zgornjem frizu odprte kljunčke, preostale pa enako kot v spodnjem frizu zaprte kljunčke. Med drugim in tretjim rebrom sta na vsaki strani posode pritrjena s po tremi koničnimi zakovicami vodoravna, rahlo usločena paličasta držaja, katerih trakasti kraki so okrašeni z vtolčenimi pikicami. Na oba ročaja sta obešena po dva bronasta obročka. Viš. 33 cm, pr. ustja 35 cm. NHMW 40143.**

– **Bronasta situla. Viš. 25 cm.**
– **Držaj noža iz roževine z bronastimi okovi.**

1.–2. Zwei bronzene Armbrust-Certosafibeln mit zusätzlicher Zierspiralen (Typ XIIId nach Teržan). L. 6,4 und 5,5 cm. NHMW 40148, 40149.

3.–4. Bronzeblechschleifen eines Gürtelbeschlags mit einem glatten Ring (Nr. 3) und einem Ring mit sechs Warzen (Nr. 4). L. ca 6 cm, Dm. der Ringe 2,8 und 3 cm. NHMW 40146.

5. Bronzegürtelblech mit Bronzehaken und –nieten; am Rande verziert mit Buckelchen, in der Mitte mit entenartigem Vogel und Kreis (fragmentiert). L. 6 cm, Br. 5,4 cm. NHMW 40146.
6. Fragment einer Bronzeblechschleife eines Gürtelbeschlags, verziert in Punkt-Buckel- Manier mit dem Motiv eines »laufenden Hundes« bzw. einer laufenden Spirale. L. ca 7,5 cm. NHMW 40146.
7. Rippenziste aus Bronze von konkav geschweifter Kontur mit sechs Rippen und angefalztem Boden; ein nach innen um Bleidraht gebördelter Mündungsrand; darunter sowie am unterem Rand der Ziste befindet sich je ein Fries mit abwechselnd entenartigen Vögeln und konzentrischen Kreisen mit mittigen Buckelchen, flankiert mit Punktenreihen; zwischen der zweiten und dritten Rippe befinden sich zwei sattelförmige, stabförmige Querhenkel mit ausgezogenen Enden, zwischen den Kegelnieten eine Punkmuster-Verzierung; an den Henkeln je zwei Bronzeringe. H. ca 33 cm, Mdm. 35 cm. NHMW 40143.

– Bronzesitula. H. 25 cm.
– Messergriff aus Horn mit Bronzebeschlägen.

Lit.: von Hochstetter 1883, 161–162, Fig. 1, 17; Jereb 2016, 86–87, Nr. 207, Taf. 109.

Izkopavanje Ferdinanda Schulza, preparatorja iz Ljubljane, pod vodstvom Ferdinanda von Hochstetterja po naročilu Prazgodovinske komisije leta 1881

Ausgrabungen von Ferdinand Schulz, Präparator in Laibach, unter persönlicher Leitung von Herrn Hofrath Ferdinand von Hochstetter im Auftrag der Prähistorischen Commission der K. K. Akademie der Wissenschaften 1881

1881 – Grob z dvogrebenasto čelado / Grab mit Doppelkammhelm

Tab./Taf. 8–10, Sl./Abb. 3

v. Hochstetter 1883: *Wie in früheren Jahren hatte ich für die Beaufsichtigung und Leitung der Ausgrabungen im Jahre 1881 wieder den Präparator des Landesmuseums in Laibach, Herrn Ferdinand Schulz, gewonnen. Die Arbeiten wurden am 9. August an der Stelle rechts, d.h. nördlich vom Hohlweg begonnen, wo Fürst E. Windischgrätz zuletzt aufgehört hatte. …*

Nach vergeblichen Versuchen in den ersten zwei Tagen kamen die Arbeiter am 11. August in 2 Meter Tiefe auf ein männliches Skelet (Rückenlage, Füsse gegen Ost, Kopf gegen West). Der Schädel sammt Unterkiefer und ebenso Fuss- und Armknochen waren gut erhalten, Rippe und Wirbelsäule dagegen fast vollständig zerstört. Bei der linken Hand lag eine eiserne Hohlaxt, bei den Füssen ein in mehrere Stücke zerbrochener und zerdrückter Helm aus Bronze

mit doppeltem Kamm, welcher später beschreiben werden wird, ferner ein Gürtelblech aus Bronze, ein thönerner Spinnwirtel, ein verzierter Cylinder aus Bein, endlich unter den Füssen zwei gut erhaltenen Lanzenspitzen aus Eisen.
Bei den weiteren Nachgrabungen an dieser Stelle wurde in 3 Meter Tiefe ein zweites Skelet, jedoch ohne Beigaben und in einem solchen Zustande, dass es nicht erhalten werden konnte, aufgedeckt; in der Nähe wurden dann noch ein Armring aus Eisen, Bruchstücke von einem Bronze-Gürtelblech und ein kleines Goldblättchen aufgefunden.
Auf derselben Seite des Hohlweges war es, wo bei späteren selbstständigen Nachgrabungen der Arbeiter im Frühjahr 1882, nur 4 m vom Hohlweg entfernt, in einer Tiefe von 1 ½ Meter der merkwürdigste und wichtigste unter allen bisherigen Watscher Funden gemacht wurde, die schöne Bronze-Situla mit getriebenen Figuren, die an das Museum in Laibach gekommen ist. … …

Schulz, Brief/ Bericht an v. Hochstetter: *ad Watsch 1881, Ausgrabungen Notizen. Laibach am 26. Sep. 1881.*
Euer Hochwohlgeboren!
Uebersende einige Notizen von Watsch, entschuldigen dass ich dieselber nicht früher geschickt habe. Die vielen Arbeiten die sich während meiner Abwesenheit aufgehäuft haben, haben mich aufgehalten. …
Es wurde am 9. August rechts von Hohlweg angefangen zu graben es wurden den ersten und zweiten Tag nichts gefunden. Den 11. August war eine Leiche aufgedeckt, sie lag am Rücken 5 Schuh tief die Füsse gegen ost, der Kopf nach west gekehrt. Bei der linken Hand lag eine Axt, bei den Füssen ein Helm, ein Gürtelblech und ein Spinnwirtel, unter den Füssen waren zwei Lanzen. Der Schädel dieser Leiche ist ganz ausgegrabenen worden, auch einige Fuss- und Handknochen, die ich zu den Urnen beigepackt habe….

Povzetka opisov: 9. avgusta 1881 so izkopavanja nadaljevali severno od ugreznjene poti, na mestu, kjer je nazadnje izkopaval knez Windischgrätz. Po dveh delovnih dnevih brez najdb so 11. avgusta na globini 2 m naleteli na moški skelet (hrbtna lega, z nogami proti vzhodu in glavo proti zahodu). Lobanja s spodnjo čeljustjo ter kosti nog in rok so bile dobro ohranjene, medtem ko so bila rebra in hrbtenica skoraj povsem uničeni. Pri levi roki je ležala železna tulasta sekira, pri nogah v več kosov razlomljena stisnjena bronasta čelada z dvojnim grebenom, nadalje bronasta pasna spona, vijček, koščen tulec in končno pod nogami dve dobro ohranjeni sulični osti.
Nadaljnja izkopavanja na tem mestu so na globini 3 metrov odkrila še drug skelet, a brez pridatkov in v takšnem stanju, da ga ni bilo mogoče ohraniti. V bližini pa so bili najdeni železna zapestnica, fragmenti bronaste pasne spone in majhen zlat listič.
Na isti strani ugreznjene poti, v oddaljenosti le 4 metrov, pa so spomladi 1882 delavci, ki so kopali na svojo pest, na globini 1,5 metra odkrili nenavadno in doslej najpomembnejšo vaško najdbo, in sicer lepo bronasto situlo z iztolčenimi podobami, ki je prišla v muzej v Ljubljani. …

Inventarbuch NHMW, Anhang II: Nß. *Auf der Fundstelle »rechts vom Hohlweg« wurden bei einer Leiche gefunden: 6481 Galea bicristata, Raupenhelm aus Bronze, 6552-6553 zwei Lanzenspitzen aus Eisen, 6558 eisernes Hohlbeil, 6511 Gürtelblech aus Bronze, 6606 ein Beincylinder und ein Spinnwirtel.*
Vom dem Skelete ist nur ein Schädel erhalten. Zu diesem Skelete gehört auch die im Frühjahre 1882 knapp neben der Fundstelle des Helmes ausgegrabene getriebene Situla, im Laibacher Museum (aus Bronze).

Inventarna knjiga NHMW, Dodatek II: Na najdišču »desno od ugreznjene poti« so bili poleg okostja odkriti: 6481 dvogrebenasta čelada, 6552-6553 dve železni sulični osti, 6558 železna tulasta sekira, 6511 bronasta pasna spona, 6606 koščen cilinder in vijček. Od okostja je ohranjena le lobanja. Njemu pripada tudi spomladi leta 1882 blizu najdišča čelade odkrita bronasta tolčena situla v ljubljanskem muzeju.

Opomba: Glede na von Hochstetterjev opis najdiščne situacije (glej zgoraj) in navedeno notico v inventarni knjigi NHMW je sicer zelo verjetno, da je bila slavna bronasta situla z Vač (tu Tab. 10) sestavni del grobne opreme bojevnika z dvogrebenasto čelado, pa čeprav von Hochstetter v svojem poročilu eksplicitno nikjer ne navaja, da naj bi situla pripadala prav temu grobu. Hkrati pa se zdi dokaj nenavadno, da bi jo pri izkopavanju von Hochstetterja leta 1881 spregledali, saj so na istem mestu kot grob s čelado odkrili še en slabo ohranjen skeletni grob brez pridatkov ter v bližini še nekaj drugih najdb, kot so železna zapestnica, fragmenti bronaste pasne spone in celo zlat listič. Nenavadno je tudi, da niti von Hochstetter niti pozneje drugi raziskovalci, ki so se ukvarjali bodisi s tem grobom bodisi samo s situlo, niso omenjali situle kot pridatek prav tega groba. Pripadnost situle temu grobu torej še vedno ni povsem gotova.[9]

9 Dular 2016, 76, 92, Taf. 1: 6 in Božič 2015 prinašata kot pridatek groba tudi bronasto zapestnico, verjetno po Deschmannu (1883, 19), ki pa je niti v. Hochstetter niti Peruzzi in tudi ne notica v inventarni knjigi NHMW ne omenjajo! Ni znano od kod Deschmannu ta podatek, ki se glasi: »…*Nicht weit von jener Stelle, wo der in den Besitz des k. Hof--Museums gelangte Raupenhelm in einer Tiefe von mindestens zwei meter aus dem Gebirgsschutte herausgegraben worden war, befand sich das Gefäss verhältnissmässig seicht, nur einen halben Meter tief unter der dolomitischen Schuttdecke in schiefer Lage; es war ausser dem in dassselbe Sande ohne sonstigen Inhalt und etwas zusammengedrückt. Ringsherum waren Kohlen zerstreut, auf diesen lag neben dem Gefässe nur noch eine aus dünnen Bronce-Blech angefertigter, in drei Bruchstücke zerfallener hohler Armring mit schöner Patina, …..Der Bauernbursche, der den glücklichen Fund gemacht hatte, war sich wohl bewusst, dass seine Ausbeute für Altertumskenner von grosser Bedeutung sein musste; er klaubte sorgfältig alle abgefallenen Fragmente auf, bewahrte das Gefäss durch mehrere Wochen in seinem Hause,*

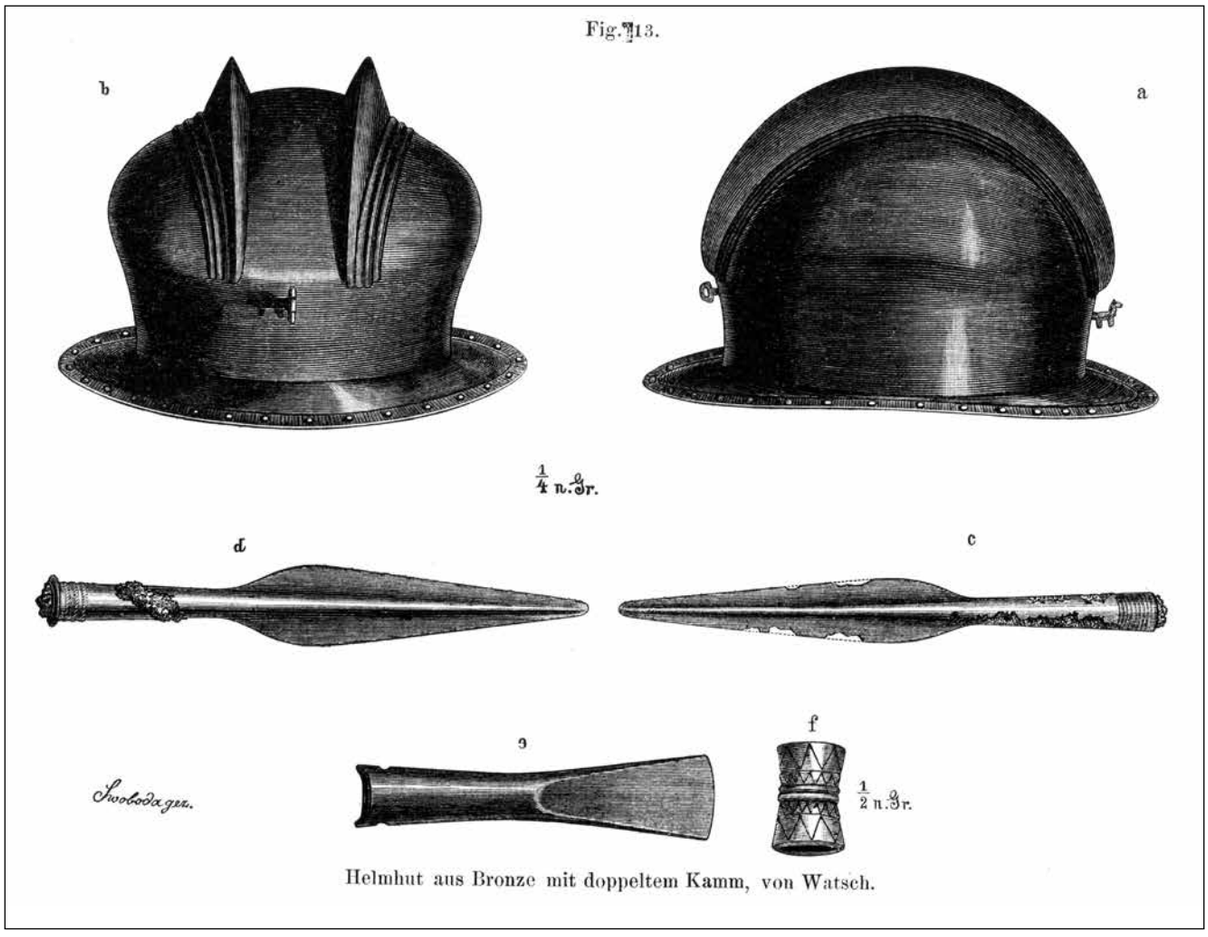

Slika 3
Vače, 1881, grob z dvogrebenasto čelado (povzeto po von Hochstetter 1883, 180, Fig. 13; Szombathy 1883a, Taf. 23; Much 1889, Taf. 51: a-f).
Abbildung 2
Vače, 1881, Grab mit Doppelkammhelm (nach von Hochstetter 1883, 180, Fig. 13; Szombathy 1883a, Taf. 23; Much 1889, Taf. 51: a-f).

Bemerkung: Anhand der Beschreibung des Befundes von F. von Hochstteter (siehe oben) und der Notiz im Inventarbuch des NHMW ist zwar sehr wahrscheinlich, dass die berühmte Situla von Vače (hier Taf. 10) als Grabbeigabe des Kriegers mit Doppelkammhelm zu deuten ist, obwohl F. von Hochstetter dies nirgendwo explizit sagt. Zugleich scheint es sehr merkwürdig, dass die Situla bei der Grabung von F. von Hochstetter übersehen worden wäre, da an der selben Stelle des Kriegergrabs auch ein schlecht erhaltenes Skelettgrab ohne Beigaben und in der Nähe weitere Funde, wie z.B. ein Eisenarmring, Fragmente eines Bronzegürtelbleches und sogar ein Goldblättchen gefunden wurden. Darüberhinaus ist bemerkenswert, dass weder F. von Hochstetter noch spätere Forscher, die sich entweder mit dem Helm bzw. Kriegergrab oder nur mit der Situla befasst haben, nicht auf diesen Zusammenhang hingewiesen haben. Die Zugehörigkeit der Situla zum Grab bleibt unserer Meinung nach noch immer – ein bisschen - ungewiss.[10]

und versuchte demselben die ursprüngliche Rundung zu geben, was ihm bei der grossen Biegsamkeit des Bleches auch ziemlich gut gelungen ist. Als Herr Peruzzi hievon Nachricht erhielt, erstattete er an das Landes-Museum die Anzeige und es gelang uns, das prächtige Kunstwerk für die Anstalt zu gewinnen« … . Namreč tudi Peruzzi v svojih pismih v. Hochstetterju z dne 10. maja 1882 in 14. decembra 1882 piše samo: »*Die Situla was der Herr Deschmann bekommen hat, lag 2 Meter tief neben den zersplitterten Helm wo Herr Schulz für Euer Wohlgeboren gegraben hat.*« in: »*Die Cista/ Kessel/ mit Figuren wurde in Sandboden, wo der Herr Schulz den zerquetschten Helm gefunden hat ausgegraben, dieselbe lag in der Tiefe von 1 ½ Meter, von Hohlwege ungefähre 4 Meter, in derselben Gegend haben der Graf Wurmbrand und Se. Durchl. Fürst Pr. Windischgrätz gegraben letzterer war nur ½ Meter entfernt*«. Razen tega nobeden od avtorjev, niti von Hochstetter, niti Schulz in tudi ne Peruzzi ne omenjajo oglja, ki ga navaja Deschman, kar kaže na žgani in ne na skeletni pokop! Stare (1954, 126) pa omenja poleg še črepinje rdečežganega keliha na nogi. Že Dular (2021, 14), ugotavlja, da obstajajo neskladja in netočnosti v poročilih teh različnih piscev, kar še posebej zbuja dvom tudi o Deschmannovi omembi zapestnice skupaj s situlo. Zdi se komajda verjetno, da je zapestnica sestavni del iste grobne celote kot dvogrebenasta čelada in eventualno tudi situla. Če omenimo še podatek arheologinje Vojke Cestnik, ki je na Vačah aktivna članica Društva za razvoj in varovanje GEOSS-a in sodelavka lokalnega Zavoda za razvoj zavesti »Družinsko gledališče Kolenc« (Cestnik 2009a, 20; Cestnik 2009b, 6; Cestnik 2010b), da je »*po pripovedi domačih Janez Grilc izkopal situlo že 4 leta prej, na dan sv. Antona, 17. januarja 1878*«, lahko zaključimo le, da ostajajo okoliščine najdb tako situle kot zapestnice nejasne.

10 Dular 2016, 76, 92, Taf. 1:6 und Božič 2015 haben als Grabbeigabe auch einen Armring aus Bronze angegeben, wahrscheinlich nach Deschmann (1883, 19), obwohl dieser weder von von Hochstetter noch von Peruzzi als auch nicht in dem Inventarbuch NHMW erwähnt ist. Es ist nich bekannt, von woher Deschmann diese Angabe bekommen hat: » … *Nicht weit von jener Stelle, wo der in den Besitz des k. Hof-Museums gelangte Raupenhelm in einer Tiefe von mindestens zwei meter aus dem Gebirgsschutte herausgegraben worden war, befand sich das Gefäss verhältnissmässig seicht, nur einen halben Meter tief unter der dolomitischen Schuttdecke in schiefer Lage; es war ausser dem in dassselbe Sande ohne sonstigen Inhalt und etwas zusammengedrückt. Ringsherum waren Kohlen zerstreut, auf diesen lag neben dem Gefässe nur noch eine aus dünnen Bronce-Blech angefertigter, in drei Bruchstücke zerfallener hohler Armring mit schöner Patina, … ..Der Bauernbursche, der den glücklichen Fund gemacht hatte, war sich wohl bewusst, dass seine Ausbeute für Altertumskenner von grosser Bedeutung sein musste; er klaubte sorgfältig alle abgefallenen Fragmente auf, bewahrte das Gefäss durch mehrere Wochen in seinem Hause, und versuchte demselben die ursprüngliche Rundung zu geben, was ihm bei der grossen Biegsamkeit des Bleches auch ziemlich gut gelungen ist. Als Herr Peruzzi hievon Nachricht erhielt, erstattete er an das Landes-Museum die Anzeige und es gelang uns, das prächtige Kunstwerk für die Anstalt zu gewinnen«* … . Peruzzi schrieb in seinen Briefen von 10. Mai 1882 und 14. Dezember 1882 nämlich nur: »*Die Situla was der Herr Deschmann bekommen hat, lag 2 Meter*

Tab./Taf. 8

Bronasta dvogrebenasta čelada, restavrirana leta 1882. Po sredini kalote potekata dva izrazita grebena, flankirana s po tremi iztolčenimi rebri. Zgornji del čelade spajajo s spodnjim delom s krajci povsem sploščene, komaj vidne zakovice. Na rob krajcev je z manjšimi zakovicami pritrjen bronast trak, okrašen z drobnimi vrezi. Na spodnji strani krajcev sta pritrjeni ovalni zanki za namestitev podbradnega jermena. Za pritrditev perjanice, ki sta ji oporo dajala oba grebena, je na eni strani nameščena zanka, na drugi strani pa živalska figurica v obliki psička ali konjička (?). Vzdolžni pr. krajcev 31 cm, viš. 20 cm. NHMW 6481.

Doppelkammhelm, zweiteilig, aus Bronze, restauriert 1882. In der Mitte der Kalotte begleiten zwei Kämme je drei Rippen. Sehr flache, aussen kaum erkennbare Nieten verbinden die Kalotte mit dem unteren Teil samt Krempe. Am Krempenrand ist ein, mit feinen Strichen verziertes Verstärkungsband angenietet, auf der Krempenunterseite befinden sich zwei ovale Kinnriemenösen. Vorne befindet sich ein Kammhalter in der Form eines Tierchens/ Pferdchens oder Hündchens, hinten eine eckige Öse. Längsdm. 31 cm, H. 20 cm. NHMW 6481.

Tab./Taf. 9

1. **Bronasta pravokotna pasna spona s kavljem, pritrjenim z zakovico. Na obeh koncih spone je pet zakovic s kroglastimi glavicami; zakovice imajo na spodnji strani pravokotne ploščice. Dol. 24 cm, šir. 8,2 cm. NHMW 6511.**
2. **Železna sulična ost s fasetiranim tulom, ta je pri dnu okrašen z rebri. Na tul je nataknjen železen obroč, v tulu so ostanki lesenega toporišča. Dol. 31 cm. NHMW 6552.**
3. **Železna sulična ost s fasetiranm tulom in poškodovanim listom, tul je pri dnu okrašen z vodoravnimi žlebovi. V tulu so ostanki lesenega toporišča. Dol. sulice 31 cm. NHMW 6553.**
4. **Valjast, konkavno usločen tulec iz roževine, okrašen z dvema koničnima rebroma, flankiranima s pasovi cik-cakastih vrezov ter vrezanih šrafiranih trikotnikov. Viš. 3, 2 cm, pr. 1,6 cm. NHMW 6606.**
5. **Železna tulasta fasetirana sekira z ušescem ob strani. Dol. 20,5 cm. NHMW 6557.**

– **Vijček iz žgane gline (neohranjen).**

1. Bronzegürtelblech mit angenieteten Haken; an beiden kürzeren Enden des recheckigen Bleches befinden sich je fünf Nieten mit kugeligen Köpfchen. An den unteren Seiten der Nieten sind Bronzeplättchen erhalten geblieben. L. 24 cm, Br. 8,2 cm. NHMW 6511.
2. Eisenlanzenspitze mit facettierter Tülle, unterer Tüllenteil gerillt und am Ende mit einem Eisenring verstärkt. In der Tülle stecken noch Reste des Holzschaftes. L. 31 cm. NHMW 6552.
3. Eisenlanzenspitze mit facettierter Tülle, unterer Tüllenteil gerillt. In der Tülle stecken noch Reste des Holzschaftes. L 31 cm. NHMW 6553.
4. Hülse aus Hirschgeweih, verziert mit zwei konischen Leisten, die mit Zick-Zack und schraffierten Dreiecken flankiert bzw. verziert sind. H. 3, 2 cm, Dm. 1,6 cm. NHMW 6606.
5. Eisernes Tüllenbeil mit Öse und facettierter Tülle. H. 20,5 cm. NHMW 6557.

– Spinnwirtel aus Ton (verschollen).

Tab./Taf. 10

Figuralno okrašena bronasta situla (za opis glej Deschmann 1883; Starè 1955, 35–36, Tab. 56,1; 101–104; Kastelic 1956; Murgelj 2020, 570–573, Priloga 1).[11]

Figuralverzierte Situla aus Bronze (siehe Beschreibung: Deschmann 1883; Starè, 1955, 35–36, Tab. 56, 1; 101–104; Kastelic 1956; Murgelj 2020, 570–573, Priloga 1).[12]

Lit.: von Hochstetter 1883, 163, 180–182, Fig. 13; Szombathy 1883a, 229, Taf. 22–23; Szombathy 1883b, 207–208; Much 1889, Taf. 51: a-f; Dular 2016, 76, 92,

tief neben den zersplitterten Helm wo Herr Schulz für Euer Wohlgeboren gegraben hat.« und : »*Die Cista/ Kessel/ mit Figuren wurde in Sandboden, wo der Herr Schulz den zerquetschten Helm gefunden hat ausgegraben, dieselbe lag in der Tiefe von 1 ½ Meter, von Hohlwege ungefähre 4 Meter, in derselben Gegend haben der Graf Wurmbrand und Se. Durchl. Fürst Pr. Windischgrätz gegraben letzterer war nur ½ Meter entfernt*«. Darüberhinaus gibt es weder bei von Hochstetter, noch bei Schulz und auch nicht bei Peruzzi Informationen zu der von Deschmann erwähnten Kohle, die eigentlich auf ein Brandgrab und kein Skelettgrab hinweist! Ausserdem berichtet Starè (1954, 126) von Scherben eines roten kelchartigen Gefässes. Schon Dular 2021, 14, bemerkt Unstimmigkeiten zwischen den Angaben in den genannten Berichten/Briefen, was auch die Angabe von Deschmann über die Zusammengehörigkeit der Situla samt dem Armring fraglich macht. Die Situation ist also ingesamt zweifelhaft, sowohl die Kombination Situla-Armring als auch die Grabzugehörigkeit der Situla zum Grab mit dem Doppelkammhelm. Ferner können wir dazu noch die Angabe von Vojka Cestnik heranziehen, Archäologin und auch aktives Mitglied der lokalen Kultur- und Theater-Gesellschaft von Vače, und zwar, dass nach einer familiären Überlieferung der Erbschaft Janez Grilz die Situla schon 4 Jahre früher ausgegraben hatte, am Tag vom Hl. Anton, dem 17. Jänner 1878 (Cestnik 2009a, 20; Cestnik 2009b, 6; Cestnik 2010b). Darüber kommen wir zum Schluss, dass die Befundangaben über die Situla unklar sind und ihre Zugehörigkeit zum Grab mit Doppelhelm fraglich bleibt.

11 Situla z Vač je bila že tako pogosto predmet različnih študij in objav, da na tem mestu ni mogoče navesti popolnega seznama objav.

12 Zu der Situla von Vače existiert eine sehr umfangreiche Literaturliste, die hier nicht zitiert werden kann.

Taf. 1; za čelado/ Helm cfr.: Egg 1986, 182–183, Abb. 133, Taf. 68; za situlo /Situla cfr.: Deschmann 1883; Starè 1955, 35–36, Tab. 56: 1; Priloga 1; Kastelic 1956; Lucke, Frey 1962, 78, Taf. 47–51, 73; Turk 2005, 34–37, 59–60, Sl. 52, 90; Cestnik 2009a, 20–24; Jereb 2016, 62, Nr. 127, Taf. 76–77; Laharnar, Turk 2017, 96–99, Sl. 109–110; Dular 2019; Murgelj 2020, 570–573, Priloga 1; Teržan 2020; Teržan 2022, 17–27.

Izkopavanja med 16. avgustom in 1. septembrom 1881

Ausgrabungen zwischen dem 16. August und 1. September 1881

v. Hochstetter 1883: *Am erfolgreichsten, was die Menge der Funde betrifft, waren jedoch die Ausgrabungen, welche am 16. August links von Hohlweg, an dessen oberem Ende in einem Hügel, der gegen den Hohlweg einen felsigen Abhang hat, aber nach Süden flach abdacht, begonnen wurden. Dieser Hügel ist auf unserer Karte vom Jahre 1879 als Tumulus bezeichnet und hat seither die Bezeichnung Tumulus II erhalten, zum Unterschied von dem Hügel (Tumulus I), den wir weiter unten ebenfalls auf der linken Seite, d.h. südlich vom Hohlweg 1878 ausgegraben hatten, und der ein ganzes Urnenfeld enthielt.*

Die Grabungen auf diesem zweiten Hügel ergaben ein ganz ähnliches Resultat, wie jene auf dem ersten Hügel. Auch hier fand sich in dem Dolomitengrus und Lehm, aus welchem die Oberfläche des unbewaldeten Hügels bestand, ein ganzes Urnenfeld mit Leichenbrandgräbern neben einzelnen Skeletgräbern.

Die Urnen mit Leichenbrand und die verschiedenen Beigefässe waren in der Regel, jedoch nicht immer, mit einer Steinplatte bedeckt und von Brandkohle umgeben. Wo unter einer Platte zwei Urnen sich fanden, enthielt nur eine den Leichenbrand, die andere war leer. Die Urnen standen dicht gedrängt in verschiedener Tiefe von 1 Meter bis 3 Meter unter der Oberfläche. Bisweilen kam es auch vor, dass unter einer Steinplatte nur Holzkohle und Leichenbrand ohne eine Urne sich fand; für die Aufnahme der Kohle und den Leichenbrand war dann aber stets ein rundliches Loch in den natürlichen Grusboden gegraben.

Im Übrigen bestand der Hügel theils aus reinem Dolomitengrus, theils aus mit Dolomitengrus vermengtem Lehm, und schien zum grössten Theile künstlich aufgeschüttett; wenigstens spricht dafür eine Art Schichtung, die sich in dem Material, aus welchem die Urnen ausgegraben wurden, erkennen liess, so dass wir es also eigentlich mit einem Urnenhügel zu thun haben, …Was die Skelette betrifft, so fanden sich dieselben ganz unregelmässig zwischen den Urnengräbern, bald über, bald unter denselben, so dass man nicht sagen kann, die Skeletgräber seien älter oder jünger als die Leichenbrandgräber. Nur das schien sich auch diesmal wieder zu bestätigen, dass Skelette in der Regel reichere Bronzebeigaben haben.

Povzetek opisa: Po številu najdb uspešnejša so bila izkopavanja v gomili levo od ugreznjene poti, ki smo jih začeli 16. avgusta. Gomilo, ki se je dvigala v skalno pobočje hriba nad potjo in se je proti jugu spuščala nekoliko bolj položno, smo na naši karti, objavljeni leta 1879, označili kot tumulus II. To oznako smo obdržali, da smo jo razlikovali od tumula I, ki smo ga leta 1878 prav tako izkopali na levi strani te poti, tj. južno od nje, pri katerem je šlo v celoti za žarno grobišče.

Izkopavanja v tej drugi gomili so dala zelo podobne rezultate kot pri prvi. Tudi v tej gomili, ki sta jo tvorila dolomitni drobir in ilovica kot sestavine nepogozdene površine gomile, je bilo odkrito celo žarno grobišče z žganimi pokopi in posameznimi skeletnimi grobovi.

Žare z žganino in različne pridane posode so bile po pravilu, čeprav ne vedno, pokrite s kamnito ploščo in obdane z ogljem. Tam, kjer sta pod ploščo ležali dve žari, je bila žganina le v eni, druga je bila prazna. Žare so bile položene tesno druga ob drugi v različnih globinah med 1 in 3 metri pod površino. Ponekod pod ploščo ni bilo žare, tam sta ležala le žganina in oglje, položena v polkrožno jamico, vdolbeno v drobir.

Gomila je bila sestavljena delno iz čistega dolomitnega drobirja in delno iz drobirja, pomešanega z ilovico, kar je dajalo vtis, da je umetno nasuta. Na to nakazuje predvsem material, ki je obdajal žare, zaradi česar se sklepa na gomilo z žarami. Skeleti so bili razporejeni povsem poljubno med žarnimi grobovi, zato ni mogoče reči, ali so starejši ali mlajši od žganih grobov. Kot kaže, se je utrdilo le opažanje, da so bronasti grobni pridatki v skeletnih grobovih praviloma bogatejši.

Gomila II / Tumulus II

Gr. 1881 / II 1[13]

v. Hochstetter 1883: *16. August. Drei Kinderleichen in ½ Meter Tiefe, die Knochen ganz zerfallen mit einigen Bronzestücken.*

Povzetek opisa: 16. avgust. Trije otroški skeleti na globini 0,5 metra, kosti povsem razpadle, nekaj bronastih koščkov.[14]

Gr. 1881 / II 2

v. Hochstetter 1883: *17. August. Unter einer Steinplatte in 1 Meter Tiefe eine schwarze verzierte Urne mit Leichenbrand, darin ein Eisenring, eine Bronzenadel und einige Bronzebruchstücke. Neben der schwarzen Urne eine rothe Urne mit Deckel, leer.*

Povzetek opisa: 17. avgust. Pod kamnito ploščo na globini 1 m okrašena črna žara z žganino, v žari so železen obroč, bronasta igla in nekaj bronastih fragmentov. Poleg črne žare je rdeča žara s pokrovom, prazna.

Gr. 1881 / II 3

v. Hochstetter 1883: *17. August. Zwei nicht conservierbare Skelette, mit Bernstein- und Glasperlen als Beigabe.*

Povzetek opisa: 17. avgust. Dva skeleta z jantarnimi in steklenimi jagodami kot pridatki.[15]

Gr. 1881 / II 4

v. Hochstetter 1883: *18. August. Zwei Urnen, in einer Leichenbrand nebst einer Bronzefibel und zwei kleinen Ringen aus Eisen.*

Povzetek opisa: 18. avgust. Dve žari, v eni žganina in bronasta fibula ter dva železna obročka.

Gr. 1881 / II 5

v. Hochstetter 1883: *18. August. Ein Skelet, Rückenlage, mit dem Kopf gegen Westen und den Füssen gegen Ost, an den Armen je ein Armring aus Bronze. Das Skelet nicht erhaltbar.*

Povzetek opisa: Skelet, hrbtna lega z glavo proti zahodu in nogami proti vzhodu, na vsaki roki je bila po ena bronasta zapestnica.

Gr. 1881 / II 6, 7

v. Hochstetter 1883: *19. August. Zwei Skelette ohne irgend welche Beigaben. Einzelne Bronzegegenstände zerstreut. 3 Meter nördlicher ein drittes Skelet, mit dem Kopf nach Ost und den Füssen nach West, um den Hals einzelne Glasperlen, am linken Arm eine Fibel aus Bronze.*

Povzetek opisa: 19. avgust. Dva skeleta brez pridatkov. Posamezni bronasti predmeti raztreseni.
3 metre severneje še tretji skelet, z glavo proti vzhodu in nogami proti zahodu, okrog vratu nekaj steklenih jagod, na levi roki bronasta fibula.

Gr. 1881 / II 8, 9, 10 Tab./Taf. 11 A, B

von Hochstetter 1883: *19. August. In 3 Meter Tiefe drei Urnen mit drei Schalen, in einer Urne eine lange Nadel aus Eisen, in einer zweiten eine schöne Schmucknadel aus Bronze (Fig. 2 =* hier Taf. 11 B*), die an ihrem oberen umgebogenen Ende einen grossen kugelförmigen verzierten Knopf mit einer napfartigen Verlängerung trägt und deren Spitze in einer mit Leisten verzierten Vorsteckhülse steckt, die abgedreht werden kann, …*

Povzetek opisa: Na globini 3 m tri žare s tremi skledami, v eni žari dolga železna igla (glej tu Tab. 11 A), v drugi lepa okrasna igla iz brona (Fig. 2 = glej tu Tab. 11 B).

13 Navedene številke grobov v gomili II (1–34) in gomili I so le okvirne in so uporabljene predvsem za osnovno orientacijo, koliko grobov je bilo izkopanih, ter tudi za pomoč pri opisovanju posameznih grobov in za njihovo označevanje na tablah. Tam, kjer števila grobov iz v. Hochstetterjevega opisa ni bilo mogoče razbrati, je navedena oznaka x. Glavni vir je objava: v. Hochstetter 1883, ki je navedena na koncu celotnega sklopa najdb iz leta 1881. /
Die Nummerierung der Gräber im Hügel II (1–34) und Hügel I, die nicht von v. Hochstteter angegeben wurden, dienen nur für die erste Orientation darüber, wie viele Gräber entdeckt worden waren und als Hilfe bei der Beschreibung und Nummerierung auf den Tafeln. Da aus der Beschreibung von F. v. Hochstetter nicht immer klar ist, wie viele Gräber ausgegraben wurden, steht die Bezeichnung xxx dabei. Die Hauptquelle ist: v. Hochstetter 1883.

14 Ker iz opisa ni razvidno, ali gre za en grob s tremi skeleti ali za tri ločene grobove, smo vse tri pokope označili kot grob št. 1. / Da aus der Beschreibung nicht klar ist, ob es sich um ein Grab mit drei Skeletten oder drei getrennte Gräber handlet, wird das Grab als Grab Nr. 1 geführt.

15 Ker iz opisa ni razvidno, ali gre za grob z dvema skeletoma ali za dva ločena pokopa, smo grob označili le z eno številko, št. 3. / Da aus der Beschreibung nicht klar ist, ob es sich um ein oder zwei getrennte Gräber handelt, wird das Grab als Grab Nr. 3 geführt.

A. Večglava železna igla s trombastim zaključkom (v treh fragmentih). Dol. ca 12,7 cm. NHMW 6572.
B. Bronasta igla s povešeno kroglasto glavico, na vrhu te je majhen lijakast čepek, na največjem obodu je vrezan dvojni lestvičast okras. Konica igle tiči v dobro ohranjeni igelnici z ovalno razširjenim osrednji delom, na obeh straneh flankiranim z drobnimi plastičinimi svitki in v zgornjem delu s profiliranim valjastim členom. Dol. 18,5 cm. NHMW 6485.
– Žara s skledo.
– Žara s skledo.
– Žara s skledo.

A. Mehrkopfnadel mit Faltenwehr aus Eisen (fragmentiert). L. ca 12,7 cm. NHMW 6572.
B. Bronzenadel mit gebogenem grossen Kugelkopf mit Näpfchen und geritzter Leiterverzierung, die in einem mit ovaler Verdickung und verschieden breiten Rippen stark profiliertem Spitzenschutz steckt. L. 18,5 cm. NHMW 6485.
– Urne mit Schale.
– Urne mit Schale.
– Urne mit Schale.

Gr. 1881 / II x

v. Hochstetter 1883: *20. August. Mehrere gut erhaltene Urnen mit Leichenbrand, ohne Beigaben.*

Povzetek opisa: 20. avgust. Več dobro ohranjenih žar z žganino, brez pridatkov.

Gr. 1881 / II 11–15

v. Hochstetter 1883: *22. August. 5 Urnen mit Leichenbrand und 4 thönerne Schalen in 3 Meter Tiefe. In einer Urne als Beigaben eine halbkreisförmige Fibel aus Eisen, eine eiserne Nadel und Bruchstücke von Bronze.*

Povzetek opisa: 22. avgust. 5 žar z žganino in 4 glinene sklede na globini 3 metrov. V eni izmed žar so bili pridani železna ločna fibula, železna igla in bronasti fragmenti.

Gr. 1881 / II 16 Tab./Taf. 11 F

v. Hochstetter 1883: *22. August. In einer Tiefe vom 1 Meter ein menschliches Skelet mit dem Kopf nach Osten, mit den Füssen gegen Westen, nicht erhaltbar. Auf dem Kopf lag ein grosser Stein, auf der Brust eine grosse vortrefflich erhaltene und verzierte kahnförmige Fibel aus Bronze (Fig. 3=* hier Taf. 11: F5*) mit langem Fussstück, an den Ohren zwei kleine Ringe aus Bronzedraht, um den Hals Bernsteinperlen. ….*

Povzetek opisa: 22. avgust. Na globini 1 metra človeški skelet z glavo proti vzhodu in nogami proti zahodu. Na glavi je ležal velik kamen, na prsih velika, dobro ohranjena čolničasta fibula (Fig. 3 = tu Tab. 11: F 5) z dolgo nogo, ob ušesih dvoje obročkov iz bronaste žice, okoli vratu jantarne jagode.

1.–4. Spiralni lasni obročki s pregibom (oz. uhani) iz bronaste žice, pri čemer imata dva spletena konca. Pr. ca 4,4 cm. NHMW 6543.
5. Velika bronasta čolničasta fibula, okrašena s štirimi cikcakastimi pasovi, med seboj so ločeni s po tremi ali dvema prečnima rebroma. Dolga jaškasta noga se zaključi s sploščenim kroglastim zaključkom, flankiranim s svitkoma ter na samem koncu z majhnim kroglastim pestičem. Dol. 19, 5 cm. NHMW 6493.

1.–4. Spiralreifen (Haar- oder Ohrreifen/ Ohrringe) aus zusammengebogenem Bronzedraht mit Schleife/- en bzw. geflochtenen Enden. Dm. ca 4,4 cm. NHMW 6543.
5. Grosse Kahnfibel aus Bronze, verziert mit vier Zick-Zack-Bändern, dazwischen mehrfache Doppellinien. Der lange Fuss ist mit einem profilierten, kugligen Endknopf versehen. L. 19,5 cm. NHMW 6493.

Gr. 1881 / II 17

v. Hochstetter 1883: *22. August. In 3 Meter Tiefe und 2 Meter weiter östlich fand sich ein zweites nicht erhaltbares Skelet, ohne Beigaben.*

Povzetek opisa: 22. avgust. Na globini 3 metrov in v oddaljenosti 2 metrov proti vzhodu je bil odkrit še drug skelet, brez pridatkov.

Gr. 1881 / II 18-32

v. Hochstetter 1883: *23. August. 15 Urnen mit Leichenbrand, davon 9 gut erhalten, nicht alle Urnen mit Schalen bedeckt.*

Povzetek opisa: 23. avgust. 15 žar z žganino, od tega 9 dobro ohranjenih, vse žare niso bile pokrite s skledo.

Gr. 1881 / II 33 in / und xx **Tab./Taf. 11 E**

v. Hochstetter 1883: *24. August. Mehrere Urnen mit Leichenbrand. In einer sehr grossen Urne fanden sich noch zwei kleine thönerne Töpfe, eine Schale und eine dreiarmige Lampe aus Thon (Fig. 5* – hier Taf. 11 E) *nebst einer Fibel aus Bronze. Die Lampe ist der erste derartige Fund von Watsch.*

Povzetek opisa: 24. avgust. Več žar z žganino. V eni zelo veliki žari so bili še dva majhna lončka, skleda in trojna svetilka (Fig. 5 – tu Tab. 11 E) ter bronasta fibula.

Posoda s tremi čašami, med seboj povezanimi z odprtinami pri njihovem dnu, in z visoko votlo nogo z zaprtim dnom. V nogi so kamenčki oz. glinene kroglice, ker ropoče, torej gre za neke vrste ropotulje; rjava, glajena. Viš. 11,6 cm. NHMW 6690.
- **Žara.**
- **Dva lončka.**
- **Skleda.**
- **Bronasta fibula.**

Fussgefäss mit drei kleinen Schälchen/Töpfchen, die seitlich an den Böden durch Öffnungen bzw. Verbindungstellen miteinander verbunden sind. Im geschlossenen Fuss sind kleine Kügelchen, die Geräusche verursachen, es handelt sich demnach um eine Art Rassel. Braun, geglättet. H. 11,6 cm. NHMW 6690.
- Urne.
- Zwei Töpfchen.
- Schale.
- Fibel aus Bronze.

Lit.: glej tudi Seewald, MAGW 98, 1968, 47 – 50, Fig. 5.

Gr. 1881 / II 34 in / und xxx **Tab./Taf. 11 C**

v. Hochstetter 1883: *29. August. Fünf Aschenurnen und zwei Schalen.*
In einer schon ursprünglich in zerbrochenem Zustand eingegrabenen Urne, indem die eine Seite derselben fehlte, ohne dass sich irgend welche Bruchstücke auffinden liessen, lag auf dem Leichenbrand ein grosser eiserner Paalstab und eine schön erhaltene Lanzenspitze aus Bronze, mit der scharften Seite des Blattes fest mit dem Brauneneisenstein verwandelten Paalstab verwachsen (Fig. 6 = siehe hier Abb. 4 bzw. Taf. 11 C*). Am Brauneneisenstein haften einzelne Stücke der Leichenbrandknochen; ausserdem ist sowohl das die Bronzelanze und die eiserne Axt verbindende Mittelstück, als auch die letztere selbst ihrer ganzen Länge nach an einer Seite von einer Schichte von Brauneneisenstein überzogen; die eine Pseudomorphose nach einem groben Gewebe darstellt, das aufs deutlichste erhalten ist. Dieses Gewebe deutet darauf hin, dass die beiden Waffen in ein Stück Zeug eingehüllt in die Urne mit Leichenbrand gelegt waren, in der sie gefunden wurden.*
*In einer zweiten Urne lag eine Fibel aus Bronze, ein eiserner Ring, kleine Bronzeringe und ein Webstuhlgewicht aus Thon (*siehe hier Taf. 28: 36*).*

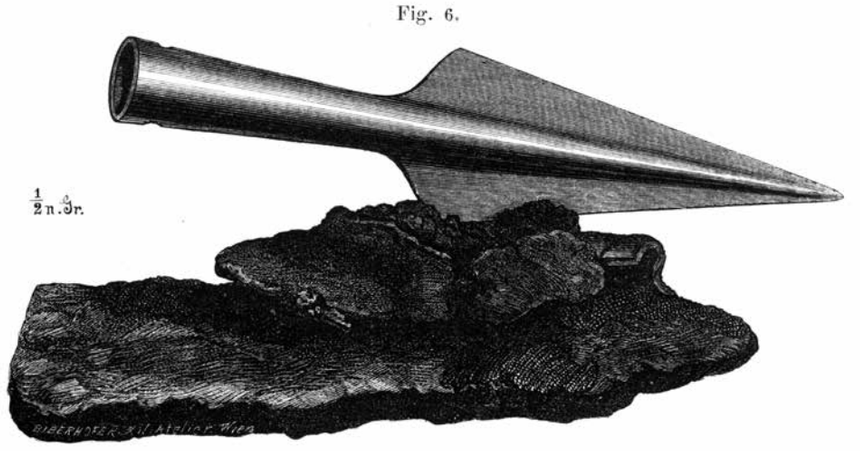

Lanzenspitze aus Bronze, durch eine Brauneisensteingeode verwachsen mit einem eisernen Paalstab, 1/2 nat. Grösse.

Slika 4
Vače, 1881/ II 34 (povzeto po von Hochstetter 1883, 166, Fig. 6; Much 1889, Taf. 52: 3–4).
Abbildung 4
Vače, 1881/ II 34 (nach von Hochstetter 1883, 166, Fig. 6; Much 1889, Taf. 52: 3–4).

Povzetek opisa: 29. avgust. Pet žar in dve skledi.
V eni že prvotno razbiti žari, ki ji je manjkala ena stran, ne da bi našli njene fragmente, sta na žganini ležali velika železna sekira in lepo ohranjena bronasta sulična ost, ki je prirjavela na sekiro (glej tu Sl. 4, Tab. 11 C). Na rjo so bili prilepljeni tudi koščki kalciniranih kosti preminulega. Poleg tega se je v rji med sulično ostjo in sekiro v njuni celotni dolžini ohranila z rjo prepojena groba tkanina. Kaže, da sta bila oba kosa orožja zavita vanjo in tako kot en pridatek položena v žaro.

V eno izmed drugih žar so bili priloženi bronasta fibula, železen obroč, majhni bronasti obročki in glinena utež za statve (glej tu Tab. 28: 36).

Železna plavutasta sekira z obojestranskimi plavutmi, na katero so prirjaveli bronasta sulična ost in ostanki grobe tkanine. Sulična ost ima asimetrično rombično oblikovan list z izrazitim polkrožnim rebrom: list je na spodnjem robu, tik nad tulom, poškodovan oz. odkrhnjen. Pri dnu tula je na vsaki strani majhna luknjica za pritrditev na leseno toporišče. Dol. sekire 18, 5 cm, dol. sulične osti 21,7 cm. NHMW 6482.

– **Žara.**

Eisernes beidseitiges Lappenbeil mit Eisenkorrosion und dran ankorrodierten Lanzenspitze aus Bronze und grobe Textilienreste. Die Lanze hat eine asymetrisch rhomboide Form und ist im unteren Teil abgebrochen. An der Tülle befinden sich seitlich zwei Löcher. L. des Beiles 18,5 cm; L. der Lanzenspitze 21,7 cm. NHMW 6482.

– Urne.

Lit.: von Hochstetter 1883, 163–166, Fig. 1–6; Much 1889, Taf. 52: 3–4.

Gomila I / Tumulus I

v. Hochstetter 1883: *Nachdem der Hügel* (= Tumulus II) *bis auf seinen steilen Nordabhang ganz abgegraben war, wurden weitere Grabungen noch in dem Walde unterhalb des im Jahre 1878 ausgegrabenen ersten Hügels veranstaltet. Das Resultat war:*

Povzetek opisa: Potem, ko je bila gomila (= gomila II) povsem izkopana tudi na njeni strmi severni strani, se je z izkopavanji nadaljevalo v tem gozdu na območju pod leta 1878 izkopano prvo gomilo. Rezulati so bili naslednji:

Gr. 1881 / 1 x

v. Hochstetter 1883: *30. August. Mehrere Urnen mit Leichenbrand; in einer lag eine schön patinierte Bogenfibel aus Bronze, in einer zweiten ein Ohrgehänge aus Bronze und kleine Bronzeknöpfe, in einer dritten eine halbkreisförmige Bogenfibel ganz aus Eisen.*

Pozetek opisa: 30. avgust. Več žar z žganino; v eni je ležala lepo patinirana bronasta ločna fibula, v drugi uhan (oz. ušesni/ lasni obesek) in majhni bronasti gumbki, v tretji pa železna ločna fibula.

Verjetno gre za eno izmed bronastih in eno izmed železnih fibul ter uhane oz. lasne obročke na Tab. 24, 25, 26.

Möglicherweise handelt sich um die Fibeln aus Bronze und Eisen sowie Ohr- bzw. Haarringe auf den Taf. 24, 25, 26.

Gr. 1881 / I 1

v. Hochstetter 1883: *31. August. Eine Urne mit Leichenbrand, darin eine Fibel aus Bronze von der gewöhnlichen Certosa-Form mit zurückgebogenem in einen Knopf endendem Schlussstück (*möglicherweise die Fibel Taf. 25: 17*), ferner ein gebrochener Armring aus Bronze und etwas Eisen.*

Povzetek opisa: 31. avgust. Žara z žganino, v njej bronasta certoška fibula (verjetno Tab. 25: 17), nadalje razlomljena bronasta zapestnica in nekaj železnega.

Gr. 1881 / I xx

v. Hochstetter 1883: *1. September. Mehrere Urnen, in einer eine halbkreisförmige Bogenfibel aus Bronze, in einer zweiten eine halbkreisförmige Bogenfibel aus Eisen.*

Povzetek opisa: 1. september. Več žar, v eni izmed njih bronasta ločna fibula, v drugi železna ločna fibula.

Verjetno gre za eno izmed bronastih in eno izmed železnih fibul na Tab. 24, 25.

Möglicherweise handelt sich um die Fibeln aus Bronze und Eisen auf den Taf. 24, 25.

Gr. 1881 / I x, posamezne najdbe bzw. Einzelfunde Tab./Taf. 25

v. Hochstetter 1883: *1. September. Eine zierliche Schlangenfibel (Fig. 7*= siehe hier Taf. 25: 18), *eine Achter darstellend, und eine sehr gut erhaltene grosse halbkreisförmige Fibel aus Bronze mit Kreisornamenten, die mittelst Stanzen in den Bronzering eingeschlagen sind (Fig. 8* – siehe hier Taf. 25: 2) *wurden frei in der Erde gefunden.*

Povzetek opisa: 1. september. Lična kačasta fibula (Sl. 7 oz. glej tu Tab. 25: 18 = fibula zgodnjelatenske sheme) in velika, zelo dobro ohranjena dvozankasta ločna fibula, okrašena s punciranimi krožci (Fig. 8 – glej tu Tab. 25:2), sta bili najdeni prosto ležeči v zemlji.

Tab. 25: 2 Bronasta dvozankasta ločna fibula; lok rombičnega preseka in polkrožno oblikovana noga fibule sta okrašena le na zunanji strani s punciranimi krožci, ti so na loku razporejeni v parih, na nogi so na vsaki strani po trije krožci, med njimi pa še dva. Lok fibule je nad obema zankama okrašen s prečnimi vrezi. Zanka nad nogo je kvadratnega preseka. Dol. 11 cm. NHMW 6505.

Tab. 25: 18 Bronasta ločna fibula zgodnjelatenske sheme z dvojno zavito peresovino; lok fibule, proti loku usločen zaključek nogice v obliki »kačje glavice« in ležišče za iglo fibule so okrašeni s prečnimi rebri, med njimi je vrezan okras poševnih črt v obliki črke V. Dol. 5,5 cm. NHMW 6501.

Taf. 25: 2 Zweischleifige Bogenfibel aus Bronze; der Bogen mit rhombischen Querschnitt ist an der Aussensiete mit Paaren von punzierten Kreisaugen verziert, ebenso wie der halbkreisförmige Fuss; die Schleifen weisen einen quadratischen Querschnitt auf. L. 11 cm. NHMW 6505.

Taf. 25: 18 Bronzefibel vom Frühlatène-Schema; der Bogen, der Nadelhalter sowie der zum Bogen gebogenene Fussabschluss in Form eines »Schlangenköpfchens« sind mit quer eingeritzten Bändern verziert. L. 5,5 cm. NHMW 6501.

Gr. 1881 / I 2 Tab./Taf. 11 D

v. Hochstetter 1883: *1. September. Endlich wurden noch an der Hand eines Skeletes zwei Fingerringe aus Bronze gefunden (Fig. 9* = siehe hier Taf. 11 D).

Povzetek opisa: 1. september. Končno sta bila na roki enega skeleta najdena še dva bronasta prstana (Sl. 9 = glej tu Tab. 11 D).

Opomba: V inventarni knjigi NHMW je kot dodatek pod »Anhang I« (NHMW 6692–6695) zapisano, da sta bila prstana odkupljena od F. Peruzzija.

1. **Bronast prstan z okrasom dveh nasproti si ležečih obraznih mask, med katerima je polje z okroglim emajlnim vložkom, medtem ko po sredini preostalega dela prstana teče drobno, s finimi prečnimi vrezi okrašeno rebro. Pr. 2,3 cm. NHMW 6692.**
2. **Bronast prstan z okrasom dveh nasproti si ležečih zelo shematiziranih mask, med katerima sta dve prečni, drobno narezljani rebri, medtem ko po sredini preostalega dela prstana teče rebro, enako izvedeno kot pri zgornjem primerku. Pr. 2,2 cm. NHMW 6693.**

Anmerkung: Im Inventarbuch NHMW unter dem »Anhang I« (NHMW 6692–6695) ist notiert, dass die Fingerringe von F. Peruzzi gekauft wurden.

1. Fingerring aus Bronze mit gegenüber gestellten Maskendarstellungen, zwischen denen sich ein Rund mit teilweise fehlender Email-Einlage befindet; entlang des Ringes fein geritzte Rippen. Dm. 2,3 cm. NHMW 6692.
2. Fingerring aus Bronze mit gegenüber gestellten sehr schematisierten Maskendarstellungen, zwischen denen zwei fein geritzten Rippen verlaufen sowie einer weiteren Rippe entlang des Ringes. Dm. 2,2 cm. NHMW 6693.

Lit.: von Hochstetter 1883, 166–167, Fig. 7–9 ; Much 1889, Taf. 52: 5–6. Za prstana glej tudi Megaw 1965–1966, 164–165, Nr. 34–35, Taf. 15: 4–6.

Najdbe iz izkopavanja F. von Hochstetterja leta 1881 brez natančnih podatkov, iz katerih grobov izvirajo posamezni predmeti

Funde aus den Ausgrabungen von F. von Hochstetter 1881 ohne genauen Angaben

Tab./Taf. 12

1. **Velika vrečasta žara s tremi plastičnimi bradavicami pod ustjem in dvema jezičastima držajema na spodnji tretjini posode; rjava, na sijaj glajena. Viš. 55 cm. NHMW 6631.**
2. **Vrečasta žara – večji lonec – antično popravljena, kar je razvidno na dveh mestih pod ustjem posode s paroma luknjic na obeh straneh loma. Posoda je okrašena s petimi podolgovatimi plastičnimi bradavicami; temnorjava, glajena. Žara je bila pokrita s skledo z uvitim ustjem; temnorjava, glajena. Viš. žare 24,8 cm, viš. sklede 10,2 cm. NHMW 6663.**
3. **Žara – večji lonec z izvihanim ustjem – s plastično podkvasto apliko na rami; temnorjava, slabo glajena. Žara je bila pokrita s skledo z uvitim ustjem; temnorjava do črna, na sijaj glajena. Skleda ima plastično bradavico, ki je dvojno predrta. Viš. žare 24 cm, viš. sklede 7,7 cm. NHMW 6665.**

1. Grosse sackförmige Urne mit drei Buckeln unter der Mündung und zwei Handhaben am unteren Teil des Rezipients; braun, geglättet. H. 55 cm. NHMW 6631.
2. Ovale Urne – grosser Topf – mit fünf horizontalen Leisten; wie die kleinen Löcher unter der Mündung verdeutlichen, wurde die Urne schon antik repariert. Die Urne wurde mit einer Schale bedeckt; dunkelbraun bis schwarz, geglättet. H. der Urne 24,8 cm; H. der Schale 10,2 cm. NHMW 6663.
3. Konische Urne mit einer halbkreisförmigen Aplike an der Schulter, dunkelbraun, schwach geglättet. Die Urne wurde mit einer Schale bedeckt, die mit einer Warze mit zwei Löchern versehen ist; dunkelbraun bis schwarz, fein geglättet. H. der Urne 24 cm, H. der Schale 7,7 cm. NHMW 6665.

Tab./Taf. 13

1. **Velika vrečasta žara; rjava, slabo glajena. Viš. 45 cm. NHMW 6632.**
2. **Velika sodčasta žara, na zgornjem delu okrašena s tremi okroglimi plastičnimi bradavicami, obdanimi s krožno kaneluro; rjava; groba. Viš. 40,6 cm. NHMW 6633.**
3. **Vrečasta žara – večji lonec – z rahlo poudarjenim valjastim vratom; neenakomerno rjavo žgan, slabo glajen. V žari je ohranjeno nekaj žganine. Žara je bila pokrita s skledo z uvitim ustjem in profilirano plastično navpično predrto bradavico; neenakomerno rjavo žgana. Viš. žare 30 cm, viš. sklede 12, 3 cm. NHMW 6661.**
4. **Žara z visokim in rahlo usločenim stožčastim vratom ter šestimi koničnimi bradavicami na največjem obodu; temnorjava, glajena. Žara je bila pokrita s skledo z uvitim ustjem in bradavico na največjem obodu; rjavo žgana, glajena. Viš. žare 32,5 cm, viš. sklede 12 cm. NHMW 6643.**

1. Grosse sackförmige Urne braun, kaum geglättet. H. 45 cm. NHMW 6632.
2. Grosse fassförmige Urne mit drei kleinen Hofbuckeln im oberen Teil des Gefässes; braun, grob. H. 40,6 cm. NHMW 6633.
3. Sackförmige Urne mit zylindrischem Hals; unregelmässig braun. In der Urne noch Leichenbrand. Die Urne wurde mit einer Schale bedeckt, die mit einer vertikal durchlochten Warze versehen ist; unregelmässig braun. H. der Urne 30 cm, H. der Schale 12,3 cm. NHMW 6661.
4. Urne – Kegelhalsgefäss mit sechs Buckeln am Bauch, dunkelbraun, geglättet. Die Urne wurde mit einer Schale bedeckt, die mit einer Warze versehen ist; braun, geglättet. H. der Urne 32,5cm, H. der Schale 12 cm. NHMW 6643.

Tab./Taf. 14

1. **Velika vrečasta žara z rahlo poudarjeno ramo in valjastim vratom. Na rami okras iz osmih žlebljenih trikrakov, ki imajo v svojem izhodišču in na koncu vsakega kraka vtisnjene krožne jamice; rjava, glajena. Viš. 55,4 cm. NHMW 6634.**

2.–3. **Žara z visokim in rahlo usločenim stožčastim vratom; svetlejše rjava, na sijaj glajena. Pokrita je bila s skledo z uvitim ustjem z navpično predrto plastično bradavico na največjem obodu; temnorjava, na sijaj glajena. Viš. žare 24 cm, viš. sklede 10 cm. Žara je bila polna kalciniranih kosti, med kostmi je bila v papirčku zavita ogrlica iz jantarnih**

jagod ter drobnih belih in rumenih steklenih jagod z bradavičkami.[16] NHMW 6644.

4. **Žara – posoda z nogo ter kratkim stožčastim vratom in izrazito izvihanim ustjem; na obodu okrašena z žlebljenim tritračnim cikcakastim pasom; črna, na sijaj glajena, grafitirana. Žara je bila pokrita s skledo z uvitim ustjem z navpično predrto bradavico na največjem obodu; svetlejše rjava, slabo glajena. Viš. žare 25,4 cm, viš. sklede 9 cm. NHMW 6670.**

1. Grosse sackförmige Urne mit kurzem zylindrischem Hals, an der Schulter Verzierung aus acht kannelierten Dreizacken und vertieften runden Punkten oben und unten an den Enden der Zacken. H. 55,4 cm. NHMW 6634.

2.–3. Urne – Kegelhalsgefäss; hellbraun, fein geglättet. Die Urne wurde mit einer Schale bedeckt, die mit einer vertikal durchlochten Warze versehen ist. H. der Urne 24 cm, H. der Schale 10 cm. In der Urne sind noch kalzinierte Knochen aufbewahrt und unter diesen eine Kette aus weissen und gelben winzigen Glas- und Bernsteinperlen (in einem Papiersäckchen verpackt)[17]. NHMW 6644.

4. Urne – Fussgefäss mit Kegelhals und ausladendem Mündungsrand, verziert am Rezipent mit einem Zickzackband aus drei Kanneluren; schwarz, fein geglättet, graphitiert. Die Urne wurde mit einer Schale bedeckt, die mit einer vertikal durchlochten Warze versehen ist; hellbraun, geglättet. H. der Urne 25,4 cm; H. der Schale 9 cm. NHMW 6670.

Tab./Taf. 15

1. **Kroglasta žara s štirimi koničnimi bradavicami; črna, na sijaj glajena. Viš. 45,6 cm. NHMW 6635.**
2. **Kroglasta žara – pitos – z oddvojenim usločenim vratom in štirimi koničnimi plastičnimi bradavicami na prehodu v rame ter z dvema jezičastima držajema v spodnjem delu posode; zunaj črna, na sijaj glajena, znotraj rdečerjava. Viš. 52 cm. NHMW 6636.**

1. Grosse rundliche Urne mit leicht gebogenem Hals und vier Buckeln am Rezipient; schwarz, fein geglättet. H. 45,6 cm. NHMW 6635.
2. Grosse rundliche Urne mit konkav gebogenem Hals und vier Buckeln an der Schulter sowie zwei Handhaben am unteren Teil des Rezipienten; aussen schwarz, fein geglättet, innen rötlichbraun. H. 52 cm. NHMW 6636.

16 Zato domneva, da je bila ogrlica grobni pridatek prav v tej žari oz. grobu.
17 Daher die Annahme, dass die Kette als Grabbeigabe in dieser Urne entdeckt wurde.

Tab./Taf. 16

1. **Velika vrečasta žara z valjastim vratom, štirimi nizkimi plastičnimi bradavicami na rami ter dvema velikima jezičastima držajema v spodnjem delu posode; sivorjava, glajena. Viš. 64 cm. NHMW 6637.**
2. **Nizka kroglasta žara s kratkim valjastim vratom; črna, na sijaj glajena. Žara je bila pokrita s skledo z uvitim ustjem, ki ima na največjem obodu plastično bradavico. Viš. žare 18,6 cm, viš. sklede 11,5 cm. NHMW 6652.**
3. **Majhna žara s stožčastim vratom, navzven usločenim ustjem in tremi koničnimi plastičnimi bradavicami na rami; rjava. Žara je polna kalciniranih kosti. Pokrivala jo je skleda z uvitim, vodoravno fasetiranim ustjem in vodoravno predrto plastično bradavico ter vboklim dnom; temnorjava do črna, na sijaj glajena. Viš. žare 20 cm, viš. sklede 8,3 cm. NHMW 6647.**

1. Grosse sackförmige Urne mit zylindrischem Hals, vier Buckeln an der Schulter und zwei Handhaben am unteren Teil des Rezipienten; grau-braun, geglättet. H. 64 cm. NHMW 6637.
2. Urne – Kragenhalsgefäss, schwarz, fein geglättet. Die Urne wurde mit einer Schale bedeckt, die mit einer Warze versehen ist. H. der Urne 18,6 cm, H. der Schale 11,5 cm. NHMW 6652.
3. Urne – kleines Kegelhalsgefäss, verziert mit drei Buckeln an der Schulter; braun. In der Urne sind noch kalzinierte Knochen aufbewahrt worden. Die Urne wurde mit einer Schale mit horizontal facettiertem Rand bedeckt, die mit einer horizontal durchlochten Warze versehen ist; dunkelbraun bis schwarz, fein geglättet. H. der Urne 20 cm, H. der Schale 8,3 cm. NHMW 6647.

Tab./Taf. 17

1. **Velika zaobljeno bikonična žara z lijakastim vratom in s petimi navpično postavljenimi podolgovatimi plastičnimi bradavicami v ramenskem delu posode; črna, na sijaj glajena. Viš. 55 cm. NHMW 6638.**
2. **Žara z visokim, rahlo lijakastim vratom in s štirimi majhnimi plastičnimi bradavicami na prehodu rame v vrat posode; rdečkasto rjava, slabo glajena. Pokrivala jo je skleda z uvitim ustjem in plastično bradavico na največjem obodu; črna, na sijaj glajena. Viš. žare 25 cm, viš. sklede 12 cm. NHMW 6659.**
3. **Žara s stožčastim vratom in rahlo izvihanim ustjem, na rami okras šestih visečih polkrogov,**

razporejenih od okrasa s štirimi polkrožnimi kanelurami, prek takšnega s tremi do naslednjega z dvema polkrogoma, ki so med seboj povezani s po eno vodoravno kaneluro, tj. okras si sledi dvakrat v zaporedju 4-3-2; temnorjava do črna, glajena. Žaro je prekrivala skleda z uvitim ustjem; temnorjava do črna, na sijaj glajena. Viš. žare 20 cm, viš. sklede 8,6 cm. NHMW 6649.

1. Grosse schwach doppelkonische Urne mit leicht trichterförmigem Hals, verziert mit fünf kurzen vertikalen Rippen an der Schulter; schwarz, fein geglättet. H. 55 cm. NHMW 6638.
2. Kleine bauchige Urne mit leicht trichterförmigem Hals und vier Buckelchen an der Schulter, rötlichbraun, schlecht geglättet. Die Urne wurde mit einer Schale bedeckt, die mit einer Warze versehen ist; schwarz, fein geglättet. H. der Urne 25 cm, H. der Schale 12 cm. NHMW 6659.
3. Urne – Kegelhalsgefäss, verziert an der Schulter mit sechs Halbkreisen in einer Reihe aus vier, drei und zwei Kanneluren, die untereinander mit je einer schrägen Kannelur/ Linie verbunden sind, also zweimal 4-3-2 Halbkreismotiven. Die Urne wurde mit einer Schale bedeckt; dunkelbraun bis schwarz, fein geglättet. H. der Urne 20 cm; H. der Schale 8,6 cm. NHMW 6649.

Tab./Taf. 18

1. **Kroglasta žara s kratkim stožčastim vratom, na rami in največjem obodu okras petih skupin s po tremi navpičnimi rebri; črna, na sijaj glajena. Žara je bila pokrita s skledo z uvitim ustjem, ki se je popolnoma prilegala v žleb na prehodu rame v vrat posode. Skleda ima troje jezičastih držajev. Viš. žare 24,6 cm; viš. sklede 17,2 cm. NHMW 6653.**
2. **Bikonična žara s konkavno usločenim vratom in širokim lijakastim ustjem, na prehodu rame v vrat poteka širok žleb; na zunanji strani temnorjava do črna, na sijaj glajena, na notranji strani rdečkasta. Žara je bila pokrita s skledo z uvitim ustjem in tremi plastičnimi bradavicami; temnorjava, glajena. Viš. žare 18,6 cm, viš. sklede 16 cm. NHMW 6642.**

1. Urne – Kragenhalsgefäss, verziert mit fünf Gruppen von je drei vertikalen Rippen; schwarz, fein geglättet. Die Urne wurde mit einer gut aufsitzenden Schale bedeckt, die mit drei Handhaben versehen ist. H. der Urne 24,6 cm; H. der Schale 17,2 cm. NHMW 6653.
2. Urne – bikonisches Kegelhalsgefäss mit eher konkav gestaltetem Hals, am Übergang vom Hals zur Schulter eine tiefe Rille; draussen dunkelbraun-schwarz, innen rötlich, fein geglättet. Die Urne wurde mit einer Schale bedeckt, die mit drei länglichen Warzen versehen ist. H. der Urne 18,6 cm, H. der Schale 16 cm. NHMW 6642.

Tab./Taf. 19

1. **Velika kroglasta žara z usločenim vratom in lijakasto oblikovanim ustjem. Na rami tri konične plastične bradavice, pod največjim obodom dva jezičasta držaja; rjava, glajena. Viš. 43 cm. NHMW 6640.**
2. **Posoda s stožčastim vratom in rahlo izvihanim ustjem, na rami kaneliran okras iz osmih motivov v obliki sidra; črna, glajena, grafitirana. Viš. 13,5 cm. NHMW 6676.**
3. **Lonček z valjastim vratom in štirimi plastičnimi bradavicami na največjem obodu z vmesnim navpičnim žlebom oz. rebrom; sivorjav, glajen. Dno je rahlo vbočeno. Viš. 13,8 cm. NHMW 6678.**
4. **Žara z rahlo stožčastim vratom s tremi koničnimi plastičnimi bradavicami na ramenu; temnorjava. Žara je bila pokrita s skledo z uvitim ustjem, katere največji obod je razčlenjen s komajda opaznimi žlebovi, narejenimi s potegi prstov. Viš. žare 16,3 cm, viš. sklede 8,1 cm. NHMW 6655.**
5. **Žara – vrečast lonec, na obodu okrašen s sedmimi nizkimi plastičnimi bradavicami; temnorjava, glajena. Žara je bila pokrita s skledo z uvitim ustjem in plastično bradavico; temnorjava, na sijaj glajena. Viš. žare 16,9 cm, viš. sklede 9 cm. NHMW 6664.**

6 **Kroglasta žara s kratkim valjastim vratom; črna, na sijaj glajena. Žara je bila pokrita s skledo z uvitim ustjem z navpično predrto plastično bradavico; črna, glajena. Žara je polna kalciniranih kosti. Viš. žare 16,4 cm, viš. sklede 7,2 cm. NHMW 6654.**

1. Grosse rundliche Urne mit leicht trichterförmigem Hals, verziert mit drei Buckeln an der Schulter und zwei Handhaben am unteren Teil des Rezipienten; braun, geglättet. H. 43 cm. NHMW 6640.
2. Kleines Kegelhalsgefäss, verziert an der Schulter mit acht kannelierten ankerförmigen Motiven, schwarz, geglättet, graphitiert. H. 13,5 cm. NHMW 6676.
3. Topf mit zylindrischem Hals und an der Schulter mit vier Buckeln und dazwischen mit Rillen/Rippen; grau-braun, geglättet. H. 13,8 cm. NHMW 6678.
4. Urne – ovales Gefäss mit hohem Hals und drei Buckeln an der Schulter. Die Urne wurde mit einer

Schale bedeckt, die mit kaum erkennbaren breiten Rillen (durch Finger entstanden) versehen ist. Dunkelbraun. H. der Urne 16,3 cm, H. der Schale 8,1 cm. NHMW 6655.

5. Urne – sackförmiger Topf, verziert etwa in der Mitte der Höhe mit sieben Buckelchen, dunkelbraun, geglättet. Die Urne wurde mit einer Schale bedeckt, die mit einer kleinen Warze versehen ist; dunkelbraun, geglättet. H. der Urne 16,9 cm, H. der Schale 9 cm. NHMW 6664.
6. Urne – rundliches Gefäss mit kurzem Hals; schwarz, fein geglättet. Die Urne wurde mit einer Schale bedeckt, die mit einer vertikal durchlochte Warze versehen ist; schwarz, geglättet. In der Urne sind noch kalzinierte Knochen aufbewahrt worden. H. der Urne 16,4 cm, H. der Schale 7,2 cm. NHMW 6654.

Tab./Taf. 20

1. **Velika žara s stožčastim vratom in izvihanim ustjem, tremi plastičnimi bradavicami na rami in tremi jezičastimi držaji pod največjim obodom; zunaj temnorjava do črna, na sijaj glajena, na notranji strani rdečerjava. Viš. 53,4 cm. NHMW 6639.**
2. **Velika žara z oddvojenim rahlo lijakastim vratom in tremi plastičnimi bradavicami na rami; črna, na sijaj glajena. Viš. 42 cm. NHMW 6641.**
3. **Lonček z rahlo lijakasto oblikovanim vratom, na največjem obodu okrašen s tremi poševnimi razčlenjenimi plastičnimi rebri; rjavordeč, grob. Viš. 13,6 cm. NHMW 6682.**
4. **Posoda s stožčastim vratom in izvihanim ustjem; temnorjava. Viš. 11 cm. NHMW 6681.**
5. **Posoda s stožčastim vratom in rahlo izvihanim ustjem, na rami so štiri konične plastične bradavice, dno je vboklo; neenakomerno črnorjava. Viš. 13,5 cm. NHMW 6679.**
6. **Posoda s stožčastim vratom in rahlo izvihanim ustjem ter s štirimi plastičnimi bradavicami na rami; črna, na sijaj glajena, grafitirana. Viš. 13,5 cm. NHMW 6675.**
7. **Posoda z valjastim vratom in rahlo odebeljenim robom ustja; črna, slabo glajena. Viš. 15,3 cm. NHMW 6680.**

1. Grosse Urne mit hohem Hals und leicht trichterförmiger Mündung, an der Schulter drei Buckeln und drei Handhaben am unteren Teil des Rezipienten; aussen dunkelbraun bis schwarz, innen rötlichbraun, fein geglättet. H. 53,4 cm. NHMW 6639.
2. Grosse längsovale Urne mit leicht trichterförmigem Hals, an der Schulter drei Buckel; schwarz, fein geglättet. H. 42 cm. NHMW 6641.
3. Töpfchen mit leicht trichterförmigem Hals, am Bauch verziert mit drei schrägen, gegliederten Leisten; braun-rötlich, grob. H. 13,6 cm. NHMW 6682.
4. Kleines Kegelhalsgefäss; dunkelbraun. H. 11 cm. NHMW 6681.
5. Kleines Kegelhalsgefäss mit vier Buckeln an der Schulter; braun-schwarz. H. 13,5 cm. NHMW 6679.
6. Kleines Kegelhalsgefäss mit vier Buckeln an der Schulter, schwarz, fein geglättet, graphitiert. H. 13,5 cm. NHMW 6675.
7. Gefäss mit zylindrischem Hals; schwarz, schwach geglättet. H. 15,3 cm. NHMW 6680.

Tab./Taf. 21

1. **Žara s stožčastim vratom in lijakasto oblikovanim ustjem ter tremi koničnimi plastičnimi bradavicami na rami; na zunanji strani temnorjava, na sijaj glajena, na notranji strani rdečkasta. Viš. 25,7 cm. NHMW 6646.**
2. **Žara z usločenim stožčastim vratom, okrašena s štirimi koničnimi bradavicami, ki se nadaljujejo proti dnu v zožena plastična rebra; svetlorjava, glajena. Žara je polna kalciniranih kosti. Viš. 24 cm. NHMW 6648.**
3. **Žara s stožčastim vratom in izvihanim ustjem, na rami po dvoje navpičnih kratkih plastičnih reber; temnorjava, na sijaj glajena. Žara je bila pokrita s skodelo z bradavico (neohranjena oz. založena). Viš. žare 24,5 cm. NHMW 6645.**
4. **Žara s kratkim in rahlo usločenim valjastim vratom, na rami okrašena s petimi stisnjeno oblikovanimi plastičnimi bradavicami; svetlejše rjava, groba. Žara je polna kalciniranih kosti. Viš. 24,8 cm. NHMW 6657.**
5. **Žara z valjastim vratom, svetlorjava. Viš. 28 cm. NHMW 6651.**
6. **Žara z oddeljenim, rahlo usločenim valjastim vratom; temnorjavordeča, glajena. Viš. 26,4 cm. NHMW 6660.**

1. Urne – Kegelhalsgefäss mit drei Buckeln auf der Schulter, aussen dunkelbraun, fein geglättet, innen rötlich. H. 25,7 cm. NHMW 6646.
2. Urne – Kegelhalsgefäss, mit leicht konkav gestaltetem Hals, verziert an der Schulter mit vier Buckeln, die in den vertikal verlaufenden Rippen ausklingen; hellbrau. In der Urne sind kalzinierte Knochen aufbewahrt worden. H. 24 cm. NHMW 6648.
3. Urne – Kegelhalsgefäss mit zwei vertikalen kurzen Rippen an der Schulter; dunkelbraun, fein geglättet. Die Urne wurde mit einer Schale bedeckt (verschollen). H. 24,5 cm. NHMW 6645.

4. Urne – sackförmiges ovales Gefäss mit zylindrischem bzw. leicht trichterförmigem Hals, verziert an der Schulter mit fünf länglichen Buckeln. In der Urne sind kalzinierte Knochen aufbewahrt worden. H. 24,8 cm. NHMW 6657.
5. Urne – bikonisches Gefäss mit zylindrischem Hals, hellbraun. H. 28 cm. NHMW 6651.
6. Urne – rundliches Gefäss mit zylindrischem Hals, dunkelbraun-rötlich, geglättet. H. 26,4 cm. NHMW 6660.

Tab./Taf. 22

1. **Žara z visokim usločenim stožčastim vratom. V spodnjem delu vratu ima grobo vrezan okras iz pasu šrafiranih trikotnikov z zaključki v obliki strešastih dvokrakov, nad njim je pas cikcakov. Posoda ima vboklo dno; temnorjava do črna, glajena. Viš. 28,8 cm. NHMW 6668.**
2. **Kroglasta žara s štirimi podolgovatimi plastičnimi bradavicami; rdečkastorjava. Žara je polna kalciniranih kosti. Viš. 23,5 cm. NHMW 6666.**
3. **Žara situlaste oblike, rdečerjava, groba. Viš. 27,4 cm. NHMW 6662.**
4. **Lonec ovalne oblike z dvema majhnima ročajema pod ustjem (en ročaj je odlomljen), okrašen z dvema vodoravnima žlebovoma, med katerima so nanizane vtisnjene okrogle jamice; črn, glajen. Viš. 13,8 cm. NHMW 6683.**
5. **Žara z usločenim stožčastim vratom in tremi majhnimi koničnimi bradavicami na rami; temnorjava, glajena. Viš. 19,2 cm. NHMW 6658.**
6. **Žara kroglaste oblike z lijakastim vratom in s tremi širokimi vodoravnimi kanelurami na rami; temnorjava, na sijaj glajena. V žari ostanki žganine. Viš. 21,2 cm. NHMW 6650.**
7. **Žara s stožčastim vratom, s kaneluro oddvojenim od rame posode, na rami okrašena s petimi podolgovatimi plastičnimi bradavicami, obdanimi s po dvema polkrožno visečima kanelurama; temnorjava do črna, glajena. Viš. 22,8 cm. NHMW 6656.**

1. Urne – bikonisches Gefäss mit hohem, konkav gestaltetem Hals und trichterförmiger Mündung. Sie trägt am Hals eine verhältnismässig grobe Ritzverzierung aus schraffierten Dreiecken und Zick-Zack-Motiven. Dunkelbraun bis schwarz, geglättet. H. 28,8 cm. NHMW 6668.
2. Urne – sackförmiges rundliches Gefäss mit vier länglichen kurzen Leisten, rötlich-braun. In der Urne sind kalzinierte Knochen aufbewahrt worden. H. 23,5 cm. NHMW 6666.
3. Urne – situlaförmiges Gefäss, rötlichbraun. H. 27,4 cm. NHMW 6662.
4. Topf mit zwei Henkelchen unter dem Mündungsrand (einer abgebrochen), verziert mit zwei horizontalen Rillen und dazwischen liegenden vertieften runden Punkten. H. 13,8 cm. NHMW 6683.
5. Urne – kleines Kegelhalsgefäss mit drei Buckeln an der Schulter, dunkelbraun, geglättet. H. 19,2 cm. NHMW 6658.
6. Urne – rundliches Gefäss mit trichterförmigem Hals, verziert an der Schulter mit drei horizontal verlaufenden breiten Kanneluren. Dunkelbraun, fein geglättet. In der Urne ist Leichenbrand aufbewahrt worden. H. 21,2 cm. NHMW 6650.
7. Urne – Kegelhalsgefäss, am Übergang vom Hals zur Schulter eine horizontale Rille, an der Schulter eine Verzierung aus fünf länglichen Buckeln, die je mit zwei kannelierten Halbkreisen umrandet sind. Dunkelbraun bis schwarz, geglättet. H. 22,8 cm. NHMW 6656.

Tab./Taf. 23

1. **Posoda na nogi; temnorjava, na sijaj glajena. Viš. 15. cm. NHMW 6671.**
2. **Posoda na nogi, z rdečo in črno barvanim in grafitiranim okrasom, v srednjem delu se izmenjujejo motivi dvojnih pokončnih trikotnikov in trojnih visečih polkrogov. S črnimi pasovi so okrašeni tudi rob ustja, vrat in rob noge. Viš. 23,2 cm. NHMW 6669.**
3. **Skleda z uvitim ustjem in z dvakrat navpično predrto plastično bradavico; rjava, glajena. Viš. 8,6 cm. NHMW 6689.**
4. **Skleda z uvitim ustjem in plastično bradavico; rjavočrna, na sijaj glajena. Viš. 9,5 cm. NHMW 6688.**
5. **Skleda na nizki nogi s kratkim valjastim vratom in izvihanim ustjem, na rami poševno nažlebljena, v spodnjem delu posode okras iz dvojnih kanelur v cik-caku; črna, glajena, grafitirana. Viš. 5,8 cm. NHMW 6672.**
6. **Skodela s presegajočim ročajem, črna, glajena. Viš. 8,4 cm NHMW 6685.**
7. **Skodela z (odlomljenim) presegajočim ročajem; temnorjavočrna, na sijaj glajena. Viš. 11,4 cm. NHMW 6674.**
8. **Skodela na nizki nogi in presegajočim ročajem, ki ga zgoraj krasita dva roglja, na spodnjem delu pa plastični »repek«; črna, glajena, grafitirana. Viš. (brez ročaja) 8 cm. NHMW 6687.**
9. **Skodela na nizki nogi in presegajočim ročajem, ki ga zgoraj krasita dva polkroglasta roglja, približno na sredini pa plastični »repek«; črna, glajena, grafitirana. Viš. (brez ročaja) 8,4 cm. NHMW 6686.**

1. Fussgefäss; dunkelbraun, fein geglättet. H. 15 cm. NHMW 6671.
2. Fussgefäss, schwarz-rot bemalt/graphitiert, der mittlere Teil abwechselnd mit Motiven von drei konzentrischen Halbkreisen und zwei Dreiecken. H. 23,2 cm. NHMW 6669.
3. Schale mit leicht eingezogenem Rand und einer Warze, zweimal vertikal durchlocht; braun, geglättet. H. 8,6 cm. NHMW 6689.
4. Schale mit eingezogenem Rand und Warze; braunschwarz, fein geglättet. H. 9,5 cm. NHMW 6688.
5. Fussschüssel mit kurzem Hals und kannelierter Schulter, am unteren Teil verziert mit einem Zick-Zack-Muster aus doppelten Kanneluren; schwarz, geglättet, graphitiert. H. 5,8 cm. NHMW 6672.
6. Henkeltasse, schwarz, geglättet. H. 8,4 cm. NHMW 6685.
7. Hohe Tasse (Henkel fehlt); dunkelbraun-schwarz, fein geglättet. H. 11,4 cm. NHMW 6674.
8. Tasse mit leicht eingezogenem Rand und hohem Henkel, oben verziert mit zwei hornartigen Ansätzen und unten mit einem spitzen Fortsatz; schwarz, geglättet, graphitiert. H. (ohne Henkel) 8 cm. NHMW 6687.
9. Tasse mit niedrigem zylindrischem Hals und hohem Henkel, oben verziert mit zwei hornartigen rundlichen Ansätzen und unten mit einem spitzen Fortsatz; schwarz, geglättet, graphitiert. H. (ohne Henkel) 8,4 cm. NHMW 6686.

Tab./Taf. 24

1.–4., 6.–7. Bronaste igle s spiralno uvito glavico, delno fragmentirane. Dol. med 5 in 10 cm. NHMW 6491.
5. Bronasta igla z zvito (labodjo) glavico. Dol. 13,1 cm. NHMW 6491.
8.–10. Bronaste igle s kroglasto glavico. Dol. 16,3 cm, NHMW 6486; 12,5 cm, NHMW 6487; 8,6 cm, NHMW 6488.
11. Bronasta igla s tremi kroglastimi glavicami, fragmentirana. Dol. 8, 4 cm. NHMW 6489.
12. Bronasta igla s ploščato glavico in štirimi drobnimi svitki na vratu. Dol. 4,9 cm. NHMW 6490.
13.–20. Fragmenti bronastih igel. Dol. ca med 3 in 9, 4 cm. NHMW 6492.
21. Dvozankasta ločna železna fibula z visoko trikotno nogo in rombičnim presekom loka (tip 3a po Gabrovcu), fragmentirana. Dol. ca 9 cm. NHMW 6577.
22. Dvozankasta ločna železna fibula s široko pravokotno nogo in okroglim presekom loka (tip 1a po Gabrovcu), prirjaveli ostanki tkanine se držijo loka in noge, fragmentirana. Dol. 10 cm. NHMW 6575.
23. Fragment železne noge dvozankate ločne fibule (tip 2c ali 5a po Gabrovcu), na zunanji strani sta prirjaveli jantarni jagodi. Viš. noge 4 cm. NHMW 6612.
24. Lok dvozankaste ločne železne fibule z ostanki prirjavele tkanine na loku. Dol. 8 cm. NHMW 6597.
25. Dvozankasta ločna železna fibula s polkrožno nogo (tip 1a po Gabrovcu) in nataknjenim železnim obročkom, fragmentirana. Ohranjena dol. 7, 4 cm. NHMW 6576.
26. Fragment železne noge dvozankaste ločne fibule (tip 5a po Gabrovcu). Viš. 4,4 cm. NHMW 6595.
27. Dvozankasta ločna železna fibula s polkrožno nogo in bronastim obročkom, vdetim v zanko nad nogico; na loku in nogi prirjaveli ostanki kalciniranih človeških kosti. Dol. 6 cm. NHMW 6574.

1.–4., 6.–7. Rollenkopfnadeln aus Bronze, zum Teil fragmentiert. L. ca 5 bis 10 cm. NHMW 6491.
5. Hirtenstabnadel aus Bronze. L. 13,1 cm. NHMW 6491.
8.–10. Kugelkopfnadeln aus Bronze. L. 16,3 cm, NHMW 6486; 12,5 cm, NHMW 6487; 8,6 cm 6488.
11. Mehrkopfnadel aus Bronze, fragmentiert. L. 8,4 cm. NHMW 6489.
12. Nadel mit geripptem Kopfteil aus Bronze, fragmentiert. L. 4,9 cm. NHMW 6490.
13.–20. Fragmente von Nadeln aus Bronze. L. ca 3 bis 9,4 cm. NHMW 6492.
21. Zweischleifige Bogenfibel mit dreieckigem Fuss aus Eisen (Typ 3a nach Gabrovec), fragmentiert. L. ca 9 cm. NHMW 6577.
22. Zweischleifige Bogenfibel mit breitem niedrigem rechteckigem Fuss (Typ 1a nach Gabrovec), am Fuss und Bogen haften Textilienresten. L. 10 cm. NHMW 6575.
23. Fussfragment einer zweischleifigen Bogenfibel aus Eisen (Typ 2c oder 5a nach Gabrovec) mit anhaftenden Bernsteinperlen. H. 4 cm. NHMW 6612.
24. Bogenfragment einer zweischleifigen Bogenfibel aus Eisen. L. 8 cm. NHMW 6597.
25. Zweischleifige Bogenfibel mit halbrundem bis rechteckigem Fuss aus Eisen (Typ 1a nach Gabrovec) und einem eingehängten Eisenring, fragmentiert. L. ca 7,4 cm. NHMW 6576.
26. Fussfragment einer zweischleifigen Bogenfibel aus Eisen (Typ 5a nach Gabrovec). H. 4,4 cm. NHMW 6595.
27. Zweischleifige Bogenfibel aus Eisen (Typ 1a nach Gabrovec), mit einem Bronzeringlein in der Schleife und anhaftenden kalzinierten Knochen. L. 6 cm. NHMW 6574.

Tab./Taf. 25

1. **Fragment bronaste dvozankaste fibule s tordiranim lokom (tip 7 po Gabrovcu). Ohranjena dol. 9 cm. NHMW 6548.**
2. **Bronasta dvozankasta ločna fibula. NHMW 6505: Glej opis pod 1881/ gomila I x, posamezne najdbe.**
3. **Bronasta dvozankasta ločna vaška vozlasta fibula z desetimi bolj drobnimi vozli; noga in peresovina z iglo železni (tip 5a po Gabrovcu). Dol. 8,5 cm. NHMW 6506.**

4.–6. **Bronaste dvozankaste ločne vaške vozlaste fibule, zanki železni, fragmentirane (tip 5a po Gabrovcu). Dol. ca 9,4 cm. NHMW 6507, 6508.**

7. **Bronasta dvozankasta ločna fibula z visoko trapezoidno nogo; v zanko peresovine je vdet bronast obroček. Dol. 8,5 cm. NHMW 6503.**
8. **Bronasta dvozankasta ločna fibula s trikotno nogo (tip 1c po Gabrovcu); na lok je prirjavel fragment železne zapestnice s sledovi ostankov tkanine. Dol. 7,6 cm. NHMW 6504.**
9. **Bronasta dvozankasta ločna fibula s trikotno nogo. Dol. 6,5 cm. NHMW 6502.**
10. **Bronasta ločna fibula z nogico v obliki »beotskega ščita«, peresovina in igla sta bili železni, na nogici ostanki rje. Dol. 5,2 cm. NHMW 6509.**
11. **Bronasta čolničasta fibula z v preseku le rahlo usločenim lokom, okrašenim s tremi prečno narebrenimi pasovi, ločenimi z dvema mrežasto okrašenima poljema; zaključek noge je profiliran. Dol. 8,1 cm. NHMW 6494.**
12. **Bronasta trakasta fibula z mrežastim okrasom, pasovi prečnih vrezov na loku in z drobnimi vrezi okrašenim robom dolge noge s profiliranim zaključkom, fragmentirana. Dol. 6,7 cm. NHMW 6498.**
13. **Bronasta kačasta fibula s krilci. Dol. 8,5 cm. NHMW 6500.**
14. **Bronasta certoška fibula z rebrom na loku nad peresovino, ohranjena v več fragmentih (tip V po Teržan). Dol. 7 cm. NHMW 6495.**
15. **Bronasta certoška fibula z rebrom na loku nad peresovino in mrežastim ornamentom na hrbtu noge (tip V po Teržan). Dol. 7 cm. NHMW 6496.**
16. **Bronasta certoška fibula z rebrom nad peresovino in rebrom na prehodu loka v nogo (tip V po Teržan). Dol. 7 cm. NHMW 6497.**
17. **Bronasta certoška fibula s kroglastim gumbom nad peresovino in V-okrasom na hrbtu noge (tip Xn po Teržan). Dol. 8,7 cm. NHMW 6499. Glej tudi opis pod grob 1881/ Tumulus I 1.**
18. **Bronasta fibula zgodnjelatenske sheme. D. 5,5cm. NHMW 6501. Glej opis pod 1881/ gomila I x, posamezne najdbe.**

1. Fragment einer Bogenfibel mit tordiertem Bogen aus Bronze (tip 7 nach Gabrovec). L. ca 9 cm. NHMW 6548.
2. Zweischleifige Bogenfibel aus Bronze. (Zur Beschreibung siehe oben unter Gr. 1881/ Tumulus 1 x, Einzelfunde). NHMW 6505.
3. Zweischleifige Knotenbogenfibel mit zehn Knoten aus Bronze und Eisen (Typ 5a nach Gabrovec). L. 8,5 cm. NHMW 6506.

4.–6. Zweischleifige Knotenbogenfibeln aus Bronze und Eisen (Typ 5a nach Gabrovec), fragmentiert. L. ca 9,4 cm. NHMW 6507, 6508.

7. Zweischleifige Bogenfibel mit hohem trapezförmigem bis dreieckigem Fuss aus Bronze; in der Schleife steckt ein Bronzeringlein. L. 8,5 cm. NHMW 6503.
8. Zweischleifige Bogenfibel mit dreieckigem Fuss aus Bronze (Typ 1c nach Gabrovec); am Bogen haften ein Armringfragment aus Eisen und Textilienreste an. L. 7,6 cm. NHMW 6504.
9. Zweischleifige Bogenfibel mit dreieckigem Fuss aus Bronze. L. 6,5 cm. NHMW 6502.
10. Bogenfibel mit sog. boiotisch-schildförmigem Fuss aus Bronze, die Spirale mit Nadel aus Eisen, fragmentiert. L. 5,2 cm. NHMW 6509.
11. Kahnfibel mit zwei netzartig verzierten Bändern am quergeripptem Bügel und mit fein profiliertem Fusskopf. L. 8,1 cm. NHMW 6494.
12. Bandfibel mit netzartig verziertem Bügel, mit kleinen Ritzungen verziertem Nadelhalter und profiliertem Fussknopf aus Bronze, fragmentiert. L. ca 6,7 cm. NHMW 6498.
13. Schlangenfibel mit geperlten Antennen aus Bronze. L. 8,5 cm. NHMW 6500.
14. Certosafibel aus Bronze (Typ V nach Teržan), fragmentiert. L. 7 cm. NHMW 6495.
15. Certosafibel aus Bronze mit netzartigen Verzierung am Fuss (Typ V nach Teržan). L. 7 cm. NHMW 6496.
16. Certosafibel aus Bronze (Typ V nach Teržan). L. 7 cm. NHMW 6497.
17. Certosafibel aus Bronze (Typ Xn nach Teržan). L. 8,7 cm. NHMW 6499. (Siehe dazu auch Beschreibung oben unter dem Grab 1881/ Tumulus I 1).
18. Bronzefibel von Frühlatène-Schema; verziert mit quer eingeritzen Bändern. L. 5,5 cm. NHMW 6501. (Siehe dazu oben unter Gr. 1881/ Tumulus I x, Einzelfunde).

Tab./Taf. 26

1. **Drobne svetlozelene ploščate steklene jagode. Pr. ca 2 mm. NHMW 6620**
2. **Tri večje in šest bolj drobnih temnomodrih steklenih jagod. Pr. ca 4 mm. NHMW 6618.**
3. **Pet jantarnih jagod križne oblike, preluknjanih z vseh štirih strani. Pr. ca 2,1 cm. NHMW 6611.**
4. **Steklene jagode: temnomodre z rumenim cikcakom, temnomodre z belo valovnico in svetlozelene s temnomodro-belimi očesci. Pr. 1,2 cm in manj. NHMW 6624, 6625, 6626, 6627.**
5. **Steklene jagode: dve turkizni, dve svetlozeleni s temnomodro-belimi očesci, svetlozelene in temnomodre. NHMW 6617, 6621–6623.**
6. **Bronasta jagoda. Pr. 1,2 cm. NHMW 6628.**
7. **Svetlozelena steklena jagoda. Pr. 1,8 cm. NHMW 6614.**
8. **Drobne jantarne jagode in temnomodra steklena jagoda. Pr. ca 2 mm. NHMW 6607.**
9. **Drobne temnomodre steklene jagode. NHMW 6613.**
10. **Tri dvojno profilirane temnomodre steklene jagode. Pr. ca 6 mm. NHMW 6619.**
11. **Štiri drobne svetlomodre steklene jagode. Pr. ca 4 mm. NHMW 6616.**
12. **Drobne temnomodre steklene jagode. NHMW 6615.**
13. **Fragment tordirane bronaste žičke, morda lasnega obročka. NHMW 6543.**
14. **Bronast fragmentiran trakast obroč s spiralnim zaključkom. Dol. 4 cm. NHMW 6549.**
15. **Bronast obroč z zaključkom, upognjenim v zanko, fragmentiran. Pr. 4,4 cm. NHMW 6545.**
16. **Vzdolžno kanelirana trakasta bronasta zapestnica ali lasni obroč/uhan z zoženim osrednjim delom obroča s pločevino, zavito na notranjo stran, ohranjena v fragmentih. Pr. ca 4,8 cm. NHMW 6546.**

17.–18. Spiralna trakasta bronasta lasna obročka (ali uhana) z zoženima koncema, vzdolžno profilirana in ob robovih okrašena z drobnimi vrezi. Pr. 3,8 in 2,8 cm. NHMW 6544.

19.–22. Bronaste spiralne trakaste zapestnice (ali lasni obroči) z zoženim osrednjim delom obroča, pri čemer je pločevina zožitve zavita na notranjo stran. Pr. ca. 5 in 5,5 cm. NHMW 6542.

23.–24. Gladki masivni bronasti zapestnici. Pr. 6,4 in 6,7 cm. NHMW 6532, 6533.

25. **Masivna narebrena bronasta zapestnica. Pr. 8,2 cm. NHMW 6531.**
26. **Drobno narebrena nesklenjena bronasta zapestnica. Pr. 6,1 cm. NHMW 6535.**
27. **Nesklenjena bronasta zapestnica z zoženima koncema, okrašena s pasovi iz treh prečnih vrezov. Pr. 6,8 cm. NHMW 6534.**
28. **Votla kanelirana bronasta zapestnica z vdetima koncema, spetima z zakovico, fragmentirana. Pr. 7 cm. NHMW 6536.**
29. **Votla drobno narebrena bronasta zapestnica, fragmentirana. Pr. 7 cm. NHMW 6537.**
30. **Gladka bronasta ovratnica, ohranjena v več fragmentih. Pr. ca 10,5 cm. NHMW 6539.**

1. Kleine flache hellgrüne Glasperlen. Dm. ca 2 mm. NHMW 6620.
2. Dunkelblaue Glasperlen. Dm. ca 4 mm. NHMW 6618.
3. Bernsteinperlen, kreuzförmig mit zwei randlichen senkrecht aufeinander stehenden Bohrungen. Dm. ca 2,1 cm. NHMW 6611.
4. Dunkelblaue Glasperlen mit gelben und weissen Zick-Zack-Linien sowie mit weiss-blauen Kreisaugen. Dm. ca 1,2 cm und weniger. NHMW 6624, 6625, 6626, 6627.
5. Blaue, lichtblaue und lichtgrüne Glasperlen, einige davon mit weiss-blauen Kreisaugen. NHMW 6617, 6621–6623.
6. Perle aus Bronze. Dm. 1,2 cm. NHMW 6628.
7. Hellgrüne Glasperle. Dm. 1,8 cm. NHMW 6614.
8. Kleine Bernsteinperlen und eine dunkelblaue Glasperle. Dm. ca 2 mm. NHMW 6607.
9. Kleine dunkelblaue Glasperlen. NHMW 6613.
10. Drei unregelmässig profilierte dunkelblaue Glasperlen. Dm. ca 6 mm. NHMW 6619.
11. Vier kleine lichtblaue Glasperlen. Dm. ca 4 mm. NHMW 6616.
12. Kleine dunkelblaue Glasperlen. NHMW 6615.
13. Fragment eines tordierten Drahtes aus Bronze, vielleicht von einem Haar- oder Ohrring. NHMW 6543.
14. Fragment eines flachen Bronzeringes mit Spiralend(-en), fragmentiert. L. 4 cm. NHMW 6549.
15. Bronzering rhombischer Querschnitt mit einer Schleife am einer Ende, fragmentiert. Dm. 4,4 cm. NHMW 6545.
16. Längsgerillter Arm, Ohr- oder Haarreif aus Bronze, fragmentiert. Dm ca 4,8 cm. NHMW 6546.

17.–18. Gerillte Spiralhaarreifen aus Bronze, Ränder mit feinen Ritzlinien verziert. Dm. 3,8 und 2,8 cm. NHMW 6544.

19.–22. Spiralreifen aus Bronze. Dm. ca 5 bis 5,5 cm. NHMW 6542.

23.–24. Glatte Armringe aus Bronze, einer davon fragmentiert. Dm. 6,4 und 6,7 cm. NHMW 6532, 6533.

25. Armring aus Bronze, massiv, geknotet. Dm, 8,2 cm. NHMW 6531.
26. Armring aus Bronze, feingeknotet. Dm. 6,1 cm. NHMW 6535.
27. Armring aus Bronze mit offenen, verjüngten Enden, verziert mit eingeritzten Bändern von Querlinien. Dm. 6,8 cm. NHMW 6534.

28. Armring aus Bronze, hohl, mit ineinander gesteckten Enden, quergerippt; fragmentiert. Dm. ca 7 cm. NHMW 6536.
29. Armring aus Bronze, hohl, quergerippt; fragmentiert. Dm. ca 7 cm. NHMW 6537.
30. Halsring aus Bronze, glatt; fragmentiert. Dm. ca 10,5 cm. NHMW 6539.

Tab./Taf. 27

1.–3. Masivne nesklenjene železne zapestnice s prirjavelimi ostanki tkanine, številnimi drobnimi jantarnimi jagodami (št. 1 in 3) in bronastim obročkom (št. 3). Pr. 8,6 cm, 9,3 cm in 9,2 cm. NHMW 6578, 6580, 6581.
4.–5. Masivni sklenjeni železni zapestnici oz. obroča s prirjavelimi ostanki tkanine, jantarnimi jagodami (št. 4) in kalciniranimi kostmi (št. 5). Pr. 7,4 cm in 6,8 cm. NHMW 6579, 6582.
6.–9. Železni obroči (verjetno od konjskih vajeti), od katerih ima eden ohranjeno zanko s polkrožnima koncema okova, spetima z zakovico (št. 9), preostali trije pa le zarjavele ostanke zank (št. 6–8). Pr. ca 7 cm. NHMW 6583, 6584, 6591.
10. Fragment železnega obroča. Dol. 6,5 cm. NHMW 6590.
11. Fragment masivnega železnega obroča, morda zapestnice s prirjavelimi ostanki tkanine. Dol. 4,4 cm. NHMW 6598.
12. Železen obroč. Pr. 5,3 cm. NHMW 6589.
13. Masiven železen obroč oglatega preseka z dvema polkrožnima izrastkoma. Pr. ca 4,3 cm. NHMW 6588.
14.–15. Železna obroča s presegajočima se koncema in prirjavelimi ostanki kalciniranih človeških kosti (št. 15). Pr. 4,5 cm in 5 cm. NHMW 6586, 6587.
16.–18. Železni obroči, fragmentirani. Pr. ca 5,3 cm, 4,5 cm in 3,1 cm. NHMW 6589, 6590.
19. Fragment železnega obroča. Dol. 4,5 cm. NHMW 6590.
20. Fragment železnega noža s prirjavelimi ostanki tkanine. Dol. 5,4 cm. NHMW 6598.

1.–3. Armringe aus Eisen, massiv, offen, mit anhaftenden Textilienresten, kleinen Bernsteinperlen und einmal mit einem Bronzeringlein. Dm. ca 8,7 bis 9, 2 cm. NHMW 6578, 6580, 6581.
4.–5. Ringe aus Eisen, mit anhaftenden Textilienresten, kleinen Bernsteinperlen und kalzinierten Knochen. Dm. 7,4 cm und 6,8 cm. NHMW 6579, 6582.
6.–9. Eisenringe/ Koppelringe, einer davon mit erhaltener Eisenschleife samt Niete (Zügelringe eines Pferdegeschirrs ?), fragmentiert. Dm. ca 7 cm. NHMW 6583, 6584, 6591.
10. Fragment eines massiven Eisenringes. L. 6,5 cm. NHMW 6590.
11. Fragment eines massiven Eisenringes (Armringes ?). L. 4,4 cm NHMW 6598.
12. Eisenring, fragmentiert. Dm. 5,3 cm. NHMW 6589.
13. Eisenring, massiv mit einem rechteckigem Querschnitt und zwei halbrunden Ansätzen. Dm. 4,3 cm. NHMW 6788.
14.–15. Eisenringe mit übergreifenden Enden, auf einem anhaftende Reste kalzinierter Knochen. Dm. 4,6 und 5 cm. NHMW 6586, 6587.
16.–18. Eisenringe, fragmentiert. Pr. ca 5,3 bis 3,1 cm. NHMW 6589, 6590.
19. Eisenringfragment. L. 4,5 cm. NHMW 6590
20. Fragment eines Messers aus Eisen, mit Textilienresten. L. 5,4 cm. NHMW 6598.

Tab./Taf. 28

1. Trikoten votel bronasti obesek z železnim obročkom. Pr. obročka 3,1 cm; viš. obeska 4,4 cm. NHMW 6596.
2. Bronast košarast votel obesek, okrašen s trakom vodoravnih vrezov, ob strani luknjica. Viš. 2,2 cm. NHMW 6694.
3. Bronasta cevčica – saltaleone – iz spiralno zvitega kaneliranega traku. Dol. 2,4 cm. NHMW 6550.
4. Bronast obesek s krožno zanko, na hrbtni strani prirjavel bronast obroček in železen fragment, verjetno lok železne fibule ali zapestnice. Dol. 2,3 cm. NHMW 6551.
5. Okrogla bronasta ploščica z luknjico v sredini in fino narezljanim robom. Pr. 0,9 cm. NHMW 6629.
6. Obroček iz bronaste žiče s presegajočima se koncema. Pr. 2 cm. NHMW 6695.
7. Sklenjen bronast obroček. Pr. 1,9 cm. NHMW 6695.
8. Bronast obroček. Pr. 4,1 cm. NHMW 6540.
9. Bronast obroček. Pr. 2,7 cm. NHMW 6540.
10. Bronast obroček, deformiran v ognju. Pr. 3,2 cm. NHMW 6541.
11.–12. Fragmenti bronastih obročkov. Pr. ca 2 in 3 cm. NHMW 6547.
13. Bronasta zanka, fragment. Viš. 2 cm. NHMW 6547.
14. Bronast obroček, fragment. Pr. ca 2,4 cm. NHMW 6547.
15. Šest bronastih kvadratnih ploščic z iztolčeno bunčico na sredini in luknjicami v vogalih. Vel. 1, 1 cm. NHMW 6527.
16. Majhni okrogli bronasti gumbki z zankico na spodnji strani. Pr. 0,8 cm. NHMW 6514.
17. Deset majhnih okroglih bronastih gumbkov z dvema luknjicama. Pr. 0,9 cm. NHMW 6528.

18. Fragment trakastega okova iz bronaste pločevine z dvema luknjicama, v eni še tiči bronasta spojka, okrašen s tremi vrstami iztolčenih bunčic. Ohranjena dol. 4,5 cm. NHMW 6514.

19. Fragment trakastega okova iz bronaste pločevine z dvema luknjicama, ob robovih drobne pikice-luknjice. Dol. 5,7 cm. NHMW 6514.

20. Trakast okov iz bronaste pločevine, na eni strani zapognjen in spet z bronasto zakovano spojko, na robovih okrašen z dvema vrstama iztolčenih pikic/bunčic. Dol. 7 cm. NHMW 6514.

21. Trakast okov iz bronaste pločevine s štirimi luknjicami v vogalih, na treh straneh ob robovih okrašen z drobnimi iztolčenimi pikicami. Dol. 3 cm. NHMW 6514.

22. Trakast okov iz bronaste pločevine, na eni strani zapognjen in spet z bronasto zakovano spojko, po sredini okrašen z iztolčenimi bunčicami, ob robovih s pikicami, fragmentiran. Dol. 3,8 cm. NHMW 6514.

23. Trakast okov iz bronaste pločevine, na eni strani zapognjen in spet z bronasto zakovano spojko, ob robovih okrašen z drobnimi pikicami. Dol. 2,8 cm. NHMW 6514.

24. Okov iz bronaste pločevine, zapognjen in z luknjico za spojko. Dol. 3 cm. NHMW 6514.

25. Fragment trakastega okova iz bronaste pločevine z dvema luknjicama in drobnimi iztolčenimi pikicami vzdolž robov. Dol. 2,2 cm. NHMW 6514.

26. Bronast pasni jeziček s tremi luknjicami, v eni še tiči bronasta zakovica. Dol. 4,7 cm NHMW 6514.

27. Bronast pasni jeziček z dvema luknjicama, v eni še tiči zakovica. Dol. 4,8 cm. NHMW 6514.

28. Fragmentiran bronast pasni jeziček ali fragment pasne spone z dvema ohranjenima luknjicama in zakovicama. Dol. 5,3 cm. NHMW 6514.

29. Vijček iz rjavo žgane gline. Viš. 2,5 cm, pr. 3 cm. NHMW 6605.

30. Vijček iz rjavo žgane gline. Viš. 2,4 cm, pr. 2,6 cm. NHMW 6605.

31. Vijček iz rjavo žgane gline. Viš. 1,5 cm, pr. 2,1 cm. NHMW 6605.

32. Vijček iz rjavo žgane gline, s kanelurami na spodnji strani. Viš. 2,1 cm, pr. 3,2 cm. NHMW 6605.

33. Vijček iz rjavo žgane gline. Viš. 2,3 cm, pr. 3,8 cm. NHMW 6605.

34. Koščen vijček. Viš. 2,3 cm, pr. 2,8 ccm. NHMW 6603.

35. Kamnit vijček (marmor?) z nagubano površino. Viš. 1,9 cm, pr. 3 cm. NHMW 6604.

36. Piramidalna utež za statve s poševno luknjo v zgornjem delu. Viš. 7,4 cm. NHMW 6602. Glej opis pri grobovih 1881/ II 34 in xx, 29. avgust.

1. Dreieckiger hohler Klapperblechanhänger aus Bronze mit Eisenring. Dm. des Ringes 3,1 cm, H. des Anhängers 4,4 cm. NHMW 6596.
2. Rundbodige Körbchenanhänger aus Bronze, verziert mit eingeritzten Linien und seitlichem Loch. H. 2,2 cm. NHMW 6694.
3. Gerillte Bandspirale – Saltaleone – aus Bronze. L. 2,4 cm. NHMW 6550.
4. Klapperblech aus Bronze mit Bronzeringlein und Eisenreste von Eisenring oder -fibel. L. 2.3 cm. NHMW 6551.
5. Rundes Bronzeblech mit Loch in der Mitte und mit feinen Ritzungen am Rande. Dm. 0,9 cm. NHMW 6629.
6. Spiraldrahtreif oder Fingerring aus Bronze. Dm. 2 cm. NHMW 6695.
7. Bronzering. Dm. 1,9 cm. NHMW 6695.
8. Bronzering, Dm. 4,1 cm. NHMW 6540.
9. Bronzering. Dm. 2,7 cm. NHMW 6540.
10. Bronzering, deformiert. Dm. 3.2 cm. NHMW 6541.

11.–12. Bronzeringe, fragmentiert. Dm. ca 2-3 cm. NHMW 6547.

13. Bronzeschleife, fragmentiert. H. 2 cm. NHMW 6547
14. Bronzering, Fragment. Dm. ca 2,4 cm. NHMW 6547.
15. Sechs quadratische Bleche mit Buckel in der Mitte und Löchern in den Ecken. L. 1,1 cm. NHMW 6527.
16. Kleine runde Knöpfchen mit winziger Öse aus Bronze. (Nach Inventarbuch mehr als 30 Stück). Dm. 0,8 cm. NHMW 6514.
17. Zehn kleine runde Knöpfchen mit zwei seitlichen Löchern. Dm. 0,9 cm. NHMW 6528.

18.–28. Beschläge aus dünnen Bronzeblechen, einige davon gebogen in einer Scheife samt erhaltenen Nieten, einige davon verziert in Punkt-Buckel-Manier, wahrscheinlich Gürtelbeschläge, manche vielleicht von Holztassen. L. ca 7 bis 3 cm. NHMW 6514.

29.–33. Spinnwirtel aus Ton, braun. H. ca 2,4 und 1,5 cm. NHMW 6605.

34. Spinnwirtel aus Knochen/ Hirschgeweih. H. 2,3 cm. NHMW 6603.
35. Spinnwirtel aus Stein/ Marmor?, mit Rippen. H. 1,9 cm. NHMW 6604.
36. Webgewicht aus Ton, im oberen Teil durchlocht. H. 7,4 cm. NHMW 6602. (Siehe dazu Beschreibung unter den Gräber 1881/ II 34 und xx, 29. August).

Tab./Taf. 29

1. **Bronasta pravokotna pasna spona z zaobljeno zoženim sprednjim delom s kavljem. Za pritrditev na pas je na spono pritrjen s štirimi zakovicami trakast okov iz bronaste pločevine, na zgornji strani okrašen s petimi iztolčenimi bunčicami v obliki Andrejevega križa. Dol. 12,7 cm. NHMW 6512.**
2. **Bronasta trikotna pasna spona, okrašena s punciranimi krožci in petimi luknjicami, prečni pločevinast okov je okrašen z drobnimi vrezi oz. rebri, na jezičastem nastavku za pritrditev na pas pa je luknjica za zakovico. Dol. 8,5 cm. NHMW 6513.**
3. **Železna kavljasta pasna spona, sredinsko rebro ima po sredini žleb. Dol. 14 cm. NHMW 6593.**
4. **Železna rombična pasna spona v dveh fragmentih s T-prečko na eni strani in kavljem na nasprotni strani, na sredini pa okrašena s podolgovato ovalno izboklino. Dol. ca 14 cm. NHMW 6594.**
5.–24. **Sestavni deli konjske opreme fine izdelave, inv. št. 6515–6526, vse iz brona:**[18]
5. **Bronasta rahlo usločena prečka s profiliranima zapognjenima koncema, na katera sta z obročkoma pritrjena dva okrogla okovčka, okrašena s koncentrično razporejenimi kratkimi iztolčenimi rebri. Dol. prečke 8,6 cm, pr. okovčka 2,6 cm. NHMW 6515.**
6.–10. **Bronasti jermenski okovčki z izbočeno okroglo ploščico, pritrjeno s sredinsko zakovico; ploščica je okrašena s koncentrično razporejenimi kratkimi iztolčenimi rebri; na zanki okovčka visi bronast obroček; delno fragmentirani. Dol. okovčka z zanko ca 3,7 cm; pr. okrogle ploščice ca 2,8 cm. NHMW 6516, 6524.**
11. **Okrogla bronasta ploščica z luknjo. Pr. 2 cm. NHMW 6524.**
12. **Pravokotna bronasta ploščica z luknjo. Šir. 1,6 cm. NHMW 6524.**
13.–14. **Bronasta obročka. Pr. 1,6 in 2,2 cm. NHMW 6522.**
15. **Pet kvadratnih bronastih ploščic z luknjicami v vogalih, okrašene so z iztolčenimi bunčicami in pikicami v križnem motivu. Vel. 2 cm. NHMW 6526.**
16. **Zvončasto oblikovan bronast gumb z zakovico in stranskima luknjicama. Viš. 1,6 cm. NHMW 6521.**
17. **Bronast obesek trikotne oblike z zanko in predrtinami ovalne in okrogle oblike, fragmentiran. Viš. 1,8 cm. NHMW 6525.**
18.–20. **Trije masivno liti profilirani bronasti obročki z zanko, pri dveh je na vrhu ohranjena pločevinasta ploščica za pritrditev na podlago. Pr. ca 2,5–2,7 cm. NHMW 6519.**
21. **Bronast obroček na železni zanki, fragment. Pr. obročka 1,4 cm. NHMW 6523.**
22. **Fragment bronastega pasnega jezička z eno ohranjeno zakovico, v zanki je bronast obroček rombičnega preseka, s petimi polkrožnimi izrastki. Dol. ohranjenega jezička 2,7 cm, pr. obročka 2,8 cm. NHMW 6518.**
23. **Fragment bronastega pasnega jezička z eno ohranjeno zakovico, v zanki je bronast obroček rombičnega preseka. Dol. ohranjenega jezička 2,9 cm, pr. obročka 2,4 cm. NHMW 6517.**
24. **Trakast okov iz bronaste pločevine z zakovico. Dol. 2,8 cm. NHMW 6520.**

1. Rechteckiges Gürtelblech mit verjüngtem Endteil mit Haken aus Bronze. Am anderen Ende befindet sich eine Bronzeblechhülse samt Nieten zur Befestigung an einem ledernden Gürtel, die mit fünf Buckeln verziert ist. L. 12,7 cm. NHMW 6512.
2. Dreieckiger Gürtelblech mit Haken, verziert mit 5 Löchern und punzierten Kreisaugen sowie Querlinien am angesetzten Blechbeschlag. L. 8,5 cm. NHMW 6513.
3. Gürtelhaken aus Eisen, die Längsrippe ist mit einer Rille versehen; fragmentiert. L. 14 cm. NHMW 6593.
4. Rhombischer Gürtelhaken aus Eisen, mit einem länglichovalen Buckel in der Mitte, fragmentiert. L. ca 14 cm. NHMW 6594.

5.–24. Bestandteile eines filigranen Pferdegeschirrs Nr. 6515–6526:[19]

5. Stange aus einem starken Bronzedraht, die an jedem Ende zu einem Öhr umgebogen ist. In jedem Öhr hängt eine gebogene Schleife mit kreisrundem Blechknopf samt Niet zur Riemenbefestigung. Die Blechknöpfe sind mit einem getriebenen Kreis aus winzigen Rippen verziert. L. der Stange 8,6 cm, Dm. des Knöpfes 2,6 cm. NHMW 6515.

6.–10. Beschläge bzw. Blechknöpfen samt Nieten wie oben unter Nr. 5; fragmentiert. NHMW 6516, 6524.

11. Rundes Bronzeblech mit Loch. Dm. 2 cm. NHMW 6524.
12. Quadratisches Bronzeblech mit Loch. Dm. 1,6 cm. NHMW 6524.

13.–14. Bronzeringe. Dm. 1,6 und 2,2 cm. NHMW 6522.

15. Fünf quadratische Bronzezierbleche mit Löchern in den Ecken, verziert in Punkt-Buckel-Manier in Kreuzmotiv, teilweise fragmentiert. Dm. 2 cm. NHMW 6526.

18 V inventarni knjigi NHMW je naslednja notica: Bestandteile eines filigranen Pferdegeschirres No. 6515–6526, sämtl. aus Bronze.

19 Nach dem Inventarbuch NHMW: Bestandteile eines filigranen Pferdegeschirres No. 6515–6526, sämtl. aus Bronze.

16. Glockenförmiger Bronzeknopf mit langer Niete und zwei seitlichen Löchern. H. 1,6 cm. NHMW 6521.
17. Dreieckiger durchbrochenes Vierpass-Anhänger, fragmentiert. H. 1,8 cm. NHMW 6525.
18.–20. Bronzeringe, profiliert, samt Schleife, an deren Enden noch Bronzeblechplättchen erhalten geblieben sind. Dm. ca 2,5–2,7 cm. NHMW 6519.
21. Bronzering auf einer Schleife aus Eisen, fragmentiert. Dm. des Ringes 1,4 cm. NHMW 6523.
22. Fragment eines Gürtelbeschlages samt Ring mit fünf halbkreisförmigen Ansätzen aus Bronze. L. 2,7 cm, Dm. des Ringes 2,8 cm. NHMW 6518.
23. Fragment eines Gürtelbeschlages mit Ring aus Bronze. Dm. des Ringes 2,4 cm. NHMW 6517.
24. Fragment eines Gürtelbeschlages samt Niete aus Bronze. L. 2,8 cm. NHMW 6520.

Tab./Taf. 30

1. Ost železnega kopja z rombičnim listom. Dol. 15,4 cm. NHMW 6555.
2. Ost železnega kopja z rombičnim listom. Dol. 10,4 cm. NHMW 6556.
3. Bronasta dvokrilna puščična ost. Dol. 3,2 cm. NHMW 6484.
4. Železno šilo poligonalnega preseka s trnastim nastavkom za držaj, na katerem so ostanki lesenega držaja. Dol. 9,3 cm. NHMW 6570.
5. Železna sulična ost s širokim ovalnim listom in fragmentiranim dolgim tulom, katerega rob je okrašen s pasom vodoravnih žlebov. Dol. 19,7 cm. NHMW 6554.
6. Železna tulasta sekira z ušescem ob strani. Dol. 20,8 cm. NHMW 6558.
7. Bronasta pinceta. Dol. 9 cm. NHMW 6530.
8. Železno fragmentirano šilo (?). Dol. 4,5 cm. NHMW 6571.
9. Železen nož s prirjavelim brusnim kamnom iz finozrnatega peščenjaka in kalciniranimi kostmi. Dol. noža 9,8 cm. NHMW 6599.
10. Tulec iz bronaste pločevine. Dol. 6 cm. NHMW 6530.
11.–14. Brusni kamni. Dol. ca 6 – 9 cm. NHMW 6601.
15. Železen nož s prirjavelim brusnim kamnom iz peščenega okrastega skrilavca in kalciniranimi kostmi. Dol. noža ca 9,8 cm. NHMW 6600.

1. Lanzenspitze aus Eisen mit kurzem rhomboiden Blatt. L. 15,4 cm. NHMW 6555.
2. Kleine Lanzenspitze aus Eisen mit kleinem rhomboiden Blatt. L.10,4 cm. NHMW 6556.
3. Pfeilspitze aus Bronze. Dol. 3,2 cm. NHMW 6484
4. Ahle aus Eisen mit Resten des hölzernen Griffes. L. 9,3 cm. NHMW 6570.
5. Lanzenspitze aus Eisen mit breitem, lanzettförmigen Blatt und langer am Ende mit Rillen verzierter Tülle, fragmentiert. L. 19,7 cm. NHMW 6554.
6. Tüllenbeil aus Eisen mit kleinem Öhr. L. 20,8 cm. NHMW 6558.
7. Pinzette aus Bronze. L. 9 cm. NHMW 6530.
8. Ahle/ Pfriem (?) aus Eisen. L. 4,5 cm. NHMW 6571.
9. Eisenmesser anhaftend an Wetzstein aus feinkörnigem Sandstein und kalzinierten Knochen. L. des Messers 9,8 cm. NHMW 6599.
10. Bronzeblechtülle. L. 9 cm. NHMW 6530.
11.–14. Wetzsteine, fragmentiert. L. ca 6 bis 9 cm. NHMW 6601.
15. Eisenmesser anhaftend an Wetzstein aus sandigem Ockerschiefer und kalzinierten Knochen. L. des Messers 9,8 cm. NHMW 6600.

Tab./Taf. 31

1. Železen nož, fragmentiran. Dol. ca 15 cm. NHMW 6569.
2. Železen nož s trnastim nastavkom z ostanki lesenega držaja. Dol. 15 cm. NHMW 6564.
3. Železen nož s trnastim nastavkom z ostanki lesenega držaja. Dol. 12,9 cm. NHMW 6563.
4. Železen nož s trnastim nastavkom z ostanki lesenega držaja. Dol. 12,7 cm. NHMW 6561.
5. Železen nož s trnastim nastavkom z ostanki lesenega držaja, fragmentiran. NHMW 6562.
6. Majhen železen nož s trnastim nastavkom z ostanki lesenega držaja. Dol. 8,1 cm. NHMW 6560.
7. Železen nož, fragmentiran, z odtisom nožnice iz usnja (ali tkanine). Dol. 8,5 cm. NHMW 6566.
8. Železen nož s trnastim nastavkom za držaj. Dol. 11,5 cm. NHMW 6569.
9. Majhen železen nož s trnastim nastavkom za držaj, na nož so prirjavele kalcinirane kosti. Dol. 8,7 cm. NHMW 6568.
10. Železen nož s prirjavelimi kalciniranimi kostmi. Dol. 7,2 cm. NHMW 6567.
11. Železen fragment kvadratnega preseka, morda šilo (?). Dol. 6,5 cm. NHMW 6592.
12. Fragment železnega noža s trnastim nastavkom za držaj. Dol. 5 cm. NHMW 6592.
13. Železen nož s trnastim nastavkom za držaj, na katerega so prirjavele kalcinirane kosti. Dol. 9,5 cm. NHMW 6567.

1.–10, 12.–13. Messer aus Eisen, einige davon mit Resten der hölzernen Griffe (Nr. 2–6), eines mit Lederresten ? (Nr. 7) und kalzinierten Knochen (Nr. 9–10, 13). L. 15 bis 5 cm. NHMW 6569, 6564, 6563, 6561, 6562, 6560, 6566, 6569, 6568, 6567, 6592, 6567.
11. Eisenfragment – Ahle (?). L. 6,5 cm. NHMW 6592.

Prazgodovinske najdbe iz planih grobov z Vač, izkopavanja F. Peruzzija spomladi leta 1882 po naročilu Prazgodovinske komisije cesarske Akademije znanosti, pošiljka VIII, 1882

Prähistorische Funde aus den Flachgräbern von Watsch in Krain. Ausgegraben im Auftrage der Prähistorischen Commission der kais. Akademie d. Wissenschaften im Frühjahr 1882 von F. Peruzzi in Watsch, Post. VIII, 1882

Gr. 1882/ 1 Tab./Taf. 32

Peruzzi, Brief, Watsch, am 19. April 1882.
Bronsschuss in dem Schenkelbein verwachsen; dieses war bei einem Skilet (mit einer Skizze von Knochen, zwei Lanzespitzen und Beil).

Povzetek opisa: bronast zadetek v stegnenici, zarasel; skeletni grob (skica predmetov).

1. **Dolga železna sulična ost z delno ohranjenim okrasom na fasetiranem fragmentiranem tulu, sestavljenim iz izmenjujočih se pasov prečnih vrezov in križcev (X). Dol. ca 32,8 cm. NHMW 6698.**
2. **Dolga železna sulična ost, fragmentirana, z ostanki lesa v tulu. Dol. 40,7 cm. NHMW 6699.**
3. **Železna tulasta sekira z ostanki prirjavelega lesa v tulu. Dol. 21,6 cm. NHMW 6702.**
4. **Človeška kost – desni femur, v kateri tiči triroba bronasta puščična ost. Dol. ohranjenega femurja 33,5 cm. NHMW 6797.**

1. Lanzenspitze aus Eisen mit facettierter Tülle, verziert in der Mitte mit abwechselnden Linienbändern und Kreuzen (X); fragmentiert. L. 32,8 cm. NHMW 6698.
2. Lanzenspitze aus Eisen, in der Tülle Schaftholzreste. L. 40,7 cm. NHMW 6699.
3. Tüllenbeil aus Eisen mit Holzresten in der Tülle. L. ca 21,6 cm. NHMW 6702.
4. Rechter Femur, ohne Epyphysen, mit einer dreiflügeligen Bronzepfeilspitze, welche unterhalb des oberen Trochantes bis zum Knochenmark eingedrungen war und um welche bereits eine kleine Knochenwucherung aufgetraten war.[20]

Lit.: Bartels 1895; Teržan 1998, 528–529, Taf. 9.

Najdbe brez natančnih podatkov o tem, iz katerih grobov izvirajo posamezni predmeti

Funde ohne genauen Grabangaben

Tab./Taf. 33

1. **Dvozankasta ločna železna fibula (tipa 1a po Gabrovcu). Dol. 10,8 cm. NHMW 6724.**
2. **Dvozankasta ločna železna fibula, fragmentirana. Šir. loka ca 9,2 cm. NHMW 6725.**
3. **Fragment dvozankaste ločne železne fibule z lokom rombičnega preseka in zanko nad nogo kvadratnega preseka. Ohranjena dol. ca 8,4 cm. NHMW 6726.**
4.–5. **Dva fragmenta železne noge (ali nog), eden z zanko, dvozankaste/-ih ločne/-ih vozlaste/-ih fibule (tipa 5a po Gabrovcu). Šir. ca 3,5 cm. NHMW 6750.**
6. **Bronast lok vozlaste dvozankaste ločne fibule z osmimi vozli in trombastima zaključkoma vaškega tipa z železnimi ostanki in rjo na obeh straneh loka (tip 5a po Gabrovcu). Šir. loka 9 cm. NHMW 6723.**
7. **Fragment noge in loka dvozankaste ločne železne fibule. Dol. 3,4 cm. NHMW 6726.**
8. **Bronasta vozlasta fibula s svitki med vozli in dolgo nogo, okrašeno s pasovi prečnih vrezov. Peresovina in igla fibule sta bili železni. Dol. 7,5 cm. NHMW 6718.**

20 Die Diagnose nach dem Inventarbuch NHMW; siehe dazu Bartels 1895.

9. **Bronasta kačasta fibula z diskasto ploščico na prehodu v iglo. Dol. 8,7 cm. NHMW 6716.**
10. **Bronasta čolničasta fibula z dolgo nogo, ki se zaključi s polkrožnim gumbom. Lok je okrašen z izmenjujočimi se pasovi cikcakastih in prečnih vrezov. Peresovina in igla sta bili železni, na kar kažejo ostanki železa pri glavi fibule in rje v jaškasti nogi. Dol. 11,4 cm. NHMW 6715.**
11. **Bronast lok drobne ločne fibule, po grebenu loka okrašen z drobnimi vrezi. Dol. 1,9 cm. NHMW 6721.**
12. **Bronasta dolgonožna ločna fibula, peresovina z iglo je na lok pritrjena z zakovico. Lok nad nogo je okrašen s pasom prečnih vrezov. Dol. 6,9 cm. NHMW 6717.**
13. **Bronasta trakasta certoška fibula, okrašena s punciranimi krožci s piko in prečnimi vrezi (tip IIe po Teržan). Dol. 6,6 cm. NHMW 6720.**
14. **Bronasta certoška fibula, fragmentirana. Na loku je okrašena s polkrožnim gumbom, flankiranim z rebroma z okrasom drobnih vrezov, na vrhu loka z dvema polkrožnima očescema, na hrbtu noge z dvema vrezoma in na gumbu noge s po dvema polkrožnima vrezoma v obliki trikotnika (tip VIIe po Teržan). Dol. ca 8,4 cm. NHMW 6719.**
15. **Bronasta samostrelna certoška fibula, na nogi okrašena z drobnimi prečnimi vrezi (tip XIIId po Teržan).Dol. 5,8 cm. NHMW 6714.**
16. **Fragment gladke bronaste ovratnice s spiralno zavitim zaključkom. Ohranjena dol. 11 cm. NHMW 6742.**
17. **Drobne rumene steklene jagode. NHMW 6766.**
18. **Podolgovata jantarna jagoda, proti zoženem vrhu profilirana. Viš. 1,6 cm. NHMW 6764.**
19. **Drobne modre steklene jagode. NHMW 6765.**
20. **Temnomodra steklena jagoda. Pr. 0,9 cm. NHMW 6769.**
21. **Temnomodre do črnikaste steklene jagode. NHMW 6767.**
22. **Temnomodra steklena jagoda z belo valovnico. Pr. 1,4 cm. NHMW 6768.**
23.–24. **Fragmenta železnih fibul z dolgim sploščenim lokom, pri enem primerku je spiralno zavit zaključek noge usločen proti loku. Dol. 7,2 in 11,7 cm. NHMW 6722, 6761.**

– **Štiri rumene steklene jagode z modrobelimi očesci. Pr. 0,9 cm. NHMW 6770 (založene).**
– **Jantarne jagode kroglaste oblike. Pr. ca 0,3 cm. NHMW 6763 (založene).**

1.–2. Zweischleifige Bogenfibel aus Eisen (Typ 1a nach Gabrovec), fragmentiert. L. 10,8 und 9,2 cm. NHMW 6724, 6725.

3. Zweischleifige Bogenfibel aus Eisen mit rhombischem Bogenquerschnitt (Typ 3a nach Gabrovec). L. ca 8,4 cm. NHMW 6726.

4.–5. Zwei Fibelfussfragmente aus Eisen (Typ 5a oder 2c nach Gabrovec). Br. ca 3,5 cm. NHMW 6750.

6. Bronzebogen einer zweischleifiger Knotenbogenfibel (Typ 5a nach Gabrovec). Br. ca 9 cm. NHMW 6723.

7. Fibelfussfragment einer zweischleifiger Bogenfibel aus Eisen. Br. ca 3,4 cm. NHMW 6726.

8. Knotenbogenfibel mit langem Nadelhalter aus Bronze, fehlender Schleife und Nadel aus Eisen, fragmentiert. L. 7,5 cm. NHMW 6718.

9. Schlangenfibel aus Bronze. L. 8,7 cm. NHMW 6716.

10. Kahnfibel mit einem mit vier Zickzack- und fünf Querlinienbändern verziertem Bügel aus Bronze, fehlende Schleife und Nadel aus Eisen; fragmentiert. L. 11,4 cm. NHMW 6715.

11. Bogenfragment einer Bronzefibel, mit einer fein quergeritzten Rippen verziert. L. 1,9 cm. NHMW 6721.

12. Sanguisuga Fibel mit massivem, auf einer Seite ritzverziertem Bügel, Spirale samt Nadel ist angenietet. L. 6,9 cm. NHMW 6717.

13. Certosafibel aus Bronze, verziert mit punzierten Kreisaugen und Querlinien (Typ IIe nach Teržan). L. 6,6 cm. NHMW 6720.

14. Certosafibel aus Bronze, ritzverziert (Typ VIIe nach Teržan), fragmentiert. L. 8,4 cm. NHMW 6719.

15. Armbrust-Certosafibel aus Bronze, am Fuss Verzierung aus Querlinien (Typ XIIId nach Teržan). L. 5,8 cm. NHMW 6714.

16. Glatter Halsring mit flachem Spiralende, fragmentiert. L. ca 11 cm. NHMW 6742.

17. Kleine gelbe Glasperlen. NHMW 6766.

18. Längliche Bernsteinperle, oben kanneliert. L. 1,6 cm. NHMW 6764.

19. Kleine blaue Glasperlen. NHMW 6765.

20. Dunkelblaue Glasperle. Dm. 0,9 cm. NHMW 6769.

21. Glasperlen, dunkelblau bis schwarz. NHMW 6767.

22. Dunkelblaue Glasperle mit einer weissen Zickzacklinie. Dm. 1,4 cm. NHMW 6768.

23.–24. Zwei längsgestreckte Fibeln aus Eisen, der spiralige Fussabschluss einer Fibel ist zum Bügel gebogen, fragmentiert. L. 7,2 und 11,7 cm. NHMW 6722, 6761.

– Vier gelbe Glasperlen mit blau-weissen Kreisaugen. NHMW 6770 (verschollen).
– Bernsteinperlen. NHMW 6763 (verschollen).

Tab./Taf. 34

1. **Gladka bronasta zapestnica, fragmentirana. Pr. 7,2 cm. NHMW 6730.**
2. **Majhna narebrena bronasta zapestnica z zoženim koncem. Pr. 4,9 cm. NHMW 6729.**
3. **Bronasta zapestnica z dotikajočima se koncema, jagodasto narebrena. Pr. 7,6 cm. NHMW 6728.**
4. **Bronasta zapestnica z dotikajočima se koncema, drobno jagodasto narebrena in z drobnimi prečnimi vrezi med odebelitvami. Pr. 7,7 cm. NHMW 6727.**
5. **Bronasta nanožnica ali ovratnica, sestavljena iz dveh polovic, sploščenih pri spoju z dvema zakovicama. Na konceh je obroč drobno narebren. Pr. 10, 6 cm. NHMW 6736.**

6.–7. **Valjasta uhana iz bronaste pločevine s kaveljčkom, fragmentirana; ob robovih in v osrednjem polju okrašena z dvojnimi nizi iztolčenih pik in iztolčenima rebroma. Šir. 1,8 cm. NHMW 6755.**

8. **Spiralno uvit prstan ali lasni obroček/ uhan iz bronaste žice. Pr. 2,1 cm. NHMW 6743.**
9. **Trije trikotni bronasti obeski s členki verižice, po sredi okrašeni s tremi iztolčenimi bunčicami in ob robovih z drobnimi pikami. Viš. 1,7 cm. NHMW 6753.**
10. **Bronasta pinceta, deformirana. Dol. 4 cm. NHMW 6758.**
11. **Tulast okov iz bronaste pločevine, verjetno od zaključka nožnice bodala (Ortband einer Dolchscheide), z dvema luknjicama na hrbtni strani, ob zgornjem in spodnjem robu okrašen z drobno vrezanim mrežastim pasom, flankiranim s po dvema oz. tremi vodoravnimi vrezi. Okrogel zaključek okova je okrašen z drobnimi poševnimi vrezi. Viš. 5,3 cm. NHMW 6757.**
12. **Fragment večglave železne igle z nanizanima bronastima jagodama. Dol. 3,3 cm. NHMW 6713.**
13. **Bronasta šivanka z drobnim ušescem. Dol. 4,4 cm. NHMW 6712.**
14. **Bronasta igla s sploščeno kroglasto glavico in dvema svtikoma na vratu. Dol. 17 cm. NHMW 6711.**
15. **Železna igla/kavelj z zanko na vrhu. Dol. 17,3 cm. NHMW 6710.**

16.–17. **Železni zapestnici z nesklenjenima koncema, prva fragmentirana. Pr. 7,6 cm. NHMW 6731.**

18.–19. **Železni zapestnici z nesklenjenima koncema. Pr. 6,3 cm. NHMW 6732, 6733.**

20.–28. **Železni noži, fragmentirani. Dol. ca 12, 2 cm in manj. NHMW 6706, 6707, 6762.**

1. Armring aus Bronze, fragmentiert. Dm. 7,2 cm. NHMW 6730.
2. Armring aus Bronze mit offenen und verjüngten Enden, geperlt. Dm. 4,9 cm. NHMW 6729.
3. Armring aus Bronze mit offenen Enden, geknotet. Dm. 7,6 cm. NHMW 6728.
4. Armring aus Bronze, fein geperlt und dazwischen Querlinienbänder. Dm. 7,7 cm. NHMW 6727.
5. Hals- oder Fussring aus Bronze, aus zwei Teilen mittels zwei Stiften zusammengesetzt; übergreifenden Enden fein gekerbt. Dm. 10,6 cm. NHMW 6736.

6.–7. Zylindrische Ohrringe aus Bronzeblech, mit einem kleinen Haken, verziert mit winzigen Punkten und Linien/Rippen; fragmentiert. Dm. ca 1,8 cm. NHMW 6755.

8. Spiralhaar- oder Ohrring oder Fingerring aus Bronzedraht. Dm. 2,1 cm. NHMW 6743.
9. Kettchen samt Klapperblechen aus Bronze, verziert in Punkt-Buckel-Manier. H. 1,7 cm. NHMW 6753.
10. Bronzepinzette, deformiert. L. 4 cm. NHMW 6758.
11. Bronzebeschlag – Ortband einer Dolchscheide - aus zusammengebogenem Bronzeblech, mit zwei Löchern an der hinteren Seite und einem kreisrunden, ritzverzierten Endabschluss sowie netzartig verzierten Bändern oben und unten. H. 5,3 cm. NHMW 6757.
12. Fragment einer Mehrkopfnadel aus Eisen mit Bronzeknöpfchen. L. 3,3 cm. NHMW 6713.
13. Nähnadel aus Bronze, fragmentiert. L. 4,4 cm. NHMW 6712.
14. Nadel aus Bronze mit kugeligem Kopf und geperltem Halsteil. L. 17 cm. NHMW 6711.
15. Nadel aus Eisen mit einem Ohr. L. 17,3 cm. NHMW 6710.

16.–19. Armringe aus Eisen, massiv, offen. Dm. 7,6 und 6,3 cm. NHMW 6731, 6732, 6733.

20.–28. Eisenmesser. L. um 12,2 cm und weniger. NHMW 6706, 6707, 6762.

Tab./Taf. 35

1. **Dolga železna ozkolistna sulična ost v dveh fragmentih, rob tula je okrašen z žleboma, v tulu še tiči leseno toporišče. Dol. ca 53,2 cm. NHMW 6697.**
2. **Železen nož z ostanki lesenega držaja na trnastem nastavku, fragmentiran. Dol. ca 9 cm. NHMW 6709.**
3. **Železen nož s ploščatim nastavkom za lesen držaj in dvema ohranjenima zakovicama. Dol. 11,4 cm. NHMW 6708.**
4. **Železna ozkolistna sulična ost z dolgim tulom. Dol. 31,6 cm. NHMW 6700.**
5. **Železno sulično kopito. Dol. 7,8 cm. NHMW 6701.**
6. **Železna tulasta sekira z ušescem. Dol. 18,5 cm. NHMW 6704.**
7. **Železna tulasta sekira z ušescem, v tulu še ostanki lesenega toporišča. Dol. 20,1 cm. NHMW 6703.**

8. **Železna enoplavutasta sekira s sklenjenima plavutma in odprtino na njuni spodnji strani. Dol. 15,3 cm. NHMW 6705.**
9. **Brusni kamen iz črnega skrilavca. Dol. 8 cm. NHMW 6771.**

1. Lange Lanzenspitze aus Eisen mit Linien/ Rillen verzierten Rand der Tülle, in zwei Teile gebrochen. In Tülle stecken noch Reste eines Holzschaftes. L. ca 53,2 cm. NHMW 6697.
2. Eisenmesser mit Resten des hölzeren Griffes, fragmentiert. L. ca 9cm. NHMW 6709.
3. Eisenmesser mit flacher Angel samt zwei Nieten sowie Resten des hölzernen Griffes. L. 11,4 cm. NHMW 6708.
4. Lanzenspitze aus Eisen mit langer Tülle. L. 31,6 cm. NHMW 6700.
5. Lanzenschuh aus Eisen. L. 7,8 cm. NHMW 6701.
6. Tüllenbeil aus Eisen mit seitlichem Öhrchen. L. 18,5 cm. NHMW 6704.
7. Tüllenbeil aus Eisen mit seitlichem Öhrchen und Holzresten des Schaftes. L. 20,1 cm. NHMW 6703.
8. Lappenbeil, einseitige Lappen, aus Eisen. L. 15,3 cm. NHMW 6705.
9. Wetzstein aus schwarzem Schiefer. L. 8 cm. NHMW 6771.

Tab./Taf. 36

1. **Bronasta pravokotna pasna spona z ohranjenimi tremi zakovicami na eni izmed ožjih stranic, ob robovih okrašena z vrezano pletenico, izpolnjeno z drobnimi bunčicami in flankirano s pasom drobnih, poševnih vrezov. Dol. 21,4 cm, šir. 5,7 cm. NHMW 6744.**
2. **Bronast pasni jeziček, fragmentiran, z eno ohranjeno zakovico. Dol. 6,8 cm. NHMW 6746.**
3. **Bronasta pravokotna pasna spona s kavljem, zakrpana z zakovicami iz treh kosov. Dol. 15 cm, šir. 5,8 cm. NHMW 6745.**
4. **Bronast pasni jeziček z dvema zakovicama. Dol. 3 cm. NHMW 6747.**
5. **Fragment bronastega pasnega jezička (ali pravokotne pasne spone) s fragmentom pločevine, okrašene z iztolčenima koncentričnima krožcema, pritrjenim z zakovicama na spodnji pločevinast trak. Dol. 5,3 cm. NHMW 5748.**
6. **Fragment bronastega pasnega jezička z dvema ohranjenima zakovicama, od katere ima ena na spodnji strani ohranjeno pločevinasto ploščico, na zunanji strani pa še košček pločevine. Dol. 4,4 cm. NHMW 6746.**
7. **Dva fragmenta železne pasne spone s kavljem in dvema ohranjenima zakovicama. Dol. frag. 3,8 in 4,7 cm. NHMW 6751.**
8. **Bronast zvončast gumb z zakovico, okrašen s pasovi navpičnih vrezov in ob robu z vodoravnima vrezoma. Pr. ca 1,8 cm. NHMW 6756.**
9. **Bronast obroč z zoženim osrednjim delom, na vsaki strani zožitve okras prečnih vrezov. Pr. 4,3 cm. NHMW 6739.**
10. **Rahlo usločena okrogla ploščica iz bronaste pločevine z luknjo v sredini. Pr. 3,6 cm. NHMW 6754.**
11. **Bronast obroček s šestimi polkrožnimi izrastki. Pr. 2,8 cm. NHMW 6740.**
12. **Bronast obroček z rogljem (oz. vlivnim ostankom). Pr. 2,5 cm. NHMW 6738.**
13.–14. **Bronasta obročka. Pr. 2,4 in 3,2 cm. NHMW 6738, 6737.**
15. **Bronast obroček s sledovi železne rje na eni strani. Pr. 2,4 cm. NHMW 6737.**
16. **Bronast obroček z odlomljenim nastavkom (oz. vlivnim ostankom?). Pr. 2,5 cm. NHMW 6737.**
17.–18. **Železen obroč z nataknjeno zanko, ki se razširi v ovalno razširjena zaključka okova, speta z zakovico in fragment enakega okova (verjetno od vajeti). Pr. obroča ca 5,7 cm. NHMW 6734, 6749.**
19.–21. **Železni obročki, dva z zožitvijo na eni strani. Pr. 2,8 in 3,1 cm. NHMW 6741.**
22.–23. **Fragmenta železnih obročev. Pr. ca 4,7 in 6,4 cm. NHMW 6735, 6762.**

1. Rechteckiges Gürtelblech aus Bronze, auf einer Seite mit drei erhaltenen Nieten, auf der anderen ursprünglich vier Nieten bzw. Löcher; am Rand Verzierung aus einem Geflecht aus zwei eingeritzen Bändern, ausgefüllt mit getriebenen Punkten und umrandet mit schraffierter Umrahmung. L. 21,4 cm., Br. 5,7 cm. NHMW 6744.
2. Gürtelbeschlag aus Bronze mit Niete, fragmentiert. L. 6,8 cm. NHMW 6746-
3. Rechteckiges Gürtelblech mit angenietetem Haken aus Bronze, alt repariert mit Nieten aus drei Blechteilen. L. 15 cm., Br. 5,8 cm. NHMW 6745.
4. Gürtelbeschlag mit zwei Nieten aus Bronze. L. 3 cm. NHMW 6747.
5. Gürtelbeschlag aus Bronze mit angenietetem Fragment eines Gürtelbleches, verziert mit getriebenen konzentrischen Kreisen. L. 5,3 cm. NHMW 5748.
6. Gürtelbeschlag aus Bronze. L. 4,4 cm. NHMW 6746.
7. Zwei Fragmente eines Eisenhakens mit zwei Nieten. L. ca 3,8 und 4,7 cm. NHMW 6751.
8. Glockenförmiger Knopf aus Bronze mit Niete, am Rand Verzierung aus zwei Linien. Dm. 1,8 cm. NHMW 6756.
9. Koppelring mit verjüngtem Mittelteil aus Bronze, flankiert mit zwei Ritzlinien und einer Rippe

drumherum. (Teil eines Gürtelhakens mit Ringen an der Mittelrippe). Dm. 4,3 cm. NHMW 6739.

10. Rundes, leicht gewölbtes Bronzeblechscheibchen mit Loch in der Mitte. Dm. 3,6 cm. NHMW 6754.
11. Bronzering mit sechs Ansätzen aus Bronze. Dm. 2,8 cm. NHMW 6740.
12. Bronzering mit Gusszapfen (?). Pr. 2,5 cm. NHMW 6738.

13.–14. Bronzeringe. Dm. 2,4 und 3,2 cm. NHMW 6738, 6737.

15. Bronzering mit Eisensteinresten. Pr. 2,4 cm. NHMW 6737.
16. Bronzering mit Gusszapfen (?). Dm, 2,5 cm. NHMW 6737.

17.–18. Eisenkoppelring mit eiserne Schleife samt ovalem Beschlagteil mit Niete sowie Fragment davon (Nr. 18) (Zügelring eines Pferdegeschirrs?), fragmentiert. Dm. des Ringes ca 5,7 cm. NHMW 6734, 6749.

19.–21. Eisenringe. Dm. 2,8 bis 3,1 cm. NHMW 6741.

22.–23. Fragmente von zwei Eisenringen. Dm. ca 4,7 und 6,4 cm. NHMW 6735, 6762.

Tab./Taf. 37

1.–4., 9.–12. Fragmenti trakastih okovov iz bronaste pločevine z luknjicami v vogalih, okrašenih z drobnimi pikicami in bunčicami. Dol. frag. 4 cm in manj. NHMW 6752.

5. Okov trikotne oblike iz prepognjene bronaste pločevine, obe strani speti z žičnato spojko, ob robovih okrašen s pasom iztolčenih bunčic, obrobljenih z drobnimi iztočenimi pikicami. Šir. 3,5 cm. NHMW 6752.

6. Fragment pravokotne bronaste pasne spone, ob robu okrašene z vrsto drobnih bunčic in z ohranjeno eno zakovico. NHMW 6752.

7. Okov pravokotne oblike iz bronaste pločevine s po tremi luknjicami ob obeh robovih, okrašen s tremi pasovi dvojnih vrst drobnih pikic. Dol. 5,7 cm. NHMW 6752.

8. Bronast okov iz ozkega prepognjenega pločevinastega traku z dvema spojkama, okrašen z dvema cikcakastima pasovoma iz drobnih pik, ob robovih in po sredini pa z nizi drobnih pik. Dol. 2 cm. NHMW 6752.

13. Velika vrečasta žara s sedmimi bradavicami na rami; rjavočrna s sledovi črnega premaza. Viš. ca 66,8 cm. NHMW 81041.

1.–12. Bronzebeschläge aus dünnen Blechen, einige davon in einer Scheife gebogen samt erhaltenen Nieten, einige davon verziert in Punkt-Buckel-Manier, wahrscheinlich Gürtelbeschläge oder anderer organischer Materialien wie Leder und Holz. L. ca von 5,7 cm bis 2 oder sogar weniger. NHMW 6752.

13. Grosse sackförmige Urne mit sieben runden Buckeln auf der Schulter; braun-schwarz mit schwarzen Überzug. H. ca 66,8 cm. NHMW 81041.

Tab./Taf. 38

1. Velika sodčasta žara z rahlo usločenim valjastim vratom, ustje odlomljeno; na rami tri konične plastične bradavice, pod največjim obodom dvoje jezičastih držajev; črna, glajena. Viš. ca 60 cm. NHMW 6775.

2. Žara – globoka skleda z uvihanim ustjem s štirimi bradavicami na največjem obodu; temnorjava. Žara je bila pokrita s skledo z uvitim ustjem in podolgovato plastično bradavico na največjem obodu. Viš. žare 18 cm, viš. sklede 11 cm. NHMW 6783 = UW 27058.

3. Kroglasta žara z uvitim in rahlo zoženim ustjem, tik pod njim je izraziti žleb; temnorjava do črna. Žara je bila pokrita s skledo z uvitim ustjem in plastično bradavico na najširšem obodu. Viš. žare 13,2 cm, viš. sklede 8,4 cm. NHMW 6796.

1. Grosse fassförmige Urne mit zylindrischem Hals, Rand abgebrochen, mit drei Buckeln an der Schulter und zwei Handhaben am unteren Teil des Gefässes; schwarz, geglättet. H. ca 60 cm. NHMW 6775.
2. Urne – tiefe Schüssel mit eingezogenem Rand und vier Warzen, dunkelbraun. Die Urne wurde mit einer Schale bedeckt, die mit einer Warze versehen ist. H. der Urne 18 cm, H. der Schale 11 cm. NHMW 6783 (= UW 27058).
3. Urne – kugeliges Gefäss mit einer breiten Rille um den Mündungsrand, dunkelbraun bis schwarz. Die Urne wurde mit einer Schale bedeckt, die mit einer Warze versehen ist. H. der Urne 13,2 cm. H. der Schale 8,4 cm. NHMW 6796.

Tab./Taf. 39

1. Velika žara z visokim stožčastim vratom in izvihanim ustjem, vrat je od rame oddeljen z žlebom, na rami je razporejenih pet koničnih plastičnih bradavic; črna, na sijaj glajena. Viš. 52 cm. NHMW 6776.

2. Posoda s stožčastim vratom in izvihanim ustjem, vrat je od rame oddeljen z žlebom, na rami tri majhne konične plastične bradavice; rjava. Viš. 31 cm. NHMW 6780.

3. **Žara z rahlo konkavno usločenim stožčastim vratom; temno rjava, glajena. Žara je bila pokrita s skledo z uvitim ustjem in plastično bradavico na največjem obodu; temnorjava, glajena. Žara je polna kalciniranih kosti. Viš. žare 24 cm, viš. sklede 9 cm. NHMW 6782.**

1. Grosse Urne – Kegelhalsgefäss mit fünf konischen Buckeln an der Schulter; schwarz, fein geglättet. H. ca 52 cm. NHMW 6776.
2. Kegelhalsgefäss, an der Schulter drei konische Buckel; braun. H. 31 cm. NHMW 6780.
3. Urne – Gefäss mit hohem konkav gebogenem, trichterfömigem Hals; dunkelbraun, geglättett. Die Urne wurde mit einer Schale bedeckt, die mit einer kleinen Warze versehen ist. In der Urne sind kalzinierten Knochen aufbewahrt. H. der Urne 24 cm, H. der Schale 9 cm. NHMW 6782.

Tab./Taf. 40

1. **Majhna kroglasta žara z rahlo usločenim valjastim vratom in vbočenim dnom; temnorjava, glajena. Žara je bila pokrita s skledo z uvitim ustjem in predrto plastično bradavico na največjem obodu; temnorjava, glajena. Viš. žare 14 cm, viš. sklede 8 cm. NHMW 6787.**
2. **Žara – situlasta posoda; temnorjava, glajena. Žara je bila pokrita s skledo z uvitim ustjem in plastično bradavico na največjem obodu; temnorjava do črna, glajena. Viš. žare 20,5 cm, viš. sklede 9 cm. NHMW 6785.**
3. **Velika vrečasta žara, okrašena z manjšima okroglima plastičnima bradavicama, jezičasta držaja sta približno na sredini višine posode; temnorjava, glajena. Viš. 38 cm. NHMW 6777.**
4. **Majhna kroglasta posoda s kratkim valjastim vratom in rahlo vbočenim dnom; črna, glajena. Viš. 5,3 cm NHMW 6795.**
5. **Majhna kroglasta posoda z valjastim vratom in rahlo vbočenim dnom; črna, glajena. Viš. 6,8 cm. NHMW 6794.**
6. **Situlasta posoda z rahlo navznoter ojačanim robom ustja; svetlejše rjava, glajena. Viš. 17 cm. NHMW 6792.**
7. **Posoda s stožčastim vratom in izvihanim ustjem in s tremi plastičnimi bradavicami na rami; črna, na sijaj glajena, grafitirana. Viš. 19 cm. NHMW 6789.**
8. **Posoda z nogo, kratkim stožčastim vratom in izrazito izvihanim ustjem; na obodu okrašena z žlebljenim tritračnim cikcakastim pasom in s tremi visečimi dvojnimi kanelurami s polkrožnimi zavihki; črna, na sijaj glajena, grafitirana. Viš. 29 cm. NHMW 6791.**
9. **Kroglasta posoda z nogo, kratkim valjastim vratom in izrazito izvihanim ustjem; na rami in največjem obodu cikcakast okras vrezanih črt in dvojnih nizov vtisnjenih pik oz. jamic; črna, glajena, grafitirana. Viš. 26 cm. NHMW 6790.**

1. Urne – kleines rundliches Gefäss mit hohem Hals und Omphalosboden; dunkelbraun, geglättet. Urne wurde mit einer Schale bedeckt, die mit einer vertikal durchlochten Warze versehen ist; dunkelbraun, geglättet. H. der Urne 14 cm, H. der Schale 8 cm. NHMW 6787.
2. Urne – situlaartiges Gefäss, dunkelbraun, geglättet. Urne wurde mit einer Schale bedeckt, die mit einer Warze versehen ist; dunkelbraun bis schwarz. H. der Urne 20,5 cm; H. der Schale 9 cm. NHMW 6785.
3. Grosse sackförmige Urne mit zwei Buckeln und zwei Handhaben; dunkelbraun, geglättet. H. 38 cm. NHMW 6777.
4. Kleines Kragenhalsgefäss mit Omphalosboden; schwarz, geglättet. H. 5,3 cm. NHMW 6794.
5. Kleines rundliches Gefäss mit hohem Hals und Omphalosboden; schwarz, geglättet. H. 6,8 cm. NHMW 6794.
6. Situlaartiges Gefäss; hellbraun, geglättet. H. 17 cm. NHMW 6792.
7. Kegelhalsgefäss mit drei Buckelchen an der Schulter; schwarz, fein geglättet, graphitiert. H. 19 cm. NHMW 6789.
8. Fussgefäss mit kurzem Kegelhals und stark ausladendem Mündungsrand; der gewölbte Bauch ist mit dreifachem Zickzackband und drei kannelierten hängenden Linien mit einem Häkchen-änlichen Abschluss verziert; schwarz, geglättet, graphitiert. H. 29 cm. NHMW 6791.
9. Fussgefäss mit kurzem zylindrischen Hals und stark ausladendem Mündungsrand; die rundliche Bauchpartie ist mit zwei im Zickzack umlaufenden Reihen von doppelten Punkten und Linien verziert; schwarz, geglättet, graphitiert. H. 26 cm. NHMW 6790.

Tab./Taf. 41

1. **Žara s kratkim stožčastim vratom; rjavordečkasta, glajena. Viš. 22 cm. NHMW 6781.**
2. **Kroglasta posoda s kratkim valjastim vratom in tremi plastičnimi bradavicami na rami; črna, glajena. Viš. 20 cm. NHMW 6784.**
3. **Kroglasta posoda s kratkim valjastim vratom in štirimi bradavicami na rami; temnorjava, glajena. Viš. 15 cm. NHMW 6788.**

4. **Posoda s kratkim stožčastim vratom, rahlo odebeljenim ustjem in petimi bradavicami na rami; temnorjava, glajena. Viš. 16 cm. NHMW 6786.**
5. **Velika žara z visokim, rahlo usločenim valjastim vratom; na rami okrašena z izmenjujočimi se petimi ploskimi plastičnimi bradavicami in petimi navpičnimi plastičnimi rebri; siva do svetlorjava. Viš. 40,5 cm. NHMW 6779.**
6. **Velika žara s stožčastim vratom (ustje odlomljeno); na rami okras iz sedmih kratkih navpičnih plastičnih reber s koničnim zaključkom na vrhu in zoženim spodnjim koncem; temnorjava, glajena. Viš. 33 cm. NHMW 6778.**
7. **Okrogel profiliran pokrovček (?), na sredini spodnje strani polkrožna vdolbina; rjav. Pr. 4,4 cm. NHMW 6773.**
8. **Vijček, rjav. Viš. 2,5 cm. NHMW 6772.**
9. **Vijček, rjav. Viš. 2,3 cm. NHMW 6772.**
10. **Vijček, rjav. Viš. 2,5 cm. NHMW 6772.**
11. **Vijček, rjav. Viš. 3,2 cm,. NHMW 6772.**
12. **Vijček, rjav. Viš. 2,5 cm. NHMW 6772.**
13. **Vijček, okrašen z nizi jamic, rjav. Viš. 3,2 cm. NHMW 6772.**

1. Urne – Gefäss mit kurzem Kegelhals; braunrötlich, geglättet. H. 22 cm. NHMW 6781.
2. Urne – rundlich ovales Gefäss mit kurzem zylindrischem Hals und mit Buckelchen an der Schulter, schwarz, geglättet. H. 20 cm. NHMW 6784.
3. Kragenhalsgefäss mit vier Buckeln an der Schulter, dunkelbraun, geglättet. H. 15 cm. NHMW 6788.
4. Topf mit zylindrischem Hals und fünf Buckelchen an der Schulter; dunkelbraun. H. 16 cm. NHMW 6786.
5. Grosse Urne – bauchiges Gefäss mit hohem zylindrischem Hals und mit abwechselnd funf flachen Buckeln und fünf kurzen Rippen an der Schulter; grau bis hellbraun. H. 40,5 cm. NHMW 6779.
6. Grosse Urne – Kegelhalsgefäss (Rand abgebrochen) mit sieben länglichen Rippen mit Buckeln an der Schulter; dunkelbraun bis schwarz, geglättet. H. 33 cm. NHMW 6778.
7. Runder profilierter Deckel (?), braun. Dm. 4,4 cm. NHMW 6773.

8.–12. Spinnwirtel aus Ton, braun. H. 3,2 bis 2,5 cm. NHMW 6772.

13. Spinnwirtel aus Ton, verziert mit Reihen von kleinen Löchern, braun. H. 3,2 cm. NHMW 6772.

Prazgodovinske najdbe iz planih grobov z Vač, izkopavanja F. Peruzzija 1882, pošiljka XIV, 1882

Prähistorische Funde aus den Gräbern von Watsch in Krain 1882 von F. Peruzzi, Post. XIV, 1882

Sl./Abb. 5

Zlati lističi (55 fragmentov) iz na tanko tolčenega zlata, okrašeni z večjimi krožci, izpolnjenimi s koncentrično razporejenimi manjšimi krožci s piko oz. očesci (Sl. 5: 1–7). Nekaj fragmentov je verjetno od roba traku (diadema?), okrašenega z borduro, sestavljeno iz vrste krožcev s piko in obdano s pasovoma lestvičasto razporejenih poševnih črtic (Sl. 5: 8–11). Vel. frg. ca 2,6 in 3,6 cm ter manj. NHMW 6892.

Goldplättchen aus ziemlich dünnen Schlaggold/ dünnem getriebenem Goldblech, von verschiedener Größe, zum Teil mit getriebenen Verzierungen versehen, meist aus Kreisen, ausgefüllt mit Kreisaugen (Abb. 5: 1–7), einige auch mit zwei leiterartigen Bändern, die eine Reihe von Kreisaugen flankieren (Abb. 5: 8–11), wohl eine Bordure (eines Diadems?). Frg. Grosse ca 2,6 bis 3,6 cm. NHMW 6892.

Slika 5
Vače, zlati lističi.
Abbildung 5
Vače,
Goldplättchen.

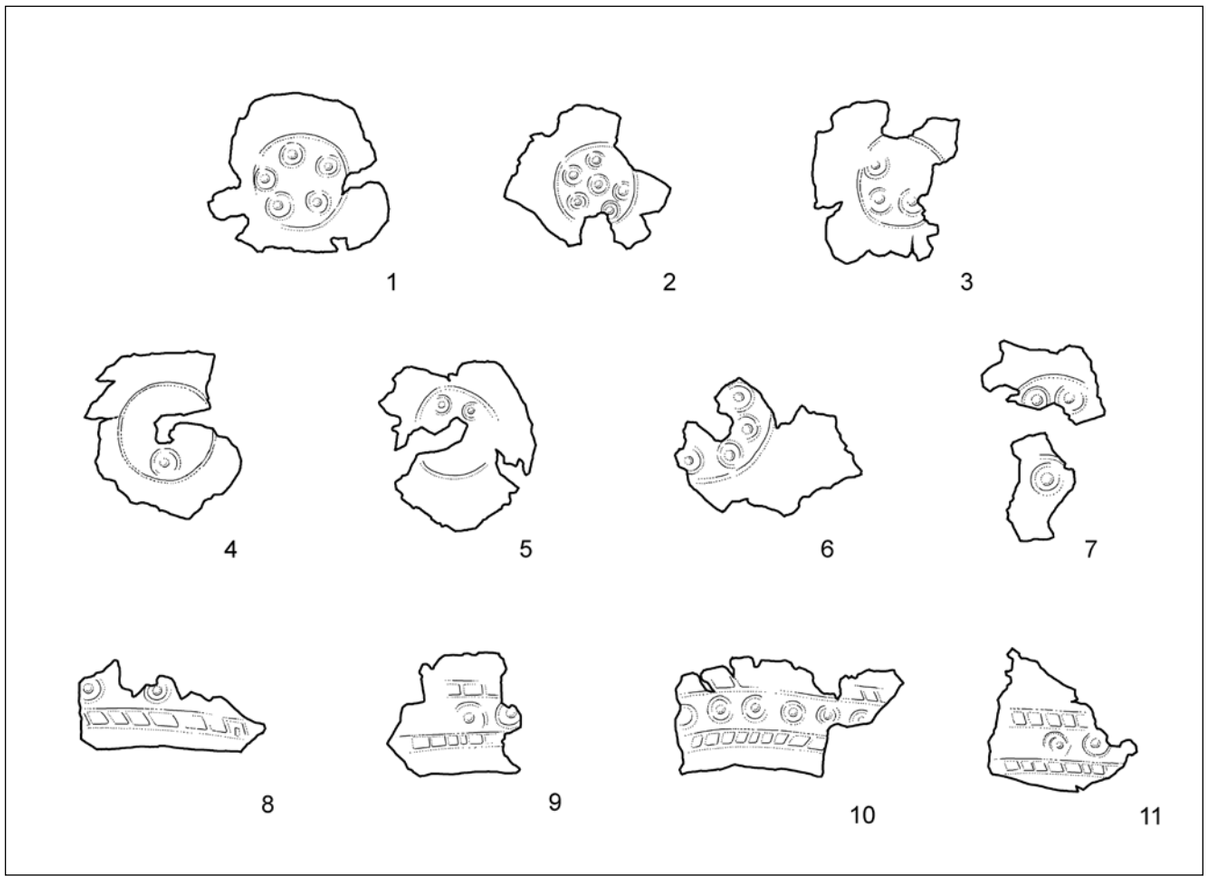

Tab./Taf. 42

1. **Dvozankasta ločna vozlasta fibula vaškega tipa z bronastim lokom z osmimi vozli in trombastim zaključkom ter železno peresovino z iglo in visoko železno nogo (tip 5a po Gabrovcu). Fibula je morala biti že antično popravljena, na kar kaže tako odebeljen, prelit lok drugega vozla nad peresovino kot razcepljen lok, zataknjen na zanko noge fibule. Dol. ca 7,2 cm. NHMW 6894.**
2. **Dva železna obroča/ zapestnici, med seboj prirjaveli. Pr. 7,2 cm. NHMW 6906.**
3. **Sploščena koščena jagoda z luknjico v sredini. Pr. 2,4 cm. NHMW 6908.**
4. **Šest bronastih gumbkov z zankico na spodnji strani. Pr. ca 0,8 cm. NHMW 6901.**
5. **Osem jantarnih jagod različnih velikosti in oblike s predrto prečko na vrhu jagode za nanizanje na ogrlico. Pri eni izmed jagod je prečka na vsaki strani okrašena s po tremi drobnimi rebri. Pr. ca 2,5 cm in manj. NHMW 6909.**
6. **Kroglasta jantarna jagoda. Pr. 1,8 cm. NHMW 6010.**

7.–10. Jantarne jagode, povečini kroglaste oblike (prvotno 277 primerkov).[21] Pr. ca 0,7–0,8 cm. NHMW 6911.

11. **Bronasta čolničasta fibula z lokom, okrašenim z izmenjujočimi se pasovi prečnih vrezov in pasovi z mrežastim motivom, ter dolgo nogo s profiliranim zaključkom. Dol. 9,1 cm. NHMW 6911.**
12. **Bronasta trakasta fibula z diskasto ploščico na prehodu loka v iglo in z dolgo nogo s kroglastim zaključkom. Vzdolž robov loka je vrezana drobna črta, drobni vrezi so tudi na koncu noge. Dol. 9,6 cm. NHMW 6895.**
13. **Bronasta trortasta fibula z železno peresovino in iglo. Vsi trije rti čašaste oblike so na vrhu okrašeni z mrežastim motivom, lok nad nogo pa s pasom prečnih vrezov (tip VIa ali Xb po Ogrin). Dol. 7,2 cm. NHMW 6911.**
14. **Bronasta samostrelna fibula zgodnjelatenske sheme s čolničastim lokom, okrašenim s kompleksnim vrezanim okrasom, in zaključkom noge, obrnjenim proti loku. Dol. 4,4 cm. NHMW 6896.**

21 Število primerkov povzeto po inventarni knjigi NHMW.

15.–16. Bronasta trakasta lasna obroča s spiralnima presegajočima se koncema in zoženim osrednjim delom, uvihanim na notranjo stran. Okrašena sta s tremolirnim vrezom v motivu cikcaka. Pr. 5,7 cm. NHMW 6899.

17.–18. Bronasti zapestnici s spiralno uvitima presegajočima se koncema, okrašeni s pasovi prečnih vrezov in polji z vrezanim rombičnim motivom ter križajočih se pasov v obliki črke X. Zapestnici sta masivno liti z izvotljenim jedrom. Pr. 7,8 cm. NHMW 6898.

19. Okov (pasne spone ?) iz bronaste pločevine, v fragmentih, okrašen z iztolčenimi rebri in vtolčenimi pikicami. Šir. 2,5 cm. NHMW 6902.

20. Bronast obroček. Pr. 2,4 cm. NHMW 6900.

21. Železen obroč. Pr. 4,3 cm. NHMW 6907.

22. Železen nož s sledovi lesenega držaja na trnastem nastavku. Dol. 8,7 cm. NHMW 6904.

23. Železna pinceta. Dol. 9,1 cm. NHMW 6905.

24. Železna sulična ost z ozkim listom in dolgim tulom. Dol. 24 cm. NHMW 6903.

1. Zweischleifige Knotenbogenfibel aus Bronze und Eisen (Typ 5 a nach Gabrovec). Die Fibel wurde schon antik repariert, was anhand der Verdickung des vorletzten Knotens mit plumpem Bronzeüberguss sowie der Bruchstelle mit gespaltenem Bügel, eingesetzt auf der Fussschleife, zu erkennen ist. L. 7,2 cm. NHMW 6894.
2. Zwei Eisenringe, durch Eisenrost zusammen gekittet. L. ca 7,2 cm. NHMW 6906.
3. Flacher Spinnwirtel aus Bein. Dm. 2,4 cm. NHMW 6908.
4. Sechs kleine Knöpfchen mit Öse aus Bronze. Dm. ca 0,8 cm. NHMW 6901.
5. Acht Bernsteinperlen mit einem zylindrischen, durchlochten Oberteil und kreis- oder herzförmigem Unterteil. Dm. ca 2,5 cm und weniger. NHMW 6909.
6. Kugelige Bernsteinperle. Dm. 1,8 cm. NHMW 6010.

7.–10. Bernsteinperlen, meist kugelig (primär 227 Stück).[22] Dm. ca 0,7–0,8 cm. NHMW 6911.

11. Kahnfibel aus Bronze mit drei netzartig verzierten Bändern am quergerippten Bügel und mit fein profiliertem Fusskopf. L. 9,1 cm. NHMW 6911b.
12. Blechbandfibel aus Bronze, mit eingeritzten Linien längst der Ränder und am Fussende. L. 9,6 cm. NHMW 6895.
13. Dreiknopffibel aus Bronze mit Spirale samt Nadel aus Eisen. Alle drei kelchartige Knöpfchen am Bügel tragen eine netzartige Verzierung (Typ VIa oder Xb nach Ogrin). L. 7,2 cm. NHMW 6911a
14. Armbrustfibel aus Bronze von Frühlaténe-Schema mit kahnförmigem und ritzverziertem Bügel. L. 4,4 cm. NHMW 6896.

15.–16. Spiralreifen aus Bronzeblech, in mittleren Teil verjüngt, verziert mit einem tremolierten Zickzackband. Dm. ca 5,7 cm. NHMW 6899.

17.–18. Zwei Armringe aus Bronze, massiv und hohl, mit übergreifenden Enden und verziert mit quergeritzten Bändern sowie eingeritzten Kreuzen in X-Form. Dm 7,8 cm. NHMW 6898.

19. Gürtelbeschlag aus Bronzeblech, verziert mit getriebenen Punktreihen, fragmentiert. Br. 2,5 cm. NHMW 6902.
20. Bronzering. Dm. 2,4 cm. NHMW 6900.
21. Eisenring. Dm. 4,3 cm. NHMW 6907.
22. Eisenmesser mit Resten des Holzgriffes. L. 8,7 cm. NHMW 6904.
23. Pinzette aus Eisen. L. 9,1 cm. NHMW 6905.
24. Lanzespitze aus Eisen mit schmalem Blatt und langer Tülle. L. 24 cm. NHMW 6903.

22 Die Zahl der Stücke ist aus dem Inventarbuch NHMW entnohmen.

Prazgodovinske najdbe iz planih grobov z Vač, izkopavanja J. Szombathyja leta 1883 po naročilu dunajskega Antropološkega društva

Prähistorische Funde aus den Flachgräbern von Watsch bei Littay in Krain. Im Auftrage der Anthropologischen Gesellschaft in Wien, ausgegraben von Herrn Assistent J. Szombathy 1883. Geschenk der Anthropologischen Gesellschaft

Klenik a[23]

Severozahodni del grobišča ob ugreznjeni poti pri Kleniku, pod vrhnjo gomilo

Nordwestlicher Teil des Grabfeldes am Hohlwege bei Klenik, unterhalb des obersten Urnenhügels

Szombathy, Büchlein 26, 40 (oz./bzw. 118): *Grabung Klenik a.*
Grabung Klenik a, am nördlichsten Streifen des Gräberfeldes bei Klenik, östlich oder nordöstlich vom obersten Gräberhügel. Es ist ein gleichmässig nach Osten abfallender Abhang, der seiner Hauptsache nach noch ganz unberührt ist. Gegen den bisher durchgesuchten Theil des Gräberfeldes rechts von Hohlweg ist er durch einen Zug von Felsen abgegrenzt, nach Norden stösst er an den steilen Abhang des Slemschek-Plateaus.
Den untersten Theil dieses Grabfeldes habe ich sub »Klenik N.« (pag. 18 und 38) durchgegraben. Diese Stellen bezeichnen den Ostrand der Gräberstätte. An dieselben reiht sich ein von Schulz durchgegrabener Streifen; und an diesen schliesse ich meine Grabungen an.

Povzetek opisa: Izkopavanje, označeno kot »Klenik a«, na najbolj severnem predelu grobišča pri Kleniku, vzhodno ali severovzhodno od najvišje gomile. Gre za pobočje, enakomerno padajoče proti vzhodu, katerega glavnina je še nedotaknjena. Od doslej raziskanega dela grobišča, desno od ugreznjene poti, je ločeno s skalnim grebenom, na severu pa je zamejeno s strmim pobočjem Slemška. Spodnji del grobišča sem izkopaval pod oznako »Klenik N« in predstavlja vzhodni rob grobišča. Tam se je stikal s predelom, ki ga je izkopaval Schulz.

Gr. 1883 / A 1 **Tab./Taf. 43 A**

Szombathy, Büchlein 26, 38 (oz./bzw. 115): *24.7. 1883, Dienstag.*
1) In einer Tiefe von 1,10 m Kalkplatte, 0,20 dick, 0,60 lang und breit, darunter eine Linse von Kohlen mit Brandknochen, einer flachen Schale mit eingebogenem Rand und einer eisernen Bogenfibel.

Povzetek opisa: Na globini 1,10 m apnenčasta plošča, 0,20 m debela ter 0,60 m dolga in široka, pod njo lečast sloj oglja in sežganih kosti, plitva skleda z uvitim ustjem in železna ločna fibula.

1. **Dvozankasta ločna železna fibula, fragmentirana (tip 3a po Gabrovcu). Dol. ca 9,3 cm. NHMW 7949.**
2. **Fragment železne fibule ali ovratnice rombičnega preseka. Dol. ca 6,7 cm. NHMW 8010.**
3. **Železen nož s trnastim nastavkom za držaj. Dol. 9,8 cm. NHMW 8010.**

– **Skleda z uvitim ustjem.**

1. Zweischleifige Bogenfibel aus Eisen, fragmentiert (Typ 3a nach Gabrovec). L. ca 9,3 cm. NHMW 7949.

23 Podatki o izkopavanju, o posameznih grobovih in grobnih najdbah so povzeti po dnevnikih J. Szombathyja, in sicer zvezkih 25, 26 in 27 (Büchlein 25, 26, 27), ter inventarni knjigi NHMW. Prepis dnevnikov, ki jih hranijo v arhivu NMS v Ljubljani, je opravil arhivar Viktor Plestenjak v 70. in zgodnjih 80. letih prejšnjega stoletja. Številka strani v oklepaju se nanaša na prepis (zato: oz. /bzw.). Posamezne najdbe oz. predmeti so v inventarni knjigi NHMW vpisani in razvrščeni tipološko in ne po posameznih grobnih celotah, zato si inventarne številke ne sledijo, a je pri vsakem inventariziranem predmetu navedena številka groba, iz katerega izvira, hkrati pa je zapisan datum odkritja groba, povzet po Szombathyjevem dnevniku. Szombathy je posamezne dele nekropole označil z malimi črkami, tj. a, b, c, medtem ko so na naših tablah in opisih uporabljene velike črke A , B, C. /
Die Angaben über die Grabung, Befunde und Funde sind den Tagebüchern von J. Szombathy (Büchlein 25, 26 und 27) und dem Inventarbuch NHMW entnommen worden. Die Tagebücher hat Viktor Plestenjak in den 70er Jahren des letzten Jahrhunderts transkribiert. Die Transkriptionen werden im Archiv des Slowenischen Nationalmuseums aufbewahrt. Daher ist zunächst die Seite im Tagebuch und danach in Klammern der Transkriptionseite zitiert, also z.B, Büchlein 26, 40 (oz./ bzw. 118). Die Funde sind im Inventarbuch NHMW typologisch klassifiziert, dennoch ist dazu die Nummer des Grabes angegeben, was eine Bestimmung der Zusammensetzung der Grabbeigaben für einzelne Gräber ermöglicht. Szombathy hat einzelne ausgegrabene Bereiche des Gräberfeldes mit kleinen Buchstaben a, b, c gekennzeichnet, auf unseren Tafeln sind grosse Buchstaben benutzt worden.

2. Fragment des Fibelbogens oder Halsringes mit rhombischem Querschnitt aus Eisen. L. ca 6,7 cm. NHMW 8010.
3. Eisenmesser. L. 9,8 cm. NHMW 8010.
– Flache Schale mit eingebogenem Rand.

Gr. 1883 / A 2

Szombathy, Büchlein 26, 38-39 (oz./bzw. 115–116): *31.7. 1883, Dienstag.*
2) Platte 0,50/ 0,50 breit, in 1,40 Tiefe. Darunter in einer Grube eine bauchige schwarze Urne, mit einer aufrecht stehenden Schale bedeckt, mit Kohle umgeben, ganz zerdrückt; enthält nur Leichenbrand, keine Beigaben.

Povzetek opisa: Na globini 1,40 m plošča velikosti 0,50 × 0,50 m. Pod njo v jami črna trebušasta žara, pokrita s skledo, obdana z ogljem, povsem zdrobljena. V žari je bila le žganina, brez pridatkov.

Gr. 1883 / A 3 Tab./Taf. 43 C

Szombathy, Büchlein 26, 38 (oz./bzw. 116): *31.7. 1883, Dienstag.*
3) Kleinere Platte in 0,60 Tiefe. Darunter, ganz mit Erde umgeben, eine bauchige Urne mit Deckelschale, vollständig zerdrückt. In der Urne Kohle und Brandknochen, auf denselben eine Schale und eine Halbkreisfibel aus Eisen, mit einer Schnur kleiner blauer Perlen in mehrfachen Windungen umwickelt. Daneben ein bauchiger Topf.

Povzetek opisa: Majhna plošča na globini 0,60 m. Pod njo v zemlji trebušasta žara s pokrovno skledo, povsem zdrobljena. V žari oglje in sežgane kosti, na katerih so ležale skleda in železna ločna fibula, ovita z ogrlico iz majhnih modrih jagod. Poleg še en trebušast lonec.

Dvozankasta ločna vozlasta železna fibula z visoko trapezno nogo, fragmentirana (tip 2c po Gabrovcu). Nad nogo je okoli loka navita ogrlica iz drobnih temnomodrih koleščkastih steklenih jagod. Dol. fibule 13,3 cm, pr. jagod ca 0,3 cm. NHMW 7948.
– Žara, pokrita s skledo.
– Trebušast lonec.

Zweischleifige Knotenbogenfibel aus Eisen (Typ 2c nach Gabrovec) mit einer Perlenschnur aus blauen dünnen Perlen, umwickelt. L. 13,3 cm, Dm. der Perlen ca 0,3 cm. NHMW 7948.
– Urne mit Deckelschale.
– Topf.

Gr. 1883 / A 4

Szombathy, Büchlein 26, 39 (oz./bzw. 116): *1. 8. 1883, Mittwoch.*
4) Grosse Platte, ca 0,80-0,75 breit, ein einer Tiefe von 0,90. Darunter in einer kleinen Grube ein kleiner Topf (aufbewahrt) und viel Kohle. Keine Beigabe.

Povzetek opisa: Na globini 0,90 m velika plošča velikosti 0,80 × 0,75 m. Pod njo v majhni jami majhen lonec (ohranjen) in mnogo oglja. Brez pridatkov.

Gr. 1883 / A 5

Szombathy, Büchlein 26, 39 (oz./bzw. 116): *1. 8. 1883, Mittwoch.*
5) Kleine Platte in 1,10 Tiefe. Darunter nur eine flache Grube mit Kohle.

Povzetek opisa: Na globini 1,10 m majhna plošča. Pod njo le plitva jama z ogljem.

Gr. 1883 / A 6 Tab./Taf. 43 D

Szombathy, Büchlein 29, 40 (oz./bzw. 118–119): *4. August 1883, Samstag.*
6) (1) Platte 0,90-0,70 lang und breit, in einer Tiefe von 0,60 (vom Messpunkt a 4,40 m, 277°). Darunter eine 0,12 starke Kohlenschicht mit den kaum kennbaren Resten von 2 Bronzefibeln. Daneben eine weite Schale und – etwas versenkt – eine Urne mit kugeligem Bauch von ca 0,24 Durchmesser und hohem, verticalem, horizontal geripptem Rand. Beide Gefässe zerbrochen.

Povzetek opisa: Plošča na globini 0,60 m je bila dolga in široka 0,90–0,70 m. Pod njo 12 cm debel sloj oglja, v katerem so bili ostanki dveh komajda razpoznavnih bronastih fibul. Poleg še široka skleda in – nekoliko ugreznjeno – trebušasta žara v premeru 24 cm z visokim navpičnim in vodoravno narebrenim ustjem. Obe posodi sta fragmentirani.

1. **Fragmenti gladke bronaste zapestnice ali ovratnice, deformirani. Pr. ca 11 cm. NHMW 8252.**
2. **Fragmenti bronaste ovratnice rombičnega preseka, deformirani. Pr. ca 13,3 cm. NHMW 8252.**
3. **Fragmenti bronaste kačaste fibule s pestiči. NHMW 8252.**
– **Skleda.**
– **Žara, pr. 24 cm.**

1 Fragmente eines Arm- oder Halsringes aus Bronze, deformiert. Dm. ca 11 cm. NHMW 8252.
2. Fragmente eines Halsringes rhombischen Querschnitts aus Bronze, deformiert. Dm. ca 13,3 cm. NHMW 8252.
3. Fragmente einer Dragofibel mit Hörnchen aus Bronze. NHMW 8252.
– Schale.
– Urne.

Gr. 1883 / A 7 Tab./Taf. 43 E

Szombathy, Büchlein 26, 42 (oz./bzw. 119): *6. August 1883, Montag.*
7) (2) In einer Tiefe von 0,90 (von a 6,20/276) ohne Platte Brandschichte, 0,15 mächtig. 0,60 lang und breit, mit einer rothen Fussurne, wenig ausgebaucht, mit schmalem Rand, zerdrückt.

Povzetek opisa. Na globini 0,90 m brez plošče žganina debeline 0,15 m ter 0,60 m dolžine oz. širine z rdečo posodo na nogi (žaro), rahlo trebušasta in z ozkim ustjem.

1. **Situlasta posoda na nizki nogi; rdeča, razčlenjena z vodoravnimi rebri ter rdečimi in črnimi pasovi. Viš. ca 35,6 cm. NHMW 81042.**
2. **Fragmentirana visoka narebrena noga posode. Pr. noge ca 8,4 cm. NHMW 81044.**[24]

1 Fusssitula mit rot-schwarzen Bändern und horizontalen Rippen dazwischen, fragmentiert. H. ca 35,6 cm. NHMW 81042.
2. Fuss eines Gefässes. Dm. ca 8,4 cm. NHMW 81044.[25]

Gr. 1883 / A 8 Tab./Taf. 43 B

Szombathy, Büchlein 26, 42 (oz./bzw. 119–120): *6. August 1883, Montag.*
8) (3) Skelett, in 0,80 Tiefe (7,10/266 von a), Kopf nach Süden; gänzlich zersetzt, so dass die Stellen der Knochen kaum erkennbar sind; nur die Zähne sind z.Th. erhalten. In deren Nähe eine Schnur von grossen Bernsteinperlen mit kleinen angehängten Schlingen aus mehreren kleinen Bernsteinperlen. An der rechten Schulter ein 0,18 langer Fleck von Leder oder dgl., dreiseitig, und in demselben zwei Baugen aus Draht. An der Brust in einer schwarzen, eisenschüssigen Masse eine Fibel, gebrochen.

Povzetek opisa: Skelet, na globini 0,80 m, glava proti jugu; povsem razpadel, tako da je bila lega kosti komajda razpoznavna, le zobje so bili delno ohranjeni. V njihovi bližini ogrlica iz velikih jantarnih jagod z zankami iz majhnih jantarnih jagod. Na desni rami 0,18 m dolga trikotna lisa od usnja ali nečesa podobnega in v njej dva žičnata obročka. Na prsih je bila v črni masi, vsebujoči železo, razlomljena fibula.

1. **Ogrlica iz 23 večjih jantarnih jagod in številnih zelo drobnih jantarnih jagod. NHMW 8031.**
2.–3. **Spiralna lasna obročka iz bronaste žice s pregibom; okras z drobnimi poševnimi vrezi. Pr. ca 5,2 cm. NHMW 7981.**
4. **Bronasta čolničasta fibula, na loku okrašena s tremi mrežastimi pasovi, na obeh koncih loka pa s prečno drobno narebrenima pasovoma, fragmentirana. Dol. 7,3 cm. NHMW 7932.**

1. Kette aus 23 grösseren und zahlreichen kleineren Bernsteinperlen. NHMW 8031.
2.–3. Zwei Spiralhaarreifen aus Bronzedraht, doppelt zusammengebogen, gekerbt. Dm. 5,2 cm. NHMW 7981.
4. Kahnfibel aus Bronze, verziert mit drei eingekerbten netzartigen Querbändern und an den Enden fein gerippt, fragmentiert. L. 7,3 cm. NHMW 7932.

Gr. 1883 / A 9

Szombathy, Büchlein 26, 43 (oz./bzw. 120): *6. August 1883, Montag.*
9) (4) Skelett in einer Tiefe von 0,90 (Schädel 7,00/255 von a), kaum erkennbar, Sch(ädel) /nach/ Norden; beim Kopf eine schwarze bauchige Urne mit verticalem, weiten Hals und mit Rippen. Gänzlich zerdrückt.

Povzetek opisa: Skelet na globini 0,90 m, komaj razpoznaven, lobanja proti severu; pri glavi črna trebušasta posoda (žara?) z navpičnim, širokim vratom in rebri. Povsem zdrobljena.

Gr. 1883 / A 10 Tab./Taf. 44 F

Szombathy, Büchlein 26, 43 (oz./bzw. 120): *6. August 1883, Montag.*
10) (5) Skelett, in einer Tiefe von 0,80 (7,80/260), kaum kenntlich, Kopf nach Norden. In der Hüftgegend ein Eisenmesserchen. Bei den Füssen eine kleine Brandschichte.

24 Pripadnost grobu je vprašljiva.
25 Die Zugehörigkeit dieses Fragment zum Grab ist fraglich.

Povzetek opisa: Skelet na globini 0,80 m, komajda razpoznaven, z glavo proti severu. Na kolku železen nož, pri nogah majhen sloj žganine.

Železen nož s trnastim nastavkom za držaj. Dol. ca 14 cm. NHMW 8009.

Eisenmesser. L. ca 14 cm. NHMW 8009.

Gr. 1883 / A 11 — Tab./Taf. 44 E

Szombathy, Büchlein 26, 43 (oz. 120): *6. August 1883, Montag,*
11) (6) Skelett, in 0,80 Tiefe (Kopf nach Norden, 8,70/279), gänzlich zerstört. Beim Kopf 2 längliche blaue Glasperlen und 4 Bronzeperlen, an der rechten Hand 1 Armring.

Povzetek opisa: Skelet na globini 0,80 m z glavo proti severu, povsem poškodovan. Pri glavi 2 podolgovati modri stekleni jagodi in 4 bronaste jagode, na desni roki zapestnica.

1. **Podolgovati modri stekleni jagodi z odebeljenima robovoma. Dol. ca 3 cm. NHMW 8032.**
2. **Bronasta zapestnica s presegajočima se koncema, okrašena s pasovi prečnih vrezov. Pr. 4,8 cm. NHMW 7961.**
- **4 bronaste jagode. Pr. ca 0,9 cm. NHMW 8033 (založene?).**

1 Zwei blaue zylindrische Glasperlen. L. 3 cm. NHMW 8032.
2. Armring mit übergreifenden Enden aus Bronze, verziert mit fein gekerbten Querbändern. Dm. 4,8 cm. NHMW 7961.
- 4 Bronzeperlen. Dm. ca 0,9 cm. NHMW 8033 (verschollen?).

Gr. 1883 / A 12 — Tab./Taf. 44 B

Szombathy, Büchlein 26, 43 (oz./bzw. 120): *6. August 1883, Montag.*
12) (7) Skelett, in 0,90 Tiefe (Kopf nach Süden, 8,30/260°). Knochen gänzlich zersetzt. Dabei ein Gürtelhacken.

Povzetek opisa: Skelet na globini 0,90 m z glavo proti jugu. Kosti povsem razpadle. Poleg pasna spona.

Bronasta pravokotna pasna spona iz razmeroma debele plošče z ostanki usnja na spodnji strani. Spona je bila že antično zakrpana iz dveh delov, spetih s po tremi zakovicami, po tri zakovice tudi na nasprotni strani od kavlja. Okras je sestavljen iz vrezanih vodoravnih črt, vmes so nanizani puncirani krožci s piko. Dol. 10,4 cm. NHMW 7983.

Rechteckiges Gürtelblech mit Haken aus Bronze und mit Lederresten an der unteren Seite, der schon antik mit zwei Blechen repariert wurde, wie die mittlere Reihe von drei Nieten belegt. Die Verzierung besteht aus fünf parallelen Rillen und dazwischen mit vier Reihen von punzierten Kreisaugen. L. 10,4 cm. NHMW 7983.

Gr. 1883 / A 13

Szombathy, Büchlein 26, 43 (oz./bzw. 120): *7. August, Dienstag.*
13) (8) Skelett in 0,75 Tiefe, 1,57 m Lang. Kopf nach NNW (in 9,50/256). Keine Beigaben.

Povzetek opisa: Skelet na globini 0,75 m, njegova dolžina 1,57 m, glava proti S-SZ. Brez pridatkov.

Gr. 1883 / A 14 — Tab./Taf. 44 D

Szombathy, Büchlein 26, 43 (oz./bzw. 120): *7. August 1883, Dienstag.*
14) (9) Skelett in 1,50 Tiefe. (Kopf nach Süden, 9,20/261). Links vom Kopf eine Schlangenfibel und eine schwarze, zerbrochene Urne (aufgehoben).

Povzetek opisa: Skelet na globini 1,50 m z glavo proti jugu. Levo od glave kačasta fibula in črna zdrobljena posoda (žara?).

1. **Bronasta kačasta fibula s pestiči ter kroglastim in dvojno profiliranim čepastim zaključkom dolge noge, fragmentirana. Dol. 12,1 cm. NHMW 7927.**
2. **Trebušasta posoda s kratkim vratom in izvihanim ustjem ter visoko narebreno nogo; na rami okras iz cikcakastih vrezov, flankiranih z vtisnjenimi pikami oz. jamicami, med njimi so koncentrični krogi, obdani z vtisnjenimi pikami; črna, glajena. Viš. ca 27 cm. NHMW 81045.**

1. Dragofibel mit Hörnchen aus Bronze, fragmentiert. L. 12,1 cm. NHMW 7927.
2. Fussgefäss mit kurzem zylindrischen Hals und stark ausladendem Mündungsrand; an der Schulter und der rundlichen Bauchpartie ist das Gefäss umlaufend mit einem Zickzack aus doppelten Punkten

und Linien sowie dazwischen mit Kreisen mit Punkten verziert; schwarz, geglättet. H. ca 27 cm. NHMW 81045.

Gr. 1883 / A 15 — Tab./Taf. 44 A

Szombathy, Büchlein 26, 44 (oz./bzw. 120-121): *7. August 1883, Dienstag.*
15) (10) In freier Erde, in einer Tiefe von 0,70 (10,50/264) eine dunkle bauchige Urne, ganz zerdrückt, daneben ein Gürtelhacken aus Eisen, mit dem dazugehörigen Ring und ein kleiner Gürtelhacken aus Bronze. Das Skelett, zu den dieser Fund offenbar gehört, war spurlos verschwunden.

Povzetek opisa: V zemlji, na globini 0,70 m temna trebušasta žara, povsem zdrobljena, poleg železna pasna spona s pripadajočim obročkom in še manjša bronasta spona. Skelet, ki so mu pripadale te najdbe, je izginil brez sledi.

1. **Pravokotna železna pasna spona, s kavljem pritrjenim z zakovico in s tremi zakovicami na nasprotni strani za pritrditev na pas, delno fragmentirana. Dol. 21,5 cm. NHMW 8018.**
2. **Pasni jeziček, zarjavel, okrašen s punciranimi krožci s piko, in pripadajoči obroček. Dol. jezička 3,6 cm, pr. obročka 2,9 cm. NHMW 8018.**

1. Rechteickiges Gürtelblech mit Haken und Nieten aus Eisen, fragmentiert. L. 21,5 cm. NHMW 8018.
2. Gürtelbeschlag und Ring aus Eisen, verziert mit Kreisaugen. L. ca 3,6 cm, Dm. des Ringes 2,9 cm. NHMW 8018.

Gr. 1883 / A 16

Szombathy, Büchlein 26, 44 (oz./bzw. 121): *8. August 1883, Mittwoch.*
16) (11) Skelett, Kopf nach Norden, in 0,90 Tiefe, direct auf den gewachsenen Boden, gänzlich zerdrückt; zu Füssen zwei rothe, bauchige Urnen, detto ganz zerdrückt (von a 11,30/ 251).

Povzetek opisa: Skelet z glavo proti severu na globini 0,90 m neposredno na raščenih tleh, povsem zdrobljen; pri nogah dve rdeči, trebušasti posodi (žari?), prav tako zdrobljeni.

Gr. 1883 / A 17 — Tab./Taf. 45 A

Szombathy, Büchlein 26, 44 (oz./bzw. 121): *8. August 1883, Mittwoch.*
17) (12) Skelett, Kopf nach Südwest, in 1,40 Tiefe (12,40/260). In der Mitte des Skelettes 2 Lanzenspitzen aus Eisen, mit der Spitze zum Kopf, an der Brust in einer viereckigen holzartigen Masse 2 Fibeln (Certosa); am Hals ein Bronzehalsring.

Povzetek opisa: Skelet z glavo proti jugozahodu na globini 1,40 m. Na sredini skeleta 2 železni sulični osti, s konico usmerjeni proti glavi, na prsih, v snovi pravokotne oblike, podobni lesni masi 2 (certoški) fibuli; na vratu bronasta ovratnica.

1. **Gladka bronasta ovratnica z zapognjenima zaključkoma (v obliki kačjih glavic ?), na spodnji strani sta okrašena z drobnimi poševnimi vrezi. Pr. 14,5 cm. NHMW 7976.**
2.–3. **Bronasti certoški fibuli s prečnim rebrom na loku in na prehodu loka v nogo (tip V po Teržan). Dol. 5,8 in 6,3 cm. NHMW 7937.**
4. **Železna sulična ost z dolgim ozkim listom, delno fragmentirana. Dol. 38 cm. NHMW 7996.**
5. **Železna sulična ost, na koncu tula, v katerem še tičijo ostanki lesenega toporišča, okrašena s pasom vodoravnih vrezov, delno fragmentirana. Dol. 25,3 cm. NHMW 7996.**

1. Halsring aus Bronze mit gebogenen, spitzen, fein strichverzierten Enden (schlangenkopfförmig?) Dm. 14,5 cm. NHMW 7976.
2.–3. Certosafibeln aus Bronze (Typ V nach Teržan). L. 5,8 und 6,3 cm. NHMW 7937.
4. Lanzespitze aus Eisen, fragmentiert. L. 38 cm. NHMW 7996.
5. Lanzespitze aus Eisen mit gekerbtem unteren Rand der Tülle, in der Holzreste des Schaftes stecken; fragmentiert. L. ca 25,3 cm. NHMW 7996.

Gr. 1883 / A 18 — Tab./Taf. 44 C

Szombathy, Büchlein 26, 44 (oz./bzw. 121): *8. August 1883, Mittwoch.*
18) (13) Skelett, Kopf nach Norden, in 1,20 Tiefe (11,40/252). Die Knochen sind vollständig zersetzt und kaum erkennbar. In der Beckengegend ein Bronzeblech und einige Bronzefragmente, ebenfalls mit dünnem Holz umgeben wie bei No. 17.

Pozvetek opisa: Skelet z glavo proti severu na globini 1,20 m. Kosti so povsem razpadle in komaj

razpoznavne. Na trebuhu bronasta pločevina in nekaj bronastih fragmentov, prav tako obdanih s tankim lesom kot pri št. 17.

1. **Pravokotna pasna spona iz tanke bronaste pločevine, antično zakrpana iz dveh kosov, spetih s po tremi zakovicami, po ena zakovica je ohranjena tudi na zadnji strani, dve pa na sprednji strani, pri čemer je na pasno spono z eno zakovico pritrjen kavelj, fragmentirana. Na robovih je spona okrašena z nizom iztolčenih pik, po sredi pa poteka pas iztolčenih bunčic, obdanih in povezanih z drobnimi iztočenimi pikami v motivu tekoče spirale. Dol. ca 11,6 cm. NHMW 7984.**
2. **Bronasta zanka pasnega jezička, povezana z zakovico. Dol. 3,2 cm. NHMW 8246.**
3. **Bronasto šilo ali vozlast obesek s konico in z luknjico na vrhu. Dol. 5,4 cm. NHMW 8227.**
4. **Fragmenta železnega šila pravokotnega preseka. Dol. frag. ca 2,9 cm in manj. NHMW 8246.**

1. Rechteckiges Gürtelblech mit Haken aus Bronze, aus zwei Blechteilen schon antik repariert; Verzierung im Punkt-Buckel-Manier, an den Rändern mit Punktreihen, in der Mitte ein Motiv der »laufenden Spirale«, stark fragmentiert. L. ca 11,6 cm. NHMW 7984.
2. Schleife eines Gürtelbeschlages mit Niete aus Bronze. L. 3,2 cm. NHMW 8246.
3. Anhänger oder Pfriem aus Bronze, geknotet, oben Loch, unten Spitze. L. 5,4 cm. NHMW 8227.
4. Fragmente einer Ahle aus Eisen. L. ca 2,9 cm. NHMW 8246.

Gr. 1883 / A 19

Szombathy, Büchlein 26, 45 (oz./bzw. 121): *8. August 1883, Mittwoch.*
19) (14) Skelett, Kopf nach Südwest, in 1,60 Tiefe (12,00/255). Schädel aufbewahrt. Keine Beigaben.

Povzetek opisa: Skelet z glavo prot jugozahodu na globini 1,60 m. Brez pridaktov.

Gr. 1883 / A 20 Tab./Taf. 44 G

Szombathy, Büchlein 26, 45 (oz./bzw. 122): *8. August 1883, Mittwoch.*
20) (15) In 0,60 Tiefe (17,30/291). In der Erde die Andeutung einer Lage organischer Substanz und dabei ein defecter Bronzelöffel.

Povzetek opisa: Na globini 0,60 m je bila v zemlji opazna lega organske snovi in poleg nje poškodovana bronasta žlica.

Bronast predmet na obeh koncih žličasto razširjen, fragmentiran in deformiran. Dol. ca 8,2 cm. NHMW 8251.

Löffelformiges Instrument aus Bronze, an beiden Seiten verbreitet und an einem Ende umgebogen, fragmentiert, deformiert. Dol. ca 8,2 cm. NHMW 8251.

Gr. 1883/ A 21 Tab./Taf. 45 B

Szombathy, Büchlein 26, 45 (oz./bzw. 122): *8. August 1883, Mittwoch.*
21)(16) Skelett, Kopf nach Süden, in 1,30 Tiefe (14,10/266). An Beigaben fanden sich: am linken Arm 1 verzierter Ring, gebrochen, am rechten Arm 1 einfacher Ring, ganz, an der rechten Brust grosse Glasperlen und 2 gebrochene Fibeln, am Hals grosse Bernsteinperlen.

Povzetek opisa: Skelet z glavo proti jugu na globini 1,30 m. Pridatki so naslednji: na levi roki 1 okrašen obroč, razlomljen, na desni roki 1 enostaven obroč, na desni strani prsi velike steklene jagode in 2 razlomljeni fibuli, na vratu velike jantarne jagode.

1. **Deset jantarnih jagod. Pr. ca 1,2–1,7 cm. NHMW 8035.**
2. **Temnomodri in svetlozeleni jagodi iz prozornega stekla. Pr. ca 1,8 oz. 2, 8 cm. NHMW 8034.**
3. **Bronasta kačasta fibula z zanko in diskasto ploščico na prehodu loka v iglo. Dol. 7,8 cm. NHMW 7920.**
4. **Bronasta zapestnica s presegajočima se koncema, okrašena s pasovi prečnih vrezov, fragmentirana. Pr. ca 7 cm. NHMW 7966.**
5. **Bronasta zapestnica s presegajočima se koncema, okrašena z drobnimi prečnimi vrezi. Pr. 6,4 cm. NHMW 7966.**

1. Bernsteinperlen, zehn Stück. Dm. ca 1,2 bis 1,7 cm. NHMW 8035.
2. Zwei dunkelblaue und zwei hellgrüne Glasperlen. Dm. ca 1,8 bis 2,8 cm. NHMW 8034.
3. Schlangenfibel aus Bronze. L. 7,8 cm. NHMW 7920.
4. Armring aus Bronze mit übergreifenden Enden, verziert mit feingeritzen Querbändern, fragmentiert. Dm. ca 7 cm. NHMW 7966.
5. Armring aus Bronze mit übergreifenden Enden, fein gekerbt. Dm. 6,4 cm. NHMW 7966.

Gr. 1883 / A 22 Tab./Taf. 46 A

Szombathy, Büchlein 26, 46 (oz. 122): *9. August, Donnerstag.*
Besuch Hofrath v. Hochstetters in Watsch.
22)(17) Skelett, Kopf nach Norden, in 1,20 Tiefe. An der linken Hand (5,05/191) ein hohler, gerippter Armring, zerbrochen; an der rechten Hand desgleichen. Am linken Fuss (5,50/185) ein grosser, geknoteter Fussring; am rechten Fuss desgleichen. Am Kopf 2 breite cylindrische Ohrreifen, aus sehr dünnem Brozeblech mit punktiertem Streifen-Ornament (ganz zerbrochen). Beim linken Ohr eine kleine Fibel; an der Brust 2 Fibeln, mit je einem Bernsteinknopf am Fussende, zerbrochen, daneben Bernsteinperlen. Unter den Schultern, dem Hals und z.Th, auch dem Kopf viele Goldflitter, die offenbar von einem Kleidungsstück herrühren.

Povzetek opisa: Skelet z glavo proti severu na globini 1,20 m. Na obeh rokah narebrena votla zapestnica, na obeh nogah velika vozlasta nanožnica. Ob glavi dva široka cilindrična uhana iz zelo tanke bronaste pločevine s punktiranim trakastim okrasom (povsem razlomljena). Pri levem ušesu majhna fibula, na prsih dve fibuli z jantarnim gumbom na zaključku noge, zraven njiju jantarne jagode. Pod rameni, vratom in delno tudi glavo so bili številni zlasti lističi, očitno od kosa oblačila.

1.–3. Fragmenti dveh bronastih trakastih uhanov s kaveljčkom, okrašenih z nizi iztolčenih pikic. Na enem fragmentu sledovi zlate tanke pločevine oz. lističa. Dol. frag. 3,5 cm in manj. NHMW 7980.
4.–5. Bronasti dolgonožni fibuli, sanguisugi, z votlim (z glino izpolnjenim) lokom, na obeh koncih je okrašen s prečnimi vrezi. Na eni izmed fibul je na koncu dolge noge ohranjen profiliran jantarni zaključek. Dol. 8,1 in 7,9 cm. NHMW 7934.
6. Uhanček iz bronaste žice z nanizanimi drobnimi jantarnimi jagodami – 26 jagod. NHMW 8036.
7. Drobna bronasta ločna fibula s pestičastim gumbkom na koncu noge ter prečnim rebrom in prečnimi vrezi na vrhu loka. Dol. 3 cm. NHMW 7938.
8.–9. Narebreni votli bronasti zapestnici, fragmentirani. Pr. ca 7,4 cm. NHMW 7972.
10.–11. Masivni narebreni bronasti nanožnici s presegajočima se koncema. Pr. 11,5 cm. NHMW 7952.
– Zlati lističi od oblačila.

1.–3. Zylindrische Ohrringe mit Häkchen aus dünnem Bronzeblech, verziert mit winzigen Punkten in mehreren Reihen. Auf einem Stück Reste einer Vergoldung. Dm. ca 3,5 cm. NHMW 7980.
4.–5. Zwei Sanguisuga-Fibeln aus Bronze, Bügel hohl, an beiden Enden mit feinen ritzverzierten Querbändern; der lange Fuss endet in einen zylindrischem Fussknopf aus Bernstein (erhalten nur bei einer von beiden Fibeln). L. 8,1 und 7,9 cm. NHMW 7934.
6. Ohrring aus winzigen Bernsteinperlen (26). NHMW 8036.
7. Kleine Bogenfibel mit aufgebogenem Fussknopf aus Bronze mit Querippe und ritzverziertem Bügel. L. 3 cm. NHMW 7938.
8.–9. Zwei gerippte hohle Armringe aus Bronzeblech, fragmentiert. Dm. ca 7,4 cm. NHMW 7972.
10.–11. Fussringe aus Bronze mit übergreifenden Enden aus Bronze, geknotet. Dm. 11,5 cm. NHMW 7952.
– Goldflitter.

Gr. 1883 / A 23 Tab./Taf. 46 B

Szombathy, Büchlein 26, 46 (oz. /bzw. 122–123): *9. August 1883, Donnerstag.*
23) (18) Vielleicht z. Theil zu No. 22 gehörig.
a) 6,50/181 schwarze Urne mit 2 kleinen Fibeln, in Fragmenten erhalten;
b) 6,45/185 schwarze Fussurne, umgefallen;
c) 0,20 südlich von b) eine kleine schwarze bauchige Urne mit einigen calcinirten Knochen und eine Fibel mit Ring.
Im Sande zerstreut: 2 kleine Bronzeringe.
In dieser Breite tritt in der Mitte der Grabungsfront anstatt der lehmigen Erde feiner Sand auf. Der gewachsene Boden ist stark undulirt und wechselt von 0,80 bis 2,00 Tiefe, Hügelchen und Gruben bildend.

Povzetek opisa: Morda najdbe delno pripadajo grobu št. 22.
a) črna posoda (žara) z dvema majhnima fibulama, ohranjenima v fragmentih;
b) črna posoda (žara) z nogo, prevrnjena;
c) 0,20 m južno od točke b) je majhna črna trebušasta žara z nekaj kalciniranimi kostmi in fibulo z obročkom.
V pesku raztresena dva bronasta obročka. Na tem delu izkopnega polja se je namesto ilovice pojavil fin pesek. Raščena tla so močno valovito razgibana.

1.–2. Drobni bronasti ločni fibuli s pestičastim gumbkom na koncu noge, močno fragmentirani. NHMW 7945.
3. Bronasta trakasta ločna fibula, z mrežastim okrasom na loku in vrezanima prečnima pasovoma na obeh straneh ter z dolgo nogo s kroglastim in profiliranim zaključkom. Na iglo je nataknjen bronast obroček s koničnimi izrastki. Dol. fibule 7,2 cm, pr. obročka 2,8 cm. NHMW 7936.
4. Bronast obroček, prstan, z nesklenjenima koncema. Pr. 2,2 cm. NHMW 8235.
5. Bronast obroček z dotikajočima se koncema. Pr. 2,5 cm. NHMW 8235.

6. **Bronast sklenjen obroček. Pr. 2,2 cm. NHMW 8231.**
- **Posoda.**
- **Posoda z nogo.**
- **Majhna trebušasta žara.**

1.–2. Fragmente zweier kleiner Bogenfibeln mit aufgebogenem Fussknopf aus Bronze. NHMW 7945.
3. Bandbogenfibel mit netzartig verziertem Bügel aus Bronze und mit einem anhängenden Bronzering mit sieben konischen Ansätzen. L. 7,2 cm, Dm. der Ringes 2,8 cm. NHMW 7936.
4. Bronzering /Fingerring, offen. Dm. 2,2 cm. NHMW 8235.
5. Bronzering. Dm. 2,5 cm. NHMW 8235.
6. Bronzering, massiv. Dm. 2,2 cm. NHMW 8231.
- Gefäss.
- Fussgefäss.
- Kleine bauchige Urne.

Gr. 1883 / A 24 Tab./Taf. 45 C

Szombathy, Büchlein 26, 47 (oz./bzw. 123): *10. August 1883, Freitag.*
In 5,00/211 beginnt eine Reihe grosser Steinblöcke, in einer Tiefe von 1,50 auf dem gewachsenen Boden aufliegend und nach Westen streichend.
24)(19) Skelett, Kopf nach Norden, in 0,45 Tiefe (8,30/275), gänzlich zerdrückt. An der Brust eine Schlangenfibel, am Halse Bernsteinperlen.

Povzetek opisa: Na točki 5,00/211 se je začela vrsta velikih kamnitih blokov, ki so na globini 1,50 m ležali na raščenih tleh in so se nadaljevali proti zahodu.
24) Skelet z glavo proti severu na globini 0,45 m, povsem zdrobljen. Na prsih kačasta fibula, na vratu jantarne jagode.

1. **Drobne jantarne jagode (10). Pr. ca 0,6 cm. NHMW 8037.**
2. **Bronasta kačasta fibula z diskasto ploščico na prehodu loka v iglo in kroglastim zaključkom noge. Dol. 9,7 cm. NHMW 7918.**

1. Kleine Bernsteinperlen (10). Dm. ca 0,6 cm. NHMW 8037.
2. Schlangenfibel aus Bronze. L. 9,7 cm. NHMW 7918.

Gr. 1883/ A 25

Szombathy, Büchlein 26, 47 (oz./ bzw. 123): *10. August 1883, Freitag.*
25)(20) Skelett, Kopf nach Norden, in 0,50 Tiefe (6,90/250). Calva erhalten. Keine Beigaben.

Povzetek opisa: Skelet z glavo proti severu na globini 0,50 m. Brez pridatkov.

Gr. 1883 / A 26

Szombathy, Büchlein 26, 48 (oz./bzw. 123): *10 August 1883, Freitag und 11. August 1883, Samstag.*
26)(21) An den vor erwähnten Steinsatz schliesst sich ein 1,80 langer und 0,70 breiter, von N. nach S. gerichteter Steinsatz an, mit Steinen von 30–40 cm Durchmesser. In einer der zwischen den Steinen befindlichen Höhlungen (in 9,10/214) in einer Tiefe von 1,60 steht (beschädigt) eine kleine schwarze bauchige Urne. Von der Südecke aus setzt sich der Steinsatz nach Westen fort, 1,10 hoch, unten ca 0,60 breit.
Nördlich von dem Steinsatze ein Skelett, Kopf nach Norden (8,60/221), in einer Tiefe von 1,70. Alles zerbrochen, keine Beigaben.
8,90/219 findet sich in gleicher Tiefe ein 2. Schädel, von dem aus ein Skelett nach Norden geht. Total zerdrückt, keine Beigaben.
In der mittleren sandigen Partie finden sich Bronzefragmente zerstreut; allenthalben finden sich Pferdeknochen.

Povzetek opisa: Na prej omenjeno vrsto kamnov (glej pod grob 1883 / A 24) se je v smeri S–J priključila 1,80 m dolga in 0,70 m široka vrsta kamnov, katerih velikost v premeru je znašala 30–40 cm. Od južnega vogala se je vrsta kamnov nadaljevala proti zahodu, in sicer v višini 1,10 m in pri dnu v širini 0,60 m. V kotanji med temi kamni je stala na globini 1,60 m poškodovana majhna črna trebušasta žara.
Severno od kamnite konstrukcije je bil na globini 1,70 m skelet z glavo proti severu, povsem zdrobljen, brez pridatkov. Na enaki globini je bila odkrita še druga lobanja s skeletom proti severu, povsem zdrobljen, brez pridatkov.
Po srednjem peščenem delu so bili raztreseni bronasti fragmenti in povsod tudi konjske kosti.

Gr. 1883 / A 27 Tab./Taf. 46 C

Szombathy, Büchlein 26, 50 (oz./bzw. 125): *13. August 1883, Montag.*
27) (22) In einem durch Rutschungen stark verschobenen Terrain. Kleine rothe Fussurne mit Buckeln (2,00 tief, 3,70/229), umgefallen und zerbrochen, aber aufbewahrt. Unmittelbar neben dieser Urne ein Kopf mit kleinen Bronzeringelchen und Bernsteinperlen. Nahe dabei in einer Tiefe von 1,80 (4,50/250) eine grosse, schwarze Fussurne, total zerdrückt. Daneben die Reste einer 2. Urne und ein Spinnwirtel.

Povzetek opisa: Na močno plazovitem terenu. Majhna rdeča nagubana posoda (žara?) na nogi, prevrnjena in razbita, a ohranjena. Tik ob njej lobanja/glava z majhnimi bronastimi obročki in jantarnimi jagodami. Blizu teh najdb na globini 1,80 m še ena velika črna posoda na nogi (žara?), povsem zdrobljena, poleg nje ostanki druge posode (žare?) in vijček.

1.–2. Bronast lasni obroček (ali dva) z vzdolžno kaneluro po sredini. Pr. 2,2 cm. NHMW 8236.
3. Jantarne jagode (13) in rumena steklena jagoda. NHMW 8038.
4. Fragment bronastega pasnega jezička z dvema zakovicama. Dol. 6,4 cm. NHMW 8245.
5. Posoda z nizko nogo, nagubanim največjim obodom, valjastim, vodoravno kaneliranim vratom in izvihanim ustjem; rdečkasta. Viš. 13,6 cm. NHMW 81046.

1.–2. Gerillter Haarreif/ Ohrring aus Bronze, fragmentiert (ein oder zwei Stück ?). Dm. 2,2 cm. NHMW 8236.
3. Bernsteinperlen (13) und eine gelbe Glasperle. NHM 8038.
4. Gürtelbeschlag mit Nieten aus Bronze. L. 6,4 cm. NHMW 8245.
5. Doppelkonisches Fussgefäss, verziert mit Buckeln; rötlich. H. 13,6 cm. NHMW 81046.

Gr. 1883 / A 28

Szombathy, Büchlein 26, 50 (oz./bzw. 125): *13. August 1883, Montag.*
28) (23) Brandschichte in einer Tiefe von 1,40, 0,50 nördlich von der schwarzen Fussurne No. 27 beginnend, ca 0,40 lang und breit. Enthält nur Kohlen.

Povzetek opisa: Žganina na globini 1,40 m, dolga in široka okrog 0,40 m, oddaljena 0,50 m severno od črne žare na nogi iz groba 27. V njej le oglje.

Gr. 1883 / A 29 Tab./Taf. 47 A

Szombathy, Büchlein 26, 26 (oz./bzw. 125): *13. August 1883, Montag.*
29) (24) Skelett in einer Tiefe von 1,90, Kopf nach Norden (5,50/270). Am Halse Bernsteinperlen, am linken Ellenbogen ein einfacher geknoteter Bronzering, am rechten detto, gebrochen; an der Brust zwei Fibeln, am rechten Unterarm ein Ring glatt, an den rechten Hand ein Ringlein. Alle Bronzen in Holz gebettet.

Povzetek opisa: Na globini 1,90 m skelet z glavo proti severu. Na vratu jantarne jagode, na levi in desni lakti po en vozlast bronast obroč, zlomljen; na prsih dve fibuli, na desni podlakti gladek obroč, na desni roki obroček. Vsi bronasti predmeti so ležali na leseni podlagi.

1. Drobna bronasta ločna fibula z dvignjenim pestičastim gumbkom na koncu noge. Dol. 3,6 cm. NHMW 7939.
2. Bronasta certoška fibula z gladkim prehodom loka v iglo: okras na loku je sestavljen iz vzdolžnih žlebov, na obeh koncihh pa iz prečno črtnih pasov (tip IIb po Teržan). Dol. 6,2 cm. NHMW 7944.
3.–4. Narebreni bronasti zapestnici z nesklenjenima koncema. Pr. 7,6 cm. NHMW 7954.
– Gladka bronasta zapestnica.
– Bronast obroč, prstan.
– Ogrlica iz jantarnih jagod.

1. Kleine Bogenfibel mit aufgebogenem Fussknopf aus Bronze. L. 3,6 cm. NHMW 7939.
2. Certosafibel aus Bronze, mit längsgerilltem Bügel, flankiert mit zwei Querbändern (Typ IIb nach Teržan). L. 6,2 cm. NHMW 7044.
3.–4. Zwei Armringen aus Bronze, offen, geknotet. Dm. 7,6 cm. NHMW 7954.
– Armring aus Bronze, glatt.
– Bronzering/ Fingerring (?).
– Bernsteinhalskette.

Gr. 1883 / A 30 Tab./Taf. 47 D

Szombathy, Büchlein 26, 51 (oz./ bzw. 125): *13. August 1883, Montag.*
30) (25) Skelett eines Kriegers in einer Tiefe von 2,10; Kopf gegen Norden (6,60/262). Neben der linken Achsel eine Lanzenspitze, mit der Spitze nach aufwärts (gegen N.). Quer über dem linken Arm ein Kelt. Am Kopf jederseits ein kleiner cylindrischer Ohrreifen, zu Füssen eine schwarze Fussurne (Fuss erhalten), zwei eiserne Messerchen und 4 Spinnwirtel. Zwischen den Knien eine kleine schwarze Schale, zerdrückt.

Povzetek opisa: Skelet bojevnika na globini 2,10 m z glavo proti severu. Ob levem ramenu sulična ost s konico, obrnjeno navzgor (proti S). Počez čez levo roko sekira. Na obeh straneh glave majhen cilindričen uhan, ob nogah majhna črna posoda na nogi (žara?) (noga ohranjena), dva železna nožiča in 4 vijčki. Med koleni majhna črna skleda, zdrobljena.

1. **Bronast obroček z vlivnim izrastkom na eni strani in ostanki železne rje na nasprotni strani. Pr. 2,8 cm. NHMW 81048.**
2. **Vijček bikonične oblike, okrašen z dvema pasovoma stoječih oz. visečih dvojnih in trojnih trikotnikov; rjav. Pr. 3,4 cm. NHMW 8028.**
3. **Vijček; temnorjav. Pr. 2,5 cm. NHMW 8027.**
4. **Vijček konične oblike; svetlorumenosiv. Pr. 3,3 cm. NHMW 8026.**
5. **Fragment noge posode, proti stojni ploskvi okrašena z dvema vodoravnima žlebovoma; črna. Viš. ca 4,5 cm. NHMW 81047.**
6. **Železna sulična ost, fragmentirana. Na robu je tul okrašen s pasovi vodoravnih vrezov. V tulu še tičijo ostanki lesenega toporišča. Dol. 34,8 cm. NHMW 7997.**

– **Železna tulasta sekira. Dol. 18,4 cm. NHMW 8004 (oddana muzeju v Bonnu).**
– **Dva železna noža.**
– **Dva cilindrična uhana.**
– **Vijček.**
– **Skleda.**

1 Bronzering mit Gusszapfen auf einer Seite und Eisenkorrosion auf anderen. Dm. 2,8 cm. NHMW 81048.
2. Spinnwirtel, bikonisch, auf beiden Seiten mit eingeritzten Dreiecken verziert; braun. Dm. 3,4 cm. NHMW 8028.
3.–4. Spinnwirtel, bikonisch, schwarz-braun und konisch, hellgelbgrau. Dm. 2,5 und 3,3 cm. NHMW 8027, 8026.
5. Fragment eines Fussgefässes, schwarz, mit zwei Kanneluren verziert. H. ca 4,5 cm. NHMW 81047.
6. Lanzenspitze aus Eisen, der Rand der Tülle mit doppelten Querrillen verziert. In der Tülle stecken Reste eines Holzschaftes. L. ca 34,8 vm. NHMW 7997.

– Tüllenbeil aus Eisen. L. 18,4 cm. NHMW 8004 (Museum Bonn).
– Zwei Eisenmesser.
– Zwei zylindrische Ohrringe.
– Spinnwirtel.
– Schale.

Gr. 1883 / A 31 Tab./Taf. 47 B

Szombathy, Büchlein 26, 51 (oz./bzw. 126): *14. August 1883, Dienstag.*
31) (26) Skelett in einer Tiefe von 2,00. Kopf gegen Süden (7,00/264). Nur ein Theil des Kopfes ist zu erhalten und ein Oberschenkelknochen. Ausserhalb des rechten Unterschenkels ist eine kleine Fussurne, schwarz, leer, gänzlich zerdrückt, neben derselben einige kleine Bronzeknöpfchen. Am Kopf cylindrische Ohrreifchen, ganz zerdrückt.

Povzetek opisa: Na globini 2 m skelet z glavo proti jugu. Delno ohranjena sta del glave in stegnenica. Ob desni goleni majhna črna posoda na nogi, prazna in povsem zdrobljena, poleg nje pa majhni bronasti gumbki. Ob glavi cilindrični uhani, povsem zdrobljeni.

1. **Fragmenti štirih bronastih valjastih uhanov s kaveljčkom, ob robovih in med posameznimi polji okrašeni z drobno iztolčenimi pikicami ter navpičnim trakom S-odtisov in pasom z vodoravnimi drobno nanizanimi linijami. NHMW 7985.**
2. **Bronasti gumbki z drobno zanko na spodnji strani. Pr. 0,8 cm. NHMW 7985.**
3. **Majhni obročki iz bronaste žiče z dotikajočimi se, nesklenjenimi ali presegajočimi se konci, na dveh izmed njih sta nanizani drobni modri stekleni jagodi. Pr. ca 2,2 cm. NHMW 8237.**
4. **Bronast tulast okov rahlo konične oblike (spodnji del sceptra?), okrašen s pasovi vodoravnih vrezov, ki se izmenjujejo s trakovi križajočih se in levo ali desno usmerjenih črtic. Dol. 6,1 cm. NHMW 8247.**

– **Majhna črna posoda na nogi.**

1. Fragmente zylindrischer Ohrringe mit Häkchen (4) aus Bronze, verziert mit getriebenen winzigen Punkten, S –förmigen Reihen und horizontal feingerippten Bändern. NHMW 7985.
2. Bronzeknöpfchen mit Öse. Dm. ca 0,8 cm. NHMW 7985.
3. Ringlein aus Bronzedraht, zwei davon mit kleinen blauen Glasperlen. Dm. ca 2,2 cm. NHMW 8237.
4. Konischer Tüllenbeschlag, wahrscheinlich unterer Teil eines Bronzezepters, verziert mit eingeritzten Bändern von horizontal verlaufenden Linien, gekreuzten Linien sowie nach links und nach rechts ausgerichteten kleinen Strichen. L. 6,1 cm. NHMW 8247.

– Kleines Fussgefäss, schwarz.

Gr. 1883 / A 32 **Tab./Taf. 48–49**

Szombathy, Büchlein 26, 52-53 (oz./bzw. 126–127): *14. August 1883, Dienstag.*
32) (27) Skelett in einer Tiefe von 1,60, unmittelbar oberhalb der No. 31, mit reichem Schmuck.
α. Am linken Oberarm: 2 grosse, geknotete Ringe und 1 hohler, gerippter (ganz zerbrochener) Ring. An der linken Brustseite 1 kleine Fibel. Neben dem linken Oberarm ein 2. und 3. hohler, gerippter Ring, ganz zerdrückt. Zwischen den Ringen beginnt ein grosser Perlenschmuck. Eine Schnur besteht aus abwechselnd angereihten gelben, blauen und bunten Glasperlen und flachen Knochenperlen. Eine andere Schnur mit Bernsteinperlen trägt in gewissen Zwischenräumen kleine Klapperbleche (s. Skizze), von denen eines noch den Faden trägt, mit welchem er an die Perlenschnur angehängt war. Eine andere Schnur trägt Bernstein- und Knochenperlen und in gewissen Zwischenräumen 5 Cypraca-Schalen von ca 15mm – 20 mm Länge angefädelt. Andere Schnüre bestehen aus abwechselnden Glas- und Bernsteinperlen.
Die Perlenschnüre lassen sich erkennen, aber nicht getrennt ausgraben, da sie durcheinander und übereinander liegen. Diese Schnüre erstrecken sich über die ganze obere Hälfte der Brust, bis zum Kopf.
β. Am linken Fuss und am rechten Fuss je ein offener, dünner, geknoteter Ring.
Schädel ganz zerdrückt (7,30/255).
γ. Am linken Ohr sind mehrere Ohrringe aus dünnem Bronzedraht, auf welchem kleine Bernsteinperlen mit walzenförmigen Glasperlen angefädelt sind. Am rechten detto.
δ. Beim rechten Oberarm eine Fibel.
ε. Am rechten Unterarm ein hohler gerippter Ring, ganz zerbrochen.

Povzetek opisa: Skelet na globini 1,60 m, neposredno nad grobom 31, z bogatim nakitom.
α. Na levi nadlakti: 2 velika, vozlasta obroča in 1 votel narebren (povsem razlomljen) obroč. Na levi strani prsnega koša majhna fibula. Ob levi nadlakti 2. in 3. narebren votel obroč, povsem zdrobljena. Med obroči se začne bogat jagodni nakit. Ena ogrlica je sestavljena iz izmenično nanizanih rumenih, modrih in pisanih steklenih jagod. Druga je iz jantarnih jagod, med katerimi so v določenih razdaljah trikotni obeski, pri enem je še ohranjena nitka, s katero je bil obešen na ogrlico. Tretja je iz jantarnih in koščenih jagod, med katerimi je v določenih razdaljah nanizanih 5 polžev (Cypraca-Schalen) v velikosti 15–20 mm. Druge ogrlice so sestavljene iz izmenjujočih se steklenih in jantarnih jagod.
Ogrlice so se dale dobro razpoznati, vendar ni bilo mogoče izkopati vsake posebej, ker so ležale med seboj prepleteno in druga nad drugo. Te ogrlice so prekrivale celotno zgornjo polovico prsi vse do glave.
β. Na levi in desni nogi po en odprt in tanek vozlast obroč.
Lobanja je bila povsem zdrobljena.
γ. Pri levem in desnem ušesu več uhanov iz tanke bronaste žice z nanizanimi majhnimi jantarnimi in valjastimi steklenimi jagodami.
δ. Pri desni nadlakti fibula.
ε. Na desni podlakti votel narebren obroč, povsem razlomljen.

Tab./Taf. 48

1.–2. **Štirje uhani (dva restavrirana, dva v fragmentih) iz dvojne (prepognjene) bronaste žice s kaveljčkom, na žičkah so nasnute drobne jantarne jagode. Pr. ca 3,7 cm. NHMW 7982.**
3. **Okrogla, konveksno vbokla ploščica iz bronaste pločevine, fragmentirana, okrašena z iztolčenimi pikicami in bunčicami v motivu kroga z vpisanim križem. Pr. 4,3 cm. NHMW 8242.**
4. **Bronast okrasni našivek iz dveh, s kratkim ploščatim delom med seboj povezanih okroglih ploščic z luknjico v sredini, okrašeni sta s koncentričnimi krogi, izpolnjenimi z drobnimi krožci, ob robovih pa z drobnimi vrezi. Dol. 3,4 cm. NHMW 8248.**
5. **Bronast obroček z drobno narebrenim robom. Pr. 2,5 cm. NHMW 8233.**
6. **Členek bronaste verižice z vdetim majhnim obročkom, na katerem visi bronast kijast obesek z zaključkom kroglaste oblike s čepkom. Dol. 3 cm. NHMW 8029.**
7. **Osem valjastih jagod iz črne in modre steklene mase z rumenimi svitki ob robovih ter s po tremi bradavicami na sredini. Dol. ca 1,2 cm. NHMW 8029.**
8. **Temnomodra steklena jagoda s tremi rumenimi očesci. Pr. 1 cm. NHMW 8029.**
9. **Svetlozelena steklena jagoda s temnomodro-belimi očesci. Pr. 0,7 cm. NHMW 8029.**
10. **Ogrlica iz jantarnih jagod v kombinaciji s trikotnimi bronastimi obeski (več manjših in en večji, okrašen z iztolčenimi pikicami in drobnimi bunčicami), dvodelnimi ovalnimi bronastimi obeski z bunčico na sredini ter dvema temnomodrima steklenima jagodama z bronastima zankama. NHMW 8029.**
11. **Ogrlica iz jantarnih jagod v kombinaciji s steklenimi jagodami – svetlozelene prosojne, temnomodre in temnomodre z belo valovnico. NHMW 8029.**
12. **Ogrlica iz jantarnih jagod v kombinaciji s prosojnimi steklenimi jagodami. NHMW 8029.**
13. **Ogrlica iz jantarnih in temnomodrih steklenih jagod z belo valovnico. NHMW 8029.**

14. Ogrlica iz jantarnih jagod in drobnih koščenih oz. školjčnih ploščic ter temnomodrih steklenih jagod z belo valovnico. NHMW 8029.
15. Ogrlica iz jantarnih in temnomodrih steklenih jagod. NHMW 8029.
16. Ogrlica iz jantarnih jagod in drobnih koščenih oz. školjčnih ploščic. NHMW 8029.

1.–2. Vier Ohrringe mit Bernsteinperlen aus doppelt zusammengebogenem Bronzedraht mit Häkchen (zwei restauriert/ gezeichnet, zwei fragmentiert). Dm. ca 3,7 cm. NHMW 7982.
3. Zierblech aus Bronze, kreisförmig und leicht konveks gebogen, verziert mit Kreis-Kreuz Motiv in Punkt-Buckel-Manier; fragmentiert. Dm. 4,3 cm. NHMW 8242.
4. Doppelte Zierplättchen aus Bronze, die ein kurzer Querstab verbindet; beide mit einem Loch in der Mitte und konzentrisch verziert mit winzigen Kreisen und Ritzungen an der Rändern. L. 3,4 cm. NHMW 8248.
5. Bronzering, gekerbt. Dm. 2,5 cm. NHMW 8233.
6. Doppelglied einer Bronzekette mit einem keulenartigen Anhängsel. L. ca 3 cm. NHMW 8029.
7. Acht längsovale blaue und schwarze Glasperlen mit gelben Warzen und Randrippen L. ca 1,2 cm. NHMW 8029.
8. Dunkelblaue Glasperle mit gelben Kreisaugen. Dm. 1 cm. NHMW 8029.
9. Hellgrüne Glasperle mit blau-weissen Kreisaugen. Dm. 0,7 cm. NHMW 8029.
10. Bernsteinperlenkette mit dreieckigen Klapperblechen sowie halbrunden doppelten Blechanhängern mit Buckel aus Bronze und zwei blauen Glasperlen auf Bronzeösen. NHMW 8029.
11.–13., 15. Bersteinperlenketten kombiniert mit Glasperlen – hellgrüne, dunkelblaue und dunkelblaue mit weissen Zickzack-Linien. NHMW 8029.
14., 16. Bernsteinperlenketten kombiniert mit dunkelblauen Glasperlen mit weissen Zickzack-Linien sowie Scheibchen aus Muschelschalen (oder Bein?). NHMW 8029.

Tab./Taf. 49

1. Bronasta trortasta fibula z vrezanim mrežastim okrasom na hrbtu noge in dolgim profiliranim kroglastim zaključkom noge (tip VII po Ogrin). Dol. 6 cm. NHMW 7941.
2. Bronasta trakasta certoška fibula z diskasto ploščico na prehodu loka v iglo, lok je okrašen z vzdolžnimi kanelurami ter na obeh straneh s pasovi prečnih vrezov (tip IIa po Teržan). Dol. 6,5 cm. NHMW 7943.
3.–4. Votli narebreni bronasti zapestnici z vdetima koncema, fragmentirani. Pr. ca 8–9 cm. NHMW 7970.
5.–6. Masivni narebreni bronasti nanožnici s presegajočima se koncema. Pr. ca 10,9 cm. NHMW 7953.
7. Votla bronasta zapestnica, fragmentirana, okrašena s pasovi prečnih vrezov. Pr. ca 7,5 cm. NHMW 7974.
8.–9. Masivni bronasti vozlasti zapestnici/nanožnici (?) z izmenjujočimi se večjimi pokroglastimi členi in pari prečnih reber. Pr. ca 12 cm. NHMW 7951.

1. Dreiknopffibel aus Bronze, mit netzartiger Ritzverzierung am Fuss (Typ VII nach Ogrin). L. 6 cm. NHMW 7941.
2. Certosafibel aus Bronze, mit längsgerilltem Bügel (Typ IIa nach Teržan). L. 6,5 cm. NHMW 7943.
3.–4. Zwei gerippte Armringe aus Bronzeblech, hohl und mit ineinander gesteckten Enden; fragmentiert. Dm. ca 8–9 cm. NHMW 7970.
5.–6. Zwei gekerbte Fussringe aus Bronze mit leicht übergreifenden Enden, massiv. Dm. ca 10,9 cm. NHMW 7953.
7. Armring aus Bronze, hohl und verziert mit Querlinienbändern, fragmentiert. Dm. ca 7,5 cm. NHMW 7974.
8.–9. Zwei massive Armringe aus Bronze, geknotet und zwischen den Knoten gerippt. Dm. ca 12 cm. NHMW 7951.

Gr. 1883 / A 33

Szombathy, Büchlein 26, 53 (oz./bzw. 127): *14. August 1883, Dienstag.*
33) (28) Skelett in einer Tiefe von 0,60. Kopf nach Norden 6,70/ 230. Keine Beigabe. Nur ein Oberschenkel erhalten.

Povzetek opisa: Na globini 0,60 m skelet z glavo proti severu, ohranjena le stegnenica. Brez pridatkov.

Gr. 1883 / A 34 — Tab./Taf. 51 A

Szombathy, Büchlein 26, 53-55 (oz./bzw. 127–128): *14. August 1883, Dienstag.*
34) (29) Skelett in einer Tiefe von 1,30. Kopf nach Norden 8,50/ 218.
An der linken Schädelseite cylindrische Ohrreifen, ganz zerdrückt, rechts vom Kopf eine Schlangenfibel und ein abgerundeter Stein. Am Hals Bernsteinperlen in 3 Schnüren. An jedem Unterarm je ein verzierter Bronzering. Rechts von den Füssen eine rothe, bauchige Fussurne, ganz zerdrückt. Um dieselbe herum etwas Kohle.

Povzetek opisa: Na globini 1,30 m skelet z glavo proti severu. Na levi strani lobanje povsem zdrobljeni cilindrični uhani, desno od glave kačasta fibula in zaobljen kamen. Okoli vratu 3 jantarne ogrlice, na vsaki roki po ena okrašena zapestnica. Desno od nog rdeča trebušasta posoda na nogi, povsem zdrobljena, okoli nje pa nekaj oglja.

1.–5. Šest bronastih trakastih uhanov s kaveljčkom na eni in luknjico na drugi strani, močno fragmentirani (na Tab. 51 pet primerkov). Okrašeni so z drobnimi iztolčenimi pikicami in tremolirnimi vrezi v motivu poševnih cikcakov. Pr. ca 3 cm. NHMW 7979.

6. Bronasta kačasta fibula s krilci na loku in kroglastim gumbom s čepkom na koncu noge. Dol. 7,5 cm. NHMW 7921.

7.–8. Bronasti zapestnici s presegajočima se in zoženima koncema, okrašeni z izmenjujočimi se pasovi prečnih vrezov in neokrašenih polj. Pr. 7,3 cm. NHMW 7962.

– Ogrlice iz jantarnih jagod. Založene (?). Glej Tab./Taf. 121 A.

– Rdeča trebušasta posoda na nogi. Založena (?) ali neohranjena.

1.–5. Sechs zylindrische Ohrringe mit Häkchen aus Bronze, verziert mit Tremolierritzungen und winzigen Punkten in schräg verlaufendem Zickzack; fragmentiert. Dm. ca 3 cm. NHMW 7979.

6. Schlangenfibel mit geperlten Antennen aus Bronze. L. 7,5 cm. NHMW 7921.

7.–8. Zwei Armringe aus Bronze mit übergreifenden Enden, massiv und verziert mit Querlinienbändern. Dm. ca 7,3 cm. NHMW 7962.

Gr. 1883 / A 35 Tab./Taf. 50

Szombathy, Büchlein 26, 55 (oz./bzw. 128): *14. August 1883, Dienstag.*

35) (30) Skelett eines Kriegers in einer Tiefe von 2,10. Kopf nach Süden 6,20/ 235.

Das Skelett liegt unmittelbar auf dem gewachsenen Boden, in einer wasserführenden Schichte von leichtem sandigem Lehm – in einer Mulde des gewachsenen Bodens. Es ist 1,75 cm lang, die Knochen sind nicht erhaltbar, dunkelbraun gefärbt.

Rechts vom Kopf ein Eberzahn, bearbeitet. Unter der rechten Schulter ein Holzstück, ziemlich wohl erhalten. Auf der Brust zwei Fibeln. Beim rechten Unterarm liegen 42 Bronze-Pfeilspitzen auf einem Bündel beisammen. Unmittelbar daneben ein flacher, gezackter Reif aus Bronze. Neben den linken Unterarm findet sich ebenfalls Holz, dann zwei Lanzenspitzen und ein Flachkelt aus Eisen. Neben dem linken Oberschenkel zwei Eisenstücke, unter demselben zwei Schlangenfibeln (gebrochen) und kleine Bronzeringe. Die Oberschenkel sind ungewöhnlich stark.

Povzetek opisa: Na globini 2,10 m skelet bojevnika, glava usmerjena proti jugu. Skelet je ležal neposredno na raščenih tleh, v kotanji z vlažno peščeno prstjo. Dolg je bil 1,75 cm, vendar kosti ni bilo mogoče ohraniti.

Desno od glave obdelan merjaščev zob. Pod desno ramo kos dobro ohranjenega lesa. Na prsih dve fibuli. Ob desni podlakti snop 42 bronastih puščičnih osti, tik zraven nazobčan bronast obroč. Ob levi podlakti prav tako kos lesa, nato dve sulični osti in ploska sekira iz železa. Poleg leve stegnenice dva železna kosa, pod njima dve zlomljeni kačasti fibuli in majhni bronasti obročki. Stegnenici sta bili nenavadno močni.

1. Bronasta kačasta fibula s krilci in okrasom prečnih vrezanih pasov na loku ter drobnim kroglastim gumbom s čepkom na koncu noge. Dol. 7,7 cm. NHMW 7922.

2. Bronasta kačasta fibula s pestiči in okrasom prečno vrezanih pasov na loku ter kroglastim gumbom s čepkom na koncu noge (močno fragmentirana). Dol. ca 9,5 cm. NHMW 7928.

3.–4. Bronasti kačasti fibuli z valovitim lokom pravokotnega preseka (fragmentirani). Dol. ca 9,2 cm. NHMW 7930.

5. Štirje bronasti obročki, dva popolnoma prevlečena z železno rjo. Pr. 1,4 cm. NHMW 8253.

6. Bronast okov tula za puščice, na notranji strani še ohranjeni ostanki lesa, fragmentiran. V zgornjem pasu okova tičita dve zakovici z dolgim trnom (dolžine 1,8 cm), prvotno tri, med njimi pa po tri okrasne zakovice s kroglastimi glavicami. Zgornji rob okova je okrašen z drobnimi vrezi, tudi spodnji, cikcakasto oblikovan rob je okrašen z drobnimi vrezi, v vsakem cikcaku pa je punciran okras krožca s piko. Pr. tula ca 9 cm. NHMW 7993.

7.–26. Dvokrake bronaste puščične osti z dolgim trnom za nasaditev, nekatere so okrašene z vrezanimi znaki v obliki V in X. Prvotno jih je bilo 42. Dol. ca 4 cm. NHMW 7994.

27. Merjaščev čekan z dvema luknjama, domnevno kos konjske brzde. Dol. 14,2 cm. NHMW 8021.

28. Fragment bronastega obročka. Pr. 3 cm. NHMW 8253.

29. Železna križna sekira (en krak odlomjen). Dol. 18,4 cm. NHMW 8007.

30.–31. Železni sulični osti, fragmentirani; rob tula obeh sulic, v katerih še tičijo leseni ostanki toporišč, sta okrašena z vodorovanimi žlebovi. Dol. ca 24 in 25 cm. NHMW 7998.

- **Trije netipični železni fragmenti. Dol. 4,5 cm in manj. NHMW 8253.**
- **Fragmenta železnega šila (?). Dol. ca 1,8 cm. NHMW 8253.**

1. Schlangenfibel mit geperlten Antennen aus Bronze, am Bügel verziert mit geritzten Bändern. L. 7,7 cm. NHMW 7922.
2. Dragofibel mit Hörnchen aus Bronze, am Bügel verziert mit geritzten Bändern; fragmentiert. L. ca 9,5 cm. NHMW 7928.

3.–4. Zwei Schlangenfibeln mit gewelltem Bűgel aus Bronze; fragmentiert. L. ca 9,2 cm. NHMW 7930.

5. Vier kleine Bronzeringe, zwei mit Eisenrost überzogen. Dm. ca 1,4 cm. NHMW 8253.
6. Runder Bronzebeschlag des Köchers aus Bronze, Innenseite mit Holzresten und mit langen Nietspitzen, zwei davon erhalten. Der Oberrand ist gerade und mit feinen Ritzstrichen verziert, der Unterrand ist Zickzack-förmig geschnitten und verziert mit punzierten Kreisaugen und kleinen Ritzungen. Dm. ca 9 cm. NHMW 7993.

7.–26. Pfeilspitzen aus Bronze, flach, mit langem Dorn und zwei Widerhacken, einige verziert mit V- und X-förmigen Ritzungen (ursprünglich 42 Stück). L. ca 4 cm. NHMW 7994.

27. Eberzahn mit zwei Durchlochungen, vermutlich Teil der Psalien eines Pferdegeschirres. L. ca 14 cm. NHMW 8021.
28. Bronzeringfragment. Dm. ca 3 cm. NHMW 8253.
29. Ärmchenbeil aus Eisen; fragmentiert. L. 18,4 cm. NHMW 8007.

30.–31. Zwei Lanzenspitzen aus Eisen, Randtülle verziert mit Querrillen; in den Tüllen stecken noch Reste der Holzschäfte. L. ca 24 und 25 cm. NHMW 7998.

- Drei atypische Eisenstücke. L. 4,5 cm und weniger. NHMW 8253.
- Fragmente einer Ahle aus Eisen (?). L. ca 1,8 cm. NHMW 8253.

Gr. 1883 / A 36 Tab./Taf. 47 E

Szombathy, Büchlein 26, 55 (oz./bzw. 128): *14. August 1883.*
36) (31) Schwarze bauchige Urne, nur mit Lehm erfüllt, in einer Tiefe von 2,10 (7,00/ 253).

Povzetek opisa: Na globini 2,10 m črna trebušasta posoda (žara), zapolnjena le z ilovico.

Žara – majhna trebušasta posoda z visokim stožčastim vratom; temnorjavočrna, glajena. Viš. 14,2 cm. NHMW 8050.

Urne - kleines bauchiges Kegelhalsgefäss; dunkelbrau-schwarz, geglättet. H. 14,2 cm. NHMW 8050.

Gr. 1883 / A 37 Tab./Taf. 47 C

Szombathy, Büchlein 26, 56 (oz./bzw. 129): *16. August 1883, Donnerstag.*
37) (32) Rothes Gefäss in 1,00 Tiefe, 7,60/ 245, oberhalb eines Steinsatzes, total zerdrückt. Der Steinsatz besteht aus Kalkbruchsteinen von 20-50 cm Durchmesser. Das Mittel desselben liegt 1,50 tief und 7,90/ …, die Ecken …/242° und …/255.
(34) Oberhalb des Steinsatzes in einer Tiefe von 1,30 (7,90/ 248) eine schwache Kohlenschichte und in derselben eine Bronzefibel (Schlangen-).

Povzetek opisa: Na globini 1,00 m, nad kamnito grobljo, rdeča posoda, povsem zdrobljena. Kamnita groblja je iz apnenčastih lomljenih kamnov velikosti 20–50 cm, njen srednji del je na globini 1,50 m. Nad grobljo, na globini 1,30 m, tanek sloj žganine in v njem bronasta kačasta fibula.

Bronasta kačasta fibula s krilci na loku in kroglastim gumbom s čepkom na koncu noge. Dol. 8,2 cm. NHMW 7923.

Schlangenfibel mit geperlten Antennen aus Bronze. L. 8,2 cm. NHMW 7923.

Gr. 1883 / A 38

Szombathy, Büchlein 26, 56 (oz./ bzw.129): *16. August 1883, Donnerstag.*
38) (33) Längliches Stück Eichenholz, an der Oberfläche zu einer weichen Masse zersetzt, einzelne Theile des Kernes erhalten. In einer Tiefe von 2,00 (7,00/236) unmittelbar auf dem gewachsenen Boden in einer wasserführenden Schichte von sandigen Lehm. Daüber lockerer Sand. Auf der einen Hälfte des Holzes stand eine schwarze bauchige Urne (7,20/ 235), gänzlich zerdrückt.

Povzetek opisa: Na globini 2,00 m neposredno na raščenih tleh v vlažnem sloju peščene ilovice podolgovat kos hrastovega lesa, ki je na površini razpadel v mehko maso. Nad njim prhek pesek. Na eni polovici lesenega kosa je stala črna trebušasta posoda (žara), povsem zdrobljena.

Gr. 1883 / A 39 Tab./Taf. 51 C

Szombathy, Büchlein 26, 57 (oz./bzw. 129–130): *16. August 1883, Donnerstag.*
39) (36) Skelett eines Erwachsenen; Kopf nach Westen gerichtet, in einer Tiefe von 2,00 (9,70/ 245). An der rechten Schulter eine Schmucknadel aus Bronze mit verziertem grossem Kopf und Vorsteker (2 Fragmente). Beim rechten Oberschenkel ein schmales Bronzeblech mit 9 näpfchenförmigen Aufsätzen.
(35) Zu Füssen des Skelettes (8,20/246) eine schwarze Fussurne mit conischem Obertheil, total zerdrückt.

Povzetek opisa: Na globini 2,00 m skelet odrasle osebe z glavo proti zahodu. Na desni rami bronasta igla z igelnico (2 fragmenta). Pri desni stegnenici ozka bronasta pločevina z nastavki v obliki lončkov. Pri nogah skeleta povsem zdrobljena črna posoda na nogi s koničnim zgornjim delom.

1. **Trak iz bronaste pločevine, na katerega je pritrjenih devet miniaturnih vazastih posodic. Vrhnji rob posodic je okrašen z drobnimi vrezi. Dol. 5,5 cm. NHMW 8249.**
2. **Bronasta igla z veliko kroglasto glavico s čepkom, izdelano v predrti tehniki. Na iglo je nadeta igelnica oz. ščitnik za iglo, v sredinskem delu rahlo odebeljen in profiliran s tremi svitkastimi pasovi. Dol. 11,8 cm. NHMW 8226.**
3. **Železno šilo pravokotnega preseka (2 fragmenta). Dol. ca 7,8 cm. NHMW 8017.**
4. **Železen nož s trnastim nastavkom za držaj. Dol. 12,1 cm. NHMW 8011.**

– **Črna posoda na nogi.**

1. Zierrat aus Bronze: ein Blechstreifen mit neun vasenförmigen Näpfchen, derer Ränder mit feinen Ritzungen verziert sind. L. 5,5 cm. NHMW 8249.
2. Nadel mit gebogenem grossem durchbrochenen Vasenkopf. Die Nadelspitze steckt in einem mit Doppelrippen profiliertem Spitzenschutz. L. ca 11,8 cm. NHMW 8226.
3. Eisenahle; fragmentiert. L. 7,8 cm. NHMW 8017.
4. Eisenmesser. L. 12, 1 cm. NHMW 8011.

– Fussgefäss, schwarz.

Gr. 1883 / A 40

Szombathy, Büchlein 26, 57 (oz./bzw. 130): *16. August 1883, Donnerstag.*
40) (37) Schädel eines Kindes, 1,70 tief (8,90/ 214). Weitere Skeletttheile oder Beigaben wurden nicht gefunden.

Povzetek opisa: Na globini 1,70 m otroška lobanja. Drugi deli skeleta in pridatki niso bili odkriti.

Gr. 1883 / A 41 Tab./Taf. 49 B

Szombathy, Büchlein 26, 57 (oz. 130): *16. August 1883, Donnerstag.*
41) (38) Skelett eines Kindes in einer Tiefe von 0,80. Kopf nach Westen 9,40/ 243.
Am Halse ein Bronzering, rechts vom Kopf eine kahnförmige Fibel. Die Incisiven sind im Zahnswechsel begriffen.

Povzetek opisa: Na globini 0,80 m otroški skelet z glavo proti zahodu. Na vratu bronast obroč, desno od glave čolničasta fibula.

1. **Bronasta ovratnica z zoženima, koničastima koncema, le na spodnji strani drobno narebrena. Pr. 12,3 cm. NHMW 7977.**
2. **Bronasta čolničasta fibula, na loku je okrašena s štirimi pasovi poševno vrezanih drobnih črtic, na obeh koncih loka pa z drobnim prečnim rebrom. V sredinskem delu loka sta na obeh straneh dve drobni luknjici. Igla je odlomljena. Dol. 6,5 cm. NHMW 7931.**

1. Halsring aus Bronze, Aussenseite fein gekerbt. Dm. 12,3 cm. NHMW 7977.
2. Kahnfibel aus Bronze, am Bügel vier schrägstrichverzierte Bänder und am Ende zwei Querrippen, seitlich zwei Löcher. Nadel abgebrochen. L. 6,5 cm. NHMW 7931.

Gr. 1883 / A 42 Tab./Taf. 49 C

Szombathy, Büchlein 26, 58 (oz./bzw. 130): *16. August 1883, Donnerstag.*
42) (40) Skelett in einer Tiefe von 2,00. Kopf nach Norden (8,20/ 239°).
Auf der Brust Bernsteinperlen, eine Schlangenfibel und dünne Ringe aus Bronzedraht. Rechts von der Brust 2 schwarze, bauchige Fussurnen, ganz zerdrückt.

Povzetek opisa: Na globini 2,00 m skelet. Na prsih jantarne jagode, kačasta fibula in drobni žičnati obročki. Desno od prsi 2 črni trebušasti posodi na nogi, povsem zdrobljeni.

1. **Jantarna ogrlica iz treh drobno narebrenih valjastih jagod in 21 okroglih jagod različnih velikosti.**

Pr. 1,6 cm in manj, dol. valjastih jagod 1 cm in manj. NHMW 8040.
2. Spiralice iz bronaste žiče. Dol. 1,2 cm in manj. NHMW 7931.
3. Bronasta kačasta fibula s pestiči. Dol. 11 cm. NHMW 7926.
– Črni posodi na nogi.

1 Bernsteinperlenkette aus zylindrischen, gerippten und runden Perlen. Dm. 1,6 cm und weniger. NHMW 8040
2. Spiralchen aus Bronzedraht. D. 1,2 cm und weniger. NHMW 7931
3. Dragofibel mit Hörnchen aus Bronze. L. 11 cm. NHMW 7926.
– Zwei Fussgefässe, schwarz.

Gr. 1883 / A 43 Tab./Taf. 54 A

Szombathy, Büchlein 26, 58 (oz./bzw. 130–131): *17. August 1883, Freitag.*
43) (41) Skelett eines Mannes in 3,50 Tiefe; Kopf nach Süden (8,60/ 227). Es liegt auf einer Holzbettung, und zwar nicht am Rücken, sondern auf der rechten Seite, mit dem Gesichte nach Osten. Von den Knochen waren nur der Unterkiefer, der linke Oberschenkel und eine Beckenhälfte zu erhalten. Links vom Kopf ein Kelt und zwei Lanzenspitzen aus Eisen (Gesichtseite). Links vom Becken 2 Messerchen (von denen eines nur in Fragmenten erhalten ist) und eine Nadel aus Eisen. Hinter dem Kopfe ein Bündel von 36 bronzenen, massiven Pfeilspitzen.
Die Holzbettung liegt auf dem gewachsenen Boden und besteht aus mehreren (..) schwellerähnlichen Stücken, von denen zwei einen festen, conservirbaren Kern hatten. Breite 1,50, Länge 1,70-1,80.
1,20 über dem Skelett ein 1,50 breiter Satz aus Bruchsteinen.

Povzetek opisa: Na globini 3,50 m moški skelet z glavo proti jugu. Leži na leseni podlagi, in sicer ne na hrbtu, temveč na desni strani z obrazom proti vzhodu. Od kosti smo lahko ohranili le spodnjo čeljust, levo stegnenico in polovico medenice. Levo od glave (na obrazni strani) sekira in dve sulici iz železa, levo od medenice 2 noža (eden le fragmentarno ohranjen) in železna igla. Za glavo snop 36 masivnih bronastih puščičnih osti.
Lesena podlaga leži na raščenih tleh in je sestavljena iz več tramovom podobnih kosov, od katerih sta imela dva še črvrsto jedro, primerni za konzervacijo. Širina 1,50 m, dolžina 170–180 m. Nad skeletom je bila 1,20 m visoko groblja iz lomljenih kamnov v širini 1,50 m.

1.–21. Bronaste trokrilne tulaste puščične osti, prvotno 36 kosov, nekatere z majhnim trnom ob strani tula (št. 8, 20), nekatere z majhno luknjico v tulu (za strup?) (št. 17, 18, 19) in ena troroba (št. 1) puščična ost. Dol. ca 3 cm. NHMW 7995 (ena oddana v študijsko zbirko UW).
22. Železno šilo pravokotnega preseka z zoženima koncema. Dol. 8 cm. NHMW 8016.
23. Železen nož s trnastim nastavkom za držaj, fragmentiran. Dol. 7,8 cm. NHMW 8013.
24. Železna tulasta sekira z ušescem ob strani tula, rob tula okrašen s tremi globokimi vzporednimi žlebovi. V tulu ostanki z rjo prevlečenega lesenega toporišča, na rezilu sledovi tkanine. Dol. ca 21,1 cm. NHMW 8003.
25.–26. Železni sulični osti, na koncu tula okrašeni s pasom žlebov in ob robu še z drobnimi poševnimi vrezi. Na osrednjem rebru pri prehodu tula v list je okras iz treh punciranih krožcev s piko v sredini. V tulih obeh suličnih osti tičijo z rjo prevlečeni ostanki lesenih toporišč. Dol. ca 23,5 cm. NHMW 8000.
– Železen nož.

1.–21. Dreiflüglige bzw. dreikantige Pfeispitzen mit Tülle aus Bronze, ursprünglich 36 Stück, einige mit seitlichen Widerhaken (Nr. 8, 20), einige mit seitlichen Löchlein in der Tülle (für Gift?: Nr. 17, 18, 19), skythische Typen. L. ca 3 cm. NHMW 7995 (ein Stück davon an UW geschenkt).
22. Ahle aus Eisen, vierkantig. L. 8 cm. NHMW 8016.
23. Eisenmesser; fragmentiert. L. 7,8 cm. NHMW 8013.
24. Tüllenbeil aus Eisen mit seitlichem Öhr und mit einem durch drei Linien verzierten Rand; in der Tülle Reste des Holzschaftes, aussen am Beil ankorrodiert Textilienreste. L. 21,1 cm. NHMW 8003.
25.–26. Lanzespitzen aus Eisen; die Tülle ist oben mit drei Augenkreisen und am Rand mit Querrillen, eine davon auch mit Schrägstrichen, verziert. In den Tüllen stecken noch Reste von Holzschäften, L. ca 23,5 cm. NHMW 8000.
– Eisenmesser.

Lit.: Teržan 1998, 559, Taf. 11.

Gr. 1883 / A 44 Tab./Taf. 54 B

Szombathy, Büchlein 26, 59 (oz./bzw. 131): *17. August 1883, Freitag.*
44) (42) Skelett in einer Tiefe von 1,90. Kopf nach NW (11,00/ 231).
Zwischen den Oberschenkeln ein Messerchen und eine Nadel aus Eisen. Zwischen der Fersen eine schwarze, hohe

Schale mit hohem, breitem Henkel, gänzlich zerdrückt und zerweicht.

Povzetek opisa: Na globini 1,90 m skelet z glavo proti SZ. Med stegnenicama nožek in železna igla, med petami pa črna visoka skodela s širokim ročajem, povsem zdrobljena.

1. **Železno šilo pravokotnega preseka z zoženima koncema. Dol. 12 cm. NHMW 8015.**
2. **Železen nož s trnom. Dol. 15 cm. NHMW 8008.**
- **Črna skodela.**

1. Ahle aus Eisen, vierkantig mit Spitzen. L. 12 cm. NHMW 8015.
2. Eisenmesser. L. 15 cm. NHMW 8008.
- Henkelschale.

Gr. 1883 / A 45

Szombathy, Büchlein 26, 59 (oz./bzw. 131): *17. August 1883, Freitag.*
45) (43) Skelett in einer Tiefe von 1,50. Kopf nach Osten (10,70/ 204). Zwischen den Oberschenkeln eine kleine schwarze Schale. Keine weiteren Beigaben. Alles gänzlich zerdrückt.

Povzetek opisa: Na globini 1,50 m skelet z glavo proti vzhodu. Med stegnenicama majhna črna skodela. Drugih pridatkov ni bilo. Vse zelo zdrobljeno.

Gr. 1883 / A 46 Tab./Taf. 52–53

Szombathy, Büchlein 26, 59-60 (oz./bzw. 131–132): *17. August 1883, Freitag.*
46) (44)! Skelett eines Mädchens. Kopf nach SW (11,00/ 235). In einer Tiefe von 2,10, die Knochen kaum erkennbar. An den Ohren mehrere total zerdrückte Ohrreifen. Am rechten Unterarm eine cylindrische Armspirale aus rundem Draht mit Umgängen, aussen verziert, und 2 offene Ringe. Daneben eine Schlangenfibel. Am linken Unterarm ebenfalls eine Armspirale und 3 dünne und 1 dicker offener Armring. An der rechten Brustseite eine Fibel mit schönen, langen Anhängseln.
(Fortsetzung – Büchlein 24, 9-10 (oz. 132).
Auf der Brust und an den Armen viele hundert Bernstein-, Glas- und Knochenperlen in Reihen geordnet, doch der Grösse nach bunt durcheinander; dazwischen einige kleine Bronzeringe. Auf der Mitte der Brust zwischen den Perlen ein Anhängsel. An der linken Seite der Brust eine Schlangenfibel und bei der linken Schulter kleine Perlen. Ausserhalb der linken Hand grosse Perlen und kleine Bronzringe, ferner ein grosses prächtiges Anhängsel. Am rechten Fuss 4 glatte patinierte Fussringe. Der ganze Fund auf einer Kohlenschichte und 0,30 unter einer Stelle, wo schon gegraben wurde.

Povzetek opisa: Na globini 2,10 m skelet deklice z glavo proti JZ, kosti komajda razpoznavne. Ob ušesih več povsem zdrobljenih uhanov. Na desni podlakti spiralna zapestnica iz okrogle žice, na zunanji strani okrašena, in dvoje odprtih obročev. Poleg kačasta fibula. Na levi podlakti prav tako spiralna zapestnica ter tri tanke odprte in ena debelejša zapestnica. Na desni strani prsi fibula z lepim dolgim obeskom.
(Nadaljevanje): Na prsih in rokah več stotin jantarnih, steklenih in koščenih jagod, razvrščenih v vrstah, a po velikosti pisano pomešanih, med njimi pa majhni bronasti obročki. Na sredini prsi med jagodami obesek. Na levi strani prsi kačasta fibula in pri levi rami majhne jagode. Ob levi roki velike jagode in majhni bronasti obročki, dalje en velik bogat obesek. Na desni nogi 4 gladke patinirane nanožnice.
Celotna najdba na sloju žganine (oz. na leseni zogleneli podlagi?) in s samo 30 cm pod točko, kjer je bilo že izkopavano.

Tab./Taf 52

1.–4. **Bronasti trakasti uhani s kaveljčkom, okrašeni z izmenjujočimi se vrstami iztolčenih pikic in tremolirnih vrezov (zelo fragmentarno ohranjeni). Pr. ca 4,3 cm. NHMW 8239.**
5. **Bronasta kačasta fibula s krilci (ohranjeno le eno krilce, ki je deformirano) in kroglastim gumbom s čepkom na koncu noge. Dol. 7,5 cm. NHMW 7925.**
6. **Bronasta kačasta fibula s kroglastim gumbom s čepkom na koncu noge. Na fibulo je z majhnim žičnatim obročkom pritrjen bogat obesek, sestavljen iz več elementov: iz trikotnega predrtega obeska, okrašenega z iztolčenimi pikami; iz treh antropomorfnih obeskov, dveh manjših na vsaki strani osrednje figure s kroglastimi uhani; ta je spojena s polmesečastim obeskom oz. obeskom v obliki sončne barke, okrašene s punciranimi krožci in pikami ter flankirane s ptičjima glavicama; na spodnjem robu sončne barke so z majhnimi obročki pripete verižice, ki se zaključujejo s trikotnimi pločevinastimi obeski, okrašenimi z iztolčenimi bunčicami in kijastimi obeski s čepki. Dol. fibule 10,2cm, šir. polmesečastega obeska 5,4 cm. NHMW 7917.**
7.–8. **Spiralni bronasti zapestnici, vsaka s sedmimi zavoji in spiralno uvitima koncema, okrašeni z**

izmenjujočimi se pasovi prečnih vrezov in križajočih se črt v obliki iztegnjene črke X. Pr. ca 5,4 cm. NHMW 7950.

9.–10. Bronasti zapestnici z nesklenjenima, presegajočima se in zoženima koncema, okrašeni s pasovi drobnih vrezov. Pr. ca 5,5 cm. NHMW 7965.

11. Bronasta zapestnica z nesklenjenima, presegajočima se in zoženima koncema, drobno narebrena. Pr. 5,2 cm. NHMW 7965.

12. Bronasta narebrena zapestnica z nesklenjenima koncema. Pr. 6,1 cm. NHMW 7956.

13.–15. Bronaste zapestnice s presegajočima se in zoženima koncema, okrašene s pasovi prečnih vrezov, med njimi so širša rebra. Pr. ca 6,1 cm. NHMW 7964, 7963.

16.–18. Tri gladke bronaste nanožnice s presegajočimi se in zoženimi konci. Pr. ca 7,9–8,1 cm. NHMW 7967.

19. Ogrlica iz jantarnih, koščenih in temnomodrih steklenih jagod. NHMW 8030.

1.–4. Ohrringe mit Häkchen aus Bronzeblech, verziert mit abwechselnd drei doppeltpunktierten und zwei in Tremolierstich gezogenen Längslinien, fragmentiert. Dm. ca 4,3 cm. NHMW 8239.

5. Schlangenfibel mit geperlten Antennen aus Bronze (ein Zierstück fehlt, der erhaltene ist umgedreht). L. 7,5 cm. NHMW 7925.

6. Schlangenfibel aus Bronze mit kleinem Loch am Bügel, in dem ein Ringlein aus Bronzedraht steckt und an dem ein komplex zusammengesetztes Anhängsel hängt: ein durchlochter dreieckiger Anhänger, an den Rändern verziert mit kleinen Punkten, an seinem unteren Rand hängen weitere drei anthropomorphe Anhänger, und zwar seitlich zwei kleine Figürchen, in der Mitte eine etwas grössere Figur mit hoher Kopfbedeckung und zwei kugelförmigen Ohrringen, ihre Hände gehen in eine Vogelsonnenbarke über, die mit punzierten Kreisaugen verziert ist. Am unteren Rand des halbmondförmigen Zierstücks hängen fünf Bronzekettchen mit dreieckigen Klapperblechen und keulenförmigen Anhängseln. L. der Fibel 10,2 cm, Br. der Vogelsonnenbarke 5,4 cm. NHMW 7917.

7.–8. Armspiralen aus Bronze, aus sieben Spiralwindungen und Spiralenden, abwechselnd verziert mit Kreuzen und Querlinienbändern. Dm. ca 5,4 cm. NHMW 7950.

9.–10. Armringe aus Bronze, mit offenen, übergreifenden, verjüngten Enden, verziert mit Querlinienbändern. Dm. ca 5,5 cm. NHMW 7965.

11. Armring aus Bronze, mit offenen, übergreifenden, verjüngten Enden, gekerbt. Dm. 5,2 cm. NHMW 7965.

12. Armring aus Bronze, massiv, offen, gekerbt. Dm. 6,1 cm. NHMW 7956.

13.–15. Drei Armringe aus Bronze, massiv, mit übergreifenden, verjüngten Enden, verziert mit Querlinienbändern. Dm. ca 6,1 cm. NHMW 7964, 7963.

16.–18. Drei glatte Fussringe aus Bronze mit übergreifenden, verjüngten Enden. Dm. ca 7,9 –8,1 cm. NHMW 7967.

19. Perlenkette aus Bernstein-, Knochen- und blauen Glasperlen. NHMW 8030.

Tab./Taf 53

1.–3. Ogrlice iz jantarnih jagod (skupno okrog 2994), okroglih svetlo- in temnomodrih ter zelenkastih steklenih jagod (ca 127, pr. 0,5–2 cm) in več sto majhnih modrih (783 in 433), rumenih in belih steklenih jagod (703; pr. 0,3 –0,5 cm). NHMW 8030.[26]

4. 6 bronastih obročkov, okrašenih z drobnimi poševnimi vrezi. Pr. 1,4 cm. NHMW 8234.

5. 6 bronastih gladkih obročkov. Pr. 1,4 cm. NHMW 8234.

6. 4 bronasti žičnati obročki verižice. NHMW 8234.

7. Drobne svinčene rozetke z luknjico – našitki (?). Pr. ca 0,7 cm. NHMW 8030.

– Ostanki usnja.

1.–3. Perlenketten aus Bernsteinperlen (insgesamt um 2994 Stück), aus runden hell und dunkel blauen sowie grünlichen Glasperlen (um127 Stück, Dm. 0,5–2 cm) und mehrere Hunderte von kleinen blauen (783 und 433), gelben und weissen Glasperlen (703; Dm. 0,3 –0,5 cm). NHMW 8030.[27]

4. Sechs Bronzeringlein, am Rande gekerbt. Dm. 1,4 cm. NHMW 8234.

5. Sechs Bronzeringlein, glatt. Dm. 1,4 cm. NHMW 8234.

6. Kettchen aus Bronzedrahtringlein.NHMW 8234.

7. Rossettchen aus Blei, mit kleinem Loch in der Mitte, einige mit Gusszapfen (?). Dm. ca 0,7 cm. NHMW 8030.

– Lederreste.

Lit.: Kossack 1954, Taf. 17:2; Teržan 2003, Taf. 6.

26 Število posameznih vrst jagod je le okvirno in povzeto po inventarni knjigi NHMW.

27 Die Zahlen zu den Perlen sind nach Inventarbuch NHMW zitiert und dienen nur als allgemeiner Rahmen.

Gr. 1883 / A 47 Tab./Taf. 51 B

Szombathy, Büchlein 27, 1 (oz./bzw. 132): *17. August 1883.*
47) (45) Skelett. Kopf gegen Osten (10,60/ 250). Tiefe: 1,80. Junges Wesen.
Der Schädel war gänzlich zerdrückt. Im Innern des Schädeldaches waren 2 Fibeln. Am linken Unterarm 2 einfache Ringe, an der rechten Handwurzel ein kleiner Bronzering mit 5 Warzen.

Povzetek opisa: Na globini 1,80 m skelet z glavo proti vzhodu. Mlado bitje.
Lobanja je bila popolnoma zdrobljena. V njeni notranjosti sta bili 2 fibuli. Na levi lakti dvoje enostavnih obročev, na desnem zapestju majhen obroček s 5 bradavicami.

1.–2. Bronasti trakasti fibuli z diskasto ploščico na prehodu loka v iglo. Dol. ca 8,4 cm. NHMW 7935.
3. Bronast obroček s petimi bradavičkami na obodu. Pr. 2,7 cm. NHMW 8229.
4. Bronast obroček. Pr. 2,5 cm. NHMW 8230.

1.–2. Zwei Blechbandfibeln aus Bronze. L. ca 8,4 cm. NHMW 7935.
3. Bronzering mit fünf Warzen. Dm. 2,7 cm. NHMW 8229.
4. Bronzering. Dm. 2,5 cm. NHMW 8230.

Gr. 1883 / A 48

Szombathy, Büchlein 27, 1 (oz./bzw. 132): *17. August 1883.*
48) (46) Skelett eines Kindes in einer Tiefe von 2,10. Kopf allein zu erkennen (10,50/ 210). Das Gebiss zeigt die P.M. eben im Zahnwechsel). – Keine Beigaben.

Povzetek opisa: Na globini 2,10 m otroški skelet. Razpoznavna le glava, v čeljusti opazno obdobje menjave mlečnih zob s stalnimi. – Brez pridatkov.

Gr. 1883 / A 49 Tab./Taf. 51 D

Szombathy, Büchlein 27, 1 (oz. 133): *17. August 1883.*
49) (47) Skelett in einer Tiefe von 2,50, Kopf gegen NNW (10,80/ 228).
Die Knochen gänzlich zerstört. Beim Schädel Bernsteinperlen und eine kleine kahnförmige Fibel (1). Neben dem linken Fuss finden sich die Spuren von 2 grossen, rothen, leider gänzlich zersetzten Fussurnen.

Povzetek opisa: Na globini 2,50 m skelet z glavo proti S-SZ. Kosti povsem poškodovane. Ob glavi jantarne jagode in majhna fibula podobna čolničastim fibulam. Poleg leve noge sledovi dveh velikih rdečih posod, žal povsem zdrobljeni.

1. Bronasta dolgonožna fibula z masivnim lokom, okrašenim z vzdolžnimi vrezi, flankiranimi s pasovoma prečnih vrezov. Dol. 6 cm. NHMW 7933.
2. Jantarna ogrlica iz 83 jagod. Pr. 0,7–1,5 cm. NHMW 8041.
– 2 veliki rdeči posodi na nogi.

1. Sanguisuga-Fibel aus Bronze, massiv, am Bügel längst gekerbt, und je seitlich mit einem Querstrichband verziert. L. ca 6 cm. NHMW 7933.
2. Halskette aus Bersteinperlen (83). Dm. 0,7-1,5 cm. NHMW 8041.
– Zwei rothe Fussgefässe.

Gr. 1883 / A 50 Tab./Taf. 55

Szombathy, Büchlein 27, 2 (oz./bzw. 133): *3. 8. 1883*
50) Gerade oberhalb No. 49.
In einer Tiefe von 1,20 fand sich eine Platte aus grauem Kalk, ganz unregelmässig, ca 0,50 lang und breit, 0,30 dick. Darunter eine rothe, conische Urne mit horizontalen schwarzen Bändern, total zerdrückt. In derselben ein zerbogener vierkantiger Bronzedraht (Henkelfragment?) und ein hohler, gerippter Armreif, gut erhalten, dann der Rest eines Ohrreifchens und ein Hundezahn.
Daneben eine rothe, weite Vase mit Deckel auf hohem Fuss, umgefallen, der Obertheil zerbrochen (Skizze = Taf. 55: 3a).

Povzetek opisa: Tik nad grobom 49. Na globini 1,20 m je ležala siva apnenčasta plošča, povsem nepravilne oblike, dolžine in širine okrog 50 cm ter debeline 30 cm. Pod ploščo rdeča konična žara z vodoravnimi črnimi pasovi, povsem zdrobljena. V žari upognjena štirikotna bronasta žica (fragment ročaja?), dobro ohranjena votla narebrena zapestnica, nato še ostanek uhančka in pasji zob.
Poleg prevrnjena široka rdeča posoda na nogi, katere zgornji del je bil razlomljen (Skica = Tab. 55: 3a).

1. Bronasta votla narebrena zapestnica z vdetima koncema. Pr. 8,6 cm. NHMW 7969.
2. Ogrlica iz steklenih temnomodrih in črnih jagod, na obeh koncih jagod po eno drobno rebro, v osrednjem, rahlo odebeljenem delu pa po tri bradavičke rumene barve. Dol. ca 1,4 cm. NHMW 8042.

3. **Visoka noga posode z dvema odebelitvama; rdeča, glajena. Pr. stojne ploskve 7,4 cm. NHMW 81043. (Domnevno gre za nogo posode, ki jo je Szombathy skiciral v svojem dnevniku, prikazano na Tab. 55 desno).**
4. **Velika posoda, dolij; rdeča, z rdeče in črno barvanimi pasovi, ločenimi s plastičnimi rebri. Črno pobarvana je tudi notranjost vratu. Viš. 20,5 cm. NHMW 8047.**

– **Fragment bronastega trakastega uhana.**
– **Bronasta žica, ročaj (?).**
– **Pasji zob.**

1. Armring aus Bronze, hohl, mit ineinander gestecken Enden, gerippt. Dm. 8,6 cm. NHMW 7969.
2. Dunkelbaue und schwarze zylindrische Glasperlen mit gelben Warzen und Randleistchen. L. ca 1,4 cm. NHMW 8042.
3. Hoher gegliederter Fuss eines Fussgefässes (eines Ziboriums), rot, geglättet. Dm. der Standfläche 7,4 cm. NHMW 81043. (Vermutlich handelt es sich um den Fuss des in Szombathys Tagesbuchs skizzierten Gefässes, siehe hier Taf. 55 rechts).
4. Grosse Urne, geripptes Dolium, mit rot-schwarzen Bändern, die mit horizontalen Rippen flankiert sind; schwarz auch im Halsinneren. H. 20,5 cm. NHMW 8047.

– Fragment eines Ohrreifchens.
– Bronzedraht – Henkel (?).
– Hundezahn.

Gr. 1883 / A 51 Tab./Taf. 58 A

Szombathy, Büchlein 27, 3 (oz./bzw. 133–134): *17. 8. 1883.*
51) (48) Skelett, in einer Tiefe von 2,10. Kopf nach Osten ((10,80/ 254).
Links vom Schädel eine eiserne Lanze, am Hals Bernsteinperlen, auf der Brust eine Schlangenfibel, am linken Unterarm zwei Ringe.

Povzetek opisa: Na globini 2,10 m skelet z glavo proti vzhodu. Levo od lobanje železna sulica, na vratu jantarne jagode, na prsih kačasta fibula in na levi podlakti dva obroča.

1. **Bronasta kačasta fibula z narezljano rozeto s krilci in okrasom pasov prečnih vrezov na loku ter kroglastim gumbom s špičko na koncu noge. Dol. 10,1 cm. NHMW 7924.**
2.–3. **Masivni bronasti zapestnici s presegajočima se in rahlo zoženima koncema, okrašeni s pasovi prečnih vrezov, med njimi pa rahlo izbočena rebra. Pr. 7,6 cm. NHMW 7960.**
4. **Fragmenti lasnega obročka iz bronaste žice. Pr. ca 3 cm. NHMW 8253.**
5. **Jantarni jagodi. Pr. 1 cm. NHMW 8253.**
6. **Železna sulična ost, na spodnjem delu tula okrašena z vodoravnimi žlebovi, v tulu še ostanki lesenega toporišča. Dol. ca 25,8 cm. NHMW 7999.**

1. Schlangenfibel aus Bronze, mit leicht gekerbten Rosetten und geperlten Antennen. L. 10,1 cm. NHMW 7924.
2.–3. Zwei Armringe aus Bronze, massiv, offen, mit übergreifenden, leicht verjüngten Enden, verziert mit Querstrichbändern. Pr. ca 7,6 cm. NHMW 7960.
4. Fragment eines Haarreifes aus Bronzedraht. Dm. ca 3 cm. NHMW 8253.
5. Bernsteinperlen. Dm. 1 cm. NHMW 8253.
6. Lanzenspitze aus Eisen, am unteren Rand der Tülle horizontal gekerbt; in der Tülle Reste des Holzschaftes. L. ca 25,8 cm. NHMW 7999.

Gr. 1883 / A 52

Szombathy, Büchlein 27, 3 (oz./bzw. 134): *18. August 1883, Samstag.*
(Fortsetzung)
52) (49) Skelett in einer Tiefe von 3,20. Kopf nach Norden (10,10/ 236).
Knochen kaum erkennbar. Auf dem Schädel lag ein grosser Stein, so dass er ganz flach gedrückt war. Neben dem rechten Unterschenkel ein schwarzer Topf mit Henkel, ganz zerdrückt. Unmittelbar über dem Skelett eine Steinsetzung.

Povzetek opisa: Na globini 3,20 m skelet z glavo proti severu. Kosti so bile komajda razpoznavne. Na lobanji je ležal velik kamen, ki jo je povsem sploščil. Poleg desne stegnenice črna posoda z ročajem, povsem zdrobljena. Neposredno nad skeletom kamnita groblja.

Gr. 1883 / A 53 Tab./Taf. 54 C

Szombathy, Büchlein 27, 3 (oz./bzw. 134): *18. August 1883, Samstag.*
53) (50) Bauchiger, schwarzer Topf in einer Tiefe von 2,60 (11,20/ 232).

Povzetek opisa: Na globini 2,60 m črn trebušast lonec.

Bikonična posoda s stožčastim vratom in lijakastim ustjem; na prehodu vratu v rame je vodoraven žleb; črna, na sijaj glajena. Viš. 16,4 cm. NHMW 8051.

Bikonisches Kegelhalsgefäss, an der Schulter eine horizontale Kannelur; schwarz, fein geglättet. H. 16,4 cm. NHMW 8051.

Gr. 1883 / A 54

Szombathy, Büchlein 27, 3 (oz./bzw. 134): *18. August 1883, Samstag.*
54) (52) Kohlenschichte von ca 1 m Durchmesser, 0,05? mächtig, in 2,00 Tiefe. Darunter eine rothe Fussurne mit schwarzen Bändern, ganz zerdrückt. (11,50/ 249).

Povzetek opisa: Na globini 2,00 m sloj žganine s premerom 1 m in debeline 5 cm (?). Pod njo rdeča posoda na nogi s črnimi pasovi, povsem zdrobljena.

Gr. 1883 / A 55 Tab./Taf. 56 A

Szombathy, Büchlein 27, 4 (oz./bzw. 134): *18. August 1883, Samstag.*
55) (51) Kohlenschichte von 0,60 Durchmesser in einer Tiefe von 2,40 (11,20/ 229). Westlich von derselben ein Skelett in 2,30 Tiefe. Kopf gegen Westen (12,80/ 230). Beim Schädel Bronzeblechstücke und Bernsteinperlen. Am linken Unterarm 2 hohle Ringe; eine Schlangenfibel zerbrochen. Beim rechten Fuss eine rothe Urne, zerbrochen, aber aufbewahrt.

Povzetek opisa: Na globini 2,40 m sloj žganine s premerom 0,60 m. Zahodno od nje na globini 2,30 m skelet z glavo proti zahodu. Pri lobanji fragmenti bronaste pločevine in jantarne jagode. Na levi podlakti dvoje votlih zapestnic; ena razlomljena kačasta fibula. Pri desni nogi rdeča posoda, razlomljena, vendar ohranjena.

1. **Jantarna ogrlica iz 35 jagod. Pr. 1,2 cm in manj. NHMW 8043.**
2. **Bronasta kačasta fibula s krilci (3 fragmenti). NHMW 7929.**
3. **Posoda na nogi; rdeča z rdečim premazom in dvema vodoravnima črnima pasovoma na vratu. Viš. 28,2 cm. NHMW 8049.**

– **Votli narebreni bronasti zapestnici (v fragmentih). Založeni. NHMW 7973.**

1. Bernsteinperlen (35). Dm. ca 1,2 cm und weniger. NHMW 8043.
2. Schlangenfibel aus Bronze, fragmentiert und deformiert. NHMW 7929.
3. Fussgefäss, rot, mit zwei schwarz bemalten Bändern am Hals. H. 28,2 cm. NHMW 8049.

– Zwei Armringe, hohl, gerippt, fragmentiert. NHMW 7073 (verschollen).

Gr. 1883 / A 56 Tab./Taf. 49 D

Szombathy, Büchlein 27, 4 (oz./bzw. 134–135): *18. August 1883, Samstag.*
56) (53) Schädel in 1,60 Tiefe, mit dem Scheitel gegen Norden gerichtet (12,20/ 251). Bei demselben eine Schlangenfibel (Certosa?). Die Skelettknochen lagen bunt zerstreut über und neben dem zerdrückten Schädel.

Povzetek opisa: Na globini 1,60 m lobanja, teme obrnjeno proti severu. Poleg nje kačasta fibula (certoška?). Kosti skeleta so razmetano ležale nad zdrobljeno lobanjo in ob njej.

Bronasta trakasta certoška fibula z diskatim gumbom na prehodu loka v iglo in z dvema pasovoma prečnih vrezov na loku (tip IIa po Teržan). Dol. 7,4 cm. NHMW 7942.

Certosafibel aus Bronze (Typ IIa nach Teržan). L. 7,4 cm. NHMW 7942.

Gr. 1883 / A 57

Szombathy, Büchlein 27, 4 (oz./bzw. 137): *18. August 1883, Samstag.*
57) (54) Schädel in 1,10 Tiefe (12,60/ 254), gut erhalten bis auf den Unterkiefer. Ohne Skelettknochen.

Povzetek opisa: Na globini 1,10 m lobanja, dobro ohranjena do spodnje čeljusti. Brez kosti skeleta.

Gr. 1883 / A 58

Szombathy, Büchlein 27, 4–5 (oz./bzw. 135): *20. August 1883, Montag.*
58) (55) Schädel in einer Tiefe von 0,50 (13,30/ 210) unter dem rechten Rand des Hohlweges; gut erhalten, ohne Unterkiefer und Skelettknochen.
Steinsatz (Mitte 15,80/ 267) von 1,00 bis 2,40 Tiefe; in der Richtung von Osten nach Westen ca 7 m lang, in der Richtung von Norden nach Süden 4-5 m breit. Ca 1,40 hoch. Er besteht aus unregelmässigen, z. Theil sehr grossen Kalksteinblöcken, unter denen sich auch einige neogene Steine finden. Dieser Steinsatz liegt in einer Grube von ca 6 m Breite, welche mit auffallend unregelmässig geschichteten Massen von Schotter, gelbem Sand und Erde ausgefüllt ist.

Povzetek opisa: Na globini 0,50 m pod desnim robom ugreznjene poti dobro ohranjena lobanja, a brez spodnje čeljusti in kosti skeleta.

Na globini 1,00–2,40 m kamnita groblja, v smeri vzhod–zahod dolga ca 7 m in v smeri sever–jug široka 4–5 m, visoka ca 1,40 m. Sestavljena je iz različno velikih, deloma zelo velikih apnenčastih blokov, med njimi so tudi neogeni kamni. Groblja leži na kotanji širine ca 6 m, izpolnjene z nenavadno pomešanimi sloji gramoza, rumenega peska in zemlje.

Gr. 1883 / A 59 Tab./Taf. 58 B

Szombathy, Büchlein 27, 5-6 (oz./bzw. 135–136): *20. August 1883, Montag.*
59) (56) Skelett in einer Tiefe von 1,00 über eine Steinsatz. Kopf nach Westen (13,60/ 198).
Der Steinsatz besteht aus grossen, unregelmässig übereinander gelegten Kalksteinblöcken, ist in der Richtung von 195° ca 3 m lang und 1 ½ m breit. Er reicht von 1,40 bis 2,00 tief.
Schädel gut erhalten. Am rechten Oberarm ein hohler Ring, verziert; am linken Oberarm detto, geflickt; an der linken Handwurzel ein geknoteter massiver Ring. Rechts von der Brust eine eiserne Lanzenspitze, mit der Spitze nach aufwärts. 0,80 rechts von Skelett ein offener, dünner Bronzering, verbogen. Am Becken: Theile eines Bronze-Gürtelhackens; quer über dem linken Oberschenkel: ein Eisenkelt und ein Stück Bronzeblech. Neben dem linken Oberschenkel eine eiserne Lanzenspitze, mit der Spitze nach abwärts. Etwas nach Osten kleine bronzene Fingerringe.

Povzetek opisa: Na globini 1,00 m nad kamnito grobljo skelet z glavo proti zahodu. Kamnito grobljo so sestavljali veliki apnenčasti bloki, ki so ležali neurejeno drug nad drugim, približno 3 m v dolžino in 1,50 m v širino ter 1,40– 2,00 m v globino.
Dobro ohranjena lobanja. Na desni nadlakti okrašen votel obroč, enak na levi nadlakti, le popravljen; na levem zapestju masivna vozlasta zapestnica. Desno od prsi železna sulična ost, s konico navzgor.
0,80 m desno od skeleta deformirana tanka odprta bronasta zapestnica. Na medenici deli bronaste pasne spone; počez čez levo stegnenico železna sekira in kos bronaste pločevine. Ob levi stegnenici železna sulična ost z navzgor obrnjeno konico. Nekoliko proti vzhodu majhen bronast prstan.

1. **Gladka bronasta zapestnica z nesklenjenima koncema. Pr. 6,2 cm. NHMW 7958.**
2. **Široko narebrena bronasta zapestnica z nesklenjenima koncema. Pr. 7,1cm. NHMW 7958.**
3. **Trakast bronast prstan z razcepljenima koncema, okrašenima s paroma spiralic. Pr. 2 cm. NHMW 8228.**
4.–5. **Votli bronasti zapestnici (oz. nadlahtnici), sestavljeni iz dveh polovic z vdetimi konci in spetimi z drobnimi zakovicami. Okrašeni sta z drobnimi prečnimi vrezi, ki so na treh mestih prekinjeni s po tremi pasovi z enojnim cikcakastim vrezom, pri eni pa z dvema pasovoma s tročrtnim cikcakom. Pr. ca 12,6 cm. NHMW 7968.**
6. **Pravokotno oblikovan trak/okov iz bronaste pločevine z dvema zakovicama, ob robovih okrašen z drobnimi iztolčenimi pikicami, po sredini pa z bunčicami. Dol. 4,8 cm. NHMW 8244.**
7. **Železna sulična ost z dolgim tulom in ozkim kratkim listom (2 fragmenta). Dol. ca 28,5 cm. NHMW 8002.**
8. **Železna čokata tulasta sekira, fragmentirana. Dol. 12,8 cm. NHMW 8005.**

– **Železna sulična ost.**

1. Armring aus Bronze, glatt, mit offenen Enden. Dm. 6,2 cm. NHMW 7958.
2. Armring aus Bronze, gekerbt, mit offenen Enden. Dm. 7,1 cm. NHMW 7958.
3. Fingerring aus Bronze, bandförmig und mit offenen doppelten Spiralenden. Dm. 2 cm. NHMW 8228.

4.–5. Zwei Armringe aus Bronzeblech, hohl, mit ineinander gesteckten und mit einer Niete befestigten Enden, verziert mit feinen Querlinien und dazwischen mit Zickzackbändern. Dm. 12,6 cm. NHMW 7968.

6. Rechteckiges Bronzeblech eines Gürtelbeschlages mit zwei erhaltenen Nieten, verziert in Punkt-Buckel-Manier. L. 4,8 cm. NHMW 8244.
7. Lanzenspitze aus Eisen mit langer Tülle und schmalem rhomboiden Blatt, fragmentiert. L. ca 28,5 cm. NHMW 8002.
8. Tüllenbeil aus Eisen, fragmentiert. L. ca 12,8 cm. NHMW 8005.

– Lanzenspitze aus Eisen.

Gr. 1883 / A 60

Szombathy, Büchlein 27, 6 (oz./bzw. 136): *21. August 1883, Dienstag.*
60) (57) Skelett in einer Tiefe von 1,20. Kopf nach Norden (14,00/ 237).
Schädeldach und Unterkiefer erhalten. Keine Beigaben.

Povzetek opisa: Na globini 1,20 m skelet z glavo proti severu. Ohranjeni sta lobanjska kalota in spodnja čeljust. Brez pridatkov.

Gr. 1883 / A 61

Szombathy, Büchlein 27, 6 (oz. / bzw. 136): *22. August 1883, Mittwoch.*
61) Skelett, 0,25 tief unter dem Hohlweg, also 1,40 tief unter der eigentlichen Oberfläche. Kopf gegen Süden (14,70/ 161, unter dem rechten Rand des Hohlweges). Knochen ganz zerstört, keine Beigaben.

Povzetek opisa: Na globini 0,25 m pod ugreznjeno potjo, torej 1,40 m pod dejansko površino pobočja, skelet z glavo proti jugu. Kosti so bile povsem uničene, brez pridatkov.

Gr. 1883 / A 62 Tab./Taf. 56 B

Szombathy, Büchlein 27, 6–7 (oz. / bzw. 136–137): *22. August 1883, Mittwoch.*
62) (58) Skelett in einer Tiefe von (0,70=) 1,90 am Rand des Hohlweges. Kopf nach Westen (10,90/ 182). Knochen zum Theil erhalten.
An den Ohren: Reste von bronzenen Ohrreifen. Am Hals: eine Reihe von Bernsteinperlen; auf der rechten Brusthälfte: eine Armbrustfibel; am linken Unterarm: ein hohler Ring, theilweise erhalten; am rechten Unterarm: detto, ganz zerdrückt; beim rechten Oberschenkel: ein schalenartiges Gefäss, ganz zerdrückt, in demselben ein Spinnwirtel. Bei der rechten Fusswurzel ein schwarzer Topf, mit der Öffnung nach unten (11,30/ 172), in Bruchstücken erhalten.

Povzetek opisa: Na globini (0,70m=) 1,90 m ob robu ugreznjene poti, skelet z glavo proti zahodu. Kosti delno ohranjene.
Ob ušesih ostanki bronastih uhanov. Na vratu ogrlica iz jantarnih jagod; na desni strani prsi samostrelna fibula; na levi podlahti votla zapestnica, delno ohranjena; prav tako na desni podlahti; pri desni stegnenici skodeličasta posoda, povsem zdrobljena, v njej vijček. Pri desnem gležnju črn lonec, preobrnjen in ohranjen le v odlomkih.

1. **Bronast valjast uhan (v fragmentih), okrašen z vodoravnimi iztočenimi rebri in vrstami drobnih pikic. Dol. ca 1,7 cm. NHMW 8240.**
2. **Jantarna jagoda valjaste oblike, na obeh koncih pas vrezov. Dol. 1,4 cm. NHMW 8044.**
3. **Jantarna ogrlica iz 36 kroglastih jagod. Pr. jagod ca 1,6 cm in manj. NHMW 8044.**
4. **Bronasta samostrelna (certoška) fibula. Dol. 7,4 cm. NHMW 7946.**
5. **Bronasti votli narebreni zapestnici (fragmentirani, v risbi na Tab. 56 le ena). Pr. ca 8 cm. NHMW 7971.**
6. **Vijček, rjav. Viš. 2,6 cm. NHMW 8025.**
7. **Lonček, rjav. Viš. 8,5 cm. NHMW 8052.**

1. Ohrring aus Bronzeblech, veziert mit dünnen getriebenen Leisten und Punktreihen, sehr fragmentiert. L. ca 1,7 cm. NHMW 8240.
2. Bernsteinperle, zylindrisch mit gekerbten Enden. L. 1,4 cm. NHMW 8044.
3. Bernsteinperlenkette (36). Dm. ca 1,0–1,6 cm. NHMW 8044.
4. Armbrust-Certosafibel aus Bronze. L. 7,4 cm. NHMW 7946.
5. Zwei Armringe aus Bronzeblech, hohl, mit ineinander gesteckten Enden, gerippt (fragmentiert, in der Zeichnung nur eine dargestellt). Dm. ca 8 cm. NHMW 7971.
6. Spinnwirtel, braun. H. 2,6 cm. NHMW 8025.
7. Töpfchen, braun. H. 8,5 cm. NHMW 8052.

Gr. 1883 / A 63 Tab./Taf. 54 D

Szombathy, Büchlein 27, 7 (oz. /bzw. 137): *22. August 1883, Mittwoch.*
63) (59) Skelett, (1,10=) … tief. Kopf gegen NW (8,60/ 198) unterm linken Rand des Hohlweges.
An der linken Brustseite einige kleine Bruchstücke einer Fibel und auf der Mitte der Brust die anderen Reste derselben Fibel (Schlangenfibel). Beim Schädel einige Perlen.
Zerstreut gefunden: ein offener geknoteter Armring.

Povzetek opisa: Na globini 1,10 m, pod levim robom ugreznjene poti, skelet z glavo proti SZ.
Na sredini in na levi strani prsi majhni fragmenti fibule (kačasta fibula). Pri lobanji nekaj jagod.
Najdena, a razneseno, še vozlasta zapestnica.

Fragment noge (kačaste) fibule. Dol. 2,2 cm. NHMW 7919.
- **(Steklene ?) jagode.**

Fussfragment einer (Schlangen-) Fibel. L. 2,2 cm. NHMW 7919.
- (Glas ?)-Perlen.

Gr. 1883 / A 64 Tab./Taf. 59 A

Szombathy, Büchlein 27, 7 (oz./bzw. 137): *23. August 1883, Donnerstag.*
64) (60) Hohler, offener Halsring aus Bronze, mit massiven Endknöpfen; am rechten Rand des Weges (Hohlweges) (8,50/ 212), 0,30 unter der Fläche desselben. Innerhalb desselben fand sich das Bruchstück eines kindlichen Unterkiefers, sonst gar nichts.

Povzetek opisa: Votla bronasta ovratnica z masivnima gumbastima zaključkoma; na desni strani ugreznjene

poti, 0,30 m pod njeno površino najden le fragment otroške spodnje čeljusti, nič drugega.

Votla bronasta ovratnica z vdetima kroglastima zaključkoma, na koncih okrašena s po dvema pasovoma prečnih vrezov. Pr. 17 cm. NHMW 7978.

Halsring aus Bronze, hohl, mit eingesteckten massiven kugeligen Enden und verziert mit je zwei gekerbten Bändern von Querlinien. Dm. 17 cm. NHMW 7978.

Gr. 1883 / A 65

Szombathy, Büchlein 27, 8 (oz./bzw. 137– 38): *22. August 1883, Mittwoch.*
65) (61) Grosse, schwarze, bauchige Urne (8,20/ 242), in einer Tiefe von 1,20. Auf derselben eine kleine Kalkplatte, 0,30 lang, 0,20 breit, 0,08 dick; in derselben Leichenbrand mit Kohle, ohne Beigaben. Sie war ganz flach gedrückt und nicht conservierbar.

Povzetek opisa: Na globini 1,20 m velika črna trebušasta žara, pokrita z majhno apnenčasto ploščo, dolžine 0,30 m, širine 0, 20 m in debeline 0,08 m; v žari žganina preminulega z ogljem, brez pridatkov. Žara je bila povsem zdrobljena in je ni bilo mogoče ohraniti.

Gr. 1883 / A 66

Szombathy, Büchlein 27, 8 (oz./bzw. 138): *22. August 1883, Mittwoch.*
66) (62) Leichenbrand mit Kohle gemischt, eine mächtige Schichte von… bildend. Dabei einige Topfscherben (9,00/ 238) in einer Tiefe von 1,30.

Povzetek opisa: Na globini 1,30 m debela plast žganine pomešane z ogljem, poleg nekaj črepinj.

Gr. 1883 / A 67

Szombathy, Büchlein 27, 8 (oz./bzw. 138): *22. August 1883, Mittwoch.*
67) (63) Skelett in einer Tiefe von 1,20, Kopf nach Süden (11,20/ 208). Es liegt auf einer Lehmbettung. Die Schädel ist zerdrückt und nur in einzelnen Stücken zu gewinnen. Das ganze Skelett, besonders aber Kopf und Brust sind mit unregelmässigen Bruchsteinen bedeckt.
Neben dem linken Oberarm steht ein grösserer schwarzer Topf, vollständig zerdrückt (Scherben weggeworfen). Sonst keine Beigaben.

Povzetek opisa: Na globini 1,20 m skelet z glavo proti jugu. Leži na steptani ilovnati podlagi.
Lobanja zdrobljena, pobrani le posamezni koščki. Celoten skelet, še posebej pa glava in prsi, je prekrit z lomljenimi kamni različnih velikosti. Ob nadlahtnici leve roke stoji velik črn lonec, povsem zdrobljen (črepinje odvržene). Sicer brez pridatkov.

Gr. 1883 / A 68 Tab./Taf. 57 B

Szombathy, Büchlein 27, 9 (oz./bzw. 138): *25. August 1883, Samstag.*
Eine schwache Kohlenschichte zieht sich in der Richtung S-N aderartig durch das Ort. Mitte 0,60 tief (10,00/ 230). Die Eckpunkte senken sich bis auf Tiefe von 1,50. Die Breite der Schichte beträgt ca … .
68) (64) Unter einer schon angegrabenen Stelle, 0,10 über dem linken Eckpunkte obiger Kohlenschichte: 2 Lanzenspitzen übereinander, mit Spitzen nach Süden (eine gut erhalten, die andere gebrochen). In der Nähe der Düllen lag ein kleiner Sporen aus Bronze, bei den Spitzen Bruchstücke einer eisernen Fibel.

Povzetek opisa: Kot žila tanek sloj lesnega oglja se je vil v smeri J–S, na sredini na globini 0,60 m, na obeh koncih pa se je spustil do globine 1,50 m. Širina sloja je znašala ca …
Pod mestom, kjer je že bilo izkopavano in 0,10 m nad levim koncem sloja z ogljem sta bili odkriti 2 sulični osti, druga nad drugo, s konicama obrnjeni proti jugu (ena dobro ohranjena, druga zlomljena). V bližini tulcev suličnih osti je ležala majhna bronasta ostroga, pri konicah pa fragmenti železne fibule.

1. **Dva železna fragmenta fibule (?) ali ovratnice (?): en fragment je tordiran in rahlo zvit v obliki črke S, drug fragment je viličasto razširjen in na eni (ohranjeni) strani zaključen z dvojno spiralo – morda v obliki ovnove glavice (?). Dol. frag. ca 11 cm. NHMW 8020.**
2. **Bronasta ostroga z zelo kratkim trnom na sredini in dvema luknjicama na obeh koncih. Pr. 6 cm. NHMW 8250.**

3.–4. Železni širokolistni sulični osti, močno poškodovani. Ohranjen tul ene izmed osti je okrašen z vodoravnimi žlebovi. Dol. ca 37 cm in manj. NHMW 8001.

1. Zwei Eisenfragmente einer Fibel (?) oder eines Halsringes (?): ein Fragment ist leicht gebogen und tordiert, das andere endet in einer gegabelten Doppelspirale (in Form eines Widderkopfes?). L. ca 11 cm. NHMW 8020.

2. Sporn aus Bronze, mit sehr kurzer Spitze und jeweils seitlich an den Enden ein Loch. Br. ca 6 cm. NHMW 8250.
3.-4. Zwei Lanzenspitzen mit breitem Blatt und langer Tülle, eine davon mit Querrillen verziert, fragmentiert. L. ca 37 cm. NHMW 8001.

Gr. 1883 / A 69 Tab./Taf. 59 C

Szombathy, Büchlein 27, 10 (oz./bzw. 138–139): *25. August 1883, Samstag.*
69) (65) Skelett in einer Tiefe von 0,90, Kopf gegen Norden (10,80/ 221). Es liegt auf der Kohlenader von dem vorigen Fund.
Der Schädel ist total zerstört, so dass nur ein kleines Kieferstück gewonnen werden kann. Daneben sind Bruchstücke von kleinen Ringen und Bernsteinperlen und oberhalb dieser Beigaben ein eisernes Messerchen. Am linken Unterarm ist ein verzierter, offener Bronzering mit übergreifenden Enden. Beim Ende des rechten Fusses steht eine schwarze, grosse Fussurne, total zerdrückt.

Povzetek opisa: Na globini 0,90 m skelet z glavo proti severu. Leži na žili oglja, omenjeni pri grobu A 68. Lobanja povsem zdrobljena, pridobiti je bilo mogoče le majhen fragment čeljusti. Zraven so bili fragmenti majhnih obročkov in jantarne jagode, nad temi pridatki je ležal železen nožič. Na levi podlakti okrašen odprt bronast obroč s presegajočimi se konci. Ob koncu desne noge stoji velika črna posoda na nogi, povsem zdrobljena.

1. **Jantarna ogrlica iz različno oblikovanih jagod – kroglastih, diskastih, bikoničnih in valjastih. NHMW 8046.**
2. **Bronasti žičnati obročki z nekoliko presegajočima se koncema, ohranjeni trije. Pr. 1,3 cm. NHMW 8238.**
3. **Široko narebrena bronasta zapestnica s presegajočima se koncema. Pr. 6,9 cm. NHMW 7955.**
4. **Železen nož s trnastim nastavkom za držaj, fragmentiran. Dol. ca 10 cm. NHMW 8012.**

1. Bernsteinperlenkette aus unterschiedlich geformten Perlen – kugeligen, diskusförmigen, bikonischen, zylindrischen u.ähn. NHMW 8046.
2. Drei Ringlein aus Bronzedraht mit übergreifenden Enden. Dm 1,3 cm. NHMW 8238.
3. Armring aus Bronze, mit übergreifenden Enden, geknotet. Dm 6,9 cm. NHMW 7955.
4. Eisenmesser, fragmentiert. L. ca 10 cm. NHMW 8012.

Gr. 1883 / A 70

Szombathy, Büchlein 27, 10-12 (oz. 139-140): *28. August 1883, Dienstag.*

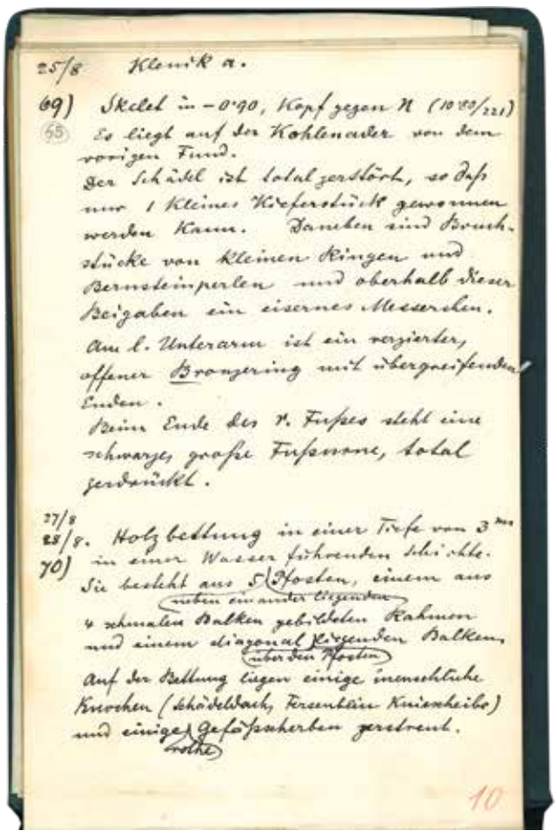

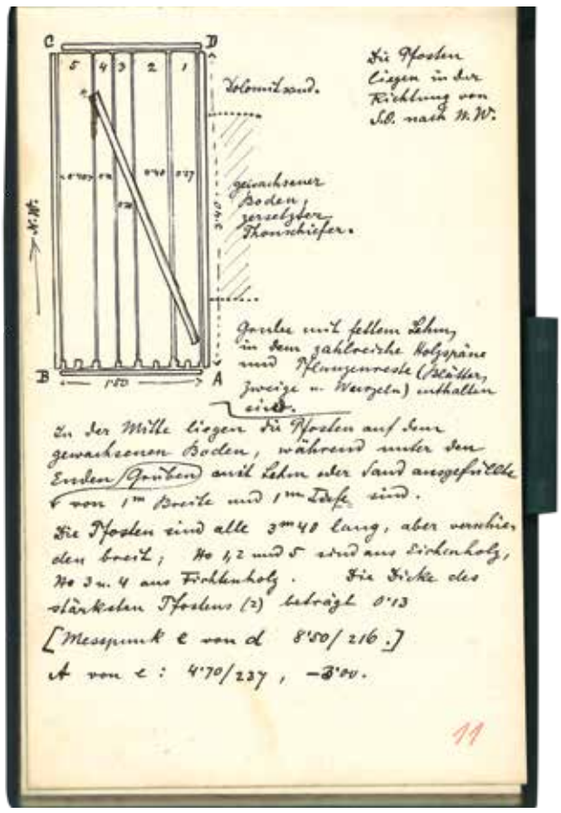

Slika 6
Szombathyjev dnevnik, zvezek 27, str. 10–11 s skico lesene konstrukcije groba A 70.
Abbildung 6
Szombathys Tagebuch, Heft 27, Seite 10–11 mit der Skizze der Holzbettung im Grab A 70.

70) Holzbettung in einer Tiefe von 3 m in einer wasserführenden Schichte (Skizze, siehe hier Abb. 6). Sie besteht aus 5 nebeneinander liegenden Pfosten, einem aus vier schmalen Balken gebildeten Rahmen und einem diagonal über den Pfosten liegenden Balken. Auf der Bettung liegen einige menschliche Knochen (Schädeldach, Fersenbein, Kniescheibe) und einige rothe Gefässscherben zerstreut.
In der Mitte liegen die Pfosten auf dem gewachsenen Boden, während unter den Enden mit Lehm oder Sand ausgefüllten Gruben von 1 m Breite und 1 m Tiefe.
Die Pfosten sind alle 3m 40 lang, aber verschieden breit; No. 1, 2 und 5 sind aus Eichenholz, No. 3 und 4 aus Fichtenholz. Die Dicke des stärksten Pfostens (2) beträgt 0,13. Die Pfosten liegen in der Richtung von SO nach NW.
Der Fund 70 fällt schon auf die linke Seite des Hohlweges, unter die am 3/8 – 6/8 durchgegrabenen Partien.

Povzetek opisa: Na globini 3 m v vlažnem, mokrotnem sloju leseno ležišče (skica, glej tu sl. 6). Sestavljeno je iz petih druge zraven druge ležečih desk, okvirja iz štirih ozkih brun in bruna, ki je ležalo diagonalno prek desk. Na ležišču so bile ratresene človeške kosti (lobanjske kosti, petnica in pogačica) in črepinje rdeče posode.
Na sredini ležijo deske na raščenih tleh, ob koncih pa na ilovici ali pesku, ki zapolnjujeta jame v širini in globini 1 m. Vse deske so dolge 3,40 m, a različno široke; deske št. 1, 2 in 5 so iz hrastovega, št. 3 in 4 pa iz smrekovega lesa. Najmočnejša deska je debela 0,13 m. Deske ležijo v smeri JV–SZ.
Najdba/grob 70 leži na levi strani ugreznjene poti, pod deli izkopanimi med 3. 8. in 6. 8. 1883.

Gr. 1883 / A 71 Tab./Taf. 56 C; 57 A; 92:12

Szombathy, Büchlein 27, 12 (oz./bzw. 140): 4. 8. 1883; Büchlein 26, 41 (oz./bzw. 119): 4. August 1883, Samstag; Büchlein 25, 41 (oz./bzw. 140–141).
71) Der von Fürsten Windischgrätz gekaperte Fund lag über der südlichen Ecke B der Holzbettung (siehe hier Abb. 6).
NB. In den Gestern von mir angelegten Schurf links von Hohlweg hat heute Peruzzi für Windischgrätz gegraben und nach kurzer Zeti ein grosses Gürtelblech mit getriebenen, contourirten Figuren (2 kämpfende Reiter, 2 Schildträger und 1 Mann mit Jesuitenhut) mit den dazugehörigen Ringen, dann ein sehr grossen Messer und mehrere Bronzeringe und ein Messer oder eine Ahle mit Bronzegriff gefunden.

Oben, Klenik links von Hohlweg. Die Fundschichte von dem Gürtelblech Fürst Windischgrätz´s und von den Fibeln mit dem Halsring (d.h. Grab 73) ist 1,00 tief. In östlichem Theil der Grabung war ein ungeheurer Steinsatz auf dem gewachsenen Boden von 1,60 Tiefe. Nach Abschluss der Grabung des Fürsten Windischgrätz lasse ich an der Stelle tiefer graben und finde den Boden in einer Tiefe von 3,00.

Povzetek opisa: Najdba, ki si jo je prisvojil knez Windischgrätz, je ležala nad južnim vogalom lesenega ležišča (groba A 70; glej tu sl. 6).
Danes je Peruzzi za Windischgrätza kopal v mojem včeraj začetem »rudoslednem« izkopu levo od ugreznjene poti in v kratkem času našel veliko pasno spono z iztolčenimi obrisi figur (2 bojujoča se konjenika, 2 nosilca ščitov in 1 mož z jezuitskim klobukom) in pripadajočimi obroči, en zelo velik nož in več obročev ter en nož ali šilo z bronastim držajem.

Enako kot zgoraj, Klenik levo od ugreznjene poti. Sloj z najdbami pasne spone kneza Windischgrätza in fibul z ovratnico (tj. grobom 73) je na globini 1,00 m. V vzhodnem delu izkopa je bila ogromna kamnita groblja, ki je segala do raščenih tal do globine 1,60 m. Po zaključku izkopavanja kneza Windschgrätza sem na tem mestu pustil še globlje kopati in dosegel tla na globini 3,00 m.

Notiz im Inventarbuch NHMW, Ankauf 1906: 40141 und 40142 stammen aus einem Flachgrabe mit Skelettbestattung, groβer Steinsetzung und sonstigen reichen Inhalt beim Orte Slemschek.

Zaznamek v inventarni knjigi NHMW, nakup 1906: 40141 in 40142 izvirata iz planega groba s skeletnim pokopom, veliko kamnito grobljo in drugo bogato vsebino pri kraju Slemšek.

Tab./Taf. 56 C

Bronasta pravokotna pasna spona s kavljem. Spona je bila že antično popravljena, na kar kažejo na zgornji strani štiri večje, povsem sploščene bronaste zakovice in ostanki železne pločevine oz. traku na spodnji strani ter v zadnjem delu spone z majhnimi zakovicami na spodnji strani pritrjena pločevina. Spona je ob robovih okrašena z okvirjem iz vrezane pletenice, izpolnjene z drobnimi pikicami, na obeh krajših stranicah pa z zakovicami s kroglastimi glavicami in iztolčenimi bunčicami. V osrednjem polju spone je upodobljen dvoboj konjenikov, desni je opremljen s čelado, levi dolgolas, oba v usnjenih oklepih; desni je odvrgel že obe sulici, ena je zadela konja, druga je tik pred čelom dolgolasca, in pripravlja se na met sekire; levi se pripravlja na met druge sulice. Konj desnega konjenika ima dolgo lepo grivo, konj levega pa negovano kratko pristriženo grivo in na zadnjici znak v obliki svastike. Dvoboj spremljata sekundanta, oba opremljena z grebenastima čeladama z okrašeno »perjanico« oz. »lisičjim repom«, s ščitoma ter dvema sulicama, levi

tudi še s sekiro. V sprednjem delu spone pa je upodobljen možak/veljak s širokokrajnim klobukom, ki zapušča prizorišče dvoboja. Dol. 28,5 cm. NHMW 40141.

Rechteckiges figuralverziertes Gürtelblech mit Haken aus Bronze, das schon alt repariert wurde wie die flachen Nieten im mittleren Teil des Gürtelbleches und Reste eines Eisenbandes und eines Bronzebleches an der unteren Seite des Gürtelbleches andeuten. An den Rändern ist das Gürtelblech durch ein Flechtband verziert, an den Schmalseiten befinden sich Nieten mit kugeligen Köpfchen. Auf dem Figurenfeld ist das Duell zweier Reiter samt ihrer Sekundanten sowie ein Mann mit breitkrempigem Hut, der den Kampf verlässt, dargestellt. L. 28,5 cm. NHMW 40141.

Tab./Taf. 57 A

Železen enorezni nož/ bodalo v železni nožnici. V vrhnjem delu ohranjenega rezila sta dve luknjici za pritrditev držaja, verjetno iz organske snovi. Na zunanjem vrhnjem delu nožnice je železna zanka za pripenjanje na pas v obliki dvojne črke T z dolgim in proti konici zoženim krakom. Nožnica je bila podložena z leseno oblogo. Dol. 45,5 cm. NHMW 40142.

Eisenmesser/ eiserner einschneidiger Dolch in holzgefütterter Eisenscheide. Zur Befestigung des Griffes sind zwei Nieten bzw. Löcher erhalten geblieben. An der Aussenseite der Scheide ist eine T-förmige Schlaufe zum Anhängen des Dolches angebracht. L. ca 45,5 cm. NHMW 40142.

Tab./ Taf. 92: 12

Železno šilo z bronastim držajem.[28] Dol. 10 cm. NHMW 14203.

Ahle aus Eisen mit Bronzegriff.[29] L. 10 cm. NHMW 14203.

Lit.: Wurmbrand 1884, [40-43], Taf. 4.
Lucke, Frey 1962, 78-79, Abb. 17, Taf. 54–55.
Turk 2005, 63, Sl. 58:1, 92.

28 Ker je to šilo edino z bronastim držajem med vsemi predmeti oz. šili z Vač, hranjenih v NHMW, ker je inventarizirano pod Peruzzijevo zbirko iz leta 1887 in ker je Peruzzi izkopal ta grob s pasno spono za kneza Windischgrätza, je zelo verjetno, da je prav to šilo pripadalo grobu s slavno pasno spono.

29 Da dieses Stück die einzige Ahle mit Bronzegriff unter allen Funden aus Vače darstellt, es unter der Peruzzi Sammlung von 1887 im NHMW inventarisiert wurde, und Peruzzi das Grab mit figural verziertem Gürtelblech für Fürst Windischgrätz gegraben hatte, scheint es uns sehr wahrscheinlich, dass es sich um die bei Szombathy erwähnte Ahle handelt: die Ahle also zu den Grabbeigaben dieses Grabes gehört.

Gr. 1883 / A 72

Szombathy, Büchlein 26, 41 (oz./bzw. 119): *4. August 1883, Samstag;* Büchlein 27, 12 (oz./bzw. 140–141).
72) Nahe dabei (d.h. beim Grab 71) ein Kinderskelett mit zwei kleinen geknoteten Armringen (s. B. 27, S. 12).

Povzetek opisa: Blizu (groba 71) otroški skelet z dvema majhnima vozlastima zapestnicama.

Gr. 1883 / A 73 Tab./Taf. 59 B

Szombathy, Büchlein 27, 12 (oz. 141): *7. 8. 1883*
73) Über der östlichen Ecke der Bettung lag ein Fund, den ich in unmittelbarer Fortsetzung der Raubgrabung des Fürsten Windischgrätz machte.
Kinderskelett in einer Tiefe von 1,00. Alle Knochen total zerstört. Als Beigaben fanden sich: 2 kleine Fibeln von besonderer Form, 1 gewundener, gerippter Halsring und 1 schmales Bronzeblechstückchen mit 5 kleinen, kelchförmigen Aufsätzen. Zu Füssen 1 rother Topf, total zerdrückt.

Povzetek opisa: Nad vzhodnim vogalom ležišča (tj. groba 70) je ležala najdba (tj.grob 73), ki sem jo odkril pri neposrednem nadaljevanju izkopa na mestu roparskega izkopavanja kneza Windischgrätza.
Na globini 1,00 m otroški skelet. Vse kosti so bile povsem poškodovane. Kot pridatki so bili najdeni: 2 majhni fibuli posebne oblike, 1 tordirana ovratnica in 1 ozek kos iz bronaste pločevine s 5 nastavki v obliki majhnih kelihov. Pri nogah rdeč lonec, povsem zdrobljen.

1. **Bronasta tordirana ovratnica s spiralnima zaključkoma. Pr. 12,8 cm. NHMW 7975.**
2.–3. **Bronasti samostrelni fibuli s prečno nažlebljenim lokom in dvignjenim, skodeličastim zaključkom noge. Dol. ca 4,2 cm. NHMW 7947.**
4. **Trak iz bronaste pločevine, na katerega je pritrjeno pet miniaturnih vazastih posodic. Robovi traku in robovi posodic so okrašeni z drobnimi poševnimi vrezi. Dol. 3,8 cm. NHMW 7992.**

– **Lonec, rdeč.**

1. Halsring aus Bronze, tordiert und mit flachen Spiralenden. Dm. 12, 8 cm. NHMW 7975.
2.–3. Zwei Armbrust-Fusszierfibeln, Bügel mit drei tiefen Furchen verziert. L. ca 4,2 cm. NHMW 7947.
4. Zierrat aus Bronze: ein Blechstreifen mit fünf vasenförmigen Näpfchen, deren Ränder mit feinen Ritzungen verziert sind. L. 3,8 cm. NHMW 7992.

– Topf, roth.

Klenik A - Raztresene najdbe brez natančnih podatkov

Klenik A – Verschiedene verstreute Funde

Tab./Taf. 60

1. **Okrogla ploščica iz bronaste pločevine (v fragmentih), z dvema ohranjenima luknjicama v drugem koncentričnem krogu z iztolčenimi bunčicami in tremi luknjicami v sredinskem polju. Luknjice so služile za pritrditev okrasne ploščice na podlago. Okrašena je z dvema koncentričnima pasovoma, obdanima z drobnimi iztolčenimi pikicami, zunanji krog s strnjenim cikcakom, notranji z iztolčenimi drobnimi bunčicami. Na sredini se izmenjujejo polja z iztolčenimi drobnimi bunčicami, poševnimi rebri in cikcaki. Vel. ca 5,2 cm. NHMW 8241.**
2. **Vbočena okrogla ploščica iz bronaste pločevine, v sredini ima zakovico, okrašena je s koncentričnim rebrom. Pr. 2,3 cm. NHMW 7989.**
3. **Vbočena okrogla pločica iz bronaste pločevine z luknjo v sredini, okrašena je z dvema prepletajočima se valovnicama iz drobnih vtolčenih pik in na robu z drobnimi poševnimi vrezi. Pr. 2,7 cm. NHMW 7988.**
4. **Votel kroglast obesek iz bronaste pločevine s trakasto zanko, sestavljen s pregibom iz dveh polovic. Pr. ca 1,1 cm. NHMW 7990.**
5. **Votel kroglast obesek iz bronaste pločevine s trakasto (fragmentirano) zanko in na nasprotni strani spet z drobno zakovico. V sredini je luknjica, rob je okrašen z drobnimi iztolčenimi pikicami. Pr. 1,8 cm. NHMW 7990.**
6. **Votel kroglast obesek iz bronaste pločevine s trakasto zanko, sestavljen s pregibom iz dveh polovic. Pr. 1,1 cm. NHMW 8253.**
7. **Bronast košarast obesek (fragmenti). Viš. 1,1 cm. NHMW 8253.**
8. **Drobna jantarna in stekleni jagodi. NHMW 8253.**
9. **Bronasta jagoda. Pr. 0,9 cm. NHMW 8253.**
10. **Bronast nažlebljen trakast prstanček z dotikajočima se koncema. Pr. 0,7 cm. NHMW 8253.**
11. **Bronast masiven gumb z zanko na spodnji strani. Pr. 1,7 cm. NHMW 7987.**
12. **Bronast obroček. Pr. 1,7 cm. NHMW 8232.**
13. **Bronast obesek trikotne oblike z okroglo zanko in predrtinama ovalne oblike, ob spodnjem robu ima tri okrogle luknjice, v katerih sta ohranjena dva žičnata obročka od verižice. Viš. 1,8 cm. NHMW 8024.**
14. **Trikotni obesek iz bronaste pločevine, okrašen s tremi iztolčenimi bunčicami in ob robovih z drobnimi pikicami. Viš. ca 2 cm. NHMW 7940.**
15. **Bronasta spiralna žička navita na bronasto paličico. Dol. 4,5 cm. NHMW 7940.**
16. **Fragment loka s peresovino bronaste fibule z oblogo. Dol. ca 2,3 cm. NHMW 7040.**
17. **Fragment bronastega obročka z zožitvijo na vrhu, ob zožitvi okrašen s pasom poševnih vrezov, grebenček na zunanjem robu pa s cikcakastim vrezom. Dol. 3,3 cm. NHMW 8253. (cfr. Tab. 36: 9).**
18. **Fragment bronaste igle fibule. Dol. 2,7 cm. NHMW 8253.**
19. **Fragment bronastega obroča. Dol. ca 3 cm. NHMW 8253.**
20. **Fragmenti bronaste pločevine od pasne spone (ali posode), okrašene z iztolčenimi krožnimi rebri; na enem fragmentu z zakovico pritrjen bronast trak in verjetno organski ostanki pasu. Vel. frag. ca 4,5 × 2,4 cm in manj. NHMW 8253.**
21. **Trakast okov iz bronaste pločevine s štirimi luknjicami in dvema ohranjenima spojkama, ob robovih okrašen z drobnimi pikicami. Dol. 3,2 cm. NHMW 8253.**
22. **Trakasta zanka iz bronaste pločevine. Vel. 1,8 cm. NHMW 7986.**
23. **Fragment bronaste zapestnice z narebrenim zoženim koncem. Pr. ca 6,5 cm. NHMW 8253.**
24. **Drobno narebrena bronasta zapestnica, fragmentirana. Pr. 6,5 cm. NHMW 7957.**
25. **Bronasta zapestnica, fragmentirana, okrašena s pasovi prečnih vrezov in širših reber. Konca sta bila speta z zakovico. Pr. 7,5 cm. NHMW 7959.**
26. **Bronasta rombična ploščica okova s štirimi luknjicami, v treh so še vedno bronaste zakovice. Dol 7,3 cm. NHMW 8243.**
27. **Železna rombična pasna spona, fragmentirana. Dol. ca 9 cm. NHMW 8019.**
28. **Fragmenti gladke bronaste ovratnice (?). Dol. 5,5 cm in manj. NHMW 8253.**
29. **Železna tulasta sekira z ostanki lesenega toporišča v tulu, fragmentirana. Dol. 14,5 cm. NHMW 8006 (8.8.1883).**
30. **Železen nož s trnom, fragmentiran. Dol. 9,2 cm. NHMW 8014.**
31. **Brusni kamen iz svetlosivega peščenjaka z luknjico na vrhu. Dol. 11,5 cm. NHMW 8022.**
32. **Brusni kamen iz rdečega peščenjaka. Dol. 9 cm. NHMW 8023.**
33. **Brusni kamen iz svetlorjavega peščenjaka. Dol. 12 cm. NHMW 8253.**

1. Rundes Bronzezierblech, stark fragmentiert, mit zwei Löchern zur Befestigung an die Unterlage. Die Verzierung besteht aus konzentrischen Kreisen am Rande und unterschiedlich gestalteten Feldern in

der Mitte, die in Punkt-Buckel-Manier sowie getriebenen Zickzack- und kleinen Rippenreihen ausgeführt ist. Dm. ca 5,2 cm. NHMW 8241.

2. Runde Zierscheibchen aus Bronzeblech mit einer Niete, verziert mit getriebenen konzentrischen Kreisrippen. Dm. 2,3 cm. NHMW 7989.
3. Runde Ziercheibchen aus Bronzeblech, mit Loch in der Mitte, verziert mit Flechtband aus kleinen Pünktchen, am Rande fein gekerbt. Dm. 2,7 cm. NHMW 7988.

4.–6. Kugelige Hohlblechanhänger aus Bronze, einer davon am Rande mit Pünktchen verziert. Dm. 1,1 und 1,8 cm. NHMW 7990, 8253.

7. Körbchenanhänger aus Bronze, fragmentiert. H. 1,1 cm. NHMW 8253.
8. Kleine Bernstein- und zwei Glasperlen. NHMW 8253.
9. Bronzeperle. Dm. 0,9 cm. NHMW 8253.
10. Gerillter Bandring aus Bronze. Dm. 0,7 cm. NHMW 8253.
11. Bronzeknopf, massiv. Dm. 1,7 cm. NHMW 7987.
12. Bronzering. Dm. 1,7 cm. NHMW 8232.
13. Vierpassanhänger von dreieckiger Form aus Bronze. H. 1,8 cm. NHMW 8024.
14. Dreieckiges Klapperblech aus Bronze, verziert in Punkt-Buckel-Manier, fragmentiert. H. ca 2 cm. NHMW 7940.
15. Bronzespirale auf einem Bronzestäbchen. L. 4,5 cm. NHMW 7940.
16. Fibelfragment aus Bronze. L. ca 2,3 cm. NHMW 7040.
17. Fragment eines Bronzeringes, mit schmaler Zickzack verzierten Rippe und Schrägstrichband bei der Verjüngung (vgl. Taf. 36: 9). L. ca 3,3 cm. NHMW 8253.
18. Fragment einer Fibelnadel aus Bronze. L. 2,7 cm. NHMW 8253.
19. Fragment eines Bronzeringes mit Warze. D. ca 3,cm. NHMW 8253.
20. Bronzeblechfragmente eines Gürtelbleches oder Gefässes aus Bronze, verziert mit getriebenen konzentrischen Kreisen und Rippen, auf einer davon eine Niete mit organischen Resten. Gr. ca 4,5 × 2,4 cm und weniger. NHMW 8253.
21. Bronzeblechbeschlag mit vier Löchern und zwei erhaltenen Nieten, verziert mit Pünktchen. L. 3,2 cm. NHMW 8253.
22. Bronzeschleife. L. 1,8 cm. NHMW 7986.
23. Armring aus Bronze, mit verjüngtem, gekerbtem Ende; fragmentiert. Dm. ca 6,6 cm. NHMW 8253.
24. Armring aus Bronze, fein gekerbt. Dm. 6,5 cm. NHMW 7957.
25. Armring aus Bronze mit einer Niete gebundenen Enden, verziert abwechselnd mit geknoteten und fein gekerbten Bändern; fragmentiert. Dm. ca 7,5 cm. NHMW 7959.
26. Rhombischer Beschlag aus Bronzeblech mit Nieten. L. 7,3 cm. NHMW 8243.
27. Gürtelblech mit Haken aus Eisen, rhombisch, fragmentiert. L. ca 9 cm. NHMW 8019.
28. Fragmente eines Bronzehalsringes (?). L. 5,5 cm und weniger. NHMW 8253.
29. Tüllenbeil aus Eisen mit Holzresten in der Tülle; fragmentiert. L. ca 14,5 cm. NHMW 8006 (8.8.1883).
30. Eisenmesser; fragmentiert. L. ca 0,2 cm. NHMW 8014.
31. Wetzstein aus hellgrauem Sandstein mit Loch. L. 11,5 cm. NHMW 8022.
32. Wetzstein aus rotem Sandstein. L. 9 cm. NHMW 8023.
33. Wetzstein aus hellbraunem Sandstein; fragmentiert. L. 12 cm. NHMW 8253.

Klenik A – Zaključek izkopavanj
Ende der Grabung

Szombathy, Büchlein 27, 12 (oz./bzw. 141): *29. August 1883, Mittwoch.*
Die Grabungen auf diesem Felde (= Klenik a) wurden am 29/ 8 beendet.

Povzetek opisa: Izkopavanja na tem polju (=Klenik a) so bila končana 29. avgusta.

Klenik b

Severovzhodni del grobišča ob ugreznjeni poti pri Kleniku, pod cesto k Sveti gori

Nordöstlicher Teil des Grabfeldes am Hohlwege bei Klenik, unterhalb an der Strasse zum Heiligen Berg

Szombathy, Büchlein 27, 14 (oz./bzw. 141–142).
Grabung auf dem unmittelbar links von der Strasse zum Heiligen Berg gelegenen Felde des Lauter, am untersten Ende des Abhangs »Klenik a«.
Das Feld, »Klenik b«, ist gegen die Strasse zugeneigt und hat in seiner Mitte eine etwas steilere Erhöhung als an den Enden. Diese Erhöhung enthält bis über 1 m tief aufgeschüttete Erde mit kleinen Kohlenpartikelchen.
Die zwischen diesem Felde und dem Klenik a gelegene Waldpartie ist mehreren Schürfen zu Folge steril. Am 17/8 und 18/8 wurde die mittlere Erhöhung vergeblich gegraben.

Povzetek opisa: Izkopavanje na območju neposredno levo od ceste na Sveto goro, na spodnjem koncu pobočja grobišča »Klenik a«.
Območje, »Klenik b«, se spušča proti cesti in ima v sredini nekoliko bolj strmo vzpetino kot na obrobju. To vzpetino sestavljajo več kot 1 m debela plast nasute zemlje z majhnimi koščki oglja.
Več sond, izvedenih v predelu gozda, ki leži med tem območjem in »Klenikom a«, je bilo sterilnih. 17. in 18. avgusta smo zaman kopali v srednji vzpetini.

Gr. 1883 / B 1 — Tab./Taf. 61 A

Szombathy, Büchlein 27, 14 (oz./bzw. 142): *20. 8. 1883, Montag.*
1) Kohlenschichte in einer Tiefe von 0,25. Dieselbe ist bedeckt mit 2 Steinplatten, 0,05 dick und 0,30/ 0,20 breit, lang, und ist 0,35 lang und breit. Sie enthält eine Menge kleiner Bronzeknöfchen mit kleinem Öhr, viele Bernsteinperlen, 5 Kahnfibeln mit Fuss, ganz gleich, und Zähne eines Kindes. Kein Gefäss. (4,80/208).

Povzetek opisa: Na globini 0,25 m plast oglja. Pokrita je bila z dvema kamnitima ploščama debeline 0,05 m, dimenzij 0,30×0,20 m oz. 0,35×0,35 m. V žganini je bilo veliko bronastih gumbkov z majhno zanko, mnogo jantarnih jagod, 5 enakih čolničastih fibul in otroški zobje. Nobene posode.

1. in 7. Ogrlici iz zelo drobnih jantarnih jagod, drobnih in nekoliko večjih jantarnih jagod ter eno veliko diskasto jantarno jagodo (skupaj okrog 257).[30] NHMW 8092.
2.–6. Bronaste čolničaste fibule s tremi vzdolžnimi narebrenimi rebri na loku, na obeh straneh loka zamejenimi s po dvema prečnima rebroma in dolgo nogo s profiliranim zaključkom, šmarješki tip čolničastih fibul. Dol. ca 7,3 cm. NHMW 8053.
8. Bronastih gumbki z zankico na spodnji strani (skupaj 753). Pr. ca 0,9 cm. NHMW 8064.

1. und 7. Bernsteinperlenkette aus sehr kleinen und zunehmend grösseren Perlen bis hin zu diskusförmiger grosser Perle (insgesamt 257).[31] NHMW 8092.
2.–6. Kahnfibeln aus Bronze mit drei gekerbten Längsrippen am Bügel, flankiert mit zwei Querrippen, und langem Fuss mit kleinem profilierten Knopfabschluss. L. ca 7,3 cm. NHMW 8053.
8. Bronzeknöpfchen mit sehr kleiner Öse (ca 753). Dm. ca 0,9 cm. NHMW 8064.

Gr. 1883 / B 2

Szombathy: Büchlein 27, 15 (oz./bzw. 142): *20. 8. 1883, Montag.*
2) Brandgrab, Westlich von 1). Kalkplatte in einer Tiefe von 1,40, 0,15 dick, 0,50 lang, 0,40 breit, umgekippt. Sie bedeckte eine mit Steinen umgebene, ca 0,40 breite Grube, in der eine bauchige, glatte, schwarze Urne beigesetzt war. Dieselbe war ganz zerdrückt, enthielt Leichenbrand und keine Beigaben.

Povzetek opisa: Žgani grob, zahodno od groba 1. Na globini 1,40 m prevrnjena apnenčasta plošča debeline 0,15 m, dolžine 0,50 m in širine 0,40 m. Pokrivala je s kamni obloženo grobno jamo, široko 0,40 m, v kateri je bila gladka trebušasta črna žara. Bila je povsem zdrobljena, v njej je bila žganina, a brez pridatkov.

Gr. 1883 / B 3 — Tab/Taf. 61 B

Szombathy: Büchlein 27, 15 (oz./bzw. 142-143): *21. 8. 1883, Montag.*
3) Südwestlich von 2). Brandgrab. Platte 0,25 dick, 1,20 lang, 0,80 breit, in einer Tiefe von 1,60, mit vielen Triasbivalven. Darunter in einer Grube eine bauchige, braune Urne, total zerdrückt. Sie war mit viel Kohle umgeben, enhielt Leichenbrand und an Beigaben zwei Eisenringe, ein Eisenmesserchen und eine Bronzenadel.

30 Število jagod povzeto po inventarni knjigi NMHW.
31 Nach Inventarbuch NHMW.

Povzetek opisa: Jugozahodno od groba 2. Žgani grob. Na globini 1,60 m plošča debeline 0,25 m, dolžine 1,20 m in širine 0,80 m. Pod njo v grobni jami trebušasta rjava žara, povsem zdrobljena. Obdana je bila z mnogo oglja, v njej so bili žganina in pridatki železna obroča, železen nožič in bronasta igla.

1. **Fragmenta bronaste igle z ostankom prirjavele kalcinirane kosti preminulega. Dol. ca 12 cm. NHMW 8056.**
2.–4. **Trije železni obroči rombičnega preseka. Pr. ca 5,5 cm. NHMW 8084.**
5. **Fragmenta železnega noža s trnastim nastavkom za držaj. Dol. ca 13 cm. NHMW 8076.**

1. Zwei Fragmente einer Bronzenadel mit Resten kalzinierter Knochen. L. ca 12 cm. NHMW 8056.
2.–4. Drei Eisenringe mit rhombischem Querschnitt. Dm. ca 5,5 cm. NHMW 8084.
5. Eisenmesser, fragmentiert. L. ca 13 cm. NHMW 8076.

Gr. 1883 / B 4 — Tab./Taf. 63 B

Szombathy: Büchlein 27, 26 (oz./bzw. 143): *21. 8. 1883, Montag.*
4)Brandgrab, südlich von 3) (7,50/219). Platte aus tertiärem Kalk 0,12 dick, 0,90 lang, 0,70 breit, in einer Tiefe von 0,90, horizontal. Darunter eine Grube von 0,15 Tiefe, 0,30 Breite, angefüllt mit Kohle, in deren unteren Partien Leichenbrand eingemengt ist. Obenauf 1 Bronzeröhrchen, 3 Bronzeringelchen, 1 Eisenmesserchen und 1 Stück Eisenblech, etc. Eine weite schwarze Schale mit Fuss und geripptem Bauch war vor der Bestattung gebrochen und mit Harz gekittet worden.

Povzetek opisa: Žgani grob, južno od groba 3. Na globini 0,90 m v vodoravni legi plošča iz terciarnega apnenca debeline 0,12 m, dolžine 0,90 m in širine 0,70 m. Pod njo na globini 0,15 m grobna jama, široka 0,30 m, izpolnjena z ogljem, v spodnjem delu primešana žganina. Na vrhu oglja bronasta cevčica, trije bronasti obročki, železen nožič, kos železne pločevine itd. Široka skleda na nogi z narebrenim trebuhom, ki je bila že pred pokopom razlomljena, je bila zakitana s smolo.

1. **Fragmentirana železna rombična pasna spona. Dol. 9,2 cm. NHMW 8083.**
2. **Fragment železnega okova z zanko, spetega z zakovico, verjetno kos konjske opreme. Dol. 3,3 cm. NHMW 8088.**
3. **Cevast in proti vrhu rahlo zožen okov iz bronaste pločevine, fragmentiran; okrašen z dvema vrstama drobnih iztolčenih pik. Dol. 8,3 cm. NHMW 8070.**
4.–6. **Trije fragmenti železnih nožev s trnastim nastavkom za držaj. Dol. ca 9 cm in manj. NHMW 8077.**
7. **Fragment železnega šila s prirjavelim ostankom kalcinirane kosti. Dol. 4,1 cm. NHMW 8082.**

– **Smolasta masa, s katero je bila zakitana posoda. NHMW 8093.**

1 Rhombischer Gurtelhaken aus Eisen, fragmentiert. L. ca 9,2 cm. NHMW 8083.
2. Fragment einer Schleife eines Beschlages mit rundlichen Enden aus Eisen mit einer Eisenniete, möglicherweise Teil eines Pferdegeschirrs. L. ca 3,3 cm. NHMW 8088.
3. Konisches Röhrchen aus zusammengebogenem Bronzeblech, verziert mit getriebenen Punktreihen; fragmentiert. L. 8,3 cm. NHMW 8070.
4.–6. Messerfragmente aus Eisen. L. ca 9 cm und weniger. NHMW 8077.
7. Fragment einer Ahle aus Eisen mit anhaftenden kalzinierten Knochen. L. ca 4,1 cm. NHMW 8082.

– Harz vom gekitteten Gefäss. NHMW 8093.

Gr. 1883 / B 5 — Tab./Taf. 63 A

Szombathy, Büchlein 27, 16 (oz./bzw. 143): *21. 8. 1883, Montag.*
5)Brandgrab, unmittelbar südlich von 4). Grosse, dicke Platte in einer Tiefe von 1,00. Darunter eine Brandgrube, mit Bruchsteinen umstellt, enthaltend eine braune, bauchige Urne ohne Verzierung, gänzlich zerdrückt, aussen Kohle, innen Leichenbrand und ein schlecht erhaltener Eisenring.

Povzetek opisa: Žgani grob, neposredno južno od groba 4. Na globini 1,00 m velika debela plošča. Pod njo grobna jama, obdana s kamni lomljenci, v njej povsem zdrobljena rjava trebušasta žara. V žari, obdani z ogljem, žganina in slabo ohranjen železen obroč.

Fragment železnega obroča. Pr. ca 7,3 cm. NHMW 8085.

– **Žara.**

Eisenring; fragmentiert. Dm. ca 7,3 cm. NHMW 8085.

– Urne.

Gr. 1883 / B 6 — Tab./Taf. 63 E

Szombathy, Büchlein 27, 17 (oz./bzw, 143): *22. 8. 1883, Mittwoch.*
6) Skelett in einer Tiefe von 2,00, fast ganz zerstört. Kopf gegen Westen (6,90/251). Beim rechten Oberschenkel eine kleine bauchige Urne, zerdrückt, an der rechten Seite der Brust etwas Eisen in undeutlichen Fragmenten; sonst nichts.

Povzetek opisa: Na globini 2,00 m skoraj povsem uničen skelet, glava usmerjena proti zahodu. Pri desni nadlaktnici majhna trebušasta posoda, zdrobljena, na desni strani prsi pa nedoločljivi železni fragmenti, nič drugega.

1.–2. Trije fragmenti železnega noža/ železnih nožev. Dol. ca 6 cm in manj. NHMW 8080.
– Posoda.

1.–2. Fragmente eines oder zweier Eisenmesser. L. ca 6 cm und weniger. NHMW 8080.
– Gefäss.

Gr. 1883 / B 7

Szombathy, Büchlein 27, 17 (oz./bzw. 143–144): *22. 8. 1883, Mittwoch.*
7) Brandgrab in einer Tiefe von 1,80 (3,60/255). In einer mit Kohle ausgefüllten unbedeckten Grube: eine schwarze bauchige Urne mit einer Winkelverzierung am Halsansatz. In derselben Leichenbrand, keine Beigaben.

Povzetek opisa: Žgani grob na globini 1,80 m. V nepokriti grobni jami, napolnjeni z ogljem: črna trebušasta žara, na rami okrašena z nizom vrezanih trikotnikov. V žari žganina, a brez pridatkov.

Gr. 1883 / B 8 Tab./Taf. 61 C

Szombathy, Büchlein 27, 17 (oz./bzw. 144): 30. *August 1883, Donnerstag.*
8)(67) Brandgrab in einer Tiefe von 1,30 (8,20/236). Unter einer grossen Watscher (tertiären) Platte eine graphitierte, bauchige Fussurne, gänzlich zerdrückt, umgeben mit Kohle und Leichenbrand und umstellt mit kopfgrossen Bruchsteinen. In der Urne, nahe am Rande, ein offener Bronzering. Rechts, östlich von dieser Urne: ein ganz zerdrücktes schwarzes, schalenförmiges Gefäss, in welchem ein Ring, eine Nadel und ein Messer aus Eisen erhalten waren.

Povzetek opisa: Žgani grob na globini 1,30 m. Pod veliko vaško (terciarno) ploščo povsem zdrobljena grafitirana trebušasta žara na nogi, obdana z ogljem in žganino ter lomljenimi kamni, veliki kot glava. V žari je tik pod ustjem odprt bronast obroček. Desno, vzhodno od te posode: povsem zdrobljena črna posoda, v kateri so bili obroč, igla in nož iz železa.

1. **Majhna bronasta zapestnica, en konec je zožen, drugi odlomljen. Pr. ca 3,7 cm. NHMW 8055.**
2. **Bikonična železna jagoda/utež, navpično predrta. Pr. 2 cm. NHMW 8089.**
3. **Kroglasta železna jagoda/ utež, navpično fasetirana in navpično predrta. Pr. 2,4 cm. NHMW 8089.**
4. **Železen obroč rombičnega preseka. Pr. 5,5 cm. NHMW 8086.**
5. **Železno šilo. Dol. 6,1 cm. NHMW 8081.**
6. **Fragment železnega noža s trnastim nastavkom za držaj. Dol. 7,3 cm. NHMW 8078.**

1. Kleiner Armring aus Bronze, glatt, mit verjüngtem Ende. Dm. ca 3,7 cm. NHMW 8055.
2. Bikonische Perle aus Eisen, vertikal durchbrochen. Dm. 2 cm. NHMW 8089.
3. Runde Perle aus Eisen, facettiert und vertikal durchbrochen. Dm. 2,4 cm. NHMW 8089.
4. Eisenring. Dm. 5,5 cm. NHMW 8086.
5. Ahle aus Eisen. L. 6,1 cm. NHMW 8081.
6. Eisenmesser, fragmentiert. L. 7,3 cm. NHMW 8078.

Gr. 1883 / B 9 Tab./Taf. 63 C

Szombathy, Büchlein 27, 18 (oz./bzw. 144): *31. August 1883, Freitag.*
9)(68) Eiserner Kelt in einer Tiefe von 1,00, für sich allein, ohne dass von einem Skelett od. dgl. Spuren vorgekommen wären. In seiner Nachbarschaft einzelne Bronzefragmente.

Povzetek opisa: Železna sekira na globini 1,00 m, sama, brez sledov skeleta ali česa podobnega. V njeni bližini posamezni bronasti fragmenti.

1. **Fragmenti bronaste kačaste fibule. Dol. ca 7,5 cm. NHMW 8057.**
2. **Fragment noge bronaste fibule z dvignjenim gumbastim zaključkom. Dol. ca 1,8 cm. NHMW 8057.**
3. **Majhen obroček iz bronaste žice. Pr. 1 cm. NHMW 8057.**
4. **Triroba bronasta puščična ost z notranjim tulcem skitskega tipa. Dol. 2, 6 cm. NHMW 8058.**
5. **Masivna železna tulasta sekira. Dol. 25 cm. NHMW 8074.**

1. Schlangenfibel aus Bronze; fragmentiert. L. ca 7,5 cm. NHMW 8057.
2. Fragment eines Fibelfusses aus Bronze. L. ca 1,8 cm. NHMW 8057.
3. Ringlein aus Bronzedraht. Dm. 1 cm. NHMW 8057.
4. Dreikantige Pfeilspitze aus Bronze, skythischer Typ. L. 2,6 cm. NHMW 8058.
5. Tüllenbeil aus Eisen, massiv. L. ca 25 cm. NHMW 8074.

Gr. 1883/ B 10, 12 **Tab./Taf. 62**

Szombathy, Büchlein 27, 18–19 (oz./bzw. 144–145): *31. August 1883, Freitag.*
10)(69) Brandgrab in einer Tiefe von 0,30 (10,40/244). Unter einem grossen unregelmässigen Kalkblock, der zum Theil über die Oberfläche des Bodens emporragte, fand sich eine grosse, schwarze Urne, vollständig zerbrochen und verschoben. Sie war zum grössten Theil angefüllt mit Leichenbrand. Auf demselben lagen zahlreiche Beigaben: ein eisernes Messerchen, Bronzeperlen, 2 Wetzsteine, Anhängsel, mehrere Gürtelbeschlägstücke usw. Rechts davon eine bauchige Fussurne (schwarz) und in derselben ein kleiner, rother, graphitierter Topf (zerborchen, aufbewahrt).
12) (71) Buchlein 27, 19: 1. September 1883, Samstag.
1 m nördlich von 10) eine beschädigte Bronzescheibe mit kleinen Bronzeringelchen.
Weiter hinauf wurde die Erde fest und zeigte keine Beimengung von Kohlen oder anderen Sachen. Darum wurde hier die Grabung eingestellt.

Povzetek opisa: Žgani grob na globini 0,30 m. Pod velikim apnenčastim blokom, ki je štrlel iz površine tal, je bila velika črna žara, povsem zdrobljena in premaknjena. V veliki meri je bila napolnjena z žganino. Na tej so ležali številni pridatki: železen nožič, bronaste jagode, 2 brusna kamna, obesek, več kosov pasnega okova itd. Desno od žare je bila trebušasta posoda z nogo (črna) in v njej majhen rdeč grafitiran lonček (zdrobljen, a ohranjen).
Temu grobu (grobu 10) domnevno pripadajo tudi najdbe falere in žebljičkov skledaste čelade, označene kot grob 12, ki so bile od groba 10 oddaljene le 1 m.
Ker se je pri nadaljnjem kopanju izkazalo, da je bila zemlja trdna in brez primesi oglja ali drugih predmetov, so na tem mestu končali z izkopavanjem.

1. **34 bronastih jagod. Pr. ca 0,7 cm. NHMW 8066.**
2. **Bronast obroček zaobljeno štirioglatega preseka. Pr. 2,4 cm. NHMW 8054.**
3. **Dva manjša železna obročka štirioglatega preseka (narisan le eden, drugi zaradi rje sprijet s koščki kalciniranih kosti). Pr. 3,4 cm. NHMW 8087.**

4.–9. Šest bronastih obročev, štirje večji in dva manjša, rombičnega preseka. Pr. 4,4 in 4 cm. NHMW 8054.

10.–12. Trije pasni okovi iz bronaste pločevine, delno fragmentirani. Na spodnji strani se robova zapognjene pločevine okovov prekrivata in sta na koncih speta z železno zakovico. Robovi okovov imajo pravokotne izreze, po sredini okovov pa poteka okras iz iztolčenih bunčic, obdanih z drobnimi pikicami, kar spominja na motiv majhnih rozet. Ponekod so na pločevini še vidni ostanki usnja. Dol. 7, 8 cm, 7 cm in 6,4 cm. NHMW 8071.

13. **14 bronastih križnih gumbkov z zanko na spodnji strani. Pr. ca 1,3 cm. NHMW 8065.**
14. **Dva bronasta gumbka s pravokotno oblikovano zanko na spodnji strani, dva bronasta gumbka s polkrožno zanko na spodnji strani in 2 drobna gumbka z zankico na spodnji strani. Pr. 1,4 cm, 1,2 cm in manj. NHMW 8062, 8063.**

15.–16. Bronasta falera z dolgo in proti koncu ukrivljeno zakovico ter stožčasto profilirano glavico in 14 drobnih zakovic z dolgim žebljičem – deli šmarješke čelade, od katere se je ohranilo tudi nekaj ostankov lesenih paličic od prepleta kalote. Pr. falere ca 5 cm, dolžina zakovice 2,2 cm, pr. glavice žebljičkov ca 0, 4 cm, dolžina žebljičkov ca 1,4 cm. NHMW 8059.

17.–18. Fragmenta trakastega okova iz bronaste pločevine s stranskimi kraki, v katerih tičijo bronaste zakovice s kroglastimi glavicami in še 14 enakih bronastih zakovic. Dol. okova ca 3,3 cm, dol. zakovic ca 1 cm. NHMW 8073.

19. **Štiri cevčice iz bronaste žiče – saltaleoni. Dol. ca 2 cm in manj. NHMW 8068.**
20. **Rahlo usločeni okrogli okrasni ploščici iz bronaste pločevine (prvotno naj bi jih bilo 7), v sredini okrašeni z iztolčeno bunčico, ob robovih pa z drobnimi vtolčenimi pikami. Pr. ca 2 cm. NHMW 8061.**
21. **Fragmenta železnega noža. Dol. ca 12 cm. NHMW 8079.**

22.–23. Brusna kamna iz rjavega peščenega laporja z luknjico na vrhu. Dol. ca 14 in 12,2 cm. NHMW 8091.

24. **Fragmenta železnega šila. Dol. 7 cm in manj. NHMW 8079.**
25. **Bronasta cevčica s stikajočima se robovoma. Dol. 2,1 cm. NHMW 8069.**
26. **Fragment rahlo usločene bronaste pločevine. Dol. 2 cm. NHMW 8073.**
27. **Bronasta utež. Viš. 1,6 cm. NHMW 8067.**
28. **Trebušasta posoda na nogi, okrašena z navpičnimi plastičnimi rebri v treh skupinah, pri čemer ima sredinsko rebro v vsaki skupini na vrhu plastično bradavico, te na rami dopolnjujejo še tri posamezne plastične bradavice, razporejene med skupinami reber; črna, glajena. Viš. 22,5 cm. NHMW 8094.**
29. **Vijček, na spodnji strani okrašen z žlebovi; rjav, porozen. Viš. 2,5 cm. NHMW 8090.**
30. **Skodelica s presegajočim ročajem, svetlo rjava in rdeče prebarvana ter okrašena z grafitiranimi cikcaki. Na vrhu ročaja sta dva plastična rogljiča. Viš. 6,1 cm. NHMW 8095.**

1. 34 Bronzeperlen. Dm. ca 0,7 cm. NHMW 8066.
2. Bronzering mit ovalem Querschnitt. Dm. 2,4 cm. NHMW 8054.
3. Zwei Eisenringe mit rechteckigem Querschnitt (davon

einer gezeichnet, an dem zweiten viele Reste von kalzinierten Knochen). Dm. ca 3,4 cm. NHMW 8087.

4.–9. Bronzeringe, vier etwas grössere, zwei etwas kleiner, mit rhombischem Querschnitt. Dm. 4,4 und 4 cm. NHMW 8054.

10.–12. Drei Gürtelbeschläge aus Bronzeblech, rechteckig, an der unteren Seite sind die übergreifenden Seiten des Bleches mit einer Eisenniete zusammengehalten; fragmentiert. Die seitlichen Ränder haben Schlitzen, in der Mitte des Bleches eine Punkt-Buckel Verzierung. An einigen Stellen noch Lederreste des Gürtels. L. ca 7,8 und weniger. NHMW 8071.

13. Vierzehn Kreuzknöpfe aus Bronze, massiv, mit Öse. Dm. ca 1,3 cm. NHMW 8065.

14. Halbrunde Knöpfe aus Bronze, massiv mit viereckigen (2) und halbrunden Öse (2) sowie feine kleine Stücke mit winziger Öse. Dm. 1,4 cm, 1,2 cm und 0,8 cm. NHMW 8062, 8063.

15.–16. Bronzefalere aus Bronzeblech, flachgewölbt und mit mittigen langen Nieten mit profiliertem Kopf und gebogener Spitze; fragmentiert. Dabei fanden sich einige Reste von Holzstäbchen sowie 14 Bronzenägel mit langen, stumpfen Stiften – eindeutig Fragmente eines Helms vom Typ Šmarjeta. Dm. der Falere ca 5 cm, L. der Zentralniete 2,2 cm, L. der Nägel 1,4 cm. NHMW 8059.

17.–18. Fragmente eines Bronzeblechbeschlages mit seitlichen Kreuzansätzen und Nieten mit rundlichen Köpfchen sowie noch weitere 14 derartige Nieten; sehr fragmentiert. L. des Beschlages ca 3,3 cm; L. der Niete ca 1 cm. NHMW 8073.

19. Saltaleoni aus Bronze. L. ca 2 cm. NHMW 8068.

20. Zwei Zierscheiben aus Bronze (ursprünglich 7 Stück), leicht gewölbt und in der Mitte mit einem Buckel, am Rande mit Pünktchen verziert; fragmentiert. Dm. ca 2 cm. NHMW 8079.

21. Eisenmesser-Fragmente. L. ca 12 cm. NHMW 8079.

22.–23. Wetzsteine aus braunem, sandigem Mergel, beide an einer Seite durchlocht. L. ca 14 cm und 12,2 cm. NHMW 8091.

24. Ahle aus Eisen, fragmentiert. L. 7 cm. NHMW 8079.

25. Röhrchen aus Bronzeblech, einfach zusammengebogen. L. 2,1 cm. NHMW 8069.

26. Bronzeblechfragment. L. ca 2 cm. NHMW 8073.

27. Gewicht aus Bronze. H. 1,6 cm. NHMW 8067.

28. Fussgefäss, verziert an der Schulter mit konischen Buckeln und am Bauch mit Gruppen von je drei vertikalen Rippen, von denen die mittlere mit einem Buckel versehen ist; schwarz, geglättet. H. 22,5 cm. NHMW 8094.

29. Spinnwirtel, unten verziert mit tiefen Rillen; braun. H. 2,5 cm. NHMW 8090.

30. Kleine Tasse mit hohem Henkel, verziert mit zwei Hörnchen; rot mit schwarzem, graphitiertem Zickzackmuster. H. 6,1 cm. NHMW 8095.

Lit.: Gabrovec 1962–63, 299–300, Tab. 5: 4-15; Dular 2016, 77, 92, Taf. 2.

Gr. 1883 / B 11 — Tab./Taf. 63 D

Szombathy, Büchlein 27, 19 (oz./bzw. 145): *31. August 1883, Freitag.*
11)(70) Eiserner Kelt bei einem Schenkelknochen. Kein weiterer Knochen erkennbar.

Povzetek opisa: Železna sekira ob stegnenici. Drugih kosti ni bilo zaznati.
Komentar: Zdi se verjetno, da je tudi sekira pripadala grobu B 10, 12.

Železna tulasta sekira, fragmentirana, v tulu ostanki lesenega toporišča. Dol. ca 17,2 cm. NHMW 8075.

Tüllenbeil aus Eisen, in der Tülle Holzreste; fragmentiert. L. 17,2 cm. NHMW 8075.

Klenik B – Raztresene najdbe brez natančnih podatkov

Klenik B – Verschiedene verstreute Funde

Tab/Taf. 63 F

1. Rahlo usločena bronasta ploščica z luknjo v sredini in narezljanim robom. Pr. 2,9 cm. NHMW 8060.

3.–7. Fragmenti trakastih okovov iz bronaste pločevine in zakovice s kroglastimi glavicami. Dol. ca 2,7 cm in manj. NHMW 8072.

8. Fragment igle bronaste fibule. Dol. ca 5 cm. NHMW 8056.

1. Zierscheibchen aus Bronze, leicht gewölbt in der Mitte Loch, Rändern fein gekerbt. Dm. 2,9 cm. NHMW 8060.

3.–7. Fragmente der Bronzebeschläge und Nieten mit rundem Köpfchen. L. ca 2,7 cm und weniger. NHMW 8072.

8. Nadelfragment einer Fibel aus Bronze. L. ca 5 cm. NHMW 8056.

Klenik c

Srednji del grobišča ob ugreznjeni poti pri Kleniku, spodnji del pobočja severno od poti – Klenik c

Mittlerer Teil des Grabfeldes am Hohlwege bei Klenik, unterer Teil des Abhanges nördl. vom Hohlweg – Klenik Mitte bzw. c

Szombathy, Büchlein 26, 16 (oz./bzw. 108): *24. 7. 1883, Dienstag.*
Die eine Arbeiterpartie gräbt unterhalb der Fundstelle der Situla, am Rande der Grabungen des Grafen Wurmbrand, also unterhalb des »mittleren Urnenhügels«. Ich bezeichne diese Arbeit als »Nachlese Klenik, Mitte«. Die andere Arbeiterpartie gräbt weiter nördlich am selben Abhang, ich bezeichne dieser Arbeit als »Nachlese Klenik, Nord«.

Povzetek opisa: Ena skupina delavcev izkopava na delu pod najdiščem situle, ob robu izkopavanj grofa Wurmbranda, torej pod » srednjo žarno gomilo«. To označujem kot »Izkopavanje Klenik, srednje «. Druga skupina delavcev izkopava na istem pobočju, a bolj severno, kar označujem kot »Izkopavanje Klenik, sever«.

Gr. 1883 / C 1 **Tab./Taf. 64 A**

Szombathy, Büchlein 26, 17–18 (oz./bzw. 108–109): *24. 7. 1883, Dienstag.*
Nachlese Klenik, Mitte. C
1) In einer Tiefe von 1,00, mitten in Kalkschotter eine (schwarze bauchige?) Urne und darunter in einer Tiefe von 1,25 bis 1,15 ein Skelett mit Bronzeringen, und zwar: am rechten Arm 2 Ringe, am rechten Fuss 9 Ringe, am linken Fuss 8 Ringe, am linken Arm 2 Ringe. Am Halse sind Perlen, je eine kleine Glas- und eine Bernsteinperlen abwechselnd zu einer Schnur aneinandergereiht. An den Ohröffnungen: eine Anzahl von zerbrochenen Ringelchen aus weissem, sprödem Metall, nicht oxydirt. – Das Skelett liegt parallel mit dem Abhang, d.h. in der Isohypse, mit dem Kopf nach Süden. Knochen nicht zu erhalten. Die Urne stand mitten über dem Bauche. Unter dem Skelett zeigen sich Grabplatten.
Der Boden besteht hier aus 1,15 m lockeren Kalksand, dessen obere Schichte in Humuserde verwandelt ist. Darunter folgt 1,00 m fester brauner Lehm mit Steinen, darunter der gewachsene Boden, zersetzter Kalkstein.

Povzetek opisa: Na globini 1,00 m sredi apnenčastega drobirja (črna trebušasta?) žara in pod njo, na globini 1,25–1,15 m skelet z bronastimi obroči, in sicer: na desni roki 2 zapestnici, na desni nogi 9 nanožnic, na levi nogi 8 nanožnic, na levi roki 2 zapestnici. Na vratu ogrlica iz izmenično nanizanih steklenih in jantarnih jagod. Ob ušesih več zlomljenih obročkov iz bele, porozne kovine, ne oksidirane. – Skelet je ležal vzporedno s pobočjem, tj. na izohipsi, z glavo proti jugu. Kosti ni bilo mogoče ohraniti. Posoda je stala v sredini nad trebuhom. Pod skeletom so se pokazale grobne plošče.
Tla so bila tu sestavljena iz drobljivega apnenčastega peska, ki se je v zgornjih plasteh spremenil v humus. Pod njim je bila 1,00 m debela trdna rjava ilovica s kamni, pod to plastjo pa raščena tla, razpadajoči apnenec.

1.–2. Svinčena spiralna uhana oz. lasna obročka s pregibom, fragmentirana. Pr. ca 2,4 cm. NHMW 8108.
3. Bronasta ločna fibula z nizkim votlim lokom in dolgo nogo, na obeh straneh loka okašena s prečnimi vrezi, po sredini loka pa z dvema vzdolžnima vrezanima črtama. Dol. 6,9 cm. NHMW 8099.
4.–5. Bronasti zapestnici s presegajočima se in zoženima koncema, okrašeni s pasovi prečnih vrezov. Pr. ca 5,8 cm. NHMW 8103.
6.–7. Široko narebreni bronasti zapestnici s presegajočima se in zoženima koncema, med posameznimi širšimi členki je po dvoje ozkih reber, medtem ko sta konca enakomerno narebrena. Pr. ca 6,9 cm. NHMW 8102.
8.–10. Dva kompleta bronastih gladkih nanožnic s presegajočimi se konci, skupaj 17 kosov, 9 jih je levo prekrižanih, 8 desno. Pr. ca 7,2–8 ,2 cm. NHMW 8104 (1 primerek bi naj bil odstopljen muzeju v Bonnu).
11. Trebušasta posoda z nizkim stožčastim vratom in izvihanim ustjem, okrašena s tremi pasovi navpičnih žlebov, ki imajo na sredini navpično rebro in so tudi ob straneh zamejeni z navpičnima rebroma; črnorjava, na sijaj glajena. Viš. 22,1 cm. NHMW 8134.
– Ogrlica iz steklenih in jantarnih jagod, založena.

1.–2. Spiralhaarreifen oder Ohrringe aus Blei, fragmentiert. Dm. ca 2,4 cm. NHMW 8108.
3. Sanguisugafibel mit flachgedrücktem, hohlen Bügel aus Bronze, verziert entlang des Bügels mit zwei Längsritzlinien und an beiden Enden mit je einem quergeritzten Linienband. L. 6,9 cm. NHMW 8099.
4.–5. Zwei Armringe aus Bronze mit übergreifenden, verjüngten Enden, verziert mit gekerbten Linienbändern. Dm. ca 5,8 cm. NHMW 8103.
6.–7. Zwei Armringe aus Bronze mit übergreifenden, verjüngten Enden, verziert abwechselnd mit

breiteren Kerben und einer bis zwei Rippen sowie eingekerbten Enden. Dm. ca 6,9 cm. NHMW 8102.

8.–10. Zwei Sätze von glatten Fussringen aus Bronze mit übergreifenden Enden (insgesamt 17 Stück, davon 9 links und 8 rechts gedreht). Dm. 7,2 bis 8,2 cm. NHMW 8104.[32]

11. Bauchiges Kegelhalsgefäss, verziert mit drei Bändern aus vertikalen Kanneluren, die in der Mitte und seitlich mit je einer Rippe versehen sind; schwarz–dunkelbraun, feingeglättet. H. 22,1 cm. NHMW 8134.

Gr. 1883 / C 2

Szombathy, Büchlein 26, 27 (oz./bzw. 109): *25. 7. 1883, Mittwoch.*
2) Unter dem Skelett 1): eine Kalkplatte, 0,50 lang, 0,35 breit, auf einer Lehmschmitze aufliegend; darunter eine Linse von Kohle, 0,15 dick, 0,25 breit, und sonst nichts.

Povzetek opisa: Pod skeletom groba 1: apnenčasta plošča, dolga 0,50 m in široka 0,35 m, na ilovici; pod njo leča oglja, debela 0,15 m in široka 0,25 m, ter nič drugega.

Gr. 1883 / C 3 Tab./Taf. 64 B

Szombathy, Büchlein 26, 27 (oz./ bzw. 109): *25. 7. 1883, Mittwoch.*
3) Unmittelbar unter 2): im Lehm eine dicke Platte, 0,90 lang, 0,60 breit, eng mit Steinen umstellt. Darunter is im gewachsenen Boden ein Loch, mit Kohle ausgefüllt, und darin eine rohe cylindrische Urne, innen roth, aussen schwarz, mit einer Schale bedeckt. In der Urne ist ein bauchiger Topf mit Rippen und eine eiserne Fibel. Alle Thongefässe zerbrochen.

Povzetek opisa: Neposredno pod grobom 2 je bila v ilovici debela plošča, dolga 0,90 m in široka 0,60 m, tesno obdana s kamni. Pod njo je bila v raščenih tleh jama, zapolnjena z ogljem in grobo cilindrično žaro, znotraj rdečo in zunaj črno, pokrito s skledo. V žari sta bila trebušast lonec, okrašen z rebri, in železna fibula. Vse glinene posode so bile zdrobljene.

Fragmenti železne ločne fibule s široko polkrožno nogo. NHMW 8118.

Fragmente einer Bogenfibel aus Eisen. NHMW 8118.

Gr. 1883 / C 4

Szombathy, Büchlein 26, 27 (oz./bzw. 109): *25. 7. 1883, Mittwoch.*
4) 1,80 südlich von 3): frei in der Erde in einer Tiefe von 1,30 ein bauchiger unverzierter schwarzer Topf mit Deckelschale, ganz leer.

Povzetek opisa: 1,80 m južno od groba 3: na globini 1,30 m je prosto stal neokrašen črn trebušast lonec, pokrit s skledo, povsem prazen.

Gr. 1883 / C 5 Tab./Taf. 65 B

Szombathy, Büchlein 26, 28 (oz./ bzw. 110): *26. 7. 1883, Donnerstag.*
5) Südlich oder eigentlich südwestlich von Skelett 1): ein Skelett, mit dem Kopf nach Süden. Die Knochen sind vollständig zerdrückt; das Gebiss war vollständig, nicht abgenutzt.
Über dem Bauche stand eine rothe Urne (a), daneben lag eine Deckelschale (b). Am Halse fanden sich einige Perlen (c) und an der rechten Seite der Brust eine Bronzefibel (d).

Povzetek opisa: Južno oz. jugozahodno od skeleta v grobu 1 je ležal skelet z glavo proti jugu. Kosti so bile povsem zdrobljene, čeljust pa popolna, neobrabljena. Nad trebuhom je stala rdeča posoda, ob njej je ležala skleda. Na vratu so bile jagode, na desni strani prsi pa fibula.

1. **Bronasta kačasta fibula. Dol. 10,1 cm. NHMW 8100.**
2. **Situlasta posoda na nizki nogi; rdeča z rdeče in črno barvanimi pasovi. Viš. 21 cm. NHMW 8131.**

– **Skleda kot pokrov situle.**
– **Jagode.**

1. Schlangenfibel aus Bronze. L. 10,1 cm. NHMW 8100.
2. Fusssitula, rot, verziert mit rot–schwarzen Bändern. H. 21 cm. NHMW 8131.

– Deckschale.
– Perlen.

Gr. 1883 / C 6 Tab./Taf. 64 C

Szombathy, Büchlein 26, 28 (oz./bzw. 109–110): *31. 7. 1883, Dienstag.*
6) Platte in einer Tiefe von 1,20, 0,60 lang, 0,45 breit. Unter derselben eine ziemlich gut erhaltene Urne mit hohlem Fuss, bedeckt mit einer aufrechten Deckelschale. Die Urne steht in einer mit Kohle ausgefüllten Grube von ca 35 cm

32 Ein Stück soll dem Museum in Bonn übergeben worden sein.

Durchmesser. In der Urne Leichenbrand. Beim Fuss der Urne ein Eisenmesserchen und eine Eisennadel mit Bronzeknopf.

Povzetek opisa: Na globini 1,20 m plošča, dolga 0,60 m in široka 0,45 m. Pod njo je razmeroma dobro ohranjena žara na votli nogi, pokrita s skledo. Žara je stala v grobni jami s premerom 35 cm, zapolnjeni z ogljem. V žari je bila žganina. Pri nogi žare sta ležala železen nožič in železna igla z bronasto glavico.

1. **Železna večglava igla z nanizanimi petimi bronastimi glavicami. Dol. 18 cm. NHMW 8097.**
2.–3. **Fragmenta železnega noža s trnastim nastavkom za držaj. Dol. ca 7,2 cm in manj. NHMW 8121.**
4. **Skleda – pokrov žare – z uvitim ustjem in plastično bradavico z dvema navpičnima predrtinama; temnorjava, glajena. Viš. 7,2 cm. NHMW 8132.**
5. **Posoda na visoki nogi – žara, na ramenu sta bila dva para s po tremi plastičnimi bradavicami; temnorjava, slabo glajena (v žari so hranjene kalcinirane kosti). Viš. 23 cm. NHMW 8132.**

1. Mehrkopfnadel aus Eisen mit Kopfperlen aus Bronze. L. 18 cm. NHMW 8097.
2.–3. Fragmente eines oder zweier Messer aus Eisen. L. ca 7,2 cm und weniger. NHMW 8121.
4. Schale, Deckel der Urne, mit eingezogenem Rand und einer Warze mit zwei vertikalen Durchlochungen; dunkelbraun, geglättet. H. 7,2 cm. NHMW 8132.
5. Fussgefäss, Urne, an der Schulter mit zwei Gruppen von je drei Buckeln; dunkelbraun (In der Urne kalzinierte Knochen). H. ca 23 cm. NHMW 8132.

Gr. 1883 / C 7

Szombathy, Büchlein 26, 28 (oz./bzw. 110): *31. 7. 1883, Dienstag.*
7) Grosse Platte in 1,70 Tiefe, 0,80 lang, 0,60 breit. Darunter ein ganz zerdrücktes Skelett, Kopf nach Norden, ohne irgend einer Beigabe (am Südende der Grabung).

Povzetek opisa: Na globini 1,70 m velika plošča, dolga 0,80 m in široka 0,60 m. Pod njo povsem zdrobljen skelet z glavo proti severu, brez kakršnegakoli pridatka (na južnem robu izkopavanj).

Gr. 1883 / C 8

Szombathy, Büchlein 26, 29 (oz./bzw. 110): *31. 7. 1883, Dienstag.*
8) In einer Tiefe von 1,90 drei Platten nebeneinander in N–S Richtung (am Nordende der Grabung). Unter der mittleren Platte eine Kohlengrube von 0,20 Tiefe und 0,30 Breite, ohne Beigaben. Die Kohle zieht sich 0,03 mächtig nach Westen horizontal fort zu einer 4. Platte (0,50 vom Rande der ersten Entfernung), unter welcher 2 ganz zerdrückte schwarze Töpfe beigesetzt sind.

Povzetek opisa: Na globini 1,90 m tri plošče druga zraven druge v smeri S–J (ob severnem robu izkopavanja). Pod srednjo ploščo jama z ogljem, globoka 0,20 m in široka 0,30 m, brez pridatkov. Plast oglja, debela 0,03 m, sega vodoravno proti zahodu do 4. plošče (0,50 m oddaljena od roba slednje), pod to sta bila dva povsem zdrobljena črna lonca.

Gr. 1883 / C 9 Tab./Taf. 65 A

Szombathy, Büchlein 26, 29 (oz./bzw. 111): *31. 7. 1883, Dienstag.*
9) Frei in der Erde, in einer Tiefe von 2,00: Skelett, Kopf gegen Norden. Ausserhalb des rechten Fusses eine zerdrückte Urne. An der linken Hüfte eine Schmucknadel und ein Blechbeschlägestück aus Bronze und ein eiserner Gürtelhacken. Beim Kopf eine bauchige Urne, erhalten. Knochen und Schädel ganz zerdrückt, nur M (o)d(er) erhalten.

Die früheren Grabungen von Graf Wurmbrand und z. Theil von H. Schulz gehen hier über die meinigen darüber. Die Knochen vom Skelett 9) liegen zum Theil nur 3 cm unter der früheren Grabung.

Povzetek opisa: Na globini 2,00 m prosto v zemlji ležeč skelet, glava proti severu. Ob desni nogi zdrobljena posoda. Ob levem kolku okrasna igla, kos pločevinastega okova in železna pasna spona. Pri glavi trebušasta posoda, ohranjena. Kosti in lobanja povsem zdrobljene, ohranjen le ….
Predhodna izkopavanja grofa Wurmbranda in delno Schulza so na tem mestu potekala nad mojimi. Kosti skeleta iz groba 9 so ležala delno le 3 cm pod njunimi izkopavanji.

1. **Železna rombična pasna spona, fragmentirana. Dol. ca 22,3 cm. NHMW 8124.**
2. **Fragment železnega šila. Dol. ca 4,8 cm. NHMW 8119.**
3. **Fragment igle železne fibule. Dol. 3,4 cm. NHMW 8119.**
4. **Bronasta igla z rahlo povešeno kroglasto glavico in ščitnikom za iglo, ta je v zgornjem delu in na zaključku profiliran z drobnimi svitki. Dol. 10 oz. 11 cm. NHMW 8096.**
5. **Cevki iz bronaste žiče – saltaleona. Dol. ca 1,1 in 1,8 cm. NHMW 8113.**
6. **Narebren bronast prstan. Pr. 2,2 cm. NHMW 8106.**

7. **Gladek bronast prstan, fragmentiran. NHMW 8113.**
8.–9. **Trikotna obeska iz bronaste pločevine, okrašena z iztolčenimi bunčicami in pikami. Vel. 2,7 cm in manj. NHMW 8114.**
10. **Fragmenti železnega noža s trnastim nastavkom za držaj. NHMW 8119.**
11. **Trebušasta posoda s kratkim vratom in izvihanim ustjem; črna, glajena. Viš. 20,7 cm. NHMW 8139.**

1. Rhombischer Gürtelhaken aus Eisen, fragmentiert. L. ca 22,3 cm. NHMW 8124.
2. Ahle aus Eisen, fragmentiert. L. ca 4,8 cm. NHMW 8119.
3. Nadelfragment einer Fibel aus Eisen. L. 3,4 cm. NHMW 8119.
4. Nadel mit flachkugeligem, leicht gebogenem Kopf mit profiliertem Nadelschuh aus Bronze. L. ca 10 bzw. 11 cm. NHMW 8096.
5. Bronzespiralen/ Saltaleoni aus Bronze. L. ca 1,1 und 1,8 cm. NHMW 8113.
6. Fingerring aus Bronze, gekerbt. Dm. 2,2 cm. NHMW 8106.
7. Fingerring aus Bronze, glatt; fragmentiert. NHMW 8113.
8.–9. Dreieckige Klapperbleche aus Bronze, verziert in Punkt-Buckel-Manier. H. 2,7 und 2,1 cm. NHMW 8114.
10. Fragmente eines Eisenmessers. NHMW 8119.
11. Bauchiges Gefäss mit kurzem Hals; schwarz, geglättet. H. 20,7 cm. NHMW 8139.

Gr. 1883 / C 10

Szombathy, Büchlein 26, 30 (oz./bzw. 111): *1. August 1883, Mittwoch.*
10) In einer Tiefe von 2,00 ein Steinsatz von kleinen Bruchsteinen, 0,40 breit und 1,50 lang in N–S (Richtung). Darunter ein Skelett, Kopf nach Süden, ganz zerstört, ohne Beigabe.

Povzetek opisa: Na globini 2,00 m kamnita groblja iz majhnih lomljencev, široka 0,40 m in dolga 1,50 m ter usmerjena S–J. Pod njo skelet z glavo proti jugu, povsem uničen, brez pridatkov.

Gr. 1883 / C 11 Tab./Taf. 66 A

Szombathy, Büchlein 26, 30 (oz./bzw. 111). *1. August 1883, Mittwoch.*
11) Grosse Platte in 2,10 Tiefe, 1,10 lang, 0,90 breit, 0,30-035 dick. Darunter eine nette Urne mit Deckelschale, zerbrochen, aber aufgehoben. In derselben Kohle mit viel Leichenbrand und obenauf eine Bogenfibel aus Bronze; zwei Messerchen, eine Ahle.

Povzetek opisa: Na globini 2,10 m velika plošča, dolga 1,10 m, široka 0,90 m in debela 0,30–0,35 m. Pod njo je bila lepa žara, pokrita s skledo, razlomljena, a dvignjena. V žari je ležalo mnogo žganine, na tej pa bronasta ločna fibula, dva nožiča in šilo.

1. **Dvozankasta ločna bronasta fibula z le enkratno zavito zanko peresovine kvadratnega preseka (tip 1a po Gabrovcu). Dol. 9,2 cm. NHMW 8098.**
2. **Bronasta jagoda s podolgovato oglato sredinsko luknjo, fasetirana. Pr. 0,8 cm. NHMW 8112.**
3. **Okrogel bronast gumb z zanko na spodnji strani. Pr. 1,3 cm. NHMW 8115.**
4.–5. **Fragment okova iz bronaste pločevine, okrašen z vrstami iztolčenih pikic, in majhne žičnate spojke. Ohranjene sledi usnja. Dol. frag. ca 5 cm, dol. spojke ca 0,9 cm. NHMW 8115.**
6. **Fragmenti železnega noža oz. nožev. Dol. ca 12,5 cm. NHMW 8122.**
7. **Železno šilo. Dol. 8,5 cm. NHMW 8122.**
8. **Skleda z uvitim ustjem, pokrov žare, in navpično predrto plastično bradavico; črna, na sijaj glajena. Viš. 9 cm. NHMW 8133.**
9. **Posoda, žara, z visokim, konkavno usločenim vratom in lijakastim ustjem ter vboklim dnom; na rami okrašena z vodoravnim žlebom; črna, na sijaj glajena. Viš. 25 cm. NHMW 8133.**

1. Zweischleifige Bogenfibel aus Bronze (Typ 1a nach Gabrovec) mit einmal gedrehter Schleife, quadratischer Querschnitt. L. ca 9,2 cm. NHMW 8098.
2. Bronzeperle mit einer länglich rechteckigen Durchlochung, facettiert. Dm. 0,8 cm. NHMW 8112.
3. Bronzeknopf mit Öse. Dm. 1,3 cm. NHMW 8115.
4.–5. Fragment eines Bronzeblechbeschlages samt Nieten, verziert mit getriebenen Punktreihen; fragmentiert. Dazu Spuren von Lederresten. L. ca 5 cm. NHMW 8115.
6. Fragmente eines bzw. zwei Eisenmessers. L. ca 12,5 cm. NHMW 8122.
7. Ahle aus Eisen. L. 8,5 cm. NHMW 8122.
8. Schale, Deckel der Urne, mit eingezogenem Rand und vertikal durchlochter Warze; schwarz, fein geglättet. H. 9 cm. NHMW 8133.
9. Gefäss, Urne, mit hohem geschweiften Hals und horizontaler Rille auf der Schulter, schwarz, fein geglättet. H. 25 cm. NHMW 8133.

Gr. 1883 / C 12 Tab./Taf. 66 C

Szombathy, Büchlein 26, 30 (oz./bzw. 111): *1. August 1883, Mittwoch.*
12) Daneben nördlich kleine Platte, darunter eine grosse Linse von Kohle mit einem kleinen gut erhaltenen Töpfchen.

Povzetek opisa: Zraven (= groba 11) je severno od njega majhna plošča, pod njo velika leča oglja z majhnim, dobro ohranjenim lončkom.

Trebušast lonček z rahlo zaobljenim in konkavno usločenim dnom ter kratkim cilindričnim vratom; črn, glajen. Viš. 8 cm. NHMW 8140.

Bauchiges Töpfchen mit kurzem zylindrischem Hals; schwarz, geglättet. H. 8 cm. NHMW 8140.

Gr. 1883 / C 13 Tab./Taf. 66 D

Szombathy, Büchlein 26, 30 (oz./bzw. 111-112): *1. August 1883, Mittwoch.*
13) In einer Tiefe von 1,20, aber auch am gewachsenen Boden, an der Südseite der Grabung: Kalkplatte, 0,90 lang, 0,60 breit. Darunter eine Urne mit 4 dreifachen Rippen und einer Deckelschale, zerbrochen, aber aufgehoben. Nördlich daneben eine kleine Urne (s. Skizze) aus groben Thon, braun, ganz zerdrückt. In beiden Urnen Leichenbrand, rundherum viel Kohle. In der gerippten Urne kleine Bronzestücke und kleine Perlen.

Povzetek opisa: Na globini 1,20 m – na raščenih tleh ob južnem robu izkopavanja: apnenčasta plošča dolžine 0,90 m in širine 0,60 m. Pod njo zdrobljena, a dvignjena žara s štirimi skupinami s po tremi rebri, pokrita s skledo. Severno od nje povsem zdrobljena majhna žara iz grobe rjave gline. V obeh žarah je ležala žganina in obe sta bili obdani z mnogo oglja. V narebreni žari so ležali majhni bronasti fragmenti in majhne jagode.

1. **Šest drobnih steklenih jagod – svetlozelene, temnomodre in tiste z rumenimi bradavičkami. Pr. ca 0,4 cm. NHMW 8128.**
2. **Trebušasta posoda, žara, s stožčastim vratom, okrašena s štirimi skupinami s po tremi rebri; črna, glajena. Viš. 15, 1 cm. NHMW 8135.**

1. Sechs kleine Glasperlen – hellgrünlich, dunkelblau und solche mit gelben Warzen. Dm. ca 0,4 cm. NHMW 8128.
2. Kragenhalsgefäss, Urne, verziert mit vier Gruppen von je drei Rippen. H. 15,1 cm. NHMW 8135.

Gr. 1883 / C 14

Szombathy, Büchlein 26, 31 (oz./bzw. 112): *2. August 1883, Donnerstag.*
14) a) Kalkplatte (0,50 breit und lang) am gewachsenen Boden. Darunter in einer grosse Grube eine gerippte Urne mit Deckelschale; die Grube und die Urne mit Kohle und darunter gemengtem Brand ausgefüllt. Keine Beigaben. (Urne und Schale aufgehoben).

Povzetek opisa: Na raščenih tleh je bila 0,50 m dolga in prav toliko široka apnenčasta plošča. Pod njo je ležala velika grobna jama z narebreno žaro, pokrito s skledo; jama in žara sta bili zapolnjeni z ogljem, pomešanim z žganino. Brez pridatkov. (Žara in skleda dvignjeni/ ohranjeni).

Gr. 1883 / C 15 Tab. /Taf. 65 C

Szombathy, Büchlein 26, 31 (oz./bzw. 112): *2. August 1883, Donnerstag.*
15) b) Platte am gewachsenen Boden, 0,60 lang, 0,50 breit, 0,25 dick. Darunter ein Loch von ca 0,25 Durchmesser, voll Kohle. Obenauf zwei eiserne Messerchen, sehr schlecht erhalten. In der Kohle ist eine (tonneförmige) Urne mit Deckel, angefüllt mit Leichenbrand und Kohle, und ein kleines Töpfchen.

Povzetek opisa: Na raščenih tleh plošča dolžine 0,60 m, širine 0,50 m in debeline 0,25 m. Pod njo je bila jama s premerom ca 0,25 m, polna oglja. Na njem sta ležala dva zelo slabo ohranjena železna nožiča. V oglju sta bila žara s pokrovom, napolnjena z žganino in ogljem, in majhen lonček.

1. **Sodčast lonček; rjav, grob. Viš. 10,7 cm. NHMW 8141.**
2. **Skleda z uvitim ustjem, pokrov žare, s plastično bradavico z navpično predrtino; temnorjava do črna, glajena. Viš. 8,4 cm. NHMW 8136.**
3. **Široka trebušasta posoda s kratkim stožčastim vratom, žara, svetlo rjava s temnejšim glajenim premazom. Viš. 15,8 cm. NHMW 8136.**

– **Dva železna nožiča.**

1. Töpfchen, braun. H. 10,7 cm. NHMW 8141.
2. Schale, Deckel der Urne, mit eingezogenem Rand und einer vertikal durchlochen Warze; dunkelbraun-schwarz, geglättet. H. 8,4 cm. NHMW 8136.
3. Kragenhalsgefäss, Urne, braun. H. 15,8 cm. NHMW 8136.

Gr. 1883 / C 16 Tab./Taf. 67 E

Szombathy, Büchlein 26, 31 (oz./bzw. 112): *2. August 1883, Donnerstag.*
16) c) Dicke Platte auf dem gewachsenen Boden. Darunter in einer Grube von ca 0,30 Breite und 0,25 Länge eine Urne, schwarz, mit Ansätzen und einer Deckelschale, daneben ein grosser Topf (alles zerbrochen, aber aufgehoben). In der

Urne Leichenbrand mit Kohle gemengt, darauf eine grosse eiserne Bogenfibel. Die Grube zu 2/3 mit Kohle ausgefüllt.

Povzetek opisa: Na raščenih tleh je bila debela plošča. Pod njo je v grobni jami, široki ca 0,30 m in dolgi 0,25 m, stala črna žara z bradavicami, pokrita s skledo, zraven pa še en velik lonec (vse zlomljeno, a dvignjeno/shranjeno). V žari je bila žganina, pomešana z ogljem, na njej velika železna ločna fibula. Grobna jama je bila do 2/3 zapolnjena z ogljem.

1. **Dvozankasta ločna železna fibula, fragmentirana (tip 2a po Gabrovcu), s prirjavelimi koščki kalciniranih kosti. Dol. 12,5 cm. NHMW 8116.**
2. **Skleda z uvitim ustjem, pokrov žare; temnorjava. Viš. 7,4 cm. NHMW 8138.**
3. **Sodčasta posoda z ozkim, rahlo konkavno usločenim vratom in štirimi podolgovatimi bradavicami na rami; temnorjava. Viš. 20,9 cm. NHMW 8138 (oz. UW 27067).**

1. Zweischleifige Bogenfibel aus Eisen (Typ 2a nach Gabrovec), fragmentiert; und mit anhaftenden kalzinierten Knochen. L. 12,5 cm. NHMW 8116.
2. Schale, Deckel der Urne, mit eingezogenem Rand, dunkelbraun. H. 7,4 cm. NHMW 8138.
3. Hochovales Gefäss, Urne, mit kurzem geschweiftem Hals und mit vier länglichen Warzen an der Schulter. H. 20,9 cm. NHMW 8138 (=UW 27067).

Gr. 1883 / C 17

Szombathy, Büchlein 26, 31–32 (oz./bzw. 112–113): *2. August 1883, Donnerstag.*
An der nördlichen Hälfte der Grabung ist der gewachsene Boden in einer Tiefe von 2,50 bis 2,70, gegen den südlichen Flügel steigt er rasch bis zu 1,60 Tiefe.
17) d) Gelbe Platte (tertiärer Sandstein), von allen Seiten mit grossen Bruchsteinen umgeben, 0,30 über dem gewachsenen Boden, 0,60 lang und breit. Darunter eine Urne mit grosser Deckelschale. (Letztere gut erhalen, erstere gebrochen, so dass nur einige Fragmente aufbewahrt wurden). In der Urne Leichenbrand, oberhalb ein Messerchen und eine eiserne Nadel. Ausserhalb der Urne eine geringe Menge von Kohle.

Povzetek opisa: Na severni polovici izkopavanja so bila raščena tla na globini 2,50 – 2,70 m, proti južnemu delu pa so se hitro dvignila do globine 1,60 m.
Grob 17) Rumena plošča (terciarni peščenjak), ki je ležala 0,30 m nad raščenimi tlemi, dolga in široka 0,60 m, je bila na vseh straneh obdana z lomljenimi kamni. Pod njo je ležala žara, pokrita z veliko skledo (slednja dobro ohranjena, prva zlomljena, tako da se je ohranilo le nekaj fragmentov). V žari žganina, na žganini nožič in železna igla. Manjša količina oglja tudi zunaj žare.

Gr. 1883 / C 18 Tab/Taf. 66 B

Szombathy, Büchlein 26, 32 (oz./bzw. 113): *2. August 1883, Donnerstag.*
18) e) In lockerer Erde, in einer Tiefe von 0,80: eine grosse bauchige Urne, schwarz, zerdrückt, nicht mit einer Platte bedeckt. Darin Leichenbrand mit Kohle und eine eiserne Bogenfibel mit einem kleinen bronzenen Ringlein, sehr stark beschädigt.

Poveztek opisa: V prhki zemlji, na globini okrog 0,80 m: velika trebušasta črna žara, zdrobljena, ni bila pokrita s ploščo. V njej sta ležali žganina z ogljem in zelo poškodovana ločna železna fibula z majhnim bronastim obročkom.

Železna (dvozankasta) ločna fibula, fragmentirana. Dol. ca 11,5 cm. NHMW 8117.

Zweischleifige (?) Bogenfibel aus Eisen, fragmentiert. L. ca 11,5 cm. NHMW 8117.

Gr. 1883 / C 19 Tab./Taf. 67 C

Szombathy, Büchlein 26, 32 (oz./bzw. 113): *2. August 1883, Donnerstag.*
19) f) Am gewachsenen Boden eine Schichte von Leichenbrand; auf derselben eine kleine topfförmige Urne ohne Deckplatte. Dieselbe ist leer und steht zu Füssen eines Kinderskelettes (Kopf nach NW), dessen Knochen zersetzt sind. Auf dessen Brust finden sich einige kleine Bronzeringelchen, an der rechten Hand ein Eisenmesserchen, links eine Anzahl von Schwein- und Rindknochen (Extremitäten).

Povzetek opisa: Grob 19)f) Na raščenih tleh je ležal sloj žganine; na njej majhen lonec brez pokrova, prazen, stoji ob nogah otroškega skeleta (z glavo proti SZ), katerega kosti so razpadle. Na njegovih prsih majhni bronasti obročki, ob desni roki železni nožič, levo svinjske in goveje kosti (okončine).

1. **Trije drobni bronasti trakasti obročki z dotikajočima se koncema, po sredini okrašeni z vzdolžnim žlebom, na obeh straneh flankiranim z drobnimi poševnimi vrezi v motivu smrekove vejice. Pr. ca 0,9 cm. NHMW 8110.**
2. **Majhni cevki iz bronaste pločevine z dotikajočima se koncema. Pr. 0,6 cm. NHMW 8110.**

3. **Bronast obroček ovalnega preseka, fragmentiran. Pr. 2 cm. NHMW 8107.**
4. **Bronast obroč rombičnega preseka. Pr. 4,3 cm. NHMW 8107.**

1. Drei Bronzeringlein verziert in Tannenzweig-Motiv. Dm. ca 0,9 cm. NHMW 8110.
2. Zwei Bronzeblechröhrchen. Dm. ca 0,6 cm. NHMW 8110.
3.–4. Zwei Bronzerringe. Dm. 2 und 4,3 cm. NHMW 8107.

Gr. 1883 / C 20

Szombathy, Büchlein 26, 33 (oz./bzw. 113): *2. August 1883, Donnerstag.*
20) g) Kleine Platte, auf dem gewachsenen Boden. Darunter in einer kleinen Kohlengrube eine kleine Urne ohne Beigaben.

Povzetek opisa: Na raščenih tleh je bila majhna plošča. Pod njo je v majhni jami z ogljem majhna žara brez pridatkov.

Gr. 1883 / C 21 Tab./Taf. 67 A

Szombathy, Büchlein 26, 33 (oz./bzw. 113): *2. August 1883, Donnerstag.*
21) h) Tertiäre Platte, mit Steinen umgeben. Darunter im gewachsenen Boden eine mit Kohle und Leichenbrand gefüllte Grube. In den oberen Partien der Kohle Bronzeperlen, eine Gürtelschliesse aus Eisen mit einem dazugehörigen Bronzeringlein und Eisenahle.

Povzetek opisa: Terciarna plošča, obdana s kamni. Pod njo je bila na raščenih tleh grobna jama, zapolnjena z ogljem in žganino. V zgornjem delu oglja so bile bronaste jagode, železna pasna spona s pripadajočim železnim obročkom in železno šilo.

1.–2. Železno šilo rombičnega preseka s sledovi lesenega držaja in fragment šila okroglega preseka. Dol. 5,3 cm in manj. NHMW 8123.
3. Fragmenti železne pasne spone s kavljem. Dol. ca 4,4 cm in manj. NHMW 8123.
4. Železen obroček sploščeno rombičnega preseka z zožitvijo na eni strani. Pr. 4,3 cm. NHMW 8125.
5. 16 bronastih jagod. Pr. ca 1,1 cm. NHMW 8111.

1.–2. Ahle aus Eisen mit rhombischem Querschnitt und Ahlenfragment mit rundem Querschnitt. L. 5,3 cm. NHMW 8123.
3. Fragmente eines Gürtelhackens aus Eisen. L. ca 4,4 cm. NHMW 8123.
4. Eisenring mit rhombischem Querschnitt. Dm. 4,3 cm. NHMW 8125.
5. 16 Bronzeperlen. Dm. ca 1,1 cm. NHMW 8111.

Gr. 1883 / C 22 Tab./Taf. 66 E

Szombathy, Büchlein 26, 33 (oz./ bzw. 114): *2. August 1883, Donnerstag.*
22) i) Kleine Platte am gewachsenen Boden. Darunter eine kleine Urne mit Deckel und ein Topf, alles vollständig zerdrückt. Keine Beigaben.

Povzetek opisa: Na raščenih tleh majhna plošča. Pod njo majhna žara s pokrovom in lonec, vse popolnoma zdrobljeno. Brez pridatkov.

Vrečast lonec, temnorjav. Viš. 23,3 cm. NHMW 8142.

Sackförmiges Gefäss, Urne, dunkelbraun. H. 23,3 cm. NHMW 8142.

Gr. 1883 / C 23

Szombathy, Büchlein 26, 33 (oz./bzw. 114): *2. August 1883, Donnerstag.*
23) k) Kleine Platte, darunter eine Linse Kohle, ohne irgend einer Beigabe.

Povzetek opisa: Majhna plošča, pod njo leča oglja, brez kakršnegakoli pridatka.

Gr. 1883 / C 24 Tab./Taf. 67 B

Szombathy, Büchlein 26, 33 (oz./bzw. 114): *2. August 1883, Donnerstag.*
24) l) Zwei Kinderskelette übereinander, eines mit dem Kopf nach NW, das andere nach SO, mit einigen sehr schlecht erhaltenen Bronzebeigaben, darunter nur an einem Skelette cylindrische Ohrreifchen erkennbar. Ein Armreifchen aus Bronze.

Povzetek opisa: Dva otroška skeleta, drug na drugem, prvi z glavo proti SZ, drugi proti JV, z nekaj zelo slabo ohranjenimi bronastimi pridatki, med njimi le pri enem skeletu razpoznaven cilindričen trakast uhanček. Ena bronasta zapestnica.

1. Majhna bronasta zapestnica s presegajočima se koncema, okrašenima s pasovi drobnih vrezov. Pr. 4 cm. NHMW 8105.
2. Trakast lasni obroček oz. uhan iz bronaste pločevine z luknjico na ohranjenem koncu,

okrašen s punciranimi krožci s piko, ki so povezani s poševnimi črtami, izvedenimi v tremolirnem vrezu, ob robovih po dve vzporedni vrezani črti. Pr. ca 4 cm. NHMW 8109.

1. Armring aus Bronze mit übergreifenden, fein gekerbten Enden. Dm. 4 cm. NHMW 8105.
2. Ohr- oder Haarreif aus Bronzeblech, mit erhaltenem Loch an einem Ende: verziert mit punzierten Kreisaugen, die mit Tangentenlinien in Tremolierstich verbunden sind; an den Rändern beiderseits ausgefranste Linien; stark fragmentiert. Dm. ca 4 cm. NHMW 8109.

Gr. 1883 / C 25 Tab./Taf. 67 D

Szombathy, Büchlein 26, 34 (oz./bzw. 114): *3. August 1882, Freitag.*
25) Skelett, Kopf nach Süden. Auf der rechten Brustseite eine Schlangenfibel, an den Ohren schmale Ohrreifchen, am Kinn Bernsteinperlen und ein Spinnwirtel. Knochen ganz zerdrückt.

Povzetek opisa: Skelet z glavo proti jugu. Na desni strani prsi kačasta fibula, ob ušesih ozka trakasta uhana, na bradi jantarne jagode in vijček. Kosti povsem zdrobljene.

1. **Ogrlica iz 63 jantarnih jagod različnih velikosti. Pr. 0,5–0,8 cm. NHMW 8127.**
2. **Bronasta kačasta fibula s ploščicama, okrašenima s punciranimi krožci, na lok pritrjena z drobnimi zakovicami, fragmentirana. Dol. ca 6,6 cm. NHMW 8101.**
3. **Vijček; svetlorjav. Viš. 2,9 cm. NHMW 8129.**

– **Uhani/ lasni obročki.**

1. Bernsteinperlenkette (63). Dm. 0,5–0,8 cm. NHMW 8127.
2. Schlangenfibel mit Kreisaugen verzierten Plättchen aus Bronze; fragmentiert. L. ca 6,6 cm. NHMW 8101.
3. Spinnwirtel, hellbraun. H. 2,9 cm. NHMW 8129.

– Schmale Ohrreifchen.

Gr. 1883 / C 26 Tab./Taf. 67 G

Szombathy, Büchlein 26, 34 (oz./bzw. 114): *3. August 1883, Freitag.*
26) Platte, darunter eine Grube mit Leichenbrand und Kohle, darin Scherben einer grossen, ganz zerdrückten Urne, in der ein wohl erhaltener Topf war.

Povzetek opisa: Plošča, pod njo grobna jama z žganino in ogljem, v njej črepinje povsem zdrobljene velike žare, v kateri je bil razmeroma dobro ohranjen lonec.

Trebušasta posoda s kratkim, rahlo stožčastim vratom; temnorjava. Viš. 15 cm. NHMW 8137.

Kragenhalsgefäss, Urne; dunkelbraun. H. 15 cm. NHMW 8137.

Klenik c – raztresene najdbe brez natančnih podatkov

Klenik c – Verschiedene verstreute Funde

Tab./Taf. 68 A

1. **Velika jantarna jagoda. Pr. 3,4 cm. NHMW 8147.**
2. **Fragmenti železne kačaste fibule. NHMW 8126.**
3.–4. **Dva bronasta, masivno lita okrogla gumba z zanko na spodnji strani. Pr. 1,4 cm. NHMW 8148.**
5. **Fragment železnega noža. Dol. 9 cm. NHMW 8120 (datum: 31. 7. 1883).**
6. **Fragment brusnega kamna ali dleta iz zelenega skrilavca. Dol. 5,6 cm. NHMW 8126.**
7. **Vijček, rjav. Viš. 3,8 cm. NHMW 8130 (datum: 2. 8. 1883).**
8. **Skleda z uvitim ustjem in plastično bradavico z dvema luknjicama. Viš. 8 cm. NHMW 81050.**
9. **Skodela s presegajočim (odlomljenim) ročajem, na ramenu okrašena s poševnimi žlebovi. Viš. 9,6 cm. NHMW 81051.**

1. Grosse Bernsteinperle. Dm. 3,4 cm. NHMW 8147.
2. Fragmente einer Schlangenfibel (?) aus Eisen. NHMW 8126.

3.–4. Zwei Bronzeknöpfe, rund, massiv. Dm. ca 1,4 cm. NHMW 8148.

5. Fragment eines Eisenmessers. L. ca 9 cm. NHMW 8120 (Datum: 31.7.1883).
6. Fragment eines Wetzsteines oder Meissels aus grünem Schiefer. L. ca 5,6 cm. NHMW 8126.
7. Spinnwirtel, braun. H. 3,8 cm. NHMW 8130 (Datum: 2.8.1883).
8. Schale mit eingezogenem Rand und durchlochter Warze. H. 8 cm. NHMW 81050.
9. Tasse (Henkel abgebrochen) mit schräg kannelierter Schulter. H. ca 9,6 cm. NHMW 81051.

Szombathyjev komentar k izkopavanju na Kleniku c

Szombathys Kommentar zur Grabung Klenik c

Szombathy, Büchlein 26, 35 (oz./bzw. 114–115): *3. August 1883, Freitag.*
Die über den Brandgräbern vorgefundenen Platten bestehen zum kleineren Theil aus einem (jetzt noch im Markt Watsch anstehenden) neogenen Kalkstein oder Sandstein, der gut bearbeitbar ist. Die Mehrzahl besteht aber aus dem wenig geschätzten Triaskalk, der die Hauptmasse des Gebirges bildet.
Die Skelette liegen ausnahmslos am Rücken, mit ausgestreckten Beinen und meist mit gestreckten seitlich anliegenden Armen. Einzelne Störungen lassen sich ganz regelmässig auf nachträgliche Einwirkungen zurückführen.
Die über dieser Fundstelle aufgehäuften Schuttmassen der früheren Nachgrabungen wurden bis 3 m mächtig. Darum wurde hier die Grabung am 3/8 abgebrochen. Funde werden sich hier in einer Tiefe von 3-4 m noch in bedeutender Menge ergeben.

Povzetek opisa: Plošče, odkrite nad žganimi grobovi, so bile v manjšem delu iz neogenega apnenca ali peščenjaka (danes še viden v trgu Vače), ki se ga da dobro obdelati. Večina plošč pa je iz manj cenjenega triasnega apnenca, ki sestavlja večji del hribovja.
Skeleti so vsi brez izjem ležali na hrbtu, z iztegnjenimi nogami, roke so imeli po večini iztegnjene ob telesu. Posamezne poškodbe je praviloma mogoče povezati s poznejšimi posegi.
Na tem območju nasute odpadne zemljine, debele do 3 m, so preostanek predhodnih izkopavanj. Zato smo izkopavanje na tem mestu zaključili 3. avgusta, čeprav je pričakovati večje število najdb še vse do globine 3–4 m.

Zgornji del grobišča ob ugreznjeni poti pri Kleniku, jugovzhodno od zgornje žarne gomile, levo od poti

Der obere Teil des Grabfeldes am Hohlwege bei Klenik, südostlich vom obersten Urnenhügel, links vom Hohlweg.

Szombathy, Büchlein 27, 13 (oz./bzw. 117–118): 2. und 3. 8. 1883.
Grabung auf dem Plateau links vom Hohlweg, zwischen den beiden oberen Grabhügeln.
Fürst Windischgrätz versicherte, dass da zahlreiche Brandgräber zu finden wären. Ich grub hier am 2/8 und 3/8 mit je 4 Mann, ohne dass sich eine Spur eines Grabes zeigte. Am zweiten Nachmittage fand sich in einer Tiefe von ca 0,20 ein kleines Bronzefragment und nahe dabei fanden sich in 0,15 Tiefe zwei Lanzenspitzen aus Eisen von besonderer Form mit stumpfer, breiter Spitze. Wegen der Ungüstigkeit des Bodens wurde hier die Arbeit eingestellt.

Povzetek opisa: Izkopavanje na platoju levo od poti, med obema gomilama. Knez Windischgrätz je zagotovil, da bi bilo tod mogoče odkriti številne žgane grobove. Zato sem tu izkopaval 2. in 3. avgusta s 4 možmi, vendar se ni pokazala nobena sled grobov. Drugo popoldne je bil na globini 0,20 m najden majhen bronast fragment, v bližini pa na globini 0,15 m dve železni sulični osti posebne oblike s topima, širokima konicama. Zaradi neugodnih tal smo tu opustili izkopavanje.

Tab./Taf 68 B

Dve železni sulični osti s širokim listom in zaobljeno konico, pri dnu tula okrašeni z vzporednimi žlebovi. Dol. 31,9 in 32, 5 cm. NHMW 8143.

Zwei Lanzenspitzen aus Eisen; das breite Blatt endet in eine abgerundete Spitze; der untere Teil der Tülle ist mit Querrillen versehen. L. 31,9 und 32,5 cm. NHMW 8143.

Najdišče 1 km severovzhodno od prejšnjega, levo od poti na Sveto goro (Klenik)

Fundstelle 1 km nordöstlich von der vorigen, links vom Wege zum Heiligen Berg (Klenik)

Gr. 1883/ C 72[33] Tab./Taf. 67 F

Szombathy, Büchlein 24, 22-23 (oz./ bzw. 146-147): *1. 9. 1883.*
N. 72 Theile eines Skelettes. Lage gegen Süden. Es fanden sich nur die Oberschenkel auf und Unterarmknochen. Das Andere scheint bereits früher ausgegraben worden zu sein. Die Tiefe 2 m. Zwischen den Oberschenkeln ein zerdrücktes schwarzes Gefäss. Neben diesem Gefässe eine Glasfibel. Am rechten Unterarm ein offener, mit den Enden übegreifender Ring.

Povzetek opisa: Na globini 2 m deli skeleta. Lega proti jugu. Našli so le stegnenici in podlahtne kosti. Za preostalo se zdi, da je bilo izkopano že prej. Med stegnenicama zdrobljena črna posoda. Poleg nje steklena fibula. Na desni roki oz. zapestju odprta zapestnica s presegajočimi se konci.

1. **Drobna bronasta ločna fibula z dolgo nogo, na zaključku noge in na loku so majhne zanke z luknjico, v katerih tičijo drobni obročki s trikotnimi obeski; ti so okrašeni z drobnimi iztolčenimi pikami. Lok fibule je okrašen z drobnimi rebri, noga pa na obeh straneh z dvojnim cikcakastim vrezom. Dol. 3,1 cm. NHMW 8145.**
2. **Bronasta fibula ježevka s svetlozeleno stekleno oblogo. Dol. 8,9 cm. NHMW 8144.**
3. **Široko narebrena bronasta zapestnica s presegajočima se zoženima koncema. Pr. 7,2 cm. NHMW 8146.**

1. Kleine Bogenfibel mit langem Fuss aus Bronze; am Bügel und Fussende sind kleine Ösen, an denen mit je einem kleinen Ringelchen kleine Klapperbleche befestigt sind. Fuss und Bügel sind zusätzlich mit Quer- und Zickzacklinien verziert. L. 3,1 cm. NHMW 8145.
2. Glasbügelfibel/Stachelbügelfibel aus hellgrünem Glas; zweimal sieben und einmal sechs Stacheln, an beiden Enden Kragenwülste; fragmentiert. L. 8,9 cm. NHMW 8144.
3. Armring aus Bronze mit übergreifenden Enden, gekerbt. Dm. 7,2 cm. NHMW 8146.

Lit.: Haevernick 1981, 53.

Gr. 1883 / C 73

Szombathy, Büchlein 24, 23 (oz./bzw. 147): *1. 9. 1883.*
N. 73 40 cm oberhalb N. 72 eine Steinplatte, unter welcher ein plattgedrückter Kopf erscheint, ohne weiteren Skelettknochen.
Es fanden sich weiter durch die ganze Grabung zerstreut zahlreiche kleine Bronzegegenstände als Bronzeknöpfe, Nägel, Scheibchen, ferner ein nussgrosses Stück Bernstein, einzelne Menschen- und Pferdeknochen vor (siehe Taf. 68 A).

Povzetek opisa: Kamnita plošča groba 73 je ležala 40 cm nad grobom 72, pod njo je bila sploščeno zmečkana lobanja, brez preostalih delov skeleta.
Po celotnem območju izkopavanja so bili najdeni številni majhni bronasti predmeti, kot so bronasti gumbi, zakovice in ploščice, dalje jantarna jagoda v velikosti oreha, ter posamezne človeške in konjske kosti (glej Tab. 68 A).

33 Številka 72 tega groba predstavlja nadaljevanje oštevilčevanja grobov, kot so bili prvotno oštevilčeni na območju Klenik b, saj je bil tam zadnji grob (grob 12) prvotno označen s številko 71 (glej opis pod številko groba 10/12 Klenik b). Zato ni povsem jasno, ali pripadata grobova 72 in 73 še Kleniku b ali Kleniku c ali pa gre celo – kot izhaja iz zapisa v inventarni knjigi pod E) – še za neko tretjo lokacijo. / Die Grabnummer 72 knüpft an die Nummerierung der Gräber im Bereich Klenik b an, da dort das letzte Grab (Grab 12) ursprüglich als Grab 71 notiert wurde (siehe die Beschreibung des Grabes 10/12 Klenik b). Daher ist nicht klar, ob die Gräber 72 und 73 entweder dem Bereich von Klenik b oder Klenik c oder gar einer anderen Fundstelle angehören..

CVETEŽ

Najdišče »Cvetež a«, zahodno od zaselka Cvetež, levo od ceste na Sveto goro

Fundort »Zwetesch a«, westlich von dem Weiler Zwetesch, links von der Strasse nach dem Heiligen Berg

Cvetež-Perkljanovec / Pri klancu[34]

Gr. 1883 / 1[35] **Tab./Taf. 69 A**

Szombathy, Büchlein 26, 13-14 (oz./bzw. 100): *21. Juli 1883, Samstag.*
Grabung bei Zwetesch auf dem Rücken, auf welchem Schulz die Fibula mit den vielen Anhängseln fand und auf dem ich im Frühjahre eine sehr grosse Platte und die Scherben einer rothen Urne eben ausgegraben fand. Seit dem Frühjahr ist die Umgebung der grossen Platte gänzlich umgegraben.

Fortsetzung der Grabungen Schulz´s an jenen Stellen der unteren Region, an welchen der Boden günstig ist. Den ganzen Tag ohne Resultat.
Verschieden Versuchsgrabungen auf der Westseite des Rückens, ohne Resultat.

Die Fundstelle jener grossen Platte liegt weiter oben. Fortsetzung dieser Grabungen nach aufwärts.

Kinderskelett mit einer Schlangenfibel und zwei verschiedenen Ohrreifen, zu einem Knäuel zusammengeschlungen. Ohne Platte. Eine Urne, stark zerdrückt. Auf dem gewachsenen Boden in 1,60 Tiefe …

Povzetek opisa: Izkopavanje na grebenu pri Cvetežu, kjer je Schulz našel fibulo s številnimi obeski in kjer sem spomladi tudi sam izkopal veliko ploščo in črepinje rdeče žare. Od pomladi je okolica velike plošče povsem prekopana.
Nadaljevanje izkopavanja na mestu, kjer je predtem izkopaval Schulz, ker so bila tla ugodna, a brez rezultata.
Tudi na zahodni strani grebena več različnih sondiranj, a brez rezultata.
Lokacija tiste velike plošče leži višje, zato nadaljevanje izkopavanja navzgor po hribu.
Otroški skelet s kačasto fibulo in dvema različnima uhanoma, sprijetima v kepo. Brez plošče.

1. **Bronasta kačasta fibula brez diskaste ploščice na prehodu loka v iglo. Na igli fibule visita dva različno široka bronasta trakasta uhana oz. lasna obročka s kaveljčkom na eni in luknjico na drugi strani. Obročka sta okrašena z vzporednimi vzdolžnimi vrezi, ob robovih pa s kratkimi poševnimi vrezi. Dol. fibule 8,4 cm, pr. obročkov ca 2,8 cm. NHMW 8149.**

2.–3. **Bronasta trakasta lasna obročka s presegajočma se koncema, po sredini okrašena z žlebom. Pr. ca 2,3 cm. NHMW 8150.**

1. Schlangenfibel aus Bronze mit zwei längsgerillten Ohrringen mit Häkchen, auf der Nadel aufgehängt. L. der Fibel 8,4 cm; Dm. der Ringe ca 2,8 cm. NHMW 8149.

2.–3. Zwei gerillte Haarreifen. Dm. 2,3 cm. NHMW 8150.

34 Za lokacijo najdišča glej tu Topografski oris, Sl. 3 a, b, c; Dular 2021, 58, Sl. 11A/1; 11 B/1; Cestnik 2009, 19. / Zur Fundstelle siehe hier A Topographic outline, Fig. 3 a, b, c; Dular 2021, 58, Abb. 11 A/1, 11 B/1; Cestnik 2009, 19.

35 Z oznakama Cv a in Cv b so pri številkah grobov na tablah 69–71 označeni grobovi z dveh lokacij pri Cvetežu, pri čemer sledimo zapisu v Szombathyjevem dnevniku./ Mit der Abkürzung Cv a und Cv b auf den Tafeln 69 bis 71 sind die Gräber von zwei Fundstellen in der Nähe des Weilers mit dem Namen Cvetež / Zwetesch gekennzeichnet. Damit folgen wir der Bezeichnung Szombathys. Nach Dular befinden sich die Fundstellen an den Orten mit den Namen Perkljanovec und Hrovašca, siehe Dular 2021, 56-58, Sl. 11 A/ 1-4.

Gr. 1883 / 2

Szombathy, Büchlein 26, 15 (oz./bzw. 101): *23. Juli 1883, Montag.*
Zwetesch a. Grabung bei Zwetesch a. Fortsetzung der Grabung an der unteren Peripherie bis 4h nachmittags ohne Erfolg. 5 Arbeiter.
Fortsetzung der Grabung ober dem Kinderskelett von vorgestern. 1 ½ m oberhalb demselben eine Brandschichte von 0,40 Länge und Breite mit einem ganz kleinen Fragment eines Bronzebleches.
Weiter hinauf sinkt der gewachsene Boden bis auf 3 m Tiefe, ohne dass auf 2 ½ m Länge, 5 m Breite ein Fund vorkommt. Ich gebe daher diese Grabung auf und lasse die Arbeiter an der Stelle b graben.
Versuch an der Ostseite des Rückens a in grösserer Ausdehnung, vergeblich.
Drei Versuche im Westen, vergeblich.

Povzetek opisa: Nadaljevanje izkopavanja na spodnjem obrobju do 4. ure popoldan s 5 delavci brez uspeha.
Nadaljevanje izkopavanja nad otroškim skeletom odkritim predvčerajšnjim. V oddaljenosti 1,5 m od njega je žganinska plast, dolga in široka 0,40 m, v njej samo majhen fragment bronaste pločevine.
Višje po pobočju so se raščena tla spustila do globine 3 m, v dolžini 2,5 m in širini 5 m ni bilo nobene najdbe. Zato sem izkopavanje na tem mestu končal, delavci pa nadaljujejo izkopavanje na lokaciji b.
Poskus z izkopom večje razsežnosti na vzhodni strani grebena/ hrbta a brez uspeha. Trije poskusi izkopov na zahodni strani, neuspešni.

Tab./Taf. 69 B

Brusni kamen iz svetlosivega skrilavca. Dol. 7,4 cm. NHMW 8151 (datum: Zwetesch a, 21/7 1883).

Wetzstein aus hellgrauem Schiefer, an einem Ende durchlocht. L. 7,4 cm. NHMW 8151. (Datum: Zwetesch a, 21/7 1883).

Gomila »Cvetež b«, približno 200 m oddaljena od prejšnjega najdišča, desno od ceste na Sveto goro

Grabhügel »Zwetesch b«, etwa 200 m weit von der vorigen Fundstelle, rechts von der Strasse nach dem Heiligen Berg

Cvetež Hrovašca

Szombathy, Büchlein 26, 15, 18–19, 21 (oz./bzw. 101–104): *13. Juli 1883, Montag; 24. Juli 1883, Dienstag; 25. Juli 1883, Mittwoch.*
Zwetesch b. Versuch bei Zwetesch b, westlich von der vorigen Fundstelle (a) an der Südseite des Fahrweges. Die Anzeichen sind gut.
Gräberhügel: Zwetesch b. Derselbe liegt rechts (südlich) von dem Fahrwege von Klenik nach Zwetesch, dort wo der Weg einen in einem bewaldeten Kegel endigenden südlichen Ausläufer des Heiligen Berges übersetzt. Es lagen neben der Strasse zwei flache Kegel. Der kleinere, auf der Höhe des Sattels, ist im Vorjahre mehrfach durchwühlt worden. Es sollen in ihm einige Urnen gefunden worden sein. Der grössere hängt mit ersteren unmittelbar zusammen und liegt an der Südostseite des Sattels. Er war ganz mit Gestrüpp bewachsen. Man kann ihn auf 2 m Höhe und 20 m Durchmesser schätzen.
Anfang der Grabungen WNW von der Mitte.
Zuerst stossen wir in einer Tiefe von 0,50 auf eine aus grossen Bruchsteinen bestehende (einfach gelegte) Mauer. Sie ist ca 0,40 breit und 0,40 hoch, reicht also bis zu einer Tiefe von 0,90. Indem ich die Mauer nach links und rechts verfolge, erkenne ich, dass ich an die Nordwestecke einer Art Umfassungsmauer gerathen bin. Dieselbe geht nach Süden und nach Osten fort.
25. Juli: Die Westseite der Steinumfassung hat 13 m Länge und ist gerade.

Povzetek opisa: Poskus pri Cvetežu b, zahodno od prejšnje lokacije (a), južno od ceste. Znaki so dobri.
Cvetež b leži desno (južno) od ceste med Klenikom in Cvetežem, tam, kjer se izteče pogozden obronek Svete gore. Ob cesti sta dve nizki gomili. Manjša, na vrhu prevala, je bila v prejšnjem letu večkrat razkopana oz. prerita. V njej naj bi bilo najdenih nekaj žar. Večja je neposredno povezana z manjšo in leži na jugovzhodni strani prevala. Je povsem poraščena z grmovjem. Ocenjujem, da meri 2 m v višino in 20 m v premeru.
Začetek izkopavanja iz sredine proti Z-SZ. Najprej smo na globini 0,50 m zadeli na zid iz velikih

lomljencev. Širok je bil ca 0,40 in prav toliko visok, segal je torej do globine 0,90 m. Zidu smo sledili na levo in desno, ugotovil sem, da smo prišli do severozahodnega vogala obodnega zidu, ki se nadaljuje proti jugu in vzhodu.
25. julij: Zahodna stran obodnega zidu je dolga 13 m in je ravna.

Gr. 1883 / 1 Tab./Taf. 71 A

Szombathy, Büchlein 26, 19–21 (oz./bzw. 103–104): *24. Juli 1883, Dienstag.*
1)Unmittelbar innerhalb der Mauer, gerade westlich von Gipfel des Hügelchens, in einer Tiefe von 0,50 eine grosse Platte aus tertiärem Sandstein, 0,20 dick, 2,00 lang, 1,30 breit, in drei Theile zerbrochen, von denen der mittlere eingesunken ist. Die Platte ist von allen Seiten mit ca 25/25 cm grossen Bruchsteinen gestützt, rundum ist grober, etwas lehmiger Sand, an der Platte selbst Lehm. Unter der Platte ist eine Brandschichte von ca 1,10 m Durchmesser und in der Mitte 0,30 Dicke. Sie besteht aus schwarzer Erde, mit Kohle untermischt, dazwischen Fragmente von gebrannten menschlichen Knochen und einige Steine, darunter eine dünne Lehmschichte; darin: 1 Schale mit Fuss, schwarz, 1 eisernes Messerchen, 3 kleine Bronzeringelchen, diverse Scherben und 1 eiserner Gürtelhacken. Keine Urne.

Povzetek opisa: Tik ob notranji strani zidu (glej prejšnji opis), točno zahodno od vrha gomile, je bila na globini 0,50 m velika plošča iz terciarnega peščenjaka, debela 0,20 m, dolga 2,00 m in široka 1,30 m, razlomljena na tri dele, pri čemer je bil srednji ugreznjen. Plošča je bila z vseh strani podprta s približno 25×25 cm velikimi lomljenimi kamni, okrog in okrog pa je bila groba, nekoliko lepljiva ilovica, ta je ležala tudi na sami plošči. Pod ploščo je bil žganinski sloj s premerom približno 1,10 m, v sredini je bil debel 0,30 m. Sestavljen je bil iz črne zemlje, pomešane z ogljem in koščki sežganih človeških kosti ter nekaj kamni, pod njim pa je ležala tanka ilovnata plast; v njem so bili najdeni: črna skleda na nogi, železen nožič, 3 majhni bronasti obročki, različne črepinje in železna pasna spona. Brez žare.

1.–2. Ogrlica iz jantarnih ter temnomodrih in svetlomodrozelenih steklenih jagod. NHMW 8184.[36]
3. Trije majhni bronasti obročki z drobno narebrenim obodom (1 fragmentiran). Pr. 1,1 cm. NHMW 8178.
4. Železen nož s trnastim nastavkom za držaj, na katerem so sledovi lesa. Dol. 12,7 cm. NHMW 8178.
5. Široka skleda na nizki nogi s kratkim cilindričnim vratom; na rami okrašena s širokimi kanelurami, v spodnjem delu pa s štirimi visečimi trikotniki, izvedenimi s po dvema kanelurama; črna, glajena, grafitirana. Viš. 15,7 cm. NHMW 8188.

1.–2. Bernsteinperlen sowie dunkelblaue und hellblaugrünliche Glasperlen. NHMW 8184.[37]
3. Drei kleine Bronzeringe, gekerbt. Dm. 1,1 cm. NHMW 8178.
4. Eisenmesser mit Griffholzresten. L. 12,7 cm. NHMW 8178.
5. Fussschüssel mit zylindrischem Hals, mit breit kannelierter Schulter und an der unteren Seite mit vier doppelten Winkelkanneluren; schwarz, geglättet, graphitiert. H. 15,7 cm. NHMW 8188.

Gr. 1883 / 2

Szombathy, Büchlein 26, 21 (oz./bzw. 104): *24. Juli 1883, Dienstag.*
2) Südlich von 1), detto in 0,70 Tiefe eine Platte aus Triaskalk, von rundlicher Form, 0,15 dick, 1,30 breit, 1,40 lang. Darunter nichts als eine kleine Leichenbrandschichte.

Povzetek opisa: Grob 2 južno od groba 1, na globini 0,70 m plošča iz triasnega apnenca, okrogle oblike, debela 0,15 m, široka 1,30 in dolga 1,40 m. Pod njo le tanek sloj žganine.

Gr. 1883 / 3

Szombathy, Büchlein 28, 21 (oz./bzw. 104): *24. Juli 1883, Dienstag.*
3) Nahe an der südwestlichen Ecke ein Skelett, mit dem Kopf nach Norden. Altes Weib. Kein Knochen erhaltbar. Zwischen den Oberschenkeln ein Topf von ca 15 cm Höhe und Durchmesser, schwarz, ganz zerbrochen, nicht erhalten; an der Brust eine kleine eiserne Nadel.

Povzetek opisa: V bližini jugozahodnega vogala (izkopnega polja ali obodnega zidu?) je skelet z glavo proti severu. Starejša ženska. Nobene od kosti se ni dalo ohraniti. Med stegni je bil povsem zdrobljen črn lonec, visok okrog 15 cm, približno toliko ima tudi v premeru, ni ohranjen; na prsih majhna železna igla.

36 Pripadnost ogrlice temu grobu ni povsem gotova.

37 Die Zugehörigkeit der Perlen zu diesem Grab ist nicht sicher.

Szombathy, Büchlein 26, 22 (oz./bzw. 104–105): *26. Juli 1883, Donnerstag.*
Zwetesch b. Am Südrande, unter dem gestrigen Fund:
4) In 1,30 Tiefe ein Skelett (Skelett 2). Kopf nach Norden gerichtet, Knochen kaum zu erkennen, in hartem Schotter. An der rechten Seite eine complete Gürtelschliesse – ein grosses rechteckiges Blech, dann ein eiserner Kelt mit Zickzackverzierungen in Bronze und mit Stoffresten bedeckt, und eine kleine Fibel (a). Am linken Oberarm ein grosser Hohlring (beschädigt) und zwei kleine Haftknöpfe (b). Die Bernsteinperlen einer Halsschnur waren nicht zu gewinnen.

Povzetek opisa: Na globini 1,30 m je bil skelet, glava usmerjena proti severu. Kosti so bile v grobem gramozu komajda razpoznavne. Na desni strani je cela pasna spona – velika pravokotna pločevina, dalje železna sekira s cikcakastim bronastim okrasom in prekrita z ostanki tkanine, majhna fibula (a). Na levi nadlakti velik votel obroč (poškodovan) in dve majhni spojki/gumba. Jantarne jagode ogrlice ni bilo mogoče ohraniti.

1. **Votla bronasta zapestnica (oz. nadlahtnica) s presegajočima se koncema, spetima z dvema majhnima bronastima spojkama. Ob spojkah na eni strani okras z dvema pasovoma drobnih prečnih vrezov, na drugi strani proti zoženima koncema pa vzdolžen cikcakast vrez, obdan z vrezanima črtama, na začetku katerega sta puncirana krožca s piko – tm. očesca, kar daje vtis kačastega motiva. Pr. ca 10,8 cm. NHMW 8167.**
2. **Majhna bronasta certoška fibula, na hrbtu noge okrašena s punciranimi krožci, na gumbu noge s čepkom in na loku z dvojnima rebroma (tip 1b po Teržan 1976). Dol. 4,6 cm. NHMW 8166.**
3. **Jagoda iz temnorjave do črne steklene paste s tremi koncentričnimi vrezanimi krožci s piko v sredini. Pr. 1,2 cm. MHW 8186.**
4. **Fragmenti štirih obročev iz železne žice okroglega preseka; prvotno so bili naviti na lesen predmet okroglega preseka s premerom ca 3,7 cm (verjetno okoli toporišča sekire, tj. za dodatno pritrditev sekire na lesen držaj). Pr. ca 3,8 cm. NHMW 8181.**
5. **Železna tulasta sekira s stranskim ušesecem, na tulu in zgornjem delu rezila okrašena s tavširanimi bronastimi lističi v motiviki cikcakov. Na sekiri so ohranjeni sledovi tkanine, v katero je bila sekira zavita. Dol. 21 cm. NHMW 8177.**
6. **Pravokotna pasna spona iz brona s po petimi zakovicami s kroglastimi glavicami vzdolž obeh krajših stranic in z eno manjšo zakovico, s katero je bil pripet kavelj (odlomljen), od tega se je na spodnji strani spone ohranil le bronast trak. Dol. 25 cm. NHMW 8171.**
7. **Trakast pasni jeziček iz bronaste pločevine s petimi zakovicami s kroglastimi glavicami (fragmentiran) in obroček s šestimi izrastki na obodu. Dol. jezička 8 cm, pr. obročka 2,4 cm . NHMW 8171.**
8. **Štirje trakasti pasni jezički iz bronaste pločevine, vsak s po štirimi zakovicami s kroglastimi glavicami, zanko in obročkom v zanki. Dol. jezičkov ca 10 cm, pr. obročkov ca 2,5 cm. NHMW 8172.**

– **Jantarna ogrlica.**

9. **Bronasta fibula z nizkim, narebrenim lokom, fragmentirana. Dol. 5,4 cm. NHMW 8160.**[38]
10. **Bronast bombičast obesek, sestavljen iz dveh votlih polovičk, okrašen s punciranimi krožci. Pr. 1,5 cm. NHMW 8176.**
11. **Železen nož s trnastim nastavkom s sledovi lesenega držaja. Dol. 8,7 cm. NHMW 8180.**

1. Armring aus Bronze, hohl, mit übergreifenden verjüngten Enden, die mit einer Niete miteinander verbunden sind. Die beiden Endpartien sind zunächst mit kleinen Querstrichbändern und dann mit Kreisaugen folgend mit längsgeriztem Zickzack verziert (Schlangenmotiv?). Dm. ca 10,8 cm. NHMW 8167.
2. Certosafibel aus Bronze, am Fuss mit punzierten Kreisaugen verziert und ein doppelkonischer Knopf mit Näpfchen am Fussende sowie mit zwei seitlichen Querrippen am Bügel (Typ Ib nach Teržan). L. 4,6 cm. NHMW 8166.
3. Dunkelbraune bis schwarze Glasperle mit drei konzentrischen Vertiefungen für farbige Einlage. Dm. 1,2 cm. NHMW 8186.
4. Fragmente von vier Ringen aus Eisendraht, die ursprünglich um ein rundes Holzstück von etwa 3,7 Dm. gewickelt waren (vermutlich um den Holzschaft des Tüllenbeils). Dm. ca 3,8 cm. NHMW 8181.
5. Tüllenbeil aus Eisen, mit seitlichem Öhr und an der Tülle und dem oberen Klingenteil mit eingelegten Bronzestreifen in Zickzackverzierung. Am Beil Reste eines Gewebes, in das es gewickelt war. L. 21 cm. NHMW 8177.
6. Rechteckiges Gürtelblech aus Bronze, unverziert, an beiden Enden mit fünf kugeligen Nieten besetzt. Der fehlende Haken in der Mitte einer Seite ist mit einer zusätzlichen, etwas kleineren Niete befestigt worden, auf deren unterer Seite ein Blechstreifen erhalten geblieben ist. L. 25 cm. NHMW 8171.
7. Bronzeblechbeschlag mit fünf Nieten aus Bronze, fragmentiert, und Bronzering mit sechs kleinen Warzen. L. 8 cm; Dm. 2,4 cm. NHMW 8171.

38 Ali sodijo v ta grob tudi predmeti pod št. 9–11 ni povsem jasno, vendar določene oznake na listkih pri predmetih (2a, 2b, 4a) dovoljujejo to predpostavko.

8. Vier Gürtelbeschläge aus Bronze, mit je vier kugeligen Bronzenieten, Schleife und Bronzering. L. ca 10 cm; Dm. der Ringe 2,5 cm. NHMW 8172.
– Bernsteinperlen.

9. Sanguisugafibel mit gedrucktem, gekerbtem Bügel aus Bronze; fragmentiert. L. 5,4 cm. NHMW 8160.[39]
10. Bommel aus zwei Schälchen aus Bronze, verziert mit punzierten Kreisen. Dm. 1,5 cm. NHMW 8176.
11. Eisenmesser. L. 8,7 cm. NHMW 8180.

Gr. 1883 / 5

Szombathy, Büchlein 26, 22–23 (oz./bzw. 105): *26. Juli 1883, Donnerstag.*
5)In der Mitte des Hügels ein grosser Steinsatz. In einer Tiefe von 0,80 eine Steinplatte, 0,25 dick, 1,30 lang, 0,95 breit. Sie ist rundum von grossen Bruchsteinen umgeben und bedeckt. Auch unter ihr sind solche Steine bis zu einer Tiefe von 1,80, wo der gewachsene Boden ansteht. Unter der Platte, z. Theil zwischen den untergelegten Steinen ist viele Kohle, aber keinerlei Beigaben. Der ganze Steinsatz ist 1,30 hoch und hat ca 3,50 Durchmesser. An der Osthälfte sind Blöcke bis zu 1/2 Kubikmeter.
An der Südseite des Tumulus zerstreut finden sich Fibelfragmente und kleinere Ringe.

Povzetek opisa: V sredini gomile je velika kamnita groblja. Na globini 0,80 m je ležala kamnita plošča, debela 0,25 m, dolga 1,30 m in širika 0,95 m. Okrog in okrog je obdana in prekrita z velikimi lomljenimi kamni. Takšni kamni so tudi pod njo do globine 1,80 m, kjer so raščena tla. Pod ploščo in delno tudi med kamni je mnogo oglja, a nikakršnih pridatkov. Celotna kamnita groblja je visoka 1,30 m in v premeru meri okrog 3,50 m. Na vzhodni polovici zavzemajo kamniti bloki lahko tudi do 0,50 kubičnega metra.
Na južni strani gomile so bili raztreseni fragmenti fibul in majhni obroči.

Gr. 1883 / 6 Tab./Taf. 69 D

Szombathy, Büchlein 26, 23 (oz./bzw. 105): *27. Juli 1883, Freitag*
6) In der Mitte des Südrandes in einer Tiefe von 1,00: unter einer kleinen Steinplatte eine kleine Linse von Kohle, ca 6 cm mächtig, 15 cm breit mit 2 Fibeln von besonderer, verschlungener Form (Schlangenfibeln).

Povzetek opisa: V sredini na južnem robu na globini 1,00 m: pod majhno kamnito ploščo majhna lečasta plast oglja, debela ca 6 cm in široka 15 cm, z dvema fibulama posebno zavite oblike (kačasti fibuli).

1.–2. Bronasti kačasti fibuli s trakastim lokom, okrašenim z vzdolžnimi tremolirnimi vrezi in pločevinastim klobučastim gumbom na prehodu loka v iglo, okrašenim z drobnimi iztolčenimi bunčicami; na koncu noge pločevinast votel gumb, sestavljen iz dveh polovic, s čašastim zaključkom. Dol. ca 10,6 cm. NHMW 8158.

1.–2. Zwei Schlangenfibeln mit Bandbügel aus Bronze; am Bügel drei mit Tremolierstich verzierten Furchen und am Übergang zur Nadel eine hütchenförmige Diskusscheibe, mit Buckeln verziert, am Fussende ein zweischaliger hohler Knopf mit Näpfchen. L. 10,6 cm. NHMW 8158.

Gr. 1883 / 7

Szombathy, Büchlein 26, 23 (oz./bzw. 105): *27. Juli 1883, Freitag.*
7)2,50 innerhalb der Südostecke in 0,60 Tiefe eine Platte, 60/60 breit, geneigt, darunter eine grosse bauchige Urne, schwarz glänzend, ca 0,40 breit und hoch, ohne Verzierung, leer. Darunter etwas Kohle.

Povzetek opisa: 2,50 m od jugovzhodnega vogala izkopa na globini 0,60 m nagnjena plošča, velikosti 60 × 60 cm, pod njo velika svetleče črna trebušasta žara, široka in visoka ca 0,40 m, brez okrasa, prazna. Pod njo nekaj oglja.

Gr. 1883 / 8 Tab./Taf. 69 C

Szombathy, Büchlein 26, 23 (oz./ bzw. 105–106): *27. Juli 1883, Freitag.*
8) Unter 7), unmittelbar unter der Kohlenschichte, eine Platte, 0,70 lang und breit, 0,15 dick, gestützt auf einen kranz von Bruchsteinen von ca 20 cm Durchmesser. Unter ihr im gewachsenen Boden ein viereckiges Loch, 0,30 lang und breit und tief, ganz voll gefüllt mit Kohle, in der kleine Knochen vorkommen. Obenauf 6 Fibeln, 10 glatte, offene Bronzeringe, viele Bernsteinperlen und eine Anzahl von Haselnüssen u. dgl.

Povzetek opisa: Pod grobom 7) je bila tik pod slojem oglja plošča, dolga in široka 0,70 m ter debela 0,15 m, podprta z vencem lomljenih kamnov premera ca 20 cm. Pod njo je bila v raščena tla vkopana pravokotna jama, dolga, široka in globoka 0,30 m, povsem

39 Es ist ungewiss, ob die Funde Taf. 70, 9–11 zum Grab gehören, worauf anhand einiger Zeichen (2a, 2b, 4a) auf Zetteln bei Gegenständen hinweisen.

zapolnjena z ogljem, v katerem so bili majhni koščki kosti. Na vrhu oglja je bilo 6 fibul, 10 gladkih odprtih obročev, številne jantarne jagode, nekaj lešnikov ipd.

1. **Bronasta čolničasta fibula, okrašena s tremi drobno narezljanimi rebri, na obeh straneh loka so zamejeni s pasovoma prečnih vrezov, na zaključku noge je droben podolgovat profiliran gumb, šmarješki tip čolničaste fibule. Dol. 7,2 cm. NHMW 8165.**
2. **Bronasta čolničasta fibula z železno peresovino in iglo; na loku je okrašena s pasovoma cikcakastih vrezov, flankiranih s pasovi dvojnih prečnih vrezov, ter narebrenima zaključkoma; noga je okrašena z vrsto trojnih cikcakov in s profiliranim zaključkom. Fibula je masivno lita in ima na obeh straneh loka luknjici od vlivanja, sprednji del je prevlečen z rjo. Dol. 13 cm. NHMW 8163.**
3. **Bronasta čolničasta fibula, okrašena s pasovi prečnih, vzdolžnih in poševnih vrezov, na obeh straneh loka luknjici, fragmentirana. Dol. 10,4 cm. NHMW 8164.**
4. **Bronasta kačasta fibula z diskastim gumbom na prehodu loka v iglo in luknjico na loku za pritrditev okrasnega elementa, fragmentirana. Dol. 5,6 cm. NHMW 8154.**
5. **Bronasta kačasta fibula z rahlo odebeljeno zanko loka in ovalno oblikovanim gumbom na prehodu loka v iglo fibule. Lok je okrašen s pestičema in rozetama, pri čemer je ohranjena le ena rozeta. Dol. 10,2 cm. NHMW 8152 (pod NHMW 8153 opis enake fibule, poklonjene UW, založena).**
6. **Bronasta kačasta fibula z zanko na loku, diskastim gumbom na prehodu loka v iglo in kroglastim zaključkom noge. Dol. 7,9 cm. NHMW 8157.**[40]

7.–8. Dva kompleta s po petimi gladkimi bronastimi nanožnicami z nesklenjenimi konci. Pr. 10–12 cm. NHMW 8168.

9.–10. Ogrlici iz različno velikih jantarnih jagod. Pr. ca 0,2–1,6 cm. NHMW 8183, 8185.

11. Lešniki. Dol. ca 1,5 cm. NHMW 8185.

1. Kahnfibel aus Bronze, der Bügel ist mit drei gekerbten Längsrippen und an beiden Enden mit Querlinien verziert. L. 7,2 cm. NHMW 8165.
2. Kahnfibel aus Bronze mit eiserner Nadel; massiv gegossen; der Bügel ist mit zwei breiten Zickzackbändern und dazwischen beidseitig mit doppelten Querlinien verziert; der Fuss mit profiliertem Knopf ist ebenso mit einer Zickzackverzierung aus dreifachen Linien versehen. L. 13 cm. NHMW 8163.
3. Kahnfibel aus Bronze, der Bügel dünnwandig und verziert mit symmetrisch komponierten Bändern aus Querlinien, Schräglinien und Längslinien; fragmentiert. L. ca 10,4 cm. NHMW 8164.
4. Schlangenfibel aus Bronze; fragmentiert. L. ca 5,6 cm. NHMW 8154.
5. Dragofibel aus Bronze mit zwei Hörnchen und Rosetten (eine fehlt). L. 10,2 cm. NHMW 8152. (Unter NHMW 8153 inventarisiert noch eine identische Schlangen- bzw. Dragofibel, geschenkt UW, verschollen).
6. Schlangenfibel aus Bronze. L. 7,9 cm. NHMW 8157.[41]

7.–8. Zwei Sets von glatten Fussringen aus Bronze mit offenen Enden (10). Dm. 10–12 cm. NHMW 8168.

9.–10. Bernsteinperlenketten. Dm. ca 0,2 bis 1,6 cm. NHMW 8183, 8185.

11. Haselnüsse. NHMW 8185.

Gr. 1883 / 9 Tab./Taf. 69 E

Szombathy, Büchlein 26, 24 (oz./bzw. 106): *27. Juli 1883, Freitag.*
9) 1 m nördlich von 8) eine ganz zerdrückte bauchige, rotbraune Urne von ca 0,30 Durchmesser und Höhe, darin Leichenbrand und eine sehr kleine Fibel, darum etwas Kohle.

Povzetek opisa: 1 m severno od groba 8 povsem zdrobljena rdečerjava trebušasta žara s premerom in višino okrog 0,30 m; v njej žganina in zelo majhna fibula, okoli nje pa nekaj oglja.

Drobna ločna bronasta fibula, na loku okrašena s prečnimi narebrenimi pasovi in tremi zankami, v katerih tičijo majhni žičnati obročki oz. obeski; noga je okrašena s poševnima, v nasprotni smeri usmerjenima pasovoma vrezov, ki ob stiku tvorita prazen trikotnik. Dol. 2,6 cm. NHMW 8161.

Kleine Bogenfibel mit langem Fuss aus Bronze; am Bügel drei kleine Ösen mit kleinen Ringelkettchen. Bügel und Fuss mit Quer – bzw. Schräglinien verziert. L. 2,6 cm. NHMW 8161.

Gr. 1883 / 10

Szombathy, Büchlein 26, 24 (oz./bzw. 106): *28. Juli 1883, Samstag. Regenwetter.*
10) 1 m östlich von 8) eine Platte, 60 lang, 70 breit, darunter nur Kohle mit Leichenbrand, ohne Beigabe.

40 Za to fibulo ni povsem gotovo, da sodi v ta grob, a je glede na datum 27.7. 1883 verjetno.

41 Es ist nicht sicher, dass auch diese Fibel zum Grab gehört, ist aber anhand des Datums 27.7. 1883 wahrscheinlich.

Povzetek opisa: 1 m vzhodno od groba 8 je ležala plošča, dolga 60 cm in široka 70 cm, pod njo je bilo oglje z žganino, brez pridatkov.

Gr. 1883 / 11

Szombathy, Büchlein 26, 24 (oz./bzw. 106): *30. Juli 1883, Montag.*
11)In der Südostecke. In einer Tiefe von 1,10 eine Kohlenschichte von ca 1 m länge (in N–S Richtung) und 0,50 Breite, mit einem kleinen Bronzefragment, einer Perle und 1 halben Steinmeissel.

Povzetek opisa: V jugovzhodnem vogalu izkopa. Na globini 1,10 m sloj oglja v dolžini ca 1m (v smeri S–J) in širini 0,50 m, z majhnim bronastim fragmentom, jagodo in razpolovljenim kamnitim dletom.

Gr. 1883 / 12

Szombathy, Büchlein 26, 24 (oz./bzw. 106–107): *30. Juli 1883, Montag.*
12) 5 m nördlich von der Mitte: 2 Platten, ca 0,50 lang und breit, übereinander, die untere Platte in 1,10 Tiefe. Unter ihr eine bauchige Urne von ca 0,40 Durchmesser, glatt, schwarz, total zerbrochen, eingebettet in eine Grube voll Kohle, angefüllt mit Kohle und Leichenbrand, mit einem Eisenringfragment.

Povzetek opisa: 5 m severno od sredine gomile: 2 plošči, dolgi in široki ca 0,50 m, druga nad drugo, spodnja plošča na globini 1,10 m. Pod njo črna glajena trebušasta žara s premerom ca 0,40 m, povsem zdrobljena, položena v jamo, polno oglja, ter napolnjena z ogljem in žganino s fragmentom železnega obroča.

Gr. 1883 / 13 Tab./Taf. 71 B

Szombathy, Büchlein 26, 25 (oz./bzw. 107): *30. Juli 1883, Montag.*
13) 2 m nördlich von 12): eine Platte, ca 0,60 lang und breit, in 1,20 Tiefe. Darunter eine bauchige Urne mit schief gestellten Rippen und eine Deckelschale (alles zerdrückt, aber aufbewahrt). Die Urne steht in einer mit Kohle ausgefüllten Grube und enthält bis zu 1/3 Leichenbrand und Kohle, und darauf stehend eine Schale, in der sich ein Töpfchen befindet.

Povzetek opisa: 2 m severno od groba 12: na globini 1,20 plošča, dolga in široka 0,60 m. Pod njo trebušasta žara s poševnimi rebri in pokrovna skleda (vse zdrobljeno, a shranjeno). Žara je stala v jami, zapolnjeni z ogljem, sama je bila do tretjine napolnjena z žganino in ogljem, na vrhu tega je bila skleda, v njej pa lonček.

1. **Majhen trebušast lonček; temnorjavosiv, glajen. Viš. 10,8 cm. NHMW 8191.**
2. **Skleda z uvitim ustjem z vodoravno predrto bradavico; na zunanji strani dna je vrezan znak v obliki črke X; temnorjava, glajena. Viš. 6,7 cm. NHMW 8190.**

– **Žara.**

1. Bauchiges Töpfchen; grau-braun, geglättet. H. 10,8 cm. NHMW 8191.
2. Schale, Urnendeckel, mit eingezogenem Rand und horizontal durchlochter Warze; an der Bodensaussenseite eingeritztes X-Zeichen. H. 6,7 cm. NHMW 8190.

– Urne.

Gr. 1883 / 14

Szombathy, Büchlein 26, 25 (oz./bzw. 107): *30. Juli 1883, Montag.*
14) Östlich von den 2 Platten 12) beginnt nach 0,50 ein Steinsatz aus sehr grossen Blöcken, im Ganzen 2 ½ m lang und breit und 1 m hoch, auf dem gewachsenen Boden (1,20 tief) aufliegend. Unter der Westhälfte eine Kohlenschichte ohne Beigaben.

Povzetek opisa: Vzhodno od 2 plošč groba 12 se po 0,50 m začne kamnita groblja iz velikih blokov, skupno dolga in široka 2,50 m ter visoka 1 m, leži na raščenih tleh na globini 1,20 m. Pod zahodno polovico sloj oglja, a brez pridaktov.

Gr. 1883 / 15

Szombathy, Büchlein 26, 25 (oz./bzw. 107): *31. Juli 1883, Dienstag.*
15) In der Mitte des Westrandes, nahe an der Strasse in einer Tiefe von 0,80 eine Platte, darunter etwas Kohle ohne Beigaben.

Povzetek opisa: Na sredi zahodnega roba, blizu ceste, na globini 0,80 m plošča, pod njo nekaj oglja brez pridatkov.

Gr. 1883 / 16 Tab./Taf. 71 C

Szombathy, Büchlein 26, 26 (oz./bzw. 107): *31. Juli 1883, Dienstag.*

16) An der Nordostecke: Ein Skelett mit dem Kopf nach Osten. Der gewachsene Boden steht hier in einer Tiefe von 0,60 an, das Skelett liegt aber in einem Grabe, welches 1,00 tief, 1,60 lang und 0,80 breit ist. Die Knochen sind nicht conservirbar. – An den Oberschenkel einige Bronzefragmente und eine Eisenschliesse mit Bronzenägeln. Sonst nichts. Hiermit ist der ganze Hügel durchgegraben. Ex est.

Povzetek opisa: V severovzhodnem vogalu: skelet z glavo proti vzhodu. Raščena tla so bila tu na globini 0,60 m, skelet pa je ležal v grobu, globokem 1,00 m, dolgem 1,60 m in širokem 0,80 m. Kosti ni bilo mogoče konzervirati. – Na stegnu nekaj bronastih fragmentov in železna spona z bronastimi žebljički. Nič drugega.
S tem je bila prekopana celotna gomila. Končano je.

Železna pravokotna pasna spona z zeleno patiniranim železnim kavljem in eno ohranjeno bronasto zakovico, fragmentirana. NHMW 8182.

Rechteckiges Gürtelblech mit (grün patinierten) Hacken aus Eisen und einer Bronzenieten, stark fragmentiert. NHMW 8182.

Cvetež – raztresene najdbe brez natančnih podatkov

Zwetesch – Verschiedene verstreute Funde

Tab./Taf. 71 D

1. **Bronasta trakasta fibula z diskasto ploščico na prehodu loka v iglo. Dol. 8,7 cm. NHMW 8159 (Zwetesch b, 27. 7. 1883).**
2. **Drobna bronasta ločna fibula z dolgo nogo s profiliranim gumbkom in lokom, okrašenim s tremi pasovi prečnih vrezov. Dol. 4,1 cm. NHMW 8162 (Zwetesch b, 27. 7. 1883).**
3. **Fragment noge bronaste fibule s pestičastim gumbkom. Dol. 1,5 cm. NHMW 8174.**
4. **Fragment noge in igle s peresovino bronaste (čolničaste?) fibule. NHMW 8156 (Zwetesch, 27. 7. 1883).**
5. **Okrasni element krilca in igla bronaste kačaste fibule. NHMW 8155 (Zwetesch, 27. 7. 1883).**
6. **Koščen razdelilec za ogrlico. Dol. 7 cm. NHMW 8253 (Zwetesch, 26. 7. 1883).**
7. **Fragment svinčenega ingota. Dol. 2,9 cm. NHMW 8253 (Zwetesch, 24. 7. 1883).**
8. **Bronasta zanka pasnega jezička z zakovico in ostankom železne ploščice. Dol. 3 cm. NHMW 8175.**

9., 11.–12. Bronasti fragmenti trakastih pasnih jezičkov in zakovica, med njimi en okrašen s cikcakom v tremolirnem vrezu. Dol. 3,8 cm in manj. NHMW 8175.

10. **Bronast pasni okov s prvotno šestimi bronastimi zakovicami z maticami, okrašen z iztolčenim motivom račk z odpritimi kljunčki, fragmentiran. Dol. 7,5 cm. NHMW 8173 (Zwetesch b, 27. 7. 1883).**
13. **Bronast okov rombične oblike s štirimi zakovicami, pri čemer srednji držita na spodnji strani podolgovato pločevinasto ploščico. Dol. 7,7 cm. NHMW 8174 (Zwetesch b, 25. 7. 1883:** *Nahe der Oberfläche, diagonal einwärts von der Südwestecke, 3 m, ein rhombisches Bronzeblech*).
14. **Bronast obroček rombičnega preseka. Pr. 3 cm. NHMW 8170 (Zwetesch b, 27. 7. 1883).**
15. **Okrogla masivno lita obronasta zanka profilirano rombičnega preseka, na zgornji strani ima vrezan mrežast okras, s sploščenim jezičastim nastavkom z dvema zakovicama. Pr. ca 3,4 cm. NHMW 8175.**
16. **Fragmenti železnega obroča. NHMW 8253 (Zwetesch b, 27. 7. 1883).**
17. **Fragment železnega šila. Dol. 2,6 cm. NHMW 8175.**
18. **Železen nož s trnastim nastavkom za držaj, fragmentiran. Dol. ca 14,5 cm. NHMW 8179 (Zwetesch b, 31.7.1883).**

19.–22. Vijčki; temnorjavi, glajeni. Viš. 2,5, 2,7 in 3,4 cm. NHMW 8024, 8253, 8187 (Zwetesch b).

23. **Skodela na nizki nogi, na rami plitvo nažlebljena; temnorjava, glajena, s črnim premazom. Viš. 12,5 cm. NHMW 8189 (Zwetesch b).**

1. Bandfibel aus Bronze. L. 8,7 cm. NHMW 8159 (Zwetesch b, 27. 7. 1883).
2. Bogenfibel mit langem Fuss und profiliertem Fussknopf aus Bronze, am Bügel drei gekerbten Bänder. L. 4,1 cm. NHMW 8162 (Zwetesch b, 27. 7. 1883).
3. Fragment einer kleinen Bogenfibel mit aufgebogenem Fussknopf aus Bronze. L. 1,5 cm. NHMW 8174.
4. Fragmente einer Kahnfibel (Fuss mit profiliertem Endknopf, Nadel mit Spirale) aus Bronze. NHMW 8156 (Zwetesch, 27. 7. 1883).
5. Fragmente einer Schlangenfibel mit geperlten Antennen (Antennen, Nadel) aus Bronze. NHMW 8155 (Zwetesch, 27. 7. 1883).
6. Perlenkettenverteiler aus Bein. L. 7 cm. NHMW 8253 (Zwetesch, 26.7.1883).
7. Fragment eines Ingots aus Blei. L. 2,9 cm. NHMW 8253 (Zwetesch, 24. 7. 1883).

8.–9., 11.–12. Fragmente von Gürtelbeschlägen aus Bronze, einige davon mit Bronzenieten, eine davon mit Zickzackverzierung in Tremolierstich (Nr. 11). L. ca 3,8 cm und weniger. NHMW 8175.

10. Rechteckiger Gürtelblechbeschlag aus Bronze, ursprünglich mit sechs Bronzenieten, verziert mit getriebenen Vogelfiguren; fragmentiert. L. 7,4 cm. NHMW 8173 (Zwetesch b, 27. 7. 1883).
13. Rhombischer Gürtelblechbeschlag aus Bronze mit vier Nieten mit Unterlagsplättchen. L. 7,7 cm. NHMW 8174 (Zwetesch b, 25. 7. 1883: *Nahe der Oberfläche, diagonal einwärts von der Südwestecke, 3 m, ein rhombisches Bronzeblech)*.
14. Bronzering. Dm. 3 cm. NHMW 8170 (Zwetesch b, 27. 7. 1883).
15. Bronzering mit Ansatz samt zwei Nieten, massiv gegossen, mit netzartiger geritzter Verzierung. Dm. ca 3,4 cm. NHMW 8175.
16. Fragmente eines Eisenrings. NHMW 8253 (Zwetesch b, 27. 7. 1883).
17. Ahle aus Eisen, Fragment. L. 2,6 cm. NHMW 8175.
18. Eisenmesser, fragmentiert. L. ca 14,5 cm. NHMW 8179 (Zwetesch b, 31. 7. 1883).
19.–22. Spinnwirtel, braun. H. 2,5 bis 3,4 cm. NHMW 8024, 8253, 8187 (Zwetesch b).
23. Fusschüssel mit zylindrischem Hals und kannelierter Schulterpartie; dunkelbraun-schwarz, geglättet. H. 12,5 cm. NHMW 8189 (Zwetesch b).

V REBER

Grobne najdbe na pobočju »V reber«, severno od Vač (Vače a)

Grabstelle auf der Anhöhe »V reber (am Rücken)«, N von Watsch (Watsch a)[42]

Szombathy, Büchlein 23, 21 (oz./bzw. 148–149): *23. 8. 1883.*
Versuch mit 3 Mann auf der Anhöhe unmittelbar nördlich über Watsch ober dem Kirchhof.
Das Terrain bildet einen mit dem Heiligen Bergzuge indirect zusammenhängenden, von WNW nach OSO auslaufenden Rücken, auf welchen einige kleine Hügel aufgesetzt sind und der in einen felsigen Kamm ausläuft. Auf dem südlichsten Hügel liegt das Feld des Franz Mrva und auf diesem sollen schon einige Urnen gefunden worden sein.
Anfang an der Nordseite im Walde des Besitzers Praschniker. In den ersten 5 Minuten kommt an der Oberfläche ein kleiner Armreif zu Tage.

Povzetek opisa: Poskusni izkop s 3 možmi neposredno severno nad Vačami, nad pokopališčem.
Teren predstavlja hrbet, ki poteka v smeri od Z–SZ proti V–JV in je posredno povezan s hribovjem Svete gore ter se izteče v skalnati greben. Tam je nekaj majhnih gomil. Najbolj južno leži gomila na polju Franca Mrve, kjer naj bi že našli nekaj žar.
Začetek na severni strani v gozdu lastnika Prašnikerja. V prvih 5 minutah se je pojavila tik pod površino majhna zapestnica.

Tab./ Taf. 78 B

Bronasta zapestnica z nesklenjenima koncema, okrašena s pasovi prečnih vrezov, med katerimi je okras križajočih se vrezov v obliki črke X. Pr. 5,5 cm. NHMW 8194.

Armring aus Bronze mit offenen Enden, abwechselnd verziert mit gekreuzten X- und Querlinienbändern. Dm. 5,5 cm. NHMW 8194.

Gr. 1883 / 1

Szombathy, Büchlein 23, 22 (oz./bzw. 149): *24. 8. 1883.*
An der Ostseite des Hügels.
1)Zwei Platten aus Watscher Stein, in einer Tiefe von 0,10, bedecken eine Grube in Felsen, 0,90 lang, 0,70 breit, 0,80 tief. Darinnen 0,10 Kohle und Leichenbrand mit Bronzeresten und einem Spinnwirtel, darüber 0,30 Steine und 0,20 Hohlraum.

Povzetek opisa: Na vzhodni strani gomile. Na globini 0,10 m sta dve plošči iz vaškega kamna pokrivali jamo v skali, dolgo 0,90 m, široko 0,70 m in globoko 0,80 m. V njej je bila 0,10 m debela plast oglja z žganino, ostanki brona in vijčkom, nad njo 0,30 m debela plast s kamni in 0,20 m praznega prostora.

Gr. 1883 / 2[43] Tab./Taf. 78 A

Szombathy, Büchlein 23, 22 (oz./bzw. 149): *24. 8. 1883.*
2) Eine Platte aus Watscher Stein, in einer Tiefe von 0,15; darunter eine Grube mit Kohle, 0,50/0,50 breit, 0,30 tief. Zwei Bronzereifen, eine Kahnfibel östlich von 1.

Povzetek opisa: Vzhodno od groba 1 na globini 0,15 m plošča iz vaškega kamna; pod njo jama z ogljem, široka 0,50 × 0,50 m in globoka 0,30 m. Dva bronasta obroča in čolničasta fibula.

1. **Bronasta čolničasta fibula, v osrednjem delu okrašena z dvema pasovoma drobnih vzdolžnih vrezov in na obeh straneh s po enim pasom cikcak vrezov, ki so med seboj ločeni s prečnimi dvojnimi in/ali trojnimi vrezanimi črtami, na obeh straneh**

42 Za lokacijo najdišča glej tu Topografski oris, Sl. 3 a, b, c; in Dular 2021, 46, Sl. 9/3 (8C). / Zur Fundstelle siehe hier Kapitel A Topographic outline, Fig. 3 a, b, c; und Dular 2021, 46, Abb. 9/3 (8 C).

43 Z oznako R pri številki groba na tabli 78 je označena lokacija »V reber«./ Mit dem Buchstabe R neben der Grabnummer auf der Taf. 78 ist die Fundstelle »V reber« gekennzeichnet.

loka proti peresovini oz. nogi pa še s tremi pasovi drobnih prečnih vrezov; zaključek noge je profiliran z drobnimi rebri in kroglastim gumbom s pestičem. Dol. 12,9 cm. NHMW 8192.

2.–3. Bronasta trakasta spiralna obroča s presegajočima se koncema, v sredinskem delu pa cevasto stisnjena, okrašena z vzdolžnimi kanelurami, pri čemer sta ob robovih in na sredini okrašena z drobnimi vrezi v obliki smrekove vejice. Pr. ca 8,1 cm. NHMW 8193.

1. Kahnfibel aus Bronze; der Bügel ist mit einer komplexen Verzierung aus feinen Linienbändern (längs-, quer- und zickzack- verlaufenden Linien) zusammengesetzt; Am Fussende Rippenprofilierung und kugeliger Knopf mit Buckelchen. L. 12,9 cm. NHMW 8192.
2.–3. Spiralarm- oder Haarreifen mit übergreifenden Enden aus Bronzeblech, mittig eine Verjüngung durch die zusammengebogenen Ränder; längsgerippt und an den Rändern mit Tannenzweig-Motiv verziert. Dm. ca 8,1 cm. NHMW 8193.

Gr. 1883 / 3

Szombathy, Büchlein 23, 23 (oz./bzw. 149): *24. 8. 1883. 3) Südlich von 1 in einer Tiefe von 0,30 riesige Platte 1,50 lang, 1,10 breit, 0,30 dick. Darunter eine dünne Schichte Kohle, sonst nichts.*

Povzetek opisa: Južno od groba 1 na globini 0,30 m ogromna plošča, dolga 1,50 m, široka 1,10 m in debela 0,30 m. Pod njo tanek sloj oglja, nič drugega.

Gr. 1883 / 4

Szombathy, Büchlein 23, 23 (oz./bzw. 149): *25. 8. 1883. Graf Wurmbrand.*
V reber, am Rücken, Name des (Feldes des Mrva), Rücken. 4) Platte mit Steinumsetzung, in einer Tiefe von 0,40 m. Darunter Kohle.

Povzetek opisa: Grof Wurmbrand. V reber. Na globini 0,40 m plošča, obdana s kamni, pod njo oglje.

RAVNE NJIVE

Gomila v gozdu »na Ravnih njivah«, zahodno od Slemška (Vače b)

Gräberhügel im Walde » na ravnich njivh« (bei den geraden Äckern), W von Slemschek (Watsch b)[44]

Gr. 1883 / 1[45] **Tab./Taf. 72 A**

Szombathy, Büchlein 23, 24–25 (oz./bzw. 149–150): *27. 8. 1883.*
Grabung beim Tumulus westlich von Slemschek.
1) Während meiner Abwesenheit wird in einer Tiefe von 0,20, unter dem Rasen eine glatte, verdrückte Bronzeciste von der Grösse der Situla gefunden mit einem Bronzehenkel. Dabei eine Eisenlanze und eine kleine Schliesse mit einer Reihe von Bronzenägeln.
Zerstreut ein Spinnwirtel, ein Eisenring.
- In einer Tiefe von 1,20 Kohlenschichte mit einer kleinen Bronzeschleife.

Povzetek opisa: Med mojo odsotnostjo je bila na globini 0,20 m, pod rušo najdena stisnjena gladka bronasta cista z bronastim ročajem v velikosti situle. Poleg nje sta bili železna sulična ost in majhna spona z vrsto bronastih žebljičkov/zakovic.
Raztreseno še vijček in železen obroč.
- Na globini 1,20 m sloj oglja z majhno bronasto zanko.

1. **Bronasta situla, katere plašč iz enega kosa je spet z osmimi zakovicami; rob ustja izvihan in ojačan s svinčeno žico; pod ojačenim robom ustja so štiri vodoravna iztolčena rebra; usločeno dno je pritrjeno s pregibom. Gladek ročaj ovalnega preseka ima zaključka v obliki račjih glavic, ataši sta trakasti, na plašč situle pripeti z dvema zakovicama. Viš. 21,5 cm. NHMW 8195.**
2. **Trakasta zanka iz bronaste pločevine z ohranjenima drobnima zakovicama (verjetno od pasnega jezička ali pa gre morda za ročajček lesene ali bronaste skodelice). Viš. 3,7 cm. NHMW 8209.**
3. **Železna sulična ost, tul fragmentiran. Dol. 31,8 cm. NHMW 8200.**

1. Situla aus Bronze, mit angefalztem Boden und einteiligem Mantel mit acht flachen Nieten zusammengenietet; nach aussen um Bleidraht gebördelter Mündungsrand; die Halspartie ist mit vier horizontalen Rippen verstärkt bzw. verziert; zwei bandförmige Attaschen; glatter rundlich vierkantiger Henkel (gebrochen) mit Vögel- bzw. Entenköpfchen-Enden. H. 21,5 cm. NHMW 8195.
2. Scheife aus Bronzeblech mit zwei Nieten (möglicherweise Gürtelbeschlag oder gar Henkel einer Tasse?). H. 3,7 cm. NHMW 8209.
3. Lanzespitze aus Eisen; Tülle fragmentiert. L. 31,8 cm. NHMW 8200.

Lit: Jereb 2016, 76, Taf. 94: 179.

Gr. 1883 / 2 **Tab./Taf. 72 B**

Szombathy, Büchlein 23, 26 (oz./bzw. 150): *28. 8. 1883.*
2) Platte in einer Tiefe von 1,10, klein; darunter in einer runden Grube im gewachsenen Boden eine bauchige Urne (gebrochen, erhalten), darin eine grosse Henkelschale und ein Messerchen, ein Ring. Der Leichenbrand ist aussen um die Urne herum.

Povzetek opisa: Na globini 1,10 m majhna plošča; pod njo okrogla jama v raščenih tleh, v njej trebušasta žara (zlomljena, a ohranjena), v njej pa velika skodela z ročajem, nožič ter obroč. Žganina je zunaj okoli žare.

44 Za lokacijo najdišča glej tu poglavje Topografski oris, Sl. 3 a, b, c; in Dular 2021, 40–43, Sl. 8/1–3./ Zur Fundstelle siehe hier Kapitel A Topographic outline, Fig. 3 a, b, c; und Dular 2021, 40–43, Abb. 8/1–3.
45 Oznaka Rv pri številki groba na tabli 72 označuje lokacijo »Ravne njive«./Mit den Buchstaben Rv bei den Grabnummern auf der Taf. 72 ist die Fundstelle »Ravne njive« gekennzeichnet.

1.–2. Železna obroča; fragmentirana. Pr. ca 6,4 cm. NHMW 8201.
3. Železen nož s trnastim nastavkom z ostanki lesenega držaja. Dol. 12,5 cm.NHMW 8202.

1.–2. Eisenringe, fragmentiert. Dm. ca 6,4 cm. NHMW 8201.
3. Eisenmesser mit Holzresten am Griffdorn. L. 12,5 cm. NHMW 8202.

Gr. 1883 / 3

Szombathy, Büchlein 23, 26 (oz./bzw. 150): *28. 8.1883. 3) Skelett, Kopf nach Westen. Ohne Beigaben.*

Povzetek opisa: Skelet, glava proti zahodu. Brez pridatkov.

Gr. 1883 / 4

Szombathy, Büchlein 23, 26 (oz./bzw. 150): *28. 8. 1883. 4) Skelett, Kopf nach Westen, z. Theil erhalten. Ohne Beigaben.*

Povzetek opisa: Skelet, glava proti zahodu, delno ohranjen. Brez pridatkov.

Gr. 1883 / 5

Szombathy, Büchlein 23, 26 (oz./ bzw. 150): *28. 8. 1883. 5) Skelett, Kopf nach Osten. Ohne Beigaben.*

Povzetek opisa: Skelet, glava proti vzhodu. Brez pridatkov.

Gr. 1883 / 6 Tab./ Taf. 72 C

Szombathy, Büchlein 23, 26–27 (oz./bzw. 150): *28. 8. – 29. 8. 1883.*
6) Skelett, Kopf nach Osten, an den Armen zwei geknotete Ringe. An der linken Brust eine gebrochene Certosa-Fibel, am Hals eine Perlenschnur, an den Ohren 6 Ohrreifchen, zerbrochen. Schädel ganz zerdrückt, jung.

Povzetek opisa: Skelet z glavo proti vzhodu, na rokah dva vozlasta obroča. Na levi strani prsi zlomljena certoška fibula, na vratu ogrlica in ob ušesih 6 razlomljenih uhanov. Lobanja povsem zdrobljena, mlada.

1. Bronasta certoška fibula s trakastim lokom, okrašenim z vzdolžnimi vrezi, na obeh straneh loka flankiranim s pasovoma prečnih prezov, in diskasto ploščico na prehodu loka v iglo fibule (tip IIb po Teržan); fragmentirana. Dol. ca 6,1 cm. NHMW 8196.
2. Bronasti valjasti uhani z luknjico na eni in kaveljčkom na nasprotni strani, okrašeni z iztolčenimi bunčicami in pikicami ter vodoravnimi drobnimi rebri; fragmentirani. Pr. ca 2 cm. NHMW 8199.
3.–4. Narebreni masivni bronasti zapestnici z dotikajočima se koncema. Pr. 7,6 cm. NHMW 8197.

1. Certosafibel aus Bronze, mit längsgerilltem Bügel, flankiert mit zwei geritzten Querbändern (Typ II b nach Teržan); fragmentiert. L. ca 6,1 cm. NHMW 8196.
2. Zylindrische Ohrringe mit Häkchen aus Bronzeblech, verziert mit kleinen Buckelchen und Punkten sowie feinen horizontalen Rippen, fragmentiert. Dm. ca 2 cm. NHMW 8199.
3.–4. Zwei Armringe aus Bronze, massiv, mit geraden sich berührenden Enden, mit breiten Rippen versehen. Dm. 7,6 cm. NHMW 8197.

Gr. 1883 / 7

Szombathy, Büchlein 23, 27 (oz./bzw. 150): *29. 8. 1883. 7) Platte aus Watscher Stein in einer Tiefe von 0,70, darunter in Lehm ein ganz leeres Loch von ca 0,30 cub.*

Povzetek opisa: Na globini 0,70 m plošča iz vaškega kamna, pod njo v ilovici povsem prazna jama velikosti ca 0,30 kub. m.

Gr. 1883 / 8

Szombathy, Büchlein 23, 27 (oz./bzw. 151): *29. 8. 1883. 8) Platte aus Watscher Stein in einer Tiefe von 0,60; darunter Loch von 0,55 Durchmesser und 0,30 Tiefe, ganz voll Kohle mit einer schwarzen Schale mit kleinen Fuss.*

Povzetek opisa: Na globini 0,60 m plošča iz vaškega kamna; pod njo jama premera 0,55 m in globine 0,30 m, polna oglja s črno skledo na majhni nogi.

Gr. 1883 / 9

Szombathy, Büchlein 23, 28 (oz./bzw. 151): *29. 8. – 30. 8. 1883.*
9) Grosse Platte aus Watscher Stein in einer Tiefe von 0,75, umstellt mit kleineren Steinen. Unter der grosse Platte 2 kleine Platten mit je einer Grabgrube ca 35 tief, 25 cm Durchmesser. Kohle und Knochen gemengt. Keine Beigabe.

Povzetek opisa: Na globini 0,75 m velika plošča iz vaškega kamna, obdana z manjšimi kamni. Pod ploščo sta dve manjši plošči in pod vsako posebej jama globine ca 35 cm in premera 25 cm. V njima pomešano oglje in kosti. Brez pridatkov.

Gr. 1883 / 10

Szombathy, Büchlein 23, 28 (oz./bzw. 151): *30. 8. 1883. 10) Platte mit Brandgrube.*

Povzetek opisa: Plošča in jama z žganino.

Gr. 1883 / 11

Szombathy, Büchlein 23, 20 (oz./bzw. 151): *30. 8. 1883. 11)Unter einem Steinsatz von ca 1 ½ m Breite eine Platte aus Watscher Stein in einer Tiefe von 1,10, 0,25 dick, 0,90 breit, 1,10 lang; darunter etwas Kohle.*

Povzetek opisa: Pod kamnito grobljo širine 1,50 m je bila na globini 1,10 m plošča iz vaškega kamna, debela 0,25 m, široka 0,90 m in dolga 1,10 m; pod njo nekaj oglja.

Vače b – na Ravnih njivah, raztresene najdbe brez natančnih podatkov

Watsch b – Ravne njive, verstreute Funde

Tab./Taf. 72 D

1. **Železen nož/britev (?) v koščeni oplati, na eni strani spet z bronastim okovom, na drugi pa z železnim okovom in zakovicama. Dol. 10,4 cm. NHMW 8203 (29. 8. 1883).**
2. **Gladka bronasta zapestnica s presegajočima se koncema, okrašenima z vrezi, fragmentirana. Pr. 6,6 cm. NHMW 8198 (30. 8. 1883).**

1. Eisenmesser (oder Rasiermesser ?) mit Griff aus Bein, dessen zwei flachen Schalen an einer Seite mit einem Bronzebeschlag und an der anderen mit einem eisernen Beschlag sowie je einer Niet zusammengehalten sind. L. 10,4 cm. NHMW 8203 (29. 8. 1883).
2. Armring aus Bronze, mit übergreifenden, gekerbten Enden; fragmentiert. Dm. 6,6 cm. NHMW 8198 (30. 8. 1883).

Szombathyjeva izkopavanja leta 1883 - različne raztresene najdbe

Grabung Szombathy 1883 - verschiede zerstreute Funde

Tab./Taf. 73

1. **Železen nož. Dol. 12,4 cm. NHMW 8204. (*Plateau östlich von Slemschek*; 7. 8. 1883).**
2.–3. **Železna noža s trnastim nastavkom za držaj. Dol. ca 11,5 cm. NHMW 8207.**
4. **Železen nož/britev (?) z ostanki lesene obloge. Dol. 9,9 cm. NHMW 8208.**
5. **Brusni kamen iz svetlosivega drobnozrnatega skrilavca. Dol. 10 cm. NHMW 8213.**
6. **Dvanajst bronastih zakovic s kroglastimi glavicami (morda od okova iz groba 1883/ 1 gomile v gozdu na Ravnih njivah: glej zgoraj). Dol. ca 1,3 cm. NHMW 8212.**
7. **Velika bronasta zakovica s polkrožno votlo kapico in žebljičasto konico. Dol. 3,8 cm. NHMW 8211.**
8. **Trak okova iz bronaste pločevine z dvema zakovicama od pasnega jezička ali pasne spone. Dol. 4,8 cm. NHMW 8210.**
9. **Bronast fragment, lit (morda od bronaste posode?). Dol. 3,9 cm. NHMW 8212.**
10. **Bronast fragment s pregibom, verjetno od dna situle. Dol. 7,5 cm. NHMW 8212.**
11. **Velika skleda z rahlo uvitim ustjem in štirimi plastičnimi bradavicami na največjem obodu; temnorjava, glajena. Viš. 21,7 cm. NHMW 8221.**
12. **Skleda z uvitim ustjem in plastično bradavico na največjem obodu; rjava, slabo glajena. Viš. 9,3 cm. NHMW 8223.**
13. **Skleda z uvitim ustjem in navpično plastično bradavico z vodoravno predrtino; črna, na sijaj glajena. Viš. 8,5 cm. NHMW 8224.**
14. **Velika skleda z uvitim ustjem in plastično bradavico na obodu; svetlorjava. Viš. 14,5 cm. NHMW 8222.**
15. **Skleda z uvitim ustjem; svetlorjava, glajena. Viš. 5,7 cm. NHMW 8225.**

1. Eisenmesser. L. 12,4 cm. NHMW 8204. (*Plateau östlich von Slemschek; 7.8. 1883*)
2.–3. Eisenmesser. L. ca 11,5 cm. NHMW 8207.
4. Eisenmesser (Rasiermesser?), mit Resten des Holzgriffes. L. 9,9 cm. NHMW 8208.
5. Werzstein aus hellgrauem, feinsandigem Schiefer, oben durchlocht. L. 10 cm. NHMW 8213.
6. Bronzenieten mit kugeligem Kopf (möglicherweise vom Gürtelblech oder –beschlag aus Grab 1883/1 in Ravne njive: siehe oben). L. ca 1,3 cm. NHMW 8212.

7. Grosse Niete mit glockenförmigem Kopf aus Bronze. L. 3,8 cm. NHMW 8211.
8. Bronzeblechbeschlag mit zwei Nieten. L. 4,8 cm. NHMW 8210.
9. Bronzefragment (eines Bronzegefässes?). L. 3,9 cm. NHMW 8212.
10. Bronzefragment (eines gefalzten Bodens einer Bronzesitula?). L. 7,5 cm. NHMW 8212.
11. Grosse Schale mit leicht eingezogenem Rand und vier runden Buckeln, dunkelbraun, geglättet. H. 21,7 cm. NHMW 8221.
12. Schale, Deckel einer Urne, mit eingezogenem Rand und einer Warze; braun. H. 9,3 cm. NHMW 8223.
13. Schale mit eingezogenem Rand und einer horizontal durchlochten vertikalen Warze; schwarz, fein geglättet. H. 8,5 cm. NHMW 8224.
14. Grosse Schale mit eingezogenem Rand und einer Warze; hellbraun. H. 14,5 cm. NHMW 8222.
15. Flache Schale mit eingezogenem Rand; hellbraun, geglättet. H. 5,7 cm. NHMW 8225.

Tab./Taf. 74

1. **Posoda/žara z visokim stožčastim vratom in izvihanim ustjem, na rami ima štiri plastične bradavice; zunaj črna, na sijaj glajena, znotraj rjavordeča. Viš. 44 cm. NHMW 8214.**
2. **Posoda/žara z visokim, konkavno usločenim stožčastim vratom in lijakastim ustjem ter vboklim dnom; na prehodu vratu v rame vodoravna kanelura; črna, na sijaj glajena. Viš. 25,2 cm. NHMW 8215.**
3. **Kroglasta posoda; rjava. Viš. 19,4 cm. NHMW 8219 (= UW 27068).**
4. **Situlasta posoda s prstanasto nogo (ustje je odlomljeno), na rami je okrašena z razmeroma grobo vrezanim geometrijskim okrasom s pasom večtračnih stoječih trikotnikov, na največjem obodu z nizom vtisnjenih pik, na trupu pa z izmenjujočimi se okrašenimi in neokrašenimi polji, in sicer predstavljajo okras vrezana šrafirana polja v motivih smrekovih vejic, mreže oz. polovičk stikajočih se romboidov in meandra; rjavordeča, glajena. Viš. 19 cm. NHMW 8218.**
5. **Posoda/žara s stožčastim, vodoravno kaneliranim vratom; na rami in trupu kaneliran okras treh visečih zaobljenih trikotnikov, obdan in povezan z vtisnjenimi pikami; črna, na sijaj glajena. (V žari so kalcinirane kosti). Viš. 20,2 cm. NHMW 8216.**
6. **Situlasta posoda s kratkim vratom; temnorjava. Viš. 21,1 cm. NHMW 8217.**
7. **Kroglast lonček; rjav. Viš. 8,7 cm. NHMW 8220 (= UW 27069).**
8. **Vijček, na spodnjem polju okrašen s poševnimi žlebovi; temnorjav, glajen. Viš. 3 cm. NHMW 8206.**

9.–10. Vijčka; temnorjava, glajena. Viš. 2,7 cm. NHMW 8205.

1. Kegelhalsgefäss, Urne, mit vier Buckeln an der Schulter; aussen schwarz, fein geglättet, innen rotbraun. H. 44 cm. NHMW 8214.
2. Kegelhalsgefäss, Urne, mit geschweiftem Hals und einer horizontalen Kannelur auf der Schulter; schwarz, fein geglättet. H. 25,2 cm. NHMW 8215.
3. Kugeliges Gefäss, braun. H. 19,4 cm. NHMW 8219 (= UW 27068).
4. Situla mit sehr niedrigem Fuss; die nachträglich grob gemachte Verzierung besteht an der Schulter aus schraffierten Dreiecken begleitend mit Punkten und am Rezipient aus mehreren unterschiedlich verzierten Feldern in Tannenzweig-, Mäander- , Netz- und komplexen rhombischen Motiven; rötlich-braun, grob, dennoch geglättet; fragmentiert, Hals abgebrochen. H. 19 cm. NHMW 8218.
5. Bauchiges Kegelhalsgefäss, Urne, mit kurzem, horizontal kanneliertem Hals und an der Schulter mit Verzierung aus drei gerillten hängenden Dreiecken bzw. Wellenlinien eingefasst mit Punktreihen; schwarz, fein geglättet. H. 20,2 cm. NHMW 8216.
6. Situlaartiges Gefäss mitr kurzem Hals; dunkelbraun. H. 21,1 cm. NHMW 8217.
7. Kugeliges Töpfchen, braun. H. 8,7 cm. NHMW 8220 (=UW 27069).
8. Spinnwirtel, schräg kanneliert; dunkelbraun, geglättet. H. 3 cm. NHMW 8206. (*Plateau östlich von Slemschek*).

9.–10. Spinnwirtel; dunkelbraun, geglättet. H. 2,7 cm. NHMW 8205.

Prazgodovinske najdbe iz planih grobov na Vačah, odkupljene od Janeza Grilca in Janeza Manca februarja 1883

Prähistorische Funde aus den Flachgräbern von Watsch in Krain. Angekauft von Johann Grilz und Johann Manz in Watsch, Februar 1883

Ravne njive

Velika gomila

Gr. 1[46] – grob z bronasto čelado / Grab mit Bronzehelm Tab./Taf. 75–76

von Hochstetter 1883, 168, 182–184, Fig. 14: *Während der Abfassung dieser Abhandlung wurden mir von Watsch neue interessante Funde angekündigt, welche ein Arbeiter im Laufe des Winters gemacht hatte, und welche ich für die prähistorische Sammlung des Naturhistorischen Museums acquiriren konnte. So viel durch Herrn Szombathy, welchen ich im Februar d. J an Ort und Stelle entsendete, constatiert werden konnte, wurden diese Funde in einem grossen flachen Tumulus auf dem von dem Berggipfel, welcher die Slemschekkirche trägt, westlich auslaufenden Rücken, also nicht auf dem Gräberfelde von Klenik gemacht. In der Nähe des ausgegrabenen Tumulus sollen im Buschwald noch gegen 15 Hügelgräber zerstreut liegen.*
Nach Angabe des Arbeiters waren es zwei Skeletgräber, auf die er kam, beide mit vielen rothen Urnen besetzt, die jedoch alle zebrochen waren, auch die Skelette fanden sich in einem Erhaltungszustand, dass sie nicht aufbewahrt werden können. Bei dem einem Skelet lag neben dem Kopf ein Helm aus Bronze, der aus mehreren Blechstücken zusammengenietet ist, … …., ferner eine Lanzenspitze und ein Hohlkelt aus Eisen, beide von besonderer Grösse. Die sehr gut erhaltene Lanzenspitze hat die ungewöhnliche Länge von 55 cm und ein schmales nur bis zu 3,3 cm breites Blatt, mit einer starken vierkantigen der ganzen länge des Blattes nach verlaufenden Mittelrippe (Fig. 14= siehe hier Abb. 7). Der eiserne Hohlkelt, der in diesem Falle als Waffe oder als Genie-Werkzeug aufgefasst werden muss, ist 19,5 cm lang und an der Schneide 6,3 cm breit. Durch den in das Holz eingedrungenen Eisenrost ist der oberste Theil des Stieles, der eine knieförmige Biegung erkennen lässt, erhalten. Der Hohlkelt zeigt an einer Seite ein äusserst feines Gewebe, in Brauneisenstein umgewandelt, beinahe über seine ganze Fläche ausgebreitet. Weiter fanden sich zu den Füssen des Kriegers die Bruchstücke einer eisernen Pferdetrense und 4 radförmige durchbrochene Bronzeverzierungen mit Schlupfen rückwärts, die am besten Theile eines Pferdegeschirres gedeutet werden könnnen. Zur Seite des Skeletes stand eine rothe Thonurne mit einer flachen Bronzeschüssel bedeckt.

Peruzi, Brief an Szombathy, Watsch am 17. Februar 1883.[47]
Euer Hochwohlgeboren!
Mit heutigen übersende die mir zur Unterschrift gesandte Quittung.
Zugleich berichte ich dass hier in Klenik ein Bauernbursche ein Skilet mit bronsenen Helm, eine grosse eiserne Lanze sammt Hacke und eine Art wie ein kleiner Wagen, wo die Räder aus Brons das übrige Eisen und Brons zusammen gesetzt war. Gleich daneben war ein Skilet von einem Frauenzimmer welches 5 Fibeln aus Brons, 2 Armringe sehr schön ebenfalls aus Brons sammt in 4 Stücken mit Goldplättchen verzierten Halsband, dann von einem Kinde 1 Armband nebst Glas und Bernstein – korallen. Beim Frauenzimmer ist auch gewesen ein Halsband, welches aus 60 gegen 70 in der Form eines Kreuzes (= in der Zeichnung gegeben) bestandenes Band gewesen ist. … …
Mit Hochachtung zeichne mich Euer ergebenster Franz Peruzi mp.

Szombathy, Büchlein 26, 1 (oz./bzw. 91): *17. Februar 1883, Samstag.*
Herr Peruzzi ddto Watsch 17/2 1883: Ein Bauernbursch von Klenik fand:
Ein Skelett mit Bronzehelm, grosser Lanze, eine Hacke und einen kleinen Wagen.

Szombathy, Büchlein 26, 3 (oz./bzw. 92): *21. Februar 1883, Mittwoch.*[48]
Nach Mittag gehen wir nach Klenik zum Janez Grilz, die die Millefiorifunde hat (siehe hier unten, Grab 3, Taf. 77 B). Er (= Johann Grilz) verwahrt sie in der Kiste unterm Dache. Sie entsprechen den Berichte Peruzzi´s bis auf den Wagen.

46 Oznaka Vg pri številkah grobov 1–3 (Tab. 75–77) označuje lokacijo Velika gomila na Ravnih njivah./ Mit den Buchstaben Vg bei den Grabnummern auf den Taf. 75–77 ist der grosse Hügel »Velika gomila« gekennzeichnet.

47 Pismo v prepisu hrani arhiv Narodnega muzeja Slovenije./Die Abschrift des Briefes befindet sich im Archiv des NMS.

48 Z datumom 21. februar 1883 je datirano tudi pismo J. Szombathyja F. von Hochstetterju, v katerem poroča o grobu s sestavljeno čelado (grob 1; Tab. 75–76), o pridatkih ženskega groba (grob 2: Tab. 77 A) in o drugih najdbah. Pismo v prepisu hrani arhiv Narodnega muzeja Slovenije. / Mit dem 21. Februar 1883 ist auch Szombathys Brief an F. von Hochstetter datiert, in dem er über das Grab mit Bronzehelm (Grab 1: Taf. 75–76), über die Grabbeigaben im Frauengrab (Grab 2: Taf. 77 A) und über die anderen Funde berichtet. Die Abschrift des Briefes befindet sich im Archiv NMS.

Slika 7
Vače, 1883 / grob z bronasto čelado.
Abbildung 7
Grab mit Bronzehelm (von Hochstetter 1883, 183, Fig. 14).

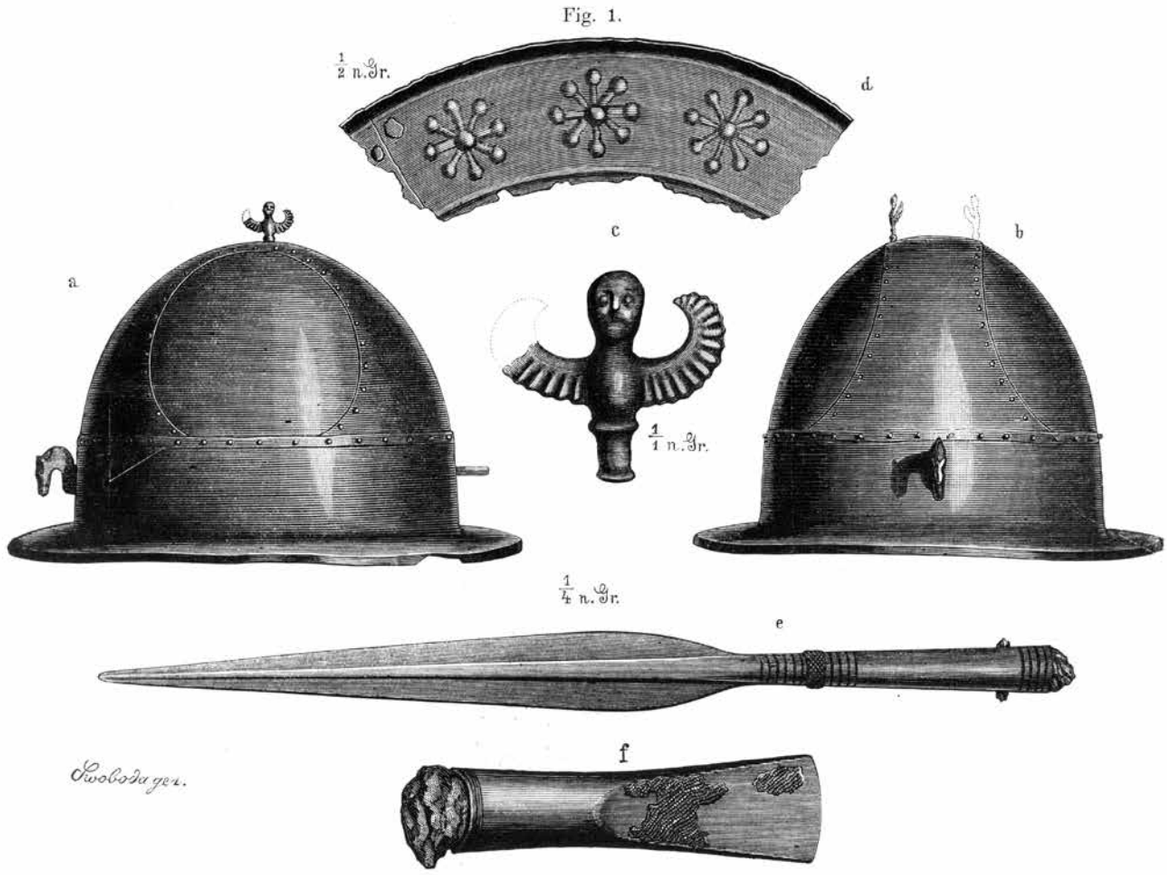

Genieteter Bronzehut von Watsch. e. f, die mit demselben gefundenen Waffen aus Eisen

Die 4 Räder gehören zu einer Verzierung, das Eisen zu einem Pferdezaum. Der Helm besteht aus 4 Stücken, welche genietet sind. Vorne (a) ein Pferdechenköpfchen, hinter ein gerader Ansatz, oben zwei kleine Ansätze, von denen einer fehlt. … Zu dem Peruzzi´schen Verzeichnis kommt noch ein Bronzedeckel einer Urne, dagegen entfällt davon der Wagen. Zu dem Helm gehören noch Blechstücke, welche die Unter- und Innenseite des Krämpentheiles bekleideten. ….

Povzetek opisov: von Hochstetter 1883: Med pisanjem članka sem izvedel za zanimive nove najdbe z Vač, ki jih je odkril delavec čez zimo in ki mi jih je uspelo pridobiti za prazgodovinsko zbirko Naravoslovnega muzeja. Gospod Szombathy, ki sem ga v februarju napotil na kraj odkritja, je ugotovil, da najdbe izvirajo iz velike ploske gomile na hribovitem hrbtu zahodno od vrha s cerkvijo na Slemšku, torej ne na grobišču na Kleniku. V bližini izkopane gomile je raztresenih po gozdu še okrog 15 gomil. ….(Sledi opis groba in grobnih pridaktov po podatkih Szombathyja (glej spodaj)).

Peruzi, Pismo Szombathyju, 17. 2. 1883: … Hkrati Vam sporočam, da je tu na Kleniku kmečki fant našel skelet z bronasto čelado, veliko železno sulico skupaj s sekiro in neke vrste majhen voz, pri čemer so kolesa narejena iz brona, preostalo je železno. Tik zraven je bil ženski skelet s 5 fibulami iz brona, 2 zelo lepima zapestnicama, prav tako iz brona, in ovratnico, okrašeno s 4 kosi zlatih ploščic, nato od otroka zapestnica poleg steklenih in jantarnih jagod. Pri ženski je bila še ena ovratnica, sestavljena iz 60– 70 križnih gumbov.…

Szombathy, 17. 2. 1883: Gospod Peruzzi: Kmečki fant s Klenika je našel: skelet z bronasto čelado, veliko železno sulico, sekiro in majhen voz.

Szombathy, 21. 2. 1883: … Janez Grilc je shranil najdbe v zaboju na podstrešju. Ustrezajo Peruzzijevemu poročilu (glej zgoraj) razen v zvezi z vozom. Takoimenovana 4 kolesa so sestavni deli okrasja in železo je konjska brzda. Čelada je sestavljena iz 4 delov, spetih z zakovicami. Spredaj je konjičkova glava, zadaj ravni nastavek, zgoraj dva majhna nastavka, eden manjka. K čeladi sodijo še pločevinasti kosi, ki so deli spodnje in notranje strani krajcev čelade. K Peruzzijevemu spisku je dodati še bronast pokrov posode, medtem ko voza ni. …

Inventarbuch NHMW, Fundgeschlossenheit: 7583, 7584, 7585, 7605, 7612, 7617.
Inventarna knjiga NHMW, grobna celota: 7583, 7584, 7585, 7605, 7612, 7617.

Tab./Taf. 75

Bronasta čelada sestavljenega tipa, restavrirana. Posamezni deli – osrednji del kalote s stranskima ploščama in spodnji del čelade s krajci – so med seboj speti z majhnimi zakovicami, pod nizom zakovic je iztolčeno rebro; spodnji del krajcev, okrašen z motivom rozet, je bil pripet na krajce s pregibom. Čelada je opremljena s štirimi protomi oz. nastavki za pritrditev tako imenovane perjanice oz. okrasnega grebena iz organske snovi (n.pr. lisičjega repa ipd.). Na vrhu kalote sta dva protoma v obliki sfinge, na sprednji strani protom v obliki konjske glavice, na zadnji pa kratek ploščat nastavek z luknjico. Ostanki usnja se zdijo deli originalne podloge. Velikost: vzdolžni pr. krajcev 30,2 cm, prečni pr. 27,5 cm, viš. 18,7 cm. NHMW 7583.

Bronzehelm mit zusammengesetzter Kalotte, restauriert. Der fünfteiliger Helm ist aus einer dreiteiligen Kalotte (Mittel- bzw. Scheitelteil und zwei Seitenteile), bandförmigem Unterteil mit Krempe mit kleinen Nieten zusammengesetzt. Unter der Nietenreihe befindet sich eine horizontal umlaufende Rippe. Durch den umgeschlagenen Krempensaum ist das Innenblech der Krempe befestigt, das mit einer getriebenen umlaufenden Rippe und Punktrosetten verziert ist. Der Helm ist mit vier Kammhaltern versehen, und zwar auf der Kalotte zwei Sphingenprotome, vorne ein Pferdekopfprotom und hinten ein gelochtes Plättchen. Lederreste von der Fütterung. Dm. 30,2 × 27,5 cm; H. 18,7 cm. NHMW 7583.

Tab./Taf. 76

1. **Železne konjske žvale s profilirano notranjo obročasto zanko; fragmentirane. Dol. kraka ca 9 cm. NHMW 7605.**
2.–5. **Štirje bronasti razdelilci za jermenje konjske oprave, izdelani v predrti tehniki v motivu kroga z vpisanim križem, s pestičastim gumbkom v sredini ter prvotno z dvanajstimi zankicami na obodu (verjetno za obeske), z obročasto nogo in štirimi stebrički na spodnji strani, delno fragmentirani. Pr. ca 4,4 cm, viš. 1 cm. NHMW 7612.**
6. **Železna tulasta sekira z ušescem ob strani, pod robom tula okrašena z dvema vodoravnima žlebovoma. V tulu tiči kos lesenega toporišča. Na sekiri so ohranjeni sledovi prirjavele tkanine. Dol. ca 19,6 cm. NHMW 7584.**
7. **Plitva skleda iz tolčene bronaste pločevine s širokim, vodoravno izvihanim ustjem, okrašenim z dvema nizoma pik – na zunanjem robu z drobnimi iztolčenimi pikicami, notranji krog pa je iz večjih vtolčenih pik; na eni strani roba ustja sta dve luknjici za pritrditev trakastega ročaja, od katerega je ohranjena le še ena zakovica. Dno sklede je rahlo vbočeno. Pr. 24,5 cm. NHMW 7617.**
8. **Železna sulična ost z dolgim in ozkim listom ter dolgim tulom, pod listom na tulu je okrašena s širokim oglatim rebrom z mrežastim okrasom, pri dnu tula pa z vodoravnimi rebri oz. žlebovi. V tulu ostanki lesenega toporišča. Dol. ca 55 cm. NHMW 7585.**

1. Pferdetrense aus Eisen, mit profiliertem Innering, fragmentiert. NHMW 7605.
2.–5. Vier Riemenverteiler des Pferdegeschirrs aus Bronze, durchbrochen in Form von einem Kreuz-im-Kreis-Motiv (bzw. in Form eines vierspeichigen Rades), am Rande ursprüglich mit zwölf kleinen Ösen und in der Mitte mit kleinen runden Knöpfchen versehen. An der Rückseite ein Ring, der mit vier kleinen Zwischensäulchen mit dem oberen Teil verbunden ist. Dm. ca 4,4 cm; H. 1 cm. NHMW 7612.
6. Tüllenbeil aus Eisen, mit seitlicher Öse und zwei Rillen unter dem Tüllenrand. In der Tülle Holzreste des Schaftes. An dem Beil anhaftende Textilienreste. L. 19,6 cm. NHMW 7584.
7. Flache Schale aus Bronze mit breitem horizontalem, in Punkt-Buckel-Manier verziertem Rand. An einer Stelle des Randes zwei Löcher, in einem steckt noch eine Bronzeniete, zur Befestigung eines Bandhenkels. Dm. 24,5 cm. NHMW 7617.
8. Lanzenspitze aus Eisen mit sehr langem und schmalem Blatt und langer Tülle, die im oberen Teil mit einer breiten, eckigen Rippe und im unterem Teil mit Rippen bzw. Rillen und zwei Eisennieten versehen ist. In der Tülle stecken noch Reste der hölzernen Schaftung. L. ca 55 cm. NHMW 7585.

Lit: von Hochstetter 1883, 168, 182–183, Fig. 14; Much 1889, Taf. 51; Gabrovec 1965-1966, 81–90, Tab. 1–2; Egg 1986, 167–168 (Nr. 106), Abb. 116, Taf. 50; Teržan 2012, 178–182, Sl. 9; Dular 2016, 77, Taf. 5.

Gr. 2 – grob s pozlačenimi uhani / Grab mit vergoldeten Ohrreifen Tab./Taf. 77 A

von Hochstetter 1883, 168: *Das zweite Skelet war reich mit Schmuck ausgestattet. Es fanden sich zwei geringelte Armringe aus Bronze, 7 Fibeln, darunter 2 Schlangenfibeln, 2 Bogenfibeln mit langgestrecktem Fuss, Bügel und Knopf am Fuss mit Bernsteinscheiben geschmückt, 1 Bogenfibel mit Glasüberguss, 1 armbrust ähnliche und 1 Certosa-Fibel; ferner 60-70 Stück kleine kreuzförmige Glieder und kleine Ringe, die kettenartig an einem Bande aufgereiht gewesen sein mögen, da die einzelnen Glieder rückwärts alle mit einem Schlupfe versehen sind… . Endlich fanden sich die*

Brüchstücke von zwei Paar goldplattirten Ohr- oder Armringen aus Bronze (Fig.11)….[49]

Peruzzi, Brief an Szombathy, Watsch am 17. Februar 1883. (siehe oben): *Gleich daneben war ein Skilet von einem Frauenzimmer welches 5 Fibeln aus Brons, 2 Armringe sehr schön ebenfalls aus Brons sammt in 4 Stücken mit Goldplättchen verzierten Halsband, dann von einem Kinde 1 Armband nebst Glas und Bernstein – korallen. Beim Frauenzimmer ist auch gewesen ein Halsband, welches aus 60 gegen 70 in der Form eines Kreuzes bestandenes Band gewesen ist (*in der Zeichnung gegeben*) … …*

Szombathy, Büchlein 26, 1 (oz./bzw. 91): *17. Februar 1883, Samstag.*
(gleich wie oben): *Herr Peruzzi ddto Watsch 17/2 1883: Ein Bauernbursch von Klenik fand: Ein Skelett mit Bronzehelm, grosser Lanze, eine Hacke und einen kleinen Wagen. Gleich daneben: ein Skelett mit 5 Fibeln, 2 Armringen, 1 Halsband in 4 Stücken mit Goldplättchen, 1 Halsband mit 60-70 kreuzförmigen Gliedern, 1 Armband, Glas und Bernsteinperlen.*

Szombathy, Büchlein 26, 3 (oz./bzw. 92): *21. Februar 1883, Mittwoch.*
(siehe auch oben) *….Am wichtigsten sind die mit Blattgold belegten Bronzestücke, die vielleicht von grossen Ohr- oder Armringen herrühren.*

Povzetek opisov: Peruzi, pismo 17. 2. 1883 (glej zgoraj pri grobu 1).

Szombathy, 17.2. 1883: (glej zgoraj) Gospod Peruzzi poroča: Kmečki fant s Klenika je našel: skelet z bronasto čelado,…. Tik poleg njega: skelet s 5 fibulami, 2 obročastima zapestnicama, 1 ovratnico iz 4 pozlačenih kosov, 1 ovratnico iz 60–70 členkov v obliki križa, 1 trakasto zapestnico, steklene in jantarne jagode.
Szombathy 21. 2. 1883: … najpomembnejši so pozlačeni bronasti kosi, pri katerih gre morda za velike uhane ali zapestnice.

1.–4. **Štirje valjasti uhani iz bronaste pločevine, na obeh straneh prevlečeni z zlato folijo, spenjali so se s kaveljčkom na eni in luknjico na drugi strani. Okrašeni so z iztolčenimi drobnimi pikicami in bunčicami v motiviki meandra, robni pasovi so okrašeni s punciranimi krožci s piko, v drugi navpični vrsti pa s tangencialno povezanimi krožci. Močno fragmentirani, prvotno 5 kosov. Pr. ca 5,8 cm. NHMW 7596.**
5. **Bronasta fibula ježevka s temnomodro stekleno oblogo. Dol. 6,7 cm. NHMW 7594.**
6. **Bronasti fibuli z jantarno oblogo, na vsaki strani loka sta profilirana bronasta člena, na nogi profiliran zaključek z jantarnim vložkom. Dol. 10,4 cm. NHMW 7593, 7592 (prva delno ohranjena, druga založena).**
7. **Bronasta kačasta fibula s krilci, na loku okrašena s pasovi prečnih vrezov. Dol. ca 9,8 cm. NHMW 7590.**
8. **Bronasta kačasta fibula s krilci z rozeto, na vrhu so krilca okrašena s punciranimi krožci, rozeta z drobnimi vrezi, sprednji del loka z vzdolžnimi vrezi in rebrom ter zadnji del loka in noga s pasovi prečnih in poševnih vrezov; kroglast gumb noge z dvojnim čepkom (delno fragmentirana). Dol. 12 cm. NHMW 7591.**

9.–10. **Bronasti masivni narebreni zapestnici. Pr. 8,8 cm. NHMW 7597.**

11. **65 bronastih križnih gumbkov z zanko na spodnji strani; kraki so okrašeni s prečnim rebrom. Pr. ca 1,3 cm. NHMW 7613.**[50]

– **Steklene in jantarne jagode.**

1.–4. Vier zylindrische Ohrreifen mit Häkchen aus Bronzeblech, aussen und innen vergoldet; verziert sind sie in Punkt-Buckel-Manier mit Mäanderornament und laufenden Spiralen (bzw. tangential verbundenen Augenkreisen) sowie Punktreihen an den Rändern. Stark fragmentiert, ursprünglich 5 Stück. Dm. ca 5,8 cm. NHMW 7596.
5. Glasbügelfibel/Stachelbügelfibel aus dunkelblauem Glas. L. 6,7 cm. NHMW 7594.
6. Zwei Fibeln aus Bronze und Bernsteinbesatz am Bügel und Fussende, fragmentiert. L. 10,4 cm. NHMW 7593, 7592 (die zweite verschollen).
7.–8. Schlangenfibeln aus Bronze mit geperlten Antennen, am Bügel mit Quer- und Längstrichen verziert, die Rosetten und Antennen mit sehr feinen Ritzungen; fragmentiert. L. 9, 8 und 12 cm. NHMW 7590, 7591.
9.–10. Armringe aus Bronze, massiv, breit gekerbt. Dm. ca 8,8 cm. NHMW 7597.
11. Ca 65 kreuzförmige Knöpfe aus Bronze, mit einer Schleife an der Rückseite; in der Mitte halbkugelig und einer Rippe an den kurzen Ärmchen. Dm. ca 1,3 cm. NHMW 7613.[51]

– Glas- und Bernsteinperlen.

49 Samostrelna fibula in certoška fibula, omenjeni pri von Hochstetterju nista del te grobne celote, temveč sta iz zbirke Grilc–Manc 1883 brez natančnih najdiščnih podatkov – glej Tab. 78 C: 1–2.

50 Pri Dularju 2016, 77, Tab. 5:7 navedeni križni gumbki ne sodijo v grob bojevnika s sestavljeno čelado, temveč kot je navedeno tako v poročilih Peruzzija in Szombathyja ter tudi v inventarni knjigi NHMW v sosednji grob, verjetno ženske osebe: glej Tab. 77 A.

51 Die kreuzförmigen Knöpfe, die von Dular 2016, 77, Taf. 5:7 dem Grab mit Bronzehelm zugeschrieben worden sind, gehören – wie aus den Peruzzis Briefen und dem Tagebuch von Szombathy zu entnehmen ist, eindeutig zum Frauengrab mit vergoldeten Ohrreifen.

Gr. 3 – grob s pisanimi jagodami / Grab mit bunten Perlen Tab./Taf. 77 B

Peruzzi, Brief an Szombathy 17. 2. 1883 (siehe oben).
Szombathy, Büchlein 26, 3 (oz./bzw. 92): 21. Februar 1883, Mittwoch. (siehe oben).
… dann von einem Kinde 1 Armband nebst Glas und Bernstein – korallen… ..

Povzetki opisov: glej zgoraj Peruzzi, pismo Szombathyju z dne 17.2. 1883 in Szombathy, 21. 2. 1883.

Otroški grob poleg ženskega groba, groba 2 (Tab./ Taf. 77 A).

1.–2. Temnomodri stekleni jagodi, prva z rumenimi krožci, druga z vrezanimi krožci za vložki steklene mase (verjetno izpadla oz. neohranjena). Pr. 0,7 in 1 cm. NHMW 7623, 7622.
3. Tri temnomodre steklene jagode. Pr. ca 0,7 cm in manj. NHMW 7621.
4. Podolgovati ovalni temnomodri do rjavi stekleni jagodi z rumeno valovnico. Dol. 1,5 cm. NHMW 7624.
5. Ogrlica iz jantarnih jagod (48) in ene rumene steklene jagode. Pr. 0,4– 1,4 cm. NHMW 7620.
6. Tri bronaste jagode. Pr. 0,9 cm in manj. NHMW 7619.
7. Gladka bronasta zapestnica s presegajočima se koncema. Pr. 3,6 cm. NHMW 7598.
– 2 otroška zoba – kočnika, najdena poleg bronastih jagod pod št. 6 in zapestnice pod št. 7. NHMW 7625.

1.–2. Perlen aus blauem Glas, mit gelben Kreisen bzw. mit drei kreisförmigen vertieften Ringen. Dm. 0,7 in 1 cm. NHMW 7623, 7622.
3. Dunkelblaue Glasperlen. Dm. ca 07 cm. NHMW 7621.
4. Länglich ovale Perlen aus dunkelblauem bis braunem Glas mit gelben Zickzack- bzw. Wellenlinie. L. ca 1,5 cm. NHMW 7624.
5. Bernsteinperlenkette (48) und eine gelbe Glasperle. Dm. 0,4 bis 1,4 cm. NHMW 7620.
6. Bronzeringperlen. Dm. ca 0,9 cm. NHMW 7619.
7. Armring aus Bronze, mit übergreifenden verjüngten Enden, glatt. Dm. 3,6 cm. NHMW 7598.
– 2 Backenzähne eines Kindes, neben Bronzeperlen (Nr. 6/ 7619) und dem Armring (Nr. 7/7598). NHMW 7625.

RAZNA NAJDIŠČA IN NAJDBE IZ VAČ
VERSCHIEDENE FUNDORTE UND FUNDE VON WATSCH

Grilc, Manc iz leta 1883 - najdbe brez natančnih podatkov

Grilz, Manz 1883 - Funde ohne Angaben über Grabzusammenhang

Szombathy, Büchlein 26, 3 (oz./bzw. 92–93): *21. Februar 1883, Mittwoch.*
Nach Mittag gehen wir nach Klenik zum Janez Grilz, die die Millefiorifunde hat (siehe hier oben, Grab 3, T. 77 B). Er verwahrt sie in der Kiste unterm Dache… .
Zu den Funden (siehe oben Funde aus Gräbern 1–3, Taf.. 75–77) noch 2 Urnen, von denen eine mit Leichenbrand und Schüsseldeckel.
Weiter oben im Orte wohnt Janez Manz (der Hirt). Er hat 11 Gefässe, 1 grosses Messer mit Beingriff und noch einiges. Ostentativ den ganzen Kram um 18 fl gekauft.

Povzetek opisa: Popoldne sva šla (= s Peruzzijem) k Janezu Grilcu,… Poleg najdb (glej zgoraj grobove 1– 3, Tab. 75– 77) ima še dve žari, v eni izmed njih je bila žganina, pripadala pa ji je tudi skleda kot pokrov. Višje v vasi biva Janez Manc (pastir). Ima 11 posod, 1 velik nož s koščenim držajem in še marsikaj drugega. Vso kramo sem kupil za 18 fl.

Tab./Taf. 78 C (Manc)

1. **Bronasta certoška trakasta fibula, na loku okrašena z vzdolžnimi vrezi, flankiranimi s pasovoma prečnih vrezov(tip IIa po Teržan). Dol. 6,6 cm NHMW 7589.**
2. **Bronasta samostrelna certoška fibula (tip XIII po Teržan); na hrbtu noge vrezan okras v motivu dveh nasprotno usmerjenih smrekovih vejic. Dol. 7,5 cm. NHMW 7595.**
3. **Bronast fragment noge fibule zgodnjelatenske sheme s ploskim in proti loku usločenim gumbom, okrašenim z vrezanim vpisanim trikotnikom, ob robu pa z iztolčenimi bunčicami. Dol. 1,5 cm. NHMW 7608.**
4. **Bronasta spiralica iz štirioglate žice (morda fragment peresovine samostrelne fibule?). Dol. 2 cm. NHMW 7616.**
5. **Bronasta cevka z dotikajočima se robovoma. Dol. 1,9 cm. NHMW 7615.**
6. **Votla bronasta zapestnica, okrašena z izmenjujočimi se pasovi prečnih vrezov in iztolčenih bunčic, fragmentirana. Pr. ca 5,8 cm. NHMW 7599.**
7. **Bronast obesek v obliki oble košarice, na dnu okrašen z vrezi v obliki križa, na vrhnjem delu pa s tremi vodoravnimi vrezi. Viš. 2,7 cm. NHMW 7614.**

8.–9. **Bronast trikotni obesek z luknjico, okrašen s tremi iztolčenimi bunčicami, in fragment obeska z iztolčeno bunčico. Dol. 2,8 cm in manj. NHNM 7626.**

10.–11. **Fragmenta trakastih pasnih jezičkov iz bronaste pločevine z zanko in zakovico, okrašena z vzdolžnimi vrezi, ob robovih pa eden še z drobnimi poševno vrezanimi črticami. Dol. ca 2,6 cm. NHMW 7607.**

12. **Fragment zanke bronastega pasnega jezička. Dol. 2 cm. NHMW 7626.**
13. **Bronaste zakovice s kroglastimi glavicami od bronastih pasnih jezičkov ali spon. NHMW 7607.**
14. **Masiven gumb iz brona z zanko. Pr. 1,2 cm. NHMW 7610.**
15. **46 majhnih bronastih polkrožnih gumbkov z zanko na spodnji strani. Pr. ca 0,8 cm. NHMW 7611.**
16. **Fragment bronaste pločevine (rob bronaste posode?). Dol. 5 cm. NHMW 7626.**
17. **Bronast plosko lit obroček z odlomljenim krakom (fragment križne ataše bronastega kotlička?). Pr. 1,6 cm. NHMW 7602.**

1. Certosafibel aus Bronze, mit längsgerilltem Bügel und beiderseits quergeritzten Bändern (Typ IIa nach Teržan). L. 6,6 cm. NHMW 7589.
2. Armbrustcertosafibel aus Bronze (Typ XIII nach Teržan), mit Tannenzweig-Muster am Fussrücken. L. 7,5 cm. NHMW 7595.

3. Fussfragment einer Fibel vom Früh-Latène-Schema aus Bronze, dessen flacher Endknopf mit einem Dreieck aus doppelten vertieften Linien, umrandet mit Pünktchen, verziert ist. L. 1,5 cm. NHMW 7608.
4. Bronzespirale aus rechteckigem Bronzedraht (vielleicht Fragment einer Armbrustkonstruktion von einer Fibel?). L. 2 cm. NHMW 7616.
5. Röhrchen aus Bronzeblech. L. 1,9 cm. NHMW 7615.
6. Armring aus Bronzeblech, hohl, abwechselnd verziert mit Bändern aus quergeritzten Linien und getriebenen Punktreihen; stark fragmentiert. Dm. ca 5,8 cm. NHMW 7599.
7. Körbchenanhänger aus Bronze, oben verziert mit geritztem umlaufenden Kreis und Kreuz am Boden. H. 2,7 cm. NHMW 7614.
8.–9. Klapperbleche aus Bronze, verziert mit Buckelchen. H. ca 2,8 cm. NHMW 7626.
10.–13. Fragmente von Gürtelbeschlägen und Nieten mit kugeligen Köpfchen aus Bronze, einige davon verziert mit geritzten Längslinien. L. ca 2,6 cm und weniger. NHMW 7607.
14. Bronzeknopf, massiv, flach gewölbt und mit rechteckiger Öse. Dm. 1,2 cm. NHMW 7610.
15. 46 Bronzeknöpfchen, gewölbt, mit kleiner Öse. Dm. ca 0,8 cm. NHMW 7611.
16. Bronzeblechfragment (Rand eines Bronzegefässes?). L. 5 cm. NHMW 7626.
17. Bronzeringfragment mit einem abgebrochenen Teil, flach gegossen (Fragment einer Kreuzattasche von einem Bronzekessel?). Dm. 1,6 cm. NHMW 7602.

Tab./Taf. 79 (Manc)

1.–2. Bronasta obročka okroglega preseka. Pr. 2,3 cm. NHMW 7600.
3.–5. Trije manjši bronasti obročki okroglega preseka. Pr. 1,6 cm. NHMW 7601.
6. Bronast zatič konjske opreme z oblo odebeljenim sredinskim delom s podolgovato luknjo v sredini in krakoma, profiliranima z ožjimi in širšimi svitki. Dol. 4,8 cm. NHMW 7609.
7. Železen nož (2 fragmenta) s koščeno oblogo držaja, pritrjeno z zakovicami; vrezan okras ročaja je sestavljen iz cikcakastih pasov, pri čemer so vmesna polja med cikcaki in njihovi robovi izpolnjena z drobnimi trikotniki. Dol. ohranjenih delov noža ca 20,3 in 13,7 cm, celotna dolžina verjetno okrog 35 cm. NHMW 7587.
8. Fragment železne sulične osti. Dol. ca 16 cm. NHMW 7586.
9. Železen nož s trnastim nastavkom za držaj. Dol. 16,3 cm. NHMW 7588.
10. Železen fragment (trnast nastavek za držaj noža ?). Dol. ca 3,3 cm. NHMW 7606.
11. Fragment železnega šila. Dol. 5 cm. NHMW 7606.
12. Čekan merjasca, neobdelan. Dol. 10 cm NHMW 7643.
13.–18. 6 železnih obročev rombičnega preseka, fragmentirani. Pr. 4,8 cm (13. in 14.) in 4 cm (15. do 18.). NHMW 7603, 7604.
19. Fragment železnega obročka. Pr. ca 3 cm. NHMW 7604.

1.–5. Bronzeringe. Dm. 2,3 und 1,6 cm. NHMW 7600, 7601.
6. Bronzeknebel eines Pferdegeschirrs, mit einem etwas dickeren, durchlochten Mittelteil und profilierten Endpartien.L. 4,8 cm. NHMW 7609.
7. Eisenmesser mit einem beinernen, zweischaligen Griff, zusammengehalten von Nieten; die geschnittene Verzierung des Griffes besteht aus abwechselnden Bändern von Zickzack- und kleinen Dreieckmuster; fragmentiert. Gesamtlänge um ca 35 cm. NHMW 7587.
8. Fragment einer Lanzenspitze aus Eisen. L. ca 16 cm. NHMW 7586.
9. Eisenmesser. L. 16,3 cm. NHMW 7588.
10. Eisenfragment eines Messerdorns (?). L. ca 3,3 cm. NHMW 7606.
11. Fragment einer Ahle aus Eisen. L. 5 cm. NHMW 7606.
12. Eckzahn eines Ebers, unbearbeitet. L. 10 cm. NHMW 7643.
13.–18. Eisenringe – Koppelringe; teilweise fragmentiert. Dm. 4,8 und 4 cm. NHMW 7603, 7604.
19. Eisenringfragment. Dm. ca 3 cm. NHMW 7604.

Tab./Taf. 80 (Manc)

1. Velika vrečasta posoda/žara s kratkim pokončnim vratom in tremi plastičnimi bradavicami na rami, dve luknjici kažeta na krpanje ostenja; temnorjava do črna; glajena. Viš. 39,5 cm. NHMW 7627.
2. Trebušasta posoda/žara s kratkim pokončnim vratom in štirimi plastičnimi bradavicami na rami; črna, glajena. Viš. 39,2 cm. NHMW 7629.
3. Posoda z visokim stožčastim vratom in žlebljenim okrasom – na vratu šest nepravilnih krogov, na trupu sedem okrasnih motivov v obliki dvokrakega sidra; zunaj črna, na sijaj glajena, znotraj rdečerjava. Viš. 14 cm. NHMW 7633.
4. Trebušasta posoda s kratkim vratom; zunaj črna, na sijaj glajena, znotraj rjava. Viš. 16,5 cm. NHMW 7632.
5. Situlasta posoda s kratkim, rahlo izvihanim vratom; temnorjavo - rdečkasta, glajena. Viš. 28 cm. NHMW 7628.
6. Lonec s po dvema nasproti si stoječima koničnima in navpično predrtima plastičnima bradavicama

tik pod robom ustja; rjavočrn, slabo glajen. Viš. 14 cm. NHMW 7638.

1. Grosses sackförmiges Gefäss, Urne, mit kurzem Hals und drei Buckeln an der Schulter; zwei kleine Löcher unter dem Schulterrand weisen auf eine Altreparatur des Gefässes hin; dunkelbraun bis schwarz, geglättet. H. 39,5 cm. NHMW 7627.
2. Grosses Kragenhalsgefäss, Urne, mit vier länglichen konischen Buckeln auf der Schulter; schwarz, geglättet. H. 39,2 cm. NHMW 7629.
3. Kleines Kegelhalsgefäss, eingetiefte Verzierung aus sechs Kreisen am Hals und aus sieben ankerförmigen Figuren an der Schulter; aussen schwarz, innen rotbraun; fein geglättet. H. 14 cm. NHMW 7633.
4. Bauchiger Topf, aussen schwarz, innen braun, fein geglättet. H. 16,5 cm. NHMW 7632.
5. Situlaförmiges Gefäss, Urne; braun-rötlich, geglättet. H. 28 cm. NHMW 7628.
6. Topf, mit zwei gegenüber stehenden Paaren vertikal durchlochter Warzen; schwarz – braun, schlecht geglättet. H. 14 cm. NHMW 7638.

Tab./Taf. 81 (Manc)

1. **Trebušasta posoda/žara z visokim stožčastim vratom in izvihanim ustjem, na rami okrašena s štirimi plastičnimi bradavicami, obdanimi s polkrožnimi kanelurami, med katerimi so pasovi navpičnih in poševnih kanelur; temnorjavočrna, glajena, grafitirana. Viš. 30 cm. NHMW 7630.**
2. **Lonec konične oblike z dvema ročajčkoma na ustju (odlomljena); rjav, grob. Viš. 11,8 cm. NHMW 7639.**
3. **Trebušast lonec s kratkim, rahlo usločenim vratom, na rami okrašen z dvema plastičnima bradavicama; svetlo rjav. Viš. 10,2 cm. NHMW 7636 (= UW 27064).**
4. **Široka posoda/žara s kratkim stožčastim vratom, na rami dve plastični bradavici; rjava, glajena; (do polovice napolnjena z žganino). Viš. 18 cm. NHMW 7631 (= UW 27063).**
5. **Lonec s kratkim lijakastim vratom; rjavordeč, grob. Viš. 15,8 cm. NHMW 7637.**
6. **Majhna posoda z visokim stožčastim vratom; črna, na sijaj glajena. Viš. 13 cm. NHMW 7634.**
7. **Globoka skleda s kratkim pokončnim vratom; temnorjava, na sijaj glajena. Viš. 12,5 cm. NHMW 7635.**
8. **Skleda z uvitim ustjem in dvema bradavicama na največjem obodu; temnorjava, glajena. Viš. 9,1 cm. NHMW 7641.**
9. **Skleda z uvitim ustjem in navpično predrto bradavico; temnorjavočrna, na sijaj glajena. Viš. 8 cm. NHMW 7642.**
10. **Velika skleda z uvitim ustjem in štirimi plastičnimi bradavicami na največjem obodu; temnorjavočrna, glajena. Viš. ca 20 cm. NHMW 7640.**

1. Kegelhalsgefäss, Urne, verziert mit vier Buckeln, eingefasst von vier halbkreisförmigen Kanneluren, dazwischen abwechselnd vertikal und schräg verlaufenden Kanneluren; dunkelbraun-schwarz, geglättet, graphitiert. H. 30 cm. NHMW 7630.
2. Konischer Topf, am Rande mit zwei Henkeln (abgebrochen); braun, grob. H. 11,8 cm. NHMW 7639.
3. Bauchiger Topf mit kurzem Hals und zwei Warzen an der Schulter; hellbraun. H. 10,2 cm. NHMW 7636 (= UW 27064).
4. Bauchiges Kragenhalsgefäss, Urne, mit zwei Buckeln an der Schulter; braun, geglättet. (Zur Hälfte mit Leichenbrand gefüllt). H. 18 cm. NHMW 7631 (= UW 27063).
5. Topf mit kurzem trichterförmigem Hals; rot-braun, grob. H. 15,8 cm. NHMW 7637.
6. Kleines Kegelhalsgefäss; schwarz, fein geglättet. H. 13 cm. NHMW 7634.
7. Schüssel mit kurzem Hals; dunkelbraun, fein geglättet. H. 12,5 cm. NHMW 7635.
8. Schale mit eingezogenem Rand und zwei Warzen; dunkelbraun, geglättet. H. 9,1 cm. NHMW 7641.
9. Schale mit eingezogenem Rand und vertikal durchlochter Warze; dunkelbraun-schwarz, fein geglättet. H. 8 cm. NHMW 7642.
10. Grosse Schale mit eingezogenem Rand und vier länglichen Warzen; dunkelbraun-schwarz, geglättet. H. ca 20 cm. NHMW 7640.

Tab./Taf. 82 (Grilc)

1. **Velika sodčasta žara s pokončnim vratom, štirimi koničnimi bradavicami na rami in dvema jezičastima držajema na spodnjem delu recipienta; rjavočrna. Viš. 50,2 cm. NHMW 14181. (Peruzzi 1883)**
2. **Velika sodčasta žara s kratkim stožčastim vratom, petimi plastičnimi bradavicami na rami in štirimi jezičastimi držaji na spodnjem delu recipienta; črna, glajena. Viš. 65 cm. NHMW 14180. (Peruzzi 1883)**

1. Grosses Gefäss, Urne, mit kurzem Hals und mit vier konischen Warzen an der Schulter und zwei Handhaben am unteren Teil des Rezipienten; braunschwarz. H. ca 50,2 cm. NHMW 14181. (Peruzzi 1883)
2. Grosses Gefäss, Urne, mit kurzem kegelförmigem Hals, fünf Buckeln an der Schulter und vier Handhaben am unteren Teil des Rezipienten; schwarz, geglättet. H. 65 cm. NHMW 14180. (Peruzzi 1883)

Ravne njive[52]

Gomila

Gr.[53] z negovsko čelado z napisom (1886) / Grab mit Negova/Negauer-Helm

Tab./Taf. 83

Szombathy, Büchlein 39, 76–77 (oz./bzw. 86–87): *9. Juni 1886, Mittwoch.*
… Die Funde hat er (=Grilc) im Walde westlich von Slemšek gemacht, SW von dem ersten bereits abgegrabenen Hügel, in seinen eigenen Walde, an der Südseite von Na ravne nivah.
*Es sind mehrere Funde: a) Der Helmhut von der Form der Negauer Helme, sehr gut erhalten. Die Krämpe ist mit einem Wulst und einem untergelegten Blechring versteift. Am letzteren sind linke und rechte kleine Öhre für das Sturmband und ein abstehender Kranz mit Löchern für das Futter befestigt. Vorne ist mit einzelnen Punkten das Wort (*Zeichnung der Buchstaben*) eingepuntzt, rückwärts in gleicher Weise ein … Dazu gehört 1 eiserner Hohlkelt und 2 schlanke Lanzenspitzen, 2 kleine Fibeln. Eine sehr grosse »Urne« stand neben dem Helm, aber sie war nicht zu erhalten. – Das Grab war ein Skelettgrab, vom Schädel sind einige wenige Stücke, von der übrigen Körpertheilen nichts erhalten.*
b) Ausserdem: 2 hohle Bronzearmringe mit je 2 Windungen; 6 geknotete Bronzearminge, geschlossen; 2 conische Bronzegefässe, schadhaft; 1 Schüssel, voll Perlen, darunter sehr grosse Bernsteinperlen; einige Fibeln u.a., z. Theil in Trümmern, Eisenwaffen.
Grilz will den Preis nicht angeben. Ich nehme Bedenkzeit.

Grilz, Brief, Wač 30/5 1886: *Bitte ich habe jetzt gefuntn Ein Hut daruf Einige bucstaben eingeschnitn, 2 Kanne (?)... und ist kenzeichen drauf 2 Hand Prisleten, 7 stück grose für Fise, Mehrere Andere sachen 3 Knofel, 2 Alte Wafen, 1 Haken, 30 Knopfe noch merere sachen … ..Da war Ales bei Einen Menschen … . Noch mehrere sachen Gefunten waren. Bütte, wen si wolen dize sachen kaufen so bitte mir zuschreiben … .*
Achtungsvol Johan Grilz mp. Wač.

Pečnik, pismo Dežmanu, 9. 6. 1886[54]: … *V hosti proti Kanderščam je veliko gomil, tam je odkopal ta Janez Grilz Helma, in ene 10 rinkov, korald iz Bernstein gotovo za en poln klobuk, ene 10 prav lepih, par lepih sulz, ena sekira, več drobnarij, pa je ena sama lukna skopal v oni dolgi gomili, in je bilo use to notri, gomile je še za tri dele za kopati, in zraven je še več gomil, to je hosta njegova, meni je rekel ako hočem te gomile prekopati, da te meni da za prav malo odškodnina, samo naj pridem … .*

Povzetek opisov: Najdbe je Grilc odkril v gozdu zahodno od Slemška, JZ od prve že odkopane gomile; v svojem lastnem gozdu na južni strani »ravnih njiv«. Gre za več najdb: a) čelada po tipu negovska čelada, zelo dobro ohranjena … (sledi natančen opis in skica črk napisa).
H grobu sodijo železna tulasta sekira in 2 ozki sulici, 2 majhni fibuli. Ob čeladi je stala zelo velika posoda (»žara«), ki pa ni ohranjena. – Grob je bil skeletni, od lobanje je ohranjenih nekaj kosov, od drugih delov skeleta pa ničesar.
b) Poleg najdb iz groba s čelado še naslednje najdbe: 2 votli bronasti zapestnici, dvakrat zaviti; 6 bronastih sklenjenih vozlastih zapestnic; 2 konični bronasti posodi, poškodovani; 1 skleda, polna jagod, med njimi velike jantarne jagode; nekaj fibul ipd., delno le v fragmentih, železno orožje.
Grilc noče povedati cene. Vzel si bom čas za premislek.

Bronasta čelada negovskega tipa, slovenske variante po Eggu 1986, ki ima s pregibom pripet spodnji del izvihanega krajca; spodnji del krajca ima navzdol upognjen rob z luknjicami za pritrditev podloge iz organske snovi in na vsaki strani cevasto zanko za podbradni jermen; ob robu spodnjih krajcev v dveh vzporednih krožnih nizih punciran okras, zunanji v obliki smrečic oz. palmet, notranji v obliki spiralic/očesc. Na sprednji strani pod grebenom je punciran napis s paleovenetskimi pismenkami (IERISNA), na zadnji strani pa dve poševni črtici proti zaključku grebena, pod njim poševna puncirana linija. Viš. 19,5 cm, prečni pr. 25,7 cm; vzdolžni pr. 27,9 cm. KHMW 2655.[55]

- **Železna tulasta sekira (verjetno ena izmed sekir na Tab. 84, najverjetneje primerek na Tab. 84: 12).**
- **2 ozki sulični osti (verjetno sulični osti na Tab. 84: 8–9).**
- **2 majhni fibuli (verjetno fibuli na Tab. 85: 1–2).**
- **1 velika posoda.**

Bronzehelm vom Typ Negova/ Negauer Helm der slowenischen Variante nach Egg 1986; einteilige Kalotte; das Innen- bzw. Futterblech der Krempe ist durch einen umschlagenen Krempensaum an dem Helm befestigt worden. Das Innenblech hat einen nach unten gebogenen Rand mit Löchern zur Befestigung des

52 Za lokacijo najdišča glej Topografski oris, Sl. 3 a, b, c; Dular 2021, 40–43, Sl. 8/1–3. / Zur Fundstelle siehe hier A Topographic outline, Fig. 3 a, b, c; Dular 2021, 40–43, Abb. 8/1–3.

53 Oznaka Rn na tablah 83–85 označuje lokacijo Ravne njive. / Die Buchstaben Rn bei den Grabnummern auf den Taf. 83–85 stehen für die Flur Ravne njive.

54 V Arhivu RS, fond AS 854, Dežman Karl, fasc. 3. Nanj me je opozoril Janez Dular, za kar se mu na tem mestu zahvaljujem/ Der Brief von Pečnik an Deschmann befindet sich im Archiv der Republik Slowenien, für den Hinweis bedanke ich Janez Dular.

55 Čelado hrani Kunsthistorisches Museum na Dunaju (= KHMW)/ Der Helm befindet sich im KHMW.

Futters und beiderseits Röllchenkinnriemenösen; es ist mit Stempeldekor aus einer Palmetten- und einer Spiralaugenreihe verziert. Vorne an der Kehle befindet sich eine punktierte Inschrift in paleovenetischer Schrift (IERISNA), hinten in der Kehle ein punktierter Schrägstrich und oberhalb zwei schräge Ritzungen in Form eines V. H. 19,5 cm; Dm. 27,9 × 25,7 cm. KHMW 2655.

- Tüllenbeil aus Eisen (möglicherweise eines von den Beilen auf der Taf. 84, am wahrscheinlichsten das Beil Taf. 84: 12).
- Zwei Lanzenspitzen aus Eisen mit schmalem Blatt (wahrscheinlich die Stücke Taf. 84: 8–9).
- Zwei kleine Fibeln (wahrscheinlich die beiden Taf. 85: 1–2).
- 1 grosses Gefäss.

Lit.: Pellegrini 1969, 48–51, Tab. 1; Egg 1986, 228 (Nr. 330), Abb. 36: 6; 186; Taf. 248 b-249; Dular 2016, 78, Tab. 6: 1; glej tu Repanšek.

Najdbe brez natančnih podatkov

Funde ohne Angaben über ihren Grabzusammenhang

Tab./Taf.84

1. **27 bronastih polkrožnih gumbkov z zanko na spodnji strani. Pr. ca 1,3 cm. NHMW 34846 (KHMW 2669).**[56]
2. **Bronast polkrožni gumbek z bunčico na vrhu in dvema nasproti si ležečima luknjicama na obodu. Pr. 1,1 cm. NHMW 34845.**
3. **Trije drobni bronasti polkrožni gumbki z zankico na spodnji strani. Pr. ca 0,8 cm. NHMW 34846 (KHMW 2669).**
4. **Bronast obroček okroglega preseka. Pr. 2,3 cm. NHMW 34841 (KHMW 2666).**
5. **Bronast obroček s štirimi bradavičkami. Pr. 2,4 cm. NHMW 34842 (KHMW 2667).**
6. **Bronast obroček s šestimi ovalnimi izrastki. Pr. 2,4 cm. NHMW 34843 (KHMW 2667).**
7. **Železna tulasta sekira z ušescem in ostanki lesenega toporišča v tulu. Dol. 15 cm. NHMW 35201 (KHMW 2693).**
8. **Železna sulična ost z ozkim listom in vodoravnim žlebom na dolgem tulu. Dol. 32 cm. NHMW 35204 (KHMW 2674).**
9. **Železna sulična ost z ozkim listom, tul fragmentiran. Dol. ca 22,4 cm. NHMW 35205 (KHMW 2671).**
10. **Železna sulična ost, fragmentirana. Dol. ca 21 cm. NHMW 35206 (KHMW 2672).**
11. **Železna tulasta sekira, fragmentirana, v tulu sledovi lesenega toporišča. Dol. 18,4 cm. NHMW 35203 (KHMW 2675).**
12. **Železna tulasta sekira z ušescem, v tulu zarjaveli ostanki lesenega toporišča. Dol. ca 20 cm. NHMW 35202 (KHMW 2674).**

1. 27 Bronzeknöpfchen mit Öse. Dm. ca 1,3 cm. NHMW 34846 (KHMW 2669).[57]
2. Bronzeknöpfchen mit Buckelchen und zwei seitlichen Löchern. Dm. 1,1 cm, NHMW 34845.
3. Bronzeknöpfchen mit Öse. Dm. 0,8 cm. NHMW 34846 (KHMW 2669).
4. Bronzering. Dm, 2,3 cm. NHMW 34841 (KHMW 2666).
5. Bronzering mit vier Warzen Dm. 2,4 cm. NHMW 34842 (KHMW 2667).
6. Bronzering mit sechs Warzen. Dm. 2,4 cm. NHMW 34843 (KHMW 2667).
7. Tüllenbeil aus Eisen mit seitlicher Öse und Holzresten des Schaftes in der Tülle. L. 15,3 cm. NHMW 35201 (KHMW 2693).
8. Lanzenspitze aus Eisen, mit schmalem Blatt und einer Rille an der langen Tülle. L. 32 cm. NHMW 35204 (KHMW 2674).
9. Lanzenspitze aus Eisen, mit schmalem Blatt, Tülle fragmentiert. L. ca 22,4 cm. NHMW 35205 (KHMW 2671).
10. Lanzenspitze aus Eisen; fragmentiert. L. ca 21 cm. NHMW 35206 (KHMW 2672).
11. Tüllenbeil aus Eisen; mit Holzresten in der Tülle; fragmentiert. L. 18,4 cm. NHMW 35203 (KHMW 2675)
12. Tüllenbeil aus Eisen mit Öse und Holzresten in der Tülle. L. ca 20 cm. NHMW 35202 (KHMW 2674).

Tab./Taf. 85

1.–2. Drobni bronasti fibuli s pestičastim gumkom na nogi (druga je fragmentirana); vrh loka pri prvi je okrašen s pasom prečnih vrezov. Dol. 3,5 in 2,9 cm. NHMW 34838 (KHMW 2663).

3. Bronasta trakasta fibula z diskastim gumbom na prehodu loka v iglo in dolgo nogo, okrašeno s tremi pasovi prečnih vrezov pred kroglastim zaključkom. Dol. 10,3 cm. NHMW 34840 (KHMW 2665).

4. Bronasta certoška fibula s prečnim rebrom na loku in okrasom punciranih koncentričnih krožcev na

56 Najdbe iz te gomile na tablah 84–85 so bile skupaj z negovsko čelado najprej hranjene v KHMW, zato v oklepaju navajamo tudi prvotno inventarno številko KHMW.

57 Die Funde aus dem Hügel waren zunächst zusammen mit dem Negauer-Helm in KHMW aufbewahrt, deswegen ist auch die alte Inventarnummer zitiert.

hrbtu noge (tip V po Teržan). Dol. 7,7 cm. NHMW 34839 (KHMW 2664).

5. **Bronast votel scepter (fragmentiran), okrašen z izmenjujočimi se pasovi na gosto razporejenih poševnih vrezov, zamejenih z vodoravnima črtama, in neokrašenimi pasovi, le vrhnji pas krasi cikcakast vrez. Dol. 7,4 cm. NHMW 34847 (KHMW 2650).**

6.–11. **Šest bronastih masivnih narebrenih nanožnic z nesklenjenima oz. dotikajočima se koncema. Pr. ca 12 cm. NHMW 34837 (KHMW 2658).**

12. **Gladka bronasta zapestnica s presegajočima se koncema. Pr. 5,6 cm. NHMW 35150.**

13. **Bronasta zapestnica z nesklenjenima koncema, prečno razčlenjenima s kroglasto odebelitvijo in rebri, na zunanji strani pa vzdolžno narebrena. Pr. 8,5 cm. KHMW 2661.**

14. **Bronasta situla (fragmentirana), plašč spet s ploskimi zakovicami, dno pritrjeno na plašč s pregibom. Ohranjena viš. ca 10,2 cm. NHMW 79100. Lit.: Jereb 2016, 51, Taf. 39: 82.**

15. **Bronasta situla (fragmentirana), plašč spet s ploskimi zakovicami. Ohranjena viš. ca 16 cm. NHMW 79099. Lit.: Jereb 2016, 51, Taf. 39: 81.**

1.–2. Kleine Bogenfibeln mit aufgebogenem Fussknopf aus Bronze, der Bügel der ersten ist oben mit Querlinien verziert. L. 3,5 und 2,9 cm. NHMW 34838 (KHMW 2663).

3. Bandfibel aus Bronze, am Fussende eine Verzierung von Querlinien und einem kugeligen Fussknopf. L. 10,3 cm. NHMW 34840 (KHMW 2665).

4. Certosafibel aus Bronze, mit punzierten Kreisaugen verzierter Fuss (Typ V nach Teržan). L. 7,7 cm. NHMW 34839 (KHMW 2664).

5. Bronzezepter, abwechselnd verziert mit einfachen und schräggeritzten Bändern, flankiert mit umlaufenden geraden Linien, nur ganz oben ein Band mit Zickzackmuster. L. 7,4 cm. NHMW 34847 (KHMW 2650).

6.–11. Sechs Fussringe aus Bronze, massiv, offen, geknotet bzw. breit gekerbt. Dm. ca 11-12 cm. NHMW 34837 (KHMW 2658).

12. Armring aus Bronze, mit übergreifenden, etwas verjüngten Enden. Dm. 5,6 cm. NHMW 35150.

13. Armring aus Bronze, massiv, offen, längsgerillt und mit Petschaftenden. Dm. 8,5 cm. KHMW 2661.

14. Bronzesitula, fragmentiert. H. ca 10,2 cm. NHMW 79100. Lit: Jereb 2016, 51, Taf. 39: 82.

15. Bronzesitula, fragmentiert. H. ca 16 cm. NHMW 79099. Lit.: Jereb 2016, 51, Taf. 39: 81.

Peruzzijeva zbirka iz 1886–1887

Sammlung Peruzzi 1886–1887

Gr. 1886 / 1 — Tab./Taf. 86 A

Peruzzi: Brief an Szombathy: Watsch am 12. August 1886.[58]

Hochwohlgeborener Herr Szombathy!

Am 10.d.m. habe ohne Erfolg gegraben. Am 11. bei einem Skilet habe ein Fibula aus Brons und 2 Ohrgehänge bekommen, dann Nachmittag 2 Skileten nebeneinander, die aber nur 3 Spinnwirteln und kleine Stücke von Brons hatten. Heute grabe ich noch, wenn es nicht besser wird,…

Povzetek opisa: Peruzzi, pismo Szombathyju, 12. 8. 1886: 10. t.m. sem izkopaval brez uspeha. 11. (avgusta) pa sem pri enem skeletu našel fibulo iz brona in dvoje uhanov, nato pa popoldan dva skeleta, enega ob drugem, ki pa sta imela le 3 vijčke in majhne bronaste kose.

1. **Fragment bronastega trakastega lasnega obročka/uhana (prvotno dva obročka), okrašenega z vzdolžnimi kanelurami, ob robovih pa še z drobnimi poševnimi vrezi. Pr. ca 5 cm. NHMW 14182.**
2. **Dvozankasta ločna bronasta fibula z votlim lokom, okrašenim s pasovi vrezov v motivu smrekovih vejic. Dol. 10,8 cm. NHMW 14182.**

1. Fragment eines längsgerillten Ohr- oder Haarreifens, mit fein gekerbten Rändern; fragmentiert (ursprünglich 2 Ringe). Dm. ca 5 cm. NHMW 14182.
2. Zweischleifige Bogenfibel aus Bronze, hohl, verziert mit Bändern in Tannenzweigmuster. L. 10,8 cm. NHMW 14182.

Gr. 1886 / 2 — Tab./Taf. 86 B

Peruzzi, Brief an Szombathy: Watsch am 21. August 1886.

Hochgeehrtester Herr Szombathy!

…. Die Urne ist gut zusammengestellt und sieht so aus (Skizze: Urne mit einer Schale bedeckt): innwendig wurde eine kleine Schale. …

58 Iz pisma ni razvidno, s katere lokacije najdbe izvirajo. Na podlagi številčenja sklepamo na Apno (glej spodaj Tab. 87)./ Anhand des Briefes ist nicht klar aus welcher Flur/Fundort die Funde bzw. Gräber stammen. Wir nehmen an, dass es um die Lokalität Apno ging (siehe unten Taf. 87).

Povzetek opisa: Peruzzi, pismo Szombathyju, 21. 8. 1886: Žara je dobro ohranjena in izgleda takole (skica trebušaste žare pokrite s skledo): v notranjosti majhna skledica.

1. **Skleda z uvitim ustjem/pokrov žare z jezičastim, navpično predrtim ročajčkom; temnorjava, glajena. Viš. 8,5 cm. NHMW 14273.**
2. **Skledica, na rami poševno nažlebljena; črna, glajena, grafitirana. Viš. 5 cm. NHMW 14276.**
3. **Trebušasta posoda/žara z visokim, konkavno usločenim vratom; zunaj črna, znotraj rjavordeča, glajena. Viš. ca 34 cm. NHMW 14272.**

1. Schale, Deckel der Urne, mit eingezogenem Rand und vertikal durchlochter Handhabe; dunkelbraun, geglättet. H. 8,5 cm. NHMW 14273.
2. Schälchen mit kurzem zylindrischem Hals und schräg kannelierter Schulter; schwarz, geglättet, graphitiert. H. 5 cm. NHMW 14276.
3. Bauchiges Gefäss, Urne, mit hohem geschweiftem Hals; aussen schwarz, innen rotbraun, geglättet. H. ca 34 cm. NHMW 14272.

Brez podaktov/ Ohne Grabangabe — Tab./Taf. 86 C

1. **Skleda z uvitim ustjem; rjava. Viš. 8 cm. NHMW 14275.**
2. **Skleda z uvitim ustjem; rdečkasta, glajena. Viš. 9,5 cm. NHMW 14274.**

1. Schale mit stark eingezogenem Rand, braun. H. 8 cm. NHMW 14275.
2. Schale mit eingezogenem Rand, rötlich, geglättet. H. 9,5 cm. NHMW 14274.

Apno pri Slemšku[59]

Apno bei Slemšek

Gr. 1886 / 8[60] — Tab./Taf. 87 A

Peruzzi: Brief an Szombathy: Watsch am 11. September 1886.
Hochgeehrtester Herr Szombathy!
Unter Heutigen berichte, dass ich in Mariathal noch nicht gegraben habe, weil ich auf dem rechten Fusse eine Entzündung habe. Hingegen habe auf Apno bei Slemschek gegraben und dorten gefunden Nr. 8 eine Urne unter einer grossen Schwarten Platte, die Höhe 67 cm, die Breite 27 cm, darin waren zwei Gürtel aus kleinen Knöpfchen, am aller ehestens auf Leder angenäht, die Form war so: (folgt die Skizze: die Knöpfchen in drei Reihen nebeneinander) ganz oben unten am Leichenbrannt ein zweites. Ferner waren viele Broncestücke von Armringen, nach meiner Meinung sehr kleine Korallen, die Fibula Armringe aus Bronc und Eisen halten sich zusammen. Die Inhalt betrug an Kohlen und Leichenbrannt 3 Wasserschöpfer darin sind Knöpfe und Stücke von Bronc sammt Koralen. Das Aussuchen ist sehr mühsam. … ..

Povzetek opisa: Peruzzijevo pismo Szombathyju, 11. 9 1886: … izkopaval sem na Apnu pri Slemšku in našel: Nr. 8 – pod veliko debelo ploščo, višina 67 cm in širina 27 cm, žara, v njej dva pasova iz majhnih gumbkov (skica), najverjetneje prišitih na usnje, eden povsem zgoraj, drugi spodaj na žganini. Dalje številni bronasti kosi, kot so zapestnice, zelo majhne jagode, skupaj zlepljene fibula in zapestnice iz brona in železa. Vsebina znaša za 3 vrče oglja in žganine, v kateri so gumbki in bronasti kosi ter jagode. Iskanje je zelo zamudno.

1.–2. 1875 bronastih gumbkov z zankico na spodnji strani. Pr. ca 0,6 cm. NHMW 14219.
3. Bronasti gumbki z zankico na spodnji strani, z železno rjo zlepljeni z drobnimi steklenimi jagodami, ki so nanizane na (verjetno) železno žičko. NHMW 14192.

59 Za lokacijo najdišča glej tu poglavje Topografski oris, Sl. 3 a, b, c; Dular 2021, 60–61, Sl. 8/2; 13/1–2. / Zur Fundstelle siehe hier Kapitel A Topographic outline, Fig. 3 a, b, c; Dular 2021, 60–61, Abb. 8/2; 13/1–2.

60 Številke grobov 8–11 so povzete po poročilu v Peruzzijevem pismu, v katerem pa grobovi 1–7 niso omenjeni, zato ni znano, ali so bili brez pridatkov ali ne ali pa gre celo za grobove na Tab. 86. / Die Grabnummern richten sich nach dem Brief von Peruzzi, in dem allerdings die Gräber 1–7 nicht erwähnt sind, daher ist nicht klar, ob sie beigabenlos waren oder nicht, oder ob es sogar um die Gräber 1–7 auf der Taf. 86 geht, was am wahrscheinlichsten ist.

4.–6. Drobne steklene jagode svetlozelene in bele barve (št. 4. in 6.) ter drobne jantarne jagode (št. 5). NHMW 14213. – Verjetno sestavni del istega nakita kot jagode pod št. 3 (NHMW 14192) in jagode, zlepljene z bronasto fibulo in železno zapestnico pod št. 7. (NHMW 14218).

7. Skupek kosov, med seboj zlepljenih z železno rjo: bronasta dvozankasta ločna fibula z železno iglo, na obeh koncih loka okrašena s pasom drobnih prečnih vrezov (dol. ca 8,5 cm); v zanki nad nogo tiči majhen oboček iz bronaste žiče; na iglo sta prirjavela gladka bronasta zapestnica s presegajočima se koncema (pr. ca 7,5 cm) in železna zapestnica/obroč (pr. ca 7,5 cm), na njo pa drobne steklene in jantarne jagode ter ostanki tkanine. NHMW 14218.

1.–2. 1875 Bronzeknöpfchen mit Öse. Dm. ca 0,6 cm. NHMW 14219.

3. Bronzeknöpfchen mit Öse, auf Eisenrost mit Glasperlchen zusammenkorrodiert. NHMW 14192.

4.–6. Winzige Perlchen aus hellgrünem und weissem Glas und Bernstein. NHMW 14213.

7. Ein Klumpen von Gegenständen durch Eisenkorrosion zusammenhafttend: zweischleifige Bogenfibel aus Bronze mit Nadel aus Eisen (L. ca 8,5 cm), der Bügel an beiden Seiten mit Querstrichen verziert; in der Fussschleife befindet sich ein Bronzedrahtringchen; an der Fibelnadel kleben ein glatter Armring aus Bronze mit übergreifenden Enden (Dm. ca 7,5 cm) und ein Eisenarmring (Dm. ca 7,5 cm), an dem winzige Glas- und Bernsteinperlchen sowie Textilreste anhaften. NHMW 14218.

Gr. 1886 / 9 Tab./Taf. 87 B

Peruzzi: Brief an Szombathy: Watsch am 11. September 1886.
Siehe oben unter Grab 8: *… Urne 9 hat die Form (folgt die Zeichnung: Urne mit Gruppen von Kaneluren am Bauch und Deckel – eine Schale). Darin war Leichenbrand eine Nehnadel aus Brons, von aussen sehr viele Stücke aus Eisen. …*

Povzetek opisa: Peruzzi, pismo Szombathyju, 11. 9. 1886 (Začetek pisma glej zgoraj pod grob 8): … Žara 9 s pokrovom v obliki sklede. V njej žganina in bronasta šivanka, zunaj nje številni železni kosi. …

1. Fragmenti trebušaste posode/žare, na največjem obodu okrašene z navpičnimi kanelurami; temnorjava, glajena. NHMW 14184.

2. Bronasta šivanka z odlomljenim ušescem. Dol. 8 cm. NHMW 14224.

1. Fragmente eines kannelierten Gefässes, dunkelbraun, geglättet. NHMW 14184.

2. Nähnadel aus Bronze; fragmentiert. L. 8 cm. NHMW 14224.

Gr. 1886 / 10 Tab./Taf. 87 C

Peruzi: Brief an Szombathy: Watsch am 11. September 1886.
Siehe oben unter Gräber 8–9: *… Nr. 10 waren 3 Urnen eine Grosse und zwei kleine Urnen, nur eine kleine Urne war zum zusammenstellen, die Andere nicht. In der grossen zerdrücken waren Eisenfibula Armringe und Bronsring sich zusammenhaltend. …*

Povzetek opisa: Peruzzi, pismo Szombathyju, 11. 9. 1886 (prvi del pisma glej zgoraj pod grobovoma 8 in 9): … V grobu št. 10 so bile 3 žare, ena velika in dve majhni, samo ena majhna se je dala sestaviti, preostali dve ne. V veliki zdrobljeni žari so bili zlepljeni železna fibula, zapestnice in bronast obroč.

1. Železna dvozankasta ločna fibula, na lok obešen prirjavel bronast obroček; na fibulo so prirjavili tudi številni koščki kalciniranih kosti. Dol. 14,9 cm. NHMW 14216.

2.–3. Masivni železni zapestnici z odprtima koncema s prirjavelimi koščki kalciniranih kosti. Pr. ca 8,2 cm. NHMW 14217.

1. Zweischleifige Bogenfibel aus Eisen, am Bügel ein Bronzering und Reste kalzinierter Knochen. L. 14,9 cm. NHMW 14216.

2.–3. Armringe aus Eisen, sehr massiv, offen, mit anhaftenden Resten kalzinierter Knochen. Dm. ca 8,2 cm. NHMW 14217.

Gr. 1886 / 11 Tab./Taf. 87 D

Peruzzi: Brief an Szombathy: Watsch am 11. September 1886.
Siehe oben unter Gräber 8–10: *… Dann waren noch andere Platten unter deren nur Kohlen und Leichenbrand in der Letzten unerhaltenen waren klein Bronsringe 4 Stück aus Eisen 1 Stck. …*

Povzetek opisa: Peruzzi, pismo Szombathyju, 11. 9. 1886 (za prvi del pisma glej zgoraj pod grobovi 8–10): … Nato še druge plošče, pod katerimi sta bila le oglje in žganina, le pod zadnjo so bili 4 bronasti obroči in 1 železen.

1. **Železen obroček s prirjavelimi odtisi tkanine in drobnimi jantarnimi jagodami. Pr. ca 4 cm. NHMW 14196.**
2.–5. **Štirje bronasti obroči različnih velikosti. Pr. med ca 3 in 3,8 cm. NHMW 14195.**

1. Eisenring, korrodiert mit kleinen Bernsteinperlen und Textilresten. Dm. ca 4 cm. NHMW 14196.
2.–5. Vier Bronzeringe. Dm. zwischen 3,8 und 3 cm. NHMW 14195.

Gr. 1887 / 1 a – grob z dvogrebenasto čelado/ Grab mit Doppelkammhelm

Tab./Taf. 88–90

Szombathy, Büchlein 27, 93–95 (oz./bzw. 168–169): *8. Dezember 1887.*
Excursion nach Watsch.
Die neuen Funde wurden gemacht auf dem Felde des vulgo Šupan, Ignaz Hribar, Pod Slemškom. (Skize der Lage des menschlichen Skelettes und schräg dazu des Pferdes). Zu Rechten des Skelettes lag ein langer Ledergürtel, zu den Füssen die anderen Beigaben. Daneben quer das Pferdeskelett mit 4 Bronzescheiben und einer Trense. Ein Helm lag für sich in der Erde, ein zweiter, ganz zersetzt, in einer grossen Bronzeschüssel. Ferner waren zwei Thongefässe dabei und an einem Arm ein sehr schöner Ring, zweimal gewunden, hohl; an der linken Seite des Skelettes ein eiserner Hohlkelt.
….
… Das Feld des vulgo Šupan liegt auf dem gegen den Markt herabziehenden Abhang des Slemšek; auf der oberen Hälfte ist angebaut, auf der unteren hat Peruzzi gegraben. Es zeigt sich, dass noch weitere Funde kommen. Zunächst will der Besitzer selbst graben. Das darunter liegende Feld trägt Weizen, zeigt aber auch Funde.

Povzetek opisa: Ekskurzija na Vače. Nove najdbe so bile odkrite na polju lastnika po domače Župan, Ignac Hribar, Pod Slemškom. Na desni strani skeleta je ležal dolg usnjen pas, pri nogah drugi pridatki. Poleg njega počez konjski skelet s 4 bronastimi koluti/falerami in žvalami. Čelada je ležala posebej v zemlji, druga (čelada!), povsem zdrobljena, v veliki bronasti skledi. Dalje sta bili zraven dve glinasti posodi in na roki zelo lepa bronasta zapestnica, dvakrat zavita, votla; na levi strani skeleta železna tulasta sekira….
…Polje po domače Župana leži na pobočju nasproti trga, ki se spušča od Slemška;[61] na zgornjem delu je posajeno, na spodnjem je izkopaval Peruzzi. Kaže na še nadaljnje najdbe. Naprej želi lastnik izkopavati sam. Spodnja njiva je posejana z žitom, a se tudi pojavljajo najdbe.

61 Dular 2016, 77, Abb. 5, Taf. 4, postavlja to lokacijo na Apno pri Kleniku.

Tab. /Taf. 88

Bronasta dvogrebenasta čelada, delno poškodovana, predvsem na levi strani kalote. Grebena flankirata na vsaki strani dve iztolčeni rebri. Spodnji del s krajci je pritrjen na kaloto z zakovicami, ki so vidne le z notranje strani, kjer je ohranjen tudi majhen pločevinast trak, verjetno od popravila čelade. Na robu krajcev so luknjice, v katerih ponekod še tičijo majhne zakovice s kroglastimi glavicami za pritrditev podloge. Na zadnji strani čelade je ohranjen kratek nastavek z luknjico za pritrditev perjanice, na sprednji strani je le še luknjica brez nastavka; na spodnji strani krajcev sta ohranjeni ovalni oz. oglati zanki za pritrditev podbradnega jermena. Viš. 20 cm, vzdolžni pr. 32,6 cm, prečni pr. 31 cm. NHMW 14230.

Doppelkammhelm aus Bronze, teilweise beschädigt, besonders an der linken Kalottenseite. Zwei Rippen begleiten die Kämme. Die Kalotte und der untere Teil mit Krempe sind so ausgezeichnet zusammengenietet, dass die Nieten nur im Helminneren erkennbar sind, wo sich auch ein Blechstreifen befindet (von einer Reparatur?). Am Krempenrand befinden sich kleine Löcher, in manchen stecken noch kleinköpfige Nieten für die Futterbefestigung; auf der Krempenunterseite eine ovale und eine etwas eckigere Kinnriemenöse. Von dem vorderen Kammhalter ist nur ein Loch erhalten geblieben, hinten dagegen ein gelochter Stift. H. 20 cm; Dm. 32,6 × 31 cm. NHMW 14230.

Tab./Taf. 89

1. **Železne žvale z brzdami/psalijami kvadratnega preseka, tremi zankami in polkrožnimi odebelitvami na koncih, skitski tip oz. tip Szentes Vekerzug. Dol. brzd 19,6 cm, dol. žval z zanko ca 9–10 cm. NHMW 14221.**
2.–5. **Štiri bronaste falere oz. jermenski razdelilci s po dvema zankama na spodnji strani. Pr. ca 7,4 cm. NHMW 14193.**
6. **Bronasta spiralno uvita votla zapestnica, okrašena s pasovi prečnih vrezov, vmesni neokrašeni pasovi so rahlo napeti. Pr. 8 cm. NHMW 14189.**
7. **Železna vitka tulasta sekira z ušesecem, pod robom tula okrašena z dvema ali tremi vzporednimi vrezi oz. žlebovi. Dol. 18 cm. NHMW 14227.**

– **Bronasta čelada, zdrobljena.**
– **Bronasta skleda.** [62]
– **Dve glineni posodi.**

62 Od kod podatek, naveden pri Dular (2016, 92, T. 4), da je bil med grobnimi pridatki tudi bronast vrč, ni jasno; niti Szombathy niti Peruzzi ga ne omenjata.

1. Pferdetrense mit Psalien mit drei Schleifen, mit quadratischem Querschnitt sowie halbkugeligen Enden, skythischer Typ Szentes Vekerzug. L. der Psalien 19,6 cm, L. der Trensen ca 9–10 cm. NHMW 14221.
2.–5. Vier runde Bronzefaleren/ Riemenverteiler mit doppelten Ösen an der unteren Seite. Dm. ca 7,4 cm. NHMW 14193.
6. Spiralarmring aus Bronze, hohl, abwechselnd mit quergeritzten und einfachen Bändern verziert. Dm. 8 cm. NHMW 14189.
7. Tüllenbeil aus Eisen, mit seitlicher Öse und zwei oder drei Rillen unter dem Rand. L. 18 cm. NHMW 14227.

– Bronzehelm, ganz zersetzt.
– Grosse Bronzeschüssel.[63]
– Zwei Tongefässe.

Lit.: Gabrovec 1963–64, 309, Tab. 21, 2; Egg 1986, 184 (Nr. 134), Abb. 135, Taf. 70; Dular 2016, 77, 92, Taf. 4.

Gr. 1887 / 1 b – konjski pokop / Pferdebestattung Tab./Taf. 89–90

Najdbe na Tab. 89: 8–10 in Tab. 90 verjetno pripadajo prej opisanemu grobu z dvogrebenasto čelado (oz. dvema čeladama?), kar verjetno pomeni, da sta bila morda žrtvovana oz. pokopana dva konja.

Wahrscheinlich gehören die Funde auf den Taf. 89: 8–10 und 90 zu dem oben beschriebenen Grab mit Doppelkammhelm (bzw. mit zwei Helmen?). Dies bedeutet möglicherweise, dass es sich um die Bestattung von gar zwei Pferden handelte.

Siehe dazu Szombathy oben (8. 12. 1887) und zwei Briefe von Peruzzi.
Peruzzi, Brief, Watsch am 11. Dezember 1887.
Hoch geehrtester Herr Szombathy!
…. Vom Pferde haben wir nicht alles ausgegraben; indem der Kopf eine Klafter vom Pferde lag und bei selben sollte ein Ring und zwei Lanzen/?/ sein. Ich werde mit der Zeit trachten dieses bei Gelegenheit zu kaufen, nur muss ich es sehen, weil der Grundbesitzer die Sachen mehr geheim hält. Er gräbt selber mit zwei anderen Arbeitern, und was er ausgraben wird, das bekomme ich so in die Hand früher oder später.

Peruzzi, Brief, Watsch am 2. Jänner 1888.
Euer Hochwohlgeboren!
Der Župan von Klenik hat mir die noch eine Klafter bei Pferdekopf liegenden Sachen um eine Kaufpreis von 6 F in Kauf gestellt. Es sind dabei 2 eisernen Lanzen, ein Messer ein Girtel, aus Brons, ein Ring unbedeutend. Was könnte ich ihm dafür geben? Was ich gleich absenden möchte. Auch die Grabung für aufs Jahr hat er mir zugesprochen. … …

Povzetek opisov: Peruzzi, pismo 11. december 1887: … Od konja nismo vsega izkopali; glava leži seženj od konja in zraven naj bi bili najdeni en obroč in dve sulici (?). Bom poskušal to kupiti, a lastnik drži stvari na skrivnem. Izkopava sam z dvema delavcema, ampak kar bo izkopal, bom prej ali slej dobil v roke.

Peruzzi, pismo 2. januar 1888: Župan s Klenika mi je stvari, ki so ležale seženj od konjske glave, ponudil za ceno 6 F. Zraven so 2 železni sulici, nož, pas, iz brona in nepomemben obroč. Koliko mu lahko dam za to? Želel bi jih takoj odposlati. Obljubil mi je tudi izkopavanje v teku naslednjega leta.

Tab./Taf. 89: 8–10

8. **Železen nož; fragmentiran. Dol. 8,7 cm. NHMW 14223.**
9. **Bronasta pravokotna pasna spona iz dveh kosov, očitno že antično popravljena, s po dvakrat tremi zakovicami na eni strani spone, pri čemer so prvotne, tj. robne zakovice, s kroglastimi glavicami, na drugi strani pa je železna zakovica, s katero je bil verjetno pritrjen kavelj za spenjanje, ta je odlomljen. Dol. ca 10 cm. NHMW 14220.**
10. **Bronast obroček rombičnega preseka. Pr. 3,8 cm. NHMW 14190.**

8. Eisenmesser, fragmentiert. L. 8,7 cm. NHMW 14223.
9. Rechteckiges Gürtelblech aus Bronze, alt repariert; zwei Bleche verbunden mit drei flachen Nieten, an einem Ende drei Nieten mit kugeligen Köpfchen, am anderen eine eiserne Niete zur Befestigung des Hakens (abgebrochen); fragmentiert. L. ca 10 cm. NHMW 14220.
10. Bronzering. Dm. 3,8 cm. NHMW 14190.

Tab./Taf. 90

1.–4. **Štirje železni obroči pravokotnega preseka na podolgovati zanki s skovanima krakoma, ki se zaključujeta z okroglo oz. ovalno ploščico, speto z železno zakovico; kovinski deli vajeti konjske opreme (zelo fragmentirani). Pr. obročev ca 7 cm, dol. zanke z ovalnim okovom ca 6 cm. NHMW 14222.**
5. **Železen zvonček (?), v notranjosti železna prečka. Viš. 5,7 cm. NHMW 14222.**

63 Der unter den Grabbeigaben aufgelistete Bronzekrug bei Dular 2016, 77, Taf. 4, findet weder von Szombathy noch von Peruzzi eine Erwähnung.

6. **Železna sulična ost (tul fragmentiran). Dol. ca 26,5 cm. NHMW 14228.**
7. **Velika železna sulična ost (delno fragmentirana), v spodnjem delu tula okrašena z vodoravnimi rebri. V tulu še zarjaveli ostanki lesenega toporišča. Dol. ca 45 cm. NHMW 14229.**

1.–4. Vier Eisenringe mit Eisenschleifen, deren rundliche Enden mit Eisennieten verbunden sind (Koppelring – Zügelringe des Pferdegeschirrs); fragmentiert. Dm. ca 7 cm, L. der Scheifen ca 6 cm. NHMW 14222.
5. Glöckchen (?) aus Eisen mit einem eisernen Stift im Inneren. H. 5,7 cm. NHMW 14222.
6. Lanzenspitze aus Eisen; Tülle fragmentiert. L. ca 26,5 cm. NHMW 14228.
7. Lanzenspitze aus Eisen, mit Rippen verzierte Tülle, in der noch Schaftholzreste stecken; fragmentiert. L. ca 45 cm. NHMW 14229.

Lit.: Teržan 1998, 529, Taf. 10; Dular 2016, 77, 92, Taf. 4.

Gr. 1887 / 2 Tab./Taf. 91 A

Szombathy, Büchlein 27, 94 (oz./bzw. 169): *8. Dezember 1887.*
Excursion nach Watsch… …
….Dann wurden noch gefunden: ein Kinderskelett mit zwei kleinen Armringen.

Povzetek opisa: (za začetek opisa glej zgoraj pod grobom 1 z dvogrebenasto čelado)….
Nato je bil najden še otroški skelet z dvema majhnima zapestnicama.

Gladki bronasti zapestnici s presegajočima se koncema. Pr. ca 4,3 cm. NHMW 14185, 14186.

Zwei glatte Armringe mit übergreifenden Enden. Dm. ca 4,3 cm. NHMW 14185, 14186.

Gr. 1887 / 3 Tab./Taf. 91 B

Szombathy, Büchlein 27, 94 (oz./bzw. 169): *8. Dezember 1887.*
Excursion nach Watsch…..
… Dann wurden noch gefunden: …., ein grosses Skelett mit einer guten Schlangenfibel und einem Armring, nebst zwei Gefässen.

Povzetek opisa: ….Nato je bilo najdeno: … , velik skelet s kačasto fibulo in zapestnico, poleg še dve posodi.

1. **Bronasta kačasta fibula. Dol. 9,3 cm. NHMW 14214.**
2. **Masivna bronasta zapestnica s presegajočima se in zoženima koncema, okrašena s pasovi prečnih vrezov. Pr. 7,4 cm. NHMW 14188.**
– **Dve posodi.**

1. Schlangenfibel aus Bronze. L. 9,3 cm. NHMW 14214.
2. Armring aus Bronze mit übergreifenden verjüngten Enden, massiv, verziert mit quergeritzten Bändern. Dm. 7,4 cm. NHMW 14188.
– Zwei Gefässe.

Gr. 1887 / 4 Tab./Taf. 91 C

Peruzzi, Brief , Watsch am 19. Dezember 1887.
Euer Hochwohlgeboren!
…. .. Die 2 Armringe sind bei einem Skilet gefunden worden in der Gegend wo die vorjährige runde Fibel war. Was könnte ich dafür geben? Die Pferdeknochen werde später ausgraben lassen.

Povzetek opisa: Peruzi, pismo 19. 12. 1887: …. 2 zapestnici sta bili najdeni pri enem skeletu na območju, kjer je bila lani odkrita okrogla fibula. Koliko lahko dam za njih? Konjske kosti bom dal izkopati pozneje (glej zgoraj pod konjski pokop).

1.–2. Bronasti zapestnici s presegajočima se in rahlo zoženima koncema, prva okrašena ob robovih s prečnimi drobnimi vrezi, druga pa s pasovi prečnih drobnih vrezov. Pr. 5,5 in 6,7 cm. NHMW 14187.

1.–2. Zwei Armringe aus Bronze mit übergreifenden verjüngten Enden, einer mit feingekerbten Rändern, der zweite veziert mit quergeritzten Bändern. Dm. 5,5 und 6,7 cm. NHMW 14187.

Pod Slemškom – Peruzzijeva zbirka 1887, najdbe brez natančnih podatkov

Pod Slemšek, Sammlung Peruzzi 1887, Funde ohne Angaben über die Grabzusammenhänge Tab. /Taf. 91 D

1. **Fragment večglave igle ali loka ločne vozlaste fibule z železnim jedrom in bronastimi vozli. Dol. 2,7 cm. NHMW 14207.**
2. **Bronasta trakasta fibula z diskasto ploščico na prehodu loka v iglo. Dol. 8,2 cm. NHMW 14215.**

3. **Fragment noge bronaste fibule s kroglastim zaključkom. Dol. 3,1 cm. NHMW 14207.**
4. **Fragment bronaste trakaste fibule z mrežastim okrasom na loku. Dol. ca 3,4 cm. NHMW 14207.**
5. **Fragment loka bronaste kačaste fibule s krilcem, prirjavelim na železni fragment. Dol. ca 3 cm. NHMW 14210.**
6. **Bronasta kačasta fibula, v luknjici ohranjen prečni zatič za pritrditev krilc. Dol. 7,4 cm. NHMW 14210.**
7. **Fragment bronaste večglave igle. Dol. 7,5 cm. NHMW 14197.**
8.–9. **Fragmenta dveh bronastih igel z uvito glavico. Dol. 5,5 in 2,5 cm. NHMW 14197.**
10. **Svetlomodra steklena jagoda s temnomodro-belimi očesci in z rumenimi bradavičkami. Pr. 1,2 cm. NHMW 14205.**
11.–13. **Jantarne ogrlice oz. jagode različnih velikosti. Pr. 1,5 cm in manj. NHMW 14204, 14211.**
14. **Spiralni (lasni) obroček iz bronaste žice. NHMW 14212.**
15. **Fragmenti bronastih trakastih obročkov/uhanov z dvema vzdolžnima kanelurama. Pr. ca 2 cm. NHMW 14206.**
16. **Bronast trakast obroček z dvema luknjicama na obeh koncih – okovček, po sredini okrašen z drobnimi iztolčenimi bunčicami. Pr. 2,1 cm. NHMW 14209.**
17. **Spiralni (lasni) obroček (deformiran) iz bronaste žice. NHMW 14212.**
18. **Bronast polkroglast gumb z odlomljeno zankico na spodnji strani. Pr. 1,4 cm. NHMW 14201.**
19. **Okrogla bronasta ploščica, lita, rahlo konveksno usločena in z luknjo v sredini; ob robu okrašena s pasom vrezanih trikotnikov, izpolnjenih z drobnimi pikicami. Pr. 7 cm. NHMW 14194.**
20. **Bronast predrt profiliran trikotni obesek z zanko, na kateri je ohranjena še spiralna bronasta žička. Viš. 3,7 cm. NHMW 14198.**
21. **Štiri kvadratne ploščice iz bronaste pločevine z luknjicami v vseh štirih vogalih – našitki. Vel. 2,2 cm. NHMW 14194.**
22.–23. **Bronasti trakasti zapestnici, konveksno usločeni, z nesklenjenima, zaobljenima koncema (fragmentirani). Pr. ca 8,6 cm. NHMW 14191.**

1. Fragment einer Mehrkopfnadel (oder Fibel) aus Eisen mit Bronzeperlen/-knoten. L. 2,7 cm. NHMW 14207.
2. Bandfibel aus Bronze. L. 8,2 cm. NHMW 14215.
3. Fussfragment mit kugeligem Endknopf einer Fibel aus Bronze. L. 3,1 cm. NHMW 14207.
4. Bandfibel mit netzartig verziertem Bügel aus Bronze, Fragment. L. ca 3,4 cm. NHMW 14207.
5. Bügelfragment einer Schlangenfibel mit geperlten Antennen, überzogen mit Eisenkorrosion. L. ca 3 cm. NHMW 14210.
6. Schlangenfibel aus Bronze mit Stiftchen in kleinem Loch zur Befestigung der Antennen. L. 7,4 cm. NHMW 14210.
7. Fragment einer Mehrkopfnadel aus Bronze. L. 7,5 cm. NHMW 14197.

8.–9. Fragmente zweier Nadeln mit Spiralkopf. L. 5,5 und 2,5 cm. NHMW 14197.

10. Hellblaue Glasperle mit dunkelblau-weissen Kreisaugen und gelben Warzen. Dm. 1,2 cm. NHMW 14205.

11.–13. Bernsteinperlen unterschiedlicher Grösse. NHMW 14204, 14211.

14. Spiralhaarreif aus Bronzedraht. NHMW 14212.
15. Fragmente gerillter Ohr- bzw. Haarreifen aus Bronze. Dm. ca 2 cm. NHMW 14206.
16. Bandring aus Bronzeblech, an beiden Enden ein kleines Loch, in der Mitte verziert mit Punkten (Beschlag eines Holzstabes?). Dm. 2,1 cm. NHMW 14209.
17. Spiralring aus Bronzedraht, deformiert. NHMW 14212.
18. Halbkugeliger Knopf aus Bronze mit kleiner Öse. Dm. 1,4 cm. NHMW 14201.
19. Bronzescheibe/-falere mit Mittelloch, leicht gewölbt, am Rande verziert mit einem Band aus eingeritzten Dreiecken mit kleinen Pünktchen. Dm. 7 cm. NHMW 14194.
20. Dreieckiger profilierter Anhänger, mittig durchbrochen, in der Ringschleife eine kleine Bronzedrahtspirale erhalten. H. 3,7 cm. NHMW 14198.
21. Vier quadratische, an den Ecken durchbohrte Bronzeblechplättchen. Br. 2,2 cm. NHMW 14194.

22.–23. Zwei konvexe Armringe aus Bronzeblech, offen; stark fragmentiert. Dm. ca 8,6 cm. NHMW 14191.

Tab./Taf. 92

1. **Fragment bronaste pločevine (pasne spone?), z ohranjeno eno zakovico z matico, okrašen z vrstami drobnih pik. Dol. ca 3 cm. NHMW 14206.**

2.–3. **Bronasta fragmenta pasnih jezičkov z zakovicami s kroglastimi glavicami. Dol. ca 4,4 in 3 cm. NHMW 14201.**

4. **Bronast fragment pasnega jezička z zanko in narebrenim obročkom. Dol. 2,7 cm, pr. obročka 2,3 cm. NHMW 14201.**
5. **Bronast kavelj z zakovico od pasne spone. Dol. 2,7 cm. NHMW 14201.**
6. **Podolgovat bronast okov z dvema zakovicama na obeh koncih, okrašen z iztolčenimi rebri. Dol. 3,4 cm. NHMW 14201.**

7. **Železen obroč, na eni strani zožen, in obročasta zanka z dotikajočima se koncema. Pr. 2,4 cm. NHMW 14200.**
8. **Bronast obroček (majhna zapestnica?) z odprtima, dotikajočima se koncema. Pr. 3 cm. NHMW 14195.**
9. **Svinčen obroček. Pr. 1,4 cm. NHMW 14208.**
10. **Obroček iz bronaste žice. NHMW 14213.**
11. **Železen obroček (fragmentiran). Pr. ca 4,3 cm. NHMW 14200.**
12. **Železno šilo z bronastim držajem, ki je v spodnjem delu profiliran z dvema rebroma. Dol. 10,1 cm. NHMW 14203. (Verjetno je kot pridatek pripadalo grobu z znamenito pasno spono: glej Tab. 56 C–57 A).**
13. **Fragment železnega šila. Dol. 5,5 cm. NHMW 14203.**

14.–16. Železni noži, fragmentirani. Dol. ca 11,8 cm, 6,4 cm in 5 cm. NHMW 14226, 14202, 14199.

17. **Železna tulasta sekira z ostanki lesenega toporišča v tulu. Viš. 19,2 cm. NHMW 14225.**

18.–20. Vijčki; rjavi. NHMW 81014.

21. **Kroglast lonček; rdečerjav. Viš. 7,2 cm. NHMW 14183.**
22. **Skleda z uvitim ustjem; rjava. Viš. ca 6 cm. NHMW 81013.**

1. Fragment eines Beschlages (oder Gürtelblechs) aus Bronzeblech mit einer erhaltenen kleinen Niete, verziert mit Punktreihen. L. ca 3 cm. NHMW 14206.

2.–3. Gürtelbeschläge aus Bronze mit Nieten mit kugeligem Köpfchen. L. ca 4,4 und 3 cm. NHMW 14201.

4. Gürtelbeschlag mit Schleife und gekerbtem Ring aus Bronze. L. 2,7 cm, Dm. des Ringes 2,3 cm. NHMW 14201.
5. Haken mit einer Niete eines Gürtelbleches aus Bronze. L. 2,7 cm. NHMW 14201.
6. Bronzeblechbeschlag, zusammengebogen und verbunden mit zwei kleinen Nieten an beiden Ecken. L. 3,4 cm. NHMW 14201.
7. Eisenring mit kleinerem offenem Drahtring. Dm. 2,4 cm. NHMW 14200.
8. Ring bzw. kleiner Armring mit offenen Enden aus Bronze. Dm. 3 cm. NHMW 14195.
9. Ring aus Blei. Dm. 1,4 cm. NHMW 14208.
10. Ringlein aus Bronzedraht; fragmentiert. NHMW 14213.
11. Eisenring, fragmentiert. Dm. ca 4,3 cm. NHMW 14200.
12. Ahle aus Eisen mit Griff aus Bronze, unten mit zwei Rippen profiliert. L.10,1 cm. NHMW 14203 (Sehr wahrscheinlich handelt es sich um die Beigabe aus dem Grab mit dem berühmten figuralverzierten Gürtelblech: siehe Taf. 56 C–57 A).
13. Fragment einer Ahle aus Eisen. L. 5,5 cm. NHMW 14203.

14.–16. Eisenmesser; fragmentiert. L. ca 11,8 cm, 6,4 cm und 5 cm. NHMW 14226, 14202, 14199.

17. Tüllenbeil aus Eisen, mit Holzresten in der Tülle. H. 19,2 cm. NHMW 14225.

18.–20. Spinnwirtel, braun. NHMW 81014.

21. Kugeliches Näpfchen, rotbraun, grob. H. 7,2 cm. NHMW 14183.
22. Schale mit eingezogenem Rand, braun. H. ca 6 cm. NHMW 81013.

Najdbe s prazgodovinskega grobišča pri Kleniku v bližini Vač, odkupljene leta 1884 od Janeza Grilca s Klenika

Funde von dem praehistorischen Gräberfelde bei Klenik nächst Watsch in Krain. Angekauft von Johann Grilz in Klenik 1884

Tab./Taf. 93

1.–2. Trakasta uhana/lasna obročka iz bronaste pločevine s kaveljčkom in luknjico, okrašena s tremi vzdolžnimi pasovi z drobnimi vrezi v motivu smrekovih vejic. Pr. 2,6 cm. NHMW 8473.

3. Enozankasta ločna bronasta fibula z nogo v obliki »beotskega ščita«, železno peresovino in iglo; lok je na obeh koncih okrašen s po tremi prečnimi rebri. Dol. 8,2 cm. NHMW 8470.

4. Drobna trortasta bronasta fibula, rti na loku obdani s pasovoma prečnih vrezov, zaključek noge visoko dvignjen, narebren in kroglasto zaključen (tip VII po Ogrin); fragmentirana. Dol. 6,5 cm. NHMW 8472.

5. Spiralna bronasta zapestnica, okrašena s pasovi prečnih vrezov in z vozlasto profiliranima zaključkoma. Pr. 5 cm. NHMW 8474.

6. Narebrena bronasta zapestnica, konca speta z zakovico. Pr. 7,5 cm. NHMW 8475.

7. Bronast obroček. Pr. 2,6 cm. NHMW 8477.

8. Bronast obroček z dotikajočima se koncema, en konec zožen. Pr. 3,2 cm. NHMW 8477.

9. Bronast ročaj (posode ?) kvadratnega preseka, na obeh koncih sploščena, v sredini preluknjana krožna zanka. Pr. 6,8 cm. NHMW 8476.

10.–11. Vijčka; rjava, glajena. Viš. ca 2,4 cm. NHMW 8481.

12. Kroglasta posoda (z odlomljenim vratom oz. ustjem), okrašena s po dvema visečima girlandama iz snopov polkrožnih vrezov, obdanih z žigosanimi krožci s piko in z vmesnimi navpičnimi vrezanimi pasovi, flankiranimi z drobnimi vtisnjenimi pikami/ krožci; rjavordeča, razmeroma groba. Viš. ca 12 cm. NHMW 8482.

13. Železna plavutasta sekira z oboje stranskimi plavutmi in ostanki lesenega toporišča. Viš. 15,6 cm. NHMW 8480.

14. Železna sulična ost z ostanki lesenega toporišča v tulu. Dol. 15,9 cm. NHMW 8479.

15. Železna sulična ost s kratkim listom in dolgim tulom. Dol. 25,6 cm. NHMW 8478.

– Bronasta certoška fibula (tip IIa ali IIb po Teržan). Dol. 6,6 cm. NHMW 8471 (predana muzeju v Bonnu).

1.–2. Zwei Ohrreifen aus Bronzeblech mit Häkchen und Löchlein, längstgerillt und mit drei Bändern im Tannenzweig-Motiv verziert. Dm. 2,6 cm. NHMW 8473.

3. Bogenfibel aus Bronze, mit breitem Fuss in Form des sog. »böotischen Schildes«, Spirale und Nadel aus Eisen. L. 8,2 cm. NHMW 8470.

4. Dreiknopffibel aus Bronze (Typ VII nach Ogrin); fragmentiert. L. 6,5 cm. NHMW 8472.

5. Spiralarmring aus Bronze, veziert mit feingekerbten Bändern und mit zwei Knoten profilierten Enden. Dm. 5 cm. NHMW 8474.

6. Armring aus Bronze, geknotet, mit zusammengenieteten flachen Enden. Dm. 7,5 cm. NHMW 8475.

7. Bronzering. Dm. 2,6 cm. NHMW 8477.

8. Bronzering aus Bronzedraht mit offenen Enden, davon eines verjüngt. Dm. 3,2 cm. NHMW 8477.

9. Bronzehenkel, halbkreisförmig, vierkantig mit flachen, mittig gelochten Enden. Dm. ca 6,8 cm. NHMW 8476.

10.–11. Spinnwirtel, braun. H. ca 2,4 cm. NHMW 8481.

12. Kugeliges Gefäss, verziert mit doppelten, aus unregelmässig eingeritzten Linien und eingedrückten Punkten bzw. Kreisaugen bestehenden Girlanden sowie zwischen den Girlanden mit vertikal gerillten Bändern, die mit Punktreihen umrandet sind; rötlich braun, grob und rau; fragmentiert (ohne Hals und Mündung). H. ca 12 cm. NHMW 8482.

13. Lappenbeil aus Eisen, mit Holzresten des Schaftes. H. 15,6 cm. NHMW 8480.

14. Lanzenspitze aus Eisen, mit Holzresten des Schaftes in der Tülle. L. 15,9 cm. NHMW 8479.

15. Lanzespitze aus Eisen mit langer Tülle. L. 25,6 cm. NHMW 8478.

– Certosafibel aus Bronze (Typ IIa oder IIb nach Teržan). L. 6,6 cm. NHMW 8471 (geschenkt dem Museum in Bonn).

Prazgodovinske najdbe iz grobišč pri Vačah, dar vladnega svetnika dr. Franca Steindachnerja, ob posredovanju Franca Peruzzija leta 1884

Prähistorische Funde von den Gräberstätten bei Watsch in Krain. Geschenk des Herrn Regierungsrathes Dr. Franz Steindachner, durch Franz Peruzzi 1884

Tab./Taf. 94

1. **Bronasta kačasta fibula. Dol. 10,1 cm. NHMW 8483.**
2. **Bronasta certoška fibula (tip Xd po Teržan), z obeskom na igli, sestavljenim iz sklenjenega obročka, dveh verižic iz zgoraj večjih in spodaj manjših žičnatih obročkov, povezanih s trojno predrtim členkom, enak tudi na koncu sredinske verižice, medtem ko sta na koncih manjših verižic trikotna pločevinasta obeska. Dol. 12,1 cm. NHMW 8484.**
3.–4. **Bronasta masivno lita gumba z zanko na spodnji strani, prvi z jamico na zgornji površini, drugi gladek. Pr. ca 1,7 cm. NHMW 8506.**
5. **Bronast prstanček z zoženima koncema. Pr. 1,3 cm. NHMW 8509.**
6. **Bronast trakast obroček. NHMW 8509.**
7. **Spiralici iz bronaste žice. Dol. 1,1 cm in manj. NHMW 8509.**
8. **Fragmenti bronaste pločevinaste ploščice, okrašene z iztolčenimi bunčicami in pikami v motivu kroga z vpisanim križem oz. zvezde. NHMW 8504.**
9. **Bronast trikotni obesek z luknjico na vrhu in okrasom drobnih pik ob robovih. Viš. 2,9 cm. NHMW 8505.**
10. **Bronast okov trikotne oblike iz prepognjene, z zakovico spete pločevine, ob robovih okrašen z drobnimi iztolčenimi pikami. Viš. 1,8 cm. NHMW 8505.**
11.–12. **Spiralna bronasta lasna obročka, okrašena z vzdolžno kaneluro po sredini, konca sta profilirana z drobnimi vrezi. Pr. 3,1 cm. NHMW 8496.**
13. **Bronast lasni obroček z vzdolžno kaneluro po sredini, fragmentiran. Pr. ca 4 cm. NHMW 8509.**
14. **Drobno narebren bronast obroček/prstan. Pr. 2,1 cm. NHMW 8497.**
15. **Spiralni obroček/prstan iz bronaste žice. Pr. 2,2 cm. NHMW 8497.**
16.–19. **Štirje bronasti trakasti uhani/lasni obročki s kaveljčkom in luknjico za spenjanje, okrašeni z dvema vzdolžnima nizoma iztolčenih bunčic, ob koncih in na sredini s prečnimi pasovi s po tremi bunčicami oz./in cikcakov, razmejenimi s pasovi dveh vrst drobnih pikic, delno fragmentirani. Pr. ca 4,4 cm. NHMW 8488, 8489.**
20.–23. **Štirje bronasti valjasti uhani s kaveljčkom in luknjico, vzdolžno kanelirani, ob robovih okrašeni z drobnimi vrezi v motivu smrekove vejice (delno fragmentirani). Pr. ca 1,6 cm. NHMW 8490.**
24. **Bronast trakast uhan/lasni obroček s kaveljčkom in luknjico, fragmentiran, vzdolžno kaneliran in s tremi vzdolžnimi pasovi, okrašenimi z drobnimi vrezi v motivu smrekove vejice. Pr. 2,1 cm NHMW 8491.**
25. **Fragment bronastega trakastega uhana/lasnega obročka, vzdolžno kaneliranega. NHMW 8491.**
26.–30. **Pet bronastih valjastih uhanov s kaveljčkom in luknjico, fragmentiranih, okrašenih z drobnimi iztolčenimi pikicami v motivih meandra in valovnice. Pr. ca 1,6 cm. NHMW 8486, 8487.**
31. **Bronast valjasti uhan s kaveljčkom, fragmentiran, okrašen z vrezanim motivom zajčka in ob robovih z iztolčenimi pikicami. Pr. 1,6 cm. NHMW 8485.**
32. **Fragment gladkega bronastega masivnega obroča/zapestnice (?). Dol. 5,5 cm. NHMW 8499.**
33.–34. **Različnosučni gladki bronasti zapestnici s presegajočima se koncema. Pr. ca 6 cm. NHMW 8494.**
35. **Narebrena bronasta zapestnica s presegajočima se koncema. Pr. 5,4 cm. NHMW 8493.**
36.–37. **Bronasti drobno narebreni, različnosučni zapestnici s presegajočima se koncema. Pr. 6,1 cm. NHMW 8492.**
38. **Bronasta zapestnica s presegajočima se koncema, okrašena s prečnimi pasovi vrezov. Pr. 7,3 cm. NHMW 8495.**

1. Schlangenfibel aus Bronze. L. 10,1 cm. NHMW 8483.
2. Certosafibel aus Bronze (Typ Xd nach Teržan), mit einem komplexen Anhänger aus einem Bronzedrahtring, zwei Kettchen aus oben grösseren, unten kleineren Ringchen mit dreieckigen Klapperblechen an den Enden, verbunden mit einem Glied mit drei Löchern, an dem noch ein Ringkettchen samt eines dreigelochten Gliedes hängt. L. der Fibel 12,1 cm. NHMW 8484.

3.–4. Bronzeknöpfe, massiv, einer flach mit Delle, der andere gewölbt, beide mit grosser Öse. Dm. ca 1,7 cm. NHMW 8506.

5. Fingerringchen aus Bronze. Dm. 1,3 cm. NHMW 8509.

6. Bandringchen aus Bronze. NHMW 8509.
7. Spirale aus Bronzedraht. L. 1,1 cm und weniger. NHMW 8509.
8. Zierblech aus Bronze, verziert mit Kreis-Kreuz-Motiv in Punkt-Buckel-Manier; stark fragmentiert. NHMW 8504.
9. Dreieckiges Klapperblech aus Bronze, am Rand mit getriebenen Punkten verziert. H. 2,9 cm. NHMW 8505.
10. Dreieckiges hohles Blech aus Bronze, am Rand mit getriebenen Punkten verziert. H. 1,8 cm. NHMW 8505.

11.–13. Spiralreifen aus Bronze, längsgerillt und an den Enden fein gekerbt, einer davon fragmentiert. Dm. 3,1 cm und ca 4 cm. NHMW 8496, 8509.

14. Fingerring aus Bronze, gekerbt. Dm. 2,1 cm. NHMW 8497.
15. Finger- oder Haarring aus Bronze, spiralförmig. Dm. 2,2 cm. NHMW 8497.

16.–19. Vier Bandohrreifen aus Bronzeblech mit Häkchen und Löchlein, verziert in Punkt-Buckel-Manier; teilweise fragmentiert. Dm. ca 4,4 cm. NHMW 8488, 8489.

20.–23. Vier zylindrische Ohrreifen mit Häkchen und Löchlein aus Bronze, längst fein geritzt und an den Rändern im Tannenzweig-Motiv verziert; teilweise fragmentiert. Dm. ca 1,6 cm. NHMW 8490.

24.–25. Bandohrreifen aus Bronzeblech mit Häkchen aus Bronze, längst geritzt bzw. gerillt und an den Rändern und in der Mitte mit einem Band in Tannenzweig-Motiv verziert. Dm. ca 2,1 cm. NHMW 8491.

26.–30. Fünf zylindrische Ohrreifen mit Häkchen aus Bronze, verziert mit feingepunkteten Linien in geometrischer Ornamentik sowie Mäander und Wellenlinien. Dm. ca 1,6 cm. NHMW 8486, 8487.

31. Zylindrisches Ohrreifen aus Bronze, verziert mit Hasenfigürchen, an den Rändern mit feinpunktierten Linien; fragmentiert. Dm. ca 1,6 cm. NHMW 8485.
32. Fragment eines glatten, massiven Ringes/ Armringes (?) aus Bronze. L. 5,5 cm. NHMW 8499.

33.–34. Zwei glatte Armringe mit übergreifenden Enden aus Bronze. Dm. ca 6 cm. NHMW 8494.

35. Armring aus Bronze, mit übergreifenden, verjüngten Enden, gekerbt. Dm. 5,4 cm. NHMW 8493.

36.–37. Zwei Armringe aus Bronze mit übergreifenden Enden, fein gekerbt. Dm. 6,1 cm. NHMW 8492.

38. Armring aus Bronze, mit übergreifenden Enden, verziert mit geritzten Bändern. Dm. 7,3 cm. NHMW 8495.

Tab./Taf. 95

1. Fragment bronaste pravokotne pasne spone z eno ohranjeno zakovico s kroglasto glavico, z matico na spodnji strani spone in eno luknjico za zakovico. Dol. 4 cm. NHMW 8501.
2. Fragment bronaste pravokotne pasne spone z ob robu ohranjenimi tremi ploščatimi zakovicami. Šir. 6,2 cm. NHMW 8503.
3. Fragment bronastega pasnega jezička z zakovico s kroglasto glavico. Dol. 3,4 cm NHMW 8501.
4. Bronast pasni jeziček z zakovico, kaneliran, in z bronastim obročkom v zanki. Dol. 3,5 cm, pr. obročka 2,4 cm. NHMW 8500.
5. Bronast obroček s šestimi polkrožnimi bradavičkami. Pr. 2,3 cm. NHMW 8498.
6. Bronast obroček z nesklenjenima koncema. Pr. 2,4 cm. NHMW 8500.
7. Bronasta zanka s stisnjeno spojko. Dol. spojke 2,7 cm. NHMW 8509.

8.–9. Bronasta stožčasta tutula s krajci, pri enem ohranjena dolga zakovica, pri drugem na vrhu le luknjica. Pr. 2,5 in 2,8 cm. NHMW 8507.

10. Bronast okov s pregibom in šestimi luknjicami, v eni še tiči žičnata spojka; po sredini je okrašen z vrsto iztolčenih pikic, obdanih z iztolčenima rebroma. Dol. 4,8 cm. NHMW 8502.
11. Bronast okov (ročaj posode?) z dvema luknjicama in eno ohranjeno zakovico, na kateri visi kos bronaste pločevine. Dol. ca 2,5 cm. NHMW 8502.
12. Fragment bronastega trakastega okova / pasnega jezička (?) z dvema zakovicama. Dol. 3,1 cm. NHMW 8502.
13. Okrogla bronasta ploščica, okrašena z dvema koncentričnima rebroma. Pr. 1,7 cm. NHMW 8508.

14.–16. Trije vijčki, črnorjavi do svetlorjavi. Viš. 3,5 cm in manj. NHMW 8522.

17. Železna kavljasta pasna spona; po sredini poteka paličasto rebro z zankami, na katere so obešeni ploščati železni obroči (4 ohranjeni). Dol. 24, 5 cm. NHMW 8512.

18.–27. Železni pasni okovi s polkrožno kapico in zakovico ter železnim obročkom v zanki (delno fragmentirani). Dol. ca 4 cm, pr. obročka ca 2,3 cm. NHMW 8513.

1.–2. Fragmente rechteckiger Gürtelbleche aus Bronze, eines mit einer Niete mit kugligem Kopf, das andere mit flachen Nieten. L. 4 cm und Br. 6,2 cm. NHMW 8501, 8503.

3.–4. Fragmente der Gürtelbeschläge aus Bronze, eines mit einer Niete mit kugeligem Kopf, das andere flach mit einer längsgerillten Verzierung und mit einem Ring in der Schleife. L. ca 3,5 cm, Dm. des Ringes 2,4 cm. NHMW 8500, 8501.

5. Bronzering mit sechs Warzen. Dm. 2,3 cm. NHMW 8498.
6. Bronzering. Dm, 2,4 cm. NHMW 8500.
7. Bronzene Schleife mit Ring, deformiert. L. der Schleife 2,7 cm. NHMW 8509.
8 .–9. Zwei tutuliförmige Knöpfe aus Bronzeblech, mittig ein Loch, in einem davon steckt noch ein Stift. Dm. 2,5 und 2,8 cm. NHMW 8507.
10. Bronzeblechbeschlag, randlich sechs Löcher, in einem der Rest einer Niete; in der Mitte verziert mit einer Punktreihe, flankiert mit Rippen. L. 4,8 cm. NHMW 8502.
11. Bronzeblechbeschlag (Henkel?) mit zwei seitlichen Löchern und einer Niete mit Stück eines Bleches. L. ca 2,5 cm. NHMW 8502.
12. Blechbandfragment eines Gürtelbeschlages mit zwei flachen Nieten. L. 3,1 cm. NHMW 8502.
13. Runde Scheibe aus Bronzeblech, mittig ein Loch, mit zwei konzentrischen Kreisen verziert. Dm. 1,7 cm. NHMW 8508.
14.–16. Spinnwirtel, schwarz-braun bis hellbraun. H. ca 3,5 cm und weniger. NHMW 8522.
17. Gürtelhaken aus Eisen, mit einer langen, leicht gekrümmten Eisenstabrippe, an der fünf flache Eisenringe (einer fehlt) befestigt worden sind. L. 24,5 cm. NHMW 8512.
18.–27. Halbrunde Beschläge mit einer Schlinge aus Eisen, die glockenförmigen Köpfchen mit einer Niete in der Mitte, sind mit drei radialgeritzten Bändern verziert. In einigen Schlingen stecken noch kleine Eisenringe; teilweise stark fragmentiert. L. ca 4 cm, Dm. der Ringe ca 2,3 cm. NHMW 8513.

Tab./Taf. 96

1. **Železna večglava igla s po dvema vmesnima svitkoma med glavicami. Dol. ca 9 cm. NHMW 8510.**
2. **Železno šilo štirikotnega preseka, deformirano. Dol. 12,8 cm. NHMW 8520.**
3. **Merjaščev čekan. Dol. 10,2 cm. NHMW 8523.**
4. **Železno šilo, v zgornjem delu kvadratnega in v spodnjem okroglega preseka. Dol. 7,7 cm. NHMW 8519.**

5.–7. Trije železni noži, fragmentirani. Dol. 14,5 cm, 13 cm in 5 cm. NHMW 8518.

8. **Železna tulasta sekira z ušescem in fasetiranim tulom; v tulu ostanki zarjavelega lesenega toporišča. Viš. 18,3 cm. NHMW 8517.**
9. **Železna sulična ost (odlomljen vrh). Dol. 24,3 cm. NHMW 8516.**
10. **Fragment železne sulične osti; na spodnjem koncu tula pas vodoravnih žlebov, na vrhnjem delu tula ostanki tkanine, v tulu ostanki lesenega toporišča. Ohranjena dol.16,8 cm. NHMW 8515.**
11. **Dolga železna sulična ost z ozkim listom; na spodnjem koncu tula pas vodoravnih žlebov, v tulu ostanki lesenega toporišča. Dol. ca 56,5 cm. NHMW 8514.**

1. Mehrköpfige Nadel aus Eisen, fragmentiert. L. 9 cm. NHMW 8510.
2. Vierkantige Ahle aus Eisen, deformiert. L. 12,8 cm. NHMW 8520.
3. Eberzahn. L. 10,2 cm. NHMW 8523.
4. Ahle aus Eisen, fragmentiert. L. 7,7 cm. NHMW 8519.

5.–7. Eisenmesser; fragmentiert. L. 14,5 cm, 13 und 5 cm. NHMW 8518.

8. Tüllenbeil aus Eisen mit seitlicher Öse und facettierter Tülle; in der Tülle Holzreste des Schaftes. H. 18,3 cm. NHMW 8517.
9. Lanzenspitze aus Eisen; fragmentiert. L. ca 24,3 cm. NHMW 8516.
10. Fragment einer Lanzenspitze aus Eisen mit sehr langer Tülle, die am Rand mit horizontalen Rillen verziert ist. In der Tülle Holzreste des Schaftes und an der Tülle Eisenkorrosion mit Textilienresten bzw. Abdrücken. L. ca 16,8 cm. NHMW 8515.
11. Lanzenspitze aus Eisen mit schmalem langem Blatt und langer Tülle, am Rand mit horizontalen Rillen verziert. In der Tülle Holzreste des Schaftes. L. ca 56,5 cm. NHMW 8514.

Prazgodovinske najdbe iz Vač, dar slikarja Ignaza Spöttla z Dunaja iz leta 1884

Prähistorische Funde von Watsch in Krain. Geschenk des Herrn Historienmalers Ig. Spöttl in Wien 1884

Tab./Taf. 97

1.–4. Gladke bronaste nanožnice s presegajočimi se konci, različnosučne. Pr. ca 8 cm. NHMW 8548.
5. Gladka bronasta zapestnica s presegajočima se koncema. Pr. 5,5 cm. NHMW 8549.
6. Drobno narebrena bronasta zapestnica s presegajočima se koncema. Pr. 6,8 cm. NHMW 8547.
7. Spiralni trakast bronast lasni obroček/uhan, okrašen z dvema vzdolžnima kanelurama in na koncih s poševnimi drobnimi vrezi. Pr. 2,4 cm. NHMW 8551.
8. Majhna gladka bronasta zapestnica, fragmentirana. Pr. 3,5 cm. NHMW 8554.
9. Obroček z nesklenjenima koncema iz bronaste žice. Pr. 4,5 cm. NHMW 8550.
10. Bronasta gumba, na sredini površine krožna vdolbinica, na spodnji strani gumba masivna zanka. Pr. ca 1,7 cm. NHMW 8557.
11. Sploščena železna jagoda z osmerokotno oblikovanim največjim obodom. Pr. 2,5 cm. NHMW 8560.
12. Fragment bronastega pasnega jezička z dvema zakovicama s kroglastima glavicama in maticama na spodnji strani. Dol. 3,2 cm. NHMW 8555.
13. Železna zanka, speta z bronasto zakovico. Dol. 3,4 cm. NHMW 8559.
14. Železen obroč s presegajočima se koncema (majhna zapestnica?). Pr. 5 cm. NHMW 8558.
15.–16. Bronasta obročka okroglega preseka. Pr. 2,2 in 2,9 cm. NMHW 8552.
17. Bronast obroček rombičnega preseka. Pr. 3 cm. NHMW 8553.
18. Spojka iz bronaste žice. Dol. 2,9 cm. NHMW 8556.
19. Železen nož s trnastim nastavkom držaja. Dol. 7,4 cm. NHMW 8561.
20. Koščen držaj noža/britve (?); na spodnji strani okov iz bronaste pločevine, pripet z dvema bronastima zakovicama; med koščenima oplatama ostanki železnega rezila; na vrhu in sredini okras iz pasov, izpolnjenimi s tangencialno povezanimi krožci s piko ter zamejeni z vrezanimi črtama, v vmesnih poljih pa z vrezanimi visokimi trikotniki, izmenično izpolnjenimi z drobnimi pikami ter obdanimi s posameznimi krožci s piko. Dol. 8,5 cm. NHMW 8563.
21. Fragment železnega šila z ostanki lesenega držaja. Dol. 5,2 cm. NHMW 8562.
22. Vijček; svetlorjav. Viš. 4,7 cm. NHMW 8564.
23. Vijček; temnorjav, glajen. Viš. 2,4 cm. NHMW 8565.

1.–4. Glatte Fussringe aus Bronze, mit übergreifenden Enden. Dm. ca 8 cm. NHMW 8548.
5. Armring aus Bronze, mit übergreifenden Enden, glatt. Dm. ca 5,5 cm. NHMW 8549.
6. Armring aus Bronze, mit übergreifenden Enden, gekerbt. Dm. 6,8 cm. NHMW 8547.
7. Spiralhaarring, längstgerillt, Enden fein gekerbt. Dm. 2,4 cm. NHMW 8551.
8. Fragment eines Armringes aus Bronze, glatt. Dm. ca 3,5 cm. NHMW 8554.
9. Reifchen aus Bronzedraht, offen. Dm. 4,5 cm. NHMW 8550.
10. Zwei Bronzeknöpfe mit Öse, massiv, Delle in der Mitte. Dm. ca 1,7 cm. NHMW 8557.
11. Flachovale Perle aus Eisen, achteckig. Dm. 2,5 cm. NHMW 8560.
12. Fragment eines Bronzeblechbeschlages mit zwei Nieten. L. 3,2 cm. NHMW 8555.
13. Schleife aus Eisen, von einer Bronzeniete zusammengehalten. L. 3,4 cm. NHMW 8559.
14. Eisenring/ Armring mit übergreifenden Enden. Dm. 5 cm. NHMW 8558.
15.–17. Bronzringe, mit rundem (zwei) und rhombischem (eines) Querschnitt. Dm. 2,2, 2,8 cm und 3 cm. NHMW 8552, 8553.
18. Rechteckig geförmte Schleife aus Bronzedraht. L. 2,9 cm. NHMW 8556.
19. Eisenmesserchen. L. 7,4 cm. NHMW 8561.
20. Messerheft aus Bein aus zwei flachen Schalen, die mittels Bronzenieten und Bronzeblechband an der Messerangel befestigt waren. Reich verziert mit eingeschnitzen Ornamenten: gerade Linien, Zickzacklinien bzw. Dreiecke gefüllt mit Punkten, tangential verbundenen Augenkreisen u. ähn. L. 8,5 cm. NHMW 8563.
21. Fragment einer Ahle aus Eisen mit Holzresten vom Griff. L. 5,2 cm. NHMW 8562.
22.–23. Spinnwirtel, hellbraun und dunkelbraun. H. 4,7 unf 2,4 cm. NHMW 8564, 8565.

Prazgodovinske najdbe z Vač, odkupljene od Franca Peruzzija leta 1884

Prähistorische Funde von Watsch in Krain. Angekauft von Franz Peruzzi 1884

Tab./Taf. 98

1. **Trakast obroč – diadem iz bronaste pločevine, na eni strani z zapognjenim koncem, po sredini okrašen z nizom iztolčenih bunčic, ob robovih pa z nizoma iztolčenih drobnih pik. Pr. ca 17 cm. NHMW 8542.**
2. **Dvozankasta ločna železna fibula z nanizanimi bronastimi jagodami/vozli na loku in visoko trapezoidno nogo s konkavnimi stranicami (tip 2c po Gabrovcu), fragmentirana. Dol. ca 12 cm. NHMW 8538.**
3. **Usnjen gumb s pritrjenimi tremi bronastimi gumbki in 24 enakih bronastih gumbkov z zankico na spodnji strani. Pr. ca 0,8 cm. NHMW 8543.**
4. **Bronast obesek, sestavljen iz spiralnega žičnatega obročka, na katerega sta obešena votel trikotni obesek, okrašen z vrstami iztolčenih pikic, in očalast obesek. Pr. obročka ca 3,5 cm, viš. trikotnega obeska 4,7 cm, šir. očalastega obeska 3,4 cm. NHMW 8539.**
5. **Železen obroč s presegajočima se koncema (zapestnica). Pr. 5,4 cm. NHMW 8544.**
6. **Fragment železnega obroča. Pr. ca 7,7 cm. NHMW 8544.**
7. **Ogrlica iz jantarnih jagod (36) in z bronastim košarastim obeskom, pod robom ustja okrašenim s tremi vodoravnimi črtami. Pr. jagod ca 1,3 cm, pr. obeska 1,2 cm. NHMW 8546.**
8. **Bronasta jagoda. Pr. 1,3 cm. NHMW 8546.**
9. **Bronasta samostrelna certoška fibula, na nogi okrašena z vrezanim znakom X in tremi punciranimi krožci s piko, razmejenimi s prečnimi črticami, deformirana. Dol. ca 6,8 cm. NHMW 8537.**
10. **Sklenjena gladka bronasta zapestnica. Pr. 6,7 cm. NHMW 8540.**
11. **Fragmenta bronaste zapestnice (?), močno poškodovane od ognja. Dol. ca 4,5 cm in manj. NHMW 8541.**
12. **Fragmenta gladke bronaste ovratnice s sploščenim spiralnim koncem. Pr. ca 13,6 cm. NHMW 8541.**

13.–15. **Trije vijčki; rjavi, glajeni. Viš. ca 1,8 cm, 1,7 cm in 1,5 cm. NHMW 8545.**

1. Reif aus dünnem Bronzeblech/ Diadem, auf einer Seite mit einem zurück gebogenem Ende, verziert mit drei Reihen getriebener Punkte in Punkt-Buckel-Manier. Dm. ca 17 cm. NHMW 8542.
2. Zweischleifige Knotenbogenfibel aus Eisen mit bronzenen Knoten und hohem Fuss (Typ 2c nach Gabrovec); fragmentiert. L. ca 12 cm. NHMW 8538.
3. Lederner Knopf mit drei Bronzeknöpfchen und weitere 24 Knöpfchen aus Bronze mit kleiner Öse. Dm. ca 0,8 cm. NHMW 8543.
4. Bronzeanhänger, zusammengesetzt aus einem Spiralring aus Bronzedraht, einem Brillenanhänger aus Bronzedraht und einem dreieckigem hohlem Klapperblech, mit Punktreihen verziert. Dm. des Spiralrings ca 3,5 cm; H. des Klapperbleches 4,7 cm und Br. des Brillenanhängers 3,4 cm. NHMW 8539.
5. Eisenring mit übergreifenden Enden / Armring? Dm. 5,4 m. NHMW 8544.
6. Fragment eines Eisenringes. Dm. ca 7,7 cm. NHMW 8544.
7. Bernsteinperlenkette (36 Perlen) und ein Körbchenanhänger aus Bronze. Dm. ca 1,3 cm; Dm. des Anhängers 1,2 cm. NHMW 8546.
8. Bronzeperle. Dm. 1,3 cm. NHMW 8546.
9. Armbrust – Certosafibel aus Bronze, mit Kreisaugen und X-Zeichen verziertem Fuss, etwas deformiert. L. ca 6,8 cm. NHMW 8537.
10. Armring aus Bronze, glatt. Dm. 6,7 cm. NHMW 8540.
11. Fragmente eines Arm- oder Halsringes aus Bronze, von Feuer beschädigt und deformiert. NHMW 8541.
12. Fragmente eines Halsrings mit Spiralenden aus Bronze. Dm. ca 13,6 cm. NHMW 8541.

13.–15. Spinnwirtel, braun. H. ca 1,5 bis 1,8 cm. NHMW 8545.

Prazgodovinske najdbe z Vač, odkupljene od Franca Peruzzija leta 1888

Gräberfunde aus Watsch in Krain, in mehren Posten acquirirt. Angekauft von Franz Peruzzi 1888

Peruzzi, Brief an Szombathy, *Watsch am 2. Oktober 1888.*
Eurer Hochwohlgeboren!
Beantwortend auf Ihr sehr geehrtes von 25. v.M. habe unter der Zeit verschiedene Grabungen gemacht, jedoch war ich nicht so glücklich wie vor einem Jahre.
In der einen Urne waren zwei Wildschweinzähne besonders gross, die Urne war nicht zum zusammen stellen, dann habe unter Platten 2 Urnen ausgegraben in den nur eine aus Brons gut erhaltene Haarnadel sammt aus Eisen eine Nähnadel war, unter der Grabung fand ich zerstreute Stücke von Bronsfibeln wie auch zwei grosse Bernsteinkoralen; alle diese Sachen befanden sich am zweiten Higel wo der Brunen war.
Auf der Westlichenseite von Slemšek habe mehrere Urnen ohne Platten ausgegraben nur in einer Gegend fand ich eine Platte, unter welcher 5 Urnen waren, aber nur in einer waren 1 eiserne Fibel mit Bronsring und einem dreieckigen Anhängsel, auch waren in der Urne neben Leichenbrant 2 Meermuscheln, die als Schmuck oder Andenken, weil sie nicht gleich sind dienen sollten. … .

Povzetek opisa: Peruzzi, pismo 2. 10. 1888: …od 25. (prejšnjega meseca) sem izkopaval na različnih mestih, vendar ne tako srečno kot v preteklem letu.
V eni izmed žar sta bila posebno velika merjaščeva čekana, žare pa ni bilo mogoče sestaviti; nato sem pod ploščami izkopal dve žari, a le v eni je bila dobro ohranjena igla iz brona skupaj s šivanko iz železa, poleg sem med izkopavanjem našel raztresene kose bronastih fibul in dve veliki jantarni jagodi; vsi ti predmeti so bili najdeni v drugi gomili pri vodnjaku.
Na zahodni strani od Slemška sem izkopal več žar brez plošč, le na enem mestu sem našel ploščo, pod katero je bilo 5 žar, a le v eni je bila železna fibula z bronastim obročkom in trikotnim obeskom, v žari pa sta bili poleg žganine 2 različno veliki morski školjki, ki sta služili kot nakit ali spominek.

Gr. 1888 / 1 — Tab./Taf. 99 A[64]

1. **Visoka posoda na visoki nogi, na vratu okrašena z vodoravnima rebroma/žleboma; rdeča z rdečim premazom, glajena. Viš. 36,5 cm. NHMW 14261.**
2. **Dvoročajna posoda, okrašena z vrezanim okrasom iz dveh vzporednih pasov vodoravnih črt, med katerima poteka veččrtni cikcak oz. niz stoječih trikotnikov, pod slednjim pa še pas dvočrtnih razprtih krakov, fragmentirana; rdečkasto svetlorjava. Viš. ca 23 cm. NHMW 14266.**

1. Fussgefäss, mit zwei horizontalen Rippungen am Hals; rot. H. 36,5 cm. NHMW 14261.
2. Zweihenkeliges Gefäss, verziert mit einem geritzten Ornament aus zwei Bändern horizontaler Linien und einem Zickcackband dazwischen, je aus drei Linien, darunter ein Band stehender offener Dreiecken aus doppelten Linien; rötlich–hellbraun. H. ca 23 cm. NHMW 14266.

Gr. 1888 / 2 — Tab./Taf. 99 C

Skleda z uvitim ustjem in z navpično predrto bradavico na največjem obodu; temnorjavo do črna, glajena. Viš. 8,1 cm. NHMW 14269.

Schale mit eingezogenem Rand mit vertikal durchlochter Warze; dunkelbraun-schwarz, geglättet. H. 8,1 cm. NHMW 14269.

Gr. 1888 / 3 — Tab./Taf. 99 D

Skleda z uvitim ustjem s štirimi, vodoravno predrtimi bradavicami; črna, na sijaj glajena. Viš. 5,5 cm. NHMW 14271.

Schale mit eingezogenem Rand mit vier horizontal durchlochten Warzen; schwarz, fein geglättet. H. 5,5 cm. NHMW 14271.

Gr. 1888 / 4 — Tab./Taf. 99 E

Lonec ovalne oblike z bradavico; temnorjav. Viš. 14 cm. NHMW 14265.

Topf mit einer Warze, dunkelbraun. H. 14 cm. NHMW 14265.

64 Oštevilčenje grobov sledi podatkom, navedenim v inventarni knjigi NHMW / Die Nummerierung der Gräber folgt den Angaben im Inventarbuch des NHMW.

Gr. 1888 / 6 Tab./Taf. 100 A

Peruzzi, 2. 10. 1888 (glej zgoraj/ siehe oben).

1. **Dvozankasta ločna železna fibula (Tip 2a po Gabrovcu), na nogo obešen (in prirjavel) bronast obroček, na loku odtisi ogrlice iz drobnih jantarnih jagod. Dol. 11,3 cm. NHMW 14242.**
2. **Dve školjki (na Tab. 100 A risba le ene). Pr. ca 5 cm. NHMW 14243.**
3. **Bronast trikoten votel obesek, okrašen s štirimi vrstami iztolčenih pikic. Viš. 3,5 cm. NHMW 14242.**
4. **Lonček z rahlo vbočenim dnom; temnorjav, glajen. Viš. 4,8 cm. NHMW 14268.**
5. **Lonček z rahlo vbočenim dnom; temnorjav, na sijaj glajen. Viš. 10 cm. NHMW 14267.**
6. **Lonec z rahlo vbočenim dnom; črn, na sijaj glajen. Viš. 14,2 cm. NHMW 14263.**
7. **Kroglast lonec iz temnorjavo žgane glajene gline. Viš. 13,1 cm. NHMW 14264.**
8. **Skleda z uvitim ustjem/pokrov žare z eno vodoravno predrto bradavico; črna, glajena. Viš. 8,5 cm. NHMW 14270.**
9. **Kroglasta posoda s kratkim valjastim vratom/žara; temnorjava, glajena s črnim premazom. Viš. 19 cm. NHMW 14262.**

1. Zweischleifige Bogenfibel aus Eisen (Typ 2a nach Gabrovec), mit einem Bronzering am Fuss und mit Abdrücken von winzigen Bernsteinperlen am Bügel. L. 11,3 cm. NHMW 14242.
2. Zwei Meeresmuschelschalen (auf der Taf. 100 gezeichnet nur eine). Dm. ca 5 cm. NHMW 14243.
3. Klapperblech aus Bronze, hohl, verziert mit vier Punktlinien. H. 3,5 cm. NHMW 14242.
4. Näpfchen; dunkelbraun, geglättet. H. 4,8 cm. NHMW 14268.
5. Kleiner Napf; dunkelbraun, fein geglättet. H. 10 cm. NHMW 14267.
6. Napf; schwarz, fein geglättet. H. 14,2 cm. NHMW 14263.
7. Kugelicher Topf; dunkelbrau, geglättet. H. 13,1 cm. NHMW 14264.
8. Schale mit eingezogenem Rand mit horizontal durchlochter Warze; schwarz, geglättet. H. 8,5 cm. NHMW 14270.
9. Kragenhalsgefäss; schwarz, geglättet, graphitiert. H. 19 cm. NHMW 14262.

Gr. 1888 / 7 Tab./Taf. 99 B

Peruzzi, 2.10. 1888 (glej zgoraj/siehe oben)

1.–2. Merjaščeva čekana. Dol. ca 15 cm. NHMW 14233.

1.–2. Zwei Eberzähne. L. ca 15 cm. NHMW 14233.

Gr. 1888 / 8 Tab./Taf. 100 B

1. **Dve veliki jantarni jagodi. Pr. ca 3,1 cm in 2,8 cm. NHMW 14250.**
2. **Temnomodra steklena jagoda ter turkizna steklena jagoda z belo-modrimi očesci in rumenimi bradavičkami. Pr. ca 0,9 in 0,7 cm. NHMW 14251.**
3. **Spiralno zviti bronasti žički/saltaleona. Dol. ca 2,6 in 2,2 cm. NHMW 14246.**
4. **Spiralno zvita bronasta žička. Dol. 1,6 cm. NHMW 14245.**
5. **Bronast fragment loka drobne ločne fibule z okrasom prečnega rebra, flankiranega z vrezi. Dol. 2,4 cm. NHMW 14249.**
6. **Samostrelna peresovina z iglo bronaste fibule, deformirana. Dol. ca 5 cm. NHMW 14248.**
7. **Bronasti kalotasti gumbki z zanko na spodnji strani. Pr. 1,3 cm. NHMW 14245.**

8.–9. Železna noža, prvi s trnastim nastavkom za držaj, drugi s ploščatim nastavkom za držaj z zakovico, fragmentirana. Dol. ca 5,4 in 11,9 cm. NHMW 14253.

1. Zwei grosse Bernsteinperlen. Dm. ca 3,1 und 2,8 cm. NHMW 14250.
2. Dunkelblaue Glasperle und hellblaue bzw. türkisblaue Glasperle mit weiss-blauen Kreisaugen und gelben Warzen. Dm. ca 0,9 und 0,7 cm. NHMW 14251.
3. Kleine Bronzedrahtspiralen – Saltaleone. L. ca 2,6 und 2,2 cm. NHMW 14246.
4. Bronzedrahtspirale. L. 1,6 cm. NHMW 14245.
5. Bogenfragment einer kleinen Fibel, verziert mit Querrippe und beidseits mit Ritzlinien. L. ca 2,4 cm. NHMW 14249.
6. Armbrustkonstruktion mit Nadel einer Fibel aus Bronze; fragmentiert und deformiert. L. ca 5 cm. NHMW 14248.
7. Halbkugelige Knöpfchen aus Bronze, mit Öse. Dm. ca 1,3 cm. NHMW 14245.

8.–9. Zwei Eisenmesser, fragmentiert. L. ca 5,4 und 11,9 cm. NHMW 14253.

Gr. 1888 / 9 Tab./Taf. 101 A

1. **Bronasta trakasta fibula, deformirana in fragmentirana. Dol. ca 8 cm. NHMW 14257.**
2. **Drobno narebrena bronasta zapestnica s presegajočima se koncema. Pr. 7 cm. NHMW 14255.**
3. **Fragmentirana votla bronasta zapestnica z vdetima koncema, okrašena s prečnimi vrezi. Dol. ca 5,4 cm. NHMW 14256.**
4. **Bronast križni gumb z dvema zankama na spodnji strani in s kraki, okrašenimi z vrezi. Pr. ca 1,6 cm. NHMW 14258.**

5. **Okov iz bronaste pločevine, fragmentiran, z eno ohranjeno luknjico za zakovico, okrašen z dvojnimi vrstami iztolčenih pikic. Dol. ca 5,2 cm. NHMW 14254.**
6. **Vijček; rjav, glajen. Viš. 1,6 cm. NHMW 14259.**
7. **Sploščeno ovalen gladek polirni kamen. Dol. 4 cm. NHMW 14260.**

1. Bandfibel aus Bronze; fragmentiert und deformiert. L. ca 8 cm. NHMW 14257.
2. Armring aus Bronzedraht, mit übergreifenden Enden, fein schräg geritzt. Dm. ca 7 cm. NHMW 14255.
3. Armring aus Bronze, hohl, mit ineinander gesteckten Enden, fein gekerbt; stark fragmentiert. L. ca 5,4 cm. NHMW 14256.
4. Kreuzförmiger Knopf aus Bronze mit zwei Ösen. Dm. ca 1,6 cm. NHMW 14258.
5. Zylindrischer Beschlag aus Bronzeblech, mit einem erhaltenen Loch für Niete, verziert mit fünf doppelten Punktreihen; fragmentiert. L. ca 5,2 cm. NHMW 14254.
6. Spinnwirtel; braun, geglättet. H. 1,6 cm. NHMW 14259.
7. Flachovaler Glättstein. L. 4 cm. NHMW 14260.

1888 – brez podatkov / ohne Angaben — Tab./Taf. 101 B

1. **Bronasta igla s sploščeno kroglasto oz. čebuličasto glavico. Dol. 5,7 cm. NHMW 14237.**
2. **Bronasta igla s sploščeno kroglasto glavico, okrašeno z vodoravnimi vrezi. Dol. 10,2 cm. NHMW 14244.**
3.–4. **Fragmenti bronastih kačastih fibul s krilci. NHMW 14234.**
5. **Zaključni gumb noge bronaste certoške fibule z vrezanim okrasom koncentričnih krogov in čepkom v sredini. NHMW 14247.**
6. **Fragment loka z gladkim gumbom bronaste certoške fibule. NHMW 14237.**
7. **Fragment kačaste fibule z zanko in tanko diskasto ploščico. NHMW 14234.**
8. **Bronast stožčasti ščitnik za iglo/igelnica, okrašena z drobnimi prečnimi vrezi oz. svitki; v luknjici tiči še fragment bronaste igle. Dol. 1 cm. NHMW 14237.**
9. **Fragment bronastega valjastega uhana, okrašenega z drobnimi vodoravnimi vrezi in ob robu z iztolčenimi pikicami. Viš. 1,6 cm. NHMW 14236.**
10. **Ogrlica iz jantarnih jagod (12). NHMW 14239.**
11. **Ogrlica iz steklenih jagod: rumene s temnomodro-belimi očesci, turkizne s temnomodrobelimi očesci, turkizne z vglobljenim okrasom, po dve prozorni svetlozeleni in modri ter modra z belo valovnico. NHMW 14238.**
12. **Bronast prstanček s presegajočima se koncema, okrašenima s plastičnimi očesci in vrezi v motivu živalske (kačje?) glavice. Pr. 2,2 cm. NHMW 14235.**
13. **Obroček iz bronaste žice. Pr. ca 4 cm. NHMW 14247.**
14. **Masivna bronasta zapestnica s presegajočima se koncema, okrašena s pasovi vrezov. Pr. 6,3 cm. NHMW 14231. (Najdišče med Mačkovcem in Slemškom).**
15. **Fragment bronaste zapestnice, okrašene s pasovi vrezov. Pr. ca 5,4 cm. NHMW 14247.**
16.–21. **Fragmenti bronastih pasnih jezičkov z bronastimi zakovicami, med njimi eden z ohranjenim bronastim obročkom. Dol. 3,5 cm in manj. NHMW 14241.**
22. **Bronast obroček. Pr. 1,4 cm. NHMW 14247.**
23.–24. **Fragmenti bronaste pločevine z luknjicami za zakovice, verjetno deli pasnih jezičkov. NHMW 14241.**
25.–26. **Fragmenta trakastih zank iz bronaste pločevine z luknjico (deli pasnih jezičkov?). NHMW 14247.**
27. **Železen kavelj z luknjo na vrhu, okrašen z rebri in poševnimi vrezi. Dol. 6,7 cm. NHMW 14252.**
28. **Poznoantična bronasta šarnirska fibula z rogljičem na koncu loka. Dol. 5,6 cm. NHMW 14232.**
29. **Usločeno dno bronaste situle, pripeto na plašč situle s pregibom. Pr. dna 5,1 cm. NHMW 14236.**
30. **Fragment železnega nožiča. Dol. 4,7 cm. NHMW 14252.**

1 Bronzenadel mit ovalem/zwiebelförmigem Köpfchen. L. ca 5,7 cm. NHMW 14237.
2. Bronzenadel mit kugeligem Kopf, mit Linienverzierung. L. 10,2 cm. NHMW 14244.
3.–4. Fragmente von Schlangenfibeln mit geperlten Antennen aus Bronze. NHMW 14234.
5. Fussknopf einer Certosafibel aus Bronze, verziert mit konzentrischen Kreisen und Knöpfchen in der Mitte. NHMW 14247.
6. Bogenfragment einer Certosafibel mit Bügelknopf aus Bronze. NHMW 14237.
7. Fragment einer Schlangenfibel aus Bronze. NHMW 14234.
8. Endknopf eines Nadelsteckers aus Bronze; verziert mit feinen Ritzungen; im Löchlein steckt noch die Nadelspitze. L. 1 cm. NHMW 14237.
9. Fragment eines Ohrreifens aus Bronzeblech, verziert mit Ritzungen und einer Punktreihe. H. ca 1,6 cm. NHMW 14236.
10. Bernsteinperlenkette (12 Stück). NHMW 14239.
11. Glasperlen verschiedener Art: gelbe mit blau-weissen

Slika 8
Vače, Peruzzijeva skica bronastega obroča z vrezanim okrasom v motivu smrekove vejice in čolničaste fibule z okrasom punciranih krožcev, domnevno grobne celote, pismo z dne 23. 12. 1892 (arhiv NMS).
Abbildung 8
Vače, Peruzzis Zeichnung im Brief von 23. 12. 1892 (Archiv NMS).

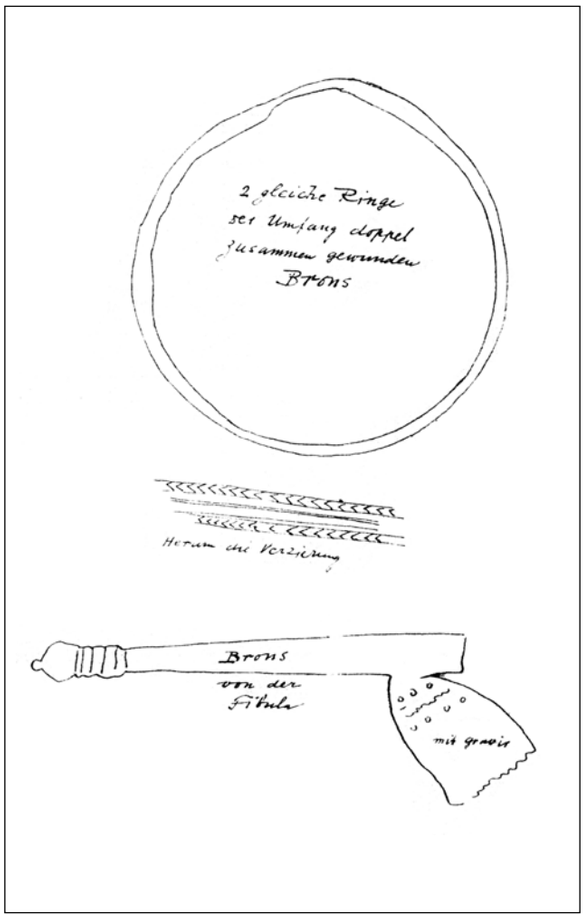

Kreisaugen, türkisblau mit Kreisaugen, hellgrün, dunkelblau und dunkelblau mit weisen Wellenlinie. NHMW 14238.

12. Fingerring aus Bronze, mit übergreifenden, verzierten Enden (Schlangenkopf-Motiv?). Dm. 2,2 cm. NHMW 14235.
13. Fragment eines Ringes aus Bronzedraht. Dm. ca 4 cm. NHMW 14247.
14. Armring aus Bronze, mit übergreifenden Enden, verziert mit Ritzbändern. Dm. 6,3 cm. NHMW 14231. (Fundstelle zwischen Katzenberg und Slemschek)
15. Armring aus Bronze, verziert mit quer geritzten Bändern; fragmentiert. Dm. ca 5,4 cm. NHMW 14247.
16.–21. Fragmente von Gürtelbeschlägen aus Bronze, mit Nieten und eins auch mit Ring. L. 3,5 und weniger. NHMW 14241.
22. Bronzeringlein. Dm. 1,4 cm. NHMW 14247.
23.–26. Fragmente von Gürtelbeschlägen aus Bronze, mit Nietlöchern. NHMW 14241, 14247.
27. Eisenhaken mit Öse, schräg und quer gekerbt. L. 6,7 cm. NHMW 14252.
28. Römische Scharnierfibel aus Bronze. L. 5,6 cm. NHMW 14232.
29. Bodenfragment einer Bronzesitula mit gepfalztem Boden. Dm. ca 5,1 cm. NHMW 14236.
30. Fragment eines Eisenmesserchens. L. 4,7 cm. NHMW 14252.

Peruzzijeva zbirka iz leta 1889

Sammlung Peruzzi 1889

Gr. (?) **Tab./Taf. 102: 1**

Peruzzi, Brief an Szombathy: *Watsch am 23. Dezember 1892.*[65]
Hochgeehrtester Herr Szombathy!
Beigeschlossen übersende eine Zeichnung von 2 Broncerin-gen und zwei Stücke von einer Fibula, was könnte man dafür geben? …
… Ich habe dieses Jahr nichts gegraben, weil ich nicht ganz Gesund bin. …

Povzetek opisa: Peruzzi, pismo Szombathyju 23. 12. 1892: … pošiljam Vam risbo dveh bronastih obročev in dveh kosov ene fibule, koliko lahko dam zanje?... Letos nisem nič izkopaval, ker nisem povsem zdrav.

1. **Fragmentirana bronasta čolničasta fibula, na loku okrašena s punciranimi krožci s piko ter proti nogi s štirimi pasovi prečnih vrezov, zaključek noge je profiliran s svitki in kroglasto glavico s čepkom. Dol. ca 10,4 cm. NHMW 81015 (Sl. 8).**

– **Dva bronasta trakasta obroča (lasna obroča ali zapestnici) z zoženim osrednjim delom, okrašena z vzdolžnimi vrezi in ob robovih še z drobnimi vrezi v obliki smrekove vejice (Sl. 8: opis na osnovi Peruzzijeve risbe iz pisma, obroča nista prispela v NHMW).**

1. Kahnfibel aus Bronze, stark fragmentiert; am Bügel verziert mit punzierten Kreisaugen und quergeritzten Bändern; am Ende des langen Fusses gerippt und mit einem kugeligen Schlussknopf mit winzigem Ansatz. L. 10,4 cm. NHMW 81015 (Abb. 8).

– Zwei Spiralreifen aus Bronze (Ohr – oder Armreifen) mit verjüngtem Mittelteil, verziert mit geritzten Längslinien und an den Rändern mit einem Tannenzweig-Motiv. (Abb. 8: Beschreibung basiert auf der Zeichnung im Brief von Peruzzi).

65 Domnevno gre za najdbe iz enega groba. Fibula je sicer inventarizirana pod zbirko Peruzzi 1889, Peruzzijevo pismo s skico fibule in trakastih lasnih obročev ali uhanov pa je datirano s 23. decembrom 1892.

Brez podatkov/
Ohne Angaben **Tab./Taf. 102: 2-16**

2.–3. Fragmentirani bronasti kačasti fibuli s krilci. Dol. 3,6 cm in manj. NHMW 81017.
4. Fragment loka z diskom bronaste kačaste fibule. Dol. 3,9 cm. NHMW 81018.
5. Fragment loka bronaste samostrelne certoške fibule, na loku fibule prečno rebro, na loku peresovine bronasta verižica iz majhnih žičnatih obročkov. Dol. 4,6 cm. NHMW 81016.
6. Fragment bronaste zapestnice iz tordirane žice s sploščenim spiralnim zaključkom. Pr. ca 5,3 cm. NHMW 81026.
7. Fragment bronastega lasnega obročka s pregibom, okrašen z vzdolžnimi vrezi, ob robovih s poševnimi vrezanimi črticami. Pr. ca 1,8 cm. NHMW 81029.
8. Bronasta gladka zapestnica s presegajočima se koncema. Pr. 6,7 cm. NHMW 81027.
9. Fragment bronaste narebrene votle zapestnice. Dol. ca 7,4 cm. NHMW 81028.
10. Vijček; temnorjav, glajen. Viš. 2,5 cm. NHMW 81019.
11. Vijček;, na spodnji ploskvi okrašen s tremi visečimi vrezanimi trikotniki; temnorjav, glajen. Viš. 2,4 cm. NHMW 81019.
12.–13. Železni tulasti sekiri. Dol. ca 19 cm. NHMW 81034.
14. Fragment železnega rezila noža ali mahaire. Dol. ca 16,5 cm. NHMW 81033.
15. Železna sulična ost. Dol. ca 24 cm. NHMW 81035.
16. Železna dolga sulična ost z dolgim, ozkim listom in dolgim tulom, pri dnu okrašenim s prečnimi vrezi oz. žlebovi; v tulu ostanki lesenega toporišča. Dol. ca 46 cm. NHMW 81036.

2.– 3. Fragmente Schlangefibeln mit geperlten Antennen aus Bronze. L. ca 3,6 cm. NHMW 81017.
4. Bügelfragment einer Schlangenfibel aus Bronze, mit doppelkonischem Diskusknopf am Bügel-Nadel-Übergang. L. 3,9 cm. NHMW 81018.
5. Fragment einer Armbrustcertosafibel aus Bronze, mit eingehängtem Ringkettchen aus Bronzedraht. L. 4,6 cm. NHMW 81016.
6. Fragment eines tordierten Arm- oder (Hals ?) -ringes aus Bronze, mit flachen Spiralenden. Dm. ca 5,3 cm. NHMW 81026.
7. Spiral Haar- oder Ohrreif aus Bronze, verziert mit Längssrille und an den Rändern sehr fein gekerbt; fragmentiert. Dm. ca 1,8 cm. NHMW 81029.
8. Armring aus Bronze, mit übergreifenden Enden, glatt. Dm.6,7 cm. NHMW 81027.
9. Fragment eines hohlen Armringes aus Bronzeblech, fein gerippt. L. 7,4 cm. NHMW 81028.
10.–11. Spinnwirtel, dunkelbraun, geglättet, fein verziert mit Winkeln. H. ca 2,4 . NHMW 81019.
12.–13. Tüllenbeile aus Eisen; fragmentiert. L. ca 19 cm. NHMW 81034.
14. Fragment eines grossen Eisenmessers. L. 16,5 cm. NHMW 81033.
15. Lanzenspitzen aus Eisen; fragmentiert. L. ca 24 cm, NHMW 81035.
16. Lanzenspitze aus Eisen mit langem, schmalem Blatt und langer Tülle, am Ende gerillt; in der Tülle Holzreste. L. ca 46 cm. NHMW 81036.

Tab./Taf. 103 A

1. Železna pravokotna pasna spona, na eni strani so ohranjene tri zakovice, z bronastimi ploščicami na spodnji strani, na fragmentirani strani pa sta delno ohranjeni luknjici za dve zakovici, fragmentirana. Dol. 13 cm. NHMW 81031.
2. Železna rombična pasna spona, fragmentirana. Dol. 16,5 cm. NHMW 81032.
3.–4. Bronasta trakasta okova (pasna jezička?) z zakovicami s kroglasto glavico. Pri enem so robovi okrašeni z drobnimi vrezi. Dol. 3,2 in 2,6 cm. NHMW 81030.
5. Masiven bronast obroček. Pr. 4,4 cm. NHMW 81022.
6.–7. Bronasta obročka, na eni strani stanjšana oz. obrabljena. Pr. ca 3 cm. NHMW 81024.
8. Bronast obroček z nesklenjenima, dotikajočima se koncema rombičnega preseka. Pr. 3,2 cm. NHMW 81023.
9. Masiven bronast obroček. Pr. 2,5 cm. NHMW 81025.
10. Bronast obroček s petimi bradavičkami. Pr. 2,4 cm. NHMW 81021.

1. Rechteckiges Gürtelblech aus Eisen, an einer Schmalseite drei Eisennieten mit Bronzeblechplättchen an der unteren Seite; fragmentiert. L. 13 cm. NHMW 81031.
2. Rhombischer Gürtelhaken aus Eisen; fragmentiert. L. 16,5 cm. NHMW 81032.
3.–4. Gürtelbeschläge aus Bronzeblech mit Nieten mit kugeligem Kopf; die Ränder von einem sind fein gekerbt. L. 3,2 und 2,6 cm. NHMW 81030.
5. Bronzering. Dm. 4,4 cm. NHMW 81022.
6.–7. Bronzeringe. Dm. ca 3 cm. NHMW 81024.
8.–9. Bronzeringe mit rhombischem Querschnitt. Dm. 3,2 und 2,5 cm. NHMW 81023, 81025.
10. Bronzering mit fünf Warzen. Dm.2,4 cm. NHMW 81021.

Peruzzijeva zbirka iz leta 1890

Sammlung Peruzzi 1890

Tab./Taf. 103 B

1. **Velika posoda/žara s stožčastim vratom in štirimi bradavicami na rami; črna, na sijaj glajena. Viš. 42 cm. NHMW 81040 (pripis: Nr. VI ali VII).**
2. **Skleda na nizki nogi, rame razčlenjeno z navpičnimi širokimi in globokimi kanelurami; črna, glajena. Viš. 11 cm. NHMW 81039 (pripis: Nr. V).**

3.–4. **Kroglasta posoda/žara; temnorjava, glajena. Pokrita s skledo z uvitim ustjem; svetlejše rjava, glajena. Viš. 16,5 in 8 cm. NHMW 81037, 81038 (pripis: Nr. I).**

1. Kegelhalsgefäss, Urne, mit vier dreieckigen Buckeln an der Schulter; schwarz, fein geglättet. H. 42 cm. NHMW 81040 (Notiz: Nr. VI oder VII).
2. Fussschüsel mit breit kannelierter Schulter; schwarz, geglättet. H. 11 cm. NHMW 81039 (Notiz: Nr. V 1890).

3.–4. Kugeliges Gefäss, Urne; dunkelbraun, geglättet. Dazu als Deckel eine Schale mit eingezogenem Rand, hellbraun, geglättet. H. 16,5 und 8 cm. NHMW 81037, 81038 (Notiz: Nr. I).

Prazgodovinske najdbe z Vač, zbirka princa Ernsta von Windischgrätza, odkupljena leta 1906

Prähistorische Funde von Watsch, Sammlung Prinz Ernst zu Windischgrätz, angekauft 1906

Tab./Taf. 104

1. **Bronasta kavljasta pasna spona; osrednje rebro, ki se nadaljuje v kavelj, je profilirano, kavelj pa okrašen s prečnimi rebri in vrezi, z vzdolžnima vrezoma sta okrašena tudi robova spone; spona je bila na pas iz organske snovi pripeta z osmimi zakovicami. Dol. 29 cm. NHMW 40145.**
2. **Bronasta kačasta fibula s štirimi pestiči in ptičkom na loku. Dol. 10,7 cm. NHMW 40147.**
3. **Valjast uhan iz bronaste pločevine s kaveljčkom in luknjico, okrašen z vrisano in reliefno iztolčeno podobo srne/srnjačka, obdano z drobnimi iztolčenimi pikicami. Pr. 1,4 cm. NHMW 41050.**
4. **Bronast valjast uhan s kaveljčkom in luknjico, okrašen s polji v motivu tekoče spirale ter s polji navpičnih pasov, izvedenih z drobnimi pikicami. Pr. 1,6 cm. NHMW 21676.**
5. **Spiralni lasni obroček iz bronaste žice s pregibom na eni strani in spletenima koncema na drugi. Pr. 2 cm. NHMW 40152.**
6. **Bronast trakast uhan s kaveljčkom in luknjico, okrašen z vzdolžnimi kanelurami in na robu z drobnimi poševnimi vrezi. Pr. 2,7 cm. NHMW 40151.**
7. **Modra steklena jagoda kijaste oblike s podolgovatim nastavkom, okrašenim s spiralnim rebrom; fragmentirana. Dol. 3,8 cm. NHMW 40155.**
8. **Bronast obesek v obliki miniaturne situle s pokrovčkom, okrašenim z motivom rozete iz koncentričnih krožcev drobnih pikic in bunčic; na robu pokrovčka so tri luknjice za pritrditev treh spletenih verižic iz dvojnih zank (ohranjeni le dve). Viš. 3 cm. NHMW 40153.**
9. **Železna sulična ost z dolgim ozkim listom. Dol. 36,2 cm. NHMW 40144.**

1. Gürtelhaken aus Bronze; die Mittelrippe mit Haken ist längst profiliert, der Haken selbst mit einer breiten und drei schmaleren Querrippen sowie einer Verzierung aus Querritzungen; längst geritzte Linien verlaufen an beiden Längsseiten des Gürtelbleches,

das mit acht Nieten zur Befestigung des Ledergürtels versehen ist. L. 29 cm. NHMW 40145.

2. Dragofibel aus Bronze, am Bügel mit vier Hörnchen und einem Vögelchen versehen. L. 10,7 cm. NHMW 40147.
3. Zylindrischer Ohrring mit Häkchen aus Bronzeblech, am Rande mit doppelten Punktreihen und in der Mitte mit der Figur eines Rehs (Rehkalb?) verziert. Dm. 1,4 cm. NHMW 41050.
4. Zylindrischer Ohrring mit Häkchen aus Bronzeblech, am Rande und zwischen den Feldern mit doppelten Punktreihen verziert, in der Mitte mit gepunkteten laufenden Spiralen. Dm. 1,6 cm. NHMW 21676.
5. Bronzespiralreif (Finger- oder Haarreif), gebogen aus doppelt gewickeltem Draht mit einem geflochtenen Ende. Dm. 2 cm. NHMW 40152.
6. Längsgerillter Haar-oder Ohrring aus Bronze, an den Rändern fein gekerbt. Dm. 2,7 cm. NHMW 40151.
7. Blaue längliche Glasperle mit Rippenspirale verziert. L. 3,8 cm. NHMW 40155.
8. Anhänger aus Bronze in Form einer Miniatursitula mit Deckel, verziert in Punkt-Buckel -Manier in Rosettenmotiv; am Deckelrand mit drei kleinen Löchern, in zwei von ihnen sind noch Bronzekettchen aus doppelten Ringchen erhalten geblieben. H. 3 cm. NHMW 40153.
9. Lanzespitze aus Eisen mit langem schmalem Blatt. L. 36,2 cm. NHMW 40144.

Zbirka princa Ernsta von Windischgrätza, odkupljena leta 1910

Sammlung Prinz Ernst zu Windischgrätz, angekauft 1910

Tab./Taf. 105

1.–7. Bronasti lasni obročki z zoženim, presegajočim se koncem, okrašeni z vzdolžno kaneluro oz. kanelurami, delno fragmentirani. Pr. ca 4,3 cm in manj. NHMW.[66]

8.–11. Bronasti lasni obročki s pregibom, okrašeni z vzdolžnimi kanelurami, delno fragmentirani. Pr. ca 3 cm in manj. NHMW.

12. Valjast uhan iz bronaste pločevine s kaveljčkom in luknjico, okrašen s tremi vodoravnimi nizi tremolirnih vrezov. Pr. 1,8 cm. NHMW.

13. Trakast uhanček iz bronaste pločevine s kaveljčkom in luknjico, okrašen z nizi drobnih iztolčenih bunčic. Pr. 1 cm. NHMW.

14.–16. En manjši in dva večja trakasta uhana iz bronaste pločevine s kaveljčkom in luknjico, okrašeni z vodoravnimi vrezi, ob robovih in po sredini pa s pasovi drobnih vrezov v motivu smrekove vejice. Pr. ca 2,6 cm in manj. NHMW.

17. Valjast uhan iz bronaste pločevine z luknjico, fragmentiran, okrašen z nizi iztolčenih pikic, med katerimi so vrste tremolirnih vrezov. Pr. ca 1,8 cm. NHMW.

18. Valjast uhan iz bronaste pločevine z luknjico, fragmentiran, okrašen z nizi iztolčenih bunčic in pikic. Pr. ca 1,8 cm. NHMW.

19.–20. Valjasta uhana iz bronaste pločevine, fragmentirana, okrašena s podobami živali (srna, srnjaček ali zajček?), uokvirjenimi z iztolčenimi pikicami. Pr. ca 1,6 cm. NHMW.

21. Bronast trikoten obesek, votel, okrašen v motivu rozete iz bunčice, obdane z drobnimi iztolčenimi pikicami; na vrhu obeska luknjica in dva členka bronaste žičnate verižice. Viš. 2,2 cm. NHMW.

22.–23. Dve školjki, v eni ostanki organske snovi (usnje?) z bronastimi gumbki, v drugi rumena jagoda z modro-belimi očesci. NHMW.

24. Ogrlica iz jantarnih in steklenih jagod: rumeni s temnomodrimi očesci, modri, rumeni in beli. NHMW.

66 Ker predmeti iz Windischgrätzove zbirke v času, ko smo jih risali v NHMW (1976), še niso bili opremljeni z inventarnimi številkami, smo jih označili z našimi številkami, kar je razvidno na tablah 105–118. Vendar so bile nekatere najdbe označene z velikima črkama B ali S, kar naj bi pomenilo, da posamezen predmet izvira iz žganega (B = Brandgrab) ali skeletnega groba (S = Skelettgrab).

25. Obročki iz bronaste žice z razprtimi konci, delno fragmentirani. Pr. ca 1,8 cm. NHMW.
26. Prstanček iz bronaste žice s presegajočima se koncema, okrašen z drobnimi vrezi. Pr. ca 1,8 cm. NMHW.
27. Majhen obroček/prstanček iz bronaste žice, okrašen z drobnimi vrezi. NHMW.
28. Bronast prstan s koncema, zapognjenima drug čez drugega in okrašenima z drobnimi poševnimi vrezi. Pr. 2 cm. NHMW.
29. Bronasta igla s sploščeno spiralno glavico. Dol. 11,7 cm. NHMW.
30. Fragment bronaste igle s trombastim zaključkom. Dol. 6 cm. NHMW.
31. Železen klin/pisalo ali žezlo (?) s kroglasto glavico v bronastem tulu. Dol. ca 20 cm. NHMW.

1.–7. Haar-oder Ohrreifen aus Bronze, mit übergreifenden Enden, längst gerillt und einige davon an Rändern auch sehr fein gekerbt; teilweise fragmentiert. Pr. ca 4,3 cm und weniger. NHMW.[67]
8.–11. Spiralhaar- oder Ohrreifen aus Bronze, mit gebogenem doppelten Band, längst gerillt; fragmentiert. Dm. 3 cm und weniger. NHMW.
12. Zylindrischer Ohrring mit Häkchen aus Bronze, verziert mit drei Bändern in Tremolirstich. Dm. 1,8 cm. NHMW.
13. Kleiner Bandohrring mit Häkchen aus Bronze, verziert mit kleinen Pünktchen. Dm. 1 cm. NHMW.
14.–16. Ein kleiner und zwei etwa grössere Bandreifen aus Bronze, verziert mit feinen Ritztlinien und an den Rändern und in der Mitte mit Bändern im Tannenzweigmotiv. Dm. 2,6 cm und weniger. NHMW.
17. Zylindrischer Ohrring aus Bronzeblech, verziert mit doppelten Punktreihen und dazwischen mit Tremolirstichlinien; stark fragmentiert. Dm. ca 1,8 cm. NHMW.
18. Zylindrischer Ohrring aus Bronzeblech, verziert mit doppelten Punktreihen und Buckeln; stark fragmentiert. Dm. ca 1,8 cm. NHMW.
19.–20. Zylindrische Ohrringe aus Bronzeblech, verziert an den Rändern und zwischen den einzelnen Felder mit doppelten Punktreihen, und in der Mitte zweifach (oder dreifach) mit Tierfigürchen (Reh oder Hase?); stark fragmentiert. Dm. ca 1,6 cm. NHMW.
21. Dreieckiger hohler Klapperblechanhänger auf eine Bronzekette aus Drahtringelchen; Verzierung in Punkt-Buckel-Manier mit Rosettenmotiv. H. 2,2 cm. NHMW.

22.–23. Meeresmuscheln, ausgefüllt mit einer organischen Masse, an einer klebt eine Glasperle mit blau-gelben Kreisaugen, an der zweiten Bronzeknöpfchen. NHMW.
24. Perlenkette aus Bernstein- und Glasperlen: gelb, blau und mit Kreisaugen. NHMW.
25. Mehrere kleine Ringe aus Bronzedraht, offen; teilweise fragmentiert. Dm. ca 1,8 cm. NHMW.
26. Kleiner Fingerring aus Bronzedraht, mit übergreifenden Ende und verziert mit winzigen feinen Querstrichen. Dm. ca 1,8 cm. NHMW.
27. Kleiner Ring/ Fingerring (?) aus Bronzedraht, verziert mit kleinen Ritzungen. NHMW.
28. Fingerring aus Bronzeband mit übergreifenden, zusammengesteckten Enden, verziert mit feinen Schrägstrichen. Dm. 2 cm. NHMW.
29. Nadel aus Bronze mit Spiralkopf. L. 11,7 cm. NHMW.
30. Fragment einer (Mehrkopf-) Nadel mit Faltenwehr aus Bronze. L. 6 cm. NHMW .
31. Stift aus Eisen, mit flachem ovalkugeligem Kopf, in einer Bronzehülse steckend. L. ca 20 cm. NHMW.

Tab./Taf. 106

1. Dvozankasta ločna železna fibula (tip 2a po Gabrovcu) s prirjavelimi bronastimi spiralicami/saltaleoni in kosi kalciniranih kosti, fragmentirana. Dol. ca 8,9 cm. NHMW.
2. Fragment loka železne ločne fibule. Dol. ca 3,8 cm. NHMW.
3. Lok dvozankaste ločne železne fibule. Dol. 9,7 cm. NHMW.
4. Dvozankasta ločna železna fibula. Dol. 11,4 cm. NHMW.
5.–7. Fragmentirane dvozankaste vozlaste ločne bronaste fibule z ostanki železne peresovine (vaškega tipa oz. tipa Va po Gabrovcu); na eni izmed njih je prirjavela železna zapestnica (št. 5), na drugi so ostanki tkanine (št. 6). Dol. ca 9 cm. NHMW.
8. Trije svitki iz bronaste žice, verjetno fragmenti očalastih fibul. Pr. ca 3 cm in manj. NHMW.
9. Bronasta trakasta samostrelna fibula, fragmentirana. Dol. 4 cm. NHMW.
10. Železna samostrelna fibula, fragmentirana. Dol. 3,6 cm. NHMW.
11.–13. Masivne železne zapestnice z odprtimi konci. Pr. ca 8,4 cm in manj. NHMW.
14. Votla bronasta zapestnica z vdetima koncema, okrašena s prečnimi vrezi ter prečnimi pasovi križajočih se cikcakov in pikic. Pr. 8,9 cm. NHMW.
15. Votla bronasta nanožnica z vdetima koncema, okrašena s prečnimi vrezi in pasovi dvočrtnih cikcakov. Pr. ca 12,8 cm. NHMW.

67 Da diese Gegenstände aus der Windischgrätz-Sammlung in der Zeit unserer Aufnahme (1976) noch nicht mit Inventarnummern versehen worden sind, sind sie hier auf unseren Taf. 105-118 mit laufenden Nummern unserer Zeichnungen versehen. Interessanterweise sind einige Funde mit Buchstaben B und S markiert, was bedeuten sollte, dass der bestimmte Gegenstand aus einem Brandgrab (=B) oder Skelettgrab (=S) stammt. Diese zwei Buchstaben stehen auf den Tafeln neben den Nummern.

1. Zweischleifige Bogenfibel aus Eisen (Typ 2a nach Gabrovec), an der Spiralröllchen/Saltaleoni aus Bronze und kalzinierte Knochen durch Eisenrost angeklebt sind; fragmentiert. L. ca 8,9 cm. NHMW.
2.–3. Zwei fragmentierte zweischleifige Bogenfibel aus Eisen. L. ca 3,8 cm und 9,7 cm. NHMW.
4. Zweischleifgie Bogenfibel aus Eisen. L. 11,4 cm. NHMW.
5.–7. Fragmentierte zweischleifige Knotenbogenfibeln (Typ Vače bzw. 5a nach Gabrovec); an einer davon ist ein Eisenring (5), am anderen Textilreste (6) anhaftend. L. ca 9 cm. NHMW.
8. Drei Bronzedrahtspiralen, wahrscheinlich Brillenfibelfragmente. Dm. ca 3 cm. NHMW.
9. Bandfibel mit Armbrustkonstruktion aus Bronze, fragmentiert. L. 4 cm. NHMW.
10. Armbrustfibel aus Eisen; fragmentiert. L. 3,6 cm. NHMW.
11.–13. Massive Armringe aus Eisen, offen. Dm. ca 8,4 cm. NHMW.
14. Armring aus Bronze, hohl, mit ineinander gesteckten Enden; verziert mit feinen quergeritzten Linien und Bändern aus gekreuzten Strichen (X) und Pünktchen; fragmentiert. Dm. ca 8,9 cm. NHMW.
15. Fussring aus Bronze, hohl, mit ineinander gesteckten Enden; verziert mit feinen quergeritzten Linien und Bändern aus doppeltem Zickzack. Dm. ca 12,8 cm. NHMW.

Tab./Taf. 107

1. Železna rombična pasna spona, fragmentirana. Dol. 15,6 cm. NHMW.
2. Železna pravokotna pasna spona s kavljem na eni in dvema zakovicama na drugi strani. Dol. 12 cm. NHMW.
3. Železna kavljasta pasna spona z ohranjenim osrednjim rebrom z dvema zakovicama, fragmentirana. Dol. ca 20,6 cm. NHMW.
4. Bronasta pravokotna pasna z dvema zakovicama, posebej pritrjenim kavljem in dvema zakovicama na nasprotni strani. Dol. 12,8 cm. NHMW.
5. Bronast obroček okroglega preseka. Pr. 4 cm. NHMW.
6.–7. Bronasta obročka rombičnega preseka. Pr. ca 2 cm. NHMW.
8. Železen obroč s presegajočima se koncema/zapestnica (?). NHMW.
9.–10. Železna obročka. Pr. ca 2,3 cm. NHMW.
11.–13. Železni obročki. Pr. ca 3,5 cm. NHMW.
14. Enajst železnih obročkov z zanko, delno fragmentirani. Pr. ca 4 cm. NHMW.
15.–17. Trije železni obroči, na enem izmed njih majhen železen obroček (št. 16.). Pr. ca 6,5 cm. NHMW.

1. Rhombischer Gürtelhaken aus Eisen, fragmentiert. L. 15,6 cm. NHMW.
2. Rechteckiges Gürtelblech mit Haken aus Eisen und zwei Nieten an der hinteren Schmalseite. L. 12 cm. NHMW.
3. Gürtelhaken aus Eisen; erhalten sind Blechfragmente mit starker Mittelrippe mit zwei Nieten. L. ca 20,6 cm. NHMW.
4. Rechteckiges schmales Gürtelblech mit angenietetem Haken und zwei Nieten an der hinteren Schmalseite; teilweise fragmentiert. L. 12,8 cm. NHMW.
5. Bronzering mit rundem Querschnitt. Dm. 4 cm. NHMW.
6.–7. Bronzeringe mit rhombischem Querschnitt. Dm. ca 2 cm. NHMW.
8. Eisenring mit übergreifenden Enden (Armring?). NHMW.
9.–10. Eisenringe. Dm. ca 2,3 cm. NHMW.
11.–13. Eisenringe. Dm. ca 3,5 cm. NHMW.
14. Elf Koppelringe aus Eisen, teilweise fragmentiert. Dm. ca 4 cm. NHMW.
15.–17. Drei Eisenringe, auf einem ist ein kleiner Ring aufghängt(16). Dm. ca 6,5 cm. NHMW.

Tab./Taf. 108

1. Železna križna sekira, fragmentirana. Dol. ca 19,6 cm. NHMW.
2. Železna tulasta sekira z ušescem ob strani in dvema kanelurama pod ustjem. Dol. 20 cm. NHMW.
3. Železna tulasta sekira z ušescem ob strani. Dol. 20 cm. NHMW.
4. Železna enoplavutasta sekira. Dol. 12,4 cm. NHMW.
5. Fragment konice bronastega noža. Dol. 5,3 cm. NHMW.
6.–8. Železni noži s trnastim nastavkom za držaj. Dol. ca 11–12 cm. NHMW.
9. Železen nož z ostanki oplate nožnice, fragmentiran. Dol. ca 11,4 cm. NHMW.

1. Ärmchenbeil aus Eisen; fragmentiert. L. ca 19,6 cm. NHMW.
2. Tüllenbeil aus Eisen, mit seitlicher Öse und zwei Rillen unter dem Rand. L. 20 cm. NHMW.
3. Tüllenbeil aus Eisen, mit seitlicher Öse. L. 20 cm. NHMW.
4. Einseitiges Lappenbeil aus Eisen. L. 12,4 cm. NHMW.
5. Klingenfragment eines Bronzemessers. L. ca 5,3 cm. NHMW .
6.–8. Eisenmesser, teilweise fragmentiert. L. ca 11–12 cm. NHMW.
9. Eisenmesser mit Scheideresten, fragmentiert. L. 11,4 cm. NHMW.

Tab./Taf. 109

1.–10. Deset bronastih dvokrilnih puščičnih osti s ploščatim trnom, delno fragmentirane. Dol. 5,1 cm in manj. NHMW.
11. Bronasta triroba puščična ost skitskega tipa, fragmentirana. Dol. 2,2 cm. NHMW.
12.–14. Železne sulične osti, delno fragmentirane, s pasovi vodoravnih vrezov oz. žlebov na spodnjem delu tula; v tulih še ostanki lesenih toporišč. Dol. ca 31 cm. NHMW.
15.–17. Železne sulične osti z dolgimi ozkimi listi, delno fragmentirane. Dol. ca 41 cm. NHMW.

1.–10. Zehn Pfeilspitzen aus Bronze, mit zwei Flügeln und flachem Dorn; einige fragmentiert. L. ca 5,1 cm in weniger. NHMW.
11. Dreikantige bzw. dreiflügelige Pfeilspitze skythischen Typs aus Bronze; fragmentiert. L. 2,2 cm. NHMW.
12.–14. Lanzespitzen aus Eisen, mit Rillen verzierte Tüllen, in denen noch Holzrreste der Schäfte stecken. L. ca 31 cm. NHMW.
15.–17. Lanzenspitzen aus Eisen mit schmalen langen Blättern; teilweise fragmentiert. L. ca 41 cm. NHMW.

Tab./Taf. 110

1. Železne žvale (v 2 fragmentih). Dol. ene prečke 4,2 cm. NHMW.
2.–3. Fragmenta železnega okova zvezdaste oblike z zanko, v kateri je še vedno železna žica s kroglastim zaključkom, verjetno del konjske opreme. NHMW.
4.–10. Železne sulične osti, delno fragmentirane. Dol. 32 cm in manj. NHMW.

1. Trense aus Eisen, teilweise fragmentiert. L. einer Seite ca 4,2 cm. NHMW.
2.–3. Eisenfragmente eines sternförmigen Bechlages mit einer Scheife, in der der Rest eines Bügels mit Knopfende steckt (Teile eines Pferdegeschirres ?). NHMW.
4.–10. Lanzenspitzen aus Eisen, unterschiedlich gross unf fragmentiert. L. 32 cm und weniger. NHMW.

Tab./Taf. 111

1. Skleda z uvitim ustjem in dvema ploskima bradavicama; črna, na sijaj glajena. Viš. 9,2 cm. NHMW.
2. Skleda z uvitim ustjem in konično bradavico na največjem obodu; svetlejše rjava, glajena. Viš. 11,2 cm. NHMW.
3. Skleda z uvitim ustjem in navpično predrto bradavico; rjavočrna, glajena. Viš. 10 cm. NHMW.
4. Kroglasta posoda s kratkim stožčastim vratom/žara, fragmentirana; črna, na sijaj glajena. Ohranjena viš. ca 18 cm. NHMW.
5. Skleda z uvitim ustjem na visoki zvončasti nogi; temnorjavočrna, glajena. Viš. 16 cm. NHMW.
6. Koščen vijček. Pr. 2,7 cm. NHMW.
7. Koščen obročast svitek. Pr. 4,8 cm. NHMW.
8.–9. Svitka; svetlorjavosiva, groba glina. Pr. 6 in 5 cm. NHMW.
10. Posoda z rahlo izvihanim lijakastim vratom in bradavicama na rami; črnorjava, glajena. Viš. 20 cm. NHMW.
11. Posoda na nogi s trojnim rebrastim okrasom v obliki »rogate živali« (?); temnorjavo do črna, glajena. Viš. 29,4 cm. NHMW.

1. Schale mit leicht eingezogenem Rand mit zwei flachen Warzen; schwarz, fein geglättet. H. 9,2 cm. NHMW.
2. Schale mit eingezogenem Rand, mit konischer Warze; hellbraun, geglättet. H. 11,2 cm. NHMW.
3. Schale mit eingezogenem Rand und mit vertikal durchlochter Warze; braun-schwarz, geglättet. H. 10 cm. NHMW.
4. Kragenhalsgefäss; schwarz, fein geglättet; fragmentiert. H. ca 18 cm. NHMW.
5. Fussschale mit eingezogenem Rand; dunkelbraun-schwarz, geglättet. H. 16 cm. NHMW.
6. Spinnwirtel aus Bein. Dm. 2,7 cm. NHMW.
7. Ring aus Bein. Dm. 4,8 cm. NHMW.
8.–9. Zwei Tonringe; hellbraun, grob. Dm. 6 und 5 cm. NHMW.
10. Oval-bis doppelkonisches Gefäss mit leicht trichterförmigem Hals und mit kleinen runden Buckelchen an der Schulter. H. 20 cm. NHMW.
11. Fussgefäss mit trichterförmigem Hals und mit drei plastischen Rippenornamenten in Form eines »gehörnten Tieres« (?); dunkelbraun-schwarz; geglättet. H. 29,4 cm. NHMW.

Tab./Taf. 112

1. Skleda z uvitim ustjem/pokrov žare s tremi dvojnimi bradavicami na največjem obodu; temnorjava, glajena. Viš. 11 cm. NHMW.
2. Bikonična posoda/žara z valjastim vratom in tremi bradavicami na vrhu rame; črna, glajena. Viš. 53,4 cm. NHMW.
3. Skleda z uvitim ustjem in navpično predrto bradavico na največjem obodu, fragmentirana; rjavočrna, glajena. Viš. 7 cm. NHMW.
4. Skleda z uvitim ustjem in bradavico na največjem obodu; črnorjava, glajena. Viš. 8,4 cm. NHMW.

5. **Skleda z uvitim ustjem in bradavico na največjem obodu; črnorjava, glajena. Viš. 8,6 cm. NHMW.**
6. **Skleda z uvitim ustjem in vodoravno, poševno predrto bradavico na največjem obodu; rjavočrna, glajena. Viš. 8 cm. NHMW.**

1. Schale mit eingezogenem Rand, Urnendeckel, mit drei doppelten Warzen; dunkelbraun, geglättet. H, 11 cm. NHMW.
2. Grosses bikonisches Gefäss mit zylindrischem Hals, Urne, an der Schulter drei konischen Buckel; schwarz, geglättet. H. ca 53,4 cm. NHMW.
3. Schale mit eingezogenem Rand mit vertikal durchlochter Warze; braun-schwarz, geglättet; fragmentiert. H. 7 cm. NHMW.
4. Schale mit eingezogenem Rand, mit einer Warze; braun-schwarz, geglättet. H. 8,4 cm. NHMW.
5. Schale mit eingezogenem Rand, mit einer Warze; braun-schwarz, geglättet. H. 8,6 cm. NHMW.
6. Schale mit eingezogenem Rand, mit schräg durchlochter Warze; braun-schwarz, geglättet. H. 8 cm. NHMW.

Tab./Taf. 113

1.–2. Trebušasta posoda z valjastim vratom/žara, s tremi koničnimi bradavicami na rami in dvema jezičastima držajema na spodnjem delu posode ter pripadajočim pokrovom v obliki sklede z uvitim ustjem in dvema bradavicama na največjem obodu; temno rjavo do črni, glajeni. Viš. žare 44,6 cm, viš. sklede 12,4 cm. NHMW.
3. **Kroglast lonec; temno rjavočrni, glajen. Viš. 12,2 cm. NHMW.**
4. **Koničen lonec s štirimi bradavicami pod robom ustja; rjav. Viš. 13,2 cm. NHMW.**
5. **Lonec s stožčastim vratom in izvihanim ustjem; črn, glajen. Viš. 17 cm. NHMW.**
6. **Skleda z uvitim ustjem in konično bradavico pod največjim obodom; črna, glajena. Viš. 8,6 cm. NHMW.**

1.–2. Grosses bauchiges Gefäss mit zylindrischem Hals, Urne, mit drei Buckeln an der Schulter und zwei Handhaben am unteren Teil des Rezipients, und dazugehörige Deckelschale mit eingezogenem Rand und zwei Warzen; dunkelbraun-schwarz, geglättet. H. der Urne 44,6 cm; H. der Schale 12,4 cm. NHMW.
3. Kugelicher Topf; dunkelbraun-schwarz, geglättet. H. 12,2 cm. NHMW.
4. Konischer Topf mit vier Warzen unter dem Rand; braun. H. 13,2 cm. NHMW.
5. Kegelhalsgefäss; schwarz, geglättet. H. 17 cm. NHMW.
6. Schale mit eingezogenem Rand, mit konischer Warze; schwarz, geglättet. H. 8,6 cm. NHMW.

Tab. /Taf. 114

1. **Vrečasta posoda/žara z valjastim vratom, štirimi koničnimi bradavicami na rami in dvema jezičastima držajema v spodnjem delu posode; črna, glajena. Viš. 57 cm. NHMW.**
2. **Kroglasta posoda/žara z lijakastim ustjem in tremi podolgovatimi bradavicami na največjem obodu; rjava, glajena. Viš. 23 cm. NHMW.**
3. **Lonec situlaste oblike s tremi koničnimi bradavicami na rami; temnorjav. Viš. 24 cm. NHMW.**

1. Grosses sackförmiges Gefäss, Urne, mit zylindrischem Hals, mit vier konischen Buckeln an der Schulter und zwei Handhaben am unteren Teil des Rezipients; schwarz, geglättet. H. 57 cm. NHMW.
2. Kugeliges Gefäss mit trichterförmigem Hals/Mündung, Urne, und mit drei Längswarzen am Bauch; braun, geglättet. H. 23 cm. NHMW.
3. Situlaförmiger Topf, mit drei konischen Buckelchen an der Schulter; dunkelbraun. H. 24 cm. NHMW.

Tab./Taf. 115

1.–2. Posoda s stožčastim vratom in izvihanim ustjem/žara ter pripadajoč pokrov – skleda z uvihanim ustjem; temno rjavi do črni, glajeni. Žara je na vratu okrašena z vodoravnimi kanelurami, na rami pa z izmenjujočimi se kaneliranimi pasovi, in sicer s tremi poševnimi pasovi s plastičnim rebrom po sredini in štirimi navpičnimi pasovi. Skleda je pod ustjem okrašena z navpičnimi bradavicami. Obe posodi temno rjavi do črni, glajeni. Viš. žare 46,6 cm, viš. sklede 16 cm. NHMW.
3. **Lonec z uvitim ustjem/žara, na največjem obodu okrašen s po dvema kratkima navpičnima rebroma in po dvema bradavicama; rjavočrn, bolj grob. Viš. 30 cm. NHMW.**
4. **Lonec situlaste oblike, na rami okrašen s tremi skupinami s po tremi podolgovatimi bradavicami, pod njimi na najširšem obodu pa s površno vrezanimi veččrtnimi visečimi trikotniki; temnorjav. Viš. 14,5 cm. NHMW.**

1.–2. Kegelhalsgefäss, Urne, verziert am Hals mit breiten horizontalen Kanneluren, an der Schulter abwechselnd mit drei schräg kanellierten Bändern mit plastischer Rippe in der Mitte und vier vertikalverlaufenden kannelierten Bändern. Die dazugehörige Deckelschale ist mit vertikalstehenden

Warzen verziert. Beide schwarz-dunkelbraun, geglättet. H. der Urne 46,6 cm; H. der Schale 16 cm. NHMW.

3. Konischer Topf mit leicht eingezogenem Rand, abwechselnd mit zwei runden und zwei vertikalen länglichen Warzen verziert; braunschwarz, grob: H. 30 cm. NHMW.
4. Situlaförmiger Topf mit trichterförmigem Hals, verziert an der Schulter mit drei Gruppen von je drei Warzen und darunter oberflächlich geritzten hängenden Dreiecken aus mehreren Strichlinien; dunkelbraun. H. 14,5 cm. NHMW.

Tab./Taf. 116

1. Skleda z uvitim ustjem/pokrov žare, in z bradavico na največjem obodu; temnorjavočrna, na sijaj glajena. Viš. 9 cm. NHMW.

2.–3. Posoda/žara s kratkim stožčastim vratom in izvihanim ustjem, na rami okrašena z dvema vzporednima vodoravnima plastičnima rebroma in štirimi oglatimi bradavicami, v spodnjem delu pa še s štirimi bradavicami/držaji, ter pripadajoč pokrov – skleda z dvema bradavicama na največjem obodu; črni, glajeni. Viš. žare 64 cm, viš. sklede 16 cm. NHMW.

1. Schale mit eingezogenem Rand, mit einer Warze; braun-schwarz, fein geglättet. H. 9 cm. NHMW.

2.–3. Grosses ovales Gefäss, Urne, mit kurzem Kegelhals, verziert an der Schulter mit doppelten parallel verlaufenden Rippen und dazwischen viermal kantig-ovale Warzen; am unteren Teil des Rezepients befinden sich vier Handhaben. Die dazugehörige Deckelschale mit eingezogenem Rand hat zwei Warzen. Beide braun-schwarz, geglättet. H. der Urne 64 cm; H. der Schale 16 cm. NHMW.

Tab./Taf. 117

1 Posoda/žara s kratkim valjastim vratom in štirimi bradavicami na rami; črna, glajena. Viš. 43 cm. NHMW.

2. Posoda/žara z visokim stožčastim vratom in izvihanim ustjem, na rami okrašena s petimi podolgovatimi navpičnimi bradavicami, obdanimi s po tremi polkrožnimi kanelurami; svetlejše rjava, glajena. Viš. 31,2 cm. NHMW.

1. Grosses ovales Gefäss, Urne, mit zylindrischem Hals, an der Schulter verziert mit vier konischen Buckeln; schwarz, geglättet. H. 43 cm. NHMW.
2. Kegelhalsgefäss, Urne, an der Schulter verziert mit fünf vertikal stehenden länglichen Warzen/Rippchen, eingefasst mit je drei kannelierten Halbkreisen; hell braun, geglättet. H. 31,2 cm. NHMW.

Tab./Taf. 118

1. Posoda/žara s stožčastim vratom in izvihanim ustjem, na vratu in rami okrašena s tremi navpičnimi nizi s po tremi koničnimi bradavicami; rjavočrna, glajena. Viš. 35 cm. NHMW.

2. Situlasta posoda na zvončasti nogi; rdeča s sledovi rdečega in črnega barvnega premaza. Viš. 25 cm. NHMW.

3. Fragment noge z dnom posode (ciborija?) s kroglasto odebelitvijo; rdeča s sledovi rdečega in črnega barvnega premaza, glajena. Ohranjena viš. ca 19 cm. NHMW.

4. Kroglasta posoda na zvončasti nogi in z izvihanim ustjem; rdeča, okrašena s črno in rdeče izmenjujočimi se pasovi, ločenimi s plastičnimi rebri; na nogi okras iz vtisnjenih pik/jamic. Viš. 26 cm. NHMW.

5. Kroglasta posoda na nizki nogi; rjavordeča s sledovi rdeče-črnih pasov, ločenih s plastičnimi rebri. Viš. 24 cm. NHMW.

6. Posoda/žara z visokim konkavno usločenim vratom in lijakastim ustjem, na vratu okrašena s štirimi kaneliranimi krožci z bunčico – bronastim žebljičkom v sredini ter na rami s štirimi kaneliranimi krožci z bunčico – bronastim žebljičkom v sredini, med katerimi so razporejeni po trije trikotniki iz po treh bunčic – bronastih žebljičkov; črna, na sijaj glajena, grafitirana. Viš. 28 cm. NHMW.

1. Kegelhalsgefäss, Urne, verziert vom Hals bis zu Schulter mit drei Reihen von je drei konischen Buckeln; braun-schwarz, geglättet. H. 35 cm. NHMW.
2. Fusssitula, rot-schwarz bemalt. H. 25 cm. NHMW.
3. Fuss eines Gefässes (Zyborium?) mit verdicktem oberen Fussteil und mit Resten von rot-schwarzer Bemalung. H. ca 19 cm. NHMW.
4. Geripptes rundes Fussgefäss, rot-schwarz bemalt, am Fuss eine Verzierung aus vertieften Kreispunkten. H. 26 cm. NHMW.
5. Geripptes kugeliges Fussgefäss; rötlich braun mit Resten von rot-schwarzer Bemalung. H. 24 cm. NHMW.
6. Geschweiftes Kegelhalsgefäss, verziert am Hals und an der Schulter mit vier Hofbuckelchen mit mittigen Bronzeknöpfchen sowie an der Schulter zusätzlich mit Dreiecken aus je drei Bronzeknöpfchen; schwarz, geglättet, graphitiert. H. 28 cm. NHMW.

Prazgodovinske najdbe z Vač, odkupljene leta 1940 od ge. L. Schwarz, domnevno iz zbirke princa Ernsta von Windischgrätza

Prähistorische Funde von Watsch, angekauft 1940 von Frau L. Schwarz, vermutlich aus der Sammlung Prinz Ernst zu Windischgrätz

Tab./Taf. 119

1. **Trakast uhan iz bronaste pločevine s kaveljčkom in luknjico, okrašen z dvema vzdolžnima nizoma iztolčenih bunčic, obrobljenih s po dvema nizoma drobnih pikic, na krajcih pa z navpičnima nizoma bunčic, uokvirjenih z drobnimi pikicami. Pr. 4 cm. NHMW 71278.**
2. **Valjast uhan iz bronaste pločevine s kaveljčkom in luknjico, okras iz pasov tekoče spirale in cikcaka, uokvirjenih z nizi drobnih pikic. Pr. 1,7 cm. NHMW 71280.**
3. **Valjast uhan iz bronaste pločevine s kaveljčkom in luknjico, okrašen z nizi iztolčenih pikic in tremolirnih črtic. Pr. 2,2 cm. NHMW 71279.**
4. **Ogrlica iz jantarnih jagod (151), temnomodre steklene križne in svetlomodre steklene jagode z rumeno-črnimi očesci. NHMW 71287.**
5. **Gladek bronast obroč sploščeno pravokotnega oz. ovalnega preseka, z enim zoženim koncem, fragmentiran. Pr. ca 5,6 cm. NHMW 71275.**
6. **Majhna narebrena bronasta zapestnica z nesklenjenima koncema. Pr. 4,3 cm. NHMW 71276.**

7.–8. Majhna, drobno narebrena bronasta obročka. Pr. 1,3 cm. NHMW 71282.

9.–10. Bronasta deteljičasta obeska, izvedena v predrti tehniki. Viš. 1,8 cm. NHMW 71281.

11. **Bronast predmet z železnim jedrom, masivno lit, rebrasto razčlenjen z ožjimi in širšimi svitki ter z zaključkom v obliki sploščeno kroglaste glavice (verjetno držaj železnega šila ali žezla?). Dol. 7,4 cm. NHMW 71272.**
12. **Bronast ščitnik za iglo/igelnica, vozlasto profilirana in v zgornjem delu ovalno odebeljena. Dol. 4,6 cm. NHMW 71273.**
13. **Bronasta zanka z dvema zakovicama, kraka sta ob robovih okrašena z drobnimi vrezi – ataša bronaste situle (?). Dol. 4,2 cm. NHMW 71268.**
14. **Bronasta križna ataša bronastega kotliča; fragmentirana. Dol. 5,2 cm. NHMW 71267.**
15. **Bronasta trakasta ataša situle s po dvema zakovicama na vsakem kraku. Dol. 8,5 cm. NHMW 71269.**
16. **Fragment bronastega loka z železnim jedrom dvozankaste ločne vozlaste fibule vaškega tipa (tip Va po Gabrovcu). Dol. 3 cm. NHMW 71274.**
17. **Bronasta ataša z dvema zakovicama v zankah, na spodnji strani zakovic ohranjeni bronasti ploščici/matici. Viš. 2.2 cm. NHMW 71264.**
18. **Valjast okov iz bronaste pločevine z ohranjenimi bronastimi žeblji oz. zakovicami za pritrditev na leseno osnovo, okrašen s tremi nizi drobnih iztolčenih pikic. Dol. 7,3 cm. NHMW 71277.**
19. **Železno sulično kopito z dvema železnima žeblje-ma. Dol. 6,3 cm. NHMW 71285.**
20. **Železno nakovalo konične oblike. Dol. 5 cm. NHMW 71286.**
21. **Železna enoplavutasta kopača. Dol. 15,5 cm. NHMW 71284.**
22. **Železna enoplavutasta sekira (tesača?), pod zgornjim robom ima luknjico za žebelj. Dol. 20,7 cm. NHMW 71283.**

1. Bandohrreif aus Bronzeblech mit Häkchen und Löchlein, verziert in Punkt-Buckel-Manier. Dm. ca 4 cm. NHMW 71278.
2. Zylindrischer Ohrreif aus Bronzeblech mit Häkchen und Löchlein, abwechselnd verziert mit laufenden Spiralen und Zickzacken sowie doppelten Linien aus feinen Punkten an den Rändern. Dm. 1,7 cm. NHMW 71280.
3. Zylindrischer Ohrreif aus Bronze mit Häkchen und Löchlein, abwechselnd verziert mit Punkt- und Tremolirlinien, an den Rädern mit doppelten Linien aus feinen Punkten. Dm. 2,2 cm. NHMW 71279.
4. Perlenkette aus Bernsteinperlen (151), einer kreuzförmigenblauen Glasperle und einer hellblauen Glasperle mit gelb-schwarzen Kreisaugen. NHMW 71287.
5. Armring aus Bronze, glatt, mit verjüngtem Ende; fragmentiert. Dm. ca 5,6 cm. NHMW 71275.
6. Kleiner Armring aus Bronze, geknotet. Dm. 4,3 cm. NHMW 71276.

7.–8. Bronzeringlein, fein gerippt. Dm. 1,3 cm. NHMW 71282.

9.–10. Durchbrochene dreieckige Vierpassanhänger aus Bronze. H. ca 1,8 cm. NHMW 71281.

11. Bronzestück mit eisernem Kern, gegossen, gegliedert mit engeren und breiteren Rippen und mit flachkugeligem Endknopf (wahrscheinlich Griff einer Ahle oder Szepter?). L. 7,4 cm. NHMW 71272.
12. Nadelspitzenschutz aus Bronze, geknotet und mittig oval verdickt.L. 4,6 cm. NHMW 71273.
13. Schleifenförmige Attasche mit zwei Nieten aus

Bronze, verziert an beiden Ärmchen mit feinen Ritzungen – Attasche eines Bronzegefässes, wahrscheinlich einer Situla. L. 4,2 cm. NHMW 71268.

14. Kreuzförmige Attasche eines Bronzekessels; fragmentiert. L. 5,2 cm. NHMW 71267.
15. Bandförmige Attasche einer Bronzesitula, beidseits mit je zwei Nieten; deformiert. L. ca 8,5 cm. NHMW 71269.
16. Fragment einer zweischleifigen geknoteten Bogenfibel aus Bronze mit eisernem Kern (Typ Vače bzw. Typ 5a nach Gabrovec). L. 3 cm. NHMW 71274.
17. Schleifenförmige Attasche aus Bronzedraht mit zwei Bronzenieten. H. 2,2 cm. NHMW 71264.
18. Bronzeblechbeschlag, tüllenförmig, mit spitzem langem Nagel für die Befestigung an einem Holzschaft, verziert mit drei Punktreihen. L. 7,3 cm. NHMW 71277.
19. Lanzenschuh aus Eisen mit zwei Nägeln. L. 6,3 cm. NHMW 71285.
20. Konisches Eisenstück - kleiner Amboss. L. 5 cm. NHMW 71286.
21. Eisenhaue mit einseitigen Lappen. L. 15,5 cm. NHMW 71284.
22. Eisernes Lappenbeil mit einseitigen Lappen und einem Loch für den Nagel (Dechsel?). L. 20,7 cm. NHMW 71283.

Tab./Taf. 120

1.–5. Bronasti pasni jezički, delno fragmentirani, z bronastim obročkom v zanki. Dol. 6,7 cm in manj, pr. obročkov 2,5 cm. NHMW 71246, 71248, 71247, 71252, 71250.

6. Bronast pasni jeziček, okrašen z izmenjujočimi se pasovi prečnih vrezov in križajočih se X-vrezov; v zanki obroček s 5 kraki. Dol. 7,7 cm, pr. obročka 2,3 cm. NHMW 71245.

7. Bronast pasni jeziček z obročkom v zanki, okrašen z vzdolžnimi vrezi in ob robovih z drobnimi poševnimi vrezi, zanka in obroček pa s pasovi drobnih vrezov. Dol. 4,8 cm, pr. obročka 2,4 cm. NHMW 71253.

8.–9. Bronasta pasna jezička, delno fragmentirana, z narebrenima obročkoma v zankah. Dol. 4,4 cm in manj, pr. obročkov ca 2,6 cm. NHMW 71249, 71251.

10. Fragment bronastega pasnega jezička z zakovico, okrašenega z izmenjujočimi se pasovi prečnih vrezov in križajočih se X-vrezov. Dol. 5,5 cm. NHMW 71261.

11. Fragment bronastega pasnega jezička s tremi zakovicami. Dol. 3,5 cm. NHMW 71262.

12. Bronast kavelj pasne spone z zakovicama s kroglasto glavico in ostankom pločevine spone. Dol. 3,4 cm. NHMW 71265.

13.–14. Fragmentirana bronasta pasna jezička z ohranjenimi zakovicami. Dol. ca 4,7 cm. NHMW 71254, 71255.

15.–16. Bronasta pasna jezička s krožno profilirano ploščico in sredinsko zakovico, delno fragmentirana. Pr. 1,8 in 2 cm. NHMW 71270, 71271.

17.–21. Fragmenti bronastih pasnih jezičkov z zakovicami, nekateri ob robovih okrašeni z drobnimi pikicami (št. 18–19, 21) in z motivom tekoče spirale (št. 19, 21). Dol. ca 6,6 cm in manj. NHMW 71256, 71257, 71258, 71259, 71260.

22. Fragment bronastega pasnega jezička z dvojnim žičnatim kaveljčkom. Dol. 3,3 cm. NHMW 71263.

1.–5. Gürtelbeschläge mit Schleife samt Ring und Nieten aus Bronze; teilweise fragmentiert. L. 6,7 cm und weniger; Dm. der Ringe ca 2,5 cm. NHMW 71246, 71248, 71247, 71252, 71250.

6. und 10. Gürtelbesschläge aus Bronze, einer davon mit erhaltener Schleife und Ring mit fünf Warzen, abwechselnd verziert mit eingeritzten Bändern aus Querlinien und Kreuzen (X). L. ca 7,7 cm und weniger; Dm. des Ringes 2,3 cm. NHMW 71245, 71261.

7. Gürtelbeschlag mit Schleife und Ring, verziert mit Längslinien, an den Rändern sowie der Ring fein gekerbt. L. 4,8 cm; Dm. der Ringes 2,4 cm. NHMW 71253.

8.–9. Gürtelbeschläge mit Schleife und gekerbtem Ring; fragmentiert. L. ca 4,4, cm und weniger; Dm. der Ringe ca 2,6 cm. NHMW 71249, 71251.

11. Fragment eines Beschlages aus Bronzeblech mit drei Nieten. L. 3,5 cm. NHMW 71262.

12. Bronzehaken eines Gürtelbleches mit zwei Nieten samt Bronzeblechfragment. L. 3,4 cm. NHMW 71265.

13.–14. Gürtelbesschläge mit Schleife und einem bzw. zwei Nieten aus Bronze, stark fragmentiert. L. 4,7 cm und weniger. NHMW 71254, 71255.

15.–16. Gürtelbeschläge mit Schleife und rundlicher, profilierter Platte samt Niete aus Bronze. Dm. 1,8 und 2 cm. NHMW 71270, 71271.

17.–21. Fragmente von Gürtelbeschlägen mit Nieten aus Bronze, einige an den Rändern verziert mit feinen Punkten (18-19, 21) sowie laufenden Spiralen (19, 21). L. ca 6,6 cm und weniger. NHMW 71256, 71257, 71258, 71259, 71260.

22. Fragment eines Gürtelbeschlages aus Bronze mit Haken aus doppelten Bronzedraht. L. 3,3 cm. NHMW 71263.

Tab./ Taf. 121 A

1.–4. Jantarne ogrlice, brez natančnih podatkov. NHMW.

1.–4. Bernsteinperlenketten, ohne genauen Angaben. NHMW.

Prazgodovinske najdbe z Vač v muzeju v Berlinu, Museum für Vor- und Frühgeschichte (MVF)

Prähistorische Funde von Vače im Museum für Vor- und Frühgeschichte (MVF) in Berlin

Tab./Taf. 121 B

1. **Lok bronaste dvozankaste ločne vozlaste fibule z železnim jedrom (vaški tip oz. tip Va po Gabrovcu). Dol. ca 10 cm. MVF IVg 45.**
2. **Masivna bronasta zapestnica s presegajočima se koncema, okrašena s pasovi drobnih prečnih vrezov. Pr. 7,6 cm. MVF IVg 59 b.**
3. **Masivna bronasta zapestnica s presegajočima se koncema, okrašena s pasovi prečnih vrezov, med katerimi so polja z mrežastim motivom in polja z veččrtnimi trikotniki. Pr. ca 7,2 cm. MVF IVg 59 a.**
4. **Bronasta zapestnica s presegajočima se koncema, drobno narebrena. Pr. 7 cm. MVF IV g 39.**
5. **Železna uhata sekira. Dol. 19 cm. MVF IVg 38.**

1. Zweischleifige geknotete Bogenfibel aus Bronze mit eisernem Kern (Typ Vače bzw. Typ 5a nach Gabrovec); fragmentiert. L. ca 10 cm. MVF IVg 45.
2. Armring mit übergreifenden Enden aus Bronze, massiv, verziert mit gekerbten Bändern. Dm. 7,6 cm. MVF IV g 59 b.
3. Armring mit übergreifenden Enden aus Bronze, massiv, mit eingeritzten quer- und netzartig sowie in Dreieckmotiv verzierten Bändern. Dm. ca 7,2 cm. MVF IV g 59 a.
4. Armring mit übergreifenden Enden aus Bronze, massiv und fein gekerbt. Dm. 7 cm. MVF IV g 39.
5. Axt aus Eisen. L. 19 cm. MVF IV g 38.

Prazgodovinske najdbe z Vač v študijski zbirki Univerze na Dunaju (UW)

Prähistorische Funde von Vače in der Studiensammlung der Universität Wien (UW)

Tab./Taf. 122

1. **Skleda z uvitim ustjem in navpično bradavico z vodoravno predrto luknjico. Viš. ca 6,8 cm. UW 26606.**
2. **Trebušasta posoda s kratkim valjastim vratom, na rami okrašena z dvema vodoravnima kanelurama ter štirimi skupinami izmenjujočih se navpičnih kanelur in reber. Viš. ca 21,2 cm. UW 26593.**
3. **Visoka vrečasta posoda. Viš. ca 34,4 cm. UW 26603.**
4. **Posoda z visoko, zvončasto razčlenjeno nogo in valjastim vratom, okrašenim s širokimi kanelurami. Viš. ca 32 cm. UW 26609.**
5. **Lonček s kratkim valjastim vratom, okrašen z rahlimi poševnimi kanelurami. Viš. ca 10,8 cm. UW 26607.**
6. **Lonček ovalne oblike. Viš. ca 12 cm. UW 26624.**
7. **Posoda z visokim usločenim vratom in izvihanim ustjem. Viš. ca 14,8 cm. UW 26608.**

1. Schale mit eingezogenem Rand und horizontal durchlochter, vertikaler Warze. H. ca 6,8 cm. UW 26606.
2. Kragenhalsgefäss, verziert an der Schulter mit zwei horizontalen Kanneluren und vier Gruppen von abwechselnd vertikalen Kanneluren und Rippen. H. ca 21,2 cm UW 26593.
3. Grosses sackförmiges Gefäss. H. ca 34,4 cm. UW 26603.
4. Fussgefäss mit kanneliertem zylindrischem Hals und profiliertem glockenförmigem Fuss. H. ca 32 cm. UW 26609.
5. Kugeliges Töpfchen mit kurzem zylindrischem Hals, verziert mit schräg verlaufenden Kanneluren. H. ca 10,8 cm. UW 26607.
6. Töpfchen. H. ca 12 cm. UW 26624.
7. Kleines Gefäss mit hohem zylindrischem Hals und leicht trichterförmiger Mündung. H. 14,8 cm. UW 26608.

Tab./Taf. 123

1. **Steklene jagode sodčaste oblike z bradavičkami na sredini in svitkoma na koncih. Vel. ca 1,9 cm. UW 26546.**
2. **Fragment bronaste kačaste fibule. Dol. ca 4,5 cm. UW 26546.**
3. **Bronasta plavutasta sekira z ramenasto oddeljenim in razširjenim rezilnim delom; na temenu polkrožno izstopajoča kraka, ki tvorita zanko za boljšo pritrditev sekire na toporišče. Viš. 18 cm. UW 26488.**[68]
4. **Bronasta plavutasta sekira s pahljačasto oblikovanim rezilnim delom. Dol. 12 cm. UW 26996.**
5. **Bronasta plavutasta sekira z luknjicama na temenu in ramenasto oddeljenim rezilom; plavuti so okrašene s pasovi drobnih vrezov, vrh plavuti pa s pasom poševnih vrezov. Dol. 20,5 cm. UW 26487.**
6. **Železna tulasta sekira. Dol. ca 19 cm. UW 26517.**
7. **Železna sulica/kopje, tul je spiralno ovit z bronasto žico. Dol. ca 16 cm. UW 4599.**
8. **Železna sulica z dolgim listom in tulom, okrašenim z vodoravnimi vrezi/rebri in na koncu s pasom izmenjujočih se veččrtnih stoječih in visečih trkotnikov. V tulu še tiči železen žebelj za pritrditev lesenega toporišča. Dol. ca 39,6 cm. UW 26441.**
9. **Železen zvit latenski meč, fragmentiran. Dol. ca 43 cm. UW 26655.**

1 Fassförmige Glasperlen mit Warzen in der Mitte und beidseitigen Rippen. L. ca 1,9 cm. UW 26546.
2. Schlangenfibel aus Bronze; fragmentiert. L. ca 4,5 cm. NHMSW 26546.
3. Lappenbeil aus Bronze mit doppelt getrepptem Umriss und kurzem Aufsatz mit längsovalem Ausschnitt. H. ca 18 cm. UW 26488. [69]
4. Lappenbeil aus Bronze mit fächerartig gestaltetem Klingenteil. L. 12 cm. UW 26996.
5. Lappenbeil aus Bronze, mit zwei Löchern unter dem Rand des Beiles und mit eingeritzten Bändern verzierte Lappen, die am oberen Rand gekerbt sind. L. ca 20,5 cm. UW 26487.
6. Tüllenbeil aus Eisen. L. ca 19 cm. UW 26517.
7. Lanzenspitze aus Eisen mit kurzem rhombischem Blatt und an der Tülle Spirale aus Bronzedraht. L. ca 16 cm. UW 4599.
8. Lanzenspitze aus Eisen mit langem Blatt und mit horizontal verlaufenden Rillen und einer mit einem Band aus schraffierten Dreiecken verzierten Tülle. In der Tülle steckt ein eiserner Nagel. L. ca 39,6 cm. UW 26441
9. La Tène-Schwert aus Eisen, zusammengebogen; fragmentiert. L. ca 43 cm. UW 26655.

68 Navedba najdišča Vače za sekiri na Tab. 123: 3–4 se zdi vprašljiva.
69 Die Angabe, dass es bei den Lappenbeilen auf der Taf. 123: 3–4 um das Fundort Vače geht, scheint fraglich zu sein.

REBER nad KLENIKOM
REBER bei KLENIK

Najdbe iz leta 1878 v NMS, sestavljene po grobnih celotah, navedenih pri Deschmann in von Hochstetter 1879, 12–16, objavljene pri Starè 1955.

Funde aus den Grabungen im Jahr 1878 im NMS zusammengestellt nach Grabzusammenhängen nach Deschmann und von Hochstetter 1879, 12-16, die bei Starè 1955 publiziert sind.

Gr. iz leta 1877 / Jahr 1877 **Tab./Taf. 124 A**

Deschmann, v. Hochstetter 1879, 7: *Die Veranlassung zur Entdeckung dieser für die Urgeschichte Krain´s höchst bedeutungsvollen Localität gaben einige im Jahre 1877 von Herrn Julius Ritter v. Vesteneck, k.k. Bezirkshauptmann zu Littai, an das Landesmuseum zu Laibach eingesendete Arm- und Ohrringe aus Bronze (Taf. XI, Fig. 5; Taf. XIII, Fig. 10 und 2), welche der Schullehrer von Watsch, Herr Franz Peruzzi, an dem Armknochen und bei dem Schädel eines in einem Hohlwege nächst dem Dorfe Klenik (slovenisch Klenke) bei Watsch ausgegrabenen weiblichen Skelettes gefunden hatte. …..*

Povzetek opisa: Povod za odkritje tega za prazgodovino Kranjske izredno pomembnega najdišča so dale v letu 1877 od gospoda viteza Juliusa v. Vestenecka, okrajnega glavarja za Litijo, poslane bronaste zapestnice in uhani v Deželni muzej v Ljubljani, ki jih je našel učitelj na Vačah, gospod Franc Peruzzi, na rokah in pri lobanji ženskega skeleta ob poti v bližini vasi Klenik.

1. **Valjast uhan iz bronaste pločevine s kaveljčkom in luknjico: Starè 1955, Tab. 59: 7. NMS P 420.**
2. **Bronasta narebrena zapestnica: Starè 1955, Tab. 72: 16. NMS P 302.**
3. **Bronasta narebrena zapestnica ali nanožnica: Starè 1955, Tab. 72: 3. NMS P 304.**

1. Ohrring aus Bronzeblech mit Häkchen und Löchlein, längstgerillt: Starè 1955, Taf. 59:7. NMS P 420.
2. Armring aus Bronze, geknotet: Starè 1955, Taf. 72: 16. NMS P 302.
3. Armring oder Fussring aus Bronze, geknotet und dazwischen mit netzverzierten Bändern versehen: Starè 1955, Taf. 72: 3. NMS P 304.

Deschmann, v. Hochstetter 1879: *a) Fundchronik.*
28. August. Die Nachgrabungen wurden zunächst an jener unteren Stelle wieder aufgenommen, wo die oben beschriebenen Funde I bis V gemacht worden waren. Man kam ganz seicht unter der Rasendecke auf einzelne Menschenknochen, in 1,5 Meter Tiefe wurde eine kleine Urne, Taf. XVIII, Fig. 6, aufgedeckt, weiter hin Scherben von grossen Urnen mit Leichenbrand und Kohle. Da bei den weiteren Probeaushebungen an mehreren Stellen der früher geschilderten Localität das Erdreich auch in grösserer Tiefe keinerlei Beimengung von Kohlen zeigte, so wurde am folgenden Tage der höher gelegene tumulusartige Bergvorsprung in Angriff genommen, von wo die oben unter VI bis XII beschriebenen Funde herrühren.

Povzetek opisa: Najprej smo začeli ponovno izkopavati na kraju, kjer smo odkrili zgoraj opisane najdbe I do V. Na površini tik pod rušo so prišle na plan posamezne človeške kosti, na globini 1,5 m pa majhna žara ter črepinje velikih žar z žganino in ogljem. Ker pri nadaljnjih poskusih nismo več zadeli na zemljo, pomešano z ogljem, smo naslednji dan začeli izkopavanje na višje ležeči vzpetinici, kjer smo odkrili zgoraj opisane najdbe VI do XII.

Gr. 29. 8. 1878: glej tu Tab. 6: 4; sl. 2. / siehe hier Taf. 6: 4, Abb. 2.

Gr. 30. 8. 1878

Deschmann, v. Hochstetter 1879, 13: *30. August. 6 Platten aufdeckt, vier lagen über blossem Leichenbrand nebst Kohlen, die übrigen über fast ganz zerfallenen Urnen, nur die Deckschalen waren ziemlich gut erhalten; drei Urnen waren von ansehnlicher Grösse, ähnlich denen auf Taf. XIX, Fig. 9 und 11, die eine enthielt fünf kleine Geschirre Taf. XVIII, Fig. 1, 5 und 7, ein eisernes Messer Taf. XIV, Fig 5, Armband und Fibelfragment; in der zweiten war ein kleiner Topf mit Mittelfussknochen von Schaf oder Reh, zwei Eisenringe Taf. XV, Fig. 8 und 10, drei Webstuhlbeschwerer von der Form Taf. XVII, Fig. 11.*

Povzetek opisa: Odkritih je bilo 6 plošč, štiri so prekrivale le žganino z ogljem, preostale povečini skoraj povsem razpadle žare, le pokrovne sklede so bile razmeroma dobro ohranjene; tri žare so bile precej velike, kot na Tab. XIX, 9 in 11 (glej tu Tab. 124: B 5 in C 4), v prvi je bilo pet posod – Tab. XVIII, 1, 5 in 7 (glej tu Tab. 124: B 1, 3-4), železen nož – Tab. XIV, 5 (glej tu Tab. 124: B 2), zapestnica in fragment fibule; v drugi žari so bili majhen lonec z nožnimi kostmi ovce ali srne, dva železna obroča – Tab. XV, 8 in 10 (glej tu Tab. 124: C 1-2) in tri piramidalne tkalske uteži v obliki Tab. XVII, 11 (glej tu Tab. 124: C 3).

x 1[70] **Tab./Taf. 124 B**

1. **Majhna skledica: Starè1955, Tab. 76: 6. NMS: neohranjena, neinventarizirana.**
2. **Železen nož: Starè 1955, Tab. 4: 11. NMS P 482.**
3. **Skleda s kratkim cilindričnim vratom in okrasom na rami: Starè 1955, Tab. 76:13. NMS: neohranjena, neinventarizirana.**
4. **Posoda s stožčastim vratom in bradavicami na rami: Starè 1955, Tab. 75: 24. NMS: neohranjena, neinventarizirana.**
5. **Velika žara s stožčastim vratom in bradavicami na rami: Starè 1955, T. 85: 4. NMS P 708.**

– **Zapestnica.**
– **Fibula.**

70 Ker grobovi niso objavljeni oz. označeni s številkami, je oznaka x 1 ali x 2 le v pomoč razlikovanju med posameznimi grobovi v okviru enega datuma, v katerih je bil več kot en grobni pridatek. / Da die Gräber in der Veröffentlichung nicht nummeriert sind, dient die Kennzeichnung x 1 oder x 2 usw. nur als Hilfe für die Unterscheidung zwischen den einzelnen Gräbern, die mehr als eine Beigabe beinhaltet haben und unter ein und demselben Datum beschrieben worden sind.

1. Kleine Schale: Starè 1955, Taf. 76: 6. NMS: nicht erhalten, nicht inventarisiert.
2. Messer aus Eisen: Starè 1955, Taf. 4: 11. NMS P 482.
3. Schüssel/ Kragenhalsgefäss mit Verzierung: Starè 1955, Taf. 76:13. NMS: nicht erhalten, nicht inventarisiert.
4. Kleines Kegelhalsgefäss mit Warzen: Starè 1955, Taf. 75: 24. NMS: nicht erhalten, nicht inventarisiert.
5. Urne/ grosses Kegelhalsgefäss: Starè 1955, Taf. 85: 4. NMS P 708.

– Armring.
– Fibel.

x 2 **Tab./Taf. 124 C**

1.–2. Železna različno velika obroča: Starè 1955, Tab. 61: 5; 62: 3. NMS P 345, P 355.
3. Tri piramidalne uteži: Starè 1955, Tab. 80: 9. NMS P 573.
4. Velika žara z visokim valjastim vratom: Starè 1955, Tab. 85: 2. NMS P 697.

– **Majhen lonec s kostmi ovce ali srne.**

1.–2. Zwei Ringe aus Eisen: Starè 1955, Taf. 61: 5; 62: 3. NMS P 345, P 355.
3. Drei pyramidale Webgewichte aus Ton: Starè 1955, Taf. 80: 9. NMS P 573.
4. Urne/grosses Kegelhalsgefäss: Starè 1955, Taf. 85: 2. NMS P 697.

– Kleiner Topf mit Mittelfussknochen von Schaf oder Reh.

Gr. 31. 8. 1878 **Tab./ Taf. 126 B**

Deschmann, v. Hochstetter, 1879, 13: *31. August. Einzelne Menschenknochen in 0,5 m Tiefe, zwei Menschenschädel, einer unter einer Steinplatte in 0,6m Tiefe. Weiterhin zehn Steinplatten in 1,5m bis 2 m Tiefe, sechs als Decken über blossen Leichenbrand mit Kohle, vier über meist zerfallenen Urnen. Beigaben in zwei Urnen: Broncefibel Taf. IX, Fig. 14 und 15, Armringfragmente, eiserne Ringe, drei Spinnwirtel.*

Povzetek opisa: Na globini 0,5 m posamezne človeške kosti, dve lobanji, ena pod kamnito ploščo na globini 0,6 m. Nadalje na globini od 1,5 do 2 m deset kamnitih plošč, šest je pokrivalo le žganino z ogljem, štiri zdrobljene žare. V dveh žarah so bili naslednji pridatki: bronasti fibuli (glej tu Tab. 126 B), fragmenti zapestnic, železni obroči in trije vijčki.

1. **Bronasta čolničasta fibula šmarješkega tipa: Starè 1955, Tab. 30: 7. NMS P 154.**

2. **Bronasta trortasta fibula s figurico ptička in žličastim zaključkom noge: Starè 1955, Tab. 32: 2. NMS P 152.**
- **Fragmenti zapestnic.**
- **Železni obroči.**
- **Trije vijčki.**

1. Kahnfibel aus Bronze, Typ Šmarjeta: Starè 1955, Taf. 30: 7. NMS P 154.
2. Dreiknopffibel aus Bronze mit einem Vogel-Figürchen am Fuss und löffelartigem Abschluss: Starè 1955, Taf. 32: 2. NMS P 152.
- Armringfragmente.
- Ringe aus Eisen.
- Drei Spinnwirtel.

Gr. 3. 9. 1878 Tab./Taf. 127 A

Deschmann, v. Hochstetter 1879, 13: *3. September. In 0,7 m Tiefe ganzes Menschenskelet, Lage auf dem Rücken von Nord nach Süd. In der Nasenhöhle des Schädels ein Ring aus Broncedraht mit knapp anschliessenden freien Drahtenden, Durchmesser des Ringes 33 mm, Dicke des Drahtes 1,5 mm. Beim Kopfe lag die Broncenadel Taf. IX, Fig. 3, um des Hals sechs Perlen aus Glas und Bernstein, am linken Unterarme ein Armband aus Bronze Taf. XIII, Fig. 6, ein zweites Taf. XIII, Fig. 12 am rechten Oberarme; auf der Brust zwei fast gleiche Fibeln Taf. IX, Fig. 9.*

Povzetek opisa: Na globini 0,7 m odkrit človeški skelet v hrbtni legi S–J. V nosni votlini lobanje je bil obroček iz bronaste žice (glej tu Tab. 127: A2), pri glavi bronasta igla – Tab. IX, 3 (glej tu Tab. 127: A 1), okoli vratu šest steklenih in jantarnih jagod, na levi roki bronasta zapestnica – Tab. XIII, 6 (glej tu Tab. 127: 6), na desnem laktu druga zapestnica – Tab. XIII, 12 (glej tu Tab. 127: 5); na prsih dve skoraj enaki fibuli – Tab. IX, 9 (glej tu Tab. 127: 3–4).

1. **Bronasta igla/lasnica s povešeno glavico: Starè 1955, Tab. 39: 4. NMS P 238.**
2. **Nosni nesklenjen obroč iz bronaste žice z dotikajočima se koncema: Starè 1955, Tab. 59: 1. NMS P 417.**
3.–4. **Bronasti certoški fibuli (tip X po Teržan): Starè 1955, Tab. 34: 4, 6. NMS P 139, P 140.**
5.–6. **Votli bronasti narebreni zapestnici: Starè 1955, Tab. 68: 9; 70: 1. NMS P 317, P 323.**
- **Steklene in jantarne jagode.**

1. Nadel/Haarnadel aus Bronze: Starè 1955, Taf. 39: 4. NMS P 238.
2. Ring/ Nasenring (?) aus Bronzedraht mit offenen berührenden Enden: Starè 1955, Taf. 59: 1. NMS P 417.
3.–4. Zwei Certosafibeln aus Bronze (Typ X nach Teržan): Starè 1955, Taf. 34: 4, 6. NMS P 139, P 140.
5.–6. Zwei hohle Armringe aus Bronze mit unterschiedlicher Rippenverzierung: Starè 1955, Taf. 68: 9; 70: 1. NMS P 317, P 323.
- Glas- und Bernsteinperlen.

Gr. 4. 9. 1878

Deschmann, v. Hochstetter 1879, 14: *4. September. ….. In der Urne Taf. XVIII, Fig. 21 lagen die Fibeln Taf. IX, Fig. 11 und 12, der Armring Taf. XIII, Fig. 13, einzelne gelbe und blaue Glasperlen an den verbrannten Knochen fest anhafted; in der Urne Taf. XVIII, Fig. 14 war ein Eisenring mit der eisernen Nadel Taf. XV, Fig. 4; in der Urne Taf. XVIII, Fig. 17 die Broncenadel Taf. IX, Fig. 1, eine Fibel, ähnlich Taf. IX, Fig. 14. Ausser der Urne kamen Eisenringe und Armbandfragmente in der Kohlenschichte vor.*

Povzetek opisa: … V žari – Tab. XVIII, 21 (glej tu Tab. 125: A 4) so bile fibuli – Tab. IX, 11-12 (glej tu Tab. 125: A 1, 3), zapestnica –Tab. XIII, 13 (glej tu Tab. 125: A 2), posamezne rumene in modre steklene jagode, prilepljene na sežganih kosteh; v žari –Tab. XVIII, 14 (glej tu Tab. 124: D 2) je bil železen obroč in železna igla –Tab. XV, 4 (glej tu Tab. 124: D 1); v žari – Tab. XVIII, 17 bronasta igla - Tab. IX,1, fibula kot na Tab. IX, 14. Izven žare so bili v sloju oglja še železni obroči in fragmenti zapestnic.

x 1 Tab./Taf. 125 A

1. **Bronasta kačasta fibula: Starè 1955, Tab. 26: 5. NMS P 175.**
2. **Bronasta zapestnica s presegajočima se koncema: Starè 1955, Tab. 76: 2. NMS: neohranjena, neinventarizirana.**
3. **Bronasta ločna fibula z dolgo nogo in figurico ptička na vrhu narebrenega loka ter z obeskom v obliki valjčka/doze, okrašene z iztolčenimi bunčicami in pikami ter trikotnimi obeski iz bronaste pločevine: Starè 1955, Tab. 31: 1. NMS P 187.**
4. **Žara/ trebušasta posoda s kratkim usločenim vratom, na rami okrašena s navpičnimi plastičnimi rebri, obdanimi s pari poševnih vrezov/kanelur: Starè 1955, Tab. 76: 5. NMS: neohranjena, neinventarizirana.**
- **Rumene in modre steklene jagode.**

1. Schlangenfibel aus Bronze: Starè 1955, Taf. 26: 5. NMS P 175.
2. Armring aus Bronze: Starè 1955, Taf. 76: 2. NMS: nicht erhalten, nicht inventarisiert.

3. Bronzefibel mit gekerbtem Bügel und darauf sitzendem Vögelchen und langem, profiliertem Fuss, an dem eine zylindrische Bronzeblechkapsel/Duftdose (?) hängt, die mit vertikalen Reihen in Punkt-Buckel-Manier und dreieckigen Klapperblechen verziert ist: Starè 1955, Taf. 31: 1. NMS P 187.
4. Urne/bauchiges Gefäss mit ausladendem Hals, an der Schulter verziert: Starè 1955, Taf. 76: 5. NMS: nicht erhalten, nicht inventarisiert.
– Gelbe und blaue Glasperlen.

x 2 **Tab./Taf. 124 D**

1. **Železna igla z na vrhu razcepljenima, uvitima koncema: Starè 1955, Tab. 38: 7. NMS P 249.**
2. **Žara/lonec s kratkim vratom in dvema ročajema: Starè 1955, Tab. 87: 24. NMS P 640.**
– **Železen obroč.**

1. Nadel aus Eisen mit spiraligen Enden: Starè 1955, Taf. 38: 7. NMS P 249.
2. Urne/zweihenkeliger Topf: Starè 1955, Taf. 87: 24. NMS P 640.
– Eisenring.

x 3 **Tab./Taf. 125 C**

1. **Bronasta igla z uvito glavico: Starè 1955, Tab. 38: 1 ali 3. NMS P 240 ali P 235.**
2. **Bronasta trortasta fibula: Starè 1955, Tab. 32: 7. NMS P 151.**
3. **Žara / lonec s kratkim vratom in pokončnimi aplikami: Starè 1955, Tab. 76: 14. NMS: neohranjena, neinventarizirana.**
– **Železni obroči.**
– **Fragmenti zapestnic.**

1. Nadel aus Bronze mit Spiralende: Starè 1955, Taf. 38: 1 oder 3. NMS P 240 oder P 235.
2. Dreiknopfibel aus Bronze: Starè 1955, Taf. 32: 7. NMS P 151.
3. Urne/Kegelhalsgefäss mit vertikalen Rippen verziert: Starè 1955, Taf. 76: 14. NMS: nicht erhalten, nicht inventarisiert.
– Eisenrringe.
– Armbandfragmente.

Gr. 6. 9. 1878 **Tab./Taf. 125 D**

Deschmann, v. Hochstetter 1879, 14: *6. September. In 0,6 m Tiefe ganzes Menschenskelet auf der linken Körperseite liegend, der linke Unterarm zum Kopfe gebogen, Lage von Ost nach West. Auf jedem Unterarme zwei Bronzeringe Taf. XI, Fig. 4*[71] *, an der Brust eine Fibel, Taf. XI, Fig. 2 und ein Ring T. XI, Fig. 8. Zu den Füssen der Leiche ein schalenartiges Gefäss in Scherben Taf. XIX, Fig 10.*

Povzetek opisa: Na globini 0,6 m človeški skelet, ležeč na levem boku, leva roka upognjena h glavi, lega V–Z. Na vsaki roki dve bronasti zapestnici, na prsih fibula (glej tu Tab. 125: D 1) in obroč (glej tu Tab. 125: D 4), pri nogah posoda/skleda v črepinjah (glej tu Tab. 125: D 5).

1. **Dvozankasta ločna bronasta fibula z lokom rombičnega preseka, okrašenim z vrezi v cikcak motivu: Starè 1955, Tab. 23: 2. NMS P 134.**
2. **Dve (?) bronasti zapestnici s presegajočima se koncema, okrašeni s pasovi cikcak vrezov: Starè 1955, Tab. 71: 1. NMS P 331.**
3. **Dve (?) masivni bronasti zapestnici s presegajočima se koncema z vrezanim okrasom: Starè 1955, Tab. 76: 4. NMS: neohranjeni, neinventarizirani.**
4. **Bronast obroč s presegajočima se koncema: Starè 1955, Tab. 59: 3. NMS P 434.**
5. **Skleda na nogi, okrašena s kanelurami, vtisnjenimi pikami in podolgovatimi koničnimi aplikami: Starè 1955, Tab. 88: 15. NMS P 591.**

1. Zweischleifige Bogenfibel aus Bronze mit Bügel mit rhombischem Querschnitt und Zick-Zack Verzierung: Starè 1955, Taf. 23: 2. NMS P 134.
2. Zwei (?) Armringe aus Bronze rhombischer Querschnitt mit übergreifenden Enden und Zick-Zack-Verzierung: Starè 1955, Taf. 71: 1. NMS P 331.
3. Zwei (?) massive Armringe aus Bronze mit übergreifenden Enden und Strichverzierung: Starè 1955, Taf. 76: 4. NMS: nicht erhalten, nicht inventarisiert.
4. Ring aus Bronze mit übergreifenden Enden: Starè 1955, Taf. 59: 3. NMS P 434.
5. Fussschale, reich verziert: Starè 1955, Taf. 88: 15. NMS P 591.

Gr. 7. 9. 1878 **Tab./ Taf. 126 A**

Deschmann, v. Hochstetter 1879, 14*: 7. September. …. Einen Meter hievon entfernt zwei Skelette in 0,6 m Tiefe, der rechte Arm des einen in den linken des anderen eingehängt, Rückenlage von West nach Ost. An den beiden Unterarmen des Einen die Bronceringe T. XI, 6 und T. XIII, Fig 11* (siehe

71 Domnevam, da je šlo za tiskarskega škrata in da sodita zapestnici na Tab. XI, 4 h grobu s certoškima fibulama iz dne 7. 9. 1878, medtem ko verjetno k temu grobu sodita z dvozankasto ločno fibulo stilno usklajeni zapestnici na Tab. XI, 6 in Tab. XIII, 11. / Es ist anzunehmen, dass es sich um einen Druckfehler handelt: die Armringe auf der Taf. XI, 4 gehören eher zum Grab mit Certosafibeln vom 7.9. 1878, während zum Grab mit zweischleifiger Bogenfibel zwei Armringe passen, die ähnlich wie die Fibel verziert sind.

Fussnote 71). *Unter dem Rücken des Anderen zwei eiserne Messer, auf der Brust die Fibeln IX, Fig. 6 und 19. … ..*

Povzetek opisa: Na globini 0,6 m dva skeleta v hrbtni legi Z–V, desna roka enega je tičala v levi drugega. Na obeh rokah enega bronasti obroči (glej opombo 71), pod hrbtom drugega dva železna noža, na prsih dve fibuli (glej tu Tab. 126 A).

1. **Bronasta samostrelna certoška fibula (tip XIII po Teržan), na loku in nogi okrašena z vrezanimi X-motivi in prečnimi pasovi ter bronastim obročkom na loku: Starè 1955, Tab. 36: 3. NMS P 160.**
2. **Bronasta certoška fibula (tip VII po Teržan), okrašena z vrezanimi motivi: Starè 1955, Tab. 35: 5. NMS P 143.**
3. **Dve votli bronasti zapestnici, okrašeni s pasovi prečnih vrezov: Starè 1955, Tab. 69: 10 –11. NMS P 326, P 9955.**

- **Dva železna noža.**

1. Armbrust Certosafibel aus Bronze (Typ XIII nach Teržan) mit einem Bronzering: Starè 1955, Taf. 36: 3. NMS P 160.
2. Certosafibel aus Bronze (Typ VII nach Teržan): Starè 1955, Taf. 35: 5. NMS P 143.
3. Zwei hohle Armringe aus Bronze, verziert mit quergeritzten Bändern: Starè 1955, Taf. 69: 10–11. NMS P 326, P 9955.

– Zwei Messer aus Eisen.

Gr. 9. 9. 1878 Tab./Taf. 125 B

Deschmann, v. Hochstetter 1879, 14: *9. September. Acht Steinplatten aufgedeckt, nur unter einer war eine Urne mit der Fibel Taf. XI, Fig. 1, nebst broncener Bulla Taf. X, Fig. 4*[72]*, unter den übrigen Leichenbrand mit Kohlen. Beigaben einzelne verschiedenfärbige Glasperlen.*

Povzetek opisa: Odkritih je bilo osem kamnitih plošč, le pod eno je bila žara s fibulo (glej tu Tab. 125: B 1) in bronastim obeskom »bulo« (glej tu Tab. 125: B2) med žganino z ogljem. Kot pridatki še posamezne raznobarvne steklene jagode.

1. **Dvozankasta ločna bronasta fibula z lokom rombičnega preseka, na vrhu okrašenim s pasovi nasproti si stoječih poševnih vrezov in visoko nogo, okrašeno s punciranimi koncentričnimi krožci s piko: Starè 1955, Tab. 75: 18. NMS P 10554.**
2. **Votel obesek iz bronaste pločevine okrogle oblike – »bula«, okrašen z iztolčenimi pikami v obliki vrisanega križa: Starè 1955, Tab. 58: 11. NMS P 455.**

– **Raznobarvne steklene jagode.**

1. Zweischleifige Bogenfibel aus Bronze mit Bügel, rhombischer Querschnitt und ritztverzierten Bändern sowie hohem Fuss, der mit punzierten Kreisaugen verziert ist: Starè 1955, Taf. 75: 18. NMS P 10554.
2. Bulla aus Bronzeblech, mit Punktverzierung in Form eines Kreuzes: Starè 1955, Taf. 58: 11. NMS P 455.

– Glasperlen.

Gr. 10. 9. 1878

x 1 Tab./Taf. 126 C

Deschmann, v. Hochstetter 1879, 14: *10. September. 12 Steinplatten, davon neun über Urnen, durchschnittlich 1,5 m tief. Eine Urne mit Deckel ganz ausgehoben, darin lag der Halsring Taf. XIII, Fig. 1, eine Perle aus Bronce Taf. XI, Fig. 3, Bruchstücke von Armbändern aus Bronze und Eisen, zwei Spinnwirtel aus Thon.*

Povzetek opisa: Na globini okrog 1,5 m je bilo 12 kamnitih plošč, pod devetimi so bile žare.
Eno izmed njih smo dvignili celo, v njej so bili ovratnica (glej tu Tab. 126: C 1), bronasta jagoda (glej tu Tab. 126: C 2), fragmenti bronastih in železnih zapestnic in dva vijčka.

1. **Gladka bronasta ovratnica: Starè 1955, Tab. 60: 6. NMS P 363.**
2. **Velika bronasta jagoda: Starè 1955, Tab. 75: 19. NMS: neohranjena, neinventarizirana.**

- **Fragmenti zapestnic iz brona in železa.**
- **Dva vijčka.**
- **Žara s pokrovom.**

1. Halsring aus Bronze mit Spiralenden: Starè 1955, Taf. 60: 6. NMS P 363.
2. Grosse Perle aus Bronze: Starè 1955, Taf. 75: 19. NMS: nicht erhalten, nicht inventarisiert.

– Zwei Spinwirtel.
– Urne mit Deckel.

72 Gre za tiskarskega škrata, ker je s št. Tab. X, 4 označen fragment večglave igle oz. igelnice, obesek »bula« pa je pod št. Tab. X, 5. / Es handelt sich um einen Druckfehler, da auf der Taf. X, 4 Fragment einer Nadel bzw. Nadelspitzenschutz abgebildet ist, während die Bulla auf der Taf. X, 5 abgebildet ist.

x 2 **Tab./Taf. 127 B**

Deschmann, v. Hochstetter 1879, 14: *10. September. … . Bei Eröffnung eines Schurfgrabens wurden in 0,5 m Tiefe in der Erde liegend gefunden: zwei eiserne Lanzen Taf. XVI, Fig. 12 und 17, ein Kelt Taf 16, Fig. 1, ein Messer Taf. XVI, Fig. 6.*

Povzetek opisa: Na globini 0,5 m so bili pri kopanju poskusnega jarka odkriti dve sulični osti (glej tu Tab. 127: B 1–2), sekira in nož (glej tu Tab. 127: 3–4).

1. **Železna sulična ost s fasetiranim in vrezi okrašenim tulom ter bronastim okovom na toporišču[73]: Starè 1955, Tab. 10: 1. NMS P 4.**
2. **Železna sulična ost: Starè 1955, Tab. 82: 5. NMS: neohranjena, neinventarizirana.**
3. **Železna tulasta sekira: Starè 1955, Tab. 15: 4. NMS P 34.**
4. **Železen nož: Starè 1955, Tab. 4: 5. NMS P 483.**

1. Lanzenspitze aus Eisen mit faccetierter und verzierter Tülle sowie einem in Punkt-Buckel-Manier verzierten Beschlag aus Bronzeblech, der um den Holzschaft gewickelt ist[74]: Starè 1955, Taf. 10: 1. NMS P 4.
2. Lanzenspitze aus Eisen: Starè 1955, Taf. 82: 5. NMS: nicht erhalten, nicht inventarisiert.
3. Tüllenbeil aus Eisen: Starè 1955, Taf. 15: 4. NMS P 34.
4. Messer aus Eisen: Starè 1955, Taf. 4: 5. NMS P 483.

Gr. 11. 9. 1878 **Tab./Taf. 126 D**

Deschmann, v. Hochstetter 1879, 14-15: *11. September. 13 Steinplatten, sieben über Urnen, davon zwei verziert, mit Deckschale Taf. XIX, Fig. 1 und 3, fast ganz gut erhalten. In einer Urne Arm- und Halsring aus Eisen Taf. XV, Fig. 7 und 11, Spinnwirtel; … .*

Povzetek opisa: 13 kamnitih plošč, pod sedmimi žare, med njimi dve okrašeni, pokrite s skledami. V eni izmed žar so bili zapestnica in ovratnica iz železa (glej tu Tab. 126 D) ter vijček.

1. **Železna ovratnica: Starè 1955, Tab. 63: 2. NMS P 366a.**
2. **Železna zapestnica: Starè 1955, Tab. 62: 4. NMS P 352.**

– **Vijček.**
– **Žara.**

1. Halsring aus Eisen: Starè 1955, Taf. 63: 2. NMS P 366a.
2. Armring aus Eisen mit übergreifenden Enden: Starè 1955, Taf. 62: 4. NMS P 352.

– Spinwirtel.
– Urne.

Gr. 20. 9. 1878 **Tab./Taf. 126 E**

Deschmann, v. Hochstetter 1879, 15: *20. September. In 0,5 m Tiefe zwei Gerippe, eines von einer ausgewachsenen Person von West nach Ost liegend, das zweite von einem Kinde quer über die Mitte des ersteren gelegt. Am linken Arme des ersteren Armband aus Bronce, auf der Brust Spiralfibel Taf. IX, Fig. 18, am rechten Fusse des Kindes ein Ring, Taf. XIII, Fig. 4, um den Hals Glasperlen. …*

Povzetek opisa: Na globini 0,5 m dva skeleta, eden odrasle osebe v smeri Z–V, drugi otroka, položenega počez čez sredino prvega. Na levi roki prvega bronasta zapestnica in na prsih očalasta fibula (glej tu Tab. 126: E 1), na otrokovi desni nogi obroč (glej tu Tab. 126: E 2), okrog vratu steklene jagode. …

1. **Očalasta bronasta fibula z osmičko: Starè 1955, Tab. 26:1. NMS P 193.**
2. **Trakasta spiralna bronasta zapestnica oz. nanožnica: Starè 1955, Tab. 66: 9. NMS P 428.**

73 Dular (2016, 78, Taf. 6, 3) pripisuje to sulično ost grobu z negovsko čelado, odkrito na Lazah. oz. v Vrheh. Vendar je iz objave pri Deschmann, v. Hochstestter (1879, 14-15, 18) povsem jasno, da je bila ta sulica odkrita 10. septembra 1878 pri njunem izkopavanju, medtem ko navajata čelado med najdbami brez kontroliranih natančnih podatkov, a vseeno navedeta, da sta bili ob čeladi najdeni tudi dve sulični osti : » *Ausser den nach den obigen Aufzeichnungen in den einzelnen Gräbern vorgefundenen Beigaben, wurden an das Landesmuseum zu Laibach bei dieser Gelegenheit auch noch andere abseites von der Grabstätte aufgefundene Gegenstände abgeliefert. Es war nämlich nicht zu vermeiden, dass einige Arbeiter Nachgrabungen auf eigene Faust versuchten, meist an solchen Stellen, wo in früheren Zeiten Funde gemacht worden waren. In solchen Fällen konnte eine genaue Controle nicht geübt werden, man begnügte sich, die zu Stande gebrachten Funde für das Museum zu acquiriren.*
Zu diesen Fundstücken gehören die auf Taf. X, Fig. 9, 11, 12, Taf. XI, Fig. 13, 14, 15, 18, Taf. XIII, Fig. 3, 5, 7, 9, Taf. XVI, Fig. 3, 9, 10, 13, 16, 19 abgebildeten.
Das interessanteste und werthvollste aller Fundobjecte ist der auf Tafel XII, Fig. 1,2 nach der Seiten- und Vorderansicht abgebildete Bronzehelm. Er wurde erst zu Weihnachten von einem Hirtenknaben ausgegraben, sein Fundort liegt an der Südseite des östlich an den Slemšekberg sich anschliessenden dolomitischen Bergabhanges – V verheh genannt – etwa 400 Meter vom obigen Grabfelde entfernt, knapp an dem von Watsch nach dem heiligen Berg führenden Gemeindewege, an einer Stelle, wo schon in den Vierziger-Jahren bei Anlage dieses Weges viele Leichen mit reichem Bronceschmucke augegraben worden waren.
Nach Angabe des Finders lag der Helm bei einem in 1 Meter Tiefe ausgegrabenen menschlichen Gerippe ohne Deckplatte an dessen linker Seite in der Hüftengegend, die Richtung der Leiche war von West nach Ost. In dem auf die Seite gestürzten Helme befand sich eine kugelförmige Eisenconcretion von 3 cm Durchmesser; die sonstige Beigaben der Leiche waren zwei eiserne Lanzenspitzen, deren eine an der Dülle ein Bronzebeschläge trägt. … .«. Verjetno predstavlja omenjeno sulico ena izmed dveh sulic z bronastim okovom, objavljenih pri Stare 1955, Tab. 10: 3 ali Tab. 11: 3.

74 Dular (2016, 78, Taf. 6, 3) schreibt diese Lanzenspitze dem Grab mit Negauer-Helm zu, das in Laze bzw. V vrheh gefunden wurde. Anhand der Veröffentlichung von Deschmann und v. Hochstetter 1879 besteht doch kein Zweifel, dass sie am 10. 9. 1878 bei ihren Grabungen entdeckt worden war. Für weitere Information siehe dazu die vorige Anmerkung 73.

- **Bronasta zapestnica.**
- **Steklene jagode.**

1. Brillenfibel aus Bronze mit Achterschleife: Starè 1955, Taf. 26:1. NMS P 193.
2. Spiralarmband oder Fussring aus Bronze: Starè 1955, Tab. 66: 9. NMS P 428.

- Armring aus Bronze.
- Glasperlen.

Lit.: Deschmann, v. Hochstetter 1879, 12–19; Starè 1955.

TABLE
TAFELN
PLATES

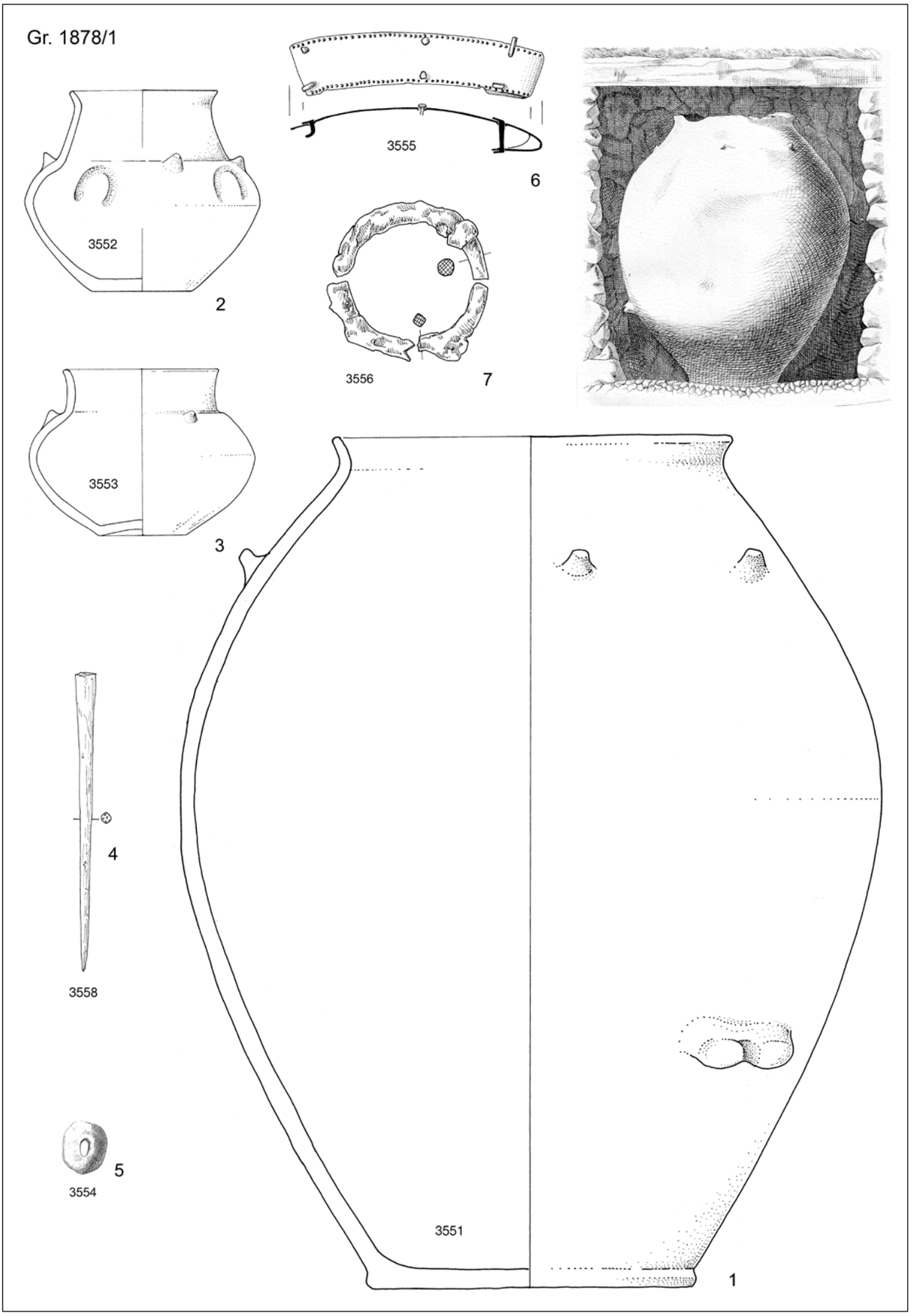

Tabla / Tafel 1
Vače, Reber nad Klenikom, 1878

Tabla / Tafel 2
Vače, Reber nad Klenikom, 1878

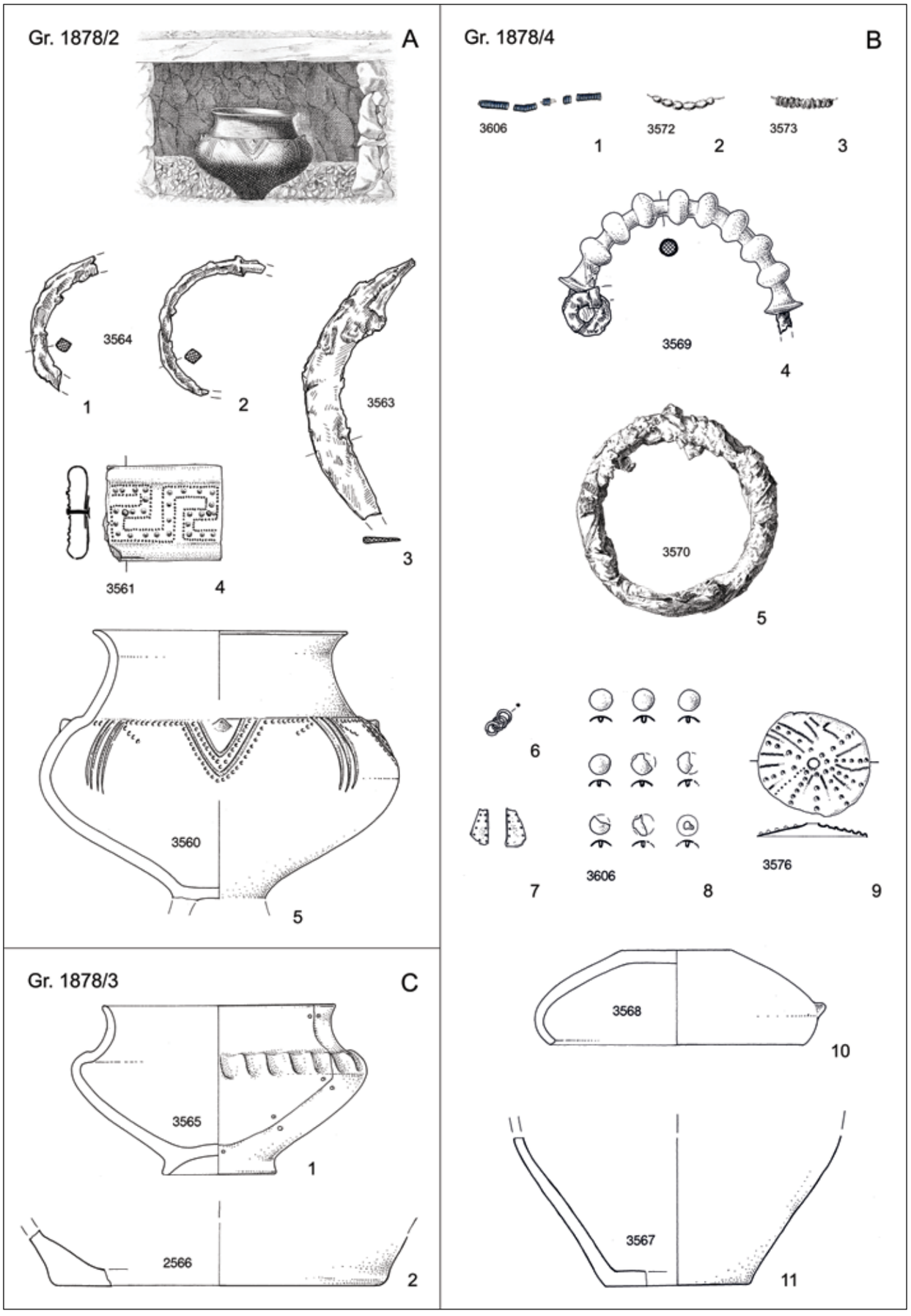

Tabla / Tafel 3
Vače, Reber nad Klenikom, 1878

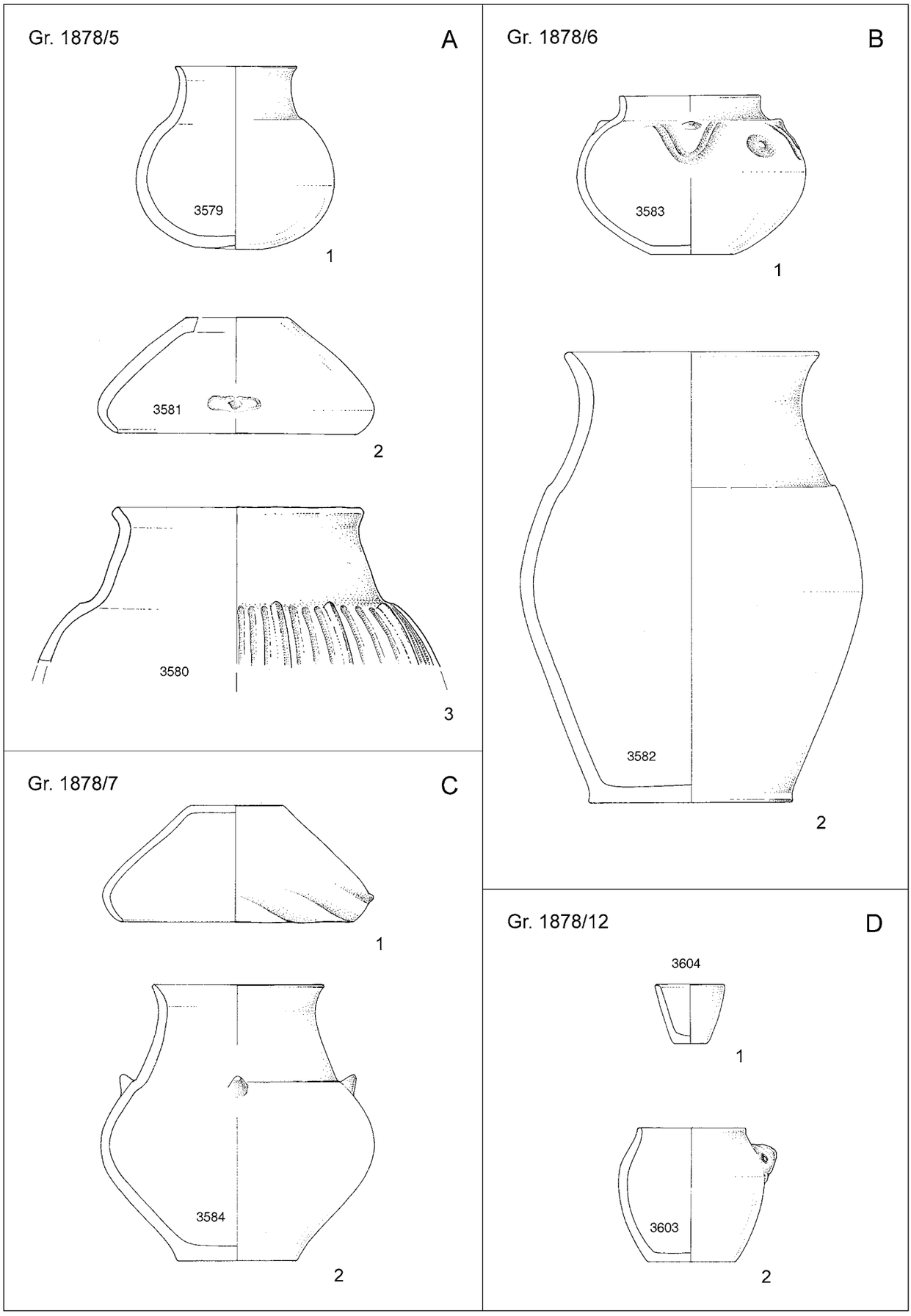

Tabla / Tafel 4
Vače, Reber nad Klenikom, 1878

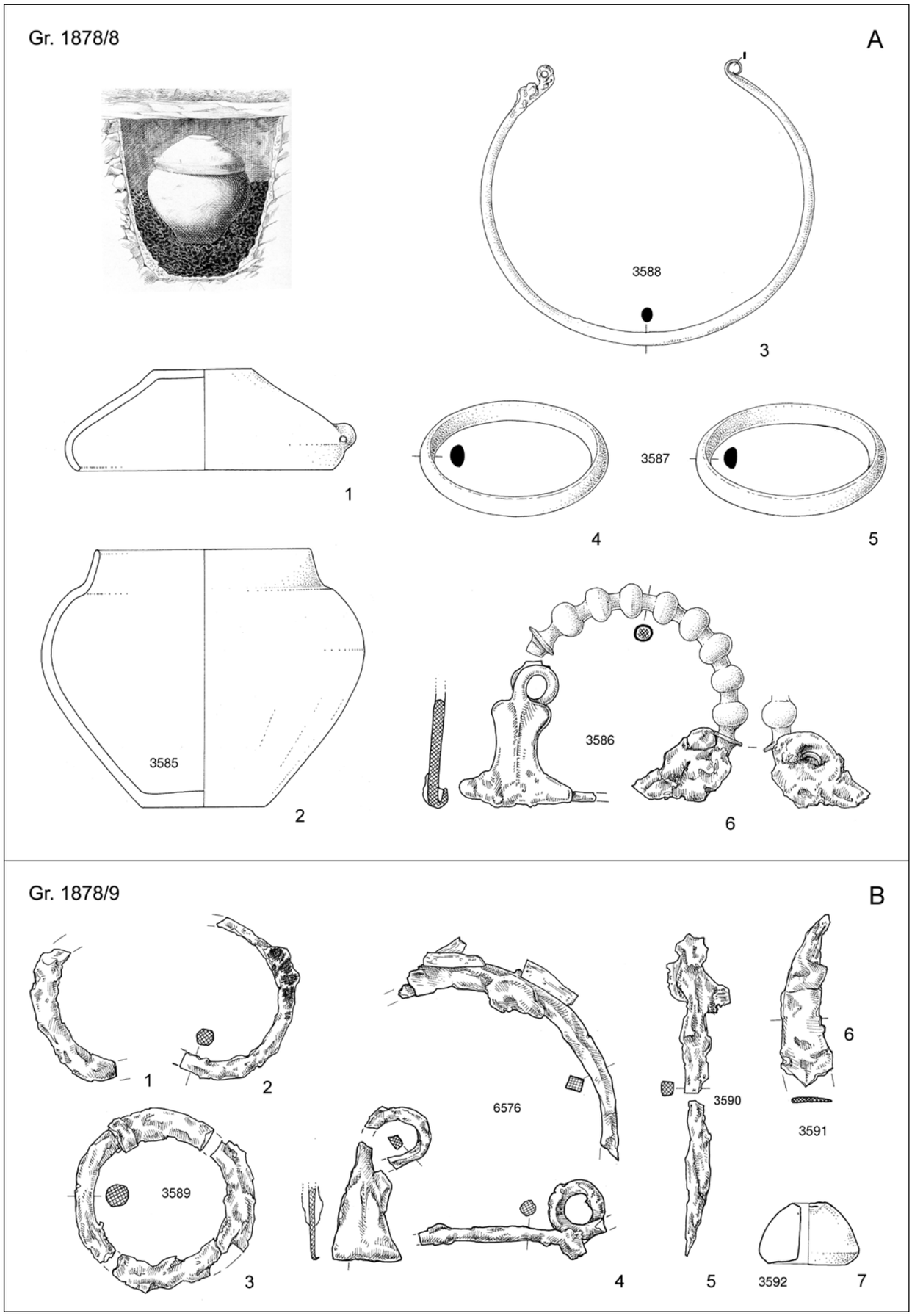

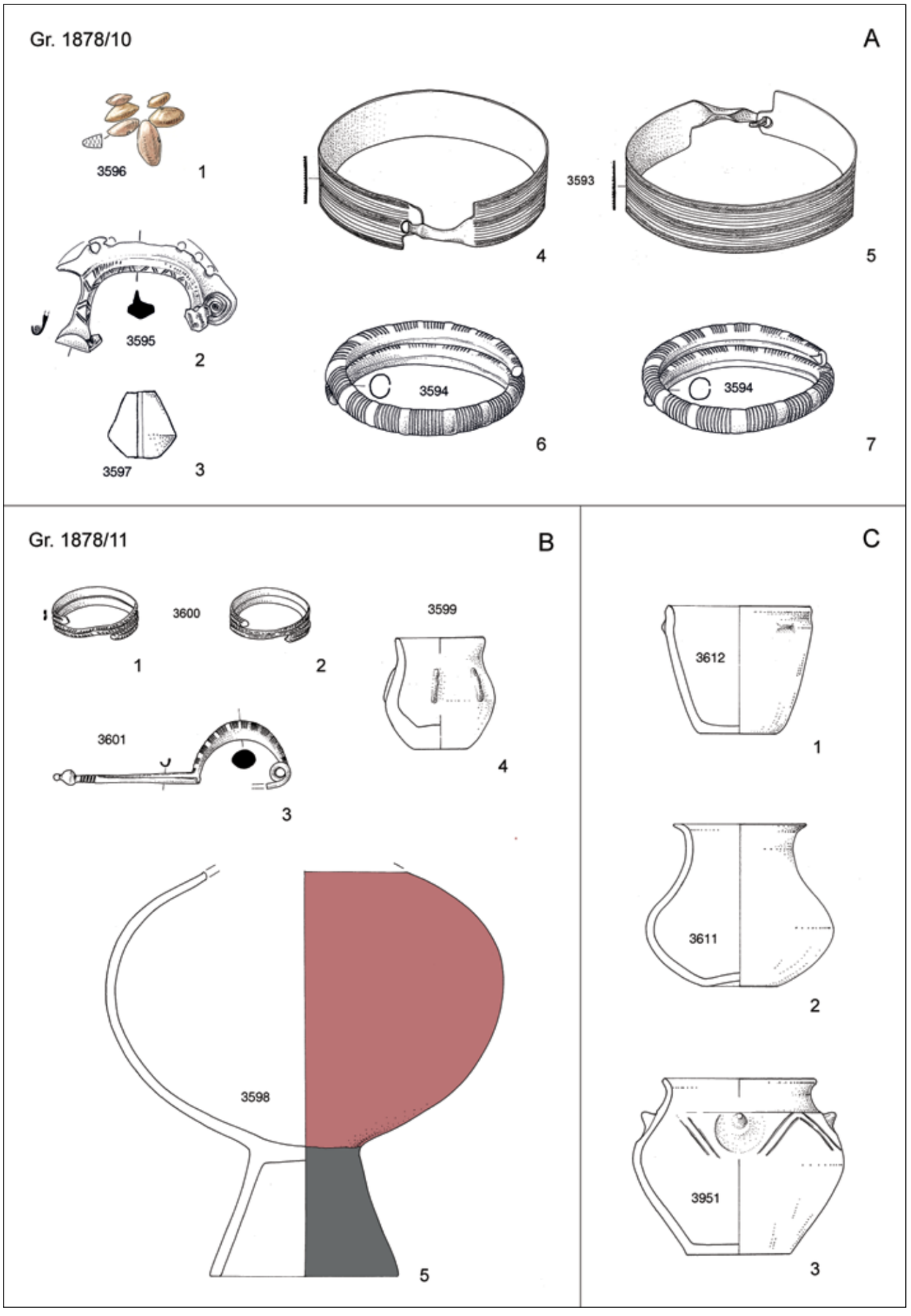

Tabla / Tafel 5
Vače, Reber nad Klenikom, 1878

Tabla / Tafel 6
Vače, Reber nad Klenikom,
1878 - 1879

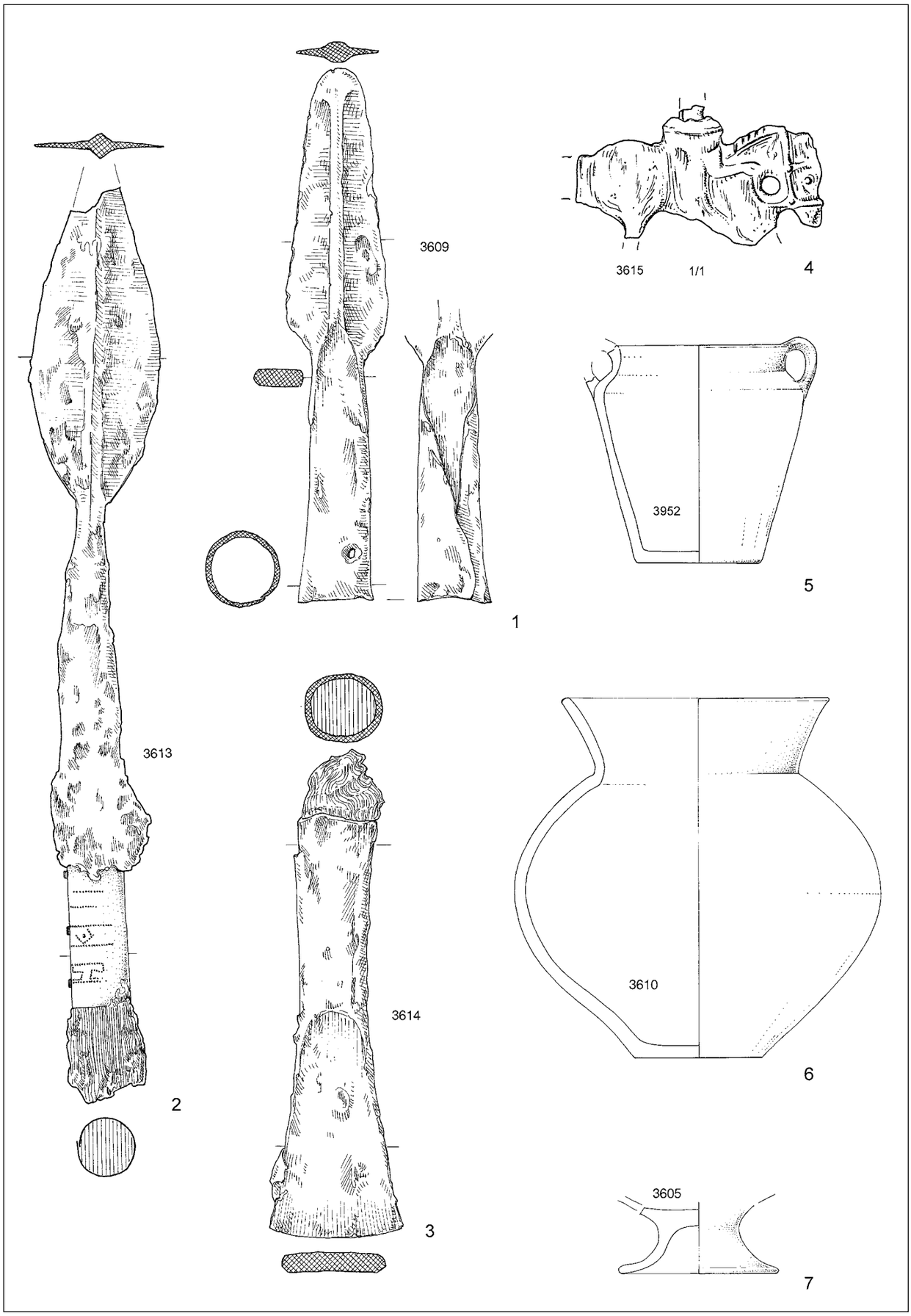

Tabla / Tafel 7
Vače, Reber nad Klenikom, 1881

Gr. 1881/W

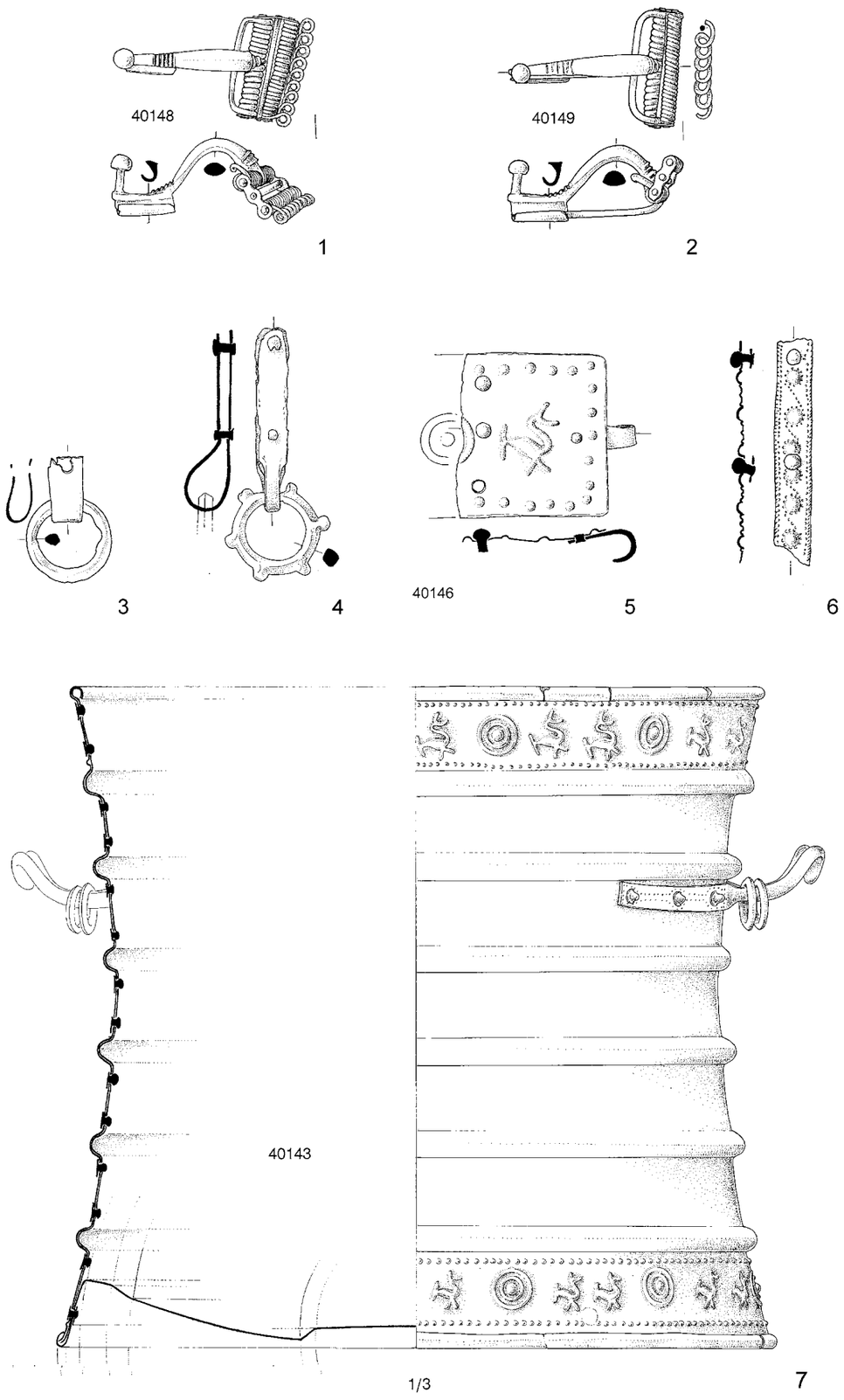

Tabla / Tafel 8
Vače, Reber nad Klenikom, 1881

Gr. 1881/1

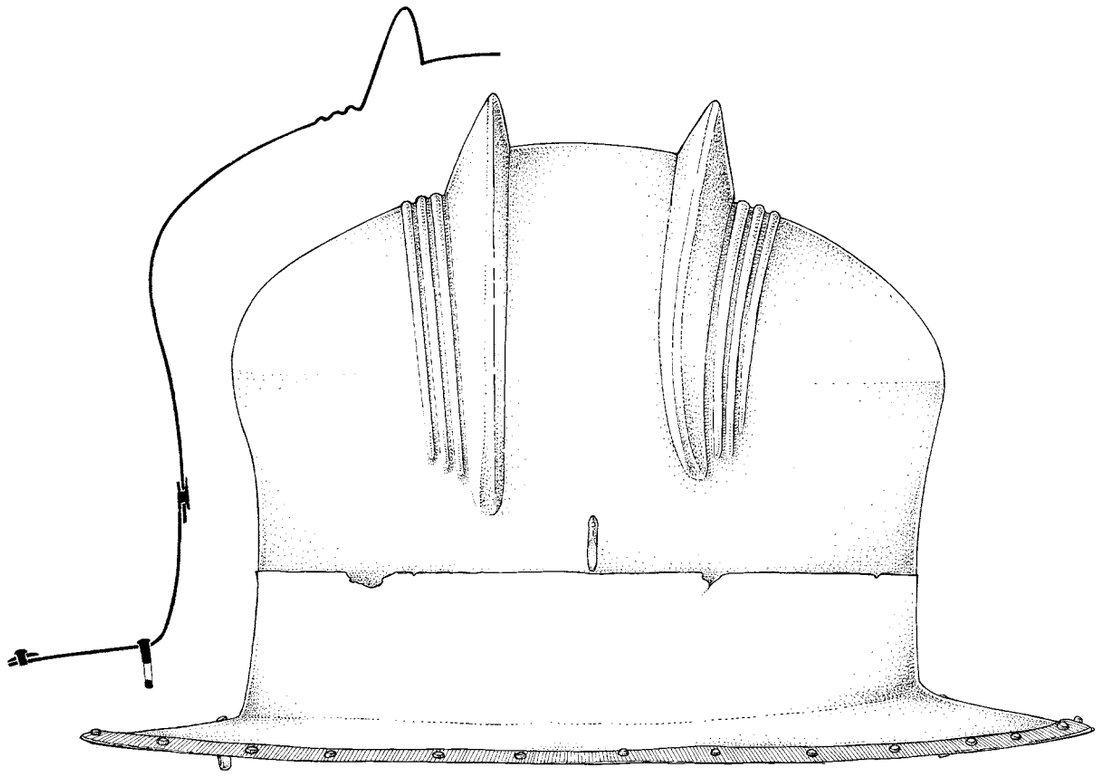

6481

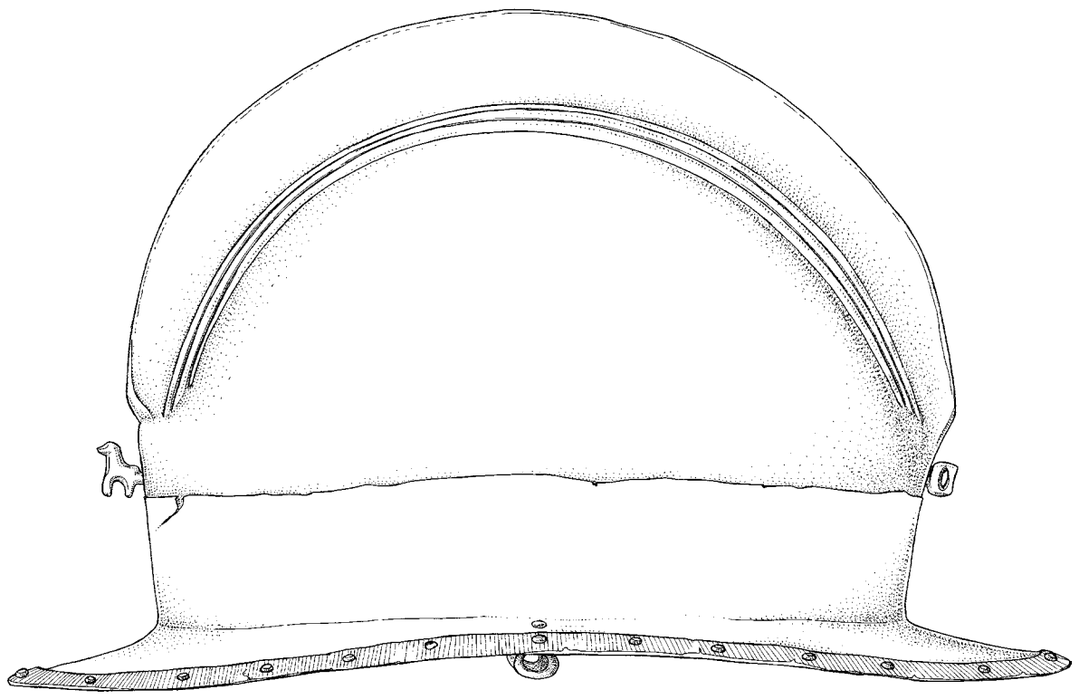

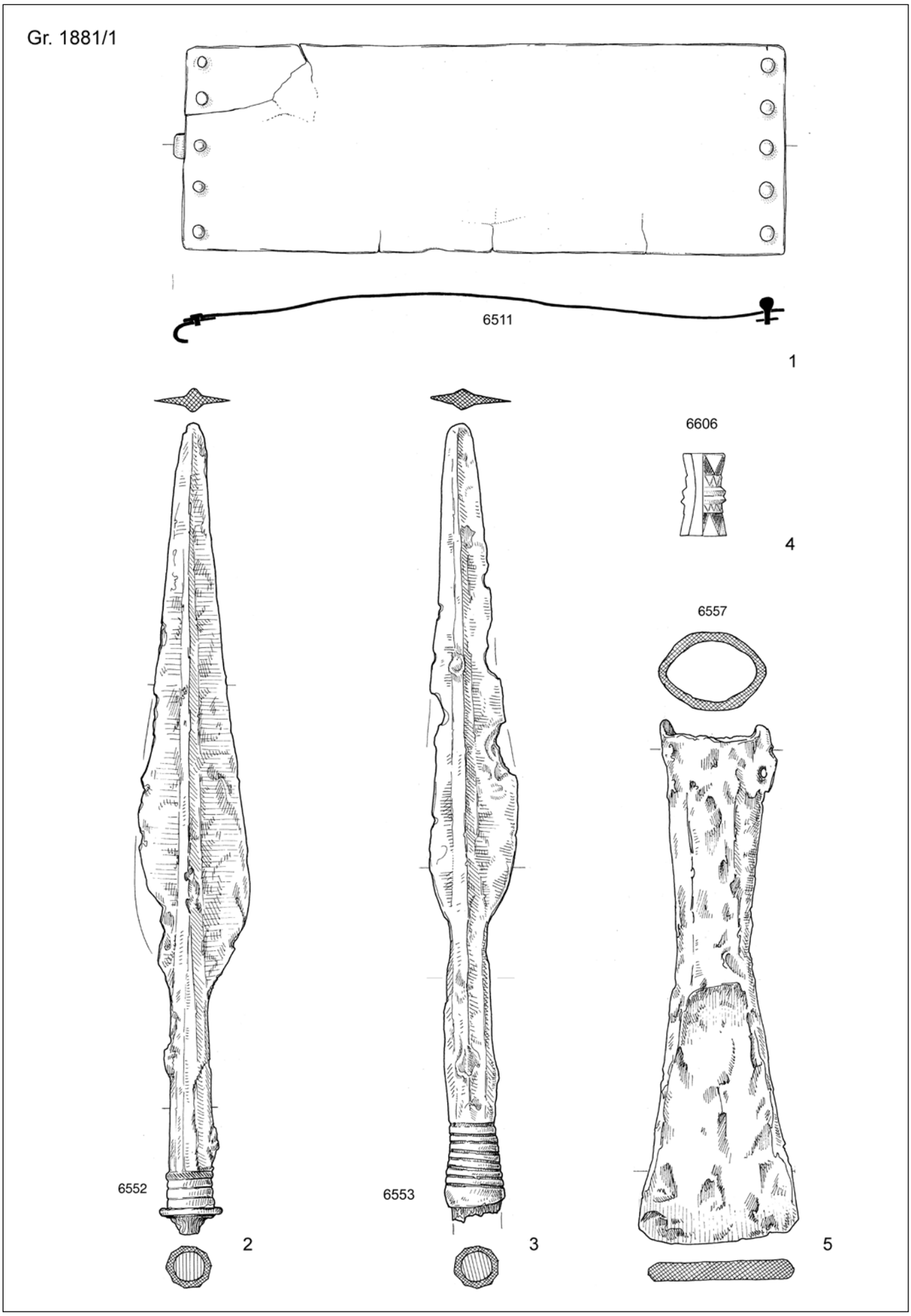

Tabla / Tafel 9
Vače, Reber nad Klenikom, 1881

Tabla / Tafel 10
Vače, Reber nad Klenikom, 1882 (1878?).
1/3 po / nach Murgelj 2020, Pril. / App. 1.

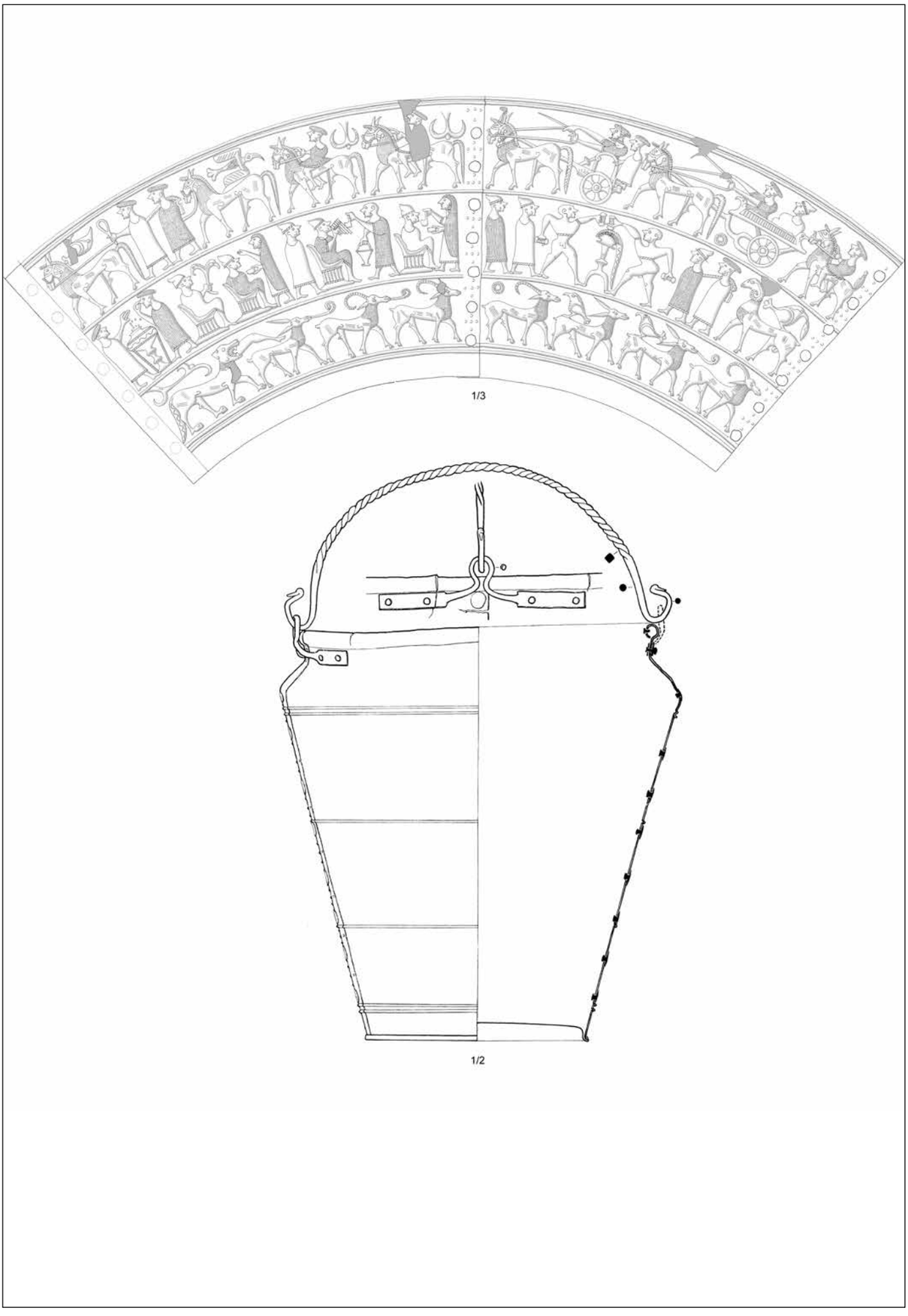

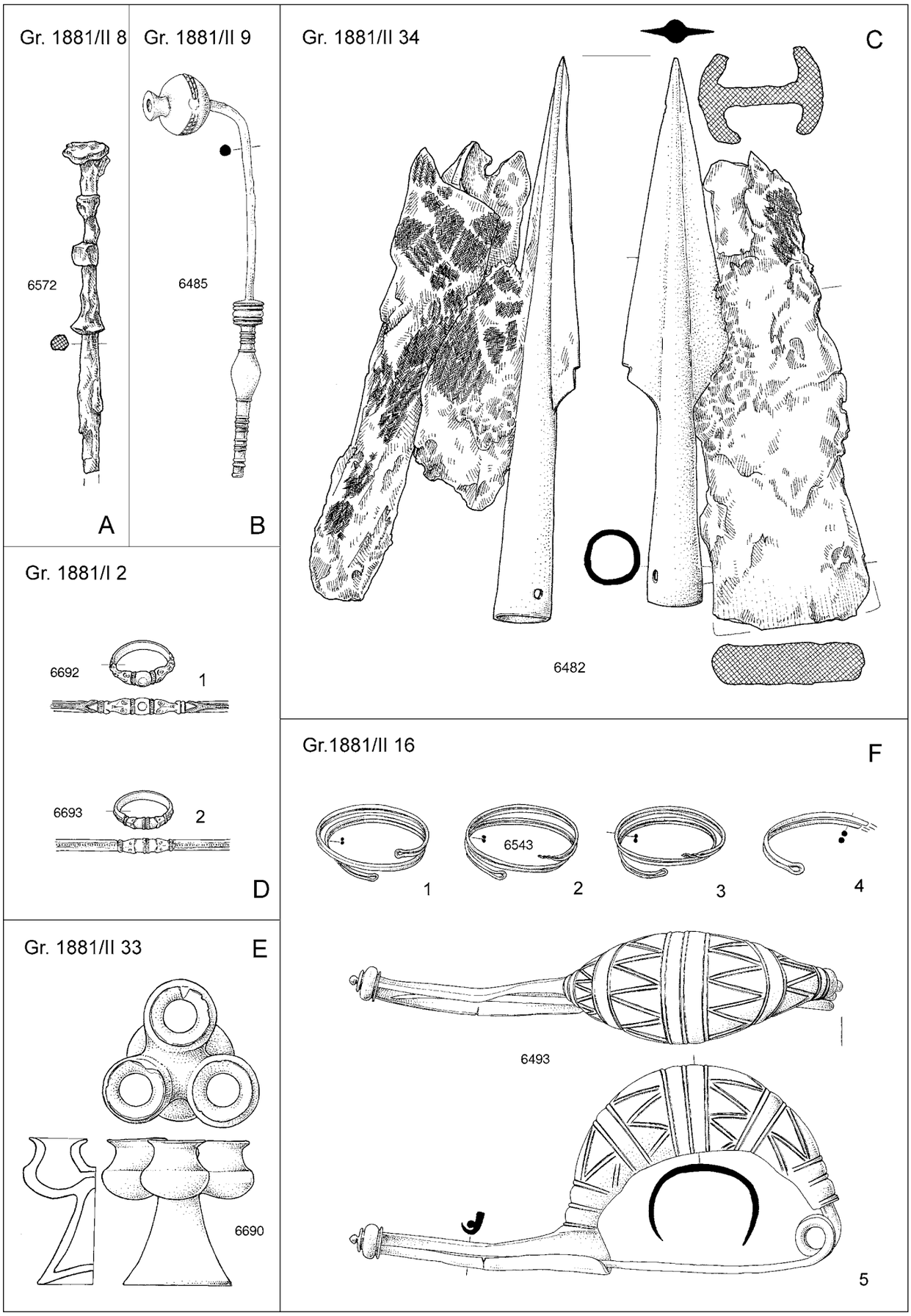

Tabla / Tafel 11
Vače, Reber nad Klenikom, 1881

Tabla / Tafel 12
Vače, Reber nad Klenikom, 1881

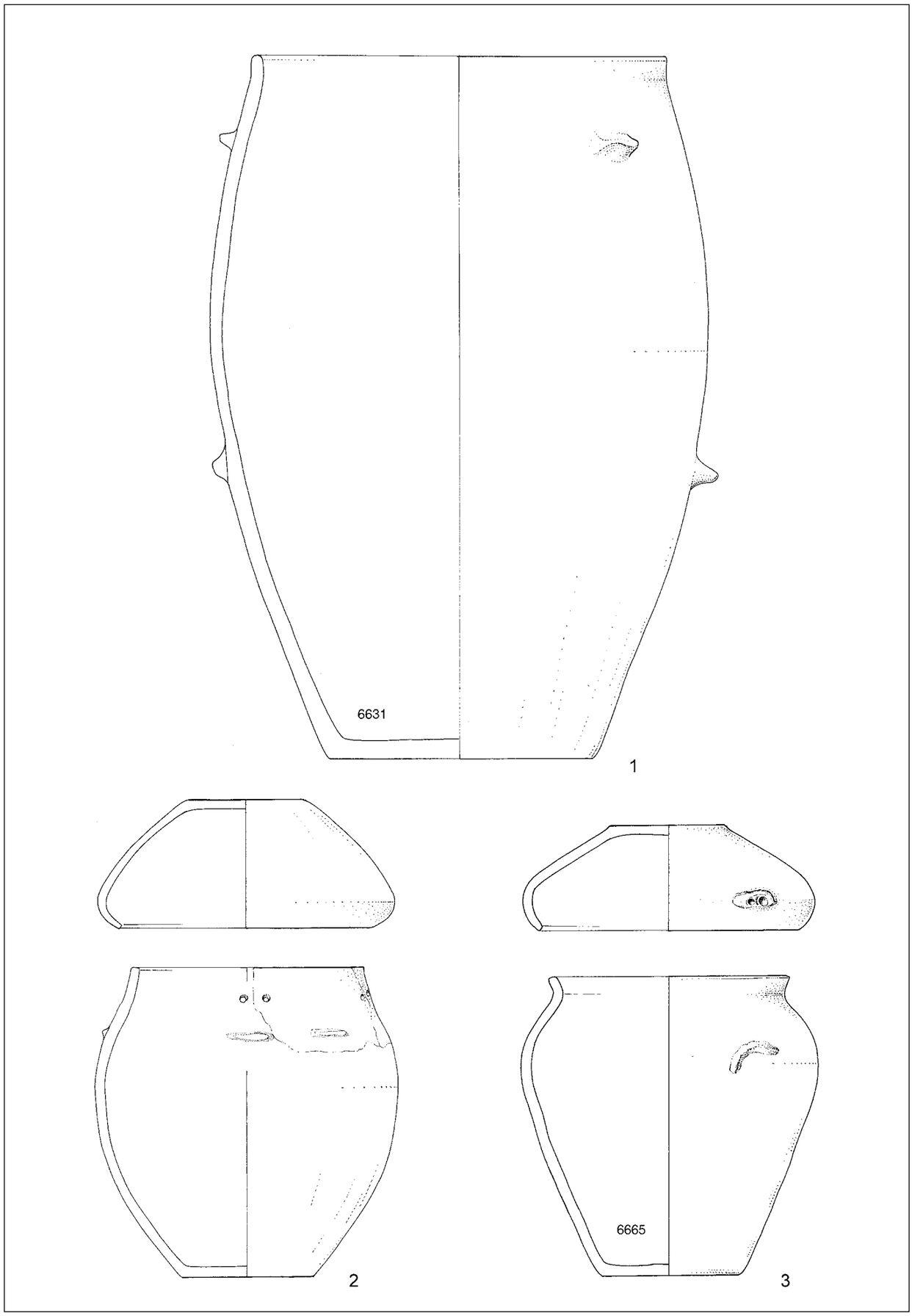

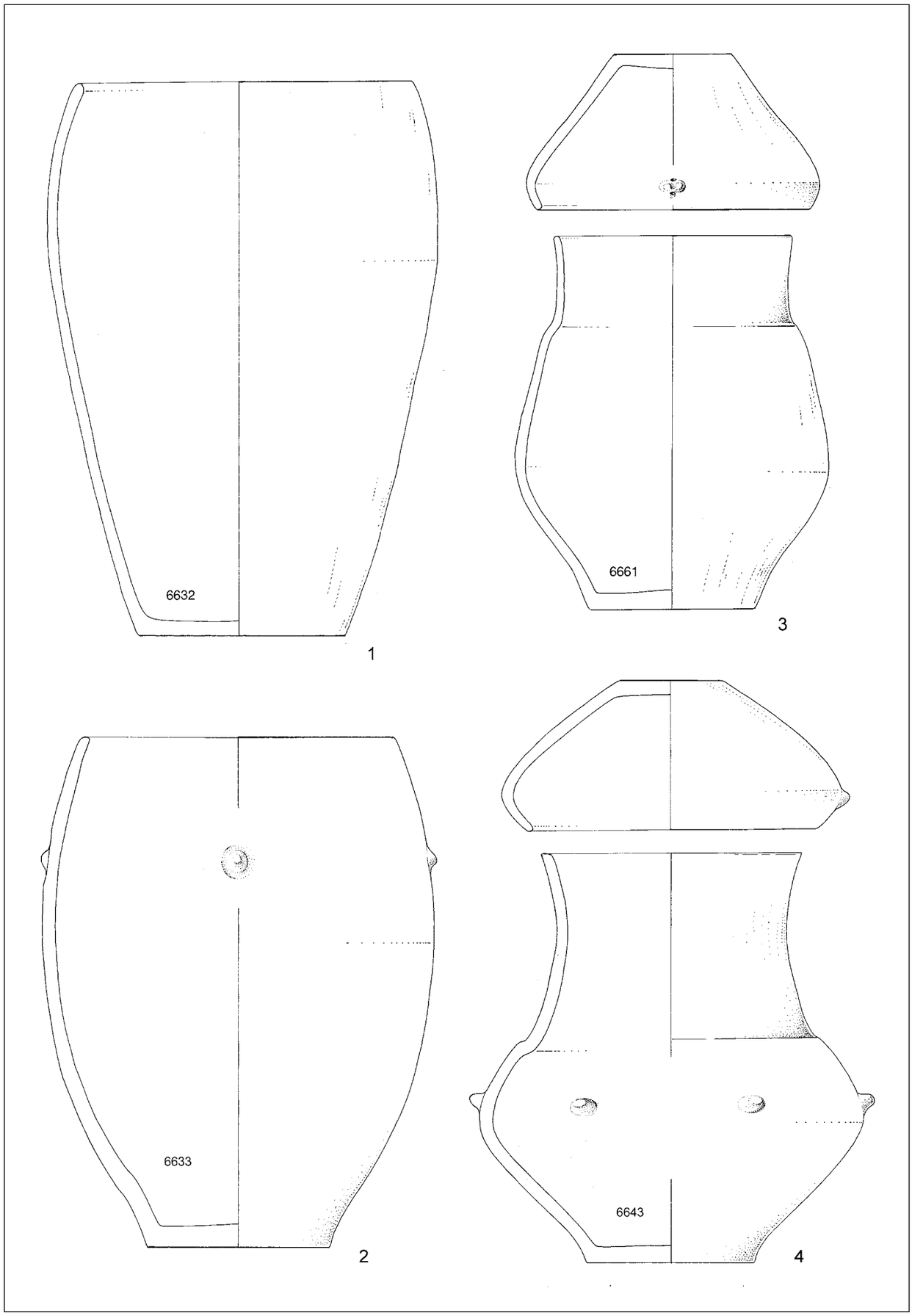

Tabla / Tafel 13
Vače, Reber nad Klenikom, 1881

Tabla / Tafel 14
Vače, Reber nad Klenikom, 1881

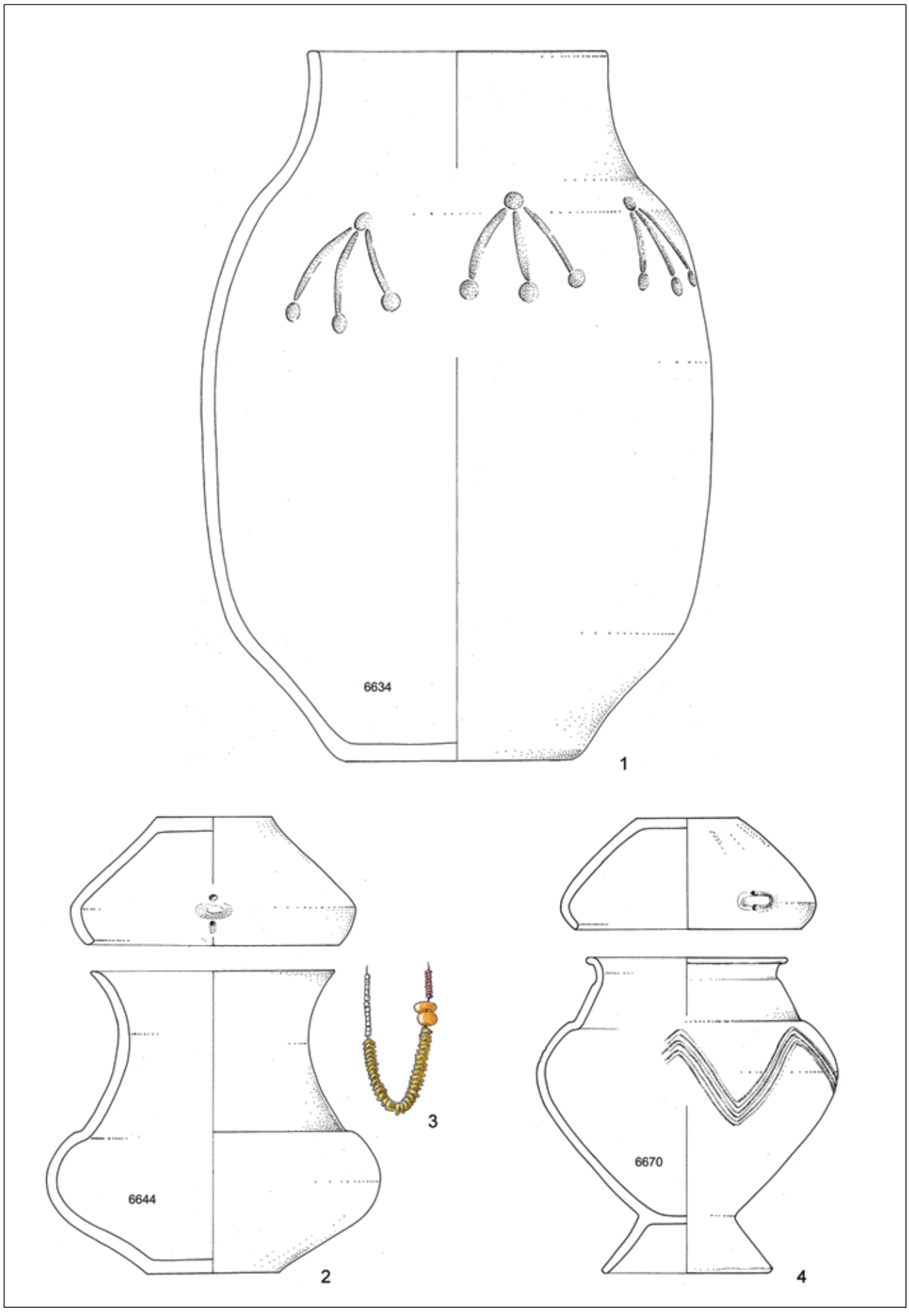

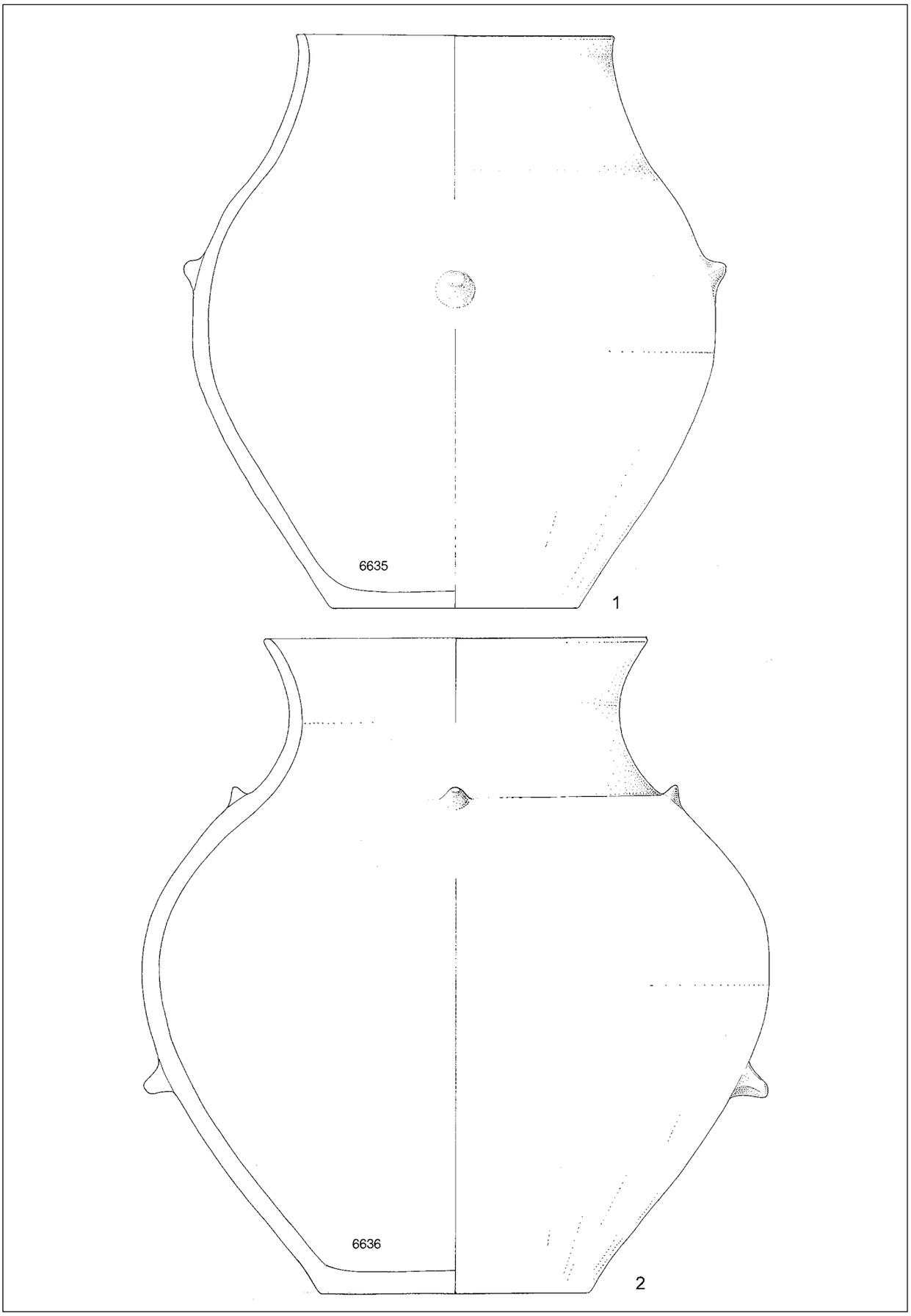

Tabla / Tafel 15
Vače, Reber nad Klenikom, 1881

Tabla / Tafel 16
Vače, Reber nad Klenikom, 1881

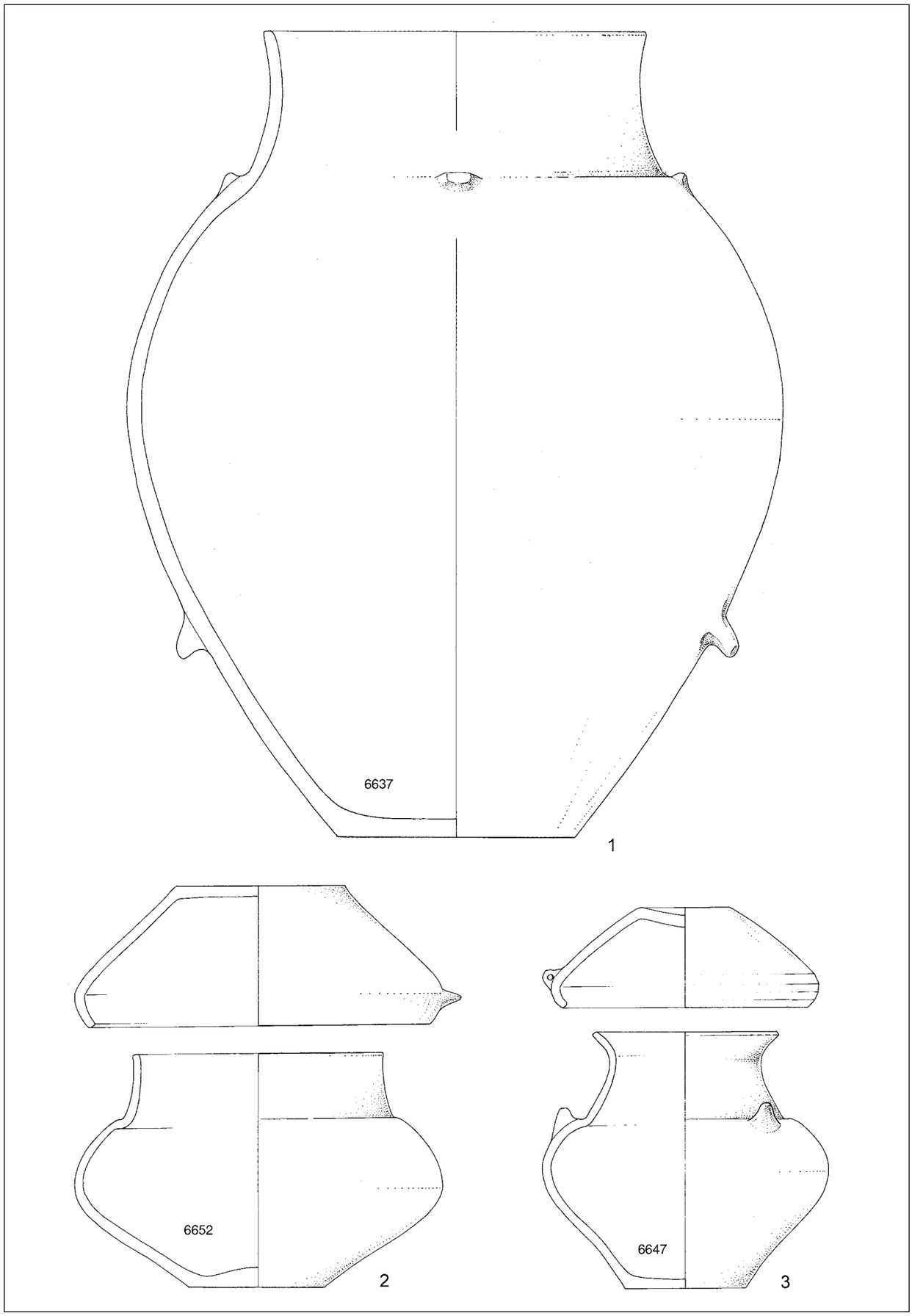

Tabla / Tafel 17
Vače, Reber nad Klenikom, 1881

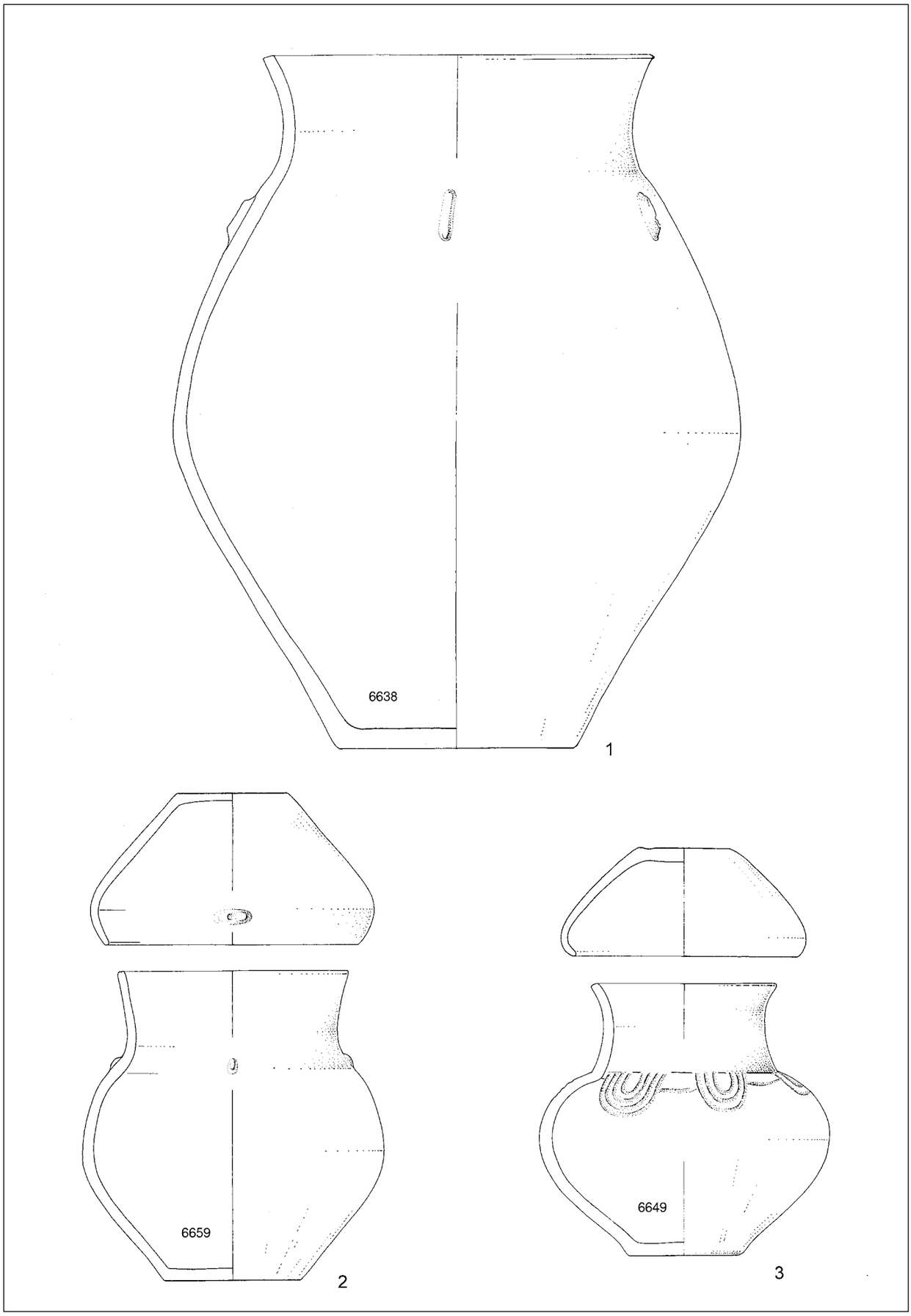

Tabla / Tafel 18
Vače, Reber nad Klenikom, 1881

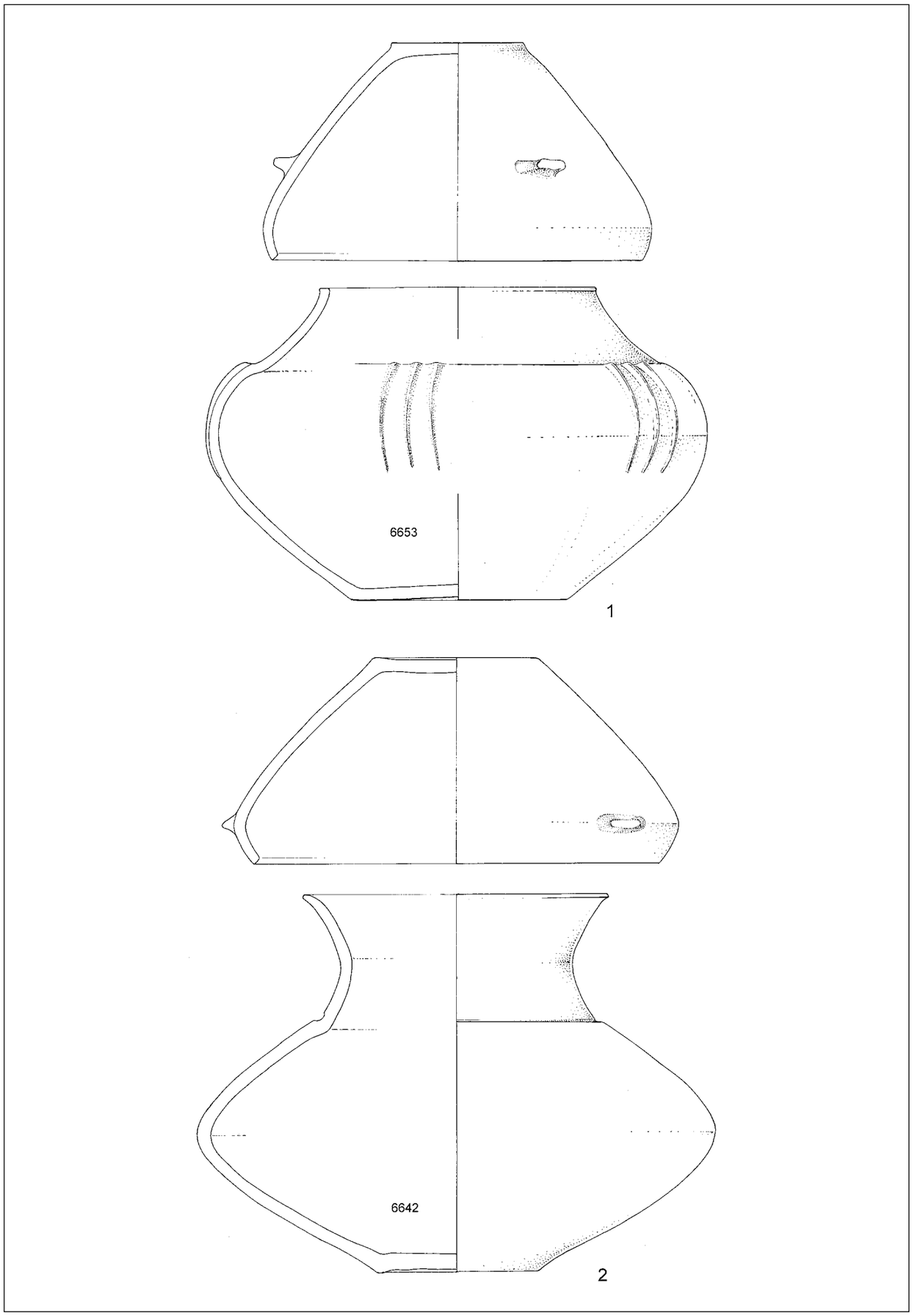

Tabla / Tafel 19
Vače, Reber nad Klenikom, 1881

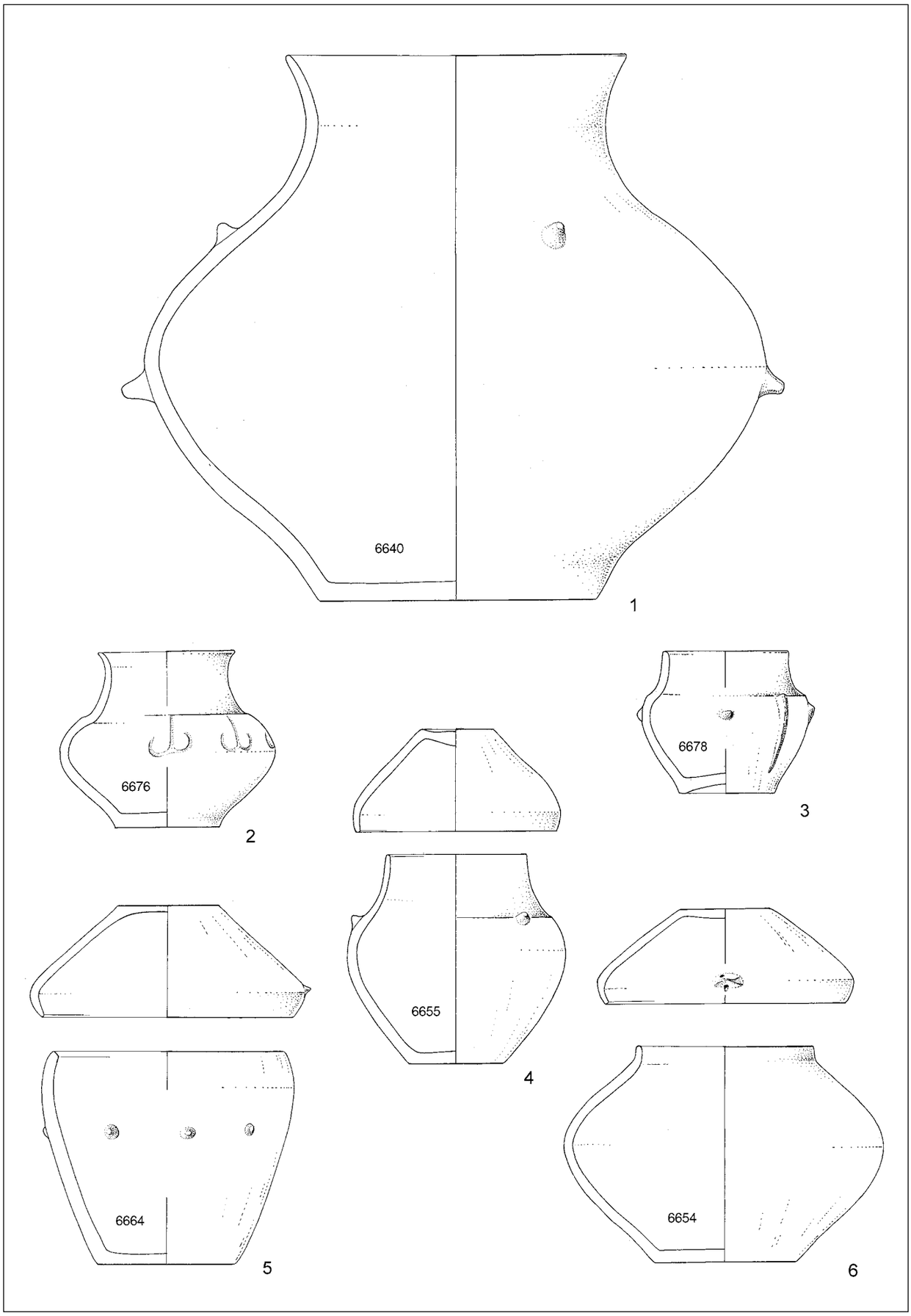

Tabla / Tafel 20
Vače, Reber nad Klenikom, 1881

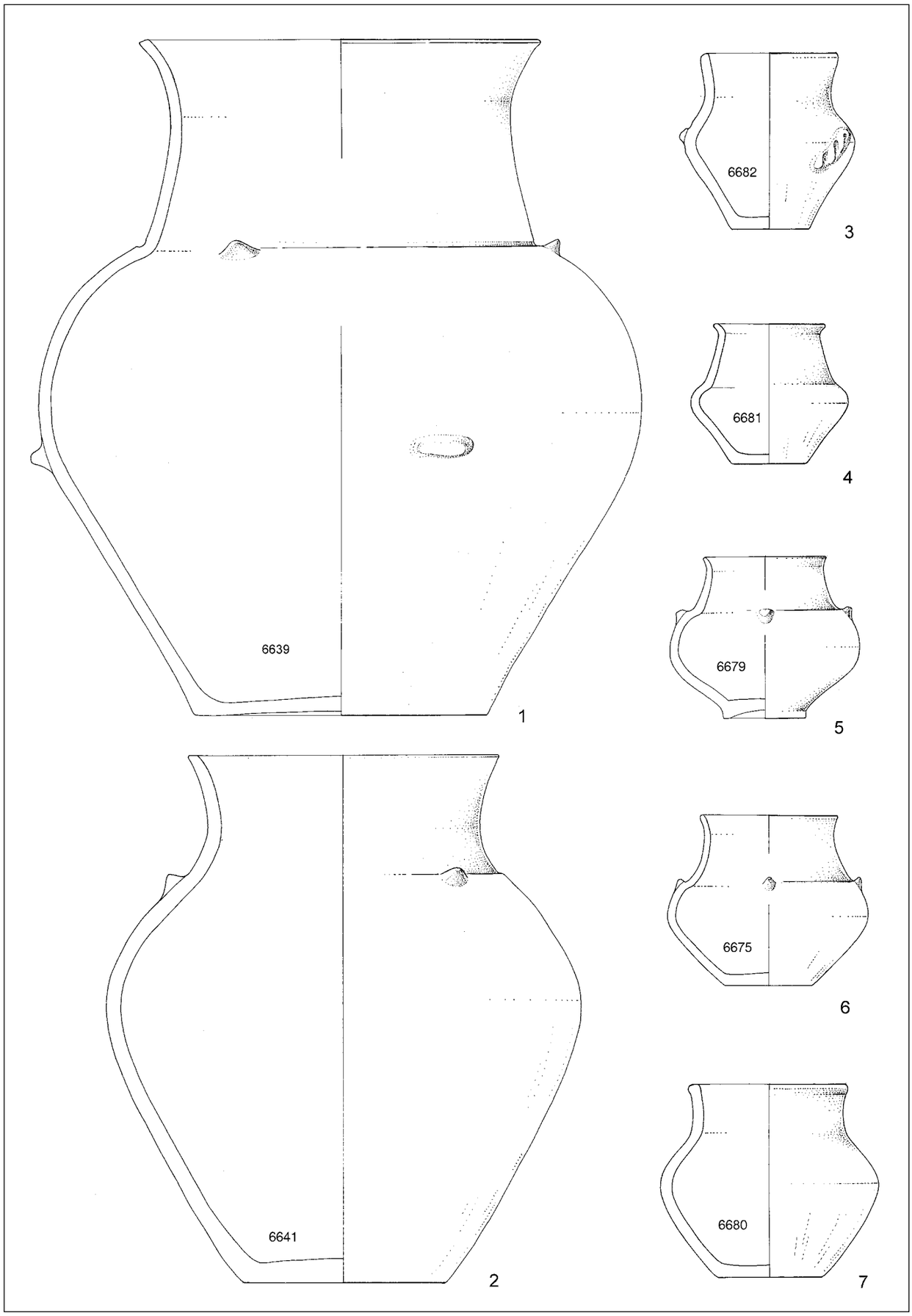

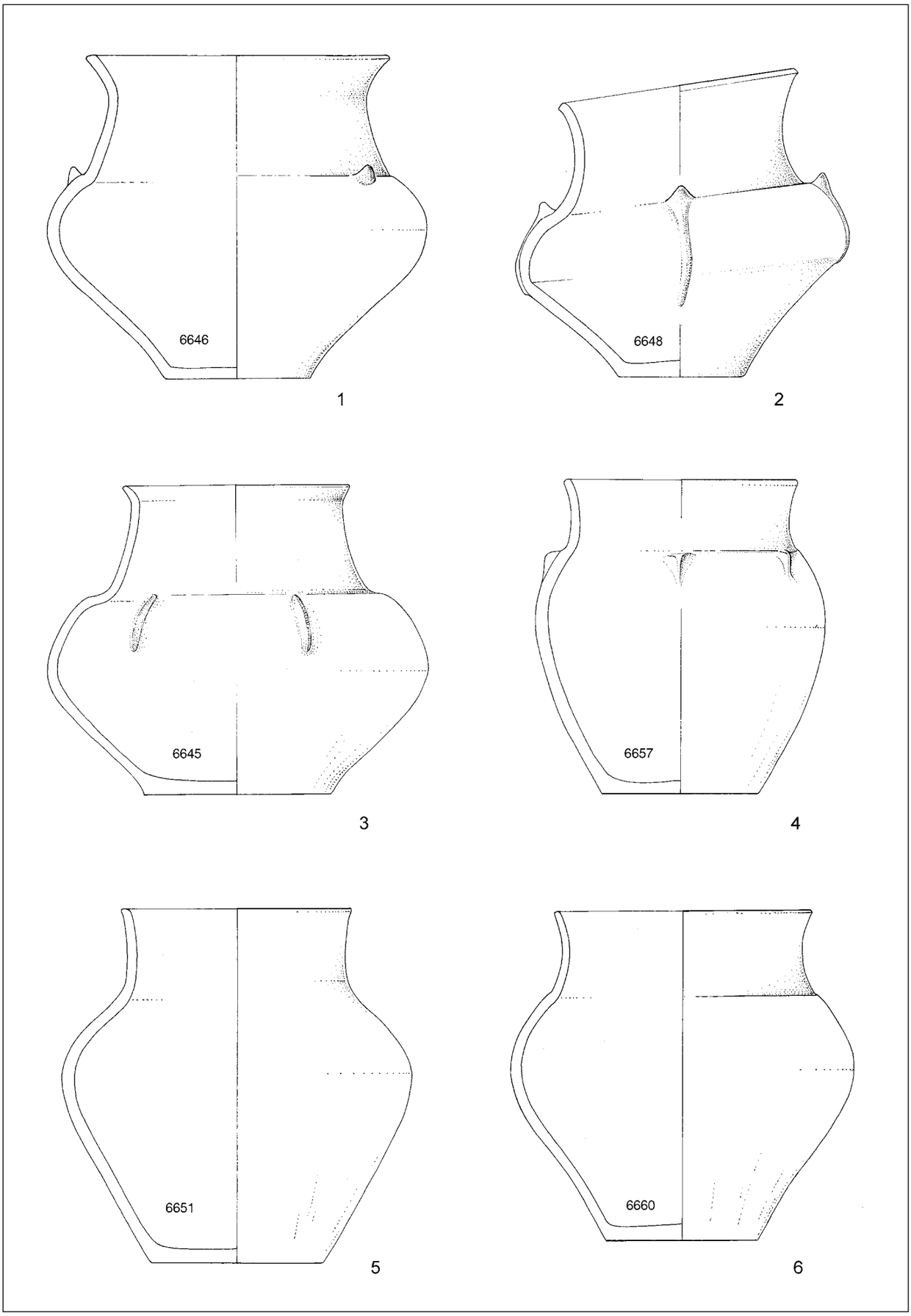

Tabla / Tafel 21
Vače, Reber nad Klenikom, 1881

Tabla / Tafel 22
Vače, Reber nad Klenikom, 1881

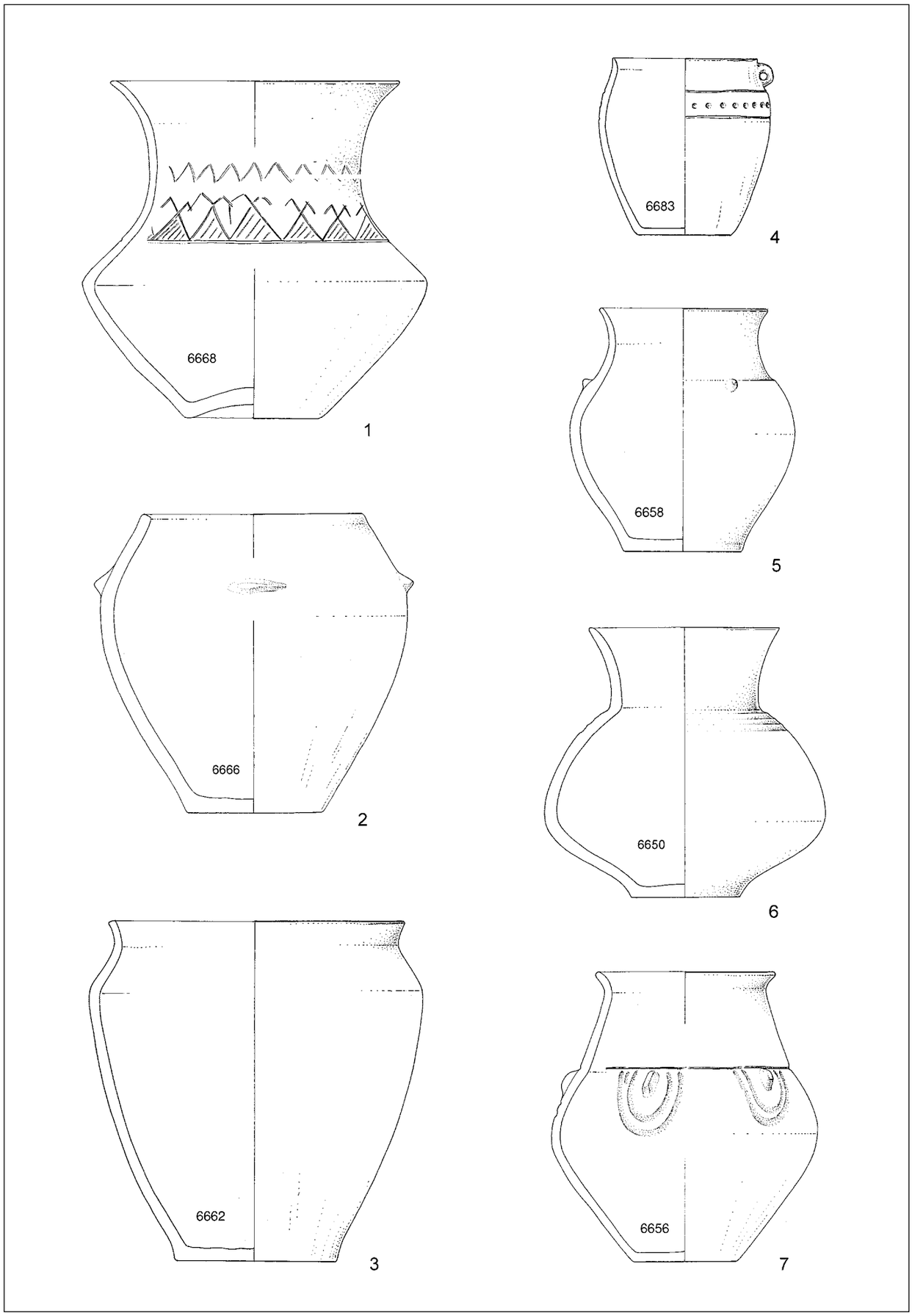

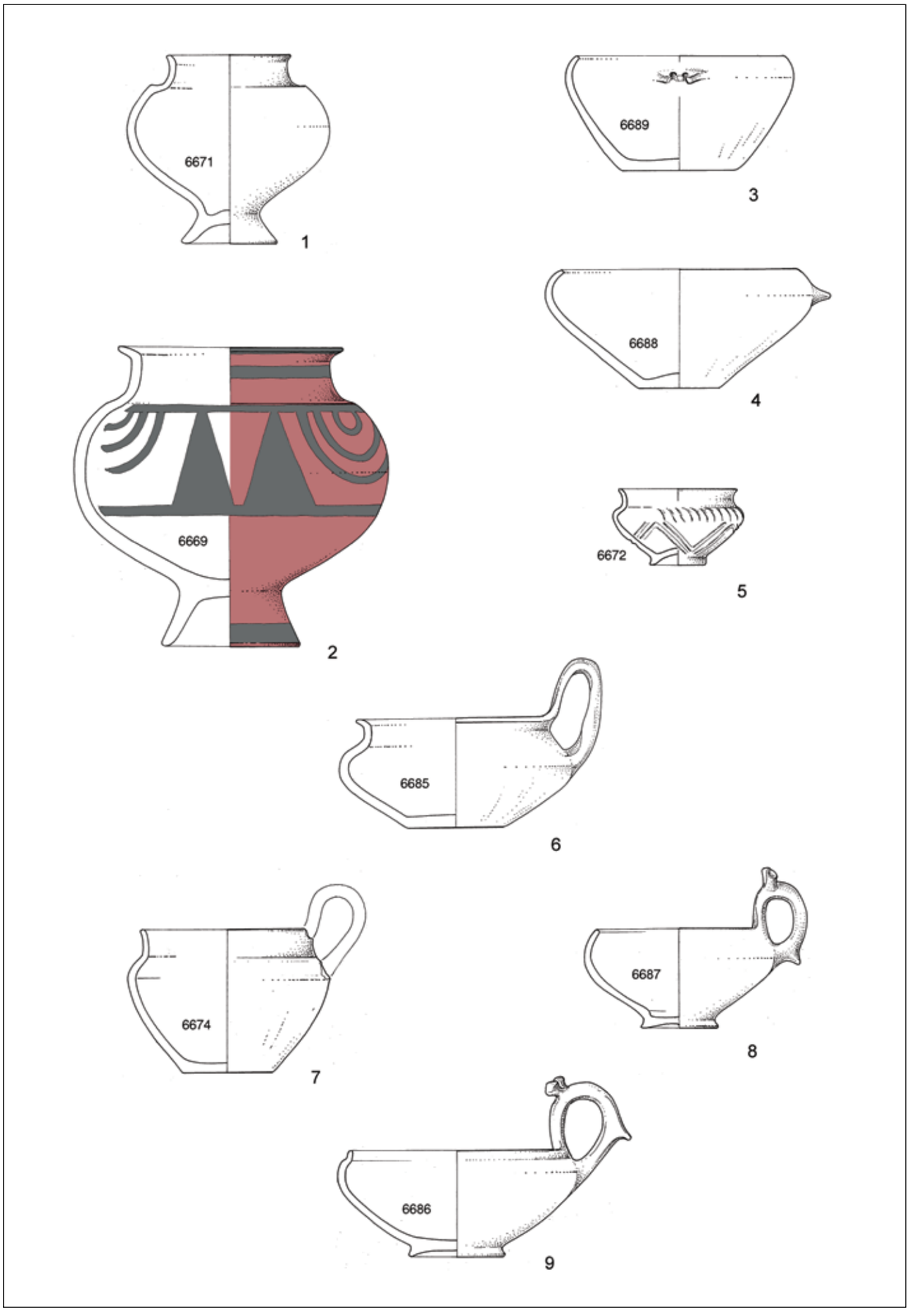

Tabla / Tafel 23
Vače, Reber nad Klenikom, 1881

Tabla / Tafel 24
Vače, Reber nad Klenikom, 1881

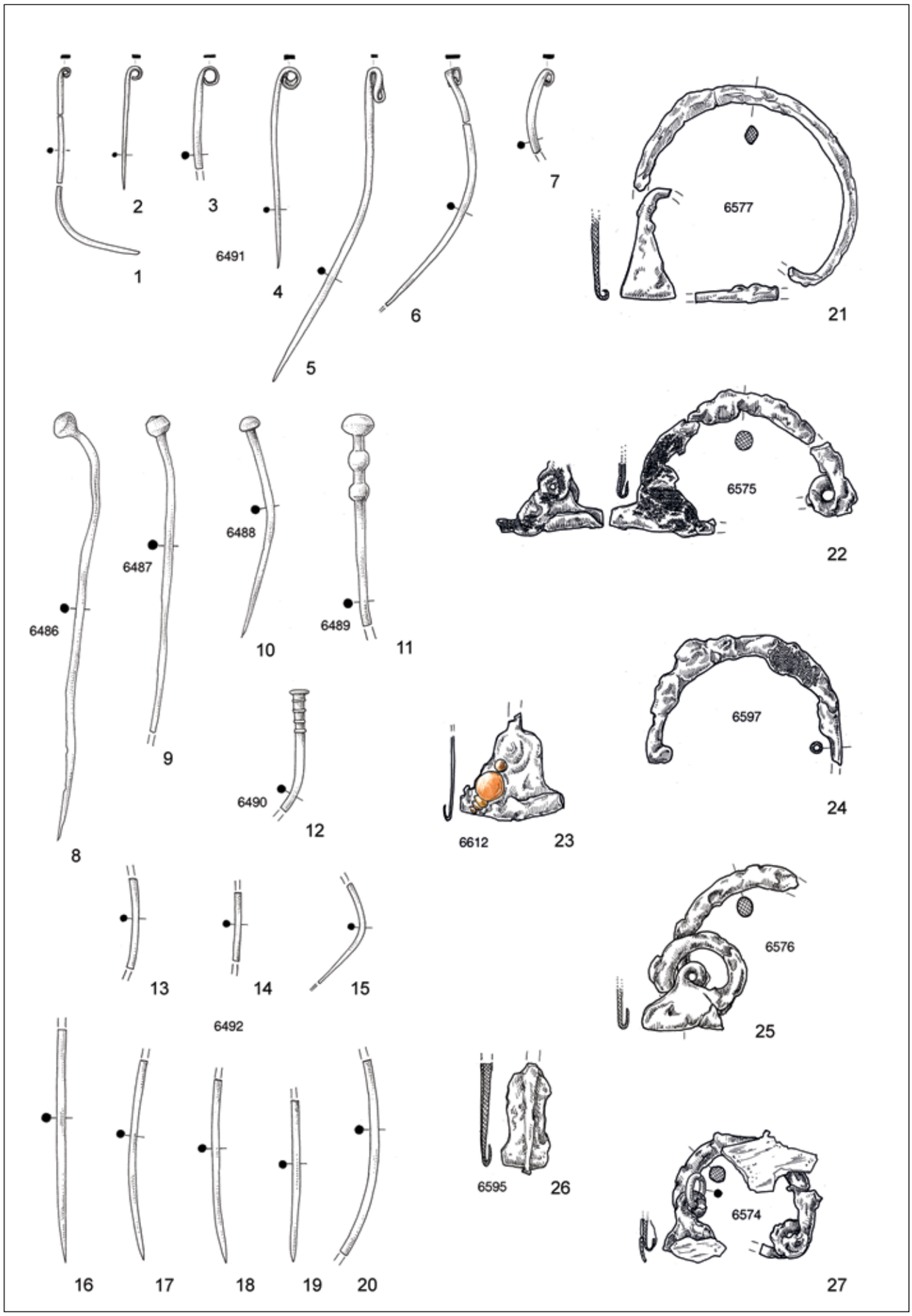

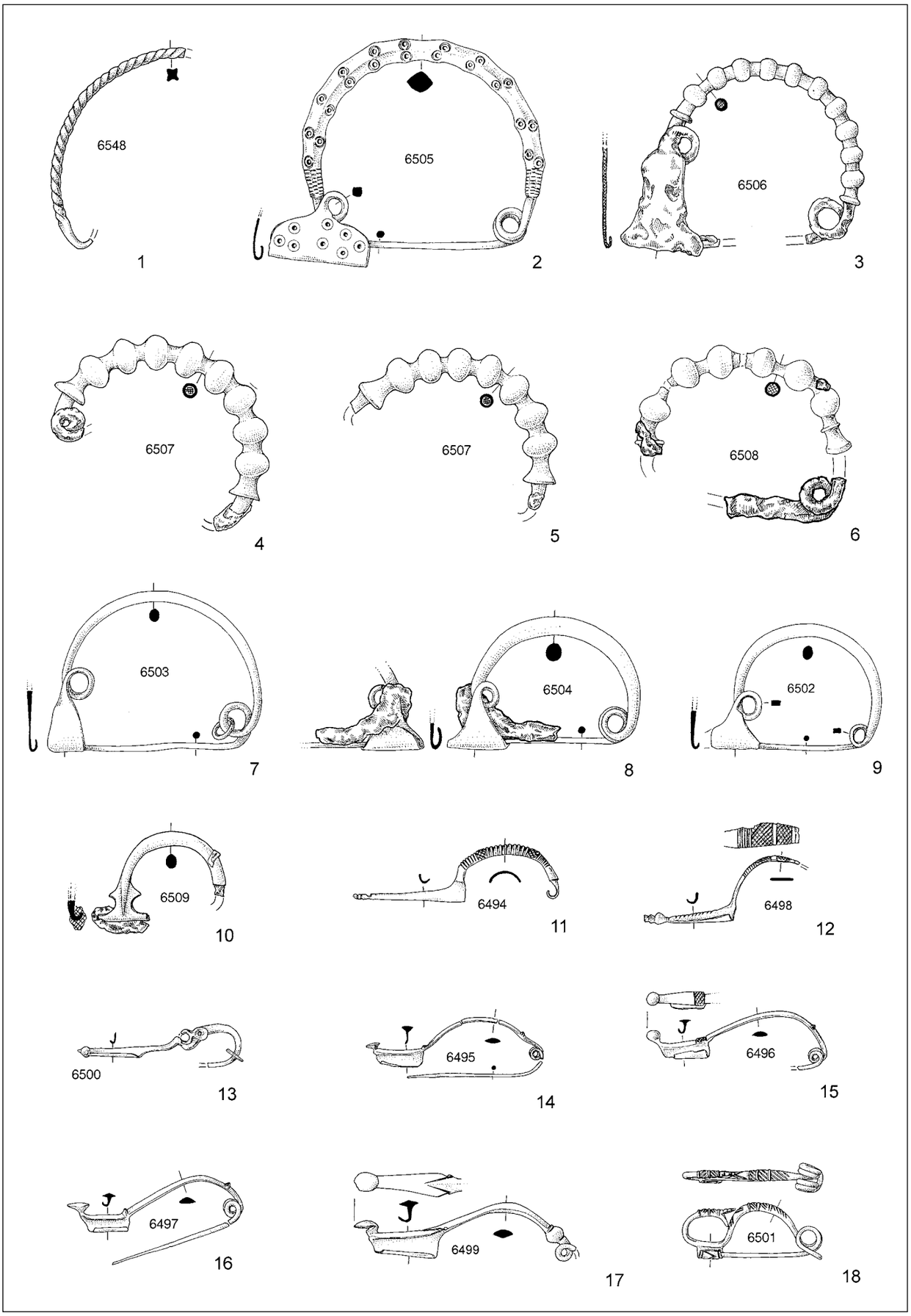

Tabla / Tafel 25
Vače, Reber nad Klenikom, 1881

Tabla / Tafel 26
Vače, Reber nad Klenikom, 1881

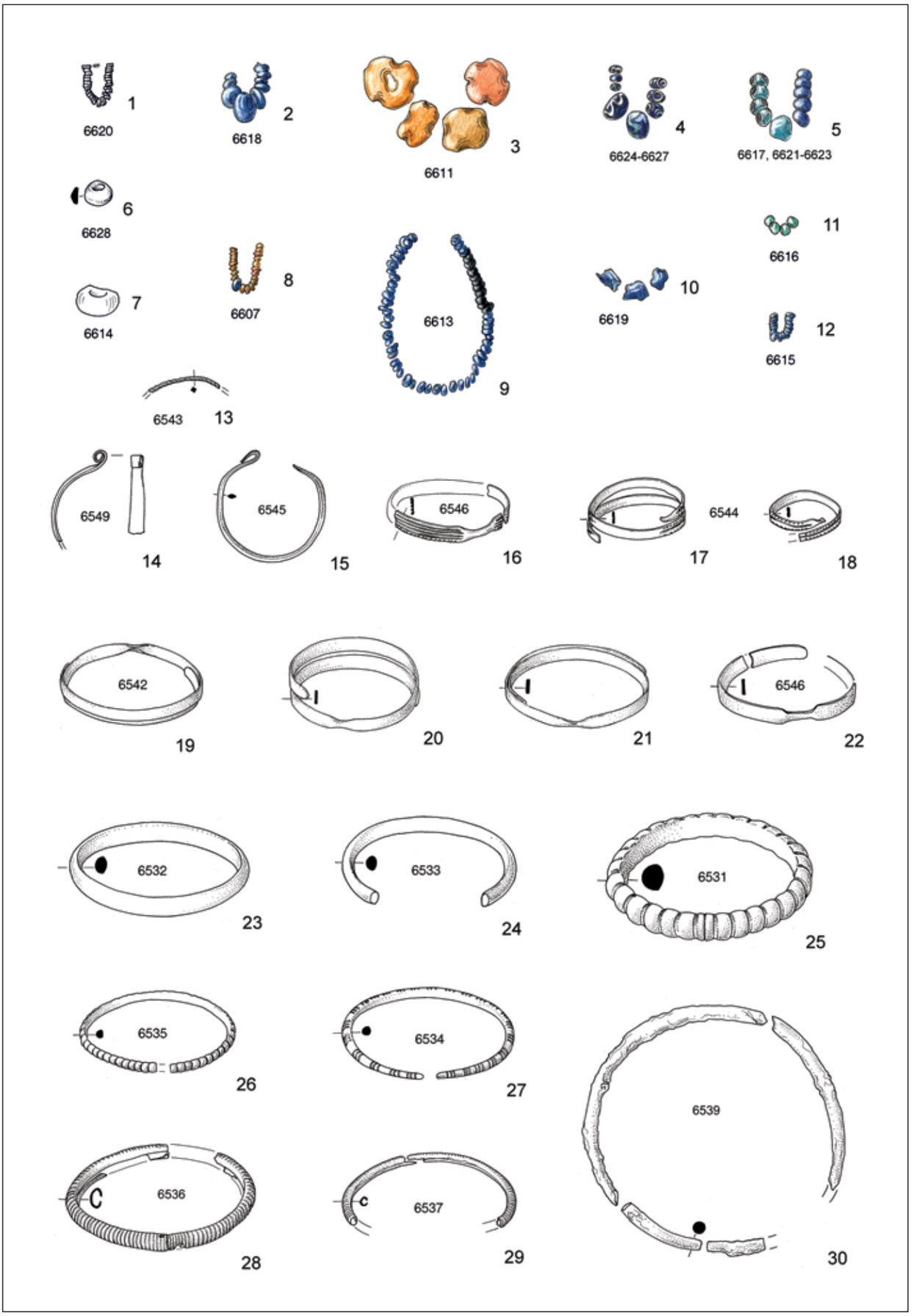

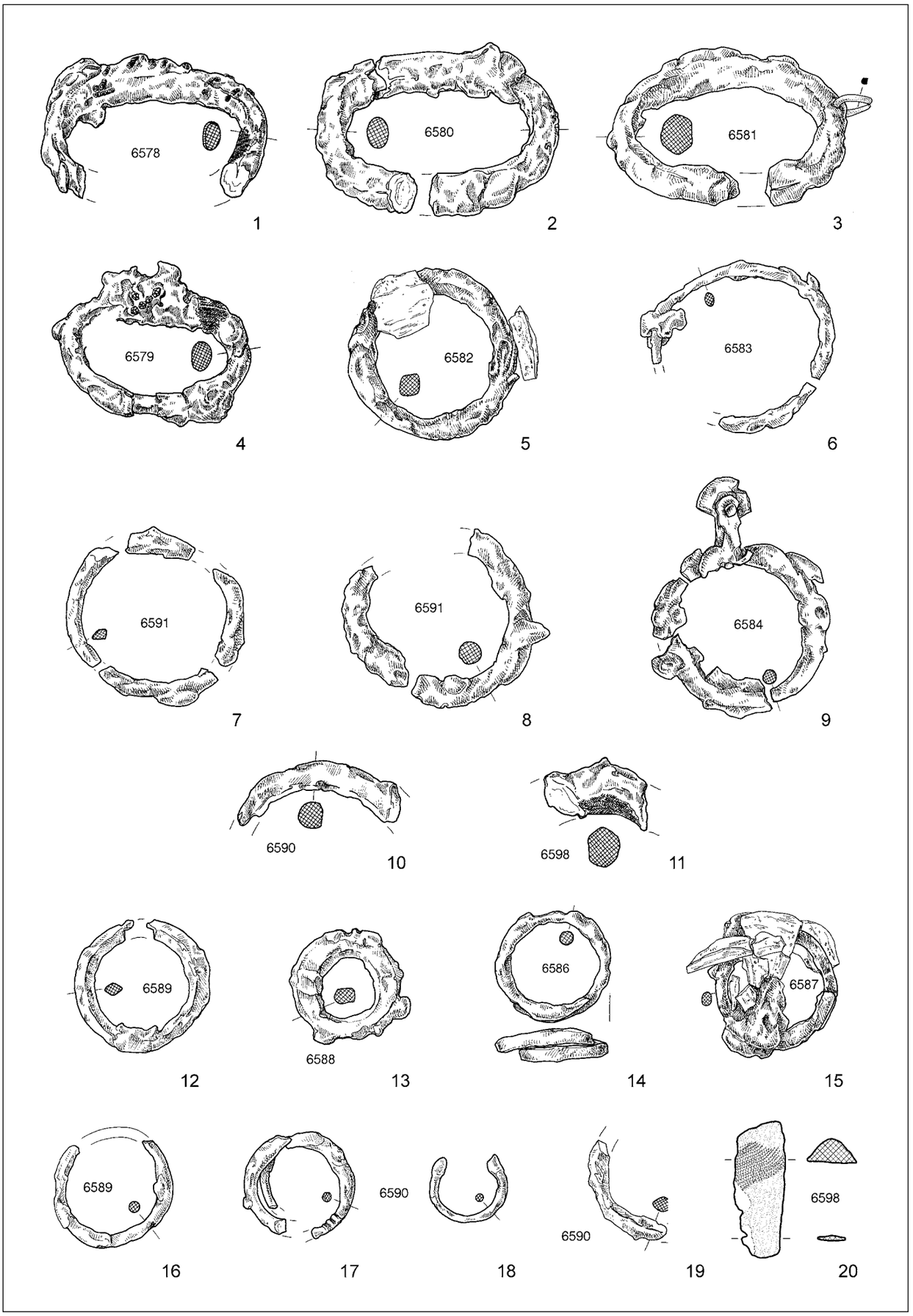

Tabla / Tafel 27
Vače, Reber nad Klenikom, 1881

Tabla / Tafel 28
Vače, Reber nad Klenikom, 1881

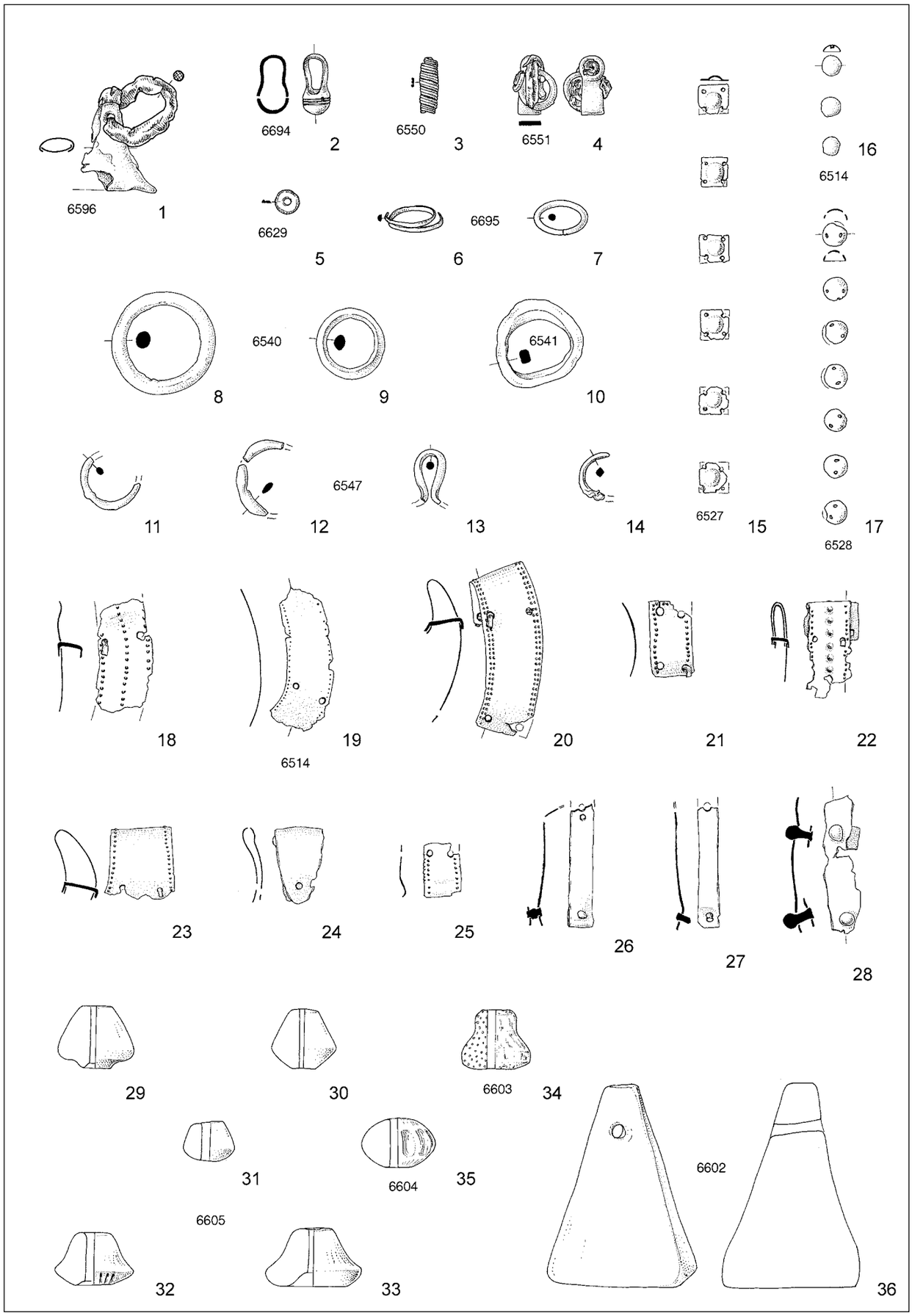

Tabla / Tafel 29
Vače, Reber nad Klenikom, 1881

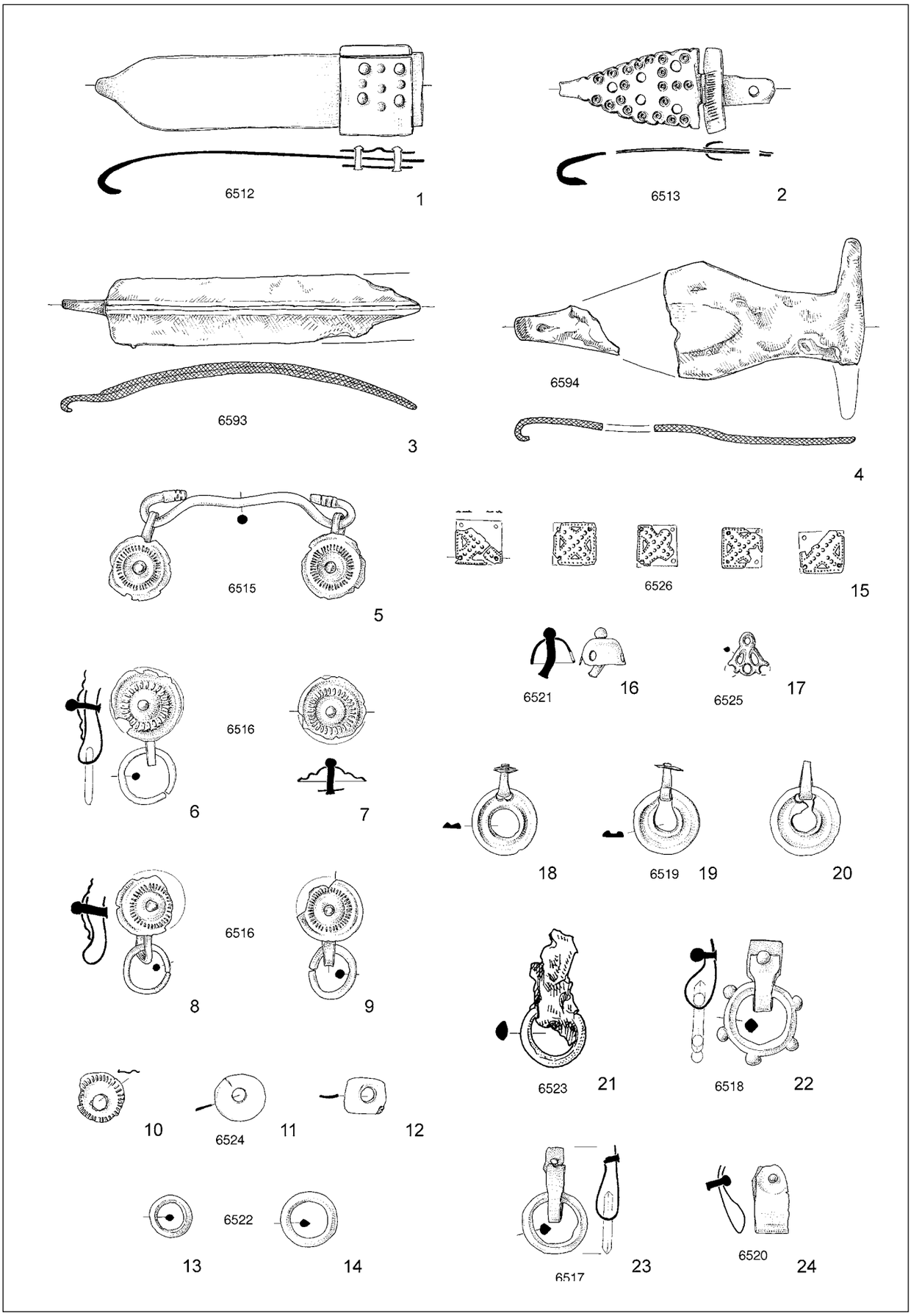

Tabla / Tafel 30
Vače, Reber nad Klenikom, 1881

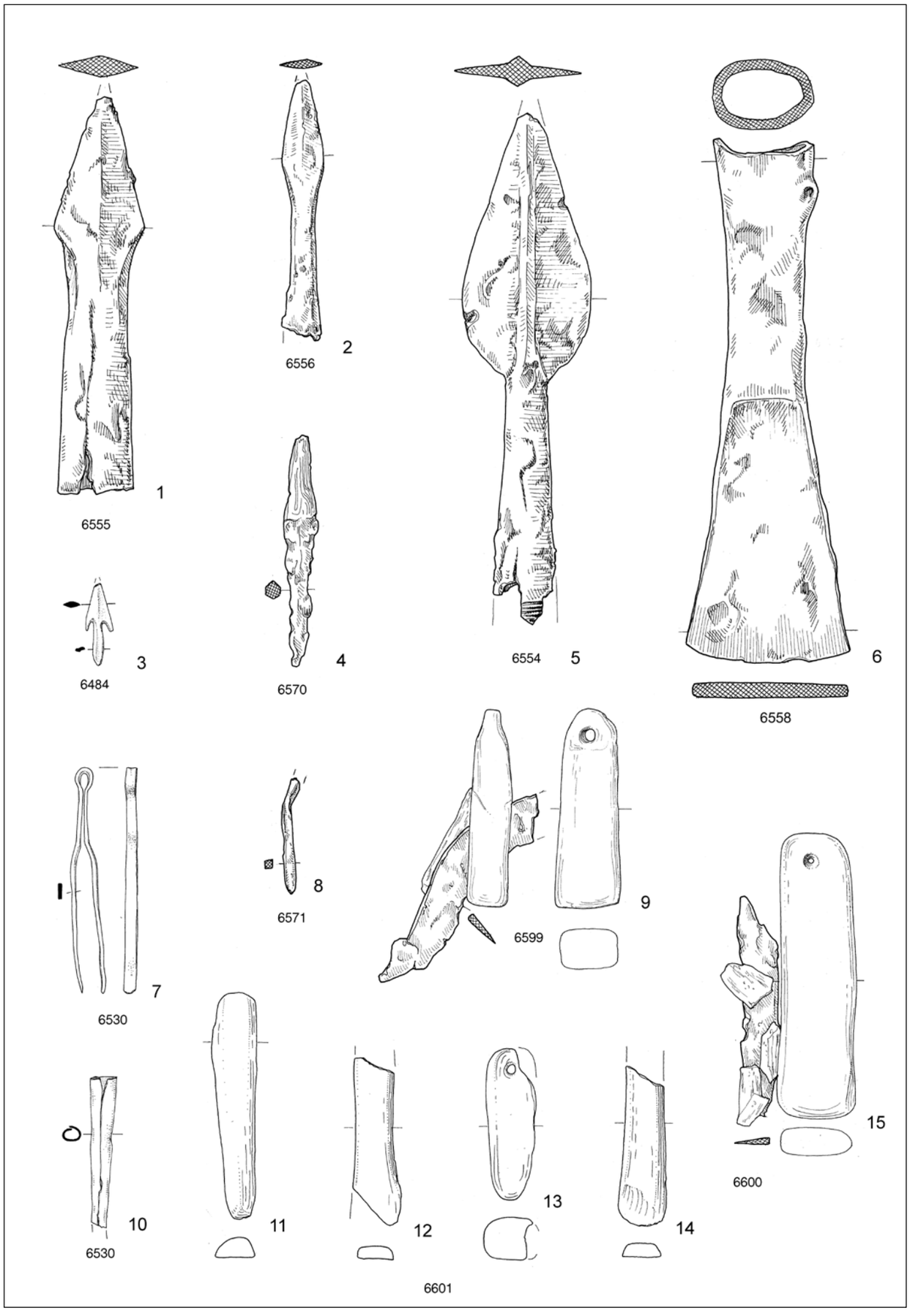

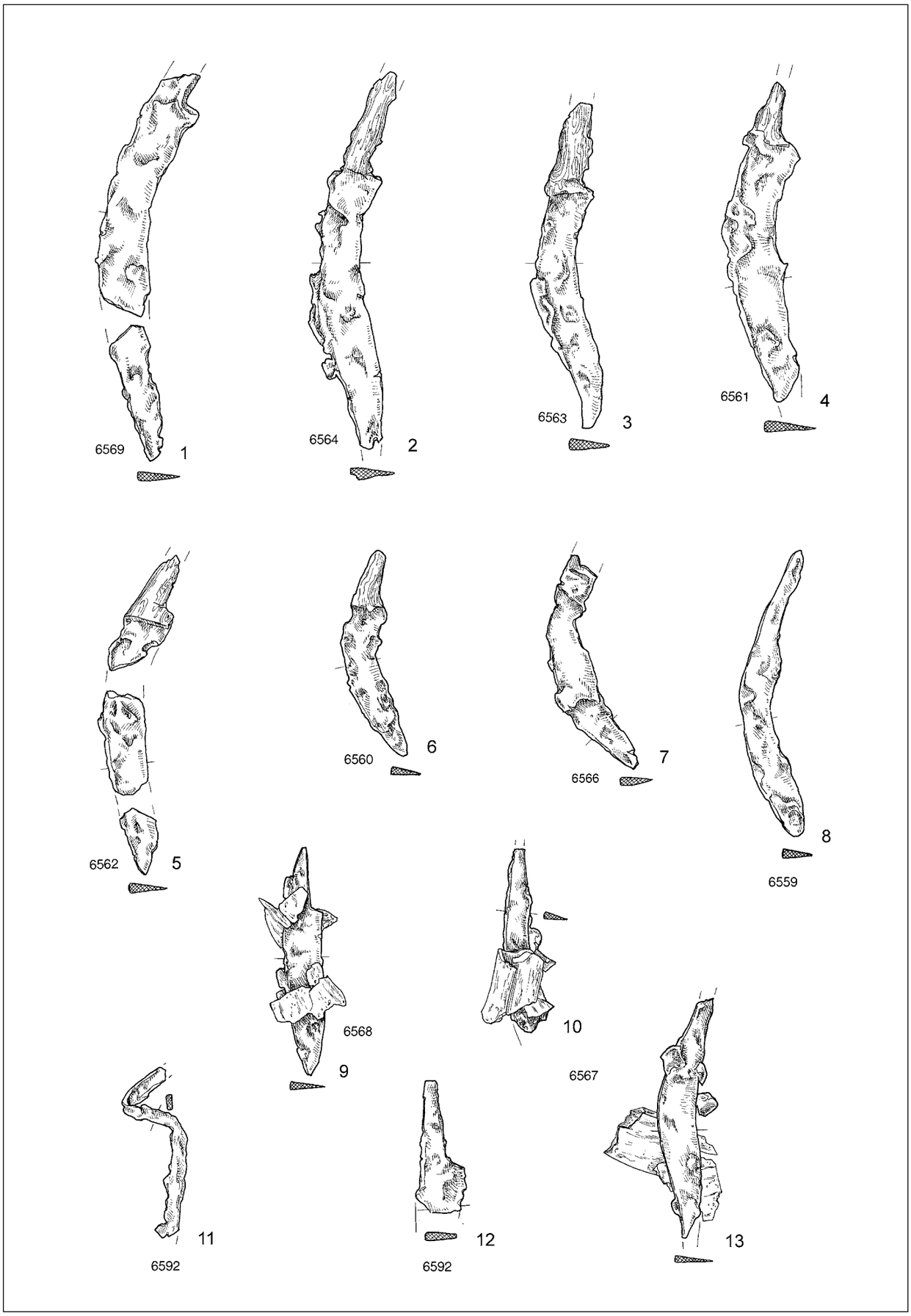

Tabla / Tafel 31
Vače, Reber nad Klenikom, 1881

Tabla / Tafel 32
Vače, Reber nad Klenikom, 1882

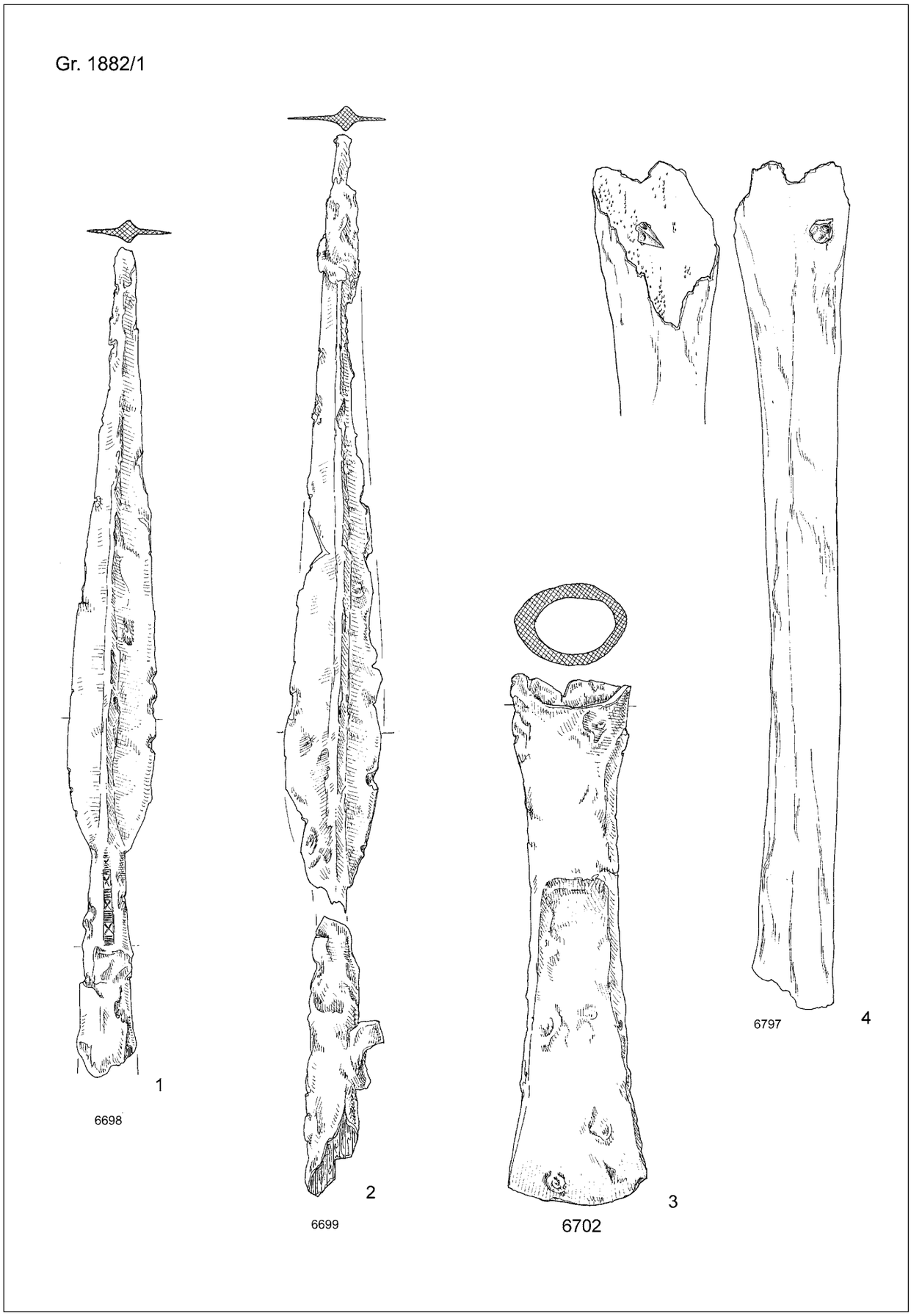

Tabla / Tafel 33
Vače, Reber nad Klenikom, 1882

Tabla / Tafel 34
Vače, Reber nad Klenikom, 1882

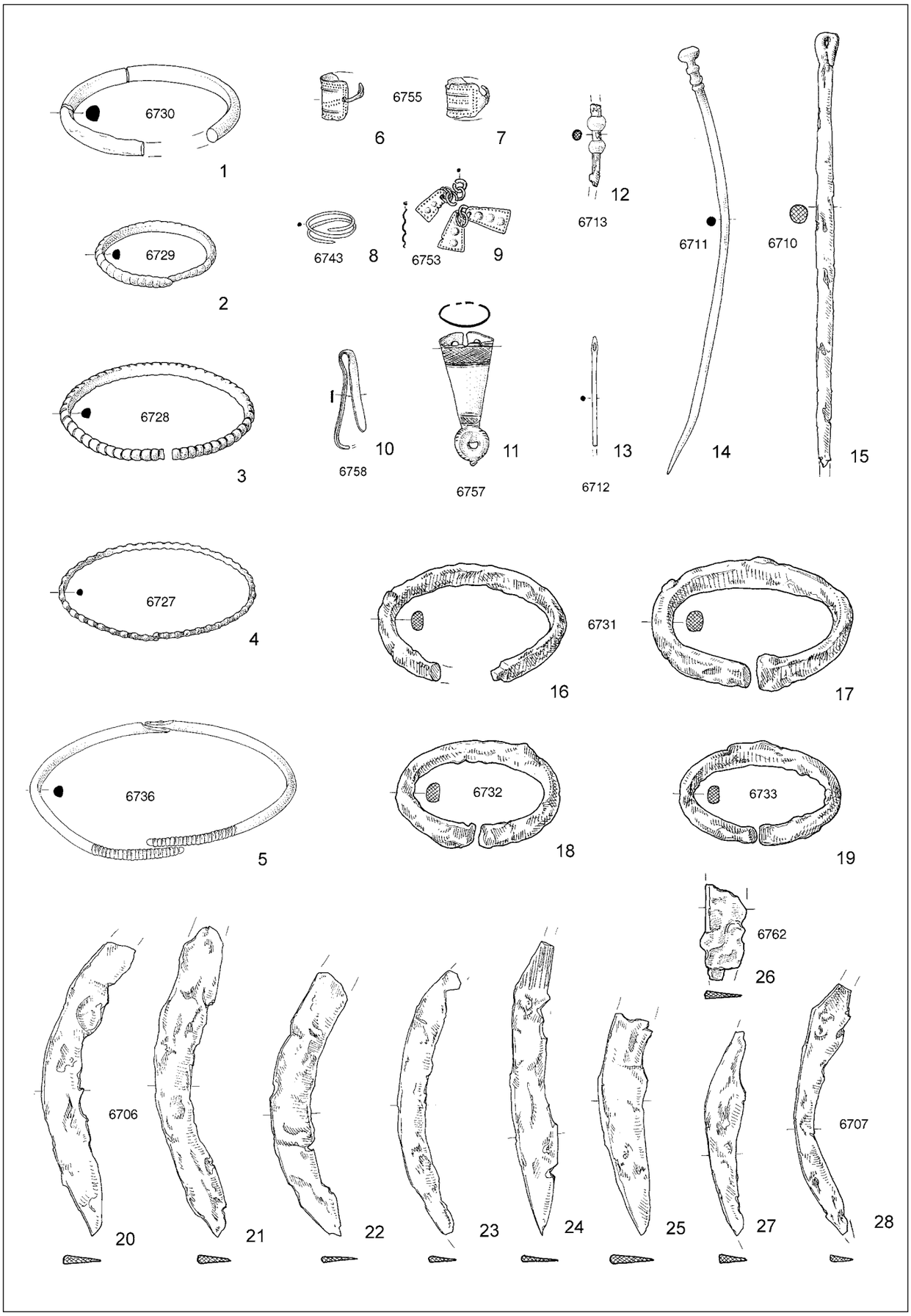

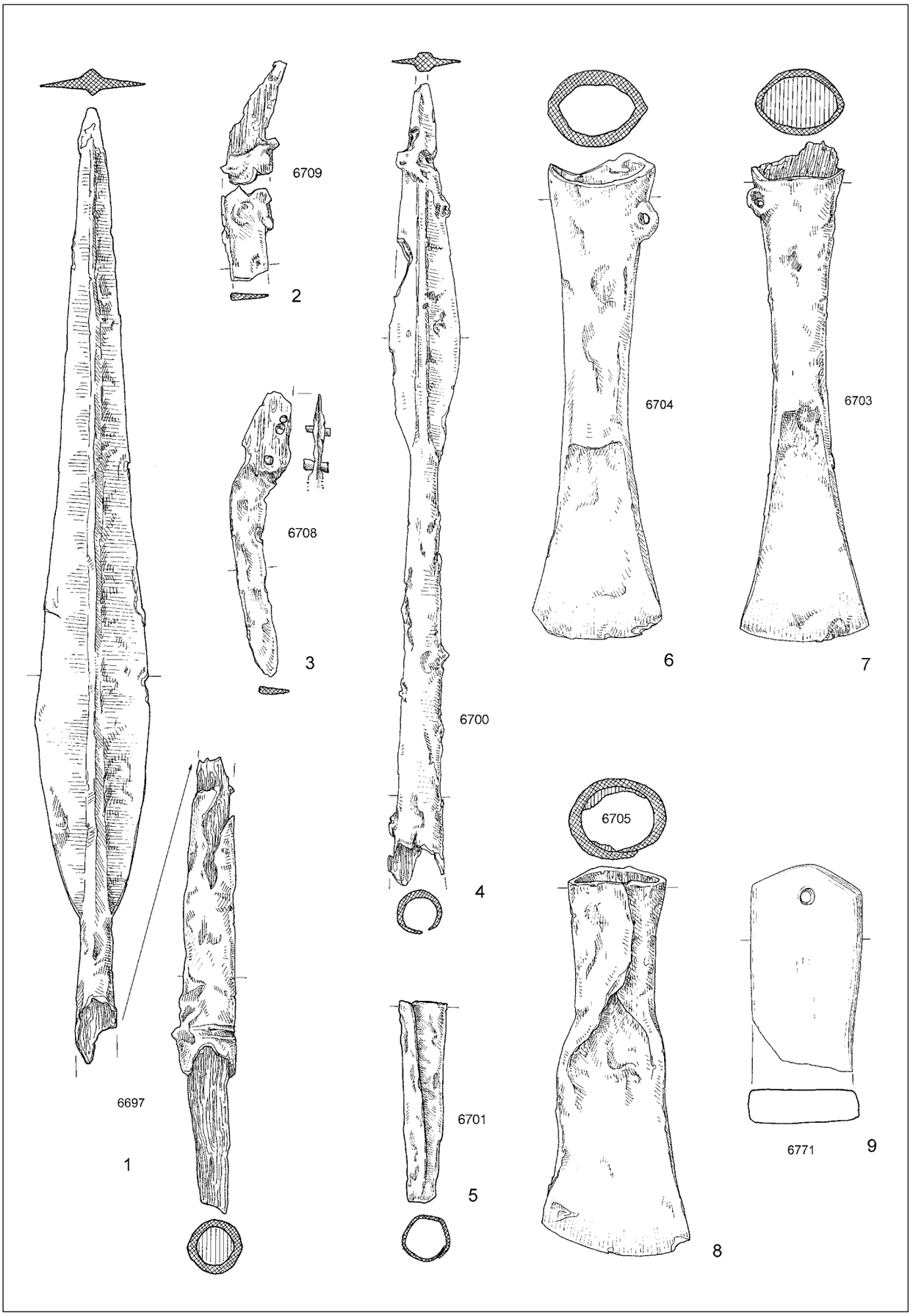

Tabla / Tafel 35
Vače, Reber nad Klenikom, 1882

Tabla / Tafel 36
Vače, Reber nad Klenikom, 1882

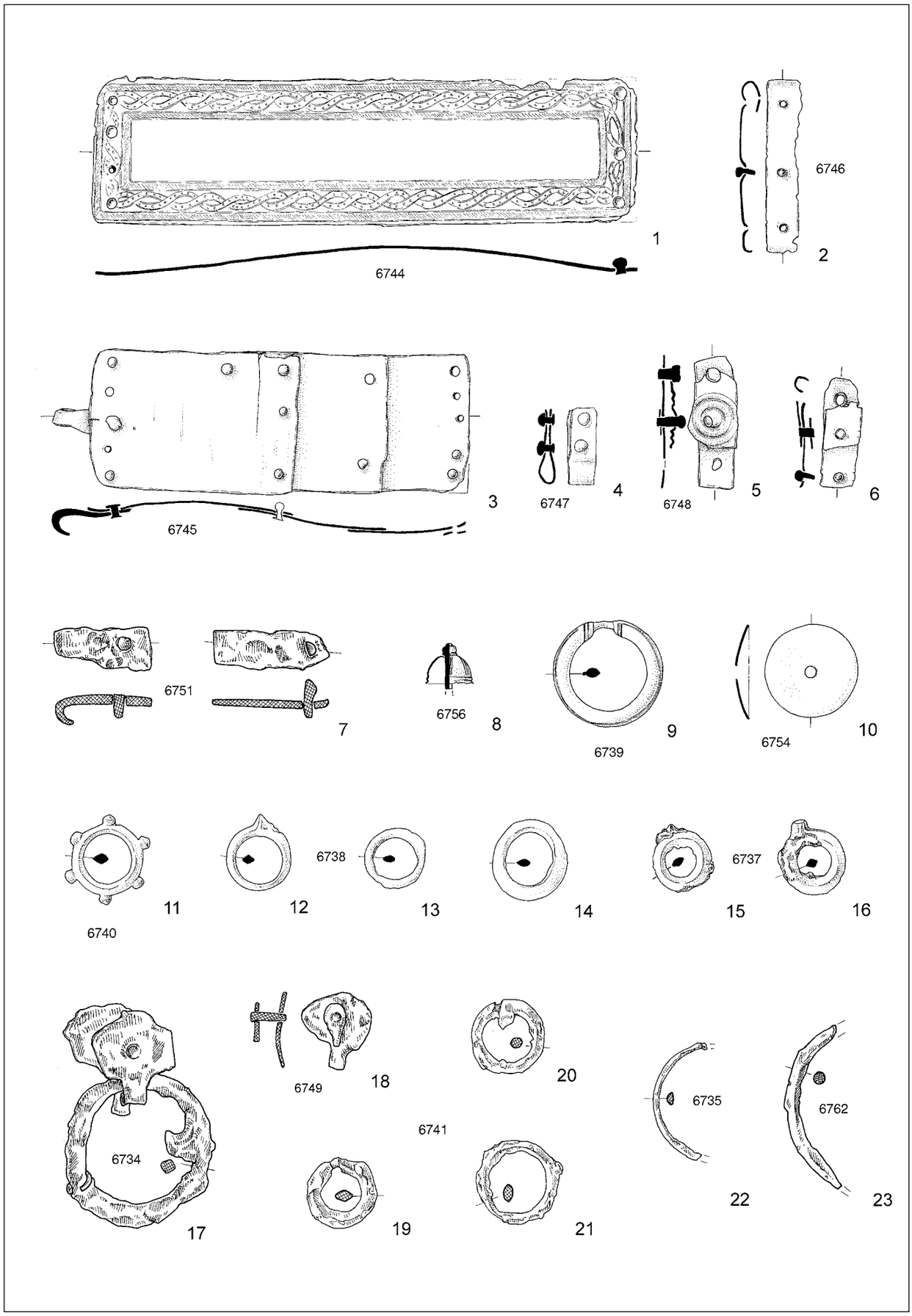

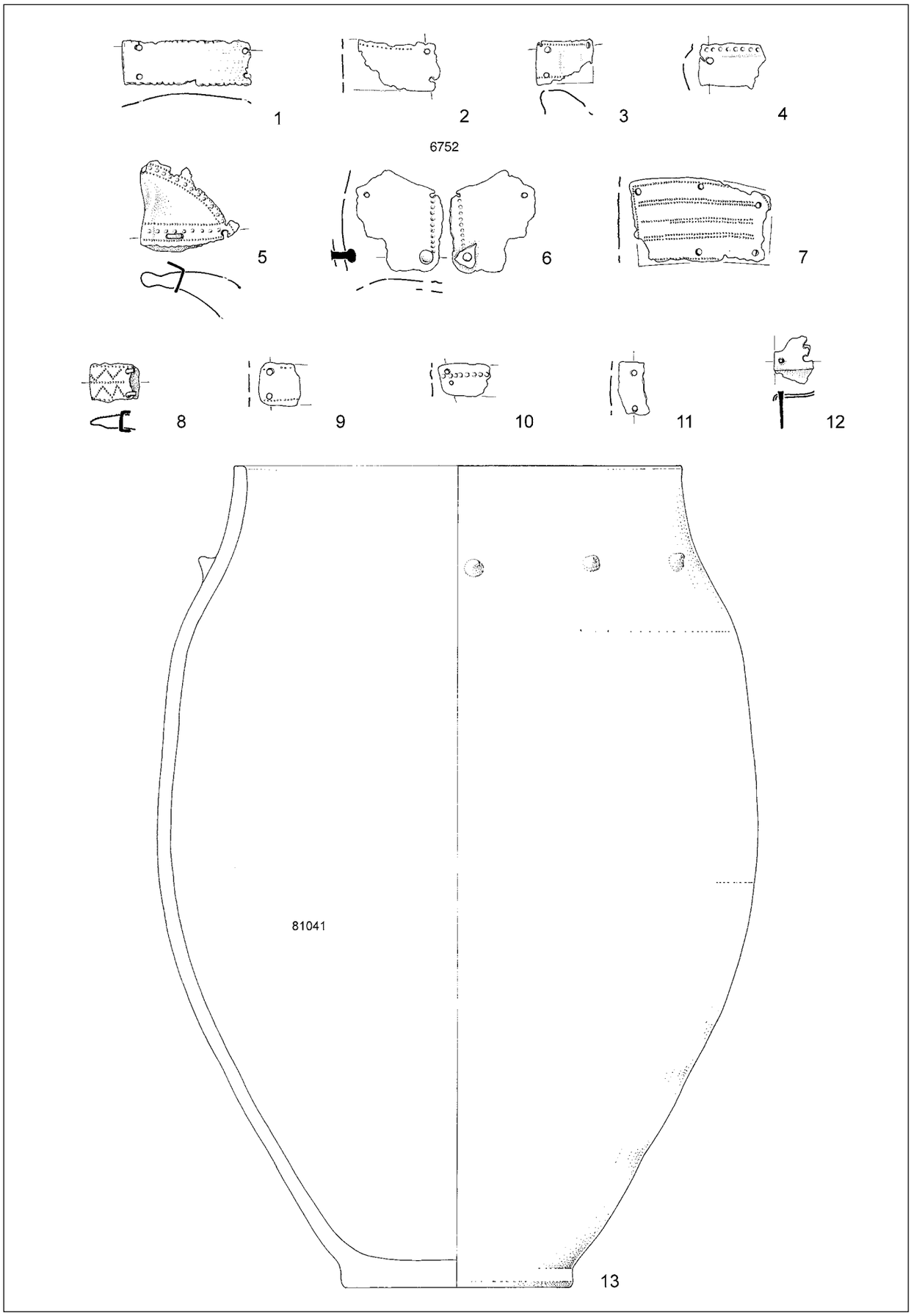

Tabla / Tafel 37
Vače, Reber nad Klenikom, 1882

Tabla / Tafel 38
Vače, Reber nad Klenikom, 1882

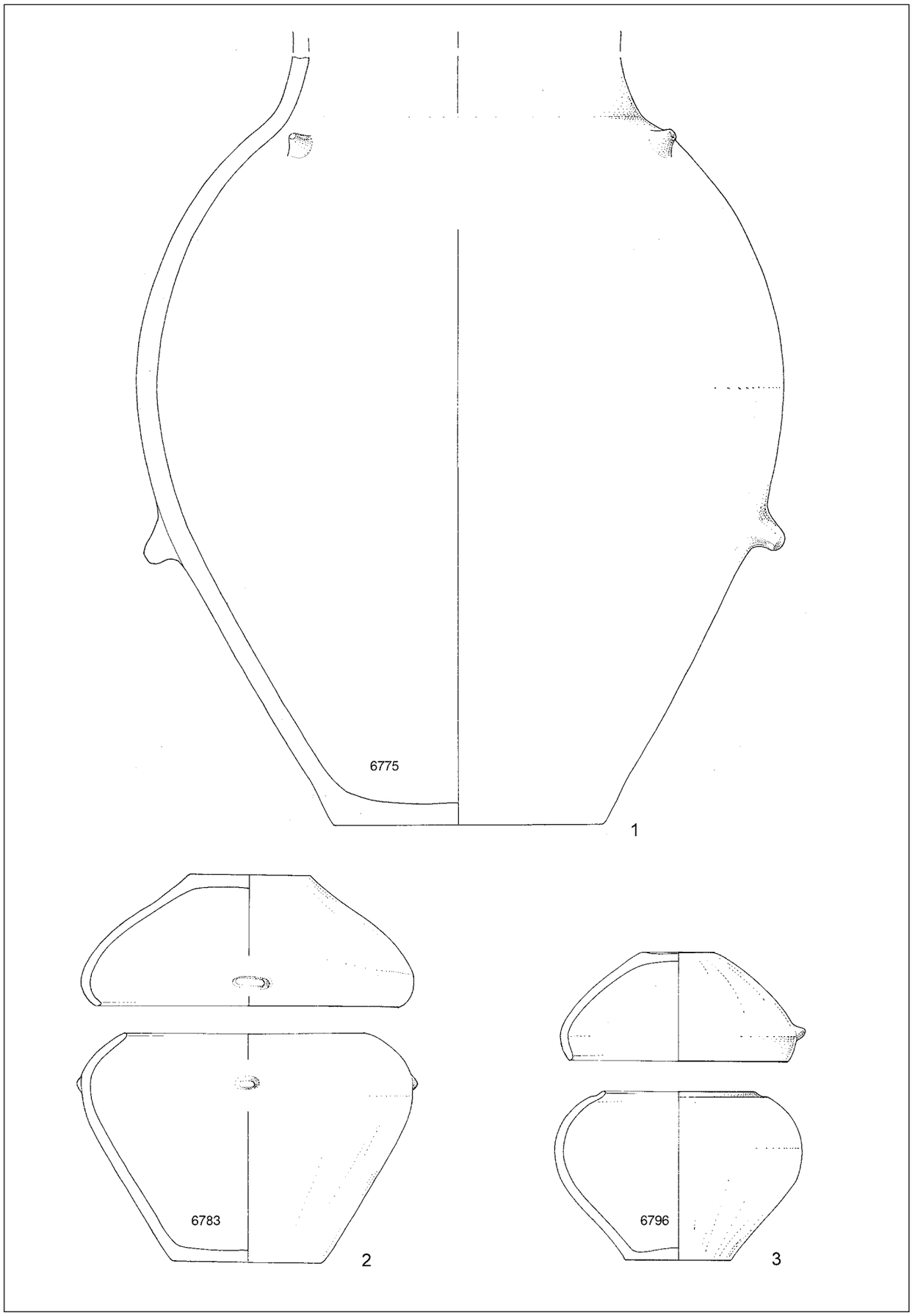

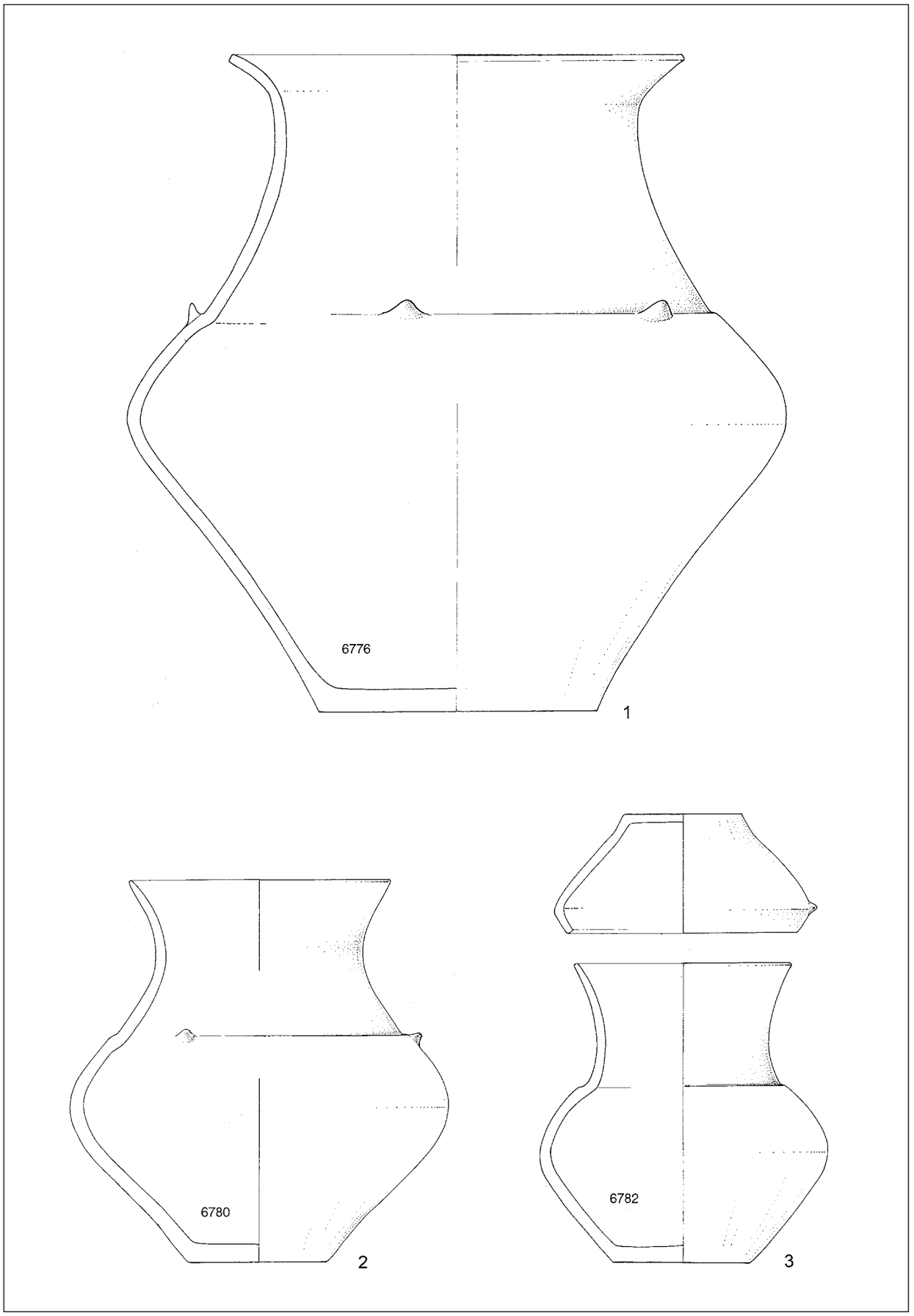

Tabla / Tafel 39
Vače, Reber nad Klenikom, 1882

Tabla / Tafel 40
Vače, Reber nad Klenikom, 1882

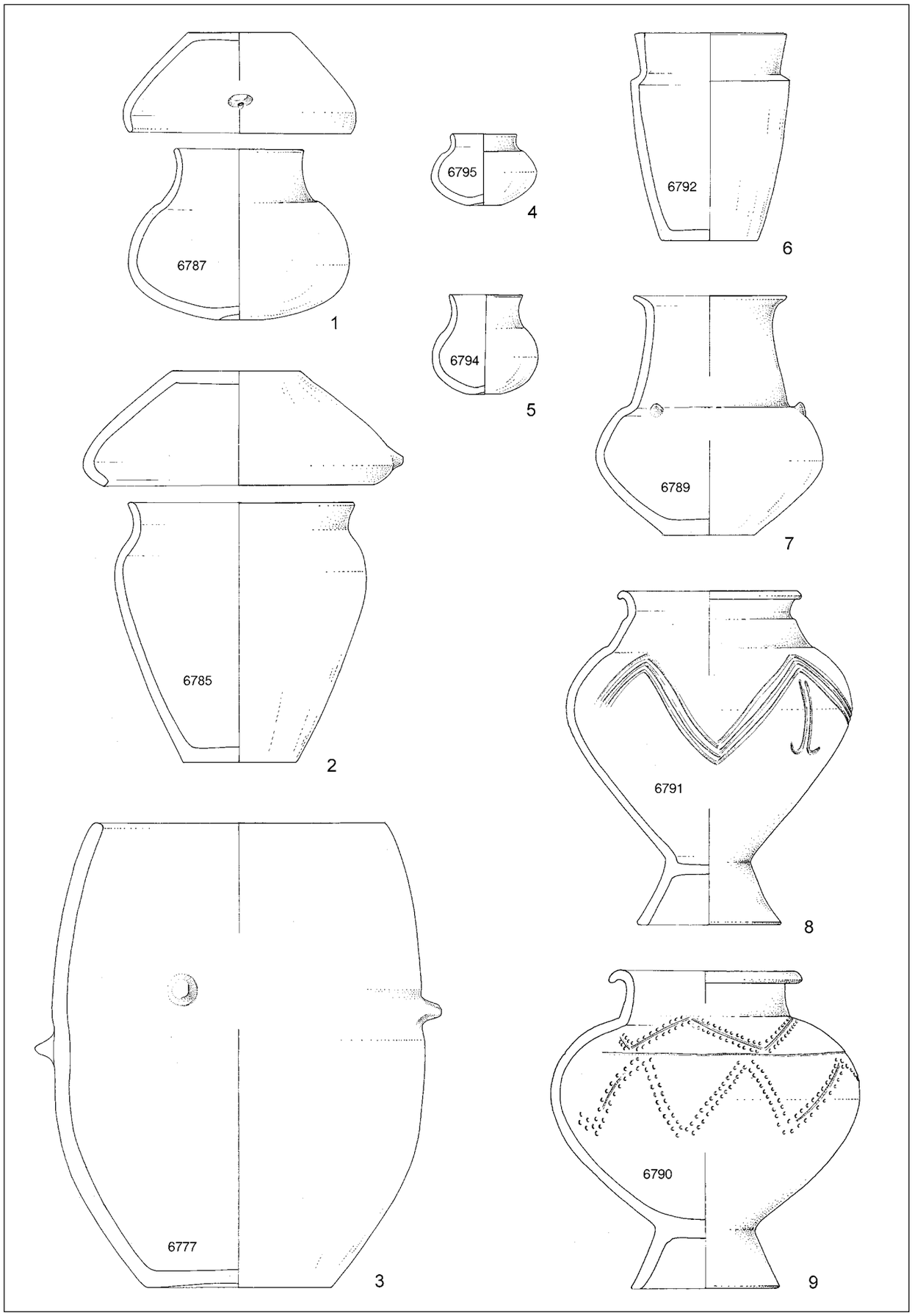

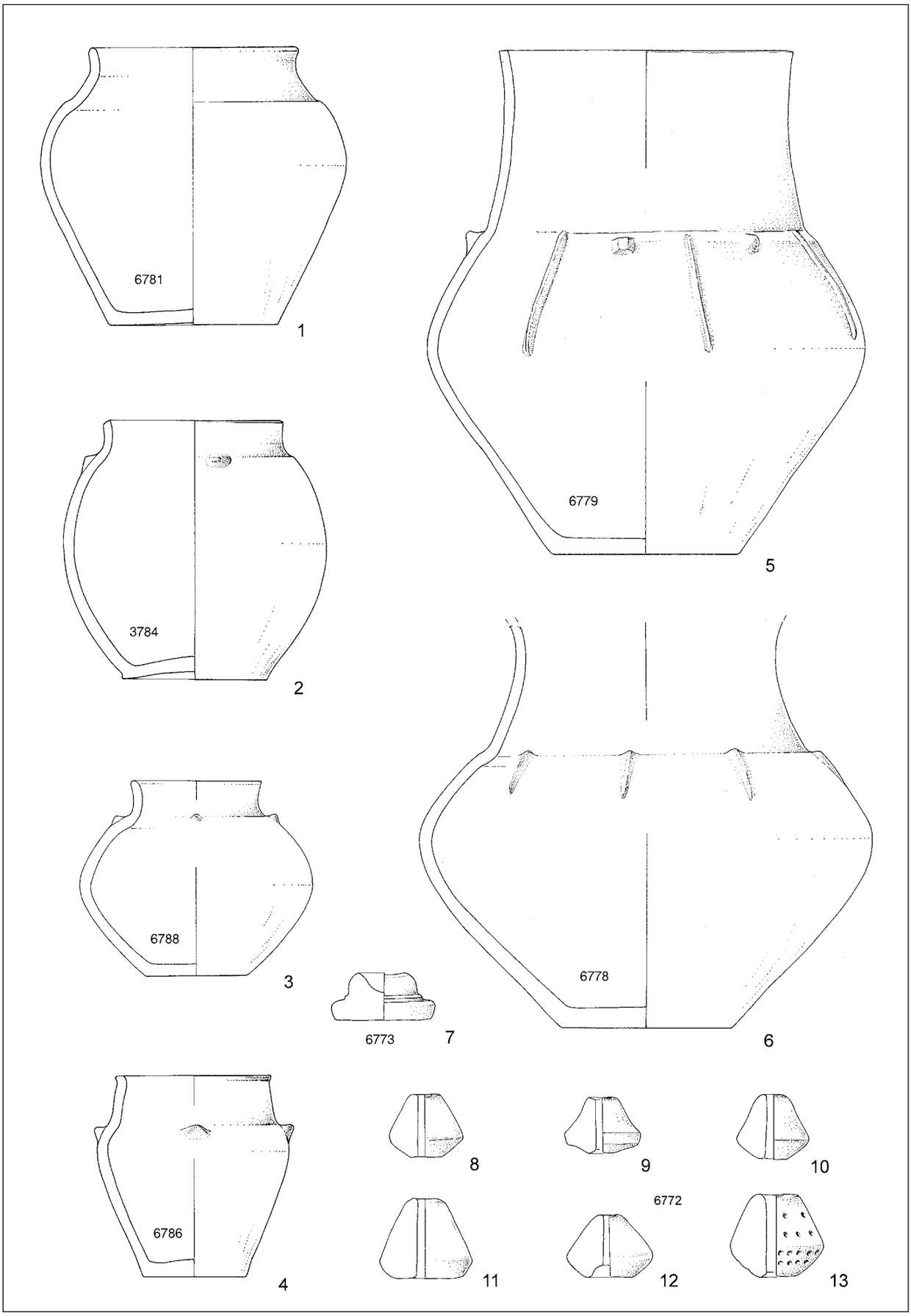

Tabla / Tafel 41
Vače, Reber nad Klenikom, 1882

Tabla / Tafel 42
Vače, Reber nad Klenikom, 1882

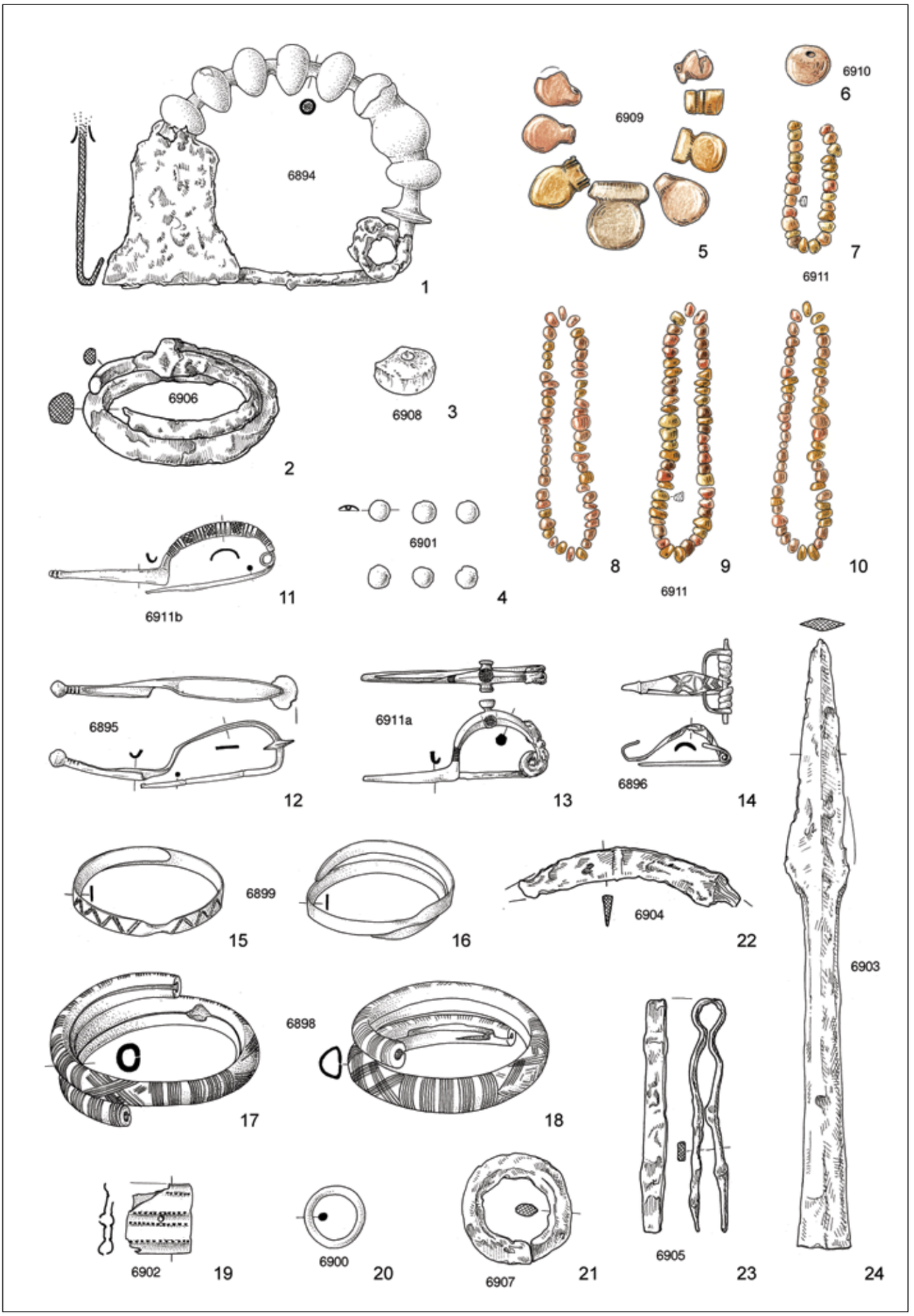

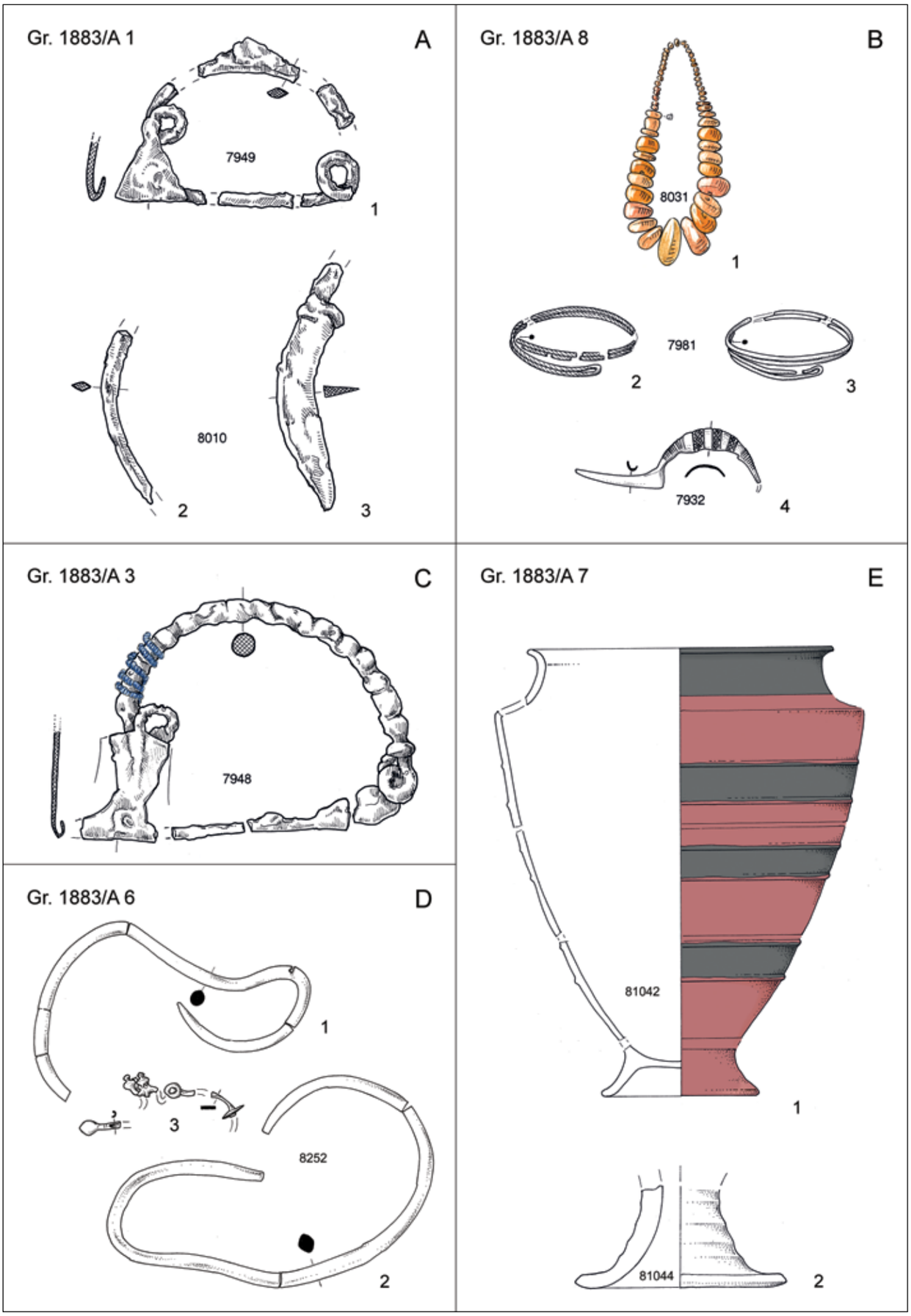

Tabla / Tafel 43
Vače, Klenik A, 1883

Tabla / Tafel 44
Vače, Klenik A, 1883

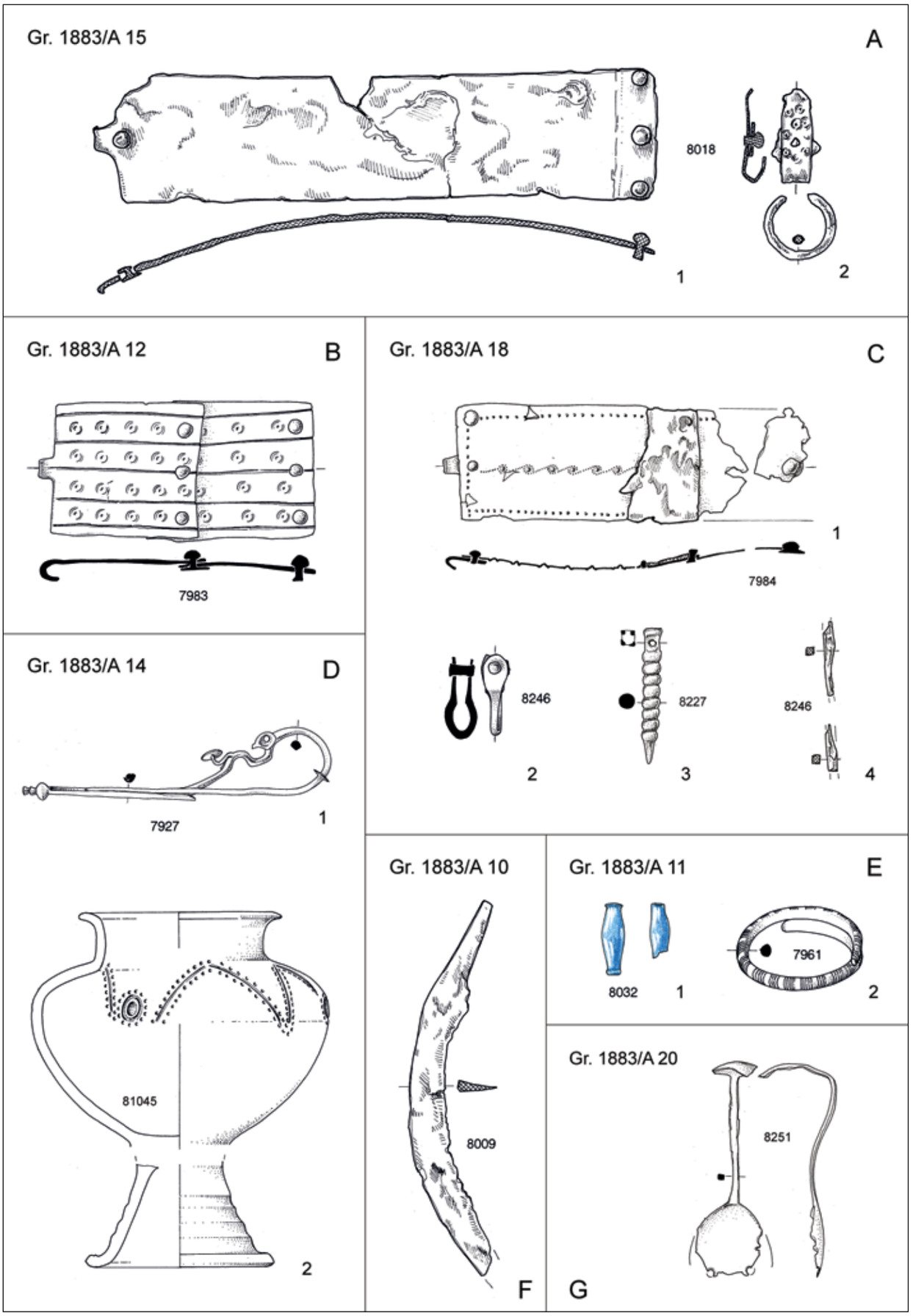

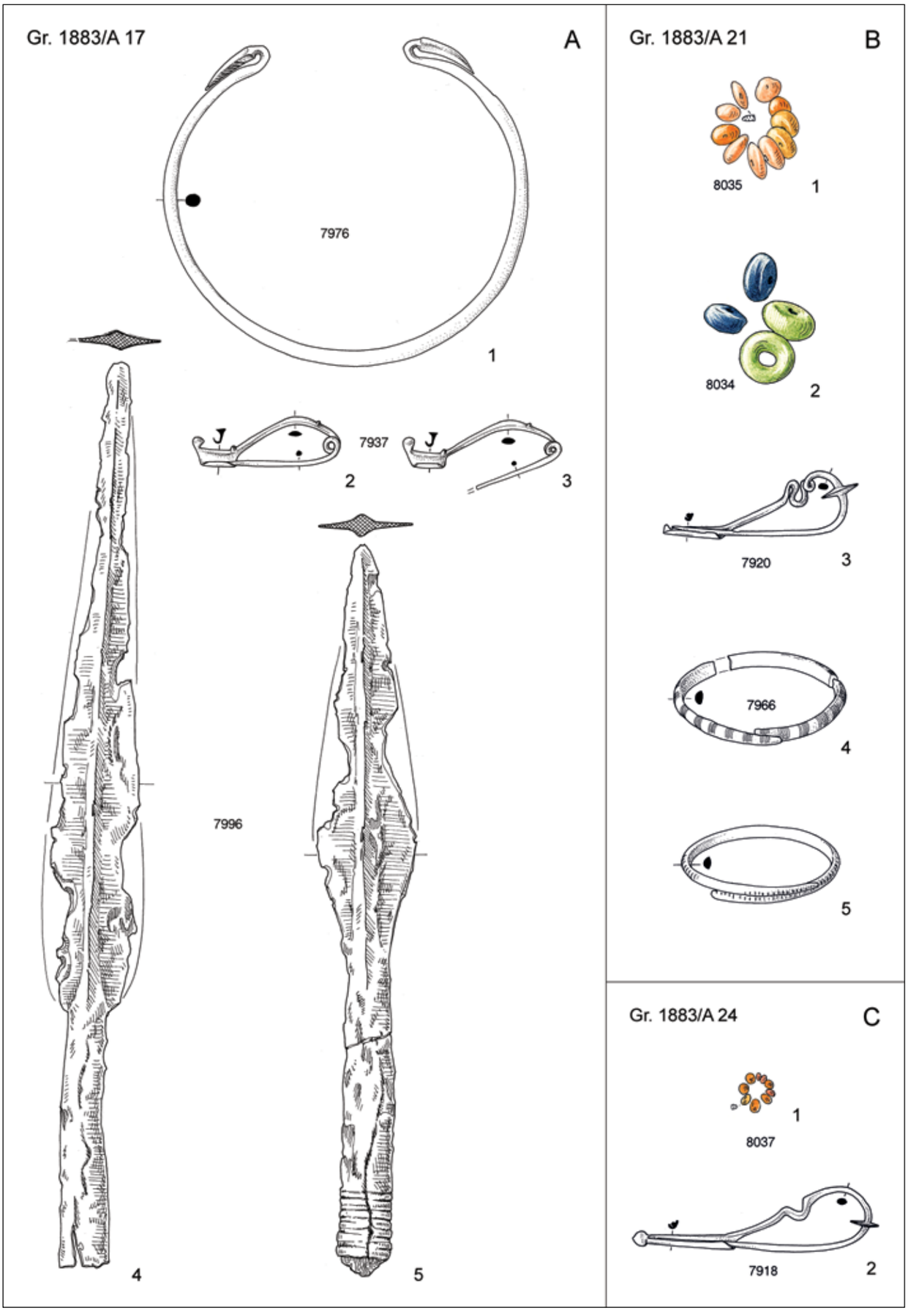

Tabla / Tafel 45
Vače, Klenik A, 1883

Tabla / Tafel 46
Vače, Klenik A, 1883

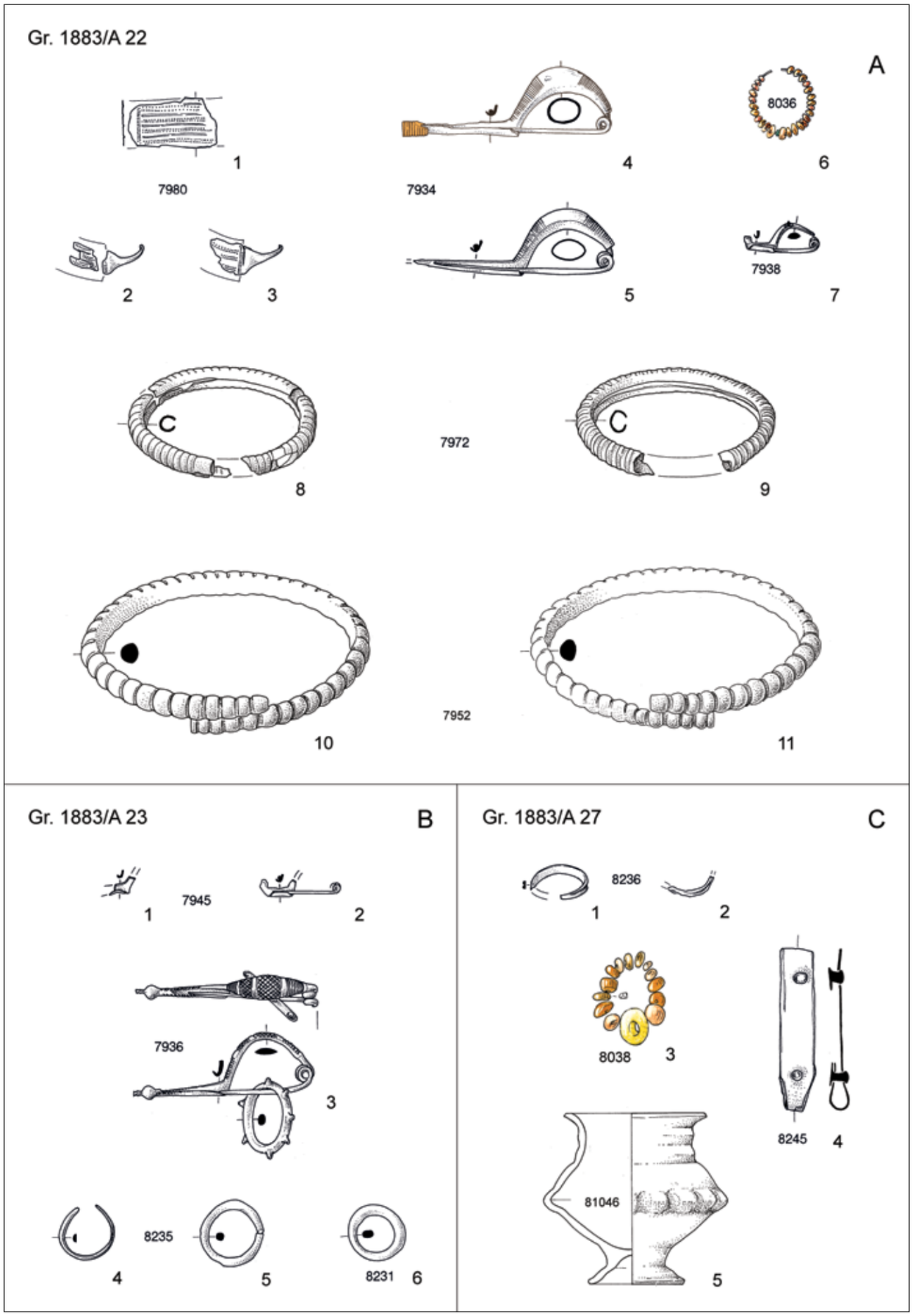

Tabla / Tafel 47
Vače, Klenik A, 1883

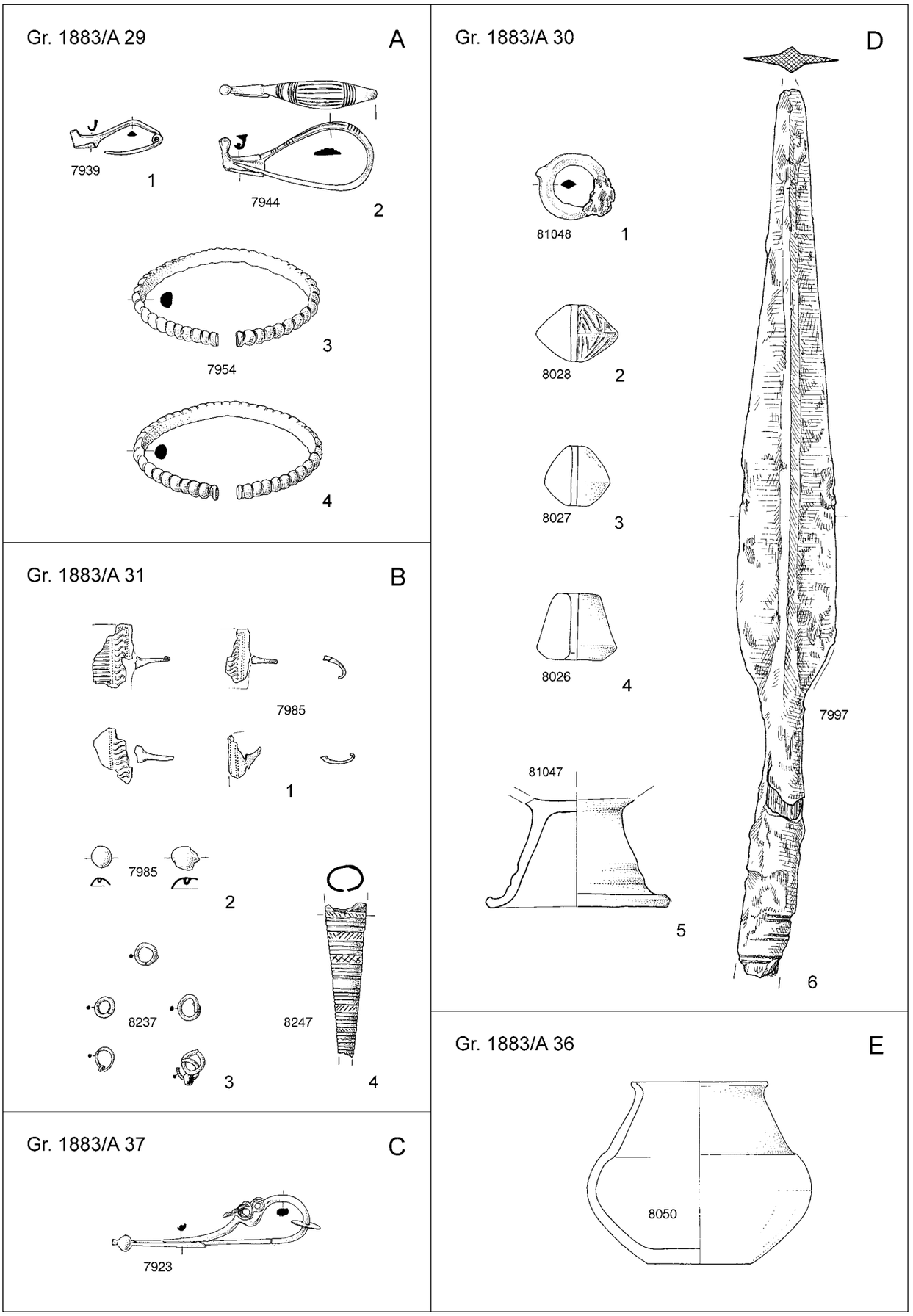

Tabla / Tafel 48
Vače, Klenik A, 1883

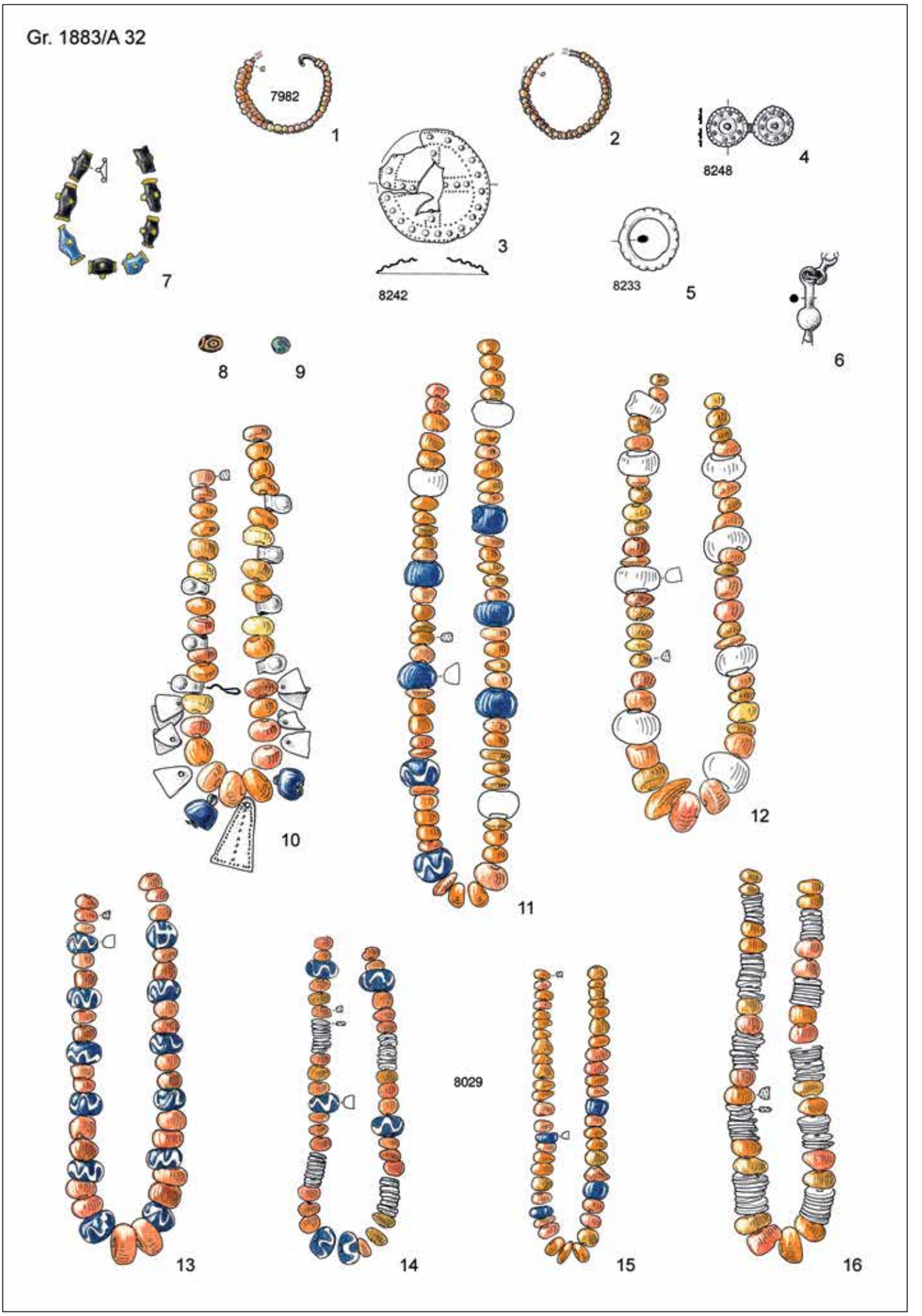

Tabla / Tafel 49
Vače, Klenik A, 1883

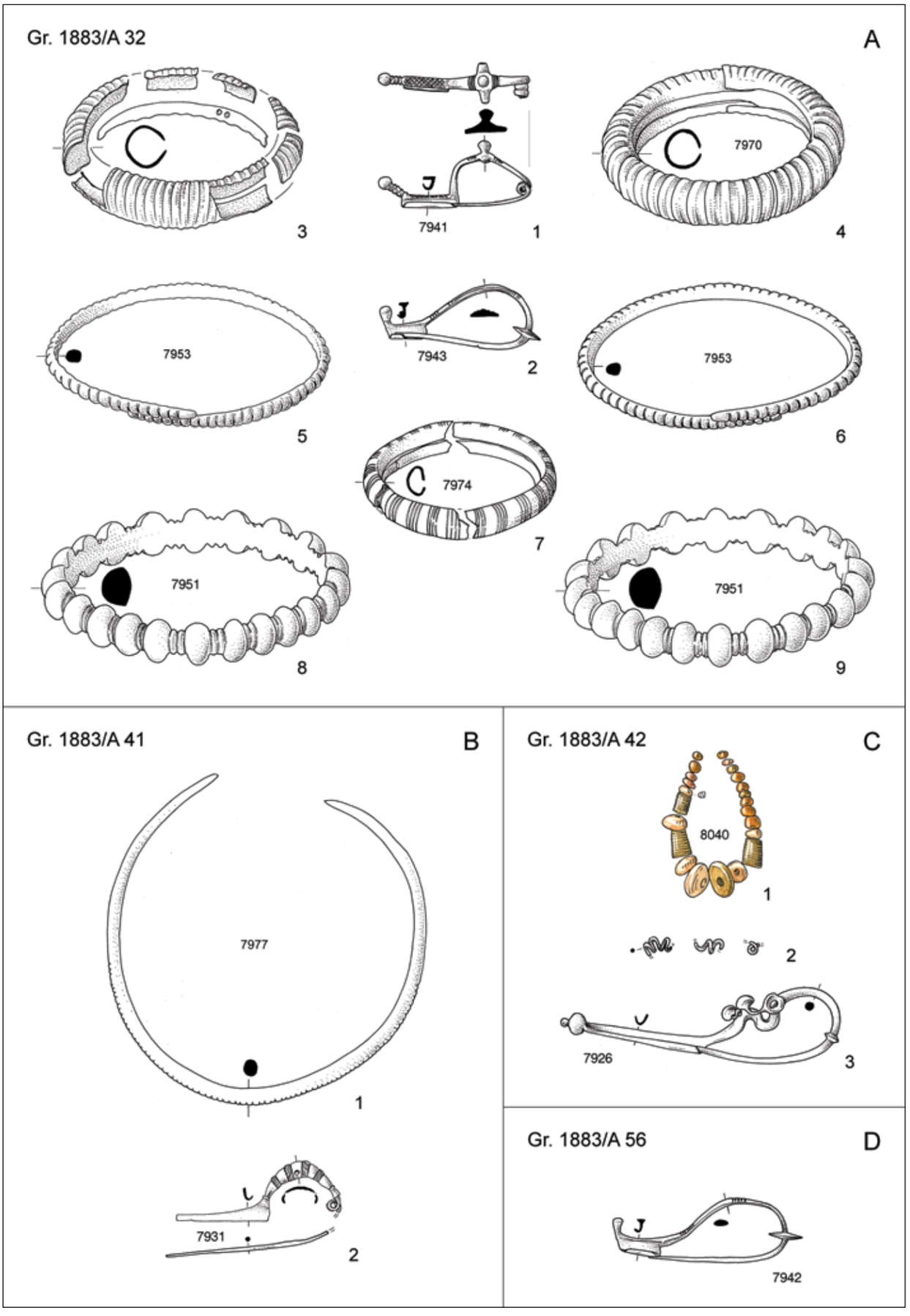

Tabla / Tafel 50
Vače, Klenik A, 1883

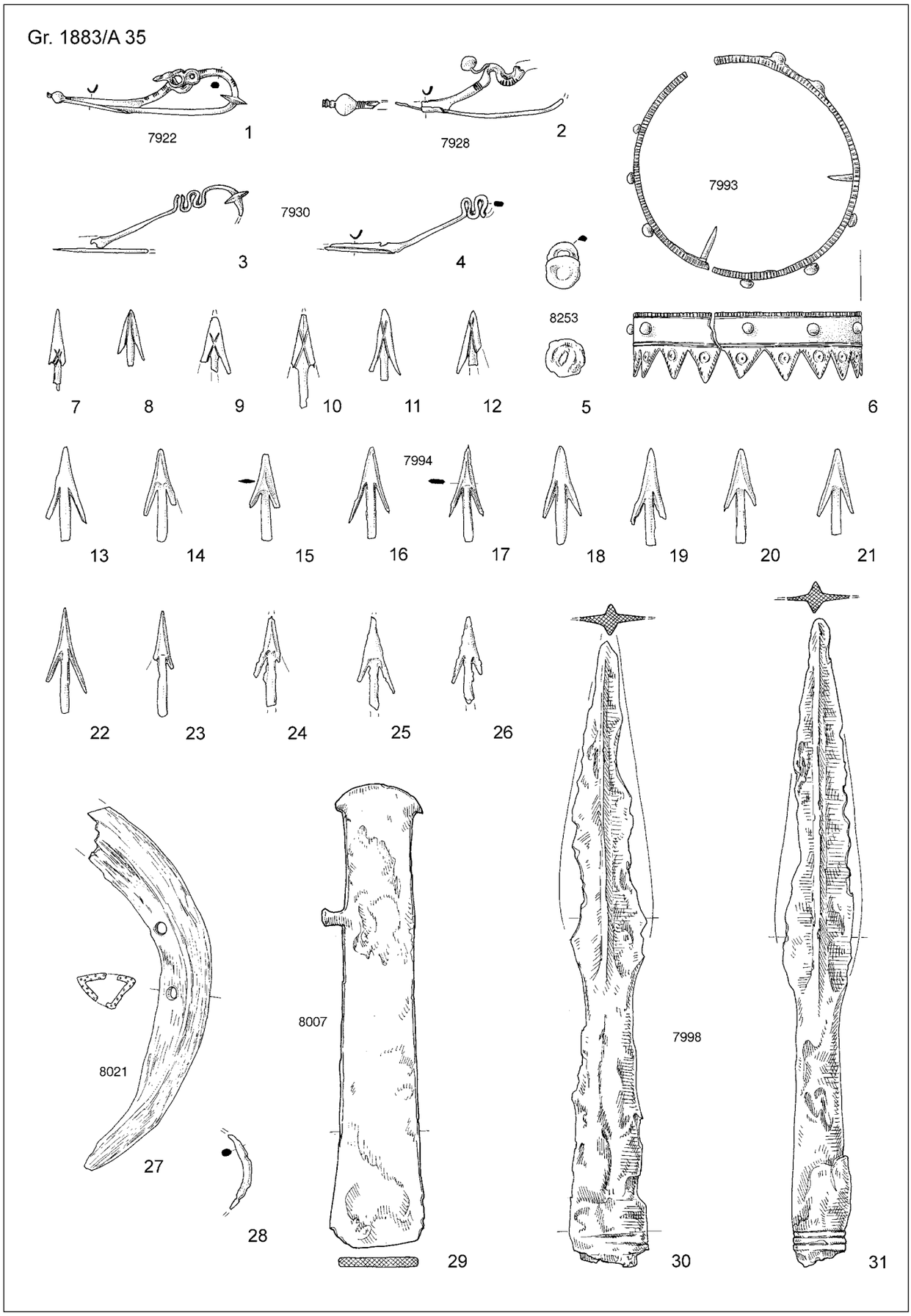

Tabla / Tafel 51
Vače, Klenik A, 1883

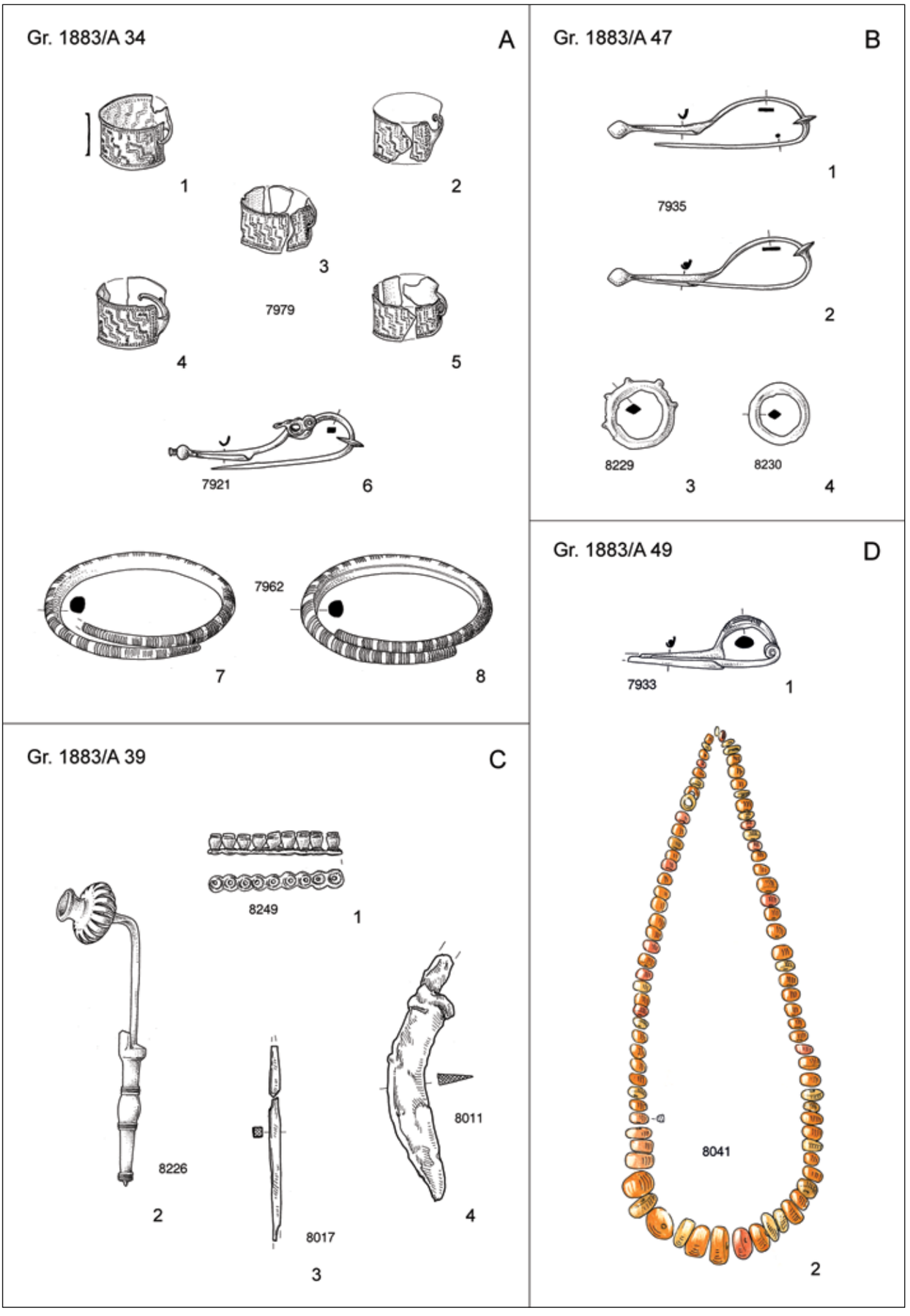

Tabla / Tafel 52
Vače, Klenik A, 1883

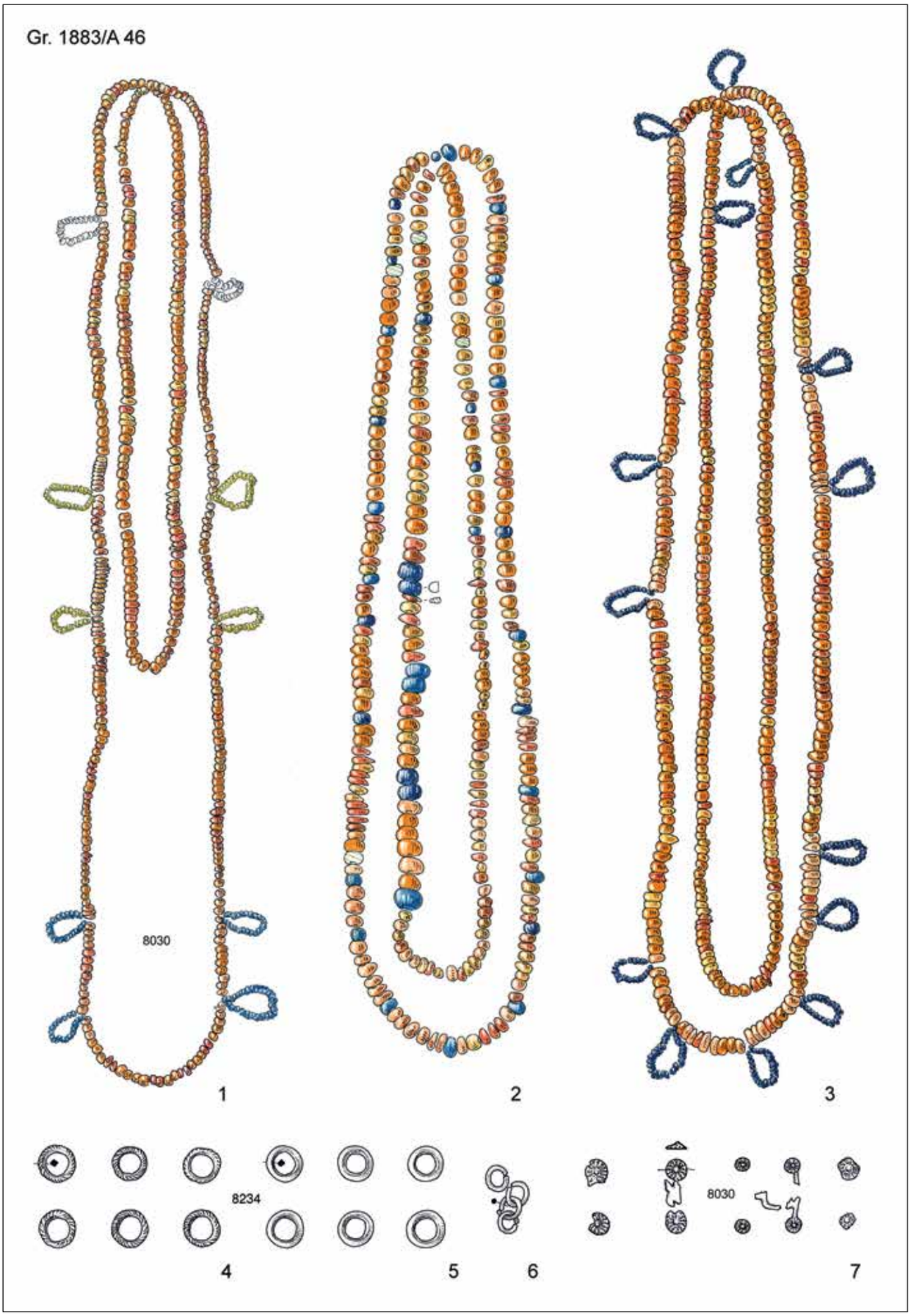

Tabla / Tafel 53
Vače, Klenik A, 1883

Tabla / Tafel 54
Vače, Klenik A, 1883

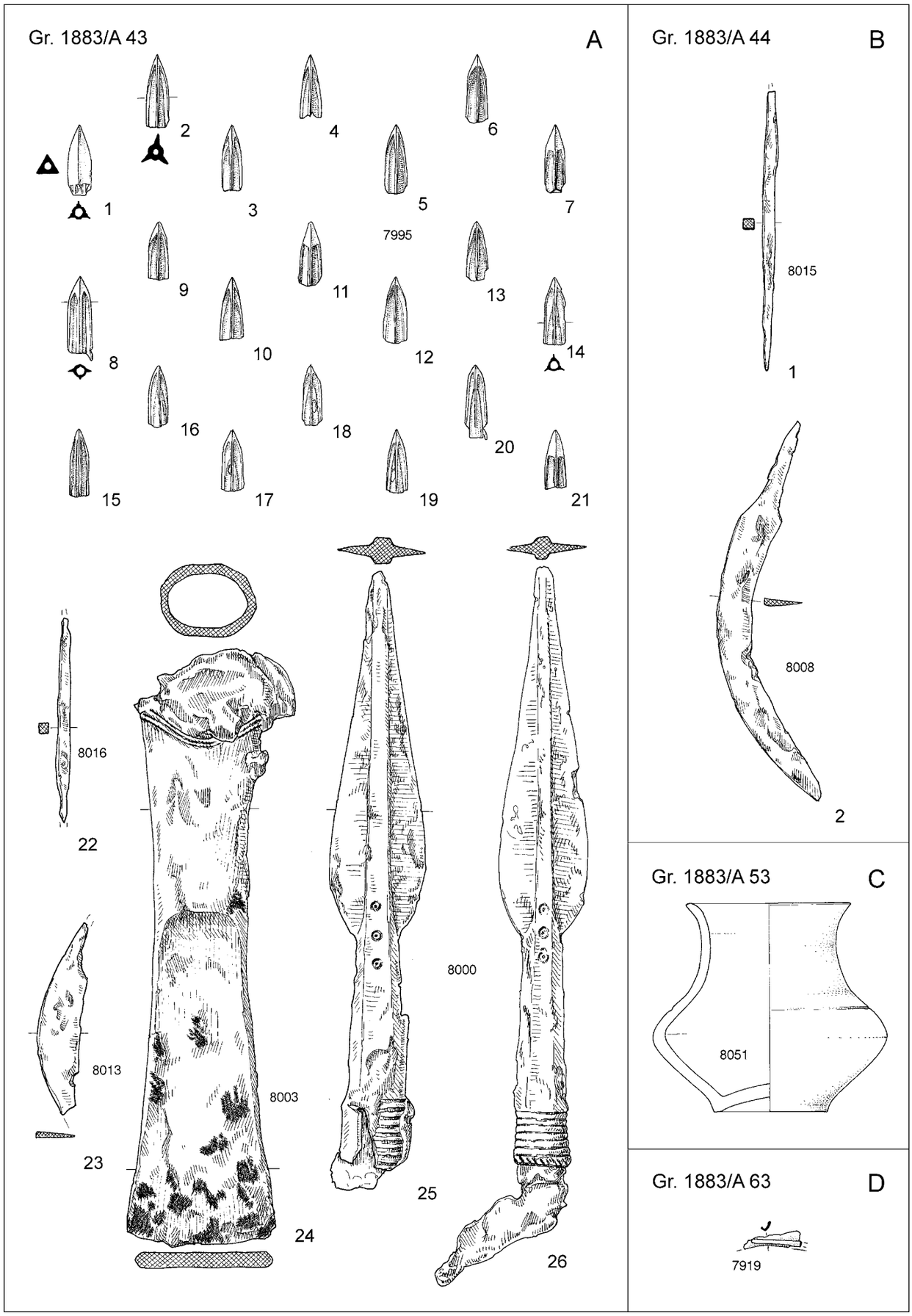

Tabla / Tafel 55
Vače, Klenik A, 1883

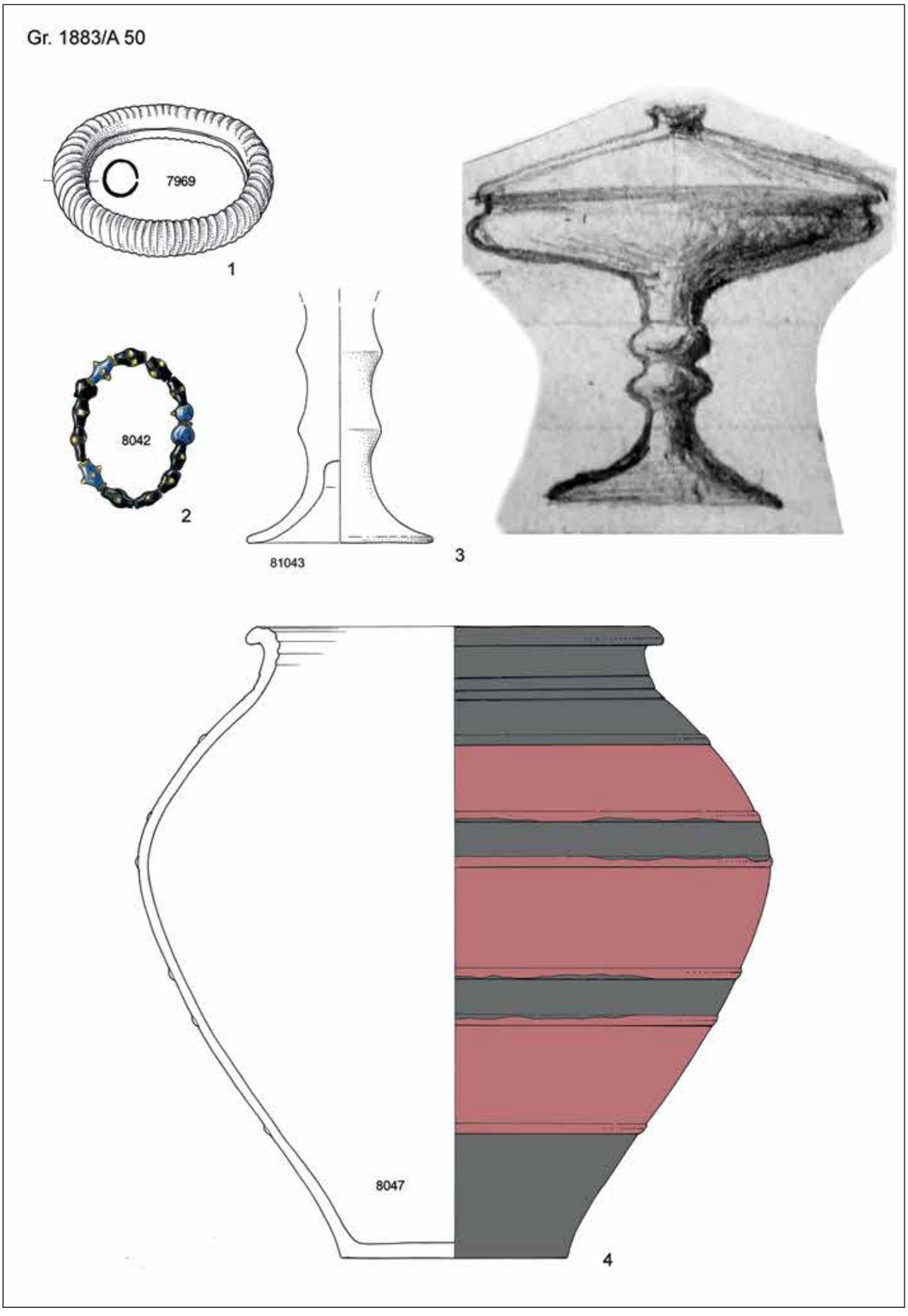

Tabla / Tafel 56
Vače, Klenik A, 1883

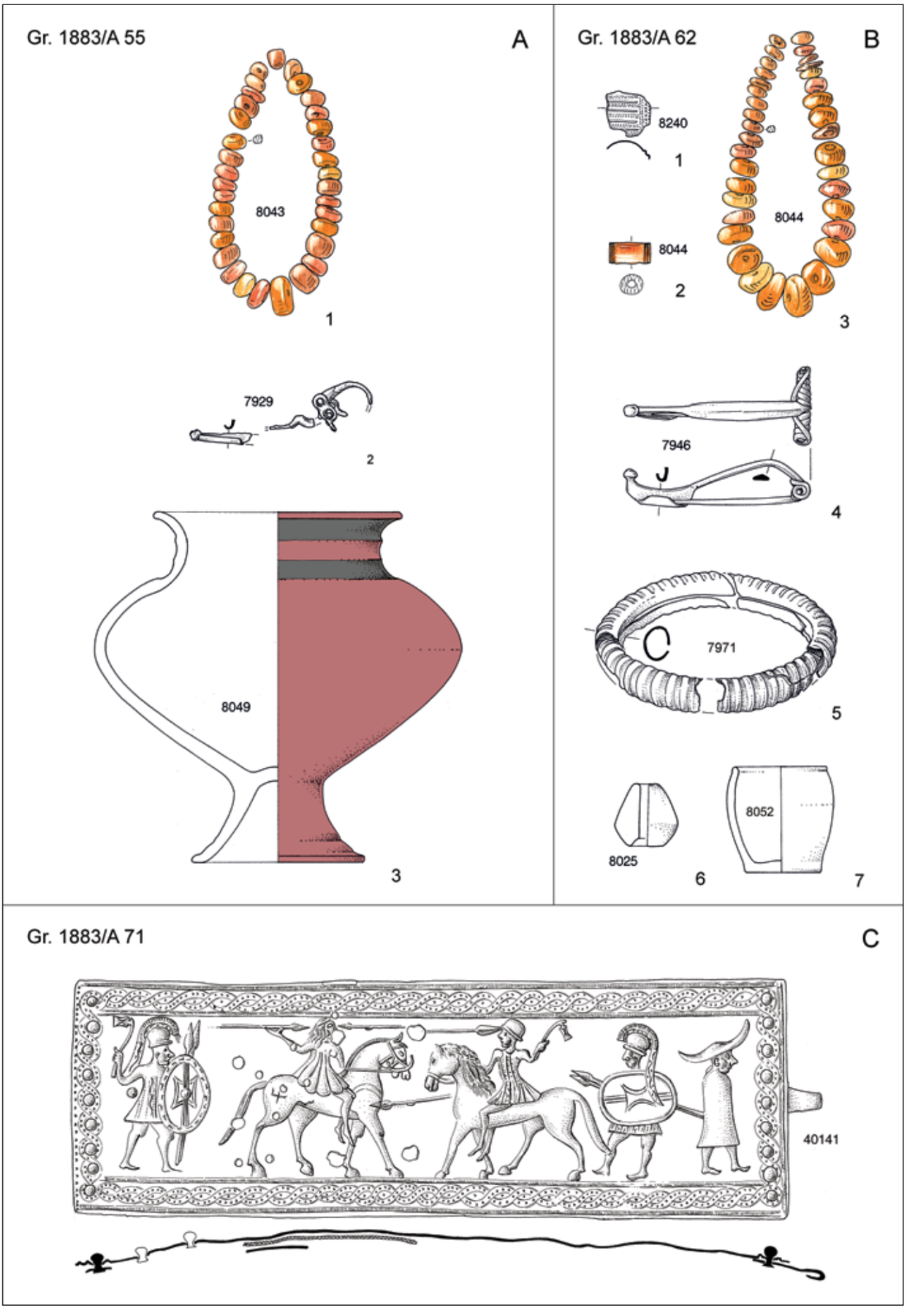

Tabla / Tafel 57
Vače, Klenik A, 1883

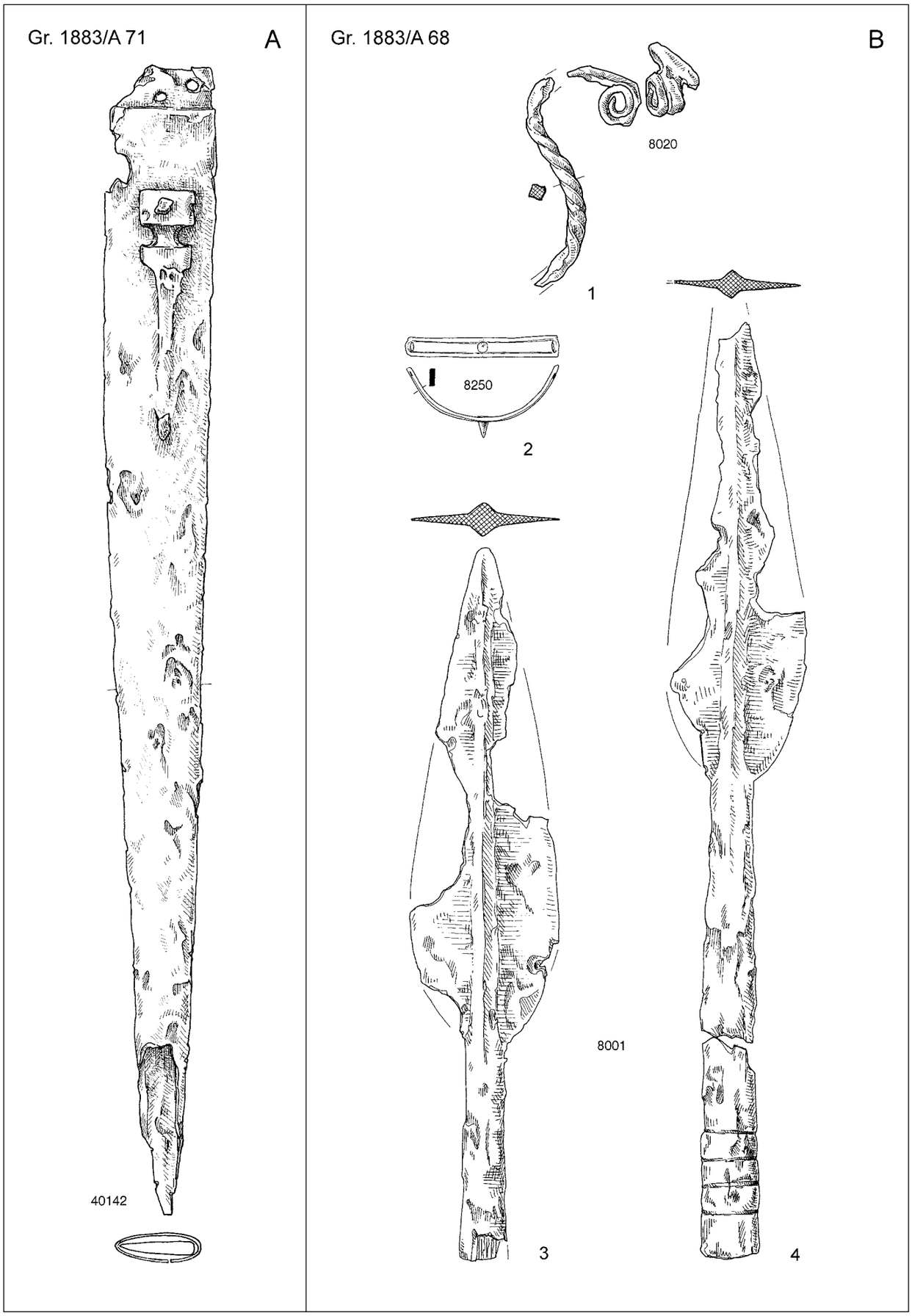

Tabla / Tafel 58
Vače, Klenik A, 1883

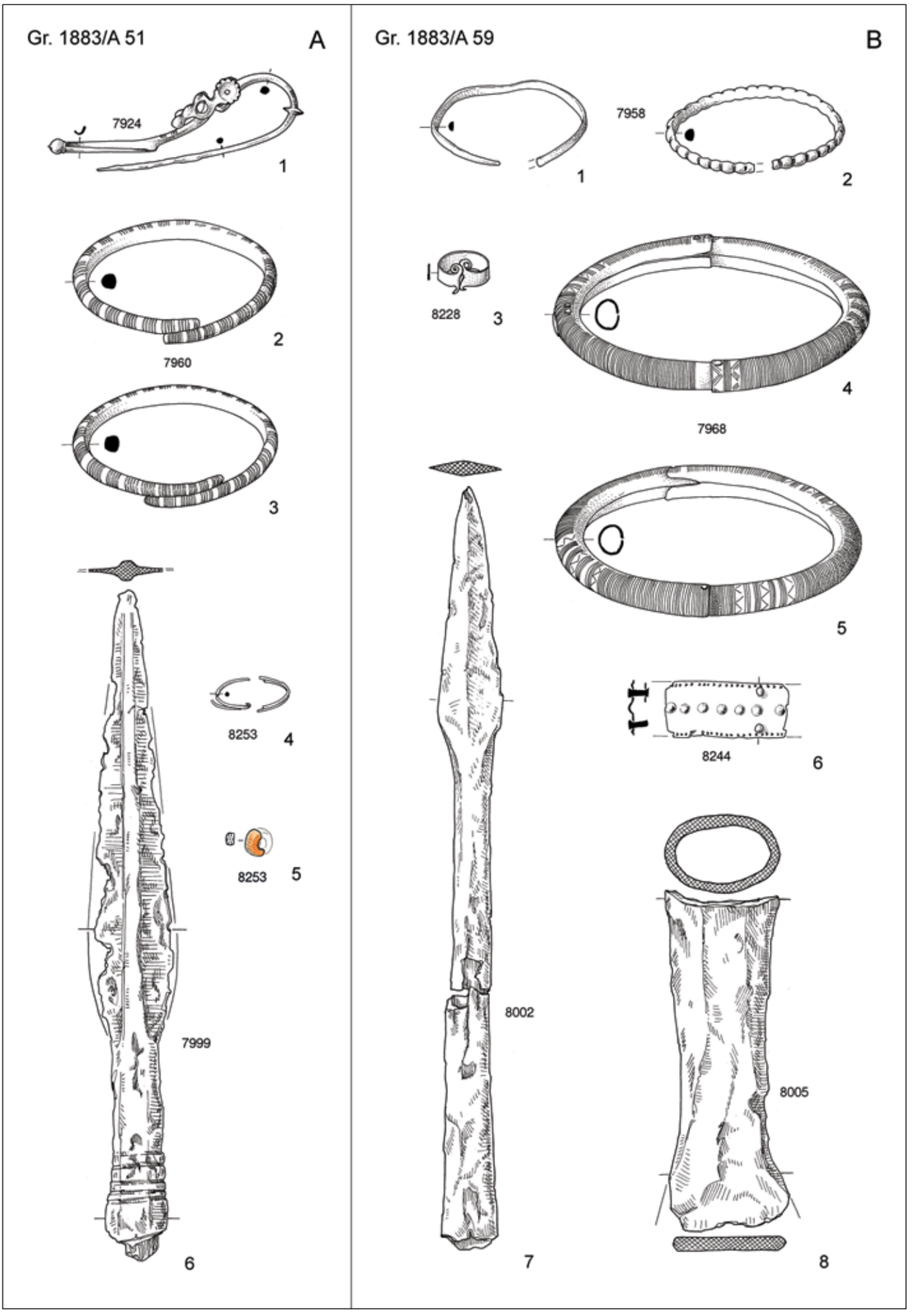

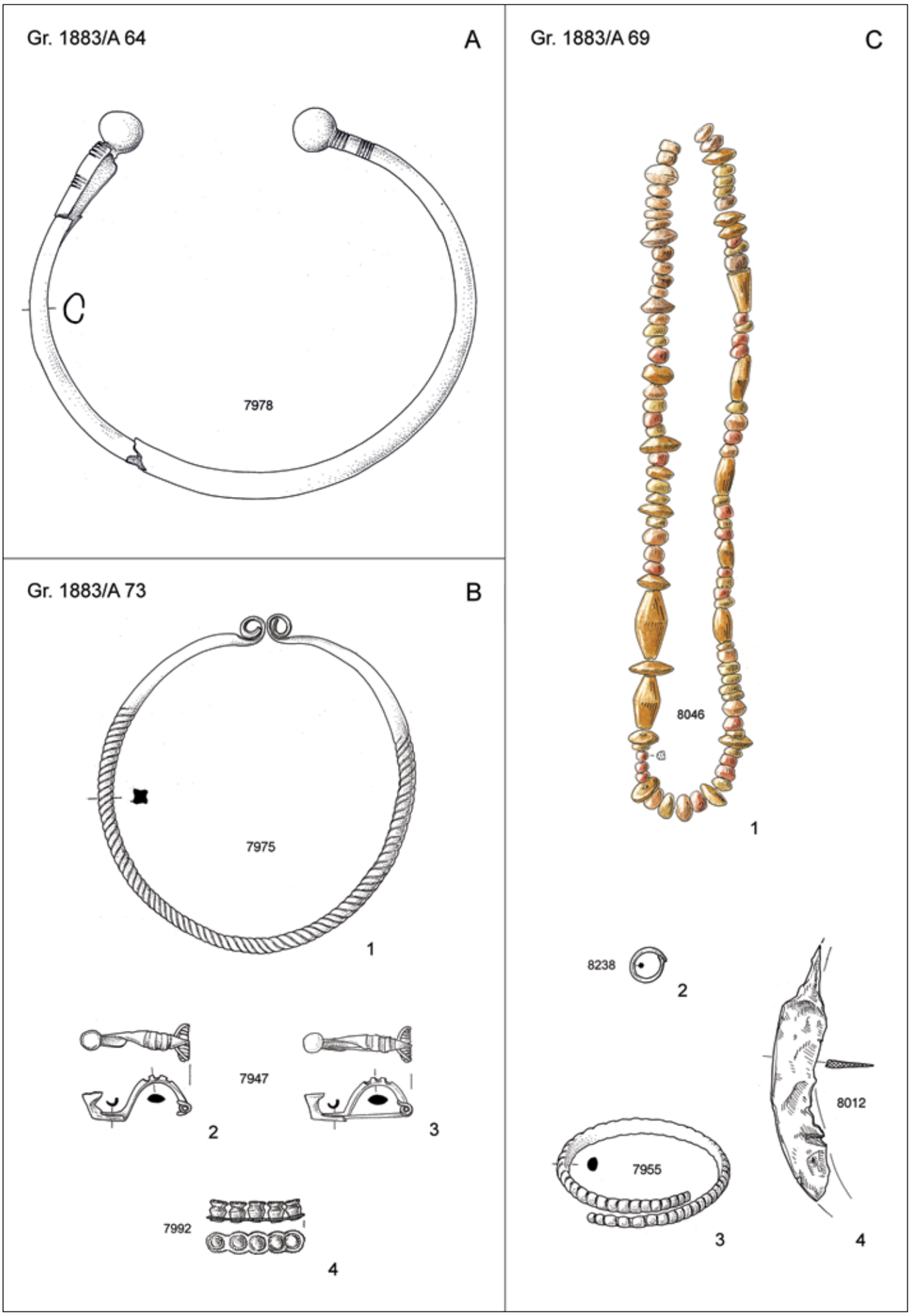

Tabla / Tafel 59
Vače, Klenik A, 1883

Tabla / Tafel 60
Vače, Klenik A, 1883

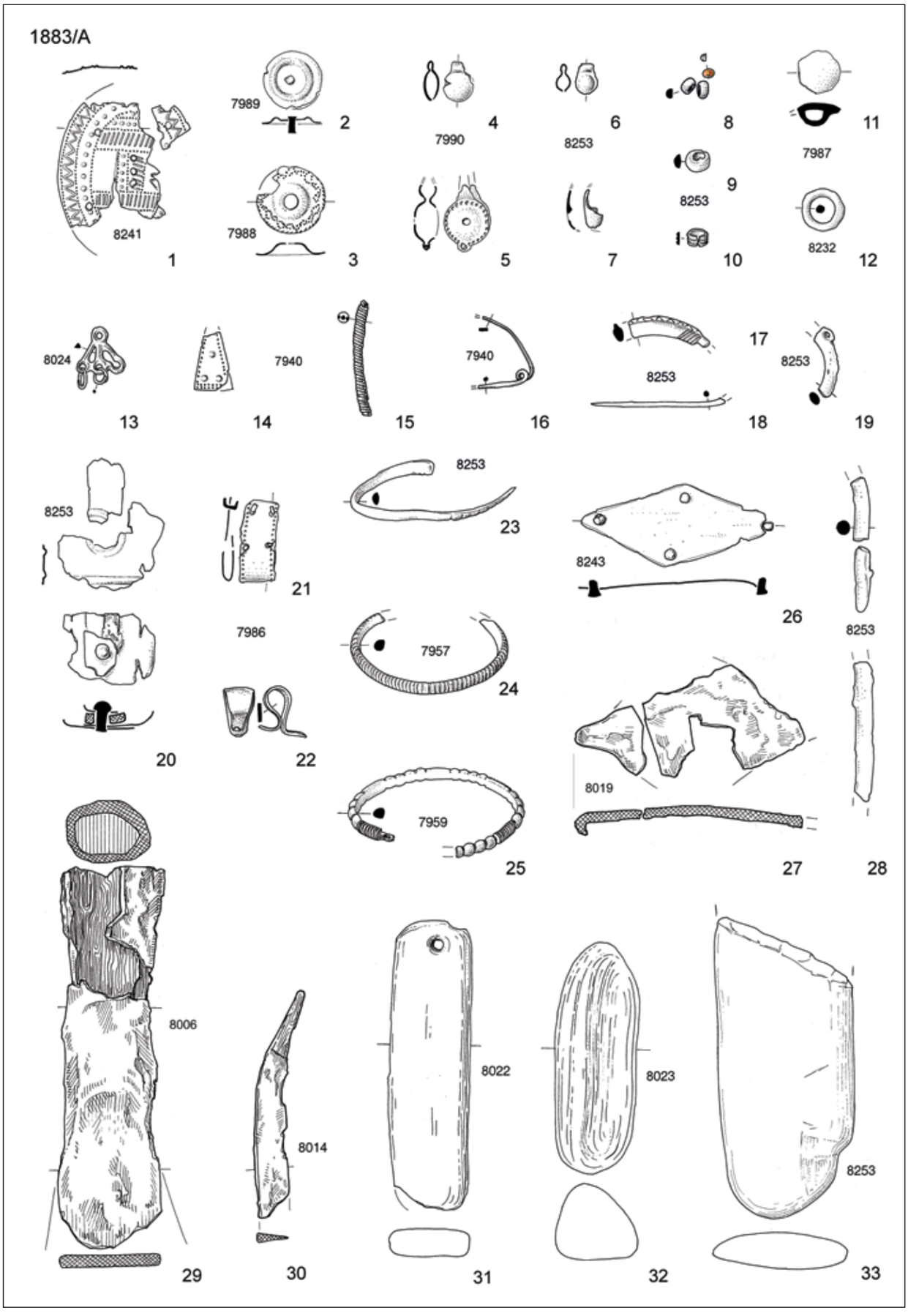

Tabla / Tafel 61
Vače, Klenik B, 1883

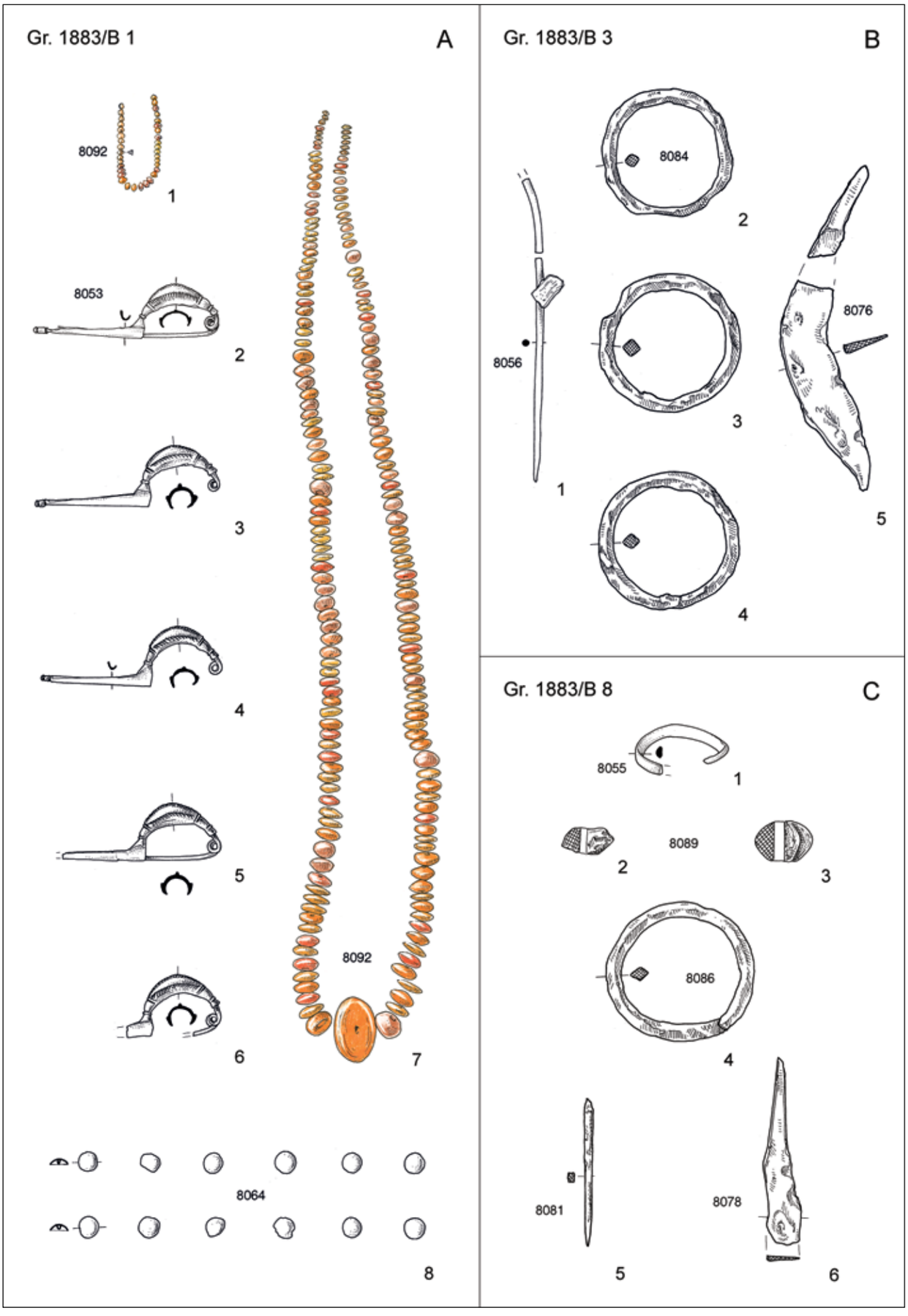

Tabla / Tafel 62
Vače, Klenik B, 1883

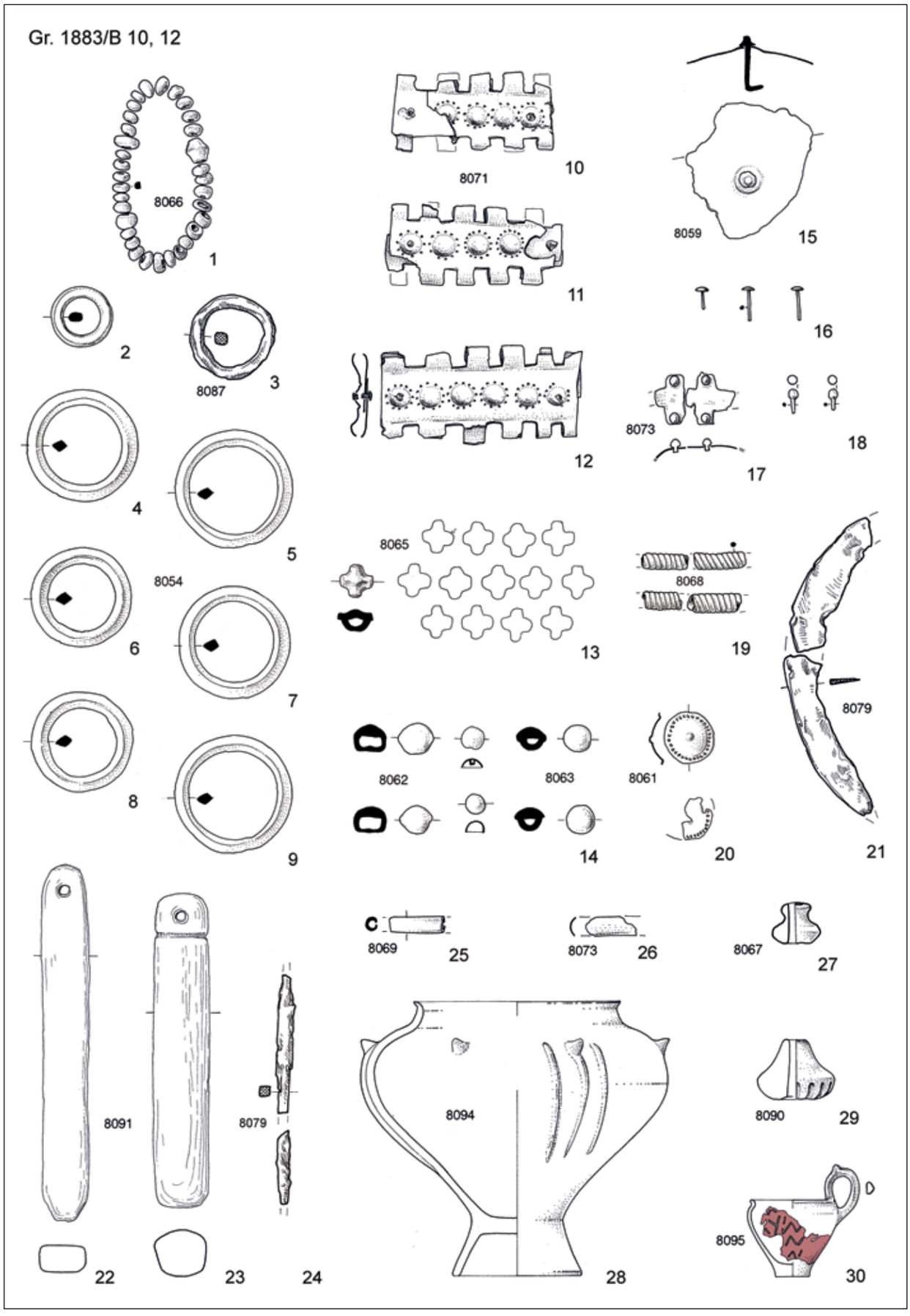

Tabla / Tafel 63
Vače, Klenik B, 1883

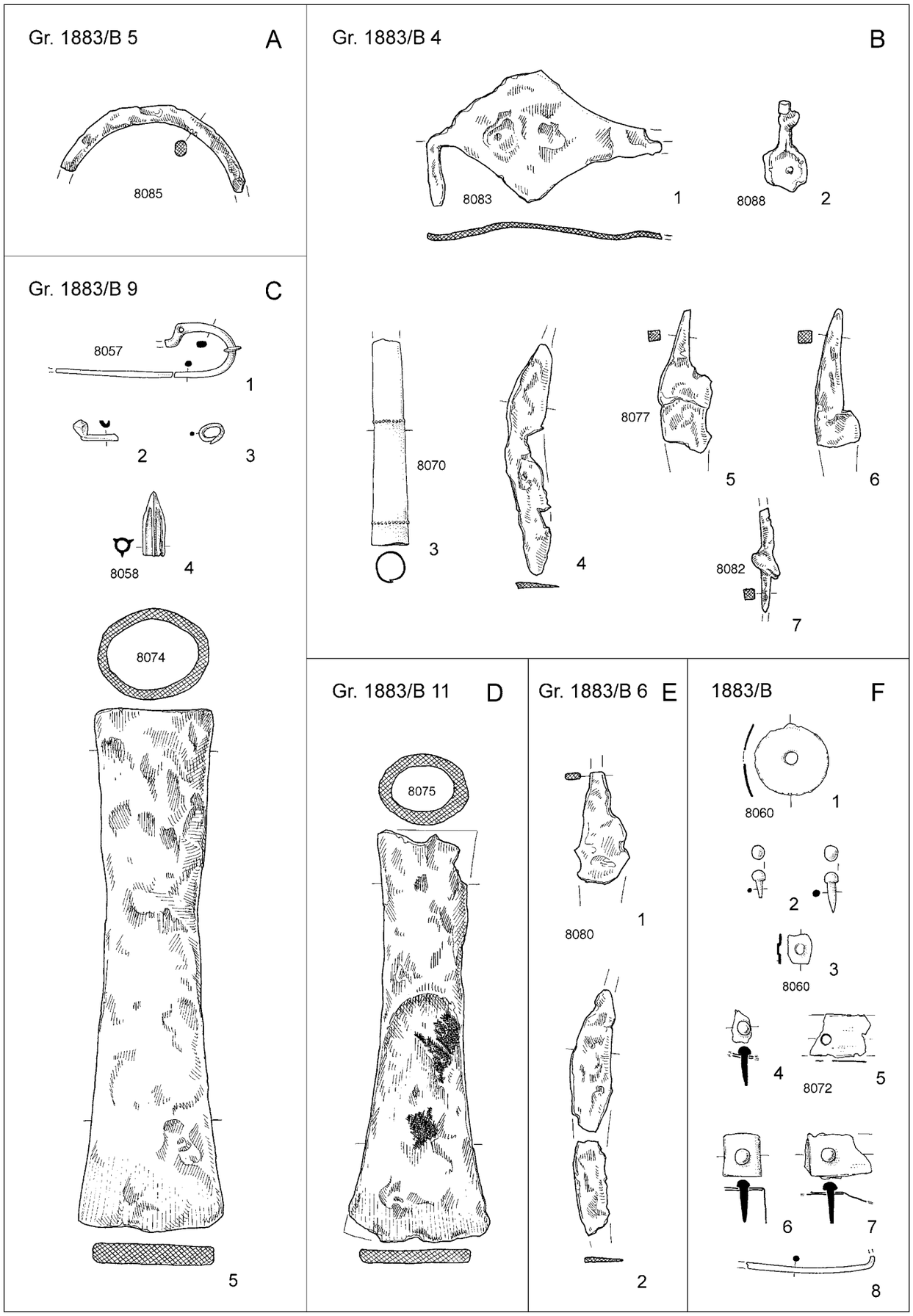

Tabla / Tafel 64
Vače, Klenik C, 1883

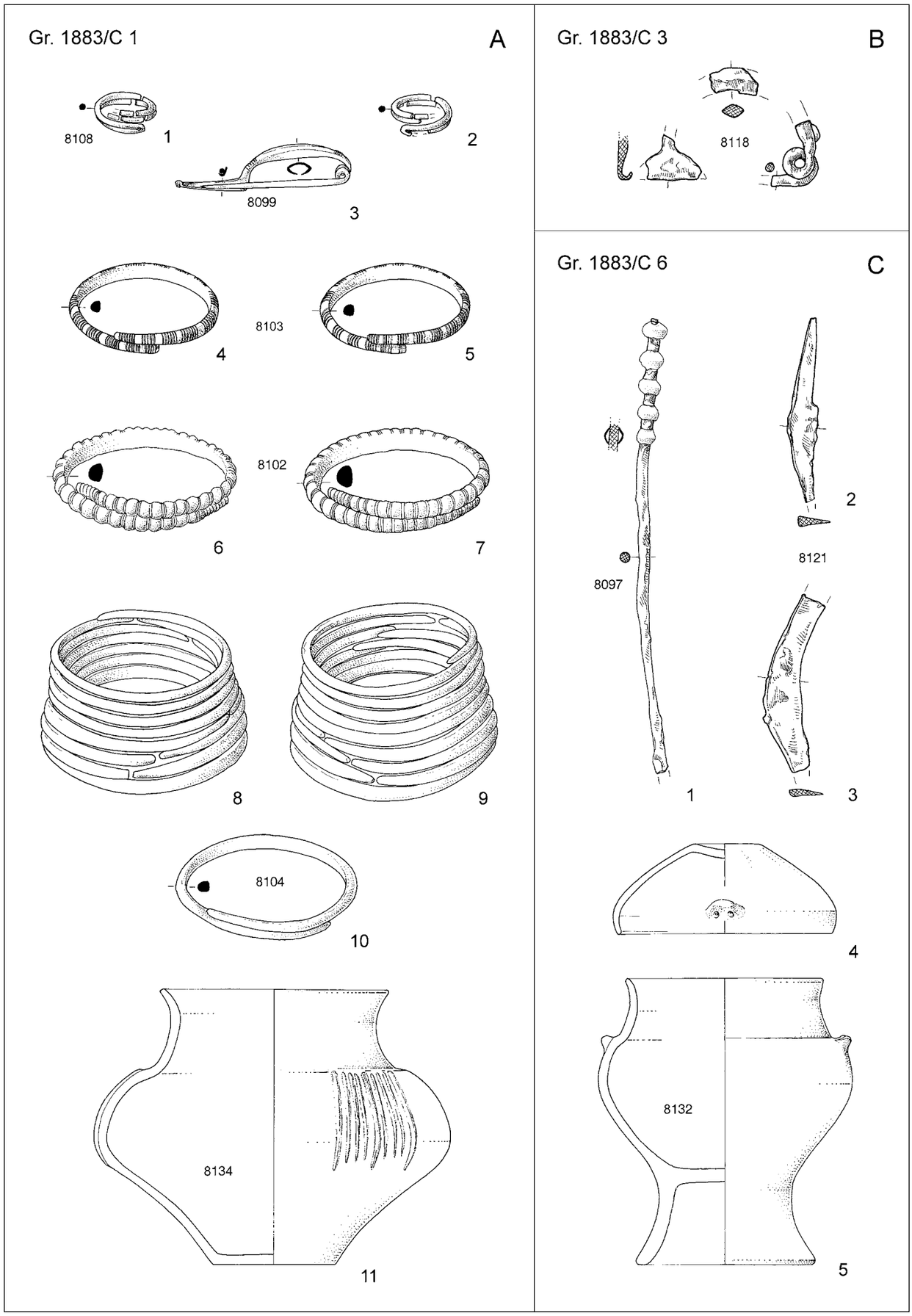

Tabla / Tafel 65
Vače, Klenik C, 1883

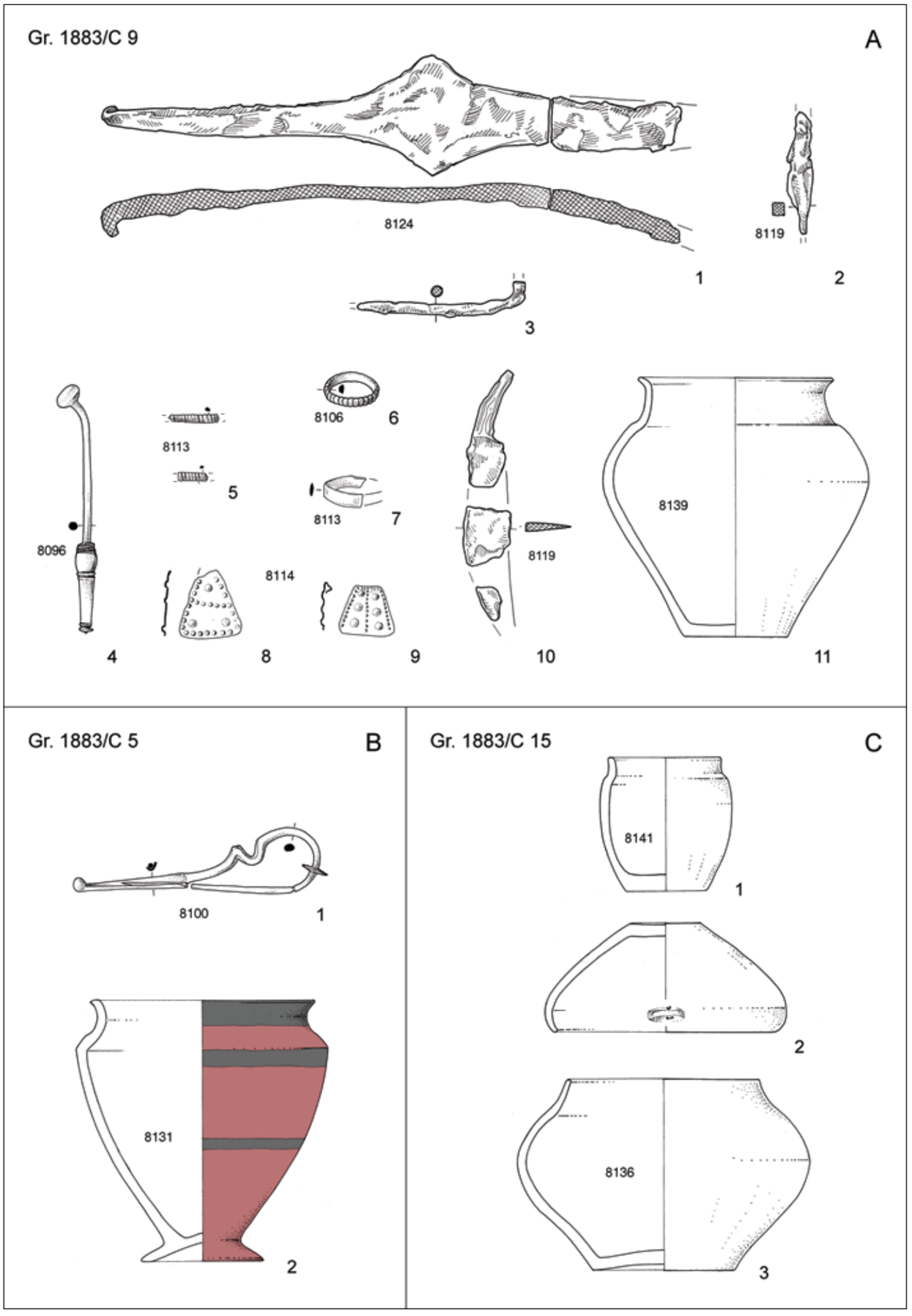

Tabla / Tafel 66
Vače, Klenik C, 1883

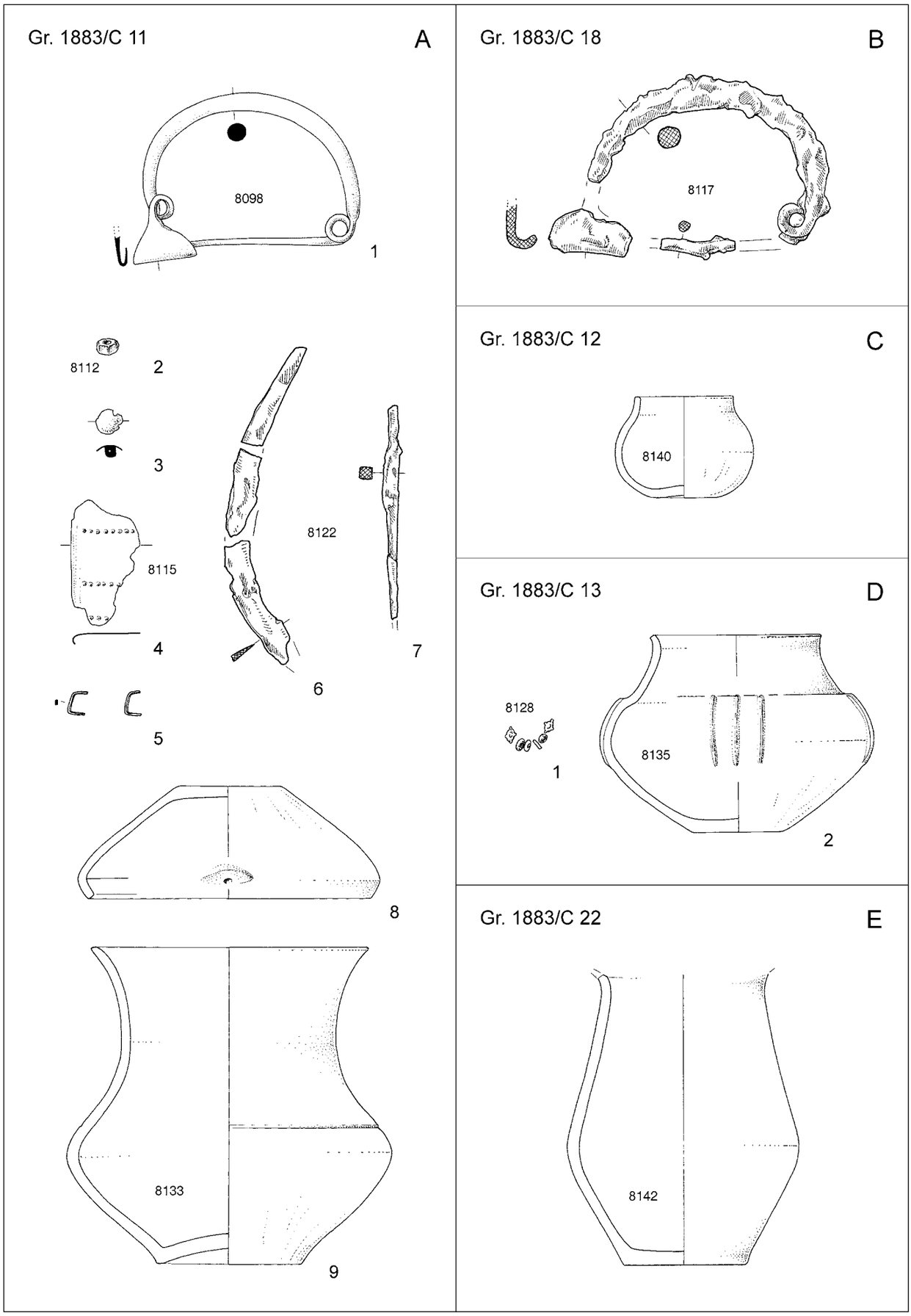

Tabla / Tafel 67
Vače, Klenik C, 1883

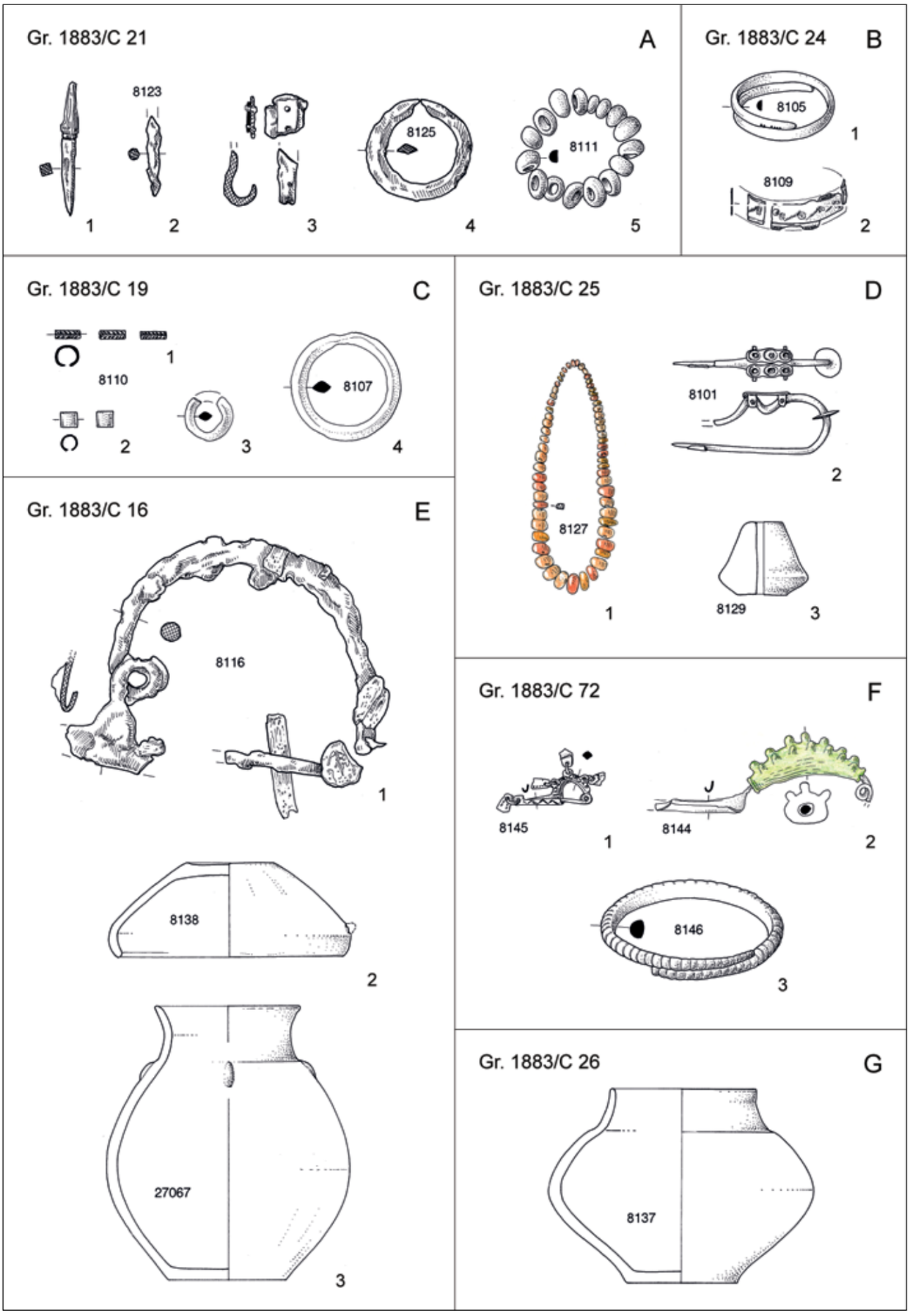

Tabla / Tafel 68
Vače, Klenik A
in C, 1883

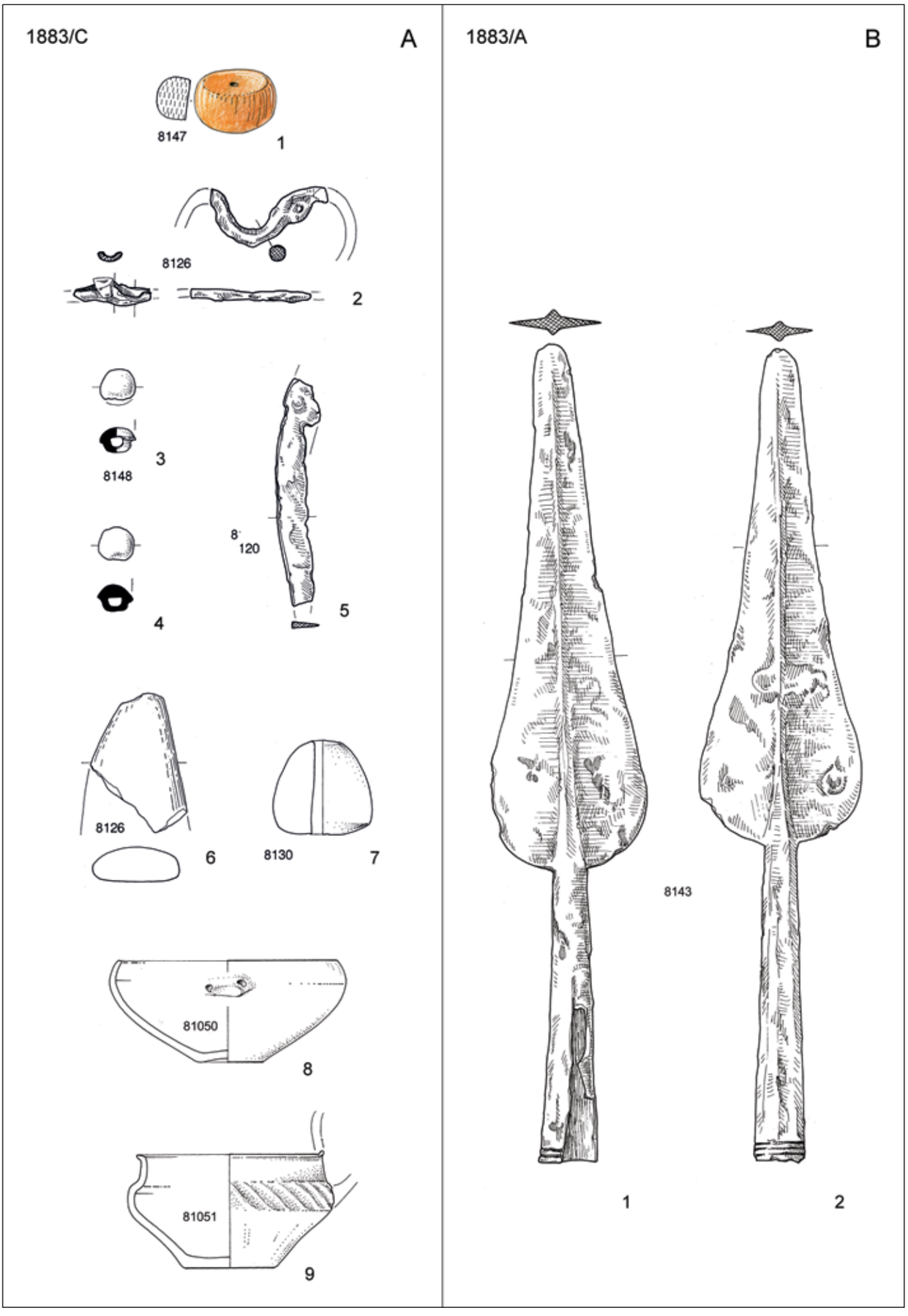

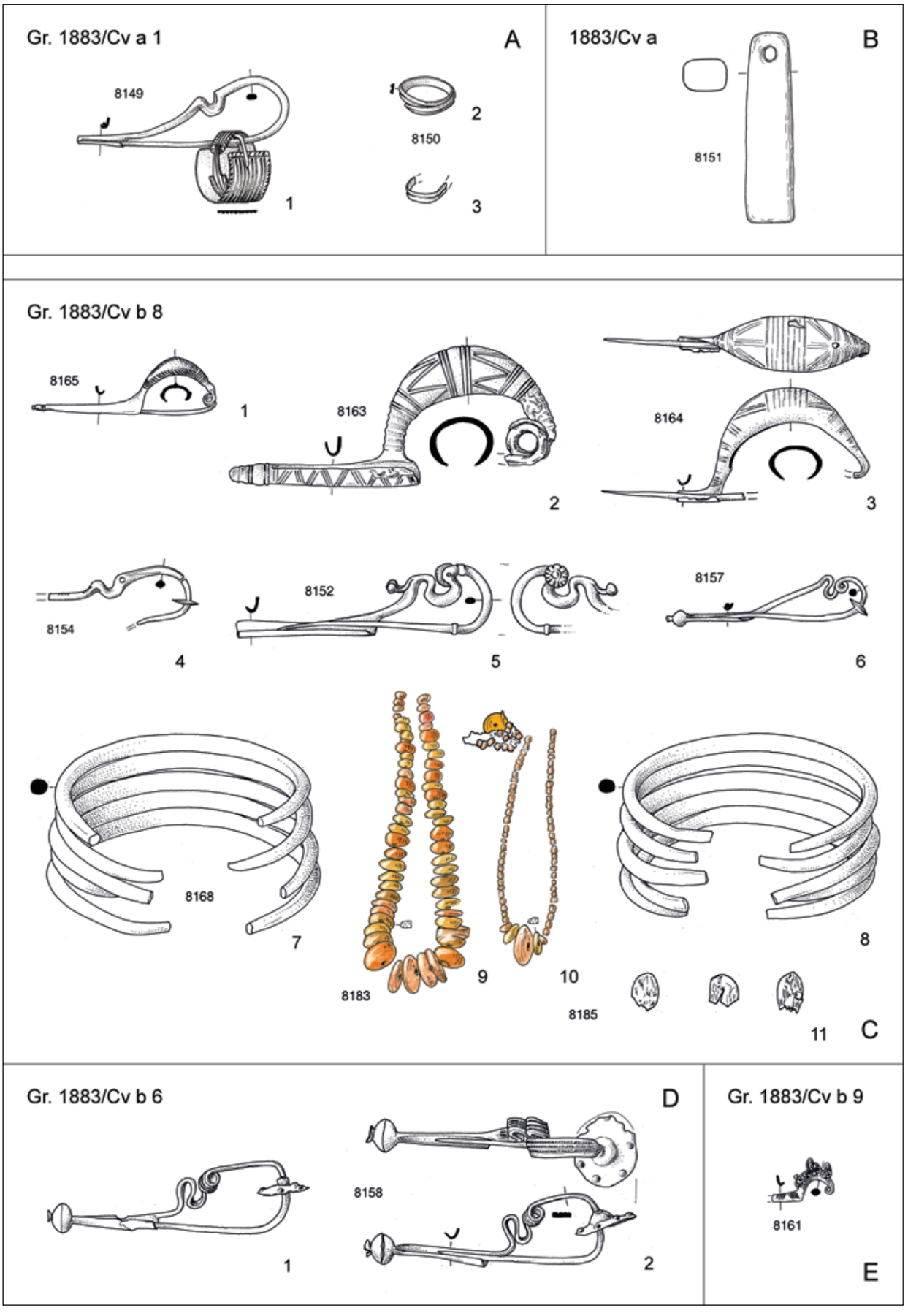

Tabla / Tafel 69
Vače, Cvetež a in b / Perkljanovec in Hrovašca, 1883

Tabla / Tafel 70
Vače, Cvetež b / Hrovašca, 1883

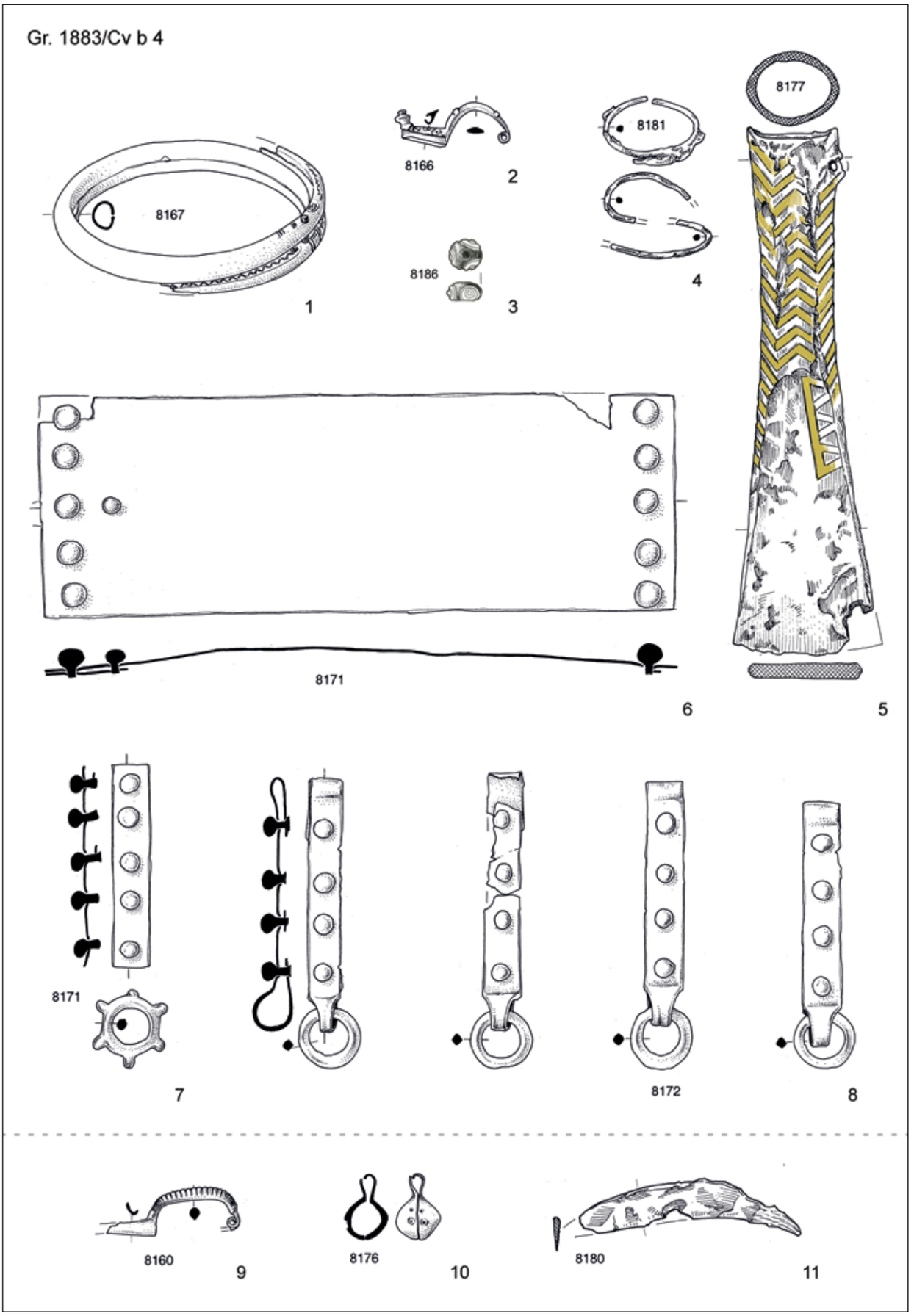

Tabla / Tafel 71
Vače, Cvetež b / Hrovašca, 1883

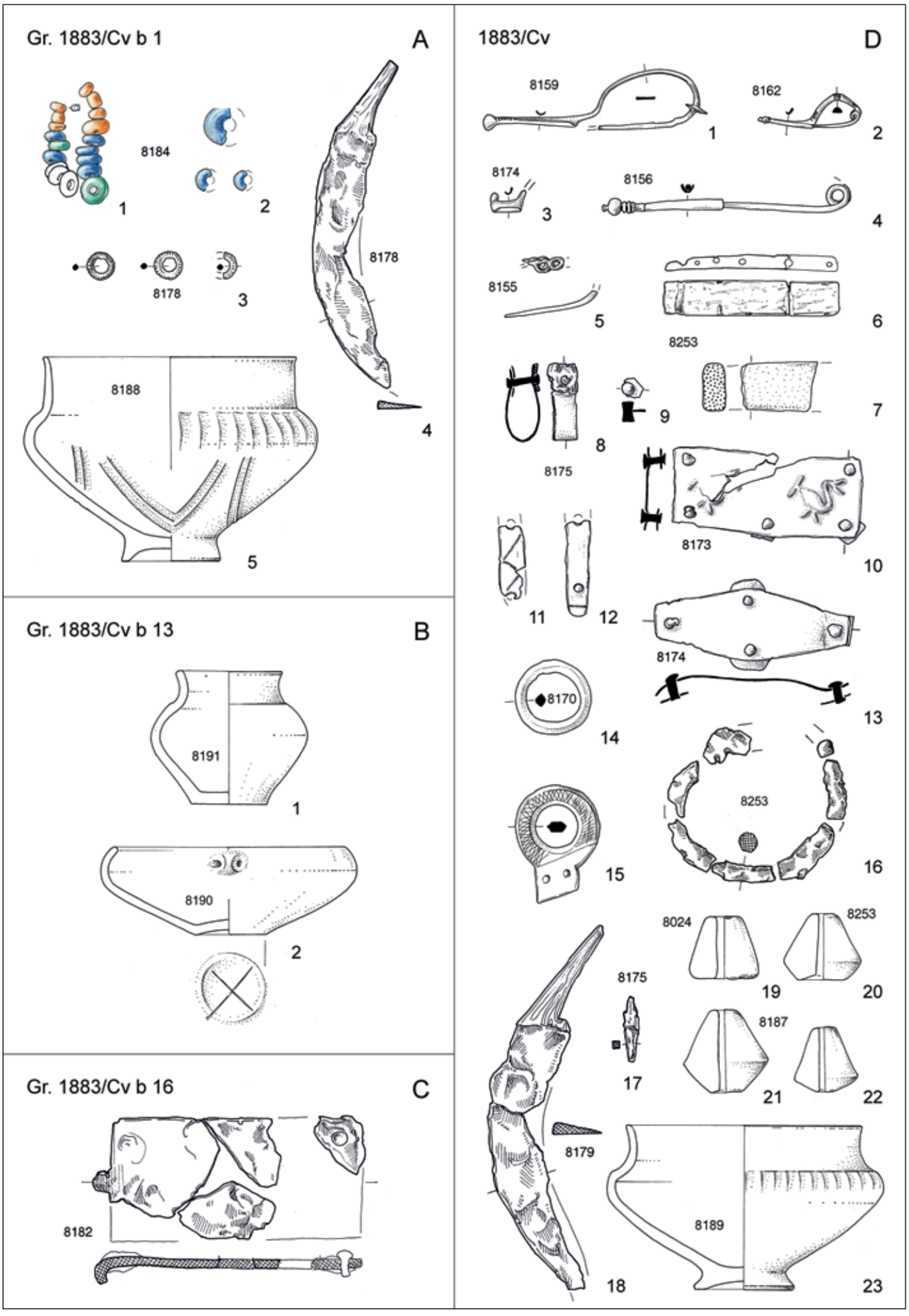

Tabla / Tafel 72
Vače, Ravne njive, 1883

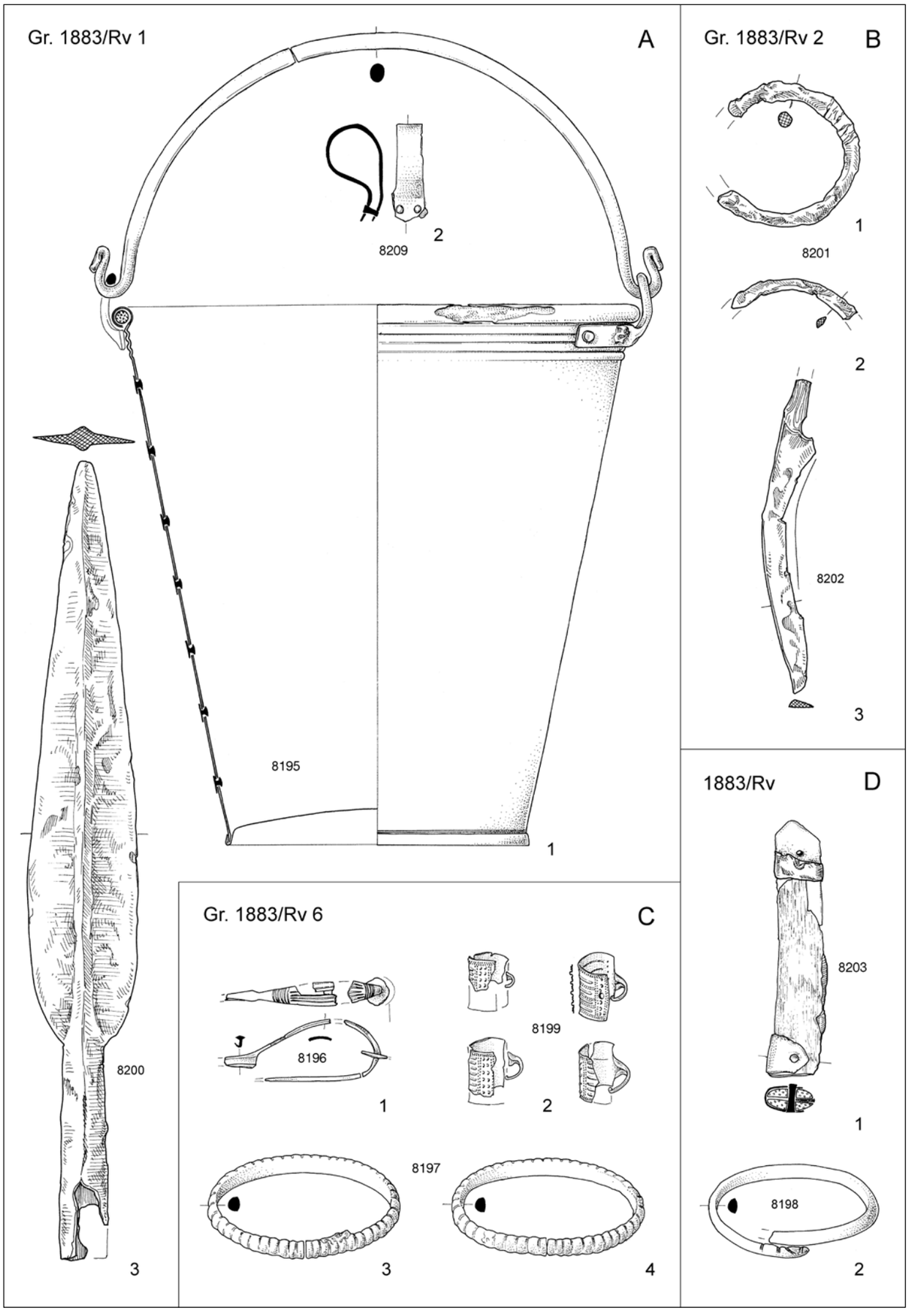

Tabla / Tafel 73
Vače, 1883

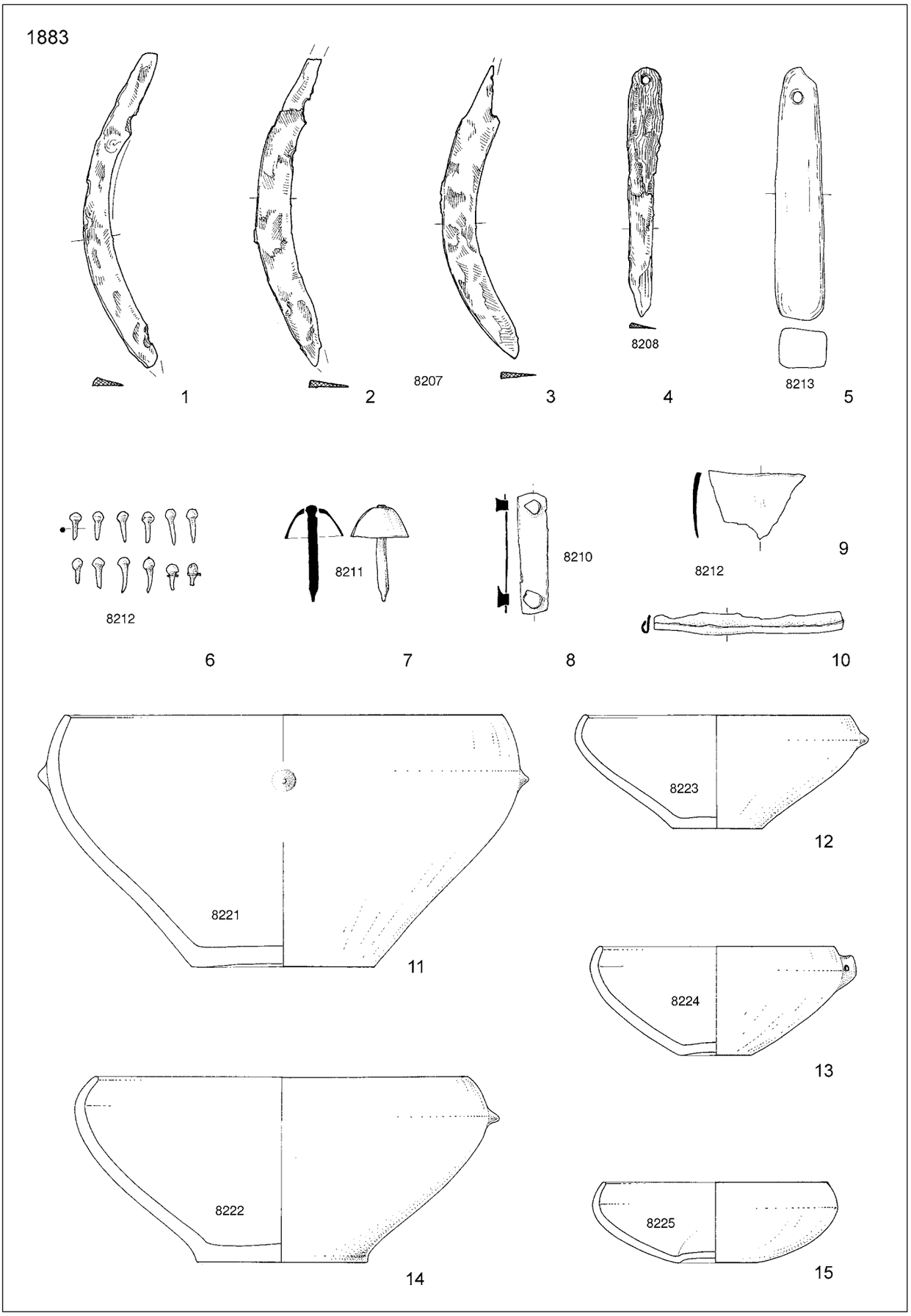

Tabla / Tafel 74
Vače, 1883

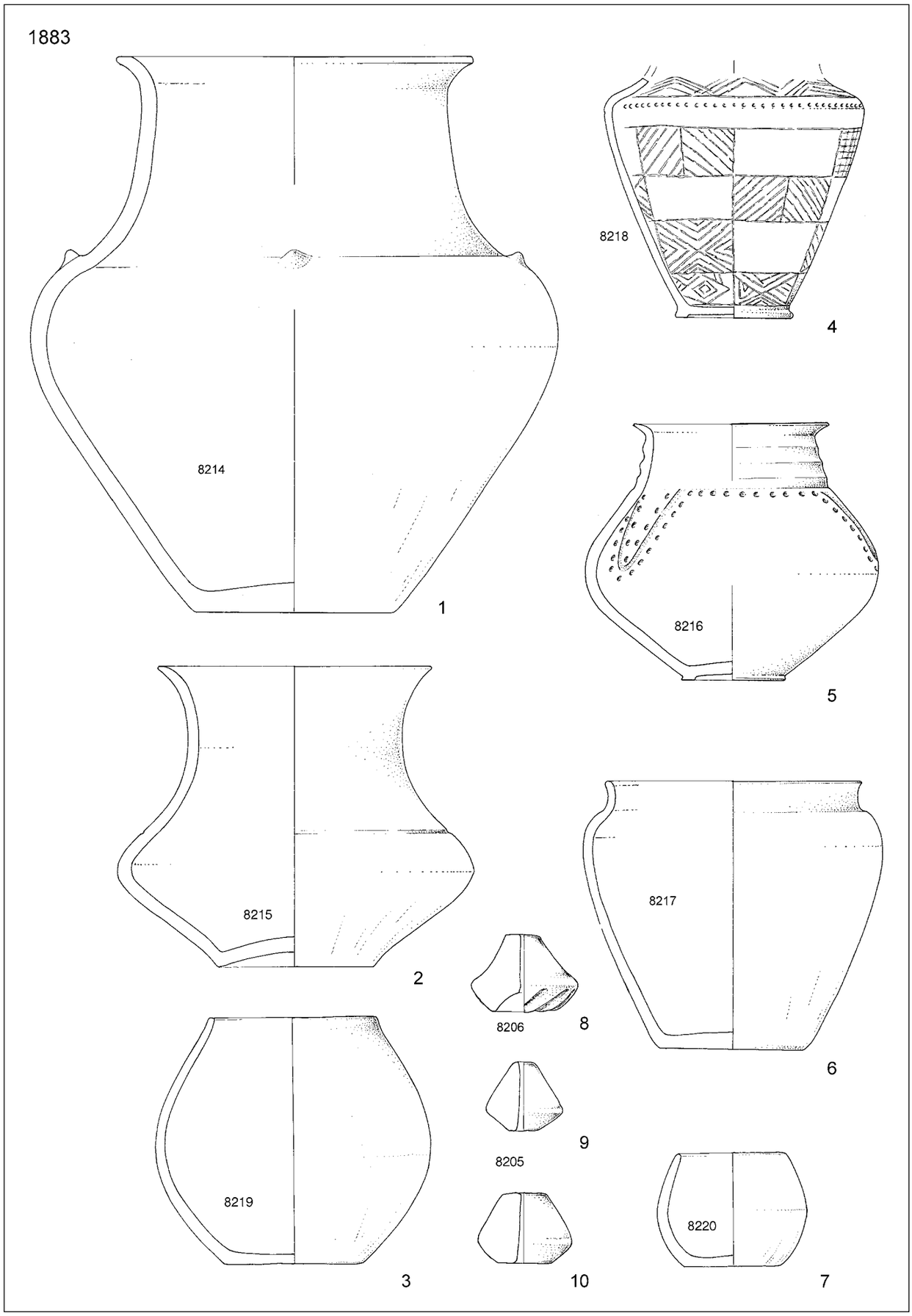

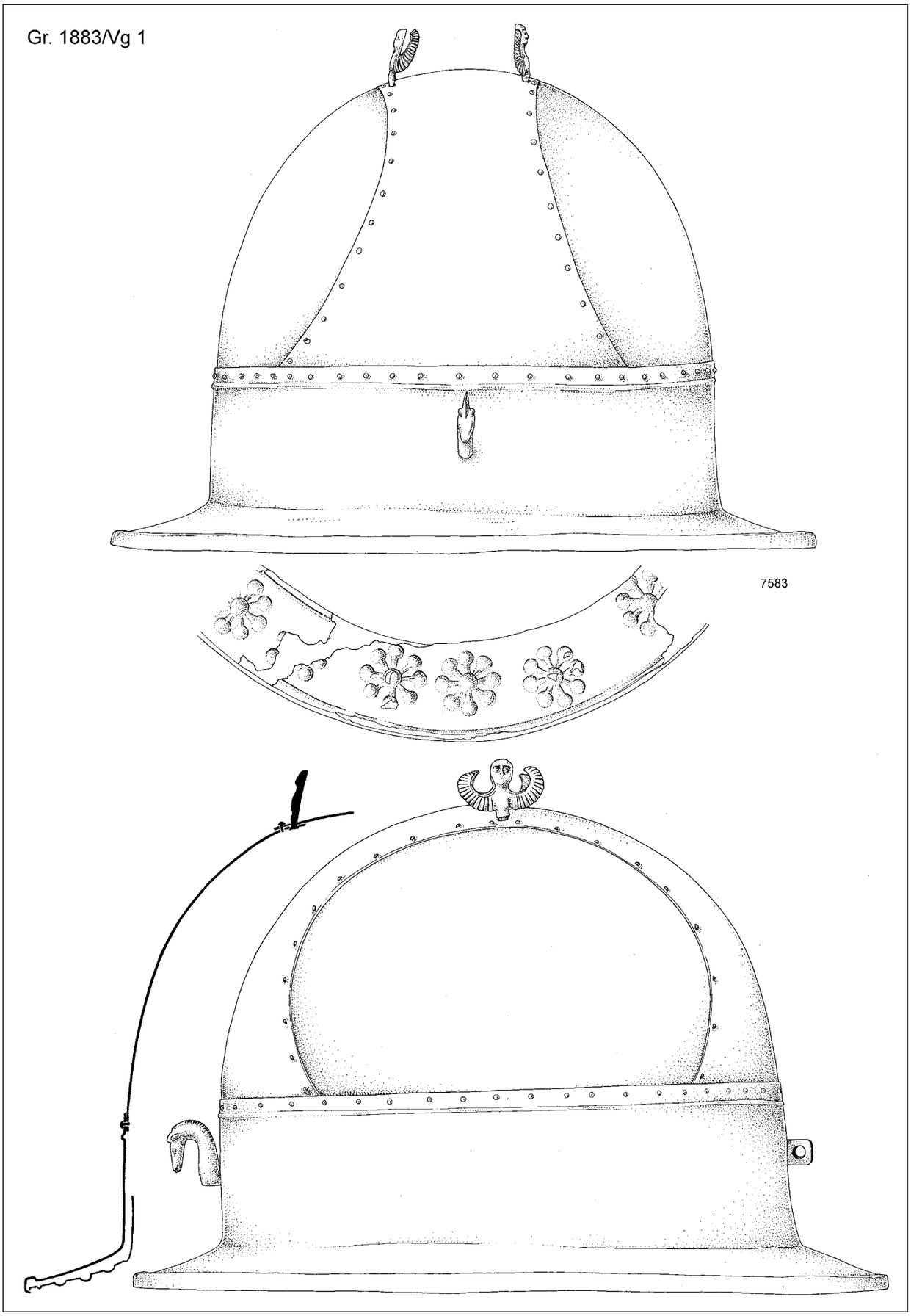

Tabla / Tafel 75
Vače, Ravne njive, 1883

Tabla / Tafel 76
Vače, Ravne njive, 1883

Gr. 1883/Vg 1

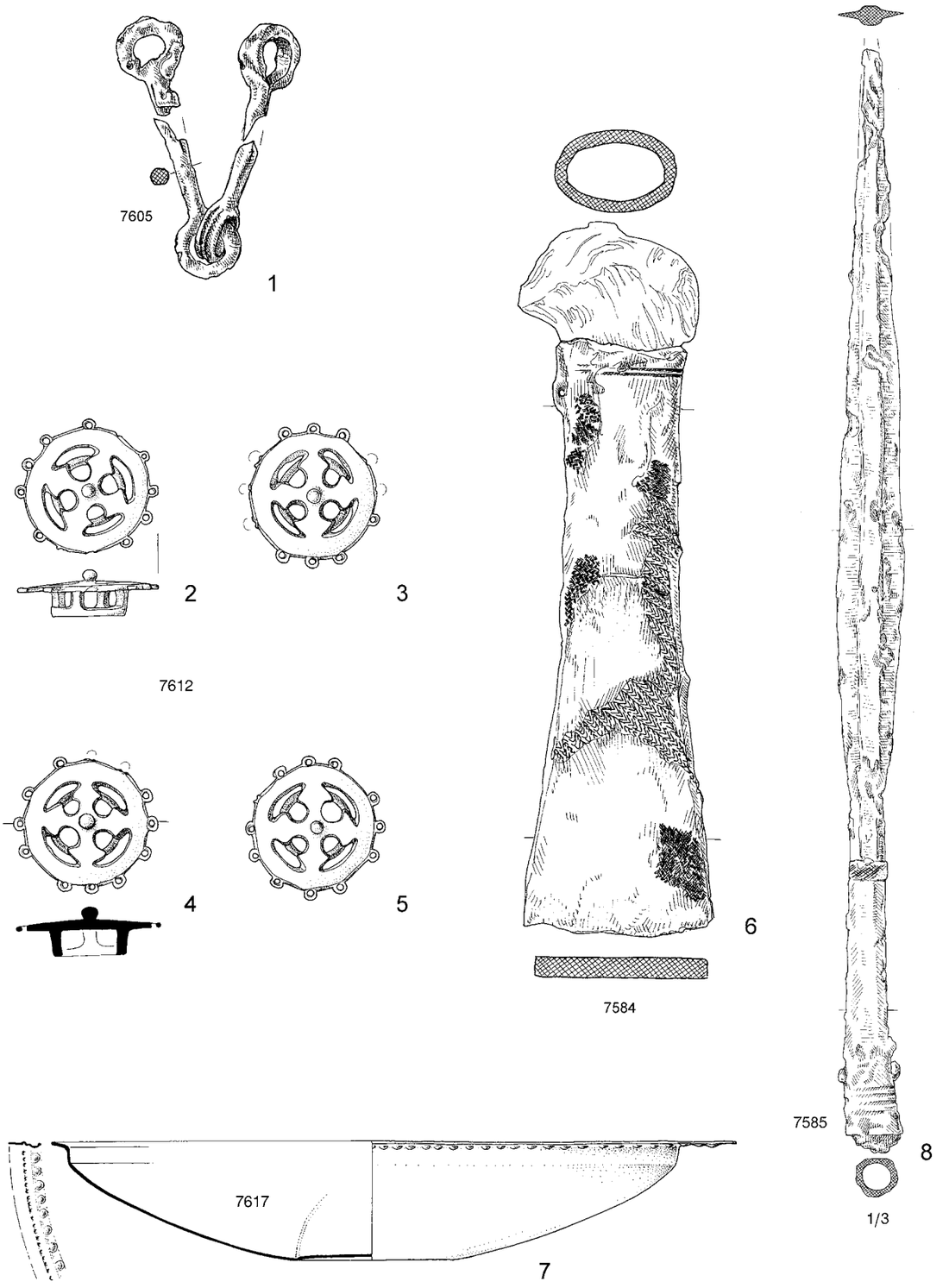

Tabla / Tafel 77
Vače, Ravne njive, 1883

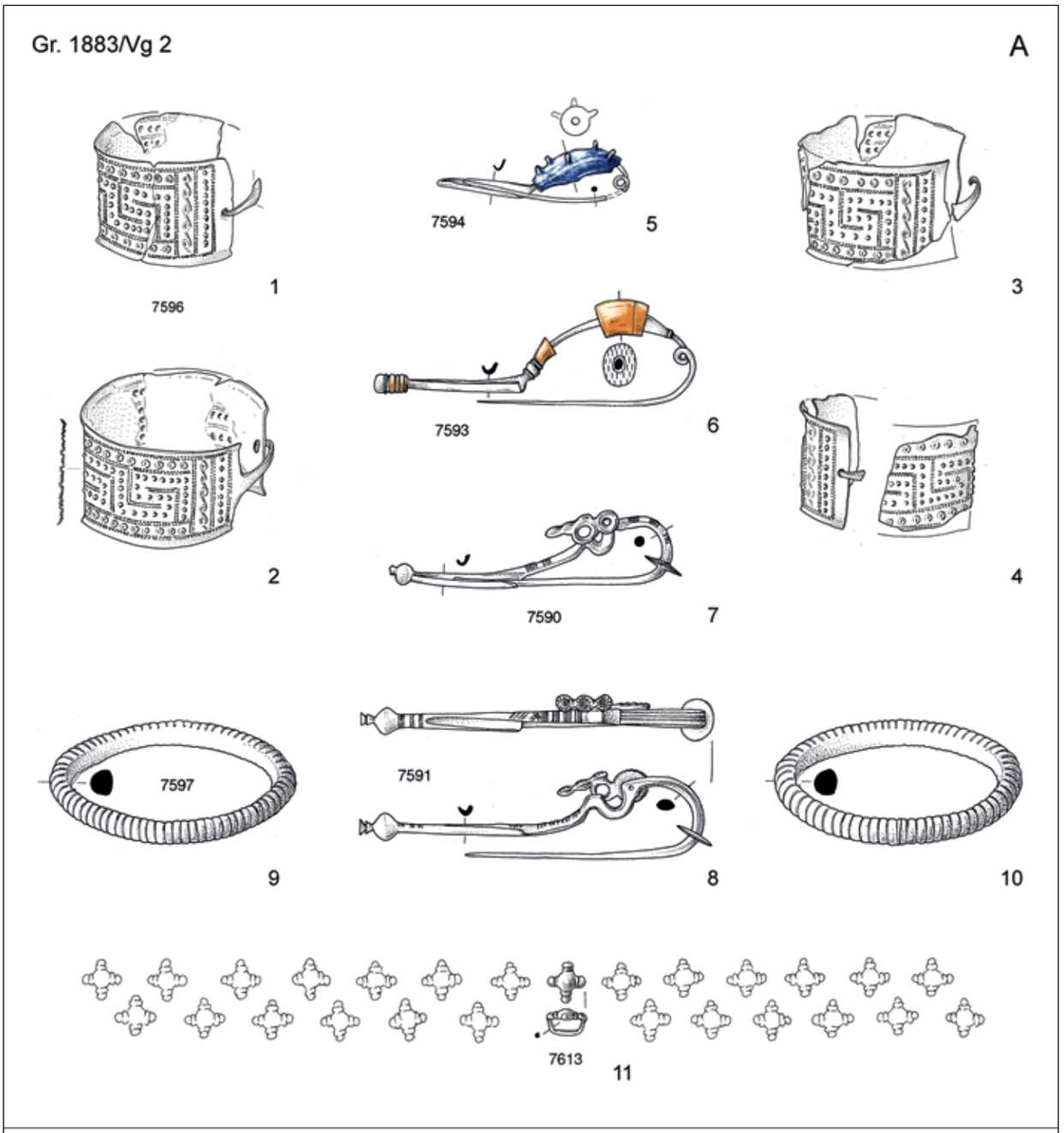

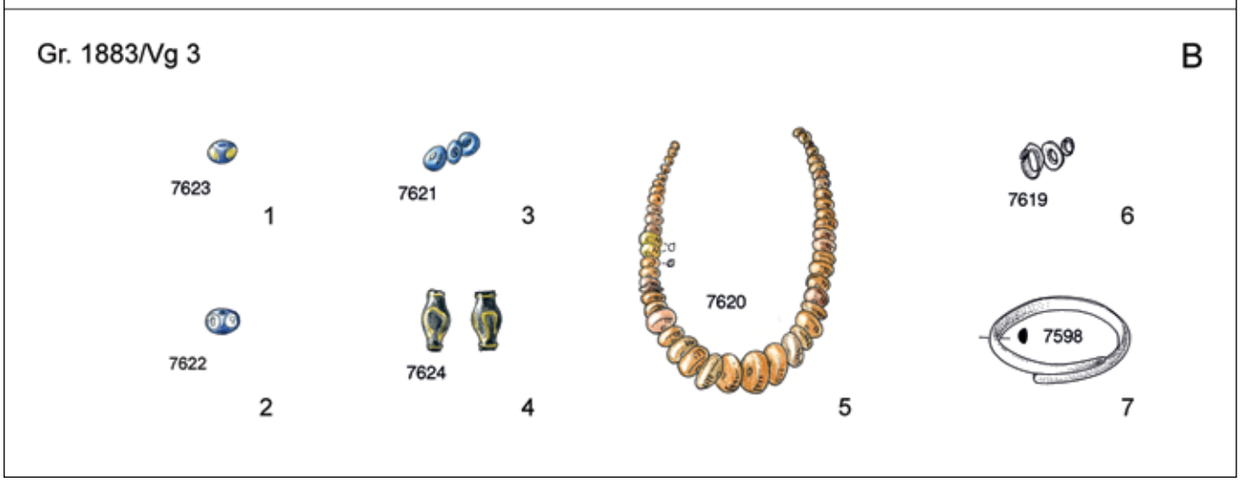

Tabla / Tafel 78
Vače, V reber (A– B); brez natančnih podatkov/ ohne Fundangaben (C), 1883

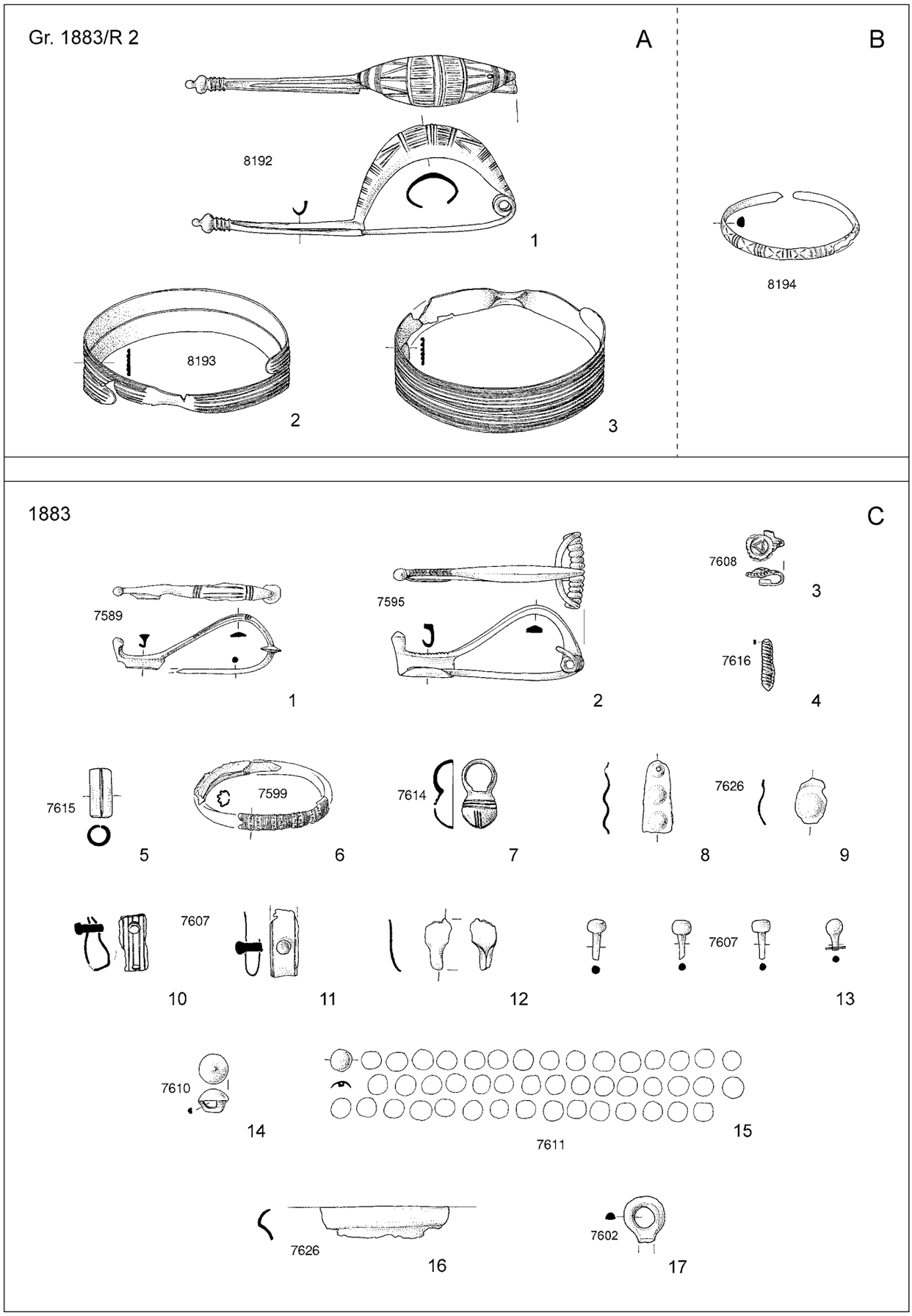

Tabla / Tafel 79
Vače, 1883

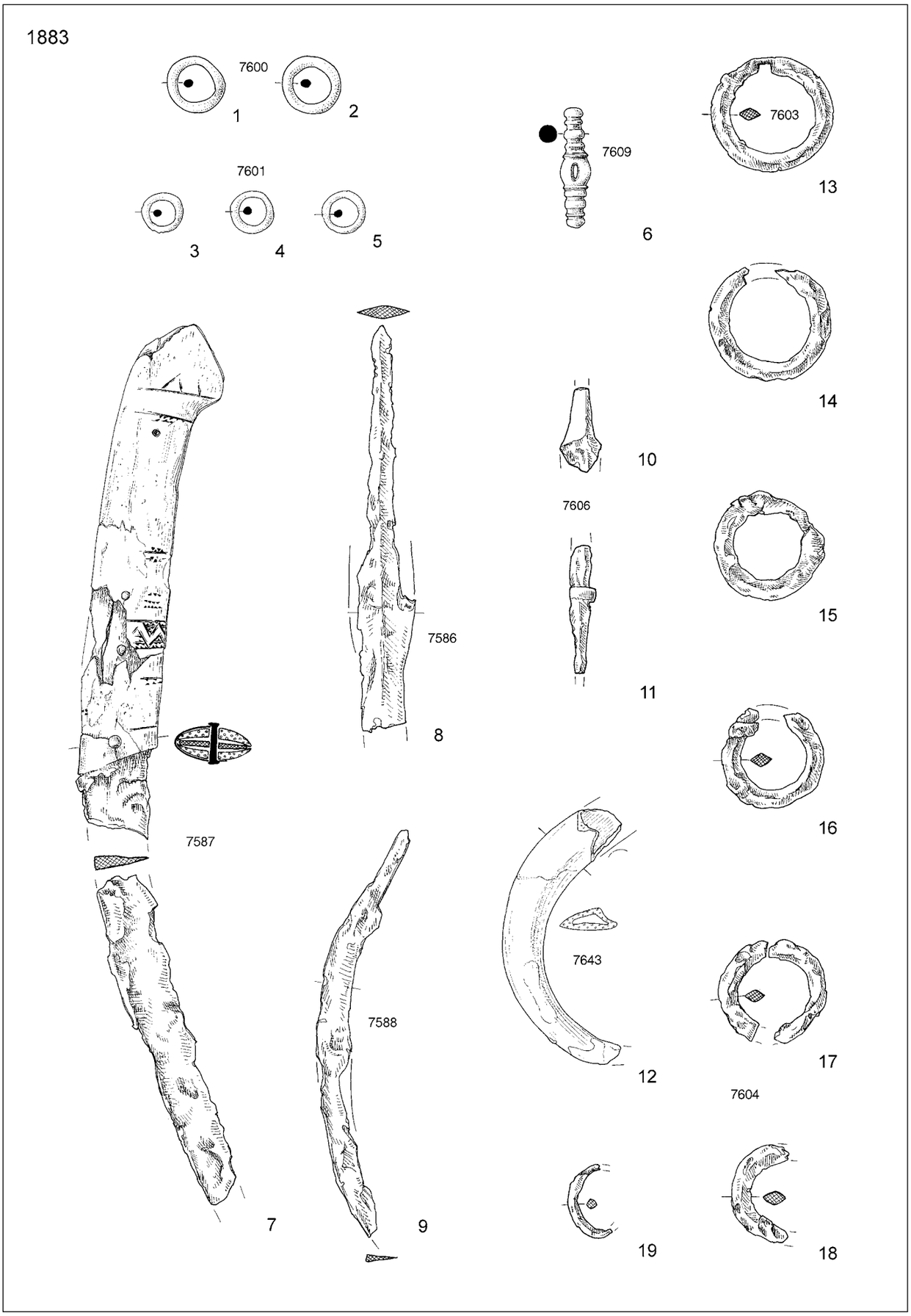

Tabla / Tafel 80
Vače, 1883

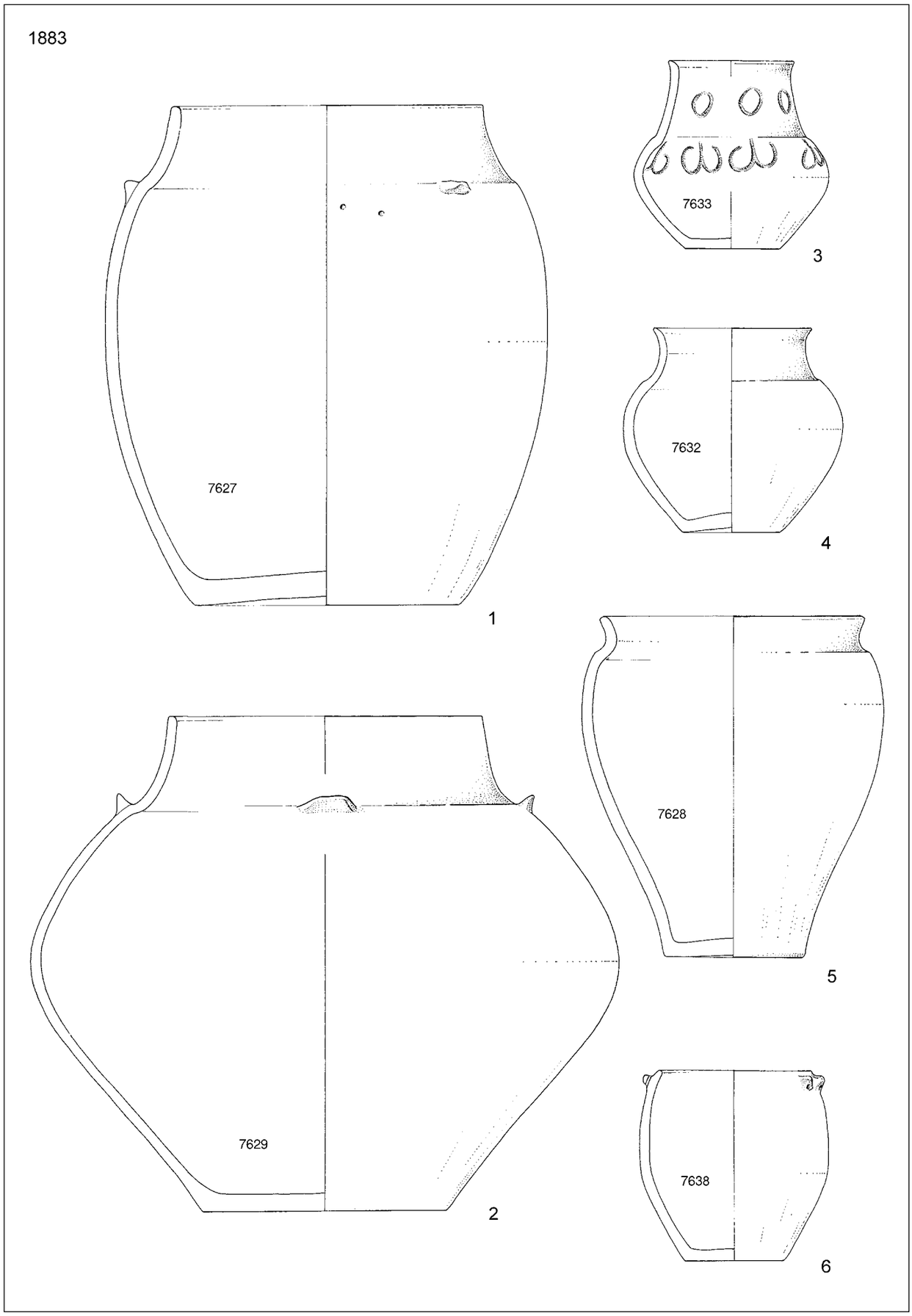

Tabla / Tafel 81
Vače, 1883

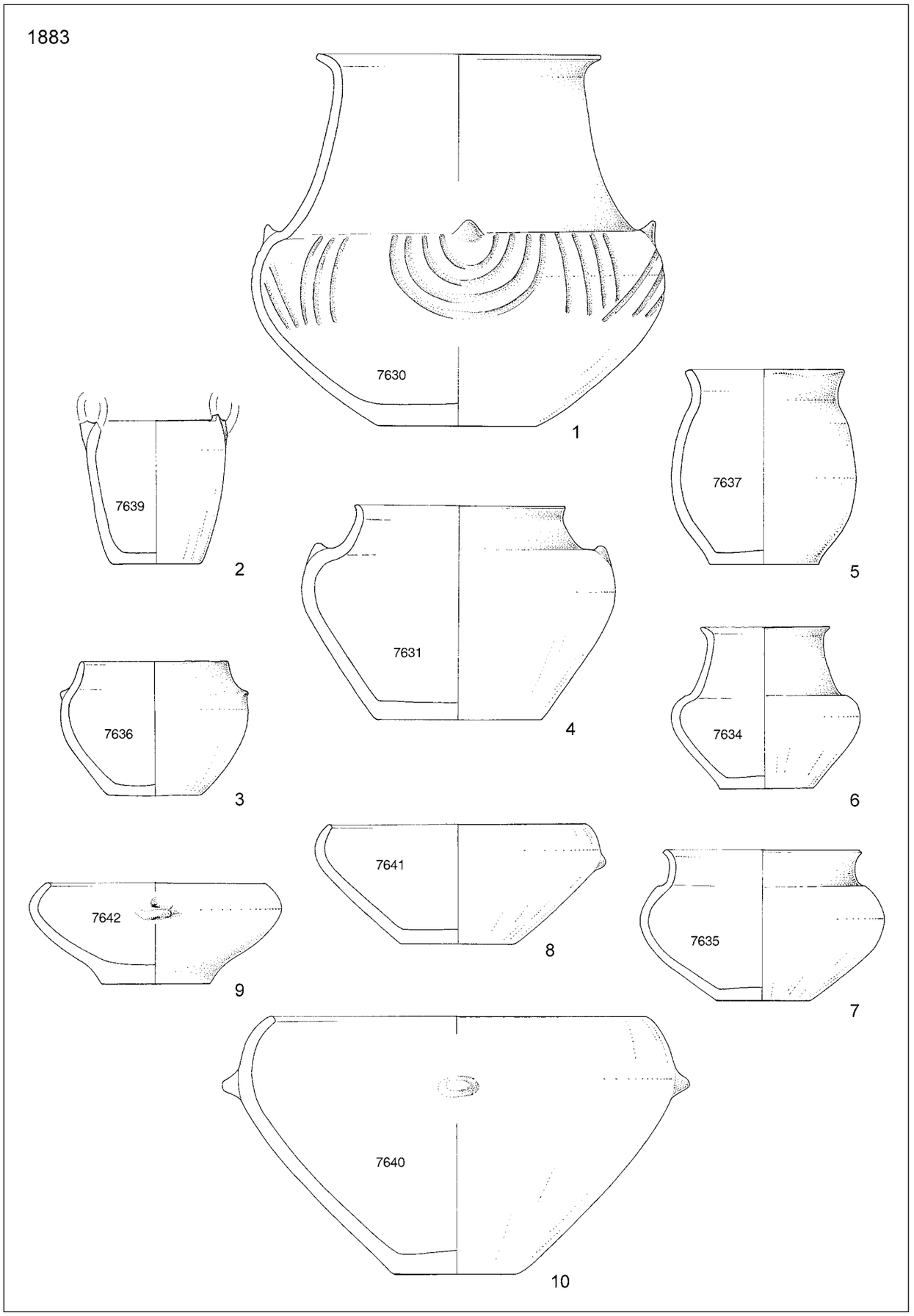

Tabla / Tafel 82
Vače, 1883

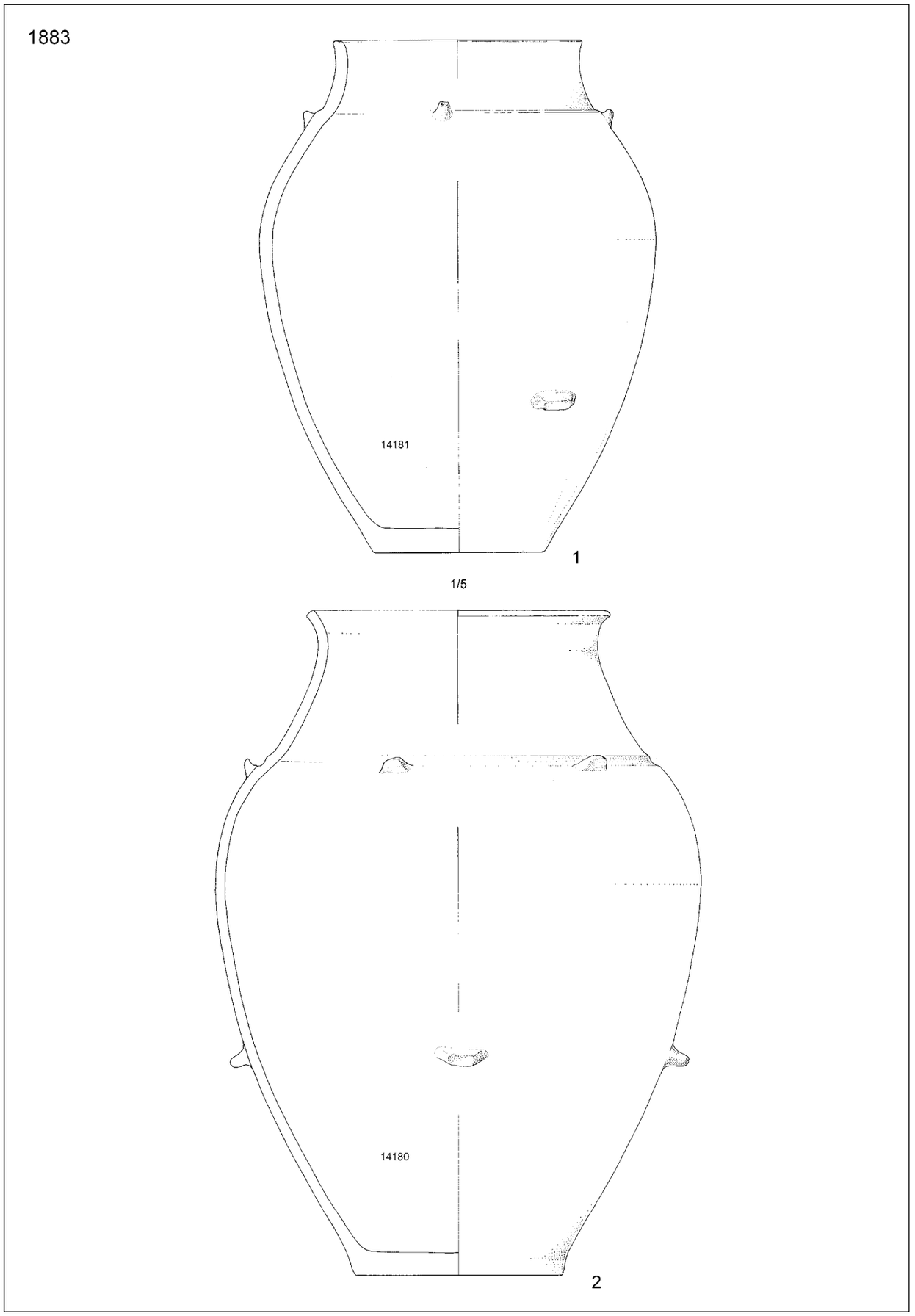

Tabla / Tafel 83
Vače, Ravne njive, 1886

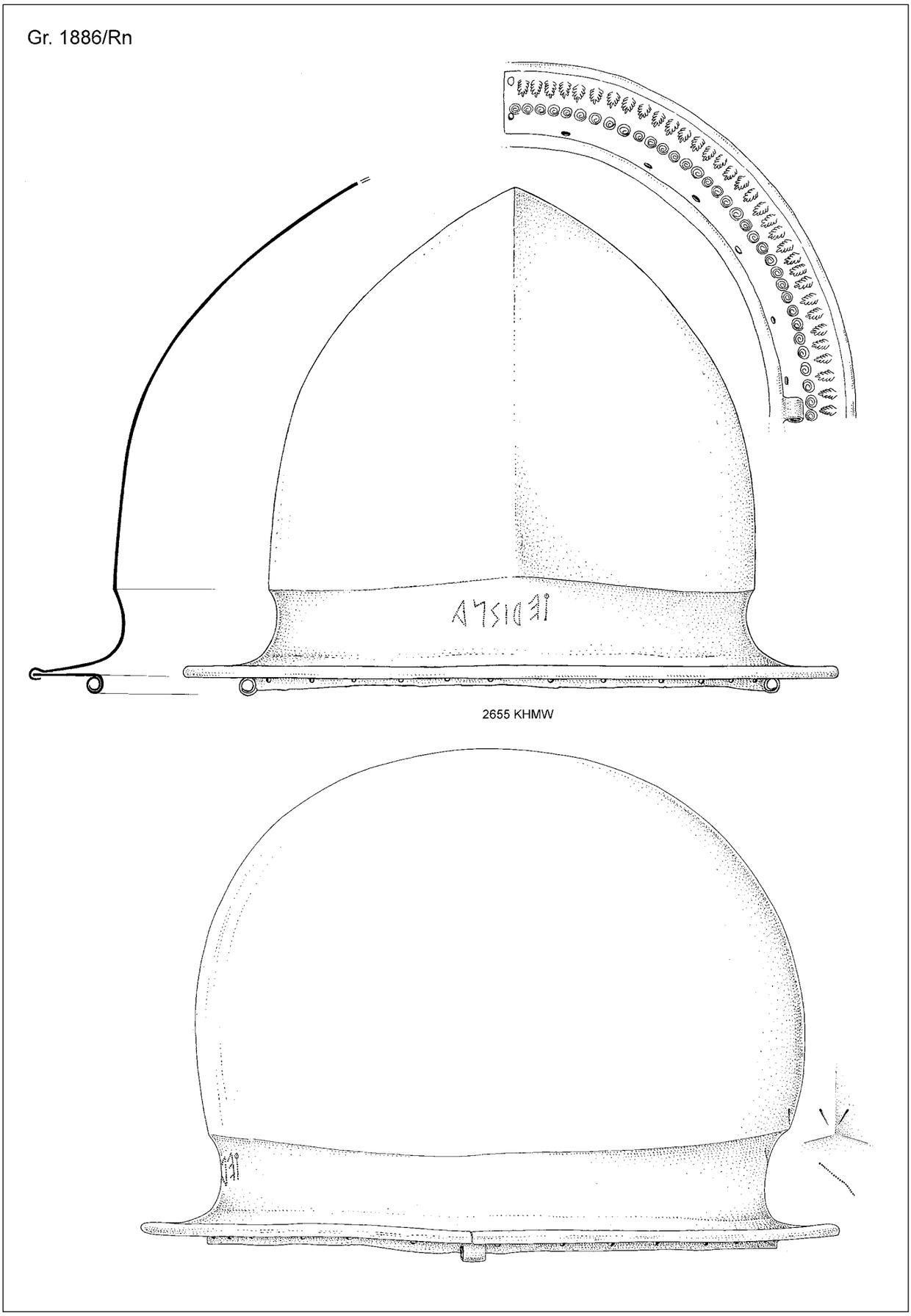

Tabla / Tafel 84
Vače, Ravne njive, 1886

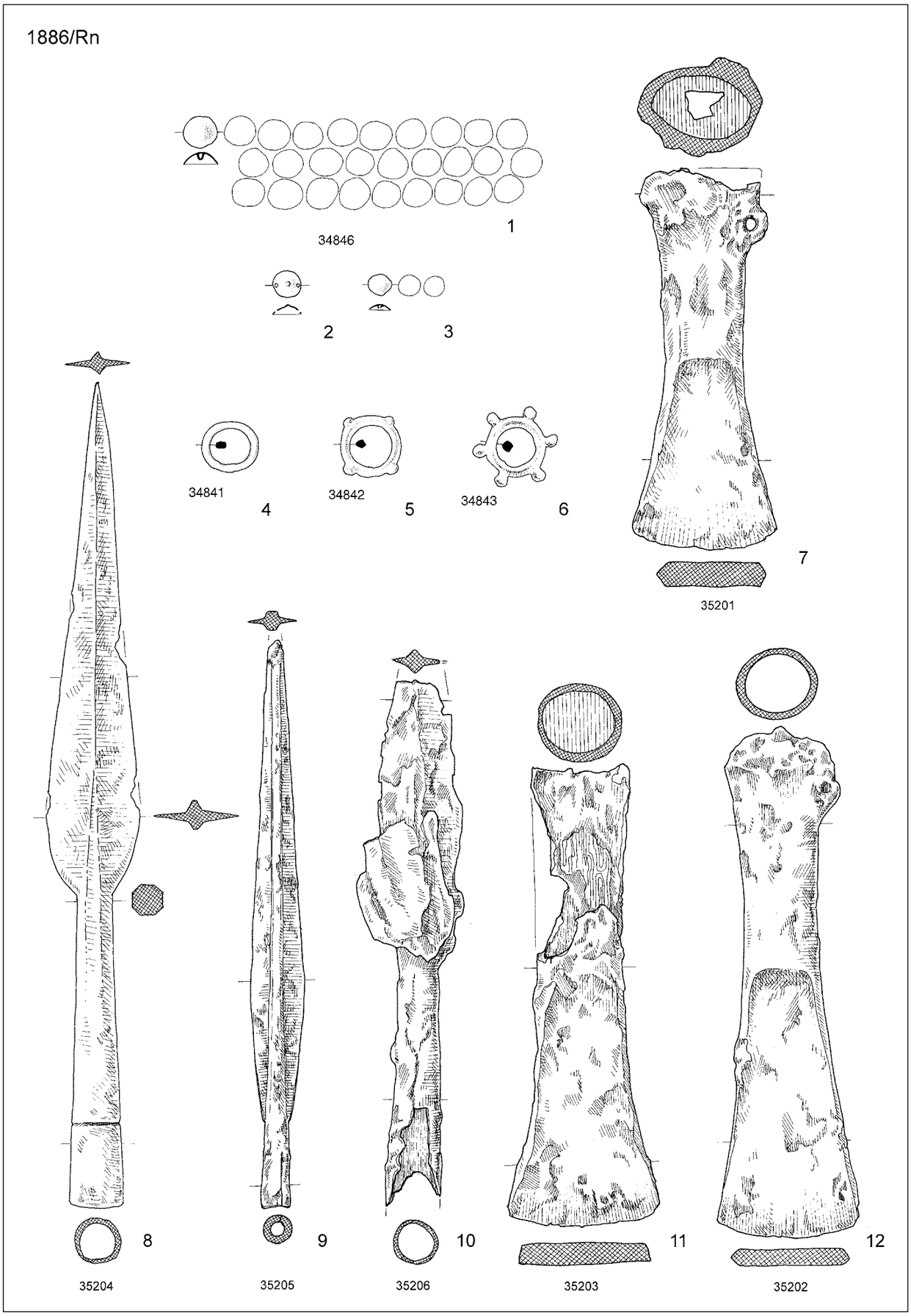

Tabla / Tafel 85
Vače, Ravne njive, 1886

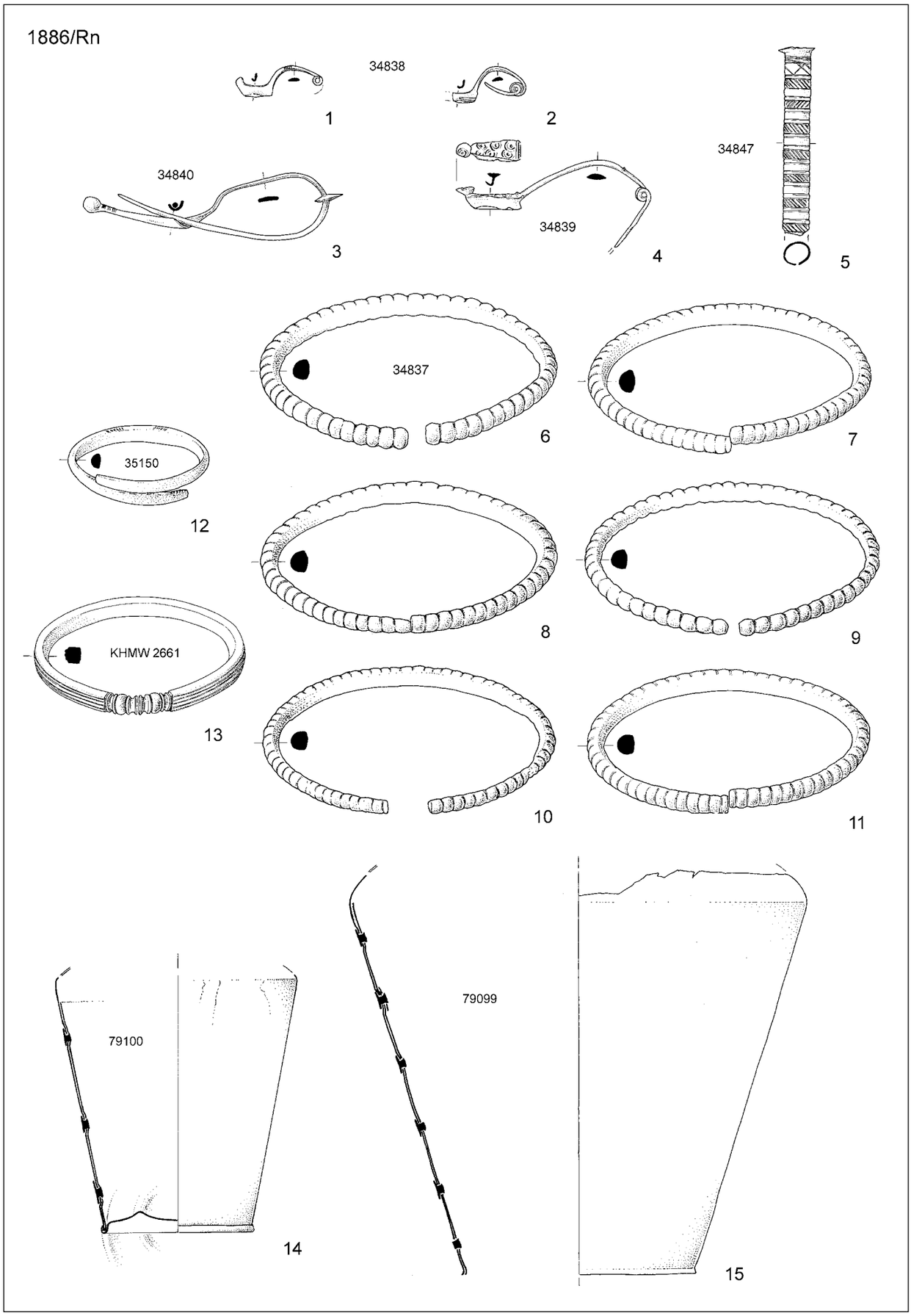

Tabla / Tafel 86
Vače, Apno (?), 1886

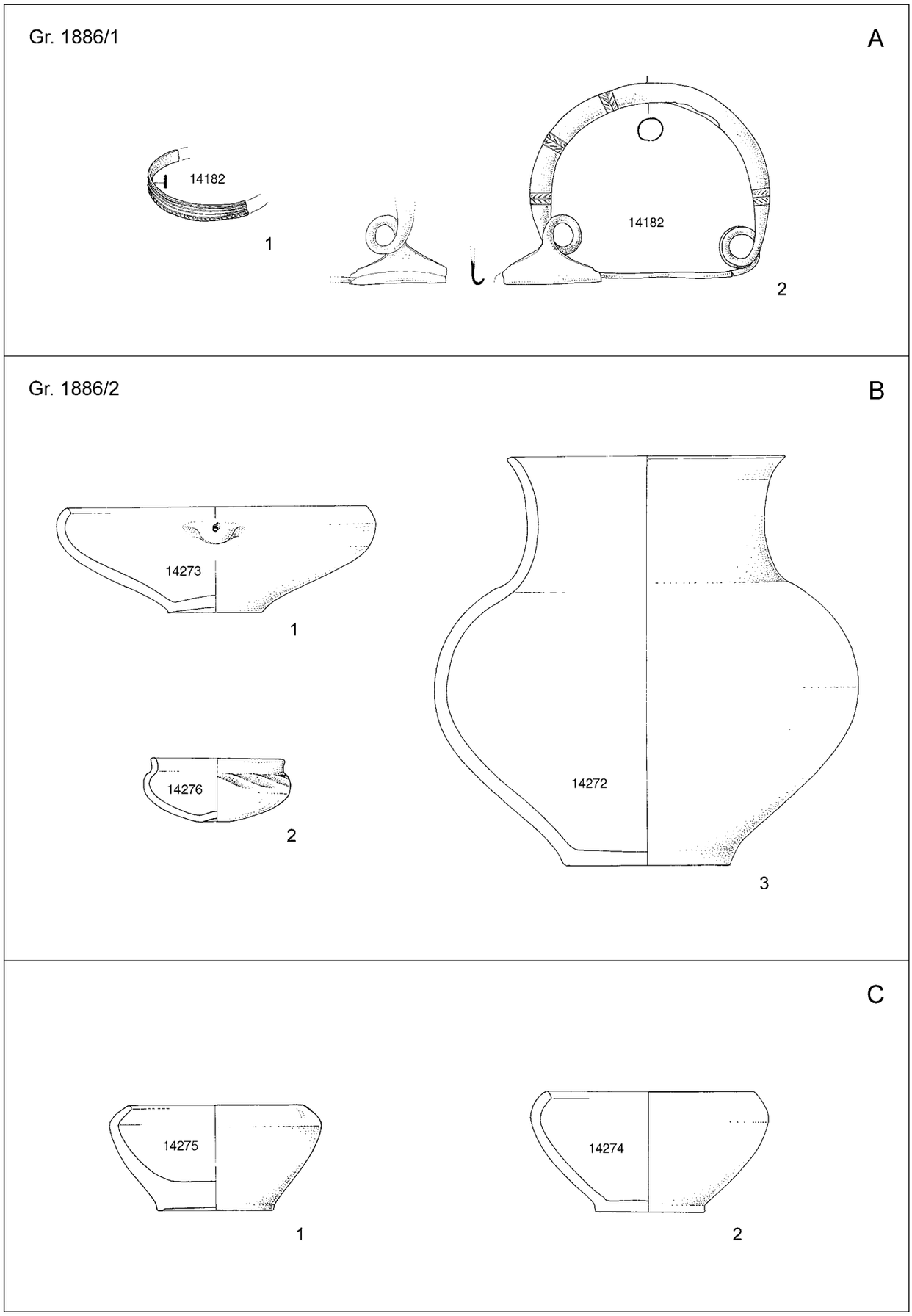

Tabla / Tafel 87
Vače, Apno, 1886

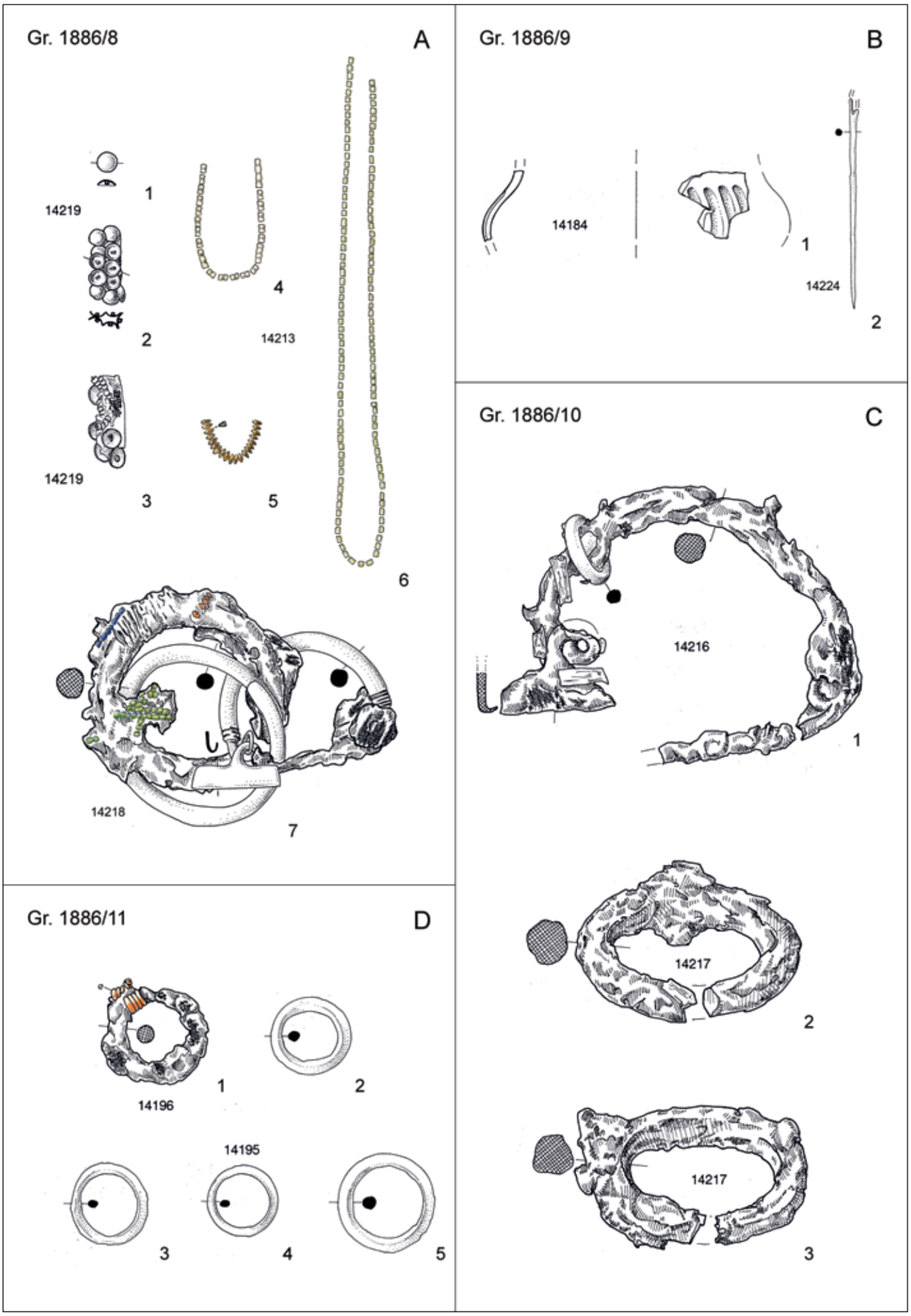

Tabla / Tafel 88
Vače, Apno,
1887

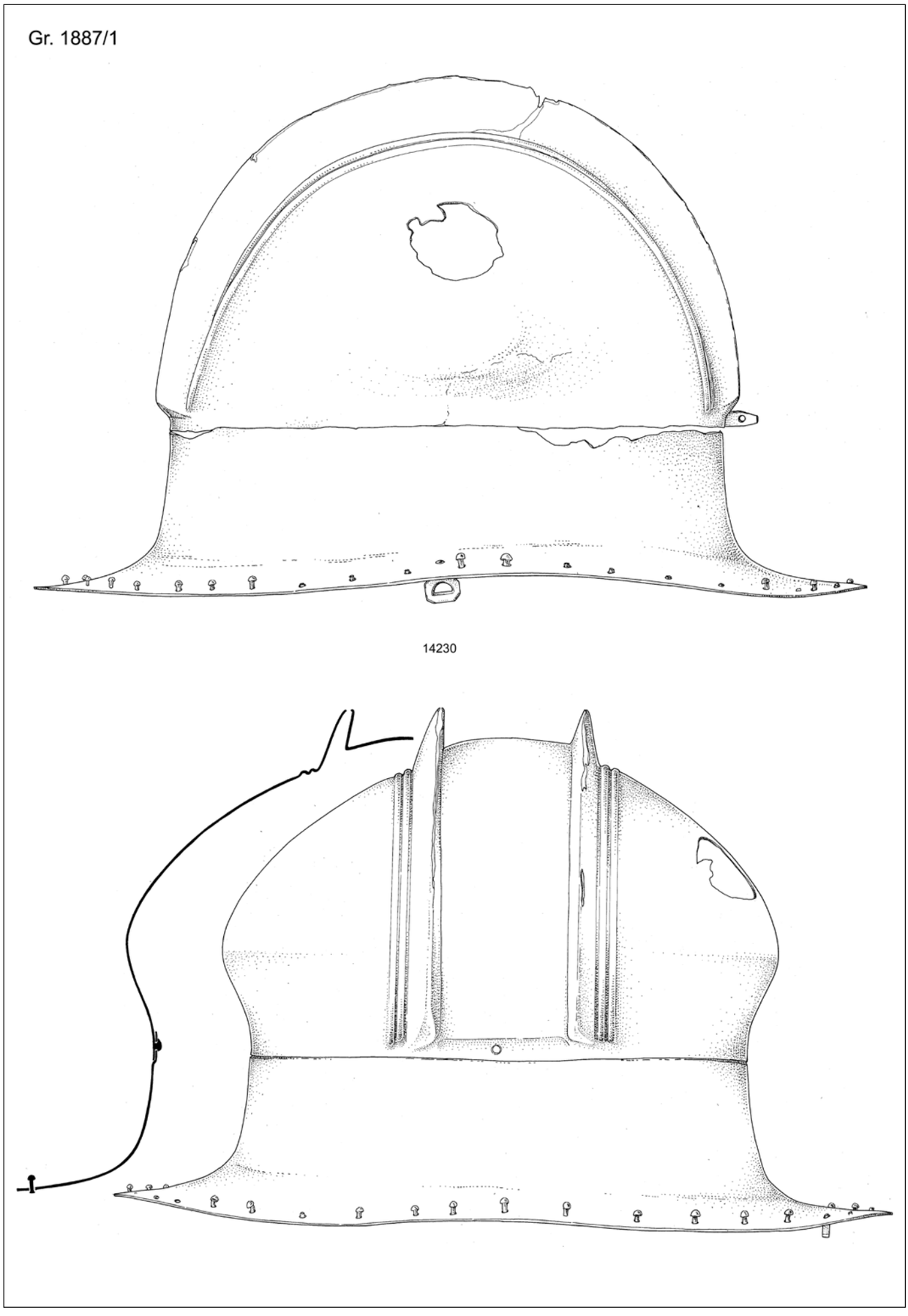

Tabla / Tafel 89
Vače, Apno, 1887

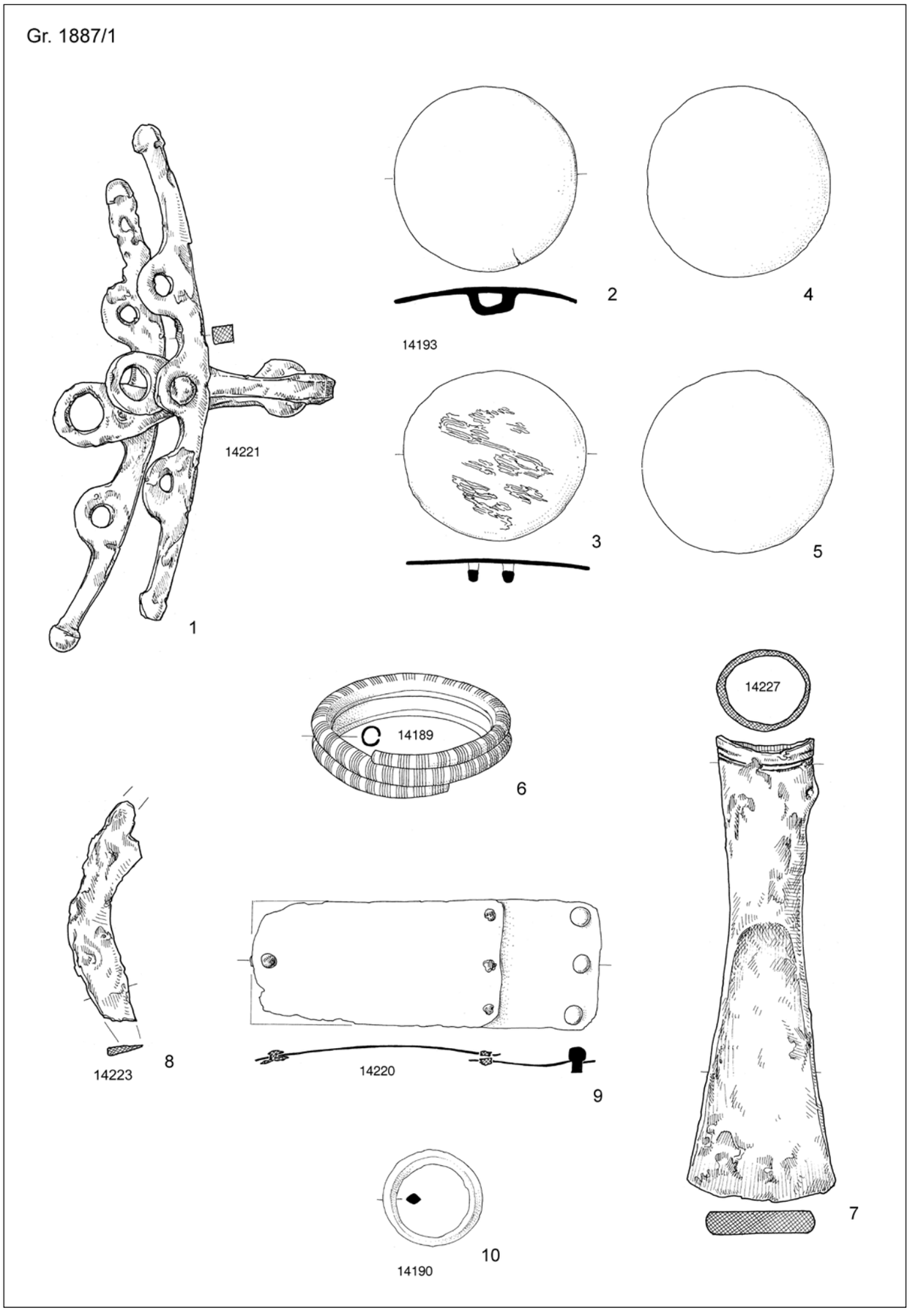

Tabla / Tafel 90
Vače, Apno,
1887

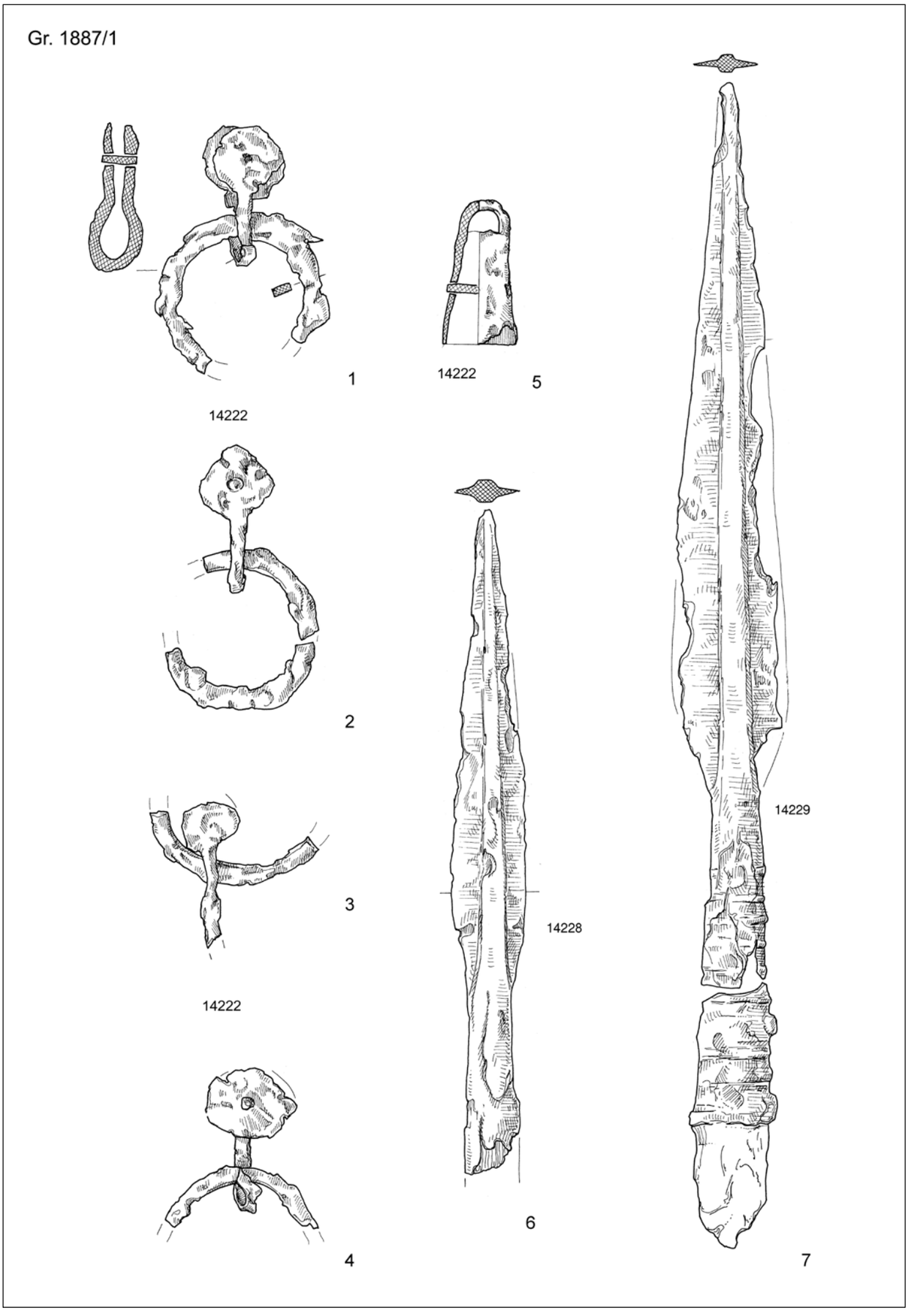

Tabla / Tafel 91
Vače, Apno, 1887

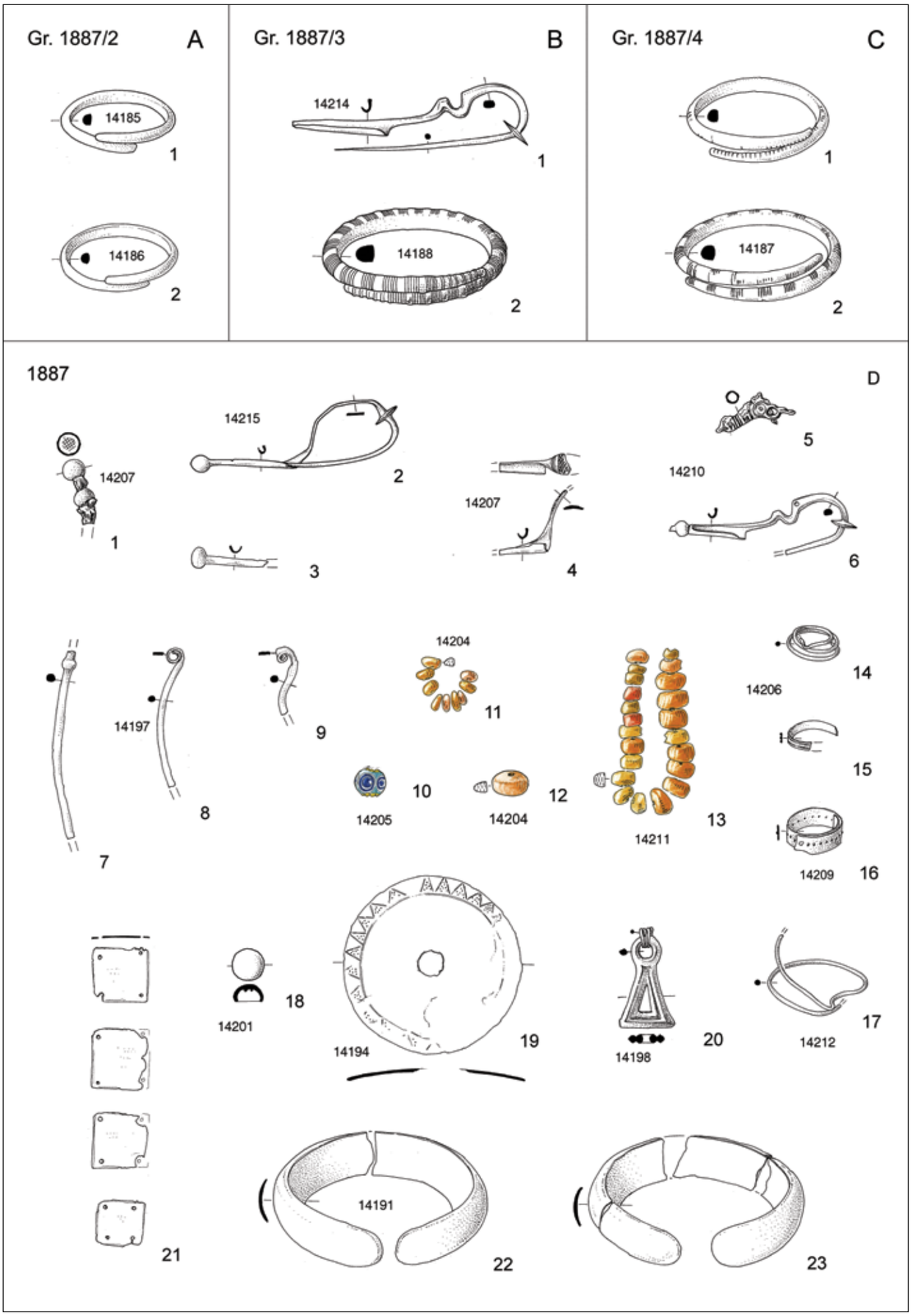

Tabla / Tafel 92
Vače, Apno,
1887

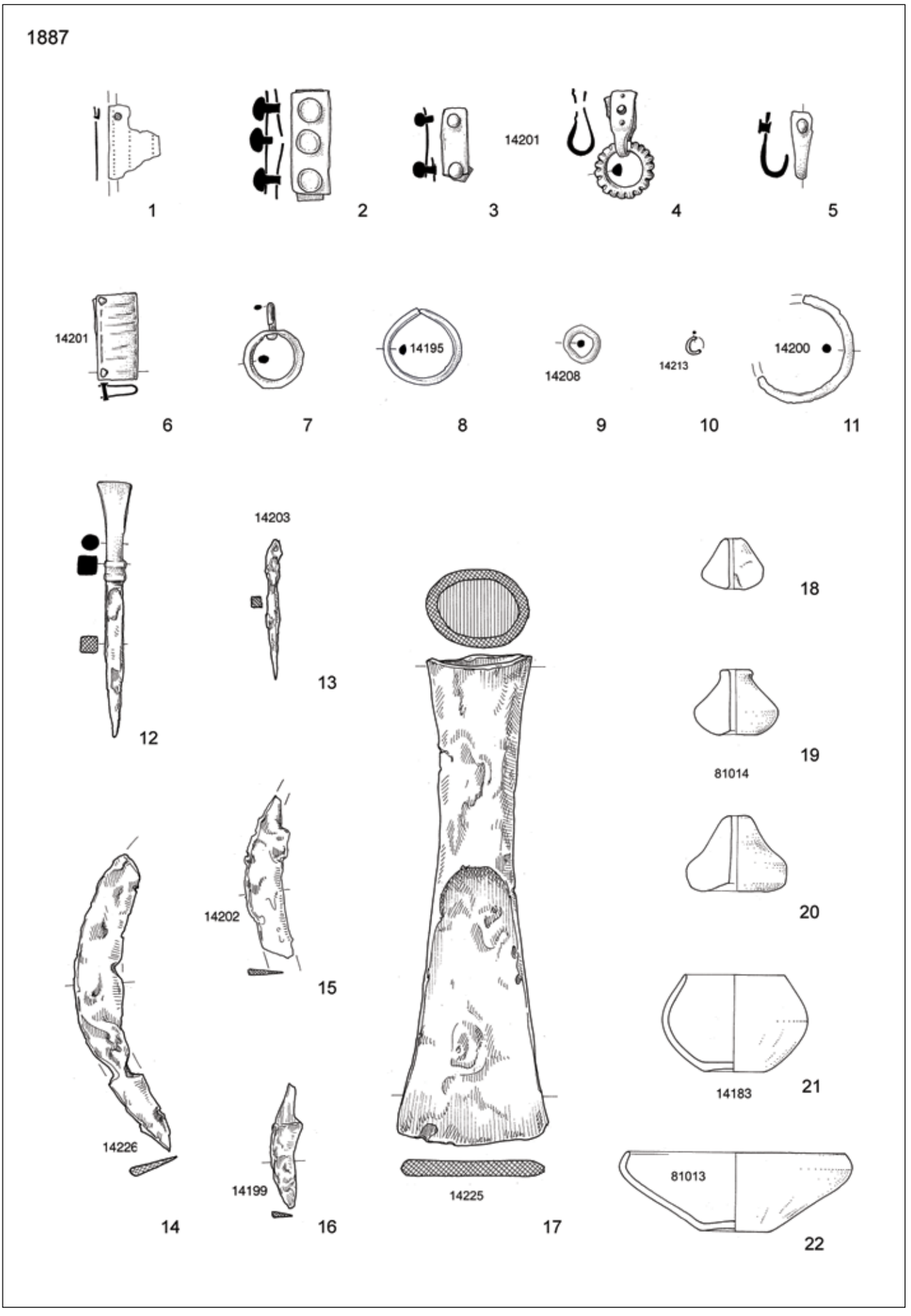

Tabla / Tafel 93
Vače, Klenik, 1884

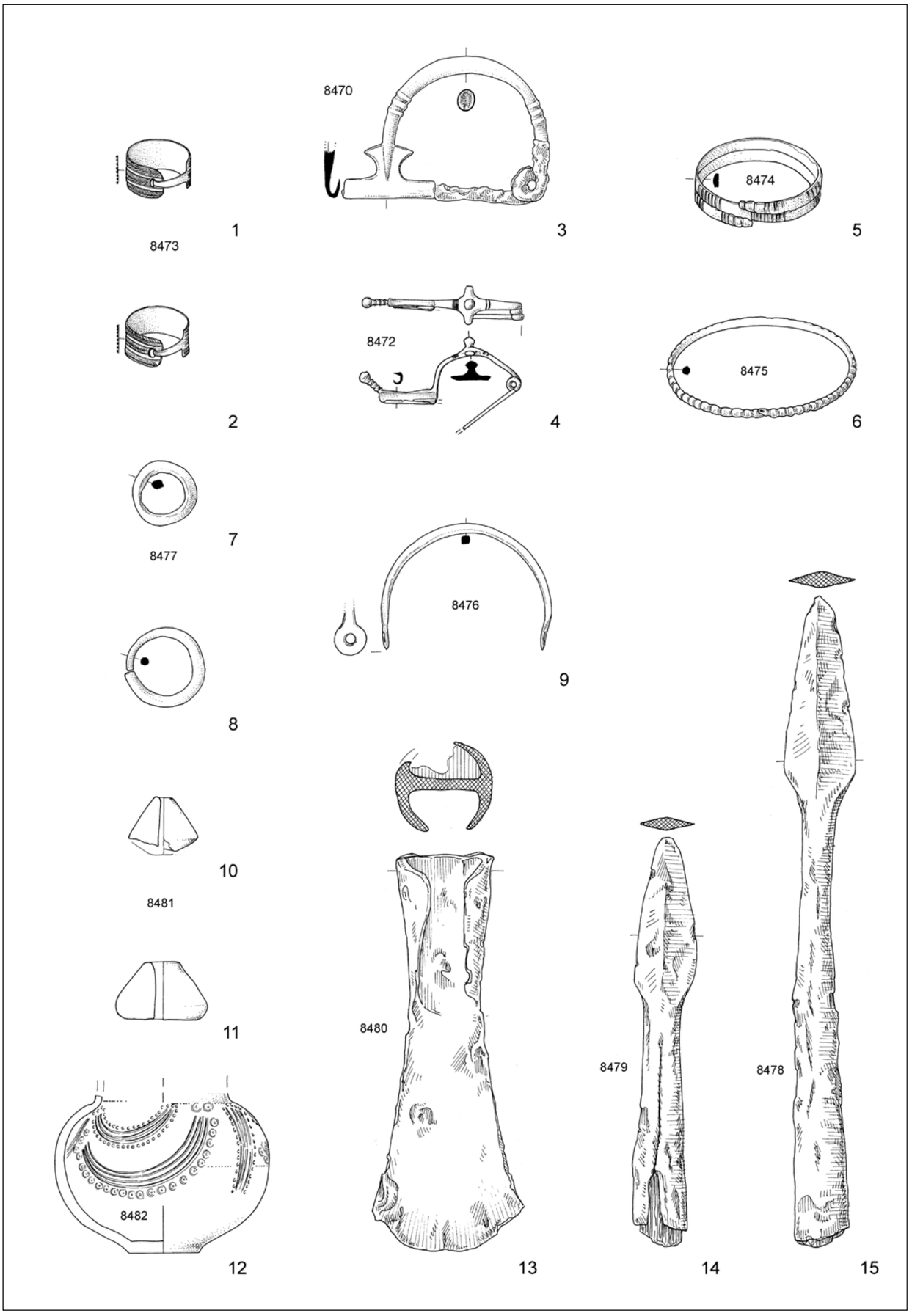

Tabla / Tafel 94
Vače, zbirka Steindachner/ Sammlung Steindachner, 1884

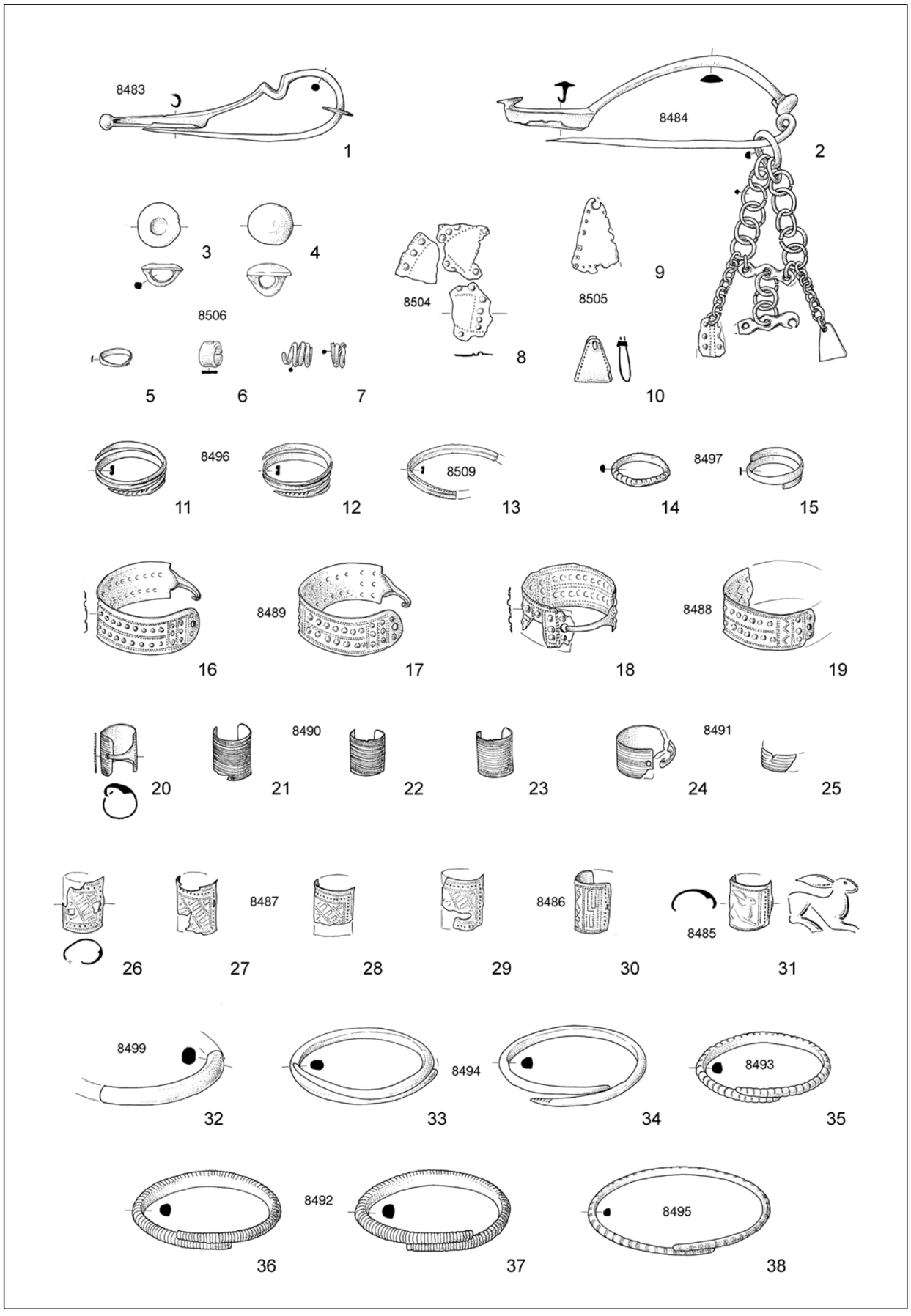

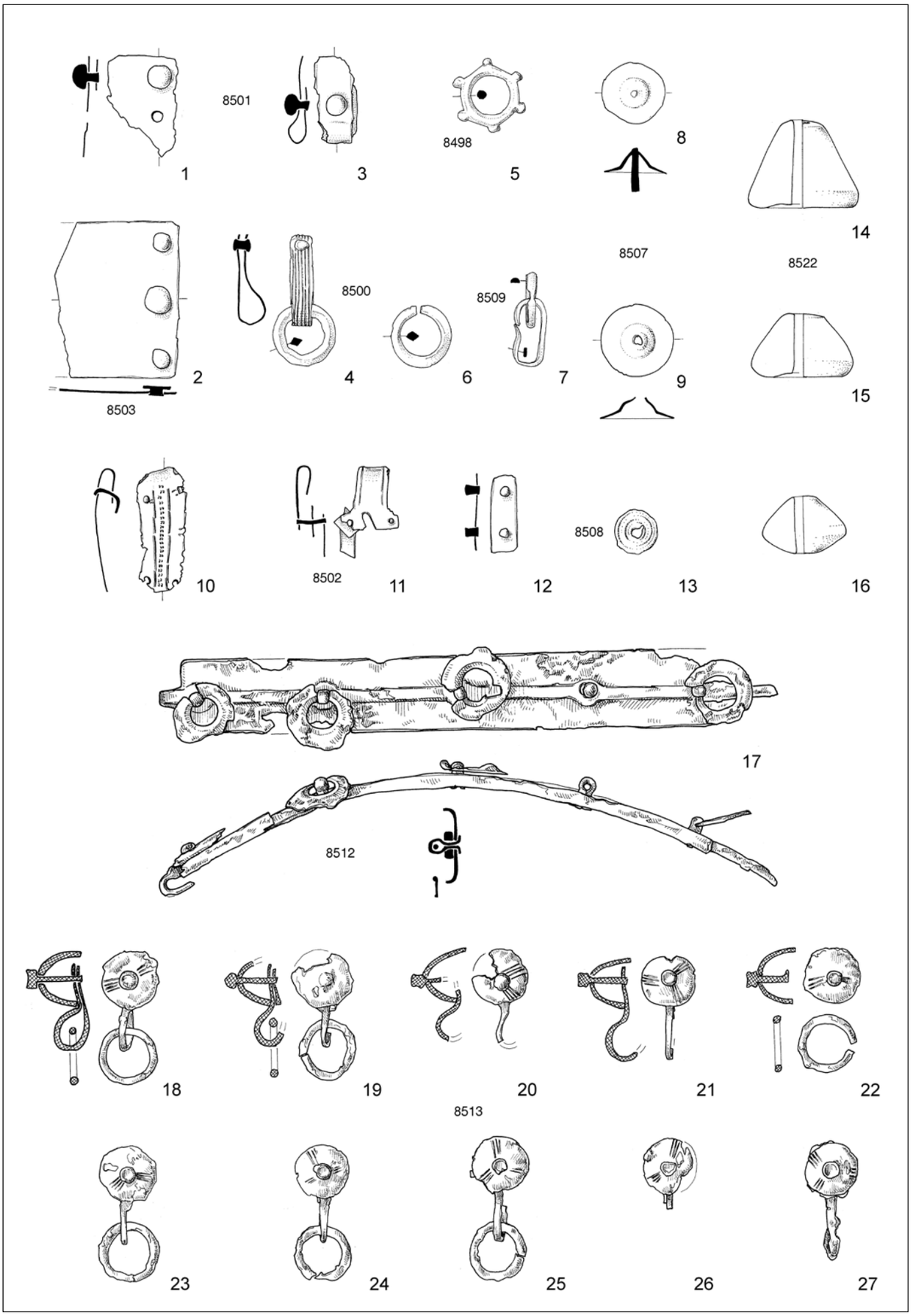

Tabla / Tafel 95
Vače, zbirka Steindachner/ Sammlung Steindachner, 1884

Tabla / Tafel 96
Vače, zbirka Steindachner/ Sammlung Steindachner, 1884

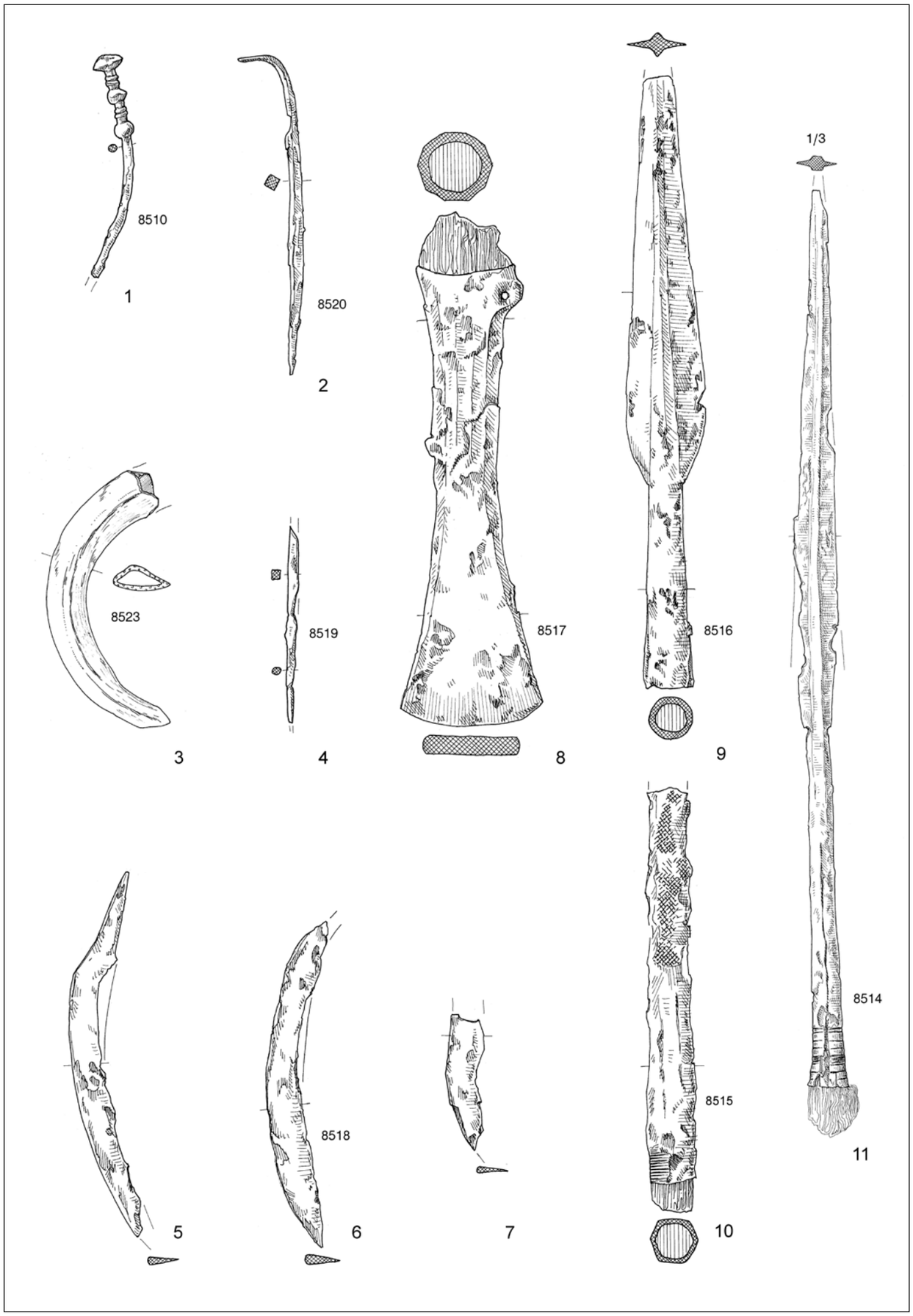

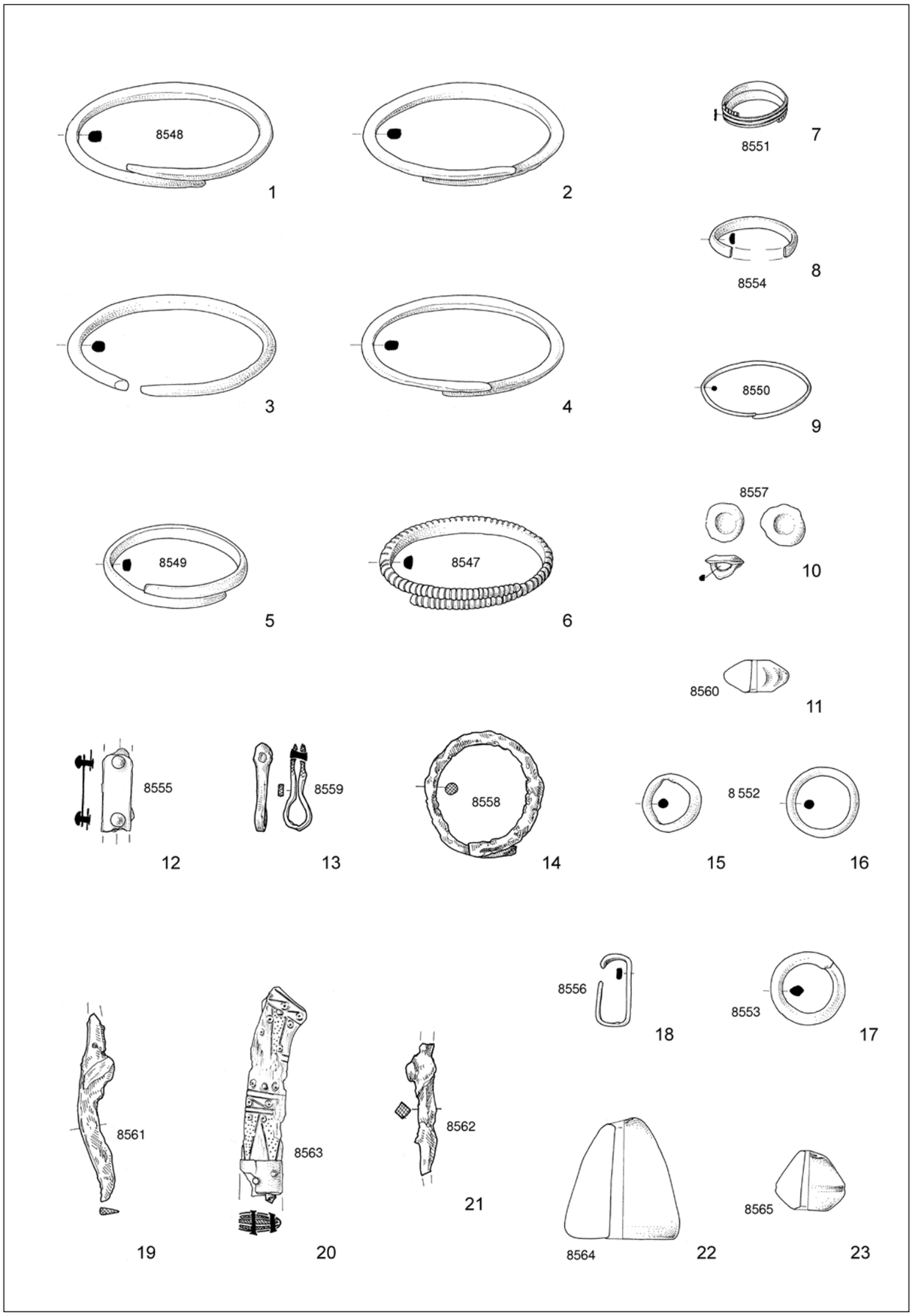

Tabla / Tafel 97
Vače, zbirka Spöttl/ Sammlung Spöttl, 1884

Tabla / Tafel 98
Vače, zbirka Peruzzi/ Sammlung Peruzzi, 1884

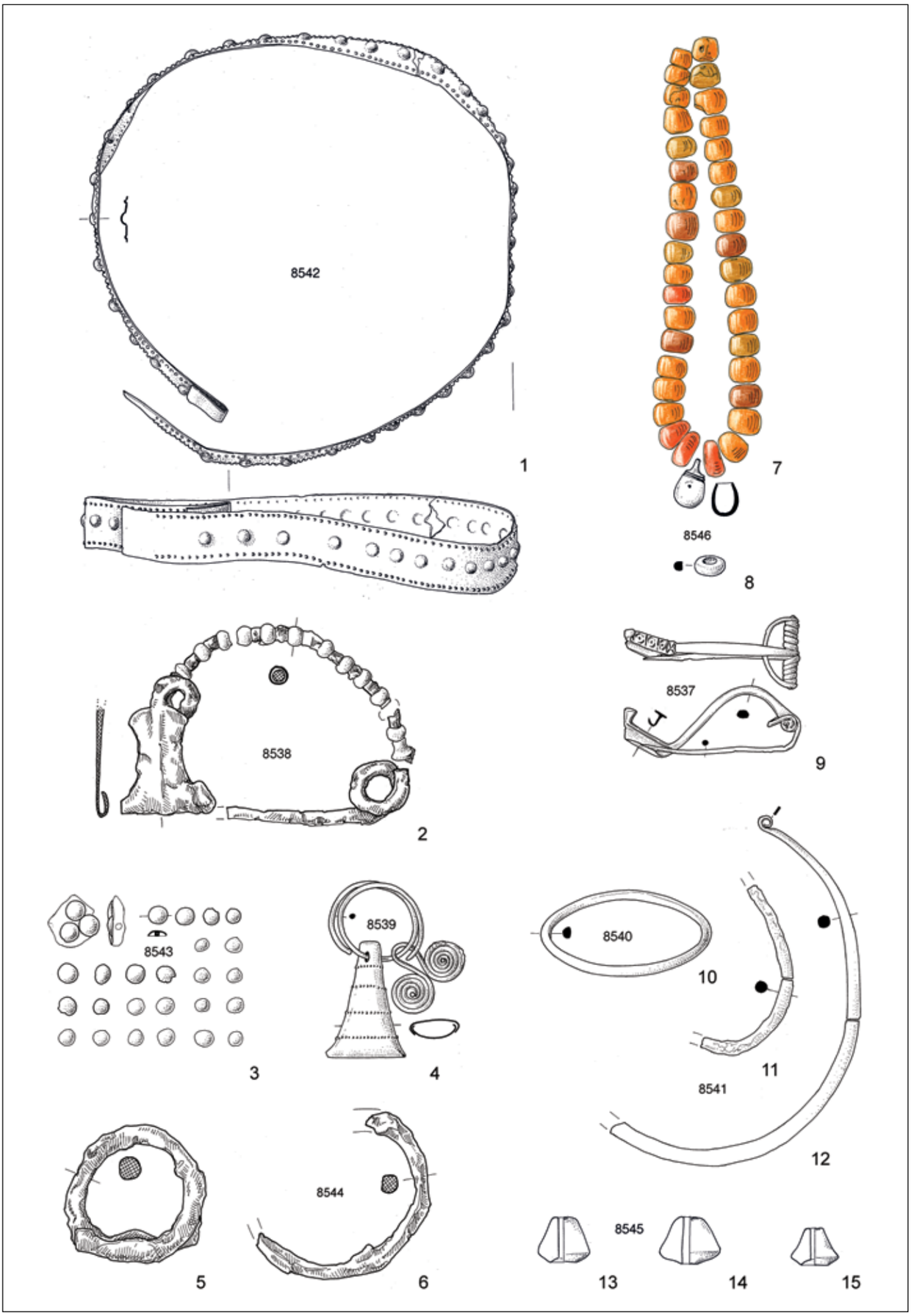

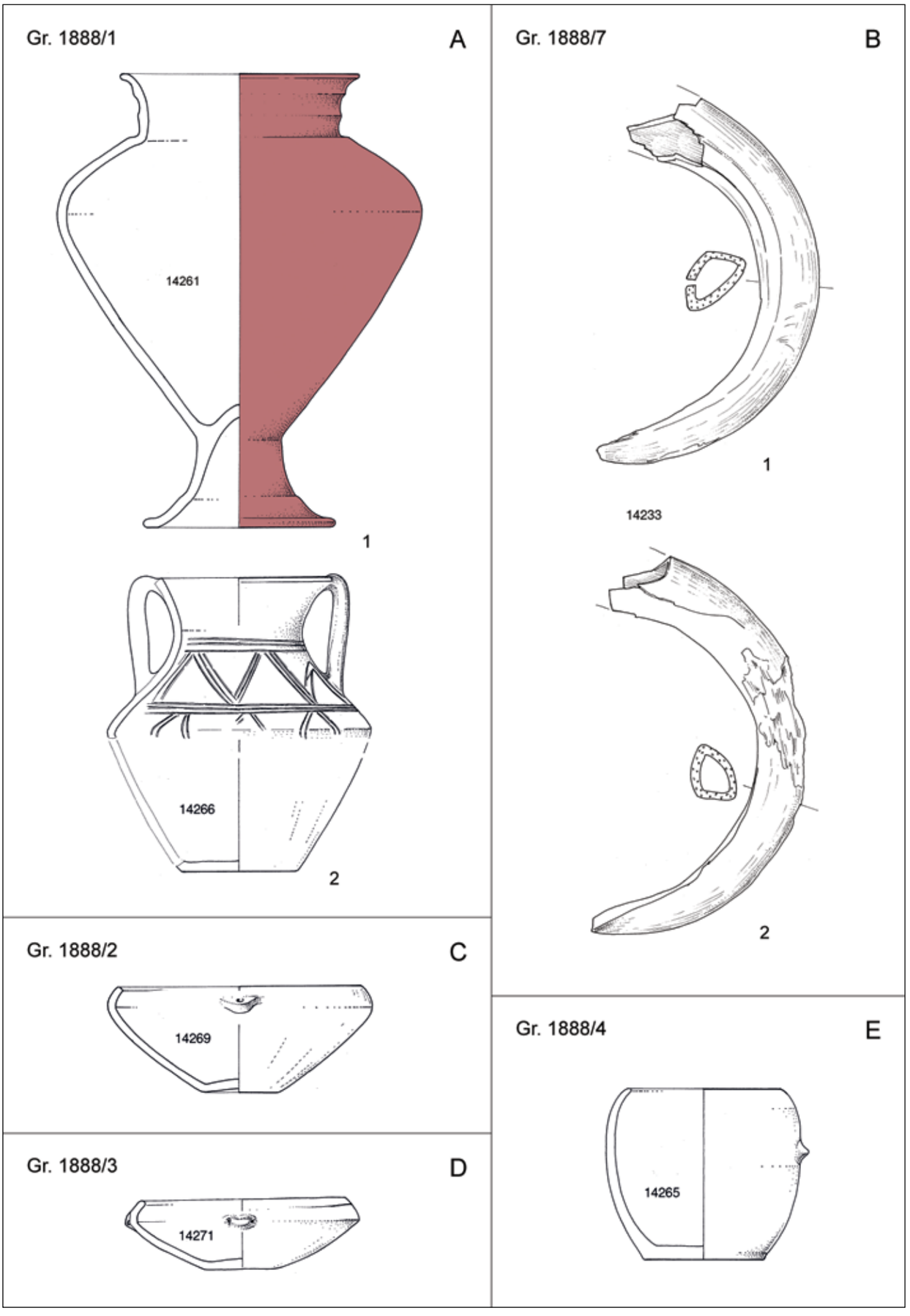

Tabla / Tafel 99
Vače, zbirka Peuzzi/ Sammlung Peruzzi, 1888

Tabla / Tafel 100
Vače, zbirka Peruzzi/ Sammlung Peruzzi, 1888

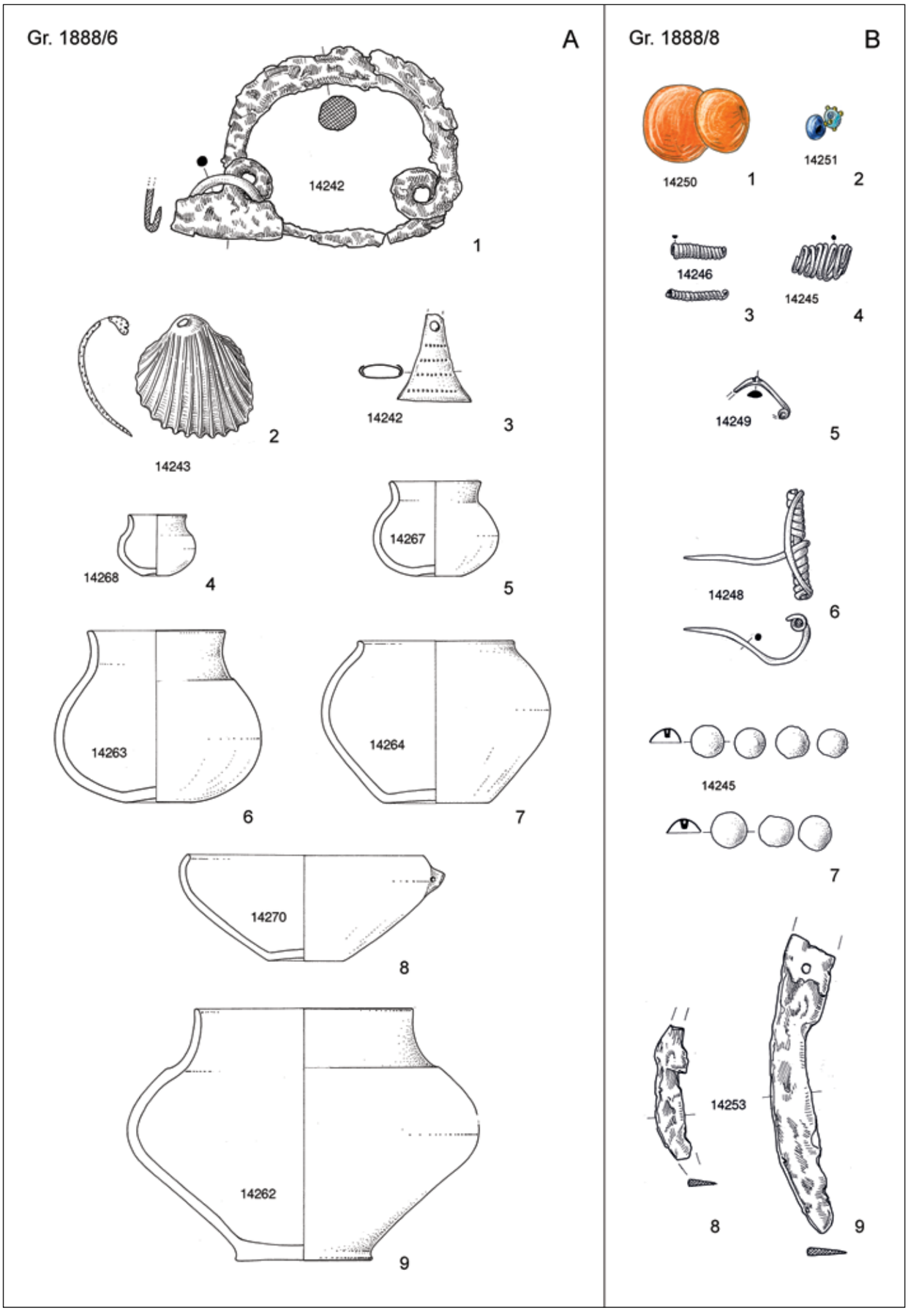

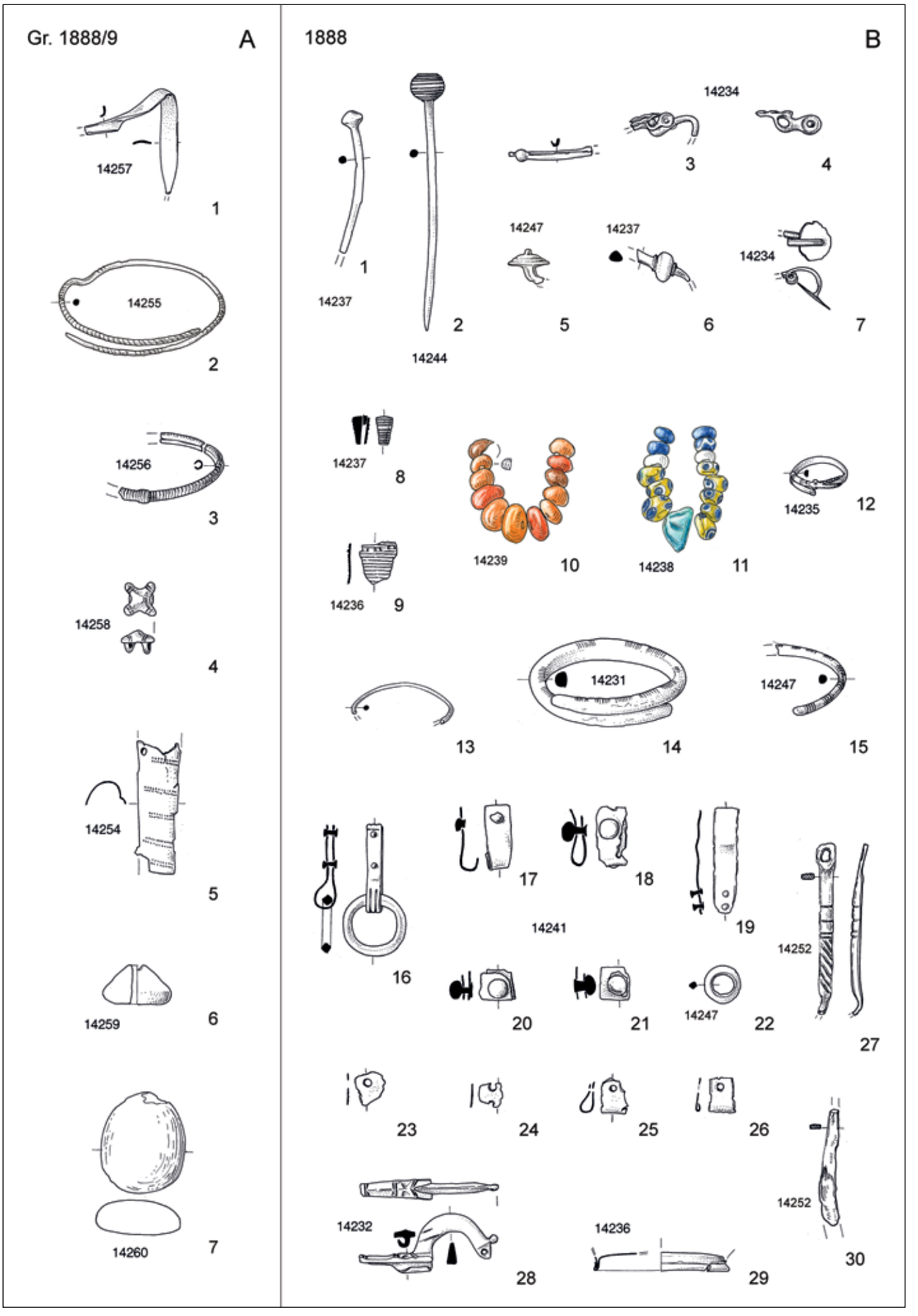

Tabla / Tafel 101
Vače, zbirka Peruzzi/ Sammlung Peruzzi, 1888

Tabla / Tafel 102
Vače, zbirka Peruzzi/ Sammlung Peruzzi, 1889

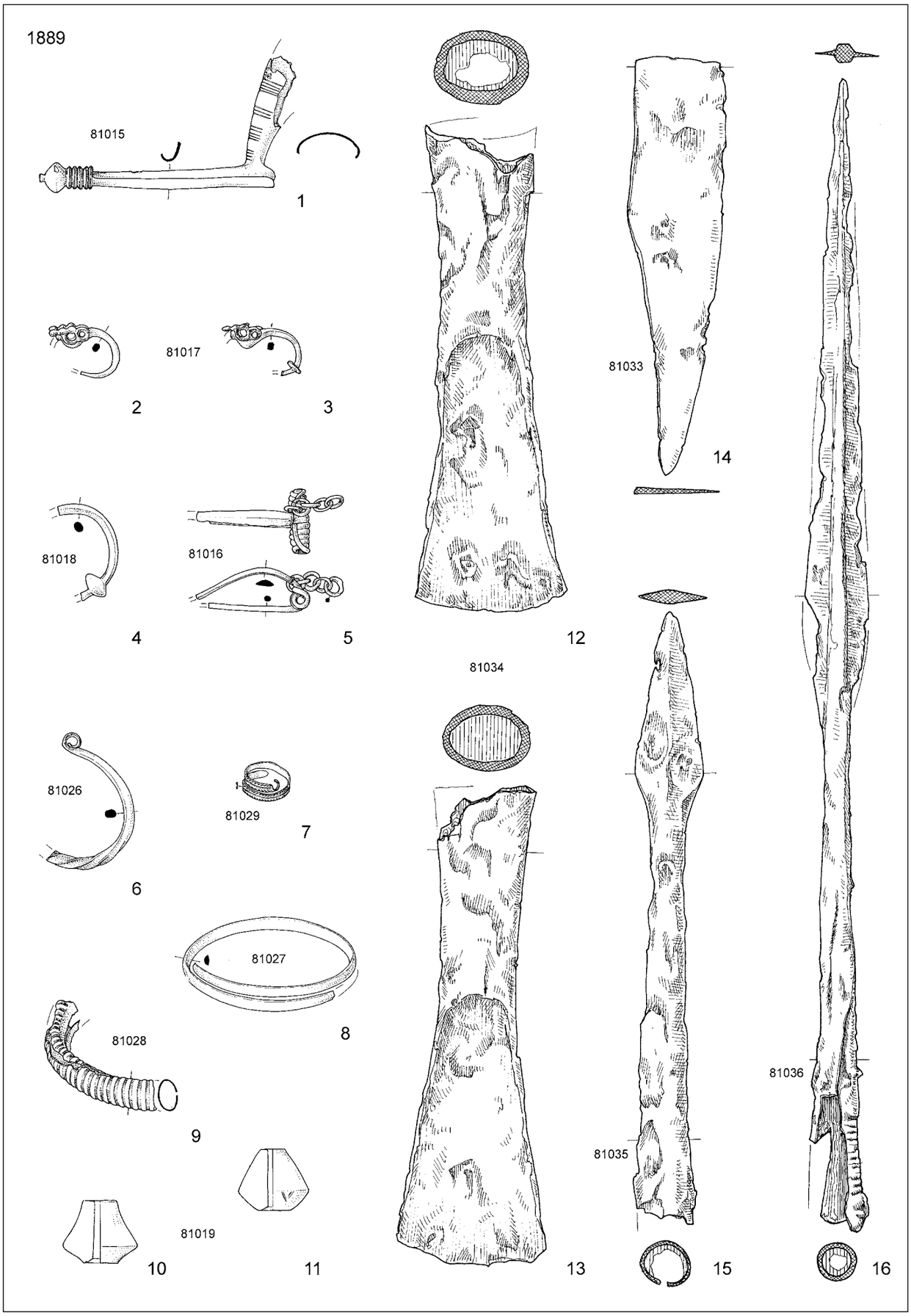

Tabla / Tafel 103
Vače, zbirka Peruzzi, Sammlung Peruzzi, 1889 – 1890

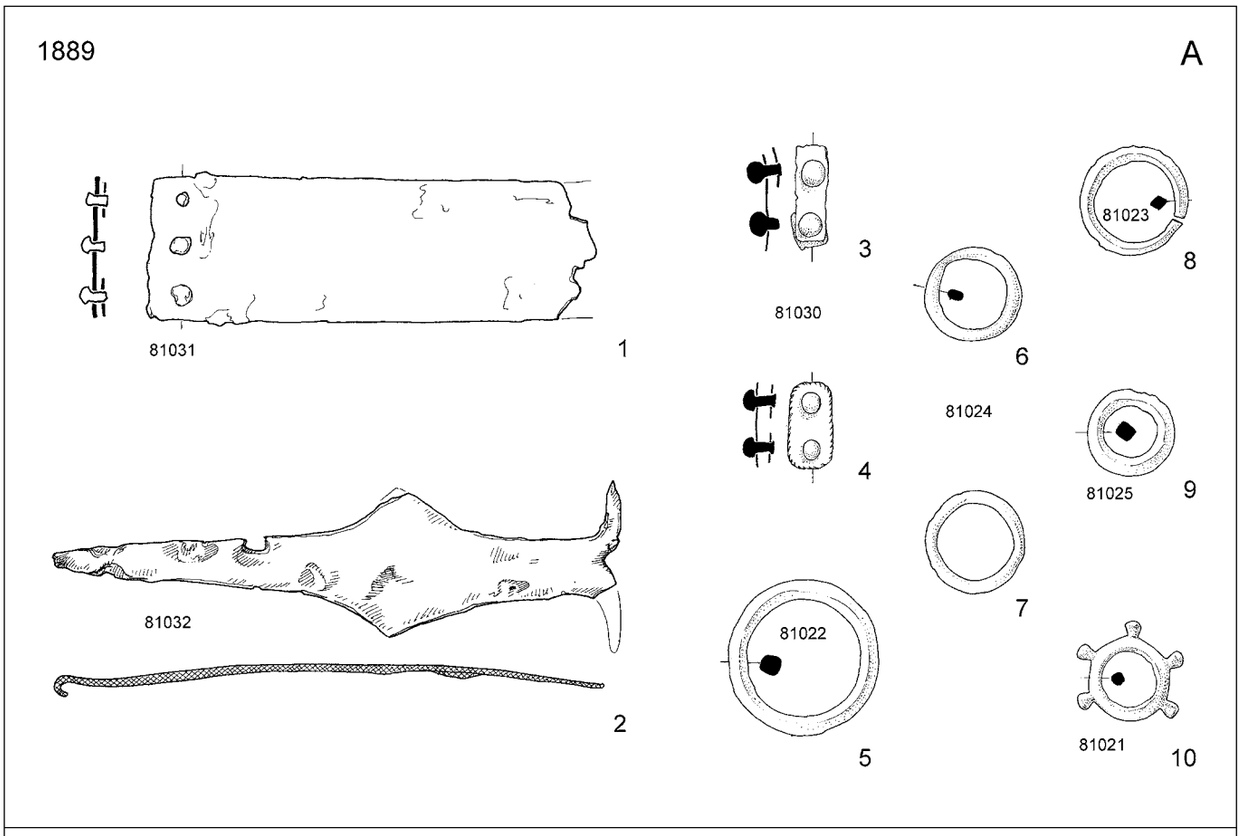

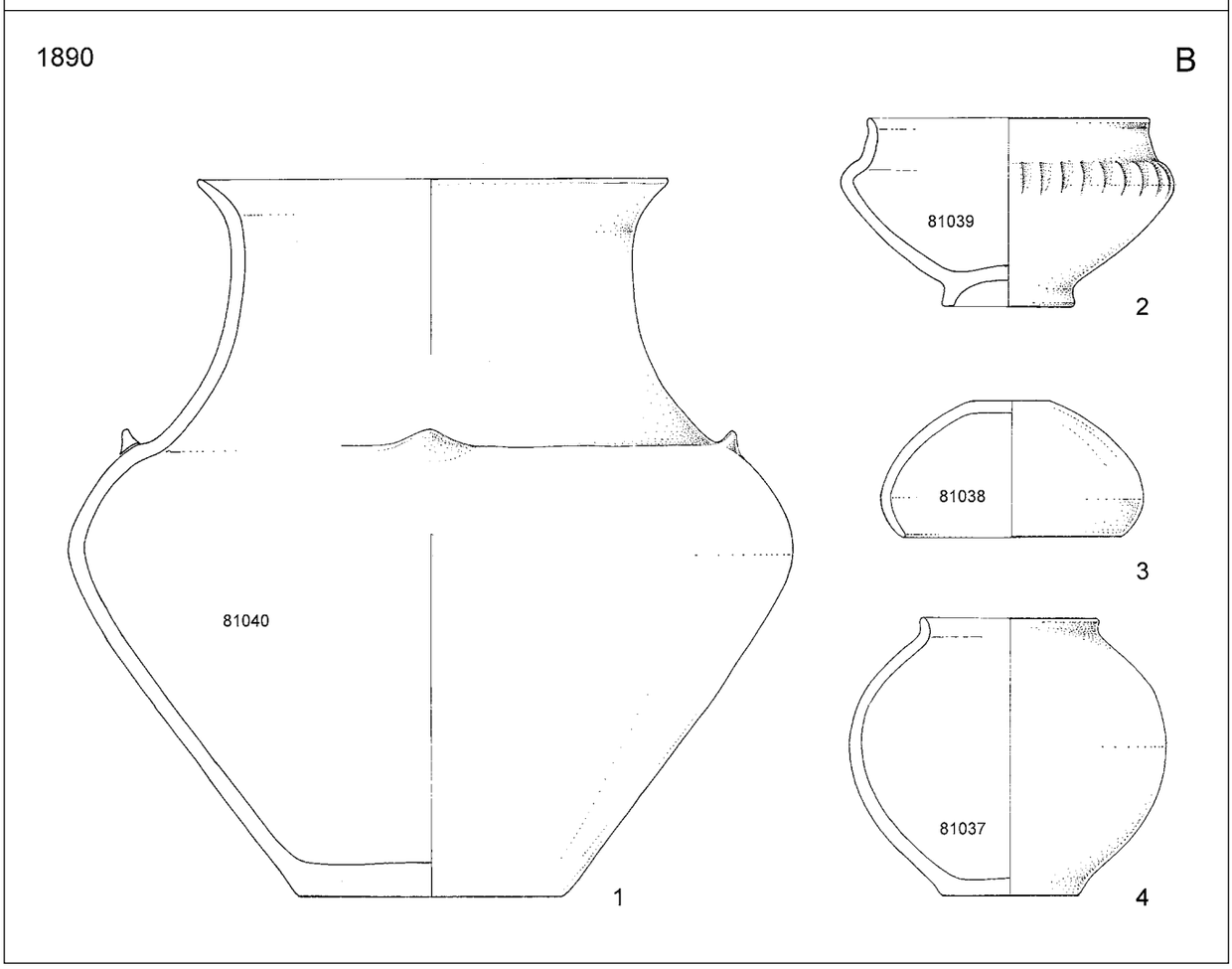

Tabla / Tafel 104
Vače, zbirka Windischgrätz/ Sammlung Windischgrätz

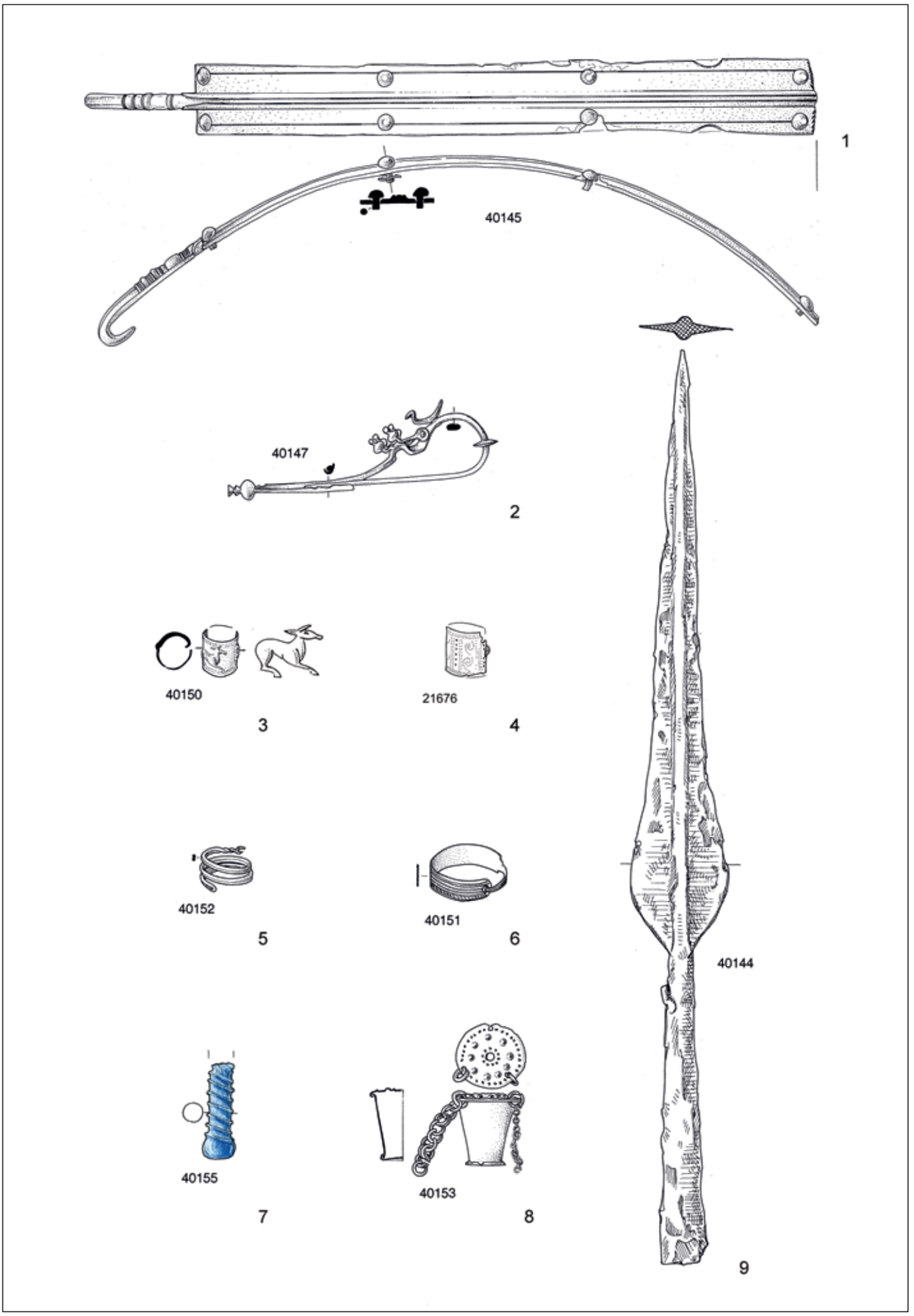

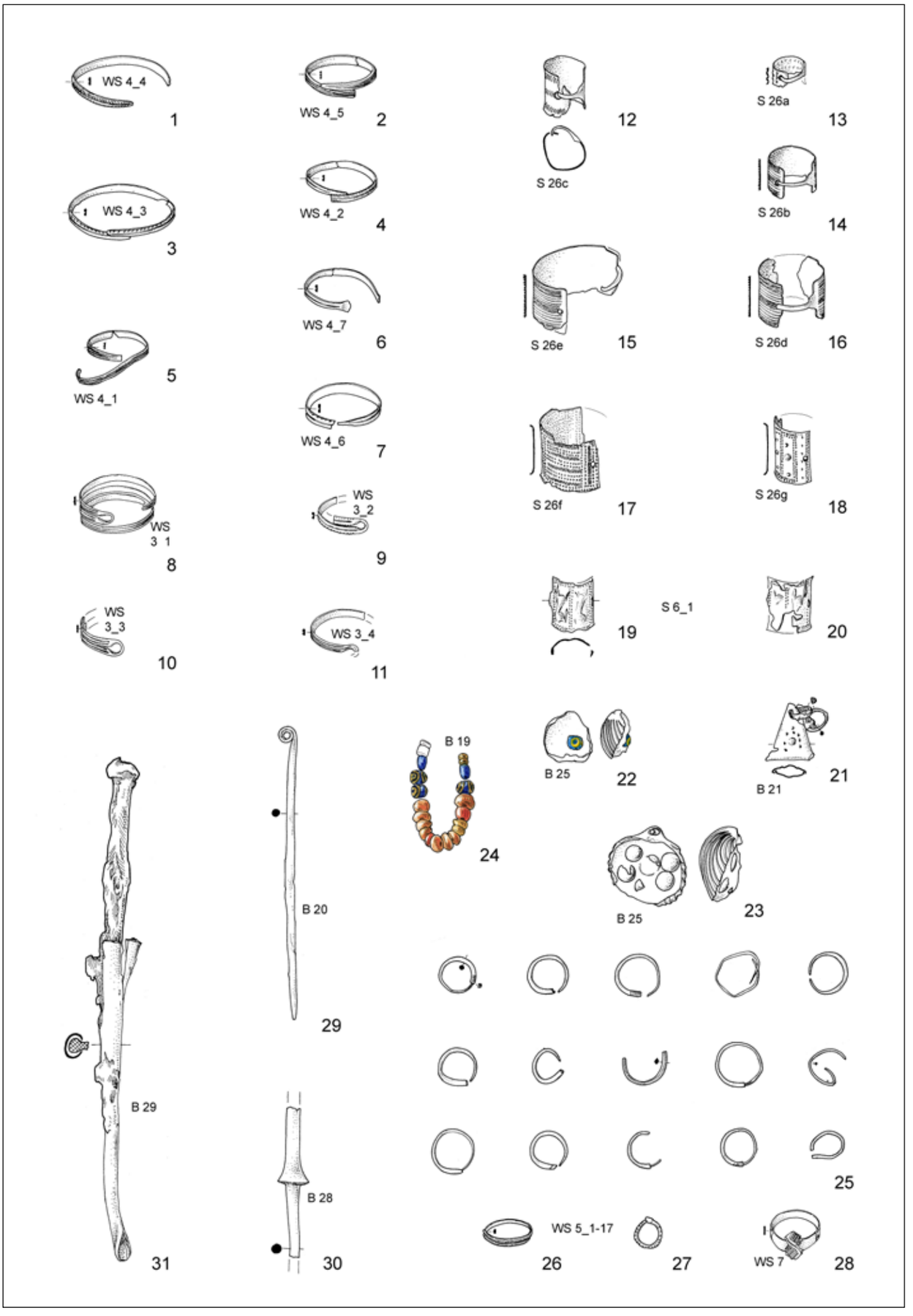

Tabla / Tafel 105
Vače, zbirka Windischgrätz/ Sammlung Windischgrätz

Tabla / Tafel 106
Vače, zbirka Windischgrätz/ Sammlung Windischgrätz

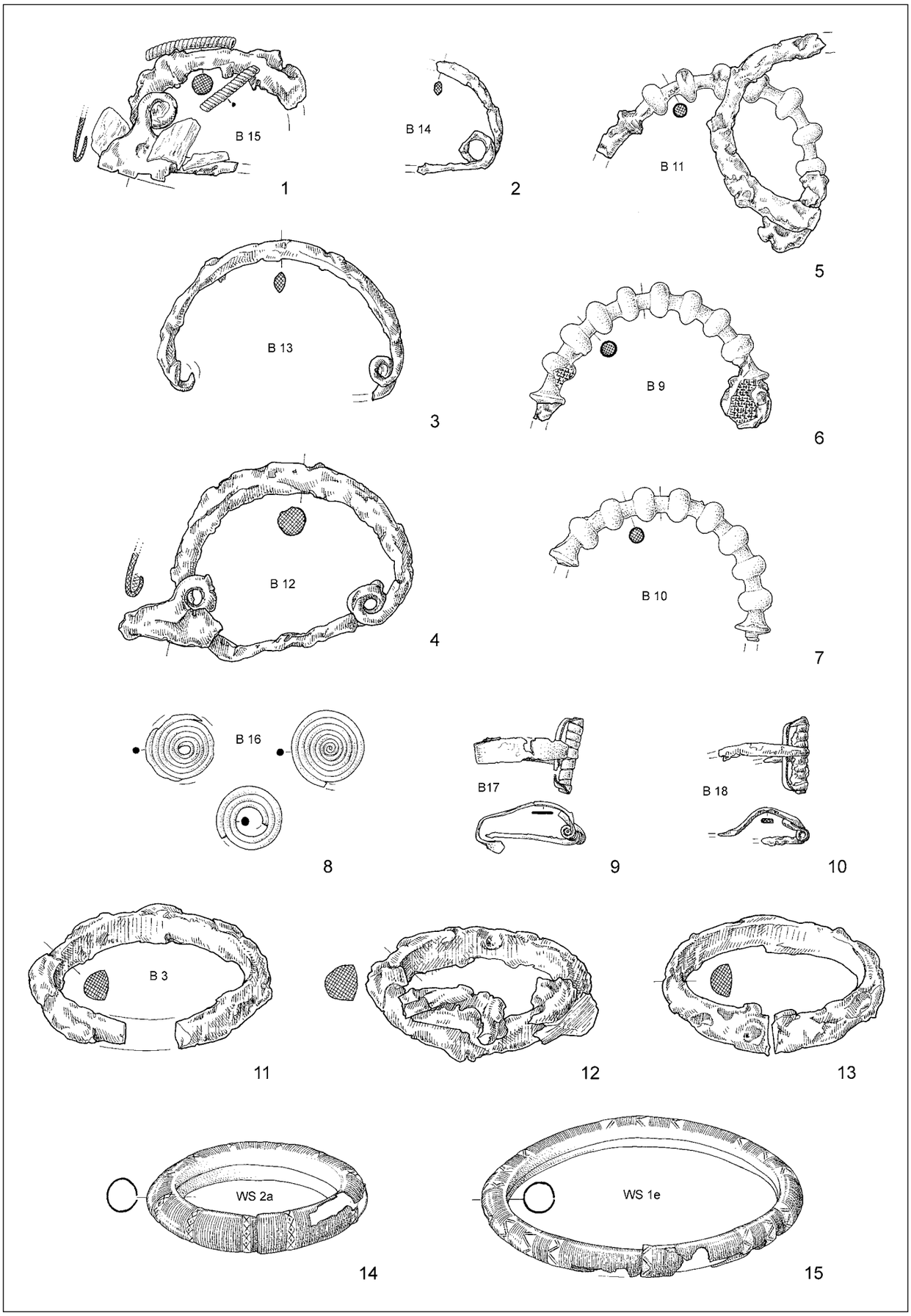

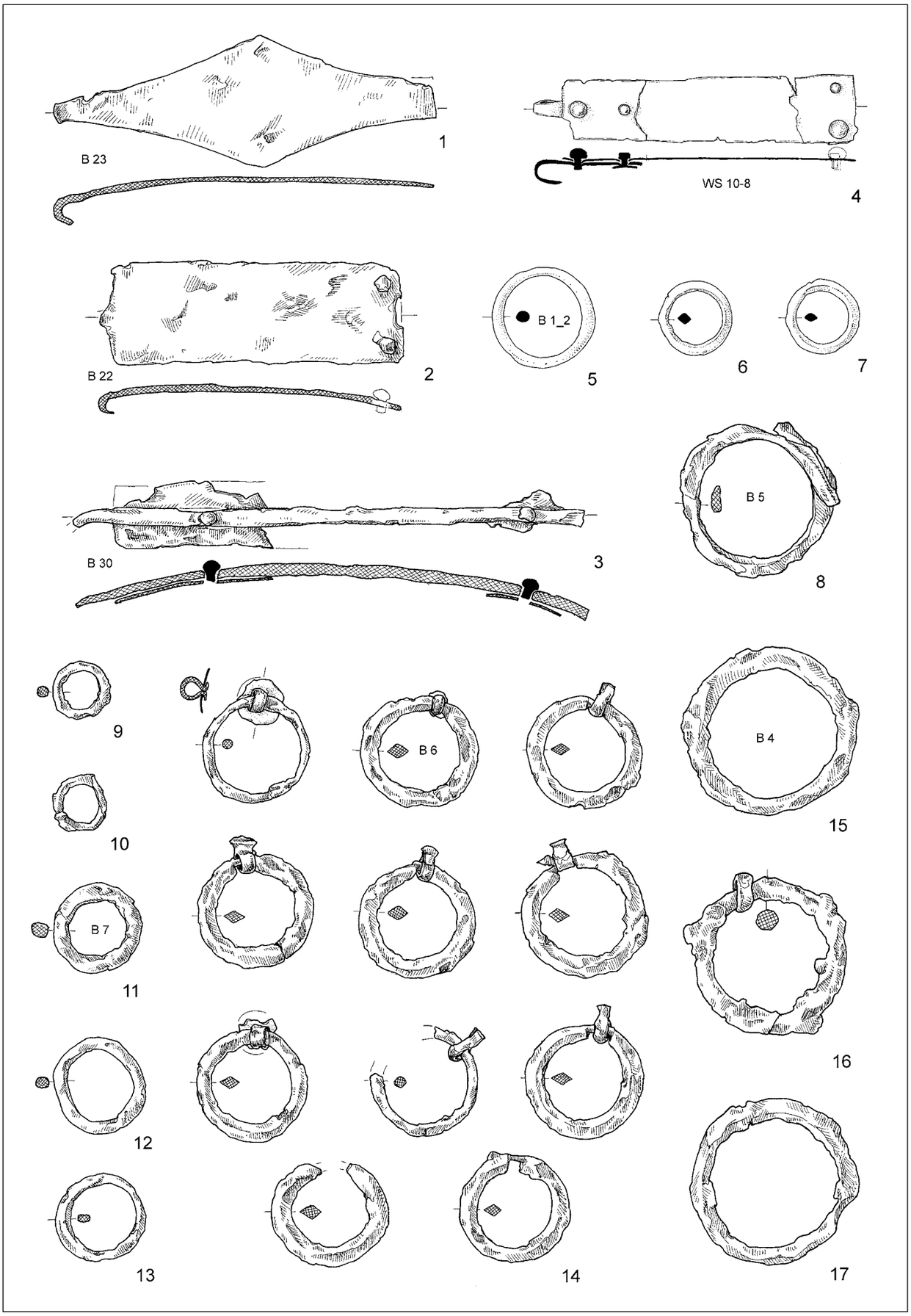

Tabla / Tafel 107
Vače, zbirka Windischgrätz/ Sammlung Windischgrätz

Tabla / Tafel 108
Vače, zbirka Windischgrätz/ Sammlung Windischgrätz

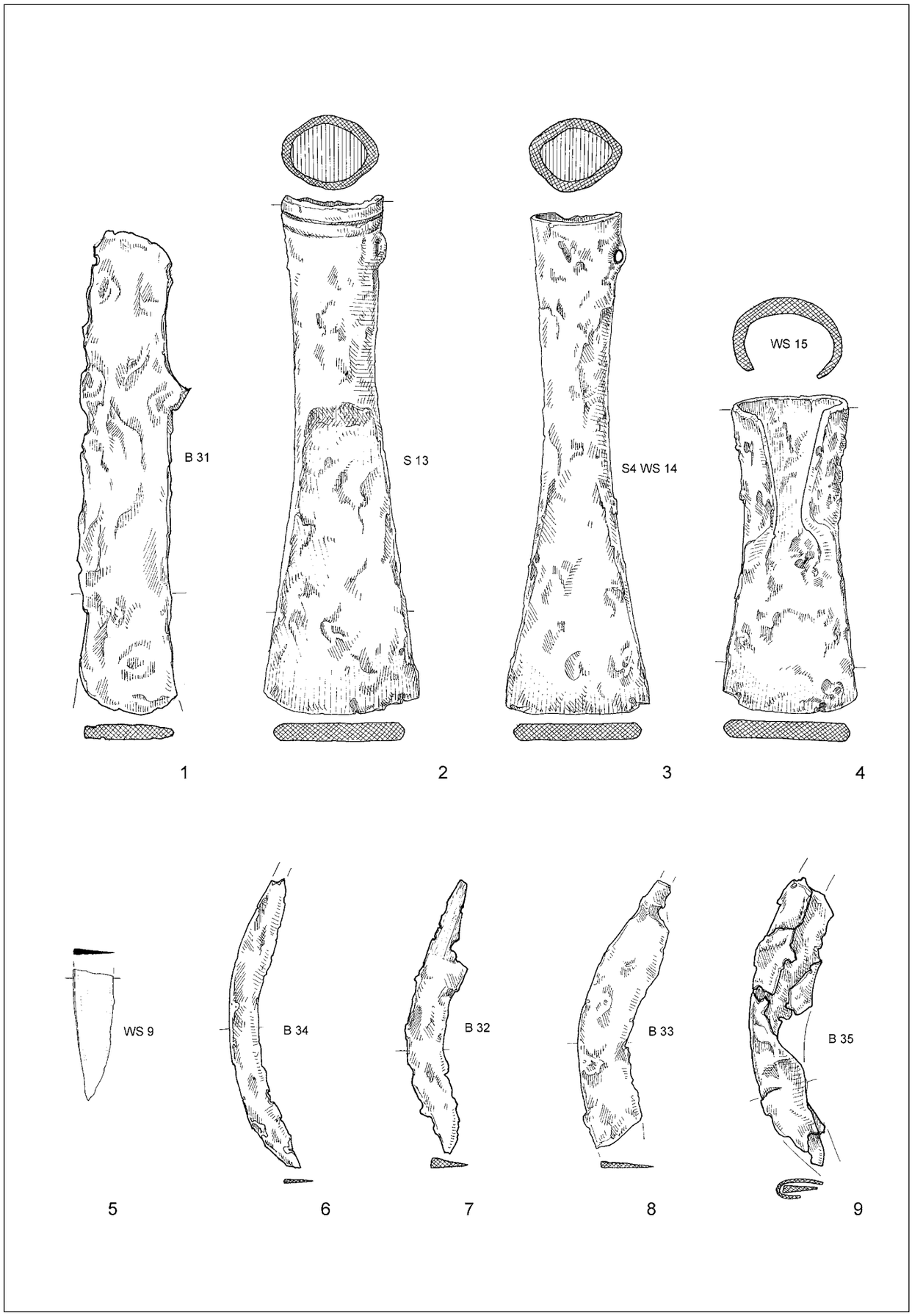

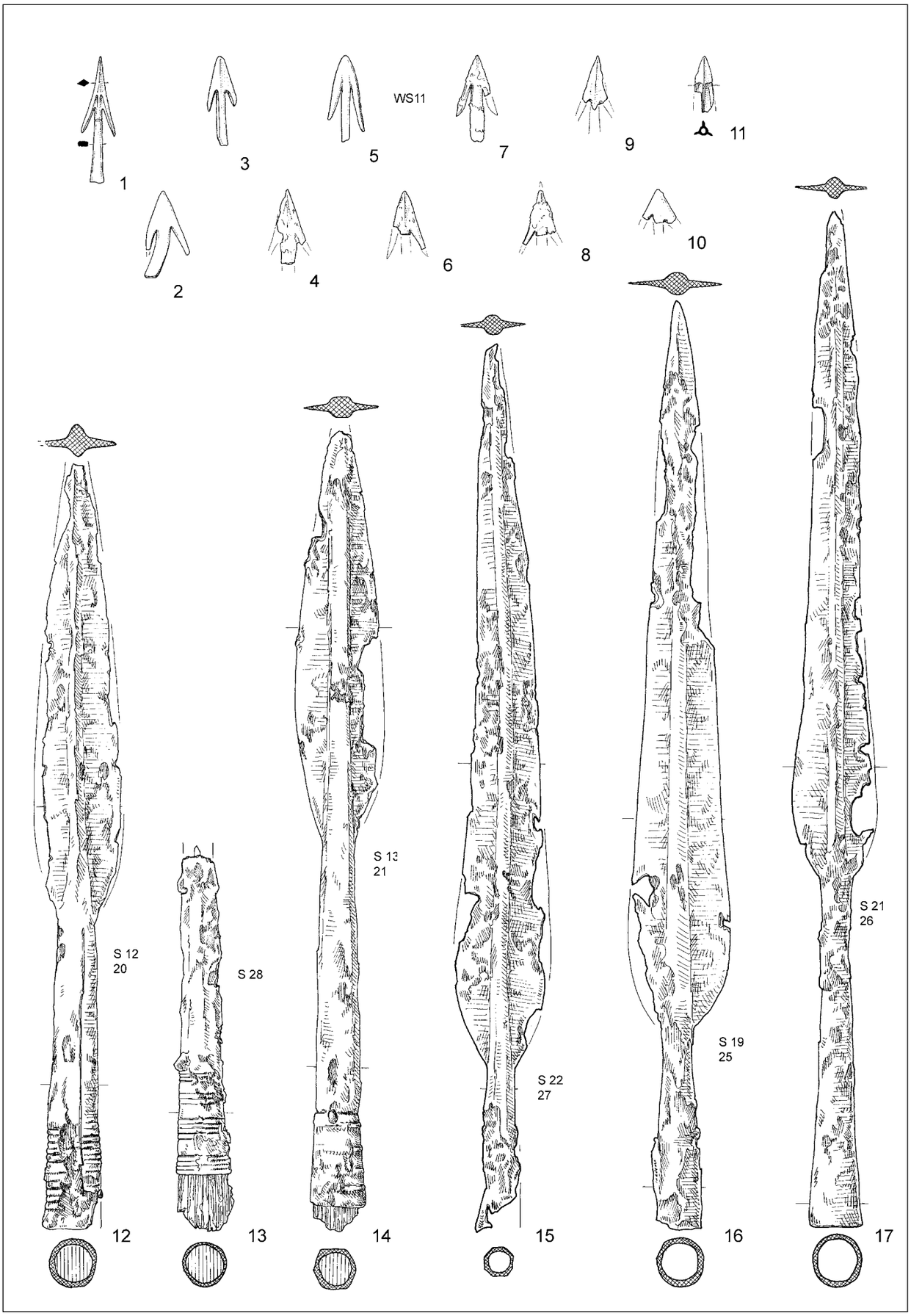

Tabla / Tafel 109
Vače, zbirka Windischgrätz/ Sammlung Windischgrätz

Tabla / Tafel 110
Vače, zbirka Windischgrätz/ Sammlung Windischgrätz

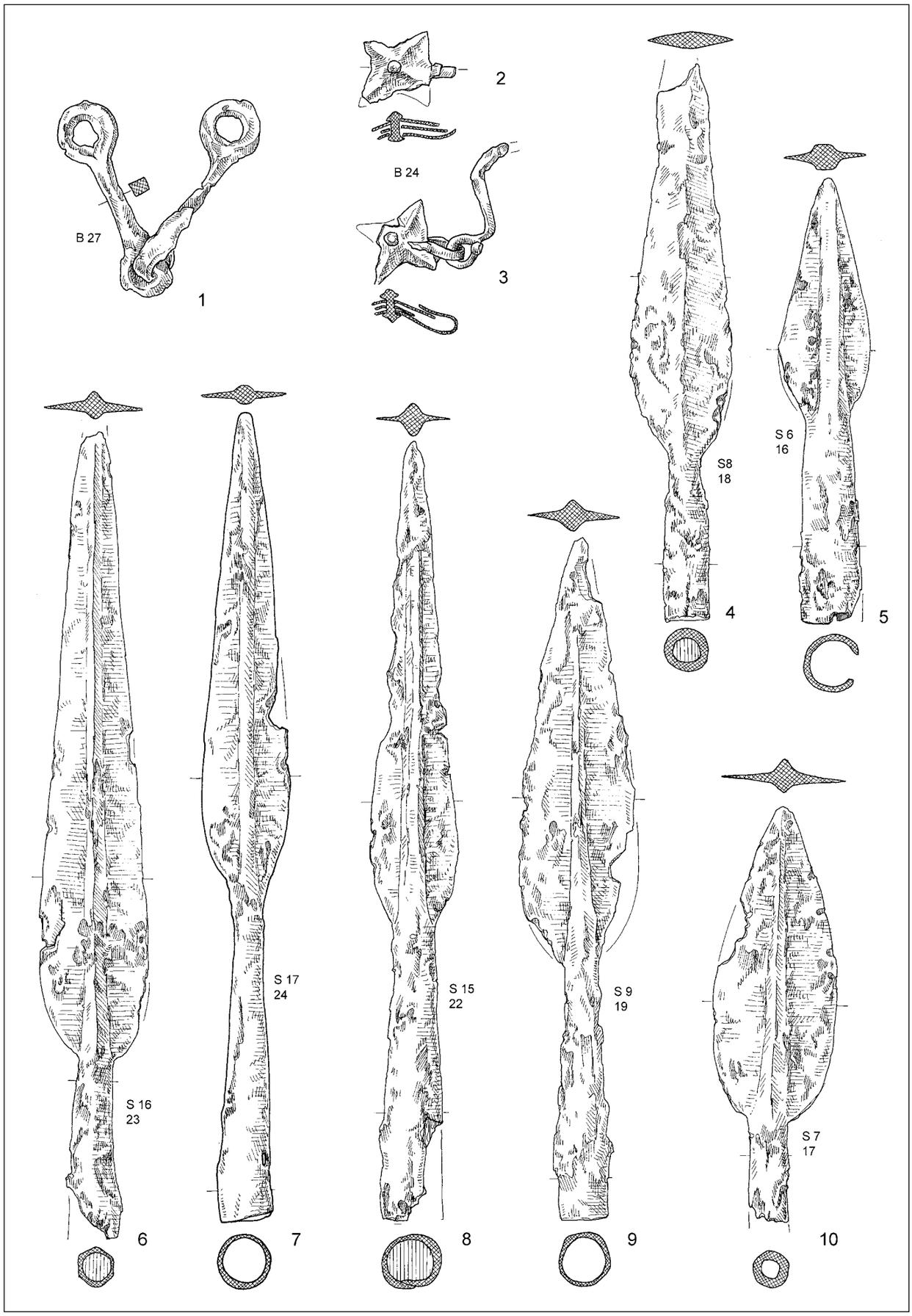

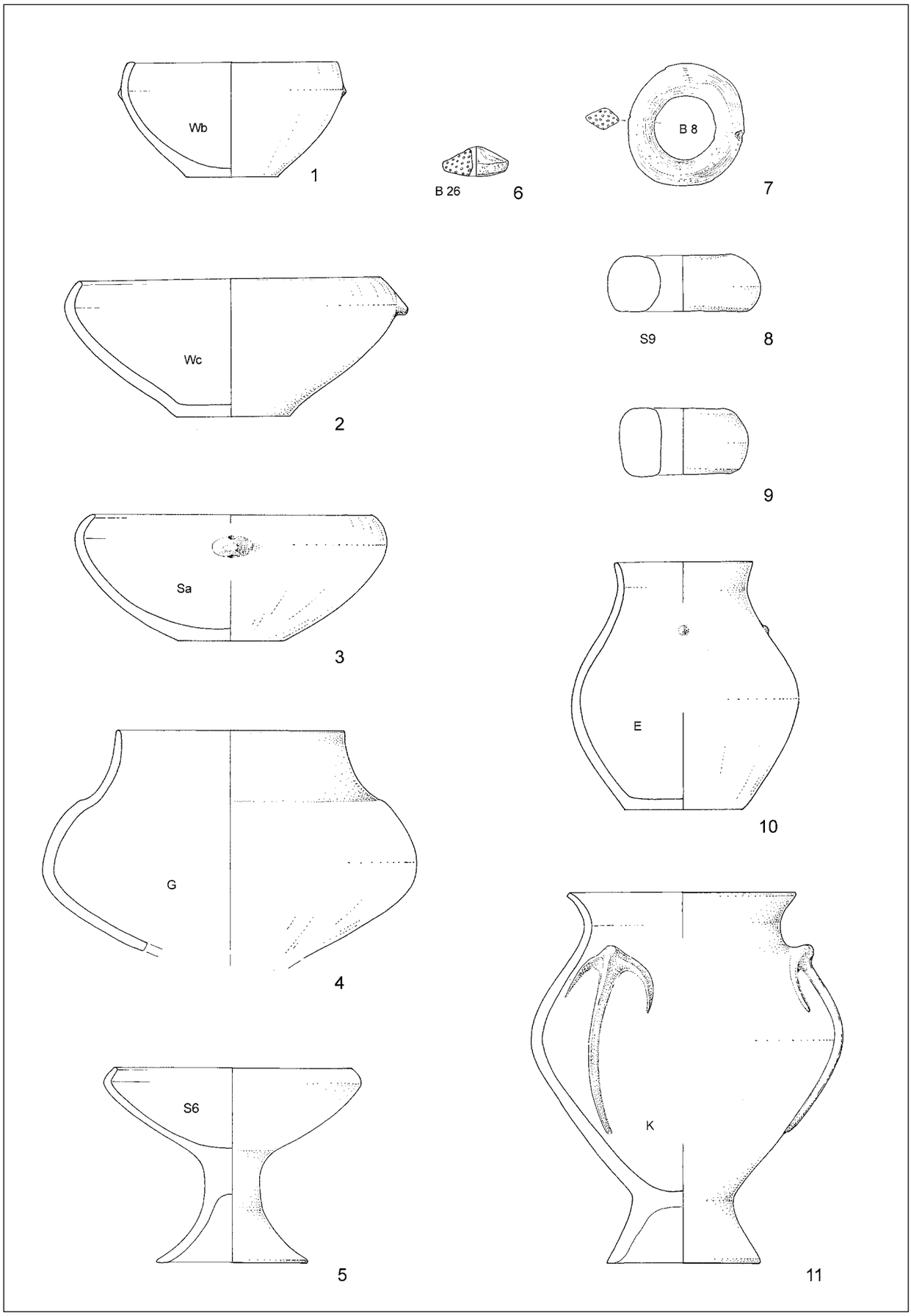

Tabla / Tafel 111
Vače, zbirka Windischgrätz/ Sammlung Windischgrätz

Tabla / Tafel 112
Vače, zbirka Windischgrätz/ Sammlung Windischgrätz

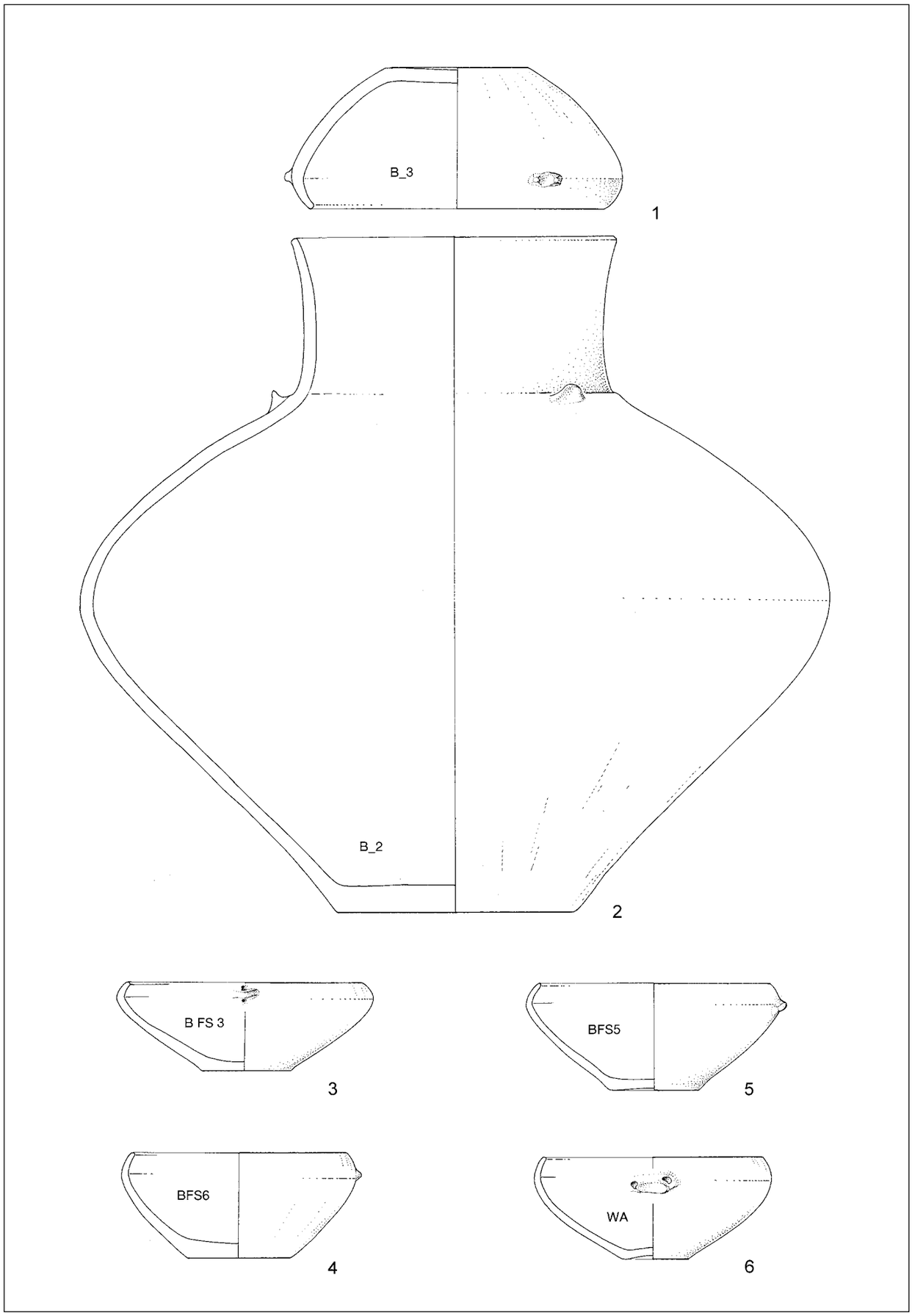

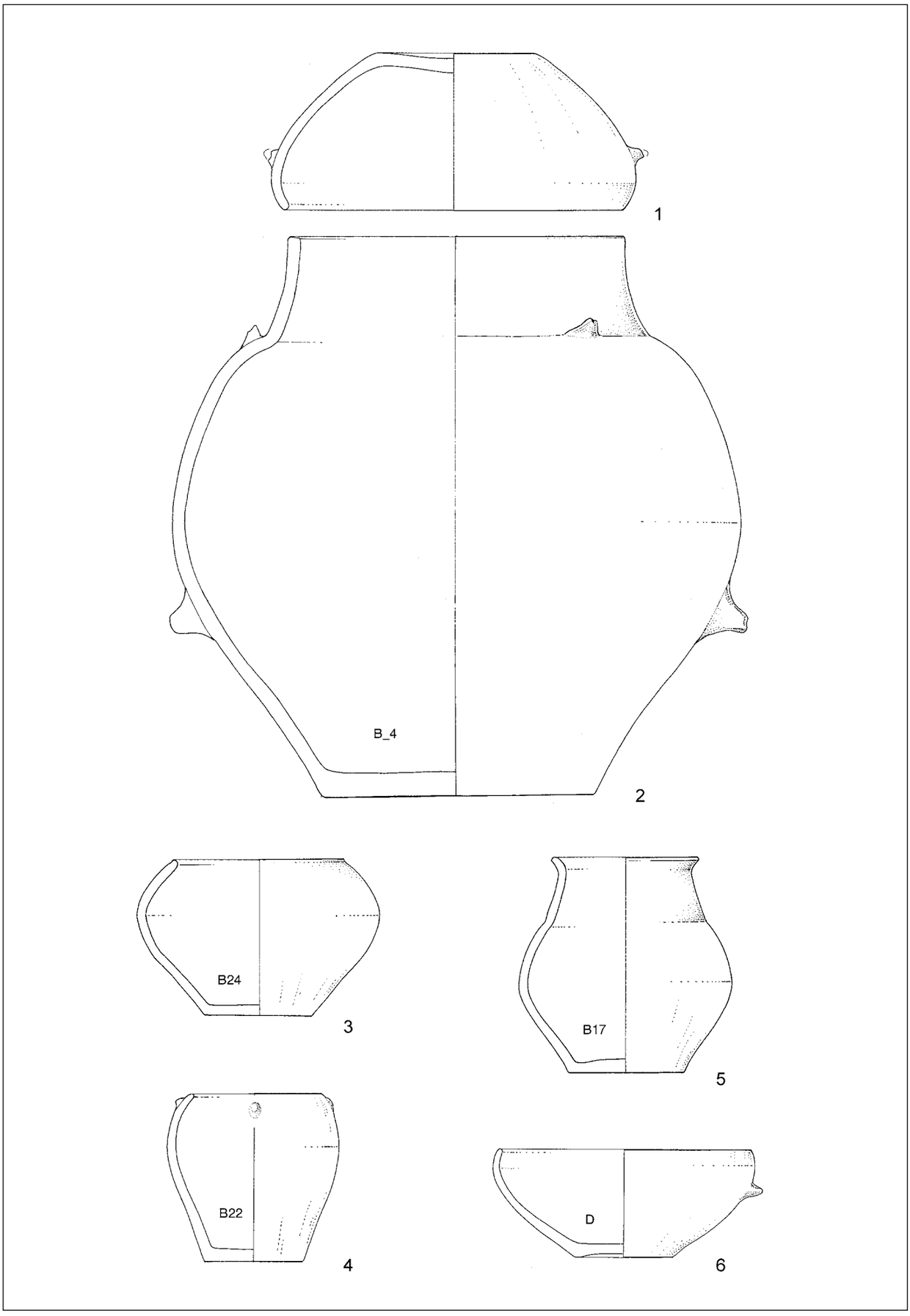

Tabla / Tafel 113
Vače, zbirka Windischgrätz/ Sammlung Windischgrätz

Tabla / Tafel 114
Vače, zbirka Windischgrätz/ Sammlung Windischgrätz

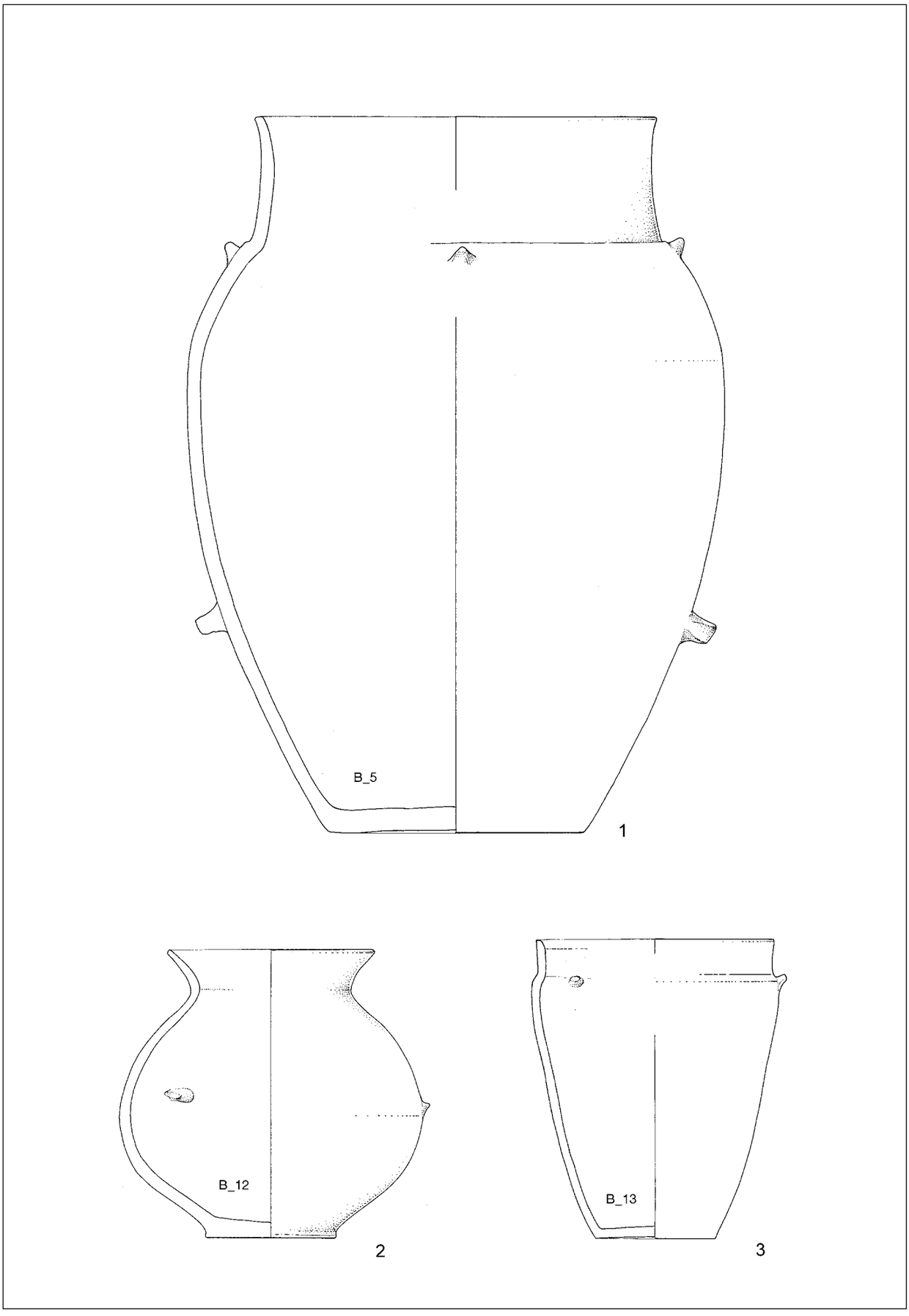

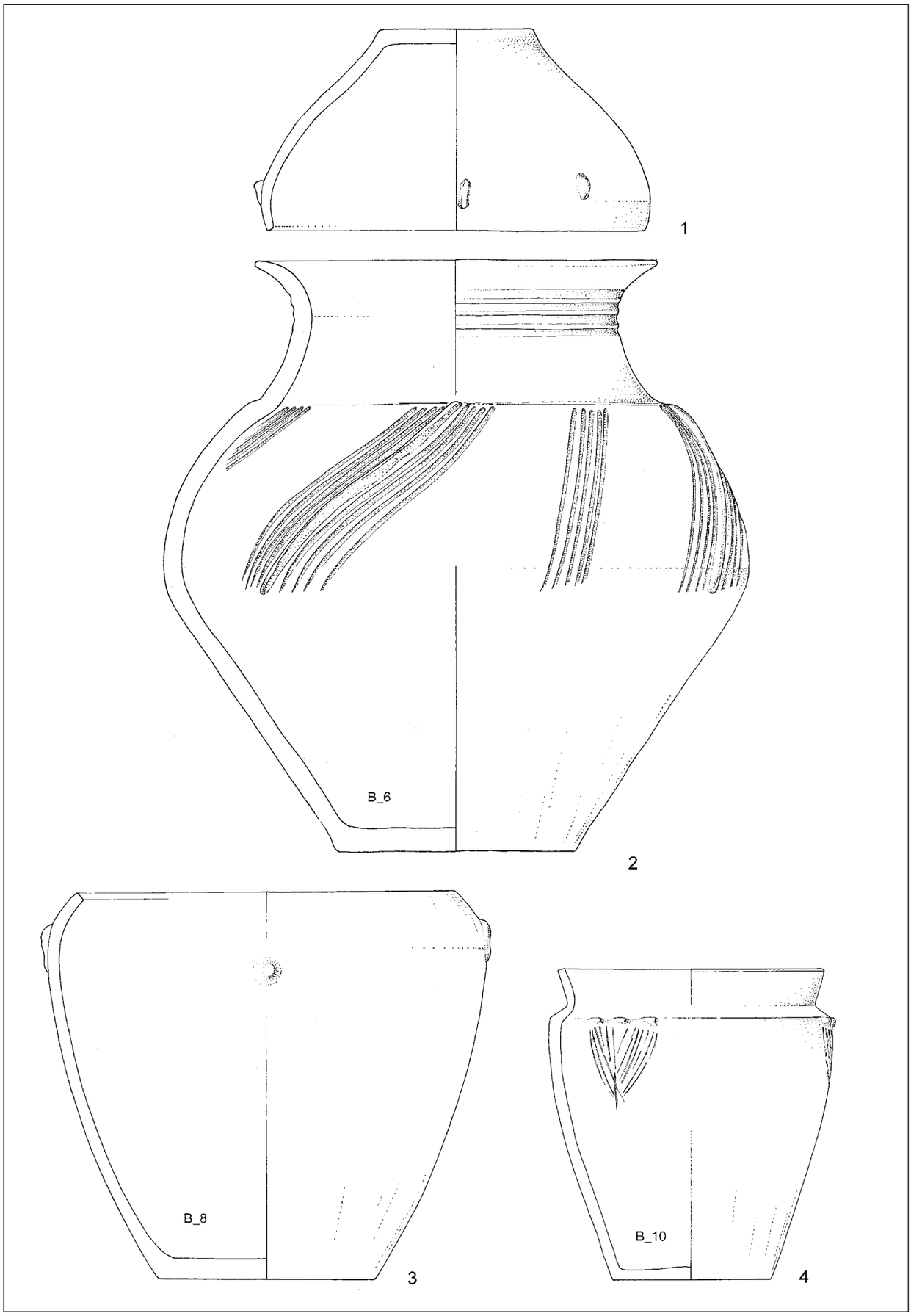

Tabla / Tafel 115
Vače, zbirka Windischgrätz/ Sammlung Windischgrätz

Tabla / Tafel 116
Vače, zbirka Windischgrätz/ Sammlung Windischgrätz

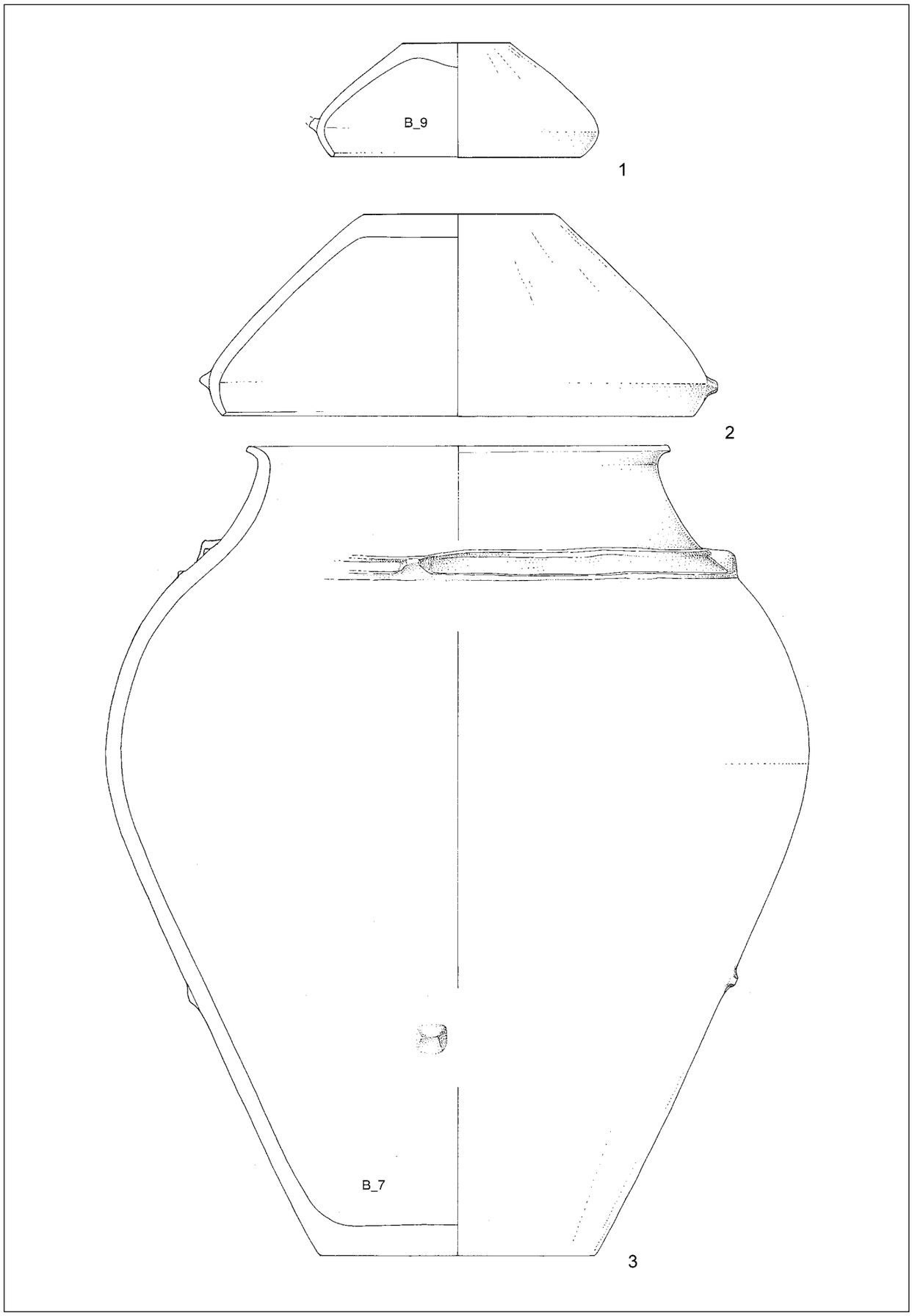

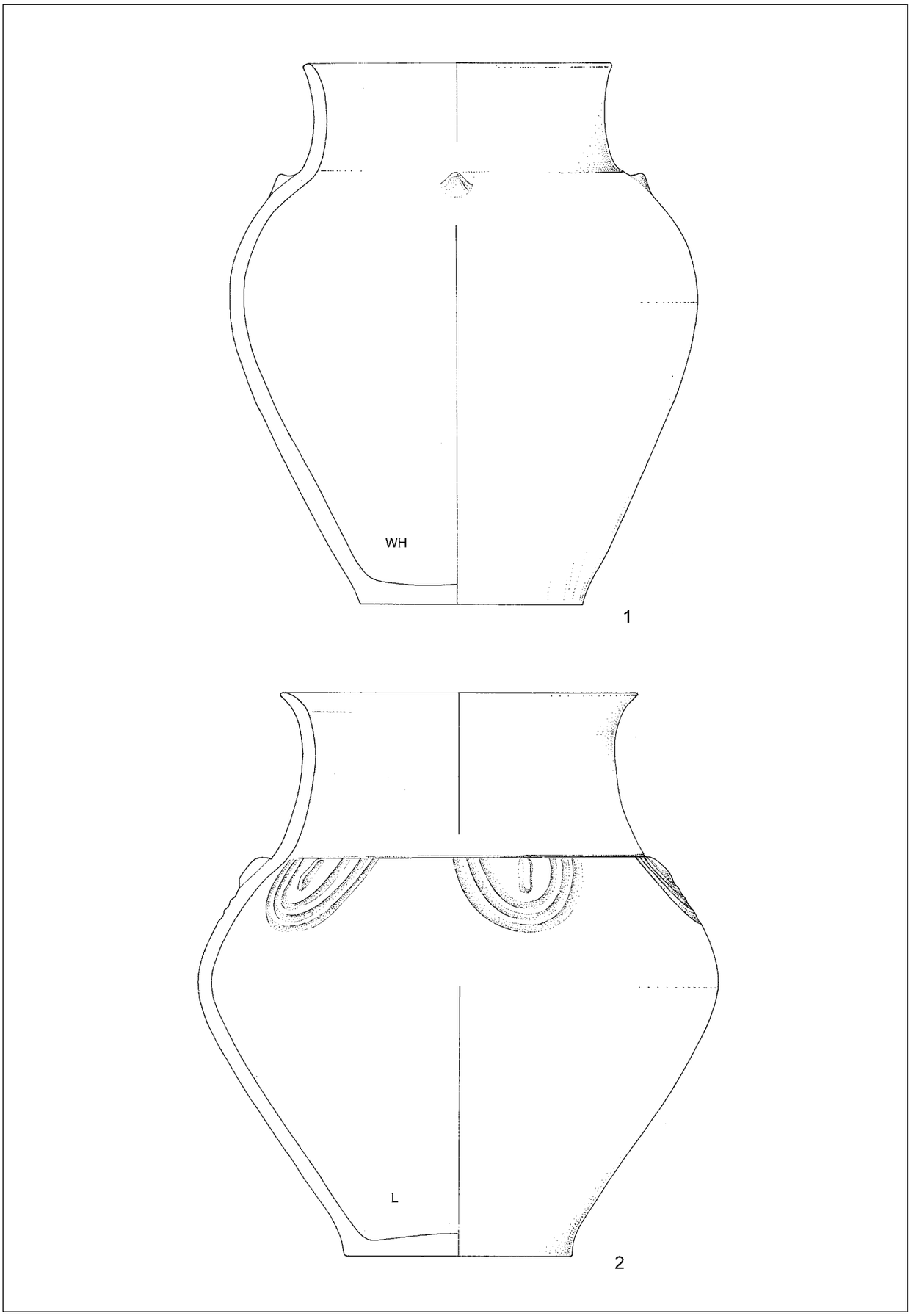

Tabla / Tafel 117
Vače, zbirka Windischgrätz/ Sammlung Windischgrätz

Tabla / Tafel 118
Vače, zbirka Windischgrätz/ Sammlung Windischgrätz

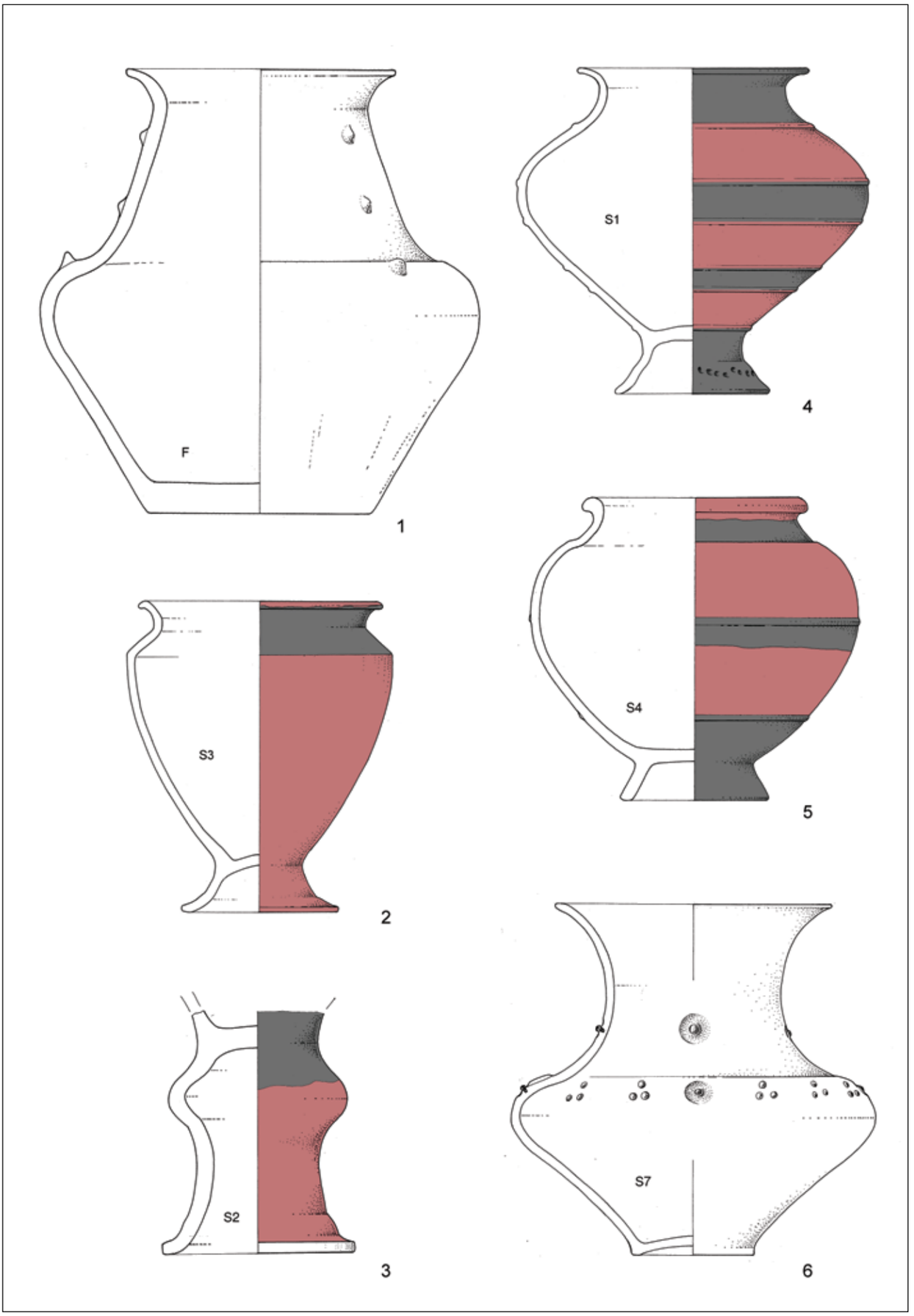

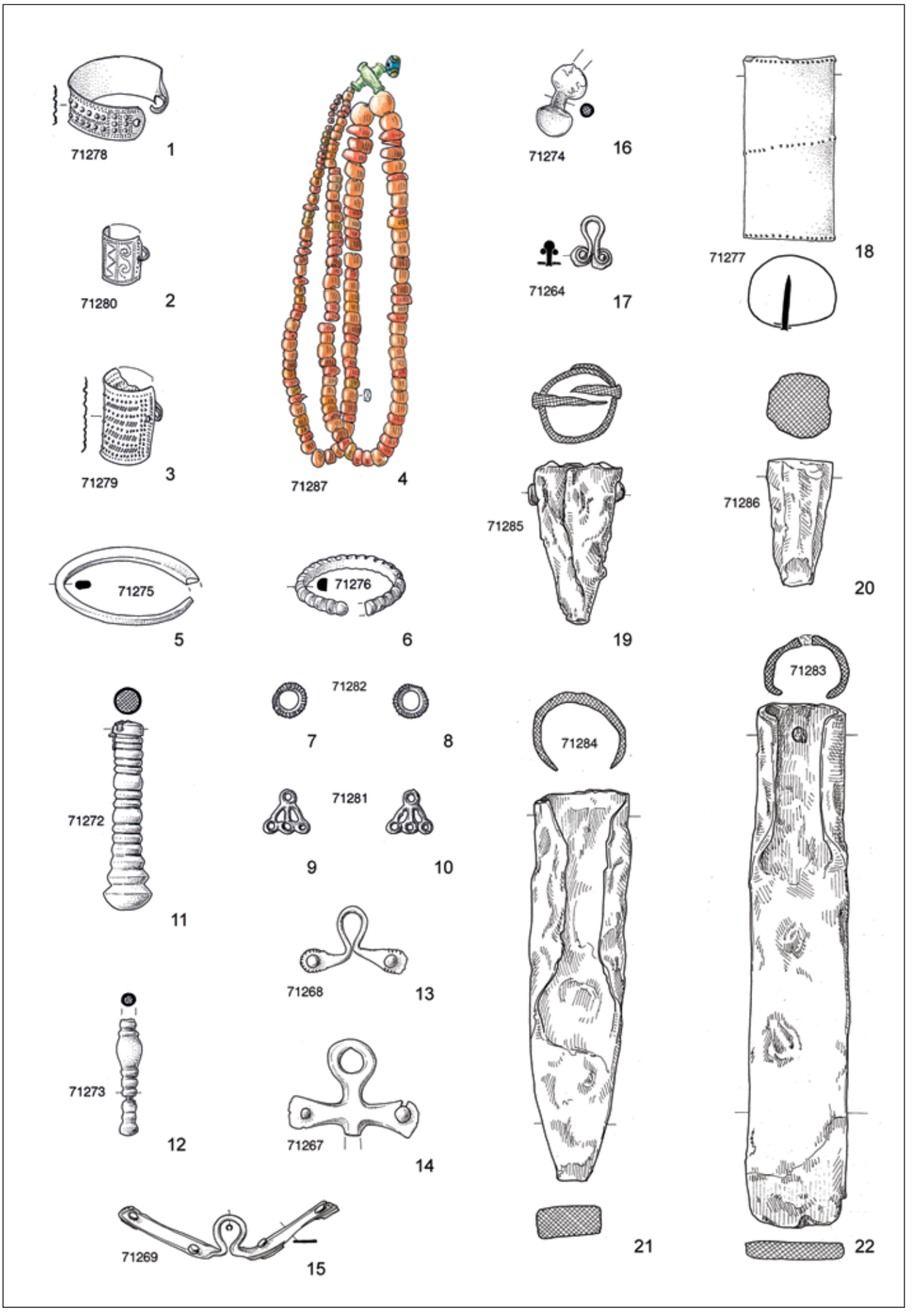

Tabla / Tafel 119
Vače, zbirka Schwarz/ Sammlung Schwarz

Tabla / Tafel 120
Vače, zbirka Schwarz/ Sammlung Schwarz

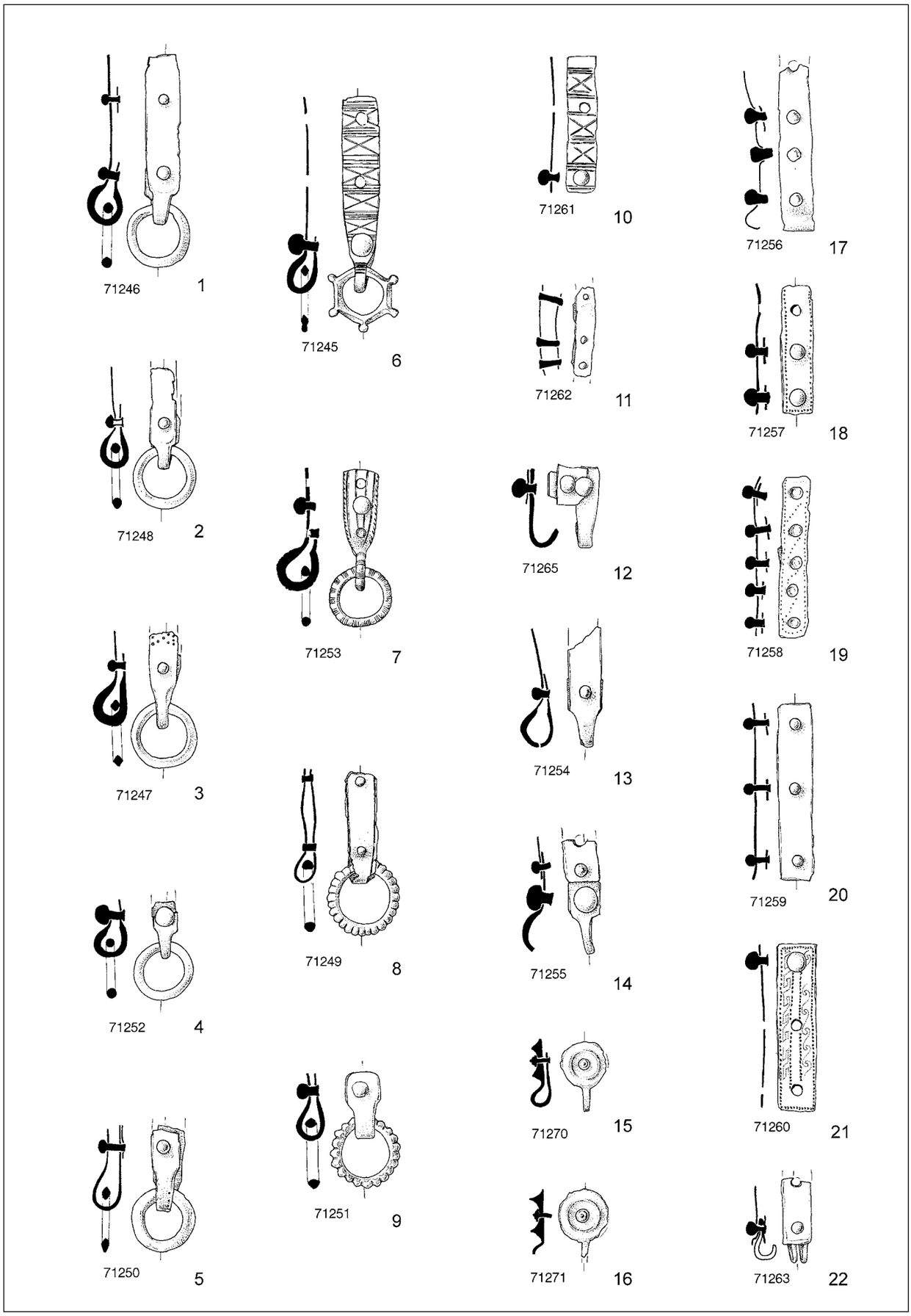

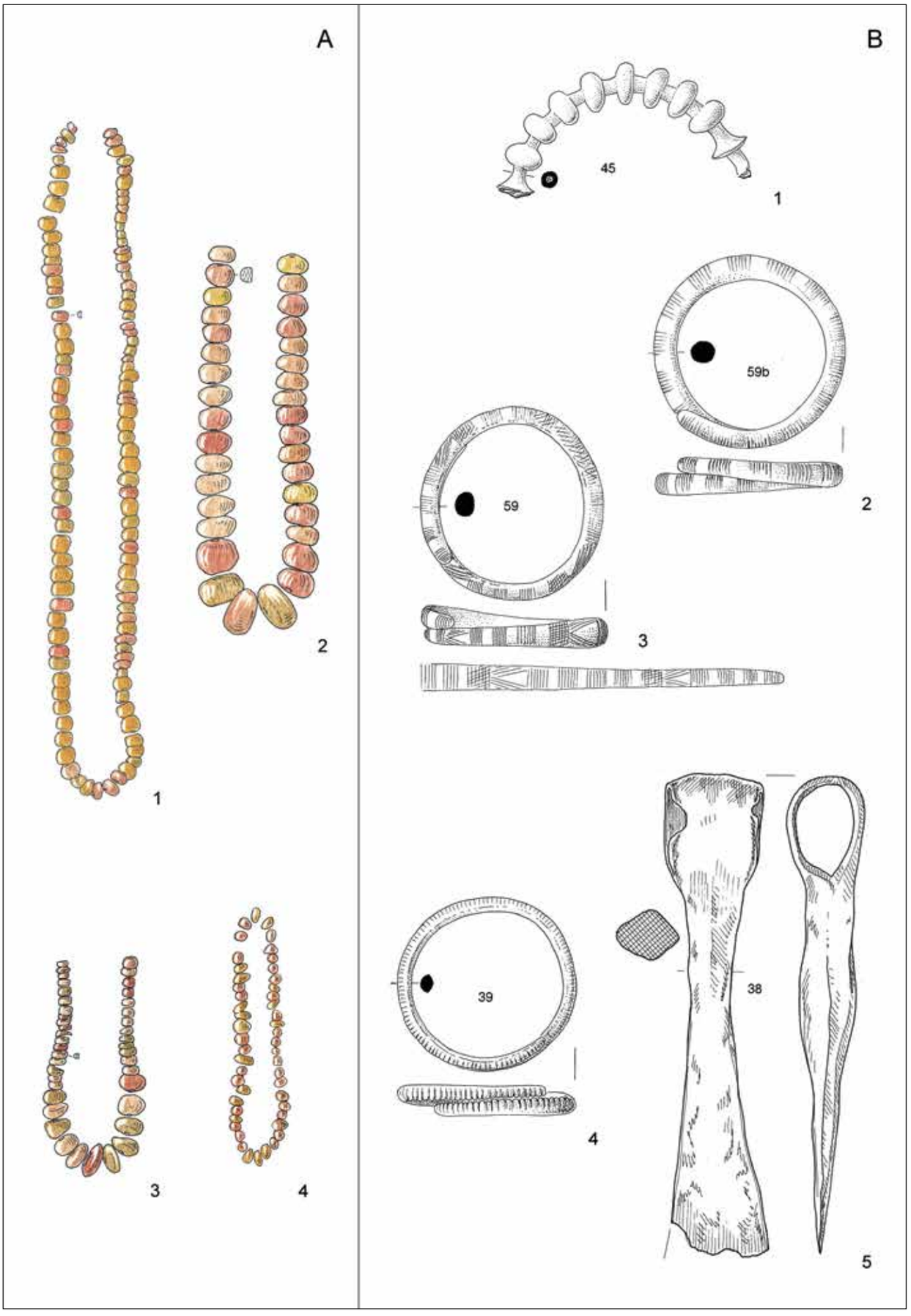

Tabla / Tafel 121
Vače, A (NHMW); B (MVF Berlin)

Tabla / Tafel 122
Vače, zbirka Univerze na Dunaju/ Sammlung der Universität Wien

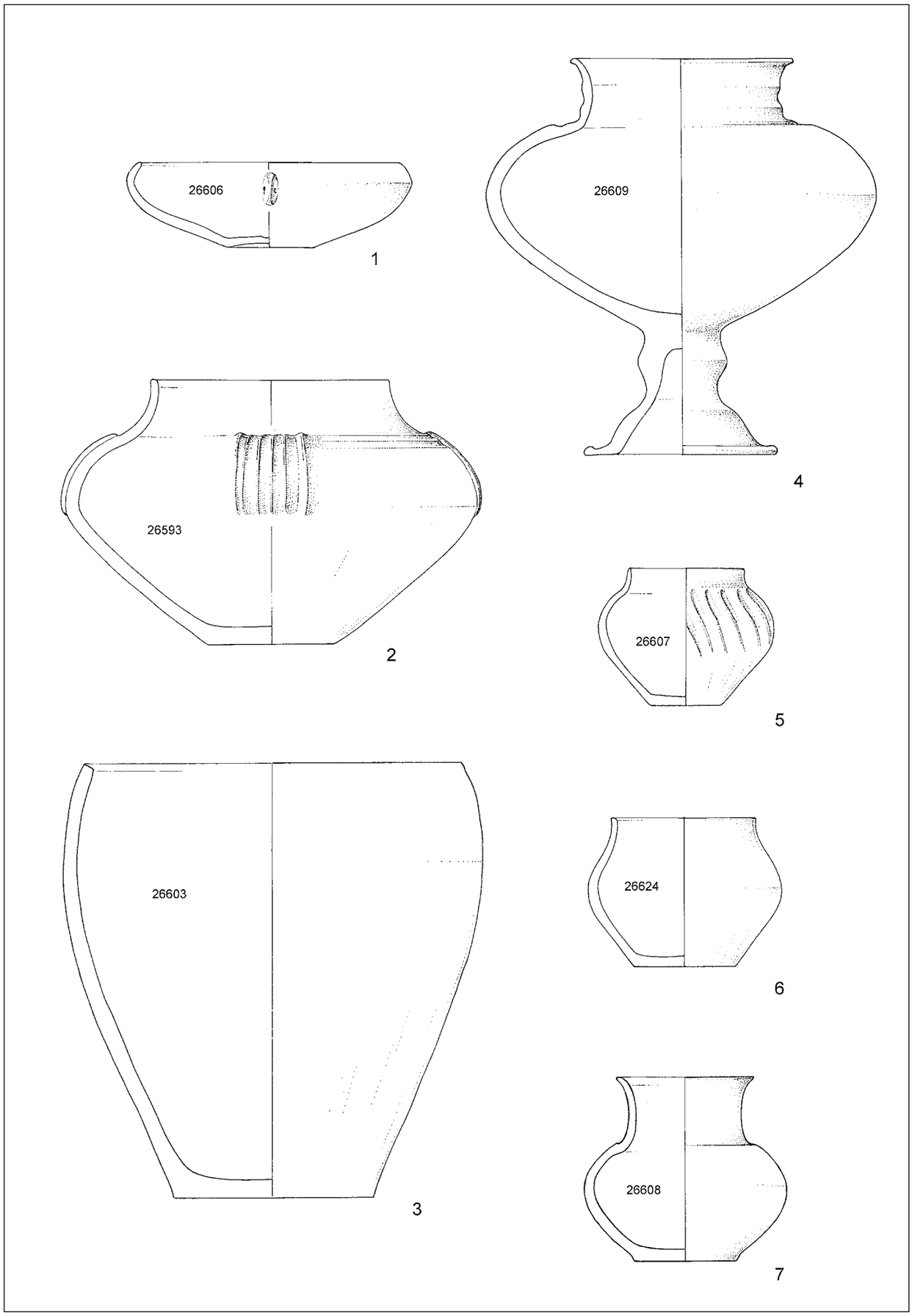

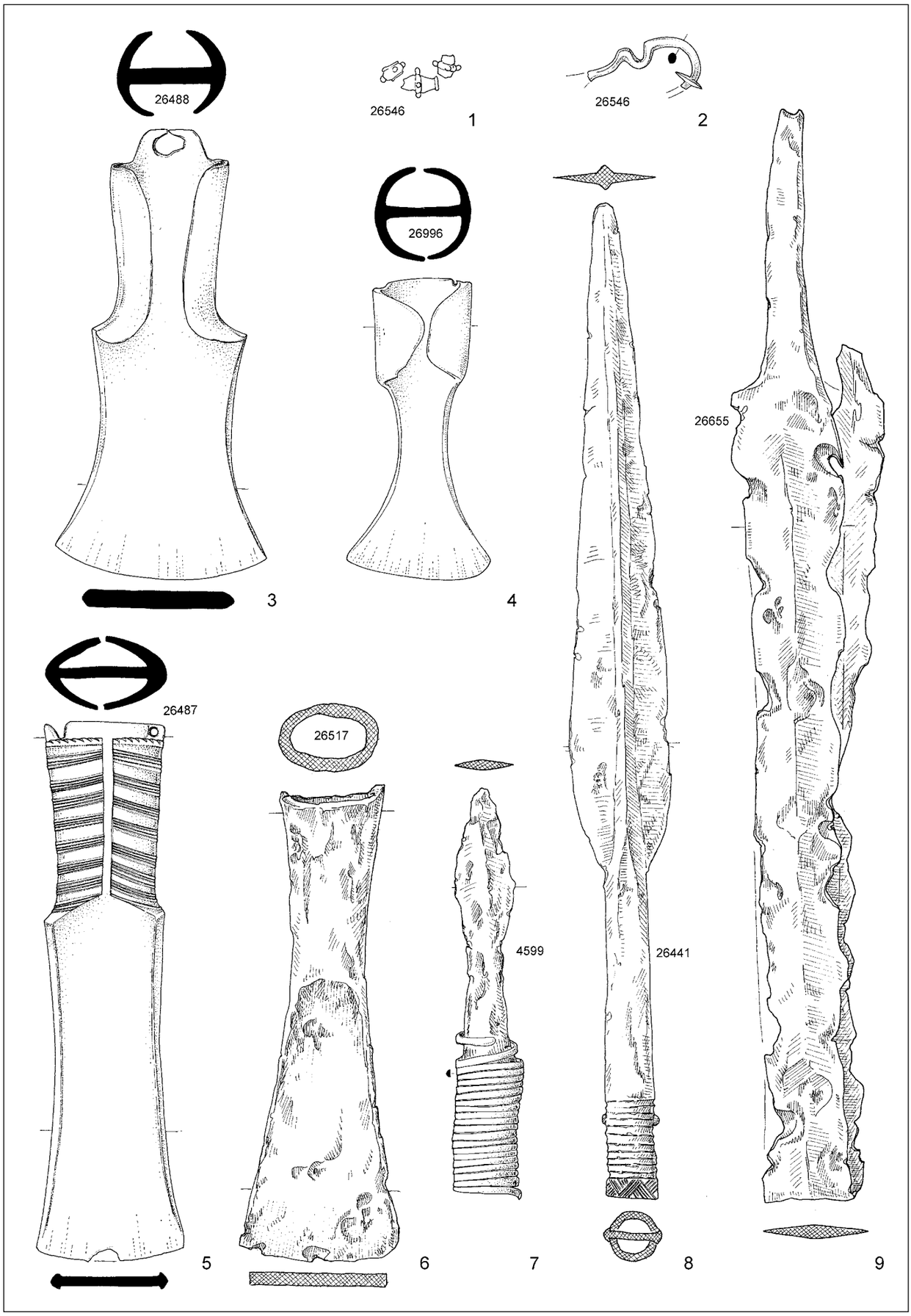

Tabla / Tafel 123
Vače, zbirka Univerze na Dunaju/ Sammlung der Universität Wien

Tabla / Tafel 124
Vače, Reber nad Klenikom, 1878, NMS

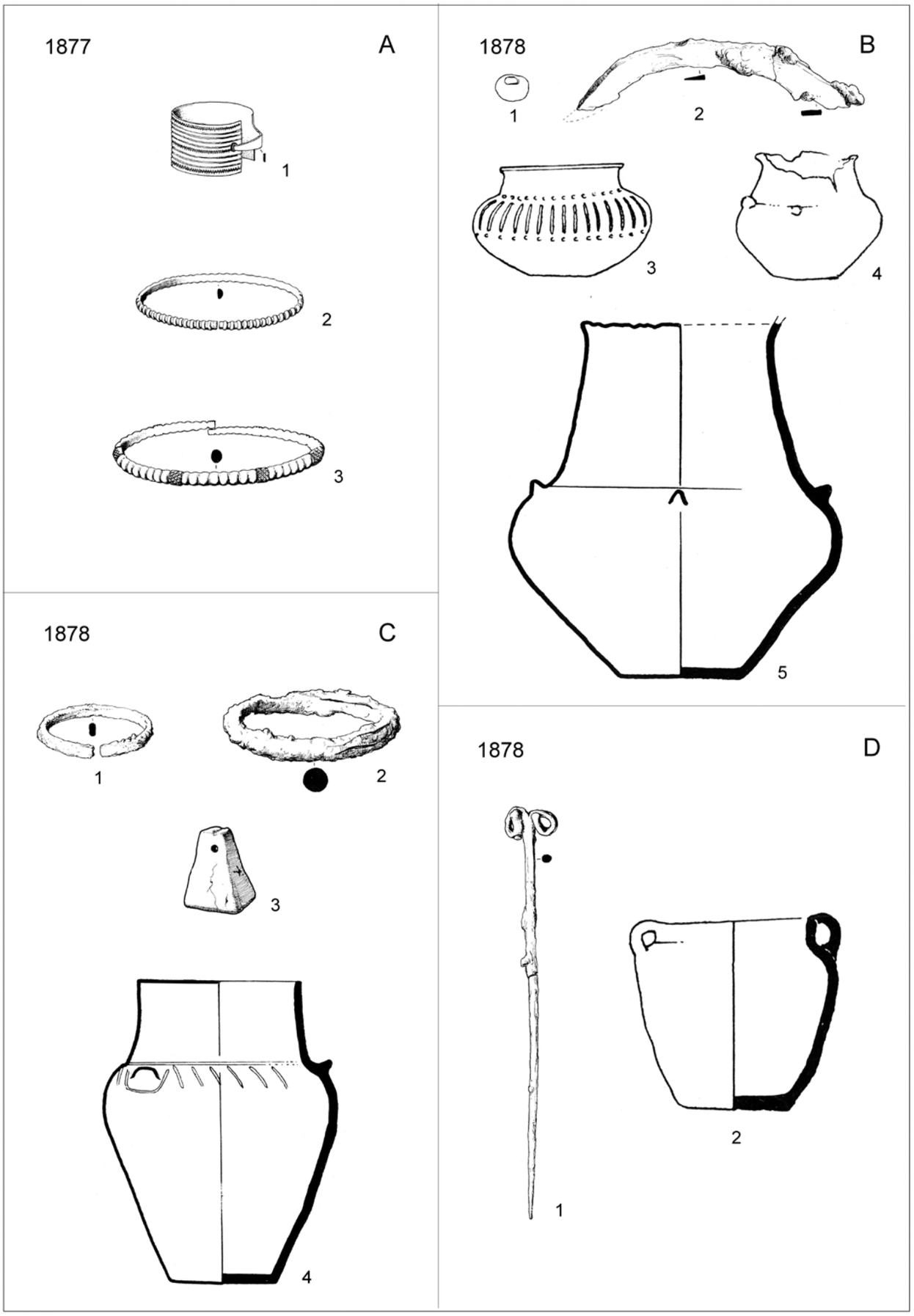

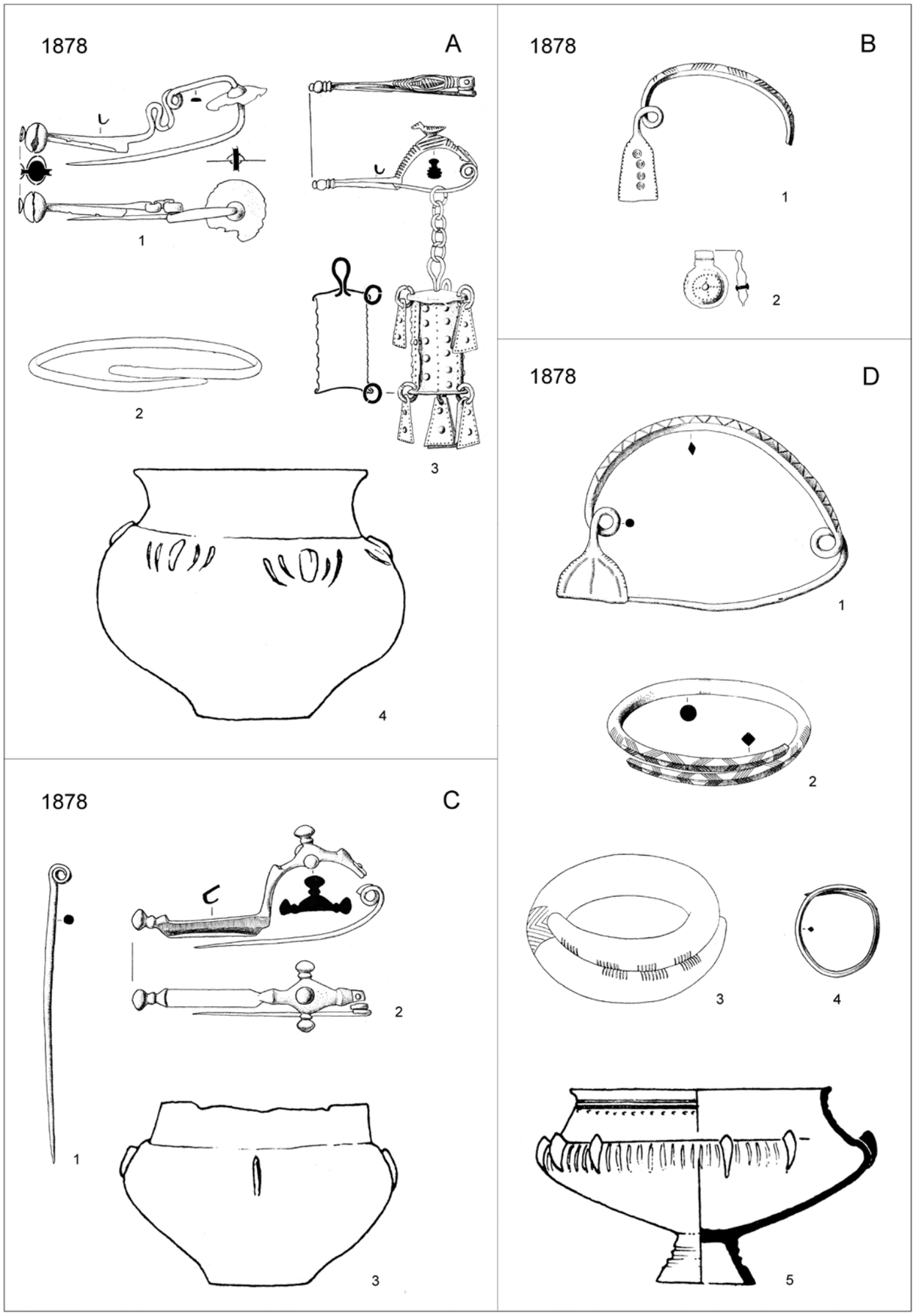

Tabla / Tafel 125
Vače, Reber nad Klenikom, 1878, NMS

Tabla / Tafel 126
Vače, Reber nad Klenikom, 1878, NMS

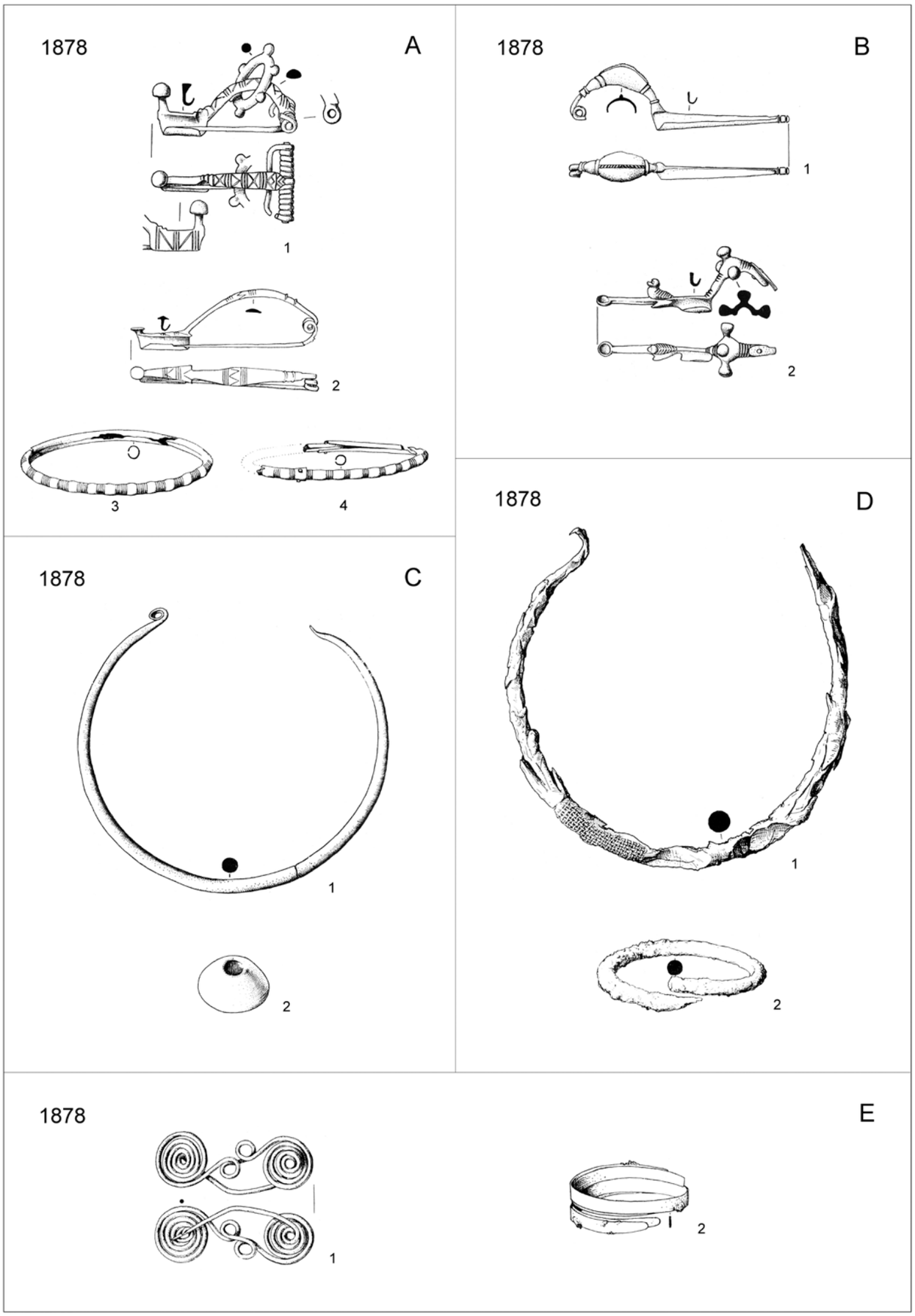

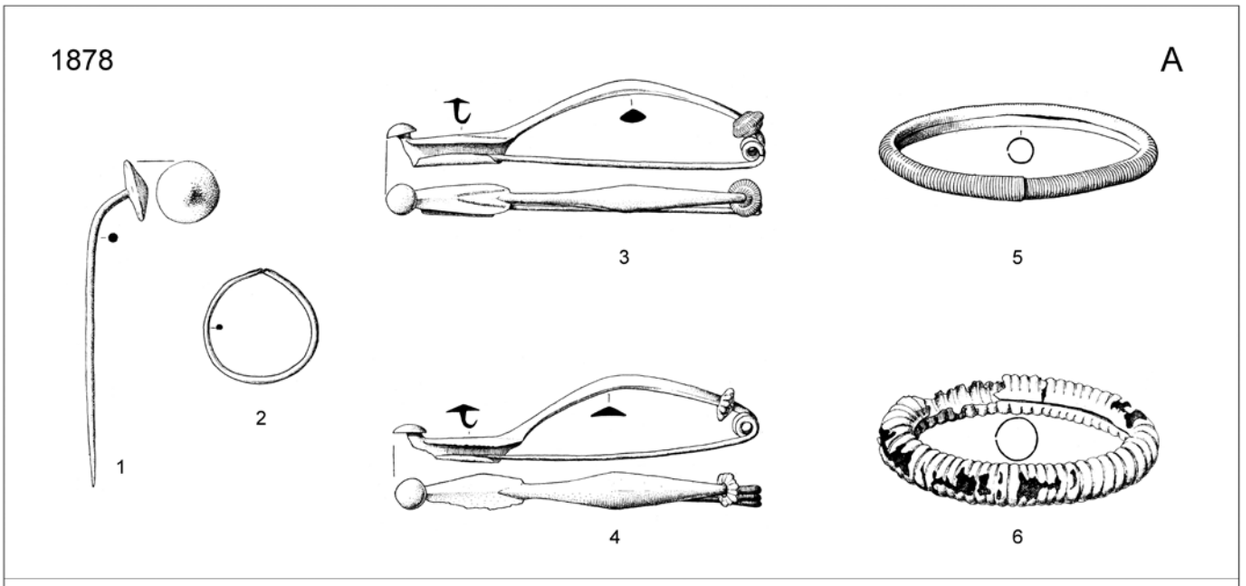

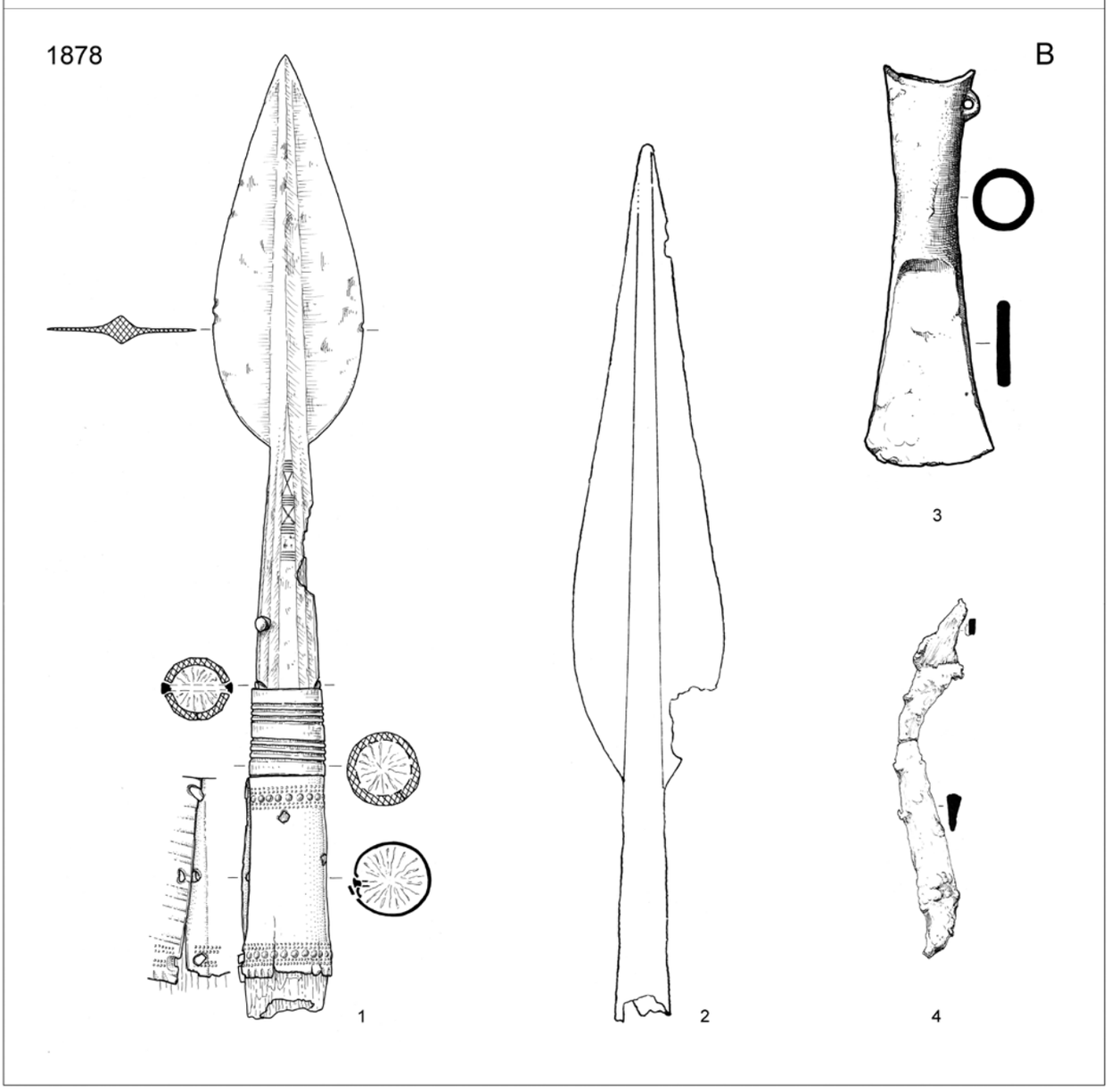

Tabla / Tafel 127
Vače, Reber nad Klenikom, 1878, NMS

Seznam literature / Bibliography / Literaturverzeichnis

Adam 1996
Anne Marie Adam, *Le fibule di tipo celtico nel Trentino*. Patrimonio storico artistico del Trentino 19 (Trento 1996).

Amoroso 1889
Andrea Amoroso, Le necropoli preistoriche dei Pizzughi. *Atti e memorie della Società istriana di archeologia e storia patria* 5, Parenzo 1889, 225–261.

Babbi, Peltz 2013
Andrea Babbi, Uwe Peltz, *La Tomba del Guerriero di Tarquinia / Das Kriegergrab von Tarquinia*. Monographien des Römisch-Germanischen Zentralmuseums 109 (Mainz 2013).

Bader 1983
Tiberiu Bader, *Die Fibeln in Rumänien*. Prähistorische Bronzefunde XIV 6 (München 1983).

Balen-Letunić 1986
Dubravka Balen-Letunić, Revizijska iskopavanja tumula starijeg željeznog doba u Dugoj gori. V/In: *Arheološka istraživanja na Karlovačkom i Sisačkom području*. Izdanja Hrvatskog arheološkog društva 10 (Zagreb 1986) 45–58.

Bartels 1895
Max Bartels, Ueber einen angeschossenen Menschenknochen aus dem Gräberfelde von Watsch in Krain. *Mitteilungen der Anthropologischen Gesellschaft Wien* 25, 1895, 177–180.

Barth 1969
Fritz Eckart Barth, *Die hallstattzeitlichen Grabhügel im Bereiche des Kutscher bei Podsemel (Slowenien)*. Antiquitas 3/5 (Bonn 1969).

Barth 1970
Fritz Eckart Barth, Salzbergwerk und Gräberfeld von Hallstatt. V/In: *Krieger und Salzherren. Hallstattkultur im Ostalpenraum*. Ausstellungskataloge 4. Römisch-Germanisches Zentralmuseum Mainz (Mainz 1970) 40–52.

Bartosiewicz 1998
Laszlo Bartosiewicz, A quantitative assessment of red deer antler as raw material. *Archaeometrical Research in Hungary* 2, 1998, 217–226.

Binding 1993
Ulrike Binding, *Studien zu den figürlichen Fibeln der Frühlatènezeit*. Universitätsforschungen zur prähistorischen Archäologie 16 (Bonn 1993).

Bitenc 2023
Polona Bitenc, Prazgodovinsko grobišče na Pristavi na Bledu. Raziskave v letih 1975-1978 / Prehistoric cemetery at Pristava in Bled. Archaeological investigations in 1975-1978. *Arheološki vestnik* 74, 2023, 385–427.

Blečić Kavur 2014
Martina Blečić Kavur, *Kasno brončano doba na Kvarneru. Na razmeđu svjetova za prijelaza milenija / At the crossroads of worlds at the turn of the millenium: the Late Bronze Age in the Kvarner region*. Katalozi i monografije Arheološkog muzeja u Zagrebu 11 (Zagreb 2014).

Boiardi 1983
Angiola Boiardi, Santa Lucia. Gli oggetti di ornamento personale: alcuni ipotesi sul costume. V/In: *Preistoria del Caput Adriae* (Trieste –Udine 1983) 167–187.

Bökönyi 1968
Sándor Bökönyi, Mecklenburg Collection, Part I. Data on Iron Age Horses of Central and Eastern Europe. *American School of Prehistoric Research, Peabody Museum, Harvard University Bulletin* 25 (Cambridge, Mass. U.S.A. 1968) 1–71.

Bökönyi 1995
Sándor Bökönyi, *Pferdedomestikation, Haustierhaltung und Ernährung*. Archaeolingua Ser. Minor 3 (Budapest 1993).

Bolta 1956
Alojz Bolta, Ilirske najdbe iz Rifnika pri Celju. *Arheološki vestnik* 7, 1956, 259–291.

Božič 2015a
Dragan Božič, Die Situla von Vače gehörte einem Doppelkammhelmträger. V/In: Chr. Gutjahr, G. Tiefengraber (Hrsg.), *Beiträge zur Hallstattzeit am Rande der Südostalpen. Akten des 2. Internationalen Symposiums am 10. und 11. Juni 2010 in Wildon (Steiermark/ Österreich)*. Internationale Archäologie. Arbeitsgemeinschaft, Symposium, Tagung, Kongress 19 / Hengist Studien 3 (Rahden/Westf. 2015) 107–115.

Božič 2015b
Dragan Božič, Zu dem von Jernej Pečnik im Jahre 1889 bei Vače entdeckten Grab mit Doppelkammhelm. V/ In: Chr. Gutjahr, G. Tiefengraber (Hrsg.), *Beiträge zur Hallstattzeit am Rande der Südostalpen. Akten des 2. Internationalen Symposiums am 10. und 11. Juni 2010 in Wildon (Steiermark/Österreich)*. Internationale Archäologie. Arbeitsgemeinschaft, Symposium, Tagung, Kongress 19 / Hengist Studien 3 (Rahden/ Westf. 2015) 117–133.

Božič, Gaspari, Pirkmajer 2020
Dragan Božič, Andrej Gaspari, Darja Pirkmajer, Poznohalštatska grobova s Kovka nad Hrastnikom v Zasavju / Late Hallstatt burials from Kovk above Hrastnik in the Zasavje region (central Slovenia). *Arheološki vestnik* 71, 2020, 499–527.

Bricelj 2003
Maja Bricelj, *Žarno grobišče s Kapiteljske njive v Novem mestu*. Diplomsko delo. Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za arheologijo (Ljubljana 2003), neobljavljeno/ unpublished.

Buzzarello, Santinon 2015
Silvano Buzzarello, Federica Santinon, IV.1.5 Il microscavo degli ossuari delle tombe 10, 11 e 12. V/ In: G. Gangemi, M. Bassetti, D. Voltolini, *Le signore dell´Alpago. La necropoli preromana di »Pian de la Gnela« Pieve d´Alpago (Belluno),* (Treviso 2015) 99–109.

Canciani, von Hase 1979
Fulvio Canciani, Friedrich-Wilhelm von Hase, *La Tomba Bernardini di Palestrina*. Latium Vetus 2 (Roma 1979).

Cianfarani 1976
Valerio Cianfarani, Culture arcaiche dell`Italia medio-adriatica. *Popoli e civiltà dell´Italia antica* 5 (Roma 1976) 11–106.

Carancini 1975
Gian Luigi Carancini, *Die Nadeln in Italien/Gli spilloni nell´Italia continentale*. Prähistorische Bronzefunde XIII 2 (München 1975).

Cestnik 2009a
Vojka Cestnik, *Arheološka dediščina Vač. Vodič po Arheološki poti Vače* (Vače 2009).

Cestnik 2009b
Vojka Cestnik, *Arheološka pot Vače. GEOSS* (Vače 2009).

Cestnik 2010a
Vojka Cestnik, Arheološke in kulturno-zgodovinske poti med stroko in javnostjo. *Argo* 53/2, 2010, 50–57.

Cestnik 2010b
Vojka Cestnik, Arheološka pot Vače, *Argo* 53/2, 2010, 75–77.

Cestnik 2011
Vojka Cestnik, *Obročast nakit starejše železne dobe na Dolenjskem, 1.–2.* Doktorska disertacija/ PhD thesis. Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za arheologijo, (Ljubljana 2011), neobjavljeno/ unpublished.

Cestnik 2022
Vojka Cestnik, *Utrip središča srca Slovenije. Kronologija uresničevanja Projekta GEOSS 2009–2021. 3. kronika Društva GEOSS* (Vače 2022).

Colombi 2018
Camilla Colombi, *La necropoli di Vetulonia nel periodo orientalizzante*. Italiká 5 (Wiesbaden 2018).

Corazza, Vitri 2001
Susi Corazza, Serena Vitri, *La necropoli di Misincinis dopo lo scavo. Primi risultati delle indagini 1995-1997* (Udine 2001).

Čerče, Šinkovec 1995
Peter Čerče, Irena Šinkovec, Katalog depojev pozne bronaste dobe / Catalogue of Hoards of the Urnfield Culture. V/In: B. Teržan (ur./ed.), *Depojske in posamezne kovinske najdbe bakrene in bronaste dobe na Slovenskem I / Hoards and individual metal finds from Eneolithic and Bronze Ages in Slovenia I*. Katalogi in monografije 29 (Ljubljana 1995) 129–232.

Deschmann, von Hochstetter 1879
Carl Deschmann, Ferdinand von Hochstetter, Prähistorische Ansiedlungen und Begräbnisstätten in Krain. Erster Bericht. *Denkschriften der kaiserlichen*

Akademie der Wissenschaften, math.-naturw. Cl. XLII/ I (Wien 1879) 1–36, Taf. 1–20 (Separatum in NMS).

Deschmann 1883
Karl Deschmann, Ein Kunstwerk altetruskischer Metall-Technik I-III. *Mittheilungen der k. k. Central-Commission zur Erforschung und Erhaltung der kunst- und historischen Denkmale NF* 9, 1883, 16–24, 51–58, 99–103.

Dobiat 1980
Claus Dobiat, *Das hallstattzeitliche Gräberfeld von Kleinklein und seine Keramik*. Schild von Steier, Beiheft 1 (Graz 1980).

Draksler 2007
Matej Draksler, Območje Zagorja ob Savi v prazgodovini. *Arheološki vestnik* 58, 2007, 121–155.

Drovenik 1987
Matija Drovenik, Bakrova nahajališča v Sloveniji / Copper ore Deposits in Slovenia. V/In: *Bronasta doba na Slovenskem, 18.-8. st. pr.n.št.* (Ljubljana 1987), 25–29.

Drovenik, Pleničar, Drovenik 1980
Matija Drovenik, Mario Pleničar, Franc Drovenik, Nastanek rudišč v SR Sloveniji / The origin of Slovenian ore deposits. *Geologija. Razprave in poročila* 23/1, 1980, 1–157 (priloga: Metalografska karta Slovenije).

Dular A. 1991
Anja Dular, *Prazgodovinska grobišča v okolici Vinjega vrha nad Belo cerkvijo. Šmarjeta II / Die vorgeschichtlichen Nekropolen in der Umgebung von Vinji vrh oberhalb von Bela cerkev. Šmarjeta II*. Katalogi in monografije 26 (Ljubljana 1991).

Dular 1978
Janez Dular, *Podzemelj*. Katalogi in monografije 16 (Ljubljana 1978).

Dular 1979
Janez Dular, Žarno grobišče na Borštku v Metliki / Das Urnenfeld auf Borštek in Metlika. *Arheološki vestnik* 30, 1979, 65–100.

Dular 1982
Janez Dular, *Halštatska keramika v Sloveniji / Die Grabkeramik der älteren Eisenzeit in Slowenien*. SAZU, Cl. I, Dela/Opera 23/12 (Ljubljana 1982).

Dular 1983
Janez Dular, Gomilno grobišče v Loki pri Črnomlju / Die Hügelgräbernekropole in Loka bei Črnomelj. *Arheološki vestnik* 34, 1983, 219–244.

Dular 2002
Janez Dular, Dolnji Lakoš in mlajša bronasta doba med Muro in Savo / Dolnji Lakoš und die Jungbronzezeit zwischen der Mur und der Save. V/In: J. Dular, I. Šavel, S. Tecco Hvala, *Bronastodobno naselje Oloris pri Dolnjem Lakošu / Bronzezeitliche Siedlung Oloris bei Dolnji Lakoš*. Opera Instituti Archaeologici Sloveniae 5 (Ljubljana 2002) 143–223.

Dular 2003
Janez Dular, *Halštatske nekropole Dolenjske / Die hallstattzeitlichen Nekropolen in Dolenjsko.* Opera Instituti Archaeologici Sloveniae 6 (Ljubljana 2003).

Dular 2009
Janez Dular, Sava v bronasti in železni dobi. V/In: J. Peternel (ur.), *Ukročena lepotica. Sava in njene zgodbe* (Sevnica 2009) 36–41.

Dular 2016
Janez Dular, Der eisenzeitliche Zentralort Vače und seine kriegerische Elite / Železnodobno središče Vače in njegova bojevniška elita. *Arheološki vestnik* 67, 2016, 73–104.

Dular 2019
Janez Dular, Zgodbe o vaški situli / The story of the Vače situla. *Argo* 62/1, 2019, 10–33.

Dular 2020
Janez Dular, Nova spoznanja o poselitvi Dolenjske v starejši železni dobi / On the Early Iron Age settlement pattern of Dolenjska. *Arheološki vestnik* 71, 2020, 395–420.

Dular 2021
Janez Dular, *Gradivo za topografijo Dolenjske, Posavja in Bele krajine v železni dobi.* E-Monographiae Instituti Archaeologici Sloveniae 10 (Ljubljana 2021).

Dular, Tecco Hvala 2007
Janez Dular, Sneža Tecco Hvala, *South-Eastern Slovenia in the Early Iron Age / Jugovzhodna Slovenija v starejši železni dobi*. Opera Instituti Archaeologici Sloveniae 12 (Ljubljana 2007).

Dular et al. 1991
Janez Dular, Borut Križ, Drago Svoljšak, Sneža Tecco Hvala, Utrjena prazgodovinska naselja v Mirenski in Temeniški dolini / Befestigte prähistorische Siedlungen in der Mirenska dolina und der Temeniška dolina. *Arheološki vestnik* 42, 1991, 65–198.

Eckhardt 1991
Holger Eckhardt, Der schwirende Tod – die Bogenwaffe der Skythen. V/In: R. Rolle, M.

Müller-Wille, K. Schietzel (Hrsg.), *Gold der Steppe. Archäologie der Ukraine*. Ausstellungskatalog (Schleswig 1991) 143–149.

Eckhardt 1996
Holger Eckhardt, *Pfeil und Bogen. Eine archäologisch-technologische Untersuchung zu urnenfelder- und hallstattzeitlichen Befunden*. Internationale Archäologie 21 (Espelkamp 1996).

Egg 1986
Markus Egg, *Italische Helme. Studien zu den ältereisenzeitlichen Helmen Italiens und der Alpen*. Römisch-Germanisches Zentralmuseum, Monographien 11, 1–2 (Mainz 1986).

Egg 1996
Markus Egg, *Das hallstattzeitliche Fürstengrab von Strettweg bei Judenburg in der Obersteiermark*. Römisch-Germanisches Zentralmuseum, Monographien 37 (Mainz 1996).

Egg 1999
Markus Egg, Waffenbrüder? Eine ungewöhnliche Bestattung der Frühlatènezeit in Novo mesto in Slowenien. *Jahrbuch des Römisch-Germanischen Zentralmuseums Mainz* 46, 1999, 317–358.

Egg, Neuhäuser, Škoberne 1998
Markus Egg, Ulrike Neuhäuser, Želimir Škoberne, Ein Grab mit Schüsselhelm aus Budinjak in Kroatien. *Jahrbuch des Römisch-Germanischen Zentralmuseums Mainz* 45, 1998, 435–472.

von Eles Masi 1986
Patrizia von Eles Masi, *Le fibule dell´Italia settentrionale*. Prähistorische Bronzefunde XIV 5 (München 1986).

Fekete 1986
Maria Fekete, Früheisenzeitliche Fibelherstellung in Transdanubien. Beiträge zur Geschichte der Toreutik und des Handels. *Veröffentlichungen des Museums für Ur- und Frühgeschichte Potsdam* 20, 1986, 249–266.

Fogolari, Frey 1965
Giulia Fogolari, Otto-Herman Frey, Considerazioni tipologiche e cronologiche sul II e il III periodo atestino, *Studi Etruschi* 33, 1965, 237–293.

Frey 1969
Otto-Herman Frey, *Die Entstehung der Situlenkunst. Studien zur figürlich verzierten Toreutik von Este*. Römisch-Germanische Forschungen 31 (Berlin 1969).

Frey 1970
Otto-Herman Frey, Figürlich verzierte Bronzeblecharbeiten aus Hallstatt und dem Südostalpengebiet. V/In: *Krieger und Salzherren. Hallstattkultur im Ostalpenraum*. Römisch-Germanisches Zentralmuseum Mainz, Ausstellungskataloge 4 (Mainz 1970) 82–95.

Frey 1971
Otto-Herman Frey, Fibeln vom westhallstättischen Typus aus dem Gebiet südlich der Alpen. Zum Problem der keltischen Wanderung. V/In: *Oblatio. Raccolta di studi di antichità ed arte in onore di A. Calderini* (Como 1971) 355–386.

Frey 1980
Otto-Herman Frey, La cronologia di Este nel quadro dei raporti culturali con l´area hallstattiana. V/In: *Este e la civiltá paleoveneta a cento anni dalle prime scoperte.* Atti dell´ XI convegno di Studi Etruschi e Italici, Este – Padova, 27 giugno – 1 luglio 1976 (Firenze 1980) 69–84.

Frey 1996
Otto-Herman Frey, Die Funde aus den Fürstengräbern. V/In: *Die Keltenfürsten vom Glauberg. Ein frühkeltischer Fürstengrabhügel am Hang des Glauberges bei Glauburg-Glauberg, Wetteraukreis*. Archäologische Denkmäler in Hessen 128/129 (Wiesbaden 1996) 55–100.

Frey, Gabrovec 1971
Otto-Herman Frey, Stane Gabrovec, Zur Chronologie der Hallstattzeit im Ostalpenraum. Bologna – Este – Sv. Lucija – Dolenjska (Unterkrain) – Hallstatt. *Actes du VIIIe Congrès international des sciences préhistoriques et protohistoriques UISPP* 1 (Beograd 1971) 193–218.

Gabrovec 1950
Stane Gabrovec, Dve novi najdbi čelad s slovenskega ozemlja. *Arheološki vestnik* 1, 1950, 87 –112.

Gabrovec 1956
Stane Gabrovec, Ilirska gomila v Volčjih njivah / The Illyrian tumulus at Volčje njive. *Arheološki vestnik* 7, 1956, 62–130.

Gabrovec 1960a
Stane Gabrovec, *Prazgodovinski Bled / The Prehistory of Bled* (Ljubljana 1960).

Gabrovec 1960b
Stane Gabrovec, Mesto Kranja v prazgodovini slovenskega ozemlja. V/In: *900 let Kranja. Spominski zbornik* (Kranj 1960), 11–30.

Gabrovec 1962–1963
Stane Gabrovec, Halštatske čelade jugovzhodnoalpskega kroga / Die hallstättischen Helme des südostalpinen Kreises. *Arheološki vestnik* 13–14, 1962–1963, 293–347.

Gabrovec 1964–1965
Stane Gabrovec, Halštatska kultura v Sloveniji / Die Hallstattkultur Sloweniens. *Arheološki vestnik* 15–16, 1964–1965, 21–63.

Gabrovec 1965
Stane Gabrovec, Kamniško ozemlje v prazgodovini. *Kamniški zbornik* 10, 1965, 89–134.

Gabrovec 1965–1966
Stane Gabrovec, Pomen groba s sestavljeno čelado z Vač / Das Helmgrab von Vače und seine Bedeutung für den südostalpinen Kreis. *Zgodovinski časopis 19–20 (Zwitterjev zbornik)*, 1965–1966, 81–90.

Gabrovec 1966a
Stane Gabrovec, Zur Hallstattzeit in Slowenien. *Germania* 44, 1966, 1–48.

Gabrovec 1966b
Stane Gabrovec, Zagorje v prazgodovini / Zagorje in der Vorgeschichte. *Arheološki vestnik* 17, 1966, 19–36.

Gabrovec 1968
Stane Gabrovec, Grob s trinožnikom iz Novega mesta / Das Dreifussgrab aus Novo mesto. *Arheološki vestnik* 19, 1968, 157–188.

Gabrovec 1970
Stane Gabrovec, Dvozankaste ločne fibule. Doprinos k problematici začetka železne dobe na Balkanu in v jugovzhodnih Alpah. *Godišnjak 8, Centar za balkanološka ispitivanja 6*, Sarajevo 1970, 5–65.

Gabrovec 1973
Stane Gabrovec, Začetek halštatskega obdobja v Sloveniji / Der Beginn der Hallstattzeit in Slowenien. *Arheološki vestnik* 24, 1973, 338–385.

Gabrovec 1987
Stane Gabrovec, Dolenjska grupa. V/In: A. Benac, S. Gabrovec (ur.), *Praistorija jugoslavenskih zemalja V. Željezno doba* (Sarajevo 1987) 29–119.

Gabrovec et al. 1994
Stane Gabrovec, Otto-Herman Frey, Volker Pingel, Drago Svoljšak, Biba Teržan, Janez Dular, Sándor Bökönyi, Stanko Buser, Drago Meze, Janez Meterc, *Stična I. Naselbinska izkopavanja / Siedlungsausgrabungen.* Katalogi in monografije 28 (Ljubljana 1994).

Gabrovec 1998
Stane Gabrovec, Starè France. V/In: *Enciklopedija Slovenije 12/ Slovenska n–Sz* (Ljubljana 1998) 277.

Gabrovec et al. 2006
Stane Gabrovec, Ana Kruh, Ida Murgelj, Biba Teržan, *Stična II/1. Gomile starejše železne dobe / Grabhügel aus der älteren Eisenzeit. Katalog*. Katalogi in monografije 37 (Ljubljana 2006).

Gabrovec 2008
Stane Gabrovec, Stiške gomile / Stična Grabhügel. V/ In: S. Gabrovec, B. Teržan, *Stična II/2. Gomile starejše železne dobe. Razprave / Grabhügel aus der älteren Eisenzeit. Studien.* Katalogi in monografije 38 (Ljubljana 2008/2010) 7–60.

Gabrovec, Mihovilić 1987
Stane Gabrovec, Kristina Mihovilić, Istarska grupa. V/ In: A. Benac, S. Gabrovec (ur.), *Praistorija jugoslavenskih zemalja V. Željezno doba* (Sarajevo 1987) 293–338.

Gabrovec, Svoljšak 1983
Stane Gabrovec, Drago Svoljšak, *Most na Soči (S. Lucia) I. Zgodovina raziskovanj in topografija / Storia delle richerche e topografia*. Katalogi in monografije 22 (Ljubljana 1983).

Gambacurta 1996
Giovanna Gambacurta, Oderzo. 5.1. I materiali. V/In: *La protostoria tra Sile e Tagliamento. Antiche genti tra Veneto e Friuli* (Padova 1996) 149–153.

Gambacurta, Nascimbene 2008
Giovanna Gambacurta, Alexia Nascimbene, Il Veneto orientale tra VI e III secolo a.C.: corrispondenze. V/In: *I Veneti antichi. Novità e aggiornamenti. Atti del convegno di studio, Isola della Scala 15. ottobre 2005* (Verona 2008) 101–122.

Gaspari, Turk 2009
Andrej Gaspari, Peter Turk, Darovi bogovom in prednikom. V/In: *Ljubljanica – kulturna dediščina reke* (Ljubljana 2009) 62–67.

Gergova 1987
Diana Gergova, *Früh- und ältereisenzeitliche Fibeln in Bulgarien*. Prähistorische Bronzefunde XIV 7 (München 1987).

Gleirscher 2020
Paul Gleirscher, Keltischer oder etruskischer Einfluss? Ein späthallstattzeitlicher Armreif mit gegenständiger Kopfzier aus Möllbrücke (Kärnten). *Archaeologia Austriaca* 104, 2020, 231–251.

Grahek 2004
Lucija Grahek, Halštatska gomila na Hribu v Metliki / A Hallstatt tumulus at Hrib in Metlika. *Arheološki vestnik* 55, 2004, 111–206.

Guštin 1973
Mitja Guštin, Kronologija notranjske skupine / Cronologia del gruppo preistorico della Notranjska (Carniola Interna). *Arheološki vestnik* 24, 1973, 461–506.

Guštin 1974
Mitja Guštin, Gomile starejše železne dobe iz okolice Boštanja / Die eisenzeitliche Grabhügel aus der Umgebung von Boštanj. *Varia archaeologica.* Posavski muzej Brežice, Knjiga 1 (Brežice 1974) 87–119.

Guštin 1976
Mitja Guštin, *Libna*. Posavski muzej Brežice, Knjiga 3 (Brežice 1976).

Guštin 1979
Mitja Guštin, *Notranjska. K začetkom železne dobe na severnem Jadranu / Zu den Anfängen der Eisenzeit an der nördlichen Adria*. Katalogi in monografije 17 (Ljubljana 1979).

Guštin 1991
Mitja Guštin, *Posočje v mlajši železni dobi / Posočje in der jüngeren Eisenzeit.* Katalogi in monografije 27 (Ljubljana 1991).

Guštin, Teržan 1975
Mitja Guštin, Biba Teržan, Malenškova gomila v Novem mestu. *Arheološki vestnik* 26, 1975, 188–202.

Guštin, Teržan 1977
Mitja Guštin, Biba Teržan, Beiträge zu den vorgeschichtlichen Beziehungen zwischen dem Südostalpengebiet, dem nordwestlichen Balkan und dem südlichen Pannonien im 5. Jahrhundert. V/In: V. Markotic (ed.), *Ancient Europe and the Mediterranean. Studies presented in honour of Hugh Hencken* (Warminster 1977) 77–89.

Guštin, Preložnik 2005
Mitja Guštin, Andrej Preložnik, Sajevce. Železnodobno gomilno grobišče ob Krki / Sajevce. An Iron Age barrow cemetery at the Krka River. *Arheološki vestnik* 56, 2005,113–168.

Guštin, Kuzman, Teržan 2025
Mitja Guštin, Pasko Kuzman, Biba Teržan, The little Princess from Gorna Porta at Ohrid. Bracelets with snake-shaped finials from the Ohrid-Lychnidos Lake Region. V/In: Folia Archaeologica Balcanica 5 (Skopje 2025).

Haevernick 1981a
Thea Elisabeth Haevernick, Beiträge zur Geschichte des antiken Glases I. Zu den Glasbügelfibeln. *Jahrbuch des Römisch-Germanischen Museums* 6, 1959, 57–63. Reprint: *Beiträge zur Glasforschung. Die wichtigsten Aufsätze von 1938 bis 1981 von Thea Elisabeth Haevernick* (Mainz am Rhein 1981) 53–59.

Haevernick 1981b
Thea Elisabeth Haevernick, Beiträge zur Geschichte des antiken Glases II. Stachelfläschchen. *Jahrbuch des Römish-Germanischen Museums* 6, 1959, 63–65. Reprint: *Beiträge zur Glasforschung. Die wichtigsten Aufsätze von 1938 bis 1981 von Thea Elisabeth Haevernick* (Mainz am Rhein 1981) 60–64.

von Hase 1995
Friedrich Wilhelm von Hase, The ceremonial jewellery from the Regolini–Galassi tomb in Cerveteri. Some ideas concerning the workshop. V/In: G. Morteani, J.P. Northover (eds.), *Prehistoric Gold in Europe. Mines, Metallurgy and Manufacture* (Dordrecht / Boston / London 1995) 533–559.

Hellmuth 2006a
Anja Hellmuth, *Pfeilspitzen. Untersuchungen zu den sogenannten skythischen Pfeilspitzen aus der befestigten Höhensiedlung von Smolenice Molpír*. Universitätsforschungen zur prähistorischen Archäologie 128 (Bonn 2006) 7–204.

Hellmuth 2006b
Anja Hellmuth, Smolenice Molpir im Licht skythischer Angriffe auf die Höhensiedlungen nördlich und südlich der Mährischen Pforte. *Slovenská Archaeologia* 54, 2006, 191–208.

Hellmuth 2007a
Anja Hellmuth, Ein Bogenschütze in Picenum. V/In: M. Guštin, P. Ettel, M. Buora (ur./ Hrsg.), *Piceni ed Europa. Atti del convegno*. Archaeologia di frontiera 6 / Annales mediterranea (Udine 2007) 201–210.

Hellmuth 2007b
Anja Hellmuth, Neues zum »Bogenschützengrab« aus Libna. V/In: M. Blečić et al. (ur.), *Scripta praehistorica in honorem Biba Teržan*. Situla 44 (Ljubljana 2007) 465–475.

Hellmuth 2008
Anja Hellmuth, K rekonstrukciji razkošnega oblačila iz stiškega groba 27 v gomili 48 / Zur Rekonstruktion des Prunkgewandes aus Stična Grab 27, Hügel 48. V/ In: S. Gabrovec/ B. Teržan, *Stična II/2. Gomile starejše železne dobe. Razprave / Grabhügel aus der älteren Eisenzeit. Studien.* Katalogi in monografije 38 (Ljubljana 2008/2010) 61–68.

Hellmuth 2010
Anja Hellmuth, *Bogenschützen des Pontischen Raumes in der Älteren Eisenzeit. Typologische Gliederung, Verbreitung und Chronologie der skythischen Pfeilspitzen 1–2.* Universitätsforschungen zur prähistorischen Archäologie 177 (Bonn 2010).

Hellmuth Kramberger 2018
Anja Hellmuth Kramberger, Persische Pfeilspitzen im Karpatenbecken? Bemerkungen zu einer Variante der dreiflügeligen bronzenen Pfeilspitzen zwischen Persepolis und Kleinen Karpaten. V/In: M. Trefný (ur./ ed.), *The Early Iron Age in Central Europe. Proceedings of the conference held on the 2nd–4th of July 2015 in Hradec Králové, Czech Republic* (Hradec Králové 2018) 158–181.

Hencken 1968
Hugh Hencken, *Tarquinia, Villanovans and early Etruscans.* Bulletin 23, American School of Prehistoric Research, Peabody Museum, Harvard University (Cambridge, Mass., U.S.A. 1968).

Hencken 1978
Hugh Hencken, *The Iron Age Cemetery of Magdalenska gora in Slovenia. Mecklenburg Collection, Part II*. Bulletin 32. American School of Prehistoric Research, Peabody Museum, Harvard University (Cambridge, Mass., U.S.A. 1978).

von Hochstetter 1883
Ferdinand von Hochstetter, Die neuesten Gräberfunde von Watsch und St. Margarethen in Krain und der Culturkreis der Hallstätter-Periode. *Denkschriften der kaiserlichen Akademie der Wissenschaften, math.- naturw. Cl.* XLVII (Wien 1883) 161–207, Taf. 1–2.

Hoernes 1914
Moritz Hoernes, Zur Chronologie der Gräberfunde von Watsch. *Wiener Prähistorische Zeitschrift* 1, 1914, 39–52.

Hodson 1990
Frank Roy Hodson, *Hallstatt. The Ramsauer graves. Quantification and Analysis*. Römisch-Germanischen Zentralmuseum, Monographien 16 (Mainz 1990).

Ipavec 2021
Anja Ipavec, *Bronastodobna naselbina na Vačah. Obdelava arheoloških ostalin in najdb iz izkopavanj leta 2024*. Magistrsko delo/ PhD thesis, Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za arheologijo (Ljubljana 2021), neobjavljeno/unpublished.

Jereb 2016
Mojca Jereb, *Die Bronzegefäße in Slowenien*. Prähistorische Bronzefunde II 19 (Stuttgart 2016).

Jerem 1996
Erzsébet Jerem, Zur Ethnogenese der Ostkelten, Späthallstatt- und frühlatènezeitliche Gräberfelder zwischen Traisental und Donauknie. V/In: E. Jerem, A. Krenn-Leeb, J. W. Neugebauer, O. H. Urban (Hrsg.), *Die Kelten in den Alpen und an der Donau. Akten des Internationalen Symposiums St. Pölten, 14.– 18. Oktober 1992*. Archaeolingua 1 (Budapest-Wien 1996) 91–110.

Kastelic 1956
Jože Kastelic, La Situla de Vače. V/In: O. Bihajli-Merin (ed.), *La revue »Jugoslavija«, Cahiers d´art* (Beograd 1956).

Kastelic 1962
Jože Kastelic, Umetnost situl od Pada do Donave. V/In: J. Kastelic (ur.), *Umetnost alpskih Ilirov in Venetov. Situle od Pada do Donave. Razstava Padova – Ljubljana – Dunaj* (Ljubljana 1962) 31–59.

Kastelic, Melik 1988
Jože Kastelic, Vasilij Melik, Dežman Dragotin. V/In: *Enciklopedija Slovenije 2, Ce – Ed* (Ljubljana 1988) 255.

Kern 2008
Anton Kern, Hallstattzeit – das Gräberfeld. V/ In: A. Kern, K. Kowarik, A.W. Rausch, H. Reschreiter (Hrsg.), *Salz-Reich. 7000 Jahre Hallstatt.* Veröffentlichungen der Prähistorischen Abteilung 2, Naturhistorisches Museum Wien (Wien 2008) 114–135.

Knez 1966
Tone Knez, Žarno grobišče v Novem mestu. *Arheološki vestnik* 17, 1966, 51–101.

Knez 1984
Tone Knez, Žarno grobišče v Novem mestu. Začasno poročilo o raziskovanju v letu 1982 / Das Urnengräberfeld in Novo mesto. Vorbericht der Grabung 1982. *Arheološki vestnik* 35, 1984, 119–133.

Knez 1986
Tone Knez, *Novo mesto I. Halštatski grobovi / Hallstattzeitliche Gräber*. Carniola archaeologica 1 (Novo mesto 1986).

Knez 1993
Tone Knez, *Novo mesto III. Knežja gomila / Fürstengrabhügel –Kapiteljska njiva*. Carniola archaeologica 3 (Novo mesto 1993).

Koch 2010
Leonie Carola Koch, *Die Glasbügelfibeln des 8. und 7. Jahrhunderts v. Chr. aus Etrurien*. Universitätsforschungen zur prähistorischen Archäologie 190 (Bonn 2010).

Kossack 1954a
Georg Kossack, Pferdegeschirr aus Gräbern der älteren Hallstattzeit Bayerns. *Jahrbuch des Römisch-Germanischen Zentralmuseums Mainz* 1, 1954, 111–178.

Kossack 1954b
Georg Kossack, *Studien zum Symbolgut der Urnenfelder- und Hallstattzeit Mitteleuropas*. Römisch-Germanische Forschungen 20 (Berlin 1954).

Kossack 1959
Georg Kossack, *Südbayern während der Hallstattzeit*. Römisch-Germanische Forschungen 24 (Berlin 1959).

Kozak 1980
Grozdana Kozak, Risbe arheoloških izkopanin Ladislava Benescha iz let 1878 in 1879 / Ladislav Benesch – Zeichnungen archäologischer Funde. *Zbornik posvečen Stanetu Gabrovcu ob šestdesetletnici. Situla* 20/21 (Ljubljana 1980) 519–522.

Kramberger 2025
Bine Kramberger, Grobišče na Obrežju: nova odkritja o kulturno-družbenem razvoju v spodnjem Posavju in Hrvaškem Zagorju v bronasti dobi / The Obrežje cemetery: new findings on socio-cultural development in Lower Posavje and the Croatian Zagorje during the Bronze Age. *Arheološki vestnik* 76, 2025, 595–674.

Krausse 1996
Dirk Krausse, *Hochdorf III. Das Trink- und Speiseservice aus dem späthallstattzeitlichen Fürstengrab von Eberdingen – Hochdorf (Kr. Ludwigsburg)*. Forschungen und Berichte zur Vor- und Frühgeschichte in Baden – Württemberg 64 (Stuttgart 1996).

Križ 1995
Borut Križ, *Novo mesto pred Iliri / Novo mesto vor den Illyrern* (Novo mesto 1995).

Križ 2019
Borut Križ, *Novo mesto VIII. Kapiteljska njiva. Način pokopa v starejši železni dobi / Burial rite in the Early Iron Age.* Carniola archaeologica 8 (Novo mesto 2019).

Križ 2022
Borut Križ, *Novo mesto IX. Kapiteljska njva. Gomile VI, VII in VIII / Barrows VI, VII and VIII*. Carniola Archaeologica 9 (Novo mesto 2022).

Križ, Jereb 2014
Borut Križ, Mojca Jereb, 27.1. Novo mesto, Mestne njive. V/In: B. Teržan, M. Črešnar (ur./eds.), *Absolutno datiranje bronaste in železne dobe na Slovenskem / Absolute Dating of the Bronze and Iron Ages in Slovenia*. Katalogi in monografije 40 (Ljubljana 2014) 469–472.

Križ, Jereb, Teržan 2014
Borut Križ, Mojca Jereb, Biba Teržan, 27.2. Novo mesto, Kapiteljska njiva. V/In: B. Teržan, M. Črešnar (ur./ eds.), *Absolutno datiranje bronaste in železne dobe na Slovenskem / Absolute Dating of the Bronze and Iron Ages in Slovenia*. Katalogi in monografije 40 (Ljubljana 2014) 473–484.

Kromer 1959a
Karl Kromer, *Brezje. Halštatske gomile z Brezij pri Trebelnem / Hallstattzeitliche Hügelgräber aus Brezje bei Trebelno*. Arheološki katalogi Slovenije 2 (Ljubljana 1959).

Kromer 1959b
Karl Kromer, *Das Gräberfeld von Hallstatt* (Firenze 1959).

Kruh 2008
Ana Kruh, Gomila 5 ali Tratarjeva gomila. V/In: S. Gabrovec, B. Teržan, *Stična II/2. Gomile starejše železne dobe/ Grabhügel aus der älteren Eisenzeit. Razprave/ Studien*. Katalogi in monografije 38 (Ljubljana 2008/2010) 69–131.

Laharnar, Turk 2017 (2018)
Boštjan Laharnar, Peter Turk, *Železnodobne zgodbe s stičišča svetov / Iron Age Stories from the Crossroads* (Ljubljana 2017 (2018)).

Lollini 1976
Delia G. Lollini, La civiltà picena. *Popoli e civiltà dell`Italia antica* 5 (Roma 1976) 109–195.

Lucke, Frey 1962
Wolfgang Lucke, Otto-Herman Frey, *Die Situla in Providence (Rhode Island). Ein Beitrag zur Situlenkunst des Osthallstattkreises*. Römisch-Germanische Forschungen 26 (Berlin 1962).

Mader 2018
Brigitta Mader, *Die Prähistorische Kommission der kaiserlichen Akademie der Wissenschaften 1878-1918*. Mitteilungen der Prähistorischen Kommission 86 (Wien 2018).

Maier 2002
Viola Maier, Die Herzogin Marie von Mecklenburg-Schwerin (1856-1929). V/In: J. K. Koch, E.-M. Mertens (Hrsg.), *Eine Dame zwischen 500 Herren. Johanna Mestorf – Werk und Wirkung. Frauen – Forschung – Archäologie* 4 (New York, München, Berlin 2002) 257–265.

Manessi, Nascimbene 2003
Patrizia Manessi, Alexia Nascimbene, *Montebelluna. Sepolture preromane dalle necropoli di Santa Maria in Colle e Posmon*. Archaiologia. Quaderni del Museo di Storia Naturale e Archeologia di Montebulluna 1 (Montebelluna 2003).

Marchesetti 1993
Carlo Marchesetti, Scritti sulla necropoli di S. Lucia di Tolmino (Scavi 1884-1902). (Trieste 1993 – reprint a cura di Emanuela Montagnari Kokelj).

Marzatico 2009
Franco Marzatico, Il cavaliere di Mechel in Valle di Non (Trentino). V/In: J. Bagley, Ch. Eggl, D. Neumann, M. Schefzik (Hrsg.), *Alpen, Kult und Eisenzeit. Festschrift für Amei Lang zum 65. Geburtstag*. Internationale Archaeologie. Studia honoraria 30 (Rahden/Westf. 2009) 205–210.

Marzatico 2012
Franco Marzatico, Testimonianze figurative nel bacino dell´Adige fra l´etá del Bronzo e l´etá del Ferro. *Preistoria Alpina* 46/ II, 2012, 309–332.

Mason, Kramberger 2022
Phil Mason, Bine Kramberger, *Obrežje.* Arheologija na avtocestah Slovenije 105 (Ljubljana 2022).

Mayer 1977
Eugen Friedrich Mayer, *Die Äxte und Beile in Österreich*. Prähistorische Bronzefunde IX 9 (München 1977).

Megaw 1965–1966
J. Vincent S. Megaw, Two La Tène finger rings in the Victoria and Albert Museum, London: an essay on the human face and Early Celtic Art. *Praehistorische Zeitschrift* 43–44, 1965–1966, 96–166.

Merlatti 1996
Renata Merlatti, Gradisca sul Cosa, Catalogo. V/In: *La protostoria tra Sile e Tagliamento. Antiche genti tra Veneto e Friuli* (Padova 1996) 384–391.

Metzner-Nebesick 2002
Carola Metzner-Nebelsick, *Der »Thrako-Kimmerische« Formenkreis aus der Sicht der Urnenfelder- und Hallstattzeit im südöstlichen Pannonien*. Vorgeschichtliche Forschungen 23 (Rahden/Westf. 2002).

Mihovilić 1989–1990
Kristina Mihovilić, Narukvice – manžete sa graviranim ukrasom / Armbänder – Manschetten mit gravierter Verzierung. *Histria Archaeologica* 20–21, 1989–1990, 29–53.

Mihovilić 1995
Kristina Mihovilić, Reichtum durch Handel in der Hallstattzeit Istriens. V/In: B. Hänsel (Hrsg.), *Handel, Tausch und Verkehr im bronze- und früheisenzeitlichen Südosteuropa.* Südosteuropa Schriften 17 – Prähistorische Archäologie in Südosteuropa 11 (München– Berlin 1995) 283–329.

Mihovilić 2001
Kristina Mihovilić, *Nezakcij. Prapovijesni nalazi 1900. – 1953. / Nesactium. Prehistoric finds 1900 – 1953.* Monografije i katalozi 11. Arheološki muzej Istre (Pula 2001).

Mihovilić 2013
Kristina Mihovilić, *Histri u Istri / Gli Istri in Istria / The Histri in Istria*. Monografije i katalozi 23. Arheološki muzej Istre (Pula 2013).

Mihovilić 2021
Kristina Mihovilić, Istra kroz željezno doba / Istra in the Iron Age. *Arheološki vestnik* 72, 2021, 509–531.

Mlakar, Skaberne, Drovenik 1992
Ivan Mlakar, Dragomir Skaberne, Matija Drovenik, O geološki zgradbi in orudenju v karbonskih kameninah severno od Litije / On geological structure and mineralization in Carboniferous rocks north of Litija, Slovenia. *Geologija* 35, 1992, 229–286.

Mohen, Vallet 1982
Jean Pierre Mohen, Françoise Vallet, Yougoslavie, néolithique, âge du fer. V/In: *Archéologie comparée. Afrique – Europe occidentale et centrale. Catalogue sommaire illustré des collections du musée des antiquités nationales de Saint-Germain-en-Laye* 1 (Paris 1982) 490–493.

Montelius 1895-1904
Oscar Montelius, *La civilisation primitive en Italie I-II* (Stockholm 1895, 1904, 1910).

Much 1889
Matthias Much, *Kunsthistorischer Atlas. I. Abteilung. Sammlung von Abbildungen vorgeschichtlicher und frühgeschichtlicher Funde aus den Ländern der Österreichisch-Ungarischen Monarchie* (Wien 1889).

Müller-Karpe 1959
Hermann Müller-Karpe, *Beiträge zur Chronologie der Urnenfelderzeit nördlich und südlich der Alpen*. Römisch-Germanische Forschungen 22 (Berlin 1959).

Müllner 1909
Alfons Müllner, *Geschichte des Eisens in Krain, Görz und Istrien von der Urzeit bis zum Anfänge des XIX. Jahrhunderts* (Wien – Leipzig 1909).

Murgelj 2020
Ida Murgelj, Nove risbe figuralnih upodobitev na situlah z Vač in Magdalenske gore ter iz Valične vasi / Revised drawings of the situlae from Vače, Magdalenska gora and Valična vas. *Arheološki vestnik* 71, 2020, 569–580.

Murko, Draksler 2020
Miha Murko, Matej Draksler, Nove najdbe iz starejše železne dobe iz Zagorja ob Savi in Save pri Litiji/ New Early Iron Age finds from Zagorje ob Savi and Sava near Litija (Slovenia). *Arheološki vestnik* 71, 2020, 469–486.

Nascimbene 1999
Alexia Nascimbene, *Caverzano di Belluno. Aspetti e problemi di un centro dell´età del ferro nella media Valle del Piave.* Società per la preistoria e protostoria della regione Friuli-Venezia Giulia, Quaderno 7 (Trieste 1999).

Nascimbene 2007
Alexia Nascimbene, Aspetti adriatici e alpini nei corredi tombali del territorio Bellunese. V/In: M. Guštin, P. Ettel, M. Buora (ur./ eds.), *Piceni ed Europa. Atti del convegno.* Archaeologia di frontiera 6, 2007, 147–156.

Nascimbene 2009
Alexia Nascimbene, *Le Alpi Orientali nell´etá del Ferro (VII–V secolo a.C.)*. Collana »L´album« 15 (Udine 2009).

Nebehay 1977
Stefan Nebehay, La Tène in Eastern Austria. V/In: M. Guštin (ur.), *Keltske študije.* Posavski muzej Brežice, Knjiga 4 (Brežice 1977) 51–58.

Ogrin 1998
Marija Ogrin, Trortasta fibula v Sloveniji / Die Dreiknopfibel in Slowenien. *Arheološki vestnik* 49, 1998, 101–132.

Pabst-Dörrer 2007
Sabine Pabst-Dörrer, Zur sozialen Implikation der früheisenzeitlichen Frauentrachten von Vergina in Zentralmakedonien. V/In: M. Blečić, M. Črešnar, B. Hänsel, A. Hellmuth, E. Kaiser, C. Metzner-Nebelsick (ur.), *Scripta praehistorica in honorem Biba Teržan*. Situla 44, Ljubljana 2007, 643–656.

Pabst 2012
Sabine Pabst, *Die Brillenfibeln. Untersuchungen zu spätbronze- und ältereisenzeitlichen Frauentrachten zwischen Ostsee und Mittelmeer*. Marburger Studien zur Vor- und Frühgeschichte 25 (Rahden/Westf. 2012).

Pareti 1947
Luigi Pareti, *La Tomba Regolini–Galassi del Museo Gregoriano Etrusco e la civiltà dell´Italia centrale nel sec. VII a.C.* (Città del Vaticano 1947).

Paschinger 1993
Elfriede Paschinger, Über ein mögliches familiäres Verhältnis der in Tomba Regolini–Galassi bestatteten Personen. *Antike Welt* 24/2, 1993, 111–124.

Paolucci 2000
Giulio Paolucci, 107.–108. Pair of loop earrings. V/In: M. Torelli (ed.), *The Etruscans, Palazzo Grassi, Venice* (Milano 2000) 575.

Parzinger 1988–1989
Herman Parzinger, Hallstattzeitliche Grabhügel bei Dobrnič. *Arheološki vestnik* 39–40, 1988 –1989, 529–636.

Pavlin 2014
Primož Pavlin, Starejšeželeznodobni košarasti obeski, okrašeni z vodoravnimi črtami / Early Iron Age basket-shaped pendants with horizontal line decoration. V/In: S. Tecco Hvala (ur.), *Studia praehistorica in honorem Janez Dular*. Opera Instituti Archaeologici Sloveniae 30 (Ljubljana 2014) 341–354.

Pavlin, Dular 2007
Primož Pavlin, Janez Dular, Prazgodovinska višinska naselja v Posavskem hribovju / Prehistoric hilltop settlements in the Posavje Hills. *Arheološki vestnik* 58, 2007, 65–120.

Pavlin, Turk 2014
Primož Pavlin, Peter Turk, Starejšeželeznodobna depoja z Gobavice nad Mengšem / Two Early Iron Age hoards from Gobavica above Mengeš. *Arheološki vestnik* 65, 2014, 35–78.

Pavlovič 2018
Daša Pavlovič, Gospa z uhani z Grofovih njiv pri Drnovem / Lady with earrings from Grofove njive near Drnovo. V/In: M. Črešnar, M. Vinazza (ur.), *Srečanja in vplivi v raziskovanju bronaste in železne dobe na Slovenskem. Zbornik prispevkov v čast Bibi Teržan* (Ljubljana 2018) 353–365.

Pellegrini 1969
Giambattista Pellegrini, Popoli preromani nelle Alpi Orientali / Predrimska ljudstva v Vzhodnih Alpah. *Alpes Orientales 5. Acta quinti conventus de ethnographia Alpium Orientalium tractantis, Graecii Slovenorum 29.III. 1967-1.IV. 1967*, Milko Matičetov iuvante redegit Niko Kuret. SAZU, Cl. II: Philologia et litterae, Dela/Opera 24 (Ljubljana 1969) 27–54.

Peterle-Udovič 2011
Pavla Peterle-Udovič, *Pojav in uporaba železa v starejši železni dobi na Slovenskem*. Magistrsko delo/ PhD thesis, Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za arheologijo (Ljubljana 2011), neobjavljeno/ unpublished.

Potrebica 2013
Hrvoje Potrebica, *Kneževi željeznoga doba* (Zagreb 2013).

Preložnik 2015
Andrej Preložnik, Archers from Libna: finds, data and interpretations. V/In: Chr. Gutjahr, G. Tiefengraber (Hrsg.), *Beiträge zur Hallstattzeit am Rande der Südostalpen. Akten des 2. Internationalen Symposiums am 10. und 11. Juni 2010 in Wildon (Steiermark/Österreich)*. Internationale Archäologie. Arbeitsgemeinschaft, Symposium, Tagung, Kongress 19/ Hengist-Studien 3 (Rahden/Westf. 2015) 95–106.

Preložnik, Guštin 2012
Andrej Preložnik, Mitja Guštin, Cinturoni da parata: esempi di contatti tra l´area veneta e la Dolenjska nell´etá del ferro. V/In: *Giulia Fogolari e il suo »repertorio… prediletto e gustosissimo«. Aspeti di cultura figurativa nel Veneto antico. Atti del Convegno di Studi Este – Adria 19-20 aprile 2012*. Archaeologia Veneta 35, 2012, 119–127.

Prosdocimi, Ruta Serafini 2024
Benedetta Prosdocimi, Angela Ruta Serafini, Signore e signori. Uomini e donne di prestigio. V/In: E. Gilli, G. Gambacurta, L. Zaghetto (a cura di), *Fabulae. Le situle raccontano i Veneti antichi* (Verona 2024) 82–87.

Puš 1971
Ivan Puš, *Žarnogrobiščna nekropola na dvorišču SAZU v Ljubljani / Nekropole der Urnenfelderkultur im Hof der Slowenischen Akademie der Wissenschaften und Künste in Ljubljana*. SAZU, Cl. I, Razprave / Dissertationes VII/1 (Ljubljana 1971).

Puš 1982
Ivan Puš, *Prazgodovinsko žarno grobišče v Ljubljani / Das vorgeschichtliche Urnengräberfeld in Ljubljana*. SAZU, Cl. I, Razprave / Dissertationes XIII/ 2 (Ljubljana 1982).

Puš 1984
Ivan Puš, Prazgodovinski Molnik / Das vorgeschichtliche Molnik. *Arheološki vestnik* 35, 1984, 134–162.

Puš 1991
Ivan Puš, *Molnik – sedež prazgodovinskih knezov* (Ljubljana 1991).

Repanšek 2022
Luka Repanšek, Posoškovenetski areal v luči novejših epigrafskih najdb / Isonzian Venetic inscriptions in the light of recent finds. *Arheološki vestnik* 73, 2022, 601–615.

Říhovsky 1979
Jiří Říhovsky, *Die Nadeln in Mähren und im Ostalpengebiet*. Prähistorische Bronzefunde XIII 5 (München 1979).

Rocco 1999a
Giulia Rocco, *Avori e ossi dal Piceno* (Roma 1999).

Rocco 1999b
Giulia Rocco, 337. Zentaur mit Reiter. V/In: G. Colonna (Hrsg.), *Die Picener. Ein Volk Europas. Ausstellungskatalog Frankfurt 1999-2000* (Roma 1999) 229.

Ruaro Loseri et al. 1977
Laura Ruaro Loseri, Giuliano Righi, Giuliana Steffè De Piero, Serena Vitri, *La necropoli di Brežec presso S. Canziano del Carso. Scavi Marchesetti 1896 –1900*. Monographie di Preistoria degli »Atti dei Civici Musei di Storia ed Arte« I (Trieste 1977).

Ruta Serafini 2017
Angela Ruta Serafini, Il tempo dei nomi (La Tène A 450–400 a.C.). V/In: *I Celti e il Veneto. Storie di culture a confronto*. Archaeologia Veneta Supplemento 40 (Padova 2017) 29–47.

von Saldern et al. 1974
Axel von Saldern, Birgit Nolte, Peter La Baume, Thea Elisabeth Haevernick, *Gläser der Antike. Sammlung Erwin Oppenländer* (Hamburg-Köln 1974).

Lo Schiavo 2010
Fulvia Lo Schiavo, *Le Fibule dell´Italia meridionale e della Sicilia dall´età del bronzo recente al VI secolo a.C.* Prähistorische Bronzefunde XIV 14/1–3 (Stuttgart 2010).

Schmid 1939
Walter Schmid, Vače, predzgodovinska naselbina. *Glasnik Muzejskega društva za Slovenijo* 20, 1939, 96–114.

Seewald 1968
Otto Seewald, Ein Kernos mit Rasseleinrichtung aus Watsch, Krain. *Mitteilungen der Anthropologischen Gesellschaf in Wien* 98, 1968, 47–50.

Spitzer 1973
Gerhart Spitzer, Ein hallstattzeitlicher Tumulus von Dragatuš. *Arheološki vestnik* 24, 1973 (1975), 780–830.

Starè 1952
France Starè, Dekoracija pravokotnih pasnih spon na Kranjskem / Dekoration rechteckiger Gürtelschnallen aus Krain. *Arheološki vestnik* 3, 1952, 173–213.

Starè 1954a
France Starè, *Ilirske najdbe železne dobe v Ljubljani / Illyrische Funde aus der Eisenzeit in Ljubljana*. Dela/ Opera SAZU, Cl. I: Historia et sociologia 9/7 (Ljubljana 1954).

Starè 1954b
France Starè, *Prazgodovinske Vače* (Ljubljana 1954).

Starè 1955a
France Starè, *Vače*. Arheološki katalogi Slovenije 1 (Ljubljana 1955).

Stare 1955b
France Starè, Dva nova prazgodovinska grobova z Vač. *Arheološki vestnik* 6, 1955, 287–290.

Starè 1962–1963
France Starè, Kipec ilirskega bojevnika z Vač / Statuette eines illyrischen Kriegers aus Vače. *Arheološki vestnik* 13–14, 1962–1963, 383–434.

Starè 1975
France Starè, *Dobova.* Posavski muzej Brežice, Knjiga 2 (Brežice 1975).

Starè V. 1960–1961
Vida Starè, Prazgodovinske Malence / The Prehistoric Malence. *Arheološki vestnik* 11–12, 1960–1961, 50–87.

Starè V. 1964-65
Vida Starè, Železnodobne gomile na Vinkovem vrhu / Eisenzeitliche Grabhügel auf Vinkov vrh. *Arheološki vestnik* 15–16, 1964–1965, 215–257.

Starè V. 1973a
Vida Starè, *Prazgodovina Šmarjete*. Katalogi in monografije 10 (Ljubljana 1973).

Starè V. 1973b
Vida Starè, Gomile pod Koriti na Dolenjskem / Hügelgräber bei Korita in Dolenjsko (Unterkrain). *Arheološki vestnik* 24, 1973 (1975), 744–779.

Starè V. 1977
Vida Starè, Časovna opredelitev čolničastih fibul iz Šmarjete / Détermination chronologique des fibules naviculaires de Šmarjeta. *Arheološki vestnik* 27, 1977, 97–119.

Starè V. 1978
Vida Starè, Fibule z oblogo iz gomil pod Vinjim vrhom / Bügelfibeln aus den Grabhügeln unter Vinji vrh. *Arheološki vestnik* 29, 1978, 64–84.

Stipančić 2023
Petra Stipančić, *Življenje na tej in oni strani – Novo mesto pred 3000 leti / Life and Afterlife – Novo mesto 3.000 years ago* (Novo mesto 2023).

Svoljšak 1997
Drago Svoljšak, Alpi Slovene. V/In: L. Endrizzi, F. Marzatico (a cura di), *Ori delle Alpi*. Quaderni della Sezione Archeologica Castello del Buonconsiglio. Monumenti e collezioni provinciali (Trento 1997) 303–318.

Svoljšak, Pogačnik 2001
Drago Svoljšak, Ana Pogačnik, *Tolmin, prazgodovinsko grobišče I – Katalog / Tolmin, the prehistoric cemetery I – Catalogue*. Katalogi in monografije 34 (Ljubljana 2001).

Szabó et al. 2014
Gábor Szabó, Zoltan Czajlik, L. Reményi, Traces of an Iron Age Armed Conflict. New topographical results from the research into Veberce-bérc at Dédestapolcsány. *Hungarian Archaeology* 3/3, 2014, 1–7.

Szabó et al. 2022
Gábor Szabó, Marcell Barcsi, Péter Biró, Károly Tankó, Gabor Váczi, Péter Mogyorós, Investigations of an Early Iron Age Siege. Preliminary Report on the Archeological Research carried out at Dédestapolcsány-Veberce-bérc between 2020 and 2022. *Dissertationes Archaeologicae ex Instituto Archaeologico Universitatis de Rolando Eőtvős nominatae* Ser. 3. No. 10, 2022, 277–299.

Szombathy 1883a
Joseph Szombathy, Literaturberichte: Ferdinand von Hochstetter, Die neueste Gräberfunde von Watsch und St. Margarethen in Krain und der Culturkreis der Hallstäter Periode. *Mittheilungen der Anthropologischen Gesellschaft in Wien* 13, 1883, 225–235.

Szombathy 1883b
Joseph Szombathy, Schädel eines Kriegers. *Denkschriften der kaiserlichen Akademie der Wissenschaften, math.-naturw. Cl.* XLVII (Wien 1883) 207–208.

Szombathy 1885
Joseph Szombathy, Discussion (zu E. zu Windischgrätz). *Mittheilungen der Anthropologischen Gesellschaft in Wien* 15, 1885, [96–97].

Šinkovec 1995
Irena Šinkovec, Uvod v katalog / Introduction to the Catalogue. V/In: B. Teržan (ur./ed.), *Depojske in posamezne kovinske najdbe bakrene in bronaste dobe na Slovenskem / Hoards and Individual Metal Finds from the Eneolithic and Bronze Ages in Slovenia I*. Katalogi in monografije 29 (Ljubljana 1995) 13–28.

Škoberne 1999
Želimir Škoberne, *Budinjak – kneževski tumul / Princely Tumulus* (Zagreb 1999).

Škoberne 2003
Želimir Škoberne, Nalaz neuobičajene višeglave igle s budinjaške nekropole / A find of unusual multi-headed pin from the necropolis of Budinjak. *Opuscula arcaheologica* 27, Zagreb 2003, 199–210.

Škoberne et al. 2017
Želimir Škoberne, Aleksandra Burgar, Markus Egg, *Od Budinjaka do Mainza / Von Budinjak nach Mainz* (Zagreb 2017).

Škvor Jernejčič 2011
Brina Škvor Jernejčič, Starejšeželeznodobno grobišče Veliki Nerajec pri Dragatušu / The Early Iron Age cemetery of Veliki Nerajec near Dragatuš in Bela Krajina. *Arheološki vestnik* 62, 2011, 165–230.

Škvor Jernejčič 2014a
Brina Škvor Jernejčič, *Žarna nekropola v Ljubljani in preobrazba ljubljanske skupine na prehodu bronaste v železno dobo*. Doktorska disertacija/ PhD thesis, Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za arheologijo (Ljubljana 2014), neobjavljeno/ unpublished.

Škvor Jernejčič 2014b
Brina Škvor Jernejčič, Contributo alla conoscenza degli inizi dell´età del Ferro tra la penisola italiana e l´area alpina sud-orientale. Analisi degli spilloni con cappocchia conica e ad ombrellino nell´area del Caput Adriae. *Padusa* 50, 2014, 141–166.

Škvor Jernejčič 2017a
Brina Škvor Jernejčič, Starejšeželeznodobne gomile na Gorenjskem. Žgani grobovi pri Vili Prah in na Koroški cesti v Kranju / Early Iron Age tumuli in the Gorenjska region. Cremation burials at Vila Prah and Koroška cesta in Kranj. *Arheološki vestnik* 68, 2017, 117–197.

Škvor Jernejčič 2017b
Brina Škvor Jernejčič, Grobovi iz starejšega halštatskega obdobja na Molniku. V/In: S. Tecco Hvala, *Molnik pri Ljubljani v železni dobi / The Iron Age site at Molnik near Ljubljana*. Opera Instituti Archaeologici Sloveniae 36 (Ljubljana 2017) 89–108, 140–153.

Škvor Jernejčič, Štibernik, Gruškovnjak 2023
Brina Škvor Jernejčič, Gregor Štibernik, Luka Gruškovnjak, Biritualna nekropola iz starejše železne dobe v Mengšu / A bi-ritual necropolis from the Early Iron Age in Mengeš. *Arheološki vestnik* 74, 2023, 483–503.

Škvor Jernejčič, Vojaković 2023
Brina Škvor Jernejčič, Petra Vojaković, Grobišča starejše železne dobe v Ljubljani / Early Iron Age cemeteries in Ljubljana. *Arheološki vestnik* 74, 2023, 591–632.

Škvor Jernejčič, Kunstelj 2025
Brina Škvor Jernejčič, Miha Kunstelj, Nove radiokarbonske datacije skeletnih in žganih grobov s prazgodovinskega grobišča Dobova – Gomilice / Prehistoric cemetery of Dobova – Gomilice: new radiocarbon dating evidence on inhumation and cremation burials. *Arheološki vestnik* 76, 2025, 545–594.

Tecco Hvala 2007
Sneža Tecco Hvala, Women from Magdalenska gora. V/In: M. Blečić, M. Črešnar, B. Hänsel, A. Hellmuth, E. Kaiser, C. Metzner-Nebelsick (ur.), *Scripta praehistorica in honorem Biba Teržan.* Situla 44 (Ljubljana 2007) 477–490.

Tecco Hvala 2012
Sneža Tecco Hvala, *Magdalenska gora. Družbena struktura in grobni rituali železnodobne skupnosti / Magdalenska gora. Social structure and burial rites of the Iron Age community*. Opera Instituti Archaeologici Sloveniae 26 (Ljubljana 2012).

Tecco Hvala 2014
Sneža Hvala Tecco, Kačaste fibule z območja Slovenije / Serpentine fibulae from Slovenia. *Arheološki vestnik* 65, 2014, 123–186.

Tecco Hvala 2017
Sneža Tecco Hvala, *Molnik pri Ljubljani v železni dobi / The Iron Age site at Molnik near Ljubljana*. Opera Instituti Archaeologici Sloveniae 36 (Ljubljana 2017).

Tecco Hvala et al. 2004
Sneža Tecco Hvala, Janez Dular, Eva Kocuvan, *Železnodobne gomile na Magdalenski gori / Eisenzeitliche Grabhügel auf der Magdalenska gora*. Katalogi in monografije 36 (Ljubljana 2004).

Teržan 1974
Biba Teržan, Halštatske gomile iz Brusnic na Dolenjskem. *Varia archaeologica*. Posavski muzej Brežice, Knjiga 1 (Brežice 1974) 31–66.

Teržan 1976
Biba Teržan, Certoška fibula / Die Certosafibel. *Arheološki vestnik* 27, 1976, 317–536.

Teržan 1980
Biba Teržan, Posodje v grobovih halštatskih veljakov na Dolenjskem / Vessel-sets in the graves of Hallstatt Chieftains in the Dolenjska area. *Zbornik posvečen Stanetu Gabrovcu ob šestdesetletnici.* Situla 20/21 (Ljubljana 1980) 343–352.

Teržan 1984
Biba Teržan, Nošnja kao obilježje društvenih skupina između Drima i Devolla u starije željezno doba (Romaja – Burrel – Kục i Zi) / Die Tracht als kennzeichnendes Element der ältereisenzeitlichen Gesellschaftsgruppen zwischen Drim und Devoll. V/In: *Duhovna kultura Ilira. Simpozijum Herceg-Novi, 4-6. novembra 1982.* Posebna izdanja ANU BiH, Centar za balkanološka ispitivanja 67/11 (Sarajevo 1984) 197–214.

Teržan 1985
Biba Teržan, Poskus rekonstrukcije halštatske družbene strukture v dolenjskem kulturnem krogu / Ein Rekonstruktionsversuch der Gesellschaftsstruktur im Dolenjsko–Kreis der Hallstattkultur. *Arheološki vestnik* 36, 1985, 77–105.

Teržan 1987
Biba Teržan, The Early Iron Age Chronology of the Central Balkans. A review from the viewpoint of southeastern Alpine Hallstatt. *Archaeologia Iugoslavica* 24, 1987, 7–27.

Teržan 1990
Biba Teržan, *Starejša železna doba na Slovenskem Štajerskem / The Early Iron Age in Slovenian Styria.* Katalogi in monografije 25 (Ljubljana 1990).

Teržan 1992
Biba Teržan, Bemerkungen zu H. Parzingers Chronologie der Späthallstatt- und Frühlatenezeit. *Praehistorische Zeitschrift* 67, 1992, 66–89.

Teržan 1994
Biba Teržan, Überlegungen zum sozialen Status des Handwerkers in der frühen Eisenzeit Südosteuropas. V/In: C. Dobiat (Hrsg.), *Festschrift für Otto-Herman Frey zum 65. Geburtstag.* Marburger Studien zur Vor- und Frühgeschichte 16 (Marburg 1994) 659–669.

Teržan 1995
Biba Teržan, Handel und soziale Oberschichten im früheisenzeitlichen Südosteuropa. V/In: B. Hänsel (Hrsg.), *Handel, Tausch und Verkehr im bronze- und früheisenzeitlichen Südosteuropa*. Südosteuropa Schriften 17 – Prähistorische Archäologie in Südosteuropa 11 (München/Berlin 1995) 81–159.

Teržan 1998
Biba Teržan, Auswirkungen des skythisch geprägten Kulturkreises auf die hallstattzeitlichen Kulturgruppen Pannoniens und des Ostalpenraumes. V/In: B. Hänsel, J. Machnik (Hrsg.), *Das Karpatenbecken und die osteuropäische Steppe. Nomadenbewegungen und Kulturaustausch in den vorchristlichen Metallzeiten (4000–500 v. Chr.)*. Südosteuropa Schriften 20 – Prähistorische Archäologie in Südosteuropa 12 (München–Rahden/Westf. 1998) 511–560.

Teržan 2003
Biba Teržan, Goldene Ohrringe in der späten Bronze- und frühen Eisenzeit – Zeichen des Sakralen? *Anzeiger des Germanischen Nationalmuseums 2003* (Nürnberg 2003) 68–82.
Teržan 2007

Biba Teržan, Principi e guerrieri delle due sponde altoadriatiche. V/In: M. Guštin, P. Ettel, M. Buora (ur.), *Piceni ed Europa. Atti del convegno.* Archaeologia di frontiera 6, 2007, 39–54.

Teržan 2008
Biba Teržan, Stiške skice / Stična-Skizzen. V/In: S. Gabrovec, B. Teržan, *Stična II/2. Gomile starejše železne dobe. Razprave / Grabhügel aus der älteren Eisenzeit. Studien*. Katalogi in monografije 38 (Ljubljana 2008 (2010)) 189–325.

Teržan 2009a
Biba Teržan, Kaukasisches Symbolgut in Südosteuropa – Bemerkungen zu Goldfibeln von Michałków – Fokoru – Dalj. V/In: J. Apakidze, B. Govedarica, B. Hänsel (Hrsg.), *Der Schwarzmeerraum vom Äneolithikum bis in die Früheisenzeit (5000–500 v. Chr.). Kommunikationsebenen zwischen Kaukasus und Karpaten.* Prähistorische Archäologie in Südosteuropa 25 (Rahden/Westf. 2009) 190–216.

Teržan 2009b
Biba Teržan, Eine latèneartige Fremdform im hallstättischen Vače. V/In: G. Tiefengraber, B. Kavur, A. Gaspari (ur./eds.), *Keltske študije II. Studies in Celtic Archaeology. Papers in honour of Mitja Guštin.* Protohistoire Européenne 11 (Montagnac 2009) 85–99.

Teržan 2010
Biba Teržan, Hallstattzeitliche Kriegereliten an der westlichen Grenze der skythischen Welt. V/In: J. Leskovar, M.-Chr. Zingerle (Hrsg.), *Goldener Horizont. 4000 Jahre Nomaden der Ukraine* (Linz 2010) 86–94.

Teržan 2011
Biba Teržan, Hallstatt Europe: Some Aspects of Religion and Social Structure. V/In: G. R. Tsetskhladze (ed.), *The Black Sea, Greece, Anatolia and Europe in the First Millenium BC*. Colloquia Antiqua 1, Suppl. to Journal Ancient West & East (Leuven – Paris – Walpole, Ma 2011) 233–264.

Teržan 2012
Biba Teržan, Sfinga v situlski umetnosti ob severnem Jadranu in njegovem zaledju / The sphinx in Situla Art in the northern Adriatic region and its hinterland. V/In: B. Migotti, Ph. Mason, B. Nadbath, T. Mulh (ur.), *Scripta in honorem Bojan Djurić*. Monografije CPA 1 (Ljubljana 2012) 169–196.

Teržan 2014
Biba Teržan, Prvi med prvimi – o centralnem grobu gomile I na Kapiteljski njivi v Novem mestu / First among firsts – the central grave of Tumulus I at the Kapiteljska njiva in Novo mesto. V/In: S. Tecco Hvala (ur.), *Studia praehistorica in honorem Janez Dular*. Opera Instituti Archaeologici Sloveniae 30 (Ljubljana 2014) 251–270.

Teržan 2015
Biba Teržan, Ein Reiterkrieger in kaukasicher Tracht vom Rande der südostalpinen Hallstattkultur. V/In: I. Szathmári (Hrsg.), *An der Grenze der Bronze- und Eisenzeit. Festschrift für Tibor Kemenczei zum 75. Geburtstag* (Budapest 2015) 445–457.

Teržan 2017
Biba Teržan, Zum frühen Eisen im Südostalpenraum. V/In: E. Miroššayová, Ch. Pare, S. Stegmann-Rajtár (Hrsg.), *Das nördliche Karpatenbecken in der Hallstattzeit. Wirtschaft, Handel und Kommunikation in früheisenzetlichen Gesellschaften zwischen Ostalpen und Westpannonien*. Archaeolingua 38 (Budapest 2017) 117–142.

Teržan 2019
Biba Teržan, Štajersko-panonska halštatska skupina. Uvodnik in kratek oris / The Styrian-Pannonian Hallstatt-Group. An introduction and brief outline. *Arheološki vestnik* 70, 2019, 317–334.

Teržan 2020a
Biba Teržan, Dolenjska halštatska skupina. Uvodnik in kratek oris / The Dolenjska Hallstatt Group. An introduction and brief outline. *Arheološki vestnik* 71, 2020, 361–394.

Teržan 2020b
Biba Teržan, Toreuts – The itinerant master craftsmen of the Situla Art. V/In: E. Borgna, S. Corazza (a cura di), *Dall´Adriatico all´Egeo. Scritti di protostoria in onore di Paola Càssola Guida* (Udine 2020) 197–218.

Teržan 2021
Biba Teržan, Female costume from the Early Iron Age period at Glasinac in the heart of Western Balkans / Ženska nošnja ranog željeznog doba na Glasincu. *Godišnjak, Centar za balkanološka ispitivanja 50*, Sarajevo 2021, 43–66.

Teržan 2022
Biba Teržan, Bronaste situle z Mosta na Soči in situlska umetnost. *Goriški letnik* 46, 2022, 9–33.

Teržan 2023
Biba Teržan, Gorenjska v halštatskem obdobju. Uvodnik in kratek oris / The Gorenjska region in the

Hallstatt period. An introduction and brief outline. *Arheološki vestnik* 74, 2023, 333–352.

Teržan, Bricelj 2019–2020
Biba Teržan, Maja Bricelj, Danubian horseman from Novo mesto? / Podunavski konjanik iz Novog mesta? *Arhaika* 7-8 (Beograd 2019–2020) 79–100.

Teržan, Črešnar 2014
Biba Teržan, Matija Črešnar, Poskus absolutnega datiranja starejše železne dobe na Slovenskem / Attempt at an absolute Dating of the Early Iron Age in Slovenia. V/In: B. Teržan, M. Črešnar (ur./eds.), *Absolutno datiranje bronaste in železne dobe na Slovenskem / Absolute Dating of Bronze and Iron Ages in Slovenia*. Katalogi in monografije 40 (Ljubljana 2014) 703–725.

Teržan, Črešnar 2021
Biba Teržan, Matija Črešnar, Sklepna beseda: Pohorsko Podravje v pozni bronasti in starejši železni dobi / Conclusion: The Pohorsko Podravje region during the Late Bronze and Early Iron Ages. V/In: B. Teržan, M. Črešnar (ur./eds.), *Pohorsko Podravje pred tremi tisočletji. Tradicija in inovativnost v pozni bronasti in starejši železni dobi / Pohorsko Podravje three millennia ago. Tradition and Innovation in the Late Bronze and Early Iron Ages.* Katalogi in monografije 44 (Ljubljana 2021) 561–583.

Teržan, Lo Schiavo, Trampuž-Orel 1984–1985
Biba Teržan, Fulvia Lo Schiavo, Neva Trampuž-Orel, *Most na Soči (S. Lucia) II. Szombathyjeva izkopavanja / Die Ausgrabungen von J. Szombathy*. Katalogi in monografije 23/1–2 (Ljubljana 1984–1985).

Teržan, Borgna, Turk 2016
Biba Teržan, Elisabetta Borgna, Peter Turk, *Depo iz Mušje jame pri Škocjanu na Krasu. Depojske najdbe bronaste in železne dobe na Slovenskem III / Il ripostiglio della Grotta delle Mosche presso San Canziano del Carso. Ripostigli delle età del Bronzo e del Ferro in Slovenia III*. Katalogi in monografije 42 (Ljubljana 2016).

Tessmann 2007
Barbara Tessmann, Körbchenanhänger im Süden – Göritzer Bommeln im Norden. Eine vergleichende Studie zu einem späthallstattzeitlichen Anhängertyp. V/In: M. Blečić, M. Črešnar, B. Hänsel, A. Hellmuth, E. Kaiser, C. Metzner-Nebelsick (ur.), *Scripta praehistorica in honorem Biba Teržan.* Situla 44 (Ljubljana 2007) 667–694.

Tiefengraber et al. 2012
Georg Tiefengraber, Susanne Tiefengraber, Stefan Moser, *Reiterkrieger? Priesterin? Das Rätsel des Kultwagengrabes von Strettweg bei Judenburg* (Judenburg 2012).

ToC 1934
Treasures of Carniola. The unique Collection of prehistoric Antiquities excavated by H.H. the Late Duchess Paul Friedrich of Mecklenburg (New York 1934).

Tomanič-Jevremov 1988–1989
Marjana Tomanič-Jevremov, Žarno grobišče v Ormožu. *Arheološki vestnik* 39–40, 1988–1989, 277–304.

Tomedi 2002
Gerhard Tomedi, *Das hallstattzeitliche Gräberfeld von Frög. Die Altgrabungen von 1883 bis 1892*. Archaeolingua 14 (Budapest 2002).

Turk 2005
Peter Turk, *Podobe življenja in mita/ Bilder aus Leben und Mythos/ Images of life and myth* (Ljubljana 2005).

Turk 2009
Peter Turk, Štiri sulične osti. V/In: *Ljubljanica – kulturna dediščina reke* (Ljubljana 2009) 208–209.

Turk 2016
Peter Turk, Sulične osti in kopita / Punte e puntali di lancia. V/In: B. Teržan, E. Borgna, P. Turk, *Depo iz Mušje jame pri Škocjanu na Krasu / Il ripostiglio della Grotta delle Mosche presso San Canziano del Carso*. Katalogi in monografije 42 (Ljubljana 2016) 63–97.

Urleb 1974
Mehtilda Urleb, *Križna gora pri Ložu. Halštatska nekropola / Hallstattzeitliches Gräberfeld Križna gora*. Katalogi in monografije 11 (Ljubljana 1974).

Vasić 1999
Rastko Vasić, *Die Fibeln im Zentralbalkan (Vojvodina, Serbien, Kosovo und Makedonien)*. Prähistorische Bronzefunde XIV 12 (Stuttgart 1999).

Vasić 2003
Rastko Vasić, *Die Nadeln im Zentralbalkan*. Prähistorische Bronzefunde XIII 11 (Stuttgart 2003).

Vinski, Vinski-Gasparini 1962
Zdenko Vinski, Ksenija Vinski-Gasparini, O utjecajima istočno-alpske halštatske kulture i balkanske ilirske kulture na slavonsko-srijemsko Podunavje / Die Einwirkungen der ostalpinen Hallstattkultur und der Balkan-Illyrischen Kultur im Slawonisch-Syrmischen Donauraum. *Arheološki radovi i razprave* 2 (Zagreb 1962) 263–293.

Vitri et al. 2007
Serena Vitri, Susi Corazza, Giulio Simeoni, Un pendaglio con simbolo solare da Misincinis di Paularo. V/In: M. Blečić et al. (ur.), *Scripta praehistorica in honorem Biba Teržan*. Situla 44 (Ljubljana 2007) 695–706.

Vitri, Corazza 2022
Serena Vitri, Susi Corazza, Pozzuolo e il Friuli centrale nella fase evoluta dell´età dell ferro (ca 700–480 a.C.) / Pozzuolo del Friuli in srednja Furlanija v razviti fazi železne dobe (700–-480 pr.n.št.). *Arheološki vestnik* 73, 2022, 617–651.

Vojaković 2023
Petra Vojaković, Prazgodovinska Ljubljana: urbano trgovsko središče na stičišču poti / Prehistoric Settlement in Ljubljana: an urban trading centre at the crossroads. *Arheološki vestnik* 74, 2023, 531–590.

Vuga 1980
Davorin Vuga, Železnodobna najdišča v kotlini Ljubljanskega barja / Iron Age Sites in the Ljubljansko barje (Marshland Basin). *Zbornik posvečen Stanetu Gabrovcu ob šestdesetletnici*. Situla 20/21 (Ljubljana 1980) 199–210.

Vuga 1982
Davorin Vuga, *Železnodobne Vače*. Kulturni in naravni spomeniki Slovenije. Zbirka vodnikov 100 (Ljubljana 1982).

Vuga 1984
Davorin Vuga, Klenik, Litija. *Varstvo spomenikov* 26, 1984, 206–208.

Vuga 1985
Davorin Vuga, Klenik pri Vačah. *Varstvo spomenikov* 27, 1985, 202–204.

Vuga 1986
Davorin Vuga, Klenik pri Vačah. *Varstvo spomenikov* 28, 1986, 248.

Vuga 1989
Davorain Vuga, Klenik pri Vačah. *Varstvo spomenikov* 31, 1989, 211.

Warneke 1999
Thilo F. Warneke, *Hallstatt- und frühlatènezeitlicher Anhängerschmuck. Studien zu Metallanhängern des 8.–5. Jahrhunderts v. Chr. zwischen Main und Po*. Internationale Archäologie 50 (Rahden/Westf. 1999).

Werner 1988
Wolfgang Michael Werner, *Eisenzeitliche Trensen an der unteren und mittleren Donau*. Prähistorische Bronzefunde XVI 4 (München 1988).

Windischgrätz 1885
Ernst zu Windischgrätz, Bemerkungen über die Classificirung seiner prähistorischen Funde in Krain. *Mittheilungen der Anthropologischen Gesellschaft in Wien* 15, 1885, [90–91].

Wurmbrand 1884
Gundaker Wurmbrand, Ueber ein Gürtelblech aus Watsch. *Mittheilungen der Anthropologischen Gesellschaft in Wien* 14, 1884, [40–43], Taf. 4.

Zupan, Fabec, Laharnar 2023
Matic Zupan, Tomaž Fabec, Boštjan Laharnar, Kopa nad Kompoljami pri Lukovici: gradišče in grobišče iz starejše železne dobe / Kopa above Kompolje near Lukovica: hillfort and cemetery from the Early Iron Age, *Arheološki vestnik* 74, 2023, 505–530.

Železnikar 2023
Janja Železnikar, Mengeš v pozni prazgodovini / Mengeš in late prehistory. *Arheološki vestnik* 74, 2023, 469–481.

Železnikar et al. 2022
Janja Železnikar, Matic Zupan, Boštjan Laharnar, Borut Križ, Petra Stipančić, *Skrivnostne poti negovskih čelad. Halštatski knezi med Kamnikom in Novim mestom. Razstavni katalog* (Kamnik 2022).

Katalogi in monografije / Catalogi et monographiae

Št./No. 1. **France STARE, *Vače*.** – Ljubljana 1955 (out of print / razprodano).

Št./No. 2. Karl KROMER, *Brezje. Halštatske gomile z Brezij pri Trebelnem / Brezje. Hallstättische Hügelgräber aus Brezje bei Trebelno*. – Ljubljana 1959.

Št./No. 3. Paola KOROŠEC, Josip KOROŠEC, *Najdbe s koliščarskih naselbin pri Igu na Ljubljanskem barju / Fundgut der Pfahlbausiedlungen bei Ig am Laibacher Moor*. – Ljubljana 1969 (out of print / razprodano).

Št./No. 4. Tine KURENT, *Modularna evritmija šempeterskih edikul / The Modular Eurythmia of Aediculae in Šempeter*. – Ljubljana 1970.

Št./No. 5. Jaro ŠAŠEL, Peter PETRU (ur./eds.), *Claustra Alpium Iuliarum I. Fontes*. – Ljubljana 1971 (out of print / razprodano).

Št./No. 6. Stanko PAHIČ, *Pobrežje*. – Ljubljana 1972.

Št./No. 7. Sonja PETRU, *Emonske nekropole*. – Ljubljana 1972 (out of print / razprodano).

Št./No. 8. Ljudmila PLESNIČAR-GEC, *Severno emonsko grobišče / The Northern Necropolis of Emona*. – Ljubljana 1972 (out of print / razprodano).

Št./No. 9. Josip KLEMENC, Vera KOLŠEK, Peter PETRU, *Antične grobnice v Šempetru / Antike Grabmonumente in Šempeter*. – Ljubljana 1972.

Št./No. 10. Vida STARE, *Prazgodovina Šmarjete / Der vorgeschichtliche Komplex von Šmarjeta*. – Ljubljana 1973.

Št./No. 11. Mehtilda URLEB, *Križna gora pri Ložu. Halštatska nekropola / Hallstattzeitliches Gräberfeld Križna gora*. – Ljubljana 1974.

Št./No. 12. Peter PETRU, Thilo ULBERT, *Vranje pri Sevnici. Starokrščanske cerkve na Ajdovskem gradcu / Vranje bei Sevnica. Frühchristliche Kirchenanlagen auf dem Ajdovski gradec*. – Ljubljana 1975 (out of print / razprodano).

Št./No. 13. Iva MIKL CURK, *Poetovio I*. – Ljubljana 1976.

Št./No. 14. Vera KOLŠEK, *Vzhodni del antične nekropole v Šempetru / Die ostliche Antike Nekropole in Šempeter im Savinjatal*. – Ljubljana 1976.

Št./No. 15. Sonja PETRU, Peter PETRU, *Neviodunum (Drnovo pri Krškem). Katalog najdb / Neviodunum (Drnovo bei Krško). Katalog der Funde*. – Ljubljana 1978.

Št./No. 16. Janez DULAR, *Podzemelj. Katalog najdb / Podzemelj. Katalog der Funde*. – Ljubljana 1978.

Št./No. 17. Mitja GUŠTIN, *Notranjska. K začetkom železne dobe na severnem Jadranu / Notranjska. Zu den Anfängen der Eisenzeit an der nördlichen Adria*. – Ljubljana 1979.

Št./No. 18. Vida STARE, *Kranj. Nekropola iz časa preseljevanja ljudstev / Kranj. Betrachtungen zur Auswertung des Grabbeigabenfundstoffes der völkerwanderungszeitlichen Nekropole*. – Ljubljana 1980.

Št./No. 19. Lojze BOLTA, *Rifnik pri Šentjurju. Poznoantična naselbina in grobišče / Rifnik. Spätantike Siedlung und Gräberfeld*. – Ljubljana 1981.

Št./No. 20. Zilka KUJUNDŽIĆ, *Poetovijske nekropole / Die Nekropolen von Poetovio*. – Ljubljana 1982.

Št./No. 21. Ljudmila PLESNIČAR-GEC et al., *Starokrščanski center v Emoni / Old Christian Center in Emona*. – Ljubljana 1983.

Št./No. 22. Stane GABROVEC, Drago SVOLJŠAK, *Most na Soči (S. Lucia) I. Zgodovina raziskovanj in topografija / Most na Soči (S. Lucia) I. Storia delle ricerche e topografia*. – Ljubljana 1983.

Št./No. 23/1. Biba TERŽAN, Fulvia LO SCHIAVO, Neva TRAMPUŽ-OREL, *Most na Soči (S. Lucia) II. Szombathyjeva izkopavanja. Tekst / Most na Soči (S. Lucia) II. Die Ausgrabungen von J. Szombathy. Text*. – Ljubljana 1985.

Št./No. 23/2. Biba TERŽAN, Fulvia LO SCHIAVO, Neva TRAMPUŽ-OREL, *Most na Soči (S. Lucia) II. Szombathyjeva izkopavanja. Table / Most na Soči (S. Lucia) II. Die Ausgrabungen von J. Szombathy. Tafelband*. – Ljubljana 1984.

Št./No. 24. Milan SAGADIN, *Kranj – Križišče Iskra. Nekropola iz časa preseljevanja ljudstev in staroslovanskega obdobja / Kranj – Iskra Crossroads. A Cemetery from the Migration Period and the Early Slavic Period*. – Ljubljana 1987.

Št./No. 25. Biba TERŽAN, *Starejša železna doba na Slovenskem Štajerskem / The Early Iron Age in Slovenian Styria*. – Ljubljana 1990.

Št./No. 26. Anja DULAR, *Prazgodovinska grobišča v okolici Vinjega vrha nad Belo cerkvijo / Die vorgeschichtlichen Nekropolen in der Umgebung von Vinji Vrh oberhalb von Bela Cerkev*. – Ljubljana 1991.

Št./No. 27. Mitja GUŠTIN, *Posočje in der jüngeren Eisenzeit / Posočje v mlajši železni dobi*. – Ljubljana 1991.

Št./No. 28. Stane GABROVEC, *Stična I. Naselbinska izkopavanja / Stična I. Siedlungsausgrabungen*. – Ljubljana 1994.

Št./No. 29. Biba TERŽAN (ur./ed.), *Depojske in posamezne kovinske najdbe bakrene in bronaste dobe na Slovenskem I / Hoards and Individual Metal Finds from the Eneolithic and Bronze Ages in Slovenia I*. – Ljubljana 1995.

Št./No. 30. Biba TERŽAN (ur./ed.), *Depojske in posamezne kovinske najdbe bakrene in bronaste dobe na Slovenskem II / Hoards and Individual Metal Finds from the Eneolithic and Bronze Ages in Slovenia II*. – Ljubljana 1996.

Št./No. 31/1. Ljudmila PLESNIČAR-GEC, *Antične freske v Sloveniji I. Prvi del / The Roman Frescoes of Slovenia I. Part one*. – Ljubljana 1997.

Št./No. 31/2. Ljudmila PLESNIČAR-GEC, *Antične freske v Sloveniji I. Drugi del / The Roman Frescoes of Slovenia I. Part two*. – Ljubljana 1998.

Št./No. 32. Janka ISTENIČ, *Poetovio, zahodna grobišča I. Grobne celote iz Deželnega muzeja Joanneuma v Gradcu / Poetovio, the Western Cemeteries I. Grave-Groups in the Landesmuseum Joanneum, Graz*. – Ljubljana 1999.

Št./No. 33. Janka ISTENIČ, *Poetovio, zahodna grobišča II. Grobne celote iz Deželnega muzeja Joanneuma v Gradcu. Katalog / Poetovio, the Western Cemeteries II. Grave-Groups in the Landesmuseum Joanneum, Graz. Catalogue*. – Ljubljana 2000.

Št./No. 34. Drago SVOLJŠAK, Ana POGAČNIK, *Tolmin, prazgodovinsko grobišče I. Katalog / Tolmin, the Prehistoric Cemetery I. Catalogue*. – Ljubljana 2001.

Št./No. 35. Drago SVOLJŠAK, Ana POGAČNIK, *Tolmin, prazgodovinsko grobišče II. Razprave / Tolmin, the Prehistoric Cemetery II. Treatises*. – Ljubljana 2002.

Št./No. 36. Sneža TECCO HVALA, Janez DULAR, Eva KOCUVAN, *Železnodobne gomile na Magdalenski gori / Eisenzeitliche Grabhügel auf der Magdalenska gora*. – Ljubljana 2004.

Št./No. 37. Stane GABROVEC, Ana KRUH, Ida MURGELJ, Biba TERŽAN, *Stična II/1. Gomile starejše železne dobe. Katalog / Grabhügel aus der älteren Eisenzeit. Katalog*. – Ljubljana 2006.

Št./No. 38. Stane GABROVEC, Biba TERŽAN, *Stična II/2. Gomile starejše železne dobe. Razprave / Grabhügel aus der älteren Eisenzeit. Studien*. – Ljubljana 2008.

Št./No. 39. Dragan BOŽIČ, *Late La Tene-Roman cemetery in Novo mesto. Ljubljanska cesta and Okrajno glavarstvo / Poznolatensko-rimsko grobišče v Novem mestu. Ljubljanska cesta in Okrajno glavarstvo*. – Ljubljana 2008.

Št./No. 40. Biba TERŽAN, Matija ČREŠNAR, *Absolutno datiranje bronaste in železne dobe na Slovenskem / Absolute dating of the Bronze and Iron Ages in Slovenia*. – Ljubljana 2014.

Št./No. 41. Janka ISTENIČ, Boštjan LAHARNAR, Jana HORVAT (ur./eds.), *Evidence of the Roman Army in Slovenia / Sledovi rimske vojske na Slovenskem*. – Ljubljana 2015.

Št./No. 42. Biba TERŽAN, Elisabetta BORGNA, Peter TURK, *Depo iz Mušje jame pri Škocjanu na Krasu. Depojske najdbe bronaste in železne dobe na Slovenskem III / Il ripostiglio della Grotta delle Mosche presso San Canziano del Carso. Ripostigli delle età del bronzo e del ferro in Slovenia III*. – Ljubljana 2016.

Št./No. 43. Janka ISTENIČ, *Roman military equipment from the River Ljubljanica. Typology, Chronology and Technology / Rimska vojaška oprema iz reke Ljubljanice*. Arheološke in naravoslovne raziskave. – Ljubljana 2019.

Št./No. 44. Biba TERŽAN, Matija ČREŠNAR (ur.), *Pohorsko Podravje pred tremi tisočletji. Tradicija in inovativnost v pozni bronasti in starejši železni dobi / Pohorsko Podravje three Millennia ago. Tradition and Innovation in the Late Bronze and Early Iron Ages*. – Ljubljana 2021.

Št./No. 45. Boštjan LAHARNAR, *From Ocra to Albion. Notranjska between Prehistory and Antiquity / Od Okre do Albijske gore. Notranjska med prazgodovino in antiko*. – Ljubljana 2022.

Št./No. 46. Janka ISTENIČ, Anja RAGOLIČ, *Roman military decoration torques: literary, epigraphic, representational and archaeological evidence / Rimski vojaško odlikovanje torkves: literarni, epigrafski in arheološki viri ter upodobitve* . – Ljubljana 2023.

Št./No. 47. Biba TERŽAN, *Vače II. Halštatske najdbe v Naravoslovnem muzeju na Dunaju / Hallstattzeitliche Funde im Naturhistorischen Museum Wien / Hallstatt period Finds in the Natural History Museum in Vienna*. - Ljubljana 2025.

NARODNI MUZEJ SLOVENIJE
Prešernova 20
SI-1000 Ljubljana
tel.: +386 (0)1 2414-400
http://www.nms.si/

Naročila / Orders:
blagajna@nms.si

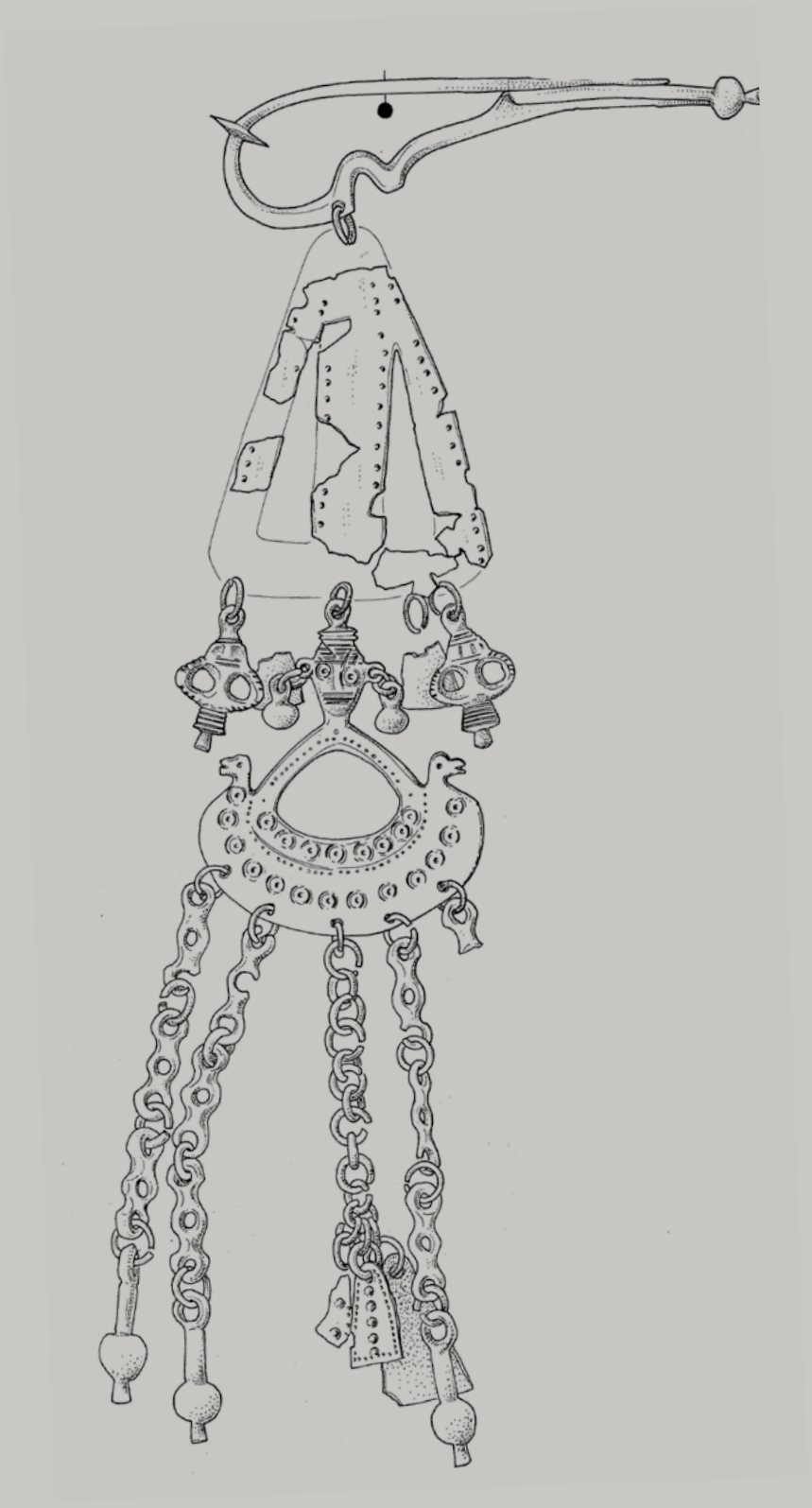

58,00 €

9 789616 981811